ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 1 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 1 Décembre 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ · 10e Année Nº 2666 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ (ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ)

ՆՈՐԷՆ ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

»»»··«««

Կը ցաւինք որ իրականացաւ մեր վերապահումը՝ միացեալ մարմնին կողմէ կառավարութեան ներկայացուած յուշագրի բովանդակութեան մասին:

Յուշագիրը սեղանի վրայ է արդէն, եւ մենք ի զուր անոր մէջ փնտռեցինք փաստացի պատկերը հայ աշխատաւորներու կացութեան:

Այնտեղ չկան ոչ թուանշաններ, ոչ շօշափելի տեղեկութիւններ, ոչ ալ թանձրացեալ առաջարկներ:

Սովորական աղերսագիր մըն է, լաւ խմբագրուած եւ սրտառուչ, սակայն անորոշանդակ:

Կը հաւատա՞ք թէ ո եւ է նախարար պիտի կրնայ որոշել իր ընելիքը, կարդալով այս ընդհանուր խօսքերը:

Եթէ ներքին կամ աշխատանքի նախարարութեան դիւանատունը ուզէ բանաձեւել Հայերու պահանջները, անշուշտ իր առաջին գործը պիտի ըլլայ ներկայացնել.—

1. Հայ գաղութին թիւը, անհրաժեշտ մանրամասնութիւններով:

2. Հայ բանուորներուն թիւը՝ իւրաքանչիւր շրջանի եւ իւրաքանչիւր ճարտարագործութեան մէջ:

3. Հայ գործազուրկներուն թիւը՝ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, եւ շրջանէ շրջան:

4. «Անկանոն»ներու համրանքը, յարակից մանրամասնութիւններով:

5. Վտարման դատապարտուած եւ անելի մատնուած բանուորներու թիւը:

6. Հայերու բերած վաստակը՝ այս երկրին մէջ, իբրեւ տնտեսական ազդակ եւ իբրեւ եկամուտի աղբիւր (տուրքեր, շահաբեր ձեռնարկներ եւ ուրիշ տեղեկութիւններ՝ թուանշաններով):

7. Եթէ Թուրքիա չեն կրնար դառնալ եւ չեն ուզեր, ինչո՞ւ չեն կրնար նաեւ Հայաստան երթալ:

Կարելի է անվերջ շարունակել պիտանի գիտելիքներու այս շարքը:

Եւրոպա կ'ապրինք եւ գիտենք որ այս կարգի տեղեկութիւնները շատ աւելի կ'ազդեն, քան «սանթիմանթալ» արտայայտութիւնները:

Ճիշդ է, յուշագիրը կը խօսի զանազան բացառիկ պարագաներու մասին,— մերժում՝ աշխատանքի արտօնագրի (թէ գաղթականներու եւ թէ Ֆրանսա մեծցած պատանիներու), զրկում՝ անգործութեան նպաստէ, զանազան յանցանքներ եւ վտարման վճիռներ:

Եւ սակայն, հարեւանցի, միջանկեալ եւ խառն ի խուռն յիշուած այս պարագաները, չեն հիմնաւորուած: Ուրիշ խօսքով, լեզու չունին, թոթով են:

X

Անօգո՞ւտ են այս դիտողութիւնները, քանի որ յուշագիրը ներկայացուած է:

Ընդհակառակն: Թերութիւն մը կէս ճամբէն կեցնելը, պակասը լրացնելն ալ շահ է:

Ինչպէս դիտել կուտանք միշտ, այս խնդիրը պիտի երկարի տակաւին: Եղած հոգերուն վրայ նորեր պիտի բարդուին:

Երէկ չարագուշակ լուր մը հրատարակեր էինք Վիէննէն: Ուրիշ վայրերու մասին ալ մտավախութիւններ կան:

Այսօր՝ հեռագիր մը պիտի կարդաք Մարսէյլէն: Տեղական իշխանութիւնը պատասխանելով եղած դիմումներուն՝ առ այժմ ամսական տասը հազար ֆրանք նպաստ սահմանած է հայ գործազուրկներուն:

Անշուշտ անբաւական է այս գումարը: Բայց տրտնջալով դատ չի շահուիր: Հարկ է աշխատիլ յարատեւօրէն, եւ նոր առաւելութիւններ շահիլ: Մարսէյլի նահանգապետութեան առաջարկը բարենշան է, ներկայ պարագաներուն մէջ, քանի որ կը վերաբերի միայն տեղական յանձնառութեան: (Թերթերը գրեցին թէ կառավարութիւնը իր բաժինը չէ վճարած տարիներէ ի վեր):

Այս բոլոր հարցերը եւ դեռ ուրիշ հոգեր մեզ կը տանին միեւնոյն եզրակացութեան,— ԿԵԴՐՈՆԱՑԵԱԼ ԵՒ ԾՐԱԳՐԵԱԼ ԱՇԽԱՏԱՆՔ:

Այս առթիւ, Փարիզի թէ գաւառի թղթակիցներն ու իրաւասու իշխանութիւններն ալ ունին պարտականութիւններ:

Անոնք պէտք չէ գոհանան սովորական տրտունջներով: Պէտք չէ դոհ դառնան վայրկեան յուզումներու, այլ պարտաւոր են ստոյգ, փաստացի տեղեկութիւններ հաղորդել օրը օրին, մամուլին կամ պաշտօնական գրասենեակներուն, որպէսզի դիւրացնեն անոնց աշխատանքը:

Անշուշտ շատ բան մեր կամքէն կախում չունի: Բայց առաւելագոյն օգուտը կարելի է ապահովել այսպէս ձեւաւորուած եւ հետեւողական գործունէութեամբ:

Օգտակար կրնայ ըլլալ նաեւ ընդհանուր խորհրդակցութիւն մը, նախաձեռնութեամբ միացեալ մարմնին:

Անոր աշխատանքը մեծապէս կը դիւրանայ, եթէ ուզէ «բանիբերանոյ» լսել բոլոր ցաւերը, բուն աղբիւրէն,— բանուոր, գործատէր, արհեստաւոր եւն.:

Գրասենեակներու չորս պատերը եւ պարբերական ժողովները բաւական չեն, պայծառ գաղափար կազմելու համար ամբողջ ողբերգութեան մասին:

Ուրախ ենք որ յանձնաժողովը կը խորհի ի հարկին մասնագիտական խորհրդակցութեան մը հրաւիրել բարեկամ Ֆրանսացիներ:

Նոյն իսկ այդ ձեռնարկին արդիւնաւորման համար անհրաժեշտ է մեր առաջարկած խորհրդակցութիւնը:

Շ.

Վ ԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԺՈՂՈՎ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Գործազրկութեան նպաստի դադարման առթիւ

Երէկ Մարսէյլի Ազգ. Վարչութենէն ստացանք հետեւեալ հեռագիրը, նոյեմբեր 30 թուակիրով.—

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԲՈԼՈՐ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, ԹԱՂԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԸ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ՔՆՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻՆ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ, ԺԱՄԸ 9ԻՆ, ԱԶԳ. ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ ՄԷՋ: ՆԱՀԱՆԳԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԵՑ ՄԵՐ ԴԻՄՈՒՄԻՆ:

ԽՄԲ.— Ստուգեցինք թէ նահանգապետութիւնը առաջարկած է առ այժմ ամսական տասը հազար ֆրանք յատկացնել հայ գործազուրկներուն: Մեզի կը հաւաստեն թէ գործազուրկներուն թիւը երկու հազար ըլլալով, անբաւական պիտի գայ այս գումարը: Երեւի այս մասին խորհրդակցելու համար է որ ժողով սարքած են այս գիշեր:

Այս առթիւ թերեւս աւելորդ չըլլայ յիշեցնել թէ՝ Պուշ-տիւ-Ռօնի նահանգապետութիւնը իր բաժինն է որ կը տրամադրէ, իսկ բուն պետական նպաստի խնդիրը կը մնայ առկախ:

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՏԱՐԱԶՆԵՐՈՒ ԱՐԳԵԼՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

»»»··«««

Ի՛ՆՉ ՊԻՏԻ ԸՆԵՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔՆԵՐԸ, «ՓԱԹԷՐԱ»ՆԵՐԸ ԵՒ ՄԱՅՐԱՊԵՏՆԵՐԸ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Թրքական կառավարութիւնը օրինագիծ մը եւս պատրաստած է, որով կ'արգիլուի կրօնական տարազներու գործածութիւնը, բացի եկեղեցական արարողութիւններէն: Այս օրինագիծը Ազգ. Ժողովին կողմէ վաւերացուած պիտի ըլլայ հինգշաբթի օր:

Այս առթիւ, Պոլսէն կը հեռագրեն անգլ. թերթերուն, նոյեմբեր 29 թուականով.—

Այս օրինագիծը հաւանաբար տեղի պիտի տայ միջազգային դիւանագիտական բարդութեանց: Անկարելի է նախատեսել օրէնքին գործադրութեան հետեւանքները: Ստոյգ է թէ շատ մը կղերականներ չպիտի կրնան համակերպիլ եւ պիտի հարկադրուին հեռանալ երկրէն: Հարիւրաւոր հռոմէական կաթոլիկ մայրապետներ, որոնք անշուշտ օրէնքին ենթակայ են, ուրիշ ելք չպիտի գտնեն եթէ ոչ փակել իրենց դպրոցները, հիւանդանոցները եւ բարեսիրական հաստատութիւնները եւ հեռանալ Թուրքիայէն: Հաւանաբար նոյն վիճակին պիտի մատնուին բազմաթիւ հռոմէական կաթոլիկ եկեղեցականներ:

Անշուշտ օրէնքէն պիտի ազդուին նաեւ Յունաց եւ Հայոց պատրիարքները: Թէեւ անոնք ստիպուած են համակերպիլ օրէնքին, բայց կը թուի թէ երկու Պատրիարքները այսուհետեւ չպիտի կրնան դուրս ելլել Պատրիարքարաններէն, որովհետեւ հաւանաբար չպիտի կրնան գործածել նոր տարազը:

Այս նոր կարգադրութեան լուրը զարմանք պատճառեց դիւանագիտական շրջանակներու մէջ: Դեսպանները հեռագիրներ ուղղեցին իրենց կառավարութեանց, հրահանգ խնդրելով:

ԻՏԱԼԻԱ ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ԿՈՂՄԸ ԿԸ ԲՌՆԷ

Եուկոսլավիոյ յուշագրին հրատարակութեան առթիւ, որուն ամփոփումը հաղորդած էինք երէկ, իտալական մամուլը վերապահ, չըսելու համար թշնամական դիրք մը բռնած է: Կիսապաշտօնական «Ճօռնալէ տ'Իթալիա» անմիջապէս խմբագրական մը գրեց ուր կ'ըսէ.— «Ոչինչ կ'ապացուցանէ թէ ուղղակի կապ մը գոյութիւն ունեցած է հունգարական կառավարութեան եւ Հունգարիա ապաստանած խռովարարական կազմակերպութեանց միջեւ, ինչպէս եւ Մարսէյլի մահափորձին գլխաւոր հեղինակներուն միջեւ: Մատնանշուած յրողութեանց ապացոյցները բացարձակապէս կը պակսին եւ Հունգարիոյ պատասխանատուութեանց մասին եղած մեղադրանքները պարզ ամբաստանութիւններ կը մնան»:

Տեղական թերթերը ուրիշ պարագաներ ալ յիշելով, կ'եզրակացնեն թէ Իտալիա բացորոշապէս Հունգարիոյ կողմը կը բռնէ գործին էութեան մասին: Անոնց կարծիքով, Իտալիա հարկադրուած է այս դիրքը բռնել, իբրեւ հետեւանք հունգարական կառավարութեան ճնշումներուն եւ շնորհիւ Հռոմի հունգարական դեսպանին որ շարունակ շփման մէջ է Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան հետ: Միւս կողմէ, Հռոմի պաշտօնական շրջանակներուն խորին համոզումն այն է թէ վէճը ծանր հետեւանքներ չպիտի ունենայ: Բոլորն գոհ են որ Ֆրանսայի միջամտութեան շնորհիւ, Եուկոսլավիա ամբաստանութիւններ չէ ուղղած Իտալիոյ դէմ, Տոքթ. Փավէլիչի եւ անոր գործակիցներուն ապաստան տուած ըլլալուն համար: Հռոմի մէջ կը կարծեն թէ Եուկոսլավիա պատիժ պահանջած չըլլալով իր ներկայացուցած ամբաստանութիւններուն համար, բաց դուռ մը ձգած կ'ըլլայ ծրագիր մշակելու եւ ընդհանուր պաշտպանութիւն մը կազմակերպելու միջազգային ահաբեկչութեան դէմ, ինչ որ բոլոր պետութեանց ուզածն է: Ուրեմն, Իտալիա Հունգարիոյ կողմը բռնելով հանդերձ, կը յուսայ թէ կարելի պիտի ըլլայ բարեկամաբար կարգադրել վէճը: Այս առթիւ, խորապէս կը գնահատուին Ֆրանսայի ջանքերը՝ երկու երկիրներու մերձեցման համար: Բանակցութիւնները կը շարունակուին Հռոմի Ֆրանսական դեսպանին հետ: Արդէն քննուած են ապահովութեան խնդիրները եւ այժմ օրակարգի վրայ են գաղթային հարցերը:

»»»··«««

ՈՒԹ ՊԱԽԹԻԱՐԻ ՑԵՂԱՊԵՏՆԵՐ մահապատժի ենթարկուեցան Թէհրանի մէջ, իբրեւ կազմակերպիչները ապստամբութեան մը: Երեքին 15 տարի բանտարկութեան դատապարտուեցան ուրիշներ:

ԱՐՏԱՍՈՒԱԲԵՐ ԿԱԶԵՐ արձակելու համար, գործիքներ զետեղուեցան Փարիզի ոստիկանութեան ինքնաշարժներուն մէջ, որոնք միեւնոյն ատեն զրահաւորուած են, որպէս զի գնդակ չթափանցէ: Այս կազերը պիտի գործածուին խռովութեանց ատեն:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱՔԻ»

(Համաձայն Պէհաէտտին Շաքիրի Յուշերուն)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳՐՔԻ ԱՃՈ՞ՒՐԴ ԹԷ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆԻ ՆՈՒԱԶՈՒՐԴ

Կարդացիք անշուշտ.— Նախկին իրաւագէտ, նախկին նոտար, նախկին հիւպատոս եւ ամէնէն վերջը՝ Նուպարեան (Բարեգործական) Մատենադարանի վերատեսուչ համգուցեալ Գ. Սիմոնեանի գիրքերը ծախու հանուած են աճուրդով:

Այս չնաշխարհիկ մարդը խե՜ղճ ըրած էր իր հարուստ մատենադարանը նուիրելու ֆրանսական ակադեմիային:

Առաջարկուած պայմանները մերժուած ըլլալով, Սիմոնեանի ժառանգորդները աճուրդով ծախու հանած են գիրքերը:

Անշուշտ հայկական առաջին հարստութիւնը չէ որ կը փոշիանայ այսպէս, օտար ափերու վրայ:

Ո՞վ կրցաւ հաշուել այն բոլոր շարժուն եւ անշարժ գանձերը, որ փճացան այսպէս, կա՛մ օտարին ձեռքը անցնելով եւ կամ շուկայի ապրանք դառնալով:

Եւ դեռ ի՜նչ հարստութիւններ, շէնք թէ դրամ, պիտի անհետանան այսուհետեւ: Կ'անհետանան ամէն օր:

Պարզապէս անոր համար որ, անոնց տէրերը միայն «հանգ»ի կապ մը ունեցած են այս ժողովուրդին հետ, կամ իրենց սիրտն ու խելքը վարձու տըւած են օտար կնոջ մը, եւ կամ կտակներ շինած են աչքերը գոց, չորս պատի մէջ: Միայն իրենց խելքին հաւնելով...

Սիմոնեանի պարագան վրդովիչ է շատ մը պատճառներով:

Նախ որ՝ այս մարդն ալ ազգային «էմէքտար»ներու կարգն անցած էր, եւ իբր այդպիսին՝ կլորիկ ամսական մը — 3500 – 4000 ֆրանք — ապահոված՝ մեր հռչակաւոր «իմարէթ-խանէ»ին մէջ — Բարեգործակա՛ն:

Երկրորդ, այս մարդը գրող-բրող էր եւ իր պաշտօնին բերումովն իսկ յաւտենական՝ հայ ժողովուրդին պահանջներուն:

Երրորդ՝ ան կը վայելէր համարումը իր շրջապատին — Բարեգործական — եւ իր իմաստո՛ւն խորհուրդներով կը ծառայէր անոր:

Չորրորդ՝ Սիմոնեան ալ հռչակուած էր իբրեւ շնորհքով մարդ եւ «անձնուէր ազգասէր», ինչպէս միւս ձախողած փաստաբանը, Վահան Մալէզեան, որ կը շարունակէ 100 — 120 հազար ֆրանք տարեթոշակ ստանալ, գաղութները թալանելու եւ «պէնտէկեան»ներ բուծանելու համար:

Հինգերորդ՝ այս մարդն ալ կը պատկանէր այն սերունդին որ ազգային կրթութիւն եւ հիմնական դաստիարակութիւն ստացաւ աշխարհի ամէնէն բախտաւոր օրերուն:

Արդ, ի՞նչպէս կը բացատրէք այս թաւալգլոր անկումը,— ազգէն ամսական ստանալ օրն ի բուն յօրանջելու համար, բայց իր գիրքերէն անգամ զրկել անոր զաւակները:

Գիրքի աճո՞ւրդ է որ կը կատարուի, թէ բարոյականի նուազուրդ:

Եւ միայն Գրիգոր Սիմոնեանի բարոյակա՞նն է որ ծախու հանուած է, թէ բոլոր Սիմոնեաններուն:

Վ.ԱՀ.

ՄԵՐ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐԸ ՕՐԸ ՕՐԻՆ ԿԸ ՀԱՂՈՐԴԵՆ — ԿԸ ԹԵԼԱԴՐԵՆՔ ՈՐ ԶԹԵՐԱՆԱՆ — ԻՐԵՆՑ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ ԵՂԱԾ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ՝ 10 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐԻ ՕՐԷՆՔԻՆ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԵԱՆ, ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԱՐՁԱԿՄԱՆ ԿԱՄ ՆՊԱՍՏԻ ԴԱԴԱՐՄԱՆ ՄԱՍԻՆ:

ՀԱՒԱՏԱ՞ՆՔ ԹԷ ԻՐԱՒԱՍՈՒ ՕՐԳԱՆՆԵՐԸ ՈՒՇԻ ՈՒՇՈՎ ԿԸ ՀԵՏԵՒԻՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԻՆ, ԿՐԿՆԱՊԱՏԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԻՐԵՆՑ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ:

ԻՆՉ ԴԻՄՈՒՄՆԵՐ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ԵՆ ՀԱՅ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՏԱԳՆԱՊԻ ՄԱՍԻՆ

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻԱՑԵԱԼ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ԶԵԿՈՅՑԸ

ԽՄԲ.— Երէկ ստացանք ներկայ զեկոյցը (28 նոյեմբեր), ներկայացուած յուշագրին թարգմանութեամբ: Տեղի անձկութեան պատճառաւ, յուշագիրը կը յետաձգենք վաղուան.—

Տնտեսական տագնապին եւ պետական վերջին կարգադրութեանց հետեւանքով Ֆրանսայի հայ աշխատաւորներուն համար ստեղծուած դժնդակ կացութիւնը քննելու առաջադրութեամբ եւ Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան հրաւէրին վրայ, խորհրդակցական գումարում մը տեղի ունեցաւ 1934 նոյեմբեր 5ին Նուպարեան Մատենադարանին մէջ: Ժողովը, որուն ներկայ էին Հ. Բ. Ը. Միութեան վարչութեան անդամներուն մեծ մասը եւ հայ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ, լսելէ յետոյ հայ գաղթականներու գործերով զբաղող կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներուն տուած տեղեկութիւններն ու լուսաբանութիւնները, որոշեց որ Միացեալ Յանձնաժողով մը կազմուի, զբաղելու համար այդ կացութեամբ եւ հարկ եղած դիմումները կատարելու համար Ֆրանսական բարձրագոյն իշխանութեանց:

Միացեալ Յանձնաժողովը մինչեւ հիմա երեք նիստ ունեցաւ նոյեմբեր 8ին, 14ին եւ 26ին եւ հետեւեալ տնօրինութիւններն ըրաւ.—

Յանձնաժողովը, յետ խորհրդակցութեան, ընդունեցաւ այն յուշագիրը զոր պատրաստած էր Հայ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովը, ներկայացնելու համար Ֆրանսական կառավարութեան եւ որուն մատուցումը յետաձգուած էր՝ երբեմն յաջորդող քաղաքական դէպքերուն պատճառով: Յուշագրին մէջ պարզուած են այն ցաւերը որոնցմէ ամէնէն աւելի կը տառապի Ֆրանսայի հայ գաղթականութիւնը, եւ որոնց դարմանը կը խնդրուի սրտագրաւ: Յանձնաժողովը որոշեց որ այդ յուշագիրը ներկայացուի յանուն Ֆրանսայի բոլոր հայ կազմակերպութեանց, ի գլուխ ունենալով երեք յարանուանութեանց կրօնական պետերը, եւ զայն ստորագրեն նաեւ Հայ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովը, Հայ Գաղթ. երկու պաշտօնատուները, Ֆրանսական բանակին հայ կամաւորներու Միութիւնը, Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, Հայ Տնտեսական Կեդրոնը, Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութիւնը եւ Փարիզի Հայոց Աղքատախնամ Ընկերութիւնը:

Ըստ այսմ, նոյեմբեր 20ին, յուշագիրը մասնաւոր պատուիրակութեան մը կողմէ ներկայացուեցաւ վարչապետ Պ. Ֆլանտէնի անձնական քարտուղարին, որ խոստացաւ յանձնել զայն իր պետին մասնաւոր ուշադրութեան եւ թելադրեց նմանօրինակ դիմում մը կատարել նաեւ Աշխատանքի Նախարարին: Նոյն պատուիրակութիւն մը այդ պաշտօնը կատարեց Աշխատութեան Նախարարին դիւանապետին մօտ: Նոյնպէս, այդ յուշագրէն օրինակ մը ղրկուեցաւ Պ. Խերոյի, որ նախագահն է Ֆրանսական եւ օտար աշխատաւորութեան հարցով զբաղող պետական յանձնաժողովին, ինչպէս նաեւ նախարար Պ. Լուի Մառէնի, որ այնքան ծանօթ է մեր ժողովուրդին եւ մեր դատին: Անկից զատ, Յանձնաժողովին որոշումով, Պ. Ա. Զօպանեան անձնական նամակ մը գրեց վարչապետ Պ. Ֆլանտէնի, յիշեցնելով այն համակրանքը զոր իր հայրը եւ ինք ունեցած են մեր դատին համար:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՏԱԳՆԱՊ ԵՒ ԻՆՔՆԱԲԱՒՈՒԹԻՒՆ

Տնտեսագիտութեան համար, պարբերական տագնապները ուսումնասիրութեան նիւթեր եղած են:

Մանօթ է, որ վերջին դարերու տնտեսագիտական պատմութիւնը արձանագրած է զանազան տագնապներ: Անշուշտ, այդ տագնապները երբեք ունեցած չեն այն բնոյթն ու ծաւալը, ինչ որ ունի ներկայ տնտեսական տագնապը: Միւս կողմէ, երբեք զարմանալի չէ, ի հարկէ, այն իրողութիւնը որ տագնապը, նախ, երեւան եկած է Անգլիոյ մէջ, քանի որ ճարտարարուեստական առաջին երկիրը եղած է ան: Անկէ վերջ, երբ ճարտարարուեստը սկիզբ ու ծաւալ առաւ ուրիշ երկիրներու մէջ եւս, նոյն համեմատութեամբ ծաւալուն դարձան նաեւ տնտեսական տագնապները:

Հետեւելով այդ տագնապներուն եւ ուսումնասիրելով անոնց պատճառները ու հետեւանքները, մենք կը տեսնենք որ՝ ամէն տագնապի յաջորդած է տնտեսական կենդանութեան շրջան մը, իսկ ամէն մէկ տնտեսական խռովքէ վերջ եկած է դադար մը,— տագնապ: Ուշագրաւ է, դարձեալ, որ այս փոփոխումները, դէպի շարժում կամ կասեցում, տեղի ունեցած են որոշ ժամանակաշրջաններէ վերջ,— 10 կամ 12 տարին անգամ մը:

Եւ որովհետեւ, բաւական երկար ատենէ ի վեր մարդ էակը դադրած է դէպքերը «պատահմունք» կամ «դիպուած» նկատելէ, կամ, աւելի ճիշդ, պատճառի եւ արդիւնքի փոխյարաբերութեանց քննութիւնը սկսած է կիրարկել ամէն մարզի մէջ, վերլուծող միտքեր բնականաբար ուզած են մեկնել եւ այս իրողութիւնը: Ոմանք, ըլլալով զուտ տնտեսագէտներ, եւ, հետեւաբար, դէպքերուն ու երեւոյթներուն նայելով զուտ առարկայական ակնոցով, արտադրութեանց եւ սպառումներու, գիներու եւ ներածումներու կամ արտածումներու յարաբերութիւններուն մէջ են գտած պարբերական տագնապներու պատճառները: Ուրիշները, ընդհակառակն, այդ տագնապները բացատրած են ոչ-տնտեսականօրէն: Ըսած են, օրինակ, որ մեր փոքրիկ աշխարհը՝ ըլլալով զօրեղապէս ենթակայ տիեզերական օրէնքներուն, իր տնտեսական կեանքին մէջ եւս անխուսափելիօրէն կ'ազդուի այդ օրէնքներէն: Ու անոնք այս տագնապները բացատրած են արեգակնային բիծերով, որոնք ինչպէս ծանօթ է, 11 տարին անգամ մը երեւան կուգան: Ու, այսպէս, տնտեսական տագնապներու բացատրութեան համար պակաս եղած չեն նաեւ տիեզերագիտական տեսութիւններ, ճիշդ այնպէս ինչպէս կը մեկնեն հիմա պատերազմները՝ դիտելով արեգակնային նոյն բիծերը:

Մարդկութիւնը 1929էն ի վեր կրկին կը դալարուի ծանր տագնապէ մը: Այդ տագնապը, ինչպէս ըսինք, իր ծաւալով, տարողութեամբ, տեւողութեամբ եւ բարդութիւններով անօրինակ է մարդկային պատմութեան մէջ: Աւելցնենք, անմիջապէս, որ տագնապին մեծութիւնը իր խլած կեանքի զոհերով չենք չափեր: Մարդկային պատմութիւնը շատ է արձանագրած սովեր: Աւելին: Ներկայի տագնապը միւսներէն կը զանազանուի նաեւ անով որ՝ եղածը ուժասպառում մը չէ՝ ինչպէս կ'ըսուի տնտեսագիտութեան մէջ, կամ ուրիշ խօսքով, համաշխարհային տնտեսական զարկին պարբերական տկարացում մը չէ: Այսօրուան տագնապը առանձնայատուկ ուժաքափութիւն մըն է: Տեսակ մը անկիւնադարձ՝ համաշխարհային տնտեսութեան մէջ: Ու հետեւանք հիմնական ձեւափոխման:

Այդ է պատճառը, որ հետզհետէ կ'ընդհանրանայ այն համոզումը թէ այսօրուան տագնապը վերջ կը գտնէ միայն այն ատեն, երբ կեանքը ինքը յարմարի անոր: Այսինքն՝ երբ մարդիկ, իրենց կենցաղով ու տնտեսութեամբ ենթարկուին անոր պարտադրութիւններուն, եւ այլ եւս ոչ թէ իբրեւ «տագնապ» նկատի ունենան զայն, այլ իբրեւ բնականոն վիճակ մը:

Հարց կը ծագի, այստեղ, ուրեմն, թէ՝ ներկայ տագնապը ատակ չէ՞ ինքնադարմանումի կամ դարմանումի, ինչպէս եղած են նախկին բոլոր տագնապները:

Ոմանք դրական պատասխան կու տան ասոր: Ու կը վերլուծեն զանազան պատճառներ, որոնք ծնունդ տուած են այսօրուան տագնապին: Այդ պատճառներու մասին շատ ու շատ է գրուած: Թուե՞նք մէկ քանիները,— Չինաստան եւ Ռուսաստան, որոնք միասնաբար 600 միլիոն են, դադրած են սպառող շուկաներ ըլլալէ: Մեքենան երկու չարիք բերած է, նախ՝ առաջուընէ շատ սկսած է արտադրել, եւ, երկրորդ, աւելորդ դարձուցած է շատ մը աշխատող ձեռքեր: Աշխատողներու նուազում կամ գործազուրկներու յաւելում, կը նշանակէ գործող ձեռքերու նուազում: Հողագործական երկիրներ իրենց բերքերուն գին չեն գտած: Ստիպուած՝ չեն կրցած իրենց գնումները շարունակել ճարտարարուեստական երկիրներէ: Հողագործական եւ ճարտարարուեստական երկիրներ իրենց առեւտրական յարաբերութիւնները իջեցուցած են նուազագոյն չափին. առաջինները հետզհետէ ճարտարարուեստականանալով, իսկ երկրորդները զարկ տալով տեղական երկրագործութեան: Ինքնաբաւութեան դրութիւնը (autarchie) հետզհետէ ընդհանրացած է: Բաժնեգուցակ, հաշուեկցութիւն, մաքսապաշտպան դրութիւն...

Ուրեմն, անոնք որոնք տագնապի «դարմանումին» կամ փարատումին հաւատացող են, կը ճգնին գտնել միջոցներ, որոնք վերացնեն վերեւ յիշուած անբնականոն պայմանները:

Ուրիշներ, ընդհակառակն, տագնապը կը գտնեն անդարմանելի: Ու կ'ըսեն թէ իրերու եւ պայմաններու նոր դասաւորում մըն է ասիկա:

Առաջինները մեզի կը յանձնարարեն համբերել եւ յուսալ: Ժամանակաշրջան մըն է, կ'ըսեն անոնք, պիտի անցնի եւ, պարբերականութեան օրէնքին համաձայն, տնտեսական կեանքը կրկին պիտի առնէ «[illegible] կենսունակութիւն» մը:

Երկրորդները ոչ օրէնքէ կը խօսին եւ ոչ ալ որ եւ է յոյս կը ներշնչեն: Այլ կ'ըսեն՝ հարկ է յարմարիլ ստեղծուած կացութեան:

Այս տեսակէտներէն ո՞րն է ճիշդը:

Եթէ առաջնորդուինք գործնական ըմբռնումներով եւ ոչ թէ տեսական մարզանքներով, մենք ակամայ պէտք է հակինք երկրորդ կարծիքին: Վասնզի, ճիշդ չէ թէ ամէն ատեն համբերութեամբ ազոխը կրնայ հրուշակ ըլլալ ու թութի տերեւը՝ մետաքս...

Մնաց որ սկսեր է արմատանալ ու իրականանալ արդէն վերջին տեսակէտը:

Այսպէս, նոր կարգերու գլխաւոր փաստն է ինքնաբաւութիւնը: Արագ ակնարկ մը նետեցէք ու պիտի նկատէք որ գրեթէ բոլոր երկիրները կիրարկած են զայն: Իտալիան իր ալիւրը ինք կը ճարէ, Թուրքիան՝ իր օճառը, ապակեղէնը, կերպասը, շաքարը եւն.: Արդիւնքը՞— ապրուստի սղութիւն: Իրենք եւս կը խոստովանին ատիկա: Բայց, կը շարունակեն: Որովհետեւ, հակառակ պարագային, անզօր պիտի ըլլան իրենց առեւտրական նկեմուտքը հաւասարակշռել: Իսկ անհաւասարակշիռ առեւտրական նկեմուտք կ'ենթադրէ պետական պիւտճէի խանգարում... Երկրորդ արդիւնքը բնինք վերը,— ճարտարարուեստականացում, երբ իրենց երկրագործութիւնը տկարացած է, ու երկրագործականացում՝ երբ իրենց ճարտարարուեստը տկարացած է...

Կարելի չէ ուրանալ, անշուշտ, որ ինքնաբաւման այս «համաճարակ»ը իր նպաստաւոր կողմերը ունի հողագործական երկիրներու համար: Նախ որ՝ սեփական ճարտարարուեստ կը հիմնեն: Երկրորդ՝ ազգային հասոյթները կ'աւելնան: Ինքնաբաւութեան հետեւանքը կ'ըլլայ, դարձեալ, միջազգային փոխանակման նուազումը: Այդ նուազումը առաւելապէս կը զգացուի հում նիւթերու փոխանակման մէջ, քանի որ ամէն երկիր իրեն կը վերապահէ զանոնք: Կը սահմանափակուի նաեւ շինուած նիւթերու փոխանակումը, որովհետեւ, ամէն մէկը, աւելի կամ պակաս, ընտիր կամ գէշ, ինչ սկսած է շինել իրեն համար: Որով, ամէն մէկ պետութիւն իր ուշադրութիւնը դուրսէն կը դարձնէ ներս, եւ կ'աշխատի զօրացնել ներքին փոխանակումը:

Ասիկա կը նշանակէ, սակայն, համաչափութիւն գտնել իր ճարտարարուեստին ու իր երկրագործութեան միջեւ, ինչ որ ինքնաբաւումին առանցքը կը կազմէ արդէն: Միթէ այդ չէ՞ գրեթէ բոլոր երկիրներու տնտեսական նշանաբանը, «տագնապ»ի այս շրջանին, իբրեւ արդիւնք այն համոզման թէ, «ասիկա միակ ազդու միջոցն է տագնապին դէմ կռուելու»:

Այս մեկնութիւնը սխալ է, սակայն: Կասկած չկայ, որ ինքնաբաւութիւնը արդիւնք է եւ ոչ թէ միջոց: Տագնապը եկաւ, ու պետութիւնները ստիպուեցան իրենց իւղովը տապկուիլ: Հիմա, ամէն մէկ երկրի հողագործ կ'աշխատի կամ կը պարտադրուի իր երկրի ճարտարարուեստական արտադրութիւններովը գոհանալ, իսկ ճարտարարուեստն ալ՝ իր թերի երկրագործական արդիւնքներովը: Եւ որպէսզի կարելի ըլլայ ուզուած համակարգութիւնը ձեռք ձգել կամ պահել, պետութիւնները իրենք կարգ մը զոհողութիւններ կ'ընեն՝ հողագործական արտադրութեանց գիները բարձր պահելու եւ երկրագործին գնելու կարողութիւնը զօրացնելու համար:

Ինչքան ալ արուեստական, ժամանակաւոր եւ դժուարին ըլլան այս միջոցները, ու ինչքան ալ անբաղձալի կ'ենթարկուի համաշխարհային տն— կարելի է չխոստովանիլ որ տնտեսագիտութիւնը մեզի կը մատնանշէ նաեւ ուրիշ իրողութիւն մը,— տնտեսական կեանքի բոլոր կարեւոր ու մեծ խնդիրները կամ ձեւերը երեւան եկած են տագնապներուն ատեն: Ենթարկուած ըլլալով ծանր կամ անել դրութեանց, բոլորը ստիպուած են ելքեր փնտռել: Ատոր համար է որ կ'ըսուի թէ «տագնապները ամենազօրեղ լծակներն են եղած, որոնք համաշխարհային տնտեսութիւնը յառաջ մղած են»... Հաստատելու համար այս իրողութիւնը, կը բաւէ յիշել թէ նման տագնապային շրջաններուն է որ Գերմանիա, Ֆրանսա, Աւստրօ-Հունգարիա եւ այլ երկիրներու մէջ ստեղծուած են Մեծն Բրիտանիոյ ճարտարարուեստական առաջնութեան հետ մրցելու հարկադրանքներ կամ պայմաններ:

Ի՞նչ արդիւնք կուտայ այսօրուան տագնապը,— կանուխ է ըսել: Բարի՞ք թէ չարիք,— սխալ կ'ըլլար ներկայ սերունդի ակնոցովը դիտել: Տնտեսական մեծ վերիվայրումներու ատեն, մէկ կամ երկու սերունդներու վիճակները նկատի չեն առնուիր: Մանաւանդ հիմա, երբ հսկայ փոփոխութեան մը կ'ենթարկուի համաշխարհային տնտեսութիւնը, եւ, կրկնենք անգամ մըն ալ, տնտեսական նոր կարգեր ու պայմաններ կը հաստատուին:

Գիտակցօրէն անխնդիր անհատապաշտ մը կ'ըլլար նաեւ այժմէն ըսել թէ ինքնաբաւութեան դրութիւնը անխուսափելի է կամ վնասակար: Իր շարք մը անպատեհութիւններու կարգին, թերեւս ասիկա վերջ տայ տնտեսական մեծ մրցակցութիւններուն, զորս «մեծերը» կը մղեն ճարտարարուեստ չունեցող երկիրներու մէջ: Ու, այդ կերպով, գոնէ նուազի «շահագործող» արեւմուտքի եւ «շահագործուող» երկիրներու շուրջ կամ միջեւ մղուած պայքարը, վերջ գտնէ սպառազինման գլխաւոր պատճառներէն մին, քաղաքական յարաբերութիւնները փոխուին, եւ,— փորձենք չեղիլ պահ մը գիտական յօդուածի պահանջած լրջութենէն,— արեգակնային բիծը փոխանակ պատերազմներու նորոգման, խաղաղութեան արգելքներէն գլխաւորագոյնին, անհետացման պատճառ ըլլայ:

Թէեւ, չնչենք, այս ալ քիչ մը արտաօրէն հիւսուած ենթադրութիւն է, ու միշտ վիճելի:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏ

Օր. Գ. Ղազարոսեանի

Ա. ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Օր. Մ. Պօտուրեանէն վերջ, ահա պատրաստուած ուժ մըն ալ որ հրապարակ կուգայ իր սեփական առաջին նուագահանդէսովը այսօր, Շաբաթ գիշեր, Փլէյէլի Շոփէն սրահին մէջ: Խանդավառիչ է երեւոյթը որ, քիչ մը ամէն ասպարէզներու մէջ, նորեր հետզհետէ տեղ կը գրաւեն:

Ներկայ յօդուածով Օր. Ղազարոսեանի արուեստագէտի արժանիքները չէ որ կ'ուզեմ դատել: Ատիկա աշխատանք մըն է որ կրնայ կատարուիլ միայն նուագահանդէսէն վերջ, երբ արդիւնքն է ցուցադրուած: Ես կ'ուզէի ուշադրութեան յանձնել երիտասարդ արուեստագիտուհիին այն արժանիքները որ կ'երեւին նախ քան նուագահանդէսը: Կ'ակնարկեմ յայտագրի կազմութեան դժուարին խնդրոյն: Սակայն նախ քան այդ ալ՝ շեշտենք ուրիշ երեւոյթ մը որ պէտք չէ վրիպի արուեստասէր հասարակութեան աչքէն:

Շատ, շատ աւելորդ նախադասութիւններ գործածած պիտի ըլլանք, եթէ ըսենք թէ ազգովին կ'ապրինք ամէնէն տաժանալի շրջանը: Հրաշք է երբ աջ ու ձախ երբեմն հայ կեանքին մէջ արուեստի շուրջ խանդավառութիւններ յառաջ կուգան: Դարձեալ անձնազոհութիւն է երբ հազուադէպ խառնուածքի տէր անձեր արհամարհելով ամէն ճնշիչ, սպաննող պայմաններ, այս պայմաններուն մէջ կը նուիրուին արուեստի մասնագիտութիւններ ձեռք բերելու: Այր մարդը աւելի ջլապինդ՝ տոկալով ամէն արհաւիրքի, ձեւ մը կը գտնէ իր մշակած արուեստի ճիւղին մասնագիտութեանը նուիրուելու: Բայց պարագան նոյնը չէ հայ կնոջ համար: Անիկա արուեստէն առաջ ազգապահպանման ուրիշ պարտականութիւններ ունի: Ու յետոյ հայ միջավայրը ալ աւելի ժլատ է հայ կնոջ հանդէպ՝ իրմէ արուեստագէտներ, կին մտաւորականութիւն յառաջ բերելու համար: Ահա այս պայմաններուն մէջ է որ հայ օրիորդ մը, կարծես ինքնամոռաց վիճակի մը մատնուած, վազեր է դասաւանդութենէ դասաւանդութիւն, մէկ նուագահանդէսէն միւսը ու աշխատանքը հմտանալով, զտուելով եւ մշակուելով, այսօր հրապարակ կուգայ ոչ միայն իբրեւ դաշնակահարուհի արուեստագէտ՝ այլ միեւնոյն ատեն հեղինակ երաժշտական suiteերու: Ըսինք, արժէքին մասին լռել, բայց հայ հասարակութիւնը անտարբեր պէտք չէ գտնուի այսպիսի երեւոյթներու առջեւ: Նախ պէտք է արդար լեցնել գիտնանք: Երիտասարդ արուեստագիտուհիին այսքան տարիներու անխոնջ աշխատանքը նախ այդ կը պահանջէ մեզմէ: Օտար ժողովուրդներու մէջ խանդավառիչ (animateur) անձնաւորութիւններ մէկ մէկ լապտեր իրենց ափին մէջ, հորիզոնին վրայ կանգնած երիտասարդ ուժեր կը փնտռեն անոնց մասին խօսելու, քաջալերելու, ճամբայ բանալու համար դէպի ապագայ բարձրութիւններ, քանի որ կեանքը իր անողոք կեցուածքով միշտ երիտասարդութեան պէտք ունի, մանաւանդ արուեստի կալուածին մէջ, չէ՞ որ արուեստն է նուիրագործը կեանքին: Արդ, արտասահմանի մեր քանի մը թանկագին երգահաններու կողքին Օր. Ղազարոսեան կը հանդիսանայ միակ կին ստեղծագործիչը, որ իր débutով արդէն կը ներկայացնէ չորս ինքնագիր երաժշտական գրութիւններ,— Prélude մը, L'Oiseau à ma fenêtre, Paresse եւ Dansons:

X

Մեր օրերուն արուեստ մըն ալ նուագահանդէսի մը յայտագիրը կազմելու խնդիրը: Ուշագրաւ է Օր. Ղազարոսեանին կազմած յայտագրին գեղագիտական կառուցուածքը: Հոդ չկան իրար հրմշտկող, իրարու մէջ թափանցող հակոտնեայ երաժշտական դպրոցներու ճաշակ եւ ոգի:

Ընդհանուր ակնարկ մը՝ եւ կը տեսնենք թէ արուեստներուն մէջէն նախ երաժշտութիւնն է որ ամէն շրջաններու կատարեր է զարմանալի առումներ: Որքան որ ան կրցեր է իր մէջ խտացնել իր դարաշրջանին հոգեբանութիւնն ու միտքի փնտռտուքները, միեւնոյն ատեն նախ երաժշտութեան մէջ է որ արձագանգեր է հաւանելիք ապագայ կեանքին կշռոյթը: Գուցէ ասիկա էական պատճառներէն մէկն է որ երաժշտութիւնը համարուեր է արուեստներուն մէջէն ամէնէն դժուարահասկնալին: Ուրիշ էական կէտ մըն ալ սա պարագան թէ բոլոր արուեստները ունին գիծ և գոյն՝ արտայայտուելու, մինչդեռ երաժշտութիւնը ներքին նրբին տրամադրութիւններն ու իր շրջապատը ներկայացնելու համար պիտի ապաւինի միայն հնչիւններուն որոնց վրայ կառուցուած շէնքը փոփոխական է ու շարժական: Այս է պատճառը որ երաժշտութիւնը կրնայ ոմանց հոգին փոթորկել, իսկ ոմանց ալ առթել՝ միայն լռողական խողղտանք: Երբ մարդ երաժշտութիւն կը լսէ, տրամադրութիւնը կը ճգնի մտնել հնչիւններուն խորքը, իր երեւակայութեանը օգնութեամբ պիտի հոն տարրեր՝ որոնք իր ներաշխարհը պիտի կերտեն: Տրուած ըլլալով անհատներու բազմազան խառնուածքը, հնչիւններու մեկնութեան ժամանակ, արդիւնքն ալ կ'ըլլայ այլազան: Նուագահանդէսի մը միջոցին ներաշխարհի մը կառուցման գիծով երեւակայութիւնը որպէսզի կարենայ յառաջ եւ կանոնաւոր կուտակել ազդումները, նուագածու արուեստագէտին կ'իյնայ պարտականութիւնը հեշտացնել եւ փրկել ունկնդիրները այլազան թափառումներէ, տալով այնպիսի յայտագիր մը որուն նիւթերուն ոգին, կառուցուածքը, զգացումի ալիքը օղակաւորուած, մօտաւորապէս համահաւասար աստիճանի մը մօտենան:

Ինչ կը գտնենք Օր. Ղազարոսեանի կազմած յայտագրին վրայ. Վէջ մը դասական Պախի եւ Սկարլաթիի գործերէն վերջ Շիւման, Շոփէն եւ Լիցտ, բոլորն ալ ռոմանթիք երաժշտութեան կառկառուն դէմքերը որոնց երաժշտութիւնը Հանրի Մալհէրպի բառով «հեծկլտանքի եւ ներհայեցողութեան դպրոցն է»: Ուրեմն յայտագիր մը որ իր մէջ ամփոփեր է միատեսակ տրամադրութիւններ յառաջ բերող հեղինակներ, դասաւորման ձեւ մը՝ որ մեր զգայականութիւնը պիտի չպատցնէ երաժշտական հակոտնեայ դպրոցներու մէջ: Վերջապէս, այն տեսակ յարակցուած կտորներ՝ որոնց առթած տպաւորութիւնները իրար կը լրացնեն [illegible] են, հեռու «լռողական խողղտանք» պատճառելէ: Եւ սա է լաւը, դէպի յառաջդիմութիւն: Յայտագրին ուշագրաւ արժանիքներէն մէկն ալ սա է թէ Լիցտով, Սկարլաթիով մենք առիթը պիտի ունենանք լայն կարծիք մը կազմելու Օր. Ղազարոսեանի թէքնիք շնորհներուն մասին, իսկ Շոփէնն ալ բաւ է — լաւ արտաբերուելու պարագային — որ թափանցենք երիտասարդ արուեստագիտուհիին զգայական աշխարհը: Այս յայտագիրներու պարզացման ձեւը այնքան տիրական է արդի նուագահանդէսներուն մէջ որ նոյնիսկ Տօնի Խազախներու կազմած նուագահանդէսին — զուտ ռուսական երաժշտութեան նուիրուած երեկոներ — քիչ մըն ալ առաջ երթալով ներքին բաժանումներ կը կատարեն իրենց սեփական երաժշտութեան մէջ եւ

ԵՂԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (57)

ՔԱՆԱՑ ԼԵՌ-- (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

— Ինչո՞ւ այս պզտիկին մայրն ալ չառիր, պզտիկը վարդի կը նմանի, քանի մը օրէն կը խամրի առանց մօր խնամքի, ինծի տուր Հռոմ կը դրկեմ, եւ դուն կ'ազատիս անոր ցաւէն:

— Պարոն հրամանատար, այս երկրորդ ընտանիքս ու զաւակներս է որ կը կորսնցնեմ: Մի՞թէ ես քար եմ, մի՞թէ ես ցաւ ու մղկտում չունիմ: Քանի որ հայկական վարդերը դատապարտուած են խամրելու, թող այս ալ խամրի, բայց նախընտրելի է որ այս վարդը իմ թեւերուս վրայ խամրի, քան թէ իր նախորդի պէս բոցերուն ճարակ դառնայ: Եթէ նորէն վսեմութիւնը կ'ուզէ որ ասոր նման պզտիկներ խամրելէ ազատին, կը խնդրեմ, երկու վայրկեան անդին քարափին վրայ, լոյսի նման պզտիկներ Քէմալի խուժանին ձեռքերուն ոտքերուն տակ իրենց փորոտիքը դուրս կուտան, գացէք ազատեցէք զանոնք:

— Ո՛ւֆ, լաւ բողոք մըն է, ըսելով հեռացաւ:

Քիչ մը վերջ, յանձնաբարականով մը «Վիքթօրիայի» կողմէն, նոյն շոգենաւակով փոխադրուեցայ իտալական շոգենաւ մը:

Չորս օր Իզմիրի առջեւ սպասեցի: Կեանքի գնով Հայ մը, կամ Յոյն մը, Թուրքի մակոյկով մը կ'ազատէր եւ դէպի նաւ կուգայ: Եթէ Իտալացի է կամ իտալահպատակ, ներս կ'ընդունին, եթէ ոչ ժամերով, աղաչել պաղատել, անօգուտ է նորէն: Թուրքը մակոյկով ետ կը տանի ցամաք: Նոյնն էր պատկերը Ֆրանսական եւ անգլիական նաւերուն համար:

Չորս օր վերջ հասան երկու ամերիկեան խոշոր նաւեր եւ առանց խտրութեան սկսան քաշել ժողովուրդը: Ազդուելով Ամերիկայի այդ բարի ընթացքէն, կամ ժողովուրդ առնել նաեւ միւս պետութեանց նաւերը:

ՊԻՐԷՈՒՍԷՆ ՖՐԱՆՍԱ

Նաւը շարժեցաւ: Բայց սիրտս կտոր կտոր կ'ըլլայ: Ի՞նչ էին քաշածներս եւ տուած զոհերս: Վերջին պահուն Հայաստանի սիրոյն համար, նոր բոյն մը շինելու համար, ծով հոգերուս վրայ նոր մըն ալ աւելցուցի:

Դժբախտ Աղնիւ, ան որ դառնութեան բաժակը քամած, բոլոր տառապանքն ու զրկանքը յանձն առած էր, մնալով կրակին մէջ եւ մերժելով իր բախտը կապել Թուրքի կամ Քիւրտի մը հետ հակառակ բոլոր սպառնալիքներուն, ան որ ծառայած էր անարգ Թուրքին, յաճախ ծեծ ուտելով, տեղէ տեղ, աղայէ աղա փոխադրուելով, ահա ինծի կը հանդիպէր, եւ իմ մէջ կը փնտռէր իր մխիթարութիւնը: Եւ սակայն, կրեց վերջին հարուածը. մնաց Իզմիրի քարափը, ո՞վ գիտէ ինչ փորձանքի հանդիպելու համար:

Իսկ դուն, անմոռանալի Սմբատ, փոխանակ ինծմով մխիթարուելու, եկար Իզմիր, քաւութեան նոխազ դառնալով մնացած Տարօնցիներուն եւ բոլոր Հայերուն հետ:

Պիրէոս ենք: Իմ հայրենակիցներս, Ցախա Թումէն եւ Մշինց Համբարձում, զիս նաւէն առին: Անոնց կ'ընկերանար Խապէուզի Դախարի Հռոմ:

Հոս ալ Թումէն եւ Համբարձում սկսան անճոռնի խօսքեր արտասանել.

— Ի՞նչ պիտի ընես այդ պզտիկը, գէթ ցաւ է, տուր Յոյներուն: Անոնք անտէր պզտիկներ կը հաւաքեն:

Իսկ վեհանձն Հռոմ յանդիմանեց երկուքն ալ ու ըսաւ.

— Քէմալ այրամարդիկը կ'ուտէ, իսկ կիները չեմ կարծեր որ Անատոլուի խորերը քշելով վառէ: Վաղը միւս օր անոր մայրը կ'ազատի կուգայ: Մինչ այդ, սա պզտիկին հոգն ու խնամքը ես կը ստանձնեմ իբրեւ մայր:

Եւ անմիջապէս աղջիկը գրկէս խլեց:

Հինգ օր Պիրէոսի մէջ ի զուր սպասեցինք, Աղնիւը չեկաւ: Վեցերորդ օրը շոգենաւով անցանք Սէլանիկ, յետոյ Տէտէ Աղաճ, ուր Հռոմին ազգականները կալուածներ ունէին:

25 օր վերջ, Սէլանիկէն նամակ մը կը հաղորդէ Աղնիւի ազատութեան լուրը: Դարձայ Սէլանիկ եւ միացայ Աղնիւին:

Սմբատ միւս Տարօնցի 500 երիտասարդներու հետ կը քշուի Մանիսայի ուղղութեամբ: Այդ 500 հոգիէն հազիւ տասը հոգի ազատեցան իբրեւ Յոյն, լաւ յունագէտ ըլլալով:

Սէլանիկի մէջ տեղաւորուեցանք Քալամարիայի արուարձանը:

Յունական կառավարութիւնը առանց խտրութեան կը հոգար գաղթականները: Օտար բարեգործական հաստատութիւններ իրենց օգնութեան բաժինը կը բերէին: Դանիական միսիոնարներուն կողմէ Քալամարիայի մէջ դպրոց մը բացուած էր հայ փոքրիկներուն համար:

1931 օգոստոս 31ին ծնաւ երրորդ որդիս Մովսէս եւ նուիրուեցաւ հօրս յիշատակին:

1925ի ապրիլին, իբրեւ գործաւոր մտանք Ֆրանսա:

1931 օգոստոս 31ին ծնաւ երրորդ որդիս, զոր կոչեցի Կորիւն, Տարօնի անմահ հերոս Կորիւնի յիշատակին:

Սիրելի ընթերցող, 1915ի ջարդի օրերը իմ ընտանիքիս թիւը հինգ էր եւ իբրեւ այրամարդ ես մինակ էի: Այսօր դարձեալ ընտանիքիս թիւը 5 է, երեքը այրամարդ: Ըսել կ'ուզեմ թէ իմ կորսնցուցածներուս թիւը լրացած է: Պարտք կը զգամ բոլոր ազատուողներու վրայ որ ջանք չխնայեն իրենց կորսուածներու թիւը լրացնելու: Երբ ծագի մեր նոր արշալոյսը եւ ծլին մեր յոյսերը եւ մենք մեր հայրենիքը վերադառնալու բախտ ունենանք եւ քանի որ անկարելի է հայր, մայր, քոյր, եղբայր եւ ուրիշ ազգականներ մէկտեղ առնել, գոնէ քաղաքակրթուած նոր սերունդով մը դիմաւորենք մեր հայրենիքը, ազատ եւ անկախ Հայաստանը:

Այս առթիւ, երկու խօսք ալ իմ պաշտելի Տարօնին.—

ՏԱՐՕՆ

Որքան որ ես հեռու լինեմ,
Հազար հազար սար ու ձորեր,
Ու աշխարհի ովկէանի եզր,
Կսկիծ սրտով քեզ կը յիշեմ:
Աստղերու փառքի օրրան,
Ազատութեան լոյսի ծորան,
Հին փառքերու, Որ բացիր
Տարօն աշխարհ իմ հայրենի:
Ինչքան որ ինձ յօշոտեն տաք ջրով ես,
Նորէն չեմ կարող քեզ նայել խեռ,
Որքան տանջեն էլի նորից քեզ եմ սիրում,

Վարդը փուշէն ինձ քաղում:
Սիրտս քեզ յիշելով է փոթորկում
Ու իր յուռատու ջահն է վառում,
Մրրուր լճակիս վրայ իմ թիավարում
Կոհակ կոհակ դիւցազնական փառքդ իմ երգում:

Չկայ սար մը այնքան բարձր,
Որքան որ մեր Սասնայ սարեր,
Ես էն սարերուն պերճավառ
Յաւերժական փառքին զուբբան:
Մանուկ բաժնուեցայ քեզանից,
Ահա կուգամ ես ալեւոր,
Ծունկի կուգամ ես ուխտաւոր,
Համբոյր քաղելով քո խորանից:

(ՎԵՐՋ) ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

այսպէս կը յատկացնէն մէկ գիշեր Վիճայի ռուս եկեղեցական երաժշտութեան մէկ ուրիշ երեկոյ՝ ժողովրդեան, եւ յաջորդաբար՝ այլ երաժշտական, եւ յաջորդաբար՝ այլ երաժշտութեան: Ուրիշ օրինակ մըն ալ,— երէկ ուրբաթ, Շան զ'Էլիզէի մէջ աշխարհահռչակ զաշնակահար Գրայլոֆսկին տուաւ իր տարեկան նուագահանդէսը ուր ամբողջ յայտագիրը յատկացուցած է մէկ հեղինակի վրայ. Օփէն:

Այփրէտ Գորթոն ռոմանթիք երաժշտութեան մէկ քանի վարպետներուն — Շիւման, Շոփէն, Շիւպէրթ—մասին գիրքերս կատարած իր դասախօսութեանց իբրեւ բնաբան կ'առնէր սա մեծակշռոյ թէ «իմ բոլոր բացատրական նախազասութիւններէս վերջ պարզ, հասկնալու եւ արտայայտելու համար Շիւմանի մը, Շոփէնի մը էութիւնը, նախապայման է ըլլալ երիտասարդ, սպասաւոր յուզեալ եւ քիչ մըն ալ ապրող՝ գեղեցիկ ու անկման գեղեցկութեամբը»:

Այո, պայմանով որ հայ իրականութեան ալ գիտնայ միջոցներ ստեղծել իր արուեստագէտներուն, որպէսզի անոնք մնան միշտ երիտասարդ, աշխարհի յուզեալ ասլցուն եւ քիչ մըն ալ ապրող՝ գեղեցիկ տեսիլք մը անկման գեղեցկութեամբը:

Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

ԹՂԹԱԿՆԵՐ ՃԷՊԷԼ ՄՈՒՍԱՅԷՆ

ՖՐԱՆՔԵՒՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՕՆ ՄԸ

ԱՆՏԻՕՔ, 18 նոյ.— Այս տարի, Ճէպէլ Մուսան Ֆրանսական բանակին բարեկամութեան հիւրեր ունեցաւ: Առաւօտ, ժամուլը արձագանգն եղաւ արդէն Սուրիոյ եւ Լիբանանի բանակի հրամանատար Զօր. Հիւնկէլի այցելութեան: Ընդհ. հրամանատարը Խտըրպէկի հնադարեան սօսին տակ իր գրած ուղերձին մէջ կը շեշտէր.

— «Ճէպէլ Մուսայի մասին շատ անգամ լսած էի, բայց այսօր անձամբ տեսայ եւ լսեցի թէ լսուածները ճշմարտութիւնէն վար կը մնան: Ֆրանսան երբեք չպիտի մոռնայ թէ դուք ձեր պատերազմի ընթացքին մեր կողմն կռուեցաք, պատիւն ըրիք իրեն ...»:

Իրմէ վերջ հիւսիսային Սուրիոյ հրամանատար Զօր. Շըվալիէն եկաւ: Երկուքն ալ մօտէն տեսան ու սիրեցին մեր ժողովուրդը: Դիտեցին ու սիրեցին մեր լեռները:

Հարկ է ըսել որ այս այցելութիւնները կը պարտինք Իսքէնտէրունի սանճագին զին. հրամանատար գնդապետ Անտրէի, որ տարիէ մը ի վեր Ճէպէլ Մուսայի մասին կը գտնուի եւ բազմաթիւ անգամներ այցելեց շրջանը:

Կիլիկիայէն շատ հայրենակիցներ ծանօթ պէտք է ըլլան անոր անունը, որ դեռ հարիւրապետ էր եւ Ճէպէլ Պէրէքէթի գաւառին զինուորական կառավարիչը:

Հարիւրապետ Անտրէ այն չորս ընտանիքէն էր (գնդ. Հօրման, Հարիւրապետներ Փուլէ եւ ինքը) որոնք Զօր. Պրէմօնի (այն ատեն գնդապետ) ղեկավարութեան տակ Փարիզէն իբր «Mission d'Arménie» ղրկուեցան Կիլիկիան վարչականօրէն կառավարելու: Հարիւրապետ Անտրէ ուսումնասիրեց Կիլիկիոյ աշխարհագրութիւնը, ցեղագրութիւնը, տնտեսական, պատմական եւ քաղաքական հանգամանքները:

Ան ճանչցաւ ու սիրեց նաեւ հայ ժողովուրդը:

1921ին, Կիլիկիոյ պարպումէն առաջ Փիէր Ռըյան կեղծանունով եւ Ռընէ Փինոնի յառաջաբանով գիրք մը լոյս ընծայած է ուր կը կարդանք.— «Կիլիկիան թրքական երկիր մը չէ, կէս մը զոր Փիէր Ռըյան լոյսի տակ կը դնէ: Քրիստոնեաներն են որ կը տիրեն հոն. 400.000 բնակչութեան վրայ 215.000 է անոնց թիւը: Թուրքերը ի զուր դասաւորուած ջարդերով ուզեցին նուազեցնել անոնց թիւը: Վերին Հայաստանէն, ապանդէն ճողոպրած գաղթականներ լեցուցին պարապը եւ վերահաստատեցին համեմատութիւնները»:

Արդ, Ֆրանսական բանակի հայ նախկին Մարտիկներու Միութիւնը գնդ. Անտրէի Ֆրանսա վերադարձին առթիւ, ուզեց երախտագիտութեան եւ յարգանքի ցոյց մը կատարել ի պատիւ իր հին ու նոր բարեկամին:

Ահա այդ, Ճէպէլ Մուսան, կիրակի ամբողջ օրը տօնի մը կերպարանքը զգեցած էր:

Հիւրերը ընդունուեցան խանդավառ ցոյցերով:

Սուրիոյ մարզպանութեան Իսքէնտէրունի սանճագին պատուիրակը Պէյրութ կանչուած ըլլալով՝ սիրուն նամակով մը իր ցաւը կը յայտնէր որ պիտի չկրնայ գալ: Զօր. Շըվալիէ նոյնպէս այդ օրը, իր ներկայութիւնը Հալէպ անհրաժեշտ ըլլալուն՝ գեղեցիկ նամակով մը կը յայտնէր թէ «ինչքան խորապէս կը ցաւիմ որ այդ օրը չպիտի կրնամ ձեր մէջ գտնուիլ»:

Հալէպէն եկած էին Տէր եւ Տիկ. Փորթուգալեան, Գ. Ռիգօ ,Crédit Foncierի Հալէպի տնօրէն եւ փոխ նախագահ Սուրիոյ Ֆրանսայի Նախկին ռազմիկներուն, Տիկ. եւ Գ. Ռըժօ, խառն դատարանի դատաւոր:

Նախկին ռազմիկներն ու ժողովուրդը, լեցուած հսկայ սօսին չորս կողմերը, կ'երգէին ու կը պարէին: Եւ զոյգ հռագոյնները կը ծածանէին:

Տօքթ. Գեղարդ Շարայեան, Միութեան նախագահը, յանուն Նախկին ռազմիկներուն բարիգալուստ մաղթեց հիւրերուն եւ ապա խօսքը ժառանգելով յարեց.

— «Գնդապե՛տ, մեզի զինուորներուս չլինար անշուշտ մեր սիրելի պետին զովքն ընել, անոր արժանիքները տարփողել: Ֆրանս. բանակի հայ նախկին ռազմիկներու Միութիւնը այսօր կ'ուզէր միայն երախտագիտութեան եւ յարգանքի պարտք մը կատարել: Յարգանք եւ յուզուած երախտագիտութեան պարտք մը հանդէպ Հարիւրապետ Անտրէի, որուն հրամանին տակ ալ կռուեցանք Կիլիկիոյ սարահարթերուն վրայ, գլուխը բարձր, արհամարհելով մահը, պաշտպանելով ազատ կեանքին: Այն ատեն կը կարծէինք տեսնել Տաւրոսի եւ Ամանոսի բասրագոյն կատարներուն վրայ ազատութեան արշալոյսը, կը զգայինք մեր թաղուածներուն ոսկորներուն շարժիլը եւ հայ Ղազարոսին յարութիւնը: Գնդապետ, դուք եկած էք այդ յուսադեղ եւ միանգամայն չարաշուք օրերուն: Իբր Ճէպէլ Պէրէքէթի զինուորական կառավարիչ 1920 յունիս 9ին սա յայտարարութիւնը ըրիք.

— «Հայերն ուժգնօրէն մասնակցեցան Մայիս 28ին վանելու համար զէնքերով եւ ռումբերով զինուած թշնամիին երկու յարձակումները: Այս ազգը ոչինչ կորսնցուցած է իր բարոյական կորովէն: Հայերը կրնան հպարտ ըլլալ իրենց քաջութեամբ, որուն ապացոյցը տուին: Թուծիս 5ի յարձակումով, Հայերը խրամատներէն թշնամիին վրայ խոյանալով՝ սահմանագծի հրամանատար գնդապետին շնորհաւորութեան արժանացան: Կառավարիչը երջանիկ է իր հրամանին տակ ունենալով ժողովուրդ մը, որ իր կազմակերպութեամբ, կարգապահութեամբ եւ լաւ ընթացքով բոլորէն գնահատուած է: Այս գործունէութեամբ Հայերը ցոյց տուին որ կրնան քաջարար կռուիլ եւ միանգամայն փաստը տուին այն վստահութեան զոր ունին իրենց ցեղին հանճարին եւ արժանիքներուն մէջ: Հայերը մօտ ապագային պիտի վայելեն իրենց արիութեան պտուղը»:

— «Գեղեցիկ երազներու շրջանն էր այդ, աւա՜ղ: Տասներեք տարի վերջ, Ֆրանսան ձեզ իբրեւ գնդապետ ղրկեց մեզի: Եւ ահա տարիէ մը ի վեր ձեր անկեղծ բարեկամութիւնն ու համակրանքը ցոյց կուտաք մեզի: Սիրեցիք մեր լեռները, եւ մարդոց ու դէպքերու ձեր ծանօթութեամբ ստիպեցիք որ ուրիշներ ալ ճանչնան ու սիրեն զանոնք: Շնորհակալ ենք,գնդապե՛տ: Ձեր համազգեստին տակ յարգալիր հիացմունքով կը դիտենք նաեւ քաջարի սպան Ֆրանսական փառապանծ բանակին, որուն կապուած ենք զինուորներու հաւատարմութեան եւ անձնուիրութեան կապերով, զինուորներու, որոնք միշտ պատրաստ են կրկին իրենց արիւնը թափելու: Մենք արդէն մեր ազգային շահերը միշտ շփոթած ենք Ֆրանսայի շահերուն հետ:

«Հայերու այս աւանդական անշահախնդրութիւնը Ֆրանսայի հանդէպ կը սկսի այն օրէն, երբ Խաչակիրներու հետ նոյն ժողոքին դէմ ճակատեցան: Նուիրումի այս անխախտ ընդգացումը մեզի փոխանցուած է սերունդէ սերունդ, դարերու փոթորկոտ երկունքին մէջէն:

«Վաղը, գնդապետ, մեկնելէ առաջ, անգամ մըն ալ դիտեցէք այն սքանչելի Ամանոսը, որուն վիրաւոր կողերուն վրայ, 14 տարի առաջ, հարիւրապետ Անտրէն կը տարփողէր քաջութիւնն ու կորովը ժողովուրդի մը, որ աշխարհի չորս անկիւնները տարտղնած, լքուած է, աւա՜ղ:

«Եւ երբ Ֆրանսական հողի վրայ գտնուիք, հաճեցէք Ճէպէլ Մուսայի այս ափ մը հողը խառնել Ֆրանսական հողին, ինչպէս խառնուած է Ֆրանքեւհայկական ռազմիկներու արիւնը: Բարի ճանապարհ, գնդապետ»:

Հիւրը յայտնապէս յուզուած, գեղեցիկ ու սուղ ուղերձ մը բրաւ: Ցիշեց հին օրերը:

— «Ճէպէլ Մուսայի այս ափ մը հողը զոր ինծ վստահելու սիրայօժար ազնուութիւնը կ'ընէք, Վէրտէօն պիտի տանիմ եւ հոն թշնամիին առջեւ ինկած եղբօրս հողակոյտին պիտի խառնեմ»:

Միութեան ընդհ. քարտուղար Գ. Սարգիս Թոռունեան, գնդապետին ճառը Հայերէնի թարգմանեց:

Գ. Վահան Փորթուգալեան շնորհակալութիւն յայտնեց գնդապետին որ ճանչցաւ Հայերը եւ ուղիղ եղաւ անոնց հանդէպ: «Վստահ եմ, յարեց, որ երբ գեղեցիկ Ֆրանսան վերադառնաք, պիտի չմոռնաք այս ժողովուրդը, որուն բարեկամութիւնը սիրեցիք»:

Իրիկուան դէմ հիւրերը ծափերու եւ բացագանչութիւններու մէջ դէպի վուրդը մինչեւ ուշ ատեն չարունակեց իր երգն ու պարը:

ՎԻՇԱՊ

ՁԱՅՆԸ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՂԵՐԱԿԱՆ ՄԱՀ ՄԸ

ՏԷՕՐԼ, 27 նոյ. (Յառաջ)— Դժբախտ զոհ մը եւս օտար հորիզոնի տակ: Բնիկ Սեբաստացի Օհան Մեսեան, վաթսուն տարեկան, արհեստով թիթեղագործ, որուն հօրեղբօր տղան ծանօթ բժիշկ Կօզմօզ, այժմ Հայաստան կը գտնուի, զոհ գնաց արկածի մը: Նոյ. 23ի առաւօտեան ժամը 6.40 անցած, երբ գործարանի բանուորները գործի կը սկսին, Լիոնի կայարանէն (Փէրրաշ) մէկ քիլոմէթր հեռու՝ Սէն Լուի ըսուած տեղը, գիծերուն վրայ կը գտնեն մարդկային մարմնի արիւնաթաթախ կտորներ եւ լուր կուտան ոստիկանութեան, որ կը փութայ արկածին վայրը: Գրպանէն կը գտնուի ինքնութեան թուղթը եւ նամակ մը Սեբաստիոյ Ուս. Միութեան կողմէ: Ընկերութեան կողմէ երկու քննիչներ եկան հարցաքննութեան եւ վարչութեան կողմէ առուգուեցաւ խեղճ զոհին ինքնութիւնը:

Զոհին հայրենակիցները, Գ.Ս. Ս. եւ վարչութեան անդամ Գ. Յ. Մ. ինծի հաղորդեցին հետեւեալ տեղեկութիւնները Օհանի մահուան պատճառներու մասին. տարաբախտ զոհը իր ընտանիքին եւ մանչ զաւակ Բիւզանդին հետ՝ 15 տարեկան, 1929ի վերջերը Տէօրլ կուգայ ուղղակի Սեբաստիայէն իր անհրաժեշտ թուղթերովը, մանրամասնելով զանոնք, երբ ամիսէն վերադառնալու պայմանով: Երկու տարի հոս մնալէն յետոյ, երբ իր ունեցած դրամը կը սպառի (բաւական դրամ ունէր երբ եկաւ), կինը եւ տղան կը լքեն զինքը մոռնալով որ իրենց ազգականներուն կեանքը տարաբախտ Մեսեանն է փրկած դրամով, իսկ իր կինն ալ ազատած է Թուրքերու ձեռքէն: Ֆրանսիական կառավարութեան կ'իյնայ եւ արտաքսման հրաման կը արուի իրենց: Երբ հայրենակից Սահակեանի ջանքերով միջոցներ կը խորհուին եւ Թրքական դեսպանէն վիզա առնելու կը պատրաստուի, (120 Ֆր. վճարելով իբրեւ տուգանք երկու տարուան համար), յանկարծ իր անցագիրը կը «կորսուի» եւ ետ վերադարձը կը դժուարանայ: Ոստիկանութիւնը միշտ կը հետապնդէ Օհանը եւ կը ստիպէ հեռանալ, բայց ինչպէս երբ անցագիր չունի եւ նիւթապէս ալ ծայր աստիճան դժբախտացած է: Այսպէս երկու երեք տարի քաղցած կ'ապրի տեղ մը խեղճը, կէս կուշտ եւ կէս անօթի կ'ապրի: (Սգիրէցի Գ. Գառնիկ Գալիչեան երեք տարի ձրիաբար սրահ մը տրամադրած էր իբրեւ գիշերուան բոյն): Հինգ ամիս առաջ Օհան յանկարծ կը կորսուի մօտ 40 օր, բայց շնորհիւ անհատ հայրենակիցներու թափած ջանքերուն եւ հետապնդման, ոստիկանութիւնը կը յաջողի գտնել զինքը Կրընոպլի լեռներուն մէջ, ուր ինկած էր անյայտ պատճառով մը: Քանի օր կը բանտարկուի Վիէնի մէջ, յետոյ վերջնականօրէն արտաքսման հրաման կուգայ եւ ոստիկանութիւնը խստօրէն կը սպառնայ: Իր փափաքին վրայ, Սեբաստիոյ Ուս. Միութիւնը ճամբու ծախքը վճարելով եւ պաշտօնական յանձնարարականով մը կը ղրկէ Մարսէյլ, Սենեքերիմեան Միութեան, որպէսզի ճար մը գտնէ: Նոյ. 22ին, երկու հայրենակիցներ — Ս. Ս. եւ Յ. Մ.— զինքը կը տանին Լիոն, տոմսակ կը կտրեն, պայուսակը կուտան եւ շոգեկառք դնելով կը վերադառնան: Եւ ահա մինչ օրը կ'իմացուի իր եղերական մահը:

Դէպքը ծանր տպաւորութիւն գործեց Տէօրլի մէջ: Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ զոհը ինքզինքը շոգեկառքին տակ ձգած եւ անձնասպան եղած է, յուսահատելով իր անտանելի կեանքէն:

Վ.ՆԻՈՒԵՆ

ՍԱՄՈՒԼ

Գերի էջմիածինը

— • —

Արեւմ«Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (25 նոյ.).

— «Լ'Արմէնի»ի վերջին թիւին մէջ հրատարակուած է կարեւորնամակ մը գրկուած Երեւանէն եւ հասած Թաւրիզի ճամբով, էջմիածնի կացութեան մասին:

Քանի մը մէջբերումներ.

— «Բոլշեւիկները չհամարձակեցան բացէն կուիւ յայտարարել մեր եկեղեցիին դէմ: Բայց անոնք յաջողեցան մաքիավէլեան ծրագրի մը պատրաստութեան մէջ: Ցգտուիլ բոլոր պատրուակներէն,արտասահմանի մեր գաղութները պառակտելու, զանոնք ուժաթափելու, ոչնչացնելու, իբրեւ կենդանի համայնքներ, իսկ Հայաստանի մէջ, եկեղեցին թողուլ, որ տակաւ առ տակաւ մեռնի ... հոգեկան եւ նիւթական սնունդի պակասէն ...»:

Շարունակենք.

— «Նիւթական զրկանքները ոչինչ են անհանդուրժելի բարոյական ճնշումներու կողքին: Էջմիածնէն արտասահմանի համայնքներուն ղրկըւած կոնդակները չէկիստական բռնապետութեան տակ եղած են,կոնդակներու բովանդակութիւնը տրամագծօրէն հակառակ է կաթողիկոսի համոզումներուն եւ զգացումներուն, որուն առողջութիւնը ծանրօրէն խանգարուած է: Նորին սրբազնութիւնը այլ եւս խոր վստահութիւն չունի իր դժբախտ ժողովուրդի անմիջական ապագային նկատմամբ: Արքեպիսկոպոսի մը — անգամ Գերագոյն Խորհուրդին — առաջնորդութիւնը կը թուի ըլլալ իր վերջին ճիգը: Երեւանէն արտօնութիւն ստանալու համար շատ դժուար է: Բանակցութիւնները երկար եւ դժուար եղած են, որովհետեւ բոլշեւիկները ամէն գնով ուզած են պարտադրել իրենցմէ մին: Ի վերջոյ, Նորին սրբազնութիւնը յաղթանակը տարած է, յայտարարած ըլլալով «թէ յարաբերութիւնները պիտի խզէ եւ պատուիրակ ղրկելէ պիտի հրաժարի, հրապարակաւ պատճառները պարզելով»:

Վերջին մասը.

— «Այլ եւս յոյս չունինք, գաղութները բաժնող ծանր դէպքերէն յետոյ, տեսնել համախմբուած մեր հեռաւոր հայրենակիցները, բայց թոյլ տուէք ինծի մէկ բառով բնորոշելու մեր ընդհանուր կացութիւնը, մինչ արտասահմանէն դուք ձեր աչքերը սեւեռած էք մեր վրայ, մենք ալ ձեր վրայ: Երկուքս փոխադարձաբար բան մը կը սպասենք, մեր ողբերգական վիճակին մէջ եւ այս բանը փոխադարձ յենարան ըլլալն է»:

Մէկ խօսքով, էջմիածինը գերի է: Բոլշեւիկներու արիւնոտ թաթին տակ կը հեծէ: Օր ըստ օրէ իր հեղինակութենէն ու ազդեցութենէն կը կորսնցնէ:

էջմիածինը, դժբախտաբար, անզօր է դեր կատարելու կամ վերջ տալու գաղութներու պառակտումին, եղբայրասպան պառակտումներուն եւ վէճերուն: Արդէն միամտութիւն պիտի ըլլար հակառակը սպասել, քանի որ էջմիածնի մէջ գործողը Չեկայի թաթն է եւ կաթողիկոսը ակամայ կը կատարէ Չեկայի հրամանները:

Արտասահման ղրկուած կոնդակները բացարձակապէս չեն ներկայացներ կաթողիկոսին համոզումներն ու զգացումները: Ասիկա գիտէինք շատ առաջ, երբ տակաւին գաղութներու պայքարը խորացած չէր եւ եղբայր եղբօր դէմ զէնք վերցուցած չէր:

Ասիկա կը հաստատուի մասամբ՝ Գարեգին արք.ի իբր կաթողիկոսական պատուիրակ արտասահման ուղարկումով, նկատելով որ եկեղեցական պատուիրակը դիւանական միտք մը, բաւական զերծ բոլշեւիկներու ազդեցութենէն, պիտի կարենայ շարիքին արմատը գտնել եւ դէպքերը քննել հանգամանօրէն:

«Լ'Արմէնի»ի նամակագրին հետ համաձայն ենք սակայն, այն կէտին մէջ թէ պատուիրակին առաքելութիւնը յաջողութեան ոչ մէկ յոյս կը ներշնչէ»:

ԿՕՇԿԱԿԱՐՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Պէյրութի մէջ 3000 կօշկակար գործաւորներ կան: Անոնց մեծ մասը, վերջերս անգործութեան մատնուած էր եւ օրական շատ չնչին օրավարձերով կ'աշխատէր:

Այս գործաւորներուն մէկ մասը, մօտ 1500 հոգի նոյ. 21ին գործադուլ հռչակեցին եւ յայտարարեցին թէ պիտի շարունակեն մինչեւ որ գոհացում տրուի իրենց հետեւեալ պահանջներուն.—

1.— Արտասահմանէն եկած կօշիկներէն պէտք է ծանր տուրք մը գանձուի.

2.— Արտօնել կօշկակարներու միութեան մը կազմութիւնը.

3.— Օրավարձերու յաւելում եւ աշխատանքի ժամերու նուազում:

«Էլ Նիհար» այս առթիւ կը գրէ.— Հայ գործաւորները Գարանթինա թաղին մէջ հաւաքոյթ մը ունեցան եւ որոշեցին մէկիկ մէկիկ այցելել կօշկակարի խանութները եւ գործադուլի հրաւիրել իրենց գործակիցները: Սուք էլ Էրմէնի մէջ, երբ ցոյցի ձեւով կը քալէին անոնք, ուզեցին կօշկակարի խանութ մը մտնել, սակայն արգիլուեցան: Այն ատեն քարեր նետեցին այդ խանութի վրայ, մինչեւ որ ոստիկաններ եկան եւ ձերբակալեցին 15 հոգի:

«Էլ Ահրար» կը գրէ թէ համայնավարներու մատ կայ այս գործադուլին մէջ: Նոյն թերթը կ'աւելցնէ.— «Մինչեւ հիմա համայնավարները կօշկակարներու մէջ որ եւ է ազդեցութիւն չունէին, այժմ օգտուելով պատեհութենէն, գրգռութիւն կը սերմանեն անոնց մէջ: Գործադուլ ընող գործաւորներու մէջ շատ քիչ տեղացիներ կան, գրեթէ բոլորն ալ Հայեր են, կը գրէ «Էլ Ահրար»:

«Ազգակ»ի համաձայն, այս վերջին լուրը բոլորովին սխալ է, որովհետեւ բանթօղներու մեծամասնութիւնը տեղացիներ են:

ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (38)

Ս Պ Ի Տ Ա Կ   Ա Ր Ծ Ի Ւ Ը

— • —

Թարգմ. Ա. ՀԱՐԵԼԵԱՆ

Գրեց՝ ՌՕԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

Անտարակոյս Սըր Ճօն, ամբողջական պատասխանութիւնը... փոքրիկ բլուր մը կը պատմէր վերածուած:

Ուրեմն նաւապետ Նէլսըն Զարա Հայաթին այսպէս պատմած էր: Եւ Սըր Ճօն տեսաւ որ այդ պատմութեան մէջ իրական բառ մը անգամ չկար: Այս պատմութենէն մէկ բանի միայն վստահ եղաւ որ Սթէֆըն Հաթ եւ նաւապետը ինչ գեր որ ալ խաղան, Զարա Հայաթ բացարձակապէս անմեղ է: Ու եւ է մէկը այս պատմութիւնը մտիկ ընելով պիտի ընդունէր որ անոր վաւերականութեանը համոզուած էր եւ իր պատմուածքը պարկեշտ: Խորհրդաւորութիւնը այս բացատրութիւնով ալ չփարատեցաւ, միայն զոհ էր որ աղջիկը — որ իր կնոջն էր — նաւապետ Օրլաֆ Նէլսըն ձեռքին բամբին պէս բարի էր եւ մանր: Զրաւ թէ նաւապետը ինչպէս իր բացատրած խցիկին մէջ իր արգելափակումը, որուն մասին հարցնել անգամ չուզեց, վստահ ըլլալով որ ան ալ տուեալ մը եղած պիտի ըլլար: Շատ բացորոշ էր որ նաւապետ Նէլսըն անձնապէս տխուր խաղ մը կը խաղար, առանց նկատի ունենալու թէ աղջիկն ալ կրնար վտանգել: Աղջիկը այս կացութենէն փրկելու համար պէտք էր բան մը ընել եւ Սըր Ճօն մտածեց որ ինք պէտք էր ըլլար ատիկա ընողը: Զարա Հայաթ պէտք էր ցամաք փոխադրել եւ հոն թողուլ մինչեւ այս խորհրդաւորութեան պարզուիլը, եւ այս կարգադրութեան համար անհրաժեշտ համաձայնութիւնը առնելու մէկ միջոց կար, այն է պնդել որ իր եղբայրը զարմանատուն մը փոխադրուի: Եթէ Սթէֆըն երթայ, ինքն ալ անոր մօտ ըլլալ պիտի ուզէ: Լոնտոն իր բնակարանին մօտերը այդպէս զարմանատուն մը կար, պիտի թելադրէ որ թոյլ տայ եղբայրը հոն փոխադրել, ինչ որ աղջկան Լոնտոն բնակիլը պիտի նշանակէ, այսպէսով կարող պիտի ըլլայ անոր վրայ հսկել:

— Արդ, ըսաւ աղջիկը դարձեալ բժիշկին խորհուրդներուն թելը երկելով, Սըր Ճօն, բացատրութիւնս լսեցիք, կը յուսամ թէ ձեր արգելափակման համար ներողամիտ կ'ըլլաք: Նաւապետ Նէլսընը երբեք նաւը չպիտի ճամբայ հանէր՝ եթէ ձեր հոս ըլլալը գիտնար:

— Այդ մասին այլեւս չխօսինք, Օր. Հայաթ: Լմնցաւ գնաց: Հոգս անգամ չէ եթէ դարձեալ արգելափակուիմ, միայն թէ վստահ ըլլամ որ դուք ալ ինծի ընկերակից պիտի ըլլաք:

— Հիմակ կը ջանաք ազնուօր բաներ ըսել ինծի, որպէսզի շատ չհանդստանամ:

— Ինչու երբեք, ըսաւ եւ աչքերը աղջկան աչքերուն մէջ ուղղելով, բացարձակ ճշմարտութիւնը կ'ըսեմ: Դուքինքներդ թելադրեցիք այնուհետեւ մէջ ըլլալ առաջին այցելութեանս պատճառը... ձեզ կրկին տեսնել,— Արդ ես կ'ուզեմ ձեզ կրկին ու կրկին տեսնել:

Աղջիկը այս անգամ բուռն կերպով կարմրեցաւ:

— Շատ ազնիւ էք, բայց ես վստահ եմ որ կը փափաքիք ծովափ երթալ եւ Լոնտոն դառնալ առաջին շոգեկառքը առնել: Տախտակամած իջնեմ եւ ձեզ համար նաւակ մը պատրաստել տամ.

Սըր Ճօն դժուարին կացութեան մը մատնուած էր: Զբօսանաւէն դուրս չպիտի կրնար ելլել որովհետեւ այդ մասին նաւապետ Նէլսըն իր պատուոյ խօսքն էր տուած. այս բանը աղջկան չպիտի բացատրէր, որովհետեւ անոր պատմութենէն յայտնի եղաւ որ ոչինչ տեղեակ էր, եւ եթէ ըսէր չպիտի հասկնար, այսպէս ընելով պարզապէս անոր կասկածները — որոնք քիչ մը հանդարտած էին — դարձեալ պիտի արթնցնէր: — Օր. Հայաթ աս այժմ ցամաք չպիտի ելլեմ, պատասխանեց. կը փափաքիմ ձեր եղբայրը դարձեալ տեսնել, իր առողջութիւնը շատ լաւ կը յառաջանայ, ուստի մասնագիտութեան պատճառ չկայ, բայց աւելի լաւ է որ զարմանատուն մը փոխադրենք: Ես Լոնտոնի մէջ հրաշալի մէկ զարմանատուն գիտեմ, ուր կատարելապէս հանգիստ պիտի ըլլայ եւ ես կարող եմ զինքը ամէն օր տեսնել հոն:

Աղջիկը առանց կասկածի նշոյլն իսկ ունենալու եւ ուրախացած յարեց.

— Սըր Ճօն, հրաշալի գաղափար է ատիկա. այս զբօսանաւը հիւանդի յարմար տեղ չէ. եթէ իրապէս այդ քան լաւ զարմանատուն մը գիտէք, լաւ է որ ժամ առաջ Սթէֆընը հոն փոխադրենք:

— Զէ՞ք կարծեր որ այս կարգադրութիւնն անոր մտքին մէջ որ եւ է կասկած արթնցնէ, հարցուց Սըր Ճօն, որուն միտքը կասկածներու բոյն մըն էր դարձեր:

— Ոչ մէկ կասկած, Սըր Ճօն, Սթէֆըն իմ հրահանգներս կը գործադրէ. հարկ եղած պահուն ես շատ տիրական կ'ըլլամ, գիտէ՞ք, ըսաւ ժպտալով:

Ինքն ալ ժպտեցաւ. այո, աղջիկը շատ գեղեցիկ էր եւ անոր անմեղութեանը կը հաւատար այլ եւս, ուստի իրեն համար մեծ երջանկութիւն պիտի ըլլար անոր սէրը շահիլը:

— Ուրեմն այս խնդիրը կարգադրուեցաւ, ըսաւ. երբ նաւապետ Նէլսընը վերադառնայ ըսենք որ պատրաստ մը յարմարցնէ հանգիստ կերպով ձեր եղբայրը փոխադրելու համար:

Զարա Հայաթ խնդալով.

— Սթէֆընը որչա՜փ պիտի սաստէ այդ բանը. ան իր մասին ըսաւ խօսանցում չի սիրեր, ըսաւ:

— Բայց ասիկա խօսանցում չէ, օրիորդ Հայաթ ...

Սովորական նախազգուշութիւն մըն է:

— Անշուշտ, գիտեմ, բայց դժուար է Սթէֆընին հասկցնել:

— Ուրեմն այդ գործը ինծի յանձնեցէք, օրիորդ Հայաթ:

Քիչ մը ատեն տարբեր նիւթերու շուրջ խօսակցեցան: Ի վերջոյ Սըր Ճօնէն ներողութիւն խնդրեց, երթալու իր եղբօր միտքը այդ ուղղութեամբ պատրաստելու համար:

— Մինչեւ որ դաք ես ալ սիկար մը պիտի ծխեմ, ըսաւ Սըր Ճօն:

— Շատ լաւ, իմ գալէս առաջ դուք ալ կրնաք երթալ Սթէֆընը տեսնել եւ թերեւս ազնիւ կ'ըլլաք զիս ծովափը հանելով ինծի ճաշ մը տալու: Նաւապետ Նէլսըն ըսաւ որ իրիկունը ուշ ատեն նաւ պիտի վերադառնայ, եւ քանի որ եղբայրս մինչեւ անոր վերադարձը չպիտի փոխադրենք, հաճոյալի ժամանց մը կրնանք ունենալ:

Սըր Ճօնին համար Զարա Հայաթը դուրս հանելով անոր ճաշ մը պատիւ ընելէն աւելի հաճոյալի բան չէր կրնար ըլլալ, սակայն իր խօսքը չէր կրնար դրժել,— նաւէն դուրս չելլել. նաւապետ Նէլսըն իրեն վստահած էր, այլապէս այս գեղեցիկ աղջիկը իր մօտ ունենալու հաճոյքը չպիտի ունենար ըլլար:

(Շար.)

Ցանձնաժողովը որոշած է հետապնդել իր դիմումները մեր բարեկամ Ֆրանսացի բարձր անձնաւորութեանց մօտ, ի հարկին հաւաքելով զանոնք միտերմական խորհրդակցութեան մը։— Ցանձնաժողովը զբաղեցաւ եւ ի միջի այլոց Մարսիլիոյ հայ գործազուրկներուն նպաստին դադարեցման հարցով, եւ Փարիզի ծանօթ հայ գործարանի մը 26 հայ բանուորներուն հաւաքական արձակումին գործով։

Ցանձնաժողովը կանոնաւորապէս պիտի շարունակէ իր հաւաքումները, յուշագիրը ստորագրող 11 կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներուն մասնակցութեամբ, եւ ամէն կարելի միջոցներով պիտի հետապնդէ իր մտահոգութեանց առարկայ կազմող հարցերուն նպաստաւոր լուծումը, որուն համար բարեացակամ հաւաստիքներ տրուած են իշխանութեանց կողմէ։

Ցանձնաժողովը գոհունակութեամբ արձանագրեց Հ. Բ. Ը. Միութեան կողմէ Փարիզի Հայոց Ազգասիրական Ընկերութեան տրամադրուած օժանդակութիւնը, որուն մէկ մասը մասնաւորապէս պիտի յատկացուի ինքնութեան տոմսերու կանոնաւորման ծախքերուն, Հայ. Գաղթ. Կեդր. Ցանձնաժողովին ցուցմունքներուն համաձայն։

ՕՏԱՐ ԿԱՍԿԱԾԵԼԻ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐՆ ԱԼ ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄՆԵՐՈՒ ՊԻՏԻ ԵՆԹԱՐԿՈՒԻՆ

Երեսփ. ժողովի առեւտրական յանձնաժողովին կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայանալով ներքին նախարարին, առաջարկեց ՍԱՀՄԱՆԷՆ ԴՈՒՐՍ ՀԱՆԵԼ ԱՅՆ ՕՏԱՐ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐԸ որոնց առեւտրական գործառնութիւնները կրնան վնասել Ֆրանսայի վաճառականութեան բարի համբաւին։ Պատուիրակութիւնը ուրիշ բաղձանքներ ալ յայտնեց, առեւտրական հրապարակը մաքրելու համար, եւ խնդրեց ջնջել կամ վերաքննել այն հրջարեբականը որ կ՚արգիլէ բարեգործական ընկերութեանց վիճակախաղերը։

Նախարարը ուշադրութեամբ լսելով այս բաղձանքները, մասնաւորապէս նպաստաւոր ընդունելութիւն ըրաւ օտար առեւտրականներու ցուցակը կազմելու առաջարկին ԵՒ ԽՈՍՏԱՑԱՒ, ԴԱՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՀԵՏ ՀԱՄԱԽՈՐՀՈՒՐԴ, ԱՐՏԱՔՍԵԼ ԱՆՊԱՐԿԵՇՏ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ։

Կ՚առաջարկուի ախտորել վտարեալները

« Մաթէն » կը գրէ իր ամենօրեայ ազդարարութեանց մէջ, խոշոր գիրերով.—

Ոստիկանութեան կողմէ Փարիզի մէջ կատարուած վերջին խուզարկութեանց ընթացքին, աւելի քան երկու հարիւր օտարականներ ձերբակալուեցան որոնց դէմ արտաքսման վճիռներ արձակուած են։ Անոնց մէջ կը գտնուէր մարդ մը որ 1931ին արտաքսման վճիռ ստացած, եւ սակայն երբեք չէ հեռացած Փարիզէն եւ հոն բնակած է կատարեալ հանդարտութեամբ։

Հաւանական է որ Ֆրանսական իշխանութեան դէմ ըմբոստացած երկու հարիւր օտարականները դատարան քաշուին եւ բանտարկուին։ Մխիթարական հեռանկար մը չէ այս, Ֆրանսացի հարկատուներուն համար, որոնք պիտի հարկադրուին հոգալ անոնց բանտարկութեան ծախքերը։ Ե՞րբ պիտի որոշեն աշխատանքի գաղութներ կամ համախմբման կայաններ կազմակերպել Ափրիկէի մէջ կամ այլուր, հոն աքսորելու համար բոլոր այն օտարականները որ չեն համակերպած արտաքսման վճիռի մը։ Երբ ունինք գաղթային կայսրութիւն մը որ մեծութեան կարգով երկրորդն է ամբողջ աշխարհի մէջ, դժուար չէ մշակելի հողեր, շինելիք ճամբաներ, վարելիք արտեր գտնել»։

Հունգարական չհազօրը կը մերժէ բոլոր ամբաստանութիւնները

Պ. Էքարթ, Ազգերու Դաշնակցութեան պատուիրակը, հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ մամուլի ներկայացուցիչներուն, Եուկոսլավիոյ յուշագրին հրատարակութենէն անմիջապէս վերջը.

— «Եուկոսլավիոյ կառավարութիւնը ինքն իրեն թոյլ տուած է կապ մը տեսնել Մարսէյլի դաւշելի ոճիրին եւ Հունգարիոյ միջեւ։ Ան կ՚ըսէ թէ մարդասպանը երկար ատեն Հունգարիա բնակած է։ Պարտք կը սեպեմ յայտարարել թէ այդ մեղադրանքը չի համապատասխաներ իրականութեան։ Մարդասպանը բոլորովին անծանօթ է Հունգարիոյ մէջ, ուր երբեք չէ բնակած։ Պուլկարական կառավարութիւնը եւ տուաւ այն տեղեկութիւնը թէ մարդասպանը Պուլկարիայէն Հունգարիա անցած է։ Եուկոսլավիոյ կառավարութիւնը ուզած է օգտագործել այն անհիմն իրողութիւնը, ծանրապէս մեղադրելու համար Հունգարիան։ Դաւադիրները Հունգարիա չեն բնակած, անոնք ուրիշ երկիրներէ եկած են եւ դաւադրութիւնն իսկ Հունգարիոյ մէջ սարքուած չէ։ Բոլոր ուժովս կը բողոքեմ Եուկոսլավիոյ կառավարութեան այն բոլոր մեղադրանքներուն դէմ որոնք դեր մը կամ դիտում մը կը վերագրեն Հունգարիոյ պաշտօնական անձերուն կամ բանակին սպաներուն, զանոնք նիւթապէս եւ բարոյապէս պատասխանատու բռնելու համար Մարսէյլի մահափորձին կամ որ եւ է ահաբեկչական գործողութեան։ Մարսէյլի ոճիրը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ բնական հետեւանքը իսկ Եուկոսլավիոյ ներքեւ սարքուած դաւադրութեան մը»։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ « Եփրատացի » կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ընկերները, 4 դեկտեմբեր, Երեքշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին, 32. Ave. des Gobelinsի վերնայարկը։

Կարեւոր օրակարգ։

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ՚ունենայ այս երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին 108, rue Bourguignons Անիէռ (անկիւնի սրճարանը)։

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէն ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ «Քրիստափոր» խումբի բոլոր ընկերները, 1 դեկտ.ին շաբաթ, իրիկուան ժամը 7.30ին «Թաժակ» Ակումբին մէջ։

Կարեւոր օրակար. կը խնդրուի ներկայ ըլլալ ճիշդ ժամանակին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Գաղ. Միութեան ժողովը, 2 դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Գրադարանի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

×

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1էն սկսեալ Մարսէյլի Գաղանեկան Միութեան Գրադարանը բաց է Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ երեկոները, ժամը 7էն 8.30, իսկ Կիրակի օրերը, ժամը 10 — 12։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Տր. Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի պարգեւաբաշխութեան հանդէսը տեղի պիտի ունենայ վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Ակումբի սրահին մէջ։

Մուտքը՝ ազատ է։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ժողովը, 1 դեկտ., շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Կրթական եւ Հրատարակչական Համազգային Ընկերութեան անդամական ժողովը վաղը, Կիրակի երեկոյ ժամը 9ին, Café Noaillesի մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն անպայման ներկայ ըլլալ։

ԳԱՆԷԽՕ – ՔԱՇԱՆԻ Համազգայինի անդամները եւ համակիրները ժողովի կը հրաւիրուին, 2 դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Պ. Մինաս Ալթունեանի բնակարանը, 17, Rue Ampère, Cachan։

ԿԱՐԵՒՈՐ

Պ. ԳՐԻԳՈՐ ԱՂԲԱՅԵԱՆԸ կը խնդրուի սախպոպարար ծանուցանել Յառաջի խմբագրատունը շատ կարեւոր գործի համար։

ՕՐ. Զ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ 20 ֆրանք կը նուիրէ, Ֆրանս. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին, իր յարգելի ուսուցչուհիին՝ ՕՐ. ՆՈՅԵՄԻ ԽԱՆՃԵԱՆի ցաւալի մահուան առթիւ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ողբացեալ կնոջս Տիկին Զարուհի Ծնծալեանի (ծնեալ Արապեան, Էսկիշեհիր) մահուան քառասունքին առթիւ եւ նահատակ ծնողքիս ի յիշատակ այս Կիրակի, 2 Դեկտեմբեր, մատուռ Ս. Պատարագ եւ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի (ողբացեալ կնոջս փափաքին համաձայն) Արնուվիլ լէ Կոնէսի Վարդապետ Ս. Խաչ եկեղեցին մէջ։ Անվերապահ մեկնող սիրելիներուս յիշատակը յարգողներէ կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ։

ՇԱՆ.— Շոգեկառք Կար տիւ Նորէն՝ 8.49, 8.59, 10.22 եւայլն։

ԳԷՈՐԳ ԾՆԾԱԼԵԱՆ

Հասցէ՝ 55, Rue Chef de Ville, Clamart, (Seine).

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մատթէոսեան եւ Այլըճեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ, 2 դեկտեմբեր, Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15, Rue Jean Goujon, պատարագէն վերջ տեղի կ՚ունենայ հոգեհանգիստ, ողբացեալ ՀՄԱՅԵԱԿ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ։

Կը հրաւիրուին բարեկամները, ազգականները եւ հանգուցեալին յիշատակը յարգողները։

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ շրջակայքի Հայր. Միութեան պատգամաւորական ժողովը կը գումարուի, դեկտեմբեր 9ին, Վիէնի մէջ՝ առաւօտեան ժամը 10ին։

Պատգամաւորներէ կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ՊԱՐԱՆՑԻԿ – ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Առնուվիլի մասնաճիւղին Պարանցիկ թէյասեղանը, 2 դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3 — 8, Salle Galmansի սրահին մէջ։

Մուտք՝ 5 Ֆրանք, անդործներու եւ կիներու համար 3 Ֆրանք։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Le Gérant: H. STEPHAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ՏՐԹԽԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 2 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 2 Décembre 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2667 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻԱՁՈՅԼ ԹՈՒՐՔԻԱ

»»»··«««

Նոյ. 26ի օրէնքով եւ մականուններու օրինագծով, քէմալական Թուրքիան կը մտնէ ընկերային յեղաշրջման նոր եւ աւելի վճռական շրջան մը։

Ահաւասիկ առաջին օրէնքը, այնպէս ինչպէս թարգմանուած է Պոլսոյ հայերէն թերթերուն մէջ,

ՅՕԴ. 1.— Աղա, հաճի, հաֆըզ, հօճա, մոլլա, էֆէնտի, պէյ, պէյէֆէնտի, փաշա, հանըմ, հանըմէֆէնտի, հազրէթլէրի եւ նման տիտղոսները ջնջուած են։ Այր եւ կին հայրենակիցներ միայն իրենց անուններով կը յիշուին օրէնքին առջեւ եւ պաշտօնական հաստատութեանց մէջ։

ՅՕԴ. 2.— Քաղաքային աստիճանները եւ պաշտօնական պատուանշաններն նշանները վերցուած են, եւ անոնց գործածութիւնը արգիլուած է։ Բացառութիւն կը կազմեն պատերազմի նշանները։ Թուրքերը չեն կրնար կրել նաեւ օտար պետութեանց նշաններ։

ՅՕԴ. 3.— Զին. աստիճանաւորներու համար, ցամաքային եւ օդային միւշիր ները «մարէշալ» կը կոչուին, Ա. Ֆէրիքը, ֆէրիքը եւ լիվաները՝ ժէնէրալ, իսկ ծովային Ա. ֆէրիք, ֆէրիք եւ լիվաներն ալ ամիրալ։ Այս տիտղոսները անուան սկիզբը կը գրուին։ Զին. բարձրագոյն խորհուրդին որոշումով եւ գործավարներու խորհուրդին վաւերացումով պիտի ճշդուին ժէնէրալներուն եւ ծովակալներուն աստիճաններու տարբերութիւնները ցուցնող բացատրութիւնները, ինչպէս նաեւ ծովային միւշիրներու տիտղոսներուն եւ միւս զին. աստիճաններուն համապատասխանները։

Այս առթիւ կատարուած մեկնաբանութեանց ընթացքին, որոնց մանրամասնութիւնները պիտի հրատարակենք յաջորդով, անգամ մը եւս երեւան կ'ելլէ նոր Թուրքիոյ վարիչներուն հիմնական գիծը.—

Պատմութիւնը քերել, նոյն իսկ վերիվայր շրջել զայն, եղծել եւ խեղաթիւրել, Թուրք ցեղը քաղաքակրթութեան բարձրագոյն մակարդակին վրայ նստեցնելու եւ ատով իսկ ազգային գիտակցութիւն, ինքնավստահութիւն ներշնչելու համար։

Այսպէս, օրինագծին կցուած պատճառաբանեալ տեղեկագիրը կ'ըսէ, օրուան պահանջներուն յարմարցնելով պատմութիւնը (ինչպէս, երբեմն, Շէրիտթը).

— «Թուրք յեղափոխութեան գլխաւոր յատկանիշը ժողովրդապետութիւնն է։ Իսկ ժողովրդապետութեան հիմն է որ եւ է խտիր չդնել ազգին անդամներուն միջեւ։ Թուրք պատմութեան առաջին դարերուն, որ եւ է տարբերութիւն չկար ազգին անհատներուն միջեւ, եւ միայն պաշտօնն ու պարտականութիւնն էին որ տարբերութիւն մը կը կազմէին։ Այդ շրջանին, անհատները միայն մականուններով կը յիշուէին, իսկ անոնց սկիզբը որ եւ է տիտղոս չէր դրուեր։ Պարծանքի միակ տիտղոսը՝ թուրք ազգին պատկանիլն էր»։

Բան եւ եղաւ։ Մականուններու օրէնքը գործադրելի է 1935 յունուար 1էն, բայց արդէն իրենց մականուններով կը յիշուին օրուան երեւելիները,— Մ. Քէմալը՝ Քէմալ Աթաթիւրք, Ըսմէթ փաշան՝ Ըսմէթ Ինէօնիւ, Ազգ. Ժողովի նախագահ Քեազիմ փաշան՝ Քեազիմ Էօզ Ալփ, Պոլսոյ կուսակալ Մուհիտտին պէյը՝ Մուհիտտին Քիւլթիւր եւն.։

Ինչպէս ըսինք, տակաւին ժամանակ ունին մականուններու համար, իսկ տիտղոսներու օրէնքը անմիջապէս գործադրեցին, Թանգարան նետելով աղա, հաճի, հաֆըզ, մոլլա, էֆէնտի, պէյ, պէյ էֆէնտի, փաշա, հանըմ, «հազրէթլէրի» եւն.։ (Ի՞նչ կը խորհին ըսել մեր աղա – փաշաները, պէյերն ու էֆէնտիները, իրենց «ադնուաշուք»ներով, «վսեմապատիւ»ներով եւ «վեհափառ» կաթողիկոսներով...)։

Գաղափար կազմելու համար այս նոր յեղաշրջումի խորութեան մասին, կը բաւէ նորէն կարդալ օրէնքին հետեւեալ պարբերութիւնը.

— «Այր եւ կին հայրենակիցներ միայն իրենց անուններով կը յիշուին օրէնքին առջեւ եւ պաշտօնական հաստատութեանց մէջ»։

Իբրեւ կոչական արտօնուած են միայն «պայ» եւ «պայան», որոնք պիտի կրնան գործածուիլ միայն սովորական խօսակցութեան ատեն, եւ անունին սկիզբը դրուելու պայմանով, ինչպէս եւրոպական ազգերու մէջ։ (Պայ Քեազիմ, — իբրեւ համազօր «պարոն»ի եւ «պայան» Այիշէ, իբրեւ «տիկին» կամ «օրիորդ»)։

Այս բարեշրջման հետ, յարատեւօրէն կը շարունակուի միւս աշխատանքը,— լեզուին թրքացումը, յախուռն համեմատութիւններ ստանալով։

Համաձայն Քէմալ Աթաթուրքի բաղձանքին, Թուրք թերթերը ամէն օր առաջնորդող յօդուածներ կը հրատարակեն օրուան հարցերու մասին, «էօզ» (հարազատ) Թուրքերէնով, եւ իւրաքանչիւրին բառարան մը կցելով։

Այդ կարգէն էր Աղա Կիւնտիւզի ցնդաբանութիւնը՝ տ'Անունցիոյի եւ Մուսոլինիի դէմ, որ արտատպուեցաւ «Յառաջ»ի մէջ։

Կ'ուզէ՞ք լսել քանի մը «էօզ» Թուրքերէն բառեր,— Պաշխապար (խմբագրապետ), սօյատի (մականուն), ուլուսալ (ազգային), ուս (խելք), պաքան (նախարար), ադու (բոյն), էօնտէր (առաջնորդ) եւն.։

Մէկ խօսքով, նո՛ր լեզու մըն է որ կը յօրինուի, չարադրութեամբ ալ՝ աւելի մօտ եւրոպականին։ Շատ չանցած ... գրաբարի պիտի վերածուի մեր գիտցած Թուրքերէնը։

Երբ այս բոլորին հետ նկատի առնենք նաեւ միւս երկու նորութիւնները,— կրօնական տարազներու արգելք՝ աղօթատեղիներէ դուրս եւ ջնջում՝ ոչ-Թուրք մականուններու ազգորոշ մասնիկներուն (եան, էվ, ով, իս, խոիս, եւն.), կ'ունենանք լրացուցիչ պատկերը հիմնական քաղաքականութեան մը,— նոյն իսկ անկարելին փորձել, ստեղծելու համար միատարր եւ միաձոյլ Թուրքիա մը։ Երկիր մը, ուր փաղոցներն անգամ թրքանան, եւ բոլոր դասերն ու ցեղերը վերածուին միեւնոյն կաղապարին։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԴԷՄ

Կրօնական տարազներու արգելքին առթիւ

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն.— Յունաստանի քաղաքական եւ կրօնական շրջանակներուն մէջ մեծ դժգոհութիւն պատճառեց այն լուրը թէ նոր օրինագիծ մը ներկայացուած է Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովին, որով կ'արգիլուի կրօնական տարազ հագնիլ եկեղեցական արարողութիւններէն դուրս։ Արտաքին նախարար Պ. Մաքսիմոս պաշտօնական տեղեկութիւններ պահանջեց թրքական դեսպան Րուշէն Էշրէֆ պէյէն, միեւնոյն ատեն իմացնելով թէ այսպիսի տնօրինութիւն մը՝ եթէ գործադրուի յոյն կղերին դէմ, պիտի վնասէ երկու երկիրներուն յարաբերութեանց։ Իսկ վարչապետ Պ. Ցալտարիս հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ, ի պատասխան հարցումի մը.

— «Եթէ հարկ ըլլայ, ազդու ձեռնարկներ պիտի կատարենք Էնկիւրիի մէջ, որովհետեւ այդ օրէնքին գործադրութիւնը ծանր վիրաւորանք մը պիտի ըլլայ ամբողջ օրթոտոքսութեան զգացումներուն համար»։

ՖՐԱՆՍԱ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ ՀԻԹԼԵՐԸ

»»»··«««

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երեսփ. ժողովը առջի գիշեր սկսաւ քննել արտաքին նախարարութեան նիւթացոյցը։ Այս առթիւ շատ կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ Պ. Լավալ, արտաքին նախարարը։ Զայնակցելով այն առաջարկին որով Պ. Պօլտուին գործակցութեան կը հրաւիրէ Գերմանիան, ամրապնդելու համար խաղաղութիւնը, Պ. Լավալ շատ շափաւոր լեզու գործածեց, դիւրացնելու համար Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ մերձեցումը, իբրեւ առաջին քայլ միջազգային գործակցութեան։ «Մենք որ եւ է կերպով տրամադիր չենք խոնարհելու Գերմանիոյ վերազինման առջեւ որ կատարուած իրողութիւն մըն է, ոչ ալ հօս կենալ այն պարտաւորութիւններէն զորս այդ կացութիւնը կը դնէ մեր ուսերուն վրայ։ Բայց կ'ուզենք հաւատալ թէ Գերմանիա, ճիշդ այն պահուն երբ հաւաստիքներ կուտայ իր խաղաղասիրութեան մասին, պիտի հասկնայ թէ մերժելով մնալ գործակցութեան քաղաքականութեան որուն հրաւիրուած է բոլորէս կողմէ, պարզապէս ծանրացուցած պիտի ըլլայ իր բարոյական պատասխանատուութիւնը միւս ազգերուն առջեւ։ Կը կրկնեմ,— ուղղամիտ հրաւէր մըն է որ կ'ըլլայ իրեն։ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ չկայ որ եւ է հողային խնդիր։ Սարի խնդիրը պէտք է լուծուի սովորական եւ երկու ազգերուն համար ալ գոհացուցիչ եղանակով մը։ Հաշտութեան դաշնագիրը զայն դրած է միջազգային շրջանակի մը մէջ եւ այդպէս ալ պէտք է մնայ։ Գերմանիայէն կախում ունի հանրաքուէին կանոնաւոր կատարումը։ Մեր մասին, մենք ուրիշ բան չենք ուզեր եթէ ոչ գործնապէս ապահովել քուէարկութեան ազատութիւնը եւ գաղտնապահութիւնը»։

Նախարարը այս առթիւ երկարօրէն բացատրեց Ֆրանսայի ընդհանուր քաղաքականութիւնը։ Ըսաւ թէ Ֆրանսա մտադրութիւն չունի երկկողմանի գինակցութիւններ կազմելու արեւելեան Եւրոպայի հետ։ Հարցում եղաւ թէ մինչեւ ո՛ւր պիտի շարունակուի մեր գործօն քաղաքականութիւնը խորհրդային կառավարութեան հետ։ Հարցուեցաւ նաեւ թէ կը խորհի՞նք մասնաւոր քաղաքականութիւն մը վարել Գերմանիոյ հանդէպ։ Միայն մէկ պատասխան ունինք այս հարցումներուն.— Մեր արտաքին քաղաքականութիւնը միշտ կը ձգտի միջազգային գործակցութեան։ Հետեւաբար, մենք մտադրութիւն չունինք այդպիսի քաղաքականութեան մը տեղ հաստատելու երկկողմանի համաձայնութիւններ։ Թուլոն մեզի համաձայն է այս կէտին մէջ։ Ֆրանքօ-խորհրդային համերաշխութիւնը պիտի գործէ բացէ ի բաց, յօգուտ բոլորին, ամրապնդելու համար խաղաղութիւնը արեւելեան Եւրոպայի մէջ։ Գերմանիա հրաւիրուած է եւ նորէն պիտի հրաւիրուի, միւս երկիրներուն հետ համահաւասար պայմաններով, մասնակցիլ փոխադարձ օգնութեան արեւելեան դաշինքին, ուր պիտի ստանայ այն միեւնոյն երաշխաւորութիւնները զորս ինք պիտի ընծայէ միւս մասնակցող երկիրներուն։ Վարչապետ Հիթլէր յայտարարեց թէ խաղաղութիւն կ'ուզէ։ Կը խնդրենք որ միանալով մեր հետապնդած քաղաքականութեան՝ արեւելեան Եւրոպայի մէջ, գործի վերածէ իր խօսքերը։ Խաղաղութեան գործակցութիւնը պէտք է հաստատուի հիմնական սկզբունքի մը վրայ, — պահպանել ներկայ սահմանները։ Ո՛վ որ կ'ուզէ սահմանագիծ մը տեղափոխել, կը խանգարէ Եւրոպայի խաղաղութիւնը»։

⁂ Վիճաբանութեանց ընթացքին, բուռն տեսարաններ ալ պարզուեցան։ Պ. Ֆրանքլէն Պույեօն մեղադրեց նախկին ռազմիկ Ժան Կուան, թէ ինքնագլուխ գործ է կատարած, Պերլին երթալով եւ Պ. Հիթլէրի հետ խօսակցելով, Պ. Կուա պատասխանեց.

— Պ. Ֆրանքլէն Պույեօն ինք չէ՞ր որ յարաբերութեան մտաւ Մ. Քէմալի հետ եւ խօսակցութիւններ ունեցաւ։

⁂ Առջի օր Փարիզ հասաւ Հիթլէրի մտերիմ գործակալը, Ռիպէնթրոփ, որ բանակցութիւններ պիտի կատարէ Ֆրանքօ-գերման բանակցութեանց համար, թէեւ կ'ըսեն թէ իր ճամբորդութիւնը անհատական հանգամանք ունի։ Գործակալը հիւրընկալուեցաւ Պ. Կուայի կողմէ (տես վերը)։ Այս առթիւ տեսակցութիւններ սարքուած են Ֆրանսայի եւ գերմանացի նախկին ռազմիկներու միջեւ։

ԲՈՂՈՔՆԵՐ Կ'ԸԼԼԱՆ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՀԵՏԱՊՆԴՄԱՆ ԴԷՄ

Երեսփ. ժողովը աշխատանքի նախարարութեան նիւթացոյցը քուէարկելէ յետոյ, քննեց ներքին նախարարութեան նիւթացոյցը։ Այս առթիւ, ձախակողմեան երեսփոխանները ուժգնօրէն բողոքեցին օտար քաղաքական յանցաւորներու հետապնդման դէմ։ Ընկերվարական երեսփոխան Մարիուս Մաթէ բողոքեց որ քաղաքական յանցաւորները վտարման կը դատապարտուին։ Ցեղոյ դիտել տուաւ թէ կը խորհուի որոշ աքսորավայր մը յատկացնել քաղաքական յանցաւորներուն։ Երեսփոխանը անթոյլատրելի գտաւ այս գաղափարը եւ յիշեցնելով Ազգերու Դաշնակցութեան դրած սկզբունքները՝ այս հարցի մասին, առաջարկեց ԱՑԼԵՒՍ ՎՏԱՐՄԱՆ ՉԴԱՏԱՊԱՐՏԵԼ ԱՅՆ ԱՆՁԵՐԸ ՈՐ ՉԵՆ ԿՐՆԱՐ ԱՊԱՍՏԱՆ ԳՏՆԵԼ ՈՒՐԻՇ ԵՐԿՐԻ ՄԷՋ»։ Ներկայ կացութիւնը անպատուաբեր է. պէտք է վերջ տալ ամէն գնով»։

Պ. Լէօն Պլում եւս խօսք առնելով, բաւ.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՅՈՒՇԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Ահաւասիկ թարգմանութիւնը այն յուշագրին որ ներկայացուած է կառավարութեան, միացեալ յանձնաժողովին կողմէ.—

Ֆրանսայի հայ գաղութին կազմակերպուած մարմինները յարգանօք Ֆրանսական կառավարութեան ուշադրութեանը կը յանձնեն Ֆրանսա ապաստանած Հայերուն մէկ բաւական մեծ մասին հետզհետէ աւելի դժնդակ կացութիւնը։

Իբր հետեւանք այն աննախընթաց աղէտներուն որ պատերազմին ընթացքին եւ յաղթութեան վաղորդայնին հարուածեցին մեր ժողովուրդը՝ Ֆրանսայի եւ իր դաշնակիցներուն գատին անձնուէր ըլլալուն պատճառաւ, մեր հայրենակիցներէն մէկ քանի տասնեակ հազար հոգի, դարհուրելի պատուհասէն ճողոպրած, ապաւէն փնտռեցին այս ազնիւ երկրին մէջ եւ անոր ծոցը գտան վեհանձն ասպնջականութիւն մը, որ աւելի խորացուց Ֆրանսայի նկատմամբ մեր ժողովուրդին ունեցած սէրն ու աղապատանքը։ Եւ կը հաւատանք թէ մեր գաղթականները կրցան, իրենց աշխատասէր բարեմասնութիւններով եւ իրենց օրինապահ վարմունքով, արժանի հանդիսանալ Ֆրանսայի կողմէ իրենց նկատմամբ ցոյց տրուած վստահութեան եւ բարեկամութեան։ Ֆրանսացի գործատէրները միշտ գոհունակութիւն յայտնած են իրենց հայ բանուորներէն եւ պաշտօնեաներէն։ Մնաց որ, Ֆրանսայի հայ գաղութը, կը համարձակինք ըսել, այս երկրին օգտակար տարր մը կը հանդիսանայ։ Մեր հայրենակիցները, Միջերկրականի աւազանին ու Մերձաւոր Արեւելքի մէջ իրենց ունեցած բազմազիմի յարաբերութիւններով, գնահատելի ծառայութիւններ կը մատուցանեն Ֆրանսական արտածութեան, ինչպէս որ վերջերս կը յայտարարէր Փարիզի Առեւտրական սենեակին նախագահը, Հայ Տնտեսական Կեդրոնին բացման առթիւ արտասանած ճառին մէջ։

Դժբախտաբար, յորմէհետէ տնտեսական տագնապը կը ճարակի Ֆրանսայի մէջ, իշխանութիւնները թուի թէ մոռցած են այս գաղթականներուն եղերական կացութիւնը, եւ, աշխատանքի իրաւունքի մասին որ եւ է մեղմացում չեն բերեր, երբ որ օտար աշխատաւորներուն վերաբերող կանոնագրութիւնը կը գործադրեն անոնց նկատմամբ։

Աշխատանքի ոչ մէկ նոր արտօնութիւն չի տրուիր այլեւս հայ գաղթականներուն, նոյնիսկ անոնց որ Ֆրանսա կը բնակին երկար տարիներէ ի վեր, նոյնիսկ այն պատանիներուն որ, իրենց մանկութեանը Ֆրանսա բերուած, հոն մեծցած են, Թաղային վարժարանները յաճախած են, գրեթէ մոռցած են իրենց մայրենի լեզուն եւ կատարելապէս իւրացուցած են մշակոյթը այս երկրին որ իրենց երկրորդ հայրենիքը դարձած է։

Նոր տնօրինութիւնը, որուն համաձայն աշխատաւորներէն նոր պայմանագրութիւն մը կը պահանջուի իրենց ինքնութեան քարտերուն վերանորոգման ժամանակ, ուրիշ օրինակ մըն է այս գաղթականներուն նկատմամբ կանոնագրութեանց խստութեան։ Մեր գործադուրկներուն կամ պաշտօն չունեցողներուն գրեթէ անկարելի է պահանջուած նոր պայմանագրութիւնը ներկայացնել, եւ այսպէս տարիներու դաժան դատանքով ձեռք բերուած աշխատանքի իրաւունքը կորսնցնելու վտանգին կ'ենթարկուին։

Ընդհանրապէս խօսելով, գործարաններու եւ արհեստանոցներու դուռները փակ են մեզ անոնց առջեւ որ գործ կը փնտռեն։ Ալ աւելի, նոր հրամանագիրը որ հարիւրին տասնի կ'իջեցնէ օտար աշխատաւորներու թիւը ճարտարարուեստի մէջ, աղէտալի հետեւանքներ ունի մեր գաղթականներուն համար։ Ինչ ինչ ճիւղերու մէջ որոնք մեր գաղթականներուն մասնագիտութիւնը դարձած են, ինչպէս կօշիկը եւ արհեստական մետաքսը, Հայերը այդ սահմանաչափէն աւելի են, եւ աւելին խմբովին արձակումի վտանգ կը նետէ եւ թշուառութեան կը մատնէ մեր բանուորները։

Աշխատանքի մասին ձեռք առնուած նոր միջոցները չեն ուզեր որեւէ տարբերութիւն ընդունիլ Հայերու եւ ուրիշ որեւէ դասակարգի օտար բանուորներու միջեւ։ Եթէ ազգային աշխատաւորութեան արդարացի պաշտպանութեանը համար Ֆրանսական իշխանութեանց ձեռք առած սեղմիչ տնօրինութիւնները կրնան պարտաւորել օտար անգործ բանուորները որ իրենց հայրենիքը վերադառնան, ասիկա որ եւ է կերպով կարելի չէ Հայերուն համար։ Թուրքիա ոչ մէկ Հայու թոյլ չի տար իր ծննդավայրը վերադառնալու։

Այս Հայերուն վիճակը արժանի է կարեկցութեան։ Իրենց երկրէն վտարուած կամ անկէ փախած Թրքական Հայաստանը արիւնով ողողած դէպքերուն ատեն, անոնք Ֆրանսա եկած են առանց վերադարձի կարելիութեան, այստեղ հաստատուած են, շատերը այստեղ ամուսնացած են եւ զաւակի տէր եղած, իրենց Ֆրանսա ծնած զաւակները Ֆրանսացի ըրած են, եւ ուրիշ մտահոգութիւն չունին բայց եթէ իրենց եւ իրենց ընտանիքին ապրուստը հոգալ պարկեշտ աշխատանքով։ Եթէ աշխատանքի կարելիութիւն չտրուի իրենց, այս անգործներու զանգուածը, ներկային անստուգութեան եւ վաղուան անձկութեան ենթարկուած, Ֆրանսական իշխանութեանց եւ հայ գաղութին վարիչներուն համար կրնայ ստեղծել շատ դժնդակ հարց մը։

Ֆրանսայի հայ գաղութին կազմակերպուած մարմինները կը խնդրեն միանգամայն Ֆրանսական կառավարութենէն որ հաճի նկատողութեան առնել մեր գաղթականներէն անոնց վիճակը որոնք օրէնքի տեսակէտով իրաւունք չունին Ֆրանսա ապրելու։ Այս գաղթականներէն շատերը Ֆրանսա կը բնակին երեք, չորս եւ նոյնիսկ հինգ տարիէ ի վեր, եւ այլեւս կորսնցուցած ըլլալով իրաւունքը վերադառնալու այն երկիրը ուսկից մեկնած են, ենթակայ են վտարման եւ թշուառ եւ անստոյգ կեանք մը կը քաշքշեն։ Շնորհի կամ ներման վարչական պարզ տնօրինութիւն մը վերջ պիտի դնէր անոնց տառապանքին եւ կանոնաւոր կեանքի ճամբուն պիտի վերադարձնէր զանոնք։

Պարագան նոյնն է բոլոր անոնց համար որ դատարաններէն դատապարտուած, նոյն իսկ դոյզն յանցանքներու համար, նոյնիսկ պատիժի յետաձգումով, արտաքսման հրաման ստացած են։ Եւ որովհետեւ, ամէն բարի կամեցողութեամբ հանդերձ, չեն կրնար հնազանդիլ իրենց տրուած հրամանին, իրենց կեանքը բանտէ բանտ կ'անցընեն, արտաքսման հրամանին անսաստած ըլլալնուն համար, կամ թէ հալածական անասունի պէս կը պահուըտին եւ ենթակայ են պզտոր եւ վրդովիչ տարր մը կազմելու։

Ֆրանսայի հայ գաղութին կազմակերպուած մարմինները թախանձանքով կը խնդրեն Ֆրանսական կառավարութենէն որ բարութիւնը ունենայ վերստին նկատողութեան առնելու, վերեւ պարզուած իրողութեանց լոյսին ներքեւ, մեր գաղթականներուն այս մէկ քանի դասակարգերուն կացութիւնը, որոնք Ֆրանսայի հայ գաղութին մէկ քառորդը միայն կը կազմեն, բայց որոնց տառապանքը մեծ է, եւ ձեռք առնէ այս կացութեան նպաստակայարմար վեհանձն տնօրինութիւնները։ Ասոր համար, Ֆրանսայի բոլոր Հայերը խորապէս երախտապարտ պիտի մնան իրեն։

Փարիզ, 19 նոյեմբեր, 1934

ՄՈՒՅՄՈՒԼԱ՛, ՄՈՒՅՄՈՒԼԱ՛...

Շաղ կար, երէկ իրիկուն։

Կանգ առի 13րդ Թաղապետարանին առջեւ, հանրային օթոբուս պարտէզին եզերքը։ Կը շաղա՜ր, կը շաղա՜ր քաղաքին վրայ, ծառերուն վըրայ, անցորդներուն վրայ։

Կանգ առի, որ շաղ իջնէր եւ իմ վըրաս։ Մրմունջով մը ըսի.

Շաղա՛, երկի՛նք, շաղա՛...

Վերարկուիս մէջ կորսուած, ձեռքերս գրպաններուս մէջ պահած, երբեմն երկինք կը բարձրացնեմ քթիկս՝ համբուրելով շաղը, մինչ հոգւոյս մէջ, նորէ՜ն, ա՜խ, նորէ՜ն տեղի կ'ունենար dédoublementը,— կը ճեղքուէի կարծես երկուքի։ Պատնէ մը կը բաժնուէր չափահասէն, դուրս կը վազէր երեւակայութեանս լոյսերուն մէջէն, ու կը սկսէր խայտա՜լ իր հրճուանքէն, ի տես շաղին, ճիշդ ինչպէս կը խայտայի, ժամանակին, գիւղին մէջ, երբ շաղ կ'իջնէր, լուսեղէն շաղ մը, փրփրուն ու ծփուն, եւ յանկարծ բուրդ կը հագնէին կարծես մեր բլուրներն ու մարգագետինները։

Նոյն շաղը, ահա, Փարիզի մէջ։ Բակ կը կազմուի լոյսի գունդերուն շուրջ։ Մանրաթիկ միզաններու նման, շաղը կը կախուի միջոցին մէջ, կը լեցնէ օդը, մինչ ստուերներուն տերեւները կը պաղին, հրապարակին վրայ։

Դէմքիս շաղ ցանած՝ կը կտրեմ հրապարակը, կը մտնեմ հանդիպակաց ծառուղին։ Անկիւնը, նպարավաճառի մը խանութին առջեւ, ցուցադրուած զանազան նպարեղէններուն երբ կը նայիմ, յանկարծ կը բռնեն զիս աչքերս ու կը կեցնեն անշարժ։

Ի՞նչ կայ։

Աչքերս կը տաքնան, կը պղտորին, ու կը զգամ որ հոգիս կը ճեղքէ ժամանակը, դուրս կը նետուի ժամանակին պատռած կեղեւէն, երեւակայութիւնս կը բացուի վարդի մը նման, — բոլորովին այլափոխուած՝ կը մըմնջեմ.

— Մույմուլա՛...

Հա՛, մույմուլա կը ծախէին։Փարիզ քաղաքին մէջ մույմուլա՛, ի՜նչպէս հաւատամ։

— Մույմուլա՛, ծօ՛, դուն ի՞նչ բան ունիս հոս։ Մենք եկանք՝ ի՞նչ հասկցանք։ Դուն ինչո՞ւ եկար։ Մենք, Նանսէնեան սանկերս, երկի՛ր կ'երազենք գիշեր - ցերեկ, ու դուն կը թողուս երկիրը եւ Փարի՛զ կուգաս։ Օ՛, մույմուլա՛, դուն ալ մտաւորական դարձեր ես, դուն ալ սկսեր ես այլասերիլ։ Փարի՛զ, Փարի՛զ, ի՞նչ կայ Փարիզի մէջ։ Նախնէնի թուղթ մը ճարողը Փարիզ կը վազէ։ Բայց քիչ մը կեցիր՝ դուն ալ կը տեսնես։ Ի՛Ս՛Ը, հազար անգամ աղէկ էր մեր երկիրը։ Երկի՛ր, երկի՛ր,— ինչո՞ւ մեզի չներշնչեցին երկրի սէրը, միայն ու միայն երկրի սէր։ Ա՜խ, ի՞նչ ըսեմ ես մեր Փարիզ - գլուխով մտաւորականներուն։ Մույմուլան անգամ իր լեռները ձգեր, դուրսէք է եկեր, Փարիզ է եկեր։ Ճիշդ է, ղարիպը շատ չեն յանդիմաներ, անոր սիրտը բուխ կ'ըլլայ։ Ղարիպ ես դուն ալ, եկո՛ւր, տուն երթանք։

×

— Մույմուլա՛, ասիկա սենեակս է։ Մեր տունին չի նմանիր, չէ՞։ Փառէ՛, նայիմ, սատեզ։ Ճիշդ ինչպէս երբ, կալերուն մէջ, խոչ ու վրակո խաղալէ վերջ, տուն կուգայինք,մեր գըլպանները կը պարպէինք ու կը փռէինք քեզ բարմոցին վրայ։ Գիտե՞ս, քեզի բէօմկէլ կ'ըսէինք, երբ պեխերդ մեծ ըլլային ու գլուխդ խոշոր, գրեթէ չորթանի պէս։

Ըսէ՛, տեսնեմ, մույմուլա՛, քանի՜ տարի եղաւ որ չէինք տեսած իրար։ Աքսորէն ի վեր, անշուշտ։ Ա՜խ, որքա՜ն կարօտցած էի։ Ինքնիրենս կ'ըսէի երբեմն, որ ալ մույմուլա չեմ բած՝ մեռնիմ պիտի։ Ո՞վ կրնար երեւակայել, որ դուն ալ, լեռներդ ձգած, Փարիզ պիտի գաս։ Մէյմը քեզ կարօտցած էի, մէյմըն ալ դղումը։ Կը յիշեմ, աթոռ մը տակէն անցած առտն, անպայման ձող մը պիտի երկնցնէինք,— եաէրդ չկուրնայ, հաս եկուրծ կ'ըսէինք դղումին, վար կը գլորցնէինք, կը դրէինք եւ ձորին մէջ պատուական կրակ մը կը վառէինք, դդումը կը խորովէինք ու կ'ուտէինք,— ո՞վ կարեւորութիւն կուտար հացին։ Հացի պէս է քու մսիկդ ալ,— քանի՜ քանի՜ օրեր իրիկուն ըրած ենք լեռներուն վրայ, միայն մույմուլա ուտելով։ Ո՞վ պիտի իջնէր գիւղ, — ցատկէ խաղա՛ բլուրներուն վրայ, կանչէ պոռա՛ ձորերուն մէջ, քիչ մը գողութիւն՝ սատանան փորձելու համար, վերջն ալ մույմուլա ժողվէ ու կեր։ Ի՜նչ տեսակներ կային,— տեսակ մը կար, որ փամփուշտի պէս սըրածայր կ'ըլլար, մեղր եւ հոտաւէտ, անունը մոռցեր եմ, երկար պեխեր կ'ունենար, կարծեմ օխըր-պըըլը կ'ըսէին։

Ա՜խ, մույմուլա՛, ի՜նչ անուշ է հայրենիքը յիշելը։ Աղէկ որ եկար, այս պահուս ինքզինքս կը զգամ հայրենի լեռներուս վրայ եւ, պը՞տո, արեւը նորէն կը խայտայ երակներուս մէջ, ջերմութիւնս կը բարձրանայ այնքան որ կարծես տենդ ունիմ։

Գիտե՞ս, կը պատմեն թէ մեր թագաւորներէն մէկը գերի կ'իյնայ Պարսիկներուն ձեռքը։ Արշակունի գոռ թագաւորը, օտար հողի վրայ, կը խեղճանայ, ձայնը կը քաշէ կը կծկտի։ Օր մը ափ մը հայկական հող կը բերեն կը թափեն առջեւը։ Մեր թագաւորը, երբ ոտքը կը դնէ հայկական հողին վրայ, կարծես ինքզինք կը զգայ իր գահուն վրայ։ Ու կ'եռայ Արշակունեաց պարտուած արիւնը, կը բարձրանայ իր տրամադրութիւնը եւ կը պոռայ բարկաճայթ։

Ինչպէս եւ մենք,— օտարութեան մէջ՝ ամքած, նախատուած, ո՞ր ծակը մտնենք՝ չենք գիտեր։ Բայց մույմուլա, երբ քեզ տեսայ, փոխուեցա՜ւ աշխարհը։

Ոտքի, ահա կանգներ եմ սենեակիս մէջտեղը, աչքերս վրադ սեւեռած։ Քանի կը դիտեմ քեզ, գիւղս կ'անցնի աչքերէս,— մեր լեռները, որոնց վրայ կը ծփայ բարակ մշուշ մը, մեր ձորերը, որոնք հովուական սրինգ կը նըւագեն հովիտին մէջ, մեր արտերը, որոնք նոր լուացուած նախշուն ու լայն թաշկինակներու նման կը փռուին բլուրներուն վրայ, ոչխարի մեր հօտերը, որոնք ամպերու պէս կը բարձրանան կանանչ զառիվերներէն վեր։

Մույմուլա՛, քանի կը խօսիմ հետդ, գիւղս կը կենդանանայ յիշողութեանս մէջ, այնքա՜ն իրական, այնքան շօշափելի։ Ականջներուս մէջ կը ղօղանջեն եկեղեցիին զանգակները, կը թըրթռան հովուական սրինգները, կը բաբախեն աղջիկներու պարերգները։

Շաղ կար, երէկ իրիկուն, երկինքի մէջ։

Տե՛ս, մույմուլա՛, շա՜ղ կայ, հիմակ, հոգւոյս մէջ, աչքերուս մէջ...

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՇԻԼԼԵՐ

Նոյեմբեր 10ին մեծ շուքով տօնուեցաւ Գերմանիոյ մէջ գերման թատերագիր Ֆրիտրիք Ֆօն Շիլլերի ծննդեան 175ամեակը։ (Ծնած է 10 Նոյ. 1759ին, մեռած՝ 9 մայիս 1805ին)։ Փրօփականտի Նախարար Տօքթ. Կէօպէլսի ճառը այս առթիւ ուշագրաւ էր, որովհետեւ նոր Գերմանիան ալ իրը կը նկատէ եւ կ'իւրացնէ Շիլլերի ազատական եւ յեղափոխական պայքարի գաղափարները։

Թերեւս ոչ մէկ գերման թատերաբերը կը նկատէ եւ կ'իւրացնէ Շիլլերի թէ իր ապրած ատենը եւ թէ անկէ վերջ։ Իր քսան տարեկանին գրեց նըշանաւոր «Աւազակները» եւ հարիւր տարի առաջ այնպէս կը ծափահարուէր ինչպէս հիմա։ Իր գործերու ներկայացումներուն թիւը Գերմանիոյ մէջ առաջին տեղը կը գրաւէ անցնելով Շէյքսփիրէն կամ Նորագոյն թատերգութիւններէն առաջ։

Այս յաջողութիւնը պէտք է բացատրել մանաւանդ անով որ Շիլլեր եղած է բանաստեղծ ու թատերագիր, ունեցած է յստակատեսութիւն եւ հաւասարակշռութիւն, վերջապէս կրցած է լայն զանգուածներուն սրտին խօսիլ, նոյն իսկ աշխարհը ներկայացնելով ոչ թէ այնպէս ինչպէս որ է, այլ ինչպէս որ ինք կ'երեւակայէ...

Շիլլեր կ'ատէր ամէն ինչ որ փոքր էր եւ գձուձ եւ կը ձգտէր ներդաշնակութեան, բարձրին։ Իր բարոյական բարձրութեան զօրութիւնը ազնուագոյն ձեւով կ'արտացոլայ իր գործերուն մէջ։ Մեղքի եւ քաւութեան առնչութեանց մէջ կը տեսնէ իր թատերգակի պարտականութիւնը շատ անգամ։ Եւ եթէ Կանտի բարոյականի պատգամը դժգոհ էր, դարձեալ գեղեցկին եւ բարիին միջոցով նոյն նպատակին կը ձգտէր, նոյն հաւատքով դաստիարակչական կարողութեան վրայ կը յենուր եւ իր բարոյական բարձրութեան օրէնքով, երբ միակ չափանիշ կը գիտէր հերոսականութեան։ Իր «Աւազակներ»ուն մէջ Կարլ Մօօրը կը փորձէ աշխարհը ազատել կապանքներէն, աւելի լաւ չէնել, պակսող արդարութիւնը բերել, բայց կը նըկատէ վերջապէս որ իր ուժերէն վեր է այդ, ընդհակառակն, ինքն է որ, այդ ճամբուն վրայ իսկ, անարդար մաս մը կը դառնայ մարդկութեան համար եւ որպէսզի կարգն ու ներդաշնակութիւնը վերահաստատուի, պէտք է քաւէ իր իսկ կեանքին գնով։

Վիլհէլմ Տէլ բարոյական իրաւունքն ունէր իր գլուխը վեր պահելու, իսկ իր արարքը բարոյական բարձր պարտականութեան մըն էր — Շիլլերի մտասիկա հերոսութիւն է։ Երբ Կէսլեր բռնակալը հակառակ իր անտանելի արարքներուն, կը յոխորտայ.—«Շատ մեղմ վարուեցայ իշխան մըն եմ դեռ այս ժողովուրդին համար ... Պէտք է կոտրեմ ազատութեան ոգին, նոր օրէնք մը պիտի յայտարարեմ այս երկրին մէջ», Տէլի նետը կը հասնի եւ Կէսլերի մահով ժողովուրդը ազատ կը զգայ ինքզինքը եւ կը գոչէ.

— «Ինկաւ բռնակալը։ Ձենք հանդուրժեր այլ եւս բռնութեան։ Ազատ մարդիկ ենք մենք»։

Ուրիշ բարոյական ազնուութեան տիպար Տէլը, որ գլուխ չծռեց իշխանական գլխարկին, ենթարկուեցաւ փորձութեան եւ բանտի, բայց իր գործը գլուխ հանեց հերոսական շարժումով մը, որպէսզի ամբողջ ժողովուրդ մը ազատի ...

Եւ այս՝ ոչ թէ պայմանաւոր այլ բոլորովին ինքնավստահ եւ անձնուրաց, առանց կապուած ըլլալու գաղութիւն ունեցող կազմակերպութեան, որովհետեւ կ'ըսէ.—

Ինչ որ ալ լինէ,
Ձիս դուրս ձգեցէք
Ձեր այդ գործերէն,
Ես չեմ կրճար
Թճնել կամ ընտրել եւեար։
Եթէ մէկը պէտք ունենայ որոշ գործի մը համար
Այն ատեն կանչեցէք Տէլը, իմ վրաս կրնաք վստահ ըլլալ։

Օրաթերթի պայմանները չեն թոյլատրեր, երկարօրէն ծանրանալու համար Շիլլերի եւրաքանչիւր գործին վրայ, բայց կ'արժէր թելադրել մեր նոր սերունդին գրագէտ այս մեծ թատերագրին գործերով, այլ մանաւանդ «Վիլհէլմ Տէլ»ով, որ իր վերջին ամբողջական գործն է գրուած 18 փետր. 1804ին։ Հայերէն թարգմանութեան դժբախտաբար ծանօթ չեմ։ (Խմբ.— Ներկայացուած է Հայկական բեմի վրայ)։

Պատմական Տէլ մը չէ գոյութիւն ունեցած, ըսաւ։ Շիլլեր իր նիւթը առած է Էկիտիոս Զուդի (1505—1572) «Հէլվէտական Քրոնիկ»էն, որուն շատ հաւատարմօրէն հետեւած եւ նոյն իսկ ամբողջական խօսքեր փոխ առած էր անկէ։ Իր գիւտն է միայն Ռուտէնցին Բէրթայի սիրային յարաբերութիւնը։ Հրաշալի զգածուած է իր կողմէ այն ատենի պատմական ոգին եւ զուիցերիական այն վայրերուն բեմական գունաւորումը։ Թէեւ Շիլլեր երբեք Զուիցերիա գտնուած չէ։ Դարձեալ պարագայ մը որ մեր նոր գրողները պիտի հետաքրքրէ եւ մտածէ գիրենք գործով պատասխանելու համար «Գերմանացի գրականութիւն» բացատրութեան։ Նոյն Շիլլերը իր «Տոն Կարլոս»ով կ'ապացուցանէ առանց այլ եւ այլի թէ ինչպէս միայն գրագիտական երեւակայութեամբ կարելի է ամենաշքեղեցիկ կերպով ի յայտ բերել օտար կենցաղ, օտար պատմական կեանք մը եւ բեմադրել արքունիքի մթնոլորտը, անձնապէս անծանօթ ըլլալով հանդերձ անոր։

Անգրադառնալու համար Շիլլերի յաջողութեան կարեւոր կէտերուն, պէտք է աւելցնել, որ ան չէր յաւիտ այսքան, եթէ իր գործերուն մէջ չհրապարակէր միտքեր եւ հարցեր, որոնք ժամանակի կապանքներէն վեր էին։ Արդէն ոչ մէկ թատերագիր կը յաջողի, եթէ չի գիտեր կամ նկատի չունի թէ ինչ կը պահանջէ թատրոնը իր՝— բեմին նպատակը եւ պարտականութիւնը։ Իսկ Շիլլերի «Աւազակներ»ը թէ «Սէր եւ խարդաւանք»ը իրենց նմանը չունէին նոյն իսկ միայն ձեւի թատերական կատարելութեամբ։ Շիլլեր տպաւորիչ դառնալու համար կը գործածէ նաեւ ծածուկ պահեր, կը ձգէ որ գիտողը հոգայ եւ յուսայ, երբ նոյն իսկ խաղին հերոսը մեռած է արդէն ... Մարի Սթիւարտին մէջ Մարիայի գասապարտութիւնը որոշ է առաջին անգամէն,բայց յաջորդող չորս արարներուն գրաւէ — որ իր պարտականութիւնը կը տեսնէ այդ ազատման յոյսին մօտենալուն մէջ, առոր համար ալ մէջտեղ կը բերէ Լուլեքնթրը եւ Մորթիմըր ...

×

Շիլլերի բանաստեղծական արտադրութիւնները առանձնայատուկ փունջ մը կը կազմեն գերման բանաստեղծութեան մէջ բազդատութեան մտնելով Կէօթէի հետ։ 1795ին այս երկու տիտանները գործակցելով իբարու, փոխադարձաբար օգտուեցան արտադրելու համար։ Բալլադթիւ բանաստեղծութիւններուն մէջէն պէտք է յիշել «Գոռյարը», «Կոունէկը», կամ «Կոլնակին երգը»։ Կէօթէ եւ Շիլլեր կը մրցին 1798ին, գեղօններու արտադրութեան մէջ, բայց միշտ տարբեր մնալով իրենց խառնուածքին մէջ։ Մինչ Կէօթէ ոգեւորիչ է եւ ամբողջապէս երաժշտական կը դառնայ, Շիլլեր հոս ալ գաղափարներու բանաստեղծն է եւ քնարականի տեղ թատերականը կը յայտնաբերէ։

Շիլլեր հինի եւ նորի յաւիտենական պայքարի եւ ազատութեան երգիչը եղաւ եւ այդ պատճառով ալ պիտի մնայ ամէն ժամանակի համար երիտասարդութեան սիրած թատերագիրը։

Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ՏԵՐԵՒ ՄԸ ՑՈՒՑԱԴԱՇԷՆ

«Հայ բլլալը յանցանք է»

Զինուորներ ենք։ Կը ծառայենք հայրենիքի մը, որ ոչնչացուցած է մեր սեփական հայրենիքը։

— Սէնին իչին պիզ, էօլիւրիւզ պիզ։

«Մատաղ քեզի, հայրենիք խ՛ռ երգել կուտան մեզի,մեր սեփական հայրենիքին գահճիները։ Կ'երգենք բոնազրօսիկ, կ'երգենք մեքենաբար։ Կ'րմբոստանայ մեր հոգին։ Եւ մեր սիրտը կ'ողբերգէ —

Զինուոր կ'նրթամ Հայաստան,
Օրօրոցիս օրօրան,
Զինուոր կ'նրթամ հայրենիք,
Իմ հայրենեաց կարօտով,
Ազատութեան կարօտով։

Մեր հոգին սեղմած մեր ակռաներուն մէջ, կը ծամծմենք։ Անտանելի է այս կեանքը։

Գօզօս Գէորգեան՝ պահակ կը սպասէ Էրէնքէօյ, զինուորական կայանի մը առջեւ։ Ի տես ինծի, կը ծծմոդի։ Քեծծմոզ մը լեղիով խառնուած։ Զինուորական հագուստները կը թափթփին իր վրայէն։ Օտար են այդ հագուստները իրեն համար։ Զի կրնար տանիլ դահճին այդ արիւնոտ լաթերը։

Օշականի հետ ենք, մէկ կայանի մէջ, Պոսթանճը։ Մեր հոգին փոթորկած է, մեր ողբերգական կեանքին առջեւ։ Հայկական ողբերգութիւնը կը տանջէ մեր միտքն ու ոսկորները։ Երկուքս ալ՝ ժամ առաջ ատ գեհենէն ազատելու ծրագիրներ կ'որոճանք։ Օշական՝ իր ցաւերը մոռնալու համար, իր պարապոյ ժամերուն, ֆրանսերէն գրական գիրքեր կը կարդայ, չոճի ծառերուն ոճեհեռնոյէ շուքին տակ։

Փակագիծ մը։ Օր մը ատուուն կանուխ մեզի կ'աղդարարեն ամբիւլել, քանի որ կայանին գերմանացի պետը՝ Բանկէ պէյ, պիտի այցելէր։ Ամբիւլելու համար՝ կայարան երթալու մեր առաջարկը կը մերժուի։ Օշական՝ հօրի մը ցից քարերուն վրայ ծռած՝ խեղճերէն կ'ամբիւլէր։ Խնդրեցի որ ամբիլէք նաեւ զիս։ Ամբիլս բուռթ է, ըսաւ։ Սուր ու բութ, ուրիշ միջոց չկար։ Արդարեւ Օշական՝ իր այդ բութ ածիլիով վարդապարդեց երեսս՝ նման հայկական գութանին, որ կը ճեղքէ հայրենիքի յուռթի հողերը։ Օշական, այս կերպով հաստատեց թէ՝ ինքը կը պատկանէր իր գեղին մասգործներու սերունդին։ Գոցենք փակագիծը։

Ես կուտամ նախանշանը։ Կը փախչիմ եւ կ'ապաստանիմ Թաքսոնց մը՝ Օրթաքէօյ։ Ետեւէս կը հասնի Օշական։

Բարեկամներ եւ ծանօթներ կը զարմանան թէ ինչո՞ւ ես ալ, իբրեւ Թուրք մամուլի հին անդամ, գերծ կացուցուած չէի զինուորութենէ։

Արդարեւ, 30 հայ, յոյն, հրեայ եւ Թուրք մասնագէտներու աշխատակցութեամբ, պատերազմէն առաջ հիմնած էի «Թէքլահաթ» երկրագործական շաբաթաթերթը, պատերազմին մէջ շարունակած եւ լման եօթը տարիներ Թուրքիոյ տնտեսական վերելքին սատարած էի։ Երկրագործական երկու Թուրքերէն հատորներ եւս (բաժանորդի եւ բրինձի մշակութեանց մասին) հրատարակած էի, արժանանալով Թուրքիոյ երկրագործական նախարարութեան գնահատանքին։

Բարեկամներ, ընդհ. պատերազմի միջոցին մամուլի զինուորական անսուշ Ֆէհմի պէյի մօտ միջամտած էին իմ մասիս։ Զոր կերպով պատասխանած էր.

— Իր հայ ըլլալը յանցանք է։ Պէտք է զինուորագրուի։

Այսինքն պէտք է ջարդուի։

Մինչ «Փարակէօզներու եւ «Գապըլճըներու տէօրէնները եւ խմբագիրները, զոյգ զոյգ, զինուորութենէ գերծ կը կացուցուէին, մեր «Թէքլահաթ»ի նման տնտեսական օգտակար հանդէսի մը միակ խմբագրին կը զըլացուէր այդ իրաւունքը։

Որովհետեւ այդ խմբագիրը հայ էր։ Հայ ըլլալը յանցանք էր եւ հայուն իրաւունքը ուտել՝ հալալ էր։

Այդ շրջանին, յանցաւոր կը նկատուէին նաեւ այն Թուրքերը որ բարեկամներ էին Հայերուն։

Եւ խորհիլ թէ՝ որքան շատ մոռցանք այս անարգանքները։ Թուրքերն ու հայհոյանքները։ Թուրքերն Թուրք՝ արիւնախարախ։

Ո՜րքան անսահման անյիշաչարութիւն, Իրապէս հայ քրիստոնեայ։

Մեզի՞ վիճակուած է աշխարհի բարոյական վերելքին սատարել։

Ընդհակառակն՝ մեր կարգախօսը պէտք է ըլլայ՝

— Հեթանոսանա՛լ։

Վերադարձ դէպի բագին,

Երկրպագել հին աստուածներու։

ՍԵԳՐՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԱԼԱԹՈՒՐՔԱ - ԱԼԱՖՐԱՆԿԱ

«Միլլիյէթ»ի մէկ աշխատակիցը գիտել կուտայ այս խորագրին տակ.— Ալաթուրքա նուագարաններն ո՞ր մէկը մերն է։ Ուտը արաբական է, Քեմանը՝ համաշխարհային, ցանը՝ կը կարծեմ պարսկական, զուռը՝ (տէֆ) բէէէէական։

Ալաֆրանկայի խառնուրդ կարգ մը անարժէք երգեր, Քանթօ անունին տակ խառնուած են Թուրք հին երաժշտագէտներու արժէքաւոր գործերուն եւ բնականաբար արատաւորած են զանոնք։ Արդարեւ, մարդ չի կըրնար առանց կարմրելու լսել այդ երգերը որոնք ծնունդ առած եւ մեծցած են հարցկիւսած պատուէբի տոներոր աղտոտ մթնոլորտին մէջ։ Ահա օրինակ մը.

Ամանըմ ամաճ թաճաշ
Կէլ խավաշ խավաշ
Խանըմատա խաճաշ
Գանըմատա գայճաշ։

Հապա՞ աս օրինակը.

Զամըլըճատա խավուզ
Էբրաֆը խալտըզ
Խօճիւմիզտէ գարա շիշէ
Մէզէմիզ տէ քարփուզ։

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ

ԴԵՐԱՍԱՆ ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ ԵՐԲ ՍԱՄՐՂԱՆԴ ԷՐ

Դերասան Շահխաթունի ծնած է Փշակարան նահանգի, Նեստոք գաւառի Սաւան գիւղաքաղաքը։

Կը սերի գիւղական ազնուականութենէ մը որ ծագած է Ժ9. դարուն վերջերը, երբ քարուքանդ էր եղած Հայաստանը։

Աւանդութիւն մը կ'ըսէ թէ «մէկ ծաղիկով գարուն չի գար» առածը չենուած է այդ շրջանին եւ ակնարկութիւն մըն է ուղղուած «խաթուն» ընտանիքին որ Գագիկ Բագրատունիի ժամանակ ստացած էր «շահծութեան տիտղոս։

Այս Շահխաթունի վերջին շառաւիղն է այդ տանն։Ան շուտով լքած է իր ծննդավայր Սաւանը, առանց սակայն լքելու անոր բարքերը, առհաւութիւնը, աւանդութիւնները եւ ոգին։

Շատ է շրջած աշխարհը Շահխաթունի, արեւելքէն արեւմուտք, հիւսիսէն հարաւ ու երբեմն ալ զիկ զակ ուղիներով։ Իր գացած վայրերէն յիշենք քանի մը հատ.— Լօժկրատ, Իսպալ Հիսար, Մանթար-Քալէ, Քաէֆ-տոպոլիս, Լայֆորտ, Լայթըը, Մանսօնէվիլ եւ մանաւանդ Սուսան։

Այցելած է նաեւ Պուխարայի Սամրղանդ քաղաքը Ալփ – Մահմուտ - Ղուլի Խան երկրորդի ժամանակ։

Հիմակ խօսքը իրեն կուտանք որ պատմէ մեզի իր այցելութիւնը դէպի Սմրղանդ։

Մե՜ղք որ գրի չէ առած իր ճամբորդական տպաւորութիւնները։ Իրմով հայ գրականութիւնը կորսնցուցած է վարպետ վիպագիր – հէքեաթագիր մը։

— Ցամին հազար ինը հարիւր տասներեքին, Մարտի մէկին, ժամը ճիշդ ժամին, Պաղատտ գաւառի, Ապու Նապալ քաղաքի, Զօրպաթիէ թաղից ճամբայ ընկաւ Հնտուստանցի Նիխիլ Նապապի մեծ կարաւանը։ Նրա մէջ էի ես, Սարդար խանի նուիրած ազնուական մի ուղտի վրայ։

Էն ինչ կարաւան էր է՜... Ոսկի էին ուղտերի սանձերը, արծաթ էին շուանները, եւ կենդանիների կռնակին փռուած էին Լուրիստանի սալաններ, Կիրմանշահի զորգեր ու Բենգալայի ապրշումներ։Ուղտերը շամիչով խառն մարգրիտ էին ծամում։Նրանցից կախուած էին հազարումի զանգակներ ու բոժոժներ, բոլորն էլ ոսկեզրած։ Ուղտերը բիւր բիւրաւոր էին. նրանց մի ծայրը Բաղդադ, միւս ծայրն էլ Բասրա։ Ցիտուն ուղտերի վրայ բեռցրել էին կիմրոն, բահար, տարչին, զաֆրան, բիբար, աֆիոն։ Ցիտուն ուղտերի վրայ էլ թանկագին քարեր. ալմաստ, ինճի, ծին, ջավահիր,սատաֆ, քեարուբար,եաղուտ, զիւմբիւռ, փիրուզա, խամամ թաշի։ Ցիտուն ուրիշ ուղտերի վրայ էլ մեծագին կերպասներ, խիազ, խատիֆա, ատլաս, պասմա, խասա, չիթ, չափութ, չարչաֆ։ Ցիտուն ուրիշ ուղտերի վրայ էլ պըտուղներ, խոէ, քաշա, թութ, ինճիր, չամիչ, բէստիլ, չաֆոէլի։ Ցիտուն ուրիշ ուղտերի վրայ էլ յիսուն գեղուհիներ. Այիշա, Ֆաթմա, Կիւլ Բահար, Մինէվվար, Սիւրէյյա, Սիւմբիւլ, Կիւլ, Սուլթան, Ֆիքրէթ եւն.։ Բոլորն էլ դիւնա կիւզալի, բոլորն էլ միմի մինարէ, կաղալ, բին բիր ախրաք... Էդ գեղեցկուհիները դարսուած ուղտերի վրայ, ոսկի խաֆասների մէջ ...

Եւ կարաւանը գնում էր գրընկ, հա՛ գրընկ, անոյշ անոյշ զնկզնկալով։ Արեւելքի ֆօնի վրայից և հազարագոյն հուր արեւի շողերի տակ մի շողշողուն հէքեաթ էր կարաւանը որ անցնում էր Կիրմանշահի, Համատանի, Խորասանի, Շիրազի, Գապուլի երազական աշխարհներից։

Ճանապարհին ես նեղւում էի բիբարի հոտից։ Հրաման արի Նապապ Նախիլից որ բիբարի պարկերը թափեն Վոլկա գետի մէջ։ Նապապ Նախիլն էլ հրաման տուեց իր արաբստանցի, Փարսիստանցի, քիւրտիստանցի, խուզիստանցի, աֆղանիստանցի եւ բուխարացի ծառայողներին որ բիբարները թափեն։ Դեռ մինչեւ օրս էլ քիթս խտղտում է էդ բիբարի անուշ հրդեհից։

Վերջապէս օգոստոսի տասներեքին կարաւանը հասաւ խաների հարուստ քաղաքի՝ Սմրղանդի դարպասների առաջ։ Տօ՛, էն ինչ քաղաք էր ... ասրդանդարներ, գինիներ, կանանչ կարմիր գմբեթներ, աղաւնու պէս ապիտակ տուներ, ոսկուց բանուած պալատներ, վարդաջրերից շատրուաններ, սեղաններ, քէպապներ, փիլաւներ ... ողջ քաղաքը հարսանիքում ... ողջ Սմրղանդը ամուսնանում էր Բաղդադի հետ... էնպէս թամաշա չէի տեսել կեանքումս ...

Հազար ու հազար մարդ, կանանչ դրօշակներով, մեր առաջ եկան ...

Հազար ու հազար զօրականներ ու սպաներ մեր առաջ ծունկի եկան ...

Հազար ու հազար կին ու աղջիկներ մեր փէշերն էին համբուրում, մեր ոտքի փոշին էին առնում եւ դնում իրանց ճակատի վրայ ...

Մտանք քաղաքի ներսերը։ Մի հրապարակի վրայ կանգնել էին եօթը մարդաչափ մեծութիւնով մի փղի արձան, շինուած խաս պրոնզից։ Փղի կնճիթը սեւ մարմարիոն էր, աչքերը Զինուժաշինի ատամներից գոհարներ ու կռնակին ունէր պարծիկ Շահի նուիրած գորգը, որի վրայ Ջէննէթն էր նկարուած հուրի - փէրիներով ու փառ փառ վառող բիւր բիւրաւոր քարերով։ Արժանի ծանրութիւնն էր հօթանասուն հազար օկկա, իսկ նրա արժէքը ութսունըմէկ միլիոն բուրի։ Փղի փորի մէջ ապրում էր ութը հոգուց բաղկացած մի ընտանիք։ Մի ուրիշ հրապարակում տեսանք մի սիւն որի ծայրը մտնում էր ամպերի մէջ։ Ասում էին որ եթէ էդ սիւնը գետին ձգուէր՝ նրա ծայրը կը հասնի Հնդուստանի ծովին։

Ճամբու վրայ տեսանք մի կաթսայ որի մէջ կարող էին պատրաստել մի ապուր որ բաւական կը լինէր ամբողջ Սմրղանդի բնակիչներուն։

Հինճագի, փէշրաֆի, քիւրտի եւ սաւաշի երգերով մեզ առաջնորդեցին Ալփ – Մահմուտ - Ղուլի Խանի պալատը։ Ժամի եւրոպական չորսն էր, երբ պալատի սատաֆ ու ալմաս դըռից ներս մտանք, ժամը եւրոպական կէս գիշերին քսան րոպէ էր ուզում երբ գտնւում էի մեծ խանի գահի առաջ։

Խանը նստել էր իրա ոսկի սեններում, գետնից եօթը սանդուխ բարձր ոսկի գահի վրայ, գլխին դրած քառասուն աղամանդից թիմուր լէնկի թագը եւ ձեռքին բռնած Ճինկիզի մականը որի վրայ հազարումէկ մարգրիտներ շողշողում էին։ Երբ Ալփ – Մահմուտ – Ղուլի Խանը շարժում էր իրա իմաստուն գլուխը, կարծես մի արեւ էր որ գնում էր աջ ու ձախ։

Ինձ տեսնելով,ոտքի կանգնեց Խանը, ձեռը մեկնեց ու ասաց.

— Բարով, հազար բարով լինի ձեր գալուստը՝ ձեզ ընդունելու անարժան մեր հողերի վրայ ... վաղուց էր լսել էի ձեր մասին եւ փափաքում էի ծանօթանալ ու մի թամաշա անել ձեր

ՄԱՅՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գեղեցի՜կ ես, ինչպէս երազն ու լուսին,
Ինչպէս վրձինը ծիծաղին հունչը լեռի.
Կամ թէ անձայն թաւուտներուն մէջ խոյին
Ձա՛յն մ'ես շրջող մտերիմ եւ գեղանի.
Որուն համար ֆրնարին թե՛լն սամազուն՝
Բեհեզաթեւս սրտիդ լարին կը երգի։

Դուն կը շնչես ծորած անուրջն անկայուն՝
Սիւքի՛ն զարման, ու ճակատդ յա՛ր կը պճնես
Աստղովն անմար կապոյտ երկնին զրւարթուն.
Եւ անբարբառ գերդ ոգիները անտես
Կը հեշտանաս մրմունջներովն անըսպառ
Սեւաճայ ֆոյր ալեակներուն լուսազէս։

Երերին մէջ, կ'ելլէ հրգիդ զո՛ղն անծայր,
Որուն շուրջ յար արտոյտն ու շողը լոյսին՝
Կը զրծեն ծիր, ինչպէս ցոլքերը զոհար
Աչքիդ կապոյտ, վրտաքանդի՛ մեր սրտին։
Ու դուն այսպէս, որպէս փիւնիկ հոգեբով՝
Կը բեկբեկիս միջոցին մէջ ալզածին։

Ձայն եւ սարսուռ, եափի համբոյրն անվրդով
Կ'ըլլան անվերջ գգուողն այծար քու այտեր.
Կոյսեր յակինթ ոսկեհատ ջինջ մատներով
Քայլերուդ դէմ կը ցանեն կո՛յս ծաղիկներ.
Մինչ դուն այրքիս, կը դիտես շո՛ւրջդ երկար,
Նայուածքով մ'որ կ'առթէ հոգւոյն թա՛փ եւ սէր։

Երբ կը շրջիս լեռնկունին մէջ լուսավառ
Հովխաններէն կ'ելլէ երիզ մ'օրհնութեան.
Բարտին կ'ըղձայ տերեւներն իր հողմավար
Զօնե՛լ քեզի, ինչպէս ոսկի՛ն անեղման
Դաշնաւորուած երանգներով սիրելի
Վերջալոյսի ցոլքաններուն հոտեւան։

Գեղեցի՜կ ես, հանգոյն անդա՛րձ նուագի,
Ու յանկուցիչ՝ ափունքէ ափ թեւածող
Լո՛ւրթ նաւակի, եւ ալիքի եւ հուշի...
Ե՛ւ հեզաճեմ անուրջներո՛ւ դեգերող,
Որոնց համար մահկանացուն աշխարհի՝
Իր յոյսին հետ միշտ յուսալո՜վ կ'առկայծի։

ԱՐԱՄԱՑԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

Ճակատագրի բաշխիչ...

Ժամանակից պետական ինտեւանները

ՄՈՍԿՈՒԱ ԿԸ ՔՆՆԱԴԱՏԷ ՀՈՒՆԳԱՐԻԱՆ

Մոսկուայի մէջ խստօրէն կը քննադատեն հունգարական կառավարութեան ...ած ընթացքը՝ Ժընեւի մէջ, Ալեքսանդր Թագաւորին սպանութեան գործին ...թիւ։ Խորհրդային թերթերը գիտել կուտան թէ Հունգարիա նեղացուցիչ ...կացի մը մատնուած է եւ իր ուրացումները ոչ ոքի հաւատ կը ներշնչեն։ ...փաստ յօդուածով մը կրկին կը յիշէ այն դէպքերը որոնք կը հաստատեն ...Հունգարիոյ Փաշականութեան» պատասխանատուութիւնը Մարսէյլի ող–...երգութեան մէջ։ Թերթը կ'եզրակացնէ թէ հունգարական Փաշականութիւնը ...պէտք է մինչեւ վերջը լսէ Եուկոսլավիոյ ամբաստանագիրը։

*. Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը անցի օրուան նիստին մէջ երկար–...օրէն զբաղեցաւ Եուկոսլավիոյ բանաձեւած ամբաստանութիւններով, որոնք ...ատ ծանրակշիռ կը համարուին։ Կառավարութիւնը առայժմ իր պատուիրա–...կին ձգած է Եուկոսլավիոյ պահանջներուն ուժ տալու կամ չտալու որոշումը։ «Տէյլի Թէլէկրաֆ» կ'իմանայ թէ Անգլիոյ արտաքին նախարարին եւ Եուկոսլավիոյ խնամակալ իշխանին տեսակցութեան առթիւ, այս վերջինը զգացուցած է իր յայտնած է դէպքերու ընթացքէն եւ պնդած է որ պատժուին Մարսէյլի սպանութեան պատասխանատուները։

Լոնտոնի մէջ կը նախընտրեն որ սահմանափակ յանձնախումբ մը կազմուի, ուսումնասիրելու համար Եուկոսլավիոյ եւ Հունգարիոյ ներկայացուցած փաստաթուղթերը։ Այս յանձնախումբը կրնայ իր տեղեկագիրը ներկայացնել յունուարի սկիզբը։

*. Փնկրատի թերթերը Իտալիոյ բռնած դիրքին մէջ կը տեսնեն տեսակ մը կրաւորական գիմադրութիւն, որպէսզի արդարութիւնը չգործադրուի Եուկոսլավիոյ հանդէպ։ Միեւնոյն ատեն կը կարծեն թէ Հունգարիա կ'ուզէ ամբաստանութեան բաժինը նետել Իտալիոյ վրայ, պահանջելով անմիջապէս քննութեան ենթարկել Եուկոսլավիոյ բողոքը։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՄԵՔԵՆԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

Mercure de Franceի խմբագրութիւնը վերջերս շատ հետաքրքրական հարցարան մը ուղղած էր միջազգային մտաւորականութեան։ 15 Նոյեմբերի թիւով կը հրատարակէ ստացուած երբակացութիւնը։

Նախ տանք հարցարանը.—

1.— Մեքենան բարի՞ք մըն է թէ չարիք։ Ուրիշ խօսքով, եթէ նժարի մէջ դնենք ինչ որ ստեղծած է, ամէն կալուածի մէջ, լաւ կամ գէշ, արդիւնքը դրակա՞ն է թէ բացասական։

2.— Եթէ գէշ արդիւնք տուած է, մեքենա՞ն է պատճառը թէ արդի աշխարհը՝ փայն օգտագործելու իր եղանակով։

3.— Ի՞նչ ընել,— դարմանը ճարտարագործակա՞ն է, ընկերայի՞ն թէ իմացական։

Պատասխանած են մօտ 50 մտաւորականներ, զանազան երկիրներէ, ծանօթ իրենց հեղինակութեամբ։

Մեծամասնութիւնը դէմ կ'արտայայտուի մեքենային եւ մեքենապետական քաղաքակրթութեան։

Մեքենային թեր արտայայտուողներուն պատճառաբանութիւնը.—

Նուաճում կլիմայի.— Շնորհիւ գիտութեան, մարդիկ կը տիրապետեն կլիմայի բոլոր խստութիւններուն։

Նուաճում սովի.— Շնորհիւ հողագործութեան ճարտարարուեստականացումին, մարդիկ ապահովուած են սովին ճիրաններուն դէմ։

Նուաճում ժամանակի եւ տարածութեան.— Շնորհիւ փոխադրական արդիական միջոցներու, մատծումը երկրէ երկիր հաղորդելու դիւրութեանց, մարդիկ կը տիրապետեն ժամանակին եւ հեռաւորութեան։

Նուաճում բնական ուժերու.— Շնորհիւ շոգիին եւ ելեկտրականութեան, մարդիկ կը տիրապետեն բնական անսպառ ուժերու։

Նուաճում նախանիւթի.— Շնորհիւ ճարտարագործութեան, մարդիկ կ'օգտագործեն երկաթը, պողպատը, պղինձը, վերջապէս բոլոր մետաղները, բուսական արտադրութիւնները (բամպակ, ձգախէժ, բուսական մետաքս, եւայլն)։

Եզրակացութիւն.— Մեքենան այն խորհրդանշանն է, որ ցոյց կուտայ մարդուն տիրապետութիւնը շրջապատող բնութեան վրայ։

Այժմ տանք մեքենային դէմ արտայայտուողներուն պատճառաբանութիւնը.—

Մեքենական աշխատանքը ծանրալի է։ Ճարտարագործական կեանքը կը սպաննէ մարդուն մէջ ապրելու հաճոյքը։

Ճարտարագործնացումը հարստութիւն չի ստեղծեր, ընդհակառակն կը սպառէ անհրաժեշտ նախանիւթերը։

Ճարտարագործնացումը կը դիւրացնէ արդիւնաբերութիւնը, սակայն կը ստեղծէ նոր կարիքներ եւ կը սրէ ախորժակները։ Ճարտարագործնացումը ապրուստի սղութիւն կը պատճառէ, հանգիստը կը նուազեցնէ։ Գործատէր ու գործաւոր հիմա աւելի կ'աշխատին քան էր երբեմն։

Ճարտարագործնացումը կը համախմբէ բնակչութիւնը քաղաքներու մէջ, ուր կեանքի պայմանները առողջարար չեն փիզիքապէս եւ բարոյապէս։

Ճարտարագործնացումը շարունակ կը փոխէ կեանքի պայմանները, արդարեւ գործադրկութեան տագնապը ստեղծուեցաւ մեքենային տիրապետութենէն վերջ։

Նիւթական յառաջդիմութիւնը ի վերջոյ կը յանգի աղէտի, այսպէս ճարտարագործնացումը աղէտի կ'առաջնորդէ մարդկութիւնը կատարելագործելով սպառազինութեան միջոցները։

Ճարտարագործնացումը կը սպաննէ իմացական կեանքը։

ԱԶԱՏ ՈՐՄՆԱԴԻՐՆԵՐՈՒ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱՆ

Վերջերս, Ֆրանսերէն թերթերու մէջ քիչ մը շատ կը յիշատակուի ազատ որմնադիրներու կազմակերպութեան ազդեցութիւնը քաղաքականութեան, ինչպէս եւ քիչ մը ամէն բանի վրայ։ Կարգ մը թերթեր գրեցին նոյն իսկ թէ ազատ որմնադիրներն էին, որ տապալեցին Տումէրկը։ Եւ ահա նոյն այդ թերթերը պայքար են բացեր ընդդէմ ազատ որմնադիրներու դիկտատուրային ընդհանրապէս, հրբէական կախարդական ազդեցութեան դէմ մասնաւորապէս։

Ի՞նչ կազմակերպութիւն է ազատ որմնադրութիւնը։ Ուսումնասիրութիւններ շատ կան, նուիրուած այս կազմակերպութեան։ Ցիշենք լաւագոյնը,— Թատոյի գիրքը, Որմնադրութեան դիկտատուրան։

Կարգ մը հեղինակներ, Օսվալտ Վիրթ, Անտրէ Լըպէ, Ալպէր Փիք, որմնադրութիւնը կը տանին կը հասցնեն մինչեւ եգիպտական հնագոյն խորհրդագիտութիւնը եւ ծածկագրութիւնը։ Տաճարականները արեւելքէն Եւրոպա փոխադրեցին այդ աւանդութիւնները, որոնք իբրեւ դաղտնիք՝ հաւատարմութեամբ պահուեցան որմնադիրներու արհեստակցական խումբերու մէջ։ Եկեղեցիներու որմնադիրները իրենց սեփականութիւն մը դարձուցին այդ աւանդութիւնները։ Անկէց՝ կազմակերպութեան անունին պատմական ծագումը։

Վալէրի Թատօ վերապահութեամբ կ'ընդունի այսքան հնութիւն։ Ճիշդ է թէ արարողական եւ խորհրդագիտական խնամութիւններ կան որմնադրութեան եւ արեւելքի հին խորհրդապաշտ աւանդութիւններու միջեւ, բայց պատմական տեսակէտով որմնադրութիւնը կը սկսի 1717ին, երբ ճարտարապետներու կամ վարպետ–որմնադիրներու 4 օթեակներ ժողով կը գումարեն Լոնտոնի մէջ եւ կ'ընտրեն իրենց Մեծ Վարպետը։ Այս օթեակներուն մէջ, սակայն, ժամանակէ մը ի վեր մտած էին արհեստակցութեան օտար մարդիկ,— ազնիւներ ծածկագիտութեամբ եւ ալքիմիայով զբաղած մարդիկ։ Շուտով կը նշմարուի անոնց ազդեցութիւնը,— հոգեկան վերանորոգման մը յատկութեան հետ, հակում մը ցոյց կուտան պահելու հին խորհրդաւորութեանց լեզուն, ատրաճանները եւ աւանդութիւնները։ 1721ին որմնադիրներու ծրագրին մէջ կ'աւելցուին յարգանք ...տուածութեան գաղափարին, հաւասարութիւն եղբայրներուն միջեւ, կոյր հնազանդութիւն օթեակներու տուած որոշումներուն, գաղտնապահութիւն, պարտադիր օգնութիւն թշուառ եղբայրներու։

ԺԸ. դարուն սկիզբը որմնադրութիւնը կը տարածուի Ֆրանսայի մէջ։ Հացկերոյթներու եւ շքեղ երեկոյթներու ձեւին տակ, բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ, փարթամ տիկիններ, գրագէտներ եւ փիլիսոփաներ կը վերանորոգէին տաճարականներու աւանդութիւնները։ Ժամանակ մը Ֆրանսա կը դառնայ կեդրոնը որմնադիրներու շարժման, որ մարդասիրութիւն, առաքինութիւն, գիտութեան սէր կը քարոզէր, սակայն գաղտնաբար իր անդամներուն կ'ուսուցանէր Արքայական Արուեստը,— նոր վարդապետութիւնը տարածելու եղանակը կազմակերպուած թղթակիցներու ցանցով մը, գաղտնի փոքր ծակալներով, եւ վերջապէս վարպետօրէն ժողովուրդին մէջ նետուած գրքոյկներով։

Որմնադրութիւնը այնքան կը զօրանայ, որ իր ազդեցութեան տակ կ'առնէ քաղաքական կեանքը, ակադեմիաները։ Իր առաջին թշնամին էր եկեղեցին, որմէ կը պահանջէր տեղի տալ իրեն,— Փիլիսոփայութեան։ Երկրորդ թշնամին էր Թագաւորութիւնը, որուն դէմ բացած իր պայքարին մէջ՝ որմնադրութիւնը գրեթէ վարեց յեղափոխութիւնը՝ երբ ծագեցաւ, որքան տնտեսական, նոյնքան շնորհիւ իր էնթրիկներուն։ Արդարեւ, յատկանշական է որ յեղափոխութեան նախօրեակին, յուլիս ամսուն սկիզբը ամբողջ Ֆրանսան կը սարսռայ աւազակներու սարսափի մը պատմութենէն, այնքան որ այդ շրջանը ծանօթ է, պատմութեան մէջ, Մեծ Վախը անունով, բայց նոյն ամսուն վերջը ամբողջ Ֆրանսայի մէջ փարատած է Մեծ Վախը, եւ այլ եւս ոչ ոք կը հաւատայ աւազակներու պատմութեան։ Հոգեկան խուճապ մըն էր այս, որ տեղի կ'ունենար տրամադրուած ձեւով։ Որմնադիրներ էին, դարձեալ, որ ստեղծեցին Ֆրանսական ազգային պահակախումբը, որմնադիրներ էին վերջապէս անոնք որ բանաձեւեցին Մարդկային Իրաւանց Ընկերակցութեան հանգանակը։ Այս ընկերակցութեան 6րդ յօդուածը կ'ըսէ.— «Օրէնքը արտայայտութիւնն է հանրային կամքին»։ Այլ եւս օրէնքը դադրած է ըլլալէ «արտայայտութիւնը արդարութեան եւ ճշմարտութեան»։ Օրէնք կը նշանակէ մեծամասնութիւն։ Եւ անոնք «մեծամասնութիւն»ը եւս ոտնակոխած են «ժողովրդային վեհապետութիւն» բացատրութեամբ։ Այդ տեսակէտը կը պարզուի նաեւ այն յայտարարութեան մէջ, երբ, ժամանակ մը, յեղափոխութեան տաք օրերուն, մոռցուեցաւ «հայրենիք»ը, Ֆրանսա գոչելու տեղ կ'ըսէին «Ազգ»։ Սահման չէր ճանչնար այդ ազգը։ 1790ին, Rue Richelieu, 26, կը հիմնուի Քարոզչական Ակումբ մը, որ ազատ որմնադիրներուն գրասենեակն էր եւ կ'աշխատէր յեղափոխութեան մէջ «եղբայրացնել» բոլոր ժողովուրդները։

Վալէրի Թատոյի գիրքը հետաքրքրական է ոչ միայն որմնադրութեան պատմութեան տեսակէտով, այլ եւ քաղաքական կարգ մը դէպքերու ներքին երեսին լուսաբանութեամբ։ Հակառակ որմնադրութեան վերագրուած չափազանցեալ ազդեցութեան, ամէն դէպքի մէջ որմնադիրներուն մասը ցոյց տալու որմնադրական խորամանկութեան, պէտք է աւելցնել որ մեծ դեր կը խաղայ ան, քաղաքական, տնտեսական եւ նմտական կեանքի մէջ։

*. Կեանք եւ արուեստ տարեգրքին վերջին հատորին մէջ հետաքրքրական ուսումնասիրութիւն մը կայ հայ որմնադիրներու օթեակներուն մասին։

ՉԵԽ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՅԼԵՐԳԸ

— • —

Չեխերու ազգային քայլերգին հեղինակն է երաժիշտ Սկրուփ։ Երգը յօրինուած է 1834ին։ Առաջին անգամ երգուած է 21 դեկտ. 1834ին։ Այսօր հարիւրամեակն է որ կը տօնեն Չեխերը։

Երգը կը սկսի այս բառերով.—

Քտէ տոմով միւժ?

(Ո՞ւր է իմ հայրենիքս...)։

Այս երգը մաս կը կազմէր թատերախաղի մը, բայց այնքան ժողովրդականութիւն գտաւ, որ մոռցուեցաւ թատերախաղը, իսկ երգը ազգայնացաւ եւ անմահացաւ։ Ամբողջ ԺԹ. դարուն, չեխ ժողովուրդին շրթներուն մէջ թրթռաց այս քայլերգը, բայց մանաւանդ ընդհ. պատերազմին։

Չեխ ազգային քայլերգը բողոք մըն է ընդդէմ հայրենիքին հարստահարիչներուն, որքան ալ մեղմագծուած՝ ան խանդավառութիւն կը ներշնչէր չեխ կամաւորներուն, որոնք կը կռուէին Ֆրանսայի, Սիպերիոյ եւ Իտալիոյ մէջ։

...իր անկախութեան տիրացան, ժողովրդական երգը դարձաւ ազգային պաշտօնական քայլերգ։ Ու թէեւ այսօր Չեխերը տէրն են իրենց հայրենիքին, բայց դարձեալ կ'երգեն

Ո՞ւր է իմ հայրենիքս...

Ճիչեր

Լուսնին տակ գինով եմ այս գիշեր...

Աշխարհ մը կը դառնայ սեւ աչքերուս առջեւ։ Բիբերս կը թրջին եւ արցունքներս չէթ առ չէթ վար կ'իյնան. եթերի աստղերուն նման։

Աչնան չար հովը անօթի վագրի մը պէս կը պտտայ զայրացին, կը զարնուի աջ ու ձախ, փշրելու համար ամէն բան։

Հոգիս կ'ըմբոստանայ, ցաւագին ու տժգոյն։ Չի գիմանար այս տարագիր, այս անհամբոյր աստղերուն տակ, որ կրակ ունին օձագալար լեզուներով։

Լուսինը տրտում է... Ծերացած պառաւի մը դիմագիծը ունի։ Ո՞ւր է ամառնային այն սիրուն լուսինը, որ տխեղերք մը ամբողջ կը լուսավառէր։

Ահաւասիկ երկինքը, կատարեալ մենեւաստան մը, ուր բիւրաւոր աստղեր մէկ գիշերուան մէջ կը պատանուին... Ահա դագաղներ, յուղարկաւորներ, հին-հին մեռելներ։ Օ՜հ, ինչ տեսարան է այս։

Ո՛վ երկինք, ո՛վ կապոյտ ծով, ո՛վ հալած աստղեր, ես կը խորհիմ թէ մէկը կը պակսի... Դամբանախօս մը, ձեր մեռելական թաղման համար։ Դամբեր դարերու կը յաջորդեն, բայց դուք դարձեալ նոյնն էք։

Ես... իմ գոյութիւնս իսկ կ'ուրանամ։ Հին տաղանդաւոր ցեղի մը թափառական զաւակը, ես ծարաւ ունիմ աստղածորան երկինքի մը, ազատ հայրենիքի մը, եւ ստեղծագործ հանճարի մը, որ հոսի ինչպէս մշտահոս աղբիւր մը։

Ես կ'ուզեմ դամբանական մը խօսիլ, որ երբեք լսած չըլլաք ձեր գոյութենէն ի վեր, դամբանական մը իմ արիւնածին շրթներէս, իբրեւ կտակը հազար հազար անթաղ մորթուածներուն, որ ձեր լուսնին տակ, ձեր գոյութեանն անիծեցին...

Օ՛, ես կ'ուզեմ, կ'ուզեմ որ այրի, մոխրանայ... շրջի ամբողջ երկրագունդը, որ պտտկեցաւ եւ հզօր ցեղ մը չորս հովերուն խաղալիկ դարձուց։

Ս. ՀՐԱՆԻՆ

...խանութեան հետ։ Լսել էի նաեւ որ ...րոշ պարապարատ էք թէատրոյով եւ ...ու խելօք էք խաղում Շէյքսպիրի ...Շէյքսպիրը է ուզում ասել) Օթէլլոն։ ...Թանդրի զուլերիս էլ ի հարկէ ...սանակից կ'անէք ձեր խաղին։ Ու– ...րել բան է պալատի մէջ վայելել մի ...պրոական թէատրօ խաղացողի ... ...ես էլ նրան պատասխան տուեցի եւ ...ասացի.

— Մեծդ Ալի - Մահմուտ – Ղուլի ...խան, շատ եմ զգածուած ձեր փայլուն ...վեհանձնութիւնից եւ ձեր սիրալիր ...խօսքերից։ Եթէ ես մեծ եմ որպէս ...արուեստագէտ, դուք էլ մեծ էք որ–...պէս արուեստը սիրող եւ գնահատող ...թագաւոր։ Այսօրուանից իմ ու ձեր ...անունները կը գրուին ընդելուզուած՝ ...թատրոնի պատմութեան ոսկէ գր–...քում։

...Էդ միջոցին Թամադանի հազար ու ...մէկ Թնդանօթները արձակուեցին։ ...Ալի - Մահմուտ – Ղուլի Խանը հր–...ամայեց իր դիւանապետ Հասան ...Մնացական.

— Էս Թնդանօթները իմ ու Շահ – ...Խանուհի ծանօթութիւնն են յայտա–...րարում ... գրիր Թաքաւորից մէջ։

Մի ամբողջ շաբաթ Թամաշա արինք ...Խանի եւ իր նախարարների հետ։ Հա–

...րի մէկլաքներ պարում էին մեր ոտքերի առաջ։ Մենք էլ ընկողմանել էինք թախտերի վրայ ու խմում էինք եւ ծխում թամպաքի։ Մի ոսկի երազ էր որ բռնել էր մեր աչքերի առաջ։ Նուագարանները նուագում էին եւ ջահերը փայլում մերկ մարմինների վրայ։ Երգեր, պարուհներ լիքն էին։ Առատ խաղող էլ կար բայց ես չէի կարող քանի որ գեռ Աստուածածինը չէր եկել։ Էդ Թամաշայի շաբաթին ես չմոռացայ ամէն օր գնալ Հայոց Ս. Կուսանելիոս եկեղեցում խաչ հանել եւ աղօթել։

Մի շաբաթ էլ հանգիստ առինք։ Էն ժամանակ չըլլում էի պալատում։ Էն ի՜նչ հարստութիւն։ Ոսկի էր հոսում սանդուխներից, մարգրիտ էր բարձրանում պատերից։

Խանի պարտիզում մի մէյմուն տեսայ որ ունէր երկու գլուխ եւ վեց ոտք։ Տեսայ մի արջ որի կէս մէջքը առիւծ էր։ Տեսայ մի Արար որի համար ասում էին թէ օրական քանի սուտ է խօսում եւ միշտ էլ մի քանի անգամ խաբում մարդկանց։ Էդ Արարը ինձ որ տեսաւ լաց եւ ասաց.— Բարեւ, ուստա բաջի։ Վերջապէս երկու շաբաթ փորձ անելուց յետոյ մի ուրբաթ երեկոյ Բուխարայի գերասան

— գերասանուհիների հետ, խաղացինք Օթէլլոն արքայական դահլիճում։ Բեմը ընդարձակ էր եւ լաւ սարքուած։ Բեմի լայնութիւնն էր յիսուն կանգուն, խորութիւնը եօթանասուն կանգուն եւ բարձրութիւնը վաթսուն կանգուն։ Տէզդէմօնան խաղում էր Ալի – Մահմուտ - Ղուլի Խանի տասնըչորսերորդ աղջիկը Սրմա Սուլթան Ֆաթմէ բաջին, իսկ Եակօն խաղում էր Նրա քսաներորդ եղբայրը Ասլան Հասան Ղուլի խանը։

Դահլիճում ներկաների մէջ երեւում էին բացի մեծ խանից, Նրա ամբողջ կանանոցը, զօրանոցը, խոհանոցը, ծերանոցը, ներքինանոցը, երեւում էին մեծ վազիր Կէօզ Չին Զամանխանը, արտաքին գործերի մինիստր Զուլի Մուլի –Զարզար խանը եւ նրանց ընտանիքները եւ գրողները եւ ծառայողները։ Երեւում էր մայր թագուհի Աշրաֆ էկէ Ղուրուղողլի հանումը, ինչպէս նաեւ անգլիական դեսպան Սըր Ջօն Ջիրուրը, Ֆրանսական դեսպան Հանրի տը Բօմը, իտալական դեսպան Միրանտօ Լոմպարտօ Ճափ–ռնենին եւ գերմանական դեսպան Շլայխէր Շաֆթ Ախցէր Ֆօն Շիխպաուէրկը, եւն.։ Դեռ երեւում էին կաթոլիկների հոգեւոր պետ կարտինալ Ճիու–

գէպպա Գորալյան, մահմետականների հոգեւոր պետ՝ խալիֆ Ալրամ Նախմուտը, օրթոտոքս հոգեւոր պետ Կրիկորի Եուսէպէչը եւ Հայերի հոգեւոր պետ Արիստոմ քահանան։

Մինիստրներին հիւրերը պատւում էին շարբաթով, սալապով, աշուրաջով, խօշաֆով, պօղայով եւ այլ–նով։

Իսկ ես խաղում էի, հա, խաղում։ Իմ մաւրիտեան ձէնով գոռգոռում էի.

— Տէզտէմօնա, մէնտիւլի՜...

Եւ լինի Եակոյի առաջ, թէ Տէզտէմօնայի՝ բղաւում էի, գալարւում, գոռում գոչում, կատաղութիւնից փրփրում, մազերս անկում, երակներս ուռեցնում, աչքերիցս կրակ արձակում...

Կարծես անձեւ էի կերել եւ հուր էի փսխում...

Ամէն կողմից նետում էին ծաղիկներ, գէլ, գիւմգիւլ, գէրեն, ֆուլ–եա...

Ամէն կողմից համբոյրներ, ամէն կողմից ծափահարութիւններ...

Վերջին արարին նետուեցի Տէզտէմօնա — Սրմա Սուլթան Ֆաթմէ — բաջիի անկողնի վրայ ու խեղդեցի նրան պառալով.

— Մէն սէնի սէվըրաւ, կէպէրեմ –

րիրէմ, պէնիմ իսմում Օթէլլօ ... մէն սէնին ճանըմըս ... ուլէն, կէպէ՜ռ ... կէպէ՜ռ... կէպէ՜ռ ... իչալ պէօլէ նախըլ տիր ...

Ես էի որ թարգմանել էի Շէյքսփիրի Օթէլլօն. ի հարկէ իմ թարգմանութիւնը եղել էր ազատ՝ բայց հաւատացնում եմ ձեզ որ եթէ հեղինակը ողջ լինէր, շատ կ'օգտուէր իմ թարգմանութիւնից ...

Հետեւեալ օր կէսօրին զարթնեցի իմ պալատական ննջարանից եւ անմիջապէս հրամայեցի ծառաներիս որ օրուայ թերթերը բերեն։ Ուզում էի շուտ առաջ իմանալ թէ ինչ գովեստներ էին գրուած իմ Օթէլլոյի մասին։

Թերթերի առաջին էջերի ճակատի վրայ մի սոսկալի լուր էր տպագրուած։ Ահա նոյնութեամբ.—

«Երէկ գիշերուայ Շահ Խաթունի Օթէլլօն այնքան ուժգին տպաւորութիւն է թողել հանդիսականների վրայ որ, նրանցից եօթը հոգի կէս գիշերից յետոյ խեղդել են իրանց կիները։ Խեղդողները հետեւեալներն են, Ահմէտ Ճավուշ, Բահատուր Քեանի, Մէնտէր Մուսթաֆա, Շահպէնտ Թահանի, Սալիմ Թաթարի, Հումաուզ Խրպանի, Թարիհ խան Ումառի։ Բոլորն ալ ձերբակալուած»։

Աւա՜ղ, Օթէլլոյի ներկայացումը արգիլուեց։

Ես էլ խմադրեցի Շէյքսփիրի Համլէթը։ Եւ ովացիաներ, գովեստներ, ծափեր, հաւատներ ...

Հետեւեալ առաւօտ էլի թերթերին դիմեցի ...

Սոսկո՜ւմ ...

Կիսապաշտօնական օրկան «Մայաճի Բուխարա» թերթը խոշոր տառերով եւ սեւ շրջանակի մէջ տպել էր հետեւեալ սարսափելի լուրը.—

«Երիտասարդ խան Զարշաֆ Հասան Իզղ Սաատ Ղուլին, որ յայտնի էր իր հակառակութեամբ մեր Վեհափառին հանդէպ, երէկ գիշեր խորապէս ազդուելով Շահխաթունու ներկայացրած Համլէթից, սպաննել է մեր իմաստուն Թագաւոր Ալի - Մահմուտ – Ղուլի խան երկրորդին։ Ազգային մեծ սուգ»։

Ողջ Սմրղանդը սուգերը մերկացրել էր, ջարդում, կոտորում էին իրար, կողոպուտ, աւերածութիւն, մրրաստութիւն, հրդե՜հ ...

Իրարանցումից օգտուելով հեծայ մի իշու վրայ եւ փախայ այդ քաղաքից՝ ուր մարդիկ գեղարուեստական գործերի առաջ էնքան զգայուն էին։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

— «Մէկ կողմէ Մարսէյլի մահափորձին եւ անոր հետեւանքներու ազդեցութեան տակ, միւս կողմէ գործազրկութեան անման պատճառով, խմբական արտաքսումներ կը կատարուին առանց պայմանաժամի, առանց բացատրութեան։ Եթէ Ապահովութեան Տեսչութիւնը թերութիւններ ունի, արդար չէ որ քաղաքական յանցաւորները կրեն անոնց պատիժը։ Շատ աննշան է թիւը այն փախստականներուն որ օրինական իրաւունք ստացած են Ֆրանսայի մէջ աշխատելու։ 13,000 խնդրագիրներէ 500ը միայն ընդունուած են։ ԱՊԱՍՏԱՆԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ ՊԷՏՔ Է ԱՆԲԱԺԱՆ ԸԼԼԱՅ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԷՆ։ Ամէնէն արժանաւորները եւ ամէնէն հերոսականները անոնք չե՞ն որ ապրուստի միջոց չունին։ Մինչեւ հիմա, Ֆրանսա վեհանձնութեան օրինակ հանդիսացած էր այս հարցին մէջ։ Հիւրընկալութեան փառաւոր աւանդութիւն մը կար մեր մէջ։ Անհրաժեշտ է որ կառավարութիւնը յարգել տայ զայն»։

Աշխատանքի նախարարին յայտարարութիւնները օտար աշխատաւորներու մասին

Երեսփ. ժողովի առջի օրուան նիստին մէջ, երբ վերջացան աշխատանքի նախարարութեան ելմտացոյցին վիճաբանութիւնները, նախարար Պ. Ժաքիէ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— Մի կարծէք թէ մինչեւ հիմա բան մը չէ եղած։ 1930ին ունէինք 1 միլիոն 285,000 օտար աշխատաւորներ, 1931ին այս թիւը իջած էր 1,144,000ի, 1932ին՝ 910,000ի, եւ վերջապէս 1934 յունիս 30ին՝ 814,000ի։ Անշուշտ շատ է տակաւին, բայց այստեղ կանգ չպիտի առնենք։ Աշխատանքի նախարարը օրէնքով արտօնուած է հրամանագիրներով ճշդելու օտար աշխատաւորներու առ հարիւր համեմատութիւնը՝ իւրաքանչիւր ճարտարարուեստի համար։ Այդ հրամանագիրները կրնան որոշուիլ ի պաշտօնէ կամ բանուորական եւ գործատիրական կազմակերպութեանց պահանջին վրայ։ Ես վճռած եմ իմ իրաւասութեամբ այդպիսի հրամանագիրներ հանել, երբ համեմատութիւնը կ'անցնի 10 առ հարիւրը եւ վերաքննել մինչեւ հիմա հրատարակուած 72 հրամանագիրներ։ Այսուհետեւ որ եւ է նոր արտօնագիր չպիտի տրուի օտար բանուորներու, իսկ հին արտօնագիրները պիտի նորոգուին միայն առ առաւելն 11 ամսուան համար, պայմանաւ որ օտար բանուորը Ֆրանսա բնակած ըլլայ երկու տարիէ ի վեր։ Այս առթիւ նկատի պիտի առնուին կարգ մը բացառիկ կացութիւններ։ Օտար բանուորներու աստիճանական հեռացումը միայն մէկ մասն է ամբողջական ծրագրի մը որ կը նախատեսէ երկու միջոցներ,— սահմանափակել մատուցումը եւ աւելցնել խնդրանքը։ Առաջին տնօրինութեան առթիւ, նկատի ունեցէք հետեւեալ թուանշանները,— Ֆրանսայի մէջ կան 814,000 օտար բանուորներ, կան նաեւ 774,000 բանուորներ՝ 60 տարեկանէն վեր եւ 805,000 բանուորուհիներ։ Բաղձալի չէ՞ որ աշխատանքը աւելի Ֆրանսացիներուն ապահովուի քան օտարներուն, աւելի երիտասարդներուն քան ծերերուն, աւելի այրերուն քան կիներուն (բողոքներ եւ ընդմիջումներ)։ Կը խորհինք նաեւ 13էն 14ի բարձրացնել բանուոր պատանիներու տարիքը։ Ասով գործ պիտի բացուի 50,000 այրերու»։

—— · ——

ՔԱՋ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՈՒՀԻ մը, Օր. Էլէն Պուշէ, 26 տարեկան, որ աշխարհի արագութեան մրցանիշը շահած էր իբրեւ կին, զոհ գնաց ահռելի արկածի մը, Փարիզէն քանի մը քիլոմեթր հեռու, Կույանքուռի անտառին մէջ։ Փորձ մը կատարելու վրայ էր, երբ օդանաւը գետին տապալեցաւ ահռելի ուժգնութեամբ, ջախջախելով հերոսուհին։

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄԸ կը շարունակուի ամէն օր։ Առջի օր ոստիկանութիւնը կարգ մը սրճարաններ եւ կապելաներ խուզարկելով, հարցաքննեց 30 հոգի, որոնց 8ը վար գրուեցան զանազան յանցանքներու համար։ Երկու օտարականներ որոնք հաստատութեան մը մէջ կը ծառայէին առանց աշխատանքի արտօնագիր ունենալու, դատի պիտի քաշուին։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ջնջուեցաւ եւ խորհրդարանը լուծուեցաւ արքայական հրամանագրով։ Վարչապետ Նէսիմ փաշա դիկտատորական լիազօրութիւններ ստացաւ։

ԸՍՄԷԹ ՓԱՇԱ ՊԵՐԼԻՆ կը սպասուի այսօր։ Թրքական դեսպանը հացկերոյթ մը սարքած է, որուն ներկայ պիտի ըլլան խորհրդային դեսպանը եւ ուրիշ բազմաթիւ հիւրեր։

ԳԱՂՏՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆ ՊՕՆԻ, որ անուանարկութեան դատ բացած էր «Կռէնկուառ» շաբաթաթերթին դէմ, 200,000 ֆրանք հատուցում պահանջելով, կորսնցուց դատը։ Այս առթիւ ընդհ. դատախազը յանդիմանութիւն մըն ալ ուղղեց իրեն, խրատելով որ տեղը ծանր նստի։

ԴԷՊԻ ՄՈՍԿՈՒԱ ճամբայ ելաւ առեւտրական նախարարը, Պ. Մառշանտօ, բանակցութիւններ կատարելու համար։ 1934ի համաձայնութենէն ի վեր, Ֆրանսայի առեւտրական փոխանակութիւնները 40 միլիոնէն, բարձրացած են 250 միլիոնի։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ընկերները, 4 դեկտեմբեր, Երեքշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին, 32. Ave. des Gobelinsի վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Վալանսի Քրիստափոր ենթակոմիտէի կողմէ
Այսօր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Քաֆէ Լէօթի վերնայարկը
Կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ
Նիւթ՝ Հայ կեանքը, ներկայ քաղաքական կացութիւնը եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դերը։
Մուտքը ազատ է

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ – ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
9 Դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Ֆլորիա ճաշարանին վերնայարկը, 61, Rue Mr. le Prince, Փարիզ (6)։
Կը նախագահէ՝ ՏԻԿ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ
Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ
Նիւթ՝ Հայ ընտանիքը երկրի մէջ եւ այստեղ։
Կը հրաւիրուին անդամները, անդամուհիները եւ փափաքողները։
Մուտք՝ 3 ֆրանք։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԷՆՍԷՆԻ Մ. ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
16 Դեկտեմբեր Կիր. կէս օրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր
Salle JEAN GOUJONի ՄԷՋ
8, rue Jean Goujon. Paris. Մեթրօ՝ **Champs Elysées**
Արտասանութ Օր. Gisèle Aubryի կողմէ (Ֆօլի Պերժեռէն)
Ընտիր Ճազ-Պանտ։ Կը մասնակցի ԱԼԻՍ նուագախումբը։
Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ. Գին՝ 10 ֆրանք։

ԽՄԲԵՐԳԻՉՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հակառակ իր աշակերտներու առատացման եւ քօնսէրներու մասնակցութեան՝
Դաշնակի ուսուցչուհի Օր. ՃԱՄՊԱԶ
61, Rue de Flandre, Paris (19)
դասընթացք մը բացած է խմբերգիչներու համար։
Ամիսը՝ 15 ֆրանք։

ՊԱՐԱՆՑԻԿ – ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Առնուվիլի մասնաճիւղին Պարանցիկ Թէյասեղանը, 2 դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3 — 8, Salle Galmansի սրահին մէջ։

Մուտք՝ 5 ֆրանք, անդամներու եւ կիներու համար 3 ֆրանք։

Le Gérant: H. STEPHAN
17 Rue Damesme PARIS Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ՏՐԹԻՒՍԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 4 Décembre 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2668
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԼՈՒՐԵՐՈՒ ԽՃՈՂՄԱՆ ՊԱՏՃԱՌԱՒ, ՍՏԻՊՈՒԵՑԱՆՔ ՑԵՏԱՁԳԵԼ «ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ»Ը ԵՒ «ՕՐԸ ՕՐԻՆ»Ը։

ՄԻԵՒՆՈՅՆ ՊԱՏՃԱՌՈՎ, ՎԱՂՈՒԱՆ ԿԸ ՄՆԱՅ ՆԱԵՒ «ԹԱՆ»Ի ՑՕԴՈՒԱԾԻՆ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ Գ. ՄՈՒԹԷԻ ՃԱՌԸ՝ ՆՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ, ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՎՏԱՐՄԱՆ ԱՌԹԻՒ, ՈՐՈՒ ՄԷՋ ԿԸ ԽՕՍԻ ՆԱԵՒ ՀԱՅԵՐՈՒ, ՌՈՒՍԵՐՈՒ ԵՒ ՎՐԱՑԻՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ։

ՔԱՂԱՔ. ԱՊԱՍՏԱՆԻ ԽՆԴԻՐԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

»»»··«««

ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երեսփ. ժողովը շաբաթ գիշեր վերջացուց նիւթացոյցի ծախքերուն քուէարկութիւնը։ Ամէնէն վերջը ներկայացուած էր Ներքին նախարարութեան նիւթացոյցը։ Այս առթիւ շատ մը երեսփոխաններ քննադատեցին օտար աքսորականներու մասին գործադրուած խստութիւնները։ Ներքին Նախարարը պատասխանելով, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— «Իմ պարտականութիւնս է ապահովել այս երկրին բարեկարգութիւնը եւ պահպանել անոր դիմագիծը։ Շատ կը խօսուի ապաստանի իրաւունքի մասին. դժբախտաբար մենք աշխարհի գրեթէ միակ երկիրն ենք որ տակաւին կը գործադրէ այդ իրաւունքը։ Երկիրներ կան որ կը հաւատեն թէ այդ իրաւունքը ամբողջութեամբ գոյութիւն ունի իրենց համար, բայց չեն թողուր որ մարդ ներս մտնէ։ Մենք մեր սահմանագլուխները բանալով, թոյլ տուինք որ ներս մտնեն բազմաթիւ մարդիկ որոնք իբրեւ քաղաքական փախստականներ կը ներկայանային, եւ սակայն այդ հանգամանքը չունէին։ Պէտք է պաշտպանել ֆրանսական շահերը եւ զգուշութիւններ ձեռք առնել, որպէսզի այդ արշաւը չվերածուի բանաւոր սահմանէ մը անդին։ Քաղաքական փախստականներու հանդէպ, ես պիտի վարուիմ ծայրագոյն խոհեմութեամբ։ Կարելի եղածին չափ պիտի յարգեմ իրենց կացութիւնը։ ԲԱՅՑ ԱՅՍ ԿԷՏԻՆ ՄԷՋ ՀԱՐԿԱԴՐՈՒԱԾ ԵՄ ՀԱՇՈՒԻ ԱՌՆԵԼ ԲԱՐԵԿԱՄ ԵՒ ԶԻՆԱԿԻՑ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՇԱՀԵՐԸ։ Ինչ կը վերաբերի օտար բանուորութեան, խնդիրը տարբեր է։ Ես վարկեր պահանջեցի եւ ստացայ, աւելցնելու համար սահմաններու հսկողութիւնը։ Օտար բանուորները շատուոր են մեր մէջ։ Անոնք որ յարգած են օրէնքը, պիտի մնան, համաձայն ձեր իսկ որոշելիք համեմատութեան։ Իսկ անոնք որ անկանոն են, պիտի հարկադրուիմ սահմանագլուխ քշել եւ ֆրանսական բանուորութիւնը ազատել այս տարրերէն։

ՖՐԱՆՍԱ ՊԷՏՔ ՈՒՆԻ ՕՏԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ

ԽՄԲ.— «Թան», Ֆրանսայի աշխարհակալութեան եւ դրամատիրութեան օրկանը, անցեալ օր կարգ մը դիտողութիւններ հրատարակած էր, մանաւանդ օտար բանուորներու դէմ հաստատուած խստութեանց անպատեհութիւնները՝ բուն ֆրանսական տեսակէտով։

Դեկտեմբեր 1ին, երկրորդ յօդուածով մը (ԲԱՐԴ ՀԱՐՑ ՄԸ), որ կը կրէ նշանաւոր դէմքի մը ստորագրութիւնը, նոյն թերթը աւելի բաց կը խօսի, պարզելով այսպէս շահեկան տեսակէտներ։ Ահաւասիկ այդ յօդուածին առաջին մասը.—

Կը տեսնուի որ տակաւին 800,000 օտարականներ կան Ֆրանսայի մէջ։ Միւս կողմէ՝ 350,000 Ֆրանսացի անգործներ, որ նպաստ կը ստանան պետական սնտուկէն։

Գայթակղութի՛ւն է, կը դոռան ամէն կողմէ, պէտք է խիստ միջոցներ ձեռք առնել, եւ անյապաղ, դուրս քշել այս օտարականները, որոնք հացը կը խլեն Ֆրանսացի բանուորներուն։

Համաձայն ենք։ Վրդովիչ է նման կացութիւն մը։ Լաւագոյն բարեգործութիւնը այն է որ կը կատարուի նախ իրեններուն համար։ Ընկերային ինչպէս եւ նիւթական տեսակէտով, պէտք է որ վերջ գտնէ նման փաստերու մը։ Այսուհանդերձ, դիւրին — եւ շատ դիւրին — վրդովումի մը մատնուելէ առաջ, պէտք է հարցը քննել իր զանազան երեսներուն մէջ։ Ամբոխավարութիւնը հաշտ չէ՛ իւ՛ կ'առնէ միշտ։ Թշուառութեան օրերուն, երբ ամէն մարդ քիչ մը շատ շատ կը զայրանայ եւ կը կասկածի, ամբոխավարութիւնը ինքզինք կը ծածկէ արդարութեան ճերմակ քողով։ Եւ սակայն, քօղով ծածկուած վիճակին մէջ իսկ, չի դադրիր ամբոխավարութիւն կոչուելէ,— այսինքն միշտ կը մնայ մեր դարու ամէնէն վնասակար եւ ամէնէն յամառ ախտը։ Երբ կը խօսուի Ֆրանսայի մէջ հաստատուած օտար բանուորներու կարեւոր հարցին մասին, կը ներկայանան կարգ մը իրողութիւններ, որոնց առջեւ կ'արժէ խորհրդածել՝ դատելէ առաջ։ Հարցը ունի նաեւ ընդհանուր հանգամանք մը, աւելի կարեւոր եւ շատ աւելի մեծ, զոր ճակատ ճակատի քննելու համար՝ պէտք է քաջութիւն ունենալ։

Պէտք է գիտնալ նախ, որ, եթէ Ֆրանսայի մէջ օտարականներու մեծ բազմութիւն մը կայ, (եւ դեռ, երկու տարիէ ի վեր, երկրէն դուրս հանած ենք հարիւր հազարաւոր օտարականներ), պատճառն այն է որ պատերազմը հինգ 1.500.000 երիտասարդ Ֆրանսացիներ,— տակաւին չենք հաշուեր այն հազար հազարները, որոնք մեռան իրենց ստացած վէրքերուն հետեւանքով կամ որոնք շատ բան կորսնցուցին աշխատելու իրենց կարողութենէն։ Մէկուկէս միլիոն մեռեալներու այս մէջք-կոտրող թիւին մէջ, ես չեմ գիտեր թէ հարիւրին քանի՛ համեմատութիւն կը ներկայացնէին գիւղացիները։ Անպայմանօրէն շատ մեծ։ Թերեւս կէսէն աւելին գիւղացիներ էին։ Անհրաժեշտ էր գտնել փոխարինող բազուկներ։ Իրողութիւն է, որ Ֆրանսայի զանազան շրջաններուն մէջ գուք կը հանդիպիք օտար հողագործ բանուորներու։ Սպանիացիներ կ'աշխատին հարաւ-արեւմտեան շրջաններուն մէջ, Իտալացիներ՝ հարաւ-արեւելեան շրջաններու մէջ, Պելժեր՝ հիւսիսային շրջաններու մէջ, Լեհեր եւ Չեխեր՝ գրեթէ ամէն կողմ։ Պէտք է աւելցնել, որ անոնք սքանչելի բանուորներ են, աշխատասէր, չարքաշ եւ պարկեշտ։ Միւս կողմէ, ծանօթ է որ Ֆրանսացիները այլեւս գրեթէ լքած են կարգ մը հողագործական մասնագիտութիւններ։ Օրինակի համար, աշխատեցէք գտնել կովարածներ, դժուա՛ր թէ գտնէք Ֆրանսացի։

Վենիզելոս կը սպառնայ Ազգաժողովին

Աթէնքի թերթերը հրատարակեցին Վէնիզելոսի մէկ յայտարարութիւնը, որով նախկին վարչապետը կ'ըսէ թէ Ցալտարիս պիտի քաշուի եւ չեղեալ պիտի հռչակէ բանի ուժի չդիմելու որ եւ է պայմանագրութիւն, եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը Ալպանիոյ յարգել չտայ հիւսիսային Եպիրոսի յոյն հասարակութեան դպրոցական իրաւունքները։

Վարչապետ Գ. Ցալտարիս պատասխանելով այս առթիւ եղած հարցումներու, յայտարարեց թէ Յունաստան մինչեւ հիմա որ եւ է դժգոհութիւն չէ ունեցած Ազգերու Դաշնակցութենէն։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲԱՐՁՐ ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐԻ ՄԸ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ ՄԷՋ

Սպաննուած է Ստալինի օգնականը, Կիրով որ կառավարող Կովկասը

Դեկտեմբեր 1ին, Լէնինկրատի խորհուրդներու շէնքին մէջ (Նախկին Սմոլնի պալատ) սպաննուեցաւ կեդր. կոմիտէի եւ Լէնինկրատի կոմիտէի քարտուղարը, Սէրգէյ Միրոնովիչ Կիրով, որ միեւնոյն ատեն անդամ էր Ս. Խ. Հ. Միութեան գործադիր կոմիտէին (խորհրդարան)։ Անծանօթ ձերբակալուեցաւ։ Կեդր. գործադիր կոմիտէն արտակարգ նիստի հրաւիրուեցաւ, այս անակնկալ հետեւանքով։

Հանգուցեալը շատ մեծ հեղինակութիւն կը վայելէր եւ 1926ին Զինովիեւի յաջորդած էր իբրեւ նախագահ Լէնինկրատ քաղաքական կազմակերպութեանց եւ հոգին էր Քաղաքական Բիւրոյին (Պոլիտբիւրօ) որ վարիչն է Խորհրդային Միութեան։ Երկար ատենէ ի վեր այսպիսի քաղաքական ահաբեկում չէր կատարուած Խ.Միութեան մէջ։ Պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ Կիրով սպաննուեցաւ «բանուոր դասակարգի թշնամիներու մէկ գործակալին կողմէ», ինչ որ կը նշանակէ թէ՛ ֆաշական թէ՛ քօղարկեալ համայնավար։ Կիրովի մարմինը Մոսկուա պիտի փոխադրուի դեկտեմբեր 6ին եւ հանդիսաւոր յուղարկաւորութիւն պիտի կատարուի Կարմիր Հրապարակին վրայ։ Աճիւնը պիտի զետեղուի Կրեմլինի պարիսպին մէջ։

⁂ Կիրով ծնած էր 1886ին։ Նախ գրաշար էր ցարական իշխանութեան օրով, յետոյ դարձաւ օրագրող։ Քանի մը անգամ ձերբակալուեցաւ իբրեւ յեղափոխական։ Կուսակցութեան Թոմսկի կոմիտէին անդամ էր եւ 1906ին հինգ տարի բերդարգելութեան դատապարտուեցաւ։ Վերջապէս Սիպերիա պիտի աքսորուէր, երբ ծագեցաւ 1917ի յեղափոխութիւնը։ Հոկտեմբերեան յեղափոխութենէն յետոյ մասնաւորապէս գործօն մասնակցութիւն մը ունեցաւ Կովկասի հակաբոլշեւիկներուն դէմ, իբրեւ անդամ ԺԱ. զօրաբանակի ռազմայեղափոխական խորհուրդին որ տապալեց Ազրբէջանի (յետոյ Հայաստանի) անկախութիւնը։ 1921ին ընտրուեցաւ անդամ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին. 1926ին քարտուղար Լէնինկրատի կոմիտէին եւ կառավարութեան։ Անցեալ փետրուարին անդամ վերընտրուեցաւ Քաղաքական Բիւրոյին։ Ստալինի ոչ միայն օգնականն էր, այլեւ անձնական բարեկամը, անոր կողքին կռուած ըլլալով 1905էն ի վեր։

⁂ 1918էն ի վեր, երբ Փեթրոկրատի մէջ սպաննուեցաւ Չեկայի նախագահ Ուրիցկի եւ Տօրա Քափլան մահափորձ մը կատարեց Լէնինի դէմ, Մոսկուայի մէջ բոլշեւիկ ղեկավարներէն ոչ մէկը սպաննուած է։ Օտար երկրի մէջ էր որ սպաննուեցան Վորովսկի, Լօզանի խորհրդային պատուիրակը, 1923ին եւ Վոյքով, Վարշաւայի խորհրդային դեսպանը, 1927ին։

⁂ Դէպքը խոր յուզում պատճառեց պաշտօնական շրջանակներու մէջ։ Լէնինկրատի բոլոր գործարաններուն բանուորները միթինկներ գումարեցին եւ բանաձեւեր քուէարկեցին, պայրոյթ յայտնելով կատարուած սպանութեան առթիւ։ Նմանօրինակ բանաձեւեր քուէարկուեցան Խ. Միութեան բոլոր քաղաքներուն մէջ։ Այս առթիւ ազգ. պաշտպանութեան գործավարութեան հրատարակած պաշտօնական զեկոյցը տարփողելով հանգուցեալին արժանիքները, զայն կը հռչակէ «կարմիր բանակի յաղթանակներուն ամէնէն գործօն կազմակերպիչը քաղաքացիական պատերազմի ճակատներուն վրայ»։ Եւ կ'աւելցնէ.— «Աշխատաւորական յեղափոխութեան թշնամիներուն դէմ մղած անխոնջ պայքարի իր փառաւոր կեանքին մէջ, Կիրով միշտ կարմիր բանակին ներշնչեց իր անձնուրացութեան զգացումները՝ յանուն հայրենիքի պաշտպանութեան»։

Ստալին, Մոլոտով, Օրժոնիկիձէ, Կալինին, Վորոշիլով եւայլն մեծաբանքի գիր մը հրատարակեցին ուր կ'ըսեն.

— «Իր չիտակ նկարագրին, իր երկաթեայ հաստատակամութեան, յեղափոխութեան ներշնչեալ ոգիութին իր բացառիկ յատկութիւններուն կը միացնէր խանդաղատանք եւ քաղցրութիւն իր անձնական յարաբերութեանց մէջ»։

⁂ Վերջին լուրերու համաձայն, Կիրովի սպանիչն է Լէոնիտ Նիկոլայեւ, 30 տարեկան, նախկին պաշտօնեայ բանուորական տեսչութեան որ այժմ լուծուած է։ Կ'ըսուի թէ Նիկոլայեւ յաջողեր է Լէնինկրատի Խորհուրդին կեդրոնը մտնել կեղծ թուղթերով եւ մօտէն գնդակ մը արձակել յետոյ Կիրովի վրայ, փորձեր է անձնասպան ըլլալ։ Կիրով տախտակամածին վրայ փռուեր է արտէն զարնուած ըլլալով եւ երկու ժամ յետոյ մեռեր է։ Իսկ Նիկոլայեւ կուրծքէն վիրաւորուեր է, բայց վիճակը ծանր չէ։ Տարակոյս չկայ թէ անդակահարման պիտի դատապարտուի, հարցաքննութենէն յետոյ, որուն նպատակը պիտի ըլլայ երեւան հանել սպանութեան շարժառիթները եւ մեղսակիցները։

Ստալին եւ Վորոշիլով Լէնինկրատ հասան կիրակի առտու, կացութիւնը քննելու համար։ Երկու իշխանաւորները խիստ պաշտպանութեան տակ առնուած էին յայտնի եւ գաղտնի ոստիկաններու բազմութեան մը կողմէ։ Ամէն միջոց ձեռք առնուած էր անոնց մեկնումը գաղտնի պահելու համար։ Վորոշիլով յաճախ կը ճամբորդէ, իսկ Ստալին շատ քիչ անգամ կը հեռանայ Մոսկուայէն։ Իր ամէնէն մեծ ճամբորդութիւնն է ամրան օդափոխութիւնը դէպի Սեւ Ծովու ափերը։

Վստահութեան խնդիր՝ գաղտնի վարկերու առթին

Դեկտ. 2ի նիստին մէջ, լուրջ դժուարութեան մը մատնուեցաւ դահլիճը, գաղտնի վարկերու քուէարկութեան առթիւ։ Ապահովութեան տեսչութեան համար կը պահանջուէր 3,700,000 ֆրանք, իբրեւ «մասնաւոր կանոններու ենթարկուած ծախքեր», որ թարգմանի գաղտնի վարկ։ Ընկերվարական եւ համայնավար երեսփոխանները եւ ուրիշներ պահանջեցին ջնջել այս «անբարոյական» սովորութիւնը որ կ'ապականէ մամուլը եւ ոստիկանութիւնը։ Վարչապետը խօսք առնելով, յայտարարեց թէ չի զարմանար այս արարողական վիճաբանութեան համար որ միշտ կը կրկնուի։ «Բայց ինչո՞ւ միեւնոյն դիտողութիւնները չեղան միւս գաղտնի վարկերուն համար։ Ցիշեցնե՞մ ժողովին թէ նըպաստաւոր արտայայտուեցաւ պատերազմական, ծովային, օդանաւային նախարարութեանց մասնաւոր վարկերուն համար»։ Ի վերջոյ վարչապետը վստահութեան խնդիր յարոյց, եւ 125ի դէմ 412 ձայնով մերժուեցաւ համայնավարներու բանաձեւը, այսինքն ընդունուեցան գաղտնի վարկերը։

ԵՐԿՈՒ ԱՆԾԱՆՕԹՆԵՐ 76,000 ՖՐԱՆՔ ՑԱՓՇՏԱԿԵՑԻՆ ԹՈՒՐՔ ԲԺԻՇԿԷ ՄԸ

▪▪▪▪▪▪▪▪

Բժիշկը կ'ուզէ Հայերու վերագրել դէպքը

Թուրք բժիշկ մը, Տօքթ. Րէֆիք Նէվզատ, որ Փարիզ հաստատուած է 40 տարիէ ի վեր եւ կը բնակի Ցապուա տիւ Թամփլ, թիւ 102, խորհրդաւոր յարձակման մը ենթարկուեցաւ շաբաթ կէսօրէն վերջը։ Երկու անծանօթներ ատրճանակի սպառնալիքով յափշտակեցին իր 76,000 ֆրանքը եւ փախան։ «Մաթէն» յիշելէ յետոյ թէ բժիշկը քաղաքական գործօն կեանք ունեցած է ատենին եւ մահուան դատապարտուած եւ թէ շատ յաճախորդներ ունի իր թաղին, Պէլվիլի «եւ նոյնիսկ Ալֆորվիլի հայ գաղութին մէջ», հետեւեալ կերպով կը պատմէ դէպքը, անոր բերնով.

— Անցեալ հինգշաբթի ինծի եկաւ միջահասակ, 40 — 45 տարեկան սեւորակ եւ լիրկ դէմքով մարդ մը, գլուխը դրած՝ շինութեանց բանուորի գլխարկ մը։ Երբ Ֆրանսերէն կը խօսէի, ան Թուրքերէն հարցուց թէ այդ լեզուն չե՞մ գիտեր եւ իմ հաստատական պատասխանիս վրայ խօսակցութիւնը շարունակեցինք Թուրքերէն։ Խօսակիցս Թուրք-պարսիկ կամ հայկական Թուրքերէն մը կը խօսէր։ Դեղագիր մը գրեցի եւ եկաւ գնաց։ Երէկ, շաբաթ, կէսօրին նոյն անձը որ կարծեմ Եագուպ անունը տուած էր, նորէն եկաւ տունս եւ ըսաւ.— «Կ'ուզէի ձեզի բերել բարեկամներէս մէկը որուն խօսած եմ ձեր մասին եւ որ դեղ դարման կը փնտռէ։ Ո՞ր ժամուն կրնանք գալ։ Քանի այնպիսի ժամանակ մը շատ մարդ չգտնուի եւ երկար սպասելու չստիպուինք»։ Ըսի որ ժամը 3.15—3.30ին գան։

Ժամը երեքը անցած ըլլալու էր, երբ դուռը զարնուեցաւ։ Սպասուհին գնումներ կատարելու գացած ըլլալով, կինս բացաւ դուռը եւ սպասման սրահ առաջնորդեց կէս օրուան այցելուն, ընկերակցութեամբ յաղթանդամ մարդու մը։ Այդ միջոցին մարդ չկար սրահին մէջ։ «Ահաւասիկ այն հիւանդը որուն մասին խօսեցայ ձեզի», ըսաւ առաջին յաճախորդս։ Դուռը գոցելով, գացի նստայ գրասեղանիս թիկնաթոռին վրայ, քովս երկու աթոռներ ցուցնելով այցելուներուն։ Այդ պահուն, մինչ յաղթանդամ մարդը կը ծռէր եւ կարծես կը պատրաստուէր բանալ կաշիէ պայուսակ մը զոր միասին բերած եւ գետինը դրած էր, իր ընկերը ինծի մօտեցաւ, յանկարծ երկու ատրճանակներ հանեց գրպանէն եւ դէմքիս ուղղեց սպառնալով կիսաձայն եւ միշտ Թուրքերէն.—

— Կա՛մ քսակդ կամ կեանքդ. (փարա եա էօլիւմ)։

Այդ առտուն իսկ, դրամ քաշած էի ընդհանուրական հաստատութիւնէ, չահարեր արժեթուղթեր գնելու համար։ Այդ դրամը ուրիշներու հետ դրած էի դրամապանակիս մէջ, ուր հաւաքուած էր 76,000 ֆրանքի գումար մը, երկու հաւասար տրցակներով։ Բոլորը մէկ յանձնեցի ատրճանակով մարդուն, որ գրպանը նետեց։ Ես յուզումէս ուշաթափ՝ երբ սթափեցայ, երկու աւազակները յաջողեր էին փախչիլ։ Անմիջապէս լուր տուի ոստիկանութեան որ քննութեան ձեռնարկեց։

Թերթերը կ'ըսեն թէ երկու անծանօթները փախած ատեն սենեակին մէջ ձգեր էին տեսակ մը մետաքս թաշկինակ, զոր ապահովաբար պիտի գործածէին բժիշկին բերանը թխելու, եթէ դիմադրէր. իսկ կաշիէ պայուսակին մէջ կը գտնուէր գլխու մեծութեամբ տոպրակ մը, լեցուած՝ աւազով եւ քարի կտորուանքներով։ Կ'ենթադրուի թէ այս տոպրակը, որ քանի մը քիլօ ծանրութիւն ունէր, լախտի մը դերը պիտի կատարէր երկրորդ այցելուին՝ յաղթանդամ մարդուն ափին մէջ։

Կ'ըսուի թէ մէկ շաբաթ առաջ մարդ մը, որուն դիմագիծը կը համապատասխանէր առաջին այցելուին, տուր-տնոր հարցուցեր է թէ Թուրք բժիշկ մը կը բնակի՞ այս տան մէջ։

⁂ Միւս թերթերն ալ մօտաւորապէս այս ձեւով կը պատմեն դէպքը։ «Փըթի Փառիզիէն» կ'ըսէ թէ առաջին այցելուն անցեալ հինգշաբթի բժիշկին գացած ատեն, երկարօրէն խօսած է Թուրքիոյ եւ Հայաստանի մասին։ «Փօփիւլէր» իբրեւ Հայ կը ներկայացնէ Թուրք բժիշկը, որ 63 տարեկան է։ Իսկ «Փառի - Սուար» հրատարակելով Տօքթ. Րէֆիքի կարգ մը յայտարարութիւնները, կ'ենթադրէ թէ քաղաքական վրէժխնդրութեան մը հետեւանք է այս յարձակումը։ Ահաւասիկ այդ յայտարարութիւնները.

—«Կասկած չկայ թէ իմ վրայ յարձակողներ Հայեր էին։ Անոնք Թուրքերէն հայ բարբառով արտասանեցին իրենց սպառնալիքի խօսքերը, ազդարարելով իրենց յանձնել դրամը։ Ես երիտասարդ Թուրքերու ամէնէն գործօն անդամներէն մէկն եմ եղած։ Շատ կանուխէն ստիպուեցայ հեռանալ հայրենիքէս, քանի մը տարեկից երիտասարդներու հետ դաւադրութիւն մը սարքած ըլլալով Սուլթան Համիտի դէմ, եկայ Փարիզ, լրացուցի բժշկական ուսումս եւ սկսայ բժշկութիւն ընել։ Միեւնոյն ատեն շատ մօտէն կը հետեւէի օսմանեան քաղաքական կեանքին։ Փարիզի մէջ հիմնեցի մէկ մասնաճիւղը Իթթիհատ եւ Թէրագգը կոմիտէին, որ նոր էր կազմուած Թուրքիոյ մէջ։ Այս մասնաճիւղը, որուն նախագահութիւնը ստանձնեց Ահմէտ Րիզա, նոյնպէս աքսորական, շուտով դարձաւ կեդրոնը լայն գործունէութեան մը։ Ֆրանսա ապաստանած բոլոր երիտասարդ Թուրքերը անոր կը դիմէին հրահանգներ ստանալու համար։ Կարելի է առանց չափազանցութեան հաստատել թէ այս խմբակցութիւնը սերտ կապ ունեցած է Պոլսոյ վերջին երեսուն տարիներու դէպքերուն հետ։»

Տարակոյս չկայ թէ երկու անծանօթներուն ձերբակալութենէն յետոյ միայն երեւան պիտի ելլէ բուն ճշմարտութիւնը։

Խուզարկութիւններ Ալֆորվիլի մէջ

Ոստիկանութիւնը քննութիւնները կը շարունակէ ամէն ուղղութեամբ եւ մասնաւորապէս Ալֆորվիլի մէջ։ Այս առթիւ «Էնթրանսիժան» կը գրէ.

— Իլ Սէն Փիէռ կոչուած թաղին մէջ, Ալֆորվիլի ծայրը, հաստատուած է Հայերու, Թուրքերու եւ Ասորիացիներու փոքր գաղութ մը, որ իրենց երկրին բարքերը փոխադրած են Փարիզեան այս արուարձանին մէջ։ Պոլսոյ մէկ արուարձանն է այս՝ Փարիզի դուռներուն առջեւ։ Իրիկունը, իրենց աշխատանքը վերջացնելէ յետոյ, այս Արեւելցիները կը հաւաքուին իրենց երկրի սովորութիւններուն համաձայն, կարգ մը կրպակներու, բայց մանաւանդ մասնաւոր տուներու մէջ, կարելի է զանոնք տեսնել կծկուած փսիաթներու կամ վառ գոյներով գորգերու վրայ, ցած սեղաններու շուրջը ուր թրքական սուրճ կը խմեն պզտիկ ճերմակ բաժակներով։ Օրուան աշխատանքէն կը հանգչին գրեթէ կատարեալ անշարժութեամբ եւ իրենց ներքին զարդարանքը կը յիշեցնէ հեռաւոր հայրենիքը ուր կը յուսան վերադառնալ օր մը։

— «Շատ մը յաճախորդներ ունիմ այդ արեւելեան գաղութին մէջ, ըսած է Տօքթ. Րէֆիք ոստիկաններուն։ Երկու ամիս առաջ, փորձեցի բուժարան մը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆՄԻՋԱԿԱՆՆ ՈՒ ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆԸ

Օտար աշխատաւորութեան թիւը սահմանափակելու համար որոշուած վերջին կարգադրութիւնները ծանր տագնապի մը մատնած են հայ աշխատաւորական զանգուածը։ Հայ գաղթականութիւնը որ եւ է երկրի պետական պաշտպանութիւնը չունենալով, Ֆրանսայի մէջ իր համրանքով ալ չի ներկայացներ այն արժէքը, ինչ որ բախտակից Թուրքը։

Ցիշելով այս փաստական կողմը, չեմ ուզեր ժխտել անշուշտ մեր այն իրապէս բացառիկ կացութիւնը զոր կրնանք արժեցնել ի հարկին, եթէ անհրաժեշտ աշխատանք կատարելու համար ունենանք համապատասխան կազմակերպութիւն, ընդունակ շարժումի եւ աշխատանքի, փոխանակ հայ ազգի պատմութիւնը պատմելու ջրհեղեղէն, եթէ կուռ եւ միակամ կազմակերպութեամբ մը փորձենք լեզու տալ մեր այնքան բանաւոր իրաւունքներուն եւ պահանջներուն, հիմնաւորելով զանոնք նոյն իսկ Լօզանի դաշնագրի Թուականէն ետք յառաջ եկած կացութեամբ, կը կարծեմ թէ այդքանն իսկ բաւ է մասնաւոր կարգադրութիւն մը ապահովելու մեր փոքրաթիւ (միւս ազգերու հետ համեմատած) գաղութին համար, այս այլապէս հարուստ եւ պատամիտ երկրին մէջ։

Վերջերս եղած ընդհանուր դիմումներու առթիւ, պաշտօնական եւ իրաւասու պետական դէմքերու յայտարարութիւններն իսկ տարբեր եզրակացութիւն չեն թելադրեր։

Ուրեմն, այս տագնապի շրջանին իսկ, տակաւին շատ բան կախուած է մեր հաւաքական աշխատանքէն մեղմելու համար վտանգը։

Արդէն նոր խստութեամբ կը գործադրուի հարիւրին տասը համեմատութեամբ օտար աշխատաւորներ պահելու օրէնքը (1932 օգոստոս)։ Փարիզի խոշոր հաստատութիւնները ստացած են նախնական ազդարարութիւններ, շատ կարճ պայմանաժամով։ Այս ազդարարութեան յաջորդող պատժական տնօրինութիւնները, պիտի ստիպեն անշուշտ գործատէրը — համաձայն ըլլան թէ ոչ — համակերպիլ եղած կարգադրութիւններուն, փողոց նետելով հազարաւոր օտարականներ։

Մեր այն կազմակերպութիւնները, որոնք տրամադրութիւն ցոյց կու տան այս ընդհանուր տագնապին դէմ գործնական քայլեր առնելու, պէտք է նկատի ունենան ամէնէն առաջ վերոյիշեալ կացութեան հետեւանքով պատահելիք դժուարութիւնները։ Ըսել կ'ուզեմ,— եթէ յոյսեր կան որ ի վերջոյ կառավարութիւնը նկատի առնելով մեր բացառիկ վիճակը, մեղմացումներ տնօրինէ, այդ ենթադրական նպաստաւոր ելքը չի կրնար թեթեւցնել արդէն իսկ ճամբու դրուած կամ դրուելիք աշխատաւորի կացութիւնը։ Բացատրենք թէ ի՛նչ պայմաններու մէջ է որ կը ճամբուին օտարականները եւ թէ ի՛նչ դժուարութիւններ կրնան յառաջ գալ վերջէն, եթէ նոյն իսկ նպաստաւոր դարձուածք մը առնայ իրենց խնդիրը։ Ես աչքի առջեւ ունիմ ծանօթ գործարան մը Փարիզի մէջ, որուն սեփականատէրը Ֆրանսահպատակ Հայ մըն է։

Այս արհեստանոցը, որ մինչեւ մէկ երկու ամիս կը հաշուէր խոշոր մեծամասնութիւն մը հայ աշխատաւորներու, նոր տնօրինութեան մը հետեւանքով այսօր ունի մօտ վաթսուն Հայ, հարիւր քառասուն Ֆրանսացիի դէմ։ Համաձայն արդէն իսկ գոյութիւն ունեցող օրէնքին — հայ աշխատաւորութեան թիւը կէսէն աւելի պէտք է կրճատուի, տեղ տալով նոյն թիւով Ֆրանսացիներու։ Գործարանատէրը այս կարգադրութեան դէմ երկու միջոց ունի միայն։

Ա.— Պահել աշխատաւորներու ամբողջ կազմը, աւելցնելով ասոր վրայ շուրջ երկու հարիւր քառասուն նոր աշխատաւորներ, (անշուշտ Ֆրանսացի)։

Բ.— Արձակել հայ աշխատաւորներէն առնուազն երեսունհինգ հոգի, հաւասարակշռելու համար օրինական համեմատութիւնը։

Ո՞ր միջոցն է, որ կրնայ գործադրել այս պարագային։ Հակառակ գործատիրոջ բարեացակամութեան, դժբախտաբար միակ հնարաւոր միջոցը կը համարուի երկրորդ լուծումը, այսինքն արձակել հայ աշխատաւորները։

Ներկայ տնտեսական տագնապի շրջանին որ եւ է հաստատութիւն ի վիճակի չէ կրկնապատկելու իր աշխատաւորութեան թիւը։ Չէ՞ որ դժուար է արդէն ապահովել ներկայ աշխատաւորական կազմը — տեւական աշխատանքով — արտադրութեան պահանջի նուազման հետեւանքով։ Այս անկարելիութեան դէմ, գործադրելով երկրորդ միջոցը, գործատէրը հարկադրուած է իր պակասած հայ աշխատաւորութիւնը ամբողջացնել տեղացիներով։

Արդ, այսպէս արձակուած հայ աշխատաւորը պիտի կրնա՞յ ստանալ պետական նպաստ, նոր իրարանցումի շրջանին։

Պահ մը ենթադրենք թէ կատարուած կամ կատարուելիք դիմումները ի վերջոյ աւելի նպաստաւոր ելք մը ապահովեն հայ աշխատաւորութեան։ Բայց այս կարգադրութիւնը չի կրնար չեզոքացնել այսօր իսկ յառաջ եկած դժուարութիւնները։

Անգամ մը իր աշխատանոցէն ճամբուած հայ աշխատաւորը, ներկայ պայմաններուն մէջ, շատ դժուարութեամբ պիտի կրնայ վերադառնալ իր աշխատանոցը կամ ուրիշ տեղ, եթէ նոյն իսկ ձեռք բերէ նպաստաւոր կարգադրութիւն մը։

Որովհետեւ այսօր իսկ իր տեղը պիտի գրաւէ տեղացին, իբրեւ բնական հետեւանք իր արձակման։ Արդ, վերջէն որ եւ է առարկութեամբ հայ աշխատաւորի վերադարձը, որովհետեւ նոյնպէս անկարելի է գործէն արձակել իր նախկին տեղը գրաւող Ֆրանսացի աշխատաւորը։

Իր նախկին գործը կորսնցնելով դժուար է ենթադրել, որ հայ կամ ընդհանրապէս օտար աշխատաւորը պիտի կարենայ նոր աշխատանքի տեղ ապահովել։

Ուրեմն, մասնաւոր աշխատանք պէտք է կատարել այս ուղղութեամբ։ Պէտք է բոլոր միջոցները փորձել, որպէսզի հայ աշխատաւորը մնայ իր գործին վրայ։ Այլապէս վերջնական կարգադրութենէ մը յետոյ դժուար է դարմանել անիրաւութիւնը։

Տագնապին մէկ երեսը այս է, եւ օրէ օր կը ծանրանայ եւ կը ծաւալի, մինչ կը սպասենք ընդհանուր հաւաքներու արդիւնքին։ Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ԱՇՆԱՆ ՍԱԼՈՆԻՆ ՓԱԿՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Դեկտ. 2ին փակուեցաւ Աշնան Սալոնը, որ բացուած էր նոյ. 1ին, Կըռան Փալէի մէջ։

«Աշնան Սալոնը (Սալոն տ'Օթոն) կազմուեցաւ 1900ի անկման շրջանին յաջորդող վերադարթնումի առաջին օրերուն եւ ունեցած է մինչեւ իր ծոցին մէջ, աշխարհահռչակ արուեստագէտներ, ընդհանրապէս բծախնդիր։ Մասնաւորապէս այս տարի մեծ թիւով գործեր մերժեց։

Ուրախ եմ յիշելու որ հոն հանդիպեցանք մեր ազգակիցներէն Շահնազարի, Գեւորգի եւ Օր. Կիտէթ Բաբայեանի։ Առաջինը ցուցադրած էր Փարիզի փողոցներէն երկու տեսարաններ, երկրորդը՝ Nature-morte մը, իսկ Օր. Կիտէթ Բաբայեան céramiqueէ քանի մը առարկաներ, ինքնատիպ ներշնչումով, բայց շատ նախնական արհեստով։

Այս գրութիւնս կը նուիրեմ այն ընդհանուր եւ ուշագրաւ երեւոյթին, որ երեւան եկաւ այս տարուան ցուցահանդէսներուն եւ մասնաւորաբար Աշնան Սալոնին։

Ընդհանուր պատերազմէն վերջ, ինչպէս ծանօթ է, յառաջ եկաւ անօրինակ յեղաշրջում մը արուեստի բոլոր ճիւղերու, ինչպէս տնտեսական եւ քաղաքական կեանքին մէջ։ Երկար պիտի ըլլար վերլուծել այս քաոսային շրջանին իւրաքանչիւր հոսանքի տեսութիւնը, եւ արդէն իմ նիւթէս դուրս ըլլալով, ես պիտի գոհանամ միայն պատմական արագ ակնարկ մը նետելով յետպատերազմեան տագնապալի շրջանին յատկանշական կէտերուն վրայ։

Դպրոցներէն եւ սա հասարակ արուեստագիտական բարդ աւանդութիւններէն զզուած երիտասարդ տաղանդներէն ոմանք կարծեցին գտնել, առանձին կամ խմբովին նոր տեսութիւններ եւ արտայայտութեան միջոցներ, Այնշթայնի, Պերկսոնի եւ Ֆրոյտի կասկածելի լապտերներու լոյսով։ Ոմանք ալ ծառանալով վերջին քսան դարերու վարդապետական դպրոցներուն դէմ, նախաքրիստոնէական, մինչեւ իսկ նախապատմական շրջաններու մէջ փնտռեցին իրենց ոգին եւ արհեստին մշակումը։

Այսպէս իրարու յաջորդեցին երբեմն զուգընթաց cubisme, impressionisme, futurisme, surréalisme, peinture abstraite եւն. հոսանքներ որ գրեթէ նոյն վախճանը ունեցան կը թուին։

Այստեղ պէտք է յիշեմ որ նկարներու առեւտուրին նուիրուած դրամատէրերը կարեւոր դեր մը ունեցան, մեծ թիւով արուեստագէտներու ընթացքին վրայ, կաշառելով նորահաս քննադատները որ կրնային լրմնաշուրթն գովասանքներ շռայլել կամ անխիղճ քննադատութեան ենթարկել միեւնոյն արուեստագէտը, համաձայն օրուան սակարանին պահանջներուն։

Նորի ծարաւը եւ մարդկային չտեսութիւնը կամ նորամոլութիւնը անոնց համար շահագործումի աղբիւր եղան։ Արուեստագէտներուն հետ անոնք եղան յաճախ վաշխառուներ, ինչպէս հարազատ զաւակները իրենց ցեղին ...

Եւ հետզհետէ ստեղծուեցաւ մթնոլորտ մը, յուսահատականօրէն հեղձուցիչ ուր շահամոլութիւնը, փառասիրութիւնն ու կեղծիքը, թունաւորեցին արուեստի ոգին եւ սպառնացին ընչաքրքլութեան մատնել մարդկային գաղափարաբանութիւնը։

Մշակութային այս անօրինակ տագնապը, որ իր հոգեբանական եւ քաղաքական պատճառներն ունէր, չէր կրնար անվերջ տեւել, ինչպէս հիւանդի մը 40 աստիճան տաքութիւնը, առանց զայն մեռցնելու։ Եւ որովհետեւ չենք կրնար երեւակայել մարդկային մշակոյթին մահը, կը հետեւցնենք թէ ան պէտք է հետզհետէ բարեշրջուելով հասնի իր բնականոն վիճակին։

Թէ ինչ պիտի ըլլայ վաղուան արուեստը, հարց մըն է որուն պատասխանելու կարելիութիւնը չունինք այսօր։ Ցամենայն դէպս, այս տարուան մասնակի կամ խմբական ցուցահանդէսներէն կը ստանանք այն տպաւորութիւնը, թէ կռիւը դադրած է եւ խոհեմութեան շրջան մըն է որ կը սկսի։ Ամէնէն յեղափոխական արուեստագէտներն իսկ սկսած են ըլլալ չափաւոր։

Կռիւը դադրած է ծնելով իր հետ մարդկային կորուստներ եւ նիւթական վնասներու կողքին՝ փորձառութիւններ։ Նոր սերունդը պիտի գիտնայ օգտուիլ այդ փորձառութիւններէն։ Ան պիտի տրամադրէ աւելի երկար աշխատանք արհեստի (թէքնիք), ուսումնասիրութեան. պիտի ճանչնայ իր գործածելիք նիւթերուն քիմիական արժէքը։ Մէկ խօսքով ան պիտի գիտնայ գծել եւ ներկել։ Իր գործերը պիտի ըլլան հաղորդական, արտայայտութեան ձեւը զօրաւոր եւ մասնակալ միանգամայն, պիտի կրնայ զանազանել զառանցանքը իրականութենէն, լայն մարդկային իտէալներով ներշնչուած պիտի հեռանայ աղանդամոլութենէն։

Անշուշտ ենթադրութիւններ են ասոնք եւ կրնան չհամապատասխանել վաղուան իրականութեան։

Թ. ԿԱՆԱՉԵԱՆ

ՔԵՄԱԼԱԿԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՐ ՑԵՂԱՇՐՋՈՒՄԸ

»»»··«««

ԱՂԱ, ՀԱՃԻ, ՀՕՃԱ, ԷՖԷՆՏԻ, ՊԷՅ, ՀԱՆԸՄ, ՓԱՇԱ, ՄՕԼԼԱ, ՀԱԶՐԷԹԼԷՐԻ ԵՒԱՅԼՆ ՋՆՋՈՒԵՑԱՆ

ԽՄԲ.— Ստորեւ կը հրատարակենք մանրամասնութիւնները Թուրքիոյ Ազգ. ժողովի այն նիստին (26 նոյ.) ուր ջնջուեցան տիտղոսները, զանազան անուանակոչութիւններ, աստիճաններ եւ պատուանշաններ.—

Ազգ. Մեծ ժողովը այսօր իր մեծ օրերէն մէկն ալ ապրեցաւ։ Կը նախագահէր Քեազիմ Իօզ Ալփ։ Նիստը բացուելուն պէս, ներքին գործավար Շիւքրիւ Գայա հետեւեալ խօսքերով խորհրդակցութիւնը ուղեց նախագիծ մը, որով կը ջնջուէին մականուններ եւ տիտղոսներ, յեղափոխութեան յարմար ձեւով մը.—

« Ընկերներ, հին շրջաններէն մնացած կարգ մը մականուններ, տիտղոսներ, չքանշաններ եւ մեծարանքներ կան որոնք չեն յարմարիր այսօրուան ժողովրդավարութեան։ Մեր յեղափոխութեան պատշաճ բան մը պիտի ըլլայ ժամ առաջ ջնջել ասոնք մեր պաշտօնական բարքերուն մէջ եւ օրէնքին առջեւ։ Կառավարութիւնը օրինագիծ մը պատրաստելով կը մատուցանէ բարձր ժողովին։ Կը խնդրենք որ ամէնէն առաջ ան անցնի այսօրուան օրակարգին »։

Ժողովին որոշումով, օրինագիծը օրակարգի անցաւ եւ վիճաբանութիւնը սկսաւ։ Հարցուած եղաւ թէ « հանըմ » եւ « աղա » բառերն ալ կա՞ն ջնջուելիք անուններուն մէջ։ Ներքին յանձնաժողովին տեղեկարար Շիւքրիւ պէյ պատասխանեց թէ օրինագիծին նպատակն է ամբողջովին ջնջել դասակարգային խտիր ցուցնող բոլոր անունները։ Հետեւաբար, կառավարութեան հետ յանձնաժողովն ալ համաձայն է ջնջելու « աղա » բառը որ գիւղացիներու մէջ քիչ թէ շատ դասակարգ մը կը ցուցնէ։

Թէքիրտաղի երեսփոխան Ճէլալ Նուրի հարցուց թէ կան ատենական եւ կրօնական անուններ, ինչպէս Ըսմէթ, Իֆֆէթ, Հիքմէթ եւայլն, որոնք հասարակաց են. հետեւաբար ի՞նչպէս պիտի զանազանուին իրարմէ։ Ներքին գործավար Շիւքրիւ Գայա պէյ ըսաւ թէ լաւագոյն պատասխանը պիտի ըլլայ կարդալ օրինագծին պատճառաբանեալ տեղեկագիրը։

Պատճառաբանեալ տեղեկագրին մէջ կ'ըսուի. «Թուրք յեղափոխութեան ամէնէն գլխաւոր յատկանիշը՝ ժողովրդավարութիւնն է։ Իսկ ժողովրդավարութեան հիմն է որեւէ խտիր չդնել ազգին անդամներուն միջեւ։ Թուրք պատմութեան առաջին դարերուն, որ եւ է տարբերութիւն չկար ազգին անհատներուն միջեւ, եւ միայն պաշտօնը եւ պարտականութիւնն էին որ տարբերութիւն մը կը կազմէին։ Բայց այս տարբերութիւնը պաշտօնեաներու անձին չէր վերաբերեր, այլ գրաւուած պաշտօններուն։ Այդ շրջանին, անհատները միայն իրենց մականուններով կը յիշուէին, իսկ մականուններուն սկիզբը որ եւ է տիտղոս չէր դրուեր։ Պարծանքի միակ տիտղոսը՝ Թուրք ազգին պատկանիլն էր։ Ասոր ամէնէն փայլուն օրինակը այն կարճ այլ մեծ պատասխանն է զոր Աթթիլա տուաւ Հռոմէացիներուն »։

Տեղեկագիրը, բացատրելէ յետոյ թէ ժողովրդավարութեան գաղափարը ինչպէս յետոյ կորսնցուց իր պարզութիւնը, կ'աւելցնէ. «Ահա ասոր համար է որ Թուրք յեղափոխութեան սեպականն անհրաժեշտ էր այլեւս ջնջել աղա, էֆէնտի, պէյ, պէյ էֆէնտի, փաշա, հազրէթլէրի եւ նման բացատրութիւնները որոնք երբեմն պատուական, երբեմն անարգական, երբեմն ալ հեգնական իմաստ ունէին։

Բայց եւ այնպէս,— կը շարունակէ տեղեկագիրը,— մասնաւոր թղթակցութեանց եւ խօսակցութեանց առեն, Թուրքերը կրնան այր մարդուն պայ եւ կնոջ պայան ըսել, պայմանաւ որ անոնք անունէն առաջ դրուին։ Այս բացատրութիւնները (պայ եւ պայան) հարազատ Թուրքերէն են եւ Թրք. առաջին շրջաններուն գործածուած են։ Գերադասութեան եւ առանձնաշնորհի իմաստ չունին, ու նման են օտար երկիրներու մէջ անուններու առջեւ դրուած բառերուն։ Հետեւաբար, մասնաւոր խօսակցութեանց եւ թղթակցութեանց մէջ այս բառերուն գործածութիւնը թէ հակառակ չէ օրէնքի սկզբունքին եւ թէ մեր լեզուին վրայ ալ կը տարածէ սովորութիւն մը որ ընդհանրապէս կը կիրարկուի ուրիշ երկիրներու մէջ։

ՔԱՂԱՔԱՑԻՆ ԵՒ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՏԻՏՂՈՍՆԵՐԸ

Շատ հին ատեններէ ի վեր, զինուորութիւնը թէեւ մասնաւոր ասպարէզ մը կը նկատուէր, բայց երկար ու շարունակական ուսումի, շատ ծանր եւ դժուար մարզանքներու ենթակայ չէր, ինչպէս եղաւ վերջին դարուն։ Հրովարտակով մը զօրավարն ո եւ է անձի կը տրուէր այս ասպարէզին ամենաբարձր աստիճանը։ Եւ գոհացնելու համար ազդեցութիւններ որոնք նիւթապէս ի վիճակի չէին զինուորական ասպարէզին հետեւելու, բնականաբար զինուորական աստիճաններուն համապատասխան քաղաքային աստիճաններ ստեղծուեցան։

Իսլամներու մէջ ալ, օրթոտոքս եւ կաթոլիկ կրօնական կազմակերպութիւններու հետեւողութեամբ, աստիճաններ ստեղծուեցան։ Թուրք Հանրապետութիւնը թէեւ գործնապէս ջնջած է այս աստիճանները, բայց այս ջնջումը օրինական հանգամանք չունի։ Երկրորդ յօդուածը ասոր համար դրուած է։

Հանրապետութեան հաստատումէն ի վեր, կայսրութեան օրով գոյութիւն ունեցող նշաններէն ոչ մէկը տրուած է, ոչ ալ [illegible] մէկը կախած է զանոնք։ Բայց սակայն ալ պարզապէս սովորութեան մը կը կաթէր, եւ հարկ էր մեր ժողովուրդին երեւան բերած առաքինութիւնը օրէնքով ալ նուիրագործել։ Ասկէ դուրս են [illegible] վրայ շահուած մետալները։

Թուրք Հանրապետութեան հիմնումէն ի վեր, Թուրք Հանրապետականները, իբրեւ ժողովրդավարներ, չէին գործածեր օտար պետութեանց կողմէ տրուած նշանները։ Ներկայ օրէնքը կ'արգիլէ այդ տեսակ նշաններու գործածութիւնը։ Հին շրջանին, այդ տեսակ նշաններու գործածութիւնը հրովարտակի ենթակայ էր։ Հանրապետական վարչութիւնը մինչեւ հիմա նման ո եւ է հրամանագիր չէ տուած։ Միայն նկատելով որ կարելի չէ մերժել նշանները զորս կառավարութիւնները կարգ մը պարագաներու մէջ կու տան Թուրքերուն, ուզողը կրնայ իբրեւ յիշատակ պահել զանոնք, բայց երբեք գործածել։

ԶԻՆՈՒՈՐ. ԱՍՏԻՃԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ՏԻՏՂՈՍՆԵՐԸ

Մեր մէջ սովորութիւն էր հաւասարապէս փաշա կոչել այն զինուորականները որոնք լիվայի, ֆէրիքի եւ միւշիրի աստիճան ունէին։ Բայց փաշա տիտղոսը կը կրէին նաեւ բազմաթիւ քաղաքային (սիվիլ) անձեր։ Ցետոյ, օտար երկիրներու մէջ պատահական կերպով շատ մը անձերու կը տրուէր այս տիտղոսը, ինչ որ սխալ թութեանց տեղի կու տար։ Մինչդեռ « լիվա »ութիւնը, « ֆէրիք »ութիւնը եւ « միւշիր »ութիւնը, ինչպէս ուրիշ երկիրներու, մեր մէջ ալ ձեռք կը բերուէին շատ բարձր ուսումով, մեծ զոհողութիւններով եւ արիւնի գինով։ Ցարգանքը եւ համակրանքը որ կը պարտինք անոնց, կը հրամայէ անոնց տալ այնպիսի տիտղոսներ որոնք ցուցնեն այդ գիրքերուն միջազգային արժէքը։ Հետեւաբար անհրաժեշտ է պատմութեան յանձնել « փաշա »

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (1)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱԳԳԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

ԽՄԲ.— Ինչպէս յիշած ենք զանազան առիթներով, Պոլսոյ Միլլիյէթ լրագիրը մօտաւորապէս մէկ տարիէ ի վեր կը հրատարակէ Իթթիհատ-Թէրագգըի պատմութիւնը, համաձայն Պէհաէտտին Շաքիրի յուշերուն (սպաննուած Պերլինի մէջ)։

Այդ յուշերուն վերջին մասը՝ այն որ կը սկսի 1906էն եւ կը շարունակուի մինչեւ Օսմ. Սահմանադրութեան շրջանը, կը պարունակէ բազմաթիւ շահեկան էջեր, մեր պատմութեան համար։ Մեր աշխատակից ընկեր Հ. Վիշապեան ստանձնած է ներկայացնել այդ մասը, տեղին համեմատ ամփոփելով կամ ամբողջութեամբ թարգմանելով, իբրեւ լրացուցիչ «Թէշքիլաթը Մախսուսէ»ի շարքին, որ հրատարակուեցաւ նախապէս եւ որ պիտի ծառայէ լուսաբանելու շատ մը եղերական ծալքեր.—

... Փարիզի մեր ընկերներուն թիւը հետզհետէ կ'աւելնար։ Սելանիկէն Փարիզ եկած էր Էօմէր Նաճի պէյ։ Քիչ յետոյ Փարիզ հասաւ նաեւ Հիւսէյին պէյ։

Սակայն Էօմէր Նաճի պէյ չուզեց երկար ատեն հոն մնալ։ Իրեն համար գործունէութեան նոր ասպարէզ փնտռող Նաճի պէյ, քիչ յետոյ Փարիզէն ճամբայ ելաւ դէպի Պարսկաստան։

Նաճի պէյին այս ճամբորդութեան վերաբերեալ մանրամասնութիւնները դրի առնուած են ճամբու ընթացքին եւ Պարսկաստանէն Փարիզ ղրկած նամակներուն մէջ։

Նաճի պէյ իր առաջին նամակին մէջ կը գրէ.

—«Ժամանակը հասած կը նկատեմ, Փարիզէն մեկնումէս առջի տեղի ունեցած դէպքերուն եւ ձեռնարկներուն պատմականը ընելու։

Շոգենաւը իր մեկնումը յետաձգած ըլլալով, հարկադրուած երեք օր Մարսէյլ մնացի։ Այս ժամանակամիջոցին այցելութիւն տուի Անատոլուի զանազան կողմերէն Ամերիկա երթալու համար ճամբայ ելած չորս հարիւրի մօտ իսլամ գաղթականներուն։ Սկիզբները որոշ կասկածանքով ընդունեցին զիս։ Ի վերջոյ երբ յայտնեցի թէ Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութեան կը պատկանիմ եւ տեղեկութիւններ տուի մեր նպատակին եւ գաղափարներուն մասին, կատարեալ վստահութիւն սերեց։ Խօսք բացուեցաւ ներկայ իշխանութեան կեղեքումներուն եւ Ապտիւլ Համիտի մասին։ 15—16 տարեկան տղաներն անգամ կ'ըմբռնէին մեր ընկերային վիճակին ողբերգութիւնը, սակայն չեն գիտեր թէ ինչ միջոցներով պէտք է պայքարիլ այս չարիքին դէմ։

Պատուիրեցի յաջորդ երեկոյ ընդարձակ տեղ մը հաւաքուիլ, խոստացայ իրենց բացատրել այս կացութեան պատճառներն ու հետեւանքները։ Ըստ առումիս համաձայն, յաջորդ գիշեր խօսեցայ երեսուն տարուան տառապանքին եւ կեղեքումներուն մասին։ Այս կացութեան եւ հայրենիքին ենթարկուած աղէտներուն համար աղեխարշօրէն լացին։ Անոնց մէջէն, դրամ վաստկելով Ամերիկայէն վերադարձող ութ Անատոլցիներու հետ, ի վերջոյ մշակեցի աւելի լայն յարաբերութիւններ։ Մինչեւ Սամսոն անոնք ճամբու ընկերներ եղան ինծի։

Ամբողջ ճամբու տեւողութեան, անոնց խօսեցայ Իթթիհատ է Թէրագգը կուսակցութեան նպատակներուն եւ ուժին մասին, Ապտիւլ Համիտի եւ իր կառավարութեան բռնակալութեանց դէմ միանալու եւ զէնքի ուժով պատասխանելու անհրաժեշտութեան, ինչպէս նաեւ ի մօտոյ տեղի ունենալիք նոր ձեռնարկներուն, եւ մեր նախագահին շատ մեծ անձնաւորութիւն մը ըլլալուն մասին։

Մեր շոգենաւը երկու օր Պոլիս մնաց, քաղաքին մտնելանք թէ չէ, լրտեսներն ու ոստիկանները ներս ողողեցին։ Ես խուցս քաշուեցայ։ Մարսէյլի շոգենաւ նստած պահուն, շոգենաւային ընկերութեան կողմէ անունս եւ ինքնութիւնս հարցուցած էին։ Ես ալ ըսած էի թէ անունս Տէրվիշ է։ Այս անունը Պոլսոյ կառավարութեան ուշադրութիւնը գրաւած պէտք է ըլլայ որ, Ամերիկայէն վերադարձող իսլամներուն հարցուցեր են թէ ի՞նչ տեսակ մարդ եմ։ Անոնք ալ պատասխաններ են որ գլխարկ կը կրեմ եւ ազգութեանս եւ ծագումիս մասին բան չեն գիտեր։

Վերջապէս շոգենաւին շուրջը երկու օր անընդհատ հսկողութեան տակ պահեցին։ Նաւը, մօտ երկու հարիւր ճամբորդ առաւ Սամսոն եւ Տրապիզոն նաւահանգիստներուն համար։ Այս խեղճերը, մեծամասնութեամբ բեռնակիր, դրամ շահելու նպատակով Պոլիս եկած եւ Պայրամի առիթով իրենց երկիրները այցելելու կ'երթային։

Շոգենաւը Պոլսէն ճամբայ ելլելուն պէս գլխարկս՝ ֆէսի փոխեցի, եւ Ամերիկայէն եկող այդ ութ իսլամներուն պատուիրեցի որ, ճամբորդներուն մէջ քարոզչութեան սկսին շատ զգոյշ եւ չափաւոր լեզուով։ Նախ պատմելով Ամերիկայի եւ Եւրոպայի մէջ իրենց տեսածներն ու այդ երկիրներու ժողովուրդներուն բարօրութեան պատճառները՝ բաղդատելով մեր երկրի կացութեան հետ, եւ միտքերը պատրաստել աստիճանաբար։ Քանի մը օր այս ձեւով [illegible] բրին։

Շոգենաւը հասաւ Զոնկուլտաքի նաւահանգիստը եղող Սեւ Ծովու Էրէյլիին։ Սորվեցայ որ, ածուխ առնելու համար մէկուկէս օր պիտի մնայինք հոս։ Նաւուն մէջ ծանօթութիւն հաստատած էի Փարիզէն Թէհրան դարձող Ֆրանսացի բժիշկի մը հետ։ Թուրք ըլլալով հանդերձ [illegible] ցամաք չելլելս եւ Փարիզէն գալս իր ուշադրութիւնը գրաւած պէտք է ըլլայ, որ «Ժէօն Թիւրք» ըլլալուս մասին ինքնաբերաբար համոզում գոյացուցեր էր։ Մինչդեռ ինքն ալ, Զուիցերիայէն մշտնջենապէս վտարուած «զօնպաճի» ընկերներէն է եղեր։ Ասպարէզին բերումով սերտ մտերմութիւն մը գոյացած էր մեր միջեւ։ [illegible] քաշեցինք մէկ մէկ ձի վարձելով հանքերը եւ աւելի ներսերը գտնուող Գասթէմունիի գիւղերը այցելել միասնաբար։ Շոգենաւը կանգ առնելուն պէս, Թիֆլիսցի [illegible] մը անցագիրը առնելով նաւամատոյց իջանք եւ մեր թուղթերը նաւահանգիստի տեսչութեան ներկայացնելէ եւ յանձնելէ վերջ, ճամբան բռնեցինք։

Այս կարճ ճամբորդութեան ընթացքին, հանքերէն երկու ժամ անդին գտնուող իսլամ գիւղ մը գացինք։ Գլխարկս փոխարինեցի [illegible] պահուած ֆէսով։ Գիւղին մօտ [illegible] փախած հիւսող խումբի մը [illegible]ցանք։

(Շար.)

թադրոսը եւ չգործածել Թուրք ժողովրդավարութեան օրով.

« Լիվա », « Փէրիք » եւ « միւշիր » բացատրութիւնները, անկախ իրենց օտարոտի հանգամանքէն, այսօր չեն կրնար միջազգային աստիճանաչափով մը արտայայտել այդ բարձր դիրքով մը զրաւեղներուն արժէքը: Ասոր համար, աշխարհի ամէն քաղաքակիրթ երկրի մէջ եղածին նման, մեր մէջ ալ անհրաժեշտ տեսնուեցաւ « ժէնէրալ » կոչել « լիվա »ները, « Փէրիք »ները եւ « Ա. Փէրիք »ները, իսկ «մարէշալ»՝ « միւշիր »ները:

Գալով « լիվա »յութեան եւ « Փէրիք »ութեան աստիճաններու տարբերութեանց, ինչպէս եւ « միւլազիմ », « գայմագամ » եւ « միրալայ » բացատրութեանց, օրէնքին մէջ այս մասին բան մը գրուած չէ, այլ յարմար գտնուած է որ Զինուորական բարձրագոյն խորհուրդը ճշդէ անոնց համապատասխանները եւ վաւերացնել տայ [illegible]:

Զանոք Գալէի երեսփոխան Զիա Կէվհէր կ'ուզէ տալ ... թէ « ժէնէրալ » կոչելու է միայն ազգ. շարժումի ընթացքին փաշայութեան տիտղոս առացողները, իսկ գլանալու է նախկին փաշաներուն եւ մանաւանդ անոնց որոնց արդակ հանդիսացած են երկրին քայքայման մէջ: Ներքին գործավար Գարան) Շիւքրիւ Գայա այս առթիւ տուեց այս պատասխանը տուաւ.

« Անցեալի ժամանակներէ իվեր Թուրք բանակը չարունակ պահած է ազգային պատիւը, առանց նայելու թէ ի՛նչ վարչաձեւ կը տիրէ Հետեւաբար, ո եւ է տարբերութիւն չկայ երկու Շիփկայի պատերազմին, ազէի օ Եմէնի անապատներուն մէջ իր արիւնը հոսեցնողներուն միջեւ: Արդէն միեւնոյն պայքարէն յետոյ տրուած դրօշակութիւններն գործօն են.

Միւս փաշաները անոնք են որ կամ տարիքին առած ըլլալով մէկ կողմ քաշուած են, կամ անկիւն մը նստած ծերուններ են: Կը կարծեմ թէ ժողովրդավարութեան պատշաճ չէ «զօրավարներ» տիտղոսը զլանալ այս մարդոց որոնք ժամանակին ընդհանուր ծառայութիւններ մատուցած են երկրին: Ցետոյ կան կայսրութեան օրով փաշայութիւն ստացած զինուորականներ որոնք ներկայիս գործօն ծառայութեան մէջ են: Եթէ անոնք ալ «զօրավար» չկոչենք չփոթութիւն առաջ պիտի գայ: Հետեւաբար, յարմար է որ անոնք ալ նոյն տիտղոսով կոչուին, որովհետեւ մեր բանակը փառաւոր յիշատակի մը փրձակն ունի: Անիրաւութիւն պիտի ըլլար այդ տիտղոսը չտալ անոնց»

Զիա Կէհվէր պէյ դիտել տուաւ թէ իր նպատակը չէ « զօրավար» տիտղոսը զլանալ երկրին համար արիւն թափողներուն, այլ միայն կ'ակնարկէ Ապտիւլ Համիտի շրջանէն ի վեր «փաշաւ կոչուողներուն: Ներքին գործավար կրկին խօսք առնելով բսաւ.

« Եթէ ընկերոջս բսածին պէս ալ ըլլայ, շատ մը առարկութեանց դուռ պիտի բացուի: Որովհետեւ հարկ կ'ըլլայ քննել թէ այդ տիտղոսը իրաւացի տրուած է թէ յանիրաւի: Արդէն Համիտեան (ռիւթպէ) անձերուն արգիլուած է փաշա տիտղոսը կրել: Բայց ... ապագայ ... եթէ կան, ինչպէս արժանի են «ժէնէրալ» տիտղոսին»

Կիրասոնի երեսփոխան Թարիք Ուս հարցուց թէ ի՛նչ անպատեհութիւն

կայ պաշտօնական գործողութեանց մէջ ալ պայ եւ պայան գործածելու:

Ներքին գործավարը պատասխանեց.

— Ժողովրդավարութեան սկզբունքներուն հետ անհաշտելի է որ Թուրքերը այդ տեսակ տիտղոսներ կրեն օրէնքներու, վճռագրերու մէջ եւ դատարաններու առջեւ: Բայց, իբրեւ սովորութեան հետեւանք, եթէ հարկ ըլլայ բառ մը գործածել ընթացիկ կեանքի մէջ, օրինակ կանչել անծանօթ մէկը, փոխանակ տարբեր ձայներ հանելու, կարելի է պայ բառը գործածել:

Գալով արտասահմանի, մեզի համար անկարելի է արգիլել որ օտար երկիրներ գացող Թուրքերը չկոչուին կօսպոտին, մէսիօ, միսթըր, քիրիօս, ... ևայլն:

Օտար լեզուններու ինդրին անդրադառնալով, Շիւքրիւ Գայա բսաւ. «Կարելի չէ մերժել զանոնք: Օրինակ, տեղ մը գացիք ուր հաւաքուած են — ձերուն մէկ մէկ նշան կը տրուի իբրեւ յիշատակ: Արդ, կարելի չէ «ես չեմ առներ» բսել: Կ'առնես, բայց իբրեւ յիշատակ կը պահես: Ասոնք կրնան պատահիլ, ինչպէս անցեալները պատահած է մեր մէկ ընկերոջ: Մերժել՝ կը նշանակէ վիրաւորել տուողը: Ասիկա մասնաւորաբար դեսպաններուն համար կարեւոր է: Եթէ նշանը չըն ցենք, ուրիշ բան մը կուտանք:

— Ի՞նչ կրնայ ըլլալ, հարցուցին ոմանք: — Իբրեւ յիշատակ, նուէր մը կուտան, պատասխանեց:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐԻՒՆՈՏ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏ ԱՇԽԱՏԵՑԱՒ ԱՐԱԳՕՐԷՆ ԱՌԱՋՔԸ ԱՌՆԵԼ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ. ԲԱՅՑ ԵՂԱԾԸ ԵՂԱՒ ԵՒ ՇԱՏ ԱՐԻՒՆ ՀՈՍԵՑԱՒ

Պոլսոյ հայկական դէպքերէն յետոյ, 1895 հոկտ. 20ին, Արեւելեան վեց նահանգներու համար պատրաստուած բարենորոգումները գործադրելու ժամանակ չեղած, սարսափելի լուրեր առնուեցան թէ Արեւելքի մէջ իսլամներու եւ Հայերու միջեւ ընդհարումներու պատրաստութիւններ կ'ըլլան, եւ թէ Տրապիզոնի ու Էրզրումի մէջ ջարդեր սկսած են:

Բոլոր ... Շաքիր փաշա, Էրզրումէն գարնուած հեռագրին հետեւեալ պատասխանը տուած էր.—

«Պայպուրթի մէջ տեղի ունեցած ողբերգութիւններ արդիւնք են կարգ մը խլամ աւարառուներու տարածայնած այն զրոյցին(*) թէ խալիֆայութեան կողմէ ֆէրման հանուած է բոլոր Հայերը ջարդելու: Ասոր վրայ, այդ աւարառուները ուրիշներ ալ կը խաբեն եւ յարձակում կը գործեն քրիստոնեայ գիւղերու վրայ: Պայպուրթէն երեք ժամ հեռու գտնուող Վարզհան հայկական գիւղը աւարի տալէ յետոյ, արտերու մէջ աշխատող 23 հոգի սպաննած են, ուրիշ սպաննուածներ ալ կան: Նոյն գիւղին աւարառութենէն յետոյ, հինգ քրիստոնեաներ ալ սպաննուած են, ինչպէս կը տեղեկագրէ անդորրութեան պահպանման համար ղրկուած հեծեալ հարիւրապետը:

Երկու օր է ի վեր հրոսախումբեր կը յարձակին Էրզրումի շրջակայ գիւղերուն վրայ, եւ չգիտելով թէ Հայերը ջարդելու մասին ֆէրման եղած է, նախապէս կ'աղաղակեն որ իսլամները մէկ կողմ քաշուին, յետոյ կը յափշտակեն Հայերու ինչքերը եւ կենդանիները: Գործին ամէնէն աղեղ կողմը այն է որ, գէպքը տեղի ունեցած է ճիշդ այն ատեն, երբ Էրզրումի հիւպատոսին քարտուղարը կ'անցնէր Վարզհանէն: Ասոր վրայ ձիաւորներու փոխարէն վաշտ մը հետեւակազօրք ղրկուեցաւ Աշգալէ: Միւս կողմէ, հեծելազօրքի վաշտը որ այսօր պիտի վերադառնայ, շրջակայ գիւղերը պահակ պիտի պտտի, ձերբակալելու համար այդ կողմերու աւազակները»:

(*) Հաստատուեցաւ թէ Դրօշակ եւ Դաշնակ կոմիտէներն էին որ այս զրոյցները այնքան ճարտարութեամբ տարածած էին Անատոլուի եւ Ռոյնիակ Պոլսոյ մէջ: Եւրոպան յուզման մատնելու համար, այս չարագործները, առանց վախնալու Աստուծմէ, անմեղ Հայեր զոհ կուտային:

Այս հեռագիրը կարդալով, Ապտիւլ Համիտ շատ զայրացաւ եւ հետեւեալ հեռագիրը ղրկել տուաւ Շաքիր փաշայի. «Այդ զառանցանքները այնպիսի բաներ են, որոնց տարածումը կատարուելէն աւելի վնասակար է: Հետեւաբար այդ զառանցանքները գործնապէս հերքելու համար, հարկ էր ձերբակալել եւ պատժել անոնց հեղինակները: Մինչդեռ ձեր հեռագրին մէջ այդ մասին ոչինչ կայ, ինչ որ ցաւ պատճառած է վեհապետին»:

Բացի Էրզրումէն եւ Պայպուրթէն, ընդհարումներ եւ ջարդեր տեղի ունեցած էին Երզնկա, Տրապիզոն, Պիթլիս, Խարբերդ, Սվազ, Տիարպէքիր, Հաճըն, Մարաշ եւ Այնթապ: Ասոնք իմանալով, դեսպանները Պապը Ալիի գացին եւ յայտնեցին թէ մեր պաշտօնեաները անհոգ գտնուած են եւ լրջօրէն չեն աշխատած ժողովրդական յուզումը հանդարտեցնելու եւ ընդհարումները արգիլելու: Աւելցուցին թէ Մուսուլի, Պաղտատի եւ Սուրիոյ մէջ ալ իսլամները սպառնացած են քրիստոնեաներուն: Դեսպանները պահանջեցին անմիջապէս ապահովել անդորրութիւնը, սպառնալով հակառակ պարագային իրենց կողմէ միջոցներ ձեռք առնել եւ Դամասկոսի դէպքին (1860) առթիւ եղածին պէս շարժիլ, այսինքն զօրք ղրկել.

Ֆրանս. դեսպան Քամպօն բսաւ ինծի. «Ինչպէս կ'ուզէք այնպէս հաղորդեցէք. կացութիւնը շատ ծանր ու փափուկ է, եւ Թագաւորը գիտնալու է թէ վտանգի տակ է պետութեան ապագան եւ նոյն իսկ իր գահը»:

Պարոն Քալիչէ եւ կարգ մը դեսպաններ ալ բսին. «Քրիստոնեաներու հանդէպ ձեր ցուցուցած խժդուժ ընթացքը նմանը չունի հին ժամանակներու մէջ: Եթէ առաջքը չառնէք այս կացութեան, պետութիւնները պիտի գրաւեն հայաբնակ նահանգները եւ Սուրիան»:

Ֆրանսական եւ անգլիական հիւպատոսարաններու տեղեկագրին համաձայն սպաննուածներու թիւը 18.000էն աւելի է, իսկ մեր քննութեանց համաձայն՝ 12 հազար. սպանութիւնները

մեծ մասամբ տեղի ունեցած են Քիւրտերու յարձակումներուն հետեւանքով, մասնաւորապէս Սվազի, Այնթապի, Մարաշի, Տիարպէքիրի, Արաբկիրի եւ Պայպուրթի մէջ:

ՍԱԼԻՀ ՄՈՒՆԻՐ ՓԱՇԱ

Խմբ.— Խորագիրները մերն են:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Տիկնանց Կ. Խաչը

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Գեղ. Հայ Կարմիր Խաչի օգնութեան մարմինը ցարդ իր աշխատանքները կեդրոնացուցած է Փարիզի շրջանին մէջ: Հակառակ ասոր, յաջողած է ունենալ բեղնաւոր գործունէութիւն մը՝ երկու ճակատի վրայ:

Խորհրդային Հայաստանի պետական Կ. Խաչին ղրկած է մեծաքանակ դեղեր, վիրաբուժական գործիքներ եւ գիտական գիրքեր ու հանդէսներ:

Գործօն կերպով մասնացած է այն բոլոր ձեռնարկներուն, որ կատարուած են ի նպաստ մեր վերածնող հայրենիքի վերելքին ու բարգաւաճումին:

Իսկ այստեղ, օգնած է յղի կիներու, նորածիններու եւ տղայոց: Ամէն ջանք թափած է, ժողովրդականացնելու համար բժշկական գիտելիքները: Վերջապէս, տարիներէ ի վեր հաստատած է բուժարան մը, ուր ներկայիս ալ ամիսը 600է աւելի հիւանդներ կը դիմեն, ձրի խնամք, խորհուրդ եւ դեղ ստանալու համար:

Տնտեսական համատարած տագնապը մեծապէս ազդեց մեր ալ հասոյթի աղբիւրներուն վրայ:

Հարկադրուած սահմանափակեցինք մեր ձեռնարկները: Սակայն պէտքերը օր օրի աղաղակող կը դառնան:

Աւելի մղում տալու համար մեր գործունէութեան, միւս կողմէ, ընդառաջ երթալով մեզ հասած բազմաթիւ դիմումներուն, որոշեցինք ճիւղեր հաստատել հայաբնակ կեդրոններու մէջ:

Հետեւաբար, կոչ կ'ընենք հայ հասարակութեան անդամակցիլ մեր ճիւղերուն, եթէ գոյութիւն ունին արդէն: Այն տեղերը, ուր տակաւին հիմնուած չեն, նախաձեռնարկ ըլլալ կազմութեան, կանխօրօք կեդրոն (15, Rue Jean Goujon, Paris) դիմելէ եւ հրահանգ ստանալէ յետոյ:

Աւելորդ է յայտարարել, որ մեր հիմնարկութիւնը կուսակցական խնդիրներով չի զբաղիր: Մենք միջամուխ չենք ըլլար մարդոց քաղաքական եւ դաւանական բմբռնումներուն:

(ԿՈՒՔ)

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ԱՏԱՆԱՑԻ նախկին օսման. եան երեսփոխան Գ. Մատթէոս Նալպանտեանի տասնրչորս տարեկան աղջիկը, Ալիս Նալպանտեան, միակ օտարականը ըլլալով, փայլուն յաջողութեամբ անցուցած է Փարիզի Երաժշտանոցի դաշնակի ճիւղի քննութիւնը եւ արդէն իսկ սկսած է հետեւիլ դասընթացքներուն:

Ներկայացող թեկնածուներէն նախապէս միայն երեք հոգի իբր լսողները զատուած են, որոնց մէջ օտարականի մը համար ամենաբարձր նիշը՝ 9ի վրայ 8 ստացած է Ալիս, իսկ միւս երկուքը բնաւ չեն ընդունուած: Ուրեմն այս տարուան ընդունուած

միակ օտարականը Հայուհին է եղած:

Ալիսի անդրանիկ եղբայրն ալ, Գ. Արիս ծանօթ է իբրեւ ջութակահար եւ ունի իր սեփական նուագախումբը.

Փոքրիկն Ռէժինա, Թաղիատ Գարեգինի հինգ տարեկան աղջիկը որ այնքան գնահատուած է պարերով, վերջերս, լուսանկարիչ Արաքսի առաջնորդութեամբ, իր կովկասեան — հայկական պարերու ցուցադրութիւնը կատարեց միջազգային շրջանակի մը՝ Ֆրանսացի եւ օտար պարի փրոֆէսէօրներու ամսական հաւաքոյթին մէջ: Այս առթիւ La Tribune de la danse պարբերականը իր նոյեմբերի թիւով փոքրիկ Ռէժինային երկու լուսանկարները հրատարակեց.

Ա.

ՍՄՄՌՈՒԼ

ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ԵՒ ԻՐ «ԲԱՐԵԿԱՄ»ՆԵՐԸ

— • —

«Ցուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (20 Յոյ.).

— « Էնկիւրին իր երկրի քաղաքականութիւնը վարելով՝ համատարած գերեզմանի վերածեց մեր հայրենիքը:

Մոսկուան իր երկրի քաղաքականութեան հրահանգներուն անսալով՝ բախտախաղի դրած է այսօր ճակատագիրը այն կտոր մը հողին, որ մընացած է մեր հայրենիքէն:

Երէկ հոգիով թրքացած Հայը իր փրկութիւնը կ'ակնկալէր Պոլսոյ « հայրախնամ » կառավարութենէն:

Այսօր հոգիով ռուսացած Հայը իր փրկութիւնը կ'ակնկալէ Մոսկուայի «բարեխնամ» իշխանութենէն

Իր դաւը դիւրութեամբ գլուխ հանելու համար՝ երէկ Պոլիսը կը զինէր Հայը Հայուն դէմ:

Իր հայադաւ գործը յաջողութեամբ գլուխ հանելու համար՝ այսօր Մոսկուան կը թշնամացնէ Հայը Հայուն հետ:

Երէկ երբ պայթեցաւ աշխարհասասան փոթորիկը՝ աղգովին անակնկալի եկանք մենք:

Վաղը երբ պայթի նոր փոթորիկը՝ դարձեալ անակնկալի պիտի գանք մենք:

Որովհետեւ ոչինչ կ'ընենք ձուլելու, յղկելու եւ հաստ. դարձնելու համար այն միակ զէնքը — ազգային քաղաքականութիւն — որ կրնանք ունենալ:

Մոսկուայի չո՞ւնը դառնալ եւ հաւատարմօրէն հաչե՞լ բոլոր անոնց վրայ, որոնք Քրեմլի կարմիր սուլթանի դուռներու քովէն կ'անցնին:

Այս պաշտօնը — իբրեւ մեր ճակատագրին բռնացած անէծք մը — պարտադրօրէն կը կատարէ արդէն մեր հայրենիքը, որու նկուն ուսերուն ծանրացած է այսօր աշխարհի մէկ-վեցերորդի արիւնոտ լուծը:

Լո՞ւռ մնալ եւ բերան չբանա՞լ Թուրքիոյ դէմ:

Այս գործը կը կատարեն արդէն մեր մէկ միլիոն նահատակները, որոնք թաղուելու բախտին իսկ չարժանացան:

Ո՞ւր է քաղաքական իմաստութիւնը այն կոյր հաւատարմութեան մէջ, որ ստրկագիր դանդաղուածը բերնով ու հոգիով կը տանէ դէպի օտարը,— երէկ՝ դէպի Թուրքը, իսկ այսօր՝ դէպի Ռուսը:

Օտար մը՝ որ ոչ միայն բարեկամներ ունի, այլ եւ թշնամիներ. օտար մը՝ որ թշնամիներ ունի ոչ միայն ներսը, այլ եւ դուրսը. օտար մը՝ որ յայտնապէս շատ աւելի թշնամիներ ունի (մանաւանդ դուրսը), քան բարեկամներ:

Ո՞ւր է մեր շահը, երբ մենք, մեր տժգոյն ազդակներով — անշահ եւ անիմաստ — մեզ թշնամի կը դարձնենք այդ օտարին թշնամիները, առանց երբեք իր բարեկամութենէն եւ կամ իր բարեկամներու բարեկամութենէն մազ մը օգուտ քաղելու:

Շուար ցեղ մը, հազար ձեւերով հազար անգամ ծեծուած ու դաւուած թէ թշնամիներէն եւ թէ «բարեկամ»ներէն, այսօր, երբ պաղէն իսկ այրուած նստած է հրաբուխի վրայ, օրօր կը կարդան իրեն՝ ամէն հէքեաթ հիւսելով:Կը քայքայեն ազգային իր վերջին ուժերը՝ եղբայրը եղբօր դէմ գինելով: Թշնամին բարեկամ կը դարձնեն իր աչքին, իսկ բարեկամը՝ թշնամի: Միշտ կուսակցելով իր մտքին եւ հոգիին վրայ՝ հարազատին մէջ օտարին պատրանքը կուտան, իսկ օտարին մէջ՝ հարազատին:

փոքր խումբին: Շատ եռանդուն էր եւ միշտ գործի գլուխ: Աստուր մը հիւանդացաւ, բայց անկողնին մէջ ալ հանգիստ չէր: Երբ Ամերիկայի մեր ինը անմեղ ընկերներու դատապարտութիւնը իմացաւ, կ'ըսէր.— Ընկերներ, մեր հակառակորդներու երեսին վրայ մնլոտն չկայ:

Վերջերս կ'առաջարկէ որ իրեն բերեն երկու թարմ հաւկիթներ, որոնց վրայ կը գրէ,— Եթէ այս հաւկիթները ձագուկ հանեն, այն ժամանակ մեր ընկերները ազատուած են ու կը խնդրէ իր հօրեղբօր ընտանիքէն որ պէտքի Թուղթի գնէ հաւկիթները: Իր խնդրանքը կը կատարուի եւ օր մը լուր կուտան թէ ձագուկները ելած են արդէն: Մարտիրոս կարծես կ'առողջանայ եւ նստելով անկողնին մէջ, սա բառերը կ'արտասանէ.— «Արդարութիւնը իր խօսքը կ'ըսէ»:

Մենք ալ ողբացեալ ընկերոջ կ'ըսենք,— սիրելի ընկեր, դուն մեռար, բայց միշտ մեզի հետ ես, եւ մենք կը շարունակենք այն ճամբան որով կ'ուզէիր խոէ ... հասնիլ:

Հողը թեթեւ գայ վրադ, սիրելի ընկեր:

Գագեցիկ

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՔԱՇԱՆ.— Երիտասարդ մը եւս հողին յանձնեցինք նոյ. 22ին, Մարտիրոս Գայիկեան, 22 տարեկան: Թրքական եաթաղանին տակ կորսնցուցած իր ծնողքը, բազմաթիւ որբերու հետ ինքն ալ կը գտնէ Ֆրանսա: Պատանի Մարտիրոս հասակ նետելով այս պայմաններուն վրայ, կը յիշէ իր ծնողքը, ցեղին տառապանքը ու կ'ուխտէ անոնց վրէժը լուծել: Այդ ուխտը իրագործելու համար կը մտնէ հայ ժողովուրդի մեծագոյն բնաձնինքին՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերու մէջ, անդամագրուելով Փարիզի «Քրիստափոր» խումբին:

ՃՇԳՈՒՄ ՄԸ

Մեր աշխատակից Փ. Սանասար կը խնդրէ ճշդել թէ Գարակէօզեան Հօմի Գէյրութ փոխադրութեան առաջարկը ամենեւին չէ բխած Անթիլիասի կաթողիկոսարանէն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՓԱՍՏՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (39

Ս Պ Ի Տ Ա Կ Ա Ր Ծ Ի Ւ Ը

Թարգմ. Ա. ՀԱՐԵԼԵԱՆ

Գրեց՝ ՌՈԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

Պէտք էր պատրուակ մը գտնել... հեռու ցաւ կամ բան մը վերջապէս:

Զարոն գրեթէ անմիջապէս արահ վերադարձաւ, աղաչաւոր եւ սարսափած երեւոյթով:

Սըր Ճօն ոտքի ցատկելով պոչեց.

— Օր. Հայաթ, Տէր Աստուած, ի՞նչ պատահեցաւ

— Սըէֆ. ր. ն.

— Վիճակը դէչացա՞ծ է:

— Ոչ, դադեր է:

— Դադե՞ր է

— Այո Սըր Ճօն, խցիկը պարապ է:

— Պարա՞պ է: Բայց հիւանդապահուհին...

— Միսին գացեր է: Ոհ, ի՞նչ կը նշանակէն այս ամէնը:

Սըր Ճօն ձեռքը անոր ուսին վրայ դնելով ըսաւ.

— Խնդրեմ օրիորդ Հայաթ, հանդարտեցէք եւ փորձեցէք այս բոլորին բացատրութիւն մը տալ: Ըսել կ'ուզէք Էլ ձեր եղբայրը այս գրօսանաւէն

ղո՞ւրս ելեր է:

Աղջիկը գլխով հաստատական նշան ըրաւ:

— Բայց ինչպէ՞ս, ինչո՞ւ:

— Չեմ գիտեր թէ ինչո՞ւ, բայց գիտեմ թէ ինչպէս: Նաւապետ Նէլըընը այս առտու ծովափ գացած միջոցին եղբայրս եւ հիւանդապահուհին հետը միասին է տարեր: Ոհ, այս բոլոր խորհրդաւորութիւնը ի՞նչ է, չեմ հասկնար: Սըր Ճօն, աւելի քան երբեք հիմակ է որ ձեր օգնութեանը կը կարօտիմ:

— Ու պիտի ստանաք զայն, ըսաւ Սըր Ճօն աղջկան ձեռքը բռնելով: Օր. Հայաթ, կեանքիս մէջ ոչ մէկ ատեն պատուոյ խօսք չեմ դրժած... հիմակ է որ պիտի դրժեմ... եւ այս վայրկեանէս իսկ ձեզ ցամաք պիտի տանիմ:

ԳԼՈՒԽ XVI

Հինգ վայրկեան անցած էր եւ նաւակին ոստիկան պահակը իրենց այցելուն ներս չէր բերեր:

Օգնական — ոստիկանապետ Հ. Ա. Տէյլիս Ճէք Փիրսըրին նայեցաւ.

— Փիրսըն, ուշացաւ այս մարդը:

— Այո պարոն, թերեւս մեր այցելուին հետ խնդիր մը ունեցաւ:

— Ի՞նչ խնդիր:

— Ըսել կ'ուզեմ, պարոն որ մեր այցելուին միտքը փոխած կրնայ ըլլալ: Սըռնէյէնս Նարսս եկող առաջին անձը չէ ատիկա, անոր պէս շատեր կուզան կարգ մը դէպքեր պատմելու նպատակով, յետոյ ետ կը վերադառնան, չըգիտեմ թերեւս այս չէնքէն չեն սիրեր:

Փիրսըն, լաւ է որ վար երթաս տեսնաս մը եւ տեսնէք թէ ի՞նչ է պատահած:

— Շատ լաւ պարոն:

— Մտիկ ըրէ, Փիրսըն:

— Այո, պարոն:

— Եթէ այցելուն տակաւին հոն չէ գացած՝ մի ձգեր որ միտքը փոխէ:

— Անշուշտ ոչ, պարոն.

Երբ Ճէք Փիրսըն այցելուներուն յատկացուած սրահը մտաւ, հոն տեսաւ պահակ ոստիկանը որ ուրիշ ոստիկանի մը հետ աշխ խօսակցութեան մը բռնուած էր:

— Մինչ հիմակ ինծի կը պատմէին Գ. ջնիչ որ... ձեր մօտէն բաժնուելէս քանի մը րոպէ առաջ մէկը եկեր ու անոր հետ խօսեր է եւ այցելուն ու այդ անձը միասին դուրս են ելեր:

Փիրսըն դառնալով միւս ոստիկանին.

— Այդ բանը պատահած միջոցին հո՞ս էիր, հարցուց:

— Այո, պարոն:

— Ինչո՞ւ թոյլ տուիր որ դուրս ելլէ:

— Պարոն, ես չէի գիտեր թէ ինչո՞ւ համար հոս կը սպասէ:

Հագիւ այս անձնակը մտած էր, տեսայ ծերունի մը որ կը սպասէր, յետոյ միւս մարդը եկաւ, հետը խօսեցաւ եւ երկուքը միասին դուրս ելան: Խորհեցայ որ թերեւս միւս մարդուն կը սպասէր:

— Լաւ, միւսը ի՞նչ տեսակ մարդ էր, այսինքն ան մէկը որ ներս գալով միւս անձը միասին տարաւ:

— Մինչը խօսելով պարոն, ուշադրութիւն չըրի:

— Երիտասա՞րդ թէ ծեր:

— Չեմ գիտեր, պարոն: Դուրս ելած ատեններնին միայն անոր կռնակը տեսայ: Բաւական երկայնահասակ մէկն էր, գոյն հագուստով:

— Ոստիկան, եթէ կ'ուզես պաշտօնդ շարունակել, լաւ կ'ընես որ քիչ մը աւելի ուշադիր ըլլաս, գոչեց Ճէք Փիրսըն եւ դուրս ելաւ անձնակէն:

Ո՞վ էր այս մարդը որ այցելուն դուրս տարած է: Հ. Ա. ոստիկան կերպով պիտի ջղայնանար հիմակ: Ճէք Փիրսըն մտածեց վերջին ճիգ մը ընել եւ զանոնք բռնել առանց միջոց տալու որ Եարտին շրջափակէն դուրս ելլեն: Բակէն դուրս հանող դէպի մեծ ճակատ դուռը վազեց եւ սկսաւ հարցաքննել հոն կեցող պահակը:

— Քանի մը վայրկեան առաջ ասկէց դուրս ելլող ծերունի մը եւ ուրիշ մարդ մը տեսա՞ր:

— Այո, Գ. ջնիչ, երկու պարոններ ճիշդ հիմակ դուրս ելան ... Դէպի Նաւամատոյց ուղղուեցան: Անոնք ..

Ճէք Փիրսըն առանց մնացեալը լսելու սկսաւ վազել. կ'ուզէր զանոնք ձերբակալել:

Նաւամատոյցին մուտքին առջեւ ոստիկան մը անապարանքով վազած միջոցին իրեն պարնուեցաւ.

— Վազած ատենդ ինչո՞ւ չես կոյրի մը չես գիտեր, պոռաց Փիրսըն, շունչը կտրած:

— Ներողութիւն, Գ. ջնիչ, բժիշկի մը համար հեռախօսելու կը վազէի: Դրան առջեւ մարդ մը զարնուեցաւ:

— Զարնուեցա՞ւ. այսինքն մեռա՞ւ:

— Անշուշտ, վայրկենաբար մեռաւ պարոն... արտէն դաշունահարուած...

Ճէք Փիրսըն դարձեալ վազել սկսաւ: Տեսնելիքին մասին բնաւ չվարանեցաւ... Ծեր մարդ մը դաշունահարուած է, եւ կուրծքին վրայ ալ անպայման փոքրիկ Սպիտակ Արծիւ մը փակցուած պէտք է ըլլայ: Ի՞նչ յանդգնութիւն, զո՞հը սպաննել ճիշդ ոստիկանատան դուռներուն առջեւ:

Բազմութիւնը արդէն սկսած էր հաւաքուիլ: Երեք ոստիկաններ կ'աշխատէին ամբոխէն ծածկել առարկայ մը որ գետինը ինկած էր, որուն մօտ ոստիկան չինապետ մը ծունկի էր եկած:

Ճէք Փիրսըն բազմութիւնը հրելով յառաջացաւ.

— Ցաւնապետ, այս մարդը ներս պէտք է բերէք, ըսաւ:

Ոլանապետ աչքերը վեր բարձրացուց:

— Մարդ ղրկեցի որ պատգարակ մը բերեն, Գ. ջնիչ, ըսաւ:

(Շար.)

հաստատել Ալֆորվիլի մէջ։ Այս պատճառաւ, բաւական ծանօթ եմ այդ շրջանի Արեւելքցիներուն։ Այդ շրջանէ՞ն եկած են աւազակները։ Չեմ կրնար ըսել. բայց, ապահովաբար, կարելի է»։

Թուրք բժիշկը հետեւեալ մանրամասնութիւնները հաղորդած է երկու անծանօթներու մասին.— Մէկը՝ միջահասակ, մէկ մէթր 70 սանթիմ բարձրութեամբ, միւսը՝ խակական հասակ մը։ Երկուքն ալ թուխ էին եւ անպեխ, կապոյտ զգեստներով, մինչեւ վիզը կոճկուած եւ միեւնոյն ձեւի սեւ գլխարկներ դրած։ Երկուքն ալ թրքերէն կը խօսէին պարսկական զօրաւոր շեշտով մը։

«Էնթրանսիժան» այս տեղեկութիւններէն յետոյ կ'աւելցնէ.— Երկու աւազակները գտնելու յոյսով խուզարկութիւններ կատարուեցան Ալֆորվիլի արեւելեան գաղութին մէջ. բայց քննիչները ի զուր խանգարեցին Ալֆորվիլի Հայերու խաղաղութիւնը. ոչ ոք է վկայ չճանչցաւ տուած տուրքով հական. Հետապնդումները կը շարունակուին։

«Փառի — Միտի» թղթակից մը գրկած է Ալֆորվիլի Դաւիթեան քահանային, որ հերքած է թուրք բժշկին վերագրումները, յայտնելով թէ այնքան հայ բժիշկներ կան որ պէտք չունէին Թուրքի մը դիմելու։

⁂ «Ժուռնալ»ի տեղեկութեանց համաձայն, ոստիկանութիւնը քննութիւններ կը կատարէ նաեւ Փարիզի ալպանական շրջանակներուն մէջ, հիմնուելով բժշկին յայտարարութեանց վրայ։

Անպաշտօն բանակցութիւններ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ

Պ. Ռիպպէնթրոփ, Հիթլէրի մտերիմ գործակալը, որ Փարիզ եկած էր մասնաւոր պաշտօնով, առջի օր տեսակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին նախարար Պ. Լավալի հետ, ընկերակցութեամբ գերմանական դեսպանին։ Եկած օրէն իսկ, գործակալը տեսակցութիւններ ունեցաւ Ֆրանսայի նախկին պատերազմիկներու միութեանց գլխաւոր վարիչներուն հետ։ Կ'ըսուի թէ գնոյն կը պատրաստէ անպաշտօն նախարար եւ հիթլէրական կուսակցութեան փոխ-վարիչ Պ. Հէսի այցելութեան համար, որ տեղի պիտի ունենայ հաւանաբար դեկտեմբեր 12ին։ Այս առթիւ պաշտօնական բանակցութիւններ պիտի կատարուին սպառազինութեանց մասին։

Պ. Ռիպպընթրոփ տեսակցեցաւ նախկին ռազմիկներու դաշնակցային միութեան նախագահին, Պ. Փիշոյի հետ, որ ներկայացուցիչն է մէկ միլիոն անդամներու եւ որ 1921էն ի վեր պարբերաբար Պերլին կ'այցելէ, յարաբերութիւնները բարւոքելու համար։ Տեսակցութիւն մը ունեցաւ նաեւ նախկին ռազմիկ եւ երեսփոխան Պ. Ժորժ Սքափինիի հետ, որ աչքերը կորսնցուցած է պատերազմի ընթացքին եւ շատ կը յարգուի Ֆրանսայի աջակողմեան շրջանակներուն մէջ։

Գաղտնի ոստիկան Պօնի բանտարկութիւնը

Մէկ փորձանքէն միւսը գլորեցաւ գաղտնի ոստիկան Պօնի, որ Ապահովութեան Տեսչութեան գլխաւոր աչքն էր ատեն մը։

Հազիւ կորսնցուցած՝ «Գրէնկուար» շաբաթաթերթին դէմ բացած դատը, չաբաթ օր հարցաքննութեան կանչուեցաւ եւ անմիջապէս բանտարկուեցաւ, կաշառակերութեան ամբաստանութեամբ։

Այս խնդիրն ալ կապուած է Սթավիսքիի գործին հետ եւ կը կարծուի թէ ծանր հետեւանքներ պիտի ունենայ, որովհետեւ Պօնի շատ մը գաղտնիքներ գիտէ։ Փաստաբանը յայտնեց թէ Պօնի ամբողջ խնդիրը հանրային դատաստանին պիտի յանձնէ, «առանց ոեւէ մէկուն խնայելու»։

Պօնի իր մեծաւորներուն աչքին լոյսն էր 1920էն ի վեր, երբ ընդունուեցաւ ոստիկանութեան մէջ։ Ինքն էր որ երեւան հանեց շատ մը ոճիրներ եւ ուրիշ քրէական գործեր (հունգարական պարտամուրհակներ, Սուէզի կեղծ բաժնեթուղթեր եւայլն)։ Իր գործունէութիւնը կը սկսի Սթավիսքիի գործէն։ Տիկին Սթավիսքիի մէկ յայտարարութեան վրայ, պաշտօնանկ եղաւ։ Ետքոյ վերահաստատուելով, յանձն առաւ գտնել Սթավիսքիի չէքերուն արմատները։ Իսկապէս ալ գտաւ։ Դատական նախկին նախարար Պ. Շէրոն ջերմապէս գնահատելով իր արժանիքը, յանձնարարեց երեւան հանել դատաւոր Փռէնսի սպանիչները։ Պօնի աջ ձախ ինկաւ, բազմաթիւ մարդիկ ձերբակալել տուաւ, տեղեկագիր մը կազմեց,— բայց ի զուր։ Գործը փոխանակ լուսաբանուելու, աւելի խճճուեցաւ։ Ասոր վրայ, մամուլը բուռն պայքար մը բացաւ իրեն դէմ, իսկ «Գրէնկուար» ծանրակշիռ մեղադրանքներ հրատարակեց, որոնց դէմ անուանարկութեան դատ բացաւ, 200.000 Փր. պահանջելով, բայց յաղթուեցաւ։ Այս դատավարութեան ընթացքին, փորձանք մը եւս,— վկայ մը, Տիկին Քաթիյան, դատարան ներկայանալով յայտնեց թէ Պօնի եւ ուրիշ երկու հոգի երեք միլիոն Ֆրանք չորթած են իրմէ, շահագործելով իր մերկ լուսանկարը եւ աղջկութեան մէկ գաղտնիքը։ Այս խնդիրն ալ կը քննուի այժմ։ Պօնի սուտ վկայութեան համար դատ բացաւ Տիկին Քաթիյեանի դէմ (որ կ'ըսէ թէ ամսական չորս հարիւր հազար Փր. կը ստանար սիրահարէ մը ...) բայց դատարանը մերժեց, օրինական երկու հազար Ֆրանքը վճարած չըլլալով։

Պօնի ամուսնացած է եւ ունի տղայ մը որ այժմ դպրոց չերթար, որովհետեւ ընկերները «մարդասպան» եւ «ոստիկան» կը կոչեն զինքը։

Պանկալթիի գերեզմանատունը պիտի գրաւեն

Պոլսոյ իրաւական Դ. ատեանը նոյեմբեր 26ին արձակեց իր վճիռը, Պանկալթիի գերեզմանատան դատախազի մասին։

Նախագահը կարդաց որոշումը ուր կ'ըսուի թէ, զանազան պատճառաբանութիւններով, Ատեանը չէ ընդունած Պատրիարքին դատախազի հանգամանքը, եւ հետեւաբար կը մերժէ դատը։

Դատարանը կը դատապարտէ դատախազ կողմը (Պատրիարքարանը) վճարել դատական ծախքերը, 150 ոսկի ալ քաղաքապետութեան փոխանորդին, իբրեւ փաստաբանական ծախք։ Այս որոշումը վերաքննելի է

Դատարանի որոշումին մէջ կանխարգել միջոցի մասին ակնարկութիւն չկայ։ Հետեւաբար, մինչեւ որ վճիռը վերջնական հանգամանք առնէ, գերեզմանատունը չպիտի փոխանցուի քաղաքապետութեան։ Պոլսոյ հայ թերթերը կը գրեն թէ այս վճիռը առնչութիւն չունի դատին էութեան հետ, այսինքն գերեզմանատան՝ սեփականութի՞ւն թէ յենալ գոյք ըլլալու խնդրին հետ, այլ կը վերաբերի Պատրիարքին՝ այս դատին մէջ դատախազ ըլլալու կամ չըլլալու իրաւասութեան.

Իսկ թուրք թերթերը արդէն յաղթուած կը նկատեն դատը, յայտնելով թէ գերեզմանատունը հայ համայնքին սեփականութիւնը չէ եւ հետեւաբար քաղաքապետութիւնը տէր կը դառնայ այս գետնին որ մէկ միլիոն ոսկի կը գնահատուի։

»»»»··««««

ԱՀՌԵԼԻ ՊԱՅԹԻՒՆ ՄԸ տեղի ունեցաւ Պէյրութի մաքսատան մթերանոցին մէջ, ուր ամբարուած էին դիւրավառ նիւթեր։ Ամբողջ մթերանոցը փլաւ։ Վայրկենապէս մեռան 20 բանուորներ, ծանրապէս վիրաւորուեցան ութ հոգի։ Աշխատանքը նոր սկսած էր, այլապէս քառապատիկ աւելի պիտի ըլլար զոհերուն թիւը։ Մարդիկ աղէտին վայրը գնաց։

ԿԱՂԱՓԱՆԻ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ անգլիացի մայր մը, 62 տարեկան, որ ամբողջ երեսուն տարի խնամելէ յետոյ իր ցաւագար եւ բթամիտ զաւակը, թոյն տուած եւ մեռցուցած էր, պարզապէս մեղքնալով։ Բոլորն ալ ներողամտութիւն տուին, բայց դատարանը մերժեց, յայտնելով թէ կեանքը նուիրական է եւ ոչ ոք իրաւունք ունի զայն կրճատելու։

ՀԻՆԳ ՓՈՄԱՔՆԵՐ սպաննուեցան Պուլկարիոյ եւ Ցունաստանի սահմանին վրայ, երբ կը փորձէին փախչիլ իրենց ոչխարներուն հետ, Թուրքիա մտնելու համար։ Պուլկար սահմանապահ զինուորները գերի բռնեցին անոնց ընկերացող կիները։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ընկերները, 4 դեկտեմբեր, Երեքշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին, 32. Ave. des Gobelins ի վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։

Լիոն

ԼԻՈՆԻ «Վարդանեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 7 Դեկտեմբեր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Գուրս Լաֆայէթ «Զարդարեան» Դրադարանը։

«ՎԷՄ»

Հանդէս մշակոյթի եւ պատմութեան

Մամուլի տակ է երկրորդ տարեշրջանի առաջին թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ՝ «Համաշխարհային պատերազմի նպատակները»։ Ռ. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ՝ «Ֆէրդովսին եւ իր Շահնամէն»։ Ց. ՉԱՐԽԵԱՆ՝ «Թ. Թորամանեանի կեանքն ու գործը»։ Ս. ՈՍԿԵԱՆ՝ «Մ. Զարիֆեան», Մարտիրոս Ղրիմցու տաղերը։ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ՝ «Աղթամարի կռիւը»։ ՍԱՄՍՈՆ՝ «Հայաստանի անցք. գեսպանը Պարսկաստանում»։ Գր. Արծրունու յուզարկաւորութիւնը եւ Ս. Զաւարեանի դամբանականը. ԳՐԻՄԻԹԷԼ՝ «Զինադադարի օրերուն»։ Հին թուղթեր, Հայաստանի խորհուրդի արձանագրութիւնները։ ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ։ ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ։ ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ՝ Ա. Արեղեան, Ց. Չաւրեան, Ս. Վ.։ ԸՆԹԵՐՑՈՂԻ ԷՋ. ՑԱՒԵԼՈՒԱԾ՝ Վ. Խալ. Մանկունի՝ «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»։ ՆԿԱՐՆԵՐ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺՆԵԳԻՆԸ.— Ամերիկա, Բրիտանական կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա 70 Ֆրանք։ Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան 50 Ֆրանք։ Ֆրանսա եւ ուրիշ երկիրներ 60 Ֆրանք

Խմբագրութեան հասցէն՝ S. Vratzian, 13, Rue des Platanes, Plessis-Robinson (S.)

Ֆրանսայի ընդհանուր գործակալ՝ Լ. Գեւոնեան, 17, Rue Damesme, Paris (13)

Ցաւում խնդրանք՝ փութացնել բաժնեգիններու առաքումը, որով բաժանորդները աջակցած կը լինեն խմբագրութեան գործին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Թումբեկի Լուսաղբիւր Միութեան պարգեւաբաշխութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը՝ 224 երգարան, 5 ռուբճի ափսէ, 404 հագուստի կերպաս, 263 ծաղկաման։

Le Gérant H. ՏԷՐՊԱՆ

Imprimerie A DER AGOPIAN

Rue Damesme PARIS 13

FILMS RECOMMANDÉS

ՓԱԹԷ ՆԱԹԱՆԻ ՍԻՆԷՄԱՆԵՐԸ

ՑԱՑՏԱԳԻՐ 30 ՆՈՅ.-ԷՆ 6 ԴԵԿՏ.

MARIGNAN. Les nuits Mosvovites (Harry Baur, Annabella)
MARIVAUX. Tartarin de Tarascon (Raimu)
MOULIN ROUGE. Sidonie panache (2 époques à chaque séance) 1ére: Bach tire au sort. 2éme. Chabichou.
IMPERIAL. Un homme en or (Harry Baur, Suzy Vernon)
OMNIA CINE INFORMATIONS. Actualité mondiales —Vers l'Iguassu
VICTOR HUGO. Symphonie inachevée (vers. orig. s.t. f.)
ROYAL. Trois de la marine (Armand Bernard)
BARBES. Si j'étais le patron (Fernanrd Gravey)
BELLEVILLE. Chanson de Paris — Faut réparer Sophie
CAPITOLE. Si j'étais le patron — Les Malabares
DEMOURS. Une femme chippée — Pacification du Haut Atlas
EXCELSIOR. Si j'étais le patron — Les Malabares
FEERIQUE. La dactylo se marie — Malacca
LECOURBE. La dactylo se marie — Malacca
LOUXOR. Si j'étais le patron— Les Malabares
LUTETIA. Une femme chippée — Pacification du Haut Atlas
LYON. Si j'étais le patron — Sur scène les ballets Golden
MAGIQUE. Chanson de Paris — Faut réparer Sophie
MAINE. La dactylo se marie — Malacca
METROPOLE. Si j'étais le patron — Les Malabares
MONTPARNASSE. La dactylo se marie et Série 7
MOZART. Une femme chipée — Pacification du Haut Atlas
PALAIS DES GLACES. La dactylo se marie — Malacca
PATHE ORLEANS. Les bleus de la marine — La dactylo se marie
RECAMIER. La dactylo se marie — Malacca
ROCHECHOUART. Si j'étais le patron — Les Malabares
SAINT CHARLES. La dactylo se marie — Malacca
SAINT MARCEL. Chanson de Paris—Malacca
SELECT. Une femme chipée — Pacification du Haut Atlas

BANLIEUE

ALHAMBRA D'ASNIERES. Amok — La garnison amoureuse
CASINO DE CLICHY. L'Amour en gage— Le chant du marin
COLOMBES. Si j'étais le patron — Les Malabares
KURSAAL AUBERVILLIERS. La crise est finie — L'Aigle et le vautour
KURSAAL BOULOGNE. Rothchild — Vienne 1934
OLYMPIA DE CLICHY. Si j'étais le patron — Les Malabares
PATHE CINEMA PALACE (Boulogne). Si j'étais le patron — Les Malabares

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
5
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI
5 Décembre
1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2669

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՐՔԱՑՈՒՄ՝ ՆՈՐ ԹԱՓՈՎ

Վերջին լուրերը անգամ մը եւս կը հաստատեն թէ՝ քէմալական իշխանութիւնը կանգ չպիտի առնէ որ եւ է միջոցի առջեւ, իրականացնելու համար իր հիմնական ծրագիրը,— միատարր եւ միաձոյլ Թուրքիա.

Կիրակի օր բացատրեցինք վերջին անօրէնութիւնները,— ջնջում տիտղոսներու, օրինագիծ՝ մականուններու եւ կղերական տարազներու մասին:

Կարդացէք տիտղոսներու եւ զանազան կոչականներու ջնջման մանրամասնութիւնները:

Որ եւ է բացատրութեան չի կարօտիր այդ օրէնքը, որ անմիջապէս գործադրուեցաւ, սկսելով հանրապետութեան նախագահէն եւ միւս երեւելիներէն:

Այլ եւս ոչ փաշա, ոչ էֆէնտի, ոչ աղա կամ պէյ, ոչ ալ «հազրէթլէրի»: Միայն «պայ»ն է որ կը գործածուի անուններու սկիզբը, իբրեւ «պարոն», եւ «պայան»ը՝ փոխան «հանըմ»ի (Օրիորդ կամ Տիկին)

Հայանուն մակերական կամ չինծու «պէյ»երն ու «փաշա»ներն ալ, որ շատոնց ջնջուած են մեր մամուլէն, անմիջապէս համակերպեցան օրէնքին:

Ճարահատ, անոնք ալ ապաւինեցան «պարոն»ին զոր կ'արհամարհէին մինչեւ հիմա, միայն տնտեսներուն, «միւսիւ»ներուն կամ «դրուկի»ներուն յատկացնելով

Շատ աւելի բարդ են մականուններու եւ կղերական տարազներու վերաբերեալ օրինագիծները:

Անոնք վերջնական ձեւ չեն առած տակաւին, բայց ճամբան հարթուած է արդէն, լրագրական քարոզութեամբ եւ գործնական օրինակներով:

Այսպէս, Թուրքերը չեն գոհանար մականուններ ճարելով իրենց համար, այլ եւ թելադրութիւններ կ'ուղղեն ոչ-Թուրքերու, որպէսզի իրենց հաւատարմութիւնը ապացուցանեն, «հարազատ Թուրքերէն» մականուններ ընտրելով:

Ինչպէս բացատրած ենք, օրինագիծը կ'արգիլէ գործածել ազգերու մասնիկները,— «եան», «ով», «էվ», «վիչ», «իտ», «տիս», «աքի», «զատէ», «մախտում» եւայլն:

Այդ պարագային—միայն Հայերու մասին խօսելով—պիտի գործածուին Վահան Սուրէն, Ներսէս Օհան, Գէորգ (արք.) Ասլան, Արշակ Պապիկ, Արամ Խիտավէրտի եւն.: Եւ կամ նոյն անունները՝ «օղլու» մը պոչին:

Հարցը այն է թէ «թարեխնամ» կառավարութիւնը պիտի գոհանա՞յ այս կրճատումով կամ յաւելումով, եւ հաւատարմութեան պայման չը՞ պիտի նկատէ նաեւ ոչ-Թուրք մականուններու բառական Թրքացում մը

Այս եզրակացութեան կը տանի «Ճումհուրիէթ»ի հետեւեալ թելադրութիւնը.

— «Երբ բոլոր Թուրքերը մրցումի ելած են մականունի ընտրութեան մէջ, յոյն, հայ, եւ եահուտի հայրենակիցներն ալ լաւ կ'ընեն եթէ քիչ մը ջանան հարազատ թուրքերէն մականուններ ընտրել»:

Յաջորդով պիտի կարդաք նմոյշներ՝ «հարազատ Թուրքերէն» մականուններու, որոնք այնքան արտասովոր են որ, ամէնէն առաջ Թուրքերը պիտի ըմբոստացնէին, եթէ կախաղանի վարը ըլլար:

Ամէն պարագայի մէջ, քանի մը օրէն կը պարզուի կացութիւնը, երբ հրատարակուի օրէնքը

Այս առթիւ, Թուրք թերթերը կը խօսին նաեւ գիւղերու անուններու Թրքացման մասին, որ երկիմաստ խօսք մըն է:

Արաբական, պարսկական կամ օսմանեան անուններով կոչուած Թրքական գիւղերու անուննե՞րն են որ պիտի փոխուին, հարազատ Թուրքերէնի պիտի վերածուին, թէ առ հասարակ բոլոր գիւղերը Թրքական անուններ պիտի կրեն:

Ինչ կը վերաբերի կղերական տարազին, գրուեցաւ թէ խորապէս յուզուած են օտար դիւանագիտական շրջանակները եւ մանաւորապէս Ցունաց Պատրիարքարանն ու կառավարութիւնը:

Այսօր հեռագիր մը կ'ըսէ թէ դիմում կատարուած է, որպէսզի բացառութիւն համարուի օրթոտոքս կղերը, բայց յոյս չկայ որ ընդունուի:

Իսկ մեր կղերը օրէնքին համակերպած է: Կրնա՞ր ուրիշ բան ընել:

Թուրքերը այս օրէնքով ալ կ'ուզեն ջնջել ազգային, ինքնուրոյն ո՛ր եւ է յատկանիշ:

Բայց մեզի համար երկրորդական է այս խնդիրը:

Աւելի բաց խօսելով, լաւ է որ մէկդի նետուի սա միջնադարեան «ճիւպպէ»ն, եւ ընտրուի բարեփոխեալ տարազ մը, ինչպէս եղած է այս պողոտաներուն վրայ եւ այլուր:

Բուն վտանգը ուրիշ տեղ է, եւ ամէն կերպով արժանի՝ բոլորիս լուրջ մտահոգութեան:

Ցարատեւօրէն շարունակելով իր Թրքացման քաղաքականութիւնը, Էնկիւրին ոչ միայն կը խախտէ մեր ինքնուրոյն գոյութեան խարիսխները, այլ եւ կը ձգտի կոտրել մեր բարոյական կորովը եւ խորացնել ստրկական հոգեբանութիւնը:

Իսկ ասոնք այնպիսի հոգեր են որոնք ոչ Երեւանը կը հետաքրքրեն, ոչ ալ՝ գաղութները ...

Ժամանա՞կ ունինք այդ ուղղութեամբ մտածելու, երբ այնքան ազատ պատեհութիւններ կան իրարու հետ չափուելու, աղտոտ հաշուեքննութիւններ կամ խաչակրութիւններ սարքելու եւ ճակատ ճեղքելու յանուն ազգի կամ Հայաստանի:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

71 ԿԱՍԿԱԾԵԼԻՆԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԵՒ ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ ՄԷՋ

Ցանցաւորները պիտի պատժուին անխնայ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն դեկտեմբեր 3 թուականով.—

Երկու խումբեր, ընդամէնը 71 հոգի ձերբակալուեցան այսօր, իբրեւ հետեւանք Սէրգէյ Կիրովի սպանութեան: Ասոնք ամբաստանուած են իբրեւ հակայեղափոխականներ եւ կազմակերպիչներ ահաբեկումներու: 39ը ձերբակալուեցան Լէնինկրատի շրջանին մէջ, 32ը՝ Մոսկուայի: Միեւնոյն ատեն պաշտօնանկ եղան Լէնինկրատի ոստիկանութեան տեսուչը՝ Մէտվէտ, իր օգնականը եւ ուրիշ վեց պաշտօնեաներ եւ դատի պիտի յանձնուին, լաւ կազմակերպած չըլլալով քաղաքին ապահովութիւնը:

⁂ Կ'ըսուի թէ Կիրովի, պիտի յաջորդէ իր առաջին գործակիցը՝ Միկոյեան, իբրեւ անդամ Քաղաքական Բիւրոյի: Միկոյեան մտերիմ բարեկամն է Սթալինի, ինչպէս Կիրով: (Տեղական թերթերը վրացի կը ներկայացնեն Միկոյեանը, մինչդեռ Հայ է): Տակաւին յայտնի չէ թէ ո՛վ պիտի յաջորդէ Կիրովի՝ իբրեւ նախագահ Լէնինկրատի կազմակերպութեան:

⁂ Խ. Ս. Հ. Միութեան Կեդր. գործադիր կոմիտէին դիւանը դեկտեմբեր 1ին նիստ գումարելով, հետեւեալ որոշումները տուաւ.—

1. Հրահանգել հարցաքննիչ իշխանութեանց՝ կարելի եղածին չափ շուտ լրացնել քննութիւնները՝ ահաբեկչական արարքներու պատրաստութեամբ կամ գործադրութեամբ ամբաստանուած անհատներու մասին:

2. Ցանձնարարել դատական իշխանութեանց՝ չյետաձգել մահապատիժի գործադրութիւնը, ընթացք տալով ներման խնդրագիրներու: Կեդր. գործադիր կոմիտէն անընդունելի կը գտնէ նկատի առնել այդպիսի դիմումներ:

3. Ցանձնարարել ներքին գործավարութեան պատկան իշխանութեանց (նախկին Չեկա) անմիջապէս գործադրել տալ այս կարգի ոճրագործի մը դէմ արձակուած մահավճիռը:

Ընդհանուր սուգ եւ շքեղ յուղարկաւորութիւն

Դեկտեմբեր 3ը, 4ը եւ 6ը սուգի օր հռչակուեցան Մոսկուայի մէջ, ի յիշատակ Սէրգէյ Կիրովի: Ամէն տեսակ թատերական ներկայացումներ, սինէմաներ եւ նոյնիսկ ճաշարանները փակ պիտի մնան այդ օրերը, համաձայն մասնաւոր հրամանագրի մը: Կիրովի մարմինը Մոսկուա փոխադրուեցաւ երեքշաբթի առտու, եւ զետեղուեցաւ Արհեստակցական Միութեան մարմարեայ սրահին մէջ: Ժողովուրդը պիտի կրնայ երթալ եւ իր յարգանքը մատուցանել սպանեալ գործիչին: Դեկտեմբեր 5էն 6ի գիշերը հանգուցեալին մարմինը պիտի հրկիզուի, եւ աճիւնը պիտի փոխադրուի սրահ, յետոյ հանդիսաւոր յուղարկաւորութիւն պիտի կատարուի կարմիր հրապարակին վրայ: Երկրին բոլոր կողմերէն գործարաններու պատուիրակութիւններ կը հասնին Մոսկուա, ներկայ ըլլալու համար յուղարկաւորութեան: Միեւնոյն օրը սուգի միթինկ մը պիտի գումարուի Լէնինի դամբարանին առջեւ: Սուգի ժողովներ տեղի կ'ունենան ամէն կողմ, բուռն արտայայտութիւններով (հատ մըն ալ կազմակերպուած է Փարիզ, Սալ Պիւլիէ, այս գիշեր): Առաջին առթիւ ցաւակցական այցելութիւններ տուին Ֆրանսայի, Իտալիոյ, Աֆղանիստանի, Թուրքիոյ, Մ. Նահանգներու եւ ուրիշ բազմաթիւ երկիրներու դեսպանները:

Սթալին եւ ուրիշնե՞ր ալ պիտի սպաննուէին

Կառավարութիւնը առ այժմ կը զգուշանայ տեղեկութիւններ հաղորդել սպանութեան շարժառիթներու մասին: Մամուլը կը մերժէ անձնական վրէժխնդրութեան կարծիքը, սպանութիւնը վերագրելով հակայեղափոխականներու: Այս առթիւ հրատարակուած լուրերուն համաձայն, երեւան հանուած է ահաբեկչական կազմակերպութիւն մը որ ճիւղեր ունի ամբողջ երկրին մէջ, եւ որուն անդամները առնուած են նոյն ինքն համայնավար կուսակցութենէն: Կ'ըսուի թէ ներքին գործավարութիւնը երեւան հանած է կարգ մը դաւադրութիւններ՝ Սթալինի եւ ուրիշ վարիչներու դէմ: Զգուշական արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են, որովհետեւ կազմակերպութեան մէկ ճիւղը երեւան հանուած է Լէնինկրատի մէջ եւ կարգ մը գնդակահարութիւններ կատարուած են: Գերման ճարտարագէտ մը, Ֆուքս, որ կազմակերպութեան մէջ մտած էր իբրեւ լրտես արտասահմանի հետ, տասը տարի թիարգելութեան դատապարտուեցաւ: Տիրող յուզումը չէ հանդարտած տակաւին: Քաղաքական Բիւրոյին անդամները խիստ պաշտպանութեան տակ առնուած են: Բոլոր անոնք որ կասկածելի խօսք մը կ'արտասանեն, անմիջապէս կը ձերբակալուին: Ասկէ զատ, աքսորականներու ցանկ մը պատրաստուած է, որ անմիջապէս պիտի գործադրուի, եթէ նոր մահափորձ մը կատարուի:

Ֆրանսա եւ Գերմանիա համաձայնեցան

ԳԵՐՄԱՆԻԱ 900 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔ ՊԻՏԻ ՎՃԱՐԷ, ԵԹԷ ՍԱՐԻ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ ՇԱՀԻ

Կարեւոր համաձայնութիւն մը գոյացաւ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ, շնորհիւ Երեքներու ժողովին որ շաբաթներէ ի վեր խորհրդակցութիւններ կը կատարէր Հռոմի մէջ:

Հիմնուելով Սարի հանրաքուէին հաւանական արդիւնքին վրայ, եւ այն ենթադրութեամբ թէ կրնայ նպաստաւոր ըլլալ Գերմանիոյ համար, յանձնաժողովը համաձայնութիւն մը ստորագրել տուաւ դեկտեմբեր 3ին: Այդ համաձայնութեամբ, Գերմանիա 900 միլիոն ֆրանք պիտի վճարէ Ֆրանսայի, ինչպէս եւ 11 միլիոն թոն ածուխ պիտի յանձնէ հինգ տարուան ընթացքին, Ֆրանսայի հանքագործներու միջոցաւ: Երբ նկատի ունենանք թէ հատուցումներու յանձնաժողովը նախապէս 300 միլիոն ոսկի մարք գնահատած էր Սարի ածխահանքերը, դիւրին է ըմբռնել թէ այս անգամ առաջարկութիւնը որքան նպաստաւոր է եղած Գերմանիոյ համար:

Համաձայնութիւնը կը տրամադրէ նաեւ որ Գերմանիա հատուցում վճարէ անհատ կալուածատէրներու կրած վնասներուն: Գերմանիոյ սահմանած գումարին մէկ մասը կանխիկ պիտի վճարուի, մնացեալը կարճ պայմանաժամերով: Ինչ կը վերաբերի քաղաքական խնդիրներուն, այդ մասին տեղեկագիր մը պիտի ներկայացուի Ազգերու Դաշնակցութեան: Միւս բոլոր մանրամասնական հարցերը լուծուած են Հռոմի համաձայնութեամբ, որ բաւական կը համարուի խաղաղութեան համար, թէեւ ամբողջ համաձայնութիւնը խարսխուած է այն ենթադրութեան վրայ թէ Սարը կրնայ Գերմանիոյ վերադարձուիլ:

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ պիտի քննէ այս առթիւ կազմուած տեղեկագիրը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲԱԲԵԼՈՆ

Գիտէ՞ք որքան մարմիններ եւ միութիւններ ունինք Փարիզի մէջ, անճար գաղթականներու հոգերով զբաղելու համար:

Իմ գիտցածներս նշանակեմ, դուք համրեցէք.—

1. Գաղթականներու գրասենեակ (օֆիս), հաստատուած՝ Հ. Հ. Պատուիրակութեան կողմէ (Ա. Խատիսեան, Քլէպէր):

2. Գաղթականներու գրասենեակ, նշանակուած՝ Գաղթ. Կեդր. յանձնաժողովին (Լ. Բաշալեան, ժամուն բակը):

3. Գաղթ. Կեդր. Ցանձնաժողով, ծնած՝ Նախկին ազգ. պատուիրակութենէն: (Հասցէն անորոշ: Կարելի է իմանալ Բարեգործականի գրասենեակէն):

4. Հայ Տնտեսական Կեդրոն (Զ. Խանզատեան, Պուլվառ Հօսման):

5. Աղքատախնամ Փարիզի (ժամուն բակը):

Կրնայի երկու Կ. Խաչերն ալ յիշել, իբրեւ օժանդակ օրկաններ, բայց զանց կ'առնեմ:

Ասոնք՝ պաշտօնականներն են: Վաւերական եւ հանրածանօթ:

Երբ տագնապը սաստկացաւ, այս մարմինները եւ ուրիշներ քով քովի գալով, կազմեցին միացեալ յանձնախումբ մը, որ յուշագիր-աղերսագիր մը ներկայացուց կառավարութեան:

Մինչ այս մինչ այն, Պ. Արամ Թիւրապեան ասպարէզ կը նետէր «Ֆրանսա ապաստանած Հայ. աշխատաւորներու շահերու պաշտպանութեան յանձնախումբ» մը, ինքն իր գլխուն եւ յիսուն սանթիմնոց յայտարարութեամբ մը որ գին կը փոխէ տեղին եւ մարդուն համեմատ:

Այս շաբթու լսեցի երկու նորութիւններ ալ.—

1. Կազմուեր է «Հայ փրանսասէր? խմբակցութիւն» մը, խմբական հպատակութիւն առաջարկելու համար:

2. «Ֆրանսական բանակի հայ պահեստիներու միութիւն» մը, «իրենց քաղաքացիի հանգամանքը խմբովին արժեցնելով, պետական շրջանակներու բարեացակամ ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար: (Հասցէ.— Զ. Խանզատեան):

Թերեւս ուրիշներ ալ կան, ծնած կամ յղի, որոնցմէ ես տեղեկութիւն չունիմ.

Ամէն պարագայի մէջ, «Յառաջ»ը այլեւս չի կրնար զանգատիլ թէ կազմակերպութիւն չունինք:

Ունի՛նք, ունի՛նք, եւ տրցակներո՛վ:

Տակաւին չեմ հաշուեր այն մասնաւոր գրասենեակները, որ ծանուցում կուտան թերթերուն:

Արդ, ինչո՞ւ գաղթականներուն վիճակը չի բարւոքիր, հակառակ այսքան օրկաններու եւ կազմակերպութեանց:

Մի՞թէ որ այդքան տարրական բան մը չէք հասկնար:

Պատճառը այն է որ տակաւին շատ պակասներ ունինք:

Օրինակ, [illegible] չկայ մը.—

1. Միութիւն մը՝ փրանսախօսներու հետ ամուսնացած Հայերու:

2. Միութիւն մը՝ Ֆրանսացիներու հետ ամուսնացած հայուհիներու:

3. Միութիւն մը՝ միայն ֆրանսերէն թերթ կարդացող Հայերու:

4. Միութիւն մը՝ առաջին անգամ Փարիզ հասած Հայերու:

5. Միութիւն մը՝ փրանսական վարժարաններէ շրջանաւարտ եղած գաղթականներու:

6. Միութիւն մը՝ իրենց տուներուն մէջ ֆրանսերէն խօսող երեխաներու:

7. Միութիւն մը՝ լատինածէս Հայերու:

... Մնացեալը դուք լրացուցէք:

ՎԱՀԷ

Ցունաց Պատրիարքին խնդրանքը պիտի մերժուի

Պոլսէն կը հեռագրեն դեկտեմբեր 2 թուականով.—Կը հաւաստեն թէ ժխտական պատասխան պիտի տրուի Ցունաց պատրիարքին այն խնդրանքին որով կ'առաջարկուի յոյն օրթոտոքս կղերը ազատ կացուցանել կրօնական տարազները հրապարակաւ գործածելու արգելքէն: Օրինագիծը պիտի քուէարկուի այս շաբթու: Միեւնոյն ատեն պիտի արգիլուի փաշական կամ ուրիշ քաղաքական խմբակցութեանց համազգեստներու գործածութիւնը:

Կրօնականներու տարազը Թուրքիոյ մէջ

ՀԱՅ ԿՂԵՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԱՐԴԷՆ ՀԱՄԱԿԵՐՊԱԾ ԵՆ

«Միլլիէթ» կը գրէ՝ «Հայ քահանաները գոհ» վերնագրին տակ.— *Պոլսոյ իմամներուն եւ քահանաներուն մէջ շահագրգռութիւն առաջ բերած է կրօնական տարազի նոր օրինագիծը: Այս մասին տեսնուեցանք կարգ մը հայ քահանաներու հետ: Շատերը ըսին թէ լաւ կը գտնեն օրէնքը:*

Մեր տեղեկութեանց համաձայն, Հայոց Պատրիարքարանի Կրօն. ժողովը զբաղած է այս խնդրով: Քահանաները ընդհանրապէս տեղին կը գտնեն օրէնքը: Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ, հայ հոգեւորականները քաղաքային տարազով կը պտտին, իսկ կրօնականը միայն եկեղեցիի մէջ կը կրեն: Հայոց Պատրիարքարանը կը խորհի նոր տարազ մը ընտրել կրօնականներու համար: Կը կարծուի թէ սակայն պիտի ըլլայ բոտէնկօթը, ինչպէս նաեւ գլխարկ մը որուն վրայ երիզներ պիտի զրուին, աստիճաններու տարբերութեանց համար:

«Ճումհուրիէթ» կը գրէ.— Հայոց կրօն. ժողովի ատենադպիր Թոմա քահանայ Շիկահեր հետեւեալը յայտարարեց մեր մէկ խմբագիրին.— «Արդէն մեր ժողովի օրակարգին վրայ կը գտնուէր կրօնական տարազը փոխելու խնդիրը, բայց մինչեւ հիմա վերջնական որոշում մը տրուած չէր: Իմ կարծիքով, ճիւպպէ գործածելը կրօնական պարտաւորութիւն մը չէ եւ ատոր համար է որ Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ, բոլոր հայ կրօնականները քաղաքային տարազ կը կրեն:

— Ի՞նչ տարազ մտադրած էք ընտրել, հարցուցի:

Քահանան բացաւ ճիւպպէին փէշերը եւ ցուցնելով տակի երկար վերարկուն որ բոտէնկօթի կը նմանի, ըսաւ.— Ինչպէս կը տեսնէք, ես հիմակուընէ քաղաքային տարազ մը շինել տուի ինծի համար: Երբ վերջնական որոշում մը տրուի, ճիւպպէն պիտի հանեմ եւ փալթօով պիտի պտտիմ: Գալով գլխանոցին, անոր փոխարէն սովորական սեւ գլխարկ պիտի գործածուի: Միայն յետոյ պիտի ճշդուի գլխարկին ձեւը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԹԻԱՆ ՀՈԳԵՐԸ՝ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԲԵՐՆՈՎ

»»»··«««

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր վերջը, ի՞նչ ընենք եւ ուրո՞ւ դիմենք.

Բանուորներ, ամէն օր, ամէն տեղ եւ ամէն քայլափոխի, այսպէս կը սկսին իրենց խօսակցութիւնը, յուզուած, մտահոգ եւ մանաւանդ խոցոտուած արժանապատուութեամբ.

Բոլոր անոնք որ, ներկայ քաղաքակրթութեան դարաշրջանին հայ– մաթլուսի կոչումին արժանացան, միեւնոյն հարցերու ցանցութեան տակ ձեւով մը ընկճուած, յոյսի, լոյսի եւ փրկութեան ճար մը փնտռելու անձկութեամբ կը դիմեն հոս ու հոն, կը դիմեն յաճախ պատահական անցորդին իսկ, եթէ միայն վստահ ըլլան որ պիտի լսուին, հոգ չէ թէ դիմացինն ալ միեւնոյն վիճակին մատնըւած ըլլայ։

Զրենք եւ չհարցնենք թէ ինչո՞ւ այս կացութիւնը, քանի որ իրականութիւնը այդ կարգի հարցումներով չէ որ պիտի կարենանք փրկել։

Տագնապը արդէն մտած է այնպիսի հրջանի մը մէջ որ անակնկալները անխուսափելի են մէկ օրէն միւսը։

Իրական գաղափար մը կազմելու համար, հարկ չկայ ենթադրութիւններու ետեւէն վազել։ Բաց ականջով եւ սրտաբաց լսենք այն ինչ որ կը խօսուի մեր շուրջը, ծանօթ թէ անծանօթ բերաններէ։

╳

— Տասներկու տարիէ ի վեր Ֆրանսա եմ հաստատուած։ Եկեր եմ օրհնուած Թուղթերով եւ մինչեւ հիմա բոլոր Թղթերս կատարելապէս կանոնաւոր են։ Մինակ տղայ մըն էի, աշխատեցայ քանի մը տարի, ամուսնացայ, տուն կազմեցի եւ հիմա վեց տարեկան փոքրիկ մը ունիմ։ Տարեկան միջին հաշուով շահած եմ 13 հազար ֆրանք, կինս ալ կ'աշխատի, տարեկան միջին հաշուով վեց հազար ֆրանք վաստկելով։

Տասներկու տարուան ընթացքին մեր ընդհանուր եկամուտը եղած է մօտ 180 հազար ֆրանք։ Պարտքով գնեցինք հող մը եւ շինեցինք մեր տընակը, շուրջ 70 հազար Ֆր. արժէքով։ Այսօր պարտք չունինք, կ'աշխատինք եւ եթէ թոյլ տան շարունակել մեր գործը, կրնանք այսուհետեւ քիչ մը աւելի տանելի կեանք վարել։ Պետութեան տուրք կը վճարենք տունին եւ չահատուրքի համար միջին հաշուով տարեկան 450–500 ֆրանք։ Կը ստանամ երկու հայերէն թերթ, կը հետեւիմ մեր ազգային կեանքի բոլոր անցուդարձերուն. կը մասնակցիմ իմ կարողութեան չափով բոլոր հանգանակութիւններուն։ Ոչ մէկ դատական խնդիր ունեցեր եմ ցարդ։

Երկրորդ մը.

— 12 տարի է, Ֆրանսա եմ մայրիկիս հետ։ Կ'աշխատիմ կանոնաւորաբար, տարեկան մօտաւորապէս 12 հազար Ֆր. եկամուտ մը ապահովելով։ Հօս դալուս ունէինք տասը հազար Ֆր.։ Տուն մը շինեցի պարտքով՝ 40 Ֆր. արժէքով։ Ցարդ դժգոհ չեմ վիճակէս, որովհետեւ միշտ աշխատած եմ։ Եթէ ձգեն որ աշխատանքս շարունակեմ, շուտով պիտի վերջացնեմ տունիս պարտքը։ Տարեկան 200–250 Ֆրք. տուրք կը վճարեմ։ Թղթերս կանոնաւոր են եւ ոչ մէկ խնդիր ունեցեր եմ իշխանութիւններու հետ։ Կը կարդամ հայերէն եւ ֆրանսական թերթեր։

Երրորդ մը.

— Փարիզ եկայ բոլորին հետ. Պոլսոյ մէջ փոքրիկ առեւտրական մը՝ հոս ստիպուեցայ գործարան մտնել։ Աւելի լաւ ապագայ մը ստեղծելու մտահոգութեամբ, գիշերները սարրիչութեան դասընթացքներուն գացի։ Աշխատանքի ծանրութեան եւ անունդի պակասի հետեւանքով հիւանդացայ եւ Թոքերու տկարութեամբ մտայ հիւանդանոց, մնալով հոն աւելի քան մէկ տարի։ Կորուած աշխարհէն, հիւանդանոցէն «Յառաջ»ի միջոցով զոյութիւնս յիշեցուցի մեր հայրենակիցներուն։ Տ. Կ. Խաչը օգնեց երբեմն երբեմն եւ իր անդամուհիները այցելեցին ինծի։ Հայ համբուստ մը թերթեր ղրկեց երբեմն։ Հիւանդանոցէն ելած եմ վեց ամիս առաջ։ Աշխատանքի սկսելով անմիջապէս, կրցայ անհրաժեշտ պակասներս լրացնել։

Վեց օր առաջ գործէս արձակուեցայ իբրեւ օտարական, հակառակ գործատիրոջս բոլոր բարեացակամութեան։

Առանց յուսահատելու վճռեցի իմ հաշուիս աշխատիլ Մօտակայ արուարձաններու մէջ։ Նախկին գործատէրս քաջալերեց զիս, տրամադրելով շարք մը կարեւոր եւ անհրաժեշտ առարկաներ արհեստիս վերաբերեալ։ Հայրենակից ծանօթ մը իր կեղտաւարտանը մէջ տրամադրեց ձրի խանութ մը։ Ամբողջ դրամագլուխս 200 Ֆր. էր, երբ գործէս ելայ։ Հիմա քովս ունիմ մօտ վաթսուն ֆրանք, մինչեւ խանութս կարգի դնելու համար անհրաժեշտօրէն պէտք ունիմ առնուազն 600 Ֆր.։ Ո՞ւրկէ կրնամ ճարել այս գումարը։ Չեմ գիտեր, շուարեր եմ, բայց պէտք է ճարել, որովհետեւ այս ձեւով միայն պիտի կրնամ գոյութիւնս պահպանել։ Ոչ ոքէ ողորմութիւն չեմ խնդրեր, ունեցած պարագայիս ոչ մէկ հանրօգուտ ձեռնարկի համար խնայեր եմ…

Իսկ պատմութի՞ւնը սա երիտասարդին, աշխոյժ, կորովի եւ մանաւանդ աշխատասէր.

— Հոս եկայ Ք. որբանոցի հետ։ Դպրոցէն սորվեցայ նաեւ կօշկակարութիւն։ Շրջանս լրացնելով եկայ գտայ ծերունի մեծ մայրիկս։ Կ'աշխատիմ գրեթէ միշտ շաբաթական 150 ֆրանքով։

Հիմա գործէս հանեցին, որովհետեւ օտարական ըլլալու յանցանքն ունիմ։

╳

Հա՞րկ է շարունակել շարքը։ Ներեցէք որ ընդհատեմ, վասնզի օրն իրուն դէմ դիմաց գտնուելով այսպիսի պարագաներու, կը դժուարանամ գրի առնել։

Չեմ ալ եզրակացներ եւ չեմ կրկներ ըմբոստացման այն արտայայտութիւնները որ տեղի կ'ունենան ենթականերուն կողմէ, իբրեւ տրամաբանական վախճան։

Այս կացութեան մէջ — եւ նմանօրինակ իրողութեանց հանդէպ — եզրակացութիւնն ու խօսքը կը վերաբերի անոնց որ պատասխանատուութիւն ունին պայքարելու օրուան վտանգին դէմ։

Ժամանակը կը դնէ այս զանգուածը վտանգաւոր դետնի վրայ. բոլոր աւելորդ խօսակցութիւնները մէկդի դնելով պէտք է գործով հակադդել օրուան վտանգին, որ սկիզբն է երկանց։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՍԱՐԻ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷԻՆ ԱՌԹԻՒ

»»»··

Սարի հանրաքուէն, որ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ յունուարի կիսուն, տեւ ամպի մը պէս կ'երեւայ հորիզոնին վրայ։ Քաղաքական մթնոլորտը մռայլ է իսկապէս, յղի՝ անակնկալներով, իբրեւ հետեւանք տասնըհինգամեայ երկդիմի քաղաքականութեան մը վերիվայրումներուն…

Հակառակ վերջին շնդալից դէպքերուն, որոնց ընթացքին ինկան թագաւորներ, նախագահներ եւ միջազգային քաղաքականութեան առաջնակարգ դերակատարներ, դիւանագիտական աշխարհը երեւութապէս անտարբերութեամբ կը հետեւի դէպքերու ընթացքին, թէեւ պատրաստ՝ միջամտելու հարկ եղած պարագային։

Ասդին, երկու յաւիտենական ոսոխները, Ֆրանսա եւ Գերմանիա, միշտ արթուն ամէն հաւանականութեանց դէմ, մարտաշունչ վճռականութեամբ պատրաստ են դիմագրաւել յառաջիկայ տարուան ամենամեծ ժողովրդական վճիռը — Սարի հանրաքուէն։

Աւելի քան երբեք ելեկտրականացած մթնոլորտին մէջ, ուր շահամոլական կիրքերը թափ են առած սանձարձակ, փորձենք ներկայացնել մէկ կամ միւս կողմի հաւանական յաջողութիւնները, որոնցմէ կախում ունին շատ մը բարիքներ կամ չարիքներ։

Ֆրանսա, իր արտաքին քաղաքականութեամբ, իրմէ անջատած է, վերջնապէս, Ճափոնը եւ Գերմանիան, որոնց արեւելեան ծրագիրներուն դէմ կանգնեց անանցանելի պարիսպներ։ Ֆրանքեւռուս քաղաքական սիրաբանութիւնը, միւս կողմէ, գծագծնեւորու հոսանք մը ստեղծած է այս գործին հեզինակներուն դէմ։ Չէ՞ որ Գ. Միջազգայինը, կ'ըսեն անոնք, որ մէկ հոգի եւ մէկ մարմին կը կազմէ Քրեմլի վարիչներուն հետ, կ'ուզէ «կապիտալիստ եւ բուրժուազ դասակարգին մոխրակոյտին վրայ կանգնել պրոլետարիատին իշխանութիւնը…

Ֆրանսական կառավարութիւնը կը անուցանէ, անտարակոյս, բոլորովին տարբեր ծրագիրներ։ Տարուան սկիզբը կնքեց, խորհրդային Ռուսիոյ հետ ոչ-յարձակման դաշինք մը եւ եղաւ, յետագային, ամենագլխաւոր կողմնակիցն ու ճարտասանը — յանձինս հանգուցեալ Գ. Պարթուի — Սովետներու Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ ընդունուելու խնդրոյն մէջ։ Այս առթիւ Գ. Մոթաներու կուռ ճառերը պայքին փչրուիլ միջազգային դիւանագիտութեան կրանիթեայ պատերուն առջեւ … խորհրդային Ռուսիան մըտաւ «աւազակներու որջին» մէջ եւ ֆրանսական մամուլն իսկ հրաւիրեց իր քաղաքացիները մատնակցիլ խորհրդային փոխատուութեան մը, մինչդեռ այս վերջինը իր առեւտրական հաշիւները կը մաքրէր Գերմանիոյ հետ, գերոյի իջեցնելով փոխանակութեանց քանակը։

Միեւնոյն առթիւ, Ֆրանսա ճըգեց իր արտաքին քաղաքականութիւնը Լեհաստանին հանդէպ, վասնզի մարաջախտ Փիլսուտսքիի կառավարութիւնը խուսափողական դիրք բռնեց պալթիկեան երկիրներու ոչ-յարձակման դաշինքին դէմ։ Լեհաստան ալ, իր կարգին, յուրջ հակադրեցութիւն մը դրաւ իր արեւելեան սխոյժականներուն դէմ։

Արդէօք Ֆրանսա յայտնապէս հակագերմանական եւ հակալեհական քաղաքականութիւն մը վարէ, պէտք է ունենայ գերագոյն պատճառներ։ Կը թուի թէ Գերմանիոյ մղձաւանջէն ազատելու համար կ'ուզէ այս վերջինը չէզոքացնել, որքան որ կարելի է, խորտակել որ եւ է հաղորդակցութեան կամուրջ Գերմանիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ, ժամանակ պատերազմական պիտոյքներու հայթայթման մարզին մէջ։ Իսկ Ռուսիոյ բռնած դիրքը կարելի է բացատրել Գ. Մոթթայի ժրնեւի մէջ խօսած ճառին հետեւեալ նախադասութիւններով. — «Խորհրդային Ռուսիա կ'ուզէ ազատիլ արեւմտեան բոլոր մտահոգութիւններէն, վասնզի շատ լաւ գիտէ թէ, յետագայ տարիներու ընթացքին, իր բոլոր ուշադրութիւնը պէտք է յարէ դէպի արեւելք»։

Ընդդիմադիր կողմը կը պատճառաբանէ թէ ֆրանսական արդի քաղաքականութիւնը կրնայ պատերազմի դուռ բանալ երկու պատճառներով։

Ա.— Ֆրանսա դէմ կը կանգնի գերմանեւլեհական արեւելեան ծրագիրներուն.

Բ.— Սարի քուէարկութեան նախօրեակին սուր հանգամանք մը կուտայ ֆրանքեւգերմանական յարաբերութեանց։

Այս վերջին խնդիրը պիտի քննենք ներկայ յօդուածով, այնպէս որ նախընտրելի է հապճեպ ակնարկ մը նետել Գերմանիոյ վրայ, 30 յունիսի ապանութիւններէն եւ 19 օգոստոսի հանրաքուէէն յետոյ։

Երեւութապէս ոչ մէկ փոփոխութիւն։ Գ. Հիթլէր ունեցած է տիտղոս մը աւելի եւ Գերմանացիներէն 88 առ հարիւրը վստահութեան քուէ տուած է իրեն, քանի որ «ոչ» քուէարկելու համար պէտք էր աչքի առջեւ ունենալ ամէն կարգի հալածանք։ Գ. Հիթլէր իր կողմն ունի մեծամասնութիւնը։ Ուրեմն կ'ուզէ ժամ առաջ շահիլ արտաքին յաջողութիւններ։

Եթէ առաջնորդ–նախագահի մտքին մէջ վերջացած կը նկատուի ազգ. ընկերվարական յեղափոխութեան գործը, այնուամենայնիւ հարկ է կայուն վիճակ մը տալ գերման ազգին, որ չերտուորուած է քանի մը դասակարգերու, — բանակ, առեւտրական, դիւղացի, գործաւոր։ Եթէ, յաջս աշխարհի, Հիթլէր միահեծան տէրն է Գերմանիոյ, ունի, անկասկած, խորհրդականներ, առաջին հերթին՝ բանակին սպայակոյտը։ Արդ, կանոնաւոր բանակը ըլլալով երկրին միակ ճնշող ուժը, որ կը զօրանայ օրէ օր, մութին մէջ, հակառակ դաշնագրային արգելքներու, պատրաստ է, հարուածել թշնամին, ըլլայ արեւելք թէ արեւմուտք։ Զինուորական վարիչներն ալ, իրենց կարգին, բաժնուած են երկու կողմերու.— Առաջինը համամիտ է դաշնակցելու Ռ. Ռուսիոյ հետ, իսկ երկրորդը կ'ուզէ համաձայնիլ Ֆրանսայի հետ, հարուածելու համար իր արեւելեան թշնամին։

Տնտեսական եւ ելմտական ճիւղին մէջ Գերմանիա կը ջանայ ըլլալ բոլորովին ինքնաբաւ։ Հինգ տարի վերջ, կը հաւատան ուղղափառ ազգ. ընկերվարականները, Գերմանիա անկախ պիտի ըլլայ արտասահմանեան երկիրներէն։ Զինք առնուած է, ամենալայն սատրիճանի մը վրայ, նախանիւթերու արուեստական պատրաստութիւնը, ինչպէս՝ քարիւղ, բամպակ, մետաքս, ծծումբ եւ պիտի շարունակուի գերման գիտութեան գերագոյն միջոցներով։ Միւնիխի մէջ շինուած են երկու հարիւր բնալուծարաններ ուր պիտի կեդրոնանան նախանիւթերու պատրաստութեանց վերաբերեալ բոլոր գիւտերը.

Գալով հանքային արտադրութեանց, պղնձի տեղ պիտի գործածուի ալիւմին, որմէ 50 հազար թոն պիտի շինուի 1935ի ընթացքին։ Իսկ երկաթի արտադրութիւնը ամսական 160 հազար թոն աւելցած է, որուն առթիւ զինուորական խորհուրդը չի ծածկեր իր ակնյայտնի գոհունակութիւնը։

Կրնաք երեւակայել այն անսահման եռուզեռը որ կը պահանջէ համանման ծրագրի մը նոյն իսկ մասնակի իրականացումը։ Գերման ժողովուրդին կրցած են հաւատացնել թէ պիտի չարժի եթէ չուզեր մեռնիլ, որովհետեւ արար աշխարհ զինակցած է իրեն դէմ, խափանելու համար իր ուժն ու ազատութիւնը։ Թէ՝ իրենց երկիրը զոհն է Հրեաներու եւ բոլշեւիկներու կոյր ատելութեան, որոնց ամենագլխաւոր զէնքն է Ֆրանսա իր բանակով միասին

Ահա այս գերագրիռ պայմաններուն տակն է որ կը ներկայանայ Սարի խնդրոյն անմիջական լուծումը։

Ֆրանսա կը գտնուի վտանգաւոր եւ անծանօթ հանելուկի մը առջեւ, իսկ Հիթլէրեան վարչաձեւը կրնայ հոկայ յաջողութիւն մը արձանագրել, որով իր գոյութիւնը ամրացնել երկար եւ անծանօթ ժամանակով։

Արդ, համաձայն Վերսայլի դաշնագրին, յառաջիկայ յունուար 13ին, Սարի ժողովուրդը պէտք է ինքն իսկ որոշէ իր ճակատագիրը, ընտրելով երեք պայմաններէն մէկը

Ա. Սարը ֆրանսակա՞ն պիտի ըլլայ.
Բ. գերմանակա՞ն, Գ. թէ ինքնավար։

Դաշնագրին եւ հետեւանքներուն մանրամասն լուծումը չէ որ կ'ուզենք ընել հոս, բայց համաձայն արդիւնքին, կան շատ վտանգաւոր պարագաներ։

Սարցիներու մեծամասնութիւնը սերած ըլլալով գերման ցեղէ, Ֆրանսա շատ լաւ գիտէ որ այդ նահանգը իր մայր երկրին կցել անկարելի է։ Ուրեմն քուէարկութեան արդիւնքը կամ «գերմանական» է եւ կամ «ստատուքօ» ։ Առաջինը հսկայ յաջողութիւն մը պիտի նկատուի Գ. Հիթլէրի համար, իսկ երկրորդը՝ ֆրանսական յաղթանակ մը։ Այս երկրորդ պարագային ոչ մէկ փոփոխութիւն Սարի վարչական եւ ուրիշ կալուածներուն մէջ։ Հանքերը եւ ֆրանսական գործօն դրամագլուխը, որ կը հասնի շուրջ երկու միլիառ ֆրանքի, կը մնան փրուսական սեփականութիւն։ Եթէ երբեք Սարը դառնայ գերմանական հողամաս, այս հարցերը, եւ ուրիշներ պէտք է լուծուին Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ, ինչ որ վտանգաւոր վէճերու դուռ կրնայ բանալ։ Այս նըկատողութիւնները աչքի առջեւ ունենալով է որ անշուշտ մարաջախտ Փէթէն Ֆրանսայի նախկին զինուորական նախարարը, կը յայտարարէր Երեսփ. յանձնախումբի մը առջեւ թէ 1935 տարուան փետրուար ամիսը պիտի ըլլայ «կրիտիքական»։

Սարը, ինչպէս ըսինք, գերմանածին է։ Բայց անոր բնակչութիւնը պէտք է քուէարկէ ի նպաստ կամ ի վնաս հիթլէրական Գերմանիոյ։ Արդ, համայնավարները չեն կրնար այդ ուժերին ի նպաստ քուէարկել եւ կ'երազեն նոյն իսկ հոն ստեղծել արեւմտեան առաջին խորհրդային երկիրը։

Ընկերվարականները յայտնած են արդէն իրենց տեսակէտը. կ'ուզեն քուէարկութեանց թուականը յետաձգել տալ երկու կամ երեք տարի մինչեւ այդ՝ հիթլէրական ուժերը տապալած տեսնելու յոյսով։ Այն առնէն է որ պիտի ուզեն քուէարկել Սարի կցումը գերման մայր հայրենիքին.

Կաթոլիկները, որ այդ նահանգին մեծամասնութիւնը կը կազմեն, վճռական որոշում մը չեն տուած տակաւին։ Անոնց ձեռքին մէջ կրնայ գտնուիլ քուէարկութեան բանալին։ Այսուհանդերձ անոնք որոշ կասկածանքով կը նային նացի ուժերին վրայ, որ կրօնական ոչ մէկ ապահովութիւն կ'երաշխաւորէ իրենց։ Բողոքականները աւելի նպաստաւոր դիրք մը ունին։

Այս պարագաները աչքի առջեւ ունենալով, կը թուի թէ մեծամասնութիւնը պիտի հակի ինքնավարութեան կողմը — ինչ որ կրնայ աւելի նպաստաւոր ըլլալ իրենց — քան թէ քուէարկել ի նպաստ հիթլէրական Գերմանիոյ։

Ի հարկէ այս եզրակացութիւնը իբրեւ վերջնական արդիւնք ընդունիլը միամտութիւն կրնայ համարուիլ, Գերմանիան գործի է փարած իր աւելի փրոփականտով Սարցի քուէարկողը միշտ աչքի առջեւ ունի գերման արշաւ մը իր երկրէն ներս, որու հաւանականութիւնը երբեք չի ծածկեր «Գերմանական ճակատ»ի ղեկավարութիւնը.

Ն. ՀՐԱՉԵԱՆ

Կեանքը Սէն Մորիսի մէջ

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍ, (Յառաջ) — Իոն գետին ափը, գեղատեսիլ գիւղաքաղաք մըն է Սէն Մորիս, փոքրաթիւ բնակչութեամբ։ Ունի արուեստական մետաքսի գործարան մը (Տէքսթիլ մաանաֆիւզը)։ Գործադրկութիւնը այստեղ ալ իր աւերը կը գործէ։ Հարկերին տասի օրէնքին տրամադրութեան համաձայն, օտարները դուրս կը դրուին առանց ազգի խտրութեան։ Նըպաստ ստանալու յոյս ալ չկայ։ Գաղութը կը բաղկանայ 85 ընտանիքէ, 13 որբեւայրիներէ եւ վեց ամուրի երիտասարդներէ։ Ունինք մէկ սրճարան, մէկ պարտավաճառ, երկու սափրիչ, երկու կօշկակար, իսկ միւսները բանուոր՝ նոյն գործարանին մէջ, որ իրենց տրամադրած է հանգստաւէտ բնակարաններ։ Ունինք նաեւ հայ կաթնավաճառ մը (գործաւոր)։ Քանի մը հայրենակիցներ ալ հողեր գնած են տուն շինելու համար, բայց ափսոս որ հակառակը եղաւ եւ եթէ այսօր ծախելու ըլլան, մէկ չորրորդ գնով իսկ առնող չկայ։ Ազգային կազմակերպութիւն չունինք, միայն Հ. Օ. Դ. Զարզարեան խումբն է որ լուռ ու մունջ կը գործէ։

Ք.Վ.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (2)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱԳԳԻ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

Անմիջապէս նոր փախաթ մը փակեցին։ Խօսք բացի կացութեան եւ գաղտնի հարցերու մասին։

Վերջապէս խնդիրը հասաւ մինչեւ կուսակալներուն յանձնութիւնները, բոլորը մէկ բերան սկսան այրած սրտով տրտնջալ իրենց ողբալի վիճակի մասին։ Ի վերջոյ ինքնութիւնս յայտնեցի։ Բացատրեցի թէ ի մօտոյ կեդրոնի դէպքումներն ու բռնութիւնները պիտի դադրին, երեսփոխանական ժողով պիտի գումարուի, եւ թէ այսուհետեւ ոչ ոք պիտի կրնայ ուրիշ մը կեղեքել։ Ժողովուրդը պիտի հարստանայ եւ երջանիկ կեանք պիտի վայելէ։

Հասկցուցի թէ իրենց հարստութիւնը եղող այս ածխահանքերը ինչպէս օտարներուն յանձնուած են, եւ եթէ ազգին այս կարգի իրաւունքները խլուելով թշնամիներուն յանձնած են թէ չըլլային, այս հանքերը հիմա իրենց սեփականութիւնը պիտի դառնային. Ապտիւլ Համիտին անէծք կարդալով բասծներս հաստատեցին, եւ մաղթանքներ ըրին կուսակցութեան յաջողութեան համար։ Իրիկուան դէմ վերադարձանք Զոնկուլտագ։

Ամերիկայէն վերադարձող խմբակները, ապագայ վեհապետութեան ձգտող մեծ եւ գաղտնի կազմակերպութեան մը անդամ ըլլալս, Զոնկուլտագի մէջ գտնուող խմբակներուն ըզգացուցեր են։ Անոնք գիշերը զիս իրենց մօտ հրաւիրեցին տեսակցելու համար։ Շոզենաւին կամրջակին վրայ անոնց դատախօսութիւն մը տուի։ Մանրակրկիտ կերպով վերլուծեցի կացութիւնը։ Բոլորը համաձայն գտնուեցան յայտնած կարծիքներուս։ Ըսի որ, եթէ այսպէս շարունակուի հայրենիքը պիտի կործանի, եւ կրօնքը ձեռքէ պիտի ելլէ։ Խօսեցայ հանրային կարծիքը շարժման մէջ դնելու անհրաժեշտութեան եւ միութեան օգտակարութեան մասին։ Շոգենաւին մէջ գտնուող Եւրոպացիները իրենց անընդունակ համարած խմբակներուն յեղաշրջման գաղափարներուն հանդէպ ցոյց տուած ընդունակութենէն ապշահար, յանուն օսմ. հայրենիքին փրկութեան շնորհաւորեցին զիս։

Նոյն անցագրով ցամաք ելայ նաեւ Տրապիզոն։ Հանդուցեալ Նաճիին մահուան դատապարտուած հրապարակը գացինք, Համտի փաշային աղջիկն ու կինը եկեր հանգուցեալին նուիրական դիակին վրայ թքեր են։

Պաթում հասնելու քիչ մնաց վըտանգաւոր հանգամանք պիտի ստանար։ Որովհետեւ Ռուսիոյ մէջ անցագրի գործողութիւնները այնքան խստ են որ, շոգենաւ կը խուժեն մաքսային պաշտօնեաներն ու ոստիկան զօրքեր եւ ոստիկաններ։

Ոստիկանը նախ եւ առաջ կարդաց իմ անցագիրս։ Ես հեռուն կեցած էի։ Առաջին առթիւ քնութեան ենթարկուելուն անպատեհութիւնները գնահատելով, յառաջուցմը նպատակայարմար դատայ եւ ձայնս չհանեցի։ Իրենց պատրաստել պատրուակելով խուցս քաշուեցայ։ Այս միջոցին ոստիկաններուն «հաճի», «հաճի» պոռալը լսեցի Կուսակցութեան պաշտօնաթուղթն ու ծածկագիրը անմիջապէս ծով նետեցի։ Այս ձայնին վըրայ բաւական իրար անցայ։ Փառք Աստուծոյ որ փնտռուած «հաճին» ես չեմ եղեր։ Ուրիշ «հաճի» մըն է եղեր, որուն անցագիրը կասկածելի գտեր են։ Այս մարդը հեկողութեան ներքեւ բանտ առաջնորդեցին։ Ուրիշ երեք հոգի եւս այս ձեւով ձերբակալուեցան։

Վերջապէս անցագիրս պահանջելու համար ոստիկանին մօտեցայ։ Երեք ժամէ ի վեր անընդհատ անցագիր քննելով եւ արձանագրելով, վրայ գլուխ խուզարկելով յոգնած ոստիկանը.

— Ա՞յս է քուկինդ, ըսաւ ու առանց մանրակրկիտ քննութեան ժամանակ գտնելու, անցագիրը ձեռքս տուաւ։

Եթէ 37 տարեկան արձանագրութիւնը ուշադրութիւն գրաւէր, անտարակոյս ես ալ բանտարկուելէ յետոյ պիտի յանձնուէի համիտեան կառավարութեան, ինչպէս սովորութիւն էր Ռուսիոյ մէջ։

Պաթումի մէջ այցելեցի տեղւոյն խմբակ հասարակութեան վրայ մեծ ազդեցութիւն ունեցող եւ Սանճագ պէյ զադէ անուանեալ Մէհմէտ պէյին, բայց ինքնութիւնս չյայտնեցի։ Փարիզէն եկած ըլլալս, խօսակցութիւնը տարաւ «Ժէօն Թիւրքեր»ուն եւ անոնց կուսակցութեան։ Մէհմէտ պէյ Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութեան հանդէպ ունեցաւ ոչ-բարեացակամ արտայայտութիւններ։

«Ի վերջոյ հասկցայ որ յէշնալը Թըթակցութեան մէջ է Սապահէտտին պէյի հետ, եւ Եգիպտոսէն եկած Իսմայիլ Հագգը պէյ անունով անձնաւորութիւն մը, Բէզա պէյի հասցէին ունեցեր է սարսափ զրպարտութիւններ։ Մեր երկարատեւ խօսակցութիւններ այս կասկածը փարատեցին եւ ճըշմարտութիւնը երեւան եկաւ։ Մշակեցինք գործունէութեան յատուկ ծրագիր մը, որուն գործադրութիւնը յետաձգուեցաւ դարնան։ Սապահէտտին պէյի հանդէպ ունեցած համակրանքը հետզհետէ կը նուազի եւ կը հակի դէպի մեզ։ Այս անձնաւորութենէն կարելի է օգտուիլ մեծապէս։ Սապահէտտին պէյի ներքին գաւառներուն միջեւ կատարուած յարաբերութեան միջնորդ կը հանդիսանայ ինք։

«Գալով այն անձնաւորութեանց, որոնց անունները դրկած էի անցեալ շաբաթ, ռուսական յեղափոխութեան ընթացքին իս ամենը ապաստանած—թեան մղած, եւ Խազախ ազայ մը եւ երկու զինուորներ ապանած ըլլալնուն համար մահուան վճիռ ստացած, եւ այս պատճառով Օսմ. սահմանը անցած չորս «աւազակներ» են։ Իրենց գիւղին մէջ գողտնաբար տեսնուեցայ անոնց հետ։ Որոշեցինք որ, յառաջիկայ գարնան, Պարսկաստանէն վերադարձիս, ես ալ միանամ իրենց։

«Էրզրումի եւ Տրապիզոնի սահմաններուն վրայ գտնուող Թուրքիոյ կարեւոր խմբակ գիւղերը այցելեցի հետ Դիմաւորող անձնաւորութեանց տեսնուեցայ, անոնց միջեւ գաղափարական միութիւն ստեղծելու համար Երկու կողմի սահմանամերձ շրջաններու խմբակ ժողովուրդներուն միջեւ շփումը ապահովուեցաւ։

«Այժմ երկու ամիսէ ի վեր Սամսոն կը գտնուիմ։ Վանի եւ Թիֆլիսի նահանգներուն հետ սերտ շփում ունիմ այս վայրը։ Կը գտնուինք պարսկական յեղափոխութեան ամէնէն եռուն մէկ շրջանին. Մէկուկէս ամիսէ ի վեր Սալմաստ գրեթէ պաշարուած վիճակ մը կը ներկայացնէ։ Մեր կուսակցութեան կողմէ, Թաւրիզի եւ Թէհրանի «մէճլիսական»ներուն ղրկուած յայտարարութիւնը շատ նպաստակայարմար եղաւ։

(Շար.)

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐԻՒՆՈՏ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՊՏԻՎ ՀԱՄԻՏ ԱՇԽԱՏԵՑԱՒ ԱՐԱԳՕՐԷՆ ԱՌԱՋՔԸ ԱՌՆԵԼ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ, ԲԱՅՑ ԵՂԱԾԸ ԵՂԱՒ ԵՒ ՇԱՏ ԱՐԻՒՆ ՀՈՍԵՑԱՒ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ապտիւլ Համիտ չատ վախցաւ դէպքերու այս զեկուցումէն եւ կ'ըսէր. «Մեր կուսակալներուն, մեր պաշտօնեաներուն անհոգութիւնը եւ անճարակութիւնն են պատճառը այս բոլոր փորձանքներուն որոնք կուգան մեր գլխուն...

Իսկ վերջը չէր գար եւրոպական բոլոր թերթերու եւ դաչինքներու քննադատութեանց. Լորտ Սոլզպըրի, բարեկամներին տարեկան հացկերոյթին առթիւ խօսած ճառին մէջ, Ապտիւլ Համիտին ակնարկելով ըսաւ. «Այս աշխարհի մէջ, խիստ բռնութիւնը կը տապալէ իր հեղինակները, որքան ալ բարձր դիրքեր գրաւեն անոնք»։ Քանի մը օր յետոյ արտասանած ճառի մը մէջ ալ, նոյն Սոլզպըրին կ'ըսէր. «Իմ կարծիքով, անցեալի սխալներու քաւութիւնը ապահովելու է։ Յաւիտենական եւ անխնայ օրէնք մը այս քաւութիւնը իր հեղինակներուն կը հասցնէ»։

Ապտիւլ Համիտ չատ աղդուած էր այս ճառերէն։ Զիս Ֆրանսական դեսպան Քամպոնին ղրկեց, անոր կարծիքը հասկնալու համար։ Քամպոն ըսաւ ինծի. «Իմ կարծիքով, այս ճառերը պէտք է իբրեւ աղդարարութիւն ընդունիք ձեզի համար։ Եթէ անկեղ-

...

Մաղհար պէյի աչքին տակ ուրիշ հաց եղած է մեր զինուորներուն կողմէ։

✕

Ֆրանսա եւ Ռուսիա չէին ուզեր որ մարտանաւեր գան Պոլիս եւ ի հարկին ...

ՖՐԱՆՍԱ ՊԷՏՔ ՈՒՆԻ ՕՏԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Եթէ պատերազմն եղաւ պատճառը, որ անդունդ մը բացուի մեր հողագործ բնակչութեան մէջ, — անդունդ մը զոր մասամբ լեցուցինք օտար բանուորութեամբ, — պատերազմէն անկախ ուրիշ երեւոյթ մը եւս եկաւ մեզ մղել որ օտար բանուորներ կանչենք։ Այդ երեւոյթն էր՝ մեր գիւղերուն պարպուիլը կամ ամայանալը, այն պատճառով որ բնակչութիւնը դէպի քաղաք կը խուժէր...

— մանաւանդ դարձած են զանազան ծանր աշխատանքներու. Եթէ, հետզհետէ զանգելով հանրային ցանկութեան, որ կ'արտայայտուի ներկայիս, երկիր վերադարձնենք, բոլորը մէկ, այս օտարականները, ապահով եմ որ, իրենց հետ...

ՍԱՒԻՇ ՄԻՆԻՐ

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՊՕԼԻԿԵԱՆ կը ծանուցանեն իրենց անդրանիկ զաւկին՝ ՑԱԳՈՐԻ ծնունդը։

Մարսէյլ, 28 Նոյեմբեր 1934

...նուին մեր հոգեկան տկարութիւնները այն բոլոր հարցերուն մէջ, որ կը ներկայանան։ Այս ամէնը թերեւս շատ հեռու նկատէք հարցէն, որ մեզ կը զբաղեցնէ։ Սխա՛լ, կորիզը այս է։

(Թած)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«Հայ-Բոյժ»

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ Բժշկութեան եւ առողջապահութեան

ԹԻՒ 3 (ԴԵԿՏ.)

Բովանդակութիւն. — Հայ բժիշկները, ՏՈՔԹ. Վ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ, Ի՞նչ պէտք է գիտնայ մայր մը, Զ. ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ, Ի՞նչ ընել երբ շաքարախտ ունիք, ՏՈՔԹ. Գ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ, Պայքար խլիրդին (քանսէր) դէմ, Առողջապահութեան նախարարութեան յայտարարութիւնը, Շնչառական մարզանք, ՏՈՔԹ. Լ. ՇԷՔԹԷՐ, Գիրութիւնը եւ իր դարմանը, ՏՈՔԹ. Բ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ, Արիւնահոսութիւնը քիթին մէջ, Աստմնաբոյժ Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

Ցաւօրդով՝ յօդուածներ ունին Տոքթ. Ա. Աչճեան, Ինչպէս ածիլուիլ, Տոքթ. Ց. Գաբրիէլեան, Կաթնակերու հիւանդութիւն, Տոքթ. Կէօվճեան, Ճամբորդներու հիւանդութիւն (ծովախտ, նոյն հիւանդութիւնը լոգեկառք եւ հանրակառք նստելու պարագային)...

Բաժնեգինը՝ Ֆրանսա 20 ֆրանք, արտասահման 25 ֆրանք։ Դիմել Dr. Ch. Aivazian, 17, Rue Damesme, PARIS.

ՅԱՌԱՋ ԻՐ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (40)

Ս Պ Ի Տ Ա Կ Ա Ր Ծ Ի Ւ Ը

Թարգմ. Ա. ՀԱԲԵԼԵԱՆ

Գրեց՝ ՌՕԼԸՆՏ ՑԷՆԻԸԼ

...

(Շար.)

— Ձեր մօրուքը պիտի խուզէ՞ք։

— Զեմ կարծեր, բայց եւ այնպէս, կարելի է աւելի կարճեցնել եւ յարդարել։

Իսկ Հմայեակ Գախթիարեան վրդ. հետեւեալը յայտարարած է նոյն թերթին.— «Եթէ օրէնքը հրատարակուի, բնականաբար պիտի պարտաւորուինք քաղաքային տարազ հագնիլ։ Հաւանական է որ ճիւպպէին փոխարէն « եւ է փարդեսիւ մը ընդունուի։ Փողկապի փոխարէն ալ՝ սեւ կրծկալ պիտի գործածուի, ինչպէս կ՚ընեն անգլիացի կրօնականները։ Գլխարկները սեւ պիտի ըլլան. միայն քահանաները, վարդապետները եւ եպիսկոպոսները իրարմէ զատելու համար, առաջիններուն գլխարկի երիզը սեւ պիտի ըլլայ, վերջիններունը՝ գոց մանիշակագոյն։ Բայց եւ այնպէս, այս մանրամասնութիւնները պիտի ճշդուին կազմուելիք յանձնաժողովին կողմէ։

Կին երեսփոխաններ Թուրքիոյ մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն դեկտեմբեր 2 թուականով.— Ազգ. Մեծ Ժողովը այս շաբթու պիտի քննէ առաջարկ մը որ կը տրամադրէ փոփոխել սահմանադրութիւնը, կիներուն ընտրելութեան իրաւունք տալու համար օրէնսդրական ընտրութեանց մէջ։ Կը յուսացուի թէ այս առաջարկը պիտի ընդունուի եւ թէ բաւական թիւով կիներ թեկնածու պիտի ներկայանան յառաջիկայ ընտրութեանց առթիւ։

Դատիճը չուզեր կոտրել ֆրանքին արժէքը

»»» · · «««

ԲՈՒՌՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Երկուշաբթի օր բուռն վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ երեսփ. ժողովին մէջ, Ֆրանքի արժէքի մասին։ Ելմտական նախկին նախարար Պ. Փօլ Ռէյնօ, որ տնտեսական կացութեան բարւոքումը կը տեսնէ ֆրանքին արժեզրկման մէջ — հետեւողութեամբ նախագահ Րուզվէլթի — նորէն արծարծեց այս հարցը։ Դիտել տուաւ թէ գործերու վիճակը շատ աւելի գէշ է այն երկիրներուն մէջ որ կառչած են ոսկեդրամի դրութեան։ Հերքեց վարչապետին այն տեսութիւնը թէ գիները բարձրացած են միւս երկիրներուն մէջ իսկ իջած՝ Ֆրանսայի մէջ։ « Ցորենին գինը բարձրացած է երբայրին հետեւանքով, բայց հում նիւթերու գիները կ՚իյնան առանց մը ի վեր։ Ինչ կը վերաբերի մեծաքանակի գիներուն, ոչ միայն բարձրացած չեն, այլ եւ զգալի անկում ունեցած են Անգլիոյ, Մ. Նահանգներուն եւ Ճափոնի մէջ։ Թերթերը գրեցին թէ Պ. Ֆլանտէնի եւ Րուզվէլթի փորձերը յար եւ նման են։ Մինչդեռ Րուզվէլթի քաղաքականութիւնը հիմնուած է տոլարին արժեզրկման վրայ, Պ. Ֆլանտէնի տեսակէտն է վերահաստատել վստահութիւնը։ Ինքնաթելադրութեան մեթոտով բուժումը լաւ է ջղային խանգարումներու համար, բայց չի կրնար լեցնել ակռայի մը խոռոչը»։

Այս յայտարարութիւնը եւ դեռ աւելի սուր խօսքեր բիմ հանեցին վարչապետն ու ելմտական նախարարը, եւ կատարեալ մենամարտ մը սկսաւ։ Վարչապետը յայտարարեց, — «Ես պատրաստ եմ հետեւելու անոնց որ գտած են ամբողջ ճշմարտութիւնը. բայց անոնք պէտք է ապացուցանեն թէ գտած են։ Թող Պ. Ռէյնօ ապացուցանէ ֆրանքին արժեզրկման առաւելութիւնները»։ Նախկին նախարարը անմիջապէս պատասխանեց հրաւէրին, կրկնելով այն բոլոր տեսութիւնները զորս պարզած է մամուլին մէջ։ Շեշտեց թէ անկարելի է ամբարձնել համաշխարհային գիները, ցորչափ սթերլինը եւ տոլարը տարբեր քաղաքականութեան կը հետեւին։ Պ. Ֆլանտէն յայտարարեց.— «Դրամական ամրացման միջազգային քաղաքականութիւնը միայն մեր կամքէն կախում չունի։ Ցաւօք, մենք ներքին խնդիրներ ունինք որոնք չեն կրնար սպասել։ Ինչ կ՚ուզէք ընէք. Ֆրանսական ողջմտութիւնը չի կրնար ըմբռնել թէ ինչո՛ւ կարգ մը մարդիկ պիտի հարստանան, իսկ ուրիշներ պիտի աղքատանան։ Թող Պ. Ռէյնօ ինք փորձէ։ Ես երբեք չպիտի ստանձնեմ արժեզրկման պատասխանատուութիւնը»։

Ելմտական նախարար Պ. Ժէրմէն Մարթէն ալ իր կարգին յայտարարեց.— «Եթէ դրամական ամրացումը կարելի ըլլայ ապահովել Մեծն Բրիտանիոյն եւ Մ. Նահանգներէն, մեծ ծառայութիւն մը մատուցուած կ՚ըլլայ մարդկութեան։ Բայց սխալ պիտի ըլլար այժմ բանակցութիւններ առաջարկել ամրացման մասին»։ Այս յայտարարութենէն կը հետեւի թէ Ֆրանսա թելադրութիւններ բրած, սակայն ձախողած է։ Նախարարը բացատրեց թէ ֆրանքին գինը կտրելով, փոքրերը պիտի վնասուին եւ մեծ շահագէտները պիտի օգտուին։ «Դալով սեռական գանձին, ան պիտի կրնայ տասը միլիառ ֆրանք փոխ առնել, բայց այդ գործողութիւնը անպարկեշտութիւն պիտի ըլլայ։ Ես երբեք չպիտի համաձայնիմ նոյն իսկ նկատի առնել ֆրանքի արժեզրկման կարելիութիւնը»։

Հայ դրամանենգ մը ձերբակալուեցաւ

Ոստիկանութիւնը Սէն Լազարի կայարանին մօտ ձերբակալեց Հայ մը, Պոլսեցի Օմնիս (Օհաննէս?) Մարկոսեան եւ իր բարեկամուհին, Մառի Շօսոն, երբ կեղծ հինգ ֆրանքնոցներ կը քշէին։ Թերթերը կը գրեն թէ Հայը լրագիր կը գնէր կրպակէ մը եւ տրուած դրամին մնացորդը կ՚առնէր, երբ գաղտնի ոստիկան մը օձիքէն բռնեց։ Իսկ Մառի Շօսոն, որ քովը կեցած էր, խուզարկուելով 12 հատ կեղծ դրամներ գտնուեցան վրան։ Ոստիկանները խուզարկեցին նաեւ անոնց բնակարանը, եւ գտան կեղծ դրամներ, ինչպէս եւ մետաղը եւ կաղապարը։ Երկուքն ալ խոստովանեցան թէ բազմաթիւ կեղծ դրամներ քշած են թէ Փարիզի եւ թէ գաւառի, մասնաւորապէս Լիոնի եւ Մարսէյլի մէջ, ուրկէ նոր վերադարձեր էին։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԳՈՒՔՐԷՇ ՀԱՍԱՒ խորհրդային առաջին գեսպանը, Օսթրովսկի։ Այս դէպքին կարեւորութիւնը հասկնալու համար, կը բաւէ ըսել թէ 1918էն ի վեր դիւանագիտական յարաբերութիւնները խզուած էին Ռումանիոյ եւ Ռուսաստանի միջեւ։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱԶԳ. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ յառաջիկայ ելմտացոյցը պիտի ներկայացնէ 150 միլիոն ոսկիի գումար մը, այն ալ միայն Անգլիոյ համար։ Յառաջիկայ շաբթու 21 մարտանաւեր ռազմափորձ պիտի կատարեն Սինկափուրի մօտերը, յարձակելով ամրութեանց վրայ։ Անգլիա կ՚ուզէ փորձել «Մայր. Արեւելքի բանալիին» պաշտպանողական արժէքը։

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ մերժեցին այն առաջարկը որով Ճափոն կը թելադրէր իրեն միանալ, չեղեալ հռչակելու համար Ուաշինկթընի նաւային դաշնագիրը։ Ճափոն ինք չեղեալ հռչակեց զայն։

ԳԱՂՏՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆ ՊՈՆԻԻ փաստաբանը խնդրեց առժամապէս ազատ արձակել իր փոխանորդեալը։ Ընդհ. դատախազը մերժեց։ Միւս կողմէ, նախանոր ամբաստանութիւններ կը տեղան Պոնիի դէմ, որ թէեւ պաշտօնանկ եղած է ամիսներ առաջ, բայց Ապահովութեան տեսչութենէն կը ստանայ իր թոշակը։

ՈԳԵԼԻՑ ԸՄՊԵԼԻՆԵՐՈՒ գործածութեան արտօնութեան առաջին տարին լրացաւ դեկտ. 2ին. այս առթիւ կը հաղորդուի թէ արտօնագիրներու մասնաւորէն հասոյթ գոյացած է 500 միլիոն տոլար (Մ. Նահանգներ)։

ԿԵՂԾ ԱՆՁԱԳԻՐՆԵՐՈՒ շինութեան ցանց մը երեւան հանուեցաւ Թուրքիոյ մէջ։ Շատ մը օտարականներ ձերբակալուեցան։ Կը կարծուի թէ ուրիշ մեղսակիցներ ալ երեւան պիտի հանուին։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ « Հրազդան », « Թրիստափոր », եւ « Աղբիւր – Սերոբ » միացեալ խումբերու դասախօսութիւնը, տեղի կ՚ունենայ այս երկուշաբթի, (3 դեկտեմբեր), ժամը 8.30ին, 32, Ave. des Gobelins սրճարանի վերնայարկը։

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։

Նիւթ՝ Պառլամենտի վտանգը եւ ուժերու դասաւորումը Եւրոպայի մէջ»։

Ներկայ կրնան ըլլալ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարդանեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 7 Դեկտեմբեր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Cours Լաֆայէթ «Զարգարեան» Գրադարանը։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ազարէկեան եղբայրներ, Պ. Ալլահվէրտեան, Ա. Մուրատեան, Հ. Յովսէփեան, Ա. Բէգլարեան իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Արժ. Կարապետ աւագ քհյ. Մանուկեանի եւ իր ընտանիքին, Տէր եւ Տիկին Աշոտ Տէր Կարապետեանի եւ իրենց ազգականներուն իրենց որդւոյն, եղբօր եւ ազգականին՝

ԱՐՏԱՇԷՍ ՏԷՐ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

վաղաժամ եւ դառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ նոյեմբեր 11ին, Թաւրիզի մէջ։

ՁԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

15 Դեկտեմբեր երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

PETIT JOURNALի սրահին մէջ, 21, rue Cadet. Մէթրօ՝ Cadet

Բարձր հովանաւորութեամբ Զօր BREMONDի եւ նախագահութեամբ հրամանատար Զ. ԽԱՆԶԱՏԵԱՆի

Մասնակցութեամբ Հայ Սպայից եւ Ֆրանսահայ Կամ. Միութիւններու՝

ԿԸ ԽՕՍԻՆ.

Հայ Սպայից Միութեան նախագահ Զօր. ԿՈՐԿԱՆԵԱՆ

Հայ կամ. Մարտիկ. Նախագահ Գնդ. Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

Ֆրանսահայ Կամ. Միութեան Նախագահ Պ. Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ_ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԱՆԿ ՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՆՊԱՍՏ ԱՂՔԱՏ ՀԻՒԱՆԴՆԵՐՈՒ ԵՒ ՈՐԲԵՐՈՒ

(Երեկոյթին ամբողջական հասոյթը կը յատկացուի Գետ. Հ. Կ. Խաչին եւ Որբերու Օգնութեան Ֆոնտ աճիւղին)

15 դեկտեմբեր 1934, շաբաթ երեկոյ ժամը 22ին

Salle des Fêtesի մէջ 30, rue du Casino, Enghien.

Գեղարուեստական Յայտագիր:

Առաջնակարգ Նուագախումբ «ԱՐԻՍ»

Պ. Գ. ԱԼԷՄՇԱՀի երգչախումբ՝ իր ամբողջական կազմով

կ՚երգեն՝ Օր. ԻՐԻՍ ԳԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ եւ Պ. Ա. ՔԷՉԷՃԵԱՆ

Կը պարէ կովկասեան պարեր փոքրիկն ՌԷԺԻՆԱ (հինգ տարեկան իր հօրը՝ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆի ընկերակցութեամբ:

Պարերը կը վարէ պարի փրօֆէսէօր՝ Պ. Գ. ՍԱՂՄՈՒՐԵԱՆ

Հաճելի անակնկալներ: Աննման քօթիյեօն: Թոխ եւ աժան պիւֆէ:

Մինչեւ լոյս պար եւ պարի մրցում

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ – ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

9 Դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Ֆլօրիւս ճաշարանին վերնայարկը, 61, Rue Mr. le Prince. Փարիզ (6):

Կը նախագահէ՝ ՏԻԿ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ԷԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Նիւթ՝ Հայ ընտանիքը երկրի մէջ եւ այստեղ:

Կը հրաւիրուին անդամները, անդամուհիները եւ փափաքողները։

Մուտք՝ 3 Ֆրանք։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ (10), Պ. Պ.— 35 Ֆր.։ Սկսանք ղրկել Դեկտեմբեր 1էն։

ԼՕԳԱՍ, Վ. Բար.— 35։ Սկսանք ղրկել նոյեմբեր 20էն։

ՓՈՒԺԷ ՍԻՒՐ ԱՐԺԱՆ, Ա. Դ.— 35։ Սկսանք ղրկել դեկտեմբեր 1էն։

ՓԱՐԻԶ (10), Ս. Ժ.— Սկսանք ղրկել դեկտեմբեր 1էն։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Շ. Շ.— 140:

ԿԱՐՏԱՆ, Գործ.— 75.50:

ՍԱՐՍԷԼ, Կ. Ե.— 70:

ԺԱԼԻԷՕ, Ի. Սաս.— 35:

ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Հ.— 57: Կարգադրեցինք։

ՈՍԻԿ, Ե. Գ.— 100.

ԼԱՕՆԱՔԱ, Գօհ.— 3 անգլ.։

ՎԻԷՆ, Ս. Ա.— 50

ՎԻԷՆ, Ն. Խ.— 150. Կարգադրեցինք։

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, Խ. Խաչ.— 100:

ՓԱՐԻԶ (20), Դ. Մ.— 90: Կարգադրեցինք

ՔԼԱՄԱՐ, Տ. Օհ.— 100:

Կը փնտռուի

[illegible] կը փնտռէ իր ազգականներէն՝ Պ. [illegible] ցուցի վարչութեան։

ՍԻՄՈՆ ԳԱԲԱՄԱՃԵԱՆ

ԳՐՊԱՆԻ ՏԱՐԵՑՈՅՑ

1935

ԺԶ. ՏԱՐԻ

ԳԻՆ 8 ՖՐԱՆՔ

Դիմել Երկասիրողին՝

1 Place Gare des Vallées, Bois Colombes (Seine) (France)

ՕՐՈՒԱՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ԳԻՐՔԸ

CODE DES ETRANGERS

EN FRANCE

Par D. Arditti et G. Tissot

Conseils Juridiques

ԳԻՆ 5 ՖՐԱՆՔ

Բոլոր օգտակար գիտելիքները՝ օտարականներու բնակութեան, ինքնութեան թուղթերու, օրինական պարտաւորութեանց, գործավարկութեան, դատական խնդիրներու, հպատակութեան եւայլն մասին։ Դիմել.— Cabinet Caumartin.

58, Rue Caumartin, Paris (9)

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԴԱՍԵՐ

Հայերէնի, Ֆրանսերէնի, գերմաներէնի եւ անգլիերէնի հմուտ հայ օրիորդ մը կը ստանձնէ մասնաւոր դասեր տալ, դիւրամատչելի պայմաններով։ Դիմել՝ Երուանդ Յարութիւնեանի, 13, Rue d'Orsel, Paris (18).

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

37, Rue Dauphine. PARIS

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼԵՌՆԵՐ ԵՒ ԱՐՈՒԵԱՐ

ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ — 1935 — Ե. ՏԱՐԻ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ, ՃՈԽ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ, ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ, ՊԱՏՄԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ

Դիմել M. et M. BARSAMIAN, 30, Rue Drouot, PARIS (9e)

Ինչպէս նաեւ «Յառաջ»ի վարչութեան, Լ. ԳԵՒՈՆԵԱՆ, 17, Rue Dauphine, Paris

ԳԻՆ 20 ՖՐԱՆՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
6
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI
6 Décembre
1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2670 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԵԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

»»»··«««

Նամակներ կը տեղան ամէն կողմէ, օրուան տագնապին առթիւ։ Եւ հարցումներ անհամբեր.

— Ի՞նչ արդիւնք ունեցան կատարուած դիմումները ... Ձեռնարկները կը շարունակուի՞ն ... Յոյս ունի՞ք որ յաջողին ..

Կան ալ որ, գոհունակութիւն յայտնելով իրենց աշխատած հաստատութեան մասին, կը խնդրեն շնորհակալութեան գիրեր գրել գործատիրոջ.

Դեռ ուրիշներ կը թելադրեն անկարելին փորձել, որպէսզի միացեալ յանձնախումբը վերածուի տեւական օրկանի մը, կեդրոնացեալ եւ ծրագրեալ աշխատանք տանելու եւ նոր անակնկալներ կանխելու համար։

Մեր պարտականութեան բերումով, երբեմն կը պատասխանենք առանձինն, իսկ աւելի յաճախ՝ հրապարակաւ։

Լաւագոյն ձեւն ալ այդ է, որպէսզի փոխանակ անհատներու, հայերը լսեն ինչ որ կը կատարուի կամ կը խորհուի իրենց անունով։

×

Նոր լուր մը չունինք մինչեւ հիմա կատարուած դիմումներու արդիւնքի մասին։

Այնբրաւգիր մը մատուցուեցաւ, տեսակցութիւններ տեղի ունեցան, հաւաստիքներ տրուեցան,— եւ այժմ ձայները քաշուած են։ Սպասողական շրջան է։

Ապահովաբար միացեալ յանձնախումբին անդամներն ալ աւելի բան մը չեն գիտեր. այլապէս կ'աւետէին ի լուր աշխարհի։

Գոնէ հաւատա՞նք թէ կէս ձգած չեն աշխատանքը, իրենց պարտականութիւնը ամփոփելով այն յուշագրին մէջ որ հրատարակուեցաւ։

Որովհետեւ — կրկնենք աւելորդ անգամ մըն ալ — եթէ կ'ուզենք որ եւ է բարիք շահիլ կամ չարիքները մեղմացնել, այդ կրնանք ապահովել միայն աշխատելով եւ հետապնդելով, յարատեւօրէն։

Դժբախտաբար, մենք այդպիսի տրամադրութիւն չենք տեսներ ոչ միացեալ յանձնախումբին, ոչ ալ անոր բաղկացուցիչ տարրերուն քով։

Այլապէս, բոլորը մէկ պիտի չանճրկէին, օրինակ, թուանշաններով պատկերացնելու համար հայ գաղթականութեան եւ մասնաւորապէս աշխատաւորներուն վիճակը։

Տասը տարիէ ի վեր երկու գրասենեակներ եւ ուրիշ հաստատութիւններ կը բանին, դիմումներ կը ստանան, վկայականներ կը բաժնեն եւ զանազան գործեր կը կատարեն։

Անշուշտ իրենց գործառնութեանց արձանագրութիւններն ալ պահած են։

Արդ, ինչո՞ւ անկարելի պիտի ըլլար վիճակագրական պատկեր մը հանել այդ արձանագրութիւններէն եւ ուրիշ պաշտօնական աղբիւրներէ։

Դարձեալ տասը տարիէ ի վեր բազմակողմանի տեղեկութիւններ կը հրատարակուին մամուլին մէջ, գաղութներու կացութեան, գաղթականներու առօրեայ կեանքի եւ ուրիշ հարցերու մասին։

Ուրեմն, իրաւասու գրասենեակները միշտ ունէին եւ ունին «անհրաժեշտ տուեալներ», պարբերաբար ամփոփելու, սուղեւլու եւ վիճակագրական պատկեր մը կազմելու համար։

Այստեղ ալ, ոչ թէ աղբիւրը կամ նիւթական միջոցն է որ պակսեր է, այլ աշխատանքը։ Ուրիշ խօսքով՝ պարտականութեան գիտակցութիւնը։

Կը թուի թէ այսօր ալ նոյն անկերպարան եւ թափթփած վիճակն է որ կը շարունակուի։

Օրինակ, միացեալ յանձնախումբը եթէ տիրաբար ձեռք առած ըլլար բոլոր աշխատանքները, ինչո՞ւ տարբեր ձեռնարկներ, ժողովներ կամ կազմակերպութիւններ ալ պիտի փորձուէին։

Ինչո՞ւ բախտակից Ռուսերը կը յաջողին գործել իբրեւ մէկ մարմին, կանխորոշ ծրագրով, իսկ մեր մէջ բազմաթիւ բերաններ, թեւեր եւ ոտքեր կը շարժին, միեւնոյն ատեն եւ միեւնոյն նպատակին համար։ Եւ անշուշտ իրարմէ «զէխապէր»...

Յետոյ, մերինները ինչո՞ւ կը յամառին կծկուիլ կախարդական շրջանակի մը մէջ, փոխանակ հրապարակային խորհրդակցութիւն մը կատարելու, գոնէ մէկ անգամ։

Արդեօք անո՞ր համար որ ամէն ինչ նախատեսած են եւ բոլոր պատասխանատուութիւնները կը ստանձնեն։

Այդ պարագային, ինչո՞ւ հրապարակաւ չեն ազդարարեր, որպէսզի ինքնագլուխ փորձեր կամ խաչաձեւումներ չկատարուին։

Այսպիսի գործերու մէջ, միայն բարեմտութիւնը բաւական չէ, արդարացնելու համար անյաջող ձեռնարկները։

Այս ընթացքով, առատ մը կրնան պոռալ մեր երեսին, իբրեւ պատասխան մեր տաղտկալի դիմումներուն.

— Ի՞նչ է ձեր ուզածը, վերջապէս։ Գացէք նախ իրար հասկցէք, յետոյ հրամեցէք...

Այդպիսի դէպքերու քի՞չ հանդիպեցանք, զինադադարի շրջանին, երբ հայկական դատ կը պաշտպանէինք, ազգի-ազգի բերաններով եւ յուշագիրներով։

... Ուրիշներու կողմէ եղած հարցումներով պիտի զբաղէինք, — մեքենաբար մղուեցանք հարցումներ ուղղելու մեր կարգին։

Կը նշանակէ թէ նոյն անձկութեան մատնուած ենք նաեւ մենք։

Ուրեմն, հրապարակաւ կը դիմենք ա՛ն որ անկ է...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՏԱՐԱԶՆԵՐՈՒ ԱՐԳԵԼՔԸ ԹՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ԲԱՑԱՌՈՒԹԻՒՆ ՄՈՒՖԹԻԻՆ, ՊԱՏՐԻԱՐՔՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԽԱԽԱՄԱՊԵՏԻՆ

Պոլսէն կը հեռագրեն դեկտեմբեր 3 թուականով.—

Ազգ. Մեծ Ժողովը միաձայնութեամբ քուէարկեց կրօնական տարազներու գործածութեան վերաբերեալ օրէնքը, որուն համաձայն միայն աղօթատեղիներու կամ վանքերու մէջ կրնան գործածուիլ ատոնք։ Բացառութիւն պիտի ըլլայ մեծ մուֆթիին, Յունաց եւ Հայոց եւ կաթոլիկներու պատրիարքներուն, խախամապետին, ինչպէս եւ բոլոր դաւանութեանց ամենաբարձր ներկայացուցիչներուն համար։ Վեց ամսուան պայմանաժամէ մը վերջը, ո եւ է անձ որ օտար երկիրներու տարազներ, համազգեստներ կամ շքանշաններ կը կրէ, չպիտի կրնայ պտտիլ Թուրքիոյ մէջ։

Ընդհանրապէս կը կարծուէր թէ կրօնական տարազներու օրինագիծը պիտի քուէարկուի ճիշդ այնպէս ինչպէս խմբագրուած էր, առանց որ եւ է բացառութեան։ Բայց, վերջին պահուն ստիպուեցան թեթեւ փոփոխութիւն մը կատարել, քանի որ Օրթոտոքս պատրիարքութեան կեդրոնը կը գտնուի Պոլսոյ մէջ։

Աթէնքի թրքական դեսպանը պաշտօնապէս կառավարութեան հաղորդեց Յունաց պատրիարքին համար եղած բացառութիւնը։ Թէեւ Յունաստանի հանրային կարծիքը յուսախաբութեան մատնուեցաւ, քանի որ կը կարծէր թէ ընդհանուր բացառութիւն պիտի վայելէ յոյն կղերը, բայց եւ այնպէս բաղդատաբար գոհ են որ նկատի առնուեցաւ օրթոտոքս պատրիարքին դիրքը։

ԱՀ ՈՒ ՍԱՐՍԱՓԸ ԽՈՐՀՐԴ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

»»»··«««

ԲԱՑԱՌԻԿ ՕՐԷՆՔ ՎԵՐՋԻՆ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՈՎ

Խ. Ս. Հ. Միութեան կեդր. գործադիր կոմիտէն հրամանագիր մը հրատարակեց, որով հետեւեալ փոփոխութիւնները կը մտցուին պատժական օրինագրքին մէջ, ահաբեկչական կազմակերպութեանց եւ ահաբեկումներու քննութեան առթիւ.— Այս մասին կատարուած քննութիւնները պէտք է վերջանան առ առաւելն տասը օրուան մէջ։ Ամբաստանագիրը պէտք է ամբաստանեալներուն յանձնուի գործին քննութենէն մէկ օր առաջ, դատարանին կողմէ։ Դատավարութիւնը պէտք է կատարուի առանց ընդհ. դատախազին եւ պաշտպան փաստաբանի ներկայութեան։ Ոչ եւ է դիմում պէտք չէ ընդունուի վճիռներու վերաքննութեան կամ ներման համար։ Մահապատիժը պէտք է գործադրուի վճիռին արձակումէն անմիջապէս վերջը.

Տարակոյս չկայ թէ այս գաժան տնօրինութիւնները առաջին առթիւ պիտի գործադրուին այն 71 ամբաստանեալներուն դէմ որ ձերբակալուեցան Կիրովի սպանութենէն անմիջապէս վերջը։

⁂ Ներքին գործավարութիւնը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Կիրովի սպանութեան պարագաներու մասին.— դեկտեմբեր 1ին, Կիրով ատենագիր մը կը պատրաստէր Կեդր. կոմիտէի ընդհ. ժողովի մասին, որ տեղի ունեցաւ նոյեմբերին։ Այդ միջոցին, իր գրասենեակի դրան առջեւ, ուր սովորաբար տեղի կ'ունենան ընդունելութիւնները, Նիկոլայեւ ալ կը սպասէր։ Ճիշդ այն պահուն երբ Կիրով իր գրասենեակը կը մտնէր, Նիկոլայեւ գնդակ մը արձակեց որ դարկաւ ծոծրակէն։ Մարդասպանը անմիջապէս ձերբակալուեցաւ։ Կիրով մահացու վէրք մը ստացած ըլլալով, ուշաթափ ինկաւ։ Բժիշկները օգնութեան հասան, բայց արդէն մեռած էր։ Դեկտեմբեր 2ին դիահերձութիւն կատարուեցաւ եւ հաստատուեցաւ որ քաջառողջ էր։

⁂ Կարգ մը լուրերու համաձայն, սպանութիւնը անձնական վրէժխնդրութեան հետեւանք է, որովհետեւ Նիկոլայեւ պաշտօնէ արձակուած էր Կիրովի հրամանով։

Այս առթիւ ուրիշ հակասական լուրեր ալ շրջան կ'ընեն։ Կ'ըսուի թէ ձերբակալուած են շատ մը սպաներ որոնք նախապէս կը պատկանէին Չեկային։ Կը խօսուի նաեւ կարմիր սպաներու դաւադրութեան մը մասին։

Կեդր. կոմիտէն որոշեց յուղարկաւորութեան օրն իսկ կամ միեւնոյն օրը գնդակահարել այն բոլոր դատապարտեալները որոնց մահապատիժը յետաձգուած էր, ներման համար դիմում կատարուած ըլլալով։

Կասկածելիներու մաքրագործումը Ֆրանսայի մէջ

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ ներքին նախարարութիւնը որոշած է Փարիզի մէջ սկսած ոստիկանական հետապնդումները տարածել ամբողջ երկրին մէջ։ Այս առթիւ անհրաժեշտ հրահանգները տրուած են նահանգապետներուն։ Մաքրագործումը պիտի սկսի գլխաւոր քաղաքներէն.— Մարսէյլ, Պորտօ, Լիոն, Լիլ եւայլն։ Այդ շրջաններու ոստիկանական տեղեկագիրները գիտել կուտան թէ մեծ թիւ մը կը կազմեն օրինազանց օտարականները։ Գործողութիւնները յետոյ պիտի տարածուին միւս ճարտարարուեստական կեդրոններու վրայ

Մինչ այս մինչ այն, հետապնդումները կը շարունակուին Փարիզի մէջ։ Անցեալ օր, տասներորդ թաղամասին մէջ հարցաքննուեցան 150 անձեր, բայց միայն մէկը վար դրուեցաւ։ Կութ տ'Օրի թաղին մէջ ալ 150 հոգի հարցաքննուեցան, եւ ինը հոգի ձերբակալուեցան զանազան յանցանքներու համար։

Ելմտացոյցին քուէարկութիւնը վերջացաւ

Երեսփ. Ժողովը երեքշաբթի օր 122ի դէմ 471 ձայնով քուէարկեց 1935ի ելմտացոյցը, որ կը ներկայացնէ 46,986,316,000 ֆրանք մուտք եւ 47,581,144,-000 ֆրանք ելք։ Ուրեմն բաց կը մնայ իբր 595,000,000 ֆրանք։ Այժմ կը մնայ ծերակոյտին վաւերացումը

Բացառիկ բան ըլլալով, վիճաբանութիւնները վերջացան 14 օրէն, 34 նիստի մէջ, հակառակ անոր որ 900 անգամ խօսք պահանջուած էր...

Ընկերվարականները եւ համայնավարները ոչ միայն դէմ քուէարկեցին, այլեւ այս առթիւ երեւան հանեցին թէ վերջացող տարուան բացը է վեց միլիառ ֆրանք։ Ելմտական նախարարը պատասխանեց թէ չի կարծեր որ 3,500-000,000էն աւելի ըլլայ։

— · —

ՎԵՐՍԱՅԼԻ ՌԱԶՄԱՆԻՒԹԻ ՄԹԵՐԱՆՈՑԷՆ 500,000 փամփուշտ եւ ուրիշ նիւթեր անհետացած է վերջերս։ Կարգ մը թերթեր կ'ըսեն թէ մէկ մասը ծախուած, միւս մասը ֆաշական կազմակերպութեանց յատկացուած է։ Քննութիւնները կը շարունակուին։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

... ԵՒ ՍԱԿԱՅՆ ԿԸ ԾԼԻՆ

Շաբաթ, Փլէյէլի սրահին մէջ, դաշնակահարութեան երեկոյ մը կուտար համակրելի արուեստագիտուհին, Օր. Գոհարիկ Ղազարոսեան, որ յայտնութիւն մը եղաւ շատերուն համար.

×

Արուեստի այս դժուարամատչելի ասպարէզին մէջ, որ երաժշտութիւնն է, բան — գիտցողներէն չեմ, այլ՝ իբրաւէս փոփան մը, թէեւ մեծցած եմ երաժշտական մթնոլորտի մը մէջ։ Հօրեղբայրս, Եշանեանր Պոլսոյ Համբարձումին ընդունեալ աշակերտը, Յակովբոս Այվազեան, դասատու ձայնագրութեան, (ժամանակ մը այս բառով կը հասկցուէր երաժշտական ամէն ուսում), — որ տեսաբանական ուսումնասիրութիւններ ալ կատարած է հայկական երաժշտութեան կամ հայկական ձայնանիշերու մասին, ինչպէս եւ դաշնաւորած՝ բազմաթիւ ժողովրդական երգեր, ծանօթ՝ Արմաշու դպրեվանքի աշակերտութեան, — կը յիշեմ դեռ սա տխրաշուշ երգերը, Եթէ ես ամպ էի, Թաղէ՝ սիրտս ,ո՞վ քմահաճ, ինչպէս եւ Նար-Պէյի, Դուրեանի քերթուածներուն վրայ յօրինած եղանակները, — կ'ուսուցանէր նաեւ, իր տան մէջ, նուագածութիւն.— Այսպէս, մեծ տղան ջութակ կը նուագէր, եւ աղջիկները՝ տաւիղ, ուտ, քնար։ Ես ալ... մտիկ կ'ընէի պարզապէս, որովհետեւ փոքր էի, երգեցողի սիրահար, թէեւ ծունկերուս վրայ դնելու անկարող։

Մեծցայ երաժշտական մթնոլորտի մէջ, բայց բան մըն ալ չսորվեցայ։ Հօրեղբօրս տղան երբ չկարենար պատասխանել հօրը հարցումներուն, թէ ինչ է ծնկները կամ հիճազը, ես կը պատասխանէի իր տեղը՝ թութակաբար արտասանելով ինչ որ լսած էի։ Ու ծեծը կ'ուտէր խեղճ տղան, որ «զուռնա մը տղուն» չափ բան մը միտք չէր կրնար պահել։

Բան չսորվեցայ մեր տունէն, որ երաժշտական դպրոց էր դարձած։ Գիտցած ամբողջ երաժշտութիւնս այն էր, որ յաճախ Քիրէզլըի կ'երթայինք ('դպրեվանքին եռնը 10—15 ծառով բլրակ մը),— այնտեղ էր նաեւ Պոլսոյ Համբարձումին շիրիմը, ճերմակ մարմարէ աղուոր տուփ մը, որուն վրայ փորագրուած էր *տօ, րէ, մի, ֆա*... Եւ երբ տղաքը կերթային ... ըլլային այս տօ, րէ, մի, ֆաները, կը ծռէինք, շրթունքներս կ'երկնցնէինք եւ ընկերովի մէկս միւսին ետեւէն, *տօ, րէ, մի, ֆա* երգելով՝ կը խմէինք անձրեւին ջուրը, որ մարմարին մէջ ամբարուած կ'ըլլար այնքան։

Գիտցած երաժշտութիւնս այնքան էր, այնքան է հիմակ ալ։

×

Եւ սակայն կրնամ վկայել թէ լսեցածս մըն էր դաշնակի երեկոն, որ տրուեցաւ Շաբաթ։

Համեստ արուեստագիտուհի մը, Օր. Ղազարոսեան, որ ոչ միայն գիտէ նուագել, այլեւ յօրինել. խանդավառ ծափերու, *պիեսներու* արժանացան իր յօրինակութիւններէն մանաւանդ *Թռչունը պատուհանիս առջեւ* եւ Կոմիտասի *պարերգը*։

Փոքրիկ մը երաժշտական թէքնիքի ... հայերու մէջ, պէտք կ'ըլլայ սակայն երկար ուսումնասիրութիւն մը գրել այս օժտուած հոգիով ազգային երաժշտական արուեստի փիլիսոփայութեան մասին,— այնքա՜ն արտայայտիչ է ան իբրեւ նիւթ (sujet) նման ուսումնասիրութեան մը համար։

Այնպէս կարելի է եւ ուրախալի արձանագրել երեւոյթ մը,— ահա տաղանդ մը, որ կը յայտնուի հոգեկան եւ բարոյական տագնապի այս մթնոլորտին մէջ։ Տեղը չէ՞ ըսել,—

Հանճարդ Հայկեան, ի՞նչ ուժ ես դուն, որ ահա, հայրենազուրկ եւ անհող, ամիրաւուած եւ վիրաւոր, կ'ըմպիս, կը ծլիս, կը ծաղկիս, ամէ՛ն կլիմայի տակ, արմատ կ'արձակես նոյնիսկ ապառաժներու վրայ։

Արդարեւ, ի՞նչ կը նշանակէ, բարոյական եւ հոգեկան փլուզումի այս պահերուն, յայտնուիլը Օր. Ղազարոսեաններու եւ Օր. Պօտուրեաններու,— յիշած ըլլալու համար երկու մատղաշ տաղանդներ, արուեստագէտ դաշնակահարուհիներ, զորս սա աւերակ արտասահմանը տուաւ մեզի։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Տոքթ. Րէֆիք Նեվզատ Ալֆորվիլի մէջ

»»»··«««

ԿԸ ՅԱՄԱՌԻ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՎԵՐԱԳՐԵԼ ԻՐ ՊԱՏՄԱԾ ԳՈՂՈՒԹԵԱՆ ԴԷՊՔԸ

Անցեալ օր, տեղական թերթերէն քաղելով հրատարակեր էինք Թուրք բժիշկ Տոքթ. Րէֆիք Նեվզատի արկածը։ Իր պատմութեան համաձայն, երկու անծանօթներ իրրեւ հիւանդ ներկայացած եւ 76,000 ֆրանք յափշտակելով փախած են։ Այս առթիւ, թէ ոստիկանութեան եւ թէ մամուլին այնպիսի յայտարարութիւններ ըրած էր որ կասկածը ծանրանայ Հայերու վրայ։ Հակառակ այն իրողութեան որ տակաւին ոչինչ ստուգուած է եւ իր պատմած պատմութիւնն անգամ շատ ջուր կը վերցնէ, Տոքթ. Րէֆիք Նեվզատ կը շարունակէ Հայ փնտռել Փարիզէն մինչեւ Ալֆորվիլ։

Ահա թէ ինչ կը գրէ հայրենակից մը, Ալֆորվիլէն.—

Կիրակի օր Թուրք բժիշկ Նեվզատ քանի մը գաղտնի ոստիկաններու եւ ոստիկանապետին ընկերակցութեամբ Ալֆորվիլ եկած էր։ Կ'ուզէին վստահիլ եւ գտնել իր կողոպտիչները եւ ասոր համար Հանդիպած Հայէն տեղեկութիւններ կը պահանջէին։ Ինծի ալ հանդիպելով, իբրեւ Ֆրանսախօս տեղեկութիւններ ուզեցին։ Հարցաքննութեան առթիւ գիտցայ թէ Թուրք բժիշկը կ'ուզէր որ իր կողոպտիչները Հայ ըլլան, կը շեշտէր թէ Հայ էին իր վրայ յարձակողները։ Ասոր վրայ պոռթկալով հարցուցի.—Ի՞նչ ապացոյց ունիք Հայ ըլլալուն մասին, թերեւս Թուրքեր էին եւ քու յաճախորդներդ եւ կամ ուրիշ թրքախօսներ, տարբեր ազգերէ։

Այս վիճաբանութեան վրայ դատական ոստիկանութեան պաշտօնեան ընդմիջեց.— Ինդրեմ, ազգային հին վէճեր մի յարուցանէք, վասնզի գիտենք որ Հայերը եւ Թուրքերը իրարմէ գոհ չեն։

Թուրք բժիշկը նորէն աւելցուց.

— Կրնայ ըլլալ որ Հայաստանի խորերէն են, Վանի շրջանէն, որովհետեւ Թուրքերէնը ոչ թէ Պոլսոյ բարբառով, այլ պարսկական հնչումներով կը խօսէին «կիտարամ, կէալիրիմ»։

Ես նորէն ընդմիջեցի.— Ցաւալի է որ խնդիրը ազգութեան կը վերածուի. կ'ուզէք որ անպատճառ Հայեր ըլլան ձեր կողոպտիչները եւ ոչ թէ Թուրքեր։ Բայց Տոքթ. Նեվզատ չուզեց ընդունիլ թէ Թուրքերը այդքան չար կրնան ըլլալ եւ աւելցուց թէ թերեւս Ասորիներ կամ Պարսկաստանի շրջանի Հայեր կամ Պարսիկներ եւ կամ Վանի շրջանի Հայեր էին։

Ոստիկանները չկարենալով եզրակացութեան մը յանգիլ, ձգեցին գացին։— Ե. Գ.

Քաղաքական վէճ մը չէ՞, եւ թրքական

Տեղական թերթերը նորութիւն մը չունին։ «Փարի-Սուար» քրոնիկ մը հրատարակած էր երէկ, ներկայացնելով Տոքթ. Րէֆիքի քաղաքական կեանքը. անոր գործակցութիւնը՝ Ալպէր Սառօյի եւ վէճերը Իթթիհատի հետ։ Յօդուածագիրը կ'ուզէ ապացուցանել թէ խնդիրը քաղաքական հանգամանք ունի։ Այս

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

«ԱԹԱՅՈՒԹԻՒՆ»

Գրեթէ աննշմար անցաւ այն լուրը թէ Թրքական զինուորական պատուիրակութիւն մը, Ֆախրէտտին փաշայի նախագահութեամբ, մեկնած է Պարսկաստան՝ լուծելու համար պարսիկ-աֆղան սահմանային վէճը։

Կ'արժէր, սակայն, քիչ մը խորհիլ այս լուրին վրայ, որովհետեւ անիկա չափազանց բնորոշ է Թուրքիոյ ընդհանուր քաղաքականութեան եւ ապագայ ծրագիրներու եւ նախատեսութեանց տեսակէտէն։

Այդ լուրը աւելի շահեկան կը դառնայ, եթէ նկատի ունենանք, որ Թուրքիա, սահմանակից ըլլալով հանդերձ Պարսկաստանի, հողային ոչ եւ է կապ չունի Աֆղանիստանի հետ, քանի որ այս վերջինը կ'իյնայ Պարսկաստանի, Թուրքեստանի եւ Հնդկաստանի միջեւ ու բաւական հեռու է Քէմալի երկրէն։

Ու ճիշդ հոս է, արդէն, խնդրին ուշագրաւ կողմը։ Առաջին, այն որ՝ Թուրքիա արտա-սահմանային միջամտութիւն մը կ'ընէ, եւ, երկրորդ կը ղրկէ զինուորական մարմին մը։

Ուրեմն, ջանանք բնորոշել այս երկու պարագաները։ Բայց, որպէսզի աւելի բացայայտ ու պարզ ըլլայ խնդիրը, փորձենք թարմացնել յիշողութիւնները։

Ծանօթ է որ, անգլեւ-ռուսական պայքարը սկսած է լուրջ համեմատութիւններ առնել Միջին Ասիոյ մէջ։ Մոսկուան իր թափանցողական քաղաքականութեամբ հետզհետէ աւելի թափ կուտայ։ Ստացուած տեղեկութիւններ կը վկայեն թէ՝ Մոսկուայի գործակալները յաջողած են սիրաշահիլ Հնդկաստանի սահմանամերձ վայրերու բազմաթիւ ցեղերու համակրանքը կամ թաքուն թէ բացայայտ գործակցութիւնը։ Անշուշտ, համեմատած ցարական Ռուսիոյ, Խորհ. Ռուսիան կրկնակի պատճառներ ու շահեր ունի իր ազդեցութիւնը երկարելու եւ տարածելու Ասիոյ այդ անկիւնները։ Առաջին՝ պետական ռեալիզմ, եւ, երկրորդ՝ յեղափոխական իր ծրագիրներէն առաջնորդուած։ Ծրագիր մը, որ հետզհետէ կը բիւրեղանայ, սակայն, իր զուտ գաղափարական հանգամանքէն եւ կը դառնայ կամ կը նոյնանայ ռուս պետական ձգտումներուն հետ։

Այսպէս կամ այնպէս, Ռուսիա կը ջանայ իր թաթը դնել Ասիոյ մէջքին վրայ ու տեղաւորուիլ հոն, — ի հարկէ՝ ոչ անպայման զինուորական գրաւումի ձեւին տակ։ Աւելցնենք, որ Խորհ. Ռուսիան, համեմատաբար, աւելի ուժգին թափով ու աւելի զօրեղ միջոցներով կը կատարէ այդ թափանցումը, քանի որ Արեւմտեան պետութեանց տիրակալութենէն եւ շահագործումէն ազատուելու նշանաբանը, զոր գրած է մէջտեղ, կը խօսի բոլորին սրտին, քարոզչական աւելի լաւ կազմակերպուած ցանց ունի, եւ մանաւանդ, զինուորական աւելի դիւրակիր զէրք՝ խնդրոյ առարկայ ցեղերու մօտ գտնուող իր հողերուն վրայ։

Այն տարբերը, սակայն, որոնք իր ձգտումներուն ենթակայ են, մեծ մասով իսլամներ են։ Իսկ Հնդկաստանի իր ճամբուն վրայ կան երեք գլխաւոր պանդուածներ, — Պարսկաստան, Աֆղանիստան ու Թուրքեստան (ռուսական մասը)։

Միւս կողմէ, մենք գիտենք, սակայն, որ այս երկիրներէն Աֆղանիստանն ու Թուրքեստանը օտար չեն Թուրքիոյ

Դեռ Իթթիհատի օրերուն, երբ համաթուրանական դրօշը աւելի որոշ ու անվերապահ կերպով ուզեցին ծածանեցնել, Թուրքիոյ եւ այդ երկիրներու միջեւ շփումը զօրացաւ։ Պատերազմէն վերջ Էնվէր իր շունչը առաւ հոն։ Իսկ վերջին տասնամեակին քանի մը անգամ երթեւեկներ եղան։ Մասնաւորապէս Աֆղանիստանի մէջ, որ ազդեցութիւններու ենթակայ, բայց այսպէս թէ այնպէս անկախ կամ ինքնավար երկիր մըն է, երկրայմշորդ դէպքեր անցի ունեցան, որոնք արդիւնք էին ռուսական եւ անգլիական պայքարին։ Իսկ Թուրքիան անմասն չմնաց ատոնց մէջ։ Կը յիշուի, դարձեալ, որ աֆղան բանակի կազմակերպման համար Թուրք զինուորական մարմիններ գացին։

Եւ ահա, հիմա, զինուորական պատուիրակութիւն մը պարսիկ-աֆղան սահմանային վէճը լուծելու համար։

Իսկ ասիկա կը փաստէ երկու բան.

Առաջին, — Թուրքիա շահագրգռուած է այդ վէճին լուծումովը ու կ'ուզէ հաշտեցնել երկու պետութիւնները։

Երկրորդ, — Թուրքիա կը վայելէ թէ մէկին եւ թէ միւսին վստահութիւնը

Ուրեմն, այս բոլորին վրայ եթէ աւելցնենք նաեւ այն բացայայտ իրողութիւնները, թէ Թուրքեւպարսիկ յարաբերութիւնները աւելի քան բարեկամական են դարձած վերջերս, բարելաւուած են ռուսեւպարսիկ յարաբերութիւնները, թէ Թուրքիա եւ թէ Պարսկաստան հետզհետէ համընթաց քաղաքականութիւն մը կ'որդեգրեն մասնաւորապէս արտաքին (Պարսկաստանի պարագային՝ Անգլիոյ) ազդեցութեանց դէմ, եւ, վերջապէս, Թուրքիա անվերապահ գործակիցն է Ռուսիոյ՝ մասնաւորապէս Ասիոյ մէջ, — մեզի համար պարզ կ'ըլլայ թէ Քէմալ միջամուխ եւ գուցէ նախաձեռնողներէն մին է եղած իր սահմաններէն դուրս խմորումի մը, որ, իր էութեամբ, ոչ միայն խորթ կամ օտար չէ իրեն, այլ եւ՝ հարազատ է ու երբեմնի ծրագրի մըն։

Կ'ակնարկեմ «համաթուրանական» կոչուած շարժման, որ լքուեցաւ ատեն մը՝ ծանր հարուածներու բերումով, որմէ խոյս տուաւ Էնկիւրի՝ իր յաղթանակէն վերջ քանի մը տարիներ՝ «խաղաղութիւն երկրէն ներս ու խաղաղութիւն երկրէն դուրս» հարկադրեալ ու խէյօք նշանաբանին տակ, ուզելով չենթարկուիլ անցեալի փորձութեանց եւ արկածախնդրութիւններէ խոյս տալ, եւ զոր, այժմ, դարձեալ դէպքերու բերումով կ'ուզէ եւ կարծես կը յաջողի կիրարկել։ Մանաւանդ որ, նախապատերազմեան թուրանականութիւնը ուղղուած էր եւ Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ դէմ, իսկ այժմու ծրագիրը կը յենու Մոսկուայի վրայ՝ ընդդէմ միմիայն Անգլիոյ։ Ասկէ զատ սխալ կ'ըլլար, անշուշտ, նախկինին նման զուտ աշխարհակալական ու կրօնական բնոյթ մը վերագրել այժմու ձգտումին։ Թէեւ, իրականին մէջ, երբ նկրտենք ամբողջ քէմալական շարժումը, իր բոլոր յանդուգն բարեփոխումներով պիտի գտնենք Զիա Կէօք Ալփի ծրագիրները, որունն է, նաեւ, «Թուրք — այժմեական դրօշ» դանդուած մըն դառնալու գաղափարը։

Ըսինք թէ Թուրքիա դէպքերու պարտադրանքին տակ կ'ընդգրկէ այս քաղաքականութիւնը։ Եթէ փորձենք անդրադառնալ իր ընդհանուր քաղաքականութեան, պիտի տեսնենք, որ վերջին տասնամեակի ընթացքին Էնկիւրի երեք գլխաւոր քաղաքականութիւններ է որ կը փորձէ։

Այսպէս, ան, նախ, «բարեկամութիւն» փորձեց՝ խաղաղութիւն գտնելու համար։ Ցետոյ՝ ապաստանելու՝ նոյն նպատակով։ Իսկ այժմ «պատուհասում» կը փորձէ՝ միշտ միեւնոյն մտահոգութեամբ. Վասնզի, մղձաւանջը միշտ միեւնոյնն է, — ժառանգ թէ հեռաւոր վտանգը։

Գտնուելու այդ քաղաքականութեան արդիւնքն էր Պալքանեան Ուխտը։ Միջերկրականեանը, որ ընթացք չառաւ։ Արեւելեանը՝ որ նոյնպէս ձախողեցաւ։ Միջին եւրոպականը որուն անդրադարձեր էր նախորդ յօդուածովս (Էնկիւրիի խորհրդածողով)։ Եւ, արեւելեան սահմաններէն անդին, «համաթուրք» դանդուածը զոր կ'ուզէ իրականացնել։

Պէտք է նկատի ունենալ որ, իրականին մէջ, արհամարհելի ծրագիր մը չէ։ Թրքական «անկլուս» մը — իր զուտ քաղաքական եւ ցեղային ձգտումներով։ Ու նոյնքան փայփայելի եւ նոյնքան յուսադրիչ՝ որքան գերմանականը։ Ապահովաբար աւելի դիւրին իրականանալի. Բայց չմոռնանք, այնքան վտանգաւոր։

Արհամարհելի չէ, որովհետեւ Թուրքիան այդ կերպով կը յաջողի կեդրոնացնել ու միավար ուժի մը վերածել 30—40 միլիոննոց զանգուած մը։ Եթէ նկատի ունենանք որ, այս շարժման գաղտնօրէն համակիր ու գործակից է եւ Մոսկուան, ու, անոր հետ, կովկասեան ամբողջ թրքութիւնը, շուտով կ'ըմբռնենք թէ Թուրքիա, վայելելով, այսօր, Ռուսիոյ գործակցութիւնը, ինչու ան պայման կ'ուզէ իրականացնել իր երբեմնի երազը։ Որովհետեւ, իր պատեանին մէջ ամփոփուելու եւ մարդուն հետ գէշ չըլլալու անկարելիութեան համոզուած եւ համոզուած, մանաւանդ, որ ինք որքան զօրաւոր ըլլայ, այնքան ապահով կրնայ ըլլալ, կը ձգտի իր կռնակը պողպատել, օր մը զայն, եթէ հարկ ըլլայ, գործածելու համար նե՛ւ Ռուսիոյ դէմ։

Քրեմլը, որ այսօր կը քաջալերէ այդ ծրագիրը, — զոր, գուցէ, այս անգամ ինք մէջտեղ նետեց — գիտէ, անշուշտ, թէ Թուրքիա միանգամայն ինչ հեռանկարներ կը կայտէ անոր։ Եւ սակայն, մեծագոյն չարիքը — Անգլիան — հարուածելէ վերջ՝ ապագային կը վերապահէ, ուրիշ շատ մը ծրագիրներու հետ, զորս ունի, ապահովաբար, Թուրքիոյ նկատմամբ։

Թուրքիա, իր կարգին, վստահ որ Մոսկուան տեղեակ է իր յետին ձգտումներուն, զինակցօրէն կը քալէ անոր հետ, «վաղուանը վաղը մտածելու» առաջադրութեամբ։ Կը բաւէ որ ան այժմ կը յաջողի իր ուզածին պէս ազատօրէն խմորել այդ հսկայ զանգուածը, հոգեպէս կապել իրեն, ենթարկել իր ազդեցութեան, կազմակերպել իր շունչով եւ ներշնչել իր գաղափարներով։

Լեզուական շարժումը, նոյն իսկ, որուն զուտ «ազգայնական» գոյն մը վերագրուեցաւ. իր մէջ կը կրէ մինչեւ Թուրքեստան գոյութիւն ունեցող արգելքները վերցնելու նպատակ մը։ Աւոր աւելի պիտի համոզուինք, եթէ Աֆղաններու եւ ուրիշ ցեղակիցներու լեզուին մէջ փորձենք փնտռել այն բառերը որոնք այժմ իբրեւ հաւաքաւ Թուրքերէն կ'իւրացուին։

Նոյնը եւ մականունի «շարժումը»։ Ցանկը զոր յանձնաժողովը կը հրատարակէ, հաւաքածոյ մըն է, շատ հաւանօրէն, մեր հայրենիքէն անդին՝ դէպի Աֆղանիստան երկարող տափաստաններու թէ լեռներու մէջ համբաւ ու դիրք չինած ցեղապետներու, հին թէ նոր էմիրներու կամ անձերու։

Ուշագրաւ է, դարձեալ, այս տեսակէտէն. Քէմալին ալ «շնորհուած» մականունը, — հայր կամ Նախահայր Թուրք (Աթա Թիւրք)։

Ուշադրութիւն կ'ընէ՞ք, — երէկ խալիֆան կար.Այսօր՝ «Աթան»։ Խալիֆայութենէ վերջ՝ աթայութիւնը...

Որովհետեւ անշեղօրէն նոյն քաղաքականութիւնն է զոր կը կիրարկեն։

Կամ, առնուազն կ'ըլլան կիրարկել։

Թուրքիոյ համար մեծագոյն դժբախտութիւնը այն է, որ խալիֆայութիւնը Միջագետքի ճամբով կ'երկարէր կամ կը սպառնար Եգիպտոսի (Անգլիոյ)։

Ու ջախջախուեցան Պաղեստինի մէջ, Աթայութիւնը, Աֆղանիստանի ճամբով, կ'երկարի դէպի Հնդկաստան (Անգլիոյ), Ռուսիոյ գործակցութեամբ սպառնալով անոր։

Ու հոդ է եւ անոր սպառնացող մեծ վտանգը։

Ստոյգ չէ թէ ե՞րբ կը բախին այդ ուժերը այս անգամ։

Սխա՞լ կ'ըլլար ենթադրել որ՝ առաջին պայքարի ընթացքին իր «Արարատ» արձանագրող հայ ժողովուրդը, կրնայ, վաղը, գուցէ հարկադրաբար «Արարատ» մը արձանագրել։

Անտեղի՞ է այս հեռանկարը մեզի համար, — չեմ կարծեր։

Ու չարժե՞ր որ հաւաքաբար քիչ մը խոկանք ու նաեւ մտածենք այս մասին։ Գոնէ ա՛յս մասին ..

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՕՏԱՐԱԶԳԻՆԵՐՈՒ ՎՏԱՐՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

«ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ» ՀՊԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ. — Ինչպէս գրած էինք, Երեսփ. ժողովի Նոյ. 30ի նիստին մէջ շարք մը դիտողութիւններ եղան, օտարականներու, եւ մասնաւորապէս «Նանսէնեան» հպատակներու — հայմաքլո՛ս — թշուառութեան մասին։ Խօսողներէն մէկն էր ընկերվարական երեսփոխան Գ. Մարիուս Մութէ, որուն ճառը կուտանք ստորեւ, թարգմանելով խորհրդարանի պաշտօնաթերթէն. —

Ներքին նախարարին ուշադրութիւնը կը հրաւիրեմ կացութեան մը վրայ, որ քիչ մը շատ մտահոգ է, եւ թերեւս ժողովին ամբողջական համակրանքին չարժանանայ։ Հարցը օտարականներու վտարման մասին է։ Ներկայիս մեր երկրին մէջ կը փչէ հով մը, որ մեր սահմաններէն դուրս կը քշէ բազմաթիւ օտարականներ։

Կը հասկնամ այն զգացումները, զորս կ'արտայայտեն շատեր, գործազրկութեան այս օրերուն եւ մեր հողին վրայ օտարականներու կատարած ծանր դէպքերէն վերջ։

Սակայն պատճառ մը չէ ատիկա, պատասխանատու համարելու եւ իբրեւ անհրաժեշտ՝ վտարման հրաման տալու համար բոլոր անոնց, որ չարաչար չեն գործածեր մեր ասպնջականութիւնը, եւ նոյն իսկ երբեմն կը գտնուին շատ փափուկ կացութեան մը մէջ։

Այն օտարականները, որոնք հպատակ են երկրի մը, ճիշդ է որ կրնան վերադառնալ իրենց օճախը, սակայն կան օտարականներ ալ, որոնք հայրենիք չունին, ոչ թէ իրենց ցանկութեամբ, այլ քաղաքական դէպքերու հետեւանքով.

Այսպիսիներուն համար, արտաքսումը, ինչպէս ազատութեան ամէն կարգի սահմանափակում, կը հանգիտանայ ծանր հարց մը։ Անոնք կարելիութիւն չունին ապաստան մը գտնելու որ եւ է երկրի մէջ։

Երբ այս հայրենազուրկները կը մտնեն երկիր մը, առանց այդ երկրին մէջ բնակելու վիզա մը ստանալու նախապէս, ահա ողբերգութիւնը որ կը պատահի. — Ֆրանսացի ոստիկանները սահմանագլուխ կ'առաջնորդեն արտաքսուած օտարականները եւ կը հրամայեն որ անցնի սահմանի ետին մը հարիւր մեթր անդին, դրացի երկրին ոստիկանները, Ֆրանսացի ոստիկաններու մեկնելէն վերջ, կը հրամայեն օտարականին, որ անբաղձալի էր մեր երկրին մէջ, հետեւաբար նոյնքան անբաղձալի իրենց երկրին մէջ, ետ դառնալ եւ մտնել Ֆրանսական հողը։ Այնպէս որ, հակառակ իր կամքին, դժբախտ մարդը կ'ենթարկուի օրինական հետապնդման, իբր եւ արտաքսման հրամանին անսաստող։ Դատարան կը տարուի, 3 դեկտ. 1849ի օրէնքին 8րդ յօդուածին համաձայն խիստ դատապարտութիւն մը կը կրէ։

Եւ այս կատակերգութիւնը, այլ մանաւանդ ողբերգութիւնը կը կատարուի գրեթէ ամէն օր։

Տարագիրներ կան, որ դատապարտուած են 15 անգամ, վտարման հրամանին անհնազանդութեան ամբաստանութեամբ, թէեւ երբեք ցանկութիւն ունեցած չըլլան հակառակ չորելու Ֆրանսական օրէնքին

Դատական բարձրաստիճան պաշտօնեայ մը, Ընդհ. Դատախազութեան փոխանորդը, Ֆաքթու, Revue pénitentiaire et de droit pénal i մէջ, կը ներկայացնէր պարագան օտարականի մը, որ դատապարտուած էր 29 անգամ, այն ամբաստանութեամբ թէ հնազանդած չէ արտաքսումի հրամանին, բանտարկուած էր 9 տարի եւ 10 ամիս, ուրիշ պետութեան պատճառելով 26.368 ֆրանք ծախք։

Արդ, ի՞նչ կ'ընէ կառավարութիւնը դարման մը տանելու համար այս կացութեան։ Մեզի կը ներկայացնէ օրինագիծ մը, որով պարզապէս կը խուսափի այն պատիժները, որոնք կը տրուին արտաքսումի հրամանին անսաստողներուն։ Ա՞յս է լուծումը հարցին։ Կը պատասխանեմ — Ո՛չ։

Նախ, այն պայմանները, որոնց մէջ կը նախատեսուի արտաքսումը, երբեք թոյլ չեն տար որ օտարականը կարենայ մտնել ուրիշ երկիր մը։

Եթէ այն հայրենազուրկներն են, որոնք ունին միջազգային անցագիր, այլ անուամբ՝ Նանսէնեան թուղթ մը, օրինակ Հայերը, Ռուսերը, Վրացիները, ամէնքն ալ անոնց ձեռքէն կ'առնուին այդ թուղթերը, որոնց վրայ միայն պիտի դրուէր վիզան։ Անոնց ձեռքէն կ'առնուին նաեւ ինքնութեան թուղթերը, որ իրենց իրաւունք կուտայ բնակելու Ֆրանսայի մէջ։ Եւ անոնք կը ներկայանան սահմանագլուխին վրայ՝ առանց իրենց ձեռքին մէջ ունենալու թուղթ մը, առանց որ եւ է արտօնութիւն ստանալու կարելիութեան։ Եւ կը ծագի բարդ հարց մը. — Մեր երկիրը կ'արտաքսէ, դրացի երկիրը կը մերժէ։ Ու կը լուծուի այս հարցը ի վնաս արտաքսեալին։

Ոչինչ կատարուած է դարման մը տանելու համար այս կացութեան։ Բայց այնքան յաճախադէպ են այս պարագաները, որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը պարտաւորուեցաւ զբաղիլ այս հարցով։ Երեք զանազան ատեններով, միաձայն քուէարկութեամբ (Ֆրանսայի պատուիրակութեան ալ քուէով) ընդունուեցան այն առաջարկները, որոնք ներկայացուեցան պետութեանց։

Այսպէս Թէեւ 1932ին, Ազգերու Դաշնակցութեան ԺԳ. ժողովը պաշտօնապէս կը խնդրէր կառավարութիւններէն չարտաքսել տարագիր մը, որ արտօնուած չէ դրացի երկիր մը մտնելու, դարձեալ թէեւ 1932ին, ԺԳ. ժողովը «նկատի առնելով այն նեղութիւնները, որոնց կ'ենթարկուին տարագիրները, եւ այն դժուարութիւնները, որոնք կը ստեղծուին արտաքսեալին մօտ երկրին մէջ», վերջապէս թէեւ 1934ին, ԺԴ. ժողովը «վերստին արձանագրելով այն վտարման՝ անօրինութիւնները, որոնք յաճախակի դարձած են կարգ մը երկիրներու մէջ, յաճախ իբրեւ հետեւանք անձնական յանցանքներու, եւ այն լուրջ հետեւանքները, որոնք կը ստեղծուին դրացի երկիրներու մէջ», դարձեալ որ եւ է դարման չտարուեցաւ այս կացութեան.

Կը հասկնամ որ դժուար է դարման մը գտնել։ Սակայն այս ձեւով արտաքսուածներու մէջ կան բազմաթիւ դժբախտներ, քանի մը յանցաւորներու կողքին։

Ահա, օրինակի համար, այն տարագիրները, որոնք ներկայ կացութեան հետեւանքով կը կորսնցնեն իրենց գործը։ Գործազրկութեան կը մատնուին, եւ դուք գիտէք որ գործազրկութիւնը շատ մօտ է թափառաշրջութեան։ Թափառաշրջիկներն ալ, իբրեւ անբաղձալի, կը վտարուին անմիջապէս։ Երբեմն ալ անձնական գողութեան մը համար օտարականները կը դատապարտուին արտաքսումի, մինչդեռ կարելի էր պատիժ մը տալ, բայց ոչ թէ մատնել թշուառութեան, կործանումի կամ մահուան։ Ցանցառներն կան, որոնք լաւ ու քաջ մարդիկ են։ Ցեծախ նախկին ռազմիկներ կամ մարդիկ, որոնք ամուսնացած են Ֆրանսուհիներու հետ եւ Ֆրանսացի զաւակներ ունին, կամ վերջապէս ընտանիքով բնակաւորուած են։ Կրնամ ձեզի ներկայացնել բազմաթիւ օրինակներ։

Պատիւն ունիմ, Գ. Նախարար, Ազգ. Ապահովութեան ձեր յարգելի տեսուչին նախորդին հետ աշխատակցած ըլլալու։ Կ'աշխատէինք դատական բարձր պաշտօնատարներու եւ իրաւաբան փրոֆէսէօրներու հետ, դարման մը գտնել այս կացութեան, զոր ներկայացուցի ձեզի։ Մենք թելադրեր էինք բռնադատել այս օտարականները բնակիլ նախապէս որոշուած շրջանի մը մէջ, ոստիկանական հսկողութեան տակ, փորձի շրջան մը վերջ առաջ ձգելու պայմանով։ Կամ ստեղծել աշխատանքի կեդրոններ գաղութներու մէջ։

Լուծումներ են ասոնք։ Եթէ դուք չէք կրնար ընդունիլ, առաջարկեցէք նոր լուծումներ։ Բայց եւ այնպէս միջոց մը գտէք։ Դուք չէք կրնար հարցը լուծել այս դժբախտները անհունապէս դատապարտելով զանազան ծանր պատիժներու, մինչեւ արտաքսումի։ Դուք ծանօթ չէք այն յուսահատական պարագաներուն, զորս մենք տեսանք։ Ես իմացայ, որ կարգ մը դժբախտներ, այսպիսի կարգադրութիւններու հետեւանքով, անձնասպան եղած են։ Ուրիշներ մարդկային իրական փլատակներ դարձած են։ Որքան ալ ուզէք պաշտպանել Ֆրանսացի բանուորը, դուք չէք կրնար գործել այնպիսի բաներ, որոնք կրնան ամպատուել մեզ յոյս աշխարհի։

Կը խնդրեմ ուրեմն ձեզմէ, Գ. Նախարար, ընդունիլ Ազգերու Դաշնակցութեան թելադրանքները։ Կը խնդրեմ ձեզմէ չվտարել տարագիրները, առանց նախապէս արտօնութիւն առնելու որ կարենան դրացի երկիր մը մտնել, եւ չառնել անոնց ձեռքէն ինքնութեան թուղթերը՝ արտաքսումի հրամանը տրուած պահուն։

Կ'ուզէի, որ Նիւքին մասնաւոր արտօնութիւններ ըլլային այն անբաղձալի տարագիրներուն համար, որոնք չեն կրնար վիզա ստանալ մտնելու համար դրացի երկիր մը։ Կը խնդրեմ որ կազմէք միջնախարարական յանձնախումբ, որուն պարտականութիւնը պիտի ըլլայ քննել այս կացութիւնը եւ դարման գտնել անոր։ Կ'ուզէի որ այդ կամ այլ յանձնախումբի առջեւ, արտաքսուածները տարրական միջոց մը ունենային պաշտպանելու իրենց իրաւունքները։

Արտաքսումի կամ վտարումի բազմաթիւ հրամաններ տրուած են սխալ տեղեկութիւններու վրայ։ Այդ տեղեկութիւնները կրնան տրուած ըլլալ վրէժխնդրութեամբ, չարամտօրէն կամ զանազան մութ հաշիւներով։

Վտարեալը կամ արտաքսեալը զրկուած է ամէն իրաւունքէ։ Օտարականը hostis է լատին երկիրներու թշնամին, այն մարդը որ իրաւունք չունի բնակելու մեր հողին վրայ այն վայրկեանէն սկսեալ, երբ իրեն հրամայեցին հեռանալ սահմաններէն։

Այսօր հանդերձ պէտք է այս օտարականներուն շնորհել որոշ կարեւոր ապահովութիւններ։ Ինչո՞ւ պիտի չուզէիք տալ անոնց տարրական իրաւունքը լուծելու յանձնաժողովի մը առջեւ, պաշտպանելու ընդդէմ ոստիկանական կարգ մը տեղեկութեանց։

Եթէ բազմաթիւ են պարկեշտ եւ անբիծ ոստիկանները, գիտենք նաեւ որ անոնց մէջ սպրդած են կասկածելիներ։ Երբեք մեղանչում մը չէ գործուիլ ձեր հեղինակութեան դէմ թոյլ տալով որ արտաքսեալները իրենց պաշտպանութիւնը փորձեն յանձնաժողովին առջեւ պաշտպանի միջոցով։ Վերջին խօսքը, անշուշտ, միշտ թողլով ձեզի։ Այսպէս, վերջ մը կը դրուի այն անարդար անօրէնութիւններուն, անհիւրնկալ բոտ իրենց հետեւանքին, առանց վնասելու ձեր իշխանութեան, որով կ'ուզէք պաշտպանել անդորրութիւնը մեր երկրին մէջ

ՏԵՐԵՒ ՄԸ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷՍ

ՎԱՍԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑԱՆԻՔ

Պոլիս։ Ընդհ. պատերազմ։ Վերջին դատաստան հայութեան համար։ Ահագին Պոլիս՝ մուկի ծակի մը չափ նեղ կուգայ Հայերուս համար։ «Անա պատյա կիւնիւ», պիտի բսէք մեր դահիճք։

Այդ սարսափի օրերուն, օր մը Ղալաթիա, կամուրջին գլուխը, Պոլսոյ այս ամենաբանուկ եւ բազմամբոխ վայրին մէջ, կը հանդիպիմ Հմայեակ Արամեանցի։ Իրեն կ'ընկերանար երկարահասակ, նիհար եւ ոսկրոտ դէմքով քահանայ մը։ Զիս կը ներկայացնէ այս վերջնոյն.

— «Գ. Սեպուհ Ստեփանեան, որ «Ազատամարտ»ի մէջ «Հայաստան երկիր դրախտավայր» վերնագրով յօդուած ստորագրած է։

Կը զայրանամ։ Այս տեսակ մարդ չեն ներկայացներ, կ'ըսեմ, քմծիծաղով մը։

Կ'ափսոսամ այն օրերը, երբ երկու եղբայրներ, երկուքս ալ հոգեպէս ձեռք ձեռքի տուած, իր «Փիւզանդիոն»ին հանդէսին աշխատակցած եւ անոր ծաւալման սատարած էինք.

Արամեանցին վերի ազդարարութիւնը նշանակալից էր։ Մեր զինուորական խնդրոյն վրայ կ'աւելնար նաեւ քաղաքական խնդիր մը։ Պէտք էր անհետացնել մեր հետքը։

Կ'անհետանանք։ Թաքստոցիս մէջ եմ։ Կառապի վագրի մը նման կը չափչփեմ սենեակս։ Հայկական ողբերգութիւնը իր ճնշ է վրաս։ Ենթարկուած եմ հոգեկան ծանր ազդեցութեան մը։

Առաւօտ մըն ալ «Ժամանակ» կը բերէ ցնցող լուր մը Ջիղերս թունդ կ'ելլեն։ Պիտի խենթենամ.

— «Կէտրիկփաշայի ազգ. վարժարանին տնօրէն՝ Գ. Հմայեակ Արամեանց՝ իր աշակերտներու ընկերակցութեամբ Պայպուրտ բարձունքէն հառատառուած փայտեայ թնդանօթին այցելելով, ոսկի գամ մը գամած է»։

Սարսափելի՜։ Ողբալի՜։

Արդեօք նոյն Պայպուրտի արիւնոտ բարձունքին վրայ, իր իսկ սեփական ձեռքերով կախաղան բարձրացուած իր քսան Հնչակեան ընկերներու ուրուականները, նոյն պահուն չհալածեցի՞ն զինք։ Յուդան անգամ, զղջում ունեցաւ եւ ինքնասպանութեամբ քաւեց իր դաւաճանական արարքը։ Գամ մը գամելու պահուն, ան գամն, որ քսան հերոսներու սրտերուն կը մխուէր, Յուդա՞յի չափ ալ խղճահարութիւն մը չպատճառեց։

Հմայեակ Արամեանց, իր այս ստորնագալի արարքներով, կոտրեց վասակութեան մրցանիշը։

Աւանդութիւնը կ'ըսէ թէ՝ ան գամը, որ դաւաճանը Հնչակեան ընկերներուն կախաղանի բարձունքին վրայ, Թուրքեւգերմանական փայտեայ թնդանօթին վրայ իր գամած գամէն ձուլուած եւ վրան մակագրուած էր. —

— Made in Armenia...

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԲԱՆԿԱԼԹԻՒ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ԴԱՏԸ

Գրած էինք թէ Պոլսոյ իրաւական Դ. Ատեանը մերժած է ճանչնալ պատրիարքը՝ իբրեւ դատախազ Բանկալթիի գերեզմանատան դատին։

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ որոշուած է դիմել վճռաբեկ ատեանին՝ նկատելով որ Բերայի Թաղականութիւնը օրինաւոր մառակարար մարմինն է Բանկալթիի գերեզմանատան, եւ այնտեղի ազգ. կալուածներուն. որոշուած է որ յաջորդ Թաղ. Խոր. հաւաքին տեղի ունենայ այդ դատը։

ՄՈՒՍՈՒԼԻ ՔԱՐԻՒՂԸ, ԳԵՐՄԱՆԻԱ Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ

Մուսուլի քարիւղին Միջերկրականի վրայ հոսելուն առթիւ, գերման թերթեր երկար ուսումնասիրութիւններ կը հրատարակեն, ողբալով իրենց բաժինին կորուստը եւ իրենց ուշադրութեան կեդրոնը դիմագիծը Հայու մը, որ Գերմանիոյ կորուստին հակառակ, իր ձեռքը կը պահէ, որ է, քան իր Ֆրանսացիի բաժինին հաւասար։

Վերջերս «Լայփցիկի Պատկերազարդ Մամուլը» որ ծանօթ է իր լուրջ խորունկ ուսումնասիրութիւններով «Անապատէն քարիւղ կը հոսի» խորագրին տակ կը գրէր այդ Հայուն մասին.

— «Հարիւրին հինգը պէտք եղածին ալ պէտք չէ: չահարա... բուն ձեռնարկը ձեռք բերած Կիւլպէնկեանին տալ իբրեւ չահարաժին, բուն ձեռնարկին ձեռք բերած միլիոնի համար (քարիւղի)։ Գալուստ Սարգիս Կիւլպէնկեան, որ 1870 Թուականին ծնած է Թրապիզոնէն, Գաթում շրջանին մէջ ծնած ու մեծցած, մանկութենէն քարիւղի մթնոլորտը շնչեց։ Քարիւղի քաղաքականութեան սկիզբէն ի վեր, հոն է ան, որ մօտ մուգիւն մէջկարեւոր բնելիք մը։ Իր տաղանդը, ամենամեծ արդիւնքներուն կրցած է խորամանկութեամբ, քաջութիւնով եւ հնարամտութիւնով յաղթել եւ գինքը որքան անծանօթ, նոյնքան խորհրդաւոր անձ մը դարձնել։ Ան կ'ապրի հիմա իր Փարիզի իշխանական պալատին մէջ, որ այնքան թանկագին եւ արուեստի իրեր է դիզած, որ ծառաները ամէն առաւօտ տունէն դուրս ելլելուն կը խուզարկուին, արժէքաւոր մանր բաներու գողութիւնը արգիլելու համար։

Իսկ «Միւնիխի Պատկերազարդ Մամուլը» քարիւղի հարցին վրայ երկար ուսումնասիրութեան մը մէջ Կիւլպէնկեանի սեւնակնի նուիրելով, կը սեւցնէ զայն եւ Պազիլ Զախարովի կարգը կը դասէ։

կայացուեցան զանազան պատկերներ. Արեւական ձայնարձակը իր հայկական գեղեցիկ երգերով կ'ոգեւորէր մթնոլորտը։

Սրուան բանախօսն էր Աշոտ Արծրունի, որ թուեց արեւական կազմակերպութեան բազմակողմանի առաւելութիւնները։

Բանախօսութենէն ետք երկու խմբակներ, Զաւէն Միլոնեան եւ Ն. Մանուկեան հարց ու պատասխանի ձեւով խօսեցան արհեստագիտական հարցերու շուրջ, ներկայացնելով սկաուտական շարժման նպատակը։

Հակառակ հայ անգործներու նպաստի անակնկալ դադարման եւ նիւթական տագնապին, բանուոր դասակարգը փութացած էր քաջալերել այս գեղեցիկ շարժումը։

Այս առթիւ վիճակահանութեան դրուեցաւ գեղեցիկ գորգ մը, զոր շահեցան արեւուները։

Ն. Մանուկեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

Կիրակի օր տեղի ունեցան փրոֆէսիոնէլ խումբերու ախոյեանական 14րդ շրջանի մրցումները, Ֆրանսայի շարք մը քաղաքներուն մէջ։

Ահա արդիւնքները ամփոփ կերպով.

Գոլոմպի մէջ.— Ռասինկ Գլիւպ տը Փարի յաղթեց Օլէմփիք տը Մարսէյլի 5—1ով։

Ծօ - Մօնփէլիարի մէջ.— Ֆութպոլ Գլիւպ Սէշօ յաղթեց Օլէմփիք Նիւլուայի 5—2ով։

Սթրազպուրկի մէջ.— Ռասինկ Գլիւպ Սթրազպուրկ յաղթեց Րէտ Սթար Օլէմփիքի 5—2ով։

Լիլի մէջ.— Սփորթինկ Գլիւպ Լիլուա յաղթեց Սփորթինկ Գլիւպ Նիմի 3—1ով։

Ռուպէի մէջ.— Էքսէլսիոր Աթլէթիք Գլիւպ յաղթեց Գանի 2—0ով։

Սէթի մէջ.— Ֆութպոլ Գլիւպ Սէթ յաղթեց Սթատ Րէնէի 2—0ով։

Անթիպի մէջ.— Ֆութպոլ Գլիւպ Միլհաուզ եւ Ֆութպոլ Գլիւպ Անթիպ հաւասար 1—1ով։

Ալէի մէջ.— Օլէմփիք Ալէ եւ Օլէմփիք Մօնփէլիէ հաւասար 1—1ով։

Ինչպէս կ'երեւայ մրցումներուն ելքէն, ընդհ. դասաւորման գլուխ գտնուող երեք խումբերը՝ Ռասինկ Գլիւպ Սթրազպուրկ Սէշօ եւ Ռասինկ Գլիւպ տը Փարի ջախջախիչ կերպով պարտութեան մատնած են իրենց հակառակորդները, 5—1ով եւ 5—2ով։ Զարմանալի զուգադիպութիւն մըն է այս, որովհետեւ իրենց դէմ գտնուող խումբերն ալ մեծ արժանիք եւ ժողովրդականութիւն կը վայելեն։

Ամէն ոք այն կարծիքն ունէր թէ այս մրցումին ընդհ. դասաւորման գլուխը գտնուող խումբերը պիտի պարտուէին, մանաւանդ Փարիզի խումբին համար, բայց հակառակը պատահեցաւ։ Ֆութպոլի մէջ շատ մը անակնկալներ կը պատահին։ Այս կերպով երեք խումբերը միշտ կը մնան միեւնոյն գիծին վրայ, ունենալով մէկ մէկ կէտի առաւելութիւն։ Այս երեք խումբերուն մէջն է որ կը ծածանի Ֆրանսայի ընդհ. ախոյեանութեան դրօշը։ Անցած տարուան ախոյեանը՝ Ֆութպոլ Գլիւպ Սէթ մրցումներուն սկզբնաւորութեան շատ գէշ ելք մը ունենալով, սկսաւ կամաց կամաց յառաջանալ։ Ընդհ. դասաւորման մէջ կուգայ 9րդ, ունենալով 14 կէտ։

*** Երկուշաբթի գիշեր Փալէ տէ Սփորի մէջ տեղի ունեցաւ ըմբշամարտի միջազգային մրցում մը հոծ բազմութեան մը ներկայութեան։ Կազմակերպիչն էր ծանօթ Րաուլ Փաօլի։ Մրցումին կը մասնակցէր՝ նաեւ մեր հայրենակիցը՝ Մանուկեան, իբրեւ հակառակորդ ունենալով ամերիկացի Սէնթըն։ Երբ մրցումը սկսաւ, երկու հակառակորդները ուժգին կերպով իրար փաթթուեցան։ Վերջապէս Մանուկեանի գլուխը անցաւ Սէնթընի ձեռքը։ Գլուխը ազատել փորձած ատեն, ծուռ շարժումով մը ոտքն ալ ինկաւ հակառակորդին ձեռքը եւ այս կերպով մեր ազգակիցը 17րդ վայրկեանին լքեց մրցումը եւ յաղթանակը շահեցաւ Ամերիկացին։ Այս մրցումով չորրորդ անգամն է որ Մանուկեան պարտութիւն կը կրէ։ Իր անունը ամերիկահայ թերթերուն մէջ միշտ գովեստով կը կարդայինք, ուստի պէտք թելադրէինք որ նախ քան մրցումը նախափորձերով զբաղի, որովհետեւ փորձերը շատ մեծ դեր կը կատարեն։

Այս մրցումներուն մէջ ամէնէն կարեւորն էր Ֆրանսացի Հանրի Տէկլանի եւ ամերիկացի Լիւիսի մրցումը։ Ճիշդ մէկ ժամ 8 վայրկեան երկու հակառակորդները արիւն քրտինքի մէջ եւ գորգի վրայ իրար գգուեցին յետոյ, Հանրի Տէկլան յաղթական հռչակուեցաւ։

ՀՐԱՆՏ ՍՐԱՊԵԱՆ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, նոյ. (Յապաղած).— Հայ արիներու «Մեծն Տիգրան» եւ «Արտաշէս Ա.» խումբերու նախաձեռնութեամբ ու մասնակցութեամբ շրջանիս բոլոր արիներուն, տեղի ունեցաւ երեկոյթ մը նոյ. 24ին, Սալոն Նաֆի մէջ։

Ժամանակէն շատ առաջ սրահը լեցուած էին հայրենակիցներ, մեծ մասով ծնողներ եւ բարեկամներ, փութացած էին իրենց ներկայութեամբ խրախուսել հայ արիներուն կազմակերպութիւնը։

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով եւ յաջորդաբար Ֆրանսական քայլերգով որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս.

Վարագոյրը կը բացուի եւ յաջորդաբար խմբակ առ խմբակ, զինուորական համաչափ քայլերով եւ առաջնորդութեամբ հայկական եռագոյնի, ինչպէս եւ իրենց կողքին ունենալով Ֆրանսական եւ արիական դրօշները, շուրջ 100 արիներ տեղ կը գրաւեն բեմին վրայ։ Բոլորն ալ մաքուր ու կոկիկ արտաքինով ու ներկայանալի ու միօրինակ տարազներով արժանացան ներկաներու գնահատանքին։

Այնուհետեւ տեղի ունեցան մարզական ու գեղարուեստական խաղեր, անակնկալներ։ Կազմուեցան բուրգեր, եղան արտասանութիւններ եւ ներ-

Ոչ-Իսլամներու մականունի խնդիրը

«ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ, ԿԱՐԳԸ ՔԵՐՆ Է»

Թուրք մամուլը կը շարունակէ արծարծել մականունի խնդիրը, եւ, խոստովանելով հանդերձ թէ Հայերն ու Յոյները մականուն ունին արդէն, կը թելադրէ «հարազատ Թուրքերէն» մականուններ ընտրել։

Այսպէս, Ապիտին Տավէր կը գրէ «Ճիւմհուրիէթ»ի մէջ, «Հայրենակից, կարգը քերն է» խորագրին տակ.

— «Պէնէպէքլիթի հրէական լիսէի քարտուղար Պայ Պարուհ կը հաղորդէ թէ իբրեւ մականուն ընտրած է Պաթու բառը որ «ուժեղ» կը նշանակէ, եւ կ'ըսէ թէ հարազատ Թուրքերէն մականուն մը ընտրելով՝ կ'ուզէ օրինակ հանդիսանալ Եահուտիներուն։

Անցեալ տարի, գտնուեցան Եահուտիներ որ Թուրքերէն անուններ դրին իրենց տղոց։ Թուրքիոյ Եահուտիներն ալ Թուրքերու նման մականուն չունին։ Պէհար, Նէսիմ, Լէվի, Քոհէն եւայլն կան որոնք մեր անուններուն նման են եւ շատերու կողմէ կը գործածուին, առանց սակայն նոյն դերդաստանին պատկանելու։ Հիմա հարազատ Թուրքերէն մականուններ ընտրելով, քայլ մը առած պիտի ըլլան դէպի թրքացումը։

Հայերը եւ Յոյները մականուն ունին։ Բոլոր հայկական մականունները «եան»ով կը վերջանան, իսկ կան բազմաթիւ յունական մականուններ որոնք աւելի Թուրքերէն վերջաւորութիւն մը ունին.— «օղլու»։ Բայց շատ են նաեւ յունական ոչ - Թուրքերէն մականունները։

Մականունի օրէնքը կ'ըսէ թէ օտար ցեղերու եւ ազգերու անուններ չեն կրնար մականուն ըլլալ։ Պետական խորհուրդին պատրաստած կանոնագիրն ալ կ'ըսէ թէ եան, օֆ, էֆ, վիչ, իչ, իս, տիս, աքի, զատէ, մախտում, պին եւ նման մասնիկներ որոնք ուրիշ լեզուներէ առնուած են, չեն կրնար անունին կցուիլ, եւ եթէ կցուած են՝ չեն կրնար գործածուիլ։

Այս կանոնագիրը մօտերս պիտի հրատարակուի։ Ինչպէս Թուրք Եահուտին այլեւս չպիտի կրնայ «Լէվի» անունը իբր մականուն ընտրել, Թուրք Հայն ալ իր եանով վերջաւորող մականունը չպիտի կարենայ գործածել։ Պիտի փոխուին նաեւ Թուրքիոյ Յոյներու այն մականունները որոնք օղլուով չեն վերջանար։

Երբ բոլոր Թուրքերը մրցումի ելած են մականունի ընտրութեան մէջ, յոյն, հայ եւ եահուտի հայրենակիցներն ալ աղէկ կ'ընեն եթէ քիչ մը ջանան հարազատ Թուրքերէն մականուններ կրել։ Եթէ այսպէս ընեն, պիտի ցուցնեն թէ ուրախ են որ հանրապետական օրէնքները որ եւ է խտրութիւն չեն դներ իրենց եւ Թուրք հայրենակիցներու միջեւ»։

*** Նոյն աղբիւրէն կը տեղեկացնենք թէ կրթական գործավարութիւնը որոշած է թրքացնել դպրոցներուն անունները։ Մասնաւոր յանձնաժողով մը կազմուած է այս գործին համար։

*** Ուրիշ յանձնաժողով մը ամէն օր ցանկեր կը հրատարակէ մականունի համար։ Ահա քանի մը նմոյշներ.— Ալապայ, Ալաք, Ալընճաք, Ալքա, Ալաչանի, Ալփակու, Ալփ Արկուն, Ալթըն Արիկ, Ալթընայ (կնոջ համար), Արկունչահ, Աթալա, Ալփ Սաչլը եւայլն։

Պաղեստինի Արաբները նորէն կը գանգատին

Դեկտեմբեր 1ին արաբական պատուիրակութիւն մը ներկայանալով Պաղեստինի անգլ. մարզպանին, գանգատեցաւ թէ Հրեաներու ներգաղթը եւ անոնց հողային գնումները անհանդուրժելի չափերու հասած են եւ կը հակառակին Արաբներու տրուած երաշխաւորութեանց։ Մարզպանը անմիջապէս յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որով կը բացատրէ թէ կառավարութեան քաղաքականութիւնն է աւելցնել երկրին արտադրական կարողութիւնը եւ թէ հրէական ներգաղթը չափազանց չէ, քանի որ միայն 36,000 հոգի ընդունուած են վերջին տասը ամիսներու ընթացքին, իսկ անկանոն գաղթականներուն թիւը մեծապէս կրճատուած է։ Յայտարարութիւնը կ'ըսէ նաեւ թէ Հիւլէ լիճին մենաշնորհը, որ արաբական խմբակի մը յանձնուած էր 1914ին, այժմ փոխանցուած է հրէական խմբակի մը որ պիտի աշխատի անյապաղ չորցնել 40 հազար արտավար հող։ Նոր մենաշնորհին համաձայն, այս տարածութեան 15 հազար արտավարը պիտի յատկացուի արաբ հողագործներուն։

ՍԱՄՈՒԼ

30-35 ՄԻԼԻՈՆԻ ՑՆՈՐՔԸ

Սելանիկի «Հորիզոն»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (24 Նոյեմբեր).

— «Այսօր, Թուրքիոյ ներքին ընթացիկ քաղաքականութեան գլխաւոր օրակարգն է զանազան վայրերէ հասնող կամ բերուող Թուրք գաղթականներու զետեղման խնդիրը։ Եւ, բոլոր երեւոյթները, բոլոր տեղեկութիւնները ցոյց կուտան, որ Թուրք կառավարութիւնը, մեծ կարեւորութեամբ կը զբաղի այս խնդրոյն լուծումով։ Հարիւր հազարաւոր ոսկիներ կը տրամադրուին զետեղման աշխատանքներուն համար, պետականացուած «լքեալ» հողեր ու կալուածներ կը յատկացուին գաղթականներուն եւ մասնաւոր մարմիններ տենդագին գործի լծուած են, հնարաւոր եղածին չափ մեծ թիւով գաղթականներ Թուրքիա ներածելու համար։

Ծրագիրը շատ խոշոր է, ինչպէս ի յայտ կուգայ ներքին գործավար Շիւքրի Գայայի զեկուցումէն։ Եւ այնքան խոշոր, որ նոյնիսկ ամէնէն յաւատեսները առիպուած են թերահաւատութեան քմծիծաղով մը ընդունիլ առաջադրուած նպատակի նոյնիսկ մասնակի մէկ իրականացման կարելիութիւնը։ Շիւքրի Գայա, կ'երեւի, միլիոններու թուական արժէքին շուրջ եթերային գաղափար մը միայն ունի։ Այլապէս, ինքզինքը չպիտի մատնէր այլանդակօրէն ծիծաղելի կացութեան մը, յայտարարելով որ ընդամէնը 15 — 16 տարուան ընթացքին, այսինքն յամի շնորհաց 1950ին, Թուրքիոյ բնակչութիւնը պիտի հասնի 30—35 միլիոնի!!...

Ուրկէ՞ պիտի բուսնին այս բնակիչները։ «Վիճակագրական» կեղծ տոմարներու մէ՞ջ միայն գոյութիւն պիտի ունենան անոնք։ Եթէ նոյնիսկ գոյութիւն ունենան, եթէ նոյնիսկ կարելի ըլլայ երկնքէն թափել կամ գետնէն բուսցնել 20 — 25 միլիոն Թուրք գաղթականներ, Թուրքիան, իբրեւ պետական օրկանիզմ, պիտի կրնա՞յ այդքան խոշոր, մարսողական ահռելի համբանք մը ծծելու, ապրեցնելու եւ սեփականացնելու տարողութիւնը ունենալ։ 20—25 միլիոն հաւկի՞թ է նեբածուելիքը, թէ մարդկային էակ, որ ապրիլ, բարգաւաճիլ, կամ գոնէ Թուրքիոյ այնքան անձուկ պայմաններուն յարմարիլ կ'ուզէ։

Ընդամէնը 15 տարիէն 30—35 միլիոննոց պետութիւն մը դառնալու ցնորքը, Թուրքը, իր երազին մէջ իսկ չի կրնար տեսնել։ Շատ աղազուն, շատ փոքրիկ ու նիհար մարմնոյ մը վրայ զրուած խոշոր գլուխ մըն է ատիկա, որ չի կրնար առանց վար իյնալու կանգուն մնալ։ Թուրքիան, նախ եւ առաջ, իր ընդարձակ հողամասերուն վրայ այդքան մարդ պարտկելու չափ բնակելի հող չունի։ Շիւքրի Գայա ինքն իսկ կը խոստովանի այս պարագան, իր զեկոյցին մէջ, երբ կ'ըսէ թէ, «աւելի վերջ ամենակարեւոր խնդիրը՝ գալիք գաղթականներուն հող գտնելու պարագան է, որովհետեւ տրամադրելի պետական շատ քիչ հող մնացած է, օրէնքին նախատեսած մարզագետիններէն աւելին տրուած է գաղթականներուն իբրեւ հող»։ Եւ այս խոստովանութիւնը կ'ըլլայ դեռ այսօր, երբ դեռ սկիզբն ենք երկանց, երբ «1923էն մինչեւ 1933, այսինքն տասը տարուան ընթացքին, 628.305 հոգի գաղթած են Թուրքիա, արտասահմանէն»։ Երբ 628.000 հոգիի ժամանումը բնակելի հողի տագնապ առաջ բերած է, առաջին տասնամեակի մը ընթացքին, կրնաք երեւակայել թէ ինչ պիտի ըլլայ այդ տագնապին ծաւալը, յառաջիկայ տասնամեակի մը ընթացքին եւ լաւագոյն նախատեսութեամբ՝ 628.000նոց նոր բազմութեան մը ներածման պարագային։

Տնտեսական, ելմտական եւ տեղագրական շատ աւելի նպաստաւոր պայմաններու մէջ գտնուող եւ յառաջդիմական շատ աւելի բարձր յատկութիւններով օժտուած պետութիւնները պիտի վարանէին նոյնիսկ 1ուկէս — 2 միլիոն գաղթականներու զետեղման պատասխանատուութիւնը ստանձնել մէկուկէս տասնամեակ տեւելիք շրջանի մը ընթացքին, մանաւանդ, երբ ամէն տեսակէտով յետամնաց Թուրքերը կազմուած պիտի ըլլայ այդ հսկայ բազմութիւնը։ Յունաստան, հակառակ 12 տարիներ անցած ըլլալուն, տակաւին գաղթականներու վերջնական զետեղման մշտապէս հրատապ հարցը ունի սեղանի վրայ։ Ու չմոռնանք, որ 1922ին հոս ապաստանած շուրջ 1ուկէս միլիոն գաղթականները, որակով շատ աւելի բարձր արժէք մը կը ներկայացնէին քան Թուրքիա դիմող գաղթականները։ Չմոռնանք մանաւանդ, որ Յունաստան, դեռ եւս չվերջացած այս զետեղման համար, օտար երկիրներու կարեւոր օժանդակութիւնը վայելեց փոխառութեանց ձեւին տակ»։

ՄԵՏԱՔՍԻ 17 ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐ պիտի փակուին Շոֆայլի շրջանին մէջ, դեկտեմբեր 10ին։ Քաղաքին մետաքսի գործարանատէրները աղբեր ցրուած են արդէն, որոնց մէջ կ'ըսեն թէ հիւսուածեղէնի ճարտարարուեստին ծանր տագնապը կը սաստկանայ ամէն օր, իսկ իշխանութիւնը բան մը չէ ըրած մինչեւ հիմա.

ԿԱՐՄԻՐ ԵՒ ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ լրագրավաճառներու միջեւ կռիւ մը ծագեցաւ կիրակի օր, Փարիզի Թաղամասին մէջ։ «Իւմանիթէ» եւ «Աքսիոն Ֆրանսէզ» ծախողները իրարու կոկորդին փարեցան։ Քանի մը հոգի վիրաւորուեցան, որոնց մէկուն վիճակը ծանր է։ Ոստիկանութիւնը ձերբակալութիւններ կատարեց։

ՁՄԲԱՆ ԽՍՏՈՒԹԵԱՆՑ առթիւ լայն օգնութիւն կազմակերպուած է Իտալիոյ մէջ, գործազուրկներու եւ կարօտեալներու համար։ Աղջիկներ եւ կիներ պիտի այցելեն տուները, ստուգելու համար պահանջները։ Ապուր պիտի բաժնուի ամէն թաղի մէջ, ինչպէս եւ ուրիշ ուտելիքներ, ածուխ եւ հանդերձեղէն

ԹՈՔԱԽՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԱՄԵՆԱՄԵԾ հիւանդանոցին բացումը կատարուեցաւ Հռոմի մէջ, Մուսոլինիի կողմէ։ Պիտի կոչուի իր անունով։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (3)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱԳԳԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

«Սալմաստի մեծաւորներուն հետ հաստատած մերձեցումներուս բերումով, բաւարար չափով սուրհանդակ կրցայ ճարել Քիւրտերէն։ Նոյնիսկ յաջողեցայ, զանազաններու հասցէին ղրկուած «շուրայը իւմմէթ»ները հասցնելով, Վան գացող յատուկ անձի մը հետ ղրկել ներքին գաւառները

«Յայտ ունիմ որ, Քիւրտերուն վրայ որպէս Շէյխ մեծ ազդեցութիւն ունեցող Սալմաստի մեծամեծներէն բարձրաստիճան Շէյխին շնորհներէն պիտի օգտուիմ՝ անհրաժեշտ միջոցները ընտանալու համար։ Լաւ կ'ըլլայ, եթէ շնորհակալութեան գիր մը ղրկուի իրեն։ Կը յուսամ օգտուիլ նաեւ Ազգ. ծողովի (էնճիւմէնը Միլլի) նախագահ Հաճի Բիւլէնտաղ աղային շնորհներէն.

«Անցեալ ուրբաթ օր, սահմանամերձ Քալէար գիւղին մէջ տեսնուեցայ հայկական կոմիտէի նախագահ՝ Գ. Սամսոնին հետ։ Բայց իրենց հետ պաշտօնապէս խօսակցելու համար դեռ եւս լիազօրութիւն չունենալով, բուն հարցին չկրցայ մօտենալ։ Այնպէս կը զգամ որ, Հայերը գարնան համար ապստամբութեան կը պատրաստուին, եւ կ'ըսեն թէ մեծ յոյսեր ունին Վանի մէջ գտնուող Արշալոյս (Սապահ - իւլ - խայր) կոչուող կուսակցութեան վրայ։

«Հոս հաւաքուելու վրայ են— հաւանաբար ժողով գումարելու համար — հայ ղեկավարները։ Վանի Հայոց ապստամբութեան լուրը թէեւ հոս շրջան կ'ընէ. բայց չկրցայ ամբողջովին ստուգել։ Կը յուսամ մինչեւ գարուն հոս հաստատել իրական խարխափ մը։

«Տեսականօրէն մարդ դիւրութեամբ կը լուծէ ամէն բան։ Բայց գործնական կեանքի մէջ այդպէս չէ։ Մանաւանդ երբ ինծի նման նուէր (գործ) հայթայթելով գործ տեսնելու ստիպողականութեան առջեւ գտնուի։ Ի սէր Աստուծոյ, ըսէք թէ ի՞նչ իմաստ ունի գիս առանց տանողի ձգելիդ.

«Վրաս գլուխս պատառ պատառ եղաւ Նոյեմբերի ամսականըՊաթումէն Սալմաստ ճանապարհածախս ըրի։ Հիմա հոս ողորմութեամբ կ'ապրիմ։ Հայ կոմիտէական մարմնին հետ տեսնուելու գացած ատենս պտրակական «ապա» մը ճարեցի։ Ապա թէ ոչ մուրացիկի կարծելով գոնէն պիտի վանտէին զիս։ Ինչ որ է, անօթի իսկ մնամ, պարտականութեան հանդէպ ունեցած հաստատակամութիւնս մանիշի չափ վնաս չի կրեր։ Բայց գործին ընթացքը այս կը պահանջէ։ Կը խոստովանիմ որ, առանց դրամադրուիլ չահ կարենալ ապահովելու համար բաւարար անտեսագիտական հմտութիւն չունիմ։ Այսուհանդերձ քիչ դրամագլուխով շատը ապահովելուն ելքը կը հասնի։ Անցնինք սակայն։

«Գարնան մէկուկէս ամիս մնաց։ Այս ժամանակամիջոցին կը սպասեմ ձեր հրահանգներուն՝ Պաթում վերադառնալու եւ կամ այս տեղէն գործի ձեռնարկելու համար։ Հայերուն ձեռքը ամբողջովին գործէք չդառնալու համար, նպատակայարմար պիտի ըլլար կարելի եղածին չափ անկախ շարժիլ։ Այս պատճառով Պաթումի նման հոս եւս մասնաւոր մարմինի մը կարմութիւնը ցանկալի էր։ Փառք Աստուծոյ աս ալ իրականանալու վրայ է։

«Բիզա եւ Սէզայի պէյերուն ձեռքէն կը համբուրեմ։ Փութով պատասխանեցէք նամակիս։ Անկուսիութիւնն ու ծանրագոյն խնայողութեամբ ապրիլը այլեւս հոգիիս դպան։ Դրամական այս խնդիրը, չխօսելը ըսելով, եռանդս կը ջլատէ»։

Իթթիհատ — Թէրագգը կուսակցութեան կողմէ Թաւրիզի եւ Թէհրանի ազգ. ժողովներուն ղրկուած յայտարարութիւնները, ինչպէս Եօմէր Նաճի պէյ կը յիշատակէ իր նամակին մէջ, տպագրուած էին Տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյի կողմէ։ Ահաւասիկ այդ յայտարարութեան բովանդակութիւնը.

«Յարգելի կրօնակիցներ,

Ձեր 15 Րամազան 1325 թուակիր պատասխանը կարդացուեցաւ կեդրոնական մարմնոյս անդամներուն ներկայութեան։ Մեր զգացումներուն եւ մտածումներուն համանմանութենէն բոլորս ալ խորապէս ըզգացուած ենք։ Ազգ. Ժողովին բացման եւ սահմանադրութեան գործադրութեան առթիւ ձեր ձեռք բերած յաջողութեանց համար սրտանց կը շնորհաւորենք ձեզ եւ կը մաղթենք երջանկութիւն եւ փառք։ Ոչ մէկ կասկած որ մեզի սահմանակից եւ կրօնակից իսլամ պետութեան մը, մեր նուիրական կրօնին տրամադրութեանց համաձայն, իր երկրին մէջ սահմանադրական վարչաձեւ հաստատած ըլլալու պարագան ոչ միայն մեզ, այլեւ ամբողջ իսլամական աշխարհը կը հրճուեցնէ։

«Սահմանային հարցին պատճառով յառաջ եկած մտահոգութիւնն ու յուզումը յաջողած էք իմաստուն միջոցներով հանդարտեցնել, որուն համար արժանի էք շնորհաւորութեան։

«Ինչպէս ծանօթ է ձեզ, երկրագունդին վրայ ապրող էակները իրարու եղբայրներ են։ Բարձրեալն Աստուծոյ սրբազան գրքանով «բոլորը իրարու եղբայրներ են» կը հրամայէ։ Բայց օսմ. գահուն վրայ բազմող այժմու վեհապետը Սուլթան Ապտիւլ Համիտ, աստուածային բազմաթիւ հրամաններ անտես առածին նման, այս խորհուրդն ալ չըմբռնելու չափ անկարող եւ յիմար մարդ մըն է։ Ասաւասիկ կողմերը այս բանը ըմբռնելով, իրարու եղբայրական ձեռք մեկնելով, միասնաբար աշխատելուն կրօնական պահանջ մը ըլլալու անհրաժեշտութիւնը պէտք է զիտնան։

«Ապտիւլ Համիտի յիմարական գործունէութեան մէջ ազգը իր հաւանութիւնը չունի։ Ապտիւլ Համիտ եւ ազգ տարբեր բաներ են։ Վստահ եղէք որ, Օսմ. ազգը, որուն զգացումներուն եւ մտածումներուն թարգմանը կը հանդիսանանք, ձեզի չափ զգացուած եւ տխուր է սահմանային այս խնդրոյն առթիւ։

«Ապտիւլ Համիտը ոճրային այս արարքին մղող պատճառներէն առաջինը կը հանդիսանայ այն մտավախութիւնը, որ Պարսկաստանի մէջ սկսող յեղափոխական շարժումը օսմ. պետութիւնը եւս կրնայ վարակել։ Իսկ երկրորդը, վերջին ժամանակներս իբր թէ Անատոլուի մէջ երեւան եկող ապստամբական շարժումներուն անհատաբանն է, որ կրնայ իր ոճրային տիրապետութեան վերջ տալ Ազգին ուշադրութիւնը կեդրոնացնելով դէպի մը վրայ, ազատութեան եւ արդարութեան գաղափարին արագօրէն տարածման արգելք հանդիսանալ կ'ուզէ։

(Շար.)

առթիւ կը պատմէ թէ քանի մը տարի առաջ ժաղ մնաց որ Ալպէռ Ֆուա սպաննուէր իբրեւ ընդդիմադիր Թուրքիոյ ներկայ իշխանութեան։ Ցօղուածագիրը վերջերս լսեր է թէ Տոքթ. Րէֆիք առաջարկած է Ալպէռ Ֆուայի (Նախկին իթթիհատական, Հրեայ, այժմ 77 տարեկան) որ ընդդիմադիր նոր թերթ մը հրատարակէ։ Եւ «Փառի-Սուար» կ'եզրակացնէ.

«Տոքթ. Րէֆիք, ջերմ Ֆրանսասէր, պատերազմի շրջանին խստօրէն կը քննադատէր Թուրքերու գերմանասէր քաղաքականութիւնը եւ ատոր համար մահուան դատապարտուեցաւ ի բացակայութեան։ Այդ օրէն ի վեր շատ ժամանակ անցած է, բայց Արեւելքցիներուն մէջ ատելութիւնը յաճախ շատ երկար կը տեւէ։ Այն անձերը որ յարձակեցան տարաբախտ բժիշկին վրայ, իր գրասենեակին մէջ, Թուրքերէն եւ Հայերէն կը խօսէին, արդեօք հին վրէժ մը գործադրելու գացած չէի՞ն, եւ, վերջին պահուն, փորձութեան չենթարկուեցա՞ն այն խոշոր գումարէն որ դիպուածով կը գտնուէր Տոքթ. Րէֆիքի վրայ։ Գողութիւնը յաճախ աւելի շահաւոր է քան սպանութիւնը»։

ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Դեկտեմբեր 4ի երեքշաբթի իրիկուն, տեղի ունեցաւ Ազգային պարգեւախաղի 4րդ շարքին վիճակահանութիւնը։

949.187 թիւը շահած է 2.500.000 Ֆրանք։

Հետեւեալ հինգ թիւերէն իւրաքանչիւրը շահած է մէկ միլիոն Ֆրանք.— 376.735, 734.291, 697.539, 726.216, 562.647։

Հետեւեալ հինգ թիւերէն իւրաքանչիւրը շահած է 500.000 Ֆրանք։ 182.900, 710.912, 142.900, 091.756, 269.231։

3.770 վերջացող թիւերը շահած են 100.000 Ֆրանք։ 4.382 վերջացող թիւերը շահած են 50.000 Ֆրանք։ 3.424 վերջացող թիւերը շահած են 25.000 Ֆրանք։ 4.042 վերջացող թիւերը շահած են 25.000 Ֆրանք. 470 վերջացող թիւերը շահած են 10.000 Ֆրանք։ 26 վերջացող թիւերը շահած են 1000 Ֆրանք։ Իսկ 3ով վերջացող թիւերը շահած են 100ական Ֆրանք։

—

ԿԱՐԵՒՈՐ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ կը կատարուին Ժընեւի մէջ, ուր համախմբուած են բոլոր երկիրներու արտաքին նախարարները։ Օրակարգի վրայ է նաեւ Եուկոսլավիոյ բողոքի խնդիրը, որու մասին միջնորդի դեր պիտի կատարէ Անգլիոյ ներկայացուցիչը։

ՏԻԿԻՆ ՍԹԱՎԻՑՔԻ նորէն հարցաքննութեան կանչուեցաւ։ Այս անգամ պիտի պատասխանէ գրաւոր։ Դաղտնի ոստիկան Պօնի եւս պիտի ներկայանայ քննիչ յանձնաժողովին։ Կը կարծուի թէ զգրգագին յայտնութիւններ պիտի ըլլան, այս առթիւ

100ԱԿԱՆ ՖՐԱՆՔ ՏՈՒԳԱՆՔԻ դատապարտուեցան ելմտական նախարարութեան պաշտօնեաներէն ինը հոգի, որոնք անցեալ ապրիլին մասնակցած էին հակապետական ցոյցի մը, հրամանագիր-օրէնքներու դէմ։ Վճիռը արձակուած 1810էն մնացած օրէնքի մը հիման վրայ։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Հրաղդան», «Քրիստափոր», եւ «Աղբիւր-Սերոբ» միացեալ խումբերու դասախօսութիւնը, տեղի կ'ունենայ այս երեքշաբթի, (11 դեկտեմբեր), ժամը 8.30ին, Au Clair de lune (Place d'Italie) սրճարանի վերնայարկը։

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։

Նիւթ՝ Պատերազմի վտանգը եւ ուժերու դասաւորումը Եւրոպայի մէջ»։

Ներկայ կրնան ըլլալ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն վիճաբանական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 8 դեկտեմբեր, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 7 Դեկտեմբեր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Գուրս Լաֆայէթ «Զարդարեան» Գրադարանը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Թոսսոմ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը պիտի գումարուի 9 Դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 4.30ին։ Օրակարգ՝ նախորդ ժողովի շարունակութիւն

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Եօզկատի եւ Շրջաններու Հայրենակցական Միութեան Վարչութիւնը ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին 131, Fbg. du Temple։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Կը խօսի Պէյրութի հայրենակիցներու մասին Փարիզ ժամանած հայրենակից Պօղոս Էնֆիէճեան։ Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները։

ՓԱՐԻԶԻ Սալնոյ-Զօրի Հայրենկց. Միութեան անդամական ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Գ. Յովհաննէսեանի սրահին մէջ, 13, Pierre Curie, K. Bicêtre։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բիւթանիոյ Վերչ. Հայրենակցական Միութեան անդամական ժողովը, 9 դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, 37, Պուլվար Տիւկօմիէ, պար տիւ Կլոպի մէջ։ Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները, անդամ եւ ոչ-անդամ։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅԱՍՏԱՆ հայրենակիցներ ժողովի կը հրաւիրուին այսօր, Հինգշաբթի, 6 դեկտեմբեր, ժամը 6.45ին, «Ֆրանսական բանակի հայ պահեստիներու միութեան» կեդրոնը, 39 Bld. Haussman, օրուան տագնապի մասին խորհրդակցելու համար։

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած Ալֆորվիլի Զէնկիւէրցիներու Հայր. Միութեան կողմէ, գեղարուեստական ղեկավարութեամբ դերասան Գ. Ոսկանեանի։

Կը ներկայացուի՝ «ԱՆՄԵՂ ԶՈՀԸ» (դրամ) եւ «ԳԱՂՏԻԿԻ ՆՇԱՆՏՈՒՔԸ» (զաւեշտ)։

8 Դեկտեմբեր, Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.45ին, Հայ Ակումբին մէջ, 1, Bld. Carnot։ Մուտք՝ 5 եւ 3 Ֆրանք։

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ շրջակայքի Հայր. Միութեան պատգամաւորական ժողովը կը գումարուի, դեկտեմբեր 8ին, Վիէնի մէջ՝ առաւօտեան ժամը 10ին

Պատգամաւորներէ կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Տ. Կ. Խ.ի Շավիլի մասնաճիւղին կողմէ, 16 դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր։ Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Սահակ Մեսրոպ Կրթական Միութեան կողմէ, 8 դեկտ. Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8ին։ Կը խօսի՝ Հայր Արխս վարդապետ Վարդանեան։

ԳՐԱԽՕՍԱԾ ՕՐ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Էսթրէզէնի (Վիէն) Սահակ Մեսրոպ Կրթական Միութիւնը կազմակերպած է գպրոցական հանդէս մը տօնածառի առթիւ, 30 Դեկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ։ Կը խնդրուի տեղւոյս կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (41)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

Թարգմ. Ա. ՀԱՔԵԼԵԱՆ — Գրեց՝ ՔՈԼԸՆՑ ՅԷՆԻԸԼ

Հիմակ, այս կինը Սպիտակ Արծիւի սպանութիւններուն հետ որ եւ է կապակցութիւն չիկրնար ունեցած ըլլալ, քանի որ դրոսամուր ծովուն բացերը կը գտնուի։ Այդ կնոջ հանդէպ ունեցած ենթադրութեանցս մէջ սխալած պէտք է ըլլամ. սակայն այն կինն է կարծեմ որ Րինրոդ փողոցին մէջ գիշերանց Սըր Ճօնին հետ խօսակցեցաւ, եւ հետեւաբար Սըր Ճօնի պատմութիւնը կասկած չի վերցներ, թերեւս այս կնոջ հետ ժամադրութիւն մը կարգադրեց եւ անոր դրօսանաւով արտօնյալ եղաւ

— Ճիշդ կ'ըսէք, պարոն. եւ սակայն առերկս չհրաչաւորեր թէ ինչպէս կ'ըլլայ որ Սըր Ճօնի գլխանին մէջ Սպիտակ Արծիւ մը կը գտնուի, անծանօթ հուասարի մը հետ գիշերային համբորդութենէ մը վերադարձին։

— Ձեզ կրնար բացատրել, Փիրսըն, թէ ինչպէս ձեռք ձգեց այդ անիծուած թռչունը, միայն չեմ կարծեր որ առերկս Օր. Հայաթի հետ առնչութիւն ունենայ։ Թէեւ Ամերիկեան դեսպանատունը իմացուցած եմ որ այս կնոջ մասին պէտք եղած տեղեկութիւնները ձեզ հաղորդէին։ Երբ այդ տեղեկութիւններն ստանանք, աւելի լաւ պիտի կարենանք դատել։

Գաղտնի ոստիկան քննիչ Փիրսըն իր գլխաւորի այս խօսքերուն չպատասխանեց։ Գիտէր որ օգնական-ոստիկանապետը կ'ուզէր ամէն գնով իր բարեկամը չմեղադրել, որուն համար բնաւ չմեղադրեց զայն, բայց չէր ալ ուզեր համաձայնիլ անոր բաժին։

— Ի՞նչ պիտի ընենք հիմակ... մըտէք։

Այդ միջոցին դուռը զարկին, ներս մտաւ այն լիանապետը որին Ճէք Փիրսըն պատուիրած էր մեռնողին հագուստները քննել։

— Ներողութիւն պարոն, ըսաւ լիանապետը Հ. Ա.ին, քննիչը ինծի պատուիրած էր մեռնողին վրայ կրկին փնտռտուք մը կատարել։

— Է, բան մը գտա՞ք, հարցուց Հ. Ա.։

— Բաճկոնին ղրպանին մէջ, անկիւն մը մասնաւոր թաքուածքի մը մէջ այս թղթիկը կարուած էր, բանալով ծմռթկուած թղթիկ մը երկարեց։

— Վրան բան մը գրուա՞ծ է, հարցուց Փիրսըն։

— Անշուշտ պարոն։ (Ցիանապետը այնպիսի արտայայտութիւն մը առաւ որ կարծես ըսել կ'ուզէր, «ձեզ երկուքդ ալ պիտի զարմացնեմ»)։

— Անոր վրայ Սպիտակ Արծիւի հասցէն գրուած է։

Ցիանապետը սխալած չէր, որովհետեւ այս խօսքերուն վրայ երկու գլխաւորներն ալ ցնցուեցան — Սպիտակ Արծիւին հասցէն։ Վերջապէս շօշափելի բան մը գտած էին, ոճրագործին հասցէն ունենալէն վերջ անոր ձերբակալումը այլեւս երկար չէր կրնար տեւել։

Ճէք Փիրսըն ոստիկանէն ձեռքէն թղթիկը խլեց եւ հազիւ վրան նայած, սարսափի ճիչ մը արձակելով զայն իր գլխաւորին երկարեց։

Հ. Ա. Տէյվիս իր պաշտօնեային այս սարսափի ճիչէն բան մը չհասկցաւ. բայց թուղթին վրայ նայելէն յետոյ դէմքը ճեփ-ճերմակ կտրեցաւ։ Հազիւ բառերը կարդացած ու ձեռքին մէջ կրակ թափեցաւ կարծես։ Բարեկամական ոչ մէկ կապ կրնար այլեւս Սըր Ճօնը պաշտպանել։ Այդ թղթիկին վրայ ձեռագրական հետեւեալ տեղեկութիւնը գրուած էր.— «Շատ եկուր։ Սպիտակ Արծիւը Կլօրիա դրօսանաւին մէջ կը գտնուի։ Ֆրէնք»

Ճէք Փիրսըն խորհելով որ այս խնդրի մասին լիանապետին ներկայութեան խօսիլը շատ անյարմար պիտի ըլլայ, անոր կարգ մը հրահանգներ տալով ճամբեց, որպէսզի իր գլխաւորին հետ առանձին մնան։

Հ. Ա. ըմբռնելով Փիրսընի մտածումներուն պատճառները, լիանապետին դուրս ելլելէն վերջ ըսաւ անոր.

— Փիրսըն, այս թուղթը բոլոր յոյսերս ի դերեւ հանեց. ինծի համար այլեւս անկարելի է որ այս խնդրին մէջ Սըր Ճօն Ցէվիսըսի անունը գաղտնի պահեմ։ Այս տեղեկութեան համաձայն ստիպուած եմ խնդրել ծովային նախարարութենէն որ Կլօրիա դրօսանաւուն հետ յարաբերութեան մտնեն Անմիջապէս Սպիտակ Արծիւը ձերբակալելու հրամանագիր մը պէտք է հանել. անշուշտ դրօսանաւը խուզարկուած միջոցին Սըր Ճօնի հոն ներկայութիւնն ալ չպիտի կրնայ գաղտնի պահուիլ։ Տէր Աստուած, ինչ տխմար է եղեր այդ մարդը, կնկան մը համար ապագան խորտակեց։ Մանկութեան բարեկամ մը եւ ես չեմ կրնար բան մը ընել։

— Բայց չենք գիտեր պարոն, թէ այդ թղթիկին պարունակութիւնը որչափ ճիշդ է, ըսաւ Փիրսըն, տեսնելով որ իր գլխաւորը շատ կը տանջուի եւ փորձեց այս խօսքերով քիչ մը մեղմել անոր միտքը։ Ըստ իս, առաջին անգամ պէտք է գտնենք թէ ո՞վ է «Ֆրէնք» ստորագրող անձը.

Հ. Ա. գլուխը շարժեց.

— Շատ աղէկ եմ որ այդպէս կ'ըսես Փիրսըն, բայց այդպէս չի կրնար ըլլալ. ես պէտք է շարժիմ համաձայն այս տեղեկութեան, մանաւանդ որ ես եւ դուն կասկածներ ունինք։ Անշուշտ հաճելի բան չէ շատ մտերիմ բարեկամի մը անուան վարկաբեկումը, բայց իմ պարտականութիւնս է նախ ծառայել այն երկրին որուն պաշտօնեան եմ։ Սպիտակ Արծիւ կոչուող այն անձը պէտք է ձերբակալուի, այդ թղթիկը կ'ըսէ թէ անիկա Կլօրիա նաւուն մէջ կը գտնուի, հետեւաբար անիկա վար առնելու միջոցներ պէտք է ձեռք առնուին, մինչեւ իսկ եթէ անիկա ծովուն բացերը գտնուի։

— Բայց պարոն, եթէ Կլօրիան բաց ծովուն մէջ կը նաւարկէ, ուրեմն Սպիտակ Արծիւը հոն ըլլալ կրնար եղած ըլլալ, որովհետեւ այս վերջին մարդասպանութիւնը քանի մը վայրկեան առաջ միայն տեղի ունեցաւ, գոչեց Ճէք Փիրսըն։

— Իսկապէս, այդ մասին բնաւ չմտածեցի, Փիրսըն բռնաւ. եւ օգնական ոստիկանապետին դէմքին վրայ ազատութեան ճառագայթ մը նշմարուեցաւ։ Այդ երկտողը գիս այնքան յուսահատեցուց որ բնաւ չմտածեցի թէ Կլօրիան ծովուն բացերը կը գտնուի։ Անշուշտ ճիշդ է, Փիրսըն, Սպիտակ Արծիւը այդ դրօսանաւուն մէջ չի կրնար գտնուիլ։

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԾՐԹԻՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 7 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 7 Décembre 1934

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2671
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

“ԴՈՒՔ ՎԵՐԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆ ՉՈՒՆԻ՞Ք„

»»»··«««

Նորէն հարցումներ եւ նոր մտահոգութիւններ՝ գաւառէն։ Միշտ միեւնոյն անձկութեամբ, — [illegible]

Ճիշդ այնպէս ինչպէս, է՜ր երբեմն, Պոլիս կը դիմէին, «գաւառ»էն։

Չորս հոգի ճամբար են Լանսէի մէջ, Թուղթի գործարանէն, ուր կ'աշխատին 30 հայ բանուորներ։ Միեւնոյն առեն բնակարան ալ չպիտի ունենան այս թշուառները, քանի որ շէնքերը կը պատկանին ընկերութեան եւ արձակուած բանուոր մը իրաւունք չունի օգտուելու։

Դիմում, աղաչանք, բարեխօսութիւն՝ գործատիրոջ։

Պատասխանը կ'ըլլայ ոչ միայն ժխտական, այլ եւ չարագուշակ.

— Միւսներն ալ պիտի հանենք մինչեւ տարեգլուխ։ Կառավարութեան հրաման է։ Դուք վերին իշխանութիւն չունի՞ք. թող երթան բացատրեն եւ ելք մը գտնեն։

Հարցը այդ է արդէն,— Դուք վերին իշխանութիւն չունի՞ք։

Ի՞նչ կ'ըսէք, ունի՞ք։

Եւ այո եւ ոչ։ Սրտաբաց պարզենք ամէն բան, իսկ եզրակացութիւնը դուք հանեցէք։

Եւ [illegible] թէեւ [illegible] տարարենք թէ ամէնէն առաջ մենք կ'ինք որ շնորհաւորեցինք, երբ հաղորդուեցաւ միացեալ յանձնախումբի մը կազմութիւնը, մասնակցութեամբ 11 կազմակերպութեանց։

Թէեւ պատահարար մէջտեղ եկած, բայց եւ այնպէս բարենշան էր ձեռնարկը։ Անշուշտ բոլորդ ալ պիտի ուզէիք որ ան ծլէր, ծաղկէր եւ յանգէր կեդրոնացեալ եւ տեւական օրկանի մը։

Արդ, իրականին մէջ ի՞նչ ունինք իբրեւ մնայուն կազմակերպութիւն, յատկապէս գաղթականներու հոգատարութեան համար։

Անշուշտ կ'ըմբռնէք թէ միացեալ յանձնախումբը խորհրդակցական մարմին մըն է, ծնունդ՝ բացառիկ պարագաներու, եւ վաղը կրնայ լուծուիլ։

Ուրեմն, որո՞նք են այն օրկանները որ կը կազմեն օրուան «գործադիր իշխանութիւնը», եւ ի՞նչ պայմաններու մէջ կը գործեն անոնք.—

1. Գաղթականներու Գրասենեակ թիւ 1։ (Քլէպէր)։ Բաց է ամէն օր ժամը 10–12։ Քարտուղար օրիորդ մը կը վարէ ընթացիկ աշխատանքները։

2. Գաղթականներու Գրասենեակ թիւ 2 (եկեղեցի, Լ. Քաշալեան)։ Բաց է շաբաթը չորս օր (երեքշաբթի, չորեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ), ժամը 10–12։

3. Աղքատախնամ.— Գործերը կը վարէ քարտուղար մը, պաշտօնապէս երեւալով միայն երկուշաբթի եւ ուրբաթ օրերը, ժամը 10–12։

Ասոնք՝ անմիջական օրկաններն են, որոնց ներկայանալու ստիպուած է անճար գաղթականը, իր գործին բերումով։

Առաջին երկուքը վկայականներ կուտան կամ զանազան գործողութիւններ կը կատարեն, իսկ Աղքատախնամը նպաստներ կը բաշխէ, եթէ դրամ կամ տրամադրութիւն ունենայ։

Օրերը եւ ժամերը այնպէս նշանակուած են որ, որքան ալ ծանր կամ ստիպողական հոգի մը առջեւ գտնուիս, հարկադրուած ես յարմարիլ։ Այլապէս, բոլոր դուռները գոց կը գտնես։

Եթէ շատ համարձակ ես կամ անհամբեր, կրնաս պատասխանատու պաշտօնեաներուն հասցէները գտնել եւ տունը երթալ։ Բայց, ո՞վ կ'երաշխաւորէ թէ չպիտի վռնտուիս։ Կամ, լաւագոյն պարագային, չպիտի հարկադրուիս սպասել շաբաթէն մինչեւ երեքշաբթի կամ երեքշաբթիէն մինչեւ ուրբաթ։

Կրնաս մեթրօյի դրամ չունենալ։ Որո՞ւ հոգ։

Թերեւս քանիչորս ժամէն հեռանալու հրաման ստացած ես ոստիկանութենէն։ — Սպասէ՛ որ բաց գրասենեակ մը գտնես, ո— րոշեալ ժամուն, կամ գտնես իրաւասու անձը։

Մանաւանդ որ, սովորական բան է «հէվալէ»ն։

Մէկը միւսին կը ղրկէ, համաձայն գործի պահանջին կամ իր հայեցողութեան, եւ օրը — յաճախ օրերը — իրիկուն կ'ըլլայ անճար եւ անյոյս։

Այսքա՞ն է «իրաւասու» օրկաններուն գումարը։ Ո՛չ։

4. Ունինք Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողով մը (Նախկին Ազգ. Պատուիրակութիւն), որուն անունը տարին քանի մը անգամ կը լսենք, եւ որուն հասցէն կրնաք օրերով փնտռել։

Ինչ՞ծ բան է, եթէ բարեկամներու միջոցաւ կամ ճամբան հանդիպելք անդամներէն մէկուն, ներկայացնէք ձեր հոգերը, եւ ան ալ տրամադրութիւն կամ ժամանակ ունենայ ժողովի դնելու։

5. Հայ Տնտեսական Կեդրոն։ Ունի փառաւոր գրասենեակ մը, բանուկ հրապարակի մը վրայ։ Երեւելիներ կ'երթեւեկեն այնտեղ, ընդունելութիւններ կը սարքուին եւ միշտ նոր ծրագիրներ կը մշակուին,— բայց թէ ի՛նչ կը կատարուի իբրեւ գործնական աշխատանք, օրուան հոգերուն համար, կը մնայ խնդրական։

Չխօսինք բուն Նուպարեան գրասենեակի մասին, որ դուրս կը մնայ ազգային շրջանակէն, եւ որ մեզի վերաբերեալ հարցերու մասին ստիպուած է դիմել հայկական իրաւասու օրկաններուն։

Դիտմամբ զանց կ'առնենք նաեւ անհատական ձեռնարկները, որոնք ոչ մէկ երաշխաւորութեան ենթակայ են։

Ամփոփ գիծերով պարզած եղանք պատկերը՝ եղած–չեղածին։

Ողբերգակա՞ն է։ Անշուշտ։ Բայց ի՞նչ օգուտ հառաչանքէն։

Սիրտ կոտրելու համար չէ որ կը ներկայացնենք այս պատկերը, այլ բուն ելքը գտնելու համար։

Եւ թող օրուան մղձաւանջը օգնէ բոլորիս, որպէսզի գտնենք այդ ելքը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐ

ԿԱՐԵՒՈՐ ՔԱՅԼ ՄԸ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

»»»··«««

Ֆրանսա կ'առաջարկէ
Միջազգային Գունդի մը յանձնել
ՍԱՐԻ ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒԹԵԱՆ ՊԱՀՊԱՆՈՒՄԸ
Առանց իր եւ Գերմանիոյ մասնակցութեան

ԱՆԳԼԻԱ, ԻՏԱԼԻԱ, ՌՈՒՍԻԱ ԵՒ ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻԱ

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԵՆ ԱՅԴ ԳՈՐԾԸ

Դեկտեմբեր 5ին, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին առջեւ, շատ կարեւոր քայլ մը կատարեց Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, հրաժարելով իր մասնաւոր իրաւունքէն եւ առաջարկելով որ միջազգային գունդ մը կազմուի, Սարի բարեկարգութեան պահպանման համար, յառաջիկայ քուէարկութեան առթիւ։

Պ. Լավալ ըսաւ թէ անցեալ շաբթու, Ֆրանսայի երեսփ. ժողովին մէջ խօսած էր այն իրաւունքի մասին որ տրուեցաւ 1926ին եւ որուն համաձայն Ֆրանսա զինուոր պիտի ղրկէր, եթէ Սարի առժամեայ վարչութիւնը կացութիւնը ծանր գտնէր եւ օգնութիւն խնդրէր։ Ֆրանսա պատրաստ է ստանձնելու իր բոլոր միջազգային պարտաւորութիւնները, սակայն Սարի խնդիրը կը համարի միջազգային, եւ ոչ թէ Ֆրանքօ-գերման հարց մը. Ան պիտի խնդրէր որ միւս երկիրները միանան իրեն, պահպանելու համար բարեկարգութիւնը։ «Այսօր աւելի յառաջ երթալով, Ֆրանսա կը խնդրէ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդէն՝ ստանձնել բարեկարգութեան պատասխանատուութիւնը եւ որպէսզի Գերմանիա եւ Համաշխարհային կարծիքը գիտնան թէ Ֆրանսա գաղտնի ծրագիրներ չունի, մենք ոստիկանական զօրամաս չպիտի ղրկենք այդ միջազգային ուժին համար։ Ես կ'առաջարկեմ որ Խորհուրդը ինք ստանձնէ այն պատասխանատուութիւնը զոր Ֆրանսա պատրաստ էր եւ է ստանձնելու եւ որոշէ միջազգային գունդի մը յանձնել բարեկարգութեան պահպանումը։ Եթէ Խորհուրդը կ'ընդունի այս առաջարկը, Ֆրանսա ուրախութեամբ յանձն կ'առնէ չմասնակցիլ այս միջազգային զօրագունդին, պայմանաւ որ Գերմանիան ալ չմասնակցի»։

Այս յայտարարութեան անմիջապէս պատասխանեց Անգլիոյ ներկայացուցիչը.

— «Եթէ Խորհուրդը որոշէ թէ ցանկալի է որ միջազգային ոստիկանական գունդ մը հաստատուի Սարի մէջ, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար, եւ եթէ Մեծն Բրիտանիա հրաւիրուի մասնակցելու, պայմանաւ որ ուրիշ իրաւատու երկիրներ ալ մասնակցին, եւ եթէ Ֆրանսա եւ Գերմանիա հաւանին այս կարգադրութեան, իմ կառավարութիւնս պատրաստ է պատշաճ համաձայնութեամբ մասնակցելու այդպիսի միջազգային [illegible]»։

Նոյն կարգով բոլ եկան Իտալիոյ, Խ. Միութեան եւ Չեխոսլովաքիոյ ներկայացուցիչները եւ յայտարարեցին թէ՝ իրենց կառավարութեանց հետ խորհրդակցելէ յետոյ, կը յուսան նոյն մասնակցութիւնը խոստանալ միջազգային զօրագունդին։ Այս առթիւ, հարցումներ եղան Սարի միջազգային յանձնաժողովի նախագահին (ամերիկացի), որ յիշելով իր մտածած տեղն [illegible] գիրները, շեշտեց թէ յանձնաժողովը չի կրնար բարեկարգութիւնը ապահովել ներկայ ոստիկանական ուժով։ «Եթէ միջազգային ուժ մը դրուի իր տրամադրութեան տակ, կարելի պիտի ըլլայ բարեկարգութիւնը պահպանել քուէարկութեան ընթացքին եւ խաղաղութեամբ անցընել դժուարին շրջանը»։

Ասոր վրայ, որոշուեցաւ որ Երեքներու յանձնախումբը ուսումնասիրէ միջազգային ոստիկանութեան խնդիրը, առանց սահմանափակուելու արտայայտուած չորս պետութիւններով։ Յետոյ ճշդուեցաւ թէ զօրամասերը պիտի [illegible] կանոնաւոր զինուորներէ եւ ոչ թէ ոստիկաններէ։ [illegible] հաղորդուեցաւ Պերլին, ուր ուղին – չուղին հաւանութիւն պիտի [illegible]։ Անգլիոյ մէջ շատ գոհ են այս կարգադրութենէն, որ կարեւոր քայլ մըն է խաղաղութեան պահպանման համար.

ԱՀ ՈՒ ՍԱՐՍԱՓԸ ԽՈՐՀՐԴ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

»»»··«««

60 հոգի գնդակահարուած մէկ օրուան մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն Վարշաւայի ճամբով.— Պաշտօնական զեկոյց մը, որ հրապարակուեցաւ դեկտեմբեր 6ի առտուան ժամը 2ին, կը ծանուցանէ թէ՝ իբրեւ հետեւանք Սէրգէյ Կիրովի սպանութեան, 66 հոգի մահուան դատապարտուեցան, մասնակցած ըլլալով քաղաքական մահափորձերու պատրաստութեան։ Այս մահավճիռներէն 37ը արուեցան Լէնինկրատի, իսկ 29ը Մոսկուայի մէջ։ Վաթսուն մահապարտներ գնդակահարուած են արդէն։

ԽՄԲ.— Այս հեռագիրը միայն քանի մը թերթերու մէջ հրատարակուած ըլլալով, առ այժմ վերապահութեամբ կը հրատարակենք, թէեւ պոլշեւիկները մեզ շատոնց վարժեցուցած են ամենէն խէժային բարբարոսութեանց։

⁂ Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ քննութիւնները կը շարունակուին ներքին գործավարութեան դեկավարութեամբ եւ անհրաժեշտ հետազօտութիւնները կը կատարուին, բոլոր մանրամասնութիւնները ճշդելու համար։ Այժմէն մէկվի դրուած է անձնական վրէժխնդրութեան ենթադրութիւնը, քանի որ Կիրով շատ համակրելի մարդ էր։ Ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է թէ ոճրագործը, Նիկոլայեւ, «գիտակից կամ անգիտակից գործակալն է բանուոր դասակարգի թշնամիներուն »։ Այս առթիւ, անոր համայնավար հանգամանքն ալ կ'ուրանան։

⁂ «Փրավտա», կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, խմբագրականի մը մէջ կը յանձնարարէ «կրկնապատկել արթնութիւնը հակայեղափոխութեան դէմ» եւ կ'ազդարարէ.— «Թող մեր թշնամիները չպատուին յեղափոխութեան ներողամտութեանը։ Այս դարչելի ոճիրէն զայրացած տասնեակ միլիոնաւոր աշխատաւորներու ցասումը պիտի պայթի անոնց գլխուն որ կը փորձեն վնասել խորհրդային իշխանութեան նուաճումներուն։Յեղափոխութիւնը տակաւին թշնամիներ ունի որոնք կը փորձեն ոչնչացնել խորհրդային բանուորներուն յոյսերը եւ տենչերը։ Անոնք ընդունակ են ամէնէն մեծ խայտառակութեան։ «Կրկնապատկեցէ՛ք, եռապատկեցէ՛ք արթնութիւնը», կ'ըսէ Կիրովի մարմարեայ դէմքը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՈՐԸ ՕՐԻՆ

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ»

Անցեալ տարի, «Յառաջ»ն էր որ, [illegible] թեամբ մը, յայտնեց այս գրքին հրատարակութիւնը։

Կը յիշէք, անշուշտ, որ գիրքը գերմաներէն է, մօտ հազար էջ, իսկ հեղինակը՝ երիտասարդ գրագէտ մը, Ֆրանց Վէրֆէլ։

Գիրքը տակաւին հրապարակ չելած, որոշ մասեր հրատարակուեցան «Նոյէ Ֆրայէ Փրէսէ»ի մէջ, եւ մեր գերմանագէտ աշխատակիցը, Եսան, զանոնք անմիջապէս հայերէնի վերածեց «Յառաջ»ի մէջ, թծախնդիր վաւերականութեամբ։

Այնուհետեւ ուրիշ թերթեր ալ արտատպումներ կատարեցին, թարգմանեցին, խօսեցան եւ յետոյ ամէն բան մոռացութեան տրուեցաւ։

Երէկ իմացայ երեք լուրեր.—

1. Ամերիկեան շարժանկարի ընկերութիւն մը քսան հազար տոլարի գնեց է «Մուսա լերան քառասուն օրերը», սինեմայի վերածելու համար։

2. Գիրքը չեխերէնի թարգմանուեր է, «Քառասուն օրեր» անունով, եւ տակը՝ երկրորդ խորագրով մը.— «Փոքր ժողովուրդի մը ողբերգութիւնը»։

3. Գիրքը թարգմանուեր է անգլիերէնի։

Կարդալով այս լուրերը, գլուխս ձեռքերուս մէջ առի եւ սկսայ խորհրդածել.—

Այս գիրքը, «Փոքր ժողովուրդի ողբերգութիւնը», կը վերաբերի մեզի։

Ան քաղուած է մեր կեանքէն, եւ ճոխացուած՝ մեր մարտիրոսութեան, [illegible] եւ բռնական քաջագործութեանց։ Կատարեալ դիւցազնավէպ։

Երբ զանազան հատուածներու թարգմանութիւնը կը հրատարակուէր «Յառաջ»ի մէջ, խմբագիր եւ թարգմանիչ, նոյնիսկ տպագրիչը միջոցներ խորհեցան, զայն ամբողջութեամբ հայացնելու եւ իբրեւ գիրք հրատարակելու համար, բայց անցրկեցան։

Տարի անցաւ, ուրիշ ո եւ է մէկն ալ չհետաքրքրուեցաւ։ Մինչդեռ գիրքը, որ ամէնէն աւելի մեզ կը շահագրգռէ, ահա կը թարգմանուի չեխերէնի, անգլերէնի եւ միեւնոյն ատեն շարժանկարի կը վերածուի։

Անշուշտ վաղը չինարէնի ալ կրնայ թարգմանուիլ, իսկ մենք նորէն այսպէս կը մնանք։

Ո՞վ է պատասխանատուն այս ողբերգութեան։

Նոյն ինքն Ֆրանց Վէրֆէլ։

Մեկենաս ալ կը գտնուէր, դրամն ալ, եթէ ան, գերման գրագէտը, փոխանակ հայկական վէպի մը վերածելու «Մուսա լերան քառասուն օրեր»ը, քարոզգիրք մը գրէ առնէր կամ Սուլթան Համիտի հարէմական կեանքը նկարագրէր...

ՎԱՀԷ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Գործադրութեան ճպատի հարցին առթիւ

»»»··«««

ԱԶԳ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ՉՈՒԶԵՐ ՍՏԱՆՁՆԵԼ ԱՄՍԱԿԱՆ ՏԱՍԸ ՀԱԶԱՐ ՖՐԱՆՔԻ ՆՊԱՍՏԻՆ ԲԱՇԽՈՒՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 4 դեկտեմբեր, (Յառաջ).— Շաբաթ իրիկոյ (դեկտեմբեր 1) ժամը 9ին Ազգ. Կեդր. վարչութեան հրաւէրով, Առաջնորդարանի մէջ տեղի ունեցաւ Մարսէյլի Հայրենակցական Միութեանց, քաղաքական խորհուրդներու ներկայացուցիչներու եւ ազգ. երեսփոխաններու խառն ժողովը։

Ազգ. Կեդր. վարչութեան ատենապետը զեկոյցէն պարզուեցաւ որ՝ Ֆրանսական ժողովի Բ. Ցիւղի գրասենեակի տնօրէնին կողմէ առաջարկուած է Ազգ. Կեդր. վարչութեան ատենապետին եւ Հայ գաղթ. օֆիսի Պ. Տնօրէնին կազմել հայ գործազուրկներու յատուկ մարմին մը, (40 — 50 հոգիէ բաղկացած) եւ ստանալ Նահանգային ժողովի կողմէ ամսական 10,000 ֆրանք (տասը հազար) տրամադրելի գումարը եւ բաժնել ամէնէն չքաւոր նպաստընկալներու, նախապատուութիւն տալով անոնց որ Ֆրանսայի մէջ ծնած զաւակներ ունին։

Ժողովը սոյն եւ յարակից խնդիրները բազմակողմանի կերպով քննելէ վերջ որոշեց.—

1. Ի գիտութիւն բոլորին յայտարարել թէ Մարսէյլի գաղութին անունով կառավարութեան մօտ խօսելու իրաւունք ունի միայն Ազգ. Կեդր. վարչութիւնը։

2. Որ եւ է ազգային մարմին (նոյնիսկ ազգ. կեդր. վարչութիւնը) իրաւունք չունի հայ գործազուրկներու անունով կառավարութենէն դրամ ստանալու։

3. Շնորհակալութիւն յայտնել (Ազգ. Կեդր. վարչութեան միջոցաւ) կառավարական ներկայացուցչին եւ խնդրել որ կառավարութեան խոստացած 10000 ֆրանքը (երբ անպատճառ պիտի բաժնուի), բաշխուի պետութեան պաշտօնական մարմինին կողմէ։

4. Այս ժողովին որոշումները հաղորդել փարիզի գաղթակ. գոյգ օֆիսներու պետերուն եւ խնդրել Պ. Բաշալեանէն որ բեկանէ իր Մարսէյլի ներկայացուցչին (Ցովիկեան) ստանալ 10000 ֆրանքը եւ բաժնելու համար քայլեր չառնել։

«Մուսա Լերան Քառասուն օրերը»

Փրակայի մեր թղթակիցը կը գրէ թէ Ամերիկեան Սինէմայի ընկերութիւն մը, «Իւնիվէրսըլ», 20,000 տոլարի գնած է Ֆրանց Վէրֆէլի գործը, «Մուսա լերան քառասուն օրերը», շարժանկարի վերածելու համար։

Գիրքը միեւնոյն ատեն չեխերէնի թարգմանուած է, « Քառասուն օրեր » խորագրով։ Կողքին վրայ կարմիր լեռ մը կայ, որուն ետեւէն արեւ կը ծագի։ Կողքին տակը գրուած է,— «Պզտիկ ժողովուրդի մը ողբերգութիւնը»։

Լոնտոնի մեր թղթակիցը կը գրէ թէ գիրքը թարգմանուած է նաեւ անգլերէնի։

ՄՈՌՑԷ՛Ք ՁԵՐ ԳԻՏՑԱԾ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆԸ

Էնգիւրիէէն կը հեռագրեն թէ ազգային պաշտպանութեան դործավարութիւնը ասկէ վերջ « Սեւ Պաշան» պիտի կոչուի։ « Սեւ », հին թուրքերէնով զինուոր կը նշանակէ։

Գործավարութիւնները ասկէ վերջ «մուվաֆագ» (ընդունելի) բառին տեղ պիտի գործածեն «օնայ» բառը, «տիգգաթ»ի (ուշադրութիւն) տեղ՝ «աղպայ», «րէտտ»ի (մերժում) փոխարէն՝ «աղպամ»։

ԹՐՔՈՒՀԻՆԵՐՆ ԱԼ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՆ

Էնգիւրիէէն կը հեռագրեն դեկտեմբեր 5 թուականով.— Ազգ. ժողովը ինքզինքը լուծեց այսօր։ Փակումէն առաջ, վաւերացուց օրէնք մը որով երեսփոխանական ընտրութեան եւ թեկնածութեան իրաւունք կը տրուի թրքուհիներուն։

ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԱՏԱՐԵԱԼ ՄԻԱՑՈՒՄ

Ֆրանսայի երկու բանուորական կուսակցութեանց համագործակցութիւնը մտաւ իր տրամաբանական փուլին մէջ:

Հինգ ամիսներու միացեալ գործակցութենէ մը յետոյ, այլ եւս ժամանակը հասած կը նկատեն կազմելու մէկ բանուորական կուսակցութիւն:

Ինչպէս միացեալ ճակատի առաջարկը, միութեան առաջարկն ալ կու գայ դարձեալ համայնավարներու կողմէ, կանխորօք մտածուած, եւ կամ աւելի ճիշդ, հրահանգուած, սխեմաթիք ծրագրի մը համաձայն:

Համայնավար Քաղաքական Բիւրօն, 24 նոյեմբեր թուակիր գրութեամբ Փարիզ գումարուած (նոյ. 25—26) ընկերվարական Ազգ. Խորհուրդին առաջարկած էր վերջնական միացումը երկու կուսակցութեանց:

Ազգ. Խորհուրդն ալ, իր կարգին, քննութեան առաւ համայնավար առաջարկը եւ մեծամասնութեամբ որոշեց ընդառաջ երթալ այդ ցանկութեան:

Ազգ. Խորհուրդին մէջ արծարծուեցան կարգ մը միտքեր, հիմնուած օրուայ մտավախութեան մը վրայ, որու վրայ աւելորդ չէ կանգ առնել:

Առաջին հոսանքը, որուն գլուխը կը գտնուի Ֆրոսար, կ'առաջարկէր բարենորոգչական լայն աշխատանքի մը լծուիլ, բոլոր բարեկամեցողութիւն ունեցող ձախակողմեան հոսանքներն առնելով այդ ճակատին մէջ եւ կազմել Հանրապետական Ճակատը:

Երկրորդ հոսանքին ներկայացուցիչները՝ Զիրոմսկի եւ Փիվէր, կ'առաջարկէին դրական պատասխան տալ համայնավար առաջարկին եւ միացման հիմ ընդունիլ առօրեայ, ընթացիկ պահանջներ,— իշխանութեան նուաճում եւ տագնապի վերացում:

Երրորդ հոսանքը զոր կը վարեն Պլում եւ Փօլ Ֆօռ, կ'առաջարկէր ընդառաջ երթալ համայնավար առաջարկին՝ բարենորոգչական պահանջքոտ գետնի մը վրայ, որ կը համապատասխանէ ընկերվարական վարդապետութեան իրական ոգիին:

Պլում, այս առթիւ, կ'ըսէ.— «Մեր ունեցած հիմնական տարբերութիւնները, 1920էն ի վեր, կը մնան անփոփոխ: Բարենորոգումը, դրամատիրական վարչաձեւին տակ, ինքնանպատակ չէ, այլ հնարաւորութիւն մը, յենակէտ մը, մեր ապագայ ընկերվարական նպատակներուն իրագործման համար»:

Եւ ի վերջոյ, Ազգ. Խորհուրդը յանձնարարեց որ կուսակցութեան վարիչ մարմինը նկատի ունենալով ժողովին մէջ արծարծուած միտքերն ու տրամադրութիւնները, դրական իմաստով պատասխանէ միացման առաջարկին, եւ իբրեւ հիմ ընդունի 1905ի միութեան դաշինքը:

Վարիչ մարմինը, Պլումի խմբագրութեամբ, 27 նոյեմբերին, համայնավար Քաղ. Բիւրոյին ղրկեց երկար բացատրական նամակ մը, ուրկէ կը քաղենք միայն քանի մը հիմնական մասեր, պարզելու համար ընկերվարական կուսակցութեան բռնած դիրքը:

Նամակին առաջին մասը դրուատումն է ընկերվարական կուսակցութեան մինչ այժմ տարած քաղաքականութեան եւ յիշատակումը այն աղետաւոր հերձուածին, որ կուսակցութիւնը Թուրէն ի վեր բաժնած էր երկու խոշոր հատուածներու, անշուշտ, առանց մոռցնելու այն յոյսը, թէ, օր մը, այս երկու թեւերը կրկին պիտի միանան իրարու: Եւ ահա, ներկայացեր է այդ պատեհութիւնը, որ անոնք բոլորովին վերստին միանական ծրագրի մը շուրջ եւ միասին գործեն:

Ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութիւնները իրականացուցին միացեալ ճակատը եւ ստեղծեցին բանուորա-գիւղացիական հակայ ուժ մը, յենլով ժողովրդավար սկզբունքներու վրայ:

Մեր համագործակցութեան նպատակն էր ֆաշական եւ դրամատիրական բռնութեանց դէմ ստեղծել կուռ եւ ամուր ժողովրդավար պատնէշ մը:

Արդ, մեր նպատակներէն մէկն էր պայքար ֆաշականութեան դէմ, պաշտպանելու համար ժողովրդավար վարչաձեւն ու ազատութիւնները:

Բայց թերի պիտի ըլլար մեր պայքարը, եթէ մասնաւոր ուշադրութիւն չդարձնէինք տնտեսական տագնապի հիմնական պատճառներուն վրայ:

Մենք պէտք է ուժգնօրէն պայքարինք անգործութեան դէմ, ինչպէս նաեւ մանր առեւտուրի պաշտպանութեան, գիւղատնտեսական շուկաներու ապահովութեան, խնայուած գումարներու պաշտպանութեան, արտահոսքերութեանց ընդարձակման ու տարածման, մեծ դրամատիրական մենաշնորհներու ազգայնացման, տնտեսական բարգաւաճումի, միջազգային խաղաղութեան եւ զինաթափութեան, հրամանագիր-օրէնքներու գործադրութեան, համեմատական ընտրութեան եւ վերջապէս այն բոլոր պահանջներուն համար, որ կը բխին ընկերվարական վարդապետութեան հիմնական սկզբունքներէն ու աշխարհահայեացքէն:

Մենք պատրաստ ենք, կ'ըսէ նամակը, տեսական եւ գործնական հարցերու շուրջ փոխադարձ հասկացողութեան մը գալու եւ ազատ ու անկեղծ վիճելու այն տարբերութեանց մասին, որ մեզ բաժնած էին իրարմէ:

Մենք բանակցութեան հիմք կ'ընդունինք 1905ի միութեան դաշինքը, որ անյեղլի բառերով տակաւին իր ուժին մէջն է մինչեւ այսօր, իւրաքանչիւր դասակարգային-բանուորական կուսակցութեան համար: Մանաւանդ որ, այդ դաշինքը, նախ քան Թուրի բաժանումը, միացեալ կուսակցութեան համար ընդհանուր օրէնք մը դարձած եւ ընդունուած էր բոլորին կողմէն:

Ընկերվարականներէն ոմանք կը մեղադրեն վարիչ մարմինը որ այս նամակը գրած է չափաւոր ոճով եւ վերապահ չեղաւ, իսկ ոմանք ալ դիտել կուտան որ արտայայտուած միտքերն ու ցանկութիւնները հարազատօրէն ցոլացուած չեն...

Իսկ համայնավար կուսակցութեան առաջարկները իրենց էական գիծերուն մէջ, հետեւեալներն են, ներկայացուած իբր անմիջական ծրագիր ու բանակցութեանց պատուանդան:

Բանուորներու, պաշտօնեաներու, անգործներու, գիւղացիներու, փոքր արհեստաւորներու եւ առեւտրականներու, վարձակալներու, նախկին պատերազմիկներու, զինուորութեան, հանրային օրէնքներու, տուրքերու, ժողովրդապետական ազատութեանց պաշտպանութեան եւ բարեփոխութեան վերաբերեալ պահանջներ, որոնց համար պէտք է միանաբար պայքարիլ եւ թոյլ չտալ որ ֆաշականութիւնը զարգանայ եւ ճնշէ բանուոր դասակարգն ու անոր վաստակած ազատութիւնները

Ինչպէս կը տեսնուի, այս երկու առաջարկներուն մէջ, թէ ըստ ձեւի եւ թէ ըստ բովանդակութեան, աննշան տարբերութիւններ միայն կան, որ բանակցութեան ընթացքին ինքնաբերաբար կը հային:

Ուրեմն, արդէն որոշ է երկու կազմակերպութեանց օրկանական միութիւնը:

Սակայն լուծման ու լուսաբանութեան կարօտ բազմաթիւ յարակից հարցեր կան: Եթէ ընկերվարութիւնը համայնավարութեան՝ եւ համայնավարութիւնը ընկերվարութեան մէջ պիտի լուծուին, կը նշանակէ թէ՛ մէկը եւ թէ միւսը պէտք է խզուին Բ. եւ Գ. Միջազգայիններէն, եւ կամ միացած կուսակցութիւնը յարի մէկ կամ միւս Միջազգայինին, նայած իրենց ներքին համաձայնութեան տարողութեան եւ ուժին: Ուրիշ խօսքով, ազգայնօրէն միութիւնը ճակատագրականօրէն հեռու պիտի պահէ միջազգային գործակցութենէն:

Թէ ի՛նչ ընթացք պիտի առնեն դէպքերը, եւ ի՛նչ լուծում պիտի գտնեն, անտարակոյս շուտով պիտի պարզուին, երբ գումարուին երկու կուսակցութեան տարեկան համագումարները:

Բայց, ինչ որ կը կարօտի լուսաբանութեան, «Յառաջ»ի ընթերցողներուն համար, այդ 1905ի միութեան դաշինքն է, որու մասին շատ խօսուեցաւ ընկերվարականներու Ազգ. Խորհուրդին մէջ, իբրեւ միութեան բանալի

Յաջորդով կը խօսինք այդ մասին:

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԹՈՒԱՆՇԱՆՆԵՐ ԺՈՂՎԵՑԷՔ

ՄԵՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԷՆ ՆԵՐՍ

»»»··«««

ՎԻԷՆ.— Հայ բանուորներու մասին նոյ. 29ի թղթակցութեամբս խոստացած էի, այս անգամ ալ գրել Փոն-Մ'Լվէքի շրջանի եւ քաղաքամէջի զանազան գործարաններու հայ բանուորներու մասին: Ահաւասիկ մանրամասն եւ ճշգրիտ պատկեր

ԹՈՒՂԹԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ.— Ունի մօտաւորապէս 55 բանուորներ: Շաբաթական 48 ժամ լրիւ կ'աշխատին, բայց օրականները շատ քիչ են: Ժամական կը շահին 2—2.50 ֆր.: Այս գործարանին հայ բանուորներուն թիւն է 12, որոնց երեքը կիներ են:

ՏԸՆՈՒԼԻ.— Մանարանի փոքրիկ գործարան մը: Ունի 85 բանուոր-բանուորուհիներ: Շաբաթական 48 ժամ լման կ'աշխատին մինչեւ այսօր: Օրականներն են՝ այրերուն համար 23էն մինչեւ 27, իսկ կիներուն՝ 21—22: Այս մանարանին մէջ հայ բանուորներուն թիւն է 7 հոգի որոնց մին կին:

ՄԱԳԱԶԻՈՆ.— Դարձեալ մանարանի գործարան մը: Ունի մօտաւորապէս 90 բանուորներ: Ներկայիս շաբաթական կ'աշխատին ոմանք 48 ժամ եւ ոմանք ալ 35 ժամ: Օրականներն են տեղ տեղ 25—28 ֆր.: Այստեղ ալ հայերուն թիւն է 7, որոնց մէկը կին:

ՊԱՅԻ.— Գործարան մը որ կը պատրաստէ դեղարաններու յատուկ թամպակներ, իսկ մէկ մասին մէջ ալ՝ հին աղտոտ քուրջերէն բուրդ, ուրիշ մանարաններու տալու համար:

Ընդհ. բանուոր-բանուորուհիներու թիւն է մօտաւորապէս 100: Շաբաթական կ'աշխատին 48 ժամ, երբեմն ալ ոմանք 2—3 ժամ աւելի: Այստեղ ալ օրականները շատ քիչ են: Այրերու համար կը վճարուի 2.50 ժամը, իսկ կիներուն 2.25: Հայ բանուորներուն թիւն է 15, որոնց 6ը կիներ են:

ՖՕՆՏԸՐԻ.— Փոքրիկ ձուլարան մը ուր դուրսէն եկած հանքային ճերմակ փոշիէ մը կը զտուին ոսկի եւ արծաթ: Այստեղ գործերը աղտոտ են եւ դժուար: Ունի 15 բանուորներ, որոնց հինգը հայեր են: Շաբաթական կ'աշխատին 44—56 ժամ: (44 ժամ կ'աշխատին երբ որ հնոցները նորոգուին: Իսկ հնոցները բանելու պարագային, ստիպուած են կիրակի օրերն ալ աշխատիլ ու այսպէսով 56 ժամ կ'ընեն շաբաթական): Ժամերը կը վճարուին 3.50էն մինչեւ 4.25:

ՖԸՌՆԷ.— Կերպաս գործարան մը: Ունի մօտաւորապէս 250 գործաւորներ: Շաբաթական աշխատանքն է ներկայիս 35, 40, 45 եւ երբեմն ալ 48 ժամ: Օրականներն են 21, 24, 26 ֆր.: Այս գործարանին մէջ հայ բանուորներուն թիւն է 13, բոլորն ալ այրեր:

ՏԻԱՆ.— Նոյնպէս կերպասի գործարան մը, ունի մօտաւորապէս 150-160 գործաւորներ: Առ այժմ 48 ժամ լրիւ կ'աշխատին: Այրերը կը ստանան օրական 22 — 24, իսկ կիները 18 — 20 ֆր.: Հայ բանուորներուն թիւն է՝ 13, որոնց 7ը կիներ են:

ՇԱՄՊԱՁ.— Փոքրիկ կօշիկի արհեստանոց մը: Ունի մօտաւորապէս 50 գործաւորներ, որոնց 7ը հայեր են, 5 այր եւ 2 կին: Շաբաթական կ'աշխատին 36—42 եւ երբեմն ալ 48 ժամ: Օրականները բաժնուած են երեք կարգի, 24, 28, 32 ֆր.:

ՍՕՍԻԷԹԷ ՏՕՖԻՆՈՒԱՁ.— Կերպասեղէնի հագուստներ պատրաստող բաւական խոշոր արհեստանոց մը, որ ունի մօտաւորապէս 800 բանուոր-բանուորուհիներ: Ներկայիս շաբաթական կ'աշխատին ոմանք 36 ժամ, ոմանք ալ 48 ժամ: Այրերը կրնան շահիլ 8 ժամուան մէջ (գործ գլուխ է այս գործարանը) 25—30 եւ երբեմն ալ մինչեւ 35 ֆր.: Իսկ կիները 8—12 (նոր սկսնակներ) եւ մինչեւ 20 ֆր.: Այստեղ հայ գործաւորներուն թիւն է 16, որոնց 3ը այրեր

Այս 9 գործարաններէն զատ, ուրիշ քանի մը գործարաններու մէջ եւս կ'աշխատին 15 հայ բանուորներ: Ասոնցմէ փոքր մաս մը միայն լման 48 ժամ կ'աշխատին շաբաթական, իսկ մեծ մասը 24էն 32 ժամ:

Ուրեմն, այս 9 գործարաններու եւ քանի մը զանազաններու մէջ աշխատող հայ բանուորներուն ընդհ. թիւն է 113, որոնց 80ը այրեր եւ 33 կիներ են:

Հարիւրին 10ի օրէնքը քուէարկուելէն ի վեր, վախը պատած է հայ գործաւորներուն սիրտը, բայց, մինչեւ այսօր (3 դեկտ.) տակաւին գործադրութիւնը չէ սկսած:

Օրը օրին կը տեղեկացնեմ, երբ սկսի օրէնքի գործադրութիւնը: Յաջորդ անգամ կուտամ Խարէզէնի շրջանին մէջ գտնուած հայ բանուորներու պատկերը՝ գործարանէն ներս եւ դուրս:

ԳԱԼ – ԱՂԲԻՒՐ

Յ. Գ.—Նոյ. 29ի թղթակցութեանս մէջ սպրդած էր կարեւոր սխալ մը կօշիկի գործարանի (Փելէ) մասին, ըսած էի— «Շղթաները կը քալեն 90—100 մէթր ժամական»: Պէտք է ըլլայ՝ 25—35 մէթր ժամական:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

"ՆՈՐԷ՛Ն ԿՌԻՒՈ՛Ն..."

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Քանի կ'երկարին բռնի պանդխտութեան այս օրերը, այնքան կ'աւելնայ դիմադրական կորովը:

Քանի կը սաստկանայ հակադաշնակցական պայքարը, գոյնզգոյն տականքներու ու դաւադիրներու կողմէ, այնքան կ'ուժովնայ ու կը ծաւալի Դաշնակցական նուիրեալներու բանակը:

Ապացո՞յց...

Ահա ամենավերջինը ձեզ: Անցեալ կիրակի իրիկուն, Պօմոն Սէն Ժիւլիէնի Հ. Յ. Դաշնակցութեան Զաւարեան ենթակոմիտէն սարքած էր ընկերական հաւաքոյթ մը:

Այս հաւաքոյթը առաւելապէս սարքուած է հինգ նոր ընկերներու արձանագրութեան առթիւ:

Զաւարեան ենթակոմիտէի կողմէ, խօսք առաւ ընկ. Հ. Սէրէնկիւլեան, մանրամասն բացատրելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան էութիւնը, նպատակը եւ քաղաքական ներկայ անստոյգ կացութեան մէջ, անոր կատարելիք գործերը: Ապա, խօսք առաւ ընկ. Ա. Արծրունի, բացատրելով դաշնակցականի պարտականութիւնները: Ընկերը մխիթարական գտաւ այն երեւոյթը, որ նորեր գունդագունդ մեզի կը դիմեն, գիտնալով որ շատ դժուարութիւն մըն է Դաշնակցական ըլլալը:

Յետոյ կատարուեցաւ երդման արարողութիւնը: Այս հինգ ընկերներէն երեքը, արդէն նախապէս, տարբեր շրջաններու մէջ, շարքերը գտնուած ըլլալով, միայն երկուքին ուխտը կատարուեցաւ կնքահայրութեամբ ընկեր Սէրէնկիւլեանի:

Յուզիչ էր պահը: Արարողութիւնը վերջացաւ: Ընկ. Հ. Սէրէնկիւլեան համբուրեց նորեկներուն ճակատը: Իսկ ենթակոմիտէի ընկերները մէկիկ մէկիկ շնորհաւորեցին զիրենք

Ոտքի վրայ ենք բոլորս «Մշակ բանուոր»ը կը թնդացնէ մթնոլորտը

Օրուան նախագահին հրաւէրով, շրջաններէն եկած Դաշնակցական հիւրերը եւ Պօմոնի կազմին երեց անդամները խօսք կ'առնեն

Այսպէս, ընկերներ Տոքթ. Շապոզեան, Գ. Շահրամեան, Դ. Տէր-Տէրեան, Պաղտասարեան, Գարսամեան, Դարբինեան: Իսկ երիտասարդ ընկերներուն կողմէ մեր երեց ընկերներուն պատասխանեցին ընկերներ Շէրիկեան եւ Հ. Տէր Բարսեղեան

Ժամանակը ուշ էր արդէն, երբ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը փակեց ժողովը:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պօմոն Սէն Ժիւլիէնի Զաւարեան ենթակոմիտէի կողմէ ընկ. Տէօքմէճեան յայտարարեց թէ տակաւին վեց նոր ընկերներ կան, որոնք պիտի մտնեն մեր շարքերը: Միայն կը սպասուի որ Պօմոնի Դաշնակցութեան տունը բացուի, որպէսզի անոնց արարողութիւնը հոն կատարուի.

Հ.

«Միփան»ի համերգը

L'Avenir de Pithiviers (1 դեկտ.) սիւնակ մը նուիրած է «Միփան» համերգին, որ տեղի ունեցաւ Փեթիվիէի մէջ, ինչպէս գրեցինք:

Ֆրանսական թերթը գովեստով կը խօսի երգչախումբի վարիչին՝ Սաքօ Ցակոբեանի մասին: Եւ յիշելէ յետոյ թէ «Միփան» երկրորդ անգամն է որ գալով կ'երգէ եւ այս քաղաքին մէջ, տեղացի ժողովուրդին առջեւ կ'երգէ հայկական երգեր, կը խօսի երգացանկին ու պարերուն մասին: Ֆրանսացիներուն ուշադրութիւնը գրաւած են հայկական պարերը ազգային տարազներով, ինչպէս եւ երգերը, «երբեմն մելամաղձիկ, երբեմն զուարթ»: Թերթը գովեստով կը յիշէ նաեւ Օր. Հ. Կիրակոսեանը, Օր. Գազալեանը, Պ. Պ. Մէհթէրեանը, Պօրեգինը, Քանթարճեանը, օրիորդներ Ալիսն ու Մելինէն, փոքրիկ Գազազեանը, ինչպէս նաեւ մէկ արարով թատերախաղի մը հայ դերակատարները (երգչախումբէն):

Թերթը կ'աւելցնէ թէ «Միփան» երգչախումբը լաւագոյն յիշատակներ կը թողու Փիթիվիէ քաղաքին բնակչութեան մէջ:

ՄԵՐ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

— o —

Խուլէմիւրցի Գուրգէն Ստեփանեան, որ աւարտած էր Ecole Violetն եւ ստացած՝ ճարտարագէտի վկայական, այս տարի յաջողութեամբ աւարտեց Ecole Superieur d'Electricitéն, ingénieurի տիտղոսով:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՀԻՒԱՆԴՏԵՍ

Ամուսնացած եւ փարիզեան արուարձաններէն մէկուն մէջ տնակի տէր հայրենակից մը ծանր կերպով հիւանդացած էր:

Հին ծանօթներ էինք ու սիրելի բարեկամներ, երբ դեռ ամուրի էր: Փութացի այցելել իրեն, տեսնելու, սրտապնդելու համար զինքը:

Լսածէս աւելի ծանր էր իր վիճակը: «Շնարդում թոքատապ» ինչպէս ըսած էր բժիշկը, որ ամէն օր կ'այցելէր ու շատ ալ լաւատես չէր:

Հազիւ տասը-քսան վայրկեան եղած էր որ կը գտնուէի բարեկամիս անկողնին քովը, երբ տան զանգակը հնչեց ու քիչ յետոյ ներս եկաւ յիսունոց կին մը, մսափայլ: Տիկին Բերբոնեա: Ան ալ ինծի պէս հիւանդտեսի եկած: Սենեակէն հազիւ ներս մտած՝ խօսքը ուղղեց, ճարպոտած ձայնով, հիւանդին ու ըսաւ.

— Ի՞նչ եղար, Սարգիս ..

Հիւանդը որ անդադար կը հեծծէր, դժուարաշնչութեան հետեւանքով, աչքով ու բերնով անորոշ բան մը ըսաւ եւ արձակեց պզտիկ հառաչ մը:

— Հող մի ըներ, հա՞, հող մի՛ ըներ:

Հիւանդը դժուարաւ ըսաւ.

— Բարի եկար ... տիկին Բերբոնեա... նստէ՛...

Այցելու կնոջ խղճուած մազաղաթէ երեսներուն վրայ սկսաւ երկաթագիրով արձանագրուիլ հետեւեալ կրօնական հատուածը.

— «Ի վերին Երուսաղէմ ի բնակարանս հրեշտակաց ուր Ենովք եւ Եղիա կան ծերացեալ աղաւնակերպ ի դրախտին եդեմական, պայծառացեալ արժանապէս, ողորմած Տէր, ողորմեա հոգւոցն մեր ննջեցելոց»:

Տիկինը գերեզմանի ծառի նման ոտքի էր միշտ: Չէ՞ որ մեռելին առջեւ կը մնան պահ մը յոտնկայս .. Աւելցուց.

— Ինշալլահ, կ'աղէկնաս, Սարգիս, Ինշալլահ կ'աղէկնաս ...

Մէջ կը մտնեմ անմիջապէս.

— Աղէկնալու չաղէկնալու խնդիր չկայ, տիկին: Եղածը բան մը չէ: Անզգուշութիւնով առաջ եկած ուժեղ կրիփ մը: Բարեբախտաբար մեր բարեկամը ճիշդ ժամանակին եւ լաւ կերպով դարմանուիլ սկսած է:

Տիկինը կը հարցնէ ինծի խոժոռ հեղինակութիւնով.

— Տօքթո՞րը ըսաւ էֆ կրիփ է .

— Ուրիշ ո՞վ կ'ուզէիք որ ըսէր...

— Անանկ է նէ ատ տօքթորը չիտակ խենթանոց ղրկելու է: Քա մեղայ Աստուծոյ, մարդ խենթ ըլլալու է էֆ անանկ հիւանդի մը կրիփ է ըսէ:

Փութացի աչք ընել, յօնք ընել, շրթունք, ծնօտ ու ձեռք ընել որ լռէ, պապանձի, փոխէ խօսքը կամ կենայ ու ետ դառնայ: Անօգուտ: Տիկինը քաջաբար կ'առաջանար, լաւ մը կոխելով հիւանդին տկար մարմնոյն ու հոգւոյն վրայ: Այո՛, կոխկրտելով անոր յոյսն ու պատրանքը, լաւատեսութիւնը: Կը ճառէր կրիփին սխտանշաններուն մասին ու խոշոր ապացոյցներով կը հաստատէր թէ հիւանդը «սաթլըճան» է:

— Մեղայ Աստուծոյ, կրիփը ո՞ւր է ... մարդ աւանակ ըլլայ՝ նորէն կը հասկնայ սասր «սաթլըճան» ըլլալը:

Ու «սաթլըճան» բառը տիկինը մեծ ախորժակով կ'արտասանէր, կը կրկնէր ու կը կրկնէր, շրթունքները կը լիզէր այդ բառը արտաբերած ատեն: Կարծես թէ կը խօսէր «տօլմա»ի մասին: Ինչերը կը վազէին բերնէն: Այո՛, «տօլմա» կամ լեցուած «բաթլըճան»:

— «Սաթլըճան»:

Հէք հիւանդը մշուշոտ դէմքով հարցուց.

— Ըսել է ես «սաթլըճա՞ն» եմ ...

Ու կէս մէթր գերեզման իջաւ կարծես: Անտեղեակը չէր տիկինը: Ներշնչուած էր ու կը յորդէր ներշնչուած էր, կ'արտաշնչէր. Ցանկարծ կրկին զարնուեցաւ դուռը: Մաքսուտ ամիրայի ժամանակէն մնացած կին մը մտաւ ներս: Կատարեալ կմախքուհի մը: Մահն է որ ներս մտաւ պիտի ըսէր Մէթէրլինկ: Կը կոչուէր տիկին Ագապի: Մտաւ սենեակէն ու մէկ ձեռքը տիկին Բերբոնիային մեկնելով՝ խօսքը ուղղեց Սարգիսին, եղերական ձայնով մը.

— Քա, վա՛խ, վա՛խ, վա՛խ... ես քեզի սա՞նկ պիտի տեսնայի ... է՛, վախ եմ ըսեր ...

— Փառաւոր «սաթլըճան» մը առեր է զաւալլը Սարգիս, կրկնեց տիկին Բերբոնիա:

— Դուն ինտո՞ր ես, ձերինները ի՞նտոր են...

— Փա՛ռք Աստուծոյ, մենք աղէկ ենք ..

— Մինասենց Գասպարը հիւանդ էր. ան ինտո՞ր եղաւ ...

— Քա, մեռա՛յ Աստուծոյ, չլսե՞ցի՞ր ...

— Չէ՛, ի՞նչ կայ...

— Եօթը շաբաթ եղաւ թաղեցին ..

— Մ'ըսե՛ր... Ի՞նչէն մեռաւ ...

— «Սաթլըճան»էն:

— Ինչե՛ր կ'ըսես ...

— Զարմանալու բան չկայ. մեր Սարգիսին պէս ան ալ շատ նիհար էր:

Ահաւո՛ր, ահաւո՛ր ձայնով հազացի, խափանելու համար տիկիններուն ձայնը: Ոտքի ելայ եւ կոխեցի իր ոտքին վրայ:

Ուղիղ տիկը չարժեցաւ, սարսռաց.

— Կամաց, միւսիւ, կամաց ... հոգիիս չիվին տեղէն հանեցիր ...

Հիւանդին դէմքին վրայ հող կը թափէր:

Ելայ սենեակէն: Սարգիսին կնոջը բացատրեցի թէ այցելու տիկինները ագռաւներ են: Կինը հառաչ մը արձակեց եւ ըսաւ թէ ագռաւներու ամբողջ երամ մը կայ, ամէն օր այցելող: Որոշեցինք ալ այցելու չընդունիլ: Նստայ աթոռի մը վրայ եւ սկսայ ծխել: Ներսը, տիկինները, սրճարանը նստողներու պէս, կը խօսէին ..

Մի ոմն Արշաւիրի հարսանիքին խօսքը կ'ըլլար: Գովեստներ ու բամբասանքներ, աջ ու ձախ: Հայերէն կը խօսէին, սակայն աւելի պատկերաւոր ու ճոխ ընելու համար «մեծաքանչ»ը, անոր մէջ կը ցանէին հետեւեալ նեխուած գոհարները.

— «Տօլմա, թարամա, բէմպէ, իշկէմպէ, զէյթին, թիւթիւն, բիւթիւն, եար, խավեար, քէօշէկ, չիչէկ, նուհուտ, եաղուտ, տիւշման, չիշման, պըլըխ, պալըխ, խըլըխ, խայըխ, ըլըխ, թէնճիրէ, սարսախ, խապախ, չալըը չաղանախ, սազանախ, բէրուք, գէրուք, պօշ լաֆ, բիլաֆ, ճէչէ, թէլբէչէ, մաքարա, բոքարա, մարսըխ, ֆըստըխ, կրավաթ, զարզավաթ, քէօկին, միսկին, բաթաթէս, տօմաթէս, քուրուլէթա, մանթօնէթա, միւսիւպէթ, նիսպէթ, բինկա, չիրինկա, մանթուր, պուլղուր, մուսուր, մանտար, մանճա, ֆրանըըճա, մանօ, բիանօ, էշէկ, տէօշէկ, միտիտ, ըստըրխալա, սըրըղ խըրըղ, քըղ օղլան քըղ...»

Աւելը ձեռք առի ու մտայ ներս: Աղմկութիւնը փոխուած էր: Ագապի կ'ըսէր.

— Վա՛խ, Սարգիս, վա՛խ ...

— Քա, եանըմ, սա կնիկը ալ երբ հիւանդ նայիլ չի գիտեր: Իմ Գաբրիէլս «սաթլըճան»ով պառկած ատեն երկու սենեակ, դէմ դիմաց, մէյմէկ անկողին դրած էի ... Մէկ անկողինին մէջ թրջած ատենը կը առնէի ... հոն ալ միւս անկողինը կը տանէի ... հոն ալ քրտնելուն պէս՝ առջի անկողինը փոխած կ'ըլլայի ու նորէն հոն կը տանէի... Սենեակներս ըսեմ, մէկը պաղչայի վրայ կը նայէր, մէկալն ալ ծովերու վրայ ...

— «Սաթլըճան» ըսածդ սանկ կը նայուի ...

— Չէ եա մեռնիլը նէշ բան մը չէ..

Աւելս գործել սկսաւ ...

X

Ու մտածեցի.

— Ի՞նչ հայկական հիւանդտես .. Ահիւանդ մըն ալ մեր ազգը չէ՞. Անոր հիւանդտես ցեղերն ալ մեծ տարբերութիւն չունին բոլոր տեսակի Ագապիներէն ու Բերբոնիաներէն

Չկա՞ր աւելի բռնող մը:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏԻ ՄԸ ՄԱՀԸ

Թիֆլիզի մէջ երկար եւ ծանր հիւանդութենէ մը վերջ մեռաւ ժողովրդական դերասան Գէորգ Տէր Դաւթեան, 84 տարեկան։ Ժողովուրդի գաւակ, Տէր Դաւթեան, ինքնուս...

Հայաստանէն ժամանած մարմին մը Թիֆլիզ մեկնեցաւ, մասնակցելու համար թաղման։

Մշակութային կապ

ՈՒԶԲԷԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Երեւան հասաւ վերջերս Ուզբեկստանի բանաստեղծ Բաժան, որ Հեռեւեալ յայտարարութիւնները բրաւ «Խորհ. Հայաստանի»ին։—

Հայաստան գալու մեր նպատակն է ծանօթանալ հայ գրականութեան, իր հին քաղաքակրթութեան եւ տնտեսական ու մշակութային յինարարութեան, որ կը կատարուի Հայաստանի մէջ։

...

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Երեւանի Մշակոյթի Թանգարանը նոյեմբեր 29էն բացաւ ... ցուցահանդէս ...

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

Սուրիոյ մարզպանը հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրած է Պէյրութի «Բոմէյժ տիւ Լըվան» թերթին, ...

— 30 միլիոն փրանքի փոխառութիւնները ...

Մեծարանք

Ի ՊԱՏԻՒ ՏԻԿԻՆ Ե. ՁՕՐԵԱՆԻ

Բաղախուրհմամբ կը սեփեկեռավաշ ...

Տիկին Զօրեան ...

1.— ...

2.— ...

Հասցէ —ՓՐՈՖ. ՏՐ. Զ. ՇԷՐԻՖ-ՖԷԱՆ, 8, Rue de l'Université, Genève

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԿԻՐԱԿԻԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Կիրակի օր ընդհանուր Ֆրանսայի մէջ տեղի պիտի ունենան Ֆրանսայի Բաժակի չորրորդ շրջանի մրցումները ...

ՀՐԱՆՏ ՍԱՐԳԵԱՆ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՑՈՅՑԱՀԱՆԴԷՍ ՎԵՆՍԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԵՆՍԷՆ.— Մեր գաղութին երկու հայ զաւակները ... 9 գեղա. 10, Ave. de Paris ...

Թաղեցի

ՍԱՄՈՒԷԼ

75,941

«Ցուշարար» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (22 Նոյ.)։ ...

Մինչեւ նոյեմբեր 6, ... 75.941 տոլար։

...

Սեռեկը եւ Ֆրեհնեն պիտի փոխեն ցարաքը

«Միլիլէ» կը գրէ

...

ՆՈՐՈՒ ՅԱՆՈՒՆԵԱՆ Գ. ՍԻՆԱԳԵՍԻՆ ԳՐՔԵՐԸ

...

ՆՈՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (4)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱԳԳԻ»

(ԹԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

Մեր պարտականութիւնն է երկու կողմին ժողովուրդներուն բացատրել ...

...

(Շար.)

❋ Լենինկրատի գաղտնի ոստիկանութեան պետը պատի քաշուած ըլլալով, առժամապէս յաջորդ նշանակուեցաւ Ակրանով, հռչակաւոր չէկիստը, որ այժմ օգնականն է Եժովին գործավարութեան։ Ակրանով մասնագէտ մըն է «դատակարգային թշնամիներու ջախջախման», եւ իր սեւ համբաւը չինեց Ճերճինսկիի օրով։ 1921ին ինքն էր որ գաղտնօրէն զսպեց Գրոնշթատի ապստամբութիւնը։

Համայնավար Ընկերակցութեան եւ ձրագրակիրութեան արգելքը Ռումանիոյ մէջ

Գրած էինք թէ Ռումանիոյ զինուորական իշխանութիւնը արգիլած է համայնավար կազմակերպութեանց գործունէութիւնը։ Ահաւասիկ այդ առթիւ հրատարակուած հրամանագիրը —

ՅՕԴ. Ա.— Արգիլուած են այսուհետեւ գործելու Ռումէն Համայնավար կուսակցութիւնը, Համայնավար երիտասարդական միութիւնը, Ռումէն աշխատաւորական օգնութեան կազմակերպութիւնը, Համայնավար կուսակցութեան իրաւաբանական գիւանը, Կարմիր Միջազգայինի օգնութեան կազմակերպութիւնը, Յեղափոխական սէնտիքաներու խորհուրդը, Միութենական սէնտիքաներու տեղ-յանձնաժողովը, Յեղափոխական գիւղացիներու միութիւնը, Համայնավար կանանց շրջանակը, Ռումէն գիտակից երիտասարդութիւնը, յեղափոխական ուսանողներու ընկերակցութիւնը, մարքսական ուսումնասիրութեանց շրջանը, աղքատ ուսանողական բժը, հրէական մշակութային շրջանակը, աշխատաւորական գիւղացիական պլօքը, աշխատանքի լիկան, ռուս եւ ուքրայնացի ներգաղթողներու միութիւնը, խորհրդային Ռուսիոյ բարեկամներու ընկերակցութիւնը, Հակաֆաշիստ ազգային կոմիտէն, Ռումէն հակաֆաշիստ կանանց կոմիտէն, հակաֆաշիստ երիտասարդութեան ազգային կոմիտէն, Փրօ-Գիրօ-Գիճան ընկերակցութիւնը, երկաթուղային բանուորներու պաշտպանութեան կոմիտէն, Անգործներու կազմակերպութեան կոմիտէն, «Լիչօրիէ Բօյալուք» մշակութ. շրջանակը, Կօշկակար բանուորներու «Միւրճ» սէնտիքան, սպասաւորներու «Համերաշխութիւն» սէնտիքան, տարագադործական բանուորներու «Հիւսողը» սէնտիքան, «Ապատագրութիւն» բանուորական միացեալ ճակատը, Տողրուճեան յեղափոխական ընկերակցութիւնը, խաղաղութեան ընդհանուր դաշնակցութեան անդամ չեղող բոլոր բանուորական [illegible]

ՅՕԴ. Բ.— Զօրաբանակի հրամանատարութեան շրջանակին մէջ արգիլուած է կազմակերպութիւնը համայնավար գաղափարաբանութեան քարոզչութեան նուիրուած ընկերակցութեանց։

ՅՕԴ. Գ.— Վերոյիշեալ բոլոր կազմակերպութեանց [illegible] պիտի փակուին եւ պիտի արգիլուի անոնց անդամներու գումարումը.

ՅՕԴ. Դ.— Արգիլուած է համայնավար փրօփականտին նուիրուած թերթ[illegible] Արգիլուած է նոյնպէս նոյն բնոյթով լուրերու կամ յօդուածներու երեւումը

ՅՕԴ. Ե.— Անսաստողները պիտի ենթարկուին օրինաւ[illegible]

❋ Ոստիկանութիւնը խուզարկութիւն կատարեց արգիլուած [illegible] ցութեանց կեդրոնատեղիներուն մէջ, գրաւեց ինչ թուղթ որ գտաւ, [illegible] կողպեքեց [illegible]

—

ՁՆՇՈՒԼՈՎԱՔԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ դեկտեմբերի 5ին քուէարկեց այն օրէնքը որով 14 ամիսէն երկու տարուան կը բարձրանայ զինուորութեան շրջանը։ Համայնավարները աղմկալի ցոյց մը սարքեցին, այս առթիւ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ առթիւ տրուած յուշագիրը (Եուկօսլավիա), արձանագրուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդի օրակարգին մէջ։ Քննութիւնը պիտի կատարուի առկախօրէն։

ԴՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ պայքարելու համար, Իտալական կառավարութիւնը պայմանագիր մը կնքել տուաւ գործատէրերուն եւ բանուորներուն։ Այս պայմանագրին համաձայն, շաբաթական աշխատանքը կ'ըլլայ 40 ժամ, փոխանակ 48ի, կը ջնջուին յաւելուածական աշխատանքները։ Կիներու տեղ այրեր պիտի տեղաւորուին շատ մը գործերու մէջ։ Կը յուսացուի այս ձեւով գործ ճարել քանի մը հարիւր հազար բանուորներու։ Գործազուրկներու թիւն է մէկ միլիոն։

ԳԱՂՏՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆ ՊՕՆԻ առջեւ օր խուզեցաւ քննիչ յանձնաժողովին առջեւ եւ յայտարարեց թէ 1933ի գարնան երեք տեղեկագիրներ յանձնած է Սթավիսքիի մասին, Ապահովութեան Տնօրէնութեան պաշտօնեաներէն [illegible]։ Մեծ [illegible]

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ չորրորդ շարքին մեծ պարգեւը, 2.500.000 ֆրանք, շահեցան Փարիզի ելեկտրական ընկերութեան պաշտօնեաներէն տասը հոգի, որոնք միասին գնած էին տոմսակը։

ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ կը հեռագրեն թէ փաստաբանները գործադուլ հռչակեցին։ Դատարանները փակուեցան։

ՆՈՒԻՐ ԱԹԱ ԹԻՒՐՔԻՆ.— Պուլկար Կոչէվ, որ նշանաւոր է իբրեւ մայրի կենդանիներ բնաւորող[illegible], կովկաս մը նուիրած է Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահ Աթա Թիւրքին (Մ. Քէմալ)։ Առիւծի ձագը շոգեկառքով Պոլիս ղրկուած է։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԽԻ ՌՈՒՍԻՈՅ առեւտրական գործառնութիւններ [illegible] ցնելու համար Մոսկուա գացած էր առեւտրական նախ[illegible] թիւններ սկսած են արդէն եւ մեծ արդիւնքներ կը սպասուին։

ՀՕԼԻՈՒՈՒՏԻ արուեստանոցին մէջ (շարժանկար) հրդեհ ծագելով, [illegible] մը մեռաւ եւ 16 հոգի վիրաւորուեցան։ Նիւթական վնասը կը հաշուեն մէկ [illegible]

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Հրազդան», «Քրիստափոր», եւ «Աղբիւր – Սերոբ» միացեալ խումբերու դասախօսութիւնը, տեղի կ'ունենայ այս երեքշաբթի, (11 դեկտեմբեր), ժամը 8.30ին, Au Clair de lune (Place d'Italie) սրճարանի վերնայարկը։

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։

Նիւթ՝ Պատերազմի վտանգը եւ ուժերու դասաւորումը Եւրոպայի մէջ»։

Ներկայ կրնան ըլլալ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները։

ԱՆԻԷՌ ԳՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին 108. rue des Bourguignons [illegible] Ասիէռ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Զաւարեան կոմիտէն վիճաբանական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 8 դեկտեմբեր, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ։

Նահանգ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 7 Դեկտեմբեր, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181. Գուրս Լաֆա[illegible]

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը պիտի գումարուի 9 Դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 4.30ին։ Օրակարգ՝ նախորդ ժողովի շարունակութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Վռամեան» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը, 9 դեկտեմբեր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, իր Գրադարանին մէջ։

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ եւ ՇՐՋԱՆԻ ՔՈՅՐ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ

13 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1935 ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ [illegible]

Sociétés Savantesի սրահին մէջ

28, rue Serpente. Métro: Odéon

ՅՈՒՇԱՑԵՑԸ

ՓԱՐԻԶԻ Եղգեարի [illegible] Հայրենակ[illegible]

[illegible]

ՓԱՐԻԶԻ Սալնոյ Զորի Հայրենակց. Միութեան անդամական ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Պ. Յովհաննէսեանի սրահին մէջ, 13 Pierre Curie. K[illegible]

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բիւթանիոյ Վերչ. Հայրենակցական Միութեան անդամական ժողովը, 9 դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, 37. Պուլվար Տիկոմիէ, պար տիւ Կլապի մէջ։ Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները, անդամ եւ ոչ-անդամ։

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ շրջակայքի Հայր. Միութեան պատգամաւորական ժողովը կը գումարուի, դեկտեմբեր 8ին, Վիէնի մէջ՝ առաւօտեան ժամը [illegible]

Պատգամաւորներէ կը խնդրուի ճշգապահ ըլլալ։

[illegible]

Կազմակերպուած Ալֆորվիլի Զէնկլէնդներու Հայր. Միութեան կողմէ, ղեկավարութեամբ դերասան Գ. Ուզունեանի։

Կը ներկայացուի՝ «ԱՆՄԵՂ ԶՈՀԸ» (դրամ) եւ «ՊԱՂՏԻԿԻ ՆՇԱՆՏՈՒՔԸ» (զաւեշտ)։

8 Դեկտեմբեր, Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.45ին, Հայ Ակումբին մէջ, 1. Bld. Carnot։ Մուտք՝ 5 եւ 3 ֆրանք։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Սահակ Մեսրոպ Կրթական Միութեան կողմէ, 8 դեկտ. Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8ին։ Կը խօսի՝ Հայր Արիս վարդապետ Վարդանեան։

ՍԻՄՈՆ ԳՆԲՂՄԱՃԵԱՆ

ԳՐՊԱՆԻ ՕՐԱՑՈՅՑԸ

1935

ԺԶ. ՏԱՐԻ

ԳԻՆ 8 ՖՐԱՆՔ

1 Place Gare des Vallées, Bois Colombes (Seine) (France)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ — 1935 — Ե. ՏԱՐԻ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ, ՃՈԽ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ, ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ, ՊԱՏՄԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ

Դիմել M. et M. BARSAMIAN, 30, Rue Drouot, PARIS (9e)

Ինչպէս նաեւ «Յառաջ»ի վարչութեան, Լ. ԳԵՒՈՆԵԱՆ, 17, Rue Damesme, Paris

ԳԻՆ 20 ՖՐԱՆՔ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Հ. Դաշնակցութեան Ֆոն տ'Օզնայի Կորիւն ենթակոմիտէին կողմէ

9 Դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին

Կը խօսի՝ ԸՆԿԵՐ ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Կը հրաւիրուին Ֆոն տ'Օզնայի եւ շրջակայի հայրենակիցները

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ – ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

9 Դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Ֆլօրեա ճաշարանին վերնայարկը, 61, Rue Mr. le Prince, Փարիզ (6)։

Կը նախագահէ՝ ՏԻԿ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ԷԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Նիւթ՝ Հայ ընտանիքը երկրի մէջ եւ այստեղ։

Կը հրաւիրուին անդամները, անդամուհիները եւ փափաքողները։

Մուտք՝ 3 ֆրանք։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊԱՐՍԿԱ-ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

8 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Salon de Coliséeի շէնքի սրահին մէջ

21, BLD. DUGOMMIER

Երկրորդ յարկի մէջ.— Գեղարուեստական բաժին, կովկասեան նուագախումբ, Թառ (Թառիստ Արզար), ջութակ, մանտոլին եւ դափ։

Հայկական եւ ռուսական երգեր (Mr. Zimin), հայկական եւ ռուսական պարեր (փոքրիկն Zimin եւ Mlle Lydia Wolter)։

Առաջին յարկի մէջ.— 12էն մինչեւ լոյս եւրոպական եւ կովկասեան պարեր, եւրոպական նուագախումբ, յայտնի Wonder Jazz, ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ

ՄՈՒՏՔ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

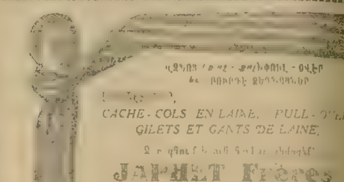

ԽՄԲԵՐԳԻՉՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հաշուառէ իր աշակերտներու առուարայն եւ քննէ [illegible]

[illegible] ՃԱՄՊԱՅ

61, Rue de Flandre, Paris (19)

վարժարան մը բացած է խմբերգիչներու համար

Ամիսը՝ 15 ֆրանք։

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱՍԷՐՆԵՐՈՒՆ

Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ

ԱՑՆՔԱՆ ՍՊԱՍՈՒԱԾ ՀԱՏԿ. ՏԻՍ-ՔՐՈՒ ԱՌԱՋԻՆ ՇԱՐՔԸ

ՀՐԱՊԱՐԱԿ Կ'ԵԼԼԷ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15ԻՆ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԵՐԳԵՐՈՎ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ.— 1. Կալի երգ (Ա. մաս) Ալէմշահ երգչախումբ, Բ. երգ (Բ. մաս) Ալէմշահ երգչախումբ, 2. Ա. Լուսնակ գիշեր, Բ. Անհեծ կնեմ Ալէմշահ երգչախումբ, Բ. Քաղհան, Խումար Ալէմշահ երգչախումբ։

Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀ.— 3. Ա. Հօյ Նար Ալէմշահ երգչախումբ, Բ. Եռ տիրեցի Մեներգ՝ Օր. Ի. Պիւլպիւլեան։

Հատը 20 ֆրանք։ Մասնաւոր պայմաններ մեծաքանակ գնողներուն։

Ցունուարին հրապարակ կ'ելլէն նաեւ Սրենդիարեանի «Երուանդի երգը», Ա. Կեզելի, Բ. Հիմնաց։ Կոմիտաս վարդապետի Հայ ժողովրդական երգեր (Նուագախումբի վերածուած Ալէմշահի կողմէ) եւ Ալէմշահի «Արեւ սիրած գիշերները», Սէնֆոնիք նուագախումբով, որոնց պիտի յաջորդեն, Համազասպի, Կոմիտասի, Սրենդիարեանի եւ Ալէմշահի գործերէն նոր շարք մը։

Անհատական գնումներու ինչպէս նաեւ դասաւոր եւ արտասահմանի մենաշնորհ ստանալու համար՝ դիմել.— CHORALE ALEMCHAH, 64, Rue Cons. VILLE D'AVRAY (S. et O.) France:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (41)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

Թարգմ. Ա. ՀԱԹԷԼԵԱՆ — Գրեց՝ ՐՕԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

Թերեւս այդ նաւուն տիրոջը հետ յարաբերութիւններ ունի եւ կամ նաւաստիներէն մէկն է. բայց ամէն պարագայի չի կրնար ըլլալ նաւու մը մէջ, որ բաց ծովին մէջ կը նաւարկէ եւ միաժամանակ այս շէնքին մօտերը ուրիշ կը գործէ։

— Ուրեմն Կլօրիայի մասին մեր քննութիւնը պիտի յետաձգենք մինչեւ Սըր Ճօն Տէվիսընի ապահով ցամաք հասնիլը։

— Փիրսըն, հիմակ պէտք է

Այդ միջոցին օգնական – ոստիկանապետի հեռաձայնին զանգը հնչեց Հ. Ա. ընկալուչը բանելով գոչեց.«Հալօ յետոյ, «Այո, Տէյվիս կը խօսի» բառերը լսեց Փիրսըն եւ տեսաւ որ անոր դէմքին արտայայտութիւնը փոխուեցաւ եւ քիչ առաջ ունեցած սփոփանքը վախի վերածուեցաւ։ Երբ Հ. Ա. աշխարհակալ եւ ձեւով ընկալուչը տեղը դրաւ, Փիրսըն գոչեց.

— Ի՞նչ պատահած է, պարոն։

Քաջողած դէմքով եւ սառն արտայայտութեամբ Հ. Ա. բսաւ.

— Կլօրիա դրօշակակիր այս առաւօտ [illegible] Փիլիփսի [illegible] Փիրսըն, Սպիտակ Արծիւը առաւ միջոց ունէր Լոնտոն գալու եւ իր ոճիրը գործելու։

ԳԼՈՒԽ ԺԷ.

Կէս օրը անցած էր երբ Սըր Ճօն Տէվիսըն եւ Զարա Հալլաթ Լոնտոն հասան։ Ինքնաշարժի մը մէջ նստելով անմիջապէս վերադարձին Հարլի փողոցի տունը գացին։ Կլօրիայէն բաժնուելէն ի վեր անոնցմէ ոչ մէկը թերթ կարդացած էր եւ հետեւաբար Սպիտակ Արծիւի գործած չորրորդ ոճիրէն բացարձակապէս անտեղեակ էին։

Մեծ դժուարութեամբ Սըր Ճօն յաջողած էր Զարա Հալլաթը իր հետ միասին Լոնտոն տանիլ, պատճառաբանելով որ նաւապետ Նէյլըրը անտարակոյս իր եղբայրը մայրաքաղաք էր տարած, հետեւաբար իր հետ երթալով եղբօր ու ըլլալը պիտի իմանար.

— Բայց չեմ հասկնար, Սըր Ճօն, բսած էր Զարա Հալլաթ, թէ [illegible] համար նաւապետ Նէյլըրը եղբայրս հետը տարած է, այդ բանը ինծի շատ տարօրինակ եւ շատ խորհրդաւոր կը թուի։ Ալ Էֆրին դէպ ճամբորդելու իր վիճակը չէր եւ սակայն կը մեկնի առանց նոյնիսկ ինծի բան մը բսելու, [illegible]

Սըր Ճօնի համար ալ գաղտնիք էր այդ բանը։ Ըստ իրեն Սթէֆըն Հալլաթի Կլօրիայէն մեկնումին մէջ արտակարգ բան մը կար, սակայն համար վախցաւ որ եթէ սոսկ պատճառն իմանար, քրոջը համար շատ անհաճոյ բան մը պիտի ըլլար։ Ահա ատ էր դիտաւոր պատճառը որ ամէն գնով Զարա Հալլաթը իր հետ Լոնտոն տանիլ, ու եթէ եղբօր մասին անհաճոյ լուր մը պիտի առնէր, թող ինք անոր մօտ գտնուէր։ Սըր Ճօն աղջկան մասին այնքան որ եւ է կասկած չունէր։ Նաւապետ Նէյլըրն եւ Սթէֆըն Հալլաթ ինչ աղտոտ գործ ալ կատարէին, ինք վստահ էր որ աղջիկը բացարձակապէս անմեղ էր։

Ուստի պատասխանելով աղջկան հարցումին Սըր Ճօն բսաւ.

— Մէկ բան կը մտածեմ, որ թերեւս նաւապետ Նէյլըրն եւ ձեր եղբայրը կարգ մը պատճառներով չուզելով իմ խնամելու կերպէս, ուզեցին ուրիշներու խորհուրդին դիմել, եւ չուզելով իմ զգացումներս վիրաւորել՝ այդպէս փախան, բան մը որ ձեզի այդքան արտակարգ կը թուի։

Սըր Ճօն գիտէր որ ասիկա շատ տկար պատճառաբանութիւն մըն էր. բայց այդ վայրկեանին այդքանը միայն մտածեց, պարզապէս աղջկան պատասխան մը տուած ըլլալու համար։

— Կրնայ ճիշդ ըլլալ — յարեց աղջիկը — բայց այդ պարագային նաւապետ Նէյլըրն ու եղբայրս յիմար պէտք է եղած ըլլան։ Ձեր տուած խորհուրդէն աւելի լաւ խորհուրդ կ'ըլլա՞յ

Սըր Ճօն գլուխը թօթուեց։ Գիտէր թէ իր բսածին ինքն ալ չէր հաւատար եւ հետեւաբար բառերը պէտք եղած տիրական շեշտը չունէին։

— Ձեմ գիտեր թէ ուրիշներ ինչ կրնան ընել. թերեւս ձեր եղբայրը իր մասին վախ զգաց եւ համոզեց նաւապետ Նէյլըրը, հակառակ այս վերջինին կամքին... վերջապէս չեմ գիտեր։ Միայն թէ վստահ եմ որ լաւ պիտի ըլլայ եթէ հետս Լոնտոն գաք. Հարլի փողոցի իմ տան մէջ ապահովի ծեր մայրիկ մը ունիմ, որուն խնամքին պիտի յանձնեմ ձեզ, եւ մինչեւ որ այս բոլորին պատճառը իմանանք, ան ալ հետեւի ձեր պիտի պատկիմ։

Զարա Հալլաթ Սըր Ճօնի ակումբը պառկելուն դէմ բողոքեց եւ վստահեցուց որ ինք պանդոկի մը մէջ աւելի հանգիստ պիտի ըլլար. բայց բժիշկը խնդրեց որ անպայման իր տեղը դրաւէ, որուն ի վերջոյ համակերպեցաւ։ Սըր Ճօն գիտէր թէ աղջիկը եթէ իր սպասուհիին խնամքին տակ ըլլար ուրիշ ժամանակը զայն կրնար գտնել. մինչ Հարլի փողոցէն դուրս՝ ամէն բան կարող էր պատահիլ։

Այդպէսով յաջողած էր աղջիկը Լոնտոն տանիլ եւ հասնիլ իր բնակարանը։ Խորքը իր տիրոջը այսպէս անակնկալ վերադարձը տեսնելով, ընկերակցութեամբ երիտասարդ եւ գեղեցիկ օրիորդի մը, չկրցաւ զարմանքը ծածկել։ Սակայն Սըր Ճօն շուտ մը սպասուհիին եւ ծառան ղրկեց զինքը։

— Օր. Հալլաթ, Տիկին [illegible] պիտի սիրէք, շատ ազնիւ տիկին մըն է. Զէ [illegible] ձեր եղբօր ու ըլլալը գտնել, մեր միջոցներու մասին պիտի մտածեմ

Սըր Ճօնի դահլիճը կը գտնուէր, մինչ Սըր Զարա Հալլաթ նստած էր, Ճօն կեցած անոր կը նայէր։

— Ի՞նչ միջոցներ ունիք եղբօրս ուր ըլլալը գտնելու մասին

Սըր Ճօն չուզեց որ այս հարցումը այնքան շուտ տրուէր

— Քանի մը ծանօթ ընկերներս պիտի հեռախօսեմ իմանալու համար թէ անոնցմէ մէկը քննա՞ծ է կուրծքէն վէրաւոր երիտասարդ մը։

— Զարմանալի ազնիւ էք, բսաւ աղջիկը ու ժպտեցաւ։

— Պարապ խօսքեր կ'ընէք, Ալբերտ հիւրը վրայ կարելի եղած բոլոր միջոցները պիտի փորձեմ ձեզ աւելի հեշտ նիկ ընելու համար։

Զարա Հալլաթ Սըր Ճօնի նայեցաւ եւ ճիշդ այդ միջոցին անոր սպասուհին ներս մտնելովը շատ ուրախ եղաւ։

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 8 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 8 Décembre 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2672

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԺԱՄԱՆԱԿՆ Է ԵԼՔ ՄԸ ԳՏՆԵԼՈՒ

Հիմա որ պարզած եղանք «Հայկական Փարիզ»ի ազգային – վարչական կազմակերպութեան մէկ երեսը, ի՞նչ դարման կ'առաջարկենք։

Ո՛չ չնդալից, հրաշագործ գիւտ մը, ոչ ալ կախարդական գաւազան մը։

Պարզապէս,— կեդրոնական, կեդրոնաձիգ իշխանութիւն մը, որ ունենայ իր մնայուն գրասենեակը, պատասխանատու պաշտօնէութեամբ։

Գրասենեակ մը ուր կեդրոնանան այս տարագիր ժողովուրդին վերաբերեալ գործերը։

Հասցէ՝ մը ուր կարենայ դիմել խնդրարկուն կամ խորհրդատուն շաբթուան վեց օրը եւ գործի բոլոր ժամերուն։ Ճիշդ ինչպէս կ'ըլլայ պետական կամ ո՛ր եւ է գրասենեակի համար։

Ի՞նչպէս կարելի է կազմակերպել այդ վարչութիւնը կամ գրասենեակը։

Հապա նիւթական միջոցնե՞րը, պաշտօնեաներու թոշակներն ու գիւտական ծախքե՞րը։

Նրանի՛ բոլոր անոնց որ այս հարցումները պիտի ուղղեն. այսինքն՝ «պէխապէր» են։

Ո՛ր եւ է առեն հարցուցած, փնտռա՞ծ էք թէ ի՛նչ գումարներ կը ծախսուին այն գոյնզգոյն մարմիններուն եւ գրասենեակներուն համար որ կը գործեն հրապարակին վրայ, յանուն ազգի եւ հայրենիքի։

Եւ ո՞ր պաշտօնեան է որ չստանար իր ամսականը կամ ներկայացուցչական ծախքերը։

Մնաց որ, երկու տեսակ պաշտօնեաներ կամ վարիչ – ներկայացուցիչներ կան։

Առաջին՝ անոնք որ յատկապէս նշանակուած են այս կամ այն հաստատութեան կողմէ, որոշ ամսականով կամ վարձով։

Եւ երկրորդ՝ անոնք որ սեփական գործեր ունին, եւ միայն իրենց ազատ ժամերը կը տրամադրեն։

Արդ, երկու դասերն ալ ընդհանրապէս գործերը յարմարցուցած են իրենց անձնական կացութեան։ Կ'երեւան երբ որ ուզեն, կը գործեն ինչպէս որ կամենան։

Թիւ 1 «օֆիս»ի մասին խօսելով, գիտենք որ ենթակայ է հակողութեան եւ պատասխանատուութեան։ Իսկ միւսներու մասին առայժ տեղեկութիւններ կը պակսին։

Փաստեր չունինք, ամբաստանութիւն բանաձեւելու համար։ Բայց, բաւական պերճախօս է առօրեայ պատմութիւնը, իր անկերպարան վիճակով։ (Խօսքը բոլորի մասին է)։

Որքան կրցած ենք հետեւիլ, յաճախ իրաւասու պաշտօնեան զոհն է իրեն պարտադրուած կացութեան կամ գործին կազմակերպութեան եղանակին։

Մէկ խօսքով, բոլոր մեքենաներն ալ կը ճռնչեն, կապուած ըլլալով պատահականութեան եւ վարիչներու հայեցողութեան կամ բարեխղճութեան։

Կարեւոր պարագայ մը եւս,— անոնք որ պատասխանատուութիւններ ստանձներ են գաղթական բազմութիւններու հոգերուն եւ ուրիշ գործերու համար, աւելի շատ ընդունակ են արարողական աշխատանքներու։

Անոնք հանգամանքներ, յարմարութիւններ ունին, բայց չեն դիմանար տեւական, ծրագրեալ աշխատանքի։ Զարգացումը, տարիքը, յոգնութիւնները շատ բան պակսեցուցած են անոնց արժանիքներէն։

Միւս կողմէ, անոնց եռին կեցած մարմիններն ալ աւելի շատ «Երեւելեաց ժողով»ներ են, իրական կեանքէն կտրուած եւ «ամաթէօռ» տարրեր, որոնք պարբերաբար քով քովի կուգան։

Եւ որովհետեւ չափազանց թոյլ են կապերը՝ մէկ մարմինէն միւսը, անհամութիւններ կամ հակասութիւններ ալ միշտ անպակաս պիտի ըլլան։

Չէ՞ք տեսներ արդէն։ Միացեալ յանձնախումբ մը կազմուած է մօտ մէկ ամիսէ ի վեր։ Անոր մէջ ներկայացուցիչներ ունին երկու «օֆիս»ները, Բարեգործականը, Հողաբարձութիւնը, Աղքատախնամը, Հայ Տնտեսական Կեդրոնը եւայլն։

Արդ, յանձնախումբին աշխատանքներէն միայն յուշագրի մը պատրաստումը գիտենք. իսկ Հայ Տնտեսական Կեդրոնը շաբաթը անգամ մը խորհրդակցութիւններ կը սարքէ, ծրագիրներ կ'որոշէ, դիմումներ կը կատարէ, որոնք լուսաբանութեան, բացատրութեան կը կարօտին։

Միացեալ յանձնախումբը տեղեկութիւն ունի՞ այս ձեռնարկներէն կամ արդեօք ընդհանուր ծրագիր մը կազմած եւ աշխատանքի բաժանո՞ւմ կատարած է։

Մենք չենք ուզեր վիրաւորել կամ վհատեցնել ո եւ է մէկը որ կը ձգնի ելք մը գտնել։ Բայց արդար վարանումներ կ'ունենանք, երբ կը տեսնենք որ իրական հոգերը երեսի վրայ կը ձգուին, անձարները հասցէ կը փնտռեն եւ չեն գտներ, իսկ մարզանքները կը շարունակուին ամէն ուղղութեամբ։

×

Ամփոփենք եւ եզրակացնենք։

Գնահատելով հանդերձ բոլոր նախանձախնդրութիւնները, կը հարցնենք.—

Տակաւին երկա՞ր պիտի սպասենք, որպէսզի հենդ – տասը որոյսւ եւ կորովի, աշխատելու ընդունակ եւ իրաւասու մարդիկ հրապարակ իջնեն եւ ըսեն,— Մենք՝ պատրաստ ենք ստանձնելու այս տարագիր բազմութեան հոգերը։ Ահա մեր ծրագիրը, ահա մեր կազմակերպութեան եղանակը։ Ուժ տուէք մեզի, բոլոր կազմակերպութեանց եւ միութեանց հաւաքական գործակցութեամբ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿՂԵՐԱԿԱՆ ՏԱՐԱԶՆԵՐՈՒ ԱՐԳԵԼՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

»»»· ·«««

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ԽՈՐԱՊԷՍ ԴԺԳՈՀ

Աթէնքէն կը հեռագրեն դեկտեմբեր 3 թուականով.—

Այստեղ ծանր տպաւորութիւն եւ ընդհանուր յուսախաբութիւն պատճառեց թրքական կառավարութեան մերժումը՝ ի պատասխան Յունաստանի այն դիմումին որով կը խնդրէր օրթոտոքս եկեղեցին ազատ հացուցանել կրօնական տարազներու արգելքէն։ Անարժէք կը համարուի Տիեզերական պատրիարքին եղած զիջումը, որովհետեւ այնպիսի պայմաններով կատարուած է որ, այդ տռանձնաշնորհը ամբողջովին կախում ունի ոստիկանական յետին պաշտօնեայի մը բարի կամքէն։ Բովանդակ յոյն մամուլը դառնութիւն կը յայտնէ թրքական կառավարութեան դէմ եւ ներկայ պահը տագնապալի կը նկատէ թուրքեւյունական բարեկամութեան համար, քանի որ եղած կարգադրութիւնը կը վիրաւորէ Յունաստանի եւ ամբողջ օրթոտոքս դաւանանքին կրօնական զգացումները։ Յունական եկեղեցին իր ցաւը յայտնեց Սինոդին միջոցաւ եւ արտօնեց Աթէնքի արքեպիսկոպոսը որ անհրաժեշտ ձեռնարկները կատարէ։

Կառավարութիւնը դժուարաւ կրնայ ծածկել իր յուսախաբութիւնը՝ Էնկիւրիի ժխտական դիրքին առթիւ եւ կը զգուշանայ յայտարարութիւններէ։ Կառավարական խմբակցութեան վարիչները ժողով գումարելով, լսեցին արտաքին նախարար Պ. Մաքսիմոսի բացատրութիւնները։ Որոշուեցաւ անմիջապէս խորհրդակցութեան հրաւիրել բոլոր կուսակցութեանց վարիչները։ Այս առթիւ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը պիտի պարզեն կառավարութեան դիրքը եւ ընդհանրապէս թուրքեւյունական յարաբերութեանց վիճակը։ Վենիզելոս հեռագրով հաղորդեց իր տեսակէտները։

Աթէնքի թուրքեւյունական միութեան նախագահը հրաժարեցաւ, իսկ քարտուղարը ժողովի հրաւիրեց անդամները, քննելու համար թէ կ'արժէ՞ պահել միութիւնը, քանի որ անոր նպատակն էր մղում տալ Թուրքիոյ եւ Յունաստանի բարեկամական յարաբերութեանց։

Թերթերը առանց վերապահութեան կ'արտայայտեն ժողովուրդին բուռն դժգոհութիւնը եւ կը հարցնեն թէ Էնկիւրիի որոշումը չի՞ վտանգեր թուրքեւյունական բարեկամութիւնը։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ՕՐԵՆՔԸ

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒՆ ԹԻՒԸ Կ'ԱՒԵԼՑՆԵՆ

Թուրքիոյ խալք կուսակցութեան խորհրդարանական խմբակցութիւնը քննեց սահմանադրութեան եւ ընտրական դրութեան համար ծրագրուած փոփոխութիւնները։ Այս խորհրդակցութենէն վերջ, 200 երեսփոխաններու ստորագրութեամբ բանաձեւ մը ներկայացուեցաւ Ազգ. Ժողովին, առաջարկելով ընտրող համարել 22 տարեկանը լրացուցած բոլոր այրերն ու կիները, իսկ ընտրելի՝ 30 տարեկանը լրացնողները։ Այսուհետեւ մէկ երեսփոխան պիտի ընտրուի մինչեւ 40.000 բնակիչի համար, երկու երեսփոխան՝ 55.000 բնակիչի համար, երեք երեսփոխան՝ մինչեւ 95.000 բնակիչի համար եւայլն։ Վերջին ընտրութիւններէն ի վեր Թուրքիոյ բնակչութիւնը աճած ըլլալով, Ազգ. Նոր Ժողովը պիտի ունենայ 360 երեսփոխան, փոխան 317ի.

Ազգ. Ժողովը լուծուած ըլլալով հանդերձ, իր նիստերը պիտի շարունակէ մինչեւ դեկտեմբերի վերջը

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻԱ ԿԸ ՎՏԱՐԷ ՀՈՒՆԳԱՐՆԵՐԸ

»»»· ·«««

Կ'ԸՍՈՒԻ ԹԷ ՔՍԱՆ ՀԱԶԱՐ ՀՈԳԻ ՊԻՏԻ ՀԵՌԱՑՈՒԻՆ ԱՆԽՆԱՅ

Փէշթայէն կը հեռագրեն թէ Եուկոսլավիոյ կառավարութիւնը սկսած է արտաքսել բոլոր ոչ – հպատակ Հունգարները, իբրեւ փոխվրէժ Մարսէյլի սպանութեան, որուն մեղսակից կը համարուի Հունգարիա։ Վտարեալներէն շատերը ծնած են այն հողերուն մէջ որ յանձնուեցան Եուկոսլավիոյ, հաշտութեան դաշնագիրներով, իսկ ուրիշներ գաղթած են Հունգարիայէն, ապրուստ ճարելու կամ ազգականներու քով ապրելու համար։

Արտաքսումները սկսան դեկտեմբեր 5ի առտուն, կատարեալ անակնկալի մը մատնելով Հունգարիան։ Վտարեալները կը պատմեն թէ հաւանական է որ քսան հազար Հունգարներ վտարուին Եուկոսլավիայէն։ Մինչեւ դեկտեմբեր 6ի կէսօրին դանազան սահմանամերձ կայաններ հասած էին 3500 աքսորականներ, որոնք ճամբան հանդիպած են ուրիշ կարաւաններու։ Անոնց մէջ կան բազմաթիւ կիներ եւ մանուկներ իրարու վրայ խռնուած եւ ենթակայ խիստ հսկողութեան։ Առաջին կարաւանը որ հունգարական սահմանագլուխ հասաւ, կը բաղկանար կառավարական թոշակաւորներէ, մասնաւոր պաշտօնեաներէ եւ արհեստաւորներէ։ Հունգարական կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առաւ օգնելու համար տարագիրներուն, որոնք թշուառ վիճակի մը մատնուած են։ Հունգարական մամուլը կատղած է եւ կը պահանջէ բողոքագիր մը ուղղել Ազգերու Դաշնակցութեան։ Կառավարութիւնը արդէն դիմումներ կատարած է Փարիզ եւ Ժընեւ։ Բողոքագիր մըն ալ մեծ պետութեանց պիտի ուղղուի։

Միւս կողմէ, յանձնաժողով մը ղրկուած է սահմանագլուխ, քննութիւններ կատարելու համար։ Նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստի հրաւիրուած է։

Եուկոսլավիոյ կառավարութիւնը հետեւեալ բացատրութիւնները կուտայ այս վտարումներու մասին.— Եուկոսլավիոյ մէջ կան 25.000 Հունգարներ, որոնք ունին բնակութեան եւ աշխատանքի անհրաժեշտ արտօնագիրները։ Այս թուղթերը ընդհանրապէս կը նորոգուին երեքէն երեք կամ վեցէն վեց ամիս։ Ներքին ապահովութիւնը ամրապնդելու եւ ազգային բանուորութիւնը պաշտպանելու համար, որոշուած է այլեւս չնորոգել մաս մը արտօնագիրներ։ Այս անօրինութեան ներկայիս ենթակայ են միայն երկու հազար հոգի։ Զանգուածային արտաքսում չէ որ կը կատարուի, այլ ասոր նմանական կրճատում՝ աշխատանքի համար Եուկոսլավիա հաստատուած Հունգարներու։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ն. ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ «ԵՍ»

Անհամբեր, սանձակոտոր խուժօրութեան արշաւ մը վարակեր է բոլոր երկիրները։

Ամէն կառավարութիւն իր ուզածը կ'ընէ առանց որ եւ է խղճահարութեան։ Ոտքի տակ առնելով ե՛ւ օրէնք ե՛ւ մարդկութիւն։

Եթէ տկար է եւ միջազգային շահերու կը դպչի, կը յանդիմանեն, յանձնաժողով կը ձեւակերպեն։ Իսկ եթէ զօրաւոր է, հարցնող փնտռող չկայ։

Այսպէս. Ալպանիա խախտեց փոքրամասնութեանց օրէնքը, պետական ընելով դպրոցները։

Յոյները, որ հոծ գաղութ մը ունին փոքրամասնաբար եպիրոսի շրջանին մէջ, ըմբոստացան եւ բողոքներ, ժողովներ, ծանուցագիրներ աջ ու ձախ։

Եթէ չեմ սխալիր, հարցը դրուած է Ազգերու Դաշնակցութեան սեղանին վրայ, Մեծն Բրիտանիոյ միջամտութեամբ։

Իսկ Թուրքիա մասնաւորապէս 1923էն ի վեր անխնայ կը հալածէ փոքրամասնութիւնները։

Ահ, Թուրքիան Լօզանի դաշնագիրին իսկ ոտքի տակ առած, ամէն տարի նոր կանոնագիր կը մշակէ, նոր հրաման կ'արձակէ, ոչնչացնելով անոնց տարրական իրաւունքները։

Դեռ այս շաբթու ջնջուեցան կրօնական տարազները, որ ամէնէն աւելի պիտի վնասեն կաթոլիկ «սէօր»երուն եւ «փաթերա»ներուն։

Միւս կողմէ, նոր փորձանք մը պիտի դառնայ մականուններու օրէնքը, որ քուէարկուեցաւ անցեալ ամառ եւ որուն գործադրութեան կանոնագիրը կը քննուի Պետական Խորհուրդին կողմէ։

Ո՞վ է հարցնող – փնտռողը։ Յունաստան բողոքեց, բայց Թուրքերը մտիկ չըրին։ Աւելի յառաջ պիտի կրնա՞յ երթալ...

Անդին, խորհրդային իշխանութիւնը մէկ զոհ տուած ըլլալով, 66 վաթսունեւվեց) կալանաւորներ կը գնդակահարէ մէկ գիշերուան մէջ։

Թերթերը կ'արձանագրեն ու կ'անցնին, աւելի չոր ու անտարբեր, քան եթէ վեց եզի շոգեկառքի տակ մնացած ըլլային.

Ասդին Եուկոսլավիա սկսած է անխնայ վտարել Հունգարները, իբրեւ հետեւանք Մարսէյլի մահափորձի։

Հեռագիրները կ'ըսեն թէ 3500 հոգի ճամբայ են ելեր, եւ հաւանաբար քսան հազարի պիտի հասնի աքսորականներու թիւը։

Այստեղ, Ֆրանսայի մէջ, գործազրկութեան տագնապին առթիւ, այնպիսի վիճակ մը ստեղծած են որ, օտարականը ձգէ երթայ։

Եթէ երթալիք տեղ ունի, անշուշտ կ'երթայ։ Իսկ եթէ չունի, կրնայ մնալ,— անօթի մնալու գնով։

Շարունակե՞մ։ Բայց չէ՞ որ դուք շատ աւելի դառն պատմութիւններ գիտէք...

Նորին Վեհափառութիւն «Ես»ն է օրուան արքան։ Թագաւոր–կայսր միահեծան։

Արթնցէ՛ք։

Վ.ԱՀԷ

ՄՈՍԿՈՒԱ ՊԱՇՏՕՆԱՊԷՍ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏԷ 66 ԿԱԼԱՆԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒՄԸ

Երէկ հաղորդեր էինք 66 ամբաստանեալներու գնդակահարութիւնը Մոսկուայի եւ Լէնինկրատի մէջ, միեւնոյն օրը։ Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը պաշտօնապէս կը հաստատէ այս հրէշային արարքը, հետեւեալ մանրամասնութիւններով.— Երէկ, 5 դեկտեմբեր, զինւորական առեանի զինուորական դատարանը Լէնինկրատի մէջ դատեց 39 անձեր, որոնք ամբաստանուած են իբրեւ կազմակերպիչները ահաբեկչական արարքներու, ընդդէմ խորհրդային իշխանութեան պաշտօնեաներուն։ Դատարանը հաստատեց թէ ամբաստանեալներուն մէկ մեծ մասը Խ.Միութիւն մտած է Լեթոնիոյ, Ֆինլանտայի եւ Լեհաստանի ճամբով եւ ահաբեկչական արարքներ կազմակերպելու պաշտօնով։ Համաձայն եղեռնական օրինագրքի համապատասխան յօդուածներուն եւ Կեդր. Գործադիր կոմիտէի դեկտեմբեր 1 թուակիր որոշման, զինուորական ատեանը գնդակահարութեան դատապարտեց 37 ամբաստանեալներ եւ վճռեց գրաւել անոնց գոյքերը։ Միւս երկուքի մասին լրացուցիչ քննութիւններ պիտի կատարուին։ Վճիռները անմիջապէս գործադրուեցան։

Մոսկուայի մէջ ալ, նոյն եղանակով դատուեցան 31 ամբաստանեալ։ Անոնց 29ը մահուան դատապարտուելով անմիջապէս գնդակահարուեցան, իսկ երեքի մասին լրացուցիչ քննութիւններ պիտի կատարուին։

Դաւադիրները Սպիտակ Ռուսնե՞ր են

Հրատարակելով այս բարբարոսական վճիռները, «Իւմանիթէ» կը գրէ.

— «Յեղափոխութիւնը ինքնապաշտպանութեան կը դիմէ։ Վաթսունեւվեց սպիտակ պահակներ գնդակահարուեցան։ Այս աւազակները Խորհ. Միութիւն մտած էին սպանելու համար Լէնինի կուսակցութեան լաւագոյն զինուորեալները։ Այդ սրիկաները, այդ մարդասպանները սպիտակ տարագիրներ են, վրճարուած՝ Խ.Միութեան թշնամիներուն կողմէ։ Անոնք մաս կը կազմեն արհեստով մարդասպաններու Փաշական կազմակերպութեան մը։ «Ռուսական Ճշմարտութեան եղբայրութիւնը», աղանդ մը մոլեռանդներու որոնց պլուխները տաքցած են փօփերու քարոզներէն, միացած է ուսւ Փաշականներու, դեկավարութեամբ Վուէթիացքիի. Այս աւազակները միլիոններ ունին եւ կ'ուզեն խափանել ընկերվարութեան կառուցումը Խ. Միութեան մէջ, սպանել համայնավարները, օգնել կուլակներուն ընդդէմ հաւաքական անտեսութեանց։

⁂ Սպանեալ Կիրովի յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ դեկտեմբեր 6ին, արտակարգ հանդիսաւորութեամբ։ Օդը սաստիկ ցուրտ էր եւ ձիւնը պատած էր Կարմիր Հրապարակին վրայ։ Եօթնասուն հազար հոգի կը մասնակցէին յուղարկաւորութեան։ Ստալին եւ միւս իշխանաւորները հանգուցեալին աճիւնը փոխադրեցին Կրէմլինի դամբարանը, մինչ նուագախումբերը կը հնչեցնէին Շօփէնի մահերգը եւ կարմիր «Ինթէրնասիոնալ»ը։ Օրուան նշանախօսքն էր,— «Առաջնորդ մը եւս ինկաւ, բայց յեղափոխութեան ոգին յառաջ կ'ընթանայ»։ Մոլոթով եւ միւս ճառախօսներն ալ այս ոգին արծարծեցին իրենց դամբանականներուն մէջ։ Մոլոթով մասնաւորապէս շեշտեց թէ խորհրդային իշխանութիւնը «անողորմաբար պիտի կռուի հակայեղափոխութեան դէմ, իրենց երկրին մէջ»։

Սարի խնդիրը եւ Միջազգային Զօրագունդը

——·——

ԳԵՐՄԱՆԻԱ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ, ՊԱՅՄԱՆԱՒ ՈՐ ՌՈՒՍ ԵՒ ՉԵԽ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ՉՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

Ինչպէս գրած էինք, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը առաջարկեց Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին՝ միջազգային զօրագունդ մը կազմել, ապահովելու համար բարեկարգութիւնը՝ Սարի քուէարկութեան առթիւ։ Այդ զօրագունդին չպիտի մասնակցին Ֆրանսա եւ Գերմանիա։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԱՏԱՐԵԱԼ ՄԻԱՑՈՒՄ

1905Ի ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇԻՆՔ

Անհասկնալի պիտի ըլլայ այս դաշինքը, եթէ հարեւանցի ակնարկով մը չպարզուի, մինչ այդ տիրող բանուորական զանազան կազմակերպութեանց կացութիւնը.

Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւնը ծնունդ առաւ 1879ին, Մարսէյլի համագումարին մէջ: 1880ին Փարիզի ժողովին մէջ, քննութեան առնուեցաւ Կէտի եւ Լաֆարկի կազմած ծրագիրը, եւ այնուհետեւ իբրեւ դասակարգային քաղաքական կազմակերպութիւն, սկսաւ աշխատիլ հանրային կեանքին մէջ:

Դժբախտաբար շուտով ծայր առաւ պառակտումը: Կէտ եւ Փօլ Պրուս իրարու դէմ դուրս եկան: Առաջինը իբրեւ մարքսեան, երկրորդը՝ բարեշրջական (possibiliste): Կուսակցութիւնն ալ բաժնուեցաւ երկուքի՝ Բանուորական կուսակցութիւն եւ Ընկերվարական աշխատաւորներու դաշնակցութիւն

Կէտի կուսակցութիւնը իբր քաղաքական ուղեգիծ կ'ուզէր իր անկախութիւնը պահել, իսկ Պրուսի կուսակցութիւնը կ'ուզէր քաղքենի տարրերու հետ դաշնակցիլ, պահելու համար հանրապետական վարչաձեւը:

Սակայն պառակտումը հոդ կանգ չառաւ: 1890ի Շաթէլրոյի համագումարին մէջ Պրուսի կուսակցութիւնն ալ բաժնուեցաւ երկուքի՝ Սոց. Յեղափոխական բանուորական կուսակցութիւն եւ Ընկերվարական աշխատաւորներու դաշնակցութիւն: 1885ին մէկ ուրիշ խմբակ ալ գոյութիւն ունէր Պենուա Մալոյի ղեկավարութեամբ, առանց ծրագրի եւ առանց քաղաքական որոշ հետապնդումներու:

1896ին, այս անգամ Սոց. Յեղ. բանուորական կուսակցութիւնը պառակտեցաւ եւ ծնունդ տուաւ Յեղափոխական Համայնավար Ուխտ անունով կազմակերպութեան մը:

Այսպիսով, 1898ին գոյութիւն ունէին հետեւեալ ուրոյն կազմակերպութիւնները, որոնք ամէնքն ալ կը գործէին ընկերվարական նշանաբանի տակ.—

1.— Ֆրանսայի Բանուորական կուսակցութիւն:

2.— Պլանքիստներու կուսակցութիւն (Կեդր. Յեղափոխականի Կոմիտէ անունով):

3.— Ընկերվարական Աշխատաւորներու Դաշնակցութիւն:

4.— Սոց. Յեղ. Բանուորական կուսակցութիւն:

5.— Յեղափոխական Համայնավարներու Ուխտ

6.— Անկախ Ընկերվարականներ:

Այս բոլորին մէջ ամէնէն ուժեղ կուսակցութիւնն էր Ֆրանսայի Բանուորական կուսակցութիւնը, որուն ղեկավարներն էին, ինչպէս բսինք, Կէտ եւ Լաֆարկ. Այս կուսակցութեան մէջ էին Բոմփէր Մօռէլ, Պրաք, Ռաքօփոր, Մարսէլ Քաշէն, Պրուս եւ ուրիշներ: Ունէր իր մշակուած ծրագիրն ու կանոնագիրը, որ գրեթէ նոյնն է, ինչ որ ունի այժմ Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւնը:

Ընկերվարական յեղափոխական կուսակցութիւնը Պլանքիի Կեդր. Յեղ. Կոմիտէէն ծնունդ առած էր եւ ամբողջութեամբ Պլանքիի միտքի եւ գործի հարազատ թարգմանն էր:

Այս կուսակցութեան պարագլուխներն էին էտ. Վայեան, Ռիկոլ, Տիւվալ, Շառտօն եւն.:

Ընկերվարական աշխատաւորներու դաշնակցութեան ղեկավարներն էին Փօլ Պրուս, Շապէր, Ալլման, Ժոֆրէն, Բէլման եւ ուրիշներ, որ կը հրատարակէին «Պրոլետար» անունով պարբերաթերթը եւ իրենց նշանաբանն էր.— «Մեր վերջնական նպատակին հասնելու համար, պէտք է այդ նպատակը բազմաթիւ հանգրուաններու վերածել եւ անմիջականօրէն մէկ մասը իրականացնել, հնարաւոր դարձնելու համար ամբողջին գործադրութիւնը».

Սոց. Յեղափոխական բանուորական կուսակցութիւնը մէկ հատուածն էր Ընկերվ. Աշխ. Դաշնակցութեան, որ Ալլմանի, Շապէրի, Ֆալըրոյի ղեկավարութեամբ բաժնուեցաւ Պրուսի հետեւորդներէն:

Յեղ. Համայնավարներու Ուխտը աննշան խմբակցութիւն մըն էր եւ հազիւ քանի մը մասնաճիւղեր ունէր Փարիզ եւ գաւառները, ինչպէս Արտէն, Ժիւռա, Բօթ տ'Օռ եւ այլուր, եւ ի հարկէ, այս շարքին մէջ զանցառելի տեղ մը կը գրաւէր:

Անկախ Ընկերվարականները, որ կազմուեցան 1897-98ի տարիները, վերապահ դիրք մը ունէին վերոյիշեալ բոլոր հատուածներուն հանդէպ, եւ ջերմ կուսակից էին ընկերվարական միութեան, նկատի ունենալով այն բոլոր խաչաձեւումները, որ կ'ըլլային իրար չէզոքացնելու համար:

Այս հատուածին ղեկավարն էր Լօնկէ ընտանիքը՝ Շառլ Լօնկէ եւ իր երկու որդիները՝ Ժան եւ Էտկար:

Ասոնցմէ զատ, գոյութիւն ունէր, նաեւ, անկախ ընկերվարականներու եւ անկախ յեղափոխական ընկերվարականներու դաշնակցութիւնները, որոնք միանալով կազմեցին Ընկերվարական Անկախ համադաշնակցութիւն անուն խմբակ մը: Այս խմբակին մէջ էին Ժօռէս, Վիվիանի, Ռընար եւ ուրիշներ:

1898ին ազգայնական կառավարութիւնը սկսաւ խիստ ճնշումներ գործ դնել բանուորական կազմակերպութեանց վրայ

Եւ ահա այդ ճնշումը պատճառ դարձաւ որ բանուորական այս բազմաթիւ խմբակցութիւնները համախմբուին եւ խօսին օրկանական միութեան մասին:

1898ի Հոկտեմբերին, Բանուորական կուսակցութեան նախաձեռնութեամբ, գումարուեցաւ խորհրդակցական ժողով մը: Ներկայ էին,— յիշելով միայն կարեւորները — Կէտ, Վայեան, Ժօռէս, Միլրան, Պրիան, Վիվիանի, Պրուս, Ալլման եւ ուրիշներ:

Եւ այդ ժողովէն ընտրուեցաւ քննիչ մարմին մը, միացման ծրագիր մը պատրաստելու համար:

1899 յունիսին, Միլրանի մուտքը Վալտէք-Ռուսոյի դահլիճին մէջ, կրկին հրահրեց կիրքերը եւ պատճառ դարձաւ միութեան փորձերու ձախողման:

Սակայն փորձն իսկ բաւարար մթնոլորտ էր ստեղծած միութեան անհրաժեշտութեան մասին.

Թէր ու դէմ վէճերը ժամանակ մըն ալ տեւեցին մինչեւ 1903, երբ կազմուեցաւ Ֆրանսական Ընկերվարական կուսակցութիւնը, իր ծոցին մէջ առնելով Ընկերվարական Աշխատաւորներու Դաշնակցութիւնը, Սոց. Յեղ. բանուորական կուսակցութիւնը եւ Անկախ Ընկերվարականներու համադաշնակցութիւնը:

Ուրեմն, այս ձեւով գոյութիւն ունէր Ֆրանսայի Բանուորական կուսակցութիւնը, Ֆրանսական Ընկերվարական կուսակցութիւնը եւ Սոց. Յեղ. Բանուորական կուսակցութիւնը:

Այսպիսով, Ժօռէս եւ Կէտ է որ կը ծառանային իրարու դէմ:

Ամսթերտամի Բանուորական Միջազգայինի համագումարը 1904ին, պահանջ դրաւ որ այս կազմակերպութիւնները միանան:

Ֆրանսայի պատգամաւորները ենթարկուեցան այդ որոշման եւ վերադարձին ամէն մէկ հատուածը առանձին առանձին հանդէս եկաւ համերաշխութեան կոչերով ու միութեան քարոզով:

Միացման յանձնախումբ մը կազմուեցաւ վերոյիշեալ երեք կուսակցութեանց ներկայացուցիչներէն եւ մշակուեցաւ հաւաքական յայտարարութիւն մը: 1905 ապրիլ 23ին, Սալ Կլոպի մէջ, Փարիզ, գումարուեցաւ միացման համագումարը 286 պատգամաւորներու ներկայութեամբ

Հոն հաստատուեցաւ միացման ծրագիր-նախագիծը եւ ընդունուեցաւ միաձայնութեամբ:

Ահա, այդ պատմական փաստաթուղթին կարեւոր գլուխները միայն, որ այսօր հիմ պիտի ծառայէն ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութեանց միացման:

1905ի միացեալ կուսակցութեան նպատակն էր.— Միջազգային բանուորութեան հետ համերաշխ գործակցութիւն: Աշխատաւորութեան կազմակերպութիւն՝ տնտեսական եւ քաղաքական գետնի վրայ, նուաճելու համար իշխանութիւնը եւ ազգայնացնելու արտադրութեան եւ փոխանակութեան միջոցները, այսինքն, դրամատիրական կարգերու փոխանցումը ընկերվարական կարգերու:

Կուսակցութեան անունն է Բանուորական Միջազգայինի Ֆրանսական Հատուած (S. F. I. O.):

Կուսակցութեան յարող երեսփոխանները, պարտաւոր է ենթարկուելու նիւթին կանոնագրի տրամադրութեանց

Այնուհետեւ կուգայ մասնաճիւղերու կազմութեան, ժողովներու գումարման, խորհրդարանական համախմբի պարտականութեան, թաղապետական խորհրդականներու ընտրութեան եւ կազմակերպութեան, համախմբութեան եւ բռնատիրութեան, մամուլի եւ հաշուական խնդիրներու վերաբերեալ հարցեր, որոնք հոն լուծուած պատշաճ էին պարզ ներքին կանոնագրի մը սահմաններուն մէջ:

Եւ արդէն, ընկերվարական կուսակցութիւնը այդ ծրագիր կանոնագիրն է որ կը գործադրէ, իբրեւ կարապետ ժառանգորդ

Եթէ միութեան այս դաշինքն է, որ հիմ պիտի ծառայէ համայնավար եւ ընկերվար կուսակցութեանց, կը նշանակէ որ պարզ վերադարձ մըն է որ տեղի պիտի ունենայ դէպի հին տունը,— ընկերվարական կարգերն ու գաղափարները.

Կ'ընդունի՞ն համայնավարները:

Մօտիկ ապագան ցոյց կուտայ:

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՄԵՐ ՔԱՂԱՔԻՆ (ԼԻՈՆ) ԿԵԱՆՔԸ 1934ԻՆ

»»»··«««

ԼԻՈՆ.— Ահա, 1934ն ալ կ'անցնի: Սեւ անակնկալներով տարի մը:

Անցե՞ր են կարծես նոր տարիներու ներշնչած յոյսի եւ հաւատքի անուշ երազները: Անհատէն մինչեւ ընկերութիւնները ամփոփուած իրենց պատեանին մէջ, նոր ելքեր կը փնտռեն նորագոյն շարիքներուն դէմ դառնամարտելու համար

Հորիզոնը աւելի քան մռայլ է: Զաքարաշաքրի գլուխներ սրճարանէ սրճարան եւ լերինէ բերան: Կասկած, անվստահութիւն մարդէ մարդ եւ ազգէ ազգ: «Դոծ եւ «Մեզի», «Մենքծի եւ «Գուքծի», «Անդացին եւ «Օտարականծ նշանաբանը աւելի քան չեշտուած: Ու վաղը հանուր մարդկութեան համար ընդհանրապէս, «Հայ մաթլուծ Հայերուս համար մասնաւորապէս, մռայլ ու անստոյգ: Ու այս օրերուս, իւրաքանչիւր մտածող անհատի մտքին առջեւ կը շարուին լեղի խորհրդածութիւններ, որոնք «ին-չո՞ւ»ով կը սկսին եւ «ի՞նչպէս»ով կը վերջանան:

Նպատակս խորհրդածութիւններ դրի առնել չէր: Այլքանը նախաբան համարելով, կ'անցնիմ մեր քաղաքին մէջ տարուան կեանքին, ամփոփ գիծերով:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ համեմատելով նախորդ տարիներու հետ, աւելի տխուր է: Չկայ մեծ ու փոքր գործարան մը որ կամ ժամերը կրճատած չըլլայ եւ կամ օր պակաս չընէ: Մասնաւորապէս վերջին նոյեմբեր ամսուն մէջ ճամբու դրուեցան հարիւրաւոր գործաւորներ եւ գործաւորուհիներ, զանազան հաստատութիւններէ: Շաբաթ չանցնիր առանց գործարանի մը դռները փակուելու: Անգործ է ոչ միայն հասարակ բանուորը, այլ եւ արհեստաւորն ու առեւտրականը: Կարելի է բսել թէ յաճախ պարզ գործաւոր մը աւելի բախտաւոր է քան առեւտրականը, քանի որ ոչ պարտքի, ոչ մուրհակի, ոչ ալ զանազան տուրքերու սարսափն ունի: Գործի չուկան անկանոն է եւ անմխիթար:

Օտարականներու հանդէպ տրամադրութիւնները երթալով կը սրուին: Անհատ մը, միութիւններ կան որ, գոհ չեն նոյն իսկ հարիւրէն տասնի օրէնքին գործադրութեանը, եւ, կը պահանջեն, աւելի «արդար» եւ կտրուկ միջոցներ:

Հանրային կարյաններու մէջ ելեկտրատար ձողերուն վրայ, անցեալներ փակցուած էին ձեռքի մը մեծութեամբ ծխթիկներ այլազան բովանդակութեամբ.— «Օտարականները են մեր դժբախտութեան, անգործութեան պատճառը»: — «Ամէն մարդ իր տունը, ամէն մարդ իր տեղը» եւն.:

Քաղաքապետ Պ. Էռիոյի ծանօթ ճառը օտարականներու մասին, եկաւ իւղ լեցնելու այս չէզոքացած տրամադրութիւններուն վրայ: Կայ ուրիշ փորձանք մըն ալ մասնաւորապէս մեզի՝ Հայերուս համար: Կարմիր ու դեղին գործակալներ մարդասէրի, ընկերասէրի, առաքեալի կեղծ պատմուճաններ հագած, կ'ուզեն օգտագործել օտար բանուորներու տրամադրութիւնները եւ զանոնք դասակարգային ատամնաճանճի քաշելով, նոր փորձերու եւ փորձանքներու ենթարկել

«Զգոյշ եւ ոգաստ», պիտի ըլլայ իմ խրատս:

Ամփոփելով խօսքս մեր քաղաքի տնտեսական կեանքի մասին, բսեմ որ, այս ձմեռ գործազրկութիւնը անհամեմատ աւելի ծանր պիտի ըլլայ եւ անգործներու թիւր չափազանց շատ:

ԱԶԳԱՅԻՆ.— Շատ բան չունիմ բսելիք այս մասին, քանի որ, ոչ «ազգայիններ մեզմով հետաքրքրուած է եւ ոչ ալ մենք իրմով: Բոլորովին անտես չառնելու համար, տամ քանի մը տեղեկութիւններ: Նախորդ տարուան վերջին ամիսներուն, քաղաքս հասաւ կաթող. քննիչ, Երուանդ եպ. Փէրտահճեան: Պատուիրակը շատ բան խոստացաւ, լաւ քարոզներ խօսեցաւ, բայց իրականին մէջ շատ քիչ բան կրցաւ ընել: Չկրցաւ կազմակերպել ոչ միայն գաւառական ժողովը եւ Ազգ. Միութիւնը, այլ եւ կարգի հրաւիրել տէրտէր մը որ առանձին խանութ մը բացած կը յանուն կրօնի. Իր օրով, զօրաւոր Ազգ. Միութիւն մը հիմնելու փորձի չձեռնարկուեցաւ եւ նշանակովի կամ կամաւոր մարմիններ վարեցին գործերը: Մինչեւ այսօր ալ այդպէս կը շարունակուի.

Ազգ. Միութեան մասին եթէ գնահատանքի քանի մը խօսք ըսել կարելի է, այդ ալ կը վերաբերի, կրթական հարցին: Անցեալ տարի, մայրերու Միութեան նիւթական օժանդակութեամբ, Հայ Արիներու մասնակցութեամբ Ազգ. Միութիւնը պահեց (այդպէս բսենք) հինգ մանկապարտէզներ,— Կեդրոնի (արիներու դպրոց) Տէսին, Պրօն, Կառ տը Վէզ եւ Բալուցիներու կայանը (Բարեգործականի դպրոցը):

Իսկ այս տարի, Ազգ. Միութիւնը, կեդրոնի կրթական գործը ձգած է հայ արիներու վիզը, 50 Ֆր. ողորմելի նպաստ մը խոստանալով: Արուարձաններու մասին դեռ կարգադրութիւններ չեն եղած, միայն Կառ տը Վէզ ունի իր Սահակ Մեսրոպ դպրոցը:

Եկեղեցին կը մնայ նոյն լաթէ եւ տախտակէ տաղաւարը: Ժողովուրդը անտարբեր է եւ միայն մեծ տօներուն եկեղեցին մարդ կը գտնես:

ԿՐԹԱԿԱՆ.— Այս տարի իբրեւ կրթական գործ, Արարկիրցիներու դպրոցէն զատ կայ հայ արիներու դպրոցը: Արիները այս տարի վարձած են Արաբկիրի Հայր. Միութեան սրահը եւ դասաւանդութիւնները կը կատարեն այնտեղ: Աշակերտներու թիւը 80—90ի կը հասնի: Ունին երկու դասատուներ: Շաբաթը երկու անգամ երեկոյեան դասաւանդութիւնէն զատ՝ հինգշաբթի կէսօրէ վերջ, պիտի ունենան զանազան ձեւի մանկական խաղեր, մենախօսութիւններ եւ հանդէսներ: Ինչպէս վերը յիշեցինք, այս գործին իր մասնակցութիւնը բերած է Ազգ. Միութիւնը 50 Ֆր ի նպաստով մը: Հայ Մայրերու Միութիւնը որ անցեալ տարի լայն կերպով օժանդակեց կրթական գործին, այս տարի լուռ է: Ոչ իսկ իր «Օրեր տօնեց:

Կրթական գործին մէջ, շնորհաւորելի է արիներու տարած յամառ ու յարատեւ աշխատանքը.

Քաջութիւն, յարատեւութիւն ձեր սուրբ բաղձանքներուն, տղա՛ք...

ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— Հայր. Միութիւններու կարգին, առաջին տեղը կարելի է տալ Արաբկիրի Միութեան, որ կը պահէ դպրոց մը ու միակ համերաշխ միութիւնն է մեր քաղաքին մէջ

Անուանապէս գոյութիւն ունին Մալաթիոյ Կրթասիրացը, Համախարբերդցիական, Բալուի Հայր. (Վեբաշխիա՞ց), Սօլեօզ, Գոլու, Նալլըխան, Նիկոլիմիա, Բարձր Հայք, Տարօն Տուրուբերան, եւն.:

Միւս միութիւններէն լաւագոյն տեղը պէտք է տալ Ֆր. Կարմիր Խաչին, որ տարուան մէջ ունեցաւ բաւական գնահատելի գործունէութիւն մը:

Այս առթիւ կ'իմանամ թէ Կ. Խաչը որոշած է.—

1.— Նոր Տարուան առթիւ կազմակերպել փոքրիկներու նուէրաբաշխութեան հանդէս մը:

2.— Ֆր. Կ. Խաչի անդամ - անդամուհիները 2—3 խումբերու բաժնուած պիտի այցելեն բոլոր հիւանդանոցները եւ նիւթական ու բարոյական օժանդակութիւն պիտի ընեն հայրենակից հիւանդներուն:

3.— Կը փնտռէ յարմար վայր մը, որ կարենան շաբաթը երկու անգամ բժշկական քննութիւն եւ դեղ տալ չքաւորներուն

Զ.Ո.Մ.ն ալ ունի իր որոշ գործունէութիւնը եւ շրջանակը: Այս տարի, Ապրիլ 11—24ի ազահանդէսէն զատ ունեցաւ ընտանեկան երեկոյթ մը:

Կ'ըսեն թէ գոյութիւն ունի նաեւ Դպրոցասէր Տիկնանց մը, բայց մենք լուր չունինք:

Հօկին մէջ ալ այս օրերուն կիրքեր է որ կը խլրտին: Լիոնի մէջ բաժնըւած են երկու մասի,— «Զօրավարեան» եւ «Վերելքեան»:

«Յառաջ»ը հրատարակեց իրենց Կեդր. Վարչութեան շրջաբերականը: Ի՞նչ խօսքեր, ի՞նչ հայհոյութիւններ ու աթոռ քաշքշներ կան զորս «դասակարգային գիտակցութեան» եկած տղաք կ'ուզեն գաղտնի պահել:

Կուսակցութիւններու մասին չեմ խօսիր: Հնչակեանները միշտ երկուք են, իսկ ռամկավարութիւնը կը բաղկանայ մէկ ճաշարանատէրէ, մէկ մսագործէ եւ մէկ դերձակէ: Իրենց ակումբին դռները այնքան չեն բացուած որ ժանգ կապած են: Գալով Դաշնակցութեան ... թող մեր հակառակորդները գրեն.

ՀՈՒՐՇԱՄ ՓԱՏԱՆԻ

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՕԴԱՆԱՒԱՑԻՆ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԸ

Փարիզի Օդանաւային Սալոնին առթիւ, որ փակուեցաւ անցեալ շաբաթ, «Թանծ երկար յօդուած մը հրատարակեց, Խ. Միութեան օդանաւային ճարտարարուեստի մասին:

Կը քաղենք հիմնական մասերը.—

Օդանաւային Ժդ. ցուցահանդէսին մասնակցելով, Ռուսիա թերեւս ուզեց արտասահմանի ցոյց տալ հնգամեայ ծրագրին գլխաւոր յաջողութիւնները, եւ միաժամանակ պատասխանել կարգ մը հարցումներու, որոնք կ'ըլլային, Եւրոպայի կամ Ծայր. Արեւելքի մէջ կռիւի մը պահուն, իր ներկայացնելիք ուժին մասին:

Միւս կողմէ, չկայ երկիր մը, որուն համար օդանաւը ներկայացնէ այնքան կարեւորութիւն որքան Ռուսիոյ համար, եւ այս՝ այն պատճառով որ անծայրածիր են իր հողերը եւ անհամախանձելի՝ փոխադրական իր միջոցները: Այդ կը պահանջէ նաեւ իր աշխարհագրական դիրքը: Ահա թէ ինչու օդանաւային ճարտարարուեստը գլխաւոր հոգը կը կազմէ իր ղեկավարներուն: Ըստ Վորոշիլովի տեղեկագրին, որ կարդացուեցաւ կոմունիստ կուսակցութեան ԺԷ. համագումարին մէջ, «...վերջին տարիներուն՝ «անճանաչելի» դարձած է ռուս օդանաւային ճարտարարուեստը, որուն զարգացման մէջ կարեւոր բաժին մը ունի Ստալին՝ այն հետաքրքրութեամբ զոր ան ցոյց կուտար օդանաւային ճարտարարուեստի ամէն մէկ մանրամասնութեան մասին:

Արդիւնքը գնահատելի է:

1922 մայիսին կատարուեցաւ բացումը օդային առաջին գծին, Մոսկուա—Քէօնիկսպէրկ, որուն երկարութիւնն էր 1.200 քիլոմէթր: 1932ին, ուրեմն տասը տարի վերջ, ռուսական օդային գիծերու ցանցը կ'ունենար 30.000 քիլոմէթր երկարութիւն: Այնուհետեւ նման շինութեանց թափը հետզհետէ աւելցաւ

Օդանաւը Ռուսիոյ մէջ չահագործման յանձնուեցաւ զանազան նպատակներով: Մասնաւորաբար հողագործութեան եւ հողաբաշխութեան մէջ: Այսպէս օդանաւը կ'օգտագործեն փճացնելու համար վնասակար միջատները, ժողովագործելու համար ճահիճները — արդարեւ 750.000 հեկտար ճահիճներու մէջ փճացուցին մժեղներու հաւքերը, որոնք այլապէս կ'աճէին եւ ջերմախտ կը տարածէին ջրեզերեայ աշխատաւոր բնակչութեան մէջ. Վերջապէս օդանաւը օգտագործուեցաւ զանգուածային ցանքերու համար, այսպէս վերջին 3 տարիներու ընթացքին՝ օդանաւով ցանք կատարուեցաւ 200.000 հեկտար տարածութեան վրայ: Եւ դեռ օդանաւը օգտագործեցին անտառներու հսկողութեան համար, այսպէս Ռուսիոյ հիւսիսային գօտիներուն մէջ 4 միլիոն հեկտար անտառ մասնաւոր քննութեան ենթարկուեցաւ

Ծայր. Հիւսիսի մէջ, անմատչելի գօտիներու քննութեան լաւագոյն միջոցը ծառայեց օդանաւը: Սալոնին մէջ է ... ն օդանաւը, որով Մոլոկով կրցաւ փրկել Չելիուսկինի արշաւախումբին 36 անդամները, որոնք կորսուած է բեւեռային գօտիին մէջ:

Այս օդանաւին մօտ դուք կը գտնէք ամէն վաւերաթուղթ եւ վկայութիւն, որոնք ձեզի կը պարզեն թէ ինչպէս կատարուեցաւ Չելիուսկինի փրկութեան գործը, որով այնքան հպարտ են Ռուսերը: Փրկութեան այդ գործը ցոյց կուտայ թէ ինչ կրցին ունէին Չելիուսկինի հերոսները, եւ ի՛նչ քաջութիւն՝ անոնք որ անլուր դժուարութիւններու յաղթելով, շաբաթներ անընդհատ պայքարելով տարերքին դէմ, գլուխ հանեցին փրկութեան գործը: Այնտեղ կը տեսնէք նաեւ քարտէսը այն զանազան արշաւանքներուն, որոնք կատարուեցան՝ օգնութեան հասնելու համար Չելիուսկինի, Օխոտսկի ծովէն եւ Անատիրի լեռներէն: Վերջապէս Շմիտի բանակատեղին պատկերը, եւ հագուստ նմոյշներ որոնք դուրսէն եւ ներսէն մուշտակով պատած են, որպէսզի կարելի ըլլայ դիմանալ զերոյէն վար 50 աստիճան ցուրտի մէջ ճամբորդութեան մը պարագային:

Երկնախաւի քննութիւնը եւս պիտի չուշանար անշուշտ գրաւել ռուս երիտասարդ օդանաւորդներու հետաքրքրութիւնը Արդարեւ անոնք այնպիսի փորձեր կատարեցին, որ ամբողջ Ռուսիոյ մէջ արդար խանդավառութիւն մը յարուցին. Սալոնին մէջ դուք կը տեսնէք այն օդապարիկը, որով Պրոկոֆիեւ, Պերնպաում, Գոդունով 30 սեպտեմբեր 1933ին շահեցան բարձրութեան մրցանիշը աշխարհի,— 19.000 մէթր: Այդ օդապարիկին քով մատէլ մը որկ'ոգեկոչէ Ֆետոսէենկոյի Ուսիսկինի և Վասենկոյի փառապանծ մահը,— անոնք 22.000 մէթր բարձրանալէ վերջ սրկածով մեռան

Այս օդապարիկը շինուած էր ամբողջովին ռուսական արտադրութեամբ, ռուս ճարտարագէտներու կողմէ և ժողովրդային հանգանակութեամբ, եւ կը կրէր անունը օդային քիմիական պաշտպանութեան ընկերութեան, որ այնքան խանդավառութիւն ստեղծած է երիտասարդութեան մէջ եւ օդային ասպարէզի ճաչակը սրած: Այս ընկերութիւնն է, որ դպրոցներ կը հիմնէ օդապարիկով թռիչքի կամ անկարգելով երկիր իջնելու. Տանոթ են արդիւնքները, զորս շահած են անկարգելի ռուս ախոյեանները, թիթեւ գնդակներով շինուած եւ խմբական ձեւով երկիր իջնելու իրենց հրաշալի փորձերով: Օդապարիկի փորձերը Ռուսիոյ մէջ մեծ յաջողութիւն գտան: Սալոնին մէջ ցուցադրուած մոտէլները կը հաստատեն այդ թէ որքան կը գրգռէ հնարիչներու երեւակայութիւնը: Այսպէս Ոսպարը բարձրացաւ մինչեւ 2.200 մէթր, իսկ 1933ին 35 քիլոմէթր ճամբայ մը կտրեց առաջուընէ ճշդուած ուղղութեան մը վրայ: Ծ. 5 օդապարիկն ալ, երկու հոգի ունենալով իր մէջ, 5000 քիլոմէթր ըրաւ 36 ժամուան մէջ:

Օդանաւի ցուցադրուած մոտէլներուն մէջ ուշադրութիւն կը գրաւէր Մաքսիմ Կորքի օդանաւը, Անտ 20 ցուցանիշով: Այս հսկայ օդանաւը, որ ունի 8 մեքենաշարժ՝ 7—8000 ձիու ուժով, 63 մէթր լայնք եւ 32.50 մէթր երկարութիւն, 42 թոն ծանրութիւն ունի: «Մաքսիմ Կորքի» կրնայ փոխադրել, իր 8 մարդոցմէն զատ, 79 ճամբորդ: Ժամական կը թռչի 280 քիլոմէթր, 2500 քիլոմէթրնոց հանգրուաններով:

Սալոնին մէջ ուշադրութիւն գրաւեցին նաեւ սահնակ - օդանաւերը (glisseur): Ռուսական աշխարհը հարուստ է գետերով, առաւել կամ նուազ խորութեամբ, արագ կամ դանդաղ հոսանքով,— այս գետերէն ամանց վրայ փոխադրութիւնը կը կատարուի նախնական միջոցներով: Սահնակ օդանաւերը մեծ դեր կրնան խաղալ նման գետերու վրայ, ամենայն արագութեամբ փոխադրելով մարդ եւ ապրանք, շնորհիւ օդին մէջ շարժող պտուտակներու: Սալոնին մէջ ցուցադրուած էր այդպիսի սահնակ օդանաւ մը, 21 մէթր երկար, 9 մէթր լայն, 4 շարժամեքենայով: Այս սահնակ - օդանաւը կրնայ փոխադրել, գետերու վրայ, 100 ճամբորդ, իր 8 մեքենավարներէն զատ, ժամական 90 քիլոմէթր արագութեամբ: Օդանաւը ունի ազատ սրահ մը եւ արդիական ամէն յարմարութիւններ,— խուցեր, ելեկտրական խոհանոց, ճաշարան, ձայնա փ'ւռի կայան:

Բոլոր այս յաջողութիւնները խորհիլ կուտան պահ մը անշուշտ, երբ մանաւանդ աւելցուի որ Ռուսերը դեռ գոհ չեն այս յաջողութիւններէն, եւ որքան ալ անճանաչելի դարձած ըլլայ իրենց օդային ճարտարարուեստը պիտի աշխատին աւելի եւս զարգացնել, աւելի եւս զօրացնել:

— Շէյքսփիրի փիէսներու մէկ ձեռագրածուն, որ հրատարակուեցաւ 1619ին, Թոմաս Պաւիէր անուն անձի մը կողմէ, ծախուեցաւ Նիւ Եորքի դրամատեղի մը 100.000 տոլարի։ Այս խարհի ամենաբարձր գինն է, որ երբ եւ իցէ վճարուած է գիրքի մը համար.

— Մեքսիքոյի Մայր Եկեղեցիի արծաթ կանթեղներէն մէկը այնքան մեծ է, որ մաքրելու համար երեք մարդ մէջը կը մտնեն:

— Եզ մը օրը 20էն մինչեւ 80 հաւկիթ կրնայ ածել:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՑՈՐՔԻԼԵԱՆ

Պ. ԵՐՈՒԱՆԴ Տ. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ ՈՒՍՈՒՑՉ. ԵՒ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ՅՈՒՍՆԱՄԵԱՅ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ

Բազմամեայ ուսուցիչ, յայտնի հանրէնագէտ եւ հրապարակագիր Պ. Երուանդ Տ. Անդրէասեանի Փարիզ գտնուող խումբ մը աշակերտները զգալով յղացան յարգանքի ու երախտագիտութեան ցոյց մը կատարելու իրենց սիրելի եւ բազմարդիւն ուսուցչին հանդէպ։

Երբ այս մասին գիմեցին իրեն յորելեարին, ան իր սովորական համեստութեամբ պատասխանեց թէ՝

«Անարժան եմ ընդհանուր եւ հրապարակային պատիւի մը, քանի որ գիտակից եմ թէ հազիւ՝ իմ տարրական պարտականութիւններս կրցած եմ կատարել իբրեւ ուսուցիչ, իբրեւ հրապարակագիր, իբր գրի ու գրչի տրուպ մշակ մը։ Համոզուած եմ թէ փափաքիս բնաւ համաձայն չէին եղած իմ ձեռքերը՝ օգտակար ըլլալու անոնց վրայ ձակատագիրը բերած է իմ ճամբուս վրայ։

«Եւ յետոյ, ազգիս արդի վրդով ու աղետալի վիճակը կը խրտչեցնէ զիս հրապարակ գալէ ազմկալից կերպով մը, այլապէս արդէն, չեմ սիրած իմ անպարկեշիս լայն թէ նեղ օրերուն»։

Սրտառ ու ճշմարիտ թուէին այս արտայայտութիւնները, անոնք որ, դպրոցական կամ խմբագրական ասպարէզին վրայ ճանչցած էին այս անսալու կորովով եւ օգտակար ըլլալու անխոնջ պատրաստ լեցուն եւ միանգամայն ինքնամփոփ ու համեստ կեանքի սիրահար այս անձը, չէին կրնար իրենց յարգանքի ու սիրոյ ինքնաբուխ տուրքը զլանալ անոր։

Պ. Տ. Անդրէասեան մէկն է որ իր վարժապետութեան աշխատութեան մէջ է փնտռած եւ երբեք չէ մոռցած ծանրութենէն անաշխատ օգտուիլ։ Իր կերպարանքը այս տեսակէտէն, չի կրնար կապ ունենալ այն յարգանքի ցոյցին հետ, զոր իր աշակերտները խորհեցան եւ գալն գլուխ հանել առաջարկեցին իբր հանրային հարկ մը՝ ձօնուած հանրային արգիւնաշատ գործիչի մը։ Այսպիսի բանի մը համար ժամանակն ու պայմանները երբեք արգելք չեն. ընդհակառակը, դժուարին ժամանակներու մէջ յիշել արժանաւորները աւելի քան պարտականութիւն է։

Նախաձեռնողները գիտեն թէ իրենց առաջնորդը տակաւին լի է կորովով եւ միշտ կ'աշխատի արտադրել, եւ եթէ կարենան այս ձեռնարկով հրատարակութեան տալ ու հանրութեան սեփականացնել անոր երկերէն մաս մը, արդէն իսկ վարձատրուած պիտի զգան իրենք։

Ցանուած որ, ամէն անոնց մօտ ուրախութեամբ ընդունուեցաւ այս գաղափարը, կերմ համակրանքով ընդունուեցաւ, որմէ քաջալերուած՝ նախաձեռնողները յանձնեցին աշխատանքի։

Այսպէս, իր աշակերտներէն եւ պաշտօնակիցներէն կազմուեցաւ հետեւեալ Յոբելինական մարմինը.—

Պ. Պ. ՏՈՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ (Նախագահ), ԴԱՒԻԹ ՄԱՐԵԱՆ, ԼԵՒՈՆ ՉՕՓԱՆԵԱՆ, ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ, ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆ, ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՄՈՒՆԻ, ԵՐՈՒԱՆԴ ՀԱԶԱՐԱՊԵՏԵԱՆ եւ ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ։

Փարիզի Պէրպէրեան Սանուց Միութիւնը, Բրիտանական Հայրենակցական Միութիւնը եւ Զափահաս Որբերու Միութիւնը իրենց սիրալիր աջակցութիւնը տրամադրած են այս գործին՝ յանձին իրենց նախագահներուն՝ Պ. Պ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆԻ, ՄԱՎԵԱՆԻ եւ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ։

Ցանձնաժողովին գանձապահութիւնը ստանձնած է Պ. Տիգրան խան Քէլէկեան որդի (2, Place de Vendôme, Paris), իսկ կարգադիր յանձնախումբ մը կազմուած է հետեւեալներէն.—

Պ. Պ. ՏԷՎԼԷԹ ԳԷՈՐԳԵԱՆ (ընդհ. քարտուղար), Գ. ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ, Յ. ՍԵԹԵԱՆ եւ Ա. ՍԱԼՄԱՍՏԵԱՆ։

Յոբելեանի հանդէսը պիտի կատարուի յառաջիկայ յունուար ամսոյն մէջ, եւ օրն ու տեղը պիտի յայտարարուին մամուլով։

Վստահ ենք թէ, հայ ժողովուրդը որ միշտ գնահատած է իր դաստիարակներն ու մտաւոր աշխատաւորները, մեծապէս պիտի քաջալերէ այս յարգանքի տուրքը, ուղղուած անձի մը որ անվհատ ու անվեհեր, ամբողջ յիսուն տարիներ իր խանդալիր ու ներհուն աշխատութիւնն ընծայեց սերունդներու դաստիարակութեան, եւ իբր հրապարակագիր այնքան անբասիր ու վսեմ վաստակ ժողովուրդին բարօրութեան ի ծառայութիւն։

Յանձնաժողովին թղթակցութեան հասցէն է Պ. Յ. Տէր Յակոբեանի առպարանը, 17, Rue Damesme, Paris (13)։

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

— ◦ —

ԺԸՆԵՒ, Յատուկ — Մէկ ամիսէ ի վեր հիմը դրուած է Ժընեւի Հայ Երիտ. Միութեան, նախաձեռնութեամբ քանի մը «Հայաստան»ցի երիտասարդներու։ Գլխաւոր նպատակն է բարեկամական սերտ յարաբերութիւններ ստեղծել գաղութի անդամներուն միջեւ եւ աշխատիլ վառ պահել Ժընեւի հայ երիտասարդութեան մէջ ազգային մշակոյթի ոգին։ Այս նպատակին համար միութիւնը պիտի կազմակերպէ հանդէսներ, բանախօսութիւններ, միմիայնական հաւաքոյթներ, պիտի տօնէ ազգային նուիրական ու յիշատակելի օրերը։ Միութիւնը տարագիր պիտի մնայ խմբակցական, կուսակցական եւ յարանուանական հոսանքներէ։

Միութիւնը առաջին անգամ իսկ ունեցաւ իր թէյը, «Հայ Երիտասարդ» որուն Ա. թիւը լոյս տեսաւ Նոյ. 15ին (ձեռագիր)։ Միութեան ջանքերով «Հայաստան»ի մէջ հաստատուեցան հայերէնի իրիկնային դասընթացքներ, որոնց կրնան հետեւիլ բոլորովին ձրի, Ժընեւի բոլոր հայ երիտասարդները, առանց սեռի խտրութեան։ Դասաւանդութիւնը սիրայօժար ստանձնած է տիկին Պ. Ն. Պէկեան.

Նորակազմ միութիւնը իր անդրանիկ հանդէսը տուաւ կիրակի, Նոյ. 18ին, «Հայաստան»ի մէջ։ Սոյն երեկոյթը նուիրուած էր Հայ Մշակոյթին։ Մուտքը ազատ։ Հանդէսը ժամը 8.30ին բացաւ միութեան նախագահը, շնորհակալութեան քանի մը խօսքերով։ «Մի մեծապանծ դու լեզու» երգէն վերջ, նախագահը դարձեալ խօսք առնելով համառօտ պատմականը ըրաւ Ժընեւի հայ մշակութային կեանքին եւ կոչ ըրաւ միանալ եւ ուժ տալ նորակազմ միութեան։ Օրուան բանախօս Պ. Պէկեան խօսք առնելով բացատրեց մշակոյթ բառը, յիշեց անոր ազդակները, եւ շատ մը վառ օրինակներով ապացուցուց թէ մենք, Հայերս վար չենք մնար որ եւ է ազգէ մշակութային տեսակէտով։ Ու աւելցուց «...Անցեալի մշակներուն եւ անոնց ձգած մշակոյթին ծանօթութիւնն ու փառաբանութիւնը զօրաւոր խթաններ են ճրագը վառ պահելու։ Ճանչնանք ու ճանչցնենք մեր արժէքները»։ Բանախօսը իր ճառը վերջացուց հետեւեալ մէջբերումով.

Սերմէ՛ սերմէ՛, հայ մշակ,
Սուրբ ա, սուրբ ա, քու փեշակ,
Մինը հազար տուր Աստուած,
Քեզ ձէն կուտամ տէր մշակ։

Ընթերցումներ եղան Եղիշէ եպ. Դուրեանէ, Քամառ — Քաթիպայէ, Սիպիլէ եւ Սիամանթոյէ։ Դաշնակի կտորէ մը վերջ, երգչախումբը մէջ ընդ մէջ երգեց «Ալագեազ», «Քունկի ծառ» եւ «Զարթիր մանուկ»։ «Լուսին չկար» երգով փակուեցաւ հանդէսը.

Շատ գժուար պայմաններու տակ է որ ծնունդ կ'առնէ Ժ. Ե. Միութիւնը եւ պէտք ունի գաղութին քաջալերութեան։ Պիտի հասնի՞ իր նպատակին, պիտի պսակուի՞ն իր ջանքերն ու աշխատութիւնները, հայ գաղութը պիտի ընդունի՞ զայն իբր «որդի իւր»։

Տ. Կ.

«ՍՊԻՏԱԿ ՑԵՂԸ ԿԸ ՄԵՌՆԻ» ՖՐԱՆՍԱՆ ԱԼ ...

...

Մուսոլինի, անգլիական մամուլին մէջ յօդուածով մը կը ներկայացնէր վերջերս թէ ինչպէս «կը մեռնի սպիտակ ցեղը»։ Փրոֆ. Տըվրէնէր, Ֆրանսական բժշկական ակադեմիային մէջ, քննութեան առնելով այս հարցը, մանաւանդ ծանրացաւ այն մահուան վրայ, որուն կը թուի թէ դատապարտուած է Ֆրանսան, միւս ազգերէն առաջ։

Արդարեւ, Ֆրանսա 1868ին արձանագրած էր 1,054,000 ծնունդ, 1933ին՝ 682,680 ծնունդ եւ 661,082 մահ, ուրեմն ծնունդներուն թիւը 21,598 աւելի է մահերու թիւէն։ Բայց այս ծնունդներու թիւին մէջ կան 56,000 ծնունդներ, որոնք օտարականներու երախաներ են։ Թուական այս պատկերն իսկ ցոյց կուտայ թէ Ֆրանսա որքան կը նուազի բնակչութեամբ, եթէ այսպէս շարունակուի, 1980ին Ֆրանսա պիտի կորսնցնէ 11 միլիոն 700,000 հոգի, եւ այս ընթացքով իր բնակչութիւնը շատ պակաս պիտի ըլլայ Սպանիոյ բնակչութենէն։ Եւ այլեւս չպիտի հաշուուի մեծ ազգերու կարգը։

Փրոֆ. Տըվրէնէր միւս կողմէ կ'արձանագրէ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ ծնունդներու թիւին աճումը, շնորհիւ այն քաղաքականութեան, որ կը քաջալերէ բազմածնութիւնը, ամուսնութիւնը եւ կը զօրացնէ բարոյական գիմադրեր։ Եւ փրոֆ. Տըվրէնէր եւս կը թելադրէ աշխատիլ երկրին բարոյական մթնոլորտին մաքրութեան համար, կռուիլ եսապաշտութեան եւ անբարոյութեան դէմ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐԵԳԼՈՒԽ ԲՈԼՈՐԴ ԱԼ ՊԻՏԻ ՀԱՆԵՆՔ»

ԼԱՆՍԷ, 4 դեկտ. (Յատուկ) — Կըրնոպլէն 16 քիլոմեթր հեռու կը գտնուի այս քաղաքը։ Ունի թուղթի գործարան մը, ուր կ'աշխատին 30 հայ բանուորներ եւ 3 կիներ։

Վերջին տնօրինութեանց վրայ չորսը հանեցին։ Շատ խղճալի վիճակ ունին անոնք, 3 — 4 զաւակներով, մանաւանդ որ իրենց բնակած տուներն ալ գործարանին կը պատկանին եւ վայրկենապէս պարպել կուտան։

Քանի մը անգամ գիմեցինք տնօրէնին, պատասխանը եղաւ բացասական։ Այս առթիւ յայտնեց թէ մինչեւ տարեգլուխ բոլորդ ալ պիտի ելլէք։ «Միգի հրաման եկած է, բացի Պելճիքացիներէն բոլորն ալ պիտի հանենք, իսկ Հայերուն համար ոչինչ կրնանք ընել»։ Կը խղճան մեր վիճակին վրայ, բայց անօգուտ։ Այս առթիւ յանձնարարեց — Դիմեցէք ձեր վերին մարմիններուն, թող խօսին կառավարութեան, եթէ մեզի հրաման գայ որ Հայերը նկատի առէք, այն ժամանակ մենք ալ նկատի կ'առնենք։

Ուրեմն կը խնդրուի մեր վերին մարմիններէն որ նկատի առնեն մեր վիճակը եւ ժամ առաջ կարգադրութիւն մը ապահովեն, որպէսզի փողոց չիյնանք այս ցուրտին։

Բանուոր

Մեր գաղութը՝ բաւանշաններով

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻ, 2 դեկտ. (Յատուկ). — Ընդառաջ երթալով ձեր «Թուանշաններ ժողվեցէք» խմբագրականին, սիրով կը պատասխանեմ շրջանիս մասին։

Փոն տէ Շէրիի եւ շրջանին՝ Շարվիէօյի եւ Պելմոնի գաղութը կը բաղկանայ 117 ընտանիքներէ, 145 այր 15 տարեկանէ վեր եւ 156 կին, 185 պզտիկներով. Ընդ. թիւը 486 Ո. անոնցմէ 7 ընտանիք մանր արհեստով կը զբաղին, 3 խանութպան, 1 սափրիչ, 1 դերձակ, 1 կօշկակար։ 17 ընտանիք ունին իրենց սեփական հողը եւ տունը, 100 ընտանիք 150 բանուորներ եւ բանուորուհիներով կ'աշխատին հետեւեալ գործարաններուն մէջ.

1. Կրաւոնի գործարան — Կ'աշխատին 80 բանուոր եւ բանուորուհի։ 1929էն մինչեւ 1933ի վերջերը, երբ գործերը թոյլ էին, անմիջապէս զործաւոր կ'արձակէին, եւ 50ով 100ով բանուորները ամիսներ պարապ կը պտտէին։ Մէկ տարիէ ի վեր գործարանի տնօրէնը փոխուած է եւ այժմ եթէ որ եւ է աշխատանոցի գործը պակսի, հոն աշխատող բանուորները կարգով մէկ մէկ շաբաթ 5—10 հոգի տունը կը մնան, առանց ազգի խտրութեան։ Երբ գործերը վերսկսին, բոլորն ալ կ'աշխատին կանոնաւորապէս։ Շնորհիւ ներկայ տնօրէնին, հոս աշխատող բանուորներէն անգործ չունինք։ Երբ 100ին տասի խնդիրը ծագեցաւ, տնօրէնը բոլոր օտար բանուորները կանչեց եւ արձանագրեց իրենց զաւակներուն ուր ծնած ըլլալը։ Նոյ. 26ին 20ի չափ օտարականներ արձակեց եւ 40ի մօտ տեղացի առաւ։ Այս ալ երկար չտեւեց։ Արձակուած բանուորներուն հաշիւները բոլորովին չէր կտրած եւ դեկտ. 1ին բոլորը նորէն գործի կանչեց։

2. Փիրէլի — Հոս կ'աշխատին 20 հայ բանուոր եւ բանուորուհիներ։ Այս գործարանը գործի թուլութեան առեն պակաս ժամ կը բանեցնէր եւ գործաւոր չէր արձակեր։ Այսպէս ալ կը շարունակէ։

3. Ժանոր — Հոս ալ ունինք 15 բանուորներ, այս գործարանը չորս տարիէ ի վեր շաբաթական 5 օր կ'աշխատցնէ եւ բանուոր չարձակեր։

4. Միտաճի գործարան — Հոս կ'աշխատին 5 այրեր եւ 30 կիներ։ Այստեղ ալ գործի թուլութեան առեն պակաս ժամ կ'աշխատցնեն եւ գործաւոր չեն արձակեր։ Ներկայիս ունինք մէկ անգործ, Լիոնէն եկած իր երկու զաւակներով եւ նեղ վիճակի մէջ։ Գործազրկութեան նպաստ չեն վճարած նոյն իսկ այն առեն երբ 50 անգործներ կային։ Մեր անգործ եւ անկարող հայրենակիցներուն հոգը կը ստանձնէ Այգ. Միութիւնը.

Նոյ. 17ին բոլոր օտարականները իրենց ինքնութեան թուղթերով ոստիկանատուն կանչեցին եւ արձանագրեցին։

Ս. Թիւրքմէնեան

Մեր նորեր

ՌՈՄԱՆ — Մեր գաղութի մօտ 400 հայ բնակչութեան մէջ, գործազրկութեան նպաստ կը ստանան 15 այր եւ 15 կին։ Կան եւ դժբախտ հայրենակիցներ ալ որոնք ոչ նպաստ կը ստանան եւ ոչ ալ աշխատելու իրաւունք ունին։ Աշխատութեան տարիքին հասած պատանիներուն ճարտարարուեստի ինքնութեան թուղթեր չեն տար։ Պատանիներուն ծնողքները մտահոգութեան մէջ են, չէ՞ որ անոնց բազուկին աջակցութեան կը կարօտին։ Պօշիկի եւ կօշիկի ճարտարարուեստին մէջ արտադրելը շարունակ կրճատման կ'ենթարկուին։ Տագնապը կարծես ոչ սկիզբ եւ ոչ ալ վախճան ունի։ Ըմբռնողացուցիչ է նաեւ գործարարներու պատասխանը մեր հայրենակիցներէն անոնց, որ նպաստ ըրկուած գործ կը խնդրեն։

— Օտարներուն գործի չենք կրնար առնել, իսկ Հայերը երբե՞ք։

Վերին մարմինները անյապաղ պէտք է դիմեն առ որ անկ է արժեցնելու համար մեր աշխատանքի իրաւունքը։ Շատեր կը դիմեն հպատակութեան եւ ահագին ծախքեր կ'ընեն, բայց եթէ մերժուին, ո՞վ պիտի վճարէ եղած ծախքերը։

Աւելի քան երբեք անհրաժեշտ է ստեղծել կեդրոնական մարմին մը արտասահմանի Հայերուն ցաւերով զբաղելու համար։ Քանի որ Երեւանը «Միմիայն Հայոց կառավարութիւն չէ», հայ գաղթականներուն կը մնայ, իրենց գլուխները իրենց եղունգներով քերել.

Թղթակից

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱԳԳԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

»»» · ·

«Միեւնոյն առեն տեղեկացանք որ, մեզ շահագրգռող արժէքաւոր գործեր կը գտնուին հոն։ Գնումի ձեռնարկելու համար, վերջին տասը օրուան ընթացքին մեր պաշտօնեայէն զրկուած գումարէն զատ, այս անգամ ձեր միջոցաւ երկու հարիւր Փրանք եւս կը զրկենք ներփակ։ Գիտնալով որ անցեալ առեւտրական կեանքին մասին լայն տեղեկութիւններ կրնար ունենալ, կը խնդրենք յայնօրէն անհրաժեշտ մեր ընկերոջ։ Մեր պաշտօնեան կը փափաքի վաճառատան անտառական վստահութիւնն ու լիազօրութիւնը։ Հետեւաբար ինչ ինչ տեսակ ապրանք որ գնել ուզէ, անմիջապէս օժանդակեցէք։ Դրամը հասնելուն պէս անմիջապէս գնումի ձեռնարկելով պէտք եղած տեղերը զրկեցէք։ Միայն թէ մանրամասնութեամբ գրեցէք մեզի զրկուած տեղերուն անունները։ Զինուորելու համար անհրաժեշտ է ուշադրութիւն եւ զգուշութիւն։

Ձեր ցանկութեան համաձայն, վաճառատանս ծանուցումին մէջ պիտի մտցնենք անհրաժեշտ փոփոխութիւններ։ Ձեր հաւանը, պատիւն ու ազգասիրութիւնը կը գոհացնեն մեզ։ Ոչ մէկ կասկած ապահովութեան չունինք։ Ձեր նամակները կանոնաւորաբար կը ստանանք։ Ընկերները բարեւներ ունին։ Կը մաղթենք որ բարձրեալն Աստուած, գործի յաջողութիւն եւ ձեր առեւտրական ձեռնարկներուն ծաւալում պարգեւէ»։

Խօսք Նաճի պէյին Պարսկաստանի յեղափոխութեան մէջ կատարած դերը, Սելանիկէն Փարիզ զրկուած նամակ մը մէջ հետեւեալ ձեւով կը բացատրուի.—

«Զ'մ գիտեր, իմացա՞ք արդեօք պարսկական յեղափոխութեան մէջ, մեր եղբայր Նաճիին կատարած յեղափոխական դերին եւ գործունէութեան մասին։ Նաճին բանակալ Շահին կողմէ երեք անգամ մահուան դատապարտուած, երեք ամիս բանտարկուած, երեք վճռի պարագային ալ փախուստ տուած է։ Ի վերջոյ, Իրանի երջանկաբեր յեղափոխութիւնը իր այսօրուան յաղթական վիճակին հասցուցած էր։

Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութիւնը, Տոքթ. Նազըմ պէյէն բացուած տեղեկագիրներուն վրայ, որոշած էր միանալ Սելանիկի օսմ. ազատական կուսակցութեան հետ։ Այս առթիւ Պուլկարիոյ, Կրետէի, Կիպրոսի, Պոլսոյ եւ Անատոլուի զանազան կայքերուն մէջ գտնուող իր մասնաճիւղերուն միչմէկ շրջաբերական զրկելով, Թուրքիոյ մէկ կէտին վրայ կազմուած եւ մօտ հազար անգամ հաշուող օսմ. Ազատական կուսակցութեան հետ միացած ըլլալը յայտնած, եւ մասնաճիւղերուն կարծիքը խնդրած էր։

Շրջաբերականներն ի պատասխան հասած նամակներուն մէջ միացումը կ'ողջունուէր ջերմութեամբ։ Պոլսէն հասած նամակը կ'ըսէր.—

«Հարկէ, վասնզի հանդէպ ցոյց տրուելիք անմիաբանութիւնը, աններելի յանցանք մը պիտի ըլլար։ Իսկ մենք ոչ թէ վտանգին դիմաց, այլ վտանգին մէջ կը գտնուինք եւ կը կորսնցնենք թանկագին օրեր։ Անկասկած, այսօր ամէն ժամանակէ աւելի պէտք ունինք միութեան։ Սակայն գեռ մինչեւ այսօր, մեր խեղճ ժողովուրդին մէկ մասը, օրուան վարչաձեւէն դժգոհ ըլլալով հանդերձ, ընդունո՞ւ պէտք էր հաղթանակութեամբ կը տարուի, որուն դիմաց անկարելի է արտաբեկ չըլլալ։ Այս պատճառով — հոգ չէ թէ նուազ բազմանդամ — Ազատ. կուսակցութեան յարումէն գոհ մնացինք։

Միայն թէ պէտք կը տեսնենք մեր տեսակէտները գրի առնել այս հարցի մասին։ Եթէ մէկ կողմ դնենք այն անձնաւորութիւնները, որոնք հայրենասիրութեան կրակով վառուած ընկերուած չունին մահուան ամէն, բաւ երեւոյթին հայրենիքին փրկութեան համար աշխատող երկու տեսակ ժողովուրդ ունինք։ Առաջին խումբը կը կազմեն այն դժգոհները, որոնք ներկայ վարչաձեւէն օգտուել չկրցած նալ քաղէնուն համար քննադատիչներ են եւ նախանձի զգացումով միայն դէմ որուան իշխանութեան։ Իսկ երկրորդ դասակարգին կը պատկանին օրուան իշխանաւորներուն մէկ մասը, որոնք Ապտիւլ Համիտի մահէն վերջ անկում մը նախատեսելով, իրենց դիրքերուն պաշտպանման մտահոգութեամբ ազատարար անձնաւորութեանց միանալ փափաքողներն են։

Պէտք է խոստովանիլ որ, երկար տարիներ անեղ մեր եռանդուն աշխատանքին հակառակ, կարելի չէ եղած յորս եւ կէս հոգին հինգի բարձրացնել, եւ մեր թուական յաւելումը շատ դանդաղ եղած է։ Եթէ այսօր, մեր գաղտնիքներուն տեղեակ հազար հոգի եւս կը համրենք, ասիկա շատ մեծ բարիք մը պէտք է նկատել։ Արդէն աւելի բան ակնկալելու հարկ չկայ։ Ամէն կարգի գործունէութեան համար բաւարար թիւ մըն է այս։ Միայն թէ այս հազար հոգին, բառին ամբողջ առումով պէտք է բաղկացած ըլլայ անձնուէր տարրերէ, որոնք յատկապէս անձնական վարձատրութեան նկատումներով, եւ չարժին միայն եւ միայն հայրենիքին ձայնով, որպէսզի կուսակցութեան շէնքը անվտանգ մնայ։

Հետեւաբար, այդ մարմինը ինչ գաղափարի տէր անձերէ կը բաղկանայ։ Սոնց կարգին Բիւլոտ, Ահմէտ Մուխթար, Հիւլմէթ, Ահմէտ Շուքրի, Թալէաթ, Սաքըզ խան (պարոկաստաք), Նէֆրուզ (նմանապէս), Արամ եւ Մէհմէտ Ալի կը գտնուի՞ն։ Նոր գրականութեան ներկայացուցիչներէն ոմանք մաս կը կազմե՞ն։ Ո՞վ են։ Կը սպասենք ձեր տեղեկութեանց։ Մեր կասկածներն ու զգուշութիւնները սխալ չմեկնաբանուին։ Շատ դժուարին ճիգերով ձեռք բերուած յաջողութեանց կորուստը մեզի վախ կը պատճառէ։ Այս պատճառով վերապահութիւն եւ աչալրջութիւն անհրաժեշտ կը գտնենք»։

Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութեան եւ Սելանիկի Ազատ. կուսակցութեան (Օսմանլը Հուրիէթ Ճէմիէթի) միացման առթիւ վերի մասերը գրի առնող անձը «Ալլայիքլըն» էր։ Այս անձնաւորութեան բուն անունն էր Համտի պէյ, եւ Փարիզի հետ թղթակցող Պոլսեցիներուն ամէնէն հինն։ Այդ օրերուն Փարիզ զրկած ուրիշ նամակի մը մէջ Համտի պէյ ի մէջ այլոց կ'ըսէր.—

«Սուլթանին հիւանդութեան մասին ստացուած տեղեկութեանց համաձայն, ո՛չ ակայ ուրբաթ որ, Ապտիւլ Համիտը դժուարութեամբ կրցած էր կանգ նստեցնել։ Տկարութիւնը հետզհետէ կ'աւելնայ։

(Շար.)

Գերմանական կառավարութիւնը հետեւեալ հեռագիրը ուղղեց, իբրեւ պատասխան այս առաջարկին.— «Մեր կարծիքով, Սարի կացութիւնը անհրաժեշտ չի դարձներ արտաքին ուժերու ներկայութիւնը, քաղաքականութեան պահպանման համար, սակայն համաձայն ենք որ միջազգային չէզոք զօրամասեր զրկուին սահմանափակ թիւով, եթէ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը այդպէս որոշէ »

Ուրիշ աղբիւրէ մը կը հաղորդեն թէ՝ Գերմանիա յատկապէս խնդրած է որ ռուս եւ չեխ զինուորներ չմասնակցին.-ուստի առժամապէս որոշուած է միջազգային զօրագունդը կազմել անգլիական, իտալական, հոլանտական եւ շուէտական զինուորներէ:

Կը կարծուի թէ միջազգային զօրագունդը պիտի բաղկանայ 4500 զինուորներէ:

Միւնիխյն առեն, Ռոզէֆ Պիւրքէլ, Հիթլէրի փոխանորդը՝ Սարի համար, հրամանագիր մը հրատարակեց, որով հարուածային վաշտերուն կ'արգիլէ այդ երկրամասը մտնել: Կրնան երթալ միայն քուէարկութեան օրը: Անհատապէսները խառնը պիտի պատժուին կուսակցութեան կողմէ

Երկրորդ հանրաքուէ մը եւս պիտի կատարուի

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդի դեկտեմբեր 6ի նիստին մէջ, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը նոր յայտարարութիւն մը եւս ըրաւ, որուն համաձայն եթէ Սարի ժողովուրդը յունուարի քուէարկութեան առեն որոշէ պահպանել ներկայ դրութիւնը, իրաւունք պիտի ունենայ երկրորդ հանրաքուէ մը եւս պահանջելու յառաջիկային: Ահա Պ. Լավալի յայտարարութեան հիմնական մասը.— «Եթէ օր մը Սարի բնակիչները ուզեն Գերմանիոյ միանալ, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին կ'իյնայ որոշում տալ այդ մասին: Կը հարցնէք թէ այդ օրը ի՞նչ պիտի ըլլայ Ֆրանսայի ընթացքը: Պատասխանս, կը կրկնեմ, շատ բացորոշ է,— Ֆրանսա չպիտի ընդդիմանայ »:

Այս առթիւ, արտաքին նախարարը նորէն կոչ ուղղեց Գերմանիոյ գործակցութեան, որպէսզի հանրաքուէն կատարուի արդարութեամբ, բարեկարգութեամբ եւ խաղաղութեամբ:

Յոյները, Հայերը եւ Հրեաները ալ մականուն կ'ընտրեն

« Միլլիէթ» կը գրէ այս խորագրին տակ.

— Յոյն, հայ եւ հրեայ հայրենակիցներն ալ սկսած են աշխատիլ մականունի ընտրութեան գործին համար: Մասնաւորաբար Հրեաները մեծ գործունէութեան մէջ են: Կարգ մը հրեայ հայրենակիցներ, որոնց հետ տեսնուեցանք երէկ, ուրախութիւն կը յայտնեն որ նոր մականունները մէջտեղէն կը վերցնեն զանազան ազգութեանց վերաբերութիւնը ցուցնող կէտերը:

Յոյներն ալ կը զբաղին մականունի ընտրութեամբ եւ սկսեալ կրօնականներէն, ամէն մարդ մականուն մը կը պատրաստէ: Միայն թէ շատ դիմում չկայ մարդահամարի վարչութեան, նկատելով որ գործողութիւն կատարելու հրաման եկած չէ տակաւին:

Հայ հայրենակիցներն ալ կը պատրաստուին փոխել իրենց մականունները, նկատելով որ օրէնքը չի թոյլատրեր եանի գործածութիւնը: Մինչեւ նոր տարին, Հայերը, Յոյները եւ Հրեաները փոխած պիտի ըլլան իրենց մականունները: Առնուազն նախապէս կը կարծէին թէ խնդիրը միայն իսլամ Թուրքերուն կը վերաբերի, բայց յետոյ հասկցան որ բոլորին կը պատկանի եւ ասոր վրայ կը պատրաստուին ընտրելու իրենց անունները:

»»»··«««

ՏԱՍԸ ՀԱԶԱՐԻ ԳԱՐԳԵՐ ՄԸ գանձելու գացած էր թղթատարական պաշտօնեայ մը, Ժան Աօլ, երբ օձիքը ձեռք տուաւ: Հաստատուեցաւ որ Փարիզէն կին մը աղք. վիճակահանութեան տոմսակ մը գնելով, դրկեր է գաւառ, բայց պաշտօնեան նամակը բանալով գողցեր է:

ԱԶԳ. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ հինգերորդ շերտին վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի դեկտեմբեր 19ին, չորեքշաբթի, փոխանակ 21ի, նկատի առնելով Ծնունդի տօները:

ՇՐՋՈՒՆ ՍԻՆԵՄԱ ՄԸ կրակ առաւ Սէն Կոտէրիքի մէջ (Փէրփինեան): 14 հոգի մեռան, 40 հոգի պանազան վէրքեր ստացան: Կազմակերպիչը ձերբակալուեցաւ: Հանդիսատեսներուն մեծ մասը մանուկներ էին, իրենց մայրերուն հետ, այնպէս որ ահռելի խուճապ մը ծագեցաւ:

ՖՐԱՆՔԵՆ-ԹՈՒՐՔ խորհրդարանական միութիւնը, որ վերջերս հաստատուած էր Պ. Խաւոյի կողմէ, եւ պատերազմէն առաջ հիմնուած Ֆրանկօ-Թուրքիա կոմիտէն խառն նիստ գումարելով, որոշեցին միասնաբար աշխատիլ, երկու երկիրներու տնտեսական յարաբերութեանց զարգացման համար: Միութեան մէջ կը գտնուին ծանօթ… հայատեացներ:

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐՈՒ մանուկներուն համար Ծնունդի տօնածառեր պիտի սարքուին դեկտեմբեր 24ին, 25ին եւ 26ին, Գրան Փալէի մէջ: Գաւառներու մէջ ալ նոյնպէս: Վարչապետը հրապարակային կոչ մը ուղղեց բոլորին: Միայն Փարիզի մէջ նուէրներ պիտի բաժնուին 50,000 երախաներու:

ՀԱՅՐԱՍԳԱՆ Վիոլէթ Նոզիէռի խնդրագիրը մերժուեցաւ վճռաբեկ ատեանին կողմէ: Կը մնայ մէկ յոյս,— Հանրապետութեան նախագահին ներումը, մահապատիժը վերածելով ցկեանս բանտարկութեան:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ « Հրազդան », « Քրիստափոր », եւ « Աղբիւր – Սերոբ » միացեալ խումբերու դասախօսութիւնը, տեղի կ'ունենայ այս երեքշաբթի, (11 դեկտեմբեր), ժամը 8.30ին, Au Clair de lune (Place d'Italie) սրճարանի վերնայարկը:

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ.

Նիւթ՝ Պատերազմի վտանգը եւ ուժերու դասաւորումը Եւրոպայի մէջ»:

Ներկայ կրնան ըլլալ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները:

ԱՆԻԷՐ ԳՈՒԱ-ԲՈԼՈՆԻ Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին 108, rue des Bourguignons անկիւնի սրճարանը) Անիէռ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն վիճաբանական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 8 դեկտեմբեր, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ:

Գաւառ

ՄԱՐԻ ԷՑԼԻ « Թօռոսոմ » ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը պիտի գումարուի 9 Դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 4.30ին: Օրակարգ՝ նախորդ ժողովի շարունակութիւն

ՄԱՐՍԷՅԼԻ « Վռամեան » ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը, 9 դեկտեմբեր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 5ին, իր Գրադարանին մէջ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Հ. Դաշնակցութեան Փոն տ'Օպնայի Կոբիեն ենթակոմիտէին կողմէ

9 Դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին

Կը խօսի՝ ԸՆԿԵՐ ԱՇՈՏ ԱՐՄՐՈՒՆԻ

Կը հրաւիրուին Փոն տ'Օպնայի եւ շրջակայի հայրենակիցները:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ – ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

9 Դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը, 61, Rue Mr. le Prince. Փարիզ (6).

Կը նախագահէ՝ ՏԻԿ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Նիւթ՝ Հայ ընտանիքը երկրի մէջ եւ այստեղ:

Կը հրաւիրուին անդամները, անդամուհիները եւ փափաքողները:

Մուտք՝ 3 ֆրանք

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊԱՐՍԻԿ-ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

8 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Salon de Coliséeի շքեղ սրահներուն մէջ

21, BLD. DUGOMMIER

Երկրորդ յարկի մէջ.— Գեղարուեստական բաժին, կովկասեան նուագախումբ, Թառ (Թառիստ Արզար), ջութակ, մանտօլին եւ դափ:

Հայկական եւ ռուսական երգեր (Mr. Zimin). Հայկական եւ ռուսական պարեր (փոքրիկն Zimin եւ Mlle. Lydia Wolter):

Առաջին յարկի մէջ.— 12էն մինչեւ լոյս եւրոպական եւ կովկասեան պարեր, եւրոպական նուագախումբ, յայտնի Wonder Jazz, ճոխ եւ գիւրամատչելի պիւֆէ:

ՄՈՒՏՔ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

ՆԿԱՏԻ ԱՌՆՈՒԵԼԻՔ ԹՈՒԱԿԱՆ ՄԸ՝ 23 դեկտեմբեր Կիրակի օր

« ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ » վարժարանին ի նպաստ հանդէսը

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Եօզկատի եւ Շրջաններու Հայրենակցական Միութեան Վարչութիւնը արտակարգ ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին 131, Fbg. du Temple: Արտակարգ օրակարգ: Կը խօսի Պէյրութի հայրենակիցներու մասին Փարիզ ժամանած հայրենակից Պօղոս Էնֆիէճեան: Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները:

ՓԱՐԻԶԻ Սալնոյ-Զօրի Հայրենակց. Միութեան անդամական ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Պ. Յովհաննէսեանի սրահին մէջ, 13. Pierre Curie. K. Bicêtre.

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ շրջակայքի Հայր. Միութեան պատգամաւորական ժողովը կը գումարուի, դեկտեմբեր 9ին, Վիէնի մէջ՝ առաւօտեան ժամը 10ին:

Պատգամաւորներէ կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Երզնկայի Հայրենակցական Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը, Կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 2.30ին, 50 Պուլվար տիւ Կամէի սենեակներ: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ:

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԴԱՍԵՐ

Հայերէնի, Ֆրանսերէնի, գերմաներէնի եւ անգլիերէնի հմուտ հայ օրիորդ մը կը ստանձնէ մասնաւոր դասեր տալ, դիւրամատչելի պայմաններով: Դիմել՝ Երուանդ Յարութիւնեանի, 13. Rue d'Orsel, Paris (18).

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած Ալֆորվիլի Զէնկիլէրցիներու Հայր. Միութեան կողմէ, ղեկավարութեամբ դերասան Պ. Ոսկանեանի:

Կը ներկայացուի՝ «ԱՆՄԵՂ ԶՈՀԸ» (դրամ) եւ «ՊԱՂՏԻԿԻ ՆՇԱՆՏՈՒՔԸ» (զաւեշտ):

8 Դեկտեմբեր, Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.45ին, Հայ Ակումբին մէջ, 1, Bld. Carnot: Մուտք՝ 5 եւ 3 ֆրանք:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Սահակ Մեսրոպ Կրթական Միութեան կողմէ, 8 դեկտ. Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8ին: Կը խօսի՝ Հայր Արիս վարդապետ Վարդանեան:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (43)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

Թարգմ. Ա. ՀԱՐԵԼԵԱՆ — Գրեց՝ ՐՕԼԸՆՑ ՏԷՆԻԸԼ

— Ահ, Տիկին Լօքուըտ, հիւր մը բերած եմ որ մէկ երկու օր մեզի մօտ պիտի մնայ, ըսաւ զարմացած սպասուհիին:

— Շատ բարի, Սըր Ճօն, Տիկինին կամքը սենեակը տրամադրե՞մ

Սըր Ճօն որ չէր գիտեր թէ իր հիւրին կապո՞յտ թէ վարդագոյն սենեակը աւելի պիտի յարմարէր՝ իր սպասուհիի առաջարկին գլխով հաստատական նշան ըրաւ. ան անշուշտ գիտէր որ զբօսաշրջիկ օրիորդները ո՞րն աւելի կը նախընտրեն:

— Տիկին Լօքուըտ, դուք անձնապէս պիտի հոգաք Օր. Հայմթին պէտքերը: Խորմոր անոր իրերը պիտի տեղաւորէ:

— Ձեռքէս կարելի եղածը պիտի ընեմ տիկինին հանգստութիւնը ապահովելու համար, պատասխանեց սպասուհին:

— Այդ մասին վստահ եմ, Տիկին Լօքուըտ, եւ ալ պիտի ջանամ ձեզի շատ նեղութիւն չտալ, ըսաւ Օր. Հայմթ ժպտալով:

Այդ ժպիտը սպասուհիին անգամ սէրը գրաւեց: Տիկին Լօքուըտ աչքի կին մըն էր, բայց այնքան ալ հին բարքեր չունէր:

— Անշուշտ որ ինծի նեղութիւն չպիտի տաք. ձեզի համար ձեռքէս եկածը ընելս ինծի հաճոյք մը պիտի ըլլայ:

— Քանի որ ամէն ինչ կարգադրուեցաւ, Տիկ. Լօքուըտ, Օր. Հայմթը իր սենեակը կրնաք տանիլ:

— Անշուշտ պարոն: Ճամբայ ազնիւ նայելով — թերեւս տիկինը յոգնութիւն մը առնելու համար փափաքի թէյ մը առնել իր սենեակին մէջ:

— Այո, գաւաթ մը թէյը ախորժելով պիտի խմեմ, պատասխանեց Զաբան ոտքի ելլելով:

— Ուրեմն, Օր. Հայմթ ձեզ իրիկուան ճաշին կը տեսնեմ, ըսաւ Սըր Ճօն թեթեւ մը խոնարհելով. բաւական սարսափելի գործեր ունիմ: Ի մէջի այլոց, Տիկին Լօքուըտ ճաշերնիս ժամը եօթին պիտի ընենք, մինչեւ այդ առեն պիտի կրնա՞ք բան մը պատրաստել.

— Շատ գիւրութեամբ պարոն: Այս կողմէն Տիկին:

Տիկին Լօքուըտ Զարա Հայմթը իր սենեակը առաջնորդեց, աղջիկը դրան առջեւ հասնելով գլխով ըրաւ եւ ժպտեցաւ.

— Ուրեմն ժամը եօթին կը տեսնուինք Սըր Ճօն:

— Եօթին, կամ թերեւս աւելի կանուխ, աւելի կանուխ, եթէ կարենամ գործերս կարգադրել, պատասխանեց Սըր Ճօն:

Սըր Ճօն առանձին մնալով մտածեց որ առաջին գործը պիտի ըլլար Սքօթլէնտ Եարտ երթալ եւ իր բարեկամ օգնական — ոստիկանապետին պատմել եղելութիւնը. գիտէր որ ոստիկանը մը գծուար էր, որովհետեւ Հ. Ա. խնդիրը տարբեր աչքով պիտի դիտէր. եւ սակայն ամէն գնով պէտք էր երթար գիտցնէր տեսնէր: Որոշած ըլլալով յարմար առեն մը Զարա Հայմթի յայտնել որ իր կինը ըլլայ, զգաց որ իրեն պարտականութիւն կ'իյնար իր բոլոր կարողութիւնը ի սպաս դնել զայն վտանգէ պաշտպանելու համար: Գրեթէ վստահ էր որ իր եղբայրը Սպիտակ Արծիւի պատմութիւններուն մէջ մասնակցութեան բաժին մը ունէր, եթէ մարդասպանը չէր իսկ՝ գոնէ այդ ոճիրներու մասին շատ բան գիտէր: Նաեւ գիտէր որ իր քոյրը անոնց մասին ոչինչ չէր գիտեր: Օր մը ոստիկանութիւնը իր թաթը մարդասպանին վրայ պիտի դնէր, եւ բոլոր պատմութիւնը մերկապարանոց մէջտեղ պիտի ելլէր: Եթէ Զարա Հայմթի պաշտպանութեան համար հարկ եղած նախազգուշական միջոցները չզօրածողէք կրնար անոր անունն ալ խառնուիլ այս գործին մէջ, թէեւ զուր. տեղը: Այդ բանին համար օգնական — ոստիկանապետ Հ. Ա. Տէյվիս միակ անձն էր, որուն խորհուրդները եւ օժանդակութիւնը շատ թանկագին պիտի ըլլային: Թերեւս այս վերջինը տեղեկ բաներ ըսէր, սակայն վստահ էր որ իրենց երկարամեայ բարեկամութեան շնորհիւ, զինքը առանձին չպիտի թողուր:

Որոշումը տուած ըլլալով Սըր Ճօն զանգը զարկաւ եւ խորմոնին հրամայեց ինքնաշարժ մը կանչել:

Սքօթլէնտ Եարտէն յայտնած էին որ օգնական – ոստիկանապետը դուրս ելած էր եւ երբ վերադառնալը յայտնի չէր:

— Իր քարտուղարուհին, օրիորդ Փիլըրը պիտի տեսնեմ, ըսաւ Սըր Ճօն:

Ուստի վերելակը առաջնորդուեցաւ Հ. Ա.ի գրասենեակը, որովհետեւ Սըր Ճօն Սքօթլէնտ Եարտի համար ծանօթ անձնաւորութիւն մըն էր:

— Կ'իմանամ թէ Հ. Ա. դուրս ելած է, Օր. Փիլըրը, ըսաւ Սըր Ճօն, քարտուղարուհին բարեւելէն յետոյ:

— Այո, Սըր Ճօն եւ չեմ կարծեր որ մինչեւ կէս գիշեր ալ վերադառնայ. թերեւս բնաւ չվերադառնայ:

Սըր Ճօն դժգոհ երեսոյթ մը առաւ:

— Ձեզի համար բան մը կրնա՞մ ընել, Սըր Ճօն, հարցուց Օր. Փիլըրը իր գրամեքենային վրայէն անոր նայելով:

— Ոչ կարծեմ: Կ'ուզէի նոյն ինքն Հ. Ա.ը տեսնել:

— Կը ցաւիմ, ըսաւ աղջիկը եւ տեսաւ որ այլեւս ըսելիք բան չունէր.

— Հեռախօսով զինքը չե՞մ կրնար գտնել արդեօք:

— Ոչ դժբախտաբար, Սըր Ճօն Պ. Տէյվիս քաղաքէն դուրս է ելած

— Ո՞հ:

— Բայց անոր տեղը հոս ուրիշ մէկու մը հետ չէ՞ք կրնար տեսնուիլ:

— Ոչ: Կ'ուզեմ միայն Հ. Ա.ը տեսնել:

— Կ'ուզէ՞ք երկտող մը ձգել, Սըր Ճօն:

— Ոչ. կ'ուզէի անձնական խօսակցութիւն մը ունենալ անոր հետ. կը կարծէ՞ք, Օր. Փիլըրը որ նոյնիսկ գիշերն ալ չվերադառնայ:

Օր. Փիլըրը ժպտեցաւ: Սըր Ճօն շատ կը պնդէր: Ուրեմն շատ կարեւոր խնդրի մը համար կը փափաքէր տեսնել մեծ մարդը. զարմացաւ թէ ինչ կրնար ըլլալ:

— Շատ հաւանաբար չվերադառնայ, Սըր Ճօն: Պ. Տէյվիս երկար ճամբորդութեան մը համար է մեկնած:

— Երկար ճամբորդութեա՞ն մը.

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN ÉN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 9 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 9 Décembre 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2673 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՆՈՐ ԹԱԿԱՐԴԸ _ «ՍՕՅԱՏԻ»

o · o

Պոլսոյ թերթերը գրեցին թէ Պետական Խորհուրդը տակաւին չէ լրացուցած մականուններու օրէնքին վերաբերեալ կանոնագիրը: Չեւեւարար «աճապարելու պէտք չկայ»:

Այս ազդարարութիւնը անհրաժեշտ համարուած է անոր համար որ, «շատ մը հայրենակիցներ իրենց մականունները կ'ընտրեն եւ կը դիմեն մարդահամարի վարչութեան»:

Թուրքիոյ մականունի (սօյատի) օրէնքը հրատարակուեցաւ 1934 յուլիս 2ին, եւ գործադրելի է իր հրատարակութեան թուականէն վեց ամիս վերջը,— 1935 յունուար 2ին: Հրատարակութեան օրէն ի վեր, օրէնքը յանձնուած է Պետական Խորհուրդին, որպէսզի ճշդէ գործադրութեան մանրամասնութիւնները:

Ի՛նչ խօսք որ, աննախընթաց քաոսի մը պիտի վերածուի Թուրքիոյ ամբողջ մարդահամարը, եթէ օրէնքը գործադրուի այնպէս ինչպէս կը թելադրէ իշխանութիւնը, դէպ-դէպ եւ այլանդակ, չինծու մականուններ հրատարակել տալով մամուլին մէջ եւ լեզու դնելով անոր բերանը:

Երբ առաջին անգամ այս խնդիրը արծարծուեցաւ, ընդհանուր կարծիքն այն էր թէ կը վերաբերի միայն իսլամ Թուրքերուն, քանի որ անոնք բնականաբար մականուն չունին:

Արդ, քանի կը մօտենայ օրէնքին գործադրութեան թուականը, այնքան կասկածելի, պղտոր համեմատութիւններ կը տրուին այս օրէնքին ալ:

Տարրական տրամաբանութիւնը կ'ըսէ թէ օրէնքը կապ չի կրնար ունենալ ոչ-Թուրքերու հետ, քանի որ Հայը, Յոյնը եւ Հրեան մականուններ ունին դարերէ ի վեր: Միայն պայման է որ ջնջեն ազգութեան յատկանիշները,— «եան», «իս», «աքի», «ով», «իչ», «տիս» եւայլն:

Այդպէս ալ նախատեսուած է Պետական Խորհուրդի մշակած կանոնագրին մէջ, որ հրատարակուեցաւ վերջերս (Յառաջ, 27 նոյեմբեր):

Կանոնագրին առաջին յօդուածը կը տրամադրէ.

— Մականուն չունեցողները պարտաւոր են մինչեւ 1936 յուլիս 2 մականուն մը ընտրել, արձանագրել տալ մարդահամարի տեսչութեան եւ գործածել:

Ուրեմն, երեւութապէս պարզ է օրէնքը.— Չունեցողները մականուն պիտի ճարեն, ունեցողներն ալ պիտի ջնջեն ազգային մասնիկները:

Իրականութիւնն ալ այդպէ՞ս է:

Կը վարանինք հաստատական պատասխան տալ, նկատի առնելով Թուրք մամուլին լեզուն եւ կարգ մը իրողութիւններ, որ կը ճչտուին օրէ օր:

Այսպէս, մամուլը իր ուզած եղանակին վերածելով մականունի օրէնքն ու կանոնագիրը, կը պահանջէ որ «հայ, յոյն եւ եհուտի հայրենակիցներն ալ ջանան հարազատ Թուրքերէն մականուններ ընտրել»:

Այս առթիւ, կը յիշուին մէկ-երկու Հայեր ալ, որոնց մէկը, ոմն Մամբրէեան, իբրեւ մականուն ընտրեր է «Օրանճը», ուրիշ մը «եան»ը թլփատելով դարձեր է «Գօլանճ»ը:

Միեւնոյն առեն, նորէն քունէն արթնցուցեր են հռչակաւոր Փափա էֆթիմը, որ փութացեր է հետեւեալ յայտարարութիւնները ընել Թուրք մամուլին.

— «Իմ անունս է Գարահիսարօղլու էֆթիմ, ընկերներուս անունններն ալ թրքական են.— Պաքլաճըօղլու, Փամուքճըօղլու, Զավտարօղլու: Իմ տղաքս թուրք վարժարան կը յաճախեն եւ թուրքերէն անուններ կը կրեն: Օրինակ՝ 15 տարեկան երկոս եղած է Թուրկուտ, 8 տարեկան Արիս՝ Սելճուք, Մարիցան՝ Եըլ-տըզ, Փոլինան՝ Պէլկէ, Նաթալիան՝ Կիւն Այտըն: Ես տղոցս անունները թրքացնելով, ուզեցի օրինակ հանդիսանալ միւս օրթոտոքսներուն: Մենք փոքրամասնութիւն կամ համայնք չենք ճանչնար»:

Մի՛ ըսէք թէ Փափա էֆթիմ շաշորթ մը կամ կապկիկ խենդ մըն է, զուրկ ո՛ր եւ է հեղինակութենէ:

Չէ՞ք լսած— խենդը քար մը գլորեց ...

Եւ առաջին խենդը չէ, ոչ ալ առաջին քարը, ճեղք ճեղքի վրայ բարդելու եւ բոլոր խելացիները անելի մատնելու համար:

Մնաց որ, շաշո՞րթ է հռչակաւոր սրիկան, Տոքթ. Վէնսան Գասապեան, որ անցեալ սեպտեմբերին կ'առաջարկէր,— Թուրք թերթի մը մէջ, «հայ հայրենակից» չկոչել Թուրքիոյ Հայերը, այլ «Թուրք քրիստոնեայ լուսաւորչականներ», իսկ իբրեւ հաւատարմութեան ապացոյց՝ Թուրք դպրոցներու մէջ մեծցնել մեր զաւակները: «Այս շրջանին մէջ ի՞նչ ըսել է մասնաւոր վարժարան»:

Այս նոյն թշուառականն է որ, այժմ ալ, իբրեւ հայ-կաթոլիկ համայնքութեան վարչական ժողովի անդամ, կրթական գործավարութեան դիմած եւ անոր նուիրած է Սագըզ Աղաճի արքեպիսկոպոսարանի մէկ շէնքը, թրքական նախակրթարանի վերածելու համար ...

Ո՞ր է որ պիտի սորվինք թէ ուր որ Թուրքը վարանումներ կ'ունենայ, Հայը յառաջ կը նետուի, անոր միտքին անցածը գործի վերածելու համար:

Այդպէս ալ՝ մականունի օրէնքին առթիւ, որ շատ ճարպիկ թակարդ մըն է, ամէն կապ կտրելու համար անցեալին հետ, ծագումին հետ, եւ թնճուկի մը վերածելու համար ժառանգական իրաւունքներ, ազգականական յարաբերութիւններ եւն.:

Չէ՞ որ շուշորթներն ու ապուշները, սրիկաններն ու խաչագողները մրցումի ելած են իրարու հետ, «հաւատարմութեան» նորանոր հաւաստիքներ տալու համար, նոյն իսկ այն պարագաներուն մէջ երբ Թուրքը դեռ չէ խօսած:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ ԾԱԼՔԵՐԸ

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻԱ եւ ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ ԴԷՄ ԱՌ ԴԷՄ

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին առջեւ

»»»· ·«««

« ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆ Է ՄԻԱԿ ԵԼՔԸ »

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը դեկտեմբեր 7ին սկսաւ քննել Եուկոսլավիոյ ամբաստանագիրը՝ Հունգարիոյ դէմ, Ալեքսանդր թագաւորին սպանութեան առթիւ: Պ. Եէվթիչ, Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարարը, մէկ մէկ պարզեց իր մեղադրանքները, որոնք ամփոփուած են ծանօթ յուշագրին մէջ եւ որոնց մանրամասնութիւնները հաղորդած ենք օրը օրին: Շեշտեց թէ Ալեքսանդր թագաւորը զոհ գնաց իր երկրին սահմաններէն դուրս ներշնչուած, կազմակերպուած եւ գործադրուած մահափորձի մը: Եւ Եուկոսլավիան թէթեւ սրտով չէ որ ուղղակի կ'ամբաստանէ Հունգարիան: Եուկոսլավիա համաձայն է որ միջազգային պայմանագիր մը կնքուի, զսպելու համար ահաբեկչական գործունէութիւնը, մանաւանդ որ կը հաստատուի թէ կարգ մը պետութիւններ տրամադիր չեն ինքնաբերաբար կատարելու այդ զսպումը: Եւ կը պահանջէ ուղղակի պատիժ մը տնօրինել մատնանշուած զեղծումներուն եւ արարքներուն համար: Ուրեմն, Եուկոսլավիա ուղղակի քաղաքական գետնի վրայ կը դնէ խնդիրը, պնդելով թէ Հունգարիոյ կարգ մը իշխանութիւններ պատասխանատու են եղածին, հետեւաբար պատասխանատու կը դառնայ նաեւ Հունգարական կառավարութիւնը.

Այս հիմնական սկզբունքը պարզելէ յետոյ, Պ. Եէվթիչ ձեւակերպեց յուշագրին պարունակած փաստերը, յիշեցուց իր կառավարութեան գանգատները՝ 1930էն ի վեր, ահաբեկչական արարքներու առթիւ, յետոյ բացատրեց ուղղակի պատասխանատուութիւնը, քանի որ ամբաստանեալները հունգարական անցագիր ունէին եւ մասնաւոր կայան մը՝ Հունգարիոյ մէջ (Եանքա Փուսթա): Հունգարական կառավարութիւնը ինք խոստովանած է այս պարագան, նոյեմբեր 21ի ծանուցագրին մէջ, ներկայացնելով ցանկ մը՝ կասկածելի տարագիրներու եւ յետոյ անհետացած համարելով զանոնք: Անցեալ մայիսէն իսկ, Եուկոսլավիա Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին ուշադրութիւնը հրաւիրած էր ահաբեկչական արարքներու վտանգի մասին: Այն առեն համաձայնութիւն գոյացաւ որ ուղղակի բանակցութիւն կատարուի Պելկրատի եւ Փէշթայի միջեւ: Յուլիս 21ին գոյացաւ համաձայնութիւն մը որով հունգարական կառավարութիւնը յանձն կ'առնէր զսպել ահաբեկչական արարքները: Մարսէյլի մահափորձը ցոյց տուաւ թէ ինչպէ՛ս յարգուած է այդ համաձայնութիւնը . .

Եզրակացնելով, Պ. Եէվթիչ յիշեց հունգարական իշխանութեանց բռնած ընթացքը՝ սպանութենէն յետոյ եւ հաստատեց թէ անոնք խուսափեցան որեւէ հետաքննութենէ, այսպէս խոստովանելով իրենց յանցապարտութիւնը: «Եուկոսլավիա միշտ բարեկամական տրամադրութիւններ ցոյց տուած է Հունգարիոյ հանդէպ, եւ չուզեր քաղաքական խնդիր մը եւ դրացիական կռիւ մը յարուցանել: Դիմելով Ազգերու Դաշնակցութեան, ան կ'ուզէ ուշադրութիւն հրաւիրել խաղաղութեան սպառնացող վտանգներուն վրայ: Եուկոսլաւ ժողովուրդը իր ուշադրութիւնը յառած է դէպի Ազգերու Դաշնակցութիւնը, վստահ՝ թէ ան արդար վճիռ մը պիտի արձակէ եւ պիտի կատարէ իր պարտականութիւնը՝ խաղաղութեան պահպանման համար:

Հունգարիա կ'ուրանայ որ եւ է մեղսակցութիւն

Յետոյ խօսք առաւ Պ. Թիպոր էքարթ, Հունգարիոյ պատուիրակը, ամբողջ պատասխանատուութիւնը ձգելով Թրիանոնի դաշնագրին վրայ, որ անտանելի կացութեան մը մատնած է Հունգարիան, եւ Փոքր Համաձայնութեան վրայ որ անվստահութեան մթնոլորտ մը ստեղծած է Հունգարիոյ շուրջը: Այս առթիւ յիշեց Եուկոսլավիոյ սարքած նոր հալածանքները Հունգարներու դէմ (արտաքսում) եւ շեշտեց թէ այս խնդիրը շատ աւելի սարսռեցական է քան Մարսէյլի մահափորձը: «Ալեքսանդր թագաւորին սպանութեան բուն պատճառը պէտք է փնտռել այն յեղափոխական դառնութեան մէջ զոր պատճառած է Եուկոսլավիոյ կարգ ու սարքը: Ալեքսանդր թագաւորը մահուան դատապարտուած էր փախստական Խրուաթներու միջազգային կազմակերպութեան մը կողմէ որ կը գործէր Հունգարիոյ սահմաններէն դուրս: Իրենց երկու թերթերը հրատարակեցին վճիռը եւ Ամերիկայի խրուաթական քանի մը ժողովներու մէջ ծանուցուեցաւ մահավճիռը: Մարդասպանը, Վլատօ Կէօրկիեւ, երբեք Հունգարիա չէ գտնուած եւ որ եւ է յարաբերութիւն չէ ունեցած մեր երկրին հետ: Ոճիրը կազմակերպուած էր ..... Եուկոսլավիոյ մէջ եւ անոր յղացումը, ինչպէս եւ պատրաստութիւնն ու գործադրութիւնը տեղի ունեցան Հունգարիայէն դուրս»:

Հունգարիոյ ներկայացուցիչը եզրակացնելով, բացատրեց թէ դաշնագիրներու վերաքննութիւնն է միակ միջոցը խաղաղութեան պահպանման եւ թէ այդ պահանջին համար որ Հունգարիան կը հալածուի:

Երէ Ազգաժողովը չըլլար, պատերազմ պիտի ծագէր

Յետոյ խօսք առաւ Պ. Պէնէշ, յանուն Փոքր Համաձայնութեան, իւրացնելով Եուկոսլավիոյ յուշագրին բովանդակութիւնը: Իր երկար ճառին մէջ, Պ. Պէնէշ Հունգարիան ամբաստանեց իբրեւ պատասխանատու Եուկոսլավիոյ մէջ կատարուած քանի սպանութեանց՝ չորս տարուան ընթացքին: Այս բոլոր դործերուն մէջ Հունգարիա մէկ նպատակ ունէր,—խռովութեան սերմանել Եուկոսլավիոյ մէջ եւ ապացուցանել թէ անոր ներքին կացութիւնը այնպէս է որ անհրաժեշտ դարձած է հողային փոփոխութիւններ կատարել Կեդր. Եւրոպայի պետութեանց մէջ»: Պ. Պէնէշ շարունակելով իր մեղադրանքները, շեշտեց թէ Հունգարիա բռնաբարած է Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին 10րդ յօդուածը որ կը տրամադրէ փոխադարձաբար յարգել իւրաքանչիւր պետութեան հողային ամբողջութիւնը: Յետոյ առաջարկեց որ Հունգարիա պայմանագիր մը կնքէ Փոքր Համաձայնութեան հետ: Այս առթիւ բացատրեց թէ Ալեքսանդր թագաւորին սպանութիւնը պատերազմի պատճառ պիտի դառնար, Ազգերու Դաշնակցութեան գոյութենէն առաջ: « Արդ, եթէ ապագային Եուկոսլավիոյ,

1935,_ "ՅԱՌԱՋ,,ի Տասնամեակը_ 1935

Յառաջիկայ տարի կը լրանայ «ՅԱՌԱՋ»ի հրատարակութեան տասնամեակը:

Այս առթիւ, բացուած է նոր շրջանի բաժնեգրութիւնը, միեւնոյն պայմաններով:

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԵՑԷՔ, ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐԵՑԷՔ ձեր սիրած թերթին, որպէսզի աւելի զարգանայ եւ կարենայ լրացնել նորանոր պահանջներ:

×

Աւանդութիւնը յարգած ըլլալու համար, կը յիշեցնենք թէ

1935 Յունուարէն յետոյ

թերթ չպիտի ստանան այն բաժանորդները որ առկախ հաշիւ ունին, բայց չեն պատասխաներ ոչ ուղղակի գրուած նամակներուն, ոչ ալ գործակալներու դիմումներուն:

Ռումանիոյ կամ Չեխոսլովաքիոյ միութեան գպչին, այդ ազէտը պիտի պայթի անմիջապէս.

Վիճաբանութեանց ընթացքին խօսք առին ուրիշներ ալ: Թէվֆիք Րիւշտի ձայնակցեցաւ Եուկոսլավիոյ պահանջին՝ գործը լուսաբանելու եւ պատիժներ տնօրինելու համար: Յետոյ, յանուն պալքանեան չորս պետութեանց, առաջարկեց պայքարիլ ահաբեկչութեան դէմ: Պ. Թիթուլէսքօ եւս ազդարարեց.— « Նախարարներ եւ թագաւորներ կրնան սպաննուիլ, սակայն ցաւցաւ կ'ապրինք մենք, իրաւունք ունինք մենք մեզ պաշտպանելու»:

Վիճաբանութեանց շարունակութիւնը յետաձգուեցաւ երեքշաբթի օրուան:

Ինչպէս կը տարագրուին Հունգարները

Փէշթայէն կը հեռագրեն «Թայմզ»ի.—

Եուկոսլավիայէն տարագրուած Հունգարներէն շատերը այսօր Եուկոսլավիոյ կցուած հողերուն վրայ կը բնակէին 20, նոյնիսկ 30 տարի առաջ: Անոնք հարկադրուեցան լքել ոչ միայն իրենց անշարժ կալուածները, այլ եւ շարժուն ստացուածքները: Տարագրեալներուն մէջ կան բնտանիքներ մինչեւ 16 անդամներով, առանց փէննի մը ունենալու իրենց գրպանը: Տարէց մարդիկ, ոմանք կոյր, ուրիշներ մոտազար կամ հիւանդ քշուած են իրենց տուներէն: Տարագիրները կ'ըսեն թէ ստիպուած էին վճարել բոլոր տուրքերը: Հունգարիոյ հանրային կարծիքը խորապէս յուզուած է եւ հանգանակութիւններ բացուած են ի նպաստ տարագիրներուն, որոնք սեղմուած են գօտոնցներու եւ գպրոցներու մէջ:

⁂ Եուկոսլավիոյ կառավարութիւնը իր պաշտօնական յայտարարութեան մէջ կ'ըսէ թէ Հունգարները իրենք եւ առած են քանի մը հարիւր Սերպերու արտօնագիրները, թէ բազմաթիւ գործադուլներ կան Եուկոսլավիոյ մէջ եւ թէ մասնաւոր խստութիւն մը չէ գործադրուած Հունգարներուն դէմ: «Ինչ որ կ'ընենք կատարելապէս օրինաւոր է, հակամարդկային չէ, այլ յաճախ գործադրուած է ուրիշ եւրոպական երկիրներու մէջ, միրջին տարիներու ընթացքին »:

Զինուորական համախմբումնե՞ր կ'ըլլան

Պելկրատի հեռագրական գործակալութիւնը հետեւեալ պաշտօնական ղեկոյցը հրատարակեց.— կարգ մը օտար թերթեր գրեցին թէ Եուկոսլաւ զինուորներ համախմբուած են հունգարական սահմանին վրայ եւ թէ նոյնիսկ կարգ մը ջոկատներ անցած են սահմանը: Ոչ միայն Եուկոսլաւ զինուորներ չեն անցած սահմանը, ոչ ալ զօրաշարժի ենթարկուած, այլ ընդհակառակն սահմանագլուխին երկայնքը հաստատուած պահակազօրքերը կէսովին պարպուած են, Ծնունդի տօներուն առթիւ տրուած արձակուրդին հետեւանքով: Լաւատեղեակ շրջանակներու մէջ կը հաւաստեն թէ այս լուրերը կը բխին միեւնոյն աղբիւրէն եւ գիտակցաբար հրապարակ կը հանուին, պղտորելու համար մթնոլորտը ճիշդ այն պահուն երբ Ժընեւի մէջ կը կատարուի Եուկոսլավիոյ գանգատագրին քննութիւնը:

Հունգարիա՞ն ալ կը վերազինուի

Պուքրէշի թերթերը զգլխացին յայտնութիւններ կը հրատարակեն Հունգարիոյ զինուորական պատրաստութեանց մասին: Կ'ըսեն թէ՝ Հաշտութեան դաշնագիրներուն համաձայն Հունգարիա կրնայ պահել միայն 35,000 զինուոր, մինչդեռ այսօր ունի 150,000 հոգի, ամբողջովին կազմակերպուած: Այս բանակը ունի գնդացիրներ, ծանր հրետանի, հրասայլեր, զրահապատ շոգեկառքեր, ինչպէս եւ 600 օդանաւ: Զօրաշարժի պարագային Հունգարիա կրնայ տրամադրել 6000 թեթեւ եւ 7500 ինքնաշարժ կառքեր, զինուորներու փոխադրութեան համար: Այս սպառազինութեանց մէկ մասը շինուած է Հունգարիոյ մէջ: Փէշթայի արեւելեան մասին մէջ թունաւոր կազի գործարաններ հաստատուած են որոնք տենդագին կը գործեն: Անկարեւոր գիւղեր, որոնց անունն անգամ չերեւար քարտէսին վրայ, ընդարձակ զինարաններու վերածուած են, իսկ փոքր քաղաքներու մէջ 2000 – 4000 զինուորներ տեղաւորուած են: Ամէն տարի, պաշտօնական ռազմափորձերուն կը հրաւիրուին օտար զինուորական կցորդները, բայց տեղական ռազմափորձերը կը կատարուին առանց անոնց ներկայութեան: Սերտ կապ հաստատուած է հունգարական եւ գերմանական բանակներուն միջեւ: Կանոնաւոր բանակէն զատ, ընդհ. սպայակոյտին տրամադրութեան տակ կը գտնուի երիտասարդական մեծ կազմակերպութիւն մը որ կը կոչուի «Արթնցած Հունգարներ» եւ ունի 700,000 մարզուած անդամներ: Յետոյ կան նախկին ռազմիկները: Ռումանական թերթին կարծիքով, Հունգարիա ունի 550,000 հոգինոց գործօն բանակ մը (կանոնաւոր եւ օժանդակ), իսկ պատերազմի առեն կրնայ մինչեւ մէկ միլիոն զինուոր հանել...

ԱՀ ՈՒ ՍԱՐՍԱՓԸ ԽՈՐՀՐԴ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

»»»· ·«««

12 նոր ձերբակալութիւններ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ 12 հոգի եւս ձերբակալուեցան եւ պիտի դատուին զինուորական ատեանին առջեւ, իբրեւ կազմակերպիչ կամ մեղսակից ահաբեկչութեան:

Զօրեքշաբթի օր գնդակահարուած 66 կալանաւորներէն մէկը կին էր: Նկատի առնելով այս անօրոր գործողութիւնը, կը կարծուի թէ 12 նոր կալանաւորներուն ճակատագրին ալ գնդակահարում պիտի ըլլայ: Բոլորն ալ Սպիտակ Ռուսիայէն են, սահմանակից Լեհաստանի:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑ

ԳԵՐԱԳՆԱՀԱՏՈՒՄ ԵՒ ԹԵՐԱԳՆԱՀԱՏՈՒՄ

Միսաք Մեծարենցի գրականութեան յատկանիշները ճշդելէ եւ անոր արուեստին նկարագիրը պարզելէ առաջ, աւելորդ չէ կը խորհիմ, ամփոփ տողերու մէջ պատկերացնել գրական այն բանավէճները, որոնք երեւան եկան անոր շուրջ: Աննախընթաց չէր գըրական այդ խաչակրութիւնը: Պոլսական լրագրութեան պաշտօնական ներկայացուցիչներէն սկսեալ մինչեւ երկրորդական գրողները բացառական դիրք բռներ էին առանձին վաղուան գրականութեան խանդավառ ներկայացուցիչներուն հանդէպ: Այնպէս որ Մեծարենցի քերթուածները պարունակող զոյգ հատորներուն համար մղուած բանավէճները եւ այն առանձնուած «քննադատութիւնը» չափազանց անզօր էին իր ճամբան գտած հոսանքին հունը փոխելու, կամ ընթացքը կասեցնելու:

Ոչ միայն անզօր էին այդ փորձերը, այլ մանաւանդ արդահատելի, տրուած ըլլալով որ բացասական վերաբերում ունեցողներուն յատակատեսութիւնն ու տրամաբանութիւնը կասկածի տակ կ'իյնային:

Անշուշտ տխուր է, եւ սակայն պատմութեան համար անհրաժեշտ, գլխաւոր այդ պայքարները պատկերացնել, որպէսզի աւելի հասկնալի դառնայ արուեստի եւ գրականութեան գեղեցկութիւններուն առջեւ ծնրադիր, բայց անոնց խորհուրդը հազիւ կարդալ սկսող քսանամեայ քերթողի մը գործին վերլուծումը, երբ մանաւանդ քնարահարը անողոք հիւանդութեան մը ճանկերուն մէջ գալարուելով մէկտեղ, գիտակցութեամբ կը դիմաւորէր իր տխուր ճակատագիրը, փառաբանութեան իր երգը ձօնելով արեւին ու լոյսին, կեանքին ու բնութեան:

Ամէնուն իրաւունքն էր քննադատել եւ սակայն Մեծարենցի գրական փառքը կազմող Նոր Տաղեր հատորին գեղեցկութիւնները կուրօրէն ժխտելը պատճառ դարձաւ, որ իր դէմը գտնէր միւս մտայնութեան ներկայացուցիչները, որոնք եւս, ակամայ, չափազանցութիւններու եւ գերագնահատութիւններու մէջ կ'իյնային:

Անուններ չյիշել տամ, բայց պիտի ջանամ ներկայացնել ժամանակակից գրականութեան և բարքերուն հիւանդագին այդ մտայնութիւնը:

Ահա թէ ինչպէս կը ներկայացնէին «Նոր Տաղեր»ը.— Մեծարենցի փորձած գրական ուղղութիւնը, մեր բանաստեղծութեան ծանօթ ուղիներէն և ձգտումներէն ըմբոստ շեղում մըն է, յախուռն խռովութ մը ...: Բանաստեղծութիւնը որուն նուիրուեր է, առանց երկմտութեան, անիմաստ, դառնացական ճիգ մըն է, ապարդիւն ոգորում մը, որ իմաստ եւ արժէք չունի ... «Նոր Տաղեր»ու ընթերցումը չի տպաւորեր, չազդեր · Խոշոր պարապ մը կայ հոն, անհուն դատարկ մը, որ շօշափելի, կայուն, հաստատ ոչինչ կը ցուցնէ իր բաւիղներուն մէջ թափառողին ... Ամբողջ գիրքին մէջ, կը գրէին, ոչ մէկ էջ կայ, որ տպաւորէ, ազդէ, ցնցէ, կամ խորհրդածել տայ ... Գաղափարի եւ նիւթի հիմերէն զուրկ, անձնական բանաստեղծութիւն մը կայ, ծածկուած անիմաստ եւ արտառոց խորհրդապաշտութեան մը ձորձերով, անմարսելի եւ յուսահատեցուցիչ ... Պէտք է մաքառիլ այդ կեղծ արուեստին միքրոպը վանելու համար, արգիլելով անոր մուտքը մեր բանաստեղծութեան անարեւ երակներուն մէջ, ուր կրնայ անդարմանելի աւերներ գործել, վտանգաւոր համաճարակի մը թոյնը կաթեցնելով հոն..

«Նոր Տաղեր»ուն մէջ ոտանաւորներու տողերը գլխագրով չէր սկսեր Մեծարենց: Այս ինքնատպութեան համար ըսին թէ ուրիշին ըրածը չըներու մարմաջը տեսակ մը մոլի չքաւորութիւն կը նշանակէ իր քով... Թէ առ հասարակ բոլոր քերթուածներուն մէջ իմաստի աղքատութիւն կը տիրէ ... եւն.:

Բացասական այս վերաբերումին հակառակ, կար սակայն միւսը, որ Մեծարենցի արուեստն ու գրականութիւնը կը դաւանէր գրական յայտնութիւններուն ամէնէն գեղեցիկը, որուն երազովը կը մտահոգուէր երիտասարդ սերունդը.

Ահաւասիկ պատանի մը, որ իր արփենաց էութեան խռովանքն ու ըղձանքները կ'երգէ բուռ մը տողերու մէջ, կը գրէին խանդավառութեամբ իր համակիր ընկերներն ու գրչի եղբայրակիցները: Այդ տողերը մեծ մասով գեղեցիկ ու գիւթիչ են, ազնուագոյն չղարշներու ներքին ու հըրաշալուսաստ հիւսուածքն ունին, անոնց ոսկեհուռ՝ յաճախ մարգարտայեա տողերէն անձկալից հոգիի մը անուրանելի ցոլքերը կը ճառագայթեն, այնքան պայծառութեամբ կը շողան որ կը թուի թէ գարնան աղուոր առաւօտ մը, արեւին զարթումին հանդիսատես կ'ըլլանք: Մեծարենց այն ճշմարիտ բանաստեղծն է, որ իր նմաններուն մէջ կը զանազանուի, եւ որուն երգը խոր ու մարդկային անկեղծութեամբ բաբախուն է: Սրտաբուխ ու ջերմաշունչ տաղանդաւոր քերթողն է, որ գրական խիստ ուշադրաւ ապագայ մը կը խոստանայ ... Ինքնայատուկ արուեստ մը ունի, ոճ մը, ձեւ մը որ հետեւակ չէ: Իր ոճին գլխաւոր յատկանիշն է պատկերը, տպաւորական եւ խորհրդանշանական հիւսուածքով մը: Իր ճամբան ուրիշին ոտքին տակ չէ ինկած, ինք բացած է արահետը, եւ կ'երթայ անկէց, թարմ, պերճերանգ, արեւալիր, տխրանուշ, սրտատրոփ, հոգեցունց ծաղիկներ ցանելով, առուներ շինելով, կամ աւելի ճիշդը բնութեան հրաշախօս, խանդաբորբ, գլխապտոյտ [?] գոյներ, նրբութիւնները քալելով, ծծելով ու իր հոգին մէջէն պրիսմակելով ...: Իր գրչին տակ ամէն իր կը խօսի ... Հաւատաւոր, տարփանքներու մէջ վերապահ, բեմիկ [?], մարդասիրական, սրտագեղ ու անկեղծ, տոհմիկ խառնուածք ունեցող մեր արդի միակ քերթողն է: Երեւակայութիւնը եւ պատկերացումը այս երիտասարդին քով հասած են զարգացումի մը, որուն չի կրնար հաւասարիլ ոչ մէկ թրքահայ բանաստեղծ ու գրագէտ

Անկասկած բանաստեղծը դժգոհ էր այսպիսի քննադատութիւններէն ու գերագնահատումներէն: Իր համեստութեան մէջ վիրաւորուածի մը հարազատ արձագանգը կը բերեն մեզի իր դատումներն իր մասին, արգիլենք՝ անկեղծութեան եւ ինքնաճանաչման:

«Ինքնադատութեան փորձ մը» վերնագրով, «Ոսկի արիշին տակ», արձակ երկերու հաւաքածոյին մէջ, այսպէս կ'արտայայտուէր Մեծարենց իր ստեղծագործութեան մասին

— «Առաջին արտադրութիւններս իրենց մէջ ունին անարժէքներ, հեղինակը խոհեմութիւնն ունեցեր է անոնց մէկ մասը կապոցէն դուրս թողելու: Տակաւին նետուելիքներ կան այն անշուշտ: Երկու շրջանի կրնանք բաժնել ոտանաւորներու շարքը. ընդհանական շրջանը խարխափանքի շրջանն է, և միւսը, որուն մէջ աւելի գիտակից է եւ ինքնավստահ: Ա-շրջանը յատկանշող քերթուածներուն մէջ զգացումները անստոյգ են, ազդեցութիւններ կը մատնեն, ինքնատպութեան հետքը չեն կրեր: Երկրորդ շրջանին մէջ բանաստեղծը կը ցնցուի քիչ մը, շրջափոխութեան կ'ենթարկուի իր արուեստը, թէեւ դեռ չի կրնար ամբողջովին վանել սովորականը: «Միածանը» հասուն եւ բազմակողմանի գործ մը չէ, տարակոյս չկայ որ վիժած մըն ալ չէ: Մութին մէջ խարխափանք մը չէ, նշմարուած ճամբաներու յայտը կը թրթռայ հոն: Հեղինակը մտային զարգացման լրութեանը մէջ չէ թեւակոխած: Ակներեւ է որ համաշխարհիկ բաբախումներ չունի իր սիրտը. պզտիկ, տաք, մեծ, անձնականութիւններ միայն ունի դեռ եւ ամբողջովին բնութիւնով տոգորուած չէ»:

Ինքնաճանաչման գերագոյն բոպէի մը մէջ է մանաւանդ, որ Մեծարենց աջին ու ձախին, իր արուեստը խծբծողներուն եւ իր միջէն չանցած, բայց իրեն գրական առաջնորդութիւն մը վերագրողներուն կ'ուղղէ հետեւեալ տողերը, անկեղծութեամբ եւ համեստութեամբ

— «... Հոս հարցում մը կը ծագի, ի՞նչ է այն դպրոց կազմողի պիտակը զոր նենգահասակ աֆիշէօրներ կ'ուզեն փակցնել ճակտիս՝ որ շատ բարձր կը մնայ իրենց հասակէն: Ի՞նչ են այն խոշոր բառերը (սահմիրայ, ռահհորդ, առաջնորդ, առաքեալ) զորս անունիս կցելու տխրահռչակ պատիւը կ'ընեն. չէ՞, ես լեզուական առաքելութեան փառատենչիկ ցանկացողներուն կը թողում այդ լպրծուն տիտղոսները, ու կը դառնամ ըսել ու պնդել թէ ես երբեք դպրոցի մը հետեւելու կանխակալութիւնը կամ նոր մը հիմնելու ունայնափառութիւնը չեմ ունեցեր: Ամէն մարդ որ իր անհատականութեան եւ արժանապատուութեան գիտակից է, ինքնին դպրոց մը կը կազմէ արդէն: Յետոյ տեղն է ըսել նաեւ թէ ես երբեք խորհրդանշական սարուկ [?] մը չեմ: Փոխաբերութեանց եւ նմանութեանց ուժգնութիւններ ու նորութիւններ՝ զորս կը սիրեմ գործածել՝ կարծել տուեր թէ սէնթօլիսթ մըն եմ, բայց ատոնցմով կը յիշեցնէի միայն սէնթօլիզմը՝

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԻՒՍԻՍԷՆ

ՇՈՒԷՏԻ ՄԷՋ ԱԼ ՀԱՅԵՐ ԿԱՆ...

»»»··«««

ՍԹՈՔՀՈԼՄ.— Եւրոպայի հիւսիսային ծայրամասը,— հեռուեցէք քարտէսին,— շթաքարերու նման կամ սառոյցէ ողկոյզներու պէս, Շուէտ կը կաթկթի հեղ. Եւրոպայի վրայ, որմէ բաժնուած է Հիւսիսային եւ Պալթեան ծովերով:

Տարագրութեան հովը Հայերը քշած բերած է մինչեւ այստեղ: Արդարեւ այստեղ եւս կան Հայեր որ կ'ապրին, կ'աշխատին կը բազմանան ու ...կ'օտարանան:

Միտք չունիմ Ջրհեղեղէն սկսելու,— սակայն կարդացած եմ որ Կիլիկեան անկախութեան շրջանին, երբ հայկական ձեռներէցութիւնը կրցաւ Միջերկրականի արեւելեան աւազանին մէջ, «պանծալին» Այաս նաւահանգիստով, ստեղծել տնտեսական եւ առեւտրական բաբախուն կեանք մը եւ ծաղկեալ քաղաքակրթութիւն մը, կործանումի մատնելով Իտալացիներու եւ Մէմլուքներու տնտեսական կեանքն ու նաւահանգիստները, այդ շրջանին՝ շուէտական նաւերը կ'իջնէին մինչեւ Կիլիկիոյ տաք ջուրերը, եւ տպաւորապէս, անոնց հետքերուն վրայ, հայկական նաւեր ու հայ ճամբորդներ կը բարձրանային մինչեւ Եւրոպայի հիւսիսային ծայրամասը, դէպի Շուէտ ու Նորվեկիա:

Բայց պատմութիւն են բոլոր ատոնք: Այսօր, իրականութիւն է միայն այն որ հայ գաղթականութեան խլեակներ են ինկած այս հեռաւոր ափերուն վրայ,— անոնք եկեր են ոչ թէ փոխադրելու Արեւելքի մետաքսն ու համեմները, անուշահոտութիւններն ու թանկագին քարերը, այլ որպէսզի գտնեն քիչ մը հաստատուն հող իրենց ոտքին եւ ապրելու տեղ՝ արեւին տակ:

Թողունք այս պատկերն ալ: Խօսինք թուանշաններով եւ չոր բառերով, ինչպէս կը սիրէ խօսիլ ՅԱՌԱՋ:

Սթոքհոլմի մէջ կան հինգ Հայուհի եւ երկու տղամարդ: Հայուհիներէն իրեք ամուսնացած են օտարականներու հետ: Տղամարդն ալ՝ Շուէտուհիի մը հետ

Իբրեւ Հայութիւն, կը մնայ ուրեմն երկու հայուհի,— մայր մը եւ իր աղջիկը

Բոլորն ալ կովկասահայեր են:

Կոթէնպուրկի մէջ կայ մէկ Հայուհի, պարսկահայ, ամուսնացած՝ շուէտացի սպայի մը հետ:

Աւելցնեմ որ բոլոր այս Հայերն ու Հայուհիները,— արդար ըլլալու համար՝ բացի մայր ու աղջիկ ընտիր Հայերէն,— միւսները բոլորն ալ խզած ու մոռցած են իրենց կապը հայութեան հետ, համաձայն ընկալեալ սովորութեան եւ ազգուական ծագումներու սիրոյն:

Մայր ու աղջիկ ընտանիքը կը յամառին Հայ մնալ, մանաւանդ աղջիկը, որ թէեւ հայերէն չի գիտեր, բայց իսկական Հայուհի մըն է Ձոմի չունիլով:

Ըսի թէ Սթոքհոլմի մէջ երկու հայ տղամարդ կայ: Մէկը գրեցի թէ ի՞նչ կը ներկայացնէ, միւսն ալ՝ ուսանող մըն է, Օննիկ Եազմաճեան, որ մարմնակրթութիւն կ'ուսանի Սթոքհոլմի Մարմնակրթութեան Արքայական Ուսումնարանին մէջ: Կարծեմ ղրկուած է Փարիզի Հ. Մ. Ը. Միութեան կողմէ:

Քանի մը տեղեկութիւն ալ Շուէտացիներուն մասին:

Յաճախ անցած եմ այս եղերքներէն: Յաւակնութիւնը չեմ կրնար ունենալ, ուրեմն, թէ կը ճանչնամ Շուէտացիները, կամ ծանօթ եմ անոնց զգացման հանդէպ մեզի: Անցորդի տպաւորութիւններ են իմ տեղեկութիւններս, որոնք սակայն կը կարծեմ թէ ճիշդ են:

Շուէտացին առ հասարակ ծանօթ է հայութեան: Շուէտի ամէնէն խոնարհ գիւղացին անգամ կը ճանչնայ Հայն ու Հայուն պատմութիւնը: Այս այն Եւրոպացին չէ, որ յուսախաբ ըրաւ մեզ, երբ եկանք մտանք իր տունը: Շուէտացին մարդասէր է, շրջելու համար հայասէր: Եւ եթէ հայասէր շուէտացի մտաւորականներու բազմութիւն մը կայ,— աւելի՛ն,— պատճառն այն է որ Շուէտացին մարդասէր է ամէնէն առաջ. Ան կը սիրէ բնութիւնը, եւ մարդը՝ որ շինուած է բնութեան պատկերովը: Ըսել կ'ուզեմ թէ կ'ատէ խարդախուած ու խաթարուած մարդը, զոր մենք ճանչցանք— եւ ի՞նչպան: Շուէտացին, որ կազմուած է հին ու հրաշալի դիւցազներգութիւններու լոյսով ու շունչով, կը սիրէ արդարութիւնը: Եւ ի՞նչ է արդարութիւնը,— քաջութեան եւ անձնազոհ կուինիկոս [?] յաղթանակը իբրեւ վարձատրութիւն: Արդարեւ շուէտական դիւցազներգութիւնը, որ կը հիւսուի, հայկական դիւցազներգութեան պէս, հրաշալի երեւակայութեամբ, կը բացայայտէ արդարութեան եւ քաջութեան զգացումներով:

Պէտք չէ զարմանալ, սակայն, որ Շուէտի կառավարութիւնը թրքասիրութեան որոշ ապացոյցներ տուաւ վերջերս: Պետութիւն է վերջապէս եւ իր շահերը ունի: Շուէտական դրամագլուխը կը բանայ Թուրքիոյ մէջ, զանազան հանրօգուտ շինութիւններով:

Եւ յետոյ, որովհետեւ այդ պետութիւնը... ընկերվարականներու ձեռքն է: Զարմանք չունիմ ես, քանի որ իմ երկրէ երկիր ճամբորդութիւններուս ընթացքին տեսայ թէ այսօրուան ընկերվարական վարիչները շատ բարակը չեն նայիր, խղճի մտահոգութիւններ չունին ձեռք երկարելու համար հարստահարող ազգերուն, կը բաւէ որ իշխանութեան գլուխ մնան.

Չմոռնա՞նք: Շուէտի պետական մեքենան ալ կը գտնուի ընկերվարականներու ձեռքը,— առանց, կարմիրներուն աջակցութեամբ, կ'աշխատին պահել իրենց գոյութիւնը եւ ուժը Երեսփ. Ժողովին մէջ. Եւ այս ընկերվարական կառավարութիւնն էր, որ բարեկամութեան հաւաստիքներ ցոյց տուաւ Թուրքիոյ «Հանրապետական» կառավարութեան,— Թուրքերու հարստահարութեանց պատմութենէն,— գնա՛ց բանը, պահպանողական.

Ու մի՛ զարմանաք դարձեալ, եթէ արձանագրեմ այստեղ, որ, ինչպէս բազմաթիւ երկիրներու, նոյնպէս Շուէտի մէջ, պահպանողականներն են որ հաւատարիմ կը մնան մեր դատին, կամ գէթ այն համակրանքին զոր շահեցան Հայերը, երբեմն, Պատմութեան մէջ Սթոքհոլմի մէջ, բայց պահպանողականներէն, միւս ընկերվարական ու ձախակողմեան թերթերը գրեթէ ամէն օր գովասանական առ մը ունին Քէմալի համար: Կան մարդիկ ալ, որ իրողէս կը պաշտեն Քէմալը: Ու կիներ՝ որ իրենց հիացումը կը յայտնեն Քէմալի քաղաքականութեան,— պատճառը շատ որոշ է, Աթթա Թիւրք (Քէմալ) բացաւ հարէմները եւ ազատագրեց Թրքուհին:

Այս ամէնուն վրայ, չմոռնանք որ ուժեղ փրոփականտ մը լծուած են Թուրքերը այստեղ: Թարգմանութիւնը թափանցիկ է,— տնտեսական — առեւտրական ինչ պատճառներ կ'ուզէ դաւէ, կարեւորն այն է որ Թուրքերը կ'ուզեն շահիլ համակրանքը եւ փառաբանութիւնը անշահախնդիր ժողովուրդի մը, որուն հանրային կարծիքը, կը մտածեն անոնք, շատ բան կրնայ փոխել Եւրոպայի միւս ժողովուրդներուն մէջ, ուր այնքա՜ն վարկաբեկուած են Թուրքերը,— չպարծենանք երբեք թէ մեր աշխատանքով

Թուրքերը լծուած են ուժեղ փրոփականտի մը, անոնք կ'ուզեն քաղաքական նոր վերաբերում մը հագնիլ, [illegible] Թուրքերը կ'աշխատին եւ մեծ յաջողութիւններ ալ գտած են, իսկ մե՞նք:

Մենք գետին կը կորսնցնենք ամէն օր: Նախ, անհոգութեան պատճառով Սթոքհոլմի հայ ուսանողը ինծի պատմեց [illegible] —

Միայնիկի զանխական ընկերութեան մասին վերջերս յօդուած մը երեւցաւ «Յառաջ»ի մէջ: Այդ յօդուածին արձագանգը [illegible] մինչեւ ... Սթոքհոլմ: Ու լաւ տպաւորութիւն չթողուց [illegible]:

Միայն կը հասկցուին մեր տառապանքները, մեր դժգոհութիւնները, մեր քննադատութիւնները, որովհետեւ քննադատութիւնը չենք կրնար ներկա—

որուն բոլորանուէր ուխտադիր մը շըլլալէ զատ՝ հակընդդէմ բնութենապաշտ հակումներ ալ ունիմ անոր հանդէպ, այսինքն կը նախընտրեմ ճաճանչաւէտ կեանքը, բաբախուն ու խռովեր բնութիւնը՝ խորհրդանշական զուսպ ցրտութիւններէն»:

Ոչ եւ է մեկնութիւն աւելորդ է այլ եւս: Ընթերցողներուն կը մնայ պատկերացնել գրական այս պայքարները, (գերագնահատում եւ թերագնահատում), որոնք շատ բնորոշ կերպով կը յատկանշեն պոլսահայ երբեմնի գրական բարքերը: Իսկ ինծի կը մնայ վերջին յօդուածով մը ներկայացնել Մեծարենցի արուեստը, իբրեւ հարազատ բանաստեղծի մը, իր մահէն քսանըհինգ տարիներ յետոյ, անվերապահ ու անկողմնակալ:

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ԱԶԳԵՐԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

Աշխարհը կը բաղկանար հինգ մասերէ.— Եւրոպա, Ասիա, Ափրիկէ, Ամերիկա, Ովկիանիա:

Վերջերս, ակնարկելով խորհրդային Ռուսաստանի, ըսին.— Աշխարհի վեցերորդ մասը (մէկ վեցերորդ):

Ոչ ոք ըսաւ սակայն թէ աշխարհը ունի եօթներորդ մասի բնակիչներ: Այս բացառութիւնը կը պատշաճի Հայերուս, որքան ատեն որ գոյութիւն չունի աշխարհի մէջ եօթներորդ մաս մը:

Ու շատ շահեկան էր գիտնալ թէ ի՞նչ կ'ըսեն աշխարհի վեցմասերու մէջ տեղաւորուած մարդերը մեզի, այսինքն աշխարհի եօթներորդ մասի անհող բնիկներուս համար:

Ուսումնասիրութիւն մը կատարելու համար աշխարհի շրջանը չըրինք — արդէն չէինք կրնար ընել, քանի որ անցագիրի խնդիր կայ, քանի որ Նանսէնեան անցագիրը ի զօրու է միայն ... Անդենականի համար: Դեռ քանի որ Հայու մը գտնուած երկիրը իր բանտն է. «Դանիեան բանտ մըն է» (Համլէթ):

Այո՛, աշխարհի շրջանը չըրինք՝ երբ տեսանք որ աշխարհը, իր ամբողջ ճոխութիւնով, իր շրջանը ընել եկած է մեր գլխուն վրայ:

Ու ահաւասիկ արդիւնքը մեր պըտոյտներուն: Ահա թէ ինչե՞ր են ըսուած մեր մասին.

Խորհրդային Հայաստան.— Մենք ամենայն Հայոց կառավարութիւն չենք ... տեղ չունինք ձեզ ներս ընդունելու ... ի հարկէ որոշ չափով կարող ենք օգտակար ըլլալ ձեզ. կարող ենք ընդունիլ եւ դասաւորել ձեր բոլոր տեսակի հարստութիւնները եւ փողերը: Կ'ընդունինք ձեր կըտակներն ալ որոնք ձեւով ազգային ու կրօնական են, սակայն բովանդակութեամբ ... կուլտուրական: Կրկնում ենք որ մենք ամենայն Հայոց կառավարութիւն չենք. Պրոլետարիատի սօցիալ կօմունիստ դիկտատուրան հալածանք [?] կ'անի ռօմանտիկնացիօնալիստ, շովինիստ, օպորտունիստ, ավանտուրիստներին. էլ տեղ չկայ շանտաժի, սաբոտաժի, ֆաշիզմի եւ լաքէական ու բուրժուական աֆէրայի եւ կողոպուտի (էս վերջին նախադասութեան մէջ որքան հայերէն կայ, էնքան ալ Հայ ներս կ'առնենք նեղ գաղթի համար). Մի վերջին խօսք. ձեր փողը մեզ, ձեր հոգին ձեզ: Էս քանին էլ կարող էք փառք տալ ... վեր հանելով ձեռքերը:

Թուրքիա.— Դուրս բոլոր «եան»երը որոնք այսքան տարի «եան» նայեցան մեզի ...: Անոնք իմ տուն աղօթից (Ալլահ էքպէրի) արարին պազարս ժաւմաճառաց [?]՝ անխնայ ջարդելով ... ինքնապաշտպանութեամբ:

Սուրիա.— Թուրք լրագիրները կ'ըսեն թէ Հայերը Հայաստան մը պիտի շինեն մեր սահմաններուն մէջ: Հայոց թագաւոր Մեծն Տիգրանը Անտիոքը գրաւած, Անտիոքի Անտիոքոս թագաւորը վար առած, Սելինէ թագուհին սպաննած եւ իր Բագարատ զօրավարը կուսակալ նշանակած է եղեր... Բանանք մեր աչքերը, ուշադրութիւն ընելով որ Հայերը չգողնան մեր բերերը:

Յունաստան.— Հայեր, ձեզ շոգենաւեր տրամադրեմ ու ղրկեմ «Երկիր դրախտավայր»: «Մայր Հայաստանը հիմակ երիտասարդացած եւ ընկերուհի Հայաստան է եղած: Վռնտողէն [?] ձեր կարօտը կ'առնէք, Սեւ ծովը կը վայելէք եւ կը գրկէք ձեր հողերը: Ձեզ պատոյժի կը հրաւիրեմ ... սահմաններէս դուրս:

Ֆրանսա.— Ամէն մարդու իր երկիրը երթալու ժամանակը եկաւ: Հիւրասիրութիւնը յաւիտենական չէ: Ասպետութեան շրջանը միջին դարն էր: Հայասիրութեան մտածումը պատերազմի ընթացքին ու անկէ առաջ էր: Արդէն երկար տեւեց այդ նորաձեւութիւնը: Տարին չորս եղանակ ունի եւ գոյներն ու ձեւերը միշտ փոփոխական են: Գաղթութեան կը պատկանին Լեւոն Լուսինեան, Խաչակիրներ, Փիէր Քիյեար, Փրէսանսէ, Ժօռէս, Տընի Քօշէն, Անաթոլ Ֆրանս: Հիմա Պլոտ Ֆարէրին եւ Ֆրանքլէն Պուլյոնին ճաշակներն են որ կ'իշխեն հրապարակի վրայ: Մանաւանդ որ հիմակ չօմաժ կայ: Բոլոր գործերը գէշ: Եախտերը անշարժ: Իւնիփրիներ շինուած են եւ ապրանքներ կը ծախուին մէկ, հինգ, տասը ֆրանքով: Ձեր գոհողութեան գինը յարմարցուցէք այդ գիներուն եւ բարիֆը կախեցէք:

Ամերիկա.— Դժբախտաբար եւ բնականաբար չեմ կրնար ընդունիլ ձեզ ... Եթէ կ'ուզէք քարտէսին վըրայ դարձեալ Հայաստան մը կը գծեմ.

Եգիպտոս.— Տեղ չունիմ, գործ չունիմ, պէտք չունիմ.

Հալէպիստան.— Չունիմ, չունիս, չունի ..

Չինաստան.— Չի ...չու ...չիմ.. չիս ... չեա ... չիմ ... չար ... չոր:

×

Աշխարհը սակայն միայն ցամաքէ կազմուած չէ, եւ բարեբախտաբար: Խոշոր մասը ջուր է,— գետեր, լիճեր, ծոցեր, ծովեր, ովկէանոսներ:

Ականջս ուղղեցի անոնց եւ, փա՜ռք Տիրոջը, լսեցի մխիթարական խօսքեր: Անոնք կ'երգէին ու կ'ըսէին.

— Եկէ՛ք, մեր ծոցը եկէ՛ք, ո՛վ ցամաքներէ, գիւղերէ, քաղաքներէ, լեռներէ, անտառներէ եւ ճահիճներէ վտարեալներ ... եկէք իմ գիրկս որ զովացնեմ ձեր հրատոչոր ճակատները, լուամ ձեր բազմաչարչար մարմինները, օրօրեմ ձեր տառապակոծ հոգիները... Եկէ՛ք, Սեւ ծովու մէջ, եկէ՛ք, Մարմարա ծովուս մէջ, եկէ՛ք Միջերկրական ծովուս մէջ, Ատլանտեան ովկիանոսիս մէջ, Սեւանի լիճիս մէջ եւ մանաւանդ Արաքս գետիս մէջ.

Յանկարծ բարձրօրէն վեհանուագ աղաղակ մը լսեցի: Ձայնը երկինքէն էր (հաւանաբար աշխարհի ութերորդ մասը): Խօսողը Աբրահամ նահապետն է, ու կ'ըսէր.—

Աբրահամ Նահապետ.— Դէպի վե՛ր դէպի երկինք, դէպի Արքայութիւն, դէպի հայրական գոգս եկէք: Ես ընդարձակ եւ յաւիտենական երկիր մը ունիմ որուն մայրաքաղաքն է ... «Վերին Երուսաղէմ»ը: Այստեղ չիք սահման, դաշնագիր, խարդախութիւն, դաւաճանութիւն, լքում, ջարդ, կողոպուտ, բանտ, զուլում, տարագրութիւն, թափառականութիւն, անցագիր, քարտ տ'իտանթիթէ, վտարում, գործազրկութեան նպաստ գրկում, գաղթական, կեավուր, էթրանժէ, ծուռ նայուածք, դէշ կարծիք, արհամարհանք, նախատինք, հայհոյութիւն եւ վերջապէս չէք հայութիւն.

Աբրահամ նահապետ հազիւ խօսքը վերջացուցած էր, երբ ուրիշ մը աղաղակել սկսաւ երկինքէն.

Պետրոս Առաքեալ.— Հայեր, նախ կաթոլիկ եղէք ու վերջը բարձրացէք երկինք: Արքայութիւնը կաթոլիկներուն համար է:

Յետոյ երրորդ ձայն մը.

Յուդա Իսկարիովտացի.— Ամէն մէկդ առնուազն երեսուն արծաթ ունենաք ... տեղ գտնելու համար.

Այս բոլորը լսելէ վերջ մտածեցի — Հարկաւ Աստուած բան մը գիտէ որ ամէն ազգի հայրենիք մը տուած ու մեզ առանց հողի թողած է. Հաւանաբար օր մը, նկատի առնելով մեր աննախընթաց տառապանքը, երկիրի մը տեղ ամբողջ աշխարհը պիտի տայ մեզի: Եւ կամ ամբողջ երկինքը պիտի դնէ մեր տրամադրութեան տակ:

Երկու պարագային ալ, վա՜յ ասկէ մնացողներուն:

Այս հաւանական ապագաները բոլոր ազգերուն նկատողութեան յանձնելով, խոնարհաբար կը խնդրենք որ քիչ մը շնորհքով վարուին աշխարհի եօթներորդ մասի քաղաքացիներուն հետ:

ՆՇԱՆ ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՏԱՂ ԱՌ ՄԵԽԱՆԻԿԸ ԼԻՃ

Իմն կը դիտէմ թէ ուզիմ
Աւերդ ժայռն'ր լեռնային,
Որոնք կ'ըլլան այգէն մինչեւ վերջալոյս
Նրբին շողով վարդագոյն.
Եւ անուշով աղբերցուն՝
Գիշերին մէջ լուսնին ցոլքովը անդուս:

Ալիքներ փոքր ու կապոյտ
Որոնք տաղով են հրդուտ՝
Կը մրմնջեն անոյշ խօսքեր անմռուց
Սրտի'ն համար, որ կ'այրի՝
Տեսքիդ թովքովն հայրենի,
Լի'ն հեշտալուռ, հայրենի լի'ն սրբացած:

Առագաստներ եւ նաւեր
Կը զգուեն ջինջ քու ջուրեր.
Ու Շորժայէն կ'անցնի մինչեւ Մարտունի
Հայուն բարբառն աստուածեան,
Հայկի ոգի'ն անվախճան.
Եւ գաղթաշխարհին ընդմիշտ քեզմո՛վ կ'առկայծի:

Լի'ն, զաւակնե'րդ բոլոր
Կը սիրեն քեզ վիրաւոր
Կեանքո՛վն իրենց, իրենց ցաւովն, ո՛վ Սեւան,
Ու կը սպասեն տենդագին
Որ բռնութի'ւնն օտարին
Փշրի՛ ուժգին խութերուդ դէ՛մ մոլեկան:

Մէ՛կ միտածում մենք կ'ուզենք,
Մէ՛կ իրաւունք, մէ՛կ օրէնք,
Թո՛ւրք կամ Թաթար, Ռուս կամ խնճէշ մենք տէրեր
Կ'ատենք թունո՛տ բռունցքով,
Եւ պոռպատա՛ծ ցասումով,
Ե՛ւ ամեհի ընդվզումով շանթաբեր:

Ազատութի'ւն մենք կ'ուզենք,
Կ'ուզենք ազա'տ ապրիլ մենք.
Մեր պապերուն գերեզմանի'ն անարգել՝
Չէ՛ կարելի շղթաներ
Նետել դամքո՛վ վատշրւէր.
Եւ սրտերու կարելի չէ՛ սանձ քաշել:

ԱՐԱՄԱՑԻՍ ՄՐԱՊԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԵՐԿՈՒ ԱՆՏԻՊ ԱՇՈՒՂ ՋԻՒԱՆԻԷՆ

ԴԱՐՁԻՐ, Ո՛Վ ԱԽՈՒՐԵԱՆ

Ջուր վազում ես անհպատակ,
Դարձիր, ո՛վ Ախուրեան, դարձիր,
Նայեա՛ւ է ամբողջ Շիրակ,
Դարձիր, ո՛վ Ախուրեան, դարձիր:
Հզօր ուժդ կորչում է ծին,
Օգուտ չի տալիս ոչ ոքին,
Ոռոգէ՛ մեր արտ ու այգին,
Դարձի'ր, ո՛վ Ախուրեան, դարձիր:
Արի՛ քո ընթացքը փոխիր,
Մեր քաղաքի միջով անցիր,
Քեզ կը դիմէ աշխարհ, երկիր,
Դարձիր, ո՛վ Ախուրեան, դարձիր:
Կարողութիւնդ քո եսկայ
Ջո՛ւր շռայլում ես անխնայ,
Գործ դիր մեր երկրի վրայ,
Դարձիր, ո՛վ Ախուրեան, դարձիր:
Հարիւրաւոր տնանկ գիւղեր
Ջրի կը սպասեն անհամբեր,
Ջորացել են արտերը մեր.
Դարձիր, ո՛վ Ախուրեան, դարձիր:
Ժողովուրդը տրտում տխուր,
Աղքատանում է օր աւուր,
Մեռած կեանքին նոր հոգի տուր,
Դարձիր, ո՛վ Ախուրեան, դարձիր:
Մինչեւ հիմա բուեր ենք եղել,
Քեզ ճանապարհ չենք ցոյց տուել,
Մեծ ուժիցդ չենք օգտուել,
Դարձիր, ո՛վ Ախուրեան, դարձիր:
Այսուհետեւ կը միտնանք,
Մեծ ուժով գործի ձեռք կուտանք,
Նոր նոր առուներ կը բանանք,
Դարձիր, ո՛վ Ախուրեան, դարձիր:
Դու եկ քեզ հետ լաւ կեանք վարենք,
Ջորս բոլորդ ծառեր շարենք,
Ափերդ ծաղկով զարդարենք,
Դարձիր, ո՛վ Ախուրեան, դարձիր:
(1907)

Հ՚գրիս հրազ

Կեղեքուած մարդկութեան, ահարկու
ձայնից.
Ջորերը դող եկան, մեծ սարը թնդաց.
Ճչաց ու սարսափեց, եղաւ ձայնակից
Բարձր ապառաժը, ժէռքարը թնդաց:
Ամեհի առիւծը զգաց վիշտ ու ցաւ,
Անից ու երկիւղից իր որջը մտաւ.
Մարդկանց ճիչը, ազաղակը վեր ելաւ,
Մինչ անգամ երկնային կամարը թն–
դաց.
Սատկամոռնչ հողմի նոր դղրդիւ–
նից,
Հուր ու ծծումբ ժայթքեց ամէն ան–
կիւնից,
Երկրային շարժումից, գոռում–գո–
չումից
Արամազդի բազմած տաճարը թնդաց:
Հաւճկու ադմուկ հանեց ծովը կատա–
ղած,
Խղճուկ նաւավարը մնաց կարկամած,
Հոծ բազմութեան ձայնը դարձաւ մի
աստուած,
Անհող որոտումից աշխարհը թնդաց:
Ջիւանի՛, յոյս ծնաւ նոր արեգակից,
Մարդիկ ազատւեցին դարը վիճակից,
Կայծակներ գոյացան լոյսի պատա–
կից,
Ազգամուղջը սարսեց, խաւարը թն–
դաց:
(1906 Մայիս 20)

ԽՄԲ.— Այս վերջին երգը Ջիւանի գրած է ռուսական 1905ի յեղափոխութեան ազդեցութեան տակ, ինչպէս կ'ենթադրուի շունչէն: Առաջին երգով, Ջիւանի աւելի բնական է եւ տաք: Մեր ժողովուրդին հոգին է, կարծես, որ Հողի եւ Ջուրի կարօտն ունի՝ աշխատանքի սիրահար: Սակայն Ջիւանիի այս երգը մարգարէական ազդակ մը կը դառնայ, ցոյց տալով կարելիութիւնը՝ գետին ջուրը օգտագործելու գիւղատնտեսութեան մէջ,— ծրագիր մը որ կը փորձուի հիմա, ինչպէս երբեմն հնադոյն շր–ջաններուն, երբ այս անջրդի հողա–մասին վրայ շինուեցան ջրանցքներ, որոնց հետքը կը մնայ տակաւին:

Այս երկու անտիպ ոտանաւորները հրատարակած է, առաջին անգամ, Երեւանի Գրական Թերթը (20 Նոյեմ–բեր):

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՈՅԻ ԹԵՐ ՈՒ ԴԷՄ

Վիքթոր Հիւկոյի փառքին ծան–րութիւնը կը նեղէ գրողները: Ու, ժամանակ առ ժամանակ, գրականու–թեան մէջ, ըմբոստ աղաղակ մը կը բարձրանայ ընդդէմ Հիւկոյի, որուն պաշտպանները եւս չեն ուշանար ոտքի կանգնելու: Ու կը սկսի վէճ մը:

Ժորժ Գաթօ գիրք մը լոյս ընծայեց վերջերս,— Ամբոխավարութեան քր–մապետը: Յարձակում մը Հիւկոյի դէմ: Յառաջաբանը գրեր էր Փլատ Ֆառէր, որ գրքին հեղինակէն աւելի խիստ լեզու մը գործածեր էր Հիւկոյի դէմ:

Ֆառէրի այս յառաջաբանը գայ–թակղութիւն պատճառեց: Գրողները ընդվզեցան: Շատե՛ր պատասխան–ցին,— այդ պատասխաններէն մին հրատարակուեցաւ Յառաջի մէջ: Պա–տասխան մը եւս ունի Ժան Վինեօ, որ նախագահն է Ֆրանսացի գրական քննադատներու Միութեան:

Ժան Վինեօ նախ կը յիշէ Լուի Վէօյեօն, Ժիւլ Լըմէթրը, Էմիլ Ֆա–կէն, որոնք շատ մաշեցուցին իրենց ակռաները՝ խածնելով Հիւկոյի փառ–քի պատուանդանը: Ու կ'աւելցնէ թէ պարբերական է այս վէճը, որ կը նորոգուի տասը տարին անգամ մը: Ցաճախ խօսք մըն է պատրուակը, ինչպէս այս անգամ: Գաթոյի գիրքը մակերեսային ուսումնասիրութիւն մըն է եւ վէճ պիտի չյարուցանէր, եթէ Ֆառէր, յառաջաբանին մէջ, չըգրէր որ «Վիքթոր Հիւկօ ամէնէն մեծ տխմարն է ԺԹ. դարու»:

Ժան Վինեօ կը ցաւի որ Ֆառէր չի գիտեր բառերուն իմաստն ու արժէքը: Վանդքի տխմար (Էմպէսիլ) կը նշանակէ տկար միտքով, իմացակա–նութեամբ եւ մարմնով: Արդ, պէտք է գիտնալ որ Վիքթոր Հիւկօ մտքին ու–ժովը զարմանք կը պատճառէր ամէ–նուն իր ծերութեան իսկ օրերուն: Այդ աստիճանի տխմարութիւն մը մաղթելի է բոլոր արդի գրագէտնե–րուն, նոյն իսկ Ֆառէրի համար: Սա–կայն այս վիպագիրը կ'ուզէր շատ ա–ւելի հեռուն երթալ, գրելով թէ Հիւ–կօ ամէնէն մեծն է տխմարներուն: Եթէ Ֆառէր իր այս տխմար խօսքով կ'ակնարկէ Հիւկոյի քաղաքական կեանքին, Թշուառներու հեղինակը պատասխանատու համարելով մեր օ–րերու ժողովրդավար եւ հանրապե–տական սխալներուն, հարցը կը տար–բերի: Գաթօ եւ Ֆառէր թերեւս կ'ըն–դունին թէ Հիւկօն է որ կը խորհր–դանշէ արդի ժողովրդապետական խառնաշփոթութիւնը, Հիւկօն է որ ներշնչած է հանրապետական ներկայ կարգերը, ուր կ'ալեկոծինք հիմա, երկրին կործանման վախը մեր գլ–խուն վերեւ:

Սակայն ծիծաղելի է բանաձեւել նման մեղադրանք մը Հիւկոյի հաս–ցէին, եւ այդ մեղադրանքով ուրա–նալ ոչ միայն այդ մեծ մարդուն գրական փառքը, այլ եւ … իմացակա–նութիւնը: Նախ ոչ ոք կը գրաղի Հիւ–կոյի քաղաքական կեանքով, որով–հետեւ բոլորն ալ գիտեն թէ Հիւկօ ոչ իսկ Մերիմէի եւ Սէնթ–Պէօվի դերն ունեցաւ Ծերակոյտին մէջ: Ճիշդ է թէ Հիւկօ ծառայեց բոլոր քաղաքա–կան վարչաձեւերուն այնպիսի պա–տեհապաշտութեամբ մը, որ պատիւ չի բերեր իրեն: Սակայն մի մոռնաք որ բանաստեղծը 18 տարի աքսորի մէջ ապրեցաւ: Ու այս տառապանքին մէջ առաջնորդ դարձաւ գրական դպ–րոցի մը, եւ կուռք՝ ամբողջ ժողո–վուրդի մը:

Անշուշտ, Հիւկոյի փառքը այլ տեղ է որ կը հանդչի անայլայլ:

Ֆառէր, իր տխմար խօսքէն քաջա–լերուած, կը թողու Հիւկոյի քաղա–քական կեանքին ուրացումը եւ, այս անգամ Կրէնկուարի մէջ, կը յարձակի Հիւկոյի թատերական եւ բանաստեղ–ծական տաղանդին վրայ:

Օ՜, այս շատ է այլ եւս: Ֆառէր կրնայ վստահ ըլլալ, որ Ֆրանսայի ամէն մէկ անկիւնը պարկեշտ մտա–ւորականներ կան, որոնք լուռ պիտի չմնան եւ ոտքի պիտի կանգնին՝ պաշտպանելու համար հանդչած փառքի մը յիշատակը: Այնպէս ալ պատահեցաւ. Հիւկոյի պաշտպան գրողներու կարգին, Ժան Վինեօ յա–տոյ վերլուծում մը կը կատարէ եւ կը ներկայացնէ Հիւկոյի կատարած յեղափոխութիւնը բանաստեղծու–թեան եւ թատերգրութեան մէջ: Կը հաստատէ թէ գրագէտներու գործերը պէտք է բացատրել իրենց ժամանա–կին մէջ դրած, եւ յետոյ գործի մը դրած յաջողութիւնը, կրկնելով ու կրկնելով, մեր մէջ բան մը կը մա–շեցնէ անպայման, առանց երբեք պակսեցնելու գործին արժէքը:

ԵՐԲ ՁԱՆՔ ԿԸ ԹԱՓՈՒԷՐ

Օսար հանրային կարծիքը ահղմելու

Պոլսոյ մէջ հայկ. նոր դէպքեր ծագեցան, քոմիթէճիները ռում–բեր նետեցին պահականոցներու վրայ, գործը մեծցաւ եւ 3 օրուան մէջ 6000 հոգի սպաննուեցաւ:

— Օ.Օ —

Փարիզի նախկին դեսպան Սալիհ Մունիրի յուշատետրէն.—

Ապրիլ Համիտ հաւատի աղբիւրէ իմացած էր որ, Արեւելեան նահանգ–ներու Հայկ. դէպքերուն վրայ, Անգ–լիա համոզուած է թէ մենք չենք կր–նար անդորրութիւնը ապահովել եւ քրիստոնեաներու կեանքն ու ինչքը պաշտպանել, եւ հետեւաբար կ'ուզէ նաւատորմ բերել տալ եւ միւս պե–տութեանց հետ բռնի պարտադրել բարենորոգումներու գործադրութիւ–նը: Այս կերպով, Անգլիա կ'ուզէր տեսակ մը խնամակալութեան են–թարկել պետութիւնը եւ կ'աշխատէր համոզել նաեւ Ֆրանսան:

Հետեւաբար, 1895 դեկտեմբերին զիս Փարիզ ղրկեցին իբրեւ դեսպան, որպէսզի ուղղակի շփում ունենամ Ֆր–րանսայի վարիչներուն հետ, միջոց–ներ գտնեմ արգիլելու անգլեւֆրան–սական համաձայնութիւնը եւ աշխա–տիմ օգտուիլ Ֆրանսայի ազդեցութե–նէն, որպէսզի Անգլիա չկարենայ իր կողմը քաշել Ռուսիան:

Այդ միջոցին, Թերթերէն զատ, կարգ մը Ֆրանսացի երեսփոխաններ ալ դէմ էին մեզի: Տընի Քոշէնի եւ Ժօռէսի նման թէմբասաց եւ ազդեցիկ երես–փոխաններ, Թարգման հանդիսանա–լով ընդդիմադիր կուսակցութեանց եւ մաս փաթթելով հայկական ջար–դերը, մանաւոր ճառերու եւ յօդ–ուածներու միջոցաւ աշխարհ թշնամի կը դարձնէին մեզի: Ֆրանսայի վար–չապետ Պուրժուա որ առժամաբար ստանձնած էր արտաքին նախարա–րութիւնը եւ անոր փոխանորդ Հանօ–թօ կը քննադատէին հայկ. խնդրին մէջ մեր կառավարութեան բռնած ընթացքը, ըսելով թէ մեր խօսքն ու գործը չեն յարմարիր իրարու, թէ բարեկամական խորհուրդներով ուշքի չենք գար, թէ ներողամիտ կը գտնուինք Քիւրտերու եւ ու–րիշ չարագործներու հանդէպ եւ թէ դանդաղօրէն կը կատարենք որոշ–ուած բարենորոգումները:

Բայց եւ այնպէս, Պուրժուա եւ Հա–նօթօ այս քննադատութիւնները կ'ը–նէին ոչ թէ թշնամաբար, այլ բարե–կամաբար «Մենք,— կ'ըսէին,— երբեք չենք հանդուրժեր որ կարգ մը պետութիւններ առանձին բռնեն ձեր վրայ. բայց եթէ չորրագրէք ձեր ընթացքը, ի վերջոյ Անգլիա եւ ուրիշ պետութիւններ գործնապէս պիտի միջամտեն: Անատոլուէն զատ, Ռու–մէլիի եւ ուրիշ վայրերու մէջ կարե–ւոր փորձանքներ պիտի գան ձեր գլ–խուն: Այն վախը կը տեղծուի թէ պատճառ կը դառնաք Եւրոպայի խա–ղաղութեան խանգարուելուն: Հետե–ւաբար, իւր մի քանի կարգ մը պե–տութիւններու հացին, որոնք կը պն–դեն թէ առանց միջամտութեան կա–րելի չէ լուծել Հայկ. Հարցը: Մէկ խօսքով, խելքերնիդ գլուխնիդ բերէք եւ մարեցէք Անատոլուի կրակը»:

Ձթերացայ Ելլարդ եւ Գապր Ալի հաղորդելու Հանօթոյի այս խոր–հուրդները, անոնց վրայ աւելցնելով կարգ մը խորհրդածութիւններ որոնք այդ միջոցին կրնային ազդեցիկ ըլ–լալ: Միաժամանակ զանազան պատր–ուակներով կը ծածկէի մեր ակներեւ յանցանքը եւ թերութիւնները: Իմ գլխաւոր նպատակներէն մէկն էր նաեւ կամաց կամաց սրբագրել մեզի հան–դէպ Ֆրանսայի հանրային կարծիքին ունեցած գէշ համոզումները, հաստա–տել թէ մենք բռնակալ եւ անգութ չենք ինչպէս կը պնդէին քոմիթէճի–ները եւ թշնամիները, բացատրել որ այդքան խժդժութեանց մէջ չենք կր–նար բարենորոգումներ կատարել, եւ վերջապէս ժամանակին իմանալ թէ ի՞նչ կը խորհին մեր մասին: Ասոր համար ալ հարկ էր կապեր հաստատել ազդեցիկ անձնաւորութեանց հետ եւ գրաւել անոնց վստահութիւնը:

(Մնացեալը յաջորդով)

յացնել իր տեղը, եւ ծուռ խողովակ մը թողն տարած կ'ըլլայ արդէն: Քր–իստոնէական ընկերութիւնները, ո–րոնք կ'աջակցէին երէկ մեր դատին, տակաւին չեն հասկնար թէ այլեւս ի–րենց լարոյական ըմբռնումներուն եւ ըղձանքներուն չենք կրնար զոհել թշնամի մեր ժողովուրդին հան–գիստը եւ խաղաղութեան պահանջը: Ինչո՞ւ կրնար թոյլ տալ նաեւ՝ երբ ոստիկանը մը, յաճախ զօտին յեցնելու պարտաւորովը քան թէ իր Ցիտուսին խօսքը տարածելու առաքելութեամբ, կը մխրճուի Արեւելքի մէջ եւ չարա–չահութեան կը վերածէ միսիոնարա–կան իր ընկերութեան բարի ցանկու–թիւնները: Որ եւ է քրիստոնէական ընկերութիւն, մեր քննադատութիւ–ներէն վրդովուած պահուն, թող ան–գամ մըն ալ,— եւ եթէ կ'ուզէք յա–նուն Քրիստոսի — կասկածի իր մի–սիոնար ներկայացուցիչին ուղղամտ–ութեան մասին: Այս ձեւով եւ Հա–յերը գոհ կը մնան այդ ընկերութիւ–ներէն, եւ այդ ընկերութիւնները մեզմէ:

Բայց շարունակենք մեր խօսքը:

Ինչպէս ամբողջ Եւրոպայի, նոյն–պէս Շուէտի մէջ, «Հայաստան» անու–նին տակ ծանօթ մասնաւորականները երբեք միշտ անգամ են քրիստոնէա–կան ընկերութեան մը: Բարի մարդիկ են, որոնք ամէն ամիս իրենց ընկե–րութեան գրասենեակը կ'երթան իրենց ամսավճարն ընելու՝ այն յոյսով թէ օգնութեան կը հասնին արեւելքի թըշ–ուառութեան: Ու եթէ այս բարի մարդիկը կը վշտանան երբ կը լսեն մեր արդար քննադատութիւնը, պատ–ճառն այն է որ կապ չենք պահեր ի–րենց հետ եւ չենք պատմեր մեր ցա–ւերն ու տրտունջները:

Հիմա խլեակներ ենք,— պետական դէմքերու հետ ծանօթութիւն մշակել դժուար է փրթթոքոյի առանդութիւն–ներով: Բայց դիւրին է ծանօթութիւն հաստատել նման ընկերութիւններու հետ, որոնք կրնան մեծ դեր կատա–րել՝ մեր ցանկութիւնները ներկայա–ցնելու համար վերը:

Գիտեմ որ շատերուն սիրտը այրած է Ն. Ի. Ր. գործունէութենէն: Խոս–տովանիմ, որ Ք. Մ. Ա. երբեք չի նմանիր Ն. Ի. Ր.ին:

Թափառական՝ ծովերու եւ ցամաք–ներու վրայ, առիթ կ'ունենամ շատով իմնալու դէպի Վարի Երկիրները (ինչ–պէս կ'ըսեն Ֆրանսացիք),— ու Հո–լանտայէն եւս կը խոստանամ գրել տպաւորութիւններս:

ՄՐՐԿԱՀԱՐ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱՍՓԻՐԻՆԸ ԱՆԴԱՄ Է ԷՆ-ԱՐ-ԷՑԻ

ԽՄԲ.— Վերջերս առիթ ունե–ցանք ներկայացնելու երիտասարդ գրագէտ մը, Ուիլեըմ Սարոյեան (26 տարեկան), որ արդէն անուն շինած է ամերիկեան գրականութեան մէջ եւ որուն առաջին գիրքը արժանացաւ մեծ գնահատութեան:

Ստորեւ թարգմանութիւն մը կու տենք, գաղափար տալու համար իր ոճին եւ խառնուածքին մասին: Էն–ար–էյ (National Recovery Act) Րուզվէլթի Ազգային վերակազմու–թեան ծրագիրն է:

Ցիշէ արեւը ամէն բանէն վեր, միշէ թէ մարդը միս է, թէ միսը ցա–ւեր կը կրէ, թէ միտքը բանուած ըլ–լալով մսին մէջ, կը տառապի անոր հետ: Ցիշէ թէ ոգին մսին մէկ ձեւն է եւ հոգին անոր ստուերը: Հիմարը եւ իմացականութիւնը ամէն բանէ վեր եւ ճշմարտութիւնը միակ սկիզբը. ոչ թէ բառերին կամ եղածին, ոչ ալ ակներեւ ճշմարտութիւնը, այլ լռու–թիւններու ճշմարտութիւնը, չըսուա–ծին, չեղածին հաւակացողութիւնը: Երկիւղածութիւնը: Դէմքեր: Ցիշո–ղութիւն: Երկրի մասին մեր յիշողու–թիւնը, սա մէկը եւ այն միւսը, այն որ հիմա այս էր եւ այն որ առենօք ուրիշ էր, մեր տեսածը եւ արեւը: Այս մեր կեանքն է եւ ուրիշ չունինք: Ցիշէ Աստուած:

Ցիշէ ծիծաղը:

Գիշերներ կ'ըլլային Նիւ Եորքի մէջ, երբ մոզերս գլխուս վրայ կը սառէին եւ ես տկարութենէ կ'արթննայի ու կը վերյիշէի: Կը յիշէի, գրուածք մը աչքէ անցուցած ատենս, մոռցուած անուան մը հանդարտ հնարաւորութիւ–նը, հանդարտ մարդ մը որ բան մը գրած էր թուղթին վրայ, այո՛, այո՛, եւ այո՛, բան մը առանց բառի, այլ որոշ: Մազերս սառած եւ ատոփկեան փոքրիկ սենեակը կուրծքիս վրայ եւ ես մթութեան մէջ, սենեակիս մէջ, առանձին արշալոյսին սպասող: Եր–բեմն կ'ելլէի անկողնէս եւ սիկառ մը կը ծխէի մթութեան մէջ: Զէի սիրեր լոյսը, ուստի կը նստէի մթութեան մէջ վերյիշելով:

Կը տեսնէի մէկ երկու դէմքեր որ Եւրոպայէն կուգային: Հիւանդ տղան նստած հանրակառքին մէջ որուն մօ–րը քով կը վերադառնար: Հետը կը բերէր գէշ հիւանդութիւն մը սառ–ցած հարաւային Ամերիկայի մէջ կե–նակցութենէն: Կը խօսէր տղջկան մը մասին, դեռ աղջնակ մը, շատ գեղե–ցիկ, օ՜հ, Աստուած իմ, ի՜նչ ցաւեր եւ ամէն վայրկեան, նաւ չկար ազա–տելու: 18–19 տարեկան էր, գացած Հարաւ. Ամերիկա եւ պոռկան աղջ–կան մը հետ, հիմա առացած էր հի–ւանդութիւնը եւ հոն ուր ամէնէն ա–ւելի կը վնասէ: Ուիսքի կը խմէր եւ ափերէն կը կլլէր ցաւերը մեղմելու համար: Եօթը, Ֆէնսիլվանիա, լաւ քաղաք, ծնողքը կը բնակէին հոն: Ամէն բան, կ'ըսէր ան, ամէն բան պիտի տեսնէի, անգամ մը որ տուն հասնիմ: Եւ հիւանդ աղջնակը որ Շի–քակօ կ'երթար, կը խօսէր քունիս մէջ: Կը խօսէր վախի լեզուն, մահուան ճիչը, առանց քերականութեան, բա–ցագանչութիւններ մէկը միւսին ետե–ւէն: Կէս գիշերային ցաւը: Եւ մար–դոց դէմքերը փողոցներուն մէջ, մեծ քաղաքներուն մէջ եւ փոքրիկ գիւղե–րուն մէջ, միշտ նոյնութիւնը:

Բ.

Սովորութիւն ունէի գիշերուան կէ–սին ելլելու եւ վերյիշելու: Անօգուտ էր քնանալ փորձել, որովհետեւ կը գտնուէի տեղ մը որ գլխ չէր ճանչ–նար, եւ երբ փորձէի քնանալ, սենեա–կը կը յայտարարէր իր օտարութիւնը եւ ես անկողնիս մէջ կը նստէի եւ կը նայէի մթութեան

Երբեմն սենեակս կ'իմանար ծիծա–ղելս մեղմօրէն, որովհետեւ ես ու–դածս կ'ընէի, եւ ինքզինքս չէի բռներ մերթ ընդ մերթ խնդալէ, կը զգայի որ սենեակը միշտ մտիկ կ'ընէր ինծի:

Այս արարածը տարօրինակ է, սեն–եակիս բանը կ'իմանայի: Այս ցաւին մէջ, ոտքի կ'ելլէ իր սառած մազե–րով, գիշերուան կէսին ու կը ծիծաղի:

Ամէն տեղ բաւականին ցաւ կար, ամէն մէկ ապրող մարդու մէջ, տար–բերութիւն չէր ըներ եթէ նոյն իսկ փորձէիր աստուածային կեանքով մը ապրիլ, ի վերջոյ դուրս կուգայիր բութ ցաւով մը մարմնոյդ մէջ եւ հա–գիւով մը որ դիւային կրակով մը իր հիւթը կը սպառէ դանդաղօրէն: Կը խորհէի ցաւին մասին եւ ամէնէն վերջը միայն եւ միայն կը ծիծաղէի: Եթէ պատերազմ ծագէր, շատ աւելի դիւրին պիտի ըլլար եւ աւելի բանա–ւոր: Ցաւը բացատրելի պիտի ըլլար: Կը կռուէինք բարձր խոհականերու հա–մար: Կը պաշտպանէինք մեր տուները, կը պաշտպանէինք քաղաքակրթութիւ–նը: Ահա, չօշափելի թշնամի մը, բա–նաւոր հակառակութիւն մը, արդար ցաւ մը, որու մասին երկար բարակ մտածելու ժամանակ չունիս, կամ ան քեզ բոլորովին կը գրաւէ, տանելով քեզ մահուան ու խաղաղութեան, կամ երբեք չի հասնիր քեզի: Հոն կայ նա–եւ առելութեան համար չօշափելի բան մը, որոշ թշնամի մը: Բայց ա–ռանց պատերազմի տարբեր է: Կրնա–յիր փորձել տալ Աստուած, բայց ի վերջոյ չէիր կրնար ընել այդ բանը: Ամէնէն վերջը կը ծիծաղէիր մեղմօ–րէն կամ կ'աղօթէիր գործածելով բա–րեպաշտ կամ հայհոյալից լեզու մը:

Սովորութիւն ունէի նստելու մութ սենեակին մէջ, սպասելով արշալոյ–սին եւ փապուղիի ճամբորդներուն: Սենեակը մեծ զօրութիւն ունէր: Ան կը պատկանէր բանի մը, մաս կը կազմէր տեղին: Ինծի պէս մարդիկ կ'ելլային գալ երթալ, կրնային մեռ–նիլ կամ ծնիլ, բայց սենեակը կա–յուն եւ անշարժ՝ միշտ հոն էր: Ես կը զգայի որ անտարբեր էր ան՝ դէ–պի ինձ: Բայց ես երբեք չէի զգար որ ես թշնամի ըլլայի անոր: Ան ընդհա–նուր յատակագծին մաս կը կազմէր, փոքրիկ ատոփկեան սենեակ մը, Մէնհէթընի կուրծքին վրայ, առանց դուրսի պատուհանի, չորս տալար չարաթը, իմս կամ դրացիիս, միեւ–նոյնն էր: Բայց երբ ես ծիծաղէի, սենեակը կը շփոթէր, քիչ մը կը նեղ–ուէր: Կը զարմանար թէ ինչ պատա–հեր էր ինծի որ այդպէս կը ծիծա–ղէի, մազերս սառած եւ հոգիս ան–կարող հանգիստ մնալու:

Երբեմն, ցեքերը փոքրիկ հա–յելին մէջ կը նայէի եւ կը տեսնէի սենեակը դէմքիս վրայ, որ կը ջանար զիս հասկնալ: Կը ծիծաղէի, հայե–լին մէջ սենեակին նայելով եւ ան կը ձեռնէր թէ ինչպէս կրնայի խն–դալ, թէ ի՞նչ կրնայի տեսնել կեան–քի մէջ որ զուարճալի ըլլար:

ՈՒԻԼԵԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ

(Շար.)

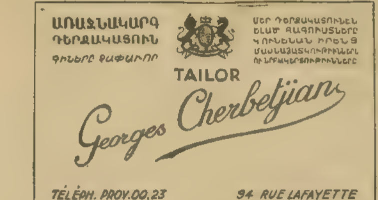

Փարիզ եւ Մոսկուա համաձայնեցան

Պ. Մառշանտօ, Ֆրանսայի առեւտրական նախարարը, որ Մոսկուա գացած էր զանազան բանակցութեանց համար, Փարիզ կը վերադառնայ այսօր: Թերթերը կը գրեն թէ բանակցութիւնները յաջող ելքի յանգած են և նոր պայմանագիր մը պիտի կնքուի 1934 յունուար 11ի առժամեայ կարգադրութեան փոխարէն: Երկու կողմէն ալ միջոցներ խորհուած են, արտածումները եւ ներածումները աւելցնելու համար:

⁂ Պ. Լիթվինով հաստատելով Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան միջեւ գոյացած համաձայնութիւնը՝ ոչ – յարձակման դաշինքի մասին, շեշտեց թէ երկու երկիրները յարատեւօրէն կը ձգտին փոխադարձ մերձեցման եւ միջազգային գործակցութեան: Երկու պետութիւնները վճռապէս որոշած են ամէն միջոց փորձել, իրականացնելու համար արեւելեան ուխտը, որ անհրաժեշտ ազդակ մըն է Եւրոպայի խաղաղութեան համար:

Ֆրանսա եւ Գերմանիոյ վերազինումը

Պատերազմական նախարար Զօր. Մառէն վերջին անգամ երեսփ. ժողովի զինուորական յանձնախումբին ներկայանալով, բացատրութիւններ տուաւ 800 միլիոն ֆրանքի յաւելուածական վարկի մասին: Այս գումարին 615 միլիոնը պիտի գործածուի հրետանիներու զօրացման: Այս առթիւ նախարարը դիտել տուաւ թէ մարաջախտ Փէթէնի վերջին յայտարարութենէն ի վեր, Գերմանիա արագացուցած է իր վերազինման թափը: Անհրաժեշտ է նոր միջոցներ ձեռք առնել, եթէ Ֆրանսա չուզեր ստորադաս վիճակի մը մէջ գտնուիլ: Գերմանիա այժմ ի վիճակի է 20 – 30 զօրաբաժին հանելու վեց օրուան մէջ, կազմ եւ պատրաստ պատերազմի համար: Եթէ նախկին զինուորներու վերստին արձանագրութեան դրութիւնը չբաւէ, հարկ պիտի ըլլայ աւելցնել զինուորութեան շրջանը, որ մէկ տարի է: Բայց որ եւ է փոփոխութիւն չպիտի ըլլայ յառաջիկայ ապրիլէն առաջ:

Թանկալթիի գերեզմանատունը տէր չունի՞

Պոլսոյ Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Պոլսոյ քաղաքապետութիւնը պաշտօնական գործողութեանց ձեռնարկած է, Թանկալթիի գերեզմանատան հողը իֆրազ ընելու եւ մաս մաս ծախելու համար: Այդ հողին վրայ արդիական թաղամաս մը պիտի շինուի եւ թոյլ պիտի տրուի որ եռայարկ եւ պարտէզով շէնքեր կառուցուին:

Ազգ. վարչութեան շրջանակներուն մէջ կը յայտնեն թէ կանխահաս է այս լուրը, որովհետեւ դատը դեռ չէ վերջացած եւ Պատրիարքարանի փոխանորդները արդէն իսկ վճռաբեկին դիմած են, Պոլսոյ դատարանին որոշումը բեկել տալու համար: Միւս կողմէ, դեռ ի զօրու է կանխարգել միջոցը, որով քաղաքապետութիւնը չի կրնար տիրանալ գերեզմանատան:

»»»··«««

ՆՈՐ ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԸ ծագեցաւ Իտալիոյ եւ Հապէշիստանի միջեւ, հազիւ հարթուած նոյեմբեր 18ի դէպքը: Հեռագրի մը համաձայն, բազմաթիւ Հապէշներ գնդացիրներով յարձակած են իտալական Սոմալիլէնտի վրայ: Իտալացիները օգնական ուժ ստացած ըլլալով, յաջողեր են ետ մղել յարձակումը:

ՍԻԹՐՕԷՆԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ խլրտումներ ծագեցան ուրբաթ օր, վարչութիւնը կրճատած ըլլալով աշխատանքի օրերը: Նոր կարգադրութեան համաձայն, դեկտեմբերի ընթացքին բանուորները հազիւ 128 ժամ աշխատանք պիտի ունենան, ուրեմն պիտի կորսնցնեն իրենց վաստակին մէկ մասը:

ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ՅԱՒԵԼՄԱՆ ծրագիր մը ներկայացուց Սէնի նահանգապետը, 126 միլիոն ֆրանքի բաց մը ցուցնելով, իբրեւ հետեւանք անտեսական տագնապի եւ գործազրկութեան: Միեւնոյն ատեն 44 միլիոնի խնայողութիւն պիտի կատարուի եւ 55 միլիոնի փոխառութիւն մը պիտի կնքուի:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ պատուիրակը անգլիական կառավարութեան միջոցաւ հաղորդեց թէ պիտի քաշուի նաւային ժողովէն, եթէ Ճափոն բանաւոր առաջարկ մը չներկայացնէ, Ուաշինկթընի դաշնագիրը խզելէն անմիջապէս վերջ: Անգլիա միջնորդած է, որպէսզի պայքարը աւելի չսաստկանայ:

ՆՈՐ ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄՆԵՐ կը կատարուին Գերմանիոյ կառավարութեան և կուսակցութեան շարքերուն մէջ: Առջի օր պաշտօնանկ եղաւ ազգ. տնտեսութեան նախարարը, Ֆէտէր, որ կուսակցութեան հիմնադիրներէն մէկն է: Քանի մը հոգի վտարուեցան կուսակցութեան շարքերէն, իսկ մէկ – երկու երաժիշտներ ալ հրաժարեցան իրենց պաշտօններէն:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Հրազդան», «Քրիստափոր», եւ «Աղբիւր – Սերոբ» միացեալ խումբերու դասախօսութիւնը, տեղի կ'ունենայ այս երեքշաբթի, (11 դեկտեմբեր), ժամը 8.30ին, Au Clair de lune (Place d'Italie) սրճարանի վերնայարկը:

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

Նիւթ՝ «Պատերազմի վտանգը եւ ուժերու դասաւորումը Եւրոպայի մէջ»:

Ներկայ կրնան ըլլալ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Dameame, PARIS (13)

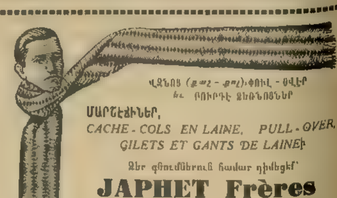

:::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE ::::

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ՆՐԹԻՆԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՆՐԵՔՇԱԲԹԻ 11 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 11 Décembre 1934

10-ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2674

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՊԱՅԹՈՒՑԻԿ ՆԻՒԹԵՐՈՒ ԴԷԶԻՆ ՄԷՋ

»»»··«««

Ազգերու Դաշնակցութիւնը պիտի կրնա՞յ կանխել նոր փոթո-րիկը, որ կը սպառնայ պայթիլ Եուկոսլավիոյ եւ Հունգարիոյ միջեւ, ծանօթ վէճին առթիւ։

Ահա օրուան հրատապ հարցը։

Առանց եղերական համեմատութիւններ տալու գործին, կարելի չէ ծածկել կացութեան ծանրութիւնը։

Միայն օրուան լուրերուն ընթերցումը մասյլ եղրակացու-թեանց կը տանի հանրային կարծիքը։

Մանաւանդ երբ նկատի ունենանք որ՝ նոյն իսկ այս պողոտա-ներուն վրայ, մամուլը կը զգուշանայ իւղ լեցնել կրակին վրայ։ Ուրիշ խօսքով, կը նախընտրէ լռութիւն պահել շատ մը վրդովիչ պարագաներու մասին։

Մինչ այս տողերը կը գրենք, տեղեկութիւն չունինք թէ կարե-լի եղա՞ծ է գտնել հրաշագործ բանաձեւը, մեղմացնելու համար այն մթնոլորտը որ ստեղծուեցաւ Անգլիոյ, Իտալիոյ, Լեհաստա-նի եւ ուրիշ մեծ կամ չէզոք պետութեանց ներկայացուցիչներուն ճառերով։

Դեկտ. 7ին, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին մէջ, ա-ռաօրէն չափուեցան Եուկոսլավիոյ եւ Հունգարիոյ ներկայացու-ցիչները։ Մէկը կ'ամբաստանէր չեչտակի, միւսը կը հերքէր նոյն-քան վճռականութեամբ։

Ետոյ խօսք առին Եուկոսլավիոյ զինակիցներն ու բարեկամ-ները, մասնաւորապէս Պ. Պէնէշ, յանուն Փոքր Համաձայնու-թեան, պայ Թէվֆիք Արաս (Րիւշտի) յանուն պալքանեան ուխ-տին, եւ Պ. Լավալ՝ իբրեւ լիազօրը Ֆրանսայի։

Երեքն ալ ջերմապէս ուժ տուին Եուկոսլավիոյ դատին, եւ ստեղծուեցաւ կացութիւն մը որ յայտնապէս անհանդուրժելի էր Հունգարիոյ համար։

Եւ սակայն, երկար չտեւեց մեղրալուսինը։

Պատրաստուած ապուրին մէջ պաղ ջուր լեցուցին յաջորդ բանախօսները, մասնաւորապէս Իտալիոյ եւ Մեծն Բրիտանիոյ լիազօրները։

Երկուքն ալ, շատ մը տեսակէտներ յարգելով հանդերձ, փաս-տաթափ վիճակի մը վերածեցին Եուկոսլավիոյ ամբաստանա-գիրը։

Հասկցուցին թէ չեն կրնար իւրացնել ձեւակերպուած մեղա-դրանքները, առանց դատական լուրջ քննութեան մը։

Բուն բառով, պարզապէս դատական հանգամանք տուին հարցի մը, որ շատ աւելի լայն եւ քաղաքական հանգամանք ունի Եուկոսլավիոյ եւ իր բարեկամներուն համար։

Այսքանը, արդէն, բաւական էր զայրացնելու Պելկրատի ներ-կայացուցիչները, որոնք մէկ օրէն միւսը պիտի քաշուին, եթէ հարկադրուած չըլլան Ֆրանսայի խորհուրդին հետեւելու։

Հարցը այն է որ՝ Ֆրանսա ինքն ալ անելի մը մատնուած է, որովհետեւ ոչ Եուկոսլավիան կորսնցնել կ'ուզէ, ոչ ալ Անգլիան եւ Իտալիան։

Ցայտնապէս փափուկ է իր դիրքը վերջին պետութեան հան-դէպ, քանի որ ճիշդ այս միջոցին սիրալիր ցոյցեր կը կատարուին Իտալիոյ մէջ, ուր կը գտնուի Ֆրանսայի ծովային նախարարը եւ ուր կը պատրաստուի երթալ, նաեւ, բուն պատգամաւորը, ար-տաքին նախարար Պ. Լավալ։

Տարակոյս չկայ թէ՝ այս անգամ ալ վճռական դեր կ'իյնայ Մեծն Բրիտանիոյ, քակելու հանգոյցը։ Իսկ անոր պատուիրակին սիրական մեթոտն է բուն հարցը մէկդի դնել եւ ժամանակ շահիլ, որպէսզի գլուխները զովանան։

Արդարեւ, բոլոր երեւոյթները կը ցուցնեն թէ՝ ամբողջ խն-դիրը կապելով օրինական – դատական քննութեան մը անհրաժեշ-տութեան հետ, տեղեկարեր պիտի նշանակեն նոյն ինքն Մեծն Բրիտանիոյ ներկայացուցիչը։

Այդ պարագային, առ նուազն մէկ ամիս ժամանակ շահած կ'ըլլան, պայմանաւ որ կացութիւնը աւելի չծանրանայ, Եուկոս-լավիոյ եւ Հունգարիոյ յարաբերութեանց լարման հետեւանքով։

Արդարեւ, ոչ միայն քաղաքական – ճարտասանական մենա-մարտ մըն է որ կը մղուի երկու երկիրներուն միջեւ, այլ եւ գործ-նական պայքար՝ սահմանէ սահման։ (Տեղահանութիւն եւ ար-տաքսում)։

Ցառետեսներ կը կարծեն թէ Եուկոսլավիա կրնայ նոր փոր-ձութեանց մղուիլ, եթէ գոհացում չստանայ իր ուզած եղանա-կով։

Ամէն պարագայի մէջ, վրդովիչ հարցականի մը առջեւ կը գտ-նուի Ազգերու Դաշնակցութիւնը։

Դեռ անցեալ շաբթու էր որ յաջող գործ մը կատարած եղաւ, նուազեցնելով Սարի հանրաքուէին առթիւ նախատեսուած վը-տանգները։

Իրապէս, նշանակելի յաջողութիւն մըն էր միջազգային զօ-րագունդի մը կազմակերպութեան որոշումը, առանց երկու շահա-կից պետութեանց՝ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ մասնակցութեան։ Մինչդ այն պահուն երբ կը կարծուէր թէ Ֆրանսա ի հարկին զին-ուորական արշաւ մը պիտի կազմակերպէ։

Արդ, կարելի պիտի ըլլա՞յ նոյն յաջողութիւնը ապահովել նաեւ այս գործին մէջ, որ միւսին չափ վտանգաւոր է խաղաղու-թեան համար։

Երկուքն ալ պայթուցիկ նիւթեր են, ուրիշ բազմաթիւ դիւ-րավառ դէզերու հետ, եւ մարդիկ ստիպուած են անկարելին փոր-ձել, ընդհարումները կանխելու, սահմանափակելու կամ յետա-ձգելու համար։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԾԱՆՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

»»»··«««

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻԱ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՔԱՇՈՒԻԼ

=o·o

ԲԱՑԻ ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ, ՄԻՒՍ ՄԵԾ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՎԵՐԱՊԱՀ ԵՆ Եուկոսլաւիա-Հունգարիա վէճին առթիւ

Շաբաթէն կիրակի, շատ ծանր կացութեան մը մատնուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը, Եուկոսլավիոյ յուշագրին առթիւ, որ ուղղակի կ'ամբաստանէր Հունգարիան, իբրեւ պատասխանատու Աղեքսանդր Թագաւորին սպանութեան։

Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարարին ամբաստանագրէն, Հունգարիոյ պատուիրակին պատասխանէն եւ պալքանեան պետութեանց ներկայացուցիչներու ճառերէն յետոյ, խօսք առաւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, Պ. Լավալ, որուն ճառը կուտանք առանձին։ Արդ, մինչ Ֆրանսայի լիազօրը ջերմապէս կը պաշտպանէր Եուկոսլավիոյ տեսակէտը, Իտալիոյ եւ Անգլիոյ ներկայացուցիչները շատ վերապահ դիրք մը բռնեցին, միեւնոյն գծին վրայ գնելով ամբաստանեալ թէ ամբաստանող, ինչ որ մեծ յուսախաբութիւն պատճառեց թէ Եուկոսլավիոյ եւ թէ անոր զինակիցներուն եւ բարեկամներուն։

Այսպէս, Իտալիոյ ներկայացուցիչը յայտարարեց.

— «Մեր առջեւ կը գտնուի շատ ծանր ամբաստանութիւն մը որ խորապէս կը վիրաւորէ ազգի մը պատիւը, այսինքն ժողովուրդի մը բարոյական գիտակցութեան ամէնէն թանկագին ստացուածքը։ Հունգարիան իրաւունք եւ նոյնիսկ պարտականութիւն ունէր կատարեալ եւ անմիջական լուսաբանութիւն պահանջելու գանգատի մը մասին զոր հպարտութեամբ կը մերժէ, արդարութեան գիտակցութեամբ։ Եւ այդպէս ալ ըրաւ։ Այն միեւնոյն չարժառիթները որ թելադրած են Հունգարական կառավարութեան ստիպողութեան կարգով քննութիւն պահանջելու, կը պարտադրեն որ այդ լուսաբանութիւնը կատարուի անյապաղ, յանուն արդարութեան եւ խաղաղութեան։ Խորհուրդը լսեց երկու կողմին ընկուցումները եւ այժմ կը մնայ փութացնել քննութիւնը։ Իտալական կառավարութիւնն ալ պատրաստ է իր ամենախոր ուշադրութիւնն ընծայելու Պ. Լավալի յարուցած հարցին,— միջազգային ձեռնարկ մը կազմակերպել ահաբեկչութեան դէմ։ Սակայն հարկ է դիտել թէ որ եւ է համաձայնութիւն գրական արդիւնքի կրնայ հասնիլ միայն վստահութեան եւ բնականոն յարաբերութեանց մթնոլորտի մը մէջ»։

Իսկ Անգլիոյ ներկայացուցիչը, նոյնպէս իր վշտակցութիւնն յայտնելէ յետոյ Եուկոսլավիոյ եւ Ֆրանսայի ժողովուրդներուն, իրենց կրած կորուստին համար, բսաւ.

— «Կրնանք երջանիկ ըլլալ որ, ներկայ պարագաներուն մէջ ունինք միջազգային ատեան մը, Ազգերու Դաշնակցութիւնը որուն առջեւ կարելի է այս կարգի գէպքերը քննել հանգարտութեամբ։ Եւ պէտք է երախտապարտ ըլլանք Եուկոսլավիոյ կառավարութեան որ այս ատեանին դիմեց։ Կը խոստովանիմ թէ ինծի համար դժուար է գաղափար մը կազմել այս եղերական դէպքերու պատասխանատուութեանց մասին։ Մեղադրեալներէն ոմանք բանտարկուած են եւ Ֆրանսայի մէջ բացուած քննութիւնը չէ վերջացած։ Այս պայմաններուն մէջ, դժուար է վերջնական կարծիք մը կազմել Եուկոսլավիոյ յուշագրին յարուցած մանրամասնութեանց մասին»։

ՊԷՏՔ ՉԷ ԾԱՆՐԱՑՆԵԼ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Մեծն Բրիտանիոյ ներկայացուցիչը յետոյ անցաւ ահաբեկչութեան խափանման մասին յարուցուած հարցին եւ բացատրեց թէ իրենք ինչպէս կը հասկնան զայն։ «Ապաստանի իրաւունքը բոլորի սրտին մօտ է Անգլիոյ մէջ, բայց պէտք չէ չփոթել ազատութիւնը եւ սանձարձակութիւնը։ Բրիտանական կառավարութիւնը թոյլ չի տար իր հողին վրայ պատրաստել բուռն արարքներ ուրիշ երկրի մը կազմակերպուած իշխանութեանց դէմ։ Խնդիրը այժմ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին առջեւ դրուած է, բայց ատոր համար անհրաժեշտ է չափաւորութեան մթնոլորտ մը։ Պէտք չէ վատթարացնել դժուարին կացութիւն մը։ Թշնամական զգացումներ կան զորս պէտք չէ աւելի ծանրացնել։ Ընդհակառակն, մեզմէ իւրաքանչիւրը որոշ պատասխանատուութիւն մը ունի եւ մենք պէտք է յարմարինք Ազգերու Դաշնակցութեան մեթոտներուն, թէ ոգիով եւ թէ փաստօրէն։ Անհրաժեշտ է որ մեր բոլոր ջանքերը ձգտին Ա. Դ. խորհուրդին օգնել սահմանափակելու հարցին ընդլայնումը։ Այդ է լաւագոյն միջոցը իմաստուն լուծման մը յանգելու»։

Միեւնոյն իմաստով խօսեցան Լեհաստանի, Սպանիոյ, Մեքսիքայի եւ Չիլիի ներկայացուցիչները։ Իսկ Պ. Լիթվինով, Խ. Միութեան պատուիրակը, ուզեց առայժմ վերապահել իր կարծիքը մասնանշուած խնդրութեանց մասին։ Բայց չեչտեց թէ Եուկոսլավիա եւ Ֆրանսա իրաւունք ունին Ա. Դ. Խորհուրդին դիմելու եւ ան պէտք է կատարէ իր պարտականութիւնը։

Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ԸՆԷ ԵՈՒԿՕՍԼԱՎԻԱ

Ինչպէս բսինք, այս յայտարարութիւնները պաղ ջուր լեցուցին Եուկոսլավիոյ եւ իր զինակիցներուն տրամադրութեանց վրայ, եւ Պ. Լավալ ամբողջ կիրակին զոհեց ելք մը գտնելու, որպէսզի աւելի չծանրանայ կացութիւնը։ Անգլ. թերթերու թղթակիցները կ'ըսեն թէ Եուկոսլավիոյ պատուիրակութիւնը պահանջած է որ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը Աղեքսանդր Թագաւորին սպանութեան համար պատասխանատու հռչակէ Հունգարիան, այլապէս պիտի քաշուի Ազգերու Դաշնակցութենէն։

Այս յայտարարութիւնը անելի մը մատնեց Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչները որոնք միջին ճամբայ մը գտնել կ'ուզէին։ Աւելի յուռետեսներ կը վախնան որ միջադէպեր ծագին Եուկոսլավիոյ եւ Հունգարիոյ սահմանին վրայ, մանաւանդ որ հազարաւոր Հունգարներ կը վտարուին այս միջոցին։ Այժմ ամէն յոյս դրուած է Անգլիոյ պատուիրակին՝ Պ. Իտընի ճարտարութեան վրայ։ Պ. Իտըն առաջարկած է տեղեկարեր մը նշանակել եւ մանրամասնօրէն քննել խնդիրը, այսինքն՝ առ նուազն մէկ ամիս ժամանակ շահիլ։ Ապահովաբար տեղեկարերն ալ ինք պիտի ըլլայ, թէեւ կը դժկամակի։

Եուկոսլավիա գոհ է նաեւ Պ. Լավալի ճառէն, իսկ խորապէս վրդովուած՝ Պ. Պ. Իտընի եւ Լիթվինովի դէմ որոնք կը ջանան դատական գետնի

(Լուրերու շարունակութիւնը կայ. Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՆՉՊԷՍ Կ'ԸԼԼԱՐ, ԵԹԷ·

••••

Քանի մը շաբաթէ ի վեր, ամէն թաղի եւ փողոցի մէջ, մանուկներ ու չափահասներ փափկութեամբ մօտենալով, կ'առաջարկեն գնել հակաթոքախտային նամականիշներ։

Ոչ ոք մտքէն կ'անցընէ մերժել։ Գինը՝ տասը սանթիմ։

Ամէն տարի որոշ եղանակի մը կը կրկնուի այս գեղեցիկ ձեռնարկը, նախաձեռնութեամբ հանրապետութեան նախագահին։

Եւ, տարուէ տարի կ'անի եկամուտը, որ քսան միլիոն ֆրանքէն պակաս չէ։

Հաստատուած՝ 1918ին, այս ձեռնարկին շնորհիւ իրական օրհնութիւն մը կը վայելեն հարիւր հազարաւոր դժբախտներ։

Նախ՝ կը պահուին դարմանատուներ։

1918ին 65էր անոնց թիւը, իսկ 1934ին՝ 780։

Ետոյ, հազարաւոր վտանգուած մանուկներ արձակուրդ կը վայելեն առողջարար կայաններու մէջ, որոնց թիւը նոյնպէս կ'աւելնայ տարուէ տարի։

Այս դարմանատուներուն մէջ 1918ին պատսպարուած են 3000 հոգի։ 1934ին՝ 78,000։

Քանի մը թուանշաններ եւս,— 1918ին խնամուած են 9200 հոգի, 1934ին՝ 860,000։

Բժշկական քննութիւն վայելած են, 1918ին՝ 30,000, 1934ին՝ 1,600,000։

Կը նշանակէ թէ կազմակերպիչ մարմինը կը գործէ անվհատ եւ յաւ-րուէօրէն, տարածելով շարժումը։ (Մեր շրջանին բաղաքետութիւնն ա-մէն տարի «Յառաջ»ին ալ կը գրկէ որոշ քանակութեամբ նամակադրոշմ)։

Ուրիշ գեղեցիկ ձեռնարկ մը,— Մարմին մը կազմուած է հովանաւորութեամբ հանրապետութեան նախագահին, դրամ հաւաքելու եւ գործազուրկներու մանուկները կաղնդելու համար, Ծնունդի առթիւ։

Հովանաւոր մարմնին անդամ են՝ Ծերակոյտին եւ Երեսփ. ժողովին նախագահները, նախարարները՝ Փարիզի արքեպիսկոպոսը, քարոզիչը, Պաճէ տը Ֆրանսի ընդհ. տնօրէնը եւ ուրիշ երեւելիներ։

Միայն Փարիզի եւ Սէնի շրջանին մէջ նուէրներ պիտի բաժնուին 50000 մանուկներու։

Անշուշտ միայն Փարիզը չէ որ պիտի օգտուի, այլ ամբողջ Ֆրանսան։

Եւ վերջապէս, ահա Գերմանիոյ նախարարները փողոցէ փողոց, տունէ տուն, պանդոկէ պանդոկ խնկած՝ դրամ կը հաւաքեն կարօտեալներուն համար։

Միայն այս կիրակի օրուան արդիւնքը եղած է՝ 3,500,000 մարք (բազմապատկեցէք 6ով, գտնելու համար ֆրանքը)։

×

Այս երեք ձեռնարկները բան մը չե՞ն խօսիր ձեր սրտին, պահելով բոլոր համեմատութիւնները։

Եթէ Ֆրանսա տարին քսան միլիոն կը հաւաքէ, հակաթոքախտային պայքարին համար, անկարելի՞ է նոյն ձեւով քան հազար ֆրանք մեր Կ. Խաչին միջոցաւ։

Եթէ Փարիզի մէջ 50,000 մանուկներ կաղանդչէք պիտի ստանան համատարած հանգանակութեամբ, դժուա՞ր է 50ական մանուկ ուրախացնել իւրաքանչիւր հայաշատ թաղի կամ արուարձանի մէջ։

ՎԱՀԷ

Կրօնական տարազներու արգելքը Թուրքիոյ մէջ

▪▪▪▪▪▪▪▪

«ՊԱՑ» ՄԵՍՐՈՊ ՆԱՐՈՅԵԱՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ահաւասիկ այն օրէնքը որ դեկտեմբեր 3ին քուէարկուեցաւ Թուրքիոյ Ազգ. մեծ ժողովին կողմէ, արգիլելով կրօնական տարազները (մանրամասնութիւնները յաջորդով).—

«Ինչ կրօնքի եւ դաւանանքի պատկանին, կրօնականներուն արգիլուած է աղօթատեղիներէ դուրս կրօնական տարազ կրել.

Իւրաքանչիւր կրօնքէ եւ դաւանանքէ՝ կառավարութեան կողմէ յարմար դատուած միայն մէկ անձ կրնայ առժամապէս արտօնուիլ որ աղօթատեղիներէ դուրս ալ կրօնական տարազ կրէ։ Երբ աւարտի արտօնութեան պայմանաժամը, կարելի է նորոգել նոյն անձին համար կամ ուրիշ հոգեւորականի մը տալ

Թուրքիոյ մէջ օրէնքի համաձայն կազմուած եւ կազմուելիք սկաուտական եւ մարզական միութիւններու, ընկերութիւններու, ակումբներու եւ դպրոցներու համար երբ ուզուի յատուկ տարազ եւ մասնաւոր նշաններ կրել, հարկ է անոնք ընտրել մասնաւոր կանոնագրին կամ հրահանգին համաձայն ճշդուած տեսակներէն

Թուրքիոյ մէջ գտնուող Թուրքերուն եւ օտարներուն արգիլուած է կրել կազմածներ որոնք օտար երկիրներու քաղաքականութեան, զինուորութեան և միլիոններու հետ կապ ունին։

Գործավարներու խորհուրդին մասնաւոր արտօնութեամբը միայն օտար կազմակերպութեանց անդամները կրնան իրենց տարազներով, նշաններով եւ կազմածներով Թուրքիա այցելել։

Թուրք պետութեան մօտ պաշտօն ունեցողներուն տարազը ենթակայ է միջազգային սովորութեանց

Գործավարներու խորհուրդը պիտի ճշդէ թէ մասնաւոր արտօնութեամբ եկող օտար երկիրներու ցամաքային, ծովային եւ օդային զինուորները ո՞ւր եւ ե՞րբ պիտի կրնան իրենց տարազը կրել.

Կանոնագիր մը պիտի մշակուի այս օրէնքին գործադրութեան եղանակի մասին։ Առաջին յօդուածը գործադրելի է Ներկայ օրէնքին հրատարակութեան թուականէն սկսեալ վեց ամիս յետոյ։ Միւս յօդուածները ի զօրու են հրատարակութեան թուականէն սկսեալ»։

⁂ Առաջին յօդուածը կը վերաբերի կրօնական տարազներու գործածութեան արգելքին։ Այս հաշուով, ամէն ազգի կրօնականները վեց ամիս պայմանաժամ ունին, իրենց տարազները փոխելու համար.

⁂ «Միլլիյէթ» կը գրէ.— Հայոց պատրիարք Գայ Մեսրոպ Նարոյեան, չեչտելով թէ մեծ գոհունակութեամբ դիմաւորած է Ազգ. Ժողովին ընդունած օրէնքը, հետեւեալը բսաւ մեր խմբագրին։

— «Շատ յարմար եւ շատ տեղին կը գտնեմ տարազի օրէնքին այն տրամադրութիւնը, որով կրօնականները չեն կրնար եկեղեցական արարողութիւններէն դուրս կրօնական տարազ գործածել։ Պատրիարքարանը այս մասին անմիջապէս գործի անցած է եւ հարկ եղած հրահանգները հաղորդելու վրայ է։ Սա ալ աւելցնեմ որ, Եւրոպայի մէջ այսպէս է արդէն։ Կրօնականները, ինչպէս կ'ըսեն փաստաբանները, միայն հոգեւոր պաշտամունքի ատեն կը գործածեն իրենց վերարկուները, իսկ դուրսը ամէն մարդու նման կը հագուին։ Հետեւաբար, նոր օրէնքը շատ քաղաքացիական եւ գեղեցիկ օրէնք մըն է»։

Մեր առած տեղեկութեանց համաձայն,— կը շարունակէ «Միլլիէթ», — Հայոց պատրիարքարանը չպիտի սպասէ օրէնքով տրուած վեց ամսուան պայմանաժամի լրանալուն, այլ կ'ուզէ որ կրօնականները անմիջապէս փոխեն իրենց տարազը։ Հետեւաբար կրօնական ժողովը այս օրերս նիստ պիտի գումարէ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼՃԻԳԱՅԷՆ

ՓՈՔՐ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՄԵԾ ՀՈԳԵՐԸ

=o.o=

Պելժիոյ նոր դահլիճը, որ դեռ նոր կազմուեցաւ երկար բանակցութիւններէ յետոյ, կը բաղկանար եօթը կաթոլիկ եւ վեց ազատական կուսակցութեանց նախարարներէ։

Գրօքվիլի նախորդ դահլիճը, հակառակ հրամանագիր օրէնքներու գործադրութեան, չկրնալով հաւասարակշռել պետութեան ելեւմուտքը եւ բարւոքել երկրին տնտեսական կացութիւնն ու բանուորութեան վիճակը, ստիպուեցաւ հրաժարիլ, տեղի տալով Թէօնիսի դահլիճին, որուն քաղաքական ուղղութիւնը շարունակութիւնն է հինին, սա տարբերութեամբ միայն, որ նորին կ'անդամակցին երեք նշանաւոր նիւմտաղէտներ, Թէօնիս, Ֆրանքի եւ Կուբ, երեքն ալ առաջնակարգ դրամատուներու նախկին վարիչներ, եւ որոնք սակայն մաս չեն կազմեր ոչ խորհրդարանին եւ ոչ ալ Ծերակոյտին։ Բացառիկ երեւոյթ մըն է այս պելժ խորհրդարանական կեանքին մէջ։

Ընկերվարական կուսակցութեան անդամները, հակառակ իրենց պատկառելի թիւին — երեսփոխաններուն 40 առ հարիւրը ընկերվարական են— եւ համաշխարհային համբաւ վայելող օրէնսգէտներուն, բոլորովին դուրս ձգուած են դահլիճէն։

Ազատական կուսակցութիւնը, որ խորհրդարանին մէջ երեսփոխաններու թիւին հազիւ 10 առ հարիւր համեմատութիւնը կը ներկայացնէ, յաճախ գերակշիռ դեր մը կատարած է դահլիճներու կազմութեան մէջ, առաւելաբար իր մասնակցութեամբ կշիռին նժարը կը հակի աջ կամ դէպի ձախ։

Ազատականները, որոնք քաղքենի տարրը կը ներկայացնեն եւ ազատ գաղափարներով առաջնորդուած են, հակառակ իրենց սկզբունքներուն, նախամեծար կը համարին միանալ կաթոլիկ պահպանողական տարրերուն, փոխանակ գործակցելու ընկերվարական տարրերուն հետ։ Ազատականներուն մէջ գոյութիւն ունի սակայն ձախակողմեան հատուած մը, որ թէեւ հակառակորդ է կաթոլիկ կղերականութեան եւ անոր հիմնած վարժարաններուն, որոնք հակառակ պետական նպաստ ստանալնուն դէմ են աշխարհիկ կրթութեան եւ կը պատրաստեն սերունդ մը, որ նախապաշարուած է մոլեռանդութեամբ եւ կրօնական յետամնաց ըմբռնումներով։ Այս պատճառաւ, յաճախ անհամաձայնութիւններ կը ծագին խորհրդարանին մէջ, տեղի տալով նախարարական տագնապներու։

Շաբաթ մը տեւող թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ, Երեսփ. Ժողովը տասը ձայներու մեծամասնութեամբ վստահութիւն յայտնեց նոր դահլիճին, եւ մէկ ամիս երկարաձգեց հրամանագիր օրէնքներուն գործադրութեան պայմանաժամը։

Պելժիոյ սահմանադրական օրէնքին համաձայն, թագաւորը իրաւասու է, բացառիկ պարագաներու մէջ, հրամանագիր օրէնքներ հրատարակելու, պայմանաւ որ այդ օրէնքները վաւերացուին Երեսփ. Ժողովին կողմէ։

Նոր դահլիճին առաջին գործը պիտի ըլլայ պայքարիլ անգործութեան դէմ եւ ջանալ նուազեցնել ապրուստի սղութիւնը։ Այս նպատակաւ, կառավարութիւնը յաջողեցաւ մէկ միլիառ ֆրանքի փոխառութիւն մը կնքել Հոլանտայէն, չորս առ հարիւր տոկոսով, եւ իբր երաշխաւորութիւն ցոյց տալով Քոնկոյի գաղթավայրին հասոյթները։ Այդ գումարին կարեւոր մասը պիտի յատկացուի հին ճամբաներու նորոգութեան, նոր պողոտաներու շինութեան, կոյուղիի եւ ջուրի խողովակներու զետեղման, երկաթուղիի գիծերու շինութեան, եւն.։ Հասարակաց օգտին ու յառաջդիմութեան ծառայող այդ շինութիւններով կարելի պիտի ըլլայ տեւական գործ հայթայթել հազարաւոր անգործներու։

Ապրուստի սղութեան դէմ պայքարելու համար ալ ձեռք առնուած են զանազան միջոցներ։ Այսպէս, պիտի աժաննան ուտեստեղէնի գիները, արդէն մասամբ զեղչուած են հացին, կաթին, միսին, երշիկներու գիները, թղթատարական ծախքերը, փոխադրութեանց գիները, երկաթուղիի սակագինները եւայլն։

Կառավարութիւնը ամէն գնով պիտի պաշտպանէ պելժ ֆրանքին արժէքը, անփոփոխ պիտի պահէ ոսկեդրամի գրութիւնը, պիտի պայքարի ֆրանքին արժեզրկման դէմ եւ ամենախիստ միջոցներ ձեռք պիտի առնէ ամէն անոնց հանդէպ, որոնք խօսքով կամ մամուլով կը ջանան խախտել ֆրանքին արժէքը եւ պետութեան վարկը։

Պելժիոյ մէջ թէեւ օտարականներու դէմ մասնաւոր սեղմումներ ու հետապնդումներ գոյութիւն չունին, սակայն գործի տեսակէտով միշտ եւ ամէնուրեք նախապատուութիւն կը տրուի տեղացի ժողովուրդին։

Օտարականները իրենց անձնական գործերէն զատ, չեն կրնար ուրիշ որեւէ զբաղում գտնել, քանի որ անոնց առջեւ գոց է անհատական կամ հանրային ամէն ասպարէզ։

Տեսնենք թէ ներկայ կառավարութիւնը որչափով պիտի յաջողի դուրս հանել իր ծրագրին իրագործումները։ Սակայն նկատի առնելով կուսակցական նիւթին ... պայքարները եւ ընկերվարական հատուածին ու ձախակողմեան ազատականներուն ընդդիմութիւնը, շատ հաւանական է որ մօտաւոր ապագայի մը մէջ դահլիճի նոր տագնապներ ծագին, յանգելով ի վերջոյ ազգային դահլիճի մը կազմութեան, որուն պիտի մասնակցին նաեւ ընկերվարականները։ Պելժ անկողմնակալ քաղաքագէտներու կարծիքով, այս է միայն խնդրին լաւագոյն ու արդար լուծումը։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ԹՈՒՐՔ թերթերը կը գրեն թէ գրքոյկի մը համաձայն Ազգ. Մեծ Ժողովը «Գուրուլթայ» պիտի կոչուի եւ այս անունը միայն ժողովին համար պիտի գործածուի։

⁂ Գասթէմունիի Հալք Էվին սկսած է Սվազ Էվի կոչուիլ։ Կարգ մը տեղերու մէջ ալ Ուլաս Էվի կը գործածեն։ Որոշուած է բոլոր տեղերու համար մէկ անուն գտնել։

ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀՈԳԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԲԵՐՆՈՎ

=o.o=

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Գործազրկութեան եւ նպաստազրկութեան տագնապը հետզհետէ կը ծանրանայ եւ անօթութիւնն ու թշուառութիւնը կը սպառնան արդէն շատերուն։

Մտահոգ են ոչ միայն անոնք որ դուռնէ դուռ եւ փողոցէ փողոց կը դեգերին սփոփարար խօսք մը լսելու, փոքրիկ դարման մը գտնելու կամ գոնէ բախտակիցի մը հետ գլուխ գլխի իրենց ցաւերը պատմելու համար, այլեւ անոնք, որ դեռ կ'աշխատին, աղէկ գէշ գործ մը ունին։

Մտահոգ են ընտանիքի հայրերն ու մայրերը եւ անչափահաս մանուկներն անգամ։

Կքած ու կորացած մէջքերով, շըւարուն հայ աշխատաւորները կը քալեն թաղէ թաղ, կը հաւաքուին փողոցներու անկիւնները, կը դիմեն ազգային մարմիններու եւ «Պուրսա տը Թրավայ»ներու։

Խօսողին թէ չխօսողին հարցումը մէկ է.—

«Ի՞նչ պիտի ընենք, ի՞նչ պիտի ըլլայ».

Թուենք քանի մը ցաւագին խօսքեր ու տանք պատկերները։

×

Կայտառ, սեւաչուի մանուկ մը կեցած է խաղալիկներ ծախողի մը սեղանին առջեւ։ Կը մօտենայ սեղանին, կը հեռանայ։ Խաղալիկները հըմայած են իր մանկական հոգին, չի կրնար բաժնուիլ։ Ժանը, Մարսէլն ու Քաթրինը իր հասակակիցները, իր խաղընկերներն են, նոր խաղալիկներով ուրախացած, կը վազեն, կը կանչեն. «Նայէ, Արմէնիէն, Նայէ»։ Լուռ է «Արմէնիէն»ը, ուսերը կը շարժէ, գլուխը կը կախէ եւ արցունքները կ'ակօսեն իր այտերը։ «Արմէնի՛էն, Արմէնի՞էն» ... Պատասխանը.— «Մեր չօմաժը կորսցինք» կը կմկմայ փոքրիկը, սրտաբեկ։

Տղուն մը որ Միշ Մշուշ սարերէն իր յիսնեակ տարիներու կեանքն է բերեր ու Միջերկրականի ափը նետեր, հինգ զաւակներու հետ բարի արեւուն տաքութեանն է ապաւիներ. «Պապա, երթանք, մենք ալ մեր սոպան վառենք»։

Ծերուկը լուռ է. Ցաւը կը ճանկռոտէ իր հոգին.

Կը վախնայ յայտնել զաւակներուն, թէ ածուխի դրամ չունի, նպաստը կտրուած է եւ հազիւ երկու օրուան հացի դրամ ունի գրպանին մէջ։

Տարէց ուսուցիչ մը, «Հազգի մանկտին» դաստիարակած, վաստակաւոր մը, զաւակներ չունի, արհեստ չունի, ուտելիք չունի, ունենար ալ, ակռայ չունի ուտելու, բայց կ'աշխատէր, ապուրի մը եւ խուցի մը բաւելու չափ կը վարձատրուէր։ Հարիւրին տասը համեմատութեան սահմանէն դուրս կը գտնուի եւ կրճատման ենթակայ է։

Կը դողդղայ, կը սարսռայ վաղուան արհաւիրքը դեռ չտեսած։

Ընկերս է, առողջ, հուժկու բազուկներու տէր, յաղթանդամ։ Պոլսէն բերած դրամին աւելցուցած է իր Ֆրանսայի մէջ վաստակածը։ Զորս սենեակներով տուն մը շինած է. քիչ մը պարտք ունի։ Նպարավաճառն ու մսավաճառը կը վստահէին իրեն եւ շաբթէ շաբաթ կը վճարէր պարքերն ու մսին գինը։

«Կրնայ ըլլալ որ գործէ հանուիս, ալ ապառիկ չեմ տար», պատասխանած է նպարավաճառը։

×

— Երբ մենք այս տանը հիմերը կը փորէինք, կ'ըսէ Սեբաստացի բանուոր մը, այս տեղերը քարքարոտ վայրեր էին, հողին քառ. մէթրը 3 ֆրանքով կ'աղաչէին։

Եկանք այդ ապառաժները փորեցինք, մտածեցինք բոյն մը շինել մեր զաւակներու համար։ Ես իւղի գործարանը, կինս լուացքի, աշխատելով չարաչար, դրամ աւելցուցինք, քիչ մըն ալ Ամերիկայի եղբայրս օգնեց եւ այս տունը շինեցինք.

Աշխատանքի, կահկարասի եւ ամէն տեսակ տուրքերս կանոնաւորապէս վճարած եմ։ Ոչ եւ է օրինական թերութիւն չեմ գործած։ Գործատէրն ու գործակից բանուորները կը սիրեն զիս։ Կինս երկար ատեն է որ հիւանդ է։ Ի՞նչ պիտի ընեմ եթէ զիս ալ գործէն հանեն։

Ուրիշ մը.

— Որբեւայրի եմ, տասը տարի առաջ հոս եկայ, կը տեսնէ՞ք, մէկ ձեռքս ալ զուրկ է մատներէ, Թուրքը կտրեց։ Երեք աղջիկ զաւակ մեծցուցի, փա՛ռք Աստուծոյ, մէկը ամուսնացուցի։ Մէկ ձեռքով աշխատելով զաւակներս ու պատիւս պաշտպանեցի։ Դեռ անոնք հաց կ'ուզեն, դպրոց կ'ուզեն, հագուստ կապուստ կ'ուզեն. Փաթրոնս ըսաւ որ հազիւ շաբաթ մը կրնայ ինծի աշխատանք հայթայթել։ Հոգաբարձուներուն հարցուցի, ըսին՝ «Մենք ալ չենք գիտեր թէ ինչ պիտի ընենք»։ Ո՞ւր երթամ, որո՞ւ դիմեմ։

— Մեր արհեստանոցի բոլոր գործաւորները Հայ են, մենք մեր իւղով կը տապկուէինք, եղած է ատեն որ շաբաթական մինչեւ 250-300 Ֆր. շահած եմ, եղբայրս փոքրիկ խանութ մը ունի։ Մեր թուղթերը կանոնաւոր են, տուրքերը վճարած ենք, մտադիր էինք հպատակ դառնալ։ Ի՞նչ պիտի ընենք մենք, եւ ի՞նչ պիտի ընէ գործատէրը, որուն ընտանիքին չորս անդամները նոյն արհեստանոցի աշխատաւորներ են։

— Յիսուն տարեկան եմ չորս զաւակներու տէր, տղաքս հոս ծնած են։ Բոլոր տուրքերս վճարած եմ. թուղթերս կանոնաւոր են։ Այս տունը ես շինած եմ. այս պատերուն քարը իմ եւ կնոջս քրտինքովը շաղախուած է։ Տասը տարի, մէկ գործարանի մէջ աշխատած եմ։ Յաճախ 24 ժամ աշխատելով։

Դեռ պարտքս ազատած չեմ։ Կը մտածէի թէ այսպէս աշխատելով, հինգ տարի վերջ պիտի ազատէի պարտքէս։ Եթէ մեռնիմ, գոնէ զաւակներս փողոցը չեն մնար։ Ես ալ ենթակայ եմ կրճատման։ Երկու օր է կոկորդէս բան մը վար չերթար»։

Ի՞նչ կը բանին մեր բազմաթեւակ եւ բազմանուն մարմինները։ Հոս է որ ամէն մարդ եւ ամէն մարմին հրապարակ պիտի բերէ իր իմաստութեան ու մարդասիրութեան, ինչպէս նաեւ հայրենասիրութեան չափն ու արժէքը։

Նահատակ ժողովուրդի մը բեկորները նոր նահատակութեան, տնտեսական տագնապի սարսափը կ'ապրին։

Մեր բոլոր ուժերը համախմբելու եւ միացեալ ճակատով գործելու ժամն է։

Բոլորս ալ պարտականութիւններ ունինք։

ԱԶԳԻՆ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԳԻՇԵՐՆԵՐ»

o

Մեծ պատերազմէն դրուագ մը՝ ռուսական ճակատին վրայ։

Նիւթը առնուած է ականաւոր փ. Գրնուայի մէկ անտիպ պատմուածքէն։

1916։ Մոսկուայի մէջ զինուորական հիւանդանոց մը, ուր հարիւրապետ Իգնաթով՝ ծանրապէս վիրաւոր՝ կը խնամուի Նաթաշա Քովրինի հոգածու հսկողութեան տակ։

Նաթաշա կը պատկանի զինուորական ընտանիքի մը։ Իր զօրավար հայրը մեռած է, իր մօրեղբայրը՝ գնդապետ Քովրին՝ հակալրտեսական կազմին պետն է։

Հիւանդանոցի ամէն տեսակ խնամքները Նաթաշայի եւ Իգնաթովի մէջ ստեղծած են կապ մը, որ ամէն օր կը խորանայ, կը ձեւափոխուի։ Իգնաթովի համար Նաթաշայի ուշանալը տանջանք մըն է. անկողնին գամուած, ան վայրկեանները կը հաշուէ, սպասելով իր հիւանդապահուհին.

Եւ օր մը տառապանքը իր գագաթնակէտին կը հասնի, երբ Նաթաշայի տարէց նշանածը, մեծահարուստ վաճառական եւ բանակին մատակարար Փիոթր Գրուզով, որ պարտադրուած է իրեն ընտանիքին կողմէն, կ'այցելէ հիւանդանոց եւ Իգնաթովի սենեակին մօտ կը խօսակցի իր նշանածին հետ։

Իգնաթով նախանձի նոպայ մը ունի.

— Դո՛ւրս. այստեղ զինուորական հիւանդանոց է.. հիւրասենեակ չէ՛... դո՛ւրս...

Այդ րոպէէն սկսած երկու անհաշտ հակառակորդներ են Իգնաթով եւ Գրուզով։

Վերջնական արձակուրդով հիւանդանոցէն ելած, Իգնաթով խաղի սեղանի մը շուրջը կը հանդիպի իր հակառակորդին, որուն հեղնանքի արտայայտութիւններէն խթանուած՝ կը կորսնցնէ 54 հազար րուբլիի գումար մը... զինուորականի պատւոյ խօսքով վճարելի 24 ժամէն։

Իգնաթով իր սպայի ամսաթոշակէն ուրիշ հասոյթ չունի։

Այդ ճակատագրական պահուն բապասող լուսաւոր կին մը՝ Աննա Սապլին կը յայտնուի իրեն [illegible] խոստանալով հրեշտակ սպային վաշխառուի մը միջոցաւ իրեն գտնել այդ գումարը։

Սապլինի դահլիճը՝ Իգնաթով մտած է վարանոտ եւ անհանգիստ։

Լրտեսուհին կարծեցեալ վաշխառուին մերժումը յայտնելէն յետոյ, յուսահատ սպային առջեւ կը դնէ զինուորական գաղտնի ծրար մը, յայտնելով որ բարեկամական ծառայութիւն մը կ'ընէ, սպասելով իրմէն փոխարինութիւն մը — իրեն տեղեկացնել ռազմաճակատներու փոխադրութեան կեդրոնները եւ շարժումները։

Իգնաթով զայրոյթէ դէպի հետախուզը կը նետուի, ստորնութիւնը կանխելու, երբ սրահին դրան առջեւ կը յայտնուին անոնք, լրտեսուհին եւ իրեն հետ գտնուողները ձերբակալելու հրամանագրով մը։

Զինուորական ատեանին առջեւ Իգնաթով ստիպուած է խոստովանիլ իր խաղի կորուստը, բայց կը բողոքէ Սապլինէն դրամ ստացած ըլլալու ամբաստանութեան դէմ։

Այս վերջինը՝ մեղսակիցներու միջոցաւ փախած է բանտէն.

Իսկ խուզարկութեան միջոցին Իգնաթովի գրասեղանին վրայ գտնուած է Գրուզովէ ստորագրուած 54 հազար րուբլիի պարտքին ստացագիրը։

Գրուզով կը հրաժարի դատարան բացատրութիւն տալու իր մէկ խօսքէն կախուած է Իգնաթովի կեանքը։

Երկու սիրային հակառակորդներու հանդիպումը դժնդակ է եւ ողբերգական։

Իգնաթով միշտ կ'ուրանայ իր պարտքը վճարած ըլլալը. իսկ Գրուզով կ'ըդնդէ թէ ինք ստորագրած է ստացագիրը, եւ ուզարկած՝ այն պահուն, երբ Իգնաթով կը ձերբակալուէր Սապլինի դահլիճին մէջ։

Եթէ Գրուզով չուրանէ ստացագիրին հանելուկը՝ Իգնաթով մահուան պիտի դատապարտուի ...

Նաթաշա կ'որոշէ Գրուզովի դիմել, ազդուելով հմայքութիւնը բոլ Գիշերային ճաշարանի մը մէջ, վաճառականին մէկ գինարբուքի սեղանին, ան կը ներկայանայ՝ իր սիրային յուսահատութիւնը գինիին մէջ խեղդել փորձող Գրուզովին ...

Այս վերջինը գուշակած է աղջկան դիմումին շարժառիթը։ Իր քէնը կը բոցավառի աղջկան աղերսանքին տակ։ Անճար է ան. կատաղի իր երիտասարդ հակառակորդին դէմ. զայն պիտի մեռցնէ, 12 գնդակ..

Նաթաշա կը փախի յուսահատ

Զինուորական ատեանի վճռեալ օրուան նիստին, սակայն, երբ Գրուզով խաչին եւ Աւետարանին վրայ երդուելէ յետոյ, կը հրաւիրուի ճշդել վերջնապէս՝ թէ ինչ պայմաններու մէջ ստորագրած է իր ստացագիրը, երկար հոգեկան մաքառումներէ յետոյ, ան խուլ ձայնով մը կը խոստովանի, թէ Նաթաշայի ցանկութեան եւ աղաչանքին զիջելով — անոնց գումարը ստանալու — ստորագրած է երիտասարդ սպան իր խաղի պարտքէն, ընկերով անոր հասցէին գրասեղանին վրայէն գտնուած ստացագիրը։

Անպարտութեան վճիռն է Իգնաթովի համար, որ վերստին կը մեկնի դէպի ճակատ, զգեստաւորուած Նաթաշայի սիրով, մինչդեռ Գրուզով գինիի շիշերով եւ ցիգաններով շրջապատուած, անոնց տխուր եղանակներուն տպաւորութեան տակ կը թաղէ, եւ — կեանքին մէջ առաջին անգամ — կուլայ...

Հարրի Պօռ՝ ինչպէս միշտ խորապէս տպաւորիչ է իր մարդկային խաղով, պարզ միջոցներով, տալով ամէն անգամ իր ստեղծած տիպարներուն հոգեկան կեանքը այնպիսի նրբութիւններով, եւ մանրամասնութիւններով, որոնք անընդօրինակելի եւ կարկառուն կերպով կը ցցեն զանոնք մեր դիմաց, գամելով մեր ուշադրութիւնը պաստառին, հետ ի հետ ապրելով անոնց հետ։

Անապէլլա գրաւիչ եւ յաջող Նաթաշա մը կրցաւ մարմնացնել շատ յաջողապէս.

Սիփինէլլի մանաւորապէս յաջողած է խորհրդաւոր դերերու մէջ, ուր գիտէ իր գեղեցիկ կնոջ հրապոյրներով խաղը [illegible], [illegible] նայուածքի մը կամ շարժումի մը մէջ։

Ուիշար Վիլմի Իգնաթովը գծուած է շատ ճշգրիտ եւ յստակ, [illegible] բաղդի մը բոլոր հատու եւ չոր յատկանիշներով, պողպատի մը խառնուածքով եւ անոր պէս ազնիւ։

Սոուր արուեստագէտներ՝ գնահատելի արժէքներով՝ կը մասնակցին խաղին, կազմելով խնամուած եւ ամուր ամբողջութիւն մը։

Մարինեանի պաստառին վրայ արող այդ ժապաւէնը Փաթէ Նաթանի խաղացանկին արժէքաւոր գործերէն մէկը պիտի մնայ, իր գնահատելի տարրերով։

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱՍՓԻՐԻՆԸ ԱՆԴԱՄ Է ԷՆ-ԱՐ-ԷՅԻ

Խորհրդաւոր գաղտնիքն էր որ կը զուարճացնէր զիս, այն իրողութիւնը թէ ես մէկն էի քաղաքին վեց միլիոն մարդոց, որ հոն կ'ապրէի սպասելով մահուան։ Այս սենեակին մէջ կրնայի մեռնիլ, կ'ըսէի ինքնիրենս, եւ ոչ ոք պիտի հասկնար թէ ինչ պատահեր էր, ոչ ոք պիտի ըսէր, կը ճանչնա՞ք Քալիֆօրնիացի այն տղան, այն որ փապուղին կ'ուսումնասիրէր լուսաւորման, 44րդ փողոցին մէջ, փոքրիկ սենեակի մը մէջ մեռաւ անցեալ օր, առանձին։ Պզտիկ սենեակին մէջ մեռած գտնուեցաւ։

Ոչ ոք պիտի կրնար բան մը ըսել իմ մասիս եթէ մեռնէի, ոչ ոք գիտէր թէ ես Քալիֆօրնիացի էի, թէ փապուղին կ'ուսումնասիրէի, հոն մտած մարդոց մասին նօթեր կ'առնէի։ Մէնհըթընի մէջ իմ ներկայութիւնս լսուած չէր ուստի եթէ անհետանայի, իմ անհետացումս պիտի չզգացուէր։ Գաղտնիք մըն էր եւ տարիքս կը զուարճացնէր զիս։ Ես սովոր էի գիշերուան կէսին ելլելու եւ առտը մասին ծիծաղիլ հանդարտօրէն, խանդարելով սենեակը։

Սենեակը շատ կը բարկացնէր ինծի — դալովս, եւ գիշեր մը ինծի ըսաւ,— Դուն կ'աճապարես, ես ոչ, ես պիտի վկայեմ քու անջատումդ, եւ երբ դուն անհետանաս, ես տակաւին հոս պիտի մնամ հանդարտ։ Պիտի տեսնես։

Այս բանը խնդացուց զիս, գիտէի թէ ճշմարտութիւնն էր, բայց զուարճալի էր ինծի։ Չէի կրնար ծիծաղս բռնել սենեակին վրայ, որ իմ անհետանալս կ'ուզէր։

Սակայն պինդ մը եղաւ։ Ահա թէ ինչ պատահեցաւ։ Տեղս փոխեցի։ Ուրիշ սենեակ մը վարձեցի։ Պատահում էր առանց յաղթանակի։ Իրերս կապեցի եւ գացի Միլս Օթէլը։

Բայց շատ ալ դիւրին չէ պատահումներէն խուսափիլ։ Պատահարը գիտէ մարդը հետապնդելու կերպը եւ իմ Միլս Օթէլի սենեակս նոյն իսկ աւելի չարաճճի եղաւ քան միւսը։ Սենեակը փոքր էր եւ հետեւաբար պէտ-ճախտութիւնը աւելի բարձր։ Պատուհանը վրաս կ'իյնային յիմարութեան ապերախտութեամբը, սակայն ես կը շարունակէի ծիծաղիլ Գիշերուան կէսին կ'իմանայի դրացիներս ծեր եւ երիտասարդ։ Ես կ'իմանայի անոնց քունին մէջէն խօսիլը կեանքին դէմ, կ'իմանայի լալը, շատ լալը։ Այդ տարին շատ մարդիկ կուլային քունին մէջէն։ Առտը վրայ կը ծիծաղէի։ Ամէնէն գէշ բանը որ կրնայ մեզմէ մէկուն պատահիլ — ես կը ծիծաղէի — այդ մահն է։ Պզտիկ բան է։ Ինչո՞ւ կուլաք, մարդիկ։

Յիշողութեան շնորհիւ է որ կուլաք, կ'ենթադրեմ։ Մահը միշտ մարդուն մէջն է, բայց կեանքը երբեմն անոր մէջ այնքան զօրաւոր է որ ոգեխօսը յիշողութիւն մը կը պատճառէ եւ քունին մէջէն լալու ձեւով դուրս կուգայ։

Եւ վշտի պատճառաւ է։ Ամէն մարդ վշտի մէջ է։ Ես կ'ուսումնասիրէի փապուղին եւ կրնայի տեսնել վիշտը ամէն մարդու երեսին վրայ։ Ամէն տեղ փնտռեցի գտնելու համար դէմք մը որ վշտակրած կեանքի մը դիմակը ՉԸԼԼԱՅ, բայց այդպէս դէմք չգտայ։ Մ'հա այս բանն էր որ փապուղին ուսումնասիրութիւնս այնքա՛ն կախարդական կ'ընէր։ Ամիսներու ուսումնասիրութենէ յետոյ, որոշումի մը յանգեցայ Մէնհէթընի մէջ մեր բոլորին մասին։ Սա էր։ Փապուղին մահ է։ Բոլորս ալ դէպի մահ կ'երթանք։ Ոչ մէկ աղէտ, ոչ մէկ սոսկալի արկած, այլ զանազան մահը որ կեանքէն դուրս կուգայ։ Սա այնպիսի սոսկալի իրողութիւն մըն է որ պէտք էր ծիծաղէի այդ մասին։

Շատ մը սենեակներու մէջ բնակեցայ, քաղաքին զանազան մասերուն մէջ, արեւելեան կողմը, արեւմտեան կողմը, վերի թաղը, վարի թաղը, Հարլէմ, Պրոքլին։ Ամէն տեղ նոյնն էր մարդոց դէմքը տառած, շուրջը սատար պատեր եւ մահուան ժպիտը աչքերուն մէջ։

Սակայն իմ հոգս չէր, այդպէս ըսել կ'ուզէի։ Ազգային մեծ ձեռնարկի համար պաշտօնատուններէն մէկուն մէջ պաշտօնեայ էի, իմ բաժինս կը բերէի ամերիկեան երկրի ամէնէն բարգաւաճ ազգը ընելու, իւրաքանչիւր քառակուսի մասնաչափի մէջ աւելի միլիոնատէրեր շինելու, քան միւս ազգերը բոլորը միասին։ Ես կը վճարէի անձնութեան համար, փապուղին նստելու առանձնաշնորհին համար։ Ինքնաշարժ գործիքներու մէջ կը ճաշէի, ամէն տեղ պարապ սենեակներ կը վարձէի, հագուստ, թերթ եւ ասփիրին կը գնէի։

Դիտաւորութիւն չունիմ ասփիրինը այս վաւերաթուղթէն դուրս ձգելու։ Ան շատ կարեւոր է դուրս ձգուելու համար։ Այս պատմութեան հերոսն է ան։

Մենք բոլորս վեց միլիոն հոգի Նիւ Եորքի մէջ ասփիրին կը կլլենք օրէ օր։ Բոլոր ցաւ ունեցողներս պէտք ունինք անոր։ Ասփիրինը խուսափում մըն է, բայց այսպէս է կեանքը։ Ասփիրին կ'առնենք մեր կեանքը շարունակելու համար։ Ան կը մեղմէ ցաւը։ Կ'օգնէ որ քնանաս, կը փոխարինէ արեւը, զօրաւոր արիւնը։ Կը խեղդէ յիշողութիւնը, կը լռեցնէ լացը։

(Մնացեալը յաջորդով)

(2)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ **մելանով**։

ՊՈԼՍՈՅ հայ կաթոլիկ արքեպիսկոպոսարանը «Միլլիյէթ»ի ուղղած նամակով մը կը յայտնէ թէ Տոքթ. Վ. Գասպարեան իրաւունք չունի կրօնական գործավարութեան նուիրելու արքեպիսկոպոսարանի եռաւոր թիւ 31 շրջաբերականը, իբր 17րդ նախակրթարան գործածուելու համար։ Արքեպիսկոպոսարանը կ'աւելցնէ թէ այդ շէնքը կրօնական աշակերտներու եւ եպիսկոպոսական բնակութեան յատկացուած է եւ թէ դատ պիտի բանայ։

«Հ. Մ. Ը. Մ.-Ի ՕՐ»Ը ՓԻԼԻՓՊԷԻ ՄԷՋ

ՖԻԼԻՓՊԷ, 3 դեկտ. (Յառաջ). — Երէկ, կիրակի, մեծ խանդավառութեամբ տօնուեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի օրը Ֆիլիպէի մէջ: Վարձուած էր քաղաքին մեծագոյն սրահը՝ զինուորական ակումբը, որ ոչ միայն ծայրէ ի ծայր ու վերնատունով լեցուած էր, այլեւ բազմաթիւ հանդիսատեսներ քովընտի անցքերուն վրայ ոտքի կը մնային: Ճիշդ որոշուած ժամուն սկսաւ յայտագրի գործադրումը: Երկսեռ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Գ. Օննիկ Մէհթէրեանի, երգեց Շումի Մարշը ու Մեր Հայրենիքը, որոնք յոտնկայս ունկնդրուեցան: Յետոյ՝ [illegible]: Վարդուհի Գալեան արտասանեց «Ձօն առ հայ սկաուտին»: Սկաուտները կատարեցին, ֆիզիքական եւ հայկական դրօշներով, ազատ մարզանքներ: Շատ հաճելի էր գայլիկ-պարիկներու «նուագախումբ»ը, զոր «կը ղեկավարէր» ամենափոքրիկ գայլիկ Արամ Պուրթեան (մկրտուած Արամ Մանուկեանի անունով, տօնակատարութեան մը գիշերը): Մարզիկները կազմեցին, շատ յաջող կերպով, բուրգեր, իրենց խմբապետին՝ ղեկավարութեամբ: Երգչախումբը երգեց նաեւ «Սարերի վրայով գնաց ծը», եւ պուլկարերէն երգ մը: Նեկտար Մինասեան յաջողապէս արտասանեց պուլկարերէն քերթուած մը՝ «Յառաջ, մենք [illegible]»:

«Օր ծռուան» առթիւ խօսելու հրաւիրուեցաւ «Յառաջ»ի աշխատակիցը: Ան հայ երիտասարդութիւնը նմանցուց հէքեաթի այն պատանիներուն, որոնք, փոթորիկէն վերջ, իրենց խեղդուած ծնողներու տառապանքէն մնացած նաւակով կ'ուզեն ափ հանել:

Հ.Մ.Ը.Մ.-ի առաջին բառը՝ «հայ» պէտք է, ըսաւ, այլեւս՝ դադրի սոսկ բովելի մը ըլլալէ ու դառնայ նշանաբան մը. Միութեան գերագոյն պարտականութիւնը նկատեց պատրաստել հայ քաղաքացին — բան մը որ երբեք չենք եղած ըսաւ — ու նկարագրեց ծեր անհատը իր սկզբունքներն ու իտէալները չի զոհեր շահուն ու փառքին: Հայ կեանքը այս վերջիններուն պակասէն կը տառապի: Շեշտեց, «մարմնակրթական» բառին վրայ ծանրանալով, ուժեղ ըլլալու անհրաժեշտութիւնը — մտքով, հոգիով ու մարմնով — քանի որ քրիստոնէական լոզունգը, ինչպէս ըսած է Եղիշէ արք. Դուրեան, ներդաշնակ երգ մը ըլլալու տեղ աններդաշնակ աղաղակ մըն է, մանաւանդ ներկայ դարուն: Ան՝ Հ.Մ.Ը.Մ.-ի գլխաւոր կոչումներէն մին նկատեց հաւատարմութիւնը եւ նուիրումը հայրենիքին: Պարզեց երեք կերպ հայրենասիրութիւնները, — ֆիզիքական, բարոյական եւ գիտակցական: Դրուագներ յիշեց մեր անցեալէն, եւ, օրինակ բերելով [illegible] արշաւանքի ատեն, Հայը եւ հայրենիքը տեսլական նշանաբանքը նկատեց մեր երիտասարդութեան համար, որ, պէտք է շարունակէ թիավարել փոթորիկներուն դէմ, որ մը, Մարաթոնի վազորդին պէս կարենայ ըսելու համար, հոգ չէ թէ իր կեանքին գինով, — «մենք յաղթեցինք»:

Չափազանց հաճելի էր պարիկներու պար-թիթեռնիկ մը որ կը ծաչկուէր [illegible] չարքի, որոնցմէ պարիկներ դուրս եկան յետոյ: Կայտերը եւս կատարեցին ազատ մարզանքներ: Յետոյ, երկսեռ խումբ մը, ազգային տարազով, տուաւ մեզի «Անուշ»ի վերջին տեսարանն վայելչօրէն: Խումբը կատարեց նաեւ ազգային պարեր, կրկնապատկելով արդէն իսկ [illegible] խանդավառութիւնը: Մեծապէս հրահանգիչ էր «Կեանքը սկաուտական բանակումին մէջ» (պատկեր), զոր ցոյց տուին մեզի սկաուտները՝ իրենց պետին՝ Ցակոբ Գամակեանի ղեկավարութեամբ:

Ամէնէն վերջ, Գ. Նեբուզա Աստուածատուրեան, Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Պուլկարիոյ շրջանի տասնամեայ կեանքին մէջ աշխատանքի մեծագոյն բաժինը ունեցողներէն մին, յանուն խմբապետութեան՝ [illegible] բարձրացուց տուաւ արիներու եւ արենուշներու եւ թեւ յորդորեց շարունակել իրենց լաւ ու [illegible] աշխատանքը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՈՒՐ ԵՆՔ

Ներկայ անորոշ ու բախտորոշ օրերը կը պարտադրեն մեզ, ինչպէս միւս բոլոր ստարականներուն, կրկին եւ կրկին զգաստ ու խոհեմ գտնուիլ:

Շատ ըսինք, շատ լսեցինք — չէ են օրերը՝ վաղուան օրը չենք գիտեր ինչ կը ծնի, աշխարհը հոգեկան տագնապի անակնկալներու շրջանն է որ կը բոլորէ: Ինչ խօսք որ մենք ալ ստիպուած ենք աչալուրջ գիտակցութեամբ դարմանը խորհիլ տիրող կացութեան:

Ունի՞նք ել մը, կա՞յ միջոց մը:

Առայժմ մէկ պատասխան. —

Այո՛, եթէ միայն մենք ուզենք, ըմբռնելով մեր ներկայ վիճակը:

Պէտք է խոստովանինք, որ յաճախ մենք մեր իսկ սխալ գործունէութեամբ դժուարացուցած ենք մեր գործը. գնա աւելին, — ուղղակի պատճառ դարձած ենք, տեղի ենք տուած հազար ու մէկ բարդութեանց: Փոխանակ ուժերու անշահախնդիր եւ անկեղծ կեդրոնացման (մանաւանդ ներկայ օրերուն), ոչ մէկ մարդ ու ոչինչ այնչափ ուղղութիւն: Ամէն գրաւոր ձայն մը՝ կարծես իրար խածնելու, հակառակելու համար ստեղծուած ենք: Ինքնագլուխ կոչեր որքան կ'ուզէք, ամէն քայլին նոր հայերէնականներ խմբակներ (ուր էին մինչեւ հիմա) դուրսը, հրապարակային փնճացումներովը իրենց գրութիւնները տաքցուցած կը կարեն, կը նետեն, քիչ մը անդին արձարաններն անոր խմբագրուած թռուցիկներ իրարու ձեռքէ կը խլեն ... Որ մէկը յիշեմ: Կարծես բաւական չէր երէկուան աղէտը վերքերն ու այսօր դարձեալ նոյն ճամբով կը քալենք:

Վերջ պէտք է տալ այս քայքայիչ ու ազգակործան շարժման, պէտք է իւրաքանչիւր ոք ճշդէ ու որոշէ իր տեղն ու դիրքը, իր կոչումն ու արժանիքը:

Երբ հասարակական դիմումներ եւ կոչեր կ'ըլլան, այլ եւս աւելորդ են անհատական ձեռնարկները եւ չին ձու հաւաքոյթները կամ վայրկեան վրոյցները:

ԳԵՂԱՄ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

ՌՈՄԱՆ, (Յառաջ). — Դեկտեմբեր 1ին ընկերվարականներու սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. «Անդրանիկ» խումբին կազմակերպած բանախօսութիւնը:

Որոշեալ ժամուն, ընկեր Ս. Գիլալի բանալով հանդէսը, թէժ հրաւիրեց օրուան բանախօսը, ընկ. Աշոտ Արծրունին, որ հայկական կեանքին համայնապատկերը գծելէ յետոյ ծանրացաւ ընդհ. քաղաքականութեան եւ անոր առթած ժառանգութեանց վրայ: Զրեց Դաշնակցութեան երեսին չպրտուած մեղադրանքները եւ փաստերով պատասխանեց հակառակորդներուն: Յետոյ ժառանգելով կացութեան փափկութիւնը, թելադրեց համախմբուիլ Դաշնակցութեան շուրջ: Բանախօսութենէն յետոյ, ընկեր Արծրունին պատասխանեց բոլոր հարցումներուն: Ներկայ երկսեռ բազմութիւնը մինչեւ կէս գիշեր, հայկական երգերով եւ արտասանութիւններով սրահը թնդացուց, բոլորն ալ դժուարաւ բաժնուեցան ստեղծուած մտերիմ շրջանակէն: Հ. Յ. Դ. խումբը գործի վրայ է, տղաքը բոլորն ալ երիտասարդ են, իրենց բեռը ծանր չի գար: Ապրի՛ք, տղաք, որ հակառակ տիրող տագնապին, միշտ վեր կը պահէք Դաշնակցութեան դրօշը:

Հ. Յ. Դ. Ռոմանի խումբը գիշերային դասընթացք մը բացած է մանուկներու համար: Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան կանոնաւորաբար երկուշաբթի եւ հինգշաբթի ժամը երեկոյեան ութէն տասը, Գ. Հայրապետ Արարեանի բնակարանը: Երեքշաբթի եւ ուրբաթ, երեկոյեան ժամը ութէն տասը, ընկ. Լեւոն Չիլինկիրեանի բնակարանը: Դասատու նշանակուած է Ռոմանի «Յառաջ»ի գործակալ եւ ճէպէլի ուրբերէն ընկ. Սարգիս Գիլալեան, որուն պէտք է դիմել արձանագրութիւններու եւ տեղեկութիւններու համար: Դասերը բոլորովին ձրի են:

Աշակերտներուն թիւը արդէն հասած է 16ի, յոյս կայ որ եթէ յարմար սրահ մը գտնուի, 30ի հասնի:

⁂ Զ. Ռ. Մ. Ժամանճիւղի Ֆութպոլի խումբը առաջին անգամ ըլլալով պարտութեան մատնեց Ռոմանի Ֆրանսական Ֆութպոլի խումբը:

Թղթակից

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԼԱՆՍ, 6 դեկտ. — Հ. Յ. Դ. Կոմիտէին կազմակերպած հրապարակային դասախօսութիւնը անցաւ մեծ ոգեւորութեամբ, կիրակի 2 դեկտ.: Կը նախագահէր ընկ. Ն. Թէպոյեան: Ժողովը սկսելէ առաջ բոլոր նստարանները գրաւուած էին: Օրուան դասախօսն էր ընկ. Ա. Արծրունի, իսկ նիւթը՝ «Հայ կեանքը, ներկայ քաղաքական կացութիւնը եւ Հ. Յ. Դ.-ի դերը»:

Ունկնդիր հասարակութիւնը լարուած ուշադրութեամբ մտիկ ըրաւ մինչեւ վերջը: Ընկեր դասախօսը պարզեց Հայաստանի շուրջ լարուած մեքենայութիւնները, ռուսական բանակին Կովկասէն հեռանալէն վերջ՝ (նշուած չարաչուք դաշնագիրը Պրեստ Լիթովսք), Թուրքին դաւերը Հ. Հանրապետութեան դէմ, Թուրք-բոլշեւիկեան գործակցութիւնը Սրփայէն Երզրում, մինչեւ Բաղու: Բացատրեց թէ մեր քաղաքական աղէտները հետեւանք են այդ դաշնագրին: Զաղկեց նաեւ սովետներուն տնտեսական քաղաքականութիւնը, որուն հետեւանքով Ռուսաստանի ժողովուրդը եւ մասնաւորի գիւղացին չարաչար կը տառապի: Ներգաղթի մասին ալ խօսելով, ըսաւ թէ վերջին տասը տարիներու ընթացքին 30,000 հայ գաղթական փոխադրուած է երկիր, իսկ անոնց դիմաց 120,000 Թուրքեր: Այս բոլորի եւ ուրիշ հարցերու մասին միայն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է որ կը խօսի եւ կը գրէ, միւս հոսանքները այդ կարգի ժառանգութիւնները կը համարեն հակահայաստանեան: Ընկերը երկարօրէն խօսեցաւ նաեւ գաղութներու կացութեան մասին: Դասախօսութենէն վերջ եղան՝ շարք մը հարցումներ բոլոր հոսանքներու պատկանողներու կողմէ: Մեր հակառակորդները մասնաւորաբար կը խօսին փետր.-ապստամբութեան եւ Ալէքսանդրապոլի դաշնագրի մասին: Ընկ. Արծրունի փաստացի պատասխանեց բոլոր հարցումներուն եւ ի մէջ այլոց յիշեց բոլշեւիկ Բորեանի ռուսերէն գիրքը որ ամբաստանագիր մըն է իշխանութեան դէմ եւ տպուած է Լենինկրատ, 1929ին:

⁂ Երկուշաբթի երեկոյ գացինք Փոնվա, ուր կը սպասէին այդ քաղաքին եւ Սէն Ժիւլիէնի ընկերներն ու համակիրները, մինչեւ 7 քիլոմէթր հեռաւորութենէ եկած Վալանսի [illegible] ներկայացուցիչը ժողովը բացելով խօսք տուաւ ընկ. Արծրունիի, որ խօսեցաւ օրուան հարցերու մասին: Այս առթիւ ալ եղան շատ մը հարցումներ: Յետոյ տեղի ունեցաւ վեց նորընծաներու երդման արարողութիւնը: Յուզիչ էր տեսարանը: Ահա երիտասարդներ որ հակառակ տնտեսական եւ գործազրկութեան տագնապին, համարձակօրէն կը մտնեն Դաշնակցութեան շարքերը: Ներկայ ընկերները կարգով սեղմեցին նորընծաներուն ձեռքերը: Սէն Ժիւլիէնի եւ Փոնվայի ընկերները միացած խումբին անունը դրին Հ. Յ. Դ. Փոնվայի «Յառաջ» խումբ, կապուելով Վալանսի կոմիտէութեան: Այս առթիւ բաժակաճառեր խօսուեցան աքսորականներու, հին եւ նոր ընկերներու եւ ղեկավարներու, դաշնակցական մամուլի եւ անոնց խմբագիրներուն կենացը: Ուրախութիւնը շարունակուեցաւ մինչեւ կէս գիշերուան ժամը մէկը, վերջին բաժակները պարպուեցան Հայաստանի, հայ ժողովուրդի եւ յեղափոխութեան համար: Երբ խմբովին արձարանէն դուրս կուգայինք, ընկերները դեռ չէին ուզեր բաժնուիլ:

Սուրհանդակ

ՏԱԳՆԱՊԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ, (Յառաջ). — Ինչպէս գրուած էր «Յառաջ»ի տարեկան տեսութեան մէջ, գործազրկութիւնը այս տարի սուր հանգամանք ստացաւ եւ օրէ օր կը ծաւալի:

Գործարանները կը շարունակեն կրճատել բանուորներու թիւը, անշուշտ սկսելով օտարներէն: Փոքր առեւտրականները եւ արհեստաւորները, որոնք օտար գործաւորներ կը պահէին, սկսած են արձակել, Ֆրանսացի առնելու համար:

Շատ մը ընտանիքներ ծանրաբեռնուած [illegible], կ'ապրին կառավարական նպաստով: Իսկ երկար ատեն անգործ մնացողներու համբերութիւնը շատ շատ է: Եթէ կառավարական վերջին որոշումները կէտ առ կէտ գործադրուին, պիտի [illegible] գործաւորներու խոշոր թիւ մը, ինչ որ մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ [illegible]:

Անհրաժեշտ է շարունակել հաւաքական ձեռնարկները եւ մեղմացնել [illegible]:

Մ. Ջէր Պետրոսեան

[illegible]ուած գործազուրկներու թիւն է 2507, առանց որ եւ է կուսակցական խտրութեան:

Պիտի ուզէինք որ ճիշդ ըլլային արուած յուսադրութիւնները եւ մանաւանդ վերջ գտնէին բաժանումներն ու խռովութիւնները եւ [illegible]:

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՆԵՐԳԱՂԹԸ

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (30 նոյեմբեր).

— «1924—25ին փոխանակուած Թուրքերուն մեծ մասը, որոնք եկած էին Արեւմտեան Թրակիայէն, փոխադրուեցան ծովակի Արեւելեան նահանգները: Տեղաւորման գլխաւոր նպատակն էր լեցնել կարելի եղածին չափ, ամայի Արեւելեան նահանգները:

Փոխադրուածներուն մեծ մասը սակայն փճացաւ աննպաստ կլիմայի ազդեցութեան տակ, միւսները ցրուեցան եւ հեռացան նոյնքան աննպաստ միջավայրի մը սահմաններէն:

Անկէ վերջ է որ Թուրքերու խնդիրը տուն եկաւ եւ [illegible] ուշադրութիւն սկսան դարձնել Թրակիոյ վրայ: Հոն փոխադրեցին Արեւելեան նահանգներու մարզպան Իպրահիմ Թալին, Թրակիոյ շրջանին համար [illegible] ընդհ. քննիչութիւն մը:

Ներգաղթողները մեծամասնութեամբ, կարելի է ըսել նոյնիսկ ամբողջութեամբ, ըլլալով Պալքանեան թերակղզիի ժողովուրդը, թէ աւելի շուտով կ'ընտելանան Թրակիոյ կլիմային որ քիչ տարբերութիւն ունի Պալքանեան երկիրներու կլիմային եւ թէ միջավայրին:

Յետոյ նկատի առնելով Թրակիոյ հողային [illegible] գաղթողներուն համար, Եւրոպական տեսակէտէն եւս մեծ խնայողութիւն մըն է թուրք պետական պիւտճէին համար:

Այս տեսակէտէն [illegible] եւ հետաքրքրական է տեղաւորման համար եղած ծախքերու բաղդատականը: Նոյն տարուան ընթացքին 50,000 ոսկի ծախսուեր է Արեւմտեան նահանգներուն համար ուր զետեղուած են, ինչպէս ըսինք, 14336 հոգի, իսկ 250,000 ոսկի, այսինքն հինգ անգամ աւելի, Արեւելեան նահանգներուն համար, ուր զետեղուած են միայն 1623 հոգի:

Այսպէս, տեղաւորման էական նպատակը ձախողած ըլլալ կը թուի Թուրքերուն համար, քաղաքական թէ տնտեսական տեսակէտէ, քանի որ տնտեսապէս եղաւ — եւ դեռ մինչեւ ալ տնտեսապէս պիտի ըլլայ — աշխատաւոր եւ արհեստաւոր ձեռքեր առնելու ամայացած Արեւելեան նահանգներուն մէջ:

Հայերէն վերջ, միեւնոյն սխալով փճացուցին ու կը փճացնեն նաեւ Քիւրտերը, Արեւելեան նահանգներուն մէջ ուր մեռելային [illegible] ամայութիւն մըն է որ կը տիրէ:

Երբեմնի շէն ու շէնցող [illegible] աւերակոյտ մըն է այսօր ամայի եւ խոպան: 18 հազար հայութիւն ունեցող Վասպուրականի մէջ այսօր 30—35 հազար ընդհ. բնակչութիւն կայ միայն:

Նոյն բաղդատական պատկերը նաեւ Արեւելեան միւս նահանգներուն մէջ:

Ու այս ամայութիւնը [illegible] մինչեւ այն ատեն ուր այդ երկրին խնամքն եւ ժառանգական տէրը՝ հայ ժողովուրդը երթայ տիրանալ անոր եւ շէնցնել զայն»..:

Ապարդիւն է, եւ ապարդիւն, ամէն [illegible] որ կը գործադրուի Թուրքերու կողմէ, շէնցնելու համար զայն:

Լայնածաւալ ամայութիւն մը կարելի չէ շէնցնել ու ծաղկեցնել «Քէք-մանէներով»: Այդ կարելի է մի միայն գիտական [illegible] եւ եւրոպական խորունկ զանձով, որուն ներկուրեմն ալ զուրկ է Թուրքիան:

Կարելի չէ նաեւ, ժողովուրդ մը բազմացնել, [illegible] ու գուշակութիւններով ու տասը տարիէն 35 միլիոնի վերածել Թուրքիոյ ժողովուրդը:

Պատմութիւնը «[illegible]» չունի:

Կայ սակայն այլապէս [illegible] արգելք մը այդ շինարարութեան:

Պատմութիւնը իր դատավճիռը ունի, անխուսափելի եւ անջնջելի:

Եւ իր գահերու գերեզմանին վրայ, [illegible] ցանած ո՛չ ծաղիկը եւ ո՛չ ալ ցորենը կրնայ բուսնիլ. զուր է»:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՄԵՐ ՀՈՂԵՐԸ

ԿՈՒՌՆԷՎԻԼ. — Այս արուարձանին մէջ, որ կը գտնուի Փարիզէն քսան քիլոմէթր հեռու, հայեր հաստատուած են 1930էն ի վեր: Անոնք [illegible] գործած են, ոմանք ապարդիւն հող գնած ըլլալով, կը տառապին կարգ մը խոտութիւններէ:

Կուռնէվիլը այժմ ունի 34 ընտանիք կամ 139 անձ: Ունինք 40 աշխատաւոր, 23 նպաստընկալ եւ վեց անգործ: Դժբախտ մըն ալ կանոնաւոր թուղթ չունենալով չի կրնար որ եւ է գործ ճարել: Աշխատողներէն ոմանք արհեստով կը զբաղին, ոմանք գործարաններուն մէջ, սակայն միշտ վախի մէջ են:

Ս. Նազարեան

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (6)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱՔՔԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

»»»..«««

Տարաձայնութիւն կայ նոյնիսկ որ, դիմադիծը անճանաչելի ըլլալու աստիճան փոփոխութիւն կրած է:

Ժընեւէներն ու ուրիշ զանազան թղթեր կը քննէին Պիւրհանէտտինէ, Սպահատինէ, Ա. Քարատովարէ եւ Արաք Իզզէթէն բաղկացեալ յանձնախումբի մը կողմէ: Արտակարգ խնդիրները միայն կը տեղեկացնեն իրենց:

Փարիզի հետ յարաբերութիւն մշակող երեք—չորս ժամանճիւղեր կային Պոլսոյ մէջ: Այս ժամանճիւղերէն միոյն կողմէ Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյին գրուած նամակի մը մէջ, Պոլսոյ կացութեան մասին հետեւեալ տեղեկութիւնները կը տրուէին.

— «Սուլթան Համիտ, Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիին ժէօն-Թիւրքերուն հետ թղթակցութիւն ու յարաբերութիւն մշակելուն համոզումը գոյացուցած ըլլալով, հրամայած է իր լրտեսներուն, որպէսզի անպատճառ եւ ամէն գնով տեղեկանան թէ՝ թղթակցութիւնը որոնց միջոցաւ կը կատարուի: Ահա այս պատճառով ոստիկանական նախարար Շէֆիք, զինուորական վարժարաններու քննիչ Իսմայիլ, Զէքքի Մէհմէտ եւ Սկիւտարի կառավարիչ Համտիին մարզիկը, Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիին ապարանքը շրջապատելով, հեռու կացողի մասին «ժուռնալ» կուտան:

Պոլսէն Փարիզ ղրկուած բոլոր նամակներուն մէջ եղածին նման, այս նամակն ալ կը վերջանայ Ապտիւլ Համիտին հիւանդութեան եւ ի մօտոյ վախճանելու հաւանականութիւններով:

«Այս օրերս Սուլթան Համիտի հիւանդութիւնը սաստկացած եւ վտանգաւոր հանգամանք մը առաջացած է: Այն աստիճանի որ, շատերու կարծիքով, հազիւ թէ կարողանայ երկու ամիս եւս ապրիլ: Սակայն Ապտիւլ Համիտին սատկելուն ակնկալութեան սպասելէ առաջ, ուրիշ շատ աւելի կարեւոր հարց մը կը ներկայանայ: Աւելի, Աստուած մի արասցէ, Պիւրհանէտտին էֆէնտիի սուլթանական գահ բարձրանալու կարելիութիւնն է: Շատ շատերէն իմացայ որ, Ապտիւլ Համիտ կ'աշխատի եղբայր արքայազուն Պիւրհանէտտին էֆէնտին գահաժառանգ նշանակել: Եթէ այժմէն միջոցներ ձեռք չառնուին, յետոյ գործը գործէն անցած կ'ըլլայ, եւ այս օրերն ալ կը փնտռենք»:

Պիւրհանէտտին էֆէնտիի գահաժառանգ նշանակուելու հաւանականութիւնները մտահոգութիւն կը պատճառէին Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութեան: Մասնաճիւղերէն եկած եւ Եւրոպական մամուլին մէջ երեւցած լուրերն ալ աւելի կը սաստկացնէին այս մտահոգութիւնը: Այս պատճառաւ, կուսակցութիւնը, պաշտպանութեան միակ զէնքը եղող իր հրատարակութիւններով, սկսաւ աշխատիլ արգելք հանդիսանալու համար այս ձեռնարկին: Միւս կողմէ, Ֆրանսերէն լեզուով խմբագրուած յիշատակագիր մը ղրկեց Պոլսոյ մեծ պետութեանց դեսպաններուն: Կուսակցութիւնը ի միջի այլոց կը յայտարարէր.

— «Օսմ. ազգը իր այժմու կացութեան բերումով կը տառապի: Թուրքիոյ մէջ առեւտրական եւ ելեւմտական շահեր ունեցող օտարներն ալ, օրուան վարչաձեւէն ծնունդ առնող կացութեան բերումով վնասներու կ'ենթարկուին: Ուրեմն, թէ տեղացիներուն եւ թէ օտարականներուն շահը կը պահանջէ որ, երկրին մէջ կարգ կանոնին վերահաստատման փափաքող ըլլան:

«Անհամ է ձեր վախճանութեան, որ երկիրը քանդող այս կացութիւնը առաւելապէս կը բխի ընդունուած օրէնքներուն եւ կանոններուն չգործադրուելէն: Այժմ ալ կ'ապահովցնենք մեզ թէ՝ երկիրը դէպի կործանում առաջնորդող այժմու կառավարութիւնը պատրաստութիւններ կը տեսնէ՝ ամենասարսափելի հարուածը իջեցնելու մեր օրէնսդրութեան:

«Սուլթան Ապտիւլ Համիտ, իր ներկայացուցած վարչաձեւը տեւականացնելու մտօք, ժառանգականութեան օրէնքը փոփոխութեան ենթարկել եւ իր չորրորդ զաւակը՝ Պիւրհանէտտին էֆէնտին գահաժառանգ [illegible] կ'ուզէ: Այս նպատակին հասնելու համար, Սուլթանին շրջապատը չպիտի վարանի՝ ներկայ գահաժառանգն ու միւս արքայազուն իշխաններուն գոյութիւնը մէջտեղէն վերցնելու:

«Մենք պարտք սեպեցինք, յայտարարութիւնով մը զգուշացնել ժողովուրդը՝ իր գլխուն վերեւ պատրաստուած վտանգին հանդէպ: Միեւնոյն ատեն պարտականութիւն համարեցինք ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրել այն ծանր հետեւանքներուն վրայ, որոնք կրնան յառաջ գալ միջազգային շահերու վնասի ենթարկուելէն, նման քմահաճ կարգադրութիւններու բերումով:

«Եթէ այս կացութեան բերումով խռովութիւն եւ յեղափոխութիւն մը ծագի, կուսակցութիւնը իր ամբողջ ուժով պիտի աշխատի ապահովել անձի անձեռնմխելիութիւնն ու օտարներուն իրաւունքները:

«Ամէն կարգի տակնուվրայութիւն խափանելու համար կը բաւէ յարգել մեր նուիրական աւանդութիւնները, եւ անմիջապէս գործադրութեան դնել 1878ի սահմանադրութիւնն ու ի զօրու եղող օրէնքները»:

1907 Յունուարին, Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութիւնը հետզհետէ կ'ուժեղցնէր իր գործունէութիւնը: Այս պատճառաւ, պաշտօն տուած էր իր ընդհ. քարտուղար Սայիտ Քէնան պէյին, որպէսզի պտոյտ մը կատարէ Թուրքիոյ սահմանակից երկիրներուն մէջ: Իբրեւ ճանապարհածախս 300 ֆրանք ստանալէ յետոյ, 1907ի յուլիս ամսուն ճամբայ հանուած էր Սայիտ Քէնան պէյ: Քարոզչական այս ճամբորդութեան արդիւնքը եւ հետեւանքները հասկնալու համար, Պիրէօսէն եւ Աթէնքէն Փարիզ ղրկած նամակներուն կարգ մը մասերը կ'արտագրենք ստորեւ.

«Մեր նաւը նաւահանգիստ մտաւ թէ չէ, հարիւրաւոր նաւակներ շրջապատեցին մեզ: Նաւավարներու վոհմակը մագլցեցաւ նաւուն ի վեր: Փառք Աստուծոյ, առանց «հէյպէ»ն թողնել տալու, յաջողեցայ մաքսատուն հասնիլ: Որովհետեւ բազմաթիւ տեղացի Յոյներու վերաբերմունքն ու հովանոցներն անգամ գողցեր էին: Մաքսատան մօտիկ հասարակ պանդոկ մը իջեւանեցայ, բայց մէկուկէս ֆրանքէն պակաս անկողին չգտայ: Փարիզէն աւելի սուղ է այս պզտիկ քաղաքը:

(Շար.)

վրայ դնել խնդիրը: Մինչ Պելկրատ Հունգարիոյ բացարձակ դատապարտութիւնը կը պահանջէ, Հունգարիա կ'առարկէ թէ ամբաստանութիւնները չեն ապացուցուած եւ թէ կ'ուզեն քաղաքական սադմախաղի մը զոհ դարձնել զինքը եւայլն:

Իրազեկներ կը հաւատան թէ Եուկոսլաւիա կ'ուզէ ճնշել Ֆրանսայի վրայ, սպառնալով Գերմանիոյ միանալ, մանաւանդ որ այս միջոցին Ֆրանսա կը ջանայ սերտ յարաբերութիւններ հաստատել Սերպերու աւանդական ոսոխին՝ Իտալիոյ հետ: Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարարը եւ պատուիրակը բացէ ի բաց կ'ըսեն թէ չեն կրնար Պելկրատ վերադառնալ առանց միասին տանելու Հունգարիոյ դատապարտութեան լուրը: Մտահոգութիւնը ծանր է նաեւ անոր համար որ, եթէ Եուկոսլավիոյ ներկայացուցիչները պարտուին, զինուորական տարրը գերակշիռ ազդեցութիւն պիտի ստանայ այդ երկրին մէջ

Անհրաժեշտ է արգիլել ահաբեկչութիւնը

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը չէշտելէ յետոյ թէ Եուկոսլավիոյ հողային ամբողջութիւնը անհրաժեշտութիւն մըն է խաղաղութեան համար, առաջարկեց միջոցներ խորհիլ ահաբեկչութիւնը խափանելու համար:

— «Հարցը այն չէ որ սահմանափակուի ապաստանի իրաւունքը որ կրնայ ընծայուիլ քաղաքական փախստականներու, միջազգային իրաւագիտութեան տրամադրած պարտաւորութիւններով, ոչ ալ մեր միտքէն կ'անցնի վնասել հանրային ազատութեանց, այն սահմանին մէջ ուր այդ ազատութիւնները կը ճանչցուին իւրաքանչիւր պետութեան կողմէ. Բայց ապաստանի իրաւունքը եւ անոր տրամադրած ազատութիւնները անըմբռնելի են առանց պարտաւորութեանց,— թէ այն անձերուն համար որ կ'օգտուին եւ թէ պետութեանց համար: ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՆՈՐ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐ ՄԸ ՀԱՍՏԱՏԵԼ: ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է ՈՐ, ԱԶԳԱՅԻՆ ԳԵՏՆԻ ՎՐԱՅ, ԱՊԱՀՈՎՈՒԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՈՃԻՐՆԵՐՈՒ ԱԶԴՈՒ ԶՍՊՈՒՄԸ: Իմ կառավարութիւնս այժմէն իսկ անոր սկզբունքները կը դնէ Ա. Դ. Խորհուրդին առջեւ եւ իրեն կը վերապահէ որոշ առաջարկներ ներկայացնել այս մասին: Ազգերու Դաշնակցութիւնը պէտք է վճռապէս գործէ այս ճամբուն վրայ: Ոճիրը չի կրնար քաղաքականութեան գործիք մը դառնալ: Այս սպանութիւնները, որ կը կրկնուին առնէ մը ի վեր, ե՛ւ անարգանք են քաղաքակրթութեան ե՛ւ սպառնալիք խաղաղութեան համար: Ձի բաւեր ձաղկել, չի բաւեր քաղաքական բարոյականի սկզբունք մը մէջտեղ դնել, անհրաժեշտ է որ Ա. Դ. Խորհուրդը գործէ: Այս վճռաբանութեանց եզրակացութիւններէն մէկը պէտք է ըլլայ միջազգային կանոնագիր մը»:

Ծանր միջադէպ մը Իտալիոյ եւ Հապէշիստանի միջեւ

Այս անգամ շատ աւելի ծանր հանգամանք ունի Իտալիոյ եւ Հապէշիստանի միջեւ ծագած միջադէպը: Երկու կողմէ զոհերուն թիւը հարիւրը կ'անցնի: Հապէշիստան պատասխանատուութիւնը Իտալացիներուն վրայ ձգած ըլլալով, իտալական կառավարութիւնը ուժգին բողոք մը հրատարակեց եւ կատարեալ գոհացում կը պահանջէ: Կը թուի թէ Իտալիա վերջ ի վերջոյ մաս մը հող պիտի գրաւէ Հապէշիստանէն:

Ֆրանսայի ճակատը այս վէճին մէջ

Ահաւասիկ Պ. Լավալի ճառին գլխաւոր մասերը.

— «Եուկոսլավիոյ կառավարութիւնը ամէնէն փայլուն ապացոյցը տուաւ իր խաղաղասիրութեան մասին: Խորապէս խոցուած՝ իր հայրենասիրութեան մէջ, յաղթելով իր վիշտին, ան չուզեց արդարութիւնը իր ձեռքով գործադրել, ինչպէս բրին ուրիշներ, 20 տարի առաջ: Ան ուզեր ուղղակի դէպի Ժընեւ եւ մեր որոշման կը սպասէ: Անհրաժեշտ է ի գործ դնել Ա. Դ. Խորհուրդին ամբողջ բարոյական հեղինակութիւնը, որպէսզի գոհացում տրուի Եուկոսլավիոյ եւ այսուհետեւ անկարելի դառնան Մարսէյլի պէս ոճիրներ»:

»»» · · «««

ՎԵՑ ԿԱՐՄԻՐՆԵՐ ԿԱԽՈՒԵՑԱՆ, դեկտեմբեր 8ի առտու, Ֆիլիպէի, Խասքովայի եւ Ստարա Զակորայի մէջ (Պուլկարիա): Ասոնք մահուան դատապարտուած էին, համայնավարական բջիջներ կազմած ըլլալով կարգ մը զօրանական պահակազօրքերու մէջ

ԼԻՐԻՆ ԳԻՆԸ պաշտպանելու համար խիստ միջոցներ ձեռք առնուեցան Իտալիոյ մէջ: Առեւտրականներու եւ դրամատուններու արտասահմանեան բոլոր պահանջները լիրէ պիտի փոխածուին, որուան սակով, եթէ անմիջապէս վճարելի են, կամ յարմար սակով մը, եթէ անմիջական չեն: Բոլոր անհատները պարտաւոր են 1934 դեկտեմբեր 31էն առաջ յայտնել իրենց արտասահմանի հարստութիւնները եւ իրենց օտար արժէթուղթերը, եթէ նոյնիսկ արտասահմանի մէջ կը գտնուին անոնք: Շատ խիստ պատիժներ նախատեսուած են անսաստողներուն համար:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՀԱՇՄԱՆԴԱՄՆԵՐԸ նոր ցոյց մը կատարեցին կիրակի օր, անձրեւին տակ, Օփերայի հրապարակին վրայ: Թափօրը արգիլուած ըլլալով, ցուցարարները բերերով եւ անթացուպերով յարձակեցան ոստիկանական շրջթային վրայ եւ ծեծեցին ոստիկանները, որոնցմէ չորս հոգի ծանրապէս վիրաւորուեցան: Հինգ հարիւր ոստիկաններ կը հսկէին բարեկարգութեան: Հաշմանդամներէն շատերը եկած էին իրենց կիներուն հետ, կէսօրուան ճաշով եւ հովանոցներով:

4—5000 ԶԻՆՈՒՈՐԷ պիտի բաղկանայ Սարի բարեկարգութեան սահմանուած միջազգային զօրագունդը: Երկու վաշտ պիտի ղրկէ Անգլիա, երկու վաշտ՝ Իտալիա, մէկ վաշտ ալ՝ հոլանտական եւ շուէտական խառն: Պիւրաւոր հրամանատարները պիտի ըլլան անգլիացի եւ իտալացի զօրավարներ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Հրազդան», «Քրիստափոր», եւ «Աղբիւր – Սերոբ» միացեալ խումբերու դասախօսութիւնը, տեղի կ'ունենայ այս երեքշաբթի, (11 դեկտեմբեր), ժամը 8.30ին, Au Clair de lune (Place d'Italie) սրճարանի վերնայարկը

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

Նիւթ՝ Պատերազմի վտանգը եւ ուժերու դասաւորումը Եւրոպայի մէջ».

Ներկայ կրնան ըլլալ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները:

Այրի Տիկին Միհրան Պարթեւեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Քիւրքճեան, Տէր եւ Տիկին Արայ Պարթեւեան, Օրիորդներ Էմմա եւ Սոնա Քիւրքճեան, Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Պարթեւեան, Վահան, Մելիք եւ Հրանտ Թոհիկեան, Սեթեան եւ Օ. Դաւթեան ընտանիքները, Օր. Ատրինէ Թոյիկեան, Տիկին Աննիկ Տէօվլէթեան, Օր. Ճիզմէճեան, Պ. Պ. Եդուարդ եւ Ջզօն Պարթեւեան, Տէր եւ Տիկին Կ. Տէօվլէթեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Ն. Գալէնտէրեան եւ զաւակունք, ինչպէս նաեւ Գարեօյանեան, Տէր Յակոբեան, Սրվանեան, Թէքէեան, Խապալեան, Երամեան, Գապաքճեան եւ Ասլանեան ընտանիքները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, եղբօր, տագրոջ եւ ազգականին՝

ՄԻՀՐԱՆ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ (Աւսուցիչ)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ դեկտ. 8ին: Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, երեքշաբթի առաւօտ ժամը 11ին իր բնակարանին մէջ, 23, Saint Maur des Faussées, La Garenne: Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Հաղորդ. միջոցներ.— Շոգեկառք՝ Paris—Bastille ժամը 10ին, իջնել St. Maur—Créteil կայարանը. օթօպիւս՝ Շաթօ տը Վէնսան թիւ 110A եւ 110B, իջնել Gare St. Maur, հանրակառք՝ Louvreէն թիւ 111:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Mme. Achik Dubrulle, Օր. Օր. Շ. Պիօնեան եւ Ա. Անանեան, Պ. Պ. Գ. Բալայեան, Ե. Գայըքճեան, Ե. Սարգիսեան, իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Արժ. Կարապետ աւագ քհնյ. Մանուկեանի եւ իր ընտանիքին, Տէր եւ Տիկին Աշոտ Տէր Կարապետեանի եւ իրենց ազգականներուն իրենց որդւոյն, եղբօր եւ ազգականին՝

ԱՐՏԱՇԷՍ ՏԷՐ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

վաղաժամ եւ դառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 11ին, Թուրիզի մէջ:

FILMS RECOMMANDÉS

ՓԱՐԻ ՆԱՅԱՆԻ ՍԻՆԵՄԱՆԵՐԸ

ՑԱՑԱԳԻՐ 7 — 13 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

MARIGNAN. Les nuits moscovites (Harry Baur, Annabella)
MARIVAUX. Tartarin de Tarascon (Raimu)
MOULIN ROUGE. Caravane (Charles Boyer, Annabella)
IMPERIAL. Un homme en or (Harry Baur)
OMNIA CINE INFORMATION. Actualités mondiales — L'Afrique occidentale Française
VICTOR HUGO. Symphonie inachevée (vers orig. s.t.f.)
ROYAL. Chabichou (2éme époque de Sidonie panache) Rêve à deux
BARBES Sidonie panache (1 film) — Lady For a day
BELLEVILLE. Programme de Music—Hall
CAPITOLE Sidonie panache (1 film) — Lady For a day
DEMOURS Sidonie panache (1 film) — Lady For a day
EXCELSIOR. Sidonie panache (1 film) — Lady For a day
FEERIQUE. Si j'étais le patron — Les Malabares
LECOURBE. Si j'étais le patron — Les Malabares
LOUXOR Sidonie panache (1 film) — Lady For a day
LUTETIA. Symphonie inachevée — Jalousie
LYON. Sidonie panache (1 film) — Lady For a day
MAGIQUE. Les bleus de la marine — La faune sous marine
MAINE. Si j'étais le patron — Les Malabares
METROPOLE. Sidonie panache (1 film) — Lady For a day
MONTPARNASSE. Sidonie panache (1 film) —Lady For a day
MOZART. Sidonie panache (1 film) — Lady For a day
PALAIS DES GLACES. Si j'étais le patron — Les Malabares
PATHE ORLEANS. Si j'étais le patron — Sur scène: Les ballets Golden
RECAMIER. Si j'étais le patron — Les Malabares
ROCHECHOUART. Sidonie panache (1 film) —Lady For a day
SAINT CHARLES. Sidonie panashe (1 film) — Lady For a day
SAINT CHARLES Sidonie panache (1 scène: Nobad et ses Nobadiens
SELECT. Sidonie panache (1 film) — La dy For a day

BANLIEUE

ALHAMBRA D'ASNIERES. La dactylo se marie — Malacca
CASINO DE CLICHY. Princesse par intérim — Rapt d'enfant
COLOMBES. Symphonie inachevée — Jalousie
KURSAAL AUBERVILLIERS La dactylo se marie —Malacca
KURSAAL BOULOGNE. Le scandale — Gaicha, fleur du Japon
OLYMPIA DE CLICHY La crise est finie — L'Aigle et le vautour
PATHE CINEMA PALACE (Boulogne). Chanson de Paris — Les deux papas

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կեսարիոյ, Փաքրիկ Ինճէսու գիւղէն Սարգիս Գիւլեան 28 տարեկան, հօր անուն՝ Եղիա, մօր անուն՝ Իսդաբէր, որ տարագրութեան ժամանակ կորսնցուցած է ծնողքը եւ ազգականները, ներկայիս կը գտնուի Ֆրանսա եւ կը փնտռէ իր մօրեղբայրները, որոնք Ամերիկա ըլլալ կը կարծուին, նոյնպէս իր հօրեղբօր աղջիկը Մարթա, որ Սուրիոյ Սուր քաղաքը կը գտնուէր Ցեխնայինները մասին սայլ լուր տուողին մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրուի: Հասցէ՝ Սարգիս Գիւլեան (Խաչատուրեան), 7, Rue dePuy, Romans (Drôme), France.

Կը խնդրուի արտատպել «Հայրենիք» օրաթերթէն:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Dameame, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (44)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

Թարգմ. Ա. ՀԱՐԵԼԵԱՆ — Գրեց՝ ՐՕԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

Օր. Փիլըր մտածեց որ անպատեհութիւն մը չկար Սըր Ճօնին ըսելու թէ ուր գացած էր. ամենափոքր կասկածն անգամ չունէր թէ օգնական - ոստիկանապետին ճամբորդութիւնը վիրաւորեալին հետ կապուած խնդիր մըն էր:

— Այո, Սըր Ճօն, Փլիմութ գնաց:

— Փլիմո՞ւթ:

Սըր Ճօն մեծ դժուարութիւնով ինքզինքը զսպեց: Հ. Ա. ի՞նչ բանի համար Փլիմութ գացած կրնար ըլլալ: Անշուշտ Կլօրիայի հետ կապ ունեցող խնդիր մը չէր: Բայց պէտք է համոզել Օր. Փիլըրը ասոր պատասխանը տալու առանց իր հարցումին:

— Այո. կը տեսնէք Սըր Ճօն, ասիկա բացարձակ գաղտնիք է, Հ. Ա. Փլիմութ գնաց այդ յարգարժելի մարդասպան Սպիտակ Արծիւը գտնելու յոյսով

Ով կրնայ... ըսել ...

Հ. Ա. ի՞նչ իմացած էր. ինչպէ՞ս յաջողած էր Կլօրիայի հետքերուն վրայ երթալ: Անշուշտ այդ նաւուն վրայ կը յուսար իր ձերբակալութիւնը կատարել: Եթէ իր միտքը չարչրկող հարցումները ըսէր անոր, աղջիկան միտքին մէջ կասկած պիտի արթնցնէր եւ բերանը պիտի գոցէր:

—Ուրեմն կը յուսայ անիկա Փլիմութի մէջ ձերբակալել, է՞հ. բառ յուզումը զսպած: Զարմանալի բան: Տակաւին առջի օր Հ. Ա.ի հետ Սպիտակ Արծիւի մասին կը խօսէինք, եւ ինծի բնաւ չըսաւ որ Փլիմութի մէջ կը յուսար գտնել անիկա:

— Ինքն ալ մինչեւ այսօր չէր գիտեր, Սըր Ճօն, բայց Օր. Փիլըր եւ թեթեւ մը ժպտեցաւ: Իրապէս ես ալ մեծ բան մը չեմ գիտեր այդ խնդրի մասին: Իմացած դանազան խօսակցութիւններէս այնպէս կը հետեւցնեմ թէ իր մարդը կը յուսայ գտնել զբօսանաւի մը մէջ: Անձնապէս չեմ ըմբռներ ինչու նաւու մէջ փնտռել մարդասպանը, քանի որ ամէն մարդ գիտէ թէ Սպիտակ Արծիւը այս առտու հոն՝ Լոնտոն էր:

— Հո՞ս, Լոնտոնի մէջ: Բայց ի՞նչպէս ամէն մարդ գիտէ ատիկա. եւ ես ոչինչ չեմ գիտեր:

Սըր Ճօն զգաց որ բաներ մը պատահած էր որոնց պէտք էր տեղեկանալ: Անկասկած աղջիկը պիտի պատմէր:

— Անշուշտ գիտէք Սըր Ճօն թէ, Սպիտակ Արծիւը այս առտու ուրիշ ոճիր մըն ալ գործեց:

— Ցիսուս Քրիստոս: Ոչ, չէի գիտեր:

Սըր Ճօն բառերը կուլ տալով արտաբերեց: Սարսափելի լուրեր էին:

— Այո, Սըր Ճօն, անիկա յանդգնութիւնը ունեցաւ մարդասպանութիւնը կատարել այս իսկ շէնքին եւեւ:

Սըր Ճօն բան մը չըսաւ: Ջկրցաւ, անոր բերանը խօսելու համար չոր չոր էր: Սպիտակ Արծիւը մարդ մը սպաննած էր Սքօթլէնտ Եարտին ետեւ: Սարսափելի լուրեր էին ասոնք, սարսափելի անոր համար որ Սթէֆըն Հայլզ՝ այս առտու կանուխ Կլօրիայէն մեկնած էր: Փլիմութէն Լոնտոն ահագին հեռաւորութիւն ունէր, բայց օդանաւով մը կարող էին երթալ. Ուրեմն նաւապետ Նէլըըն եւ Սթէֆըն այդպէս ըրած պէտք է ըլլան: Անշուշտ Սթէֆըն ոճիրը գործելու ի վիճակի չէր, բայց կ'երեւի ամէն բան պատրաստուած էր առոր համար Զարա Հայլթի համար որքան սարսափեցուցիչ լուրեր, ու եթէ Հ. Ա. Կլօրիայի հետքին վրայ կը գտնուէր արդէն, ամբողջ պատմութիւնը մէջտեղ պիտի ելլէ: Սըր Ճօն իր բախտաւոր աստղին շնորհակալութիւն յայտնեց որ յաջողեցաւ Զարան հեռու մնալ Լոնտոն տանիլ: Ան հիմակ իր աչքին տակն էր եւ իր կարելին պիտի ընէր, որպէսզի այս գործին մէջ անոր անունը չխառնուի: Կը զգար որ այս պայմաններուն տակ դժուար պիտի ըլլար օգնական – ոստիկանապետին ըսել որ աղջիկը ինքը իր հետ բերած էր, սակայն Հ. Ա. պիտի հաւատար անոր անմեղութեան:

— Տարօրինակը այն է որ, Օր. Փիլըր, սպաննուող մարդը Տէյվիսը տեսնելու եկած էր:

— Ուրեմն այս շէնքի՞ն մէջ սպաննուեցաւ:

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	290 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 12 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 12 Décembre 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2675 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅԱՆՈՒՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ...

Պատմական պիտի մնայ Ազգերու Դաշնակցութեան Խոր-հուրդին դեկտ. 10ի նիստը:

Այդ օրն է որ, ոչ միայն անուշի կապուեցաւ Եուկոսլավիոյ եւ Հունգարիոյ միջեւ ծագած վէճը, այլ եւ տրուեցաւ հիմնական ո-րոշում մը,— միջազգային կազմակերպուած պայքար՝ քաղաքա-կան ահաբեկչութեան դէմ:

Թարգմանենք տրուած որոշումը.

«Ա. Դ. խորհուրդը, նկատելով որ ահաբեկչական գործու-նէութեան զսպումի վերաբերեալ միջազգային իրաւունքի կա-նոնները բաւարար ճշգրտութիւն չունին, արդիւնաւորապէս ե-րաշխաւորելու համար միջազգային գործակցութիւնը՝ այդ մա-սին,

Կ'որոշէ կազմել մասնագէտներու յանձնախումբ մը, որ պի-տի ուսումնասիրէ այս խնդիրը, յօրինելու համար նախագիծ մը միջազգային պայմանագրութեան մը որուն շնորհիւ կարելի ըլ-լայ զսպել քաղաքական ահաբեկչական նպատակով ձեռնարկուած արարքներ կամ գործուած ոճիրներ»:

Յանձնախումբը պիտի բաղկանայ 11 անդամներէ, ընտր-ուած տասնըմէկ պետութեանց կողմէ, եւ առաջին առթիւ պիտի քննէ ֆրանսական ծրագիրը, որուն ամփոփումը հրատարակուած է քիչ անդին:

Ուրիշ պետութեանց ալ հրաւէր ուղղուած է, որպէսզի ներ-կայացնեն իրենց տեսակէտներն ու թելադրութիւնները:

Այսպէս, ուրեմն, որոշ ձեւ կը ստանայ մտադրութիւն մը, որ երկար ատենէ ի վեր կը զբաղեցնէր եւրոպական կառավարու-թեանց գլուխները:

Անշուշտ այս բոլորը հետեւանք են Մարսէյլի դէպքին, որ կրնար պատերազմի յանգիլ, տարբեր պարագաներու մէջ: Նոր կազմակերպութիւն մը, Ազգերու Դաշնակցութիւնը, հազիւ կր-ցաւ խափանել չարիքը, առ նուազն յետաձգել զայն:

Արդ, 1934 հոկտ. 9էն ի վեր, գլխաւորն դէպքին ցնցումէն անմիջապէս վերջը, սեղանի վրայ դրուեցաւ քաղաքական ահաբե-կումներու խնդիրը:

Նախ եւ առաջ, Փոքր Համաձայնութեան եւ պալքանեան ուխտի անդամներն էին որ, տարբեր բայց նոյնիմաստ զեկոյցնե-րով, յայտարարեցին թէ միջազգային հանգամանք ունի դէպքը եւ անոր հետեւանքները պէտք է կանխել միջազգային միջոց-ներով, այլապէս անկարելի պիտի ըլլայ ապահովել խաղաղու-թիւնը:

Երկու զեկոյցներուն ընդհանուր խօսքերը գունաւորուեցան Ժընեւի մէջ, աւելի քան մէկ ամիս առաջ, պալքանեան նախա-րարներու խորհրդակցութեան առթիւ:

Թուրքիան կրնա՞ր փախցնել այս թանկագին պատեհութիւնը, խրատներ տալու եւ հրատապ հարցի մը վերածելու համար քաղա-քական ահաբեկչութեան խնդիրը:

Մէկ-երկու շաբաթ առաջ, այս նոյն հարցը քննութեան են-թարկուեցաւ Փարիզի մէջ, մասնակցութեամբ պալքանեան նա-խարարներու եւ Թուրքիոյ արտաքին գործավարին, որ այժմ կը կոչուի Թէվֆիք Րիւշտի Արաս:

Այս բոլոր խորհրդակցութիւնները արդէն յանգած են երկու լօշափելի արդիւնքներու,— 1. ֆրանսական նախագիծը՝ այն-քան մանրակրկիտ նախատեսումներով, 2. Ա. Դ. խորհուրդին ո-րոշումը եւ յանձնախումբի մը կազմութիւնը:

Բոլոր երեւոյթները կը հաստատեն թէ՝ մասնաւոր դժուարու-թեանց չպիտի յանդի միջազգային պայմանագրի մը կնքումը:

Չկայ պետութիւն մը, որ հաշտ աչքով նայի քաղաքական ա-հաբեկչութեան:

Նախ՝ ներքին բարեկարգութեան խնդիր է այդ, եւ յետոյ՝ արտաքին ապահովութեան:

Ո՞ր եւ է վարիչ իշխանութիւն կրնա՞յ հանդուրժել յեղափո-խական գործունէութիւն:

Յետոյ, այսօր աւելի դիւրաւ կը բռնկին կայծերը՝ սահմանէ սահման:

Իսկ ամէնէն հիմնականը — քաղաքական ահաբեկումը կր-նայ ծառայել ոչ միայն գահեր սարսելու, այլ եւ սահմաններ, հո-ղեր բաժնելու:

Հետեւաբար, բոլորն ալ շահագրգռուած են որ «իրաց վի-ճակը» անփոփոխ մնայ, յանուն խաղաղութեան:

Ո՛վ որ կը փորձէ խախտել այդ գոյավիճակը, պիտի հաշակ-ուի թշնամի խաղաղութեան եւ հետեւաբար մարդկութեան:

Այս տեսակէտէն, խորապէս պերճիմաստ է Ս. Միութեան ըն-թացքը:

Անոր պատուիրակը, Լիթվինով, ամէնէն խելօքիկ ճառը խօսե-ցաւ շաբաթ օր, դատապարտելով քաղաքական ահաբեկչութիւնը:

Ան խօսեցաւ ոչ թէ իբրեւ դիւանագէտ, այլ իբրեւ կարմիր յե-ղափոխական, վկայութեան կանչելով Կ. Մարքսը եւ իրենց ան-ցեալ պատմութիւնը:

Այս առթիւ, յիշելով ուրիշ յեղափոխական կազմակերպու-թեանց կատարած ահաբեկումները՝ ցարական իշխանութեան դէմ, դիտել տուաւ թէ «ահաբեկիչները կը գործէին իրենց իսկ երկրին մէջ: Ոչ մէկ մահափորձ կատարուեցաւ ցարական կառա-վարութեան մէկ ներկայացուցչին դէմ արտասահմանի մէջ: Ռուս յեղափոխականները վտարութիւն եւ ապաստանի իրաւունքի զիջումներ կը համարէին ահաբեկումը՝ իրենց երկրի սահմաններէն դուրս: Եւ եթէ այդ շրջանին, ռուսական ահաբեկումը կը մեղա-դրուէր որովհետեւ անօգուտ էր, այսօր զգուանքով կարելի է դի-տել յետպատերազմեան ահաբեկչութիւնը»:

Երբ այսպէս կ'արտայայտուի յեղափոխական բերանը, կա-րելի է գաղափար կազմել միւսներու մասին: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓՈԹՈՐԻԿԸ ՓԱՐԱՏԵՑԱՒ

»»» · · «««

ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՄԻՋԱՄՏԵԼՈՎ ԱՆՈՒՇԻ ԿԱՊԵՑԻՆ ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ ԵՒ ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ՎԷՃԸ

Ինչպէս կը նախատեսուէր, Անգլիոյ պատուիրակին միջամտութեան եւ երկու կողմերու չափաւորութեան շնորհիւ, կարելի եղաւ անուշի կապել Եու-կոսլավիոյ եւ Հունգարիոյ ծանօթ վէճը:

Բոլորն ալ չափազանց յոգնած էին մինչեւ երկուշաբթի կէսօրէն յետոյ: Մասնաւոր խօսակցութիւնները կը շարունակուէին, բայց ելքը անորոշ էր: Հեռախօսը անդադար կը բանէր Ժընեւէն Պելկրատ եւ Փէշթա: Սկզբունքի հա-մաձայնութիւն մը գոյացած էր միջին բանաձեւի մը մասին, մեծ պետութեանց միջեւ, բայց հարկ էր զայն ընդունելի դարձնել երկու ոսոխներուն՝ Եուկո-սլավիոյ եւ Հունգարիոյ համար: Եւ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին անդամները սկսան հետեւիլ մանկավարժական մեթոտի մը: Ֆրանսա մանրա-մասն ծրագիր մը ներկայացուցած էր, որ միջոցներ կը թելադրէ, ահաբեկչու-թիւնը միջազգային կազմակերպութեամբ մը խափանելու համար: Անոր ըն-թերցումէն յետոյ, խօսք առաւ Պ. Թիթուլէսքօ, Ռումանիոյ արտաքին նախա-րարը, որ չէշտեց թէ Փոքր Համաձայնութեան եւ Ֆրանսայի կապերը աւելի ամրապնդուած են Մարսէյլի դէպքէն վերջը: Այնուհետեւ խօսքն ուղղելով Հունգարիոյ, ըսաւ ոգօքել: Բացատրեց թէ Եուկոսլավիոյ յուշագիրը երբեք խնդրոյ առարկայ չի դարձներ Հունգարիոյ պատիւը: Եուկոսլավիա պարզա-պէս Ազգերու Դաշնակցութեան եւ Հունգարիոյ աջակցութիւնը կը խնդրէ, որ-պէսզի միջոցներ ձեռք առնուին յանցապարտ իշխանութեանց հանդէպ: «Փա-խստականներ զինուորական վարժութիւններ կը կատարեն իրենց երկրին մէջ. Հունգարական իշխանութիւնները ինչո՞ւ չեն տեսած: Այդ փախստականները զէնքեր եւ պայթուցիկներ ունեցեր են. Հունգարական իշխանութիւնները ին-չո՞ւ չեն գիտցած: Անցագիրներ տրուած են այդ փախստականներուն, սպօ-րէն եղանակով. Հունգարական իշխանութիւնները ինչո՞ւ թոյլատրած են»:

Այսպէս վարպետօրէն հաստատելէ յետոյ թէ բազմաթիւ զանցառութիւն-ներ կատարուած են, Պ. Թիթուլէսքօ անդրադարձաւ դաշնագիրներու վերաքն-նութեան հարցին, ապացուցանելու համար թէ այդ քաղաքականութիւնը պա-տերազմի կ'առաջնորդէ: «Վերաքննութիւն կարելի է միայն շահակից կողմե-րու համաձայնութեամբ: Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները բազմիցս բացարձակ եւ վերջնական հոչով մը պատասխանած են Հունգարիոյ պահանջ-ներուն: Պէտք է այս մասին՝ կը նշանակէ չյարգել օրէնքը»:

Ռումանիոյ արտաքին նախարարը ճառը վերջացուց գործակցութեան ջերմ կոչ մը ուղղելով Հունգարիոյ: Յետոյ խօսք առաւ Պ. Պէնէշ, նոյն հաշտարար ոգիով: Վերջին խօսքը տրուեցաւ Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարարին, Պ. Եէվթիչի, որ հանդարտօրէն հերքեց Հունգարիոյ պատուիրակին կարգ մը մե-ղադրանքները, բացատրեց իրենց ամբաստանութեանց հիմքերը եւ նոյնպէս կոչ մը ուղղեց գործակցելու եւ խաղաղութիւնը փրկելու:

Այնուհետեւ բեմ հրաւիրուեցաւ Հունգարիոյ պատուիրակը, Տոքթ. Էք-քարթ, որ գրաւոր յայտարարութիւն մը կարդաց պնդելով նախորդ ամբաս-տանութեանց վրայ, բայց աւելի չափաւոր եւ հաշտարար տրամադրութեամբ: «Հունգարիա պատրաստ է ամէն բան ընելու, կացութեան բարելաւման հա-մար, մոռնալով այն վիրաւորանքները որոնց ենթարկուեցաւ Փոքր Համաձայ-նութեան կողմէ»:

Այլեւս ուրիշ խօսք առնող չեղաւ: Ցայտնապէս կ'երեւար որ Իտալիա լքած է Հունգարիան: Պ. Լիթվինով ի զիմաց միջնորդ պետութեանց առաջարկեց գիշերային նիստ մը եւս գումարել եւ վերջացնել ամէն բան: Ժամը 8 էր: Ա. Դ. խորհուրդը նորէն ժողով գումարեց ժամը 10ին, կարդաց մշակուած բա-նաձեւը եւ ժամը 11.30ին քուէարկեց միաձայնութեամբ, նոյն իսկ Հունգարիոյ մասնակցութեամբ:

Բանաձեւին գլխաւոր կէտերը

═ o–o ═

Քուէարկուած բանաձեւով, Ա. Դ. խորհուրդը ցաւ կը յայտնէ Եուկոսլա-վիոյ եւ Ֆրանսայի՝ իրենց կրած զոհոն կորուստին համար, կը ձաղկէ Մար-սէյլի «ապերախտ ոճիրը» եւ կը պահանջէ պատժել բոլոր պատասխանատուները: Կը յիշեցնէ թէ «ամէն պետութիւն պարտաւոր է ոչ քաջալերել, ոչ ալ թոյլա-տրել որ ահաբեկչական որեւէ գործունէութիւն կատարուի իր հողին վրայ, քա-ղաքական նպատակով: Պետութիւնները ուժերնին պէտք է խնայեն, զսպելու եւ խափանելու համար այս տեսակ արարքներ եւ իրենց աջակցութիւնն ընծայեն այն պետութեանց որ աջակցութիւն կը խնդրեն միեւնոյն նպատակով: Այս պարտաւորութիւնները կ'իյնան մասնաւորապէս Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներուն վրայ, քանի որ ուխտին տրամադրութեամբ անոնք յանձն առած են յարգել միւս անդամներուն հողային ամբողջութիւնը եւ քաղաքական ան-կախութիւնը: Հետեւաբար, Ա. Դ. խորհուրդը ցանկալի կը դտնէ բարւոք հա-մաձայնութիւն մը Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներուն միջեւ, համա-ձայնութիւն մը որմէ կախում ունի խաղաղութիւնը: Իբրեւ հետեւանք կատար-ուած վիճաբանութեանց եւ համաձայն կարգ մը փաստաթուղթերու, եւ մաս-նաւորապէս Եուկոսլավիոյ եւ Հունգարիոյ միջեւ 1931—1934 փոխանակուած դիւանագիտական թղթակցութեանց, կը յայտարարէ թէ կարգ մը խնդիրներ որ կապ ունին ահաբեկչական տարրերու գոյութեան կամ գործունէութեան հետ, պոհացուցիչ կերպով չեն կարգադրուած Հունգարիոյ կողմէ: Խորհուր-դը կը յայտարարէ նաեւ թէ, այս վիճաբանութեանց եւ փաստաթուղթերու հիման վրայ, երեւան կուգայ որ կարգ մը հունգարական իշխանութիւններ կրնան պատասխանատուութիւններ ստանձնած ըլլալ, գոնէ զանցառութեամբ, այն արարքներուն առթիւ որ կապ ունին Մարսէյլի մահափորձին պատրաս-տութեան հետ»:

Վերջապէս, բանաձեւը վստահութիւն յայտնելով Հունգարիոյ բարեացա-կամութեան մասին, յոյս կը յայտնէ թէ ան պիտի կատարէ իր պարտականու-թիւնը, հետապնդելու եւ պատժելու համար պատասխանատու իշխա-նութիւնները:

Յետոյ կ'առաջարկէ մշակել միջազգային պայմանագիր մը՝ ահաբեկչու-թեան դէմ եւ ընտրել յանձնաժողով մը, որուն անդամները պիտի ընտրուին Անգլիոյ, Պելժիոյ, Չիլիի, Սպանիոյ, Ֆրանսայի, Հունգարիոյ, Իտալիոյ, Լեհաստա-նի, Ռումանիոյ, Զուիցերիոյ, Չիլիէ եւ Ս. Միութեան պատուիրակներէն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՕՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Երէկ, թերթը նազիւ հրապարակ ելած, ձայն մը՝ Քաշանէն.

— Մենք արդէն կը պատրաստուինք Կաղանդի տօնածառ մը սարքել մեր թաղի մանուկներուն համար:

Անշուշտ Քաշանը միմիակ չպիտի մը-նայ: Ոչ ալ միայն Փարիզի մէջ պիտի սահմանափակուի այս գեղեցիկ աւան-դութիւնը:

Ես յուսկնութիւնը չունիմ նորու-թիւն մը առաջարկած ըլլալու:

Գիտեմ որ, ամէն տարի, տօնական օրերուն, զանազան ձեռնարկներ կը կատարուին մանուկները խնդացնելու համար, համաձայն իրենց կալոդու-թեան:

Չեմ մոռցած, Ֆ. Կ. Խաչին «Մա-նուկներու Օրը», որ այնքան մեծ յա-ջողութիւն գտաւ Փարիզի մէջ:

Եթէ չեմ սխալիր, Անկէնի մէջ ալ նոյնքան գեղեցիկ ձախափորձ մը կա-տարուեցաւ եւ նուէրներ բաժնուեցան անխտիր:

Մէկ նորութիւն իմ թելադրութեանս մէջ:

Այս տարի աւելի ծաւալած եւ ծան-րացած է գործազրկութիւնը:

Անստուգութեան, յոռետեսութեան ամպ մը իջած է բազմաթիւ ընտա-նիքներու վրայ:

Ջախաասնեւը կ'րմբռնեն ինչն ու խնչը, բայց մանուկը չըմբռներ:

Նոյնիսկ չափահասը եղբայրական զուրգուրանքի մը կարօտը կը քաշէ, այսպիսի օրերու մէջ:

Երբ Թուրքիա կը գտնուէինք, ամէ-նէն հեռաւոր գաւառի յետին քաղաքը իրար կ'անցնէր, Օսմ. բանակին կալ-ուած հայ զինուորները կաղնդելու, կամ Ծնունդի եւ Զատիկի օրերուն հիւրասիրելու համար:

Խումբ - խումբ տուն կը տանէին, կամ բոլորը «ազգին հիւրերը» համա-րելով, երկու օր, երեք օր սեղաններ կը սարքէին:

Եթէ պայմանները փոխուած են, այդ պատճառ չէ որ ոգին ալ փոխուի:

Զինուորին տեղ գործազուրկը ու-նինք այսօր, նոյնքան կարօտ հոգա-ծութեան:

Ձեւերու մասին չեմ վիճիր:

Ամէն շրջան, ինչպէս ամէն մարդ իր կրցածն է որ պիտի ընէ:

Սեղան մը շտկելով տա՞ք ապո՞ւր մը կը բաժնէք, պտո՞ւղ կը ղրկէք, տօ-նածա՞ռ կը կազմակերպէք,— այդ բո-լորը կախում ունին ձեր տրամադրու-թենէն եւ կարողութենէն:

Միայն մի մոռնաք մէկ բան,— Թէ-եւ պանդուխտ ենք բոլորս ալ, բայց կայ բուն «պարիպը»,— անտէր եւ ան-գործ:

Երբ այսքանը յիշէք, նամբան կը գտնէք:

ՎԱՀԷ

ՄԱՔԼԸՄԵԱՆ ԵՊՍԿ. Կ'ԱՐՏԱՔՍՈՒԻ

« Թան » կը գրէ «Յունաստանի հայ եպիսկոպոսին արտաքսումը» խորա-գրին տակ.—

Ներքին գործերու նախարարը արտաքսման հրամանագիր մը ստորագրեց Աթէնքի հայ եպիսկոպոսին դէմ, որ ամբաստանուած է թէ սերտ յարաբերու-թիւններ կը մշակէ Յունաստանի համայնավար շարժման վարիչներուն հետ: Հինգ օր պայմանաժամ տրուած է եպիսկոպոսին, հելլէնական հողէն հեռանա-լու համար:

Ֆրանսայի մանրամասն ծրագիրը Քաղաքական Ահաբեկչութեան դէմ

o · o —

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ ՄԸ ԿԱԶՄՈՒԵՑԱՒ ԽՆԴԻՐԸ ՀԻՄՆՈՎԻՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ահաւասիկ հիմնական կէտերը այն ծրագրին զոր Ազգերու Դաշնակցու-թեան խորհուրդին յանձնած է Ֆրանսա, պայքարելու համար քաղաքական ահաբեկչութեան դէմ: Այս ծրագիրը նախագիծ մըն է միջազգային պայմա-նագրութեան որուն նպատակը պիտի ըլլայ «դիւրացնել զսպումը ոճրապարտ արարքներու ընդդէմ անձերու եւ ստացուածքներու, արարքներ որ կը կազմեն ահաբեկչական գործունէութիւն մը քաղաքական նպատակով»:

Ծրագիրը այս շարքին մէջ կը նախատեսէ հետեւեալ իրողութիւնները.—

1. Յարձակում (մահափորձ) պետութեանց գլուխներու, կառավարութեան քաղաքական կամ վարչական ընդհ. ժողովներու, դատական ատեաններու ան-դամներուն, պաշտօնատարներու կամ անհատներու կեանքին եւ ազատութեան դէմ, անոնց քաղաքական ուղեգծին պատճառով.

2. Յարձակում հանրային շէնքերու, երկաթուղիներու, նաւերու, օդա-նաւերու եւ հաղորդակցութեան ուրիշ միջոցներու դէմ:

3. Ընկերակցութիւն՝ նոյն արարքները գործելու համար:

4. Դրդում՝ վերոյիշեալ իրողութիւնները կատարելու կամ պանոնք ար-դարացնելու համար:

Ստորագրելով առաջարկուած պայմանագիրը, պետութիւնները յանձն պիտի առնեն զսպել այս կարգի դէպքերը կամ անոնց փորձը եւ նոյնիսկ մեղ-սակցութիւնը, երբ այդ արարքները ուղղած են պայմանագիր ուրիշ պետու-թեան մը, անոր իշխանութեանց կամ հպատակներուն դէմ:

Մանրամասնութեանց համար, ծրագիրը կ'առաջարկէ նկատի ունենալ 1929 ապրիլ 20ի միջազգային պայմանագիրը՝ դրամանենգութեան զսպումի մասին:

Մատնանշուած արարքներու զսպումի գործը կ'իյնայ իւրաքանչիւր պե-տութեանց դատարաններուն: Սակայն, պիտի կազմուի միջազգային պատժա-կան ատեան մը, բաղկացած հինգ անդամէ եւ մնայուն: (Ծրագիրը կը մանրա-մասնէ այս ատեանին իրաւասութիւնները):

Երրորդ գլուխով, ծրագիրը միջոցներ կ'առաջարկէ անցագիրներու եւ ինքնութեան թուղթերու խարդախութեան, նոյն իսկ ստորագրութեանց եւ կնիքներու կեղծարարութեան դէմ: Իսկ չորրորդ գլուխով՝ կ'առաջարկէ փո-խադարձաբար անհրաժեշտ տեղեկութիւնները հաղորդել, երբ նախատեսուած արարքներէն մէկն ու մէկը կը պատրաստուի երկրի մը մէջ, գործադրուելու համար ուրիշ երկրի մը մէջ: Միեւնոյն ատեն կը յանձնարարուի Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներուն՝ յանցաւորներու յանձնումի դաշնագիրներուն մէջ աւելցնել, եթէ չկայ, նոր յօդուած մը որով քաղաքական սպանութիւն-ները այլեւս չհամարուին յանցաւորները չյանձնելու տրամադրութեանց:

ՍԵՐՊԻԱ ԴԱԴՐԵՑՈՒՑ ԱՐՏԱՔՍՈՒՄՆԵՐԸ

« Թայմզ »ի թղթակիցը կը հեռագրէ Սուպոթիցա քաղաքէն որ կը գտ-նուի Պելկրատի եւ Փէշթայի միջեւ եւ սահմանագլուխի գլխաւոր կայանն է,

— Զինուորական բացառիկ գործունէութիւն մը չի տեսնուիր սահմանին վը-րայ: Տարագրուած Հունգարներու վերջին կարաւանը, իբր 300 հոգի, Հուն-գարիա անցաւ ուրբաթ օր: Տեղական իշխանութիւնները ուրիշ կարաւաններու չեն սպասեր մօտաւոր ապագայի մէջ: Տարագիրները կառախումբով սահմա-

(Լաւրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՈՖԻԱՅԷՆ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՊԵՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

=o·o=

Ծանօթ է, որ 19 մայիս 1934ին, ցարին եւ բանակին միջամտութեամբ, իշխանութեան գլուխ եկաւ Գ. Թ. Կէօրկիէվի կառավարութիւնը: Աւելի քան վեց ամիսներ անցած են այդ օրէն ի վեր: Բայց, հակառակ այդ կարճատեւ շրջանին, երկրին մէջ մեծ ու դգալի փոփոխութիւններ տեղի ունեցան:

Կէօրկիէվի կառավարութիւնը իշխանութեան անցաւ նոր առաջադրութիւններով, զորս առաջին օրն իսկ հրապարակ դրաւ՝ բանաձեւուած կերպով:

Իր առաջին գործը եղաւ վերջ տալ [illegible]ութեան մէջ պետութիւնն դրութեան: Եւ այս՝ առանց ցնցումի կամ զոհերու: Մակեդոնական զօրեղ կազմակերպութիւնը որ բոլոր եկող ու գացող կառավարութեանց վրայ իր հեղինակութիւնն ունէր, այսօր այլեւս գոյութիւն չունի ոչ թէ ձեւական կերպով, այլ փաստօրէն: Կառավարութիւնը իր այս առաջին քայլովն իսկ իրեն համար ստեղծեց անժխտելի հեղինակութիւն մը՝ երկրէն ներս, ու վստահութիւն մը՝ դրացի երկիրներու, բայց մանաւանդ Եուկոսլաւիոյ մէջ:

Գ. Կէօրկիէվի կառավարութիւնը պուլկար պետական կեանքին մէջ արձանագրեց նաեւ ուրիշ քաղաքական անկիւնադարձ մը,— մէկ հարուածով ջնջեց բոլոր կուսակցութիւնները: Անոնք որ ծանօթ են պուլկար կուսակցական պայքարներուն, բայց մանաւանդ տեղեակ են Մուշանովի կառավարութեան օրով կուսակցական խեղկատակութեանց, կ'ըմբռնեն թէ ինչ արմատական փորձ մըն է զոր կատարեց նոր կառավարութիւնը՝ պուլկար հանրային կեանքին մէջ:

Այդ վիճակին շարունակութիւնը ահաւոր կերպով կը սպառնար երկրին ապագայ կեանքին: Եկած էր պահ մը, երբ խառն դահլիճի չորս կուսակցութիւններ իրենց վարած նախարարութիւնները վերածեր էին կուսակցապետութիւններու՝ եթէ կարելի է այսպէս որակել:

Կառավարութեան արագ եւ անողորմ կարգադրութիւններէն երրորդը եղաւ վարչական նոր կազմակերպութիւնը, նախարարութեանց, նահանգներու եւայլնի մասին: Ան, միանգամայն, հաստատեց պետական նոր պիւտճէ մը— երբ նոր վաւերացուած էր նախորդ պիւտճէն— եւ կատարեց նկատելի նուազումներ, եւմտացոյցին մէջ շուրջ 500.000.000 լէվայի զեղչ մը ընելով: Վերջ տուաւ մսխումին, ինչպէս նաեւ «օրամարձաններու» դրութեան՝ հանքերու եւ հանրային շինութեան եւ ուրիշ ձեռնարկներու մէջ, որոնք կուսակցական շահագործութիւններու բոյն դարձեր էին: Քաղաքային եւ գիւղական վարչութիւնները օժտեց բոլորովին նոր կազմակերպութիւններով: Գիւղապետներու եւ քաղաքապետներու ընտրութեան վերջ տուաւ, ու զանոնք նշանակեց: Աւելին՝ անոնց համար ցէնզ մը որոշեց: Իր նկատելի գործերէն մին եղաւ նաեւ կրթական բարեկարգութիւնը: Կտրուկ հրամանագրերով առաջադրեց ազգային-պետական հիմքով կրթութիւն մը, ուսուցման նոր կերպեր կիրարկեց · ընդմիշտ արտաքսեց այն ուսուցիչները որոնք հակապետական գաղափարներ ունէին:

Վերահաստատեց պետական վարկը: Ներքին փոխառութեան յաջողութիւնը ատոր լաւագոյն ապացոյցն է: Իսկ «պուլկարական վարկ» դրամատան հիմնումը նոյնքան նշանակելի ձեռնարկ մըն է: Յիշենք նաեւ պաշտօնէութեան հաստատուն վիճակի խնդիրը: Պուլկարիոյ մէջ պաշտօնէական գոյութիւնը պայմանաւորուած էր իր կուսակցութեան իշխանութեան գլուխն ըլլալով: Երբ նախարար մը փոխուէր, հրովարտակները կը սկսէին,— շարքով պաշտօնանկ կ'ըլլային հինները ու շարքով կուգային նորերը: Կէօրկիէվի դահլիճը մէկ նշանաբան ունեցաւ,— յարմար գործին՝ յարմար մարդը.

Կարգադրութիւններ ըրաւ նաեւ երկրագործական բերքերու մասին: Գիւղացին, որ նախորդ կառավարութեան օրով — իբրեւ իրք — այնքան յուսահատ եղած էր, այժմ գոհ կ'երեւայ, քանի որ իր բերքերը արժէք ստացած են, իրեն մեծ դիւրութիւններ կը տրուին, ու ինք, իբրեւ պետական գոյութեան հիմքը, գլխաւոր ուշադրութեան եւ հոգածութեան առարկան է:

Նուազ ուշադրաւ չէ մենաշնորհներու ձեռնարկը: Մենաշնորհի վերածուեցան աղ, քարիւղ եւ սիկառ: Կը նախատեսուին նաեւ կարգ մը ուրիշ մենաշնորհներ:

Մեծ բարեկարգումի ենթարկուեցաւ դատական կազմակերպութիւնը, որ բաւական դժգոհութեան կը պատճառէր նախապէս:

Նկատի ունենալով այս բոլորը, ենթադրողներ եղան թէ Գ. Կէօրկիէվի կառավարութեան ստեղծած պետական նոր դրութիւնը տեսակ մը ֆաշականութիւն է. ուրիշներ՝ հիթլէրականութիւն գտան: Պէտք է ըսել որ երկուքն ալ ենթադրութիւններ են: Ջուր է փնտռել վարչաձեւ մը որ համապատասխանէ պուլկարական այժմու կարգուսարքին: Կէօրկիէվի դահլիճը ոչինչ կ'ընդօրինակէ: Ան մէկ սկզբունք ունի,— Պուլկարիոյ քաղաքական եւ պետական վերակառուցումը կատարել՝ համաձայն պուլկար ժողովուրդի նիւթական եւ բարոյական պահանջներուն, ընդունակութեանց, պայմաններուն եւ անոր ազգային վերածնունդի աւանդութեանց: Ինչպէս նաեւ ներկայ ժամանակներու ընկերային եւ նիւթական ծանրութիւններ կարելի չափով մեղմացնելու մտահոգութեամբ: Ահա այն շրջանակը, որուն մէջ կարելի է գտնել պուլկար նոր կառավարութեան քաղաքական հիմնական սկզբունքները: Մնացեալը մանրամասնութիւն է: Ան հիմնապէս փակելով կուսակցական ամբոխավարութեան դրութեան շրջանը, իր գլխաւոր առաջադրութիւններէն մէկն է ըրած ազգին մասնակցութիւնը՝ կառավարութեան: Իսկ «ազգին» մէջ ոչ մէկ խտրութիւն կը դնէ: Նոր կառավարութեան գլխաւոր մտահոգութիւններէն մէկն է նաեւ կազմակերպել հանրային ուժերը ու զանոնք դնել կառավարութեան հետ տեւական ու ծրագրեալ գործակցութեան մէջ: Այս նպատակով հաստատուած է վերանորոգման տեսչութիւնը որուն ղեկավարութիւնը յանձնուած է շատ ուժեղ ու պատրաստուած անձնաւորութեան մը,— Գ. Փոփվլաթէվի:

Տարակոյս չկայ թէ մայիս 19ի յեղաշրջումը գործն է պուլկար բանակին, որ ճակատագրական պահու մը միջամտեց՝ երկիրը փրկելու համար նոր արկածէ մը: Շատ բնական է, հետեւաբար, որ ներկայ իշխանութեան եւ բանակին միջեւ գոյութիւն ունենայ հոգեկան սերտ կապ մը եւ փոխադարձ բացարձակ միութիւն մը: Անկէ՝ արտասահմանի մէջ այն սխալ ու անտեղի մեկնութիւնը թէ զինուորական կարգ մը շրջանակներ իբրեւ թէ ազդեցութիւն ունին կառավարութեան վրայ: Այդ գործակցութիւնը կը ձգտի նոր ոգի մը ներարկել պուլկար ժողովուրդի հոգիէն ներս, որ, դժբախտաբար, բաւական թունաւորուած էր անցեալի ներքին տխուր անցուդարձերէն եւ ստեղծուած անշնչելի մթնոլորտէն: Ան կը ձգտի նաեւ վերջնապէս ձերբազատել երկիրը հակապետական քայքայիչ տարրերէն: Ան կ'ուզէ երկրին ապահովել ազգային առողջ վերածնունդ մը, որ անհրաժեշտ ապահովութիւն մըն է՝ անոր ապագայ բարգաւաճմանը համար: Անշուշտ, այս տեսակէտէն ամէնէն աւելի երիտասարդութիւնն է որ հոգածութեան առարկայ կ'ըլլայ:

Ահա այն գլխաւոր ու հիմնական առաջադրութիւնները զորս գլուխ հանեց ներկայ կառավարութիւնը՝ վեց ամսուան ընթացքին: Եւ այս բոլորը առանց դափի եւ թմբուկի: Անաղմուկ: Մինչ առաջ օրերով ու ամիսներով օրինագծերէ կը խօսէին, վէճեր ու վիճաբանութիւններ կ'ըլլային, աղմուկ կը բարձրանար ու ոչինչ կ'ըլլար: Հիմա ճիշդ հակառակն է,— լուռ ու մունջ ուսումնասիրութիւն, ծրագրում: Վերջնական ձեւակերպում, ոչ մէկ յայտարարութիւն, եւ ատոր մըն ալ՝ իրականացած: Գործելակերպ մը, որ, կ'երեւի, ներկայ վարիչները իշխանութեան գալէ առաջ եւս իւրացուցած եւ կիրարկած են, քանի որ գործադրուած բարենորոգումները մանրազնին ու երկարատեւ ուսումնասիրութեանց պտուղներն են կը թուին:

Այս բոլորը այժմ խաղաղեցուցած են հանրային կեանքը, նախապատրաստած են հոգեկան միացման մթնոլորտ մը, ու երկրին բոլոր ընդունակ տարրերը մղած են ստեղծագործ աշխատանքի:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՓԱՐԻԶԸ ՕՏԱՐ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱ՞Ք Է

=o·o=

La Revue de Franceի մէջ (15 նոյ.), կասֆուան երկար եւ յայտնապէս հակօտար գրութիւն մը ունի օտարականներու մասին:

Կուտանք թարգմանաբար: (Կը խօսի նաեւ Հայերու մասին):

Ալեքսանդր Թագաւորին եւ Պարթուի կրկնակ սպանութիւնը անկարեկիր լոյսով մը պարզեց թէ որքան թերակազմ է ոստիկանութիւնը, որուն ուռկանին լայն աչքերէն դիւրաւ կրնայ անցնիլ աշխարհաքաղաքացի աւազակներու բազմութիւն մը, ամէնէն դարձգացած քաղաքագէտէն սկսեալ մինչեւ հասարակ գողը:

Ֆրանսա մի՞թէ Եւրոպայի այն դաշտն է, զոր կը պարարտացնեն աղբով: Ան ներս առաւ բոլոր անոնք, զորս կը վտարէին բոլշեւիկները, Հիթլէր եւ ուրիշներ, մինչ միւս երկիրները կը մերժէին ընդունիլ, նոյնիսկ Զուիցերիան, որ աւանդութեամբ ալ այնքան ասպնջական է, իր սահմաններէն ներս մտնելու ժամանակաւոր արտօնութիւն միայն տուաւ, այսինքն իբրեւ թրանզիթ:

Նոյն կրաւորականութեամբ, չխեղդուելու համար՝ նոյն փութկոտութեամբ, պիտի ընդունի՞նք, վաղն ալ, բոլոր այն արտաքսուածները, բոլոր մարդկային բեկորները երբ փախչին Գերմանիայէն, որձատումի օրէնքին սպառնալիքին տակ, ինչպէս կը նախատեսէ հիթլէրեան վարչաձեւը:

Հաւաքական թունաւորումի ամէնէն ծանր վտանգն է այս, որ երբ եւ իցէ կախուած ըլլայ որ եւ է երկրի վրայ: Խափանելու համար այդ վտանգը, պէտք է քաջութիւնն ունենալ վտանգը դիտելու ճակատէն եւ պայքարիլ դէմը, առանց քաղաքական նախապաշարումներու կամ կեղծ զգայնութեանց: Զինեալ յարձակումները ամէնէն ուշագրաւ ախտանշաններն են եւ Փարիզի թունաւորումը ամէնէն ծանր հետեւանքն է այն հիւանդութեան, որ կ'անդամալուծէ ազգային մեր ամբողջ մարմինը: Կարելի պիտի չըլլայ բուժել հիւանդութեան երկու գլխաւոր արտայայտութիւնները, եթէ չորոշենք յարձակիլ բուն արմատին վրայ: Ուրեմն, ամէն բանէ առաջ, ախտաճանաչումը կատարելու համար, պէտք է քննութեան առնել մեր ընդհանուր քաղաքականութիւնը իր ամբողջութեան մէջ, ինչպէս եւ երկրին բովանդակ կեանքը:

X

Ֆրանսան այն պետութիւնն է, որուն գիւղերը կը նօսրանան իրենց բնակչութենէն, եւ այս՝ երկար ատենէ ի վեր, այնպիսի կշռոյթով մը, որ կը սաստկանայ տարուէ տարի:

Անկից կը ծագի ամլածնութեան (dénatalité) տագնապ մը, որ ծանր է [illegible]: Ասիկա ցոյց կուտայ, որ, ինչպէս ամէն տեղ, մեր երկրին մէջ ալ, ճիւղարձակ քաղաքը կը ծծէ ամէն բան եւ ոչինչ կուտայ փոխարէն: Մարդկային թիթեռնիկը ի զուր կ'այրէ ինքզինք քաղաքին լոյսերով:

Թողունք այլաբանական պատկերները եւ հարցը դնենք շօշափելի գետնի վրայ: Եւ առաջին առթիւ, դիտել տանք թէ երախան, որ, գիւղերու մէջ, կ'ապրի հողագործական արդիւնաբերութեան հաշւոյն եւ գնահատելի ծառայութիւններ կը մատուցանէ այդ ասպարէզին մէջ ի տղայ տիոց, ասոր գնուած պերճանք մըն է մեծ կեդրոններու մէջ: Այնպէս որ յօժար սրտով կը հրաժարին զաւակ ունենալէ: Ուրիշ շատեր,— բանուորներ, փոքր պաշտօնեաներ,— կը գոհանան մէկ կամ երկու ժառանգորդներով (?), վախնալով մտնելէ նեղութեան, եթէ ոչ թշուառութեան:

Նպաստամատոյց մարմիններու եւ թաղապետական օգնութեան սնուցկներու բաշխած դրամը, առանց հիմնական փոփոխութիւն մը բերելու իրերու այս վիճակին, պարզապէս կը ստեղծէ նպաստաւոր մուրացկանութիւն մը:

Գիւղերու բնակչութեան այս նօսրացումը, որուն ժողովրդագրական հետեւանքները տեսանք, ունի նաեւ անտեսական հետեւանք մը,— այն որ կը ցամքեցնէ քաղաքներու ճարտարարուեստին համար անհրաժեշտ բանուորական ուժի աղբիւրը: Արդարեւ, միայն դաշտը չէ, այլեւ գործարանն է որ աշխատող ձեռքէ զրկուած կը մնայ յաճախ: Մենք ունինք գերաճած թիւ մը ոչ միայն փաստաբաններու, բժիշկներու եւ գրասենեակի պաշտօնեաներու, այլեւ ճարտարագէտներու եւ վարպետներու, ըլլայ ճարտարարուեստի, ըլլայ հողագործութեան մէջ: Ընդհակառակն, բանուորն է որ կը պակսի, ըլլայ ագարակներու, ըլլայ բազմամարդ քաղաքներու մէջ:

Կառավարութիւն մը որ պիտի ուզէր բառնալ այս երեւոյթին պատճառները եւ դիտել շատ հեռուն, պիտի ջանար անշուշտ մեզի ապահովել, ներկայիս, անհրաժեշտ բանուորական ուժերը, միշտ խուսափելով արդէն իսկ խճողուած ասպարէզներու հետեւորդներուն յաւելումէն: Յետոյ պիտի ջանար մասնաւոր միջոցներ ձեռք առնելով, արգելք հանդիսանալ գիւղերու նօսրացումին, որ մահացու արիւնահոսութիւն մըն է,— ատոր գլխաւոր պատճառներն են նախ, ամէն ժառանգաբաշխութեան ժամանակ, ընտանիքի մը հողերը իրարու մէջ բաժնելու սովորութիւնը, յետոյ բազմացումը փոքր պաշտօնեաներու, պարզապէս որովհետեւ կը նպաստէ ընտրական շահերու պաշտպանութեան:

Աւա՜ղ, կը թուի թէ ոչինչ կը կատարուի կասեցնելու համար արիւնահոսութիւնը գիւղերու բնակչութեան, այլ լայն կը բացուին մեր դուռները, անխտիր ամէնուն առջեւ, ինչ օտարական ալ ըլլայ: Ու հաւասարութեան նոյն աստիճաններուն վրայ կը դրուին անոնք որ պակասաւոր են բարոյապէս կամ ֆիզիքապէս, յաճախ թէ բարոյապէս եւ թէ ֆիզիքապէս, եւ անոնք որ առողջ ու չարքաշ աշխատաւորներ են: Նոյն անփութութեամբ ներս կ'ընդունինք ընկերային մանրէն որուն համար մեծ քաղաք կը հանդիսանայ զոհ որսալու վայր մը, ինչպէս եւ այն հողագործ բանուորները, որոնց պէտք ունինք այնքան, որքան հանապազօրեայ հացին, ինչպէս ցորենին, զոր անոնք կը ցանեն:

Անկից կը հետեւի թէ, 1911 — 1926 շրջանին, մեր ամէնէն աւելի նօսրացած գիւղերուն մէջ, օտարականներու համեմատութիւնը հասած է 30 առ հարիւր համեմատութեան, մինչդեռ, նոյն շրջանին, Սէնի նահանգին մէջ, արդէն պայթելու աստիճան խճողուած, այդ համեմատութիւնը կը հասնի 107 առ հարիւրի: Այս վերջին թիւը յատկանշական կը դառնայ, երբ աւելցնենք թէ, պատերազմէն առաջ, Փարիզ կը հաշուէր 3 անգամ աւելի օտարականներ իր մէջ քան այլ եւրոպական մայրաքաղաքներ, որոնց կարգին՝ Լոնտոնը:

Ժորժ Մօքօ, իր գեղեցիկ եւ բովանդակալից գիրքով, Ֆրանսայի մէջ հաստատուած օտարականներու մասին,— այդ գիրքէն կը քաղենք այս թիւերն ալ,— դիտել կուտայ իրաւամբ — «Փարիզի մէջ (օտարականներու) բազմանալը աւելի եւս աչքի կը զարնէ, որովհետեւ կը նուազի Ֆրանսացի բնակչութիւնը: 1921-1926, պաշտօնական արձանագրութեամբ, պակսած է 159,000 Ֆրանսացի, ընդհակառակն աւելցած է 123,000 օտարական, ինչ որ կը նշանակէ թէ օտարականները կը գրաւեն Ֆրանսացիներու տեղը: Սէնի ամբողջ նահանգին մէջ, օտարականներու յաւելումն է 200,000, իսկ Ֆրանսացիներու յաւելումը 170,000»:

Պէտք է դիտել, որ պաշտօնական այս թիւերը դեռ չեն ներկայացներ իրականութիւնը, որովհետեւ անբաղձալիները կը խուսափին եւ չեն արձանագրուիր ոստիկանական վերատեսչութեան մօտ: Երբ, 1926ին, ձախերը ցոյց մը կազմակերպեցին Փարիզի մէջ, բողոքելու համար Փրիմօ տը Ռիվէրայի դիկտատուրային դէմ, ոստիկանութիւնը ձերբակալեց երկու հարիւր Սպանիացիներ, որոնց մէջ ինը հոգի միայն ինքնութեան թուղթ առած էին ոստիկանական վերատեսչութենէն:

Պաշտօնական մարմիններն ալ համաձայն են մեզի հետ, որ բոլոր [illegible] վտարուածները Փարիզ կը մնան, կամ իրենց մեկնումէն քանի մը օր վերջ Փարիզ կը վերադառնան: Ընդհանրապէս անոնք կը գոհանան փոխելով իրենց թաղը: Աւելի յատկանշական է այն պարագան, որ Փարիզի շրջանին մէջ կը գտնուին երեք չորրորդը անոնց, որոնք տուգանք կը կրեն՝ անաստատ ըլլալով օտար բանուոր գործածելու մասին դրուած օրէնքներուն: Մէկ տարուան մէջ, այսպէս, տուգանքի դատապարտուած են ընդամէնը 374 հոգի, 311ը Սէնի նահանգին մէջ: Տոքթ. Մարսիալ, որ կը դասախօսէ Փարիզի առողջապահական հիմնարկութեան մէջ գաղթային հարցերու մասին, կը գրէ թէ 1922էն 193. վերջնապէս Ֆրանսա հաստատուած են մէկ միլիոն 200.000 օտարականներ 500.000ը Սէնի նահանգին մէջ:

Այս հոսանքը կար նաեւ պատերազմէն առաջ, բայց սաստկացաւ ոչ միայն 1922էն ի վեր, այլ եւ պատերազմի ընթացքին եւ յետոյ զինադադարի շրջանին: Այնպէս որ Տոքթ. Մարսիալի տուած թիւերուն վրայ յենլով, կրնանք ըսել թէ Փարիզի բնակչութեան մէջ հինգ Ֆրանսացիի վրայ կ'իյնայ առնուազն մէկ օտարական: Երբ Սթավիսքի մը Ֆրանսահպատակ կը դառնայ, ոչինչ կը փոխուի իր բուն արժէքէն, բայց Ֆրանսացիի չափով՝ աւելի վտանգաւոր կը դառնայ:

Օտարներու այս համեմատութիւնը որով Փարիզ Նիւ Եորքն ալ կ'անցնի, շատ մը անպատեհութիւններ կը ստեղծէ, որովհետեւ եթէ մեր գիւղերուն համար անհրաժեշտ է օտար աշխատաւորներ բերել, պարզապէս չարիք մըն է օտարականներու հաստատուիլը Սէնի նահանգին եւ Փարիզի մէջ, այնքան հակառակ մեր ազգային շահերուն, որքան վնասակար ամբողջ երկրին: Ափսո՜ս, շատ դիւրին է հաստատել այդ պարագան:

(1)

Գաղթական Հայուհին.— Եկո՛ւր, եկուր, անաստուած տղայ, քեզի պատմեմ, լսէ՛, տես Պոլիս, Սամաթիոյ եկեղեցիին մէջ ի՛նչ հրաշքներ են պատահեր: Կոյրերը տեսնել, կաղերը քալել... Եթէ չես հաւատար, ահա՛ թերթը, ա՛ռ կարդա...

Գաղթական Հայը (քմծիծաղով).— Վա՜յ, մայրիկ, ըսել է Աստուած նորէն Թուրքիա է վերադարձեր...

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (7)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱԳԳԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

Առտուն ելայ: Փողոցը պարզուած միջոցին, ճամբուն վրայ գտնուող արճարանէ մը ներս մտայ զովացուցիչ մը առնելու համար: Այս միջոցին երեք հոգիի թուրքերէն խօսիլը լսեցի: Մօտեցայ եւ ո՞վ ըլլալնին հասկցայ: Մէկը, Պոլսոյ մէջ իր բանաստեղծութիւններով, աւելի ճիշդը ափեղցփեղութիւններով հանրածանօթ գինեմոլ Արիֆ Հիքմէթ պէյն էր: Թշուառ վիճակի մը մատնուած է եւ կօշկակարութիւնով կը պահէ կեանքը: Երկրորդը, շոգենաւերու մէջ հնոցպանութիւն ընող մարդ մըն է, երրորդը, հազիւ 18—19 տարեկան դպրոցական էֆէնտի մը, որ փախուստ տուած է Պոլսէն: Երեքն ալ իրենց գրպանին մէջը տասը փարա չունէին: Ասոնց միջոցաւ տեղեկացայ, որ Պիրէոնի մէջ «Ժէօն Թիւրք» անուան արժանի մարդ չկայ:

Կօշիկի ներկարար Արիֆ Հիքմէթ պէյ Յոյներու զզուանքին ենթակայ չըլլալու համար մկրտուած է եւ այժմ կը կոչուի Մանօլ: Միւս երկուքն ալ ի մօտոյ պիտի մկրտուին եղեր, գործ կարենալ գտնելու համար: Այս երեք Թուրքէն զատ, Պիրէոնի մէջ քիչ շատ ներկայանալի քանի մը Թուրքեր եւս կան եղեր. Բայց դեսպանատունը, յիսունական ոսկի տալով, Պոլիս ճամբեր է: Դեռ եւս պատանի եւ նկարագիրը չխախտուած ուսանողէն կարելի պիտի ըլլայ օգտուիլ՝ թռուցիկ ցրուելու համար: Արիֆ Հիքմէթ պէյն ալ Փիրէա հանդիպող Թուրքերուն թերթ պիտի ծախէ դրամի փոխարէն

Ամէն օր շոգենաւեր կուգան Պիրէոն: Ամէն տեսակ ճամբորդներ կան անոնց մէջ,— գիւղացի, զինուոր, պաշտօնեայ, եւն.: Երէկ, բաւական թիւով լրագիր կարելի եղաւ ցրուել անոնց, երիտասարդ տղուն օժանդակութեամբ: Հոս եթէ մասնաճիւղ մը հիմնուի, կարելի պիտի ըլլայ բաւական գործ տեսնել, բայց մասնաճիւղը կառավարելիք մարդ կը պակսի: Տրամադրութեանս տակ գտնուող դրամով եւ երկու զատարկաշրջիկներուն հետ Թուրքերէն խօսող մը երբ հանդիպիմ, անմիջապէս սեղանին առջեւ թերթ մը կը ձգեմ:

Իսմայիլ Քէմալի մասին անուղղակի քննութիւն կատարեցի: Հիմա Նափոլի կը գտնուի, բայց մարդուկը (Հէքիֆը) հոս ի պատուի է: Կը հաւաստուի թէ մինչեւ 15 օր Ալպանացիները պիտի ապստամբին: Զրոյց կայ թէ, Հայ մը այս նպատակին համար Պոլիս եւ անկէ ալ սահմանագլուխ մեկնած է: Հաւանական է որ այս Հայը կը շրջի Սապահէտտին պէյի հաշւոյն, որովհետեւ ձեռքի թուղթը Թուրքերէն է: Սապահէտտին պէյի հրատարակած «Թէրագգը» թերթը հոս ալ կուգայ: Յոյներուն միջոցաւ դէպի Մակեդոնիա կը ներածուին եղեր այս թերթերը:

Երէկ գիշեր, Աթէնքի եւ Պիրէոնի միջեւ գտնուող վայր մը այցելեցի: Արճարանի մը մէջ հանդիպեցայ Փէտաւոր(?) բազմաթիւ երիտասարդներու. Արձակուրդի առթիւ Պոլսէն Կրետէ(?) գացող դպրոցականներ են եղեր: Անմիջապէս թուղթեր իրենց առջեւ թափեցի: Նախ վախցան, բայց քանի թերթը ցուցնելէ յետոյ կասկածը փարատեցաւ: Ազգային հարցերու մասին բանախօսութիւն մը տուի անոնց: Այս էֆէնտիները ինծի հետեւեալը պատմեցին: Անկէ քանի մը ամիս առաջ, դատական նախարարութեան մէջ գտնուող Երեսփ. Ժողովի դրան, որ այդ Թուականէն ի վեր կնքուած վիճակի մէջ կը գտնուէր, չուանը փրթած ըլլալով, ինքնաբերաբար կը բացուի: Դրան բացուիլը ուշադրութիւն գրաւելուն պէս, «ժուռնալները» կ'ողողեն պալատը: Եըլտըզի պալատէն զրկուած թիկնապահ խոյերու երամակը կը ձեռնարկէ քննութեան: Դրան ինքնաբերաբար բացուիլը ծանր խնդիր մը հանգամանք ստացեր է:

Պիրէոնի մէջ հանդիպեցայ «հօճա»ի մը, որուն առջեւ թերթ մը դրի: Մինչդեռ մարդուկը Աթէնքի դեսպանատան իմամն է եղեր: Հօճան թերթը ձեռքը առաւ թէ չէ, «Շուրայը Իւմմէթ» անունը կարդալուն պէս ձեռքէն նետեց եւ վազելով փախաւ:

Տեղւոյս Հայերը Ապտիւլ Համիտ մարդերէն աւելի թշնամական աչքով մը կը նային ինծի: Մեր թուղթերը, Մէհմէտ Ալի Նաւապետէն զատ, քանի մը Թուրքերու եւս կարդացնել տըւած էի: Հայերը սկսեր են փախչիլ (Փինկա): Վերջապէս Հայ քահանայ մը գալով այդ Թուրքերուն. «Չըլլայ որ այդ թուղթերը կարդաք, վերջը Պոլսոյ մէջ ծանր պատիժներու կ'ենթարկուիք» ըսաւ, ու կորսուեցաւ գնաց: Նաւապետ Մէհմէտ Ալիին միջոցաւ մաս մը յայտարարութիւն պիտի զրկեմ Տրապիզոն:

Վերոյիշեալ հայ քահանան ու դեսպանատան իմամը հանդիպողին յետադիմական դասեր կուտան, եւ Ապտիւլ Համիտին առջեւ գլուխ ծռելու փրօփականտը կը մղեն ժողովուրդին մէջ: Պիրէոնի մէջ Թոսթի անունով Յոյն մը կայ: Այս մարդը, ժամանակին, «Տաւլու», «Թօգմաք», եւն.ի նման կուսակցութեան ամենահին թերթերը Պիրէոնի մէջ կը ծախէ եղեր: Մարդը ինծմէ աւելի լաւ կը ճանչնայ «Ժէօն Թիւրք»երու պատմութիւնը: «Կուսակցութիւնը չես մոռցած» կ'ըսէ: Աչքը բացին մէկը կ'երեւայ: Օրական 15ի չափ թերթ պիտի կրնայ ծախել:

Հոս եկած միջոցիս, շոգենաւին մէջ ծանօթացայ Սուրիացիի մը հետ: Այս մարդը տասնըմէկ լեզու գիտէ: Ապտիւլ Համիտին հասցուցած չարիքներուն մասին, ամբողջ չորս օր կարծիքի փոխանակութիւններ ունեցանք: Ըսածներս միշտ կը հաստատէր: Բայց ցամաք ելած միջոցիս.— «Ես Պէյրութի կուսակալին բարեկամներէն եմ: Ձեզի նման հայրենասէր երիտասարդի մը երկրէ երկիր թափառական դառնալը մեղք է: Կուսակալին խօսիմ, որպէսզի կայսերական ներման արժանացնէ ձեզ» ըսաւ: Պէտք եղած պատասխանը տուի իրեն: Մարդը կամ լրտես մըն է եւ կամ միամիտին մէկը անպայման:

Սամոսէն եկած Յոյնի մը հետ հանդիպում ունեցայ այսօր: Այս մարդը, հայկական կոմիտէներուն Անատոլիոյ մէջ դարձուցած մեքենայութեանց (Ֆըրըլտաք) մասին կարգ մը բաներ պատմեց: Կ'ըսէր որ Թուրք ոստիկանները, դրամի փոխարէն կ'օժանդակեն Իզմիրի, Սամսոնի, Տրապիզոնի, Սվազի մէջ եւ այլուր կազմուած հայկական «քօմիթէ»ներուն:

(Շար.)

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՏԱՐԱԶՆԵՐՈՒ ԱՐԳԵԼՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ԵԹԷ ԱՅՍ ՕՐԷՆՔԸ ՉԸՆԴՈՒՆՈՒԻ, ԵՐԿՐԻՆ ԱՊԱԳԱՆ ԿԸ ՎՏԱՆԳՈՒԻ ...

Ստորեւ կը հրատարակենք մանրամասնութիւնները այն վիճաբանութեանց որ կատարուեցան Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովի դեկտ. 3ի նիստին մէջ, կրօնական տարազներու արգելքին առթիւ. Շիւքրի Գայա խօսք առնելով ըսաւ.

— «Մեր մեծ յեղափոխութեան հիմնադրերէն մէկն ալ աշխարհիկ ըլլալն է։ Աշխարհիկ ըլլալ՝ կը նշանակէ կրօնական գործերը անջատել պետական եւ ազգային գործերէն։ Հանրապետութեան հռչակումէն ի վեր, մենք այս մասին կարեւոր օրէնքներ պատրաստեցինք եւ որոշումներ առինք. Այսպէս, ունինք խալիֆայութեան ջնջումը, դատարաններու միացումը, Շէրիի ատեաններու, մէտրէսէներու եւ թէքքէներու ջնջումը, քաղաքային օրէնքը եւ յաւելուածական շատ մը օրէնքներ։ Բայց գործնականին մէջ կը տեսնենք որ առնուած է կարգ մը նոր օրէնքներու ալ, մեր յեղափոխութիւնը ամբողջովին անձեռնմխելի դարձնելու եւ պաշտպանելու համար։ Այս մեծ փափաքը գոհացնելու համար, այսօր օրէնք մըն ալ կը ներկայացնեմ, խնդրելով որ միւս օրէնքներէն առաջ ստիպողաբար քննէք։

Ներքին գործավարէն յետոյ խօսք առաւ Փօճա Էլիի երեսփոխան Գըլըճ Հագգը եւ շեշտեց յետոյ թէ առաջարկուած յեղափոխութեան առնչուած օրէնքներուն ամէնէն կատարեալն է եւ կ՚ուրախացնէ բոլոր ազատ մտածողները, ուստի որ օրէնք մը ներկայացուի նաեւ միւֆթիութեանց ջնջման համար։

Շիւքրի Գայա կրկին բեմ գալով ըսաւ.

— «Յեղափոխութեան հրամայած անհրաժեշտութիւն մըն է որ տուն տուաւ այս օրէնքին։ Խնդիրը կը վերաբերի Թուրքիոյ հանրապետութեան նոյն իսկ պետութեան գոյութիւնը շահագրգռող հարցի մը։ Այս անհրաժեշտութիւնները աչքի առջեւ ունենալով ժամանակ, աշխարհիկ պետութիւնը չէր կրնար չահագրգռուիլ այս կամ այն կրօնքին տարազաւորութեամբ, ազգին նիւթական եւ բարոյական շահերուն անհրաժեշտ դարձուցած պատճառներն են որ ուղղակի ծնունդ տուին այս որոշումներուն։ Այս կրօնքին մէջ սա տարազը կայ, այնինչ կրօնքին մէջ այնինչ տարազը,— մեր պետութիւնը որ իբրեւ աշխարհիկ է, չէր կրնար նկատի ունենալ այս տեսակ մտահոգութիւններ։ Ասիկա անհրաժեշտութիւնն է մեր կենդանի յեղափոխութեան որ կը քալէ եւ պէտք է քալէ։ Յեղափոխութիւն կատարած ատեն, եթէ անոր ցոյց տուած անհրաժեշտութիւններուն չհետեւինք եւ չօգնենք անոր զարգացման, այդ յեղափոխութիւնը հոն կը մնայ, նոյն իսկ կը յետադիմէ։ Իսկ շատ դիւրին է երեւակայել թէ ի՛նչ վախճան պիտի ունենայ Թուրք հասարակութիւնը, եթէ յեղափոխութիւնը հոն դառնայ։

Յեղափոխութեան հրամանները չկատարել՝ կը նշանակէ յետադիմութեան ծառայել, յետադիմական դառնալ։ Կրկին ստեղծել այն վախճանները զորս կայսրութիւնը սեփական ձեռքով պատրաստած էր այս ազգին համար։ Մեր մէջէն երբեք այս տեսակ մարդ մը չպիտի ելլէ։ Այս օրէնքը այս կամ այն անձին, այս կամ այն կազմակերպութեան դէմ ձեռք առնուած միջոց մը չէ, օրէնքը ընդհանուր է, ժամանակին, յեղափոխութեան հրամայած անհրաժեշտութիւնն է։ Այսինքն եթէ այս միջոցը չկիրարկուի, երկրին անդորրութիւնը եւ ապագան ծանր հետեւանքներ կ՚ունենան։ Հետեւաբար, անհրաժեշտ դարձած է այսօր ընդունիլ այս օրէնքը։ Կը խնդրեմ որ ժողովը ստիպողաբար քննէ զայն։

Օրէնքին առաջին յօդուածը այս է։ Երկրորդ յօդուածը աւելի կարեւոր է եւ երկրին կարգ ու սարքին կը վերաբերի։ Պէտք է անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել, որպէսզի ժողովուրդին աշխարհիկ ոգին, ազգային ոգին եւ անկախութեան սէրը չվիրաւորուին։ Ասիկա անհրաժեշտ է ամէն բանի մէջ, նոյն իսկ անոր համար որ կառավարութիւնը դժուար վիճակի մը չմատնուի, եթէ օր մը երկիրը դէշ դիրքերու մէջ իյնայ։ Կառավարել՝ կը նշանակէ ապագան նախատեսել եւ հարկ եղածը ընել։ Կառավարութիւնը որ կը վայելէ ձեր վստահութիւնը, այն օրը որ չընէ ասիկա, կը կորսնցնէ ձեր վստահութիւնը։ Հետեւաբար, նկատի ունենալով այն բոլոր վախճանները որոնց կրնայ ենթարկուիլ երկիրը, առաջին եւ երկրորդ յօդուածները մշակեցինք։ Ասկէ դուրս գտնուող խնդիրները ամբողջովին դուրս են մեր այսօրուան նիւթէն։ Եթէ յեղափոխութիւնը ասիկա ալ հարկ դարձնէ եւ կառավարութիւնը անոր մէջ հանրային շահ տեսնէ, անմիջապէս օրէնք մը պիտի ներկայացնէ ձեզի։

Խնդրանքս այն է որ օրէնքի սահմանին մէջ խորհրդակցութիւն կատարէք եւ որոշում տաք։ Կառավարութեան պարտականութիւնն է ձեր որոշումը գործադրել։

Մանիսայի երեսփոխան Թորգուտ ողջունեց օրէնքը եւ առաջարկեց անմիջապէս գործադրել։ Իպրահիմ (Սպարթա) ըսաւ. Եթէ Դըլըճօղլու Հագգըէն լսենք յեղափոխութեան իմաստը եւ նպատակը, բոլորս Ճայըր Ճայըր կը վառինք։ Բայց երբ կը լսենք պետական բարձր ու անկեղծ պետերու բերնէն — մէջն ըլլալով նաեւ Շիւքրի Գայան — այն ատեն մեր ամբողջ հոգին կուտանք։

Ներքին գործավար Շիւքրի Գայա կրկին բեմ գալով ըսաւ.

— Այո, տեսականօրէն անհրաժեշտ է որ գրութիւն մը հաստատուած ատեն, անոր բոլոր պահանջները միաժամանակ կատարուին։ Բայց պետութիւնը ամէն օր ապրող օրկան մըն է եւ ամէն օր նոր պահանջներ կ՚ունենայ։ Եթէ ասոր մէջ յապաղած ենք, պատճառը անհոգութիւնը չէ, այլ ժամանակի չգոյութիւնը։ Կարգ մը հանրային գործերու հանդէպ կառավարութեան ունեցած իրաւասութեան հետեւն ալ կայ մեծ պատասխանատուութիւն մը։ Եթէ մեծ գործերու կիրարկութեան մէջ կարգ մը իրաւասութիւններ չտրուին կառավարութեան, դժուար պիտի ըլլայ ամբողջովին գլուխ հանել ստանձնուած պատասխանատուութիւնը։ Խնդրանքս է այն որ այս օրէնքով պահանջուած թէ պայմանաժամը եւ թէ կարգ մը իրաւասութիւններ չզլացուին։

«Կառավարութիւնը կրնայ արտօնել որ ամէն կրօնքէ եւ դաւանանքէ իր կողմէ յարմար դատուած անձ մը առժամապէս իրաւունք ունենայ աղօթատեղիներէ դուրս ալ կրելու իր կրօնական տարազը»։

— Ասոր ի՞նչ պէտք կայ, հարցուց Արըք օղլու Տամար (Ատանա)։

— Երբ վերջանայ առժամեայ արտօնութեան պայմանաժամը, շարունակեց գործավարը, կարելի է պայմանաժամը նորոգել նոյն անձին համար եւ կամ ուրիշ կրօնականի մը արտօնութիւն տալ։ Կը կարծեմ թէ յօդուածը շատ որոշ եւ բացայայտ է։ Կառավարութիւնը կ՚ուզէ այս տեսակ իրաւասութիւն մը ունենալ»։

Րէֆիք Շէվքէթ Ինճէ (Մանիսա) դիտել տուաւ.— Աղօթատեղիներու մասին կը խօսուի։ Ամէն օր կրնան իբր կրօնական արարողութիւն նկատել։

Մուսթաֆա Շէրէֆ (Պուրտուր) պատասխանեց թէ «ամէն կրօնքի մէջ որոշ են արարողութիւնները»։

Ներքին գործավարը.— Ամէն կրօնքի հիմնական սկզբունքները յայտնի են։ Այլ եւս կրօնքը չի կրնար դեր ունենալ աշխարհիկ գործերու մէջ։

«Միլլիյէթ»ի Թըթըկեցը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ պալ Հագգը Գըլըճի ճառի մասին.— Այս օրէնքը, ըսաւ Փօճա Էլիի երեսփոխանը, հրատարակուելու էր գլխարկի օրէնքին հետ միաժամանակ։ Իսլամութեան մէջ կազմակերպութիւն չկայ, այլ կայ միայն Ճամաը, հաւատքը։ Մասնաւոր փաթթոց, ցիպպէ եւ տարազ չկայ։ Առաջինի եւ զարգացած անձ մը միհրապ կ՚երթայ եւ նամազ ընել կուտայ ժողովուրդին։ Հետեւաբար իրաւունք ունինք պաշտօնական տարազով իմամ չճանչնալ։ Կ՚ուզէի որ օրէնքին վրայ յօդուած մը աւելցնելով վերցնէինք միւֆթիները։ Միւֆթիութիւնը այսօր պաշտօն մըն է որ շատ նուաստ կը թուի ժողովուրդի աչքին։ Շատ անգամ ականջիս լսած եմ այս տեսակ յանդիմանութիւններ. «հայտի միւֆթի, միւֆթի օղլուս»։ Իմաստ չկայ այսքան ինկած անուն մը գործածելու մէջ։

Միւֆթիներուն հետ հարկ է նաեւ յիշել փէթվաները որոնք այնքան ոճիրներ գործեցին։ Յիշեմ միայն մշակութային գետնի վրայ կատարուածը.— Գ. Ահմէտի շրջանին, Իպրահիմ տպարան հաստատեց երկրին մէջ, բայց փէթվայով մը արգիլուեցաւ տպարանը այս պատճառով մեր մշակոյթը երկու քառորդ դար ետ մնաց։

Այլ եւս միւս Ազգ. Ժողովներուն չթողունք այս գործերը եւ մէջտեղէն վերցնենք միւֆթին եւ փէթվան։

ԾԻԾԱՂ

Ա. Հայը (կինը ստոր) — Լսածիս նայելով Զ.ի տասը կինը Հայերէ չախորժեր եւ Հայ տեսնել չուզեր։ Հիմա դուն ըսէ տեսնեմ, եղբայր պատուական, մի՞թէ մենք սիրուելիք ժողովուրդ ենք...

Բ. Հայը.— Եթէ քեզ եւ Զ.ն պիտի նմոյշ առնենք, անշուշտ ո՛չ ...

ԵՐԲ ՋԱՆՔ ԿԸ ԹԱՓՈՒԷՐ

Օտար հանրային կարծիքը մոլորելու

Պոլսոյ մէջ հայկ. նոր դէպքեր ծագեցան, ֆօմիթէճիները ռումբեր նետեցին պահականոցներու վրայ, գործը մեծցաւ եւ 3 օրուան մէջ 6000 հոգի սպաննուեցաւ։

= o—o =

(Շար. կիրակիի թիւէն եւ վերջ)

Պանքայի դէպքը հետեւեալ կերպով տեղի ունեցած էր.— Դրօշակեանները խորհեր էին որ եթէ Պոլսոյ մէջ դրամատուներուն վրայ գրոհով բուռն եւ արիւնոտ ընդհարումներ առաջ բերեն ու այս կերպով ցոյց տան թէ իրենք մեծ ուժ մը ունին, Թագաւորը եւ եւրոպական պետութիւնները պիտի վախնան եւ Հայերուն ուզածը ընել պիտի տան։

Այս կարծիքով ու հաւատքով էր որ քանի հինգի չափ ֆէտայիներ ռումբերով ու ատրճանակներով կրակ սփռեցին, պահակ զինուորները սպաննեցին եւ մտան Ղալաթիոյ Օսմ. դրամատունը եւ սպաննեցին տնօրէնին (26 օգոստ. 1896)։

Դրօշակները ծրագրած էին նոյն օրը Պապը Ալին օդը հանել, Ղալաթիոյ կամուրջին գլուխի Քրէտի Լիոնէն գրաւել եւ դէմը գտնուած պահականոցին վրայ կրակ բանալ, Վոյվոտայի պահականոցը գրաւել եւ Կալաթա Սարայի միւթէսարըֆութեան շէնքին վրայ յարձակիլ։ Այս ծրագրին հետեւանքով կրակ ըրին Վոյվոտայի պահականոցին եւ միւթէսարըֆութեան շէնքին վրայ, Սամաթիոյ մէջ ըստ բախտի հանդիպած քանի մը Իսլամները թէեւ սպաննուեցան բայց Պապը Ալիի եւ Ղալաթիոյ պահականոցին չկրցին դպչիլ։ Միայն թէ Սամաթիոյ մէջ Սուլու Մանասթըրի աղբիւրի դպրոցին մէջ գաղտնօրէն ռումբ շինող քօմիթէճիները զիրենք ձերբակալելու եկող զինուորներու եւ ոստիկան զինուորներու վրայ կրակ բացին։ Բազմաթիւ անձեր սպաննուեցան։

Օսմ. դրամատունը մտնող ֆէտայիները տնօրէնին եւ դեսպաններուն միջնորդութեամբ դուրս հանուեցան եւ Մարսիլիոյ շոգենաւը դրուեցան։ Սահմանէն դուրս վռնտուեցան։

Խնդիրը այն աստիճանին հասած էր որ տարի մը առաջ Տիվան Եօլուի ցոյցերուն եւ Սկիւտարի դէպքերուն պատճառով, Պոլսոյ ժողովուրդն ու մասնաւորաբար քարափի եւ մաքսատան բեռնակիրները, իրենց ապահովութեան հետեւանքով, անմեղն ու մեղաւորը առանց կարենալ զատելու, բոլոր Հայերուն հանդէպ խոր ատելութիւն եւ ոխ կապած էին։

Եւ այսպէս, այս մարդիկը որ Հայերուն հարուած մը տալու համար առիթ ու պատրուակ կը փնտռէին, Ղալաթիոյ, Թաագիմի, Խորխէնգաֆուի, Թոփհանէի եւ Պէշիկթաշի կողմերը, ինչպէս նաեւ Պէպէքի եւ Գանտիլլիի, Ռումէլի Հիսարի եւ Վանիքէօյի գիւղերուն մէջ գտնուած Հայերը մահակներով, դաշոյններով սպաննեցին ու վիրաւորեցին։ Գործը մեծցաւ, որովհետեւ կարելի չեղաւ զանոնք արգիլելու համար իսկոյն զինուոր հասցնել։ Մեր ոստիկաններուն եւ կարգ մը գրոյցներուն համաձայն ալ անոնց աչք գոցելուն հետեւանքով, ջարդն ու թալանը երեք օրի չափ շարունակուեցաւ։ Վեց հազարի չափ անձեր սպաննուեցան։

ՍԱԼԻՀ ՄՈՒՆԻՐ

«Բռնութեամբ պատասխանելու է Պուլկարներուն»

= o—o

Վերջերս միջադէպ մը ծագեցաւ պուլկարեւ-հելլէն սահմանին վրայ, բայց երկու կառավարութիւնները շուտով հարթեցին խնդիրը։ Նոյն դէպքին առթիւ, «Մեսիմվրինի» դիտել կուտայ այս խորագրին տակ.— Պուլկարները գազանային ոճիր մը գործեցին։ Փոխանակ ըլլայ թէ թուրք, հինգ հոգի տմարդի պատրուակով մը մեռցնելու համար, անոնք ոտնակոխ ըրին միջազգային կանոնները եւ հելլէնական հողը մտան։ Այս գազանները չունին նաեւ վայրի գազաններու այն բնական անհրաժեշտութիւնը թէ ստիպուած են կեր ճարել։ Այս մարդկային մսակերները որոնք իրենց արհեստ դարձուցած են դաւաճանութիւնը, հրոսակութիւնը եւ մարդասպանութիւնը, առանց ամչնալու սուտ ալ կը խօսին։ Այսպէս, այդ խեղճերը որոնք հելլէն սահմանը ապաստանած են ազատելու համար իրենց կեանքն ու ինչքը, որպէս թէ կրակ բացեր են պուլկար սահմանապահներուն վրայ։ Եթէ այդ դժբախտները զէնք ունենային, փոխանակ 9 քիլոմէթր խորութեան վրայ, բուն իսկ սահմանին վրայ կը գործածէին։

Յունաստան բաղձացած է այս կատղած հարեւանին յարձակման դէմ։ Բայց միայն այսքանով գոհանալու չէ, այլ պահանջելու է որ սահմանը ոտնակոխողները իրեն յանձնուին, խեղճ փախստականները վերադարձուին եւ սպաննուողներու ընտանիքներուն ալ հատուցում ըլլայ։ Պուլկարները հաստատեցին թէ ոչինչ կը հասկնան փափկանկատութենէ։ Բռնութեամբ վարուելու է այս հրոսակներուն հետ որոնք միայն բռնութենէ կ՚ախորժին։ Զօր. Փանկալոսի օրով, Հելլէնները քանի մը զօրաբաժինով պուլկար հողը մտան եւ Պուլկարները ընդունեցին անոնց պահանջները։ Պուլկարները միայն այս տեսակ ընթացք մը կը հասկնան։ Հելլէնները, որոնց կողմն է արդարութիւնը, իրաւունք ունին չափը տալու «Պալքաններու հրոսակ» Պուլկարներուն։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԿԻՐԱԿԻԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

— o —

ՖՐԱՆՍԱ - ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻԱ

Յառաջիկայ կիրակի օր, 16 դեկտ. Փարք տէ Փրէնսի մարզադաշտին մէջ տեղի պիտի ունենայ միջազգային ֆութպոլի մեծ մրցում մը, Ֆրանսայի եւ Եուկոսլավիոյ ազգային խումբերուն միջեւ։ Այս առթիւ Ֆրանսայի Ֆութպոլի Դաշնակցութիւնը ժողովի հրաւիրելով ընտրեց խաղացողները, որ Ֆրանսան պիտի ներկայացնեն։

Ընտրուածներէն Ալէքս Թէպոն՝ 23, Անաթոլ՝ 15, Մաթլեր՝ 21, Վերիէսթ՝ 5, Լիէթէր՝ 6, Քէլլէր՝ 2, Գուրթուաս՝ 1, Նիքոլա՝ 12, Րիօ՝ 11 եւ Լանժիլլէ 24 անգամ Ֆրանսան ներկայացուցած են միջազգային մրցումներու մէջ եւ այս իսկ պատճառաւ մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելեն։ Բայց դէտ մրցանիշը կը պահեն նախկին երեք լաւագոյն խաղացողներ՝ Ժիւլ Տէվագէզ (41), Փոլ Նիքոլա (35) եւ Տուպլի (31)։

Ֆրանսայի Ֆութպոլի ազգային խումբը անկէ մը առջեւ պիտի գտնուի, նկատի առնելով նախորդ տարիներու մրցումները, առաջինը՝ 1926ին, Փարիզի մէջ, Ֆրանսա յաղթական 4—1ով, երկրորդը՝ նորէն Փարիզի մէջ 1929ին, Եուկոսլավիա յաղթական 3—1ով, իսկ երրորդը, 1932ին Պելկրատի մէջ, Եուկոսլավիա յաղթական 3—1ով։

Ֆրանսայի Ֆութպոլի Դաշնակցութիւնը լուրջ կարգադրութիւններ ըրած է ամէն տեսակէտով յաղթական դուրս գալու համար։ Ընտրուած մարզիկները հինգշաբթի հաւաքուելով Սթատ Քոլոմպի մէջ, հոն նախափորձ մը ընելէ յետոյ ալ մինչեւ կիրակի կէսօր պիտի հանգստանան Սէն Ժէրմէն Ան Լէի Հանրի Դ.ի դղեակին մէջ, զբաղելով նախափորձերով՝ — քալել, վազել, ցատկել եւ գնդակ խաղալով։

Այս մրցումով կը բացուի նաեւ Ֆրանսայի միջազգային մրցումներուն 1934—35 տարեշրջանին շարքը։

Գալով Եուկոսլավիոյ ազգային խումբին՝ 2—3 նախափորձերէ յետոյ վերջնապէս իր կազմը լրացնելով ուղարկած է Ֆրանսայի Ֆութպոլի Դաշնակցութեան եւ շատ լաւ ընդունելութիւն գտած է մարզական շրջանակներուն մէջ։ Բայց Եուկոսլավիոյ «ամենանշանաւոր» խաղացողներէն Սէքուլիչ մաս չպիտի կազմէ ազգային խումբին, հիւանդ ըլլալով։ Միեւնոյն ատեն այս մրցումը Եուկոսլավիոյ եւ Ֆրանսայի ազգային խումբերուն համար մեծ նախափորձ մըն է։ Առաջինը պիտի մասնակցի «Պալքանեան Երկիրներու» համբաւաւոր բաժակի մրցումին, որ տեղի կ՚ունենայ Աթէնք, դեկտ. 23ին, եւ որուն կը մասնակցին բացի Թուրքիայէ (վերջին պահուն հրաժարեցաւ) Յունաստան, Եուկոսլավիա, Ռումանիա եւ Պուլկարիա։ Եւ շատ հաւանական է որ շահի բաժակը, որովհետեւ անցած տարուան յաղթականը՝ Ռումանիա այս տարի թոյլ կ՚ընթանայ։ Իսկ Ֆրանսա որ պայմանագրուած է թէ Սպանիոյ եւ թէ Իտալիոյ հետ, ուշի ուշով կը հետեւի այս մրցումի ելքին։

Եուկոսլավիոյ Ֆութպոլի ազգային խումբը 1930—33 ունեցած է 23 զանազան երկիրներու համապատասխան խումբերու հետ միջազգային մրցումներ, հետեւեալ արդիւնքներով.— Յաղթութիւն՝ 10, պարտութիւն՝ 12, հաւասար՝ 1։ Կը նշանակէ թէ Եուկոսլավիոյ մէջ ալ լուրջ ձեռնարկներ կան մարզական ոգին բարձրացնելու։

Խումբը Պելկրատէն ճամբայ ելած է այսօր, չորեքշաբթի, եւ Փարիզ կը հասնի վաղը, հինգշաբթի։ Մէկ օր հանգստանալէ յետոյ ուրբաթ օր փորձերով պիտի զբաղի։

Ահա մրցում մը որ իսկապէս ֆութպոլի դասաւանդութիւն մը պիտի ըլլայ շատ շատերուն համար։ Ուստի պիտի թելադրէինք Հ.Մ.Ը.Մ.ի Կեդր. Վարչութեան եւ Ֆութպոլի յանձնախումբին (որուն մէկ անդամը Կեդր. Վարչութեան ալ անդամ է), որ դեկտեմբեր 16ին եթէ ուրիշ խումբի մը հետ պայմանաւորուած են, գոնէ այդ օրը՝ յանձն առնեն մրցումը յետաձգել եւ տանիլ իրենց ֆութպոլիստները այս խիստ շահեկան մրցումին, որովհետեւ միայն գնդակին կից վազելով չէ որ մարդ ֆութպոլիստ կ՚ըլլայ, այլ դիտելով ու գնդակախաղին արհեստագիտութիւնը սորվելով։

Օրինակ թող առնեն ֆրանսական խումբերէն։

ՀՐԱՆՏ ՍՐԱՊԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱՍՓԻՐԻՆԸ ԱՆԴԱՄ Է ԷՆ-ԱՐ-ԷՅԻ

Սրտին չի վնասեր։ Այդպէս կ՚ըսեն զայն արտադրող առեւտրականները։ Կ՚ըսեն թէ բացարձակապէս անվնաս է. Թերեւս ալ այդպէս է։ Մահն ալ նոյնքան անվնաս է որքան ասփիրինը։ Կը սպասեմ որ արկղ շինող առեւտրականները այս յայտարարութիւնը ընեն մօտիկ ապագային։ Կը սպասեմ տեսնել «Սաթըրտէյ Իվնինկ Փօսթ» թերթին մէջ ամբողջ էջ մը յայտարարութիւն մը ասոր մասին։ Մի խաբուիք... Մեռէ՛ք, տեսէք ձեր երազներուն իրականացումը ... Մահը սրտին չի վնասեր ... բացարձակապէս անվնաս է... բժիշկները կը յանձնարարեն ամէն տեղ եւն.։

Ցաւոտ պատմութիւններ կ՚իմանանք այն բոլոր երիտասարդներուն մասին որ ինկան մեծ պատերազմին։ Լաւ ուրեմն, ի՞նչ է այս պատերազմը։ Նպատակ իրական է, որովհետեւ կը բնաջնջէ նաեւ ամբողջութեամբ դիւային հարուածով մը։

Մէնհըթընի վրայ ձիւն գալը շատ սիրուն է։ Բոլոր տգեղութիւնները կը միացնան բարեպաշտ սպիտակութեան շնորհիւ։ Սակայն ձիւնին հետ ալ կուգայ մահացու ցուրտը։ Ձիւնին հետ մահը քիչ մը աւելի մօտ կուգայ ամէն մէկուն։ Եթէ հարուստ ես, քեզ շատ չի նեղեր։ Պէտք չունիս պաղ սենեակին մէջ առտուն կանուխ ելլելու, եւ ինքնաշարժ մեքենայի մը վազելու դասաւ մը սորվելու համար; յետոյ մերձենալ փողոցին մէջ։ Եթէ հարուստ ես ձիւնը միայն գեղեցիկ է քեզի համար։ Անկողնէդ կ՚ելլես երբ որ ուզես, ուրիշ բան չես ըներ, կը նստիս տաքուկ սենեակին մէջ ու կը խօսակցիս ուրիշ հարուստ մարդոց հետ։ Բայց եթէ հարուստ չես, եթէ կ՚աշխատիս որ Ամերիկեան բարգաւաճ միլիոնատէրներու ազգ մը ըլլայ, այն ատեն ձիւնը թէ գեղեցիկ է, թէ ձիւնային։ Եւ երբ ձիւնին պաղը ոտքերուդ կը թափանցէ, կը մոռնաս որ ան գեղեցիկ է, այն ատեն ընդունակ ես նշմարելու որ ան միայն դիւային է։

Գ.

Քանի մը երեկոյ առաջ, հոս Սան Ֆրանչիսքոյի մէջ, մարդ կ՚ըսէր ատեն։ Ինծի համար ասփիրինի օրերը վերջ գտած են։ Արեւէն կախուած ունիմ հիմա։ Շատ լաւ յայտագիր մը մարդ կ՚ընէ ասփիրինի ամէնէն հարուստ արտադրողին կողմէ։ Անունը գիտէք։ Ընկերութեան աջակցելը ընելու գիտակցութիւն չունիմ։ Ան արդէն ինքնիրեն բաւական աջակցում կ՚ընէ։ Թատրոնի յայտարարողը կ՚ըսէր. «Պաղը եւ կոկորդի ցաւերուն եղանակը եկաւ», եւ անշուշտ եկած էր։ Ես կը տեսնէի որ Մէնհըթընի վրայ ձիւն կուգար քաղաքին մէջ ասփիրինի վաճառքը աւելցնելով։ Յետոյ յայտարարողը ըսաւ թէ ասփիրինը անդամ մըն էր Էն-Ար-Էյի։

Այդ բանը խնդացուց զիս։ Բայց ճշմարտութիւն էր։ Ասփիրինը անդամ է Էն Ար Էյի։ Ան կ՚օգնէ ամէն մէկուն որ կենսական բաներէ խոյս տանք, ան կ՚օգնէ որ մարդիկ շարունակեն աշխատելու երթալ։ Ասփիրինը կ՚օգնէ յաջողութիւնը հոս բերելու, միլիոնաւոր մարդիկ իրենց գործին կը դրկէ։ Շատ մեծ դեր կը կատարէ այս ազգի ոգին անջատումէ պահելով։ Ամէն տեղ ցաւը կը մեռցնէ։ Ռ Կէ Է բան չարգիլեր, սակայն կը մեռցնէ ցաւը։

Ի՞նչ է Էն-Ար-Էյը։ Լաւ, ասիկա ձեզի կը թողում։ Թերեւս Էն Ար Էյը անդամ է ասփիրինին։ Ամէն պարապ գայի մէջ անոնք միասին ճարտար խաղ մը կը խաղան։ Շատ մը ցաւեր կը մեռցնեն, բայց ոչ եւ է ցաւ չեն արգիլեր։

Իմ գիտցածս սա է որ եթէ շարունակես ասփիրին առնել երկար ատեն, ան պիտի դադրի ցաւն ալ մեռցնելէ։ Եւ ահա այն ատեն է որ կը սկսի զգաստանալ։ Այն ատեն է որ կը սկսին նշմարել թէ ձիւնը երբեք գեղեցիկ չէ, այն ատեն է որ մարդիկ կը սկսին սառիլ, եւ կը սկսին գիշերուան կէսին ելլել եւ ծխել հանդարտօրէն, սպասելով վաղորդայնին, կը յիշես ցաւերը եւ չես ուզեր այլեւս խուսափիլ անոնցմէ, չես ուզեր այլ եւս կիսամեռ ըլլալ, այլ կը բաղձաս կատարեալ մահուան, կամ կատարեալ կեանքին։ Այդ այն ատեն է երբ կը սկսիս յիմարանալ, տեսնելով թէ ինչպէս անոնք կ՚ունենան ամէն ինչ այս երկրին մէջ կեանքին հետ, մարդուն հետ։ Այդ այն ատեն է երբ տկար ես եւ բան մը մէջէդ վազելով եւ վայրի եւ կասկածոտ դուրս կուգայ գաղտնօրէն հիւանդութենէդ եւ կը սկսի փշրել իրերը, ճամբայ մը բանալու քեզի համար դէպի արեւը, քանդելով քաղաքները, կործանելով փապուղին, քաշելով քեզ արեւին։ Ձեռքդ կը պահէ խոստումներէ, կեանքին կը տանի քեզ վեր բանելով։

Այնպէս ինչպէս Նիւ Եորքի մէջ կը խնդայի, ես խնդացի երբ ռատիոյի յայտարարողը ըսաւ թէ ասփիրինը անդամ է Էն Ար Էյի։ Եւ ասիկա ինծի յիշել տուաւ, ինծի փափաք տուաւ ըսելու իմ գիտցածս ասփիրինի մասին։

ՈՒԻԼ. ՍԱՐՈՅԵԱՆ

Թարգմ. Մ. Մ.

ՎԵՐՋ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆՐԳ ԵՐԳԵՐ (բանաստեղծութիւններ)։ Գրեց՝ Ռուսանիկ։ Տպ. Թէհրան՝ 1934։ Գին 5 ռիալ։

նագլուխ կը փոխադրուին եւ այնտեղ կը յանձնուին ռուսիկանութենէ ռուսականութիւն, համաձայն Նուկոլայվիոյ իշխանութեանց կողմէ կազմուած մանրամասն ցանկերու։ Ցեղական դրամատուներէն յանձնարարուած է հունգարականթղթադրամներ ծախել տարագիրներուն, պաշտօնապէս արտօնուած քանակէն աւելի։ Տարագիրներէն շատերը քսան օր պայմանաժամ տրուած են հեռանալու համար, բայց այդ պայմանաժամը 48 ժամուան զեղչուած է քաղաքականապէս կասկածելիներու եւ անբաղձալիներու համար։

⁂ Հունգարական կառավարութիւնը կը հերքէ այն լուրերը թէ բազմաթիւ Նուկոսլաւներ արտաքսուած են երկրէն։ Այդ առթիւ կը հաւաստեն թէ ոչ իսկ մէկ Նուկոսլաւ արտաքսուած է անցեալ շաբթուան ընթացքին եւ թէ ամբողջ տարուան ընթացքին վտարուածթափառաշրջիկներու և անբաղձալիներու թիւն է միայն 66 հոգի, որ աւելի չէ ուրիշ տարիներու միջինէն եւ բնականոն, բաղդատելով ուրիշ ազգերու պատկանող վտարեալներու թիւին հետ։ Հունգարական մամուլը կը հրաւիրէ Նուկոսլավիոյ կառավարութիւնը որ հրատարակէ անցեալ շաբթու վտարուած հպատակներուն ցանկը։

⁂ Մինչեւ հիմա Նուկոսլավիայէն Հունգարիա հասած են 2976 Հունգարներ։

Հալածանք չէ, աշխարհականացում է...

Թէվֆիք Րիւշտի Արաս, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, հեռագիր մը ուղղելով Յունաստանի արտաքին նախարարին, հաւաստիքներ տուաւ թէ կղերական տարազի արգիլքը կը բխի աշխարհականացման սկզբունքէն որ հիմն է Թուրքիոյ ներքին քաղաքականութեան եւ չի կրնար վիրաւորական համարուիլ յունական կարծիքին համար։

Միւս կողմէ, ներքին գործավարութեան մամուլի տեսչութիւնը զեկոյց մը ուղղեց թերթերուն, յանձնարարելով որ « պապական նուիրակ» բացատրութիւնը չգործածեն Վատիկանի ներկայացուցչին, որովհետեւ պապական իշխանութիւնը ճանչցուած չէ թրքական կառավարութեան կողմէ։ Երբ այդ ներկայացուցիչը Պոլիս կը բնակի, պարզապէս հիւր մըն է առանց պաշտօնական հանգամանքի։

═ o · o ═

50 ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒԻՐ ապսպրուեցան ամերիկեան կառավարութեան կողմէ, խւրաքանչիւրը առնուազն 250 մղոն արագութեամբ։ Արժէքը պիտի ըլլայ 1,996,700 տոլար։

560 ԱՅՐԵՐ ԵՒ ԿԻՆԵՐ ձերբակալուեցան Մ. Նահանգներու 15 քաղաքներու մէջ, Պոսթընէն մինչեւ Սան Ֆրանչիսքօ, թմրեցուցիչ դեղերու խուզարկութեանց հետեւանքով։ Միայն Շիքակոյի մէջ բռնուեցան 75 հոգի, Սան Ֆրանչիսկոյի մէջ 43 եւայլն։ Քլիվլէնտի մէջ, ուր 10 հոգի ձերբակալուեցան, հաստատուեցաւ որ մեծ քանակութեամբ արգիլուած դեղեր կը ծախուէին բարձրագոյն վարժարանի աշակերտներու։

1935,_ "ՅԱՌԱՋ,,ի Տասնամեակը_1935

Յառաջիկայ տարի կը լրանայ «ՅԱՌԱՋ»ի հրատարակութեան տասնամեակը։

Այս առթիւ, բացուած է նոր շրջանի բաժնեգրութիւնը, միեւնոյն պայմաններով։

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԵՑԷՔ, ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐԵՑԷՔ ձեր սիրած թերթին, որպէսզի աւելի զարգանայ եւ կարենայ լրացնել նոր պահանջները։

×

Աւանդութիւնը յարգած ըլլալու համար, կը յիշեցնենք թէ

1935 Յունուարին յետոյ

թերթ չպիտի ստանան այն բաժանորդները որ առկախ հաշիւ ունին, բայց չեն պատասխաներ ոչ ուղղակի գրուած նամակներուն, ոչ ալ գործակալներու դիմումներուն։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

«ՎԱՐԴԱՆ» Ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 2.30ին Café de la Coreի մէջ, Առնուվիլ։ Կը հրաւիրուին մեր շրջանի բոլոր ընկերները։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 14 Դեկտեմբեր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Գուրս Լաֆայէթ «Զարդարեան» Գրադարանը։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Ա. Արծրունի։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Իսի Լէ Մուլինոյի «Զաւարեան» Ակումբին
Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ
16 դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին
2, Rue Alexandre Guilmantի սրահին մէջ Մէօսոնի կայարանին դիմացը
կը ներկայացուին
«ՇԱՏԱԽՕՍ ՍԱՓՐԻՉԸ» եւ «ԴԴՈՒՄԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ»
Մուտք՝ 3 ֆրանք։

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ
ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ
ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
15 Դեկտեմբեր երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ
PETIT JOURNALի սրահին մէջ, 21, rue Cadet. Մէթրօ՝ Cadet
Բարձր հովանաւորութեամբ Զօր. BREMONDի եւ նախագահութեամբ
հրամանատար Զ. ԽԱՆԶԱՏԵԱՆի
Մասնակցութեամբ Հայ Սպայից եւ Ֆրանսահայ Կամ. Միութիւններու։
ԿԸ ԽՕՍԻՆ.
Հայ Սպայից Միութեան նախագահ Զօր. ԿՕՐԿԱՆԵԱՆ
Հայ կամ. Մարտիկ. Նախագահ Գնդ. Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ
Ֆրանսահայ կամ. Միութեան նախագահ Գ. Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Պ. ՍԵԴՐԱՔ ՍԱՍՈՒՆԻ եւ ԳԵՐ. ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին
ՍԻՓԱՆ երգչախումբը ղեկավարութեամբ ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ
խմբերգներ, Հայկական տարազով շուրջպարեր, կ'երգեն՝ Օր. Հ. ՔՆՆԵԱՃԵԱՆ
եւ Պ. ԳՐ. ՄԷՀՏԷՐԵԱՆ. Կը պարէ՝ Օր. ՀՐԱՆՈՅՇ ԳԱԶԱՋԵԱՆ.
Ժամը 12էն յետոյ կը սկսին եւրոպական պարերը։
Առաջնակարգ Օրքէսթր եւ Ճազպանտ։
21րդ գաղթային զօրագունդի նուագախումբը կը նուագէ հայկական եւ եւրոպական եղանակներ։
ՄՈՒՏՔ՝ 7 ՖՐԱՆՔ
Տոմսերը կը ծախուին Թիւթիւնճեան նպարավաճառատունը, 37, rue de Trévise։ Հրանդ-Սամուէլ Գրատուն եւ Միութեան անդամներուն մօտ։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ_ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Ի ՆՊԱՍՏ ԱՂՔԱՏ ՀԻՒԱՆԴՆԵՐՈՒ ԵՒ ՈՐԲԵՐՈՒ
15 դեկտեմբեր 1934, շաբաթ երեկոյ ժամը 22ին
Salle des Fêtesի մէջ 30, rue du Casino, Enghien.
Գեղարուեստական նոխ բաժին։
Առաջնակարգ Նուագախումբ «ԱՐԻՍ»։
Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀի երգչախումբ՝ իր ամբողջական կազմով։
կ'երգեն՝ Օր. ԻՐԻՍ ԳԻՒԼԳԻՒԼԵԱՆ եւ Գ. Գ. Լ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ
Ժ. ՎԱՐԻԱՆԵԱՆ եւ Ա. ՔԷՉԷՃԵԱՆ.
կը պարէ կովկասեան պարեր փոքրիկ ՌԷԺԻՆԱ (հինգ տարեկան) իր հօրը՝ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆի ընկերակցութեամբ։
Պարերը կը վարէ պարի փրօֆէսէօր՝ Գ. Գ. ԽԱՂՄՈՒՐԵԱՆ.
Հաճելի անակնկալներ։ Անմաման քօթիյօն։ ջոխ եւ աժան պիւֆէ։
Մինչեւ լոյս պար եւ պարի մրցում։
ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ.

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ
Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս
Brasserie Colbertի շքեղ սրահին մէջ
Մուտք.— Զոյգերու՝ 20 Ֆր.։ Օրիորդներու՝ 10 Ֆր.։ Այրերու՝ 15 Ֆր.։

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱՍԷՐՆԵՐՈՒՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ

Այնքան սպասուած հայկ. տիսքերու առաջին շարքը հետեւեալ երգերով
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ.— 1. Գալի երգ (Ա. ձայն) Ալէմշահ երգչախումբ, Բ. երգ (Բ. ձայն) Ալէմշահ երգչախումբ, 2. Ա. Լուսնակ գիշեր, Բ. Առնեմ էթամ Ալէմշահ երգչախումբ, Բ. Քաղհան. Խումար Ալէմշահ երգչախումբ։

Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀ.— 3. Ա. Հօյ Նար Ալէմշահ երգչախումբ, Բ. Ես սիրեցի Մեներգ՝ Օր. Ի. Գիւլպիւլեան։

Հատը 20 Ֆրանք։ Մասնաւոր պայմաններ մեծաքանակ գնողներուն։

Յունուարին հրապարակ կ'ելլեն նաեւ Սպենդիարեանի «Երեւանի էթիւտները» Ա. Յնզէլի, Բ. Հինազ։ Կոմիտաս վարդապետի Հայ ժողովրդական պարերը (Նուագախումբի վերածուած Ալէմշահի կողմէ) եւ Ալէմշահի «Արեւելեան գիշերները», Սէնֆօնիք նուագախումբով, որոնց պիտի յաջորդեն, Հաստգայեն, Կոմիտասի, Սպենդիարեանի եւ Ալէմշահի գործերէն նոր շարք մը։

Անհատական դիմումներու ինչպէս նաեւ գաւառի եւ արտասահմանի մեծաչնորհ առնելու համար՝ գրել.— CHORALE ALEMCHAH. 64, Rue Corot, VILLE D'AVRAY (S. et O.) France:

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ֆրանսական Բանակի Հայ Նախկին կամաւորները (բոլոր Ցակատներու) կը հրաւիրուին ստիպողաբար ընդհ. ժողովի այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Քաֆէ-Թապայի սրահը 6, Rue Grange-Batelière, Paris։

Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն եւ հրաժարական վարչութեան, ընտրութիւն հաշուեքննիչ մարմնի, Նոր ծրագիր, Միութեան դերը եւ ուղղիգիծը ներկայ պայմաններու մէջ եւայլն։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (45)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

Թարգմ. Ա. ՀԱԲԷԼԵԱՆ — Գրեց՝ ՔՈԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

ԳԼՈՒԽ ԺԸ.

— Ոչ, Սըր Ճօն, Սպիտակ Արծիւը կերպով մը յաջողեցաւ զինքը այս չէնքէն դուրս տանիլ։

— Այդպէս, որ եւ է մէկը տեսա՞ւ այդ մարդը,— Սպիտակ Արծիւը։

— Ձեմ կարծեր թէ որ եւ է մէկը իր դէմքը տեսած ըլլայ։ Բայց մեր ոստիկաններէն մէկ երկուքը տեսան անոր կօշիկը, այնպէս որ հագած հագուստին գոյնը գիտենք... զորշ ըղ–գեստ մը կախուած էր Սթէֆըն Հայաթի խցիկին մէջ... երկայնահասակ մէկը... Սթէֆըն Հայաթ երկայնահասակ էր... կարելի բան չէր սակայն, Սթէֆըն տկար էր եւ այդքան կարողութիւն չունէր մինչեւ Սքօթ–լէնտ Եարտ երթալու, զայն միայնին դուրս տանելու եւ յետոյ սպաննելու ... Ոչ, կարելի բան չէր... սակայն զուգադիպութիւնը տարօրինակ չէ՞ր։

⁂⁂⁂

Օգնական – ոստիկանապետ Հ. Ա. Տէյվըս զաղանի ոստիկան - քննիչ Փիրսընի հետ Փլիմութ հասաւ շատ փաղանց ընկճուած սրտով։ Շատ անհաճոյ գործ մը պիտի կատարէր։ Երթալ անձնական գրասենեակ մը մէջ ուր կը գտնուէր իր ամենամտերիմ բարեկամը որպէս հիւր, եւ հոն խուզարկութիւն կատարել մարդասպաններու հետք մը գտնելու նպատակով։

Որոշեցին որ նաւը մտնելէն անմիջապէս վերջ Հ. Ա. իր բարեկամ Սըր Ճօն Տէվիտսընը հարցնէ եւ բոլոր խնդիրը անոր պարզելով, անոր կատարեալ բացատրութիւնը պահանջէ. Հ. Ա. տակաւին կը յուսար որ կերպով մը պիտի կրնար իր բարեկամը փրկել անախորժութիւններէ որոնք իրենց այցելութեան ընթացքին կրնային ծագիլ։

Առանց դժուարութեան անոնք նաւակ մը վարձելով Կլօրիայի մօտ թիավարեցին։ Ճէք Փիրսըն գրօսանաւին պատկառելիութեան վրայ զարմացաւ եւ ըսաւ իր ընկերոջ.

— Հաւատացէք պարոն. ամէն պարագայի միլիոնատէր մը պէտք է ըլլայ, առանց գրօսանաւ մը բանեցնելու համար։

Կլօրիայի կը մօտենային։

Հ. Ա.ն ալ, որուն նայուածքը եւս Կլօրիային ուղղուած էր, միեւնոյն կարծիքը ունէր։ Բայց միլիոնատէրները առ հասարակ մարդասպանները իրենց նաւուն մէջ չեն ընդունիր, եւ սակայն ինք եկած էր այդ նաւուն մէջ մարդասպան գտնելու յոյսով։

Ինքն ալ սկսաւ տարակուսիլ եւ անկեղծօրէն փափաքեցաւ որ սխալած ըլլայ. եւ սակայն ի՞նչպէս։ Քանի որ կը կարծէր թէ Սըր Ճօն այդ արծաթեայ Արծիւը միայն ու միայն այդ նաւուն մէջ կրնար գտած ըլլալ։

— Յուսացածէս աւելի մեծ նաւ մըն է եղեր, պատասխանեց։

— Միայն թէ սխալ ան մը չըլլանք, ըսաւ Ճէք Փիրսըն։

— Տեսնենք. արդէն հասանք։

Սանդուխը վար կախուած էր եւ հոն մէկը չտեսնելով, սկսան վեր բարձրանալ, պատուիրելով նաւակի մարդուն որ իրենց սպասէ։ Տախտակամածին վրայ նաւաստի մը հանդիպեցան որ իրենց այս յանկարծակի այցելու–թիւնէն զարմանքը չկրցաւ զսպել։

— Էյ, ո՞ր ծակէն դուրս կ'ելլէք։

Հ. Ա. իրենց այցելութեան նպատակը պարզելով ըսաւ թէ կը փափաքին նաւուն մէջ հիւր եղող Սըր Ճօն Տէվիտսընի հետ խօսակցութիւն մը ունենալ։

Նաւաստը անոնց նայելով յարեց.

— Աղէկ ըսիք, բայց երկուքդ ալ պարապ տեղը եկեր էք, որովհետեւ այդ բժիշկն ու Օր. Հայաթը այս առտու ցամաք ելան եւ տակաւին չեն վերադարձած։

Հ. Ա. Ճէք Փիրսընին նայեցաւ։ Սըր Ճօնին եւ նաւուն տիրոջ բացակայութիւնը խնդիրը պիտի բարդացնէր։

— Քանի որ Օր. Հայաթ եւ Սըր Ճօն Տէվիտսընը ցամաք գացած են, նաւապետը գոնէ կրնա՞մ տեսնել, ըսաւ Հ. Ա.։

— Կրնայիք, եթէ լաւ տեսողութիւն ունենայիք, որովհետեւ ան ալ ցամաք գացած է, ինչպէս նաեւ Գ. Սթէֆըն Հայաթը։

Հոս իրենց անծանօթ բան մը կար... Գ. Սթէֆըն Հայաթ մը։ Հ. Ա. մտածեց Գ. Սթէֆըն Հայաթի մասին բան մը խմանալ։

— Ուրեմն, Գ. Սթէֆըն Հայա՞թն ալ դուրս ելած է, ըսաւ կեղծ զարմացումով մը։ Արդեօք Օր. Հայաթին եւ Սըր Ճօն Տէվիտսընին հե՞տ ցամաք գնաց։

— Ոչ, անիկա այս առտու նաւապետին հետ գնաց. թէեւ կը զարմանամ թէ մէկը որ իր կուրծքին վրայ անհագին վէրք մը ունի, ինչպէս ուրախութեամբ որ եւ է տեղ կ'երթայ։

Հ. Ա. ծկուրծքին վիրաւոր բառերը լսելով դժուարաւ իր զարմանքը զսպեց. իսկ Ճէք Փիրսըն զարմացումի ճիչ մը արձակեց։

Հ. Ա. իր առողջաւորն այդ սխալը ծածկելու համար անմիջապէս ըսաւ.

— Զարմանալի բան. Գ. Սթէֆըն Հայաթի վիրաւորուած ըլլալը չէի գիտեր։ Ի՞նչպէս պատահեցաւ այդ բանը։

Արդեօք կասկածեցա՞ւ թէ ոչ, Հ. Ա. չէր գիտեր, որովհետեւ նաւաստը այլեւս բերանը չբացաւ եւ առանց պատասխանելու սկսաւ անոնց նայիլ։

— Ահ, կարելի է Գ. Սթէֆըն Հայաթին ինչպէս վիրաւորուած ըլլալը չէք գիտեր, ըսաւ Հ. Ա.։

Նաւաստը քիչ մը առաջացաւ։ Դէմքը մօտեցուց Հ. Ա.ին եւ աչքերը յառեց օգնական – ոստիկանապետի աչքերուն։

Էյ, բարեկամ, ձեր հարցումները շատ կ'ըլլան կոր... վերջի վերջոյ ո՞վ էք դուք։

— Անունս Տէյվիս է... Սըր Ճօնի մտերիմ բարեկամ մը։

— Դուն այդպէս կ'ըսես, միւս մարդը ո՞վ է, գոչեց նաւաստը, ակնարկելով քննիչ Փիրսընին.

— Ան եւ Սըր Ճօնին բարեկամ մը.

— Լաւ, հոս հիմակ, եթէ այդ բանը չպարնէք։

Հ. Ա. չկրցաւ հասկնալ նաւաստին այդ խօսքերը։

— Հիմակ որ մեր ինքնութիւնը յայտնեցինք, կրնա՞նք հասկնալ թէ դո՞ւք ով էք, հարցուց Հ. Ա. ժպտադէմ։

— Անշուշտ, բարեկամ. ես Սէմ Պարթըն եմ, այս գրօսանաւուն նաւաստներէն մէկը։

— Նաւա՞ստ էք. այդ շատ լաւ է. Գ. Նաւաստ ձեզի հետ առանձնական խօսակցութիւն մը ունենալ կը փափաքիմ։ Ամէնքս միասին կրնա՞նք տեղ մը երթալ։

Մարդուն նայուածքին մէջ կասկած կար այս անգամ, երբ յարեց.

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R C Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro · TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 13 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 13 Décembre 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2676 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԵՒՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԱՋՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՏՈՒԹԻՒՆ

=o·o

Դեկտ. 5ին, արտասովոր անվերապահութեամբ դատապարտե-լով քաղաքական ահաբեկչութիւնը, Ա. Դ. խորհուրդին առջեւ, քաղաքացի Լիթվինով կը պահանջէր որ Ազգերու Դաշնակցու-թիւնը ազդու միջոց մը գտնէ անոր դէմ պայքարելու համար։

Այս առթիւ, կը թելադրէր չսահմանափակուիլ «ահաբեկչու-թիւն» բառին նեղ իմաստով եւ կը մատնանշէր տարագիր կազմա-կերպութեանց գինուորական կազմակերպութիւնները։

— «Երկիր մը որ այդպիսի կազմակերպութիւններ կը թոյլա-տրէ իր հողին վրայ, կրնայ, իր կողմէ, զոհ դառնալ նոյնպիսի կազմակերպութեանց։ Կարգ մը պետութիւններ իրենց հողին վրայ կը թոյլատրեն որոշ գոյնի գաղթականներ եւ կը մերժեն ուրիշ գոյներ։ Արդ, անհրաժեշտ է միջազգային համերաշխութիւն մը, այս մարզին մէջ»։

Իր տեսակէտը հիմնաւորելու համար, Խ. Միութեան արտա-քին գործավարը դիտել կու տար թէ յետպատերազմեան ահաբեկ-չութիւնը կը ներշնչուի ամէնէն յետադիմական գաղափարներէն եւ կը ջանայ վերականգնանցնել պատմութեան կողմէ անհետացման դատապարտուած անժողովրդական վարչաձեւեր։ Այս նոր ահաբեկչութեան յատկանիշն այն է որ, գրեթէ միշտ կը կատարուի արտասահմանի մէջ եւ դրամ կը ճարէ օտար աղբիւրներէ, եւ յաճախ կ'օգտագործուի իբրեւ միջոց արտաքին քաղաքականու-թեան»։

Այս առթիւ էր որ, Պ. Լիթվինով չյիշեց թէ ռուս յեղափո-խականները վատութիւն կը համարէին ահաբեկչութիւնը՝ իրենց երկրի սահմաններէն դուրս, ինչպէս եւ գործում՝ ապաստանի ի-րաւունքի։

Ինչպէս դիտել կու տայինք երէկ, միայն քաղաքագէտը չէ որ կը խօսի Լիթվինովի մէջ, այլ եւ բոլշեւիկը, կոչկոռ կապած Կ. Մարքսով եւ Լէնինով։

Անշուշտ ահաբեկումները չեն որ պիտի լուծեն բազմաթիւ քաղաքական եւ ընկերային չարիքներ։

Եւ ահաբեկչական գործունէութիւնը այսօր ճշմարիտ վտանգ մը կը կազմէ խաղաղութեան համար, երբ այնքան պայթուցիկ նիւթեր դիզուած են երկիրէ երկիր։

Բայց, միայն ահաբեկչական չարմո՞ւմն է որ կը սպառնայ խաղաղութեան.

Եւ եթէ կան իսկապէս անտեղի եւ անմիտ, արկածախնդրա-կան ահաբեկումներ, այդ կը նշանակէ թէ ահաբեկումները պատ-մական չարի՞ք են եղած սկիզբէն ի վեր։

Լիթվինովները որո՞ւ կը պարտին իրենց ամենակալ իշխա-նութիւնը, 17 տարիէ ի վեր։

Պատմութիւնը արձանագրա՞ծ է աւելի բարբարոսական, իս-կապէս գազանային, աննախընթաց եւ անպերապանցելի ահաբե-կումներ, քան ինչ որ տեսանք եւ կը տեսնենք բոլշեւիկներու օրով։

Եթէ վատութիւն է փախստական Թուրք փաշա մը, Ջարդա-րար մը գետին փռել ճակատ ճակտի, Թիֆլիսի մէջ, Ձեւկայի չէն-քին առջեւ, անշուշտ յեղափոխական քաջութիւն է վաթսունըվեց անպաշտպան կալանաւորներ մահուան դատապարտել գոնփակ նիստի մը մէջ, երկու դատաւորով եւ մէկ նախագահով, եւ խումբ – խումբ գնդակահարել տալ մէկ գիշերուան մէջ։

Եթէ զանազան քաղքենի դրամատիրական պետութիւններ, իրենց քաղաքական շահերուն համար կը հովանաւորեն, նիւթա-պէս ալ կը պարարտացնեն զանազան կազմակերպութիւններ, որ-պէսզի բարոյական կամ Ֆիզիքական ահաբեկումներ կատարեն, խորհրդային իշխանութիւնը անմե՞ղ է այդ ճամբուն վրայ։

Մոսկուան չէ՞ր որ արդիական բանուկ ճարտարարուեստի մը վերածեց «ծախու ապրանք»ներու քաղաքականութիւնը, իր ան-յագ աշխարհակալութեան եւ ասիական բարբարոսութեան զոհե-լով ամէնէն անվիճելի դատերը։

Իր իսկ տեսակէտով, վատերուն վատը պէտք է հռչակել Խ. Միութեան արտաքին գործավարը։

Լիթվինով ինք չէ՞ որ կը պատմէ իր յուշերուն մէջ, թէ —տա-րիներ առաջ — ստիպուած էին դիմել Մակեդոնական կազմակեր-պութեան եւ խաբել պուլկարական կառավարութիւնը, իրենց գնած զէնքերը փախցնելու համար։ Այդ զէնքերը սահմանուած էին ռուսական յեղափոխութեան, բայց որպէսզի կարենան փախ-ցնել, ըսեր են թէ կը վերաբերին Թուրքիոյ Հայերու ազատագրա-կան շարժման։

Գէթ այդպէս էր պատմած յուշագիրը։

Եւ դեռ հազարաւոր այդպիսի պատմութիւններ։

Կը նշանակէ թէ բոլշեւիկ յեղափոխականը հաւատալով ի-տէալի մը, հարկադրուած էր յարմարիլ պարագաներուն, առանց մտածելու հետեւանքները։

Այստեղ ո՞վ է որ պիտի կրնայ ճշդել քաջութեան եւ վատու-թեան սահմանները։

Անբնական եւ զարտուղի երեւոյթներ են ահաբեկումները, ինչպէս յեղափոխութիւնները, ինչպէս պատերազմներն ու դիկ-տատուրաները։ Մարդկային միտքը կ'ըմբոստանայ անոնց դէմ, եւ դարման կը փնտռէ դարերէ ի վեր։

Եւ սակայն, միշտ ալ կը ձախողի։ Ինչո՞ւ,— որովհետեւ չի յաջողիր արդարութեամբ լուծել հարցերը, քաղաքական թէ ընկե-րային։

Ժողովուրդներ կան հալածական կամ գերի, բազմութիւններ կան թշուառ,— եւ կան բռնակալներ ու բռնակալութիւններ։

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՄԱՔԼԸՄԵԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԱՐՏԱՔՍՈՒՄԸ

»»»··«««

Բարեխօսութիւնները նկատի չեն առնուիր

Երէկ հաղորդած էինք « Թան »ի հեռագիրը Կարապետ եպիսկ. Մաքլըմ-եանի արտաքսման մասին։ Այս առթիւ, « Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Աթէնքէն, դեկտեմբեր 10 թուականով.—

Ներքին գործերու նախարարը երէկ հրամայեց հինգ օրուան մէջ արտաք-սել Ցունաստանի Գրիգորեան արքեպիսկոպոսը՝ Գեր. Մաքլըմեան, որ ամ-բաստանուած է համայնավարական գործունէութեամբ։

Նախարարը այսօր հայկական երկու պատգամաւորութիւններ ընդունեց-ցաւ, որոնց մէկը ջանաց արքեպիսկոպոսը մաքրել իրեն դէմ եղած ամբաստա-նութիւններէն, իսկ միւսը խնդրեց անմիջապէս արտաքսել զայն։ Նախարարը պատասխանեց թէ ոստիկանութեան հրահանգուած է աքսորել արքեպիսկոպո-սը, եթէ հինգշաբթիէն առաջ չհեռանայ Ցունաստանէն։

ԱՅԱ ՍՈՖԻԱՆ ՓԱԿՈՒԵՑԱՒ

Պոլսէն կը հեռագրեն դեկտեմբեր 10 թուականով.— Այա Սօֆիայի մզկի-թը փակուեցաւ, իբրեւ մզկիթ ծառայելէ յետոյ 1453ի օսմանեան գրաւումէն ի վեր, եւ այժմ պիտի ծառայէ իբրեւ թանգարան բիւզանդական արուեստի։

Այս առթիւ մասնագէտ մը դիտել կու տայ,— վերջերս Ամերիկայի բիւ-զանդական կաճառը արտօնութիւն ստացաւ հանելու ծեփերը եւ ուրիշ ծած-կոցներ որոնց տակ պահուած էին Ս. Սօֆիայի ներքին խճանկարները։ Եւ որովհետեւ այս նկարները քրիստոնէական հանգամանք ունին, հասկցուեցաւ որ այլեւս կարելի չէ իբրեւ իսլամական աղօթատեղի գործածել շէնքը։

ԱՀԱՐՍԱՐՍԱՓԸ ԽՈՐՀՐԴ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ դեկտեմբեր 10ին Քիէվի մէջ 37 հոգի յանձ-նուեցան զաղտնի ատեանի մը, պատժուելու համար համաձայն անցեալ շաբ-թու հրատարակուած ահաբեկչական հրամանագիրներուն։ Բոլորն ալ ամբաս-տանուած են իբրեւ կազմակերպիչները հակախորհրդային ահաբեկչութեան՝ Ուկրայնայի մէջ։ Նոյն ամբաստանութեամբ 12 հոգի ալ Մինսքի մէջ յանձ-նուած էին զաղտնի ատեանին, անցեալ ուրբաթ օր։ Այս զաղտնի ատեանները մինչեւ հիմա մէկ տեսակ պատիժ տուած են,— մահ։

Կառավարութիւնը կը ծանուցանէ թէ Կիրովի սպանութեան մասին քննու-թիւնները պիտի շարունակուին մինչեւ դեկտեմբեր 20։

. Մոսկուան դատապարտուեցան երեք հոգի ՝ մէկը չարական գնդակահար, որոնք ամբաստանուած են թէ կազմակերպած են Վրաստանի երկաթուղիները եւ սպայ հասցէներու դրկած հողագործական մեքենաներ։ Ուրիշ 40 հոգի դատապարտուեցան բանտարկութեան, սկսելով տասը տարիէն դէպի վար։

* Մոսկուայէն կը հեռագրեն դեկտեմբեր 11 թուականով.— Մինսքի մէջ ձերբակալուած 12 ահաբեկիչներէն ինը գնդակահարուեցան այսօր, ամբաս-տանուած ըլլալով թէ եկած են Լեհաստանէն, ատրճանակներով եւ ռումբե-րով, ահաբեկումներ կատարելու համար

* Թուաստանէն Գերմանիա հասած ասմբոլգներ հետեւեալ սարսափելի պատմութիւնները հաղորդած են գերմանական մամուլին.— Արդէն հինգ հա-րիւրի կը հասնի զոհերուն թիւը։ Ահաբեկիչ Կիրովի հետ գնդակահարուած են իր կինը, երկու աղջիկները, 14 տարեկան տղան եւ մայրը, 85 տարեկան պա-ռաւ մը։ Այս միեւնոյն աղբիւրէն կը հաւաստեն թէ Սթալին հիւանդ է եւ մա-րելեք ունեցեր է Կիրովի յուղարկաւորութեան առեն։ (ԽՄԲ.— Կ'արտատպենք վերապահութեամբ)։

Կառավարութիւնը կը պատմայ հրաժարիլ

Երեսփ. Ժողովը կը շարունակէ ցորենի օրինագծին քննութիւնը, գիշերը ցերեկին խառնած։ Այս առթիւ նոր փոթորիկ մը պայթեցաւ Դեկտեմբեր 11ի նիստին մէջ։ Երեսփոխանները շարունակ փոփոխութիւններ կ'առաջարկէին։ Վարչապետ Պ. Ֆլանտէն բեմ բարձրանալով յայտարարեց.

— « Կա՛մ օրինագիծը կ'ընդունիք այնպէս ինչպէս որ ներկայացուած է, եւ կամ ժամավաճառ կ'ըլլաք ամուլ վիճաբանութիւններով։ Այն ատեն ձեզի կ'իյնայ ստանձնել պատասխանատուութիւնը, տապալել կառավարութիւնը եւ ներկայանալ ժողովուրդին »։

Այս յայտարարութիւնը եղաւ առտուան նիստին մէջ։ Կէս գիշերին կրկ-նուեցաւ տագնապը։

Ընկերվարականները նոր փոփոխութիւն մը առաջարկեցին, զոր ջերմապէս պաշտպանեց Պ. Վէնսան Օրիօլ։ Վարչապետը նորէն ոտքի ելլելով ազդարա-րարեց

— «Ես չեմ ուզեր որ եւ է գնով ստանձնել անգործադրելի ծրագրի մը կի-րարկումը։ Եթէ չպատասխանէք կառավարութեան կոչին, ես պիտի առնեմ օրինագիծը»

Այս յայտարարութեան վրայ, ընկերվարականներու առաջարկը մերժուե-ցաւ 180ի դէմ 403 ձայնով, եւ կարելի եղաւ կանխել նախարարականտագնապը։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԳԱՀԱԺԱՌԱՆԳԸ ԵՒ ԻՐ „ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿԸ”

Դեկտեմբեր 11ին հրատարակուեցաւ առաջին թիւը նոր ամսագրի մը, « Արքայական Սուրհանդակ », խմբագրութեամբ « Փարիզի դուքսին », որուն հայրը՝ Կիզի դուքսը, Ֆրանսայի գահաժառանգը կը համարուի արքայական-ներու կողմէ։ Տպուած՝ փայլուն թուղթի վրայ, մաքուր չքեղութեամբ եւ 18րդ դարու ծաւալով, « Արքայական Սուրհանդակ »ը կը պարզէ գահաժառան-գին տեսակէտները՝ միապետութեան վերահաստատման, ընկերային եւ տնտե-սական կարգ ու սարքի, ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան մասին։ Ֆրանսայի վերակազմութեան համար կ'առաջարկուի արհեստակցական պե-տութիւնը (քորփորաթիվ), զոր Մուսոլինիի գործադրութենէն շատ առաջ պաշտպանած էին Ֆրանսայի արքայականները։ Արտաքին քաղաքականութեան առթիւ, « Արքայական Սուրհանդակ »ը դիտել կու տայ թէ Ֆրանսա կը վարէ երեք տարբեր քաղաքականութիւններ, որ կը հակասեն իրարու.— 1. Համա-ձայնութիւն Ռուսիոյ հետ, որ կը վտանգէ ֆրանքօ-անգլիական գործակցու-թիւնը։ 2. Չէզոքութիւն՝ հաճելի ըլլալու համար Մեծն Բրիտանիոյ եւ 3. Ֆրանքօ-գերման մերձեցում, որ անհաճոյ է Մոսկուայի համար։

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԸ ԵՒ ԳԱՂԹ. ՄԻԱՑԵԱԼ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԸ

»»»··«««

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊԱՐԱԳԱՆ.— ԴԻՄՈՒՄՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ.— ԱՆՕԳՈՒՏ Է ԳԱՒԱՌԷՆ ՓԱՐԻԶ ԳԱԼ.— ԶԳՈՒՇԱՑԷՔ ԽԱԶԱԶԵՐՈՒՄՆԵՐԷ։

(ԵՐԿՐՈՐԴ ԶԵԿՈՅՑ, 11 ԴԵԿՏ. 1934)

Երէկ Հայ գաղթականներու միացեալ յանձնաժողովէն ստացանք հետեւեալ զեկոյցը.—

Միացեալ Յանձնաժողովը իր չորրորդ նիստը ունեցաւ դեկտեմբեր 6ին Նուպարեան Մատենադարանին մէջ, ատենապետութեամբ Պ. Պ. Խամէրեանի։ Ներկայ էին Տ. Քիպարեան արքազան, Հայ կաթողիկէ համայնքութեան ժո-ղովրդապետին կողմէ՝ Պ. Օթոն Հէքիմեան, եւ Պ. Պ. Բաշայեան, Խանդամ-եան, Խատիսեան, Հանճեան, Մսրեան, Վարպետեան, Զաքրեան եւ Զօպան-եան։

Ժողովը զբաղեցաւ Մարսիլիոյ հայ գործազուրկներուն նպաստին դա-դարեցման հարցով։ Մարսիլիոյ ազգ. կեդր. վարչութեան կողմէ հեռագիր մը կը յայտնէր թէ քաղաքապետութիւնը, ի չգոյէ տրամադրելի յայն միջոցներու եւ սպասելով նահանգային ընդհանուր ժողովին ապրիլի նստաշրջանին, որո-շած էր ամսական 10.000 Ֆրանք յատկացնել հայ գործազուրկներուն, գումար զոր Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը բոլորովին « անբաւական կը նկատէր 2000է ա-ւելի նպաստառուներուն համար », եւ հեռագրով Միացեալ Յանձնաժողովին կարծիքը կը հարցնէր։ Ժողովը համամիտ գտնուեցաւ իր գիւանին Մարսէյլ հաղորդած հեռագրին, որով խորհուրդ կը տրուէր ընդունիլ նպաստը, շարու-նակելով հանդերձ դիմումներն ու թախանձանքները։ Միւս կողմէ, ժողովը, տեղեկանալով որ Մարսիլիոյ մէջ անհաճոյ միջադէպներ ծագած են այս նպաս-տի հարցին շուրջ, եւ քաղաքապետարան հրաւիրուած հայ պատուիրակները իրարու հակառակ կարծիքներ յայտնած են նպաստը ընդունելու կամ մեր-ժելու մասին, այն աստիճան որ քաղաքապետութիւնը որոշած է նպաստը յանձնել Մարսիլիոյ գլխաւոր հայ կազմակերպութիւնները ներկայացնող մարմնի մը միայն, ապա թէ ոչ գործը յետաձգել մինչեւ յառաջիկայ ապրիլ, որոշեց անմիջապէս գրել Մարսիլիոյ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան եւ Հայ Գաղթ. պաշտօնական տնօրէն Պ. Ցովիկեանի որ, հետեւելով Փարիզի՝ օրինակին, նոյնհետայն խառն յանձնաժողով մը կազմեն՝ քաղաքին գլխաւոր հայ մար-միններուն ներկայացուցիչներէն, իսկ նպաստի բաշխումին գործը թողուն բա-տաշնոյն Ֆրանսական իշխանութեանց, որ կրնան օգտուիլ այդ խառն յանձ-նաժողովին ցուցմունքներէն։ Նամակը ժողովին մէջ իսկ խմբագրուեցաւ, ըս-տորագրուեցաւ բոլոր ներկաներէն եւ զրկուեցաւ։ Նամակին մէկ օրինակը յանձնուեցաւ Պ. Օթոն Հէքիմեանի՝ զրկուելու համար Մարսէյլ Պաշտպան-եան Գերապատիւին, եւ մէկ օրինակն ալ Հայ Կաթողիկներու Միութեան, զրկուելու համար Պ. Շ. Տ. Թէքէեանի.

Ժողովը տեղեկացաւ կատարուած դիմումներուն հետեւանքին եւ նոր դի-մումներու ընթացքին։ Պ. Էրիօ պատասխանած է թէ ամէնայն չափով ու-շադրութեան պիտի առնէ իրեն պարզուած դիտողութիւնները, եւ Աշխատանքի նախարարն ալ՝ թէ Յանձնաժողովին պիտի յայտնէ թէ ինչ հետեւանք տուած է անոր խնդրագրին։ Վեց նախարար իրենց սեղանին վրայ ունին Յանձնաժո-ղովին յուշագիրը, եւ անոնց մեծ մասին մօտ անձնական դիմումները կը շա-րունակուին։ Այս երկրի բարձր. ժողովին մէջ հեղինակաւոր անդամ մը հայ աշխատաւորութիւնը պաշտպանած է ամէնապատշաճ ձեւ տեսութեամբ։ Մասնաւոր տեղեկութեանց համաձայն, Աշխատանքի նախարարութեան զա-նազան ճիւղերու պետերը կ'ուսումնասիրեն հայկական յուշագիրը եւ պիտի ներկայացնեն իրենց տեղեկագիրը իրենց պետին։ Հիմակուընէ կարելի է ըսել սակայն թէ Աշխատանքի նախարարութիւնը որ եւ է կերպով տրամադիր չէ թոյլատրելու որ հայ աշխատաւորները գաւառներէն գան Փարիզ խռնուին, եւ գաւառներէն եկած հայ բանուորներու աշխատանքի իրաւունքը պիտի չվերա-նորոգուի այստեղ։

Նկատողութեան առնելով այն ծանր անպատեհութիւնները որ կը ծագին հայ գաղթականութեան անունով խօսող զանազան մարմիններու իրար խաչա-ձեւող կոչերէն եւ դիմումներէն, ժողովը որոշեց հրաւէր կարդալ վերջ տալու այդպիսի գործունէութեան մը։ Ամէն անոնք որ մեր ցաւերուն կամ բաղձանք-ներուն մասին տեղեկութիւններ կամ թելադրութիւններ ունին, կրնան հաղոր-դել զանոնք Միացեալ Յանձնաժողովին, ուղղելով անոր ատենապետին, Պ. Պ. Խամէրեանի, 11 Սքուար Ալպոնի։

Միացեալ Յանձնաժողովին անդամները ներկայ պիտի գտնուին դեկտեմ-բեր 20ին Հայ Տնտեսական Կեդրոնին մէջ կազմակերպուած հաւաքոյթին, ո-րուն պիտի նախագահեն Պ. Էրիօ եւ Պ. Ժիւսթէն Կոտառ, եւ առիթէն պիտի օգտուին մեր շահագրգռող հարցերուն վրայ հրաւիրելու նորէն մեր Ֆրանսացի բարեկամներուն բարեացակամ ուշադրութիւնը։

=o·o=

ՄՕՏ ՑԻՍՈՒՆ ՀՈԳԻ ԱՅԽԱՑԱՆ հրդեհի մը մէջ որ մոխիր դարձուց Լէն-սինկի Քրբնս պանդոկը (Միչիկըն, Մ. Նահանգներ)։ Զոհերուն մէջ կան վեց երեսփոխաններ

ԱՆԳԼ. ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ հաղորդեց ամերիկեան կառավարութեան թէ դեկտ. 15ին չպիտի վճարէ պատերազմական տուրքերու մասնավճարը որ դիզուելով հասած է 380 միլիոն տոլարի։ Պելժիա եւս չպիտի վճարէ։ Ֆրանսա չատոնց է որ վճարում չըներ։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԴԷՄ հետապնդումները սաստկօրէն կը շարունակ-ուին Պուլկարիոյ մէջ։ Փէթրիչի մէջ դատի քաշուած են 26 համայնավարներ որոնց 18ին համար մահապատիժ կը պահանջուի, Խասքովոյի մէջ՝ 48 հոգի եւ այլն

ՍԻՆԷՄԱՆԵՐՈՒ տուրքերը եւ աղքատներու բաժինը վերցնելու համար, կա-ռավարութիւնը երեսփ. ժողովին յանձնեց երկու օրինագիծներ։ Սինէմաներու համար միջին գեղչը պիտի ըլլայ 20 առ հարիւր ։

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ տոմսերու մէկ տասներորդը 11 Ֆրանքի ծախուած ըլլալով, Լիլի մէջ դատ բացուած էր քանի մը դրամատուններու դէմ։ Դատարանը վճռեց թէ կարելի չէ արգիլել այսպիսի գործառնութիւննե-րը, որոնք նախատեսուած չեն օրէնքով եւ չարաշահութիւն չեն կրնար համար-ուիլ։

ԽՐՉՈՒԻ ԿԱՍԿԱԾԵԼԻ ՍԵՐՊԵՐ ձերբակալուեցան Թուլօնի մէջ, երբ ճամ-բայ կ'ելլէին դէպի Փարիզ։ Այս առթիւ հաստատուեցաւ թէ հրդեհ ծագած է

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

«ԱՍԻԱԿԱՆ ՎՏԱՆԳ»ԻՆ ԱՌՋԵՒ

o—o —

Տնտեսական եւ քաղաքական մրցակցութիւնը, Եւրոպայի եւ Ասիոյ միջեւ, շատ հին է, ու պատմական: Երկու ամեհի աշխարհներ, իրենց բազմապիսի ու բազմազան ժողովուրդներով, հակոտնեայ տրամադրութիւններով, կանգնած են դէմ դիմաց, պայքարի բուռն տենդով մը գօտեպնդուած:

Հարց է թէ ո՞վ պիտի յաղթէ վերջ ի վերջոյ, Եւրոպա՞ն թէ Ասիան:

Իրողութիւն է, թէ Եւրոպան տիրացած է, եւ ցամքեցուցած, մտքի, եւ նիւթի բոլոր աղբիւրները: Եւ ճիշդ այս տխուր իրողութենէն կամ կացութենէն իր ուղղութիւնը առնելով, Եւրոպա կ'ուզէ պատուաստել իր մարմինը երիտասարդական նոր եւ զօրաւոր սուինով մը, որպէսզի ապրի, չնչէ:

Եւ Եւրոպայի աչքերուն առջեւ, կը պատկերանան ասիական աշխարհամասի անծայրածիր տարածութիւնները: Եւրոպան կ'ուզէ Ասիոյ համեմատաբար թարմ, անխարդախ հարստութիւններուն տիրապետել եւ տիրապետելով քաղել այն աւիշը, որ իրեն համար կենսական է ու կարեւոր:

Եւ տիրապետութեան այս բուռն ցանկութեան իբրեւ անմիջական հետեւանք, մէջտեղ կուգայ ինքնապաշտպանութեան բնական ու պարտադիր հարցը Ասիոյ համար:

Սակայն, Ասիոյ համար, ինքնապաշտպանութեան բնական տենչին հետ առընթեր, կը ծագի նաեւ փոխադարձ պայքար, յաճախ բուռն, չեչտուած եւ փոթորկալի.

Ըստ Եւրոպայի աշխարհագէտներու ու բանասէրներու, մղուած այս պայքարը, սանձակոտոր հեղեղատ մըն է, մեծագոյն վտանգ, Եւրոպայի գոյութեանը համար: Մէկ խօսքով, կենաց եւ մահու խնդիր: Եւ աւելի առաջ երթալով, կը չեշտեն.— Եթէ երբեք, առաջքը չառնուի «ասիական վտանգին», Եւրոպայի այս հիւանդագին կացութեան պիտի յաջորդէ հոգեվարքը, եւ անխուսափելի մահը:

Իսկ անդին, ասիագէտները, կատաղութեան նոպայէ մը բռնուած, կ'աղաղակեն բարձրաձայն, թէ Եւրոպան, կամայ ակամայ դատապարտուած է այդ մահուան: Եւ վաղուան համար իբրեւ չօշափելի փաստ, կ'ըսեն թէ, ասիական ցամաքամասը, մէկ ծայրէն միւսը, իր բոլոր խաւերով, հին ու վաւերական քաղաքակրթութեամբ, մտքի ու հոգիի կոյս հարստութեամբ, պիտի տիրապետէ ոչ միայն Եւրոպայի, այլեւ ամբողջ աշխարհի.

1914ի աշխարհասասան պատերազմէն քիչ առաջ, եւ պատերազմի շրջանին, այս պատմական պայքարը, սկսած էր չեշտակի ուղղութիւն, գոյն ու դրոշմ ստանալ: Սակայն, պատերազմի շրջանին յաջորդող քանի մը համեմատաբար խաղաղ տարիները, այն յոյսը ներշնչած էին, թէ մարած էր մրցակցութեան ու պայքարի ոգին, երկու աշխարհներու միջեւ:

Սակայն, տնտեսական ու քաղաքական շահերն ու դասաւորումը, երկիրէ երկիր եւ ժողովուրդէ ժողովուրդ շրջան ընող փոխադարձ կակածն ու ատելութիւնը, այսօր, մեզ կը գնեն, բոլորովին տարբեր իրողութեանց առջեւ:

Տակաւին քանի մը տարի առաջ, Մուսոլինին կը հնչեցնէր ահազանգի առաջին չեփորը, ուժգնօրէն մատնանշելով «ասիական վտանգ»ը օր ըստ օրէ գոյն եւ դիմագիծ կ'առնէր: Եւ «ասիական վտանգին» զօրացման որպէս ուրիշ մէկ կարեւոր ազդակ, կը ցուցնէր Եւրոպայի խառնաշփոթ, անստոյգ վիճակը:

Եւ ահա այդ օրուընէ սկսեալ, պատմական այդ պայքարը վերսկսաւ թերթերու նիւթ դառնալ: Ուրիշ խօսքով, հանրային կարծիքի սեփականութիւն:

Այսպէս, Ա. Ժ. Ժէօն, մէկը «ասիական վտանգ»ը լաւագոյն կերպով ուսումնասիրողներէն, անցեալները, ֆրանսական թերթի մը մէջ, երկարօրէն կը զբաղէր այս նիւթով:

Ա. Ժ. Ժէօն, չի ծածկեր իր մտավախութիւնները, կը խոստովանի թէ, եւրոպական ցամաքամասի մէկ ծայրէն միւսը, կը տիրէ ցաւագին հիւանդութիւն մը. Հիւանդութիւն բարոյական, հիւանդութիւն քաղաքական, եւ հիւանդութիւն տնտեսական: Եւ այս փոթորկոտ, մռայլ, անստոյգ գոյավիճակին իբրեւ անմիջական հետեւանք, կը ցուցնէ մեզ, Մարսէյլի ողբերգութիւնը, 1934 հոկտ. 9ին:

Եւ կը հարցնէ անձկութեամբ.— Եւրոպան անձնասպանութեան կը դիմէ..

Պատերազմէն առաջ, եւ մանաւանդ պատերազմի սկիզբը, Եւրոպան ամբողջ աշխարհի գոհացում տուող մեծագոյն շտեմարանն էր կամ գործարանը:

Մանչէսթրի հիւսուածեղէնի հսկայ գործարանները, իրենց բոլոր արտադրութիւնները կը սպառէին Ծայրագոյն Արեւելքի եզերքները, եւ մինչեւ Հնդկաց ովկիանոս:

Անգլիոյ, Պելճիքայի, Գերմանիոյ եւ կամ Ֆրանսայի մէջ էր, որ կը պատրաստուէին շոգեկառքի բոլոր կաղմածները Հարաւային Ամերիկայի եւ Հարաւային Ափրիկէի համար: Եւրոպական «տոնեամոֆ»ներն էին, որ չարժման մէջ կը դնէին Թիէն-Ցէնի, նոյնիսկ Թօքիոյի գործարանները:

Սակայն պատերազմը, իր ահաւորութեանը մէջ եղաւ եղակի: Մարդիկ շատ բան զոհեցին զինուելու համար: Մոռցուեցաւ պահ մը տնտեսական տենդագին գործունէութիւնը: Եւրոպան, ստիպուեցաւ, իբրեւ պարտադրութիւն կացութեան, յետաձգել կամ չկատարել այն յանձնարարութիւնները, որոնք կուգային այլ աշխարհներէ:

Այս վիճակը, Նպաստեց փութացնելու ոչ եւրոպական երկիրներու ճարտարարուեստական սարքաւորումը:

Այսպէս, Ծայրագոյն Արեւելքի, Հարաւային Ամերիկայի եւ Եգիպտոսի մէջ, սկսան ծրագրել, դրութեամբ, արտադրել այն բոլոր բաները, որոնք Եւրոպայի տնտեսութեան երակներն էին, եւ շատ կը սպառէին օտար շուկաներուն մէջ:

Պատերազմէն վերջն ալ, այս վիճակը չարունակուեցաւ, ի վնաս Եւրոպայի քաղաքական եւ տնտեսական չահերուն: Ոչ միայն չեն գներ, այլեւ, համաշխարհային շուկայի մէջ, բուռն մրցակցութեան կը դիմեն, մանաւանդ, անգլիական, գերմանական, զուիցերիական, պելճիքական եւ Ֆըլանտական ապրանքներու դէմ:

Ասիոյ մեծագոյն ափերէն, Ճափոնի մրցակցութիւնը, իրապէս կը մտատանջէ Եւրոպան: Եւ այդ մրցակցութեան ազդեցութիւնը այնքան զօրաւոր է, ու զգալի եւրոպական շուկայի վըրայ:

Ֆրանսան ստիպուած է պաշտպանել իր մետաքսեղէնի գործարաններու արտադրութիւնները, ընդ դէմ ճափոնական աժան եւ նոյն ժամանակ տոկուն ու խնամուած ապրանքներուն:

Եթէ ճափոնական հեծելանիւները մուտք գործեն Մեծն Բրիտանիոյ սահմաններէն ներս, անգլիացի գործարանատէրերը եւ գործաւորները պիտի դատապարտուին անգործութեան:

Իսկ Զուիցերիոյ մէջ... ճափոնական ժամացոյցները, իրենց աժանութեամբ ու տոկունութեամբ, մեծ վըտանգ մըն են տեղական ժամացոյցներու արտադրութեան ու վաճառքի:

Մէկ խօսքով, Ճափոն կ'ուզէ Եւրոպան զգետնել նոյնիսկ եւրոպական ցամաքամասին վրայ:

Ճափոնական «տոմփինկ»ը ակներեւ է. «տոմփինկ» հարստահարողական, դրամական եւ ընկերային: Եւ մանաւանդ այս վերջինը, ահաւոր է ու ընդվզեցուցիչ:

Ընկերային «տոմփինկ»ի ահաւորութիւնը նշմարելու համար, կը բաւէ յիշատակել, որ Ճափոն, աշխարհակալութեան տենչէն բռնուած, գլուխը առաւ դուրս ելաւ Ազգերու Դաշնակցութենէն, երբ այս վերջինը, իբրեւ եւրոպական աշխարհամասի վերին իրաւարարը, զէնքը կը դնէին որոշ պարտադրութիւններու առջեւ:

Հիմա, Ասիոյ այս իշխանը, բոլորովին ազատ բարոյական պարտադրութիւններէ, չարժման մէջ դրած է իր ճարտարագործական մեքենան, ի վնաս Եւրոպայի:

Մանչուրիոյ մէջ իր տեղաւորումը, տարբեր բաներ կ'ըսեն մեզի:

Հապա Թուրքեստա՞նը... գրեթէ Ճափոնի համահաւասար իր վաճառումներով (տոմփինկ):

Իսկ Չինաստա՞նը, Հնդկաստա՞նը, եւ միւս մեծ ու փոքր ժողովուրդները ... իրենց բազմութիւններով եւ առաջդրութիւններով

Եւրոպայի վիճակը իսկապէս ողբերգական է, այս տեսակէտէն: Ահաւոր վտանգ մը կախուած է իր գլխուն: Փոխադարձ կասկածի, վերադինումի հրմշտուքին մէջ, Ասիան մեծ ու փոքր ժողովուրդներով, տնտեսապէս զօրանալով, եւ մրցակցութիւն սարքելով Եւրոպայի հետ, օր մը ծունկի պիտի բերէ զայն:

«Ասիական վտանգը», մէկ երեսն է միայն Եւրոպայի ողբերգութեան:

Կայ նաեւ Միացեալ Նահանգներու մրցակցութիւնը: Ուրիշ խօսքով, ամերիկեան վտանգը: Այդ մասին ուրիշ անգամ:

ՀՐԱՉԵԱՅ - ՏԷՐ - ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԸ ՕՏԱՐ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱ՞Ք Է

·o·o—

Այժմ տեսնենք թէ ինչ կ'ըսեն վիճակագրութիւնները նորահաս Փարիզցիներու տնտեսական գործունէութեան մասին: Պաշտօնական այդ արձանագրութիւններէն կը հետեւի, որ Փարիզ վաղողները կը պատկանին այն երկիրներուն, որոնք նուազ բաղդուկներ կը հայթայթեն,— Ցոյներ, Թուրքեր, Հայեր եւ ուրիշներ: Մեր ազատ ասպարէզները, արդէն խճողուած, լեցուած են 10 առ հարիւր օտարականներով, առանց դեռ հաշուելու անոնք որ տեսական ձեւով Ֆըրանսահպատակ դարձած են, թէեւ որ եւ է կապ չունին այդ ազգին հետ, ոչ մէկ կապ անոր անցեալին հետ:

Վաճառականութեան մէջ եւս մեծ թիւ մը կը կազմեն գրանցիները, ինչպէս կ'ըսեն Գրրթինները: Տնտեսական այս ասպարէզի կարգ մը ճիւղերուն մէջ Ֆրանսացիները, — կ'ակնարկեմ անոնց որ Ֆրանսացի են աւելի քան մէկ սերունդէ ի վեր,— աննշան փոքրամասնութիւն մը կը կազմեն: Ցիյենք մանր դոհարավաճառութիւնը, հաղուստի ճարտարարուեստը, պանդոկապետութիւնը, տնավաճառը, դրամատունը, մուշտակեղէնը, աժան գլխարկները, կօշկակարութիւնը, եւայլն: Հաճոյքի տուները, որոնք պարեկէտ Փարիզին անբարոյականի համբաւ մը տուած են, կը շահագործուին օտարականներու կողմէ, հաստատութեան տէրերէն սկսեալ մինչեւ պարուհին օտարական: 20,000 ինքնաշարժի վարիչ ունինք, 8,000ը օտարական: Մօզօ իրաւամբ կը գրէ որ «օտար աշխատաւորներու Փարիզ մուտքը անպարագիծ գործունէութեան ամէն ասպարէզի վրայ, նոյնիսկ այն ճիւղերուն մէջ, որոնք աշխատաւորի պահանջ չունէին»: Դարձեալ Մօզոն է որ կ'աւելցնէ. «Մրցակցութիւնը այնքան դէշ ձեւով կը կատարուի, որ այս օտարականները, Ֆրանսա մտած ըլլալով առանց հակակշիռի, իբրեւ գրօսաշրջիկ, արհեստաւոր, կամ կեղծարարութեամբ եւ անկանոն թուղթերով, կը գոհանան այնպիսի շահերով եւ ամսականներով, որոնք ռամկական չափէն վար ըլլալով հանգերձ կը համապատասխանեն իրենց կեանքի պայմաններուն: Շատեր կ'ապրին իրերօգնութեամբ, մանաւանդ Հրեաները, Ցոյները եւ Հայերը, որոնք միատարր գաղութներ ըստեղծած են: Իրարու աշխատանք կը հայթայթեն: Օտար փոքրիկ գործատէրերը նոյնիսկ կը չահագործեն իրենց հայրենակիցները, որոնց համար կարեւորը Փարիզ մնալն է եւ այստեղ ապրուիլը: Երբ գործերը քաչեն, կը բերեն իրենց եղբայրներն ալ, եղբօրորդիներն ալ, քեռորդիներն ալ».

Օթէյ-տը-Վիլի թաղին մէջ հսկայ պանդոկ մը կայ, որ տեսակ մը կարաւանատուն է, ուր ժամանակ մը կ'անցնէ Միջնաւոր Արեւելքէն եկած ամէն ոչխար, որ կ'ուզէ այստեղ հաստատուիլ: Եթէ դրամը պակսի, վերջը կը վճարէ: Լաւ գործ կը տեսնէ ազգային կամ ցեղային համերաշխութիւնը, բայց ի վնաս մեզի: Բոլոր ասոնք հայրենիք մը ունին, սակայն չեն ուզեր հաստատուիլ այնտեղ:

Եթէ խանդիբուած բերուած այս աշխատաւորութիւնը պատճառ կը դառնայ, որ շատեր կորսնցնեն իրենց հացը կամ նուազ աշխատավարձ ու շահ ստանան, նուազ ծանրաբեռնութիւն չի ստեղծեր հաւաքականութեան համար. Հիւանդանոցները մտած, վըճարելու անկարող հիւանդ օտարականներու թիւն ալ մեծ համեմատութիւն մը կը կազմէ, բաղդատելով մեր ազգակիցներու թիւին հետ: Տօքթ. Մառի, Սէնթ - Անի յիմարանոցին բժշկապետը, կ'ըսէ. «Օրէր կ'ըլլան, երբ մեր յիմարանոցին ընդունելութեան գրասենեակներուն առջեւ կը լեցուին կառքեր, որոնք այր թէ կին յիմարներ կը բերեն, Ֆրանսերէն բառ մը հասկնալու անկարող, (ինչ որ կը նշանակէ թէ շատ քիչ ժամանակէ ի վեր կը բնակին Ֆրանսայի մէջ), ասոնք հին հիւանդներ են, յաճախ անբուժելի: Այս մարդիկը Ֆրանսա ղրկուած են ապահովաբար երբ յայտնի էր թէ կարելի չէ իւրացնել ասոնք եւ որ եւ է յոյս չեն ներկայացներ առողջանալու»:

Փրոֆ. Ժանսէլմ, Սէն Լուի հիւանդանոցին բժշկապետը, բացէ ի բաց կ'ամբաստանէ օտարականները թէ պատճառ դարձած են սիֆիլիզին սաստկանալուն, եւ թիւեր կուտայ այս մասին:

Հիւանդանոցին մէջ օտարականները կը կազմեն հիւանդներու ամբողջ թիւին մէջ 20 առ հարիւրը: Հիւանդանոցին կից դարմանատան մէջ օտարականները կը հաշուուին 140 ընդդէմ 200 Ֆրանսացիներու.

La France médicaleի մէջ, յօդուածով մը, Տօքթ. Ափէր կը գրէ թէ օտար երախաներ մեծ թիւ մը կը կազմեն Փարիզեան հիւանդանոցներու մէջ:

1924 — 1925, Սէնթ - Ան հիւանդանոցն ընդունուած են մօտ հազար խենթեր, որոնք կը պատկանին 32 ազգութեանց, — շատերը քրոնիկ, բոլորն ալ անկարող ֆրանսերէն խօսելու: Իրենց միջին տարիքն է 27, այնպէս որ դեռ կրնան ապրիլ 30 տարի եւս: Եթէ հիւանդի մը օրական ծախքն հաշուենք 25 ֆրանք, Փարիզ քաղաքին կ'իյնայ 262 միլիոն ֆրանք ծախք մը:

Վերջին գիծ մըն ալ ամբողջացնելու համար պատկերը: Բաւքէթ չինող ու ծախող բազմաթիւ օտարականներ կան Օթէյ տը Վիլի չրջակայքը տուն տեղ եղած, ասոնք ուզեցին կամաւոր արձանագրուիլ պատերազմի վերջաւորութեան. Անոնք որ չմերժուեցան, բանակ հասնելէն քիչ վերջ եւ ճամբուեցան իբրեւ անպէտ:

Այս կէտէն զատելով, նկատի չունինք միայն դրամական մտահոգութիւնը, այլ եւ Փարիզի ընդհանուր առողջութիւնը, ինչ որ աւելի ծանր մտահոգութիւն մը կը կազմէ: Արդարեւ այս անբաղձալիներէն կը պարտինք, ոչ միայն մեր ունեցած հիւանդութեանց ծաւալումն ու տարածումը, այլ եւ նոր հիւանդութիւններու ցնցեցիկ հաւաքածոյ մը — բորոտութիւն, ամիպային աղեստ, ընտանիկան ապարարոյ տենդաբութիւն, կապոյտ կարծրամաշկութիւն, մանկոլեան բիծ, Հալէպի խոց, Մալթայի ջերմ, պիլարզիոզ, թյալխոմ... գաղրեցնենք այստեղ այս ահաւոր ցանկը:

Եթէ մեր հիւրերուն ֆիզիքական առողջութիւնը մտահոգութիւն կը պատճառէ այսքան, աւելի լաւ վիճակ մը չի ներկայացներ անոնց բարոյական առողջութիւնը: Սէն նահանգի բանտերուն մէջ օտարականները կըկինն են Ֆրանսացիներուն: Ամբողջ երկրին մէջ, Փարիզն ալ մէջը առնելով, օտարները երկու-քուէկս անգամ աւելի յանցապարտներ կուտան, եւ երեք անգամ աւելի ոճրագործներ քան Ֆրանսացիները: Սէն նահանգին մէջ եղեռնագործ ատեաններու մէջ դատապարտուածներուն մէկ երրորդը օտարական է անպայման:

Այս ամէնը այնքան ալ ապահովութիւն չի ներշնչեր մեզի, սակայն ուրիշ կէտէ մը դիտելով միթէ նուազ մտահոգութիւն կը պատճառէ տեսնել որ Փարիզի մէջ կան 34 կոմունիստ խումբեր, օտարականներէ բաղկացեալ:

Ասոնք ծայրայեղ պարագաներ են, սակայն պէտք է ըսել թէ այս նոր — Փարիզցիները կամ քաղաքական տեսակէտ չունին, կամ կը պատկանին ամէնէն ձախ կազմակերպութեանց. «Ֆրանսայի մէջ, կը գրէ Ջինովիեւ, կ'ապրին երկու միլիոն օտարականներ, որոնք կրնան դառնալ երկու միլիոն յեղափոխականներ»: Չենք կասկածիր, որ ասոնք բոլորն ալ մեծ քաղաքներու մէջ կ'ապրին, այլ մանաւանդ Փարիզի եւ արուարձաններուն մէջ: Իտալացիները, որոնք իրենց բնակութեամբ լեցուցին Կառոնի հովիտը, հրաշալի տարր մըն են բնիկբային ամուր կազմով, եւ այս այնպիսի գաւառի մը մէջ, որ մեծ մասամբ բոլշեւիկ դարձաւ Թրեօ Ժանի քարոզչութեամբ: Անոնք քաղաքական եւ ընտանեկան, նոյն իսկ կրօնական առաքինութեան լաւագոյն ապացոյցներ կուտան այնտեղ: Փարիզի, Սէն Տընիի, Սէնթ Ուէնի իրենց հայրենակիցները, ընդհակառակն, մեծ մասամբ հակաֆաշական են, յաճախ անիշխանական կամ ընկերվարական. համայնվր. կուսակցութեան անդամ. Այս Իտալացիներէն մէկը արճարան մըն ալ ունի, որուն անունն է «Օրէնքէ դուրս հռչակուածներուն ապաստանը»: Մանրամասնութիւն մը որ շատ բան կը խօսի:

(2)

ՎԵՐՋԻՆ ԽՕՍՔ

— o —

ԽՄԲ. — Վերջին անգամ ըլլալով տեղ կուտանք այս նիւթին վերաբերեալ գրութեան մը, հրատարակելով միայն հիմնական մասերը.—

Կարդացի, թէեւ քիչ մը ուշ, «Յառաջ»ի նոյ. 29 թիւին մէջ, Գ. Սերգոյեանի խուսափողական պատասխանը:

Գ. դպրապետը կ'ընդունի որ Եկմալեանի, Կոմիտաս վրդ.ի եւ Թաշճեանի ձայնագրած տաղարանէն օգտուած են: Աւելի փաստ մը չէ՞ թէ անոնք չեն փոխած մեր աւանդութիւնները, երբ մանաւանդ ամէնքն ալ վաւերացուած են վերին իշխանութեան կողմէ եւ ընդունուած:

Քանիցս ըսուեցաւ թէ, ուրիշները գործած սխալը չարդարացներ երբեք իր արարքը, մանաւանդ, երբ նկատի ունենանք որ ամբողջ պատարագ մըն է իր առաջ քշածը, եւ ոչ թէ առանձին երգեր, որոնցմէ արդէն երգել տուած է առանց արտօնութեան:

Նոր եղանակ մը չինելը աւանդութեանց դէմ չէ, եւ ոչ ոք իրաւունք ունի հեղինակի մը ազատութիւնը կաշկանդելու, բայց, երաժշտական ձեռնարկ մը, արժէքաւոր կամ անարժէք, անպայման ընդունիլ տալ եկեղեցիէն ներս, առնուազն մեծ յանդգնութիւն է:

Գ. Սերգոյեան գիտէ՞ արդեօք որ, Գալի եւ Վէբերի գրած պատարագները — երաժշտական հրաշալիքներ— արտօնուած չեն եկեղեցիներէն ներս երգուելու, այն պարզ պատճառաւ որ գրուած չեն եկեղեցական երաժշտութեան հիման վրայ: Համաշխարհային այս մեծ հեղինակները Հայերաւոր

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (8)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱԳԳԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՑՈՒՇԵՐԷՆ)

»»»··«««

Աթէնքի եւ Պիրէօսի մէջ Ապտիւլ Համիտի լրտեսները աւելի դէս կը վխտան: Կարծես ասոնք չէին բաւեր, Հայերն ալ միւս կողմէ չեն փափաքիր որ Թուրքերուն աչքը բացուի եւ Թրքահպատ քաղաքութիւն կատարուի: Այսօր դարձեալ երկու Թուրքի հանդիպեցայ:

Երբ տեսայ որ իրենց մօտը ձգած լրագիրներս յափշտակութեամբ կը կարդան, քովերնին մօտեցայ: Ծայր աստիճանի չքաւորութեան մատնուած իրենց ապրուստը ապահովելու համար Ռումանիա կ'երթան: Դեսպանատան «Ժիմամ»ն ու լրտեսները բնականաբար իրար անցան: Իմ հոս երեւումս մտահոգութիւն եւ մտատանջութիւն կը պատճառէ իրենց: Տեսնենք ինչ ապուր պիտի կրնան ուտել: Հայերուն դաւաճանական նպյուածքը քանի կը տեսնեմ, արիւնս ուղեղս կը խուժէ: Կեանքիս մէջ այսքան զայրոյթ երբեք չեմ զգացած: Աստուած մեզի օգնական ըլլայ:

Իւլիան Սապահէտտին ւլէյի տեսակէտները մինչեւ այստեղուանքը թափանցած են. Բայց մեծամասնութիւնը «Շուրայը Իւմմէթ» կարդալէն հաճ կ'առնէ: «Բաթրիա» թերթը կը գրէ թէ՝ Ժէօն Թիւրքերն ու Հայերը համաձայնով մը պիտի գումարեն Եգիպտոսի մէջ: Բայց կարգ մը Թուլէբեան Հայեր «ի մօտոյ արիւն պիտի թափի» ըսելով, հրապարակը կ'աղմկեն:

Կուսակցութեան քարտուղար Սէյիտ Բէնան պէյ իր պարտականութիւնը յղացնելէ, եւ առեն մը առանց դրամի մնալէ յետոյ Փարիզ վերադարձած էր: Այս միջոցին, Տօքթ. Պէհալէտտին Շաքիր պէյ կուսակցութեան ծաւալման եւ մասնաճիւղերու թիւին յաւելման կ'աշխատէր ամբողջ հոգիով

Անոր այս ջանքերը գնահատող եւ կուսակցութեան բովանդակութեան կոչուած Եգիպտոսի Մէհմէտ Սաիտ փաշա, Փարիզ ղրկած նամակի մը մէջ, կը գրէր հետեւեալը.

— «Մասնաճիւղերու կազմութեան մէջ ձեր ունեցած յաջողութիւններէն շատ գոհ մնացի: Որովհետեւ կուսակցութեան հմայքն ու ազդեցութիւնը աւելցնելու տեսակէտէն, ասկէ աւելի ազդու ձեռնարկ չի կրնար գոյութիւն ունենալ:

Պէտք է գիտնամ թէ կուսակցութիւնը ի՞նչ տեսակ գաղափար կը սընուցանէ Եգիպտոսի մասնաճիւղին հանդէպ, եւ ի՞նչ ծառայութիւններ կը սպասէ անկէ: Ձեր նամակին մէջ մասնաճիւղին յառաջդիմութեան մասին կը խօսիք: Ի՞նչ է ասոր իմաստը: Եթէ Եգիպտոսի մասնաճիւղին յառաջդիմութիւնը ըսելով, անոր թըւական յաւելումը պիտի հասկնանք, այս տեսակ ցանկութիւն մը շուտով կարելի է իրականացնել: Բայց սակայն կ'ըլլայ ժամանակաւոր եւ խաբուսիկ յաջողութիւն մը, եւ չի կրնար գերծ մնալ վտանգներէ:

Ձեզի ծանօթ է որ եգիպտաբնակ Օսմանցիներուն ամէն մէկը մէյմէկ բարեկարգիչ դարձած է: Եթէ ասոնցմէ ոմանք կուսակցութեան մտնեն, յետագային շատ դժուար պիտի ըլլայ զանոնք կառավարել, եւ մասնաճիւղին ու կուսակցութեան միջեւ վէճեր անպակաս պիտի ըլլան: Գալով բնիկներուն, անոնք ալ Համիտի եւ խտիվ Ապպասի դպրոցին մէջ հասակ նետած լռհամոլ մարդիկ են: Իմ կարծիքով, տեղւոյս մասնաճիւղին անդամներուն թիւը ինչքան աւելնայ, վէճերն ու վիճաբանութիւններն ալ նոյն համեմատութեամբ պիտի աւելնան, եւ գործունէութիւնը պիտի կաղի: Ցոնց չինելու տեղ, աչք չհանենք:

Դրամական հանգանակութեան հարցին գալով, որոշուած բարեկարգութեանց եւ անհրաժեշտ նկատուած կարգ մը ձեռնարկներուն գործադրութեան համար որքան դրամի որ պէտք ունիք, հանեցէք տեղեկացնել:

Սայիտ փաշային Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութեան ընդհ. քննիչ նշանակուիլը զայրոյթ կը պատճառէր: Սայիտ փաշայի քննիչ նշանակուիլը ապացոյց էր որ, Փարիզի եւ Անժէլօ Ճէլալէտտին փաշայի միջեւ յարաբերութիւնները կարուած էին: Բայց «Թունաց լրագրին, կուսակցութեան գործերը խանդարելու նպատակով կատարած հրատարակութիւնները, Սայիտ փաշային ընդհ. քննիչ նշանակուած ըլլալը յայտարարելու հարկադրանքը առեղծեր էին: Սայիտ փաշա քիչ մը արտնեղեցաւ այս պատճառով:

Արդարեւ կուսակցութեան եւ Անժէլօ Ճէլալէտտին փաշայի յարաբերութիւնները պաղած էին: Թէեւ Տօքթ. Պէհալէտտին Շաքիր պէյ կուսակցական աշխատանքներու մասին տեղեկութիւններ կը հաղորդէր անոր, բայց գործակցութիւն գրեթէ չկար: Հաւանաբար տօքթէօրը չէր ուզեր յարաբերութիւնները բոլորովին կորել Անժէլօ Ճէլալէտտին փաշային հետ՝ անոր դրամական օժանդակութենէն օգտուելու համար: Որովհետեւ Ֆուատ Իզզէտտին էֆէնտի, Պէհալէտտին Շաքիր պէյի եւ Տիրան Քէլէկեան էֆէնտիին ամսականները չզրկելուն պատճառով, երկուքն ալ Անժէլօ Ճէլալէտտին փաշայի օգնութեան կարօտ մնալու առիճան ներութեան մատնուած էին:

ՈՒՐ ՏԻՐԱՆ ՔԷԼԷԿԵԱՆ
ԱՍՊԱՐԷԶ ԿՈՒԳԱՅ

Տիրան Քէլէկեան էֆէնտի միշտ Եգիպտոսի մէջ կ'աշխատէր եւ փաշային քովէն չէր զատուեր: Երկար նամակներով, Պէհալէտտին Շաքիր պէյի յարատեւօրէն թելադրանքներ ընելէ չէր դադրեր: Սէլանիկի Ազատութար կուսակցութեան եւ Իթթիհատ Թէրագգը կուսակցութեան միացման առթիւ, Պէհալէտտին Շաքիր պէյին կը գրէր հետեւեալը.

— «Հակառակ անձնական ցաւալի փորձութեանց եւ տեղեկութեանց, ձեզ նման եղբօրս անկեղծութեամբ եւ զուրգուրանքով սկսած մէկ ձեռնարկին հարկ եղած օժանդակութիւնը ընծայել՝ նուիրական պարտականութիւն մըն է ինծ համար: Ամբողջ հոգիով յաջողութիւն կը մաղթեմ: Արդեօք բոլոր դժուարութիւնները պիտի կընա՞ք յաղթահարել: Յաջողութիւնը ձախողութեան իսկ դատապարտուի, այս առիթով մեծ փորձառութիւն մը ձեռք բերած կ'ըլլաք.

Իմ կարծիքովս, քաղաքական ամէն համոզում փորձառութեամբ միայն կը յաջողի: Զօրեղ համոզումներն են միայն որ գործի ընդունակ մարդեր կը ստեղծեն: Դիւանագիտութիւնը զարմանալի բան մըն է: Երբեմն այնպիսի անյուսալի փոփոխութիւններ երեւան կուգան որ, մարդ կը սարսափի նոր նեղութիւն մը տալ իր ասպարէզին: Այս պատճառով, կը խնդրեմ անձնական թշնամանքի ձեւ չտալ քաղաքական տարակարծութեանց:

(Շար.)

...րեներ արտադրելէ յետոյ է որ, ձեռ-
...նարկած են՝ պատարագ մը գրելու։
...նոյն բանը կրնանք ըսել Գէթօովէնի
...ամար, որ խուլնալու շրջանին գրեց
...մէջ սօլէմնէլը։ Մեր դպրապետը
...ինչպէս յիշեցաւ այս հակայ հան -
...ճարներուն շուքին իսկ։
...այս առթիւ չեմ կրնար որ, հայ եկե-
...ղեցին ազգային է, իսկ լատին եւ որ-
...թոտոքս եկեղեցիները՝ համաշխարհա-
...։ Անոնք կրնան իւրաքանչիւրը ի-
...րենց երկրին համար առանձին պա -
...տարագներ ունենալ, իրենց նախասի-
...րութիւններուն համեմատ։ Բայց մեր
...պարագան նոյնը չէ։
...երգած կը հասկնանք, Եկմալեան
...պատարագը երաժշտական ոչ մէկ որ-
...պէս ունի, այլ արժէք մըն է։ Անոր
...ւթիւնը միայն դաշնաւորումի
...մէջ է, որ հեռացուցած է
...իր եղանակը իր արժէքէն, ինչպէս
...պացատրէր Կոմիտաս վրդ.։
...սանեակ տարիներ առաջ, Գոլսէն
...ներն ղրկեցին Լ. Չիլինկիրեանի
...սամբ պատարագը եւ վարդապետ -
...ին կարծիքը խնդրեցին։ Վարդապետ
...նամակով մը յայտնեց թէ՝ եթէ գայն
...զգայրելու ձեռնարկէ, ստիպուած
...բոլոր բոլորովին վերէն վար պատռել եւ
...գրել։ Եւ յանձնարարեց Եկմալ-
...եանի երգել, որովհետեւ անկէ աւելի
...չի կար։
...նոյն թելադրութիւնն ըրաւ Նաեւ
...ի մէջ, իսկ Պոլսոյ մէջ ինք ան-
...կը ղեկավարէր։ Արդեօք Գ.
...եանի հեղինակութիւնը աւելի՞
...է։
...պատարագեալներէն մին-
...պատարագի վերջաւորութիւնը
...երաժշտութիւն մը չէ բառ իս, ե-
...ութեամբ քննենք կը գրո-
...որ, Եկմալեան առնելով «Մուրբ
...յաջորդող համէնը», ընդ -
...է գայն, որ շատ մը կրկնու -
...թիւններով գրեթէ կը նոյնանայ
...մինչեւ «Հօգի Աստուծոյ»ի
...ներուն հետ։ Ուրեմն աւան -
...թիւնները ամենեւին չեն խաթար-
...։
...պարագիչի դերին համար ձեր
...ձեւը, Գ. դպրապետ, դար -
...կը քննադատեմ, առանց նրա -
...տիրապետ ունենալու, քանի որ
...բարեհաճած գայն ինձ շնորհել։
..., առանց ծամծմելու, պէտք
...recitative երգէ իր աղօթքը, ինչպէս
...է Կոմիտաս վրդ. այնքան հա -
...ին եւ զանազան modulationներով։
...նախասիրութեան հետեւած ըլ -
...կարծիքը սխալ է, ձեր գոր-
...կէրտըն է արդէն եւ տհաճու -
...լուսեցաւ ժողովուրդէն։
...ձեր գործին մասին ուղղակի խօսե-
...համար, կը խնդրեմ որ, գրուած
...պատարագը ինծի տրամադրէիք մի-
...24 ժամ, որպէսզի արձանագրելով
...սխալները, համոզուէիք կարո-
...։
...երաժշտական ի՞նչ, իմաստ ունի
...ու մունջ» երգել։ Ժողովուրդը
...երկելու համար մեծ տաղտուկէ մը,
...թէ ձեր «անշարժահաստ» պա -
...ալ «լուռ ու մունջ» երգէիք։
...քանի մը խօսք ալ երաժշտական
...զօրծունէութեանս մասին։
...երաժշտապետ եւ ղեկավար եղած
...րիզի, Աթէնքի եւ Կալաչի մէջ։
...գտած են կարեւորը, տարա -
...ած եմ հայ երաժշտութիւնը, մինակ
...խառն խումբով, օտար շատ դժ -
...բարահաճ եւ երաժշտասէր շրջանակ-
...ներու մէջ։ Մանաւանդ, երեք տարի
...ունեակ սինէմաներու մէջ մենք -

ԴԱՌՆՈՒԹԵԱՆ ԱՂԱՂԱԿ ՄԸ ԲԱՆՏԷՆ

Եգիպտոսի ռամկավար շրջանակի «Փողոց» («Արեւ») իր նոյմ. 15ի թիւին մէջ հրատարակութեան կուտար հետեւեալ թղթակցութիւնը Նիւ Եորքէն.

«Վերջապէս անխուսափելին պատահեցաւ։ Դաշնակցական լաքէյները գիրար ծեծել սկսած են, ոչ թէ միայն դուրսը՝ փողոցներուն եւ կամ իրենց ժողովներուն մէջ, այլ բանտին մէջ ալ։ Ահա եղածը.— Նախանցեալ շաբաթ խումբ մը ազգայիններ կ'երթան Սինկ - Սինկի բանտը՝ այցելելու Դուրեան արք.ի ոճրագործներուն։ Առնցմէ երկուքը կարելի եղած չէ տեսնել, որովհետեւ արգելափակուած են եւ յարաբերութեան մէջ չեն դրուելու այցելուներուն հետ ցնոր տնօրէնութիւն։ Պատճառը հետեւեալն է.— 20ական տարի բանտարկութեան դատապարտուածներէն Միրիճանեան եւ Անդրէասեան իրարու հետ վիճաբանութեան կը սկսին եւ վիճաբանութիւնը այնքան կը տաքնայ որ կը սկսին գիրար ծեծել, մինչեւ որ բանտապահը կուգայ եւ կ'ուզէ զատել իրարմէ, սակայն մեր երկու ամբաստանեալ ոճրագործները իրենց հերոսութիւնը ցոյց տալու համար կը խուժեն պահակին ալ, որուն վրայ դուրսէն օգնութիւն հասնելով բանտապահը կ'ազատեն, իսկ մեր երկու «ցեղակրօնական հերոսները կը չէ - զոքացուին եւ մութ սենեակներու մէջ կ'արգելափակուին»

Այս առթիւ Ցուսաբեր հետեւեալ նամակը ստացած է բանտէն.—

ԱԴԴԻԿ (Նիւ Եորք), 12 նոյ. 1934

Ապշած մնացի, երբ «Հայրենիք» օրաթերթի նոյ. 11ի թիւը առի բանտին մէջ։ Այդ թիւին մէջ գրուած էր, որ իբրեւ թէ երկու շաբաթ առաջ ընկերներ Յովհաննէս Անդրէասեան եւ Ժան Միրիճանեան իրարու հետ կռիւ են ունեցեր Սինկ - Սինկ բանտին մէջ, պահակները եկեր ու կռուողները բաժներ են իրարմէ, միաժամանակ Նաեւ իրենք խոշտանգուելով անոնց մէ։ Այս ո՞ր դարու մէջ կ'ապրինք մենք. ինչո՞ւ այսքան անկիրթ սուտ գելու եւ օտար խառն խումբեր ղեկավարելու շատ դժուարին գործը ըստանձնած եւ գլուխ հանած եմ օտարներէ գնահատուելով։

Այս բոլորը, վաւերաթուղթերով եւ վկայականներով պատրաստ եմ հաստատելու երաժիշտներէ կազմուած յանձնախումբի մը առջեւ, եւ անոր տրամադրութեան տակ դնելու իմ կազմէ դաշնաւորուած եկեղեց. եւ ժողովրդական երգեր, մեներգներ, տաղեր եւ շարականներ, միասեռ եւ երկսեռ խումբերու համար։

Բայց, նախ քան այս, ժողովուրդը եւ ես հետաքրքիր ենք գիտնալ, թէ Փարիզի եկեղեցիին դպրապետը ո - րո՞ւն աշակերտն է, ո՞ւր եւ ո՞ր երաժշտանոցին մէջ սորված է դաշնաւորելու արուեստը (composition) եւ contre pointին ծանօ՞թ է։

Այս վիճաբանութիւնները ինծ համար փակուած են այլ եւս եւ կը սպասեմ կաթող. պատուիրակ Գարեգին արք.ի որ մօտ օրէն մեր մէջ պիտի ըլլայ, որպէսզի վերջ մը դնէ այս անիշխանութեանց։

Ա. ՔԷՉԷՃԵԱՆ

տեր կը հրատարակէ «Արեւ» թերթը։ Մի՞թէ այս սուտերը հրատարակողը ժարդկային տարրական զգացում չունի. այսքան ալ անամօթութիւն կ'ըլ - լա՞յ։

Սինկ - Սինկ բանտին մէջ կան 2400 բանտարկեալներ, 300է աւելի պաշտօնեաներ եւ երկու փոխ - բանտապետներ, որոնցմէ մէկուն անունը Մր. Շիհի է, իսկ միւսինը՝ Մր. Քիլէյ։

Արդ, ի՞նչպէս կարելի է այս աւելի քան 2700 մարդոց ներկայութեան սուտել։

Ի՞նչ պիտի ըսէ «Արեւ», երբ այս սուտերու ձայնը հասնի Մր. Շիհիի եւ կամ Մր. Քիլէյի ականջին։

Այո, գիտենք, մեզմէ չեն աժչնար, բայց մի՞թէ չեն ամչնար նաեւ օտարներէն.

Նիւ Եորքի Թումսի բանտին մէջ, ուր մենք արգելափակուած էինք, բոլոր պահակները, պաշտօնեաներն ու բանտարկեալները, մեր բանտարկութեան ամբողջ շրջանին, մինչեւ դատավարութիւնը, այնքան խոր յարգանք ունէին մեզ բոլորիս հանդէպ, որ մինչ զարմանք կը պատճառէր։ Ցուլիս 14ի գիշերը, երբ երդուեալները մեզ անցաւոր գտան, մեզ վրայ հսկող պաշտօնեաներն ու մեզ բանտ առաջնորդող ոստիկանները այնքան ընկճուած եւ այնքան լեցուած էին գործուած անարդարութեան դէմ, որ արցունք կը թափէին։ Երբ Ցուլիս 24ին մեզ Սինկ - Սինկ բանտը փոխադրեցին, պահակներն ու բանտապետը այնքան մեծ յարգանքով կը վերաբերուէին մեզ, որ զարմանք կը պատճառէր բոլոր բանտարկեալներուն։ Ամէն նորեկ բանտարկեալ պարտաւոր է 15 օր հին խուցերու մէջ փակուած մնալ՝ քարանթինէ (քըւըրէնթին) անցնելու համար. բացառութիւն ըլլալով միայն մեր նկատմամբ, մեզ այդ խուցերուն մէջ բանտուած չպահեցին, այլ յաճախ դուրս կը հանէին եւ խաղ խաղալ կուտային,— մեծ շնորհ մը բանտարկեալի մը համար։ Երբ բիդշէշրմի շրջանը լրացաւ, մեզ նոյն օրն իսկ, ըստ մեր մասնագիտութեանց եւ նախասիրութիւններու, գործերու դրին։ Բոլոր բանտարկեալներ զարմացած էին, այսքան ջերմ ու յարգալիր վերաբերում տեսնելով մեր հանդէպ։

Օգոստ. 17ին ընկերներ Հէրի Սարաֆեանը եւ Ժան Միրիճանեանը Նիւ Եորք նահանգի Գոմստոքի բանտը ճամբեցին։ Երբ մեր երկու ընկերները 60 հոգիով մեզմէ զատեցին, անմիջապէս բանտապետ Մր. Քիլէյի ներկայացայ եւ խնդրեցի, որ Հէրի Սարաֆեանի տեղ գիս ճամբեն, խորհելով թէ Գոմստոքի մէջ աւելի դէշ պիտի ըլլայ։

— Ցղաս, ըսաւ Մր. Քիլէյ,— Գոմստոք նոր բանտ է. հոն աւելի լաւ է. Ալպէնիէն բանտարկեալներու թիւերն ու անունները ինծի կը գրեն եւ ես ալ իրենց հրահանգները կը կատարեմ. իմ ձեռքէս բան մը չի գար. բայց վստահ եղիր, որ հոն աւելի լաւ է։

Եւ իսկապէս ալ պարզուեցաւ որ այդպէս է. Սինկ - Սինկի մէջ բանտարկեալները խճողուած են իրարու վրայ. ամէն շաբաթ կ'առնեն եւ խումբ խումբ կը բաժնեն Նիւ Եորք նահանգի նոր բանտերու վրայ։

Ես կը զարմանամ, այս կռիւը ե՞րբ եղաւ. եւ ի՞նչպէս կ'ըլլայ այդ.— ընկերներ Ժան Միրիճանեանը եւ Հէրի Սարաֆեանը օգոստոս 17ին փոխադրուեցան. սեպտեմբեր 17ին Ցանամոքա փոխադրուեցան Յովհաննէս Անդրէասեանը, Մարթին Մօզեանը եւ Միհրան Զատիկեանը, իսկ սեպտեմբեր 19ին Աշդիկա փոխադրուեցանք ես եւ ընկ. Օսկան Երկանեանը։

Եթէ կայ մէկը, որ կը կասկածի տակաւին, կրնայ դիմել բանտապետին, որ սիրով կը հերքէ մեր շուրջ տարածուող անկիրթ սուտերը։

Թող գիտնան սուտ յօրինողները, որ մեր եւ իրենց ձեռքը չէ, երբ բանտապետներն ու պաշտօնեաները, անխտիր ամէնքը, խոր յարգանքով կը վերաբերուին մեզ հանդէպ։ Անոնք բոլորն ալ գիտեն ու համոզուած են, որ ծանր դաւի մը զոհ գացած ենք մենք։ Այսօր բանտի զբասենեակէն կանչեցին մեզ եւ մէկական զոյգ կօշիկ առաջարկեցին, առանց մեզմէ դիմում առած ըլլալու։ Մէկական զոյգ Սինկ-Սինկ բանտին մէջ տուած էին արդէն եւ մենք չուզեցինք առնել, բայց իրենք զուրգուրանքով հարկադրեցին որ առնենք։ Ահա թէ բանտապետները ինչպէս կը վարուին մեզ հետ։ «Արեւ»ի խմբագիրը թող գիտնայ այս ամէնը ու գէթ քիչ մը թող կարմրի։

Ընկերական բարեւներով՝
ՅՈՎՀ. ԿՈՆԶԱԼԷԶ ԶԱԼԸԳԵԱՆ
(Բանտարկեալ թիւ 2537)

ԹՐՔՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ

o · o

Լամէք Իսմէթի յայտարարութիւնը

Դեկտ. 5ին, Թուրքիոյ Ազգ. ժողովին մէջ խօսեցաւ Զօր-Լամէք Իսմէթ (Լամէք փաշա), ջերմօրէն պաշտպանելով Թրքուհիներու քուէարկութեան իրաւունքը, որ տրուած է արդէն.

«Յարգելի երեսփոխաններ, ըսաւ, մեր բարձր ժողովին կ'առաջարկենք երեսփոխան ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունք տալ Թուրք կիներուն։ Թուրք պատմութեան մէջ մեր կիներուն արժանի գիրքը այն է որ, մինչ այրերուն հետ ձայն եւ ազդեցութեան իրաւունք ունենան երկրին եւ ազգին ճակատագրին վրայ։ Պատմութեան ընթացքին, երբ թուրք կինը կրցած է գրաւել իրեն արժանի բարձր տեղը, ազդել ազգին ճակատագրին վրայ, այրերու գործակցիլ ամէնէն բարդ եւ դժուար աշխատանքներու մէջ, ահա այն ատեն Թուրք մեծ ազգը կրցած է ամբողջ աշխարհի մէջ տարածուիլ իր ուժով եւ քաղաքակրթութեամբ։

Ընկերներ, Թուրք կինը հեռացնել իր ււժանի տեղէն եւ անկիւն մը դնել իբրեւ էակ մը որ պէտք չէ գործի խառնուի, համաձայն չէ Թրքական աւանդութեանց։ Թրքական մտայնութեան հակառակ եղող այս մտայնութիւնն է գլխաւոր պատճառներէն մէկը — կրկին չարձարծենք մեր ցաւերն ու դառնութիւնները — այն փորձանքներուն զորս կրեցինք դարերու ընթացքին։

Ընկերներ, հոս չպիտի կրկնեմ հին առածները։ Իբրեւ մարդիկ որոնք մօտէն տեղեակ են ազգային պահանջներուն, կրնանք համոզումով ըսել թէ օգտուելու ենք եւ պիտի օգտուինք Թուրք կնոջ լայն մասնակցութենէն ազգային գործերու մէջ։Մօտիկ ապագայի մէջ երբ հասկցուի Թուրք ազգին մեծ կարողութեանց գաղտնիքը, ամէնէն առաջ իբրեւ գլխաւոր ազդակ պիտի յիշուին այն իրաւունքները զորս Թուրք յեղափոխութիւնը դեռ առջի օրէն տուաւ Թուրք կիներուն։ Մեր այսօրուան ձեռնարկը պսակումն է այն քաղաքականութեան որուն տարիներէ ի վեր կը հետեւին Ազգ. Ժողովները եւ յեղափոխութիւնը։

Միայն, ընկերներ, երբեք մեր միտքէն չենք անցըներ թէ մեր այս առաջարկով շնորհ մըն է որ կը տրուի Թուրք կնոջ։ Մեր համոզումը այն է որ, Թուրք կինը արդէն իրաւունք ունի այս տեսակ հիմնական պարտականութիւններ կատարելու եւ սխալ, անիրաւութիւն ըլլալով, երկար ատեն ի վեր զլացուած էր իրեն։ Ձեզ ուզեր բացատրել թէ ի՞նչպէս եղած է ուրիշ երկիրներու մէջ. բայց երկրի մը մէջ ուր, տղը ամէն կողմէ գրաւած եղած ժամանակ, կիները կրակի տակ ուս ուսի կ'աշխատին այրերու հետ եւ երկրին մնացեալ մասի ժողովուրդը կերակրելու համար ուսեկիք կը հանեն արտին սեւ հողէն, անշուշտ կիները իրաւունք ունին խօսելու ամէն տեղ եւ ամէն խաչի մէջ։

Այն երկիրներու մէջ ուր կիները այսքան ծանր քննութիւն մը անցուցած են, բնականաբար կիները պիտի ստանան այն իրաւունքները զորս հիմա կուտանք մեր կիներուն։ Պայման է միայն որ կիները ամէնէն առաջ մեր կիներուն նման անցուցած ըլլան այդ ծանր քննութիւնը եւ հաստատեն թէ իրենց խելքով ու սիրտով ուժեղ են՝ աւելի դժուար քննութիւններու դէմ կուրծք տալու համար։

Յարգելի ընկերներ, երբ պատմութիւնը յիշէ Թուրք յեղափոխութիւնը, անոր հետ պիտի յիշէ նաեւ Թուրք կնոջ ապատագրութիւնը։ Գալ Ազգ. Ժողովին մէջ կին երեսփոխաններու հետ աշխատիլը՝ շատ աւելի մեծ արդիւնքներ պիտի ապահովէ։ Այս է մեր անկեղծ համոզումը։

Ընկերներ, Աթա Թուրք ամէնէն պերճախօս արտայայտութիւնն է մեր յեղափոխութեան, թէ իբրեւ անոր առաջնորդը եւ թէ իբրեւ գայն արդիւնաւոր դարձնողը։ Աթա Թուրքի գլխաւոր ծառայութեանց մէջ պիտի յիշուի այն պարագան, որ ամբողջովին վերցուց կիներու իրաւազրկութեան այն ճնշումը որուն հետեւանքով մեր ազգը կէս անդամալոյծ վիճակի հասած էր։ Բարձր ժողովիդ այս առթիւ ցոյց տուած խանդավառութիւնը նոր եւ հիմնական փաստ մըն է այն մասին թէ սիրով եւ յարգանքով կը դիմաւորէք Աթա Թուրքին ջանքերը, յանուն Թուրք ազգին յառաջդիմութեան եւ բարձրացման։

Ընկերներ, երկրին մատուցած ձեր ծառայութեանց ամէնէն փայլուններէն մէկն ալ պիտի ըլլայ հիմնական օրէնքին այս բարեփոխումը։ Գալ ընտրանքը երախտագիտութեամբ պիտի յիշէ չորրորդ Ազգ. Ժողովին ձեռնարկը, որով Թուրք կիներուն տրուեցան անոր բոլոր իրաւունքները եւ այս ձեւով ընծայուեցաւ զանոնք խառարի մէջ պահող յոռի դրութիւն մը»։

Ժողովը երկարատեւ ծափերով եւ պաշտօ բացագանչութիւններով ընդունեց վարչապետին ճառը, յետոյ միաձայնութեամբ (258 ձայն) որոշեց ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունք տալ կիներուն

Էջմիածնի ձայնը

— • —

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց եկեղեցւոյ (Փրատօ) կրօնական ընկերակցութիւնը ձեռնարկած է խղզալին հաւաքման, ընդ առաջ երթալով հայրապետական կոչին։ Այս առթիւ հրատարակուած կոչին մէջ կը կարդանք.—

«Ս. Հայրապետը իր լիազօրին պաշտօն կը յանձնէ «զաղութները հետաքրքրել էջմիածնի նիւթական անձուկ վիճակով» եւ երկարօրէն կը ծանրանայ «էջմիածնի աթոռին նիւթական աջակցութիւն հասցնելու անհրաժեշտութեան վրայ», չհշտելով որ «ոչ միայն նիւթապէս ճգնաժամ մը կ'անցընէ էջմիածինը, այլ եւ Մայր Տաճարի շէնքին վտանգ կը սպառնայ, մասնաւորապէս նորոգութեան կարօտ ըլլալով եկեղեցիին տանիքը»։ Կը յիշեցնէ թէ «էջմիածինը դարերով կըցած է ապրիլ հայ ժողովուրդին լումաներով» եւ կոչ կ'ուղղէ «հայ գաղութներուն՝ աջակցութեան հասնիլ այս անգամ ալ»։

Վստահելով թէ ոչ մէկ Հայ խուլ կը մնայ հայրապետական այս կոչին, Ընկերակցութիւնս նուիրական պարտք մը լրացնել կը մտածէ, Հայաստանեայց Առաք. Եկեղեցիի բազմադարեան աւանդութեան համաձայն՝ իւղալին հաւաքման, յառաջիկայ Ս. Ծնունդի տօնին առթիւ, գոյացած հասոյթին կէսը փութացնելու համար էջմիածին։

Հետեւաբար Թարգման ըլլալով Վեհ. Կաթողիկոսի կոչին, կը դիմէ ձեզի, խնդրելով որ հաճիք թէ անձնապէս եւ թէ բարեկամներով առատաձեռնօրէն արդիւնաւորել այս ձեռնարկը, ձեր լումաներու մասնակցութեամբ, որպէսզի Մարսէյլի հայ գաղութն ալ հոգեկան գոհունակութիւնը եւ հպարտութիւնը ունենայ ազգասիրական իր սրբազնագոյն մէկ պարտքը լրացուցած ըլլալու՝ հանդէպ հայ ազգին հոգեւոր եւ իմացական գաղափարականին խորհրդանշանը եղող Մայր - Աթոռ Տաճարին, ուր Լուսաւորիչի կանթեղին վառ պահուիլը պէտք է ուխտ ըլլայ ամէն Հայու»։

ՓՈԼՍՕՑ օտար անուններով փողոցները նոր անուններ պիտի ստանան, ինչպէս գրած էինք։ Պիտի փոխուին նաեւ այն անունները որոնք փաշա,էֆէնտի, աղա տիտղոսները կը կրեն։ Առանց կարգէն են Փաշապաղչէ, Պէյքօզ, Փաշալիմանը եւն.։

ՄԻՒԼՔԻԷ վարժարանը ասկէ վերջ պիտի կոչուի սիյասալ պիլկիլէր օքուլաը, ինչպէս որոշած է Աթա Թիւրք։

ԱՇԽԱՐՀԻ ամենամեծ հեռադիտակը, որ 5.08 մեթր տրամագիծ ունի, կառուցուած է Նիւ Եորք նահանգին Քօրնինկ քաղաքին մէջ։ Այս դիտակով կարելի է 1 միլիոն 569.200 քիլոմէթր հեռուն գտնուող լոյսը տեսնել։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՀԱՑՐԻԿՍ ԿԸ ՆԵՂԱՆԱՑ

— Օհաննէս, ես գիտցը Գեղամին ...ջանին եմ, աչքդ չորս բաց։

Հաճի աղան այս կարուկ յանձնարարութիւնն ըրաւ իր տղուն եւ դուրս ելաւ խանութէն։

Արճարանէն Ներս մտնողը Հաճի աղան էր։

Ընդհանուր փսփսուք մը, կարծես ...ալ իրարանցումի մը հոսանքը։ Հաճի աղան էր ներս մտնողը։ Բոլոր ...թանկններուն վրայ միեւնոյն անունը... ...որոններու չոկատուքի սարսուռ մը ...տարածուեցաւ, սեղաններու ձայնը ...ղարաններու չարժումին խառնը- ...ան...

«Հաճի աղան...»։

Ամէնուն աչքերը դրան կողմը դարձան, մինչեւ որ Հաճի աղան բազմեցաւ նստարանին վրայ, մնացին իրենց ...երուն մէջ անայլայլ։

Հաճի աղային համար էր այս յարգանքը։ Բոլոր յարգանքներուն ամէնէն սիրականը, միայն թէ Հաճի աղան վայլեցնել գիտէր, ու այս յարգանքը խակապէս կը վայլէր իրեն՝ երբ աչքերուն խորէն կը նայէր չորս դին, առանց բառի, թաքուն գոհունակութեամբ, մանաւանդ երբ նայող բոլոր աչքերը կը պահէին իրենց քաղցրութիւնը, կը դառնային աւելի պայծառ։

Հաճի աղան սրճարանին մէջ.

Լեզուանի մարդոց ձայնը անգամ կը կարճնար, անհամբերները կը սանձէին իրենց լեզուն, ամէն օրուան մըտիկ ընել, ականջ կախել գիտցողները իրենց պատրաստուած դէբքովն ու կերպարանքովը լաւութեան կուտային դարուած կենդանութիւն, ու ձայները կը բարձրանային վախով, լռութենով սնուցած։

Հաճի աղան սրճարանին մէջն էր, որովհետեւ, իրենց մօտիկը, իրաշունչիւրը պատառդական գիրքի մէջ, համբերութեամբ կը սպասէր իր կարգին, բան մը ըսելու, Հաճի աղային սրտին դպչելու հաճոյքով։ Քիչ մը անդին, խօսիլ չգիտցողներն ալ, կը հետեւէին ամէնուն, մանաւանդ իրենց նիստուկացին անհամարձակութիւնը վարանումո,մինչ պատառդական, կը նային խանդավառուած։ Իրենց սրտին հաճոյքը կը կենայ դէմքերնուն վրայ։

Հաճի աղայի կողմէն անցող դարձողները, կը չահէին իրենց քալուածքը, քիչ մը թեթեւ, աւելի զգոյշ, կոր մարդ ալ, որ ոտքերու մատներուն վրայ կոխելով կ'անցնէր, քիչ մը երկիւղած, թելադրուած յարգանքէ մը։

Հաճի աղան, սրճարանին Հաճի աղան, ամէնուն Հաճի աղան, Հաճի աղան էր Առափաղարցիներուն։

Հաճի աղային բերնէն բառերը իրենց իմաստին ուժն ու գաղտնիքը ունէին, անոնք կը հնչէին իրենց ճշմարիտ ձայնով, ու մարդ ընելու բան էր երբ խօսողը Հաճի աղան էր։

Տասը տարեկան տղայ մը ներս մըտաւ սրճարանէն, դիմացը, անկիւնը նստող ծերուկին ցած ձայնով բան մը ըսաւ, գլուխը օրօրեց, ու միեւնոյն խելօքութեամբ դուրս ելլելու պատրաստուեցաւ,

— Ծօ, պզտի՛կ, ինծի նայէ մէյ մը, ըսաւ Հաճի աղան, դուն որո՞ւ տղան ես։

Իր վարժապետին առջեւ կարծես, ուղիղ, հաստատ իր նայուածքով, դէմքը իր տարիքին բարութիւնը առած, այնքան շնորհալի, որ իր թշուառութիւնը ծածկուած լոյսի ծիրաներով մը կարծես, պատասխանեց.

— Կօշկակար Սանդիկ աղային տըղան եմ։

Թեթեւ ծիծաղով մը, տեսակ մը ճարտասանութեամբ ուռած, ծուռ խօսք մը չկշռելու անսպարանքով, ներկաններէն մէկը.

— Խամաճի Սանդիկին տղան է, կրկնեց։

— Խամաճի Սանդիկին տղա՞ն, ըսաւ Հաճի աղան ...

Ան ի՞նչ լռութիւն էր որ տիրեց։

Հիացում կար Հաճի աղայի դէմքին վրայ, ու կատոր մը լռութիւնը որ կը տիրէր, կը յամառէր երկարել կարծես, կը դառնար կրակէ սարսուռով լեցուն մթնոլորտ մը։ Մարդ բառ չէր հաներ բերնէն։ Բայց իրենց լռութեան մէջ դիւրադրդած բան մը կար, ու երթալով կը դառնար աւելի զգայուն։ Լռութիւնը թափանցիկ բան մը կը դառնար, կը տեսնուէր ամէնուն սրտին բաբախումը։

Ինչո՞ւ լռեցին ու կը նայէին տեսակ մը զարմացումով այս տղուն։ Ինչպէ՞ս կ'ուզէին քիչ մը առաջուան պէս, խօսիլ ու կատակել կ'ուզէին ինչպէս առջին օր։ Հաճի աղային նայած առաջին երեսուն կարմիրները կ'ամփոփուէին, կը կարմրէին աւելի։Երկու հոգի մանաւանդ, փուշի վրայ նստած կարծես, կ'ուզէին բան մը ըսել, բառ մը վերջապէս, վայրկեաններու լըռութեան տալ քիչ մը տաքութիւն, երբ

— Գնա սա տղէն ջուր մը բեր, խմեմ ձեռքովդ, ըսաւ Հաճի աղան, այս անգամ ձայնը լեցուն՝ սրտին մէջ մնացած տեսակ մը թրթռումով։

— Հայրն է եղած, այսքան ալ հօրը նմանիլ, ըսաւ ներկաներէն մէկը։ Հօրը կամացուկ խնդուածքը, առանց բան հասկցնելու դիմացինին իւրաքանչիւր չարժումին կը հետեւի։ Հայրն ալ այսպէս երբեմն երբեմն շրթունքները խածնելով, նայած առնին կարծես դիմացինին հոգիին մէջ կ'իջնէ։

Ջուրը խմելէն ետք, գաւաթը Հաճի աղային ձեռքը մնաց, կապած կարծես չէր գիտեր ի՞նչ տեսակ ուժով, երբ միեւնոյն գեղեցիկ հանգարտութիւնով կեցած, երկու ձեռքերը բարի կապած կուրծքին վրայ, այս տասը տարեկան տղուն աչքերը կը լողային Հաճի աղային աչքերուն մէջ։ Ծեռոյ, գլուխը ուղիղ բռնած, տեսակ մը հընազանդութեան ձեւ, սկսաւ նայիլ վեհանձնօրէն, աչքերը դարձուց մէկիկ մէկիկ ամէնուն, նայեցաւ, ինչպէս կ'ընեն մէկուն նայուածքէն կամ շրթունքներու երերումէն բան մը հասկնալ ուզող մարդիկ, կը կախարդին դիմացինը։

Հաճի աղային եռեւը նստողներէն մին քիչ մը ...պիտի խնդար։ Այսքան պատկառանք, այսքան խոնարհութիւն, այս տարիքը ունեցող խամաճիի մը տղուն քով, այնքան տարօրինակ կ'երեւար աչքերուն, որ գլուխը կախեց, աչքերուն կոպերը իջեցուցած պահուն, ամչկոտ թիզ մը հասակ ունեցող տղոց կերպարանքը առաւ։

Զարմանալի բան, այս տղուն աչքերուն մէջ որքա՜ն պայծառութիւն կար։ Շատ բան կար այս տղուն աչքերուն մէջ, երեւն ալ այնքան պայծառ, սա ի՞նչ կենդանութիւն, իր պարզութեան մէջ սա ի՞նչ շնորհալի դէմք, տղու մը մաքուր պատկերը վերջապէս

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(1)

իրենց բնական տաղաւարին մէջ։ Կը կարծուի թէ գիտմամբ կրակի տրուած են, ոչնչացնելու համար վտանգաւոր թուղթեր։

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ խորհուրդը վերջացուց իր նիստերը, լուծելէ յետոյ Հունգարիոյ եւ Եուկոսլավիոյ ծանօթ վէճը։ Հունգարական կառավարութիւնը անմիջապէս քննութեան պիտի ձեռնարկէ։ Այժմ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը կը պատրաստուի Հռոմ երթալու։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

«ՎԱՐԴԱՆ» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը այս կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 2.30ին Café de la Coreի մէջ, Առնուվիլ։ Կը հրաւիրուին մեր շրջանի բոլոր ընկերները։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 14 Դեկտեմբեր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Cours Lafayette «Զարզարեան» Գրադարանը։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Ա. Ործրունի։

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին «Դուրեան» գրադարանը։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախագահութեամբ Իսի Լէ Մուլինոյի «Զաւարեան» Ակումբին
Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ
16 դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին
2, Rue Alexandre Guilmantի սրահին մէջ Մէօտոնի կայարանին դիմացը
Կը ներկայացուին
«ՇԱՏԱԽՕՍ ՍԱՓՐԻՉԸ» եւ «ԴԴՈՒՄԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ»
Մուտք՝ 3 ֆրանք։

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ
ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ
ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
15 Դեկտեմբեր երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ
PETIT JOURNALի սրահին մէջ, 21, rue Cadet. Մէթրօ՝ Cadet
Բարձր հովանաւորութեամբ Զօր. BREMONDի եւ նախագահութեամբ
հրամանատար Զ. ԽԱՆԶԱՏԵԱՆի
Մասնակցութեամբ Հայ Սպայից եւ Ֆրանսահայ Կամ. Միութիւններու.
ԿԸ ԽՕՍԻՆ.
Հայ Սպայից Միութեան Նախագահ Զօր. ԿՈՐԿԱՆԵԱՆ
Հայ կամ. Մարտիկ. Նախագահ Գնդ. Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ
Ֆրանսահայ կամ. Միութեան Նախագահ Պ. Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Պ. ՍԵԴՐԱՔ ՍԱՍՈՒՆԻ եւ ԳԵՐ. ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին
ԱՐՓԱՆ երգչախումբը ղեկավարութեամբ ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ
Խմբերգներ, Հայկական տարազով շուրջպարեր, կ'երգեն՝ Օր. Հ. ՓՆՏԱՋԵԱՆ
եւ Պ. ԳՐ. ՄԷՀՑԷՐԵԱՆ. կը պարէ՝ Օր. ՀՐԱՆՈՅՇ ԳԱԶԱԶԵԱՆ։
Ժամը 12էն յետոյ կը սկսին եւրոպական պարերը։
Առաջնակարգ Օրքէսթր եւ Ճազպանտ։
21րդ գնդային զօրագունդի նուագախումբը կը նուագէ հայկական եւ եւրոպական եղանակներ։
ՄՈՒՏՔ՝ 7 ՖՐԱՆՔ
Տոմսերը կը ծախուին Թիւթիւնճեան Նպարավաճառատունը, 27, rue de Trevise։ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ Գրատուն եւ Միութեան անդամներուն մօտ։

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախագահութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ
Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս
Brasserie Colbertի շքեղ սրահին մէջ
Մուտք.— Զոյգերու՝ 20 ֆր.։ Օրիորդներու՝ 10 ֆր.։ Այրերու՝ 15 ֆր.։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼԵՌՆԸ եւ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ — 1935 — Ե. ՏԱՐԻ
ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ, ՃՈԽ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ, ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ,
ՊԱՏՄԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ
Դիմել M. et M. BARSAMIAN, 30, Rue Drouot, PARIS (9e)
Ինչպէս նաեւ «Յառաջ»ի վարչութեան, Լ. ԳԵՒՈՆԵԱՆ, 17, Rue Damesme, Paris
ԳԻՆ 20 ՖՐԱՆՔ

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ֆրանսական Բանակի Հայ Նախկին կամաւորները (բոլոր ճակատներու) կը հրաւիրուին ստիպողաբար ընդհ. ժողովի վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Քաֆէ-Թաւլայի սրահը 6, Rue Grange-Batelière, Paris։

Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն եւ հրաժարական վարչութեան, ընտրութիւն հաշուեքննիչ մարմնի, Նոր ծրագիր, Միութեան դերը եւ ուղղեգիծը ներկայ պայմաններու մէջ եւայլն։

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆ Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Գար տը լա Փոնթի մէջ։ Կը խնդրուի անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՔՈՅՐ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ
13 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1935 ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ
ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ ԿԸ ՎԵՐՋԱՆԱՅ ԺԱՄԸ 11.30ին
Salle des Sociétés Savantesի մէջ **8, Rue Danton**
Métro: Odéon եւ Saint Michel

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ **ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ**
(ԿԱՐԷՆ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ. Հայաստանի կեանքէն)
Կը մասնակցին Տիկիններ Գայեանէ, Լաթիֆեան, Քնար, Օր. Հոփսիկ։
Պարոններ՝ Գմբէթեան, Գարեգին, Թորոսեան, Կոթիկեան, Լաթիֆեան, Ուզունեան, Ռուբէն, Սանճագ. եւ Տէրվիշեան։
Բեմադիր՝ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ
ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐ՝ 5, 7.50, 10 եւ 15 ՖՐԱՆՔ։
Տոմսերը կը ծախուին՝ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ Գրատունը 51, Rue Mr. le Prince (Paris 5), ինչպէս նաեւ առաւարձակներու մէջ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամ-անդամուհիները եւ անդամագրուիլ փափաքողները, վաղը, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Ազգային Մատուռ-Մանկապարտէզին մէջ։

Կը խնդրուի անպայման ներկայ ըլլալ

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (46)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

Թարգմ. Ա. ՀԱՐԵԼԵԱՆ — Գրեց՝ ՐՈԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

— Երթալիք տեղ շատ կայ պարոն, բայց ձեր հարցնելու եղանակէն չեմ անդրադառնար... Հասկցա՞ր բարեկամ։

Հ. Ա. գինը շատ լաւ հասկցաւ, միայն թէ դուրս ելլելու միտք չունէր, եւ ուզեց որ առաջին առթիւ նաւավար հարց տայ։

— Շնորհակալ պիտի ըլլամ եթէ ձեր բանը աւելի լաւ բացատրէք, ըսաւ Հ. Ա.։

Նաւավարին աչքերը պղտիկցան, յետոյ կամաց մը գլխով ըրաւ.

— Անշուշտ, ըսաւ, եւ գրպանէն ակռայ մաքրելիք մը հանելով սկսաւ ակռաներուն բացուածքներուն մէջ խօթել։

— Ըսել կ'ուզեմ թէ փոքրիկ խօսակցութիւն մը ունենալէ առաջ, կ'ուզեմ գիտնալ ձեր այցելութեան բուն նպատակը։ Առաջին անգամ ըլլալ որ այդ բժիշկին բարեկամներն էք, հիմակ ալ կ'ուզէք հետս անձնական խօսակցութիւն մը ունենալ... ձեր երկու բաժնները իրարու չեն համապատասխաներ, բարեկամ։

Հ. Ա. դժուար կացութեան մը մատնուեցաւ։ Կլօրիայէն հանելէ առաջ որոշած էր շատ զգոյշ շարժիլ։ Այդ օրերը Հայաթը, որ Կլօրիայի պէս զբօսանաւու մը տէրն էր, անշուշտ շատ հարուստ կին մը ըլլալու էր, եւ անկասկած քաղաքին մէջ դուրսը բարեկամներ ալ ունէր։ Արդ, եթէ Սպիտակ Արծիւի խնդրին մէջ դիւանագիտութիւնով չվարուէր, անհամ բարդութիւններ կրնային բարդուիլ։ Նաւուն մէջ հանդիպած էին այդ նաւավարին, որ Հ. Ա.ի աչքին մեծահարուստ Ամերիկուհիի մը անձնական զբօսանաւին արժանի մարդ կը թուէր։ Ինչ հանոյքն ունեցած չէր նաւապետ Օլլաֆ Նէլսընը հանդիպելու, որպէսզի կարենար ըմբռնել թէ այդ ծերունի նաւապետը մէկը իրեն նաւավար ընտրելու առթն ունեցած չէր առանց անոր արտաքին երեւոյթը, այլ անոր որպէս նաւավարի կարողութիւններ։ Ուստի չնախատեսուած նաւավարը պատճառ եղաւ Հ. Ա.ին խորհելու թէ անիկա իր պաշտօնին տէրն էր։

Ձեռքը գրպանը տանելով Հ. Ա. դուրս հանեց Սպիտակ փոքր Արծիւ մը, զոր սովոր էր միշտ հետը առնել, եւ ցոյց տալով նաւավարին ըսաւ.

— Ասկէց առաջ այս տեսակ բան մը տեսա՞ծ էք։

Նաւավարը այդպէս բան տեսած չէր։ Անիկա թէեւ լաւ նաւաստի մըն էր, բայց ոչ Զարա Հայաթին մտերիմ։ Օլլաֆ Նէլսըն արգիլած էր անոր սրահին մուտքը եւ կամ զբօսանաւին որ եւ է մէկ մասին մէջ որ տիրուհիին անձին միայն սահմանուած էր։ Նոյնպէս Սպիտակ Արծիւին, որ իրեն բան մը չյիշեցուց, միայն հասկցաւ որ իր երկրի խորհրդանիշին կը նմանէր։ Սակայն իր կասկածները չասացան եւ սկսաւ բացարձակապէս առել թէ Պ. օդնական-ոստիկանապետ Տէյվիսը եւ թէ իր բարեկամը։

— Տեսած ըլլամ կամ ոչ ի՞նչ արժէք ունի, ըսաւ։

— Փոքրիկ Սպիտակ Արծիւ մըն է, յարեց Հ. Ա.։

— Անշուշտ, որ եւ է անիծեալ տխմար կրնայ տեսնել, պարոն։

— Մէկու մը խորհրդանշանը որ ինքզինք Սպիտակ Արծիւ կ'անուանէ։

— Այդպէ՞ս է։

Յայտնի էր որ նաւավարը մէկու մը ինքզինքը Սպիտակ Արծիւ կոչելը չէր գիտեր։ Որովհետեւ այդ լուրին խմանելով քարի պէս պաղեցաւ, ինչպէս կ'ըսեն իր երկիրը։

— Մտադիր հոս եկած եմ այդ անձի մասին հարցաքննութիւն ընելու. կը յուսայի որ բարեկամս Սըր Ճօն Տէյվիսընը կամ Օր. Հայաթը պիտի կարենային կարգ մը տեղեկութիւններ տալ։

— Ձեզ գիտեր թէ բժիշկը ինչ կը նար գիտցած ըլլալ այդ անձի մասին, կը կարծեմ սակայն եւ այս բանը կընամ հիմակուընէ իսկ ըսել թէ Օր. Հայաթը ինքզինքը թռչունի մը անուանով կոչող մէկու մը հետ որ եւ է ծանօթութիւն չունի, ըսաւ նաւավարը։

Սպիտակ Արծիւին ցոյց տալը ըրպառուած արդիւնքը չտալով, Հ. Ա. մտածեց քիչ մը աւելի բան իմանալ Սթէֆըն Հայաթի վէրքի մասին։ Այն իրողութիւնը որ նաւուն մէջ վիրաւոր մէկը կար, Սըր Ճօնին զբօսանաւի մը մէջ առաջին համբուրդութեան պատճառը կը պարզուէր, եւ տարօրինակ զուգադիպութիւնով մը, բժիշկը տուն կը վերադառնար գրպանը Սպիտակ Արծիւով մը։ Անշուշտ այդ վիրաւոր մարդու մասին կ'ուզէր քիչ մը աւելին իմանալ։

— Սըր Ճօն Տէյվիսընին եւ Օր. Հայաթին երբ վերադառնալը չէ՞ք գիտեր, հարցուց Հ. Ա., խօսակցութիւնը միւս մարդուն շուրջ բերելու նպատակով։

— Ոչ, պատասխանը կարուկ էր։

— Պ. Սթէֆըն Հայաթին կամ նաւապետին վերադարձը՞։

— Ոչ.

— Ո՞հ, անշուշտ, մոռցայ թէ քանի որ Պ. Սթէֆըն Հայաթը ծանրօրէն վիրաւորուած է, դարմանելու համար հիւանդանոց մը տարին թերեւս։ Ը... ը... ի՞նչ տեսակ վէրք էր։

Նաւավարը ինչ տեսակ վէրք ըլլալը գիտէր, բայց այդ լուրը երկու կատարելապէս անծանօթ անձերու չպիտի ըսէր։ Անիկա Սթէֆըն Հայաթի վիրաւորման պարագաները չէր գիտեր, բայց կը կարծէր որ փոքր խաղ մը ունեցած էր եւ մէկու մը բարկութիւնը իր վրայ հրաւիրուած։ Սէմ Գարթըն ամբողջ աշխարհն էր պտըտած, շատ մը այլանդակ վայրեր էր գտնուած, բազում անդամներ ազատութիւններու ներկայ էր գէնք քաշած կռուած էր։

Այդպիսի դէպքերը պէտք է տեղի կային մնան. անոնց մասին խօսելու կարիք չկար։ Սթէֆըն Հայաթն ալ այդպիսի դէպքի մը մէջ եղած ըլլալու է, ինչ որ ինք չէր գիտեր բայց վստահաբար լաւագոյնն էր բան չըսել։

— Կը ցաւիմ բարեկամներ, ձեզ գործ ունիմ. հոս ժամավաճառ ըլլալու առթն չունիմ։ Եթէ քիչ մը սպասէք, կամ նաւապետը եւ կամ Օր. Հայաթը թերեւս նաեւ վերադարձած կ'ըլլան։

Նաւավարը զբօսանաւէն վար նայելով եւ երկու այցելուները բերող նաւակը գիտեց։ Խօսակցութիւնը այլեւս աւարտած էր, անոր բերանէն բան մը դուրս կրնային առնել։

Հ. Ա. իր ընելիքի մասին որոշում մը չունէր, ուստի ձեռք փրկարին յեցաւ։

Գաղտնի ոստիկան-քննիչ փիլիսոփայ մէկ բան միայն գիտէր, փիլիսոփայ կած էին մասնաւոր պաշտօնով, նոյնպէս վերադառնալ, ինչպէս բուէր, կատարելապէս իր սկզբունքներուն դէմ էր։

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 14 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 14 Décembre 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2677 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՊՐԵԼՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ

»»» · · «««

Միջազգային պայքար կազմակերպելով ահաբեկչական արարքներու դէմ, պետութիւնները ամէն բանէ առաջ կ'ուզեն ամրապնդել իրենց շահած յաղթանակները:

Այս է որ կը կոչուի ապահովութիւն եւ խաղաղութեան պահպանում.

Բոլորն ալ նոյն բանը կ'ըսեն եւ պիտի ըսեն շարունակ,— Ո՛վ որ կը փորձէ խախտել պատերազմի դաշնագիրները, կամ սահմանաքար մը տեղափոխել, պատասխանատու պիտի համարուի նոր պատերազմի մը:

Խորհրդային Միութիւնն ալ, որ մինչեւ երէկ բոլորովին ուրիշ բան կ'ըսէր, յանուն համաշխարհային յեղափոխութեան, այժմ նոյն խաղը կը խաղայ:

Մանաւանդ այն օրէն՝ որ մտաւ «աւազակներու որջ»ը — Ազգերու Դաշնակցութիւն:

Ո՞վ չուզեր այդ օրհնութիւնը,— խաղաղութի՛ւն

Կա՞յ ժողովուրդ մը որ չսարսափի նոր պատերազմի մը արհաւիրքէն: Քսան տարի առաջ, աշխարհ բռնկեցաւ խելագար թափով մը, եւ մինչեւ այսօր կը տքայ անոր մղձաւանջին տակ:

Այդ օրէն առդին, քսան տարիէ ի վեր, պատերազմի գիտութիւնը այնպիսի կատարելութեան մը հասած է որ, անոր մտածումն անգամ կը սարսէ մարդկային երեւակայութիւնը:

Մասնաւորապէս մտահոգ են փոքր ժողովուրդները, որոնք միշտ ալ քաւութեան նոխազ կը դառնան, զոհուելով հզօր պետութեանց դիւային խաղերուն:

Իսկ այսօր տասնապատիկ աւելի դժնդակ է անոնց կացութիւնը: Միայն սահմանէ սահման կնքուած դաշնագիրները, փոխադարձ երաշխաւորութիւններն ու յանձնառութիւնները ամէնէն առաջ անոնց, տկարներուն եւ անճարներուն կը սպառնան:

Արդ, ո՞ր խելագարը պիտի ուզէր միջազգային բարդութիւններ ստեղծել եւ պատերազմ յարուցանել, այս պայմաններուն մէջ:

Լիթվինովները շատ լաւ գիտեն որ ամէն տեղ կան արհեստով խառնակիչներ, մթնոլորտը պղտորելու եւ ատելութեան սերմեր ցանելու համար:

Այդպիսի տարրեր միշտ ալ գոյութիւն պիտի ունենան բուն իսկ պետութեանց մեղսակցութեամբ — քանի կը տեւէ աշխարհակալութեան տենչը:

Խորհրդային Միութեան արտաքին գործավարը ա՞յս տարրերուն է որ կ'ակնարկէ, թէ անոնց որ ապրելու իրաւունք եւ արդարութիւն կը պահանջեն, բայց չեն գտներ:

Աշխարհակալները խաբեցին ու լքեցին բազմաթիւ ժողովուրդներ:

Բանուորներու եւ գիւղացիներու իշխանութիւնն ալ աշխարհ դղրդացնելէ յետոյ, գնաց միացաւ անոնց, իր կարգին խաբելով եւ զոհելով փոքր ժողովուրդներ:

Եւ հիմա, երկու դասերը սրբազան ուխտ կազմած, սրտառուչ համերաշխութեամբ նստած՝ Ազգերու Դաշնակցութեան փառաւոր պալատին մէջ, իրաւազուրկներուն եւ հալածականներուն ոչ իսկ երեսը տեսնել կ'ուզեն:

Ո՞ւր դիմեն, որո՞ւ դիմեն զոհերը:

— Թուրքը գրաւած է հայրենի հողերս եւ ես ի զուր ման կուգամ աշխարհի պողոտաներուն վրայ, սիրելի դաշնակիցներ ...

— Գնա՛ բանդ. Թուրքիան անդամ է Ազգերու Դաշնակցութեան եւ մենք բոլորս երաշխաւոր ենք անոր հողային ամբողջութեան:

— Ափ մը հո՜ղ, ընկե՛ր խորհրդային, դուն աւելի լաւ կը հասկնաս մեր վիճակէն, իբրեւ ներկայացուցիչը բանուորներու եւ գիւղացիներու ...

— Ես անդամ եմ Ազգերու Դաշնակցութեան, եւ չեմ կրնար խախտել անոր ուխտն ու օրէնքները: Աւելին,— ես առաջին դաշնակիցն եմ Թուրքիոյ, եւ չեմ կրնար դաւաճանել իմ բարեկամութեանս եւ յանձնառութեանս:

— Իսկ մեր ապրելու իրաւո՞ւնքը: Հապա ժողովուրդներու ինքնորոշման սկզբո՞ւնքը ...

— Մի խանգարէք մեր հաշիւները:

X

Աշխարհի վրայ չպիտի կրնաք ցուցնել ժողովուրդ մը, որ այնքան տուժած ըլլայ միջազգային խառնակութիւններէ, որքան հայկական բազմութիւնը:

Չկայ երկրորդ ժողովուրդ մը՝ այնքան համբերատար ու սակաւապէտ.

Չէք ալ կրնար այդ ժողովուրդը մեղադրել իբրեւ ահաբեկչական տարր, կամ գործիք այս ու այն աշխարհակալութեան:

Արդ, ո՞ր քարին զարնէ իր գլուխը այս ժողովուրդը, երբ իր առջեւ կը փակուին բոլոր դուռները: Կը փակուին նոյն իսկ անոնց կողմէ որ հանդիսաւոր յանձնառութիւններ ստանձներ էին:

Ո՞ւր է տարբերութիւնը Լիթվինովներուն եւ միւսներուն, այս հիմնական հարցերուն առթիւ:

Մենք սրտանց կը շնորհաւորենք այն բոլոր ձեռնարկները որ կը կատարուին խաղաղութիւնը ամրացնելու համար:

Բայց, Լիթվինով թէ միւսները կը հաւատա՞ն այդ խաղաղութեան, երբ աշխարհակալութիւնը կ'իշխէ անյագ եւ սանձարձակ, իսկ հալածական ժողովուրդներ իրենց ափ մը հողէն ու արեւէն կը զրկուին նոյն իսկ Ազգերու Դաշնակցութեան մեղսակցութեամբ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՐԻՒՐԻՆ 10Ի ՕՐԷՆՔԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

═ o · o ═

Երէկ Մարսէյլի մեր թղթակցէն ստացանք նամակ մը, ուրկէ կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնը.—

Նահանգապետութիւնը շրջաբերական մը հրատարակելով տեղական թերթերուն մէջ, կը յիշեցնէ թէ բոլոր վաճառականները եւ ճարտարարուեստական հաստատութիւնները պարտաւոր են մինչեւ դեկտեմբեր 22 հաղորդել իրենց պաշտօնեաներուն եւ բանուորներուն անուանացանկը:

Միւս կողմէ, աշխատանքի քննիչները կը շարունակեն ստուգումներ կատարել օտար հաստատութեանց մէջ: Արդէն իսկ ազդարարութիւն ստացած են 5 — 6 հայ գործատէրեր, 10 առ հարիւրի օրէնքը գործադրելու համար:

ԴԱՀԼԻՃԸ ՆՈՐ ՏԱԳՆԱՊ ՄԸ ԱՆՑՈՒՑ

═ o · o ═

Ֆլանտէնի դահլիճը նոր տագնապ մը անցուց առջի օր, ցորենի օրինագծին վիճաբանութեան առթիւ:

Դեկտեմբեր 11ի նիստին մէջ, 110նոր առաջարկներ ներկայացուած էին, եւ վարչապետը ջղագրգռուելով ազդարարեց թէ նա պիտի առնէ օրինագիծը: Դեկտեմբեր 12ին վիճաբանութիւնները նորէն տաքցան, եւ Պ. Ֆլանտէն կրկին սպառնաց ետ առնել օրինագիծը: Կառավարութիւնը կ'առաջարկէր 97 ֆրանքի գնել ցորենի աւելցած մթերքը: Երեսփոխան մը ուրիշ բանաձեւ մը ներկայացուց: Վարչապետին ազդարարութեան վրայ, այդ բանաձեւը մերժուեցաւ 257ի դէմ 312 ձայնով եւ կացութիւնը փրկուեցաւ: Այս առթիւ Պ. Ֆլանտէն յայտարարեց թէ կառավարութիւնը կ'ուզէ իրական ապահովութիւն մը ներկայացնել հողագործին, փոխանակ անգործադրելի բաներ առաջարկելու, ինչպէս եղած է աւելէ առաջ:

Օրինագծին կցուած տեղեկագրէն կ'երեւայ թէ ցորենի բերքը օրուան պահանջէն 80.750.000 գրիւ աւելի պիտի ըլլայ այս տարի: Կառավարութիւնը կը յուսայ արտածել այս քանակութեան 33.000.000 գրիւը, ուրիշ բանի գործածել 14.750.000 գրիւը, եւ կ'առաջարկէ որ պետութիւնը մնացեալը գնէ կենդրոնարին վճարելով 97 ֆրանք: Ուրիշ ելք չի գտներ, ցորենի հրապարակը առողջացնելու համար: (Այս գինը որոշուած է 1935 յուլիսին 15ի համար, իսկ մինչեւ այդ թուականը նշանակուած էր 108 ֆրանք):

Պահ մը վիճաբանութիւնները այնքան պղտորեցան որ վարչապետը յայտարարեց.

— «Ապուշի տե՞ղ դրած էք մեզ: Մեր առաջին պարտականութիւնն է օգնել հողագործ դասակարգին: Կրնայ ըլլալ որ մեր առաջարկած միջոցները վնասեն կարգ մը մասնաւոր շահերու: Բայց ես կանգ չպիտի առնեմ: Մենք կ'ուզենք պաշտպանել ցորենի հրապարակը: Անհրաժեշտ է ապահովութիւն տալ երկրին: Այդ ապահովութիւնը կարելի է ստանալ միայն ազատ հրապարակով մը: Ես կ'ուզեմ որ Ֆրանսան վերստանայ իր հաւասարակշռութիւնը, իր նախաձեռնութեան ոգին եւ չվարժուի ամէն բան պետութենէն սպասելու: Ես չեմ կրնար լռեցնել երկրին գայրոյթը, երբ կը տեսնեմ որ հացին գինը սուղ է, իսկ ցորենը շատ աժան: Բանուորը կրճատուած աշխատանքով մըն է որ կը գնէ այդ սուղ հացը: Ես ըսի թէ իմ Մինիստրի նուէրս պիտի ըլլայ աժան հացը: Եթէ թոյլ չպիտի տաք որ կատարեմ խոստումս, դո՛ւք էք որ պիտի ստանձնէք պատասխանատուութիւնը»:

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԵՐԸ
Միջազգային վէճերու լուծման մէջ

═ o—o ═

ԳՈՀՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ՎԵՐՋԻՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԵԱՆՑ ԱՌԹԻՒ

Քաղաքական շրջանակներու մէջ ընդհանրապէս մեծ յաջողութիւն մը կը նկատեն Ազգերու Դաշնակցութեան կատարած դերը՝ Եուկոսլաւիոյ եւ Հունգարիոյ վէճին կարգադրութեան համար: Այս յաջողութիւնը աւելի մեծ կը համարուի քան Սարի մասին գոյացած համաձայնութիւնը, որ կախում ունէր միայն մէկ պետութեան նախաձեռնութենէն: Այս առթիւ անգամ մը եւս երեւան ելան Ազգերու Դաշնակցութեան հնարաւորութիւնները եւ թերութիւնները: Վերջին վէճին առթիւ, ամէնէն աւելի աչքի կը զարնէր հետեւեալ թերութիւնը.— Ա. Դ. Խորհուրդը չկրցաւ իրապէս դատաւորի դեր կատարել: Վիճաբանութեանց ընթացքին, գրեթէ բոլոր պատուիրակները տրամադիր չէին կողմ բռնելու քննուած հարցին մէջ: Պատճառը այն է որ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը ինքնավար գոյութիւն մը չէ: Անոր Խորհուրդը համագումարն է զայն կազմող ազգային պատուիրակներուն, եւ իր թերութիւններն ու առաքինութիւնները կը պատկանին իր անդամներուն: Երբ անկողմնակալութիւնը կամ ճշմարտասիրութիւնը կը պակսի, պատասխանատու անոնք են որ Ա. Դ. Խորհուրդը կը կազմեն քարոզչական ասպարէզ մը, փոխանակ համարելու արդարութեան գործիք մը:

Ամէն պարագայի մէջ, իրազեկներ կը կարծեն թէ Ա. Դ. Խորհուրդը իր թերութիւններովն հանդերձ կը ներկայացնէ շանթարգել մը ազգային կիրքերու ծայրայեղութեանց դէմ: Ճիշդ է որ, Փոքր Համաձայնութեան եւ Հունգարիոյ ներկայացուցիչները, իւրաքանչիւրը իր աջակից պետութեանց հետ, կը ջղագրգռուէին եւ բուռն ամբաստանութիւններ կը տեղային փոխադարձաբար: Եւ սակայն, աւելի լաւ էր որ լոյս աշխարհ հանուէին այս բոլոր դառնութիւններն ու կասկածամտութիւնները եւ ցնդէին ճարտասանական պոռթկումներով, փոխանակ անդարմանելի արարքներու վերածուելու:

Ախորժակը ուտելով կը բացուի

Հիմա որ Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովը ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունք շնորհեց, թրքուհիներուն ոտքը գետնէն կտրած է: Երեսփոխան ըլլալէ յետոյ, ինչո՞ւ զինուոր ալ չըլլալ: Կարգ մը երեսփոխաններ այն կարծիքը կը յայտնեն թէ թուրք կինը, քաղաքական բոլոր իրաւունքներուն տիրանալէ վերջ, զինուոր ալ պէտք է ըլլայ: Կ'ըսեն թէ կարելի է ուրիշ երկիրներու մէջ եղածին նման, ռազմաճակատին համար ծառայող գունդը կիներէ կազմել:

═ o · o ═

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԳՈՅԱՑԱՒ Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ նախկին ռազմիկներուն միջեւ, ինչ որ պիտի նպաստէ երկու երկիրներուն մերձեցման: Յառաջիկայ Զատկին Ֆրանսացի ռազմիկներու պատուիրակութիւն մը պիտի երթայ Իտալիա.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ
ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿԱՐԾԻՔԻ՞ ՀԱՄԱՐ

••••

Հաքիմիյէթը Միլլիէի մէջ կը կարդանք (Նոյեմբեր 27).—

Կեսարիայէն կը հեռագրեն թէ քաղաքապետական ժողովին մէջ, երէկ մինչեւ ուշ գիշեր քննութեան առնուեցաւ «չարշաֆի խնդիրը եւ ի վերջոյ ծափերով որոշուեցաւ վերցնել բոլոր «չարշաֆները»:

Այս լուրը զարմանք պատճառեց մեզի: Մենք մինչեւ հիմա կը կարծէինք թէ Թուրքիա այնքան յառաջդիմած է, որ նորահաս սերունդը չի յիշեր նոյնիսկ թէ իրենց համար —նեղութիւն՝ պայման — մայրիկները «չարշաֆ» կը գործածէին ժամանակ մը: Այդպէս, տարիներ առաջ փողով եւ թմբուկով արար-աշխարհի ծանուցին թէ Թուրքիա արգիլած է այլեւս «չարշաֆ» կրելը:

Եւ մենք բոլորս ալ միւսներուն հետ զարմացանք այս յեղափոխութեան վրայ. հիացանք Արեւ Թիւրքին վրայ.— իր բաշխած նման բան մը կայծերին՝ երբ ծանուցուեցաւ թէ վերցուած են քաֆէսները, չարշաֆները, եաշմախները, եւայլն:

Թուրքիա, որ, վերջերս, համը առած է մարդ զարմացնելու հաճոյքին, աշխարհի հիացում պատճառել սկսած է արդէն ամէն օր նոր «յեղափոխութիւն» մը հեռագրելով Եւրոպայի.

— Վերցուեցա՜ւ չարշաֆը.

— Խնկա՜ւ քաֆէսը:

[illegible]

Եւայլն, եւայլն:

Եւ ահա հեռագրելու նոյն փութկոտութեամբ, կը գրեն թէ Թուրքիա, եւրոպական տարազը ընդգրկելէ վերջ, քուէարկելու իրաւունք կուտայ նաեւ թրքուհիներուն:

Եւրոպա արմանք — զարմանքի պիտի մատնուի անշուշտ: Այդ է Թուրքերուն ալ ուզածը: Դարերով շինուած հանրային կարծիք մը քանդելու աշխատանք է, որ կը կատարեն, եւ իրենց փութկոտութեան մէջ քիչ մը շատ յաւակնութիւն կը դնեն: Անոնք կ'ուզեն որ յիշատակն իսկ չմնայ այն աւանդութեան թէ Թուրքը չի քաղաքակրթուիր, միայն ջարդել ու քանդել գիտէ: Տեսէք, կ'ըսեն, մենք քուէարկութեան իրաւունք կուտանք կիներուն, մինչ ձեր երկիրներուն մէջ կինը ազատագրուած չէ կարգ մը կաշկանդումներէ: Եւրոպական երկիրներու մէջ, կիները այլեւս իրենց պայքարին մէջ պիտի չմոռնան յիշել թուրք կնոջ ... յաղթանակը:

Այո՛, թուրք կինն ալ կը քուէարկէ...

Օրերը պիտի անցնին սակայն եւ այս «յեղափոխութիւնն» ալ պիտի մաշի, նոր «յեղափոխութիւններու» պահանջ եւ պայմանք պիտի ըլլայ: Ու երբ նոր յեղափոխութիւն մը բանաձեւեն, մենք դարձեալ տարիներ վերջ պիտի կարդանք հեռագիր մը Անատոլուի խորերէն.

— Ցեղւոյս թուրք կիները ծափերով որոշում տուին մասնակցելու ընտրական պայքարին:

Ա՛յ մարդ, պիտի ըսէ մէկը որ յիշողութիւն ունի, դուք տարիներ առաջ գրեցիք եւ աւետեցիք թէ «չարշաֆը» արգիլուած է, եւ տարիներ վերջ Կեսարիայէն կը գրէք թէ չարշաֆը դեռ նո՞ր կ'արգիլուի: Ու հիմա երբ քուէարկելու քուէարկութեան իրաւունք կուտաք,— գէթ այդպէս կը հեռագրէք,— հաւատա՞նք որ կը գործադրուի, թէ պարզապէս փորձ մըն է այդ արտասահմանը խաբելու, նպաստաւոր հանրային կարծիք պատրաստելու:

ԱՐԱԶ

Սարի հանրաքուէն եւ միջազգային ուժը

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը շնորհակալութիւն յայտնեց այն պետութեանց որոնք յանձն առած են զինուորներ տրամադրել, ապահովելու համար Սարի հանրաքուէին ազատութիւնը: Միջազգային զօրագունդին յաւելուածական ծախքերը պիտի վճարուին հանրաքուէին սահմանուած վարկերէն: Եթէ տրամադրուած գումարը չբաւէ, Ֆրանսային եւ Գերմանիային պիտի խնդրուի նոր վարկեր սահմանել: Ղրկուած զինուորները եթէ մեռնին կամ անկարողութեան դատապարտուին, իրենց ընտանիքները հանգստեան թոշակ պիտի ստանան Սարի միջազգային յանձնախումբէն: Զօրագունդին անդամները ազատ են որ եւ է օրինական պատասխանատուութենէ, իրենց պաշտօնին գործադրման առթիւ կատարուած արարքներու համար: Միայն հանրաքուէի գերագոյն ատեանը իրաւասութիւն ունի դատելու պատժական օրէնքի խախտումները: Զօրագունդին Անգլիա պիտի ղրկէ 1500 զինուոր, Իտալիա՝ 1300, Հոլանտա՝ 250, Շուէտ՝ 250: Անոնք պիտի կեդրոնանան քանի մը կէտերու վրայ, կարելի եղածին չափ ազատ ըլլալով ժողովուրդին մէջ եւ պիտի գործածուին իբրեւ բացառիկ կամ պահեստի ուժ, եւ ոչ թէ սովորական ոստիկանական պարտականութեանց համար

»»» · · «««

ԽՈՐՀՐ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ մը պիտի գայ Փարիզ, այս օրերս, վերջնապէս կնքուելու համար առեւտրական դաշնագիրը, որու մասին բանակցութիւններ կատարուած էին Մոսկուայի մէջ: Ֆրանսական արտածումները 60 միլիոն ֆրանք աւելցած են անցեալ տարուան վրայ, իսկ այսուհետեւ աւելի պիտի աճին:

ՃԱՊՈՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը վերջնապէս վաւերացուցած ըլլալով Ուաշինկթընի նաւային դաշնագրին խզման որոշումը, միւս կառավարութեանց պիտի հաղորդէ դեկտեմբեր 22ին: Բանակցութիւնները պիտի շարունակուին, նոր դաշնագիր մը կնքելու համար: Ճափոն վստահ է թէ պիտի կրնայ դիմանալ նաւաշինութեան մրցակցութեանց, շնորհիւ իր աժան արտադրութեան: Ճափոնական նաւատորմը ունի 90.000 նաւազ, իսկ ամերիկեանը միայն 80.000

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ ԿԱՂԱՆԴԻՆ համար 10.000 ֆրանք նուիրեց Հանրապետութեան նախագահը: Կոյր մը՝ իր յուման զրկած է սրտառուչ նամակով

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՄԵՍՏ ԳԱՂՈՒԹԻ ՄԸ՝ ՄԷՆ ՇԱՄՕՆԷՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԸՆԿԵՐ ՄԸ ՎԵՐՋԵՐՍ ԵՐԿՈՒ ԲԱԺԱՆՈՐԴ ՑԱՆՁՆԱՐԱՐԱԾ ԷՐ ՄԷԿ ՇԱԲԹՈՒԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ, ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ ԻՆՔՆԱԲԵՐԱԲԱՐ:

ՁԵՆՔ ՍՊԱՍԵՐ ՈՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲՈԼՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԿԱՐԳԻՆ ԵՐԿՈՒ ԲԱԺԱՆՈՐԴ ԳՏՆԵՆ, ՄԷԿ ՇԱԲԹՈՒԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ:

ԲԱՅՑ, ՇԱ՛Տ Է ՑԱՆՁՆԱՐԱՐԵԼ ՈՐ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ ԿԱՄ ԸՆԹԵՐՑՈՂ ՋԱՆԱՅ ՄԷԿ ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ ԳՏՆԵԼ, ՆՈՅՆԻՍԿ ԵՐԵՔ ԱՄՍՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԵՆՔ ՎՍՏԱՀ ԵՆՔ ՈՐ ԵՐԵՔ ԱՄԻՍԸ ՎԵՑ ԱՄԻՍ, ՅԵՏՈՅ ՄԷԿ ՏԱՐԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԵՒ ԱՅՆՊԷՍ ԱԼ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ, ԵՐԲ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆ ԳԱՂԱՓԱՐ ԿԱԶՄԷ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՄԱՍԻՆ:

ԱՊԱՑՈՅՑ՝ ԱՅՆ ԲԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ ՈՐ ԱՆԽԱԽՏ ԿԱՊՈՒԱԾ Է «ՅԱՌԱՋ»Ի, 1925էն Ի ՎԵՐ:

ՄԵՆՔ ԱՒԵԼԻՆ Կ'ՈՒԶԵՆՔ ԸՆԵԼ, ՃՈԽԱՑՆԵԼ ԹԵՐԹԸ ԵՒ ԼՐԱՑՆԵԼ ՆՈՐԱՆՈՐ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐ:

ՁԵՐ ՁԵՌՔՆ Է ԴԻՒՐԱՑՆԵԼ ՄԵՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ,— ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ ՃԱՐԵԼՈՎ:

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Օտարականներու բնակութեան եւ աշխատանքի՝ կառավարութեան նոր քաղաքականութեան առաջին մէկ օրէն, «Յառաջ» շարունակաբար կը շեշտէ ազգային կեդրոնական կազմակերպութեան մը անհրաժեշտութիւնը։

Յաջորդական խմբագրականներով ան բրաւ մէկէ աւելի պարզ ու յստակ թելադրանքներ ալ, ցանկալի իշխանութեան եւ կազմութեան, եւ աշխատանքներու մասին։

Այս պահանջը կ'արծարծուի նաեւ տարբեր ուղղութեամբ, ինչպէս եւ Փարիզեան միւս հայ օրկաններու կողմէ։

Իրողութեան դէմ մեղանչած պիտի չըլլանք, եթէ ըսենք որ, Ֆրանսահայ գաղութը իր ջախջախիչ մեծամասնութեամբ կեցած է միեւնոյն պահանջին վրայ, կացութիւնը դատելով գրեթէ նոյն ուղղութեամբ։ Այսքանը արդէն խօսս կարեւոր յաջողութիւն մը պէտք է նկատել մեր իրերամերժ եւ խաչաձեւող իրականութեան մէջ, ոչ միայն լաւագոյն գործի մը ձեռնարկելու, այլ եւ արդիւնաւորելու համար առաջադրուած գործը։

Այս կացութեան դէմ, ի՞նչ ըրին եւ ի՞նչ կ'ընեն անոնք որ շատ կը սիրեն հայութիւնը ներկայացնել տեղի եւ անտեղի առիթներով, առանց նըկատի ունենալու թուն աղբիւրը իրենց կոչումին եւ իշխանութեան։ Կ'ակնարկեմ այն մարմիններուն որոնք ապաւինած են այս կամ այն պաշտօնական յուցանակին, իբրեւ իրաւական ժառանգութիւն նախկին քաղաքական օրկաններուն, ինչպէս եւ այնպիսիններուն՝ որոնք վերջին տարիներու ընթացքին մասնաւոր փութկոտութեամբ մը — իւրաքանչիւրը իր կարգին միւսը հոն մղելով — փորձեց իրեն տալ համազգայինի հով մը։ Ձգելով իւրաքանչիւրը իր նախասիրած դիրքին եւ կոչումին վրայ, հարկ է անգամ մըն ալ յիշեցնել այս հաստատութեանց վարիչներուն թէ ի՞նչ կը խորհին վերջապէս եղած պահանջներու մասին։

Օտար դէմքի մը այցելութիւնը, հանդիսաւոր ընդունելութիւններն ու ցուցադրական ձեւակերպութիւնները բաւական չեն, տիրող մտահոգութիւնը փարատելու համար։

Առանց տեղեակ ըլլալու բոլոր մանրամասնութիւններուն, գիտեմ որ տակաւին այսօր իսկ մեր աշխատաւոր զանգուածներուն անծանօթ կը մնայ այն իրական հասցէն, որուն պիտի կարենային դիմել իրենց տագնապի օրերուն։

Այսպէս ըլլալով հանդերձ, ամէն մէկը տակաւին այն հաւատքն ունի թէ բոլորովին լքուած չենք եւ թէ ընդհակառակն, ձեռնարկներ կ'ըլլան մեր ազգային համապատասխան կազմակերպութիւններու կողմէ։

Արդ, այս հոգեբանութեամբ առաջնորդուող զանգուած մը անհնար է երկար ատեն պահել սպասողական վիճակի մէջ։ Բնազդն ու յոյսը երկար չեն կրնար տոկալ դժնդակ իրականութեան պահանջներուն։

Տագնապը դեռ նոր կը մտնէ իր վըտանգաւոր շրջանին մէջ։

Պետական նպաստի դադարման դէպքին վերջ, որ առայժմ սահմանափակուած է Մարսէյլի շրջանին մէջ, վերջին շաբաթներու ընթացքին միայն Փարիզի մէջ բազմաթիւ հայ աշխատաւորներ արձակուեցան իրենց գործէն։

Վաղը, այս իրականութիւնը կրնայ տեղի տալ նոր անախորժութեանց, քանի որ անգործութիւնը տրամաբանել չի գիտեր։

Անմիջական եւ անհրաժեշտ պահանջներու հանդէպ մեր ազգային մարմիններու անկերպարան վիճակը կրնայ իր հետեւանքները յառաջ բերել։ Ուրեմն նորէն եւ նորէն կը հարցնենք.— ի՞նչ կը խորհիք, Պ. Պ. վարիչներ — ով ալ որ ըլլաք եւ ինչ դաւանանքի ալ պատկանիք — տէր կենալու համար այս գաղութին վըտանգուած իրաւունքներուն։

Անծանօթ չեմ այն բոլոր արգելքներուն որ կը դժուարացնեն այս աշխատանքները։

Գիտեմ սակայն եւ հաստատապէս համոզուած եմ թէ կարելի է նուազագոյնի իջեցնել մեզի սպառնացող վըտանգը, եթէ գործենք միակամ։ Բոլոր կենսունակ եւ օգտակար ուժերու կեդրոնացումով։ Կրկնենք անգամ մըն ալ,— ժամանակը չէ բիւզանդական վէճերու եւ ոչ ալ «սկզբունքային» քաշքշուքներու։

Զանազան շրջաններէ հասնող պահանջներուն ընդառաջ երթալու համար, անհրաժեշտ է ստեղծել տեւական, իրաւատու մարմին մը — որուն ձայնն ու խօսքը — գոնէ այս առիթով ըլլայ իրական արտայայտութիւնը այս ժողովուրդին։

Պէտք է անպայման, յանուն մեր աշխատաւոր զանգուածի եւ միջին դասու ապահովութեան եւ գաղութին բարօրութեան։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ԹՈՒԱՆՇԱՆՆԵՐ ԺՈՂՎԵՑԷՔ

ՄԵՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԷՆ ՆԵՐՍԷՒ ԴՈՒՐՍ

ՎԻԷՆ.— Խոստումիս համաձայն, այս անգամ ալ կ'ամփոփեմ Վիէնի մէկ ուրիշ արուարձանին՝ Խաւրէգէնի հայ գաղութին պատկերը, գործարանէն դուրս եւ ներս։

Առաջին թղթակցութեանս մէջ, խօսած էի Փոն Թ'էվէք արուարձանին՝ կօշիկի գործատիրոջ շէնքերուն մէջ ապրող 52 ընտանիքներու (գաղութ) մասին։

Այս արուարձանին մէջ ալ, 47 ընտանիքէ կազմուած ամփոփ գաղութ մը ունինք։ Անոնք կ'աշխատին Փասկալ կոչուած կերպասի գործարանը, որ ունի մասնաւոր բնակարաններ ալ։

Բայց տարբերութիւնը մեծ է երկու շրջաններու մէջ հայ բանուորներուն յատկացուած բնակարաններու միջեւ։

Ա՛ն շէնքը, որուն մէջ կը բնակին մեր հայրենակիցները, կերպասի գործարանին մէկ մասն է եղած ժամանակին, բայց անգործածելի ըլլալով, մօտաւորապէս տասը տարի առաջ բնակարաններու վերածուած է մասնաւորապէս հայ բանուորներուն համար։

Ուրեմն կրնաք պատկերացնել, երբ կ'ըսենք թէ՝ հին գործարանի շէնք մըն է։ Արտաքնապէս աղտոտ, կը բաղկանայ երեք յարկէ, բայց բնակարաններու վերածուած են միայն երկրորդ եւ երրորդ յարկերը։ Երեկմնի ընդարձակ արհեստանոցները բաժնելով շինած են խուցեր սենեակներ։

Այս սենեակներն ալ մէջտեղերէն բաժնուած են կիսապատերով։ Մէկ կողմը կը ծառայէ իբրեւ ննջարան, իսկ միւս կողմը խոհանոց։ Վերջապէս, տանելի չեն թէ առողջապահական եւ թէ ուրիշ տեսակէտով։ Հայ բանուորները գոհ չեն, բայց ի՞նչ կրնան ընել, քանի որ կ'աշխատին շէնքի գործարանին մէջ։ Ֆրանսացի բանուոր մը երբեք չի բնակիր այդպիսի տեղ մը, մանաւանդ հաւաքաբար։

Այս բնակարաններուն մէջ ալ ջուր չկայ, միւս շրջանին նման, բայց կայ միջանցքներուն մէջ, թերեւս հինէն մնացած։ Ունի նաեւ փոքրիկ բակ մը շէնքին առջեւ, բայց ոչ մէկ յարմարութիւն, փոքրիկներու զբօսանքին համար։

Այստեղ բնակարաններուն վարձ կը վճարուի ամսական 33 ֆրանք, իսկ քանի մը ընտանիքի, բազմանդամ ըլլալով ու մէկական սենեակ աւելի ունենալով, կը վճարեն 50 ֆրանք։

Այս տեղի հայրենակիցներն ալ հաստատուած են՝ 10 — 11 տարի առաջ, ու շարունակ կ'աշխատին՝ Փասկալ կերպասի գործարանը, որ քաղաքին ամենամեծ գործարանն է եւ ունի աւելի քան 1500 գործաւորներ։

Ներկայիս այս գործարանին մէջ կ'աշխատին 101 հայեր, որոնց 47ը կիներ են։ Այս կերպասի գործարանը երբեք կայուն վիճակ մը չէ ունեցած աշխատանքի տեսակէտով, գէթ՝ 1926—27ի գործադրկութենէն ի վեր։ Օրականներն ալ շատ քիչ են բաղդատելով միւս կերպասի գործարաններուն հետ։ Ներկայիս, շաբաթական կ'աշխատին մաս-մաս, 24 — 30 — 35, եւ երբեմն ալ մինչեւ 40 ժամ։ Վճարումներն են, այրերու համար՝ 2.65 — 2.75 ժամը, իսկ կիներու համար, 1.30էն մինչեւ 1.80։ Խորհրդածութիւնը աւելորդ կը գտնենք, տալով միայն այս չոր ու ցամաք թուանշանները, շաբաթական իրենց աշխատանքի եւ վճարման մասին։ Այսպէսով արդէն կը պարզուի գաղութին տնտեսական խախուտ վիճակը։

Այս դաղթակայանին 47 ընտանիքներէն զատ, ունինք մօտաւորապէս 35 ընտանիքներ եւս, որոնք դարձեալ կը բնակին նոյն շրջանին մէջ։ Ասոնցմէ եւս մաս մը կ'աշխատին Փասկալ, իսկ մնացեալներն ալ քաղաքի զանազան գործարաններուն մէջ։ Ուրեմն, այս շրջանին մէջ գտնուած հայ ընտանիքներու շատ մօտիկ թիւն է՝ 82—85։

Այս երկու արուարձաններէն զատ, (Փոն Թ'էվէք եւ Խաւրէգէն) 62 հայ ընտանիքներ եւս կը բնակին, ցրուած քաղաքին զանազան մասերուն մէջ։ (Այս ընտանիքներու աշխատաւորներու մասին գրած էի անկէց առաջուան թղթակցութեամբս) Բացի տասնեակ մը ընտանիքներէ, որոնք քաղաքին կեդրոնը բնակելով, շատ հեռու են ինկած արուարձաններէն, միւսները իրենց զաւակները կը ղրկեն մէկ կամ միւս գաղութակին։

Ուրեմն, ներկայիս Վիէնի մէջ կը բնակին շատ մօտիկ հաշուով.— 275—285 ընտանիք։ Եթէ իւրաքանչիւր ընտանիք հաշուենք չորս անդամ, (առաւելագոյն) Վիէնի մէջ այսօր կ'ունենանք՝ 1100 — 1120 հոգինոց հայ գաղութ մը։ Շատեր մինչեւ 1500—2000 կը հաշուէին մեր թիւը։ Իսկ այս տարուան սկիզբները, այցելու գործիչ մը յայտնեց թէ իրենք կը կարծեն, որ 2500էն ոչ պակաս գաղութ մը կայ Վիէնի մէջ։ Ահաւասիկ, փոքրիկ ճիգ մը ընելով, երեւան հանեցինք, մօտաւոր թիւը, մինչեւ անգամ կրնամ յայտարարել որ, 1000էն աւելի չէ մեր գաղութը։ (Կօշիկի գործատիրոջ շէնքերուն մէջ բնակող 53 ընտանիքներու համրանքը 190էն պակաս է)։

Իսկ ընդհ. գործարանային բանւորներու թիւն է Վիէնի մէջ, մինչեւ 10 դեկտեմբեր, 402 հոգի, որոնց 162 կիներ են։

Նոյեմբեր 20ին երբ կօշիկի գործարանին հայ բանուորներուն ցանկը պատրաստեցի, մէկ երկու օր վերջ հայ երիտասարդ մը վերստացած էր աշխատանքը (երկար ատենէ ի վեր հիւանդ էր եւ դադրած աշխատանքէ)։ Իսկ անկէց քանի մը օր վերջ, երկու աղջիկներ գործէ հանեցին (երկուքն ալ 13 տարեկան են եւ չեն յաջողած ինքնութեան թուղթեր հանել)։ Այս երկուքն ալ արդէն հազիւ մէկ-մէկուկէս ամիս էր որ գործի առած էին 3ական ամիս պայմանագրութեամբ, բայց չընդունուեցան, ու գործատէրը ստիպուած տուն ղրկեց։ Կան նաեւ քանի մը փոքրիկներ, որ մինչեւ այսօր կ'աշխատին։

Յաջորդ անգամ, անգործներու, անկանոն թուղթ ունեցողներու, առեւտրականներու եւ արհեստաւորներու մասին, լրացնելու համար ընդհ. պատկերը։

ՓԱԼ-ԱՂԲԻՒՐ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՓԱՐԻԶԸ ՕՏԱՐ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱ՞Ք Է

Փարիզի մէջ լոյս կը տեսնեն 117 օտար թերթեր, 40ը կը հրատարակուի քաղաքական, ընկերվար-համայնավար կազմակերպութեանց կողմէ։

Բացորոշ է վտանգը։ Վտանգը այնքան մեծ է, որքան նորեկները հայրենիքի սկզբունքին եւ զգացումին եթէ հակառակ չեն, անտարբեր են։ Գործօն անհատներու կողքին, անոնք կը կազմեն կազմալուծման կրաւորական տարր մը։

«Օտարականներու մօտ ամէն կաշկանդումէ ազատ եւ անկախ ապրելու ցանկութիւնը կը յայտնուի գրեթէ ամէն հարցի մէջ,— անտարբերութիւն հանդէպ աւանդութեանց (ընտանեկան, բարոյական, կրօնական, մտաւորական, եւն.), հանդէպ ընկերային սովորութիւններու եւ բարքերու, հանդէպ հանրային կեանքի, եւ վերջապէս տկարութիւն ընտանեկան կապերու»։

Այս դիտողութիւնը զոր Տիկ. Ռէյմոն-Տիւշոզալ կ'ընէր Զուիցերիոյ մէջ, դժբախտաբար ճիշդ է ամէն տեղի համար։ Միայն հողը, ընտանեկան սեփականութիւնն է որ ի վերջոյ կրնայ դարման մը տանիլ իրերու այս վիճակին, ստեղծելով կապ մը, միաժամանակ զգացական եւ նիւթական, օտարականին եւ հիւրընկալ երկրին միջեւ։ Միակ դարմանը, զոր կարելի չէ գործադրել Փարիզի մէջ։

Այսպէս, եզրակացնելու համար, Փարիզ, տարապայման աճած այս մայրաքաղաքը, որ շատ բնականաբար իր հետքին վրայէն կը քաշէ կը տանի Ֆրանսայի մնացեալ բնակչութիւնը, հետզհետէ կը դառնայ աշխարհաքաղաք մը, ապաբարոյ,— անհարազատ երախաներու համեմատութիւնը կրկինն է մեր հիւրերուն մօտ, բաղդատմամբ մերիններուն,— յանձնուած կործանարար գաղափարներու։ Մայրաքաղաք մը, որուն արդէն իսկ բազմաթիւ ոճիրները կը շատնան օր քան օրէ։ Եթէ ճիշդ է որ ձուկը գլխէն կը հոտի, ինչպէս կ'ըսեն Թուրքեր, զգո՜յշ ուրեմն ընդհանուր կազմալուծումէն։

Ուշադիր դիտող մը կրնայ տեսնել հետեւանքները այն գործողութեան, որով կ'աւելին ապականած արիւն մը լայն շաւիղով կը ներարկուի երկրին այն մասին մէջ, որ ամէնէն աւելի ենթակայ է արիւնախոնումի։

Արդարեւ, ո՞վ է որ իր շուրջը չի տեսներ բարոյալքման վիճակ մը, ընդհանուր յարգանքի պակաս մը, որ չի բացատրուիր յետ-պատերազմեան շրջանով, զինադադարէն 15 տարի վերջ անգամ։ Բարեբախտաբար այս վիճակը չէ թափանցած ֆրանսական գաւառը, որ այնքան հաստատուն է իր առաքինութիւններով։ Այստեղ ամէնէն տոկուն անհատները, աւանդութեամբ լաւ զինուած տարրերն անգամ չեն կրնար խուսափիլ վարակումէն։ Հանրային իշխանութեանց կրաւորականութեան մեղսակից, մենք ալ ոչինչ կ'ընենք զգուշանալու համար այս ամբողջ դարշահոտութենէն, որ բռներ է մեր չորս բոլորը, մութ գործերու մարդիկ, կասկածելի դրամատէրեր, միջնորդներ պատրաստ ծախելու ամէն բան, նոյնիսկ իրենց խիղճը, ապօրէն բժիշկներ, եւայլն։ Մի կարծէք, եթէ կարգ մը թերթերու մէջ լոյս կը տեսնեն յօդուածներ, որոնք կարծես թարգմանուած են հըրէական-սպանիական լեզուներէ։ Մի կարծէք, եթէ դատարանին մէջ կը տեսնէք փաստաբան մը, որ ֆրանսերէն խօսիլ անգամ չի գիտեր, բայց իր զաւակը կրնայ օր մը նախարա՛ր ըլլալ։

Թերեւս զաւակը իբրպէս ֆրանսացի դառնայ այդ ատեն։ Ոչ, վկայութեան կը կանչենք աշխատութիւնները Տոքթ. Մարսիալի, որ խորապէս ուսումնասիրած է միջցեղային պատուաստի հարցը ֆրանսական անկիւնով։ Առանց ուզելու մտնել այդ աշխատութեանց մանրամասնութեան մէջ, կրնանք ըսել թէ Ասիացիները եւ Աֆրիկեցիները, ինչպէս եւ բոլոր Արեւելցիները, ի՛նչ կերպարանքի տակ ալ ըլլան, անընդունակ են,— իրենց արեան բաղադրութեան պատճառով, — ձուլուելու մեր ազգային հաւաքականութեան մէջ։ Ձուլումի ինչ կարողութիւն ալ ներկայացնէ մեր երկիրը, չի կրնար մարսել այս տարրերը

Մէկը կամ միւսը,— կամ անոնք կիսգեակներու ձեւով խմբուած պիտի ապրին, յաւիտենապէս օտար, ֆրանսական հողին վրայ, կամ տեղացիներու հետ իրենց ամուսնութիւններով մեզի պիտի պարգեւեն խառնածիններ, երբեք ֆրանսացի, ծագումով եւ պակասութեամբ նման Լեւանթէններուն, արեւելքի վէրքերուն. Անոնք մեզի կը հայթայթեն գող դրամատէրեր, պղտոր գործի մարդոց շարք մը, Սաքազանէն մինչեւ Սթավիցքի։

×

Եւ սակայն, հիմա Ֆրանսացի դարձած են երէկուան այս Փարիզցիներէն շատեր։ Հոս պէտք է ուժգին բողոքել դարմանումի այն ձեւին դէմ, որ աւելի քան չարիք մըն է,— զանգուածային ֆրանսահպատակութիւնը։

Ֆրանսացի դարձուցէք գիւղացիները, խօսք չունինք։ Թերեւս երկու սերունդ վերջ, անոնք զինուորներ կը հասցնեն Ֆրանսայի։ Սակայն կարելի չէ ընդունիլ, որ, բազմացնելու պատրուակով թիւը մեր հայրենակիցներուն, որոնք Ֆրանսացի դարձած են դարերու երկար շփումով, անոնց հետ խառնուին, մէկ օրէն միւսը, երէկուան թշնամին կամ որ եւ է մէկ բարբարոս, նոյնիսկ, ինչ որ աւելի գէշ է, արեւելեան սա ցեղերը, Սուրիացիները, Հայերը, եւայլն, որոնք դարերէ ի վեր կ'ընդդիմանան ամէն ձուլումի, չեն լուծուած եւ չեն լուծուիր այն ազգերուն, որոնց մէջ կ'ապրին յաւիտենապէս։ Այսպէս վարուիլ, կը նշանակէ, տեղն է գործածել նշանաւոր փոխաբերութիւնը, չարժել Եաբօպլէփատի պէս, այս այնքան ապուշ կենդանիին նման, որ կը կարծէ սնանիլ՝ ուտելով իր իսկ անդամները։

Այսուհանդերձ, իրողութիւն մը այսօր կը ճնշէ այս հարցին վրայ, իրողութիւն մը այնքան կարեւոր, որ մարդ կը զարմանայ թէ ինչպէս ուշադրութիւն չէ դրուած։

Ընդհ. պատերազմէն ի վեր, կարելի է ըսել թէ, բացի Թուրքիոյ ժողովուրդներէն, ապաստագրուած են հարստահարուած միւս բոլոր ժողովուրդները. Փոքրամասնութեանց պատկանող այն համայնքները, որոնք այսօր կը գտնուին օտար տիրապետութեան մը տակ, անպայման ունին հայրենի երկիր մը, ուր կրնան ապաստանիլ եւ իրենց օճախ ընտրել ինչպէս ըրին Ալզաս-Լորէնցիները 1871ին։

Կը հետեւի թէ ֆրանսական հպատակութեան համար խնդրանք ներկայացնող ամէն օտարական հայրենուրաց մըն է նախ, եւ այսպէս, հայրենասիրութեան տեսակէտէն, յոռի տարր մը։ Եթէ այնքան բնական էր, որ կը հիւրընկալէինք բոլոր այն Լեհերը, որոնք, Նափոլէոնի ատեն, Ֆրանսա կուգային՝ խոյս տալով օտար ատելի տիրապետութենէ մը, նոյնքան բնական է որ շրջահայեաց շարժինք հանդէպ Փիլսուտսկիի հայրենակիցներուն, որոնք խոյս կուտան իրենց երկրէն, այսօր ինքնօրէն։

ԿԱՄՔՈՒՆ

(3)

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (9)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱԳԳԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

»»»··«««

Ով կ'ուզէ թող ըլլայ, անձնական յարաբերութիւնները պէտք չէ սահման անցնին այնպիսի ձեւ, որ ազգային կապերու վերահաստատման անկարելիութիւններ ծնացին։ Ազատականութեան ոգին ալ այս կը պահանջէ արդէն։ Ով գիտէ ինչ կը պատահի՝ Տաբակարծութիւնը երբ գաղափարական հակառակութեան շրջանակէն դուրս ելլէր, անձնական յարաբերութեանց մշակումն ու պահպանումը անպայման խերով կ'ըլլայ»։

Տիրան Գէլէկեան էֆէնտի, իր նամակներուն մէջ Պէհաէտտին Շաքիր պէյի նկատմամբ մեծ բարեացակամութիւն եւ համակրանք ցոյց տալով հանդերձ, ապակեդրոնացման դրութեան կողմնակից էր, եւ Սապահէտտին պէյի գաղափարներն ու գործունէութիւնը աւելի պատշաճ կը նկատէր օսմ. պետութեան համար։ Ահմէտ Րիզա պէյի տասնըհինգ տարուան գործունէութիւնը զերոյի կ'իջեցնէր եւ կ'ըսէր...

— «Ահմէտ Րիզա պէյ — Աստուած չար աչքէ պահէ— օսմ. ազատականութիւնը, Եւրոպայի աչքին, զերոյի աստիճանին հասցուցած էր։ Այսօր Եւրոպայի մէջ կարելի չէ գտնել երկու հատ իրական խմբագիր եւ կամ ազդեցիկ քաղաքագէտ, որ ազատական մարդու աչքով նայի Ահմէտ Րիզա պէյին։ Եթէ օսմ. ազատականութեան դատը, մինչեւ այսօր Րիզա պէյին կողմէ ֆրանսական մամուլին միջոցաւ պաշտպանուած դատն է — ոչ թէ սկզբունքը, այլ պաշտպանութեան ձեւը,— այդ դատը վաղուց կորսնցուցած է իր արժէքը Եւրոպայի աչքին։ Ամենագեղեցիկ դատ մը կարելի է կորսնցնել գէշ փաստաբանի մը ձեռքին մէջ։ Օսմանեան ազատականութեան դատն ալ Րիզա պէյի ձեռքը իյնալուն համար այսպէս եղաւ։

Տիրան Գէլէկեան էֆէնտի Սապահէտտին պէյի մասին ալ այսպէս կ'արտայայտուի.

— «Այս անձնաւորութիւնը մեր դատը վերակենդանացուց։ Յաջողեցաւ Եւրոպայի մէջ համակրանք ստեղծել թերութեան շուրջ։ Իրեն հանդէպ տածած համակրանքս աւելի կը ծնի։ Բայց եթէ փաստերով ապացուցուի որ այս բոլորին տակը խաղ մը թաքնուած է, այն ատեն հարցը ուրիշ գոյն կը ստանայ։ Ես այս տեսակ խաղերէն չեմ ախորժիր։ Կասկածամտութենէ տարուած, աշխատասէր մարդու մը հանդէպ հակառակութիւն սնուցանելը, խղճի դէմ գործ մը կը նկատեմ։ Սապահէտտին պէյի հանդէպ թշնամանք կը սնուցուի այն ենթադրութեամբ որ ան իր հօր կողմէ Ապտիւլ Համիտի դէմ բացուած վրէժխնդրական քաղաքականութիւնն է որ կը շարունակէ։ Մեր առաջ պարտականութիւնն է այս սխալ կարծիքները դարմանել եւ ուղղել։ Ժամանակին ցանուած վնասակար սերմի մը արդիւնք սխալի մը համար կարելի չէ մարդ կախել։ Եթէ դաւաճանական փոքր մէկ գործը տեսնեմ, անմիջապէս առաջատները կը զարնեմ։ Բայց դուք ալ կը գնահատէք որ ենթադրութիւններու եւ կասկածի վրայ հիմնուած գործելակերպը կը պատշաճի միայն եւ միայն Ապտիւլ Համիտի եւ իր անմիջական շրջապատին»։

Բնականաբար, Տիրան Գէլէկեան էֆէնտի, Սապահէտտին պէյի կողմէ հրապարակ նետուած ապակեդրոնացման դրութեան մէջ դաւաճանութիւն մը չէր կրնար երեւակայել։ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՎԵՑ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՁԵՌՔԷ ԵԼԼԵԼՆ ՈՒ ՀՈՆ ԱՍՏԻՃԱՆԱԲԱՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԸ ԾՆՈՒՆԴ ԱՌՆԵԼԸ, ԻՐ ՓԱՑՓԱՑԱԾ ՆՊԱՏԱԿՆ ԷՐ, ՈՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ Կ'ԱՇԽԱՏԷՐ ԳԱՂՏՆԱԲԱՐ։ ԵԹԷ ԱՅՍՊԷՍ ՉԸԼԼԱՐ, ՆԱԽԱՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԻՆ ԻՐ ԱՅՆՔԱՆ ՄՕՏԻԿ ԲԱՐԵԿԱՄԸ՝ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐ ՊԷՅ ԹՈՂ ԿՈՒՏԱՐ, ՈՐ ԸՆԴՀ. ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՄԻՋՈՑԻՆ ԳԼՈՒԽԸ ՃԶՄՈՒԻ։

Ժամանակ մը վերջ, երբ Տիրան Գէլէկեան էֆէնտի զրկուեցաւ Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիի յանկացումներէն, անոր դէմ դարձաւ եւ սկսաւ անգլիական լրագիրներուն մէջ յօդուածներ գրել իշխանազուն Ապտիւլ Մէճիտ էֆէնտիի եւ Սապահէտտին պէյի ի նպաստ։ Դրամական խնդիրներու մասին Տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյին գրած նամակի մը մէջ կ'ըսէ որ.

— «Ես, չորս ամիսէ ի վեր, Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիէն դրամ չեմ ստանար։ Կը տեղեկանամ որ ձեզի ալ չէ ղրկուած։ Պոլսէն կը գրեն որ, հաւանաբար յառաջիկայ շաբթուան ընթացքին առաքում տեղի ունենայ։ Դրամական այս հարցը չափազանց կարեւոր է, որովհետեւ թէ ձերդ մեծութեան եւ թէ իմ ապրուստի միջոցը կը ներկայացնէ։ Թէեւ հիմա, ստիպողականութեան մը պարագային, Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշային դիմում կը կատարենք, բայց այս բանը թէ ապրուստի եւ թէ գործելակերպի անկախութեան արգելք կը հանդիսանայ։ Ձեզ գիտեր թէ, առանց բարեկրթութեան եւ յարգանքի սահմանէն դուրս գալու, ի՛նչպէս կարելի է այս խնդիրը ներկայացնել Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիին։ Մեր երկուքին հանգիստին եւ փրկութեան համար, այս հարցին լուծում մը տալ անհրաժեշտ է։

Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշա թէեւ մեզի կ'օգնէ, բայց դարձեալ, առանց խնդիրը հանելու, կարգ մը գործերու ձեռնամուխ կ'ըլլայ։ Երկու օրէ ի վեր խորհրդակցութիւններ կը կատարէ հետս։ Նպատակն է նոր յուշագիր մը պատրաստել ձեզի համար։ Աւելի յար եւ նման պիտի ըլլայ այն յուշագրին, որուն մասին գաղտնաբար տեղեկութիւն տուած էի ասկէ շատ առաջ։ Որովհետեւ փաշան տեսնուեր է ու-ի-ըալ կոմիտէներուն հետ, եւ բոլորէն ալ իմ յայտնած կարծիքներուն նման պատասխաններ է առեր։ Այս յայտնութիւններս գաղտնի պէտք է պահել։ Առ այժմ սպասեցէք իր նամակին։ Փաշային յայտնած մտածումներուն համաձայն, ձեր խորհրդածութիւնները գրի կ'առնէք ուղղակի»։

Տիրան Գէլէկեան էֆէնտի, Ահմէտ Րիզա պէյի եւ իշխանազուն Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիի դէմ, եւ [illegible] Սապահէտտին պէյի եւ իշխանազուն Ապտիւլ Մէճիտ էֆէնտիի ի նպաստ գրած յօդուածները կը ծածկէր, եւ Տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյի գրած նամակին մէջ այնպէս ցոյց կու տար թէ, այդ հրապարակութիւնները կը կատարուին ուրիշներու կողմէ։

(Շար.)

Օրինաւոր ճամբով

— • —

Այս խորագրով, Սոֆիայի Զօրա քերթի տնօրէն Տ. Քրափչէվ, որ բացառիկ առիթներու կը ստորագրէ, կը գրէ հետեւեալը —

Թուրքիոյ մէջ բնակչութեան աճումը դանդաղ է ու ծնունդը աւելի տկար է, իսկ մահացումը աւելի մեծ՝ քան ուրիշ որ եւ է տեղ։ Անիկա կը վերաբերի, անշուշտ, Թուրք բնակչութեան՝ ինչպէս հանրապետութեան մէջ, նոյնպէս եւ անկէ դուրս։

Այս փաստը շատ կ'անհանգստացնէ նոր Թուրքիոյ վարիչները. Ցանդուգն բարենորոգիչները, որոնք իրենց ցամաքին մէջ նետեցին նոյնիսկ փոքրուոնները, դժուար ու դանդաղօրէն կրնան պայքարիլ այդ չարիքին — Թուրք բնակչութեան դանդաղ աճման դէմ։ Հանրային առողջապահութիւնը կրնայ խուսափեցնել մահերու թիւը, բայց չի կրնար աւելցնել ծնունդներու թիւը։

Իսկ նոր Թուրքիոյ մեծ բարեկարգիչները ունին նաեւ մեծ ու արտակարգ յաւակնութիւններ։ Անոնք կը ջանան ստեղծել հզօր հանրապետութիւն մը այն հողին վրայ որ դարերու ընթացքին տեսած է ուժեղ կայսրութիւններ.

Սակայն, այդ Թուրքիոյ համար չի բաւեր բնակչութիւնը, Թուրք բնակչութիւնը, անշուշտ, որովհետեւ ոչ Թուրք բնակչութիւնը արտաքսուած է։ Գ. Քէմալ Աթաթիւրքի գործակիցները որոշած են այս դարու 50րդ տարիին հանրապետութեան բնակչութեան թիւը հասցնել 50 միլիոնի, այսինքն՝ զայն եռապատկել։ Դժբախտաբար, Թուրքիոյ բնակչութեան կարելիութիւնները սահմանափակ են։ Այդ պատճառաւ, իրազեկ տարրեր որոշած են Թուրք բնակչութիւնը աւելցնել ուրիշ երկիրներէ, ի մէջ այլոց եւ Պուլկարիայէն։ Այդ նպատակին համար, ոչ միայն ներգաղթի ու փոխանակութեան քաղաքականութիւն մը կը տարուի, այլ եւ լայն քարոզչութիւն մը Պուլկարիոյ մէջ, մանաւանդ սահմանամերձ Փոմաքներու գիւղերը։ Այդ փաստին հետեւանքն է, ահա, Թռուոֆներէն Փոմաքներու փախուստը։ Այդ փաստին հետեւանքն են նաեւ այն դժբախտութիւնները, որոնց վերջինը տեղի ունեցաւ շաբաթ մը առաջ, յունեւպուլկար սահմանին վրայ։

Պուլկարիա ոչ ոքի կ'արգիլէ գաղթել իր երկրէն. բայց, ատոր համար կան կանոնաւոր ճամբաներ։ Արար աշխարհի սահմանային պահակները գիտեն մէկ բան,— կրակել անոնց դէմ, որոնք մանաւանդ գիշեր ատեն ապօրէն կերպով կ'անցնին սահմանը՝ առանց անցագրի։ Այսպէս են ըրած եւ մեր սահմանապահները՝ Փոմաքներու վերջին անցքի պարագային

Մենք կը ցաւինք մեր քաղաքացի — մահմետականներուն, որոնք կը թողուն մեր երկիրը։ Մանաւանդ Փոմաքներուն, որոնք արիւնով ու միտքով մեզմէ են, եւ որոնք կը խօսին ամենամաքուր պուլկարերէն։ Անոնք ...ք են մանաւանդ աշխարհիկ Թուրքիոյ որ «իմանըրդ» է։ Բայց, քանի որ քանի մը Փոմաքներ կ'ուզեն գաղթել, ոչ ոք արգելք պիտի ըլլայ իրենց։ Սակայն նոր Թուրքիոյ գաղտնի պատուիրակները թող անոնց սորվեցնեն օրինաւոր ճամբաները՝ անցագրի միջոցաւ։ Այդ ձեւով, խոյս պիտի տրուի նաեւ անցեալ օրուանին նման դժբախտութիւններէ եւ վէճերէ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

— o —

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱ, 11 դեկտ. (Յառաջ). — Կիրակի դեկտ. 9ին, տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. Փօն տ'Օպնայի «Կորիւն» ենթակոմիտէի հրապարակային բանախօսութիւնը։ Նախագահը ներկայացնելով օրուան բանախօսը, ընկեր Աշոտ Արծրունին, յայտնեց թէ փափաքողները կրնան հարցումներ ուղղել։

Ընկեր բանախօսը ներկայացնելով մեր քաղաքական եւ ազգային հոգերը, ըսաւ.— Դաշնակցութեան սրտին մօտ են այն բոլոր շինարարական աշխատանքները որ կը կատարուին Հայաստանի մէջ։ Դաշնակցութիւնը կը բաղձայ որ Հայաստանի կառավարութիւնը լայն բանայ դուռները եւ անխտիր ներս առնէ գաղթահայ տանջուած ժողովուրդը։ «Դաշնակցութիւնը հայ ժողովուրդի կողքին եղած է, քամած՝ անոր քաղցրութիւնն ու դառնութիւնը եւ կը մնայ անբաժան, մինչեւ որ ան տիրանայ իր արդար իրաւունքին»։

Եղան հարցումներ որոնց ընկերը պատասխանեց մանրամասնօրէն։

Մարգար Բարխեան

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏՑԻՆԵՐՈՒ ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԸ

ՎԻԷՆ, 10 դեկտ. (Յառաջ).— Տիգրանակերտի Հայր. Միութեան Վիէնի մասնաճիւղը անցած շաբաթ երեկոյեան թէյասեղան մը սարքած էր «Ծաժակ ակումբին մէջ», ի պատիւ Ֆրանսայի շրջանի պատգ. ժողովին, որ գումարուեցաւ շաբաթ եւ կիրակի օր Վիէնի մէջ, մասնաւոր հրաւէրով, կոկիկ բազմութիւն մը համախմբուած էր սեղաններուն շուրջ։ Ներկաներուն փափաքին համաձայն սեղանապետ ընտրուեցաւ Պ. Տիգրան Գահվէճեան (Փարիզէն) եւ ըսաւ.— «Մեր այս ժողովին առաջին նպատակն է միութիւն եւ համերաշխութիւն։ Ուժը միութեան մէջ է։ Մեր նախնիքները ամբողջ վեց հարիւր տարիներ չարչարուեցան ու հալածուեցան, բայց դարձեալ պահեցին իրենց ինքնութիւնը։ Եթէ մենք չպահենք մեր ինքնութիւնը, այլապէս պիտի կրենք մեր պատմութեան անէծքը»։

Նոյն ուղղութեամբ խօսեցաւ նաեւ Պ. Գառնիկ Քիլարճեան.— Օտարները իրենց դպրոցներուն մէջ պզտիկներուն կը վարժեցնեն իրենց հերոսներու պատմութիւնը, ինչո՞ւ մենք չըպիտի վարժեցնենք Վարդանի, Հայկի եւ Տիգրանի, եւ այլ մեր նախնիքներու պատմութիւնը։ Եթէ այսօր անօթի մնանք, վաղը փոր մը հացով կրնանք կշտանալ, բայց այս օրուան կորսուած Հայը վաղը չենք կրնար գտնել»։ Կարգով խօսք առին Հայր Կ. Տէրմոյեան, Ս. Արախճինեան, Տիկին Նալպանտեան։ Բոլորն ալ խօսեցան հայրենասիրութեան եւ համերաշխութեան շուրջ, մասնաւոր արտասանութիւններ ըրին օրիորդներ Վ. Նալպանտեան, Ս. Բա..եան, Պ. Պ. Մ. Կարապետեան, Յ. Մաթոսեան երգեցիկ. Ովաննա Ֆօքսիսեան։ Գեղեցիկ ջուրի սափոր մը աճուրդի դրուեցաւ, Պ. Գառնիկ Քիլարճեան 20 Ֆրանք վճարելով վարեց աճուրդը որ բարձրացաւ մօտ 300 Ֆր.ի։ Շահեցաւ ընկ. Լեւոն Քէշիշեան եւ հինգ Ֆր. նուիրեց։ Ուրախութիւնը շարունակուեցաւ մինչեւ կէս գիշեր, երգուեցան ազգային եւ յեղափոխական երգեր։ Ներկաները հիւրասիրուեցան թէյով, պտուղով եւ ըմպելիներով։ Կ'իմանամ թէ երկու օրուան ժողովի աշխատանքները անցած են շատ յաջող։ Ցարդ Տիգրանակերտի Հայր. Միութիւնը միմիայն բնիկ Տիգրանակերտցիներէ կազմուած էր, բայց այս ժողովը իրեն միացուցած է ամբողջ Տիգրանակերտը շրջանով եւ համերաշխութեամբ ընտրած է իր շրջանային վարչութիւնը Փարիզ բնակող հայրենակիցներէ։ Այս քայլը թող օրինակ հանդիսանայ բոլոր այն Հայր. Միութիւններուն որ կը գործեն անջատ իրենց գիւղերու եւ քաղաքներու անունով եւ ջլատուած ուժերով։

Գարունի

ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

ՊԵՐԼԻՆ, 10 դեկտեմբեր (Յառաջ). — Պերլինի հայ գաղթային միութեան նախաձեռնութեամբ հայ օրիորդները երէկ կազմակերպեր էին հաճելի երեկոյթ մը, որ տեւեց մինչեւ առաւօտեան ժամը 2։

Վարչութեան կողմէ՝ նախագահ Պ. Շալճեան իր բացման խօսքի մէջ շնորհակալութիւն յայտնելով ներկայ բազմութեան, ուրախութիւն յայտնեց որ հայ օրիորդները այս օտարութեան մէջ հեռու կը մնան ձուլման վտանգէն եւ կառչած են իրենց լեզուին եւ ժողովուրդին

Օր. Կէնճեան վարպետօրէն նուագեց դաշնակի վրայ, իսկ Օր. Հայրապետեան երգեց հայկական ու արաբական կտորներ՝ ծափեր խլելով ներկաներէն։

Գեղեցիկ անակնկալ մըն էր ներկայութիւնը երեկոյթին գերմանացի ծանօթ երգիծարան գրող եւ դերասան Տօքթ. Քունսամանի.— Այլուսի որ ամուսնացած է Պոլսեցի Հայուհիի մը հետ եւ որ կէս ժամ շարունակ զուարճացուց ներկաները պատմելով եւ ներկայացնելով իր հեղինակած երգիծանքները։ Հայ օրիորդները գեղեցկօրէն պարեցին իրենց իսկ կազմած խմբական պար մը սպիտակ զգեստներով եւ կարմիր ծաղիկներով զարդարուած։ Ներկաներուն խնդրանքով բազմիցս կրկնուեցաւ այդ գեղեցիկ պարը։

Ամէնէն վերջ ամերիկեան աճուրդի դրուեցաւ Օր. Նազարեանի ձեռքով սեւնագործուած բարձ մը, որմէ գոյացաւ 55 մարք։

Ապրին Պերլինի հայ օրիորդները։

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԶԷՆԿԻԼԷՐՑԻՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

— o —

ԱԼՖՈՐՎԻԼ. — Զէնկիլէրցիներու Հայր. Միութեան ներկայացումը տեղի ունեցաւ շաբաթ իրիկուն։ Որոշեալ ժամէն առաջ աթոռները ամբողջութեամբ արդէն գրաւուած էին եւ շատեր ոտքի վրայ կը մնային։

Ժամը 8.45ն է եւ կը յանձնարարուի «լռութիւն»։ Մինչեւ իսկ պխտակ ուտելը կ'արգիլուի ներկայացման միջոցին

Շատ յաջող էր խաղը, շնորհիւ դերասան Ուզունեանի ղեկավարութեան։

Ներկաները մեկնեցան գոհ տպաւորութեամբ.

Ժողովուրդը մեկնելէ առաջ, յայտարարուեցաւ թէ կազմակերպիչ միութեան վիճակահանութեան հանդէսը պիտի կատարուի կաղանդէն քանի մը օր առաջ, տօնածառով մը։

Ներկայ մը

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

— o —

Նկատելով որ տիրող տագնապին հետեւանքով անհատներ՝ իրենք իրենց տալով այլազան հանգամանքներ՝ կը դիմեն զանազան ազգայիններու, կազմակերպութեանց եւ ի մասնաւորի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղերու՝ նիւթական օժանդակութիւն խնդրելու, վարչութիւնս կը յայտարարէ յարգոյ հասարակութեան թէ բացի պաշտօնական կնիք եւ ստորագրութիւն կրող խնդրանքներէն միացեալներու մասին որ եւ է կերպով պատասխանատու չէ։

Ի դիմաց Ֆրանսայի Շրջ.-Վարչ.

Նախագահ՝ Ա. Չաքրեան

Քարտուղար՝ Վազգէն Անդրէասեան

Յ. Գ. Կը խնդրուի արտասահմանի հայ թերթերէն արտատպել այս յայտարարութիւնը։

ՄԱՄՈՒԼ

Թուրքը կ'ըսէ իր ըսելիքը

— • —

Սելանիկի «Հորիզոն»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (1 դեկտեմբեր).

— «Քէմալական «բարենորոգումներու» արշաւասո՛յր կ'ընթանայ նրանելի Թուրքիոյ մէջ։ Եւ այնքան արշաւասոյր, որ Թուրքիոյ անթագ թագաւորը, տարին քանի մը անգամ անակնկալի առջեւ կը կեցնէ աշխարհը։ Կ'ընթանան՝ առանց աջին ու ձախին նայելու, առանց հոգ տանելու, որ օտարներու արժանապատուութիւնը ոտնատակ չերթայ եւ բարեկամները չվշտանան։ «Վերջապէս, ինչ որ կ'ընէ, ինչ որ կը հրամայէ Քէմալը, Թուրքիոյ ներքին գործն է։ Մա՛րդ խառնուելու իրաւունք չունի։ Թուրք քաղաքացին անտարակոյս պէտք է հնազանդի։ Իսկ օտարականը ազատ է հեռանալու Թուրքիայէն, եթէ այս կամ այն տնօրինութիւնը հաճ չի տար իր քիմքին։ Թուրքիան առաջուան Թուրքիան չէ։ Թող ամէնուն համար պարզ ու հասկնալի ըլլայ ասիկա»...

Այսպէս կ'ըսեն, կը յոխորտան ու կ'ամբարտաւանան թուրք վարիչները։ Եւ ապարէզ կը կարդան աշխարհին։ Մինչեւ անգամ իրենց բարեկամներուն։ Առանց փափկանկատութեան։ Առանց խաբը սեպելու։ Բարեկամները ուզածնուն չափ թող տրտնջան, գանգատին, դառնանան, բողոքեն. Քէմալին ականջը խուլ է, չի լսեր։ Անիկա առաջուընէ կը նախատեսէ պատահելիքը։ Եւ կը գործէ միշտ այդ նախատեսութեամբ։ Կարեւորութիւն է ակնկալել. հետեւաբար, որ ամէնուն ապարէզ կարդացող թուրք դիկտատորը կարեւորութիւն կ'ընծայէ դուրսի դառնութիւններուն եւ գանգատներուն։

Վստահ ըլլանք, որ նոյն արդիւնքը պիտի ունենանք նաեւ սեմի գործածութեան արգելքի ծանրակշիռ հարցին մէջ, որ, իր այլանդակութեամբ, խորքով ու բնոյթով ոչ արեւմտեաններու վտարման կը նմանի, ոչ ալ մականուններու պարտադիր ձեւափոխման։ Սեմի գործածութեան դէմ դրուած այս բիրտ արգելքը, կը վերաբերի բոլոր ոչ-Թուրքերու կրօնական զգացումները։ Եւ հարուածը ամէնէն աւելի շեշտակի կ'իյնայ Յոյներու վրայ, որոնց կրօնական գերագոյն պետը կը բնակի թրքական սահմաններէն ներս։ Բոլոր գործերու աշխարհականացումը հետապնդող եւ կրօնականները եկեղեցիներու չորս պատերուն մէջ բանտարկող Քէմալը, իր այս չնաշխարհիկ կարգադրութիւնով կը գրգռէ մանաւանդ Քրիստոնեաներու զայրոյթը։ Տեսնուած բան չէր, որ որեւէ բռնակալ, այսպէս բռնաբար մարդոց կրօնական ազատութեան ու հաւատալիքներուն վրայ։ Տեսնուած բան չէր, որ յանուն աշխարհականացման սկզբունքին, հեգնանքի եւ ենշումներու նշաւակ դարձնէր մարդկային խիղճը, որ, մասնաւորաբար կրօնական հարցերու մէջ, պէտք է պահէ իր անկաշկանդ ազատութիւնը։ Թուրքիայէն հազար անգամ աւելի քաղաքակիրթ եւ անքաղաքականելի կերպով յառաջացած երկիրներու մէջ այս տեսակ բռնութեանց ականատես չէք ըլլար։ Ամերիկան, Անգլիան կամ Գերմանիան, ճիշդ է, ֆաշական զգեստներով կը պատուհասեն մինչեւ անգամ ոչ-քաղաքական կրօնականները, բայց չեն ալ արգիլեր, որ ս եւ է եկեղեցական, իր սեմով ման չգայ եկեղեցիներէն դուրս։ Մինչդեռ, խորքին մէջ վայրենի եւ արտաքին ջնարակով միայն «քաղաքակիրթ» Թուրքը, հրովարտակով մը տակնուվրայ կ'ընէ ամէն ինչ։

Հասկնալի է այն զայրոյթը, որուն մատնուած է առանձնապէս Յոյն հանրային կարծիքը։ Անհասկնալի պիտի մնայ սակայն այդ միեւնոյն հանրային կարծիքին այն ակնկալութիւնը, թէ Թուրքը տեղի պիտի տայ արտաքին բողոքներու առջեւ։ Քէմալ, դեռ հրամանը յղացած ատեն իսկ նախատեսած է այսօրուան ըլլալիքը։ Եւ գործած է այդ նախատեսութեամբ։ Գործած է գիտնալով որ Յունաստանի մէջ եւ այլուր պիտի պայթի այս սրտի վրդովման, բողոքի ու զայրոյթի փոթորիկ մը, որուն սակայն կարեւորութիւն չպիտի տայ։ Ու պիտի ընէ իր գիտցածը։ Պայմանաժամը լրանալուն հանել պիտի տայ կրօնականներուն ճիւպպէն եւ փակեղը եւ անոնց հագցնել պիտի տայ ճաքէթ ու սէթիլ փանթալօն։ Մա՛րդ խառնուելու իրաւունք չունի։ «Այդ մեր ներքին գործն է։ Հաւնողը կը կենայ։ Չհաւնողին բարի ճանապարհ»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՀԱՅՐԻԿՍ ԿԸ ՆԵՂԱՆԱՅ

— Լօխում մը տուէք սա պզտիկին, ձայնեց Հաճի աղան։

— Ո՛չ, ո՛չ, կրկնեց, ու բողոքի շեշտով մը, պատասխանեց.— ՀԱՅՐԻԿՍ ԿԸ ՆԵՂԱՆԱՅ, ու ձեռքը անկեց դաւաթը առնելու համար։

— Հայրի՞կդ ... հարցուց Հաճի աղան, ձայնը հատած, շուրթը շրթունքներուն վրայ, զայրարուն։

— Այո՛, հայրիկս կը նեղանայ, կրկնեց այս պզտիկ տղան, ու գաւաթը կէս առ կէս բռնած Հաճի աղային հետ, իր մաքուր, անխառն ձայնովը, տիրեց Հաճի աղային ձայնին։

Երկրորդ անգամ երբ «ոչ», հայրիկս կը նեղանայ» կրկնեց, ձայնը աւելի ուժով փրթաւ, սրտին ձայնը լսուեցաւ։

— Այո՛, հայրիկս կը նեղանայ։

Այս անգամ լսուեցաւ հօրը ձայնը, այդ խեղճուկ, շուկային մէկ անկիւնը կորսուած հնակարկատին ձայնը։ Այս տղուն ձայնին մէջ հօրը ձայնին եղանակը կար, երգի մը այն եղանակին պէս, որ չես գիտեր ի՛նչպէս, օր մը, անակնկալ վայրկեանի մը միտքդ կուգայ, կ'ընկերանայ ձայնիդ, կ'երգես, կը կրկնես, միեւնոյն եղանակը իր բոլոր կախարդանքով կը հնչէ հոգիիդ մէջ, կեանքիդ երգերէն մէկը կը դառնայ ան, կ'երգես ամէն տեղ, ուր որ ալ ըլլաս, միամտիկ, նոյն իսկ աշխարհին հետ դէմ դիմաց։

Հաճի աղան գոհացնելու համար ամէն մարդ բան մը ըսելու փափաքը կը զգար։ Ոմանք ալ չկրնալով բացատրութիւն տալ այս անհասկնալի սեւ-սարանին, իրենց աչքերը տղուն վրայ պաղած, կը նայէին անուշ անուշ։ Բան մը հրահրուած էր իրենց ներսը, իրենց սիրտերը կանգնած, կեանքի ամէնէն բարախող պատկերին առջեւ խորապէս մարդկային բան մը կը զգային, կը տեսնէին ճշմարիտ գեղեցկութիւններէն մէկը կեանքի։

Հաճի աղային սեղանին վրայ դըրուած նարկիլէին խողովակը դադրեցաւ, նարկիլէին հետ բոլոր ձայներն ալ կեցան. անհասկնալի բան մը կ'եռեւար չորս դին, մթնոլորտին մէջ, ամէնուն երեսին վրայ, երբ

— Իրա՞ւ, իրա՞ւ համաճի Սանդիկին տղան է աս, հարցուց մէկը, իր քովը նստող մարդուն։

Որովհետեւ անկեղծ, անակնկալ հիացումի մը շեշտը կար ձայնին մէջ։

— Այո՛, այո՛, համաճի Սանդիկին տղան է, պատասխանուածաւն, երկու տարիքները իրարու զարնուած կարծես, անոնց արձագանգը կը խօսեցնէր լռութիւնը։ Այս երկու մարդոց լռութիւնը կը խօսէր կարծես իրենց ձայնին արձագանգով։

Քիչ մը հեռուն նստողներէն մէկը, իր խանդավառութիւնը չկրնալով պահել.

— Սըւոր նայէ, բսաւ, պի ծօ, կ'ուզէ որ ըսածը ըլլայ, տաք կը կոխէ, շուղեր որ խօսք ընենք։ Երբ

— Սանդիկի աղայ, կ'ըսեն անոր, բսաւ ուրիշ մը։

— Այրիս, աղաս, բսաւ Հաճի աղան, ու յաղթուած, չէր գիտեր ի՛նչպէս, թող տուաւ գաւաթը ...

Երբ կօշկակար Սանդիկ աղային տղան մեկնեցաւ...

Բ.

Այս պզտիկ տղուն ձայնը հիմակ ամէն դի, տեսակ մը մրմունջ, անհունութեան մէջ կորսուած հառաչանքի կը փոխուէր։ Թեթեւ, տաքուկ այս ձայնը, իր անկեղծութեամբ, հիմակ կը քալեցնէր Հաճի աղան։ Տունէն խանութ, խանութէն տուն վերադարձած պահուն, այս ձայնին մէջ մնացած, շատ բան կը տեսնէր, կը տեսնէր կեանքի գեղեցկութիւններէն մէկը, մարդկային ժառանգումին գեղեցկութիւնը

Իր մտքին մէջն էր հիմակ համաճի Սանդիկը, ու ամէն հեղ, շուտելով բան մը կը տեսնէր անոր վրայ, ու «ատոր կուրծքին տակ ի՛նչ ըլլալու է սիրտը որ...», կ'ըսէր ու կը կենար։ Աչքերուն շատ բան կ'երեւար, անոնք երազի պէս կուգային ..

Պահիկ մը միմմինակ, երբ կը հետեւէր լռութեան, այն քանի մը բառերը կը շարունէին եռեւէ եռեւ, կը տեսնէր պատկերներ, կը լսէր մաքուր, ջուրերուն ձայնին պէս ճշմարիտ ձայնի մը արձագանգը։

— Կօշկակար Սանդիկ աղային տղան եմ։

Երբ, զաւեշտի մը ղուարթ արձագանգը կարծես, ուրիշ ձայն մը, ծիծաղով խառնուած, կը հետեւէր անոր ու կը կրկնէր.

— Համաճի Սանդիկին տղան ...

Տխուր կատակերգութեան մը առջեւ, մարդկային հազարաւոր ծիծաղներ կը կրկնէին միեւնոյն բառերը, կը ծիծաղէին աւելի ուժով, կը խնդային բերաննին խորուն փոսերու պէս բացած, կը խնդային տեսակ մը մեքենաներու նման։

Քերուըստուք եկաւ Հաճի աղային վրայ։ Ի՞նչ կար որ մարմինը այդքան կը տաքնար, գլուխն ալ աւելի տաք, երբ «չօ՞ֆ» ըսել կ'ուզէր, ի՛նչպէս եղաւ, «համաճի Սանդիկին տղան» կրկնեց, նստած տեղէն թիզ մը վեր նետուած, դէպի եռ շարժում մը ընելով, գլուխը երերցնելով, ինքնիրեն բարբառ բացագանչեց.

— Հայրիկս կը նեղանայ ...

Ո՞վ էր հայրիկը։

Աչքերուն առջեւն էր կօշկակարին խանութը, համաճի մը, հինցած, պատռած կօշիկներ չորս դին, կաշիի կտորուանքներ, ժանգոտ, խոնաւութենէն բորբոսած ու գունատ, դեղինը փոխուած ճերմակի, գորշագոյնը սեւի, սեւն ալ սեւ ըսուելու բան մնացած չէր վրան։

Օր մը, լաւ կը յիշէր, ձեղունէն սարդի ոստայնները կախ, տեղ տեղ ալ մուխէն սեւցած, մոռնալիք բան չէր . .

Հոդ, նստած ցածուկ աթոռակի մը վրայ, առտուրնէ մինչեւ իրիկուն, մգլոտ, աղտոտ ու մաշած կաշիներու հոտը քթին բերնին, գլուխը ծռած, առանց ձայնը ձունը հանելու, մարդկային գոհունակութիւնով մը, որ զաղտնիքի կարգ անցած էր, կ'աշխատէր, կը կարէր, կը զամէր, Թիքը Թաք, Թիքը Թաք...

Հիմակ, այս ձայնը կարծես իր հոգիին մէջ կը հնչէր, կը մեծնար, աւելի կ'ուժովնար, ու միւս ձայնին կը խառնուէր։ Աւելի զօրաւոր կը զգար հիմակ անոր արձագանգը, կը լսէր ականջներով,

— Հայրիկս կը նեղանայ ...

Մարդկային ի՛նչ տարբեր ուժ ունէր այդ հայրիկը, որուն ձեռքերը կօշկոռ կապած, աղտէն սեւցած, թանձրացած, այդ հայրիկը, որ երբեմն կաշիի կտորը ականներով սեղմած, կը քաշէր, կ'երկնցնէր, յետոյ սալին վրայ, կը ծեծէր, Թիք Թաք, Թիք Թաք։

Հիմակ ալ այդ հայրիկին տղուն աչքերն էին որ կը նայէին իրեն, աչքերով կը խօսէր կարծես։ Այդ աչքերուն մէջ կը փայլէր բան մը, որ իր սրտին լոյս կուտար, կը տեսնէր իր ողջը...

Օ՜հ, աս ի՛նչ քրտինք, աս ի՛նչ քրտինք։

×

Համարձակութիւնը կորսնցուցած մէկը կարծես, Հաճի աղա դեգեւեցաւ, տեղէն քիչ մը այդ առտուն երբ մօտեցաւ Գեղամին սրճարանին։ Իր տանը դուռնէն դուրս ելլելէ առաջ, ամէն օրուան պէս խաչակնքած, կրկնած էր քանի մը անգամներ Քրիստոսի անունը, ու հառաչանքով մը երկինքած, իր խնդրանքին բառերը թեթեւցնելով շրթունքներուն վրայ, տաքը ամէն դուրս դրած, մօտեցած էր սրճարանին։

Ի՛նչ կար ուրեմն ...

Ձէին քալեր կարծես իր ոտքերը, կը կենային, սրճարանին նայած ատենը, տեսարանը ամէն օրուան պայծառութիւնը չունէր։ Տրտմութիւն մը ունէր, որ երթալով կը խորունկնար, կը տարտամնար։

Երբ մօտեցաւ սրճարանին, նայած ատեն այնտեղ, ուր կը խմբուէին ամփոփարար, կարծես համաճիին տղան տեսած, անոր ձայնը ականջներուն մէջ...

Այս անգամ ճիշդ հոգիին զգաց այս տղուն ձայնին հեռացած արձագանգը, ու շիտակ խանութ երթալով, պզտիկ մեկուսացած գրասենեակը մտնելով, գոցեց դուռը, նստաւ գրասեղանին առջեւ։

Խորունկէն, խուլ, խուլ, Թիքթեղագործներու մուրճին ձայնը կը հասնէր։ Այս մուրճերուն ծանր Թիք Թաքը չորս դին բռնած, կը թնդար մթնոլորտը, սիրտը կը զգրգէր տեսակ մը հանդիսով։

Այս խանութը հօրմէն ժառանգած, ամէն դի հօրը կեանքին պատկերները կը տեսնէր։

Երբ դպրոցական էր, երբեմն կէսօրին, մանաւանդ արձակուրդի ամիսներուն, հօրը ոտքերուն տակէն չէր հեռանար։ Խանութին ամէն մէկ ծակը, ամէն առարկայ, պատերն անգամ յիշատակ մը թողած էին իր մէջ։ Այս ձայները, այդ օրերուն ալ միեւնոյն չոր Թիք Թաքը կուտային։ Հիմակ ալ անոնց արձագանգը խառնուելով այսօրուան Թիք Թաքին, կուտային հօրը ձայնին արձագանգը, երբ «եկո՛ւր, ալ տուն գնա, մայրիկդ կը սպասէ», կ'ըսէր, իր հայրը, ու գլուխը կը կախէր գառնութեամբ։ Բայց ինք ուրիշ բանի կը սպասէր, հինգ պղնձոցի մը, ու կը յամառէր, տեղէն անգամ չէր շարժեր, կը կախէր քիթը, ու գլուխը եւ բերցուցած պահուն, կարծես խանութը հօրը գլխին կը փլէր, կը մոլար բառեր, բայց վերջապէս յաղթուած, հինգ պղնձոց մը կը նետէր սեղանին վրայ, այնպիսի դժկամակութիւնով, որ այս պահուն շունի մը առջեւ կտոր մը ոսկոր նետածի տպաւորութիւնը կ'ընէր։

Աթոռը կճռաց մարմինին ծանրութեան տակ, ու սիրտը պատառ պատառ, գլուխը ծռելով, հառաչեց սրտէն.

— Այո՛, հայրիկս կը նեղանայ ...

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(վերջ)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

մը։ Շարժումը մեծ յաջողութիւն գտած է։

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԼԻՐԸ տագնապի մատնուած ըլլալով, կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է, ինչպէս գրած էինք արդէն։ Այս առթիւ երկիւղալի լուրեր տարածուած ըլլալով, Հռոմէն կը հաղորդեն թէ կառավարութիւնը միտքէն չանցըներ կորել լիրին գինը կամ նորէն կրճատել թուղթները։

ԳԱՂՏՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆ ՊՕՆԻ, որ բանտարկուած էր կաշառքի ամբաստանութեամբ, ազատ արձակուեցաւ իր փաստաբաններու բողոքին վրայ։ Դատավարութիւնը պիտի կատարուի սովորական կարգով։ Պօնի Սթավիսքիի յանձնաժողովին առջեւ հրաւիրուեցաւ առջի օր, բայց մերժեց պատասխանել եղած հարցումներուն։ Հակառակորդ լրագիրները կ՚ըսեն թէ իր ազատ արձակումը կը պարտի այդ լռութեան։

ԴՊՐՈՑԻ ՄԸ ՏԱԽՏԱԿԱՄԱԾԸ ՓԼԱՒ Լիվրփուլի մէջ (Անգլիա), հանդէսի մը առթիւ։ Երկու հարիւր քսան մանուկներ եւ ծնողներ վիրաւորուեցան, ոմանք շատ ծանր։ Աղէտը աւելի հանգամանք մը առաւ երբ ելեկտրական լոյսերն ալ մարեցան, եւ աղէտեալները նոր խուճապի մը մատնուեցան մութին մէջ։ Շատ մը մանուկներու կուրծքերը խորտակուեցան, ոտքերը, թեւերը կամ գանկերը ջախջախուեցան մարդկային զանգուածներու ծանրութեան տակ։

ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ՀԱԲԵՇԻՍՏԱՆԻ միջեւ ծագած նոր դէպքին հետեւանքով 110 Հաբէշներ սպաննուած են իտալական գծին վրայ։ Ուրիշ բազմաթիւ մեռեալներ եւ վիրաւորեալներ ինկած են ճամբուն վրայ։ Իտալացիները գրաւած են 105 հրացան, 8000 փամփուշտ, 125 ձիան, մէկ թնդանօթ, 400 պարկ ուտելիք եւայլն։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ ընկերներն ու համակիրները, 15 դեկտ. շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ։ Կը խօսի ընկ. ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 14 Դեկտեմբեր ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Cours Lafayette «Զարդարեան» Գրադարանը։ Ներկայ կ՚ըլլայ ընկ. Ա. Արծրունի։

ՍԷՆ Թ՚ԷԹԻԷՆԻ «Անտոք» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին «Դուրեան» Գրադարանը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Գառնեկեան» Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը 16 Դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Միութեան Գրադարանին մէջ։

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

նախաձեռնութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Brasserie Colbertի շքեղ սրահին մէջ

Մուտք.— Զոյգերու՝ 20 Ֆր.։ Օրիորդներու՝ 10 Ֆր.։ Այրերու՝ 15 Ֆր.։

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՇԱՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի 16 դեկտեմբեր կէս օրէ յետոյ ժամը 4—12

Շավիլի Սէն-Լազար կայարանին մօտիկը

rue Carnot փողոցին վերջաւորութեանը թիւ 28

Restaurant à l'Ecusson Bleuի սրահին մէջ

ԱՐԱՄ ՑԱՐԸՔ (Վերսայէն) կը խօսի Օմար Խայեամի մասին։

Կ՚երգէ քառեակներ՝ ընկերակցութեամբ նուագի.

Եւրոպական պարեր. ընտիր ճազ։ Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ։

Մուտք՝ 4 ֆրանք։

Հաղ. միջոց.— Շոգեկառք Սէն Լազարի կայարանէն իջնել Շավիլ։ Օթօպիւս թիւ 1 իջնել Puits Sans Vin, Շավիլ։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Տիկին Petit Ter - Pogociantz, անդամ Շամպէրիի գրական Ակադեմիային, Reconnaissence Françaiseէն պատուանշան ստացած, յառաջիկայ Կիրակի 15 դեկտեմբեր, ժամը 9ին, դասախօսութիւն մը պիտի տայ Նախկին կամաւորներու կեդրոնին մէջ, 14, Rue de Trévise, Փարիզ (9), մէթրօ՝ Քատէ։

Դասախօսութեան նիւթ ընտրած է կարգ մը հարցեր,— հայ ժողովուրդին արդար պահանջները, Ֆրանսայի խոստումները Հայոց։

Մուտք՝ 15, 10 եւ 5 ֆրանք։

ԿԸՐԵՒՈՐ

Ֆրանսական բանակի Հայ նախկին կամաւորները (բոլոր ճակատներու) կը հրաւիրուին ստիպողաբար ընդհ. ժողովի վաղը ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Քաֆէ-Թապայի սրահը 6, Rue Grange-Batelière, Paris:

Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն եւ հրաժարական վարչութեան, ընտրութիւն հաշուեքննիչ մարմնի. նոր ծրագիր. Միութեան դերը եւ ուղղեգիծը ներկայ պայմաններու մէջ եւայլն։

ԲՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամ-անդամուհիները եւ անդամագրուիլ փափաքողները, այսօր ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Ազգային Մատուռ-Մանկապարտէզին մէջ։

Կը խնդրուի անպայման ներկայ ըլլալ

ՏԱՐՕՆ ՏՕՒՐՈՒԲԵՐԱՆ Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին դար տէ լա Փոմի մէջ։ Կը խնդրուի անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին։

Ե. ԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ
ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

15 Դեկտեմբեր երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

PETIT JOURNALի սրահին մէջ, 21, rue Cadet. Մէթրօ՝ Cadet

Բարձր հովանաւորութեամբ Զօր. BREMONDի եւ նախագահութեամբ

հրամանատար Զ. ԽԱՆԶԱՏԵԱՆի

Մասնակցութեամբ Հայ Սպայից եւ Ֆրանսահայ Կամ. Միութիւններու։

ԿԸ ԽՕՍԻՆ.

Հայ Սպայից Միութեան նախագահ Զօր. ԿՈՐԿԱՆԵԱՆ

Հայ Կամ. Մարտիկ. նախագահ Գնդ. Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

Ֆրանսահայ Կամ. Միութեան Նախագահ Պ. Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Պ. ՍԵԴՐԱՔ ՍԱՍՈՒՆԻ եւ ԳԵՐ. ՀԱՅՐ ՍՄԲԱՏ ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին

ՍԻՓԱՆ երգչախումբը ղեկավարութեամբ ՄԱՔՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

Խմբերգներ, Հայկական տարազով շուրջպարեր, կ՚երգեն՝ Օր. Հ. ՔՆԵԱՋԵԱՆ

եւ Պ. Գր. ՄԷՋԼՐԵԱՆ, կը սպրէ՝ Օր. ՀՐԱՆՈՅՇ ԳԱԶԱԶԵԱՆ

Ժամը 12էն յետոյ կը սկսին եւրոպական պարերը։

Առաջնակարգ Օրքէսթր եւ Ճազպանտ

21րդ գնդային զօրագունդի նուագախումբը կը նուագէ հայկական եւ եւրոպական եղանակներ։ ՄՈՒՏՔ՝ 7 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը կը ծախուին ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ նպարավաճառատուն, 37, rue de Trévise՝ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ դրատուն եւ միութեան անդամներուն մօտ։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՌՈՍՏՈՄ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Տեղի կ՚ունենայ 22 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Vincennesի Salle de Fêteի ԳԵՂԵՑԻԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

27, Rue des Laitières

Métro: La Tourelle. Nationէն երկու կայարան անդին

(Սրահը կը գտնուի՝ մէթրօյէն 50 քայլ հեռու։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԲԱԳՐՈՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆ

Պ. ... ՌՕԲ. ԼԻՆԻ, ՆՈՒՌ ԼԻՆԻ

Ջութակ. ընկերակցութեամբ նուագի։ Երկու ժամ անընդհատ ծիծաղ կէս գիշերէն վերջ կը նուագէ MARIO DELFIի

Orchestre Argentinի ճազ մասը։

Զանազան անակնկալներ։ Հայկական պարեր։ Արտասանութիւն։

Ճոխ պիւֆէ, անհամեմատ յիշարժան աժան։

Բոլոր տոմսերը իրաւունք ունին թոմպոլայի

ՄՈՒՏՔ 6 ՖՐԱՆՔ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԲՀՐՁՐ ՀԱՅՔԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

15, Դեկտեմբեր, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին SALLE CHAPPEի մէջ rue Chappe

կը ներկայացուի՝ «ԴԱՒԱՃԱՆՈՒԹԻՒՆԸ» Դրամ 5 արար

Կը մասնակցին դերասաններ՝ Տիկին Ս. Նշանեան, Տէր եւ Տիկին Ղազարեան, Թիւրքոյ եւ սիրող դերասաններ՝ Օր. Մելին, Գրիգորեան, Պ.Պ. Միքայէլ Գրիգորեան, Ն. Գարագաշեան, Վ. Քէչէճեան եւ Վ. Տէր Վարդանեան։ Կոմիկական հագուստ, լուսարձակ, նոր տեկոր, դերասաց Ղազարեան, գեղարուեստական բաժինի վարիչ Թիւրքոյ, ընդհ. պատասխանատու վարիչ Վ. Տէր Վարդանեան։

Տոմսերու գին՝ Ա. կարգ 10 ֆր. Բ. կարգ 7 եւ Գ. կարգ 4 ֆրանք։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԷՆՍԷՆԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

16 Դեկտեմբեր Կիր. կէս օրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

Salle JEAN GOUJONի ՄԷՋ

8, rue Jean Goujon Paris. Մէթրօ՝ Champs Elysées

Արտասանութիւն Օր. Gisèle Aubryի կողմէ (Ֆօլի Պերժերէն)

Ընտիր Ճազ-Պանտ։ Կը մասնակցի ԱԼԻՍ նուագախումբը։

Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ Գին՝ 10 Ֆրանք։

ԳՐԱՒՈՒԱԾ ՕՐ

Ֆ. Կ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի պարահանդէսը հանդէսը 6 յունուար կիրակի։ Կը խնդրուի Վիէնի կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Իսի Լէ Մուլինոյի «Զաւարեան» Ակումբին

Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ

16 դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին

2, Rue Alexandre Guilmantի սրահին մէջ Մէթրօյի կայարանին դիմացը

Կը ներկայացուին

«ՇԱՏԱԽՕՍ ՍԱՓՐԻՉԸ» եւ «ԴԴՈՒՄԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ»

Մուտք՝ 3 ֆրանք

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱՍԷՐՆԵՐՈՒՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ

Այժմէն սպասուած հայկ. տիպերու առաջին շարքը հետեւեալ երգերով

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ.— 1. Կալի երգ (Ա. մաս) Ալէմշահ երգչախումբ, Բ երգ (Բ. մաս) Ալէմշահ երգչախումբ, 2. Ա. Լուսնակ գիշեր, Բ. Անձամ էթամ Ալէմշահ երգչախումբ, Բ. Քաղհան, Թամար Ալէմշահ երգչախումբ։

Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀ.— 3. Ա. Հօյ Նար Ալէմշահ երգչախումբ, Բ. Ծաղիկներ Մեներգ՝ Օր. Ի. Պիլպիլեան։

Ձայնը 20 Ֆրանք։ Մասնաւոր պայմաններ մեծաքանակ գնողներուն։

Յունուարին հրապարակ կ՚ելլեն նաեւ Սպենդիարեանի «Երեւանի էտիւտներ» Ա. Էնզէլի, Բ. Հինտօ։ Կոմիտաս վարդապետի Հայ ժողովրդական պարերը (Նուագախումբի վերածուած Ալէմշահի կողմէ) եւ Ալէմշահի «Արեւելեան գիշերներ», Սէնֆոնիք նուագախումբով, որոնց պիտի յաջորդեն, Հնագոյն, Կոմիտասի, Սպենդիարեանի եւ Ալէմշահի գործերէն նոր շարք մը։

Անհատական դիմումներու ինչպէս նաեւ գաւառի եւ արտասահմանի մենաշնորհ ստանալու համար՝ դիմել.— CHORALE ALEMCHAH, 64, Rue Corot, VILLE D'AVRAY (S. et O.) France:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (47)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

Թարգմ. Ա. ՀԱՅԵԼԵԱՆ — Գրեց՝ ՐՕԼԸՆՏ ՏԷՆԻԶԼ

Կլօրիային մէջ կացութիւնը պարզող շատ բան կար եւ առանց բան մը հասկնալու չէր ուզեր մեկնիլ անկէց։

— Վախցուցէք զինքը, պարոն, փափսաց Հ. Ա.ի ականջին։ Թէ ըլլալնիդ ուղղակի յայտնեցէք իրեն. վստահ եմ որ երբ մեր ոստիկան ըլլալը իմանայ, բերանը քիչ մը աւելի պիտի բանայ։

Հ. Ա. այդ միջոցը մտածած էր, բայց մէկ պատճառով չէր բռած այդ բանը, անգամ մը որ պաշտօնապէս խօսէր՝ այլեւս ետ դառնալ չէր կրնար ըլլալ։ Եթէ յետագային տեսնէին որ սխալ մը գործուած է, շատ դժուար պիտի ազատէին։

Որովհետեւ Ամերիկացիները իրենց քաղաքացիներուն կամ կիներուն ազատութեան բռնաբարումը չեն սիրեր, եւ սեփական գրօսանաւի մը մէջ մտնել, մարդասպան մը գտնելու նպատակով, ազատութեան դէմ էր եւ Հ. Ա. պէտք եղած զօրաւոր ապացոյցները չունէր առայժ համար։

Սակայն Փիրսըն ալ իրաւացի էր։ Պարզ էր թէ այդպէս վարուելով իրենց պարտականութիւնը չպիտի կարենային կատարել եւ ձեռնունայն ետ պիտի վերադառնային։ Ուստի Հ. Ա. ընկերոջը գլխով հաստատական նշան մը ընելով, գրպանէն այցետոմս մը հանեց եւ նաւազին քով մօտեցաւ։

— Կը ցաւիմ որ ստիպուած եմ պնդելու, Պ. Պարթըն, թէեւ իրականութիւնն էր երբ ըսի թէ այս նաւուն վրայ եկած եմ բարեկամս Սըր Ճօն Տէվիսօնը տեսնելու, սակայն թերեւս ամբողջ իրականութիւնը չէր։ Ես հոս կը գտնուիմ, առաւել կամ նուազ չափով, պարտականութեանս բերումով։

Այս խօսքերը ըսելէ յետոյ Հ. Ա. այցեքարտը նաւազին երկարեց։ Մարդը որ հետաքրքրութիւնով կեցած մնաց, ինք կ՚ընէր՝ քարթին վրայ նայեցաւ եւ ըսաւ.

— Ուրեմն Սքօթլէնտ Եարտի մեծ մյուկներէն մէ՞կն էք, հա՞։

— Օգնական – ոստիկանապետ, Պ. Պարթըն.

— Ինծի համար արժէք չունի։

Անշուշտ Պ. Սէմ Պարթընին հետ գլուխ ելլելը դժուար էր։

— Կրնայ ըլլալ, Պ. Պարթըն, ըսաւ Հ. Ա. քաղցր ձայնով մը, բայց կարծեմ յանցիք որ պաշտօնիս բերումով հոս եկած եմ ըսի։

— Անշուշտ լսեցի, պարոն։ Ականջի խլութիւն չունիմ։

Հ. Ա. շրթունքը խածաւ, բարկութիւնը զսպելու համար.

— Պաշտօնական հանգամանքովս ձեզի կ՚ըսեմ որ պատասխանէք ձեզի տուած հարցումներուս։

Նաւազը, որ այդպարապար ձեռքերն մէջ կը բռնէր տակաւին, ըսաւ.

— Պարոն, հարկաւ գրաւոր արտօնութիւն մը ունիք այդ հարցումները ուղղելու համար

Հ. Ա. այդ արտօնութիւնը չունէր, բայց այդքան առաջ երթալէն յետոյ չէր ուզեր պլըֆի գալ։

— Որպէս օգնական - ոստիկանապետ, գրաւոր արտօնագրի պէտք չունիմ ես, պատասխանեց։

Այս խօսքերուն վրայ նաւազը պատռեց ձեռքը բռնած քարդը եւ կտորները ծովը նետեց։ Ցետոյ առաջանալով Հ. Ա.ի բազուկէն բռնեց ու ըսաւ.

— Այդ կայմը կը տեսնէ՞ք։

Հ. Ա. մարդուն աչքերուն հետեւեցաւ։ Նաւազը Կլօրիայի երկու կայմերը կը դիտէր։

— Այո՛, ըսաւ Հ. Ա. չհասկնալով թէ նաւազը ինչ ըսել կ՚ուզէր։

— Բարեկամ, այդտեղ աստղազարդ դրօշը կը ծածանի։

Թերեւս չէք գիտեր որ այս զբօսանաւը ամերիկեան հողին վրայ կը գտնուի։ Մինչեւ որ յիշած արտօ՛նագիրս ցոյց չտաք՝ ձեր ամբողջ ոստիկանութեան սանթիմ մը անգամ չեմ տար։ Եթէ կ՚ուզէք, քիչ վերջը դարձեալ եկէք, թերեւս նաւապետը հոս կ՚ըլլայ, բայց հիմակուընէ ձեզ կ՚ըսեմ, եւ լաւ մտիկ ըրէք, որովհետեւ խօսքս երբեք չեմ դրժեր, եթէ մէկ վայրկեանի մէջ դուրս եւ ընկերդ այս նաւէն չհեռանաք, ձեզ ծովը կը նետեմ... հիմակ հասկցա՞ք

Նաւազը իրաւունք ունէր. Հ. Ա. գիտէր այդ բանը։ Սպիտակ Արծիւը եթէ նոյն իսկ այդ վայրկեանին Կլօ-

րիայի մէջ գտնուէր, առանց պաշտօնական արտօնագրի զայն չպիտի կարենար ձերբակալել։ Ինչպէս նաւազը գիտել տուաւ, Կլօրիան Ամերիկեան հողին վրայ կը գտնուէր եւ ինք ու Փիրսըն կատարելապէս անձեռնմխելութիւն կ՚ընէին։ Լաւագոյն էր հանդարտօրէն մեկնիլ։

Հ. Ա. ձէք Փիրսընին մօտ երթալով ըսաւ.

— Փիրսըն, այլեւս հոս չենք կրնար մնալ, մեր բարեկամ նաւազը ատիկա հասկցուց բաւական պարզ լեզուով. Այս զբօսանաւը Ամերիկեան դրօշ կը կրէ, Ամերիկացի մը կը պատկանի, եւ մենք առանց մասնաւոր արտօնագրի՝ անձեռնմխելութիւն բռնողներ եղած կ՚ըլլանք։ Պ. Նաւազը քաղաքավարօրէն ըսաւ որ եթէ դուրս չելլենք, մեզ ծովը պիտի նետէ։

— Իմացայ պարոն, բայց Պ. Նաւազին սպառնալիքը կատարելուն մասին կը տարակուսիմ։ Կ՚ուզեմ որ այդ բանը փորձելու պատեհութիւն մը տանք իրեն։

— Ոչ, ոչ, Փիրսըն, լաւ է որ երթանք։ Խնդիր ունենալ չեմ ուզեր։ Կարծեմ մեր բարեկամը իր ուժին վերայ չափազանց մեծ գաղափար ունի, բայց չեմ ուզեր որ փորձենք զայն.

Ահա այս կողմը կուգայ։ Մնաք բարով ըսենք եւ մեկնինք։

Երեք վայրկեան վերջ օգնական-ոստիկանապետ Տէյվիս եւ իր բարեկամ ընկեր Փիրսըն դէպի ծովափ կը թիավարէին։

— Պարոն, կը խորհիմ որ կլիմայ ոստիկանապետին պէտք է երթալ եւ ըսել որ այդ մարդիկը հարցաքննելէ առաջ զբօսանաւը վերադառնալու չարտօնուին, ըսաւ ձէք Փիրսըն։

— Այո, իրաւունք ունիք, պատասխանեց Հ. Ա.։

(Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐԵՆՔ մեր թղթակիցներէ եւ բարեկամներէ անյապաղ անգամ ալ նկատի ունենալ թէ իրենց շրջանին մէջ գտնուն վայր մը ուր կարենայ հրապարակաւ յաջողութիւն գտնել չարքաշ երկրապագ մը։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԻՐԹԻՍԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ 15 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 15 Décembre 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2678 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐ...

Կրցա՞ք անվրդով կարդալ ընկեր Յով. Կոնդալէգ Զալըգեանի նամակը,— «Դատնութեան աղաղակ մը բանտէն», որ հրատարակուեցաւ առջի օր (Յառաջ, 13 դեկտ.)։

Ի՞նչ կ՚ըսէ մեր գժբախտ ընկերը բանտին խորէն։

«Արեւ», Եգիպտոսի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը, թղթակցութիւն մը հրատարակած էր հոկտ. 15ին, Նիւ Եորքէն, ուր կը պատմէր հետեւեալ «դէպք»ը.—

«20ական տարի բանտարկութեան դատապարտուածներէն Միքիթեան եւ Անդրէասեան իրարու հետ վիճաբանութեան կը սկսին եւ վիճաբանութիւնը այնքան կը տաքնայ որ կը սկսին զիրար ծեծել, մինչեւ որ բանտապահը կուգայ եւ կ՚ուզէ զատել իրարմէ, սակայն մեր երկու ամբաստանուած ոճրագործները իրենց հերոսութիւնը ցոյց տալու համար կը խոշտանգեն պահակն ալ, որուն վրայ դուրսէն օգնութիւն հասնելով բանտապահը կ՚ազատուի, իսկ մեր երկու «ցեղակրօն»ական հերոսները կը չէզոքացուին եւ մութ սենեակներու մէջ կ՚արգելափակուին»։

Ընկեր Կոնդալէգ Զալըգեան ապշութեամբ կարդալով այս զարշելի հէքեաթը, որուն մէջ մէկ տող ճշմարտութիւն չկայ, կ՚աղաղակէ անզօր դառնութեամբ.

— «Այս ո՞ր դարու մէջ կ՚ապրինք. ինչո՞ւ այսքան անկիրթ սուտեր կը հրատարակէ «Արեւ» թերթը։ Միթէ այս սուտերը հրատարակողը մարդկային տարրական զգացում չունի՞. այսքան ալ անամօթութիւն կ՚ըլլա՞յ։ Սինկ – Սինկի բանտին մէջ կան 2400 բանտարկեալներ, 300է աւելի պաշտօնեաներ եւ երկու փոխ – բանտապետներ։ Արդ, ի՞նչպէս կարելի է այս աւելի քան 2700 մարդոց ներկայութեան ստել»։

Մնացեալը կարդացէք բոլոր մանրամասնութիւններով։

Իմացաք թէ՝ այն երկու ընկերները, Միքիթեան եւ Անդրէասեան, որ երբեւ թէ հոկտեմբերին կամ սեպտեմբերին կռուած են Սինկ – Սինկի բանտին մէջ, ԴԵՌ ՕԳՈՍՏՈՍ 17ին փոխադրուած էին ուրիշ բանտ մը, ինչպէս միւսները՝ խնդրման հետեւանքով։

Կարդացէք նաեւ, թէ բանտապահները ի՛նչ փափկութեամբ կը վարուին մեր կալանաւորներուն հետ, ամէն դիւրութիւն ընծայելով անոնց։

«Անկիրթ սուտ»երու ի՛նչ թանկագին պահարներ կան, տակաւին։

Զատահարար յիշենք ամէնէն վերջինները, որպէսզի բարեմիտներ համոզուին թէ մինչեւ ո՛ւր կրնայ իջնել հակառակորդ մամուլը, կուսակցական դրամագլուխ ճարելու համար։

«Պայքար», Ամերիկայի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը, ունի անգլիերէն շաբաթաթերթ մը,— «Արմինեըն Միրըր», որ կոչուած է անգլիախօսներն ալ դարձի բերելու։

Այս թերթը կ՚աւետէր հոկտ. 23ի թիւին մէջ, հրատարակելով Նիւ Եորքէն զարնուած հեռագիր մը.

— «Օգնական դատախազ Ճօզէֆ Քօհն «Միրըր»ի լրատուին տուած տեսակցութեան ընթացքին հաղորդեց թէ Դուրեան արք.ի սպանութեամբ ամբաստանուած տասներորդ մեղադրեալ Գ. ձերբակալուած է Նիւ Եորքի ոստիկանական իշխանութեան կողմէ եւ շուտով պիտի դատուի»։

Արդ, օգնական դատախազ Ճ. Քօհըն յայտարարած է «Արմինեըն Սփէքթէյթըր»ի (հակադաշնակցական թերթ մը, 18 նոյ.).

— «Ես երբեք տեսակցութիւն տուած չեմ Պոսթընի պարբերականին, Գ. Ք.ի գործին շուրջ»։

Եւ վճռապէս հերքած է ձերբակալութեան լուրը։

Նոյն վճռական հերքումը՝ Գ. Ալեքսանդր Քամինսքիի կողմէ, որ ընդհ. դատախազն էր Դուրեանի դատին.

— «Այդ լուրերը սուտ են եւ անհիմն։ Ք. ձերբակալուած չէ»։

Դարձեալ «Արեւ»ն է որ կը պատմէ «Իրարու գերեզմանին վրայ» խորագրին տակ. (28 նոյ. 1934).

— «Փարիզի դաշնակցական թերթը «Յառաջ» կը գրէ թէ մեռած է Ատրպէճանի *անկախ* հանրապետութեան *պատուիրակութեան նախագահ* Թօփչիպաշէվ, որուն գերեզմանին վրայ հաւաքուեր են «անկախ»ներու բոլոր «պատուիրակութիւն»ները եւ Կովկասեան Ուխտը նորոգելու համար ճառեր ալ խօսեր են...»։

Արդ, Փարիզի դաշնակցական թերթը՝ «Յառաջ», ՄԷԿ ՏՈՂ, ՄԷԿ ԲԱՌ բան գրած չէ Թօփճիպաշեւի մահուան մասին։ ԼՈՒՐՆ ԻՍԿ ՉԷ ՏՈՒԱԾ ՄԻՆՉԵՒ ԱՅՍՕՐ։

Ան որ հանելուկ լուծելու փափաք ունի, կրնայ պրպտել «Յառաջ»ի հաւաքածոն, եւ եթէ գտնէ մէկ բառ որ մօտաւոր կապ ունենայ «Արեւ»ի պատմութեան հետ, պիտի ստանայ մէկ տարուան «Յառաջ»։

Այս նոյն թերթը — ածականը դուք ճարեցէք — Նիւ Եորքի բանտարկեալներուն «կռիւ»ը նկարագրած ատեն, կը պատմէր նաեւ թէ՝ «ծանր վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցած է «դաշնակցական» ծանօթ Վ. Գարտաշեանի այրիին եւ դաշնակցական չէֆերու միջեւ, դրամական խնդրի մը առթիւ»։

— «Ամերիկայի դաշնակցական կեդրոնին համար ապստամբանէն եկած դրամները դրամատան մէջ պահ դրուած են եղեր Վ. Գարտաշեանի անունով, այնպէս որ այս վերջինիս մահէն վերջ Տիկին Գարտաշեան չուզեր դրամները վերադարձնել եւ ահա վիճաբանութիւն եւ իրարանցում»։

Կրնա՞ք ածական մըն ալ դուք ճարել այս այլապէս «անկիրթ սուտ»ին համար, երբ բանեք թէ ողբացեալ Վահան Գարտաշեան... ամուսնացած չէր։ Ամուրի ապրեցաւ եւ ամուրի ալ մեռաւ։

Դեռ ուրիշ խնդիր թէ Դաշնակցական ալ չէր, որպէսզի Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէն անճրկէր եւ անոր անունով դրամատուն յանձնէր «ապստամբանէն եկած դրամները»։

... Ձե՞ր բաւեր այսօրուան համար։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

3000 ՔԱՂԱՔԱՊԵՏՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ եւ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Ֆրանսայի երեք հազար քաղաքապետները իրենց տարեկան ժողովը գումարեցին Փարիզի մէջ, քննելով բազմաթիւ հարցեր։ Միայն Ալժերիայէն եկած էին 150 ներկայացուցիչներ։

Համագումարը քննեց նաեւ գործազրկութեան խնդիրը եւ հետեւեալ բանաձեւը քուէարկեց.— Հանրօգուտ շինութիւններու ձեռնարկել ամբողջ Ֆրանսայի մէջ.— Խստօրէն գործադրել օրական ութ ժամուան օրէնքը, արգիլելով յաւելուածական աշխատանքը.— Աւելի ազդու կերպով գործադրել օտար բանուորներու համար սահմանուած համեմատութիւնը (բաժնեցուցակ=քոնթէնժանթըման).— Արգիլել գործառութիւնը այն անձերուն որոնք արդէն կանոնաւոր գործ մը ունին կամ կ՚օգտուին բաւարար ռոճիկէ մը (հանգստեան թոշակ).— Գինը ընտանեկան յարկին մէջ պահել.

ՔԱՂՔԵՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ ԵՒ ՕՏԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ

« Թան » երէկ երրորդ անգամ ըլլալով կ՚արծարծէր օտար բանուորներու խնդիրը (ՕՏԱՐՆԵՐԸ ԵՒ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ), պարզելով նոր տնօրինութեանց գործադրութեան անպատեհութիւնները։ Իր կարծիքով, կառավարութիւնն ալ համակցած է այդ պարագան, « քանի որ փոխանակ խմբովին արձակելու կամ տուրքի ենթարկելու օտար բանուորները, առ այժմ նկատի ունի միայն հսկողութեան զօրացումը եւ օտար բանուորներու գործառութեան սահմանափակումը՝ համաձայն իւրաքանչիւր արհեստի եւ շրջանի։ Բայց նոյնիսկ այս ձեւին մէջ, իշխանութիւնները անպատեհութեանց կը հանդիպին։

Ուրիշ տեսակէտէ մըն ալ քննելով խնդիրը, քաղքենի դրամատիրական օրկանը գիտել կուտայ.— «Նոյն իսկ եթէ մէկդի դնենք բանուորներու անձնական արժէքը, միշտ պիտի ունենանք սա խնդիրը.— կարգ մը արհեստներու մէջ դժուար է կամ անկարելի՝ Ֆրանսացիներ գնել օտարներու տեղը. որովհետեւ առաջինները կա՛մ արհեստը չեն գիտեր, եւ կամ չեն ուզեր կատարել»։

Տեղի անձկութեան պատճառաւ յետաձգելով յօդուածին միւս մասերը, կը թարգմանենք եզրակացութիւնը.

— « Հարցին տնտեսական կողմը պէտք չէ մոռցնէ անոր ազգային եւ ընկերային կողմը։ Ֆրանսան կը պարպուի եւ, հակառակ ամէն բանի, մեր չահը կը պահանջէ Ֆրանսացիներով լեցնել զայն։ Բայց պէտք չէ մոռնանք այն ծառայութիւնները զորս մեզի մատուցած են օտար բանուորները, ոչ ալ անգիտանանք թէ անոնք հարստութեան աղբիւր մը կը կազմեն։ Եթէ պարագաները կը հարկադրեն մեզ սահմանափակել օտար բանուորներու գործառութիւնը, անհրաժեշտ է այդ գործողութիւնը կատարել առանց կիրքի եւ առանց անտեսելու մեր առաքինութեան եւ հողագործութեան պահանջները»։

*** « Տէմպ », միւս քաղքենի օրկանը, իր դեկտեմբեր 13ի թիւին մէջ հրատարակած էր հայ գաղթ. միացեալ յանձնաժողովին մատուցած յուշագրին ամփոփումը, առանձին – առանձին յիշելով մասնակցող կազմակերպութեանց անունները։ Խորագիրը՝ « Հայերու ճակատագիրը»։*

Կառավարութիւնը յաղթեց Վաճառութեան խնդիր յարուցանելով

Վիճաբանութիւնները փակուած ըլլալով, ցորենի օրինագիծը քուէարկուեցաւ երեսփ. ժողովի դեկտեմբեր 13ի նիստին մէջ։ Քննութիւնը կը շարունակուէր հինգ օրէ ի վեր, փոթորկալի մթնոլորտի մը մէջ։ Աւելի քան 160 փոփոխութիւններ առաջարկուած էին օրինագծին մէջ, բայց կառավարութիւնը մերժեց, պատճառելով թէ առնել օրինագիծը եւ պատասխանատուութիւնը ձգել երեսփ. ժողովին վրայ։ Վերջին նիստին մէջ ալ, վիճաբանութիւնները բուռն հանգամանք ստացան եւ Գ. Ֆլանտէն վստահութեան խնդիր յարոյց (ոչ թէ յարուցեց! կամ յարուցանեց!)։ Վերջապէս օրինագիծը քուէարկուեցաւ 175ի դէմ 387 ձայնով։

Հարցին փակումէն առաջ, վարչապետը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— « Խորհրդարանէն դուրս պայքար մը բացուած է որ կառավարութիւնը կ՚ամբաստանէ թէ ուժ կուտայ ջաղացպաններուն՝ ընդդէմ հողագործներուն։ Կառավարութիւնը ոչ ոքի ծառայութեան տակ է եւ թոյլ չպիտի տայ որ այս օրինագիծը քուէարկողները զոհ երթան այդ պայքարին։ Կառավարութիւնը վճռած է վերջ տալ այն դայթակղութեան որով հացին գինը կ՚որոշուի ցորենին կենդինարը 108 Ֆրանք հաշուելով, այնինչ հրապարակին վրայ 55 Ֆրանքի կը ծախուի ցորենը »։

Յունաստանի մամուլին բողոքը Կղերական տարազներու արգելքին առթիւ

Յունական թերթերը կը շարունակեն բողոքել Թուրքիոյ դէմ, կղերական տարազներու արգելքին առթիւ, թէեւ կառավարութիւնը համակերպած կը թուի, նոյն ինքն Գ. Վէնիզելոսի թելադրութեամբ, որպէսզի չվտանգուի Թուրքեւյունական բարեկամութիւնը։

Զախակողմեան «Անէքսարթիթոս » օրաթերթն անգամ կը մեղադրէ Թուրքիան, որ ազգայնամոլութեան տենդէն բռնուած, խաղաղութիւնը վտանգող քայլեր կ՚առնէ։

Կառավարական « Քաթիմէրինի» թերթը առեղծուած կացութեան ծանրութիւնը եւ փափկութիւնը նշելով մէկտեղ, դիտել կուտայ թէ մամուլին հրատարակութիւնները այլեւս պէտք է վերջ գտնեն, խնդրոյն կարգադրութիւնը կառավարութեան ձգելու համար։

Ընդդիմադիր թերթերը կը շարունակեն իրենց յարձակումները կառավարութեան դէմ, թուլութեամբ եւ անզօրութեամբ մեղադրելով զայն։ Ազատական « Փաթրիս » թերթը, որ գաղթականական մեծ զանգուածներու արտայայտիչն է, կառավարութիւնը պատասխանատու կը բռնէ առեղծուած կացութեան համար։

Իսկ կէս ձախակողմեան եւ կառավարական « Էլէֆթէրոս Անթրօփօս» թերթը կը գրէ թէ Թուրքիա մոռցած է տիեզերական պատրիարքութիւնը Պոլսէն փախցնել եւ առաջնորդող յօդուածի մը մէջ կ՚ըսէ թէ այլ եւս հելլէն եւ թուրք բարեկամութիւնը գոյութիւն չունի։

▪▪▪▪▪▪▪▪▪

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ հաղորդուած տեղեկութեանց համաձայն, Կիրով, վերջերս սպանուած ականաւոր գործիչը, Սթալինի հաւանական յաջորդը կը նկատուէր։ Միւս կողմէ կը հաստատուի թէ սպանիչը պաշտօնական արտօնագիր ունէր, ազատօրէն մտնելու համար Լէնինկրատի Խորհուրդներու պալատը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՆՉՈ՞Ի ՉԷ

Թերթերը գրեցին թէ կարգ մը երեսփոխաններ կը խորհին զինուորութեան իրաւունք ալ շնորհել թրքուհիներուն, որոնք նոր ստացան ընտրելու եւ ընտրուելու շնորհը։

«Կարելի է ռազմաճակատին ետեւ գործող գունդը կիներէ կազմել» — կ՚ըսեն անոնք։

Ինչո՞ւ չէ։

Երբ թրքուհին երեսփոխան կ՚ըլլայ, օրէնքներ մշակելու համար, ինչո՞ւ հրացան մըն ալ չպիտի տաք անոր ձեռքը, որպէսզի պաշտպանէ այդ օրէնքները։

Միայն թէ, ես քանի մը դիտողութիւններ ունիմ, իբրեւ նախկին «վաթանտաշ» (նոր բառով՝ *հայրենակից*)։

Անոնք որ կը խորհին զինուորութեան իրաւունք տալ թրքուհիներուն, անուշադրութեամբ կը մեղանչեն պատմական ճշմարտութեան մը դէմ։

Թրքուհին ե՞րբ զինուոր չէ եղած, որ հիմա իրաւունքի մասին կը մտածեն, իբրեւ թէ շնորհ մը բրած ըլլային։

Ո՞ւր էին այդ երեսփոխանները, երբ թրքական հարէմը կատարեալ զօրանոցի մը դերը կը կատարէր, ամէն անգամ որ նախկին պէյերն ու փաշաները ներս կը մնային, օտար դիւանագէտներու եւ զօրականներու առջեւ։

Թուրք մէջլիս մը չէ՞ր որ, երկու տարի առաջ, կ՚աղաղակէր Ազգ. ժողովին մէջ, գաղտնի վարկերու վիճաբանութեան առթիւ.

— Էֆէնտիմ, քաղաքականութեան մէջ ամէն բան կ՚ըլլայ, ամէն բան պիտի ընենք, դրամ ալ կուտանք, կին ալ... (բառ առ բառ չեմ յիշեր, բայց դժուար չէ պրպտել եւ գտնել)։

Պոլսոյ ո՞ր դեսպանատան պատը կը դիմանայ, երբ հեռուէն կ՚երեւային «չարշաֆ»ները կամ ... ներքինիները։

Հարցուցէք հայրիքապետ Արմէթրօնկին, Պէնտէրին եւ միւսներուն։

Տիկին Ս... փաշա մը չէ՞ր որ հայեցուց «ցանկամ տեսնել»ի նակատը զինադադարի շրջանին։

Ուրիշ դիտողութիւն մը.— ինչո՞ւ «ռազմաճակատին ետեւ գործող գունդը» կ՚ուզեն վերապահել թրքուհիներուն։

Նախատինք չէ՞ այդ, անոնց քաջութեան եւ կոչումին հանդէպ.

Ընդհակառակն, « ռազմաճակատին ետեւ գործող գունդը» կազմելու է միայն եւ միայն այրերէն, որովհետեւ.—

Ըստ արդէն, ամէն անգամ որ ներս մնան, այդ երբեմնի պէյերն ու էֆէնտիները կը նախընտրեն յառաջ քշել հարէմը, իրենց վերապահելով թիկունքը։

Թրքական ամբողջ պատմութեան մէջ, յառաջապահ դիրքերը միշտ սահմանուած են կիներուն։

«Էֆէնտի»ն եւ «պէյ»ը կրնան «պայ» դառնալ, բայց այս աւանդութիւնը կը մնայ անխախտ, քանի որ հարազատ թրքական է։

Վ.ԱՀ.

Ամերիկայի հանգանակութեան գումարը անցաւ 80,000 տոլարը

Դեռ երէկ ստացանք «Հայրենիք»ի նոյեմբեր 22 — դեկտեմբեր 1 թիւերը, երկու ծրարով։ Իր բանտարկեալներու պաշտպանութեան համար բացուած հանգանակութիւնը կը շարունակուի։ Մինչեւ նոյեմբեր 29 հանգանակութեան գումարը հասած էր 80,386 տոլարի (մէկ տոլարը 15 փրանք հաշուելով 1,205,790 փրանք)։

ՀԱՅ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

o—o

Անտարբերութիւն եւ նոր ձեռնարկումներ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 11 դեկտ. (Յառաջ) — Հակառակ պաշտօնական ու անպաշտօն քայլերուն, եւ բազմազգեան դիմումներուն, տակաւին ոչ մէկ շօշափելի ու մխիթարական արդիւնքի յանգեցաւ հայ նպաստազուրկ բանուորներու հարցը։

Շուարած ու անճար բազմութիւնները հասցէներ կը փնտռեն, դուռներ կը զարնեն, ելք մը գտնելու համար։

«Ապառիկով դիմումներու արդիւնքին» եւ կրակ ու բոց ճառերու հրաչքին, ահա ամիս մը անցաւ։ Եւ ապա...վարար ամիսներ ալ պիտի անցնին

« Մինչեւ որ առուն ջուրը իջնէ, գորտին աչքերը դուրս կը թափին...»։

*** Մինչ այս մինչ այն, իրաւասու իշխանութիւնը խստութեանց կը դիմէ, գործադրելու համար հարիւրին տասնի օրէնքը։*

Մարսէյլ, Ֆրանսայի գլխաւոր ճարտարարուեստական վայրերէն մէկն է։ Եւ իրողութիւն է նաեւ, թէ իր բնակչութեան մէկ կարեւոր մասը — մօտ 250000 հոգի — օտարականներ են, որոնք գրեթէ իրենց ձեռքը կեդրոնացուցած են տեղական ծանր ճարտարարուեստի ղանազան ճիւղերը։

Այսպէս, կեդրոնանալով մեր վրայ, կրնանք ըսել թէ կօշիկի ճարտարարուեստը կը գտնուի առաւելապէս Հայերուն ձեռքը։

Քիչ չեն գործատէր Հայերը, եւ անոնց կապուած հայ բանուորները։

Տեսակ մը մասնագիտութիւն դարձած է այդ արհեստը Հայերուն ձեռքը։ Ժամանակ կար, որ շահերը լաւ էին, եւ գործերն ալ առատ։ Սակայն, տիրող տնտեսական տագնապը անմասն չթողուց այս ասպարէզն ալ։

Իսկ կօշիկի գործի տագնապին հետ, հիմա ծագեցաւ ուրիշ մը եւս։

Տեղաւորման գրասենեակներէ պաշտօնական նամակներ կուգան, որոնց մէկը կարդացի անցեալները։

Ի՞նչ կ՚ըսեն։ Կ՚ըսեն թէ նախապատուութիւն պէտք է տրուի տեղային բանուորութեան, եւ պէտք է գործադրել հարիւրին տասը օրէնքը։

Եւ ասոր առընթեր, աշխատանքի մասնաւոր քննիչներ շրջան կ՚ընեն գործարանէ գործարան։ Այս այցելութիւնը վայելած են 5 — 6 հայ գործատէրներ։

Քննիչը կը հարցնէ.— Քանի՞ գործաւոր ունիս եւ քանին Ֆրանսացի է։ Երբ կ՚իմանայ թէ օտարականներ են գրեթէ բոլորն ալ, կ՚ըսէ.— պէտք է Ֆրանսացի գործաւորներ աշխատցնել.

Սակայն երբ կ՚ըսես թէ, Ֆրանսացի բանուոր չկայ կօշկակարութեան համար, գուք բերէք, կը պատասխանէ.—Եթէ չէք կրնար գտնել, ցուցէք դուռները ձեր հաստատութեան։

Այսչափ։ Բնական է երկրորդ անգամ այցելութեան տուգանքներ սահմանելու պաշտօնով կը վերադառնայ։

ԿԱՌԱՎԱՐԿՈՒԻ ՆԵՐՔԻՆ ԳԱՒԱՌՆԵՐԸ ՂՐԿԵԼ ՀԱՅԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԴԱՇՆԱԿԻՑ

*** Անցեալները, « քաղաքական եւ տնտեսական վիճաբանութեանց» ընկերութիւնը, սարքած էր հրապարակային բանախօսութիւն մը, նիւթ ունենալով « Գործազրկութիւնը եւ օտար բանուորները »։*

Երեք բանախօսներ նշանակուած էին, որոնք — հակառակ չորս ժամուան — չկրցան սպառել նիւթը։

Ի՞նչ կ՚ըսեն բանախօսները, որոնք բոլորն ալ պաշտօնական անձեր են։

Առաջինը.— կը պնդէին թէ օտարականները տեղական բանուորութեան հացը կը խլեն, մրցակցութիւններ կը սարքեն։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՌՈՒԶՎԷԼԹԻ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ

—o·o—

Հուվըր, Միացեալ Նահանգներու նախկին նախագահը, գլոր անհատականութեանց կողմնակից էր:

Ռուզվէլթ առաջնորդուեցաւ ընկերային ամրացման սկզբունքէն:

Վերջին իրադարձութիւնները քննելով, կրնանք եզրակացնել թէ՝ այդ սկզբունքին վրայ կ'ուզէ հիմնել ան ընկերային նոր կառուցում մը:

Նոյեմբերեան ընտրութիւնները եկան ճշդել այդ երկու ուղղութեանց արժէքը: Ռուզվէլթի տեսակէտը մեծ մասին հաւանութեանը արժանացաւ: Որով, ան դեռ երկու տարի պիտի կարենայ յանդգնօրէն շարունակել իր տնտեսական քաղաքականութիւնը:

Ռուզվէլթ, նախ, արհամարհեց բոլոր տնտեսական «դասական մեթոտները». Երկիրը կը գտնուէր ընկերային յեղափոխութեան մը վտանգին առջեւ: Հարկ էր արագ ու անվարան գործել: Եւ այդպէս ալ ըրաւ: Այսօր, 1934ի վերջաւորութեան, ամերիկեան տնտեսական կեանքը շատ կը տարբերի 1933ի աշնան կեանքէն:

Այսպէս դրամատուները բացուած են, ու ոչ ոք կը խորհի իր դրամը քաշելու մասին: «Ցրվինգով առեւտուրը կրկին արտօնուած է: Գործարաններ, որոնք իրարու ետեւէ փակեցին իրենց դռները՝ հազարաւոր բանուորներ դուրս ձգելով, այժմ կրկին վերաբացուած են ու կ'աշխատին: Իսկ ինչ որ բացառիկ ուշադրութեան արժանի է, գիւղական - հողագործական արտադրողները յայն շունչ մը առած են: Իրենց վերեւէն վերցած է ճնշող մուրճը ու իրենց արտադրութիւնները 25 առ հարիւր գիներու բարձրացում մը ունեցած են:

Այս պայմաններուն մէջ, շատ բնական է որ, գիւղացի թէ քաղաքացի վազուան նային աւելի մեծ յոյսերով ու հաւատքով:

Այս բարելաւումը արդիւնք է երկու գլխաւոր պատճառներու: Առաջին՝ տոլարի աստիճանական արժեզրկման:

Երկրորդ՝ ճարտարարուեստի կիսապետական կազմակերպման: Այս վերջինը կասեցուց մրցման անմիտ արշաւը:

Իսկ այս երկու կարգադրութիւններու շնորհիւ գերարտադրութիւնը [illegible]

Ու գիները սկսան կանոնաւորուիլ: Կը յիշուի, նաեւ, որ նախագահը ձեռնարկեց ուրիշ միջոցի մը,— սկսաւ հանրային շինութեանց, որոնք ահագին գումարներ ու ծախքեր կը նախատեսէին գանձին համար: Գանձը, բնականաբար, չէր կրնար տոկալ ու հարկ կ'ըլլար նոր փոխառութեանց դիմել: Շատեր, բնականաբար, կը տարուէին խորհելու թէ այդ փոխառութիւնները կրնան նոր «արկած» մը ստեղծել: Եւ սակայն, անհաւատալիօրէն ծախուեցան բոլոր բաժնեթուղթերը: Աւելի անմխտելի ու զարմացուցիչ փաստը այն է, որ պետական թուղթերու գիները ոչ միայն ինկած չեն, այլ եւ աւելի բարձր են քան այն ատեն, երբ ներկայ Նախագահը իշխանութեան գլուխ եկաւ:

Այս բոլորը կը մղեն մեզ եզրակացնելու, սակայն, որ Մ. Նահանգներու տնտեսական կեանքը եկած է իր նախկին անհատական - ազատ վիճակէն, ու ստացած է, նկատելի չափով, պետական տնտեսութեան բնոյթ: Իրազեկ յօդուածագիր մը կ'ըսէ թէ այն գումարները որոնք կ'անցնին պետական ճամբէ, կը մտնեն այն գումարներուն, որոնք անհատական խոգովակներէ կուգան

Աւելցնենք, միանգամայն, որ անհատական ձեռնարկները եւս կը ղեկավարուին ոչ թէ մասնաւոր կամ անձնական յանձնառութեանց նախաձեռնութեամբ, այլ՝ կ'ենթարկուին այն որոշումներուն զորս կ'առնէ պետական կեդրոնը, կամ ազգային վերականգնման վարչութիւնը, որ հիմնուեցաւ զօրավար Ճօնսընի կողմէ

Ա՞յս էր Ռուզվէլթի գլխաւոր եւ հիմնական ձգտումը:

— Ո՛չ, կը պատասխանէ Գ. Լիփման, որ արտայայտիչն է Նախագահին կարծիքներուն:

Ըստ Լիփմանի, Ռուզվէլթ կը մտածէր պետական հսկայ ծախքերով հրապարակ հանել նոր գնողական ուժեր, եւ, այդ կերպով, շարժման մէջ դնել անհատական տնտեսութիւնը: Անոր կարծիքով, անհատական տնտեսութիւնը հիմնական տնտեսութիւնն է անկախ այն իրողութենէն թէ ան կը կարօտի վերակառուցման:

Եւ սակայն, իր այս սկզբունքին կամ ձգտումին դէմ գնաց նոյն ինքն Ռուզվէլթ: Թերեւս ակամայ, բայց ան երբ ձեռնարկեց տոլարի արժեզրկման, ամենամեծ խոչընդոտը ստեղծած եղաւ անհատական կամ մասնաւոր տնտեսութեան: Վասնզի, ճարտարարուեստական արտադրողներու գլխին դամոկլեան սուր մը դարձաւ տոլարը, որ կրնար ամէն բոպէ կրկին իյնալ եւ տակնուվրայ ընել իրենց հաշիւները: Անկէ զատ, հետզհետէ շեշտուեցաւ պետական միջամտութիւնը՝ երկրին գործնական կեանքին մէջ, ինչպէս լիաւսպէսօրէն դիտել կուտայ օտար տնտեսագէտ մը:

Եւ ի՞նչ կատարուեցաւ: Պետութիւնը [illegible] գին միլիոններ հոսեցուց հրապարակ՝ իր ձեռնարկներով: Ժողովուրդը առաւ այդ հսկայ գումարները: Բայց, դժնոխ մասնաւոր նախաձեռնութեան չյառաջացուց: Ո՛չ: Որովհետեւ պետութիւնը միեւնոյն ատեն անընդհատ նոր փոխառութիւններ հրապարակ հանեց, ամէն ոք նախընտրեց իր առած դրամը այդ փոխառութեանց յատկացնել: Եւ, այս կերպով, Ռուզվէլթի նախատեսութիւնը կամ նպատակը, որով կ'ուզէր մասնաւոր նախաձեռնութեան մեքենան շարժել, չիրականացաւ:

Կը յիշուի թէ օր մըն ալ, յանկարծ, զօրավար Ճօնսընին յաջորդեց Ռիչպէրկը: Անիկա, կ'ըսեն իրազեկներ, հետեւանք էր Ռուզվէլթի այն համոզման թէ «բան մը կայ որ չի քալեր»: Նմանապէս որ ընտրութիւններն ալ կը մօտենային: Ռուզվէլթ աշխատեցաւ երկու հաւատք տալ իր ժողովուրդին

Առաջին՝ որ տնտեսական կեանքին պետական միջամտութիւնը, օրէնքներու միջոցաւ, պիտի իջնէր իր նուազագոյնին:

Երկրորդ, աշխատանքի օրերու նուազման վերջ պիտի տրուի:

Իրականացա՞ւ այդ խոստումը:

Ընթերցողը կը յիշէ, ապահովաբար որ Ռուզվէլթ հոկտեմբերի վերջերը ճառ մը խօսեցաւ: Իր գլխաւոր միտքը եւ փափաքը այն էր որ դրամատուները աւելի մեծ վարկեր տան մասնաւոր նախաձեռնութեանց:

Դրամատէրներու տուած պատասխաններէն երեւան եկաւ, սակայն, որ մասնաւոր նախաձեռնութեանց տէրերը իրենք չեն դիմեր վարկ ստանալու:

Հետեւաբար ր

Հետեւաբար, Ռուզվէլթ հասկցաւ թէ մասնաւոր նախաձեռնութիւնը ուր եւ ինչ վիճակի մէջ է: Իրեն պատասխանուեցաւ, նոյն իսկ, թէ մասնաւոր նախաձեռնողները տրամադիր են թերթով քարոզութիւն ընելու դրամատուներէ վարկ ստանալու միջոցին դէմ:

Այդ էր պատճառը որ Ռուզվէլթ հարկ դատեց կազմել մարմին մը, որուն պաշտօնն է ամենակարճ ժամանակուան ընթացքին տնտեսական կեանքի թափը բարձրացնելու ծրագիր մը ներկայացնել Նախագահին:

Ռուզվէլթ հրատարակեց նաեւ յայտարարութիւն մը, ըստ որուն մասնաւոր նախաձեռնութեանց եւ գործի տէր անձեր, որոնք ընդդիմադիր էին, այժմ կուգան գործակցելու իրեն. Նախատեսուած յայտագիրը այդ գործակցութեան կերպերն ու պայմանները պէտք է ճշդէ:

Ուշագրաւ է որ խորհրդարանի նախագահը, Հարթման, ըրաւ բաւական մեծ խոստում մը: Այն է՝ ճարտարարուեստի վերականգնման համար պիտի տրամադրուի երեք միլիառ տոլար, որ գլխաւորաբար պիտի յատկացուի շէնքերու կառուցման: Այսպէսով, ուրեմն, նախատեսուած ժամանակաշրջանի մը մէջ, աշխատանք պիտի գտնեն բոլոր անգործները, որոնց թիւը, կ'ըսէ պաշտօնական վիճակագրութիւնը, կը հասնի տասը միլիոնի ..

Բնականաբար, Ռուզվէլթի համար աննկատելի յաջողութիւն մը չէ «ընդդիմադիրներու» գործակցութիւնը իրեն:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻԻ ՄԸ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ
ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

—o—o—

ՊԵՐԼԻՆ, 9 դեկտ. (Յառաջ) — Երէկ, դեկտ. 8ին, տեղի ունեցաւ Գերմանա-Հայ Միութեան դասախօսական մէկ ժողովը, ուր խօսեցաւ լիցենցիատ Քլինկէ՝ «Հայ եկեղեցին ու եւրոպական եկեղեցիները» նիւթի մասին: Բանախօսութիւնը ունէր գիտական, մասամբ ալ զուտ մասնագիտական հանգամանք մը: Այդ պատճառով շատ մատչելի չէր կարգ մը ունկնդիրներու համար. Բայց եւ այնպէս, գնահատելի է որ օտարազգի գիտուն հոգեւորական մը ոչ միայն մօտէն ուսումնասիրած է հայ եկեղեցական պատմութեան գլխաւոր դրուագները, ու ծանօթ է հայ եկեղեցւոյ ներկային, անոր յարաբերութեանց օտար եկեղեցիներու հետ, հին եւ նոր ժամանակներուն մէջ, այլ եւ կը ջանայ իր հետազօտութեանց արդիւնքին մասնակից ընել գերման եւ հայ ունկնդիրներ:

Բանախօսը կարճ ներածութենէ մը ետք անցաւ հայ եկեղեցական պատմութեան հնագոյն շրջանին. Նախ՝ աւանդական, յետոյ՝ զուտ պատմական շրջանին:

Տակաւին երրորդ դարուն, Հայաստանի մէջ այնչափ յառաջ գացած էր քրիստոնէութեան քարոզութիւնը եւ այնքան մեծ էր նոր կեանքին հետեւող համայնքներուն թիւը, որ անոնք ունէին, դեռ այն ժամանակ, իրենց սեփական եպիսկոպոսը՝ Մեհրուժան անունով: Շատ չանցած, նոյն դարու վերջը եւ 4րդի սկիզբը, Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի ջանքերով ու Տրդատ Թագաւորին գործօն աջակցութեամբ քրիստոնէութիւնը պետական կրօն հռչակուեցաւ Հայաստանի մէջ: Այդ կողմէ ժամանակագրական կարգով՝ ան առաջինը կը հանդիսանայ ընդհանուր ազգին պատմութեան մէջ:

Այնուհետեւ բանախօսը կանգ առաւ Ս. Սահակի եւ Ս. Մեսրոպի առաքելական եւ գրական — թարգմանչական գործունէութեան վրայ, մասնաւոր յիշատակութեան արժանի համարելով Եզնիկ Կողբացիի «Եղծ աղանդոց» ինքնուրոյն գրուածը [illegible] վերջ հայ եկեղեցիի մասնակցութիւնը տիեզերական առաջին երեք ժողովներուն եւ անոնց ընդունած անկախ, ինքնուրոյն դիրքը Քաղկեդոնի ժողովէն յետոյ եւ կրօնական - դաւանաբանական խնդիրներու հանդէպ, բանախօսը ընդգծեց այն ներքին ու սերտ կապը, որ սկիզբէն իսկ եղած է հայ ազգի եւ իր ստեղծած եկեղեցիի միջեւ, վերջինս կերպարանելով որպէս զուտ ազգային եկեղեցի: Այդպէս ալ մնացած է ան, յաւէտ, մինչեւ վերջ, մինչեւ մեր օրերը: Փորձեր եղած են, ճիշդ է, տարբեր ժամանակներ ու տարբեր եկեղեցիներու կողմէ, իրենց ազդեցութեան տակ առնելու հայ եկեղեցին եւ «միութեան» անուան տակ ձուլելու զայն, բայց՝ անյաջող: Այդպիսի փորձեր առնուեցան օրինակ Հռոմի կողմէ միջին դարերուն, Խաչակրաց արշաւանքներու ատեններ, երբ Հայերը իրենց անկախ պետականութիւնը հիմնած էին Կիլիկիոյ մէջ:

Ինկած ըլլալով Արեւմուտքի եւ Արեւելքի դաշն ու զօրեղ, իրարու մրցակից պետութեանց միջեւ, Հայաստան բազմիցս դաւաճանօրէն լքուած է թէ՝ մէկէն եւ թէ միւսէն, առանձին մնացած իր ճակատագրին հետ, սեփական ուժերուն ապաւինած: Նոյնը պատահած է եւ հայ եկեղեցիին: Ան հարկադրուած է ինքզինքը պաշտպանել ոչ միայն զրադաշտական Պարսկաստանի, այլ եւ քրիստոնեայ Բիւզանդիոնի ու արեւմուտքի դէմ, դիմադրելով մէկի եւ միւսի ոտնձգութիւններուն, բայց ի գին անվերջ զոհերու:

Մահմետականութեան յաղթանակով եւ մանաւանդ Թուրք - մոնկոլական ուժերու տիրապետութեամբ Արեւելքի մէջ՝ հայ ազգը եւ հայ եկեղեցին իրենց պատմութեան ամէնէն մռայլ մէկ շրջանը մտան: Այդ վիճակը տեւեց երկար դարեր, մինչեւ մեր օրերը, հասնելով ամէնէն զարհուրելի աստիճանին,— որուն եղերական վախճանը ծանօթ է ամէնուն: Տակաւին 18րդ դարու սկիզբը, ի տես իր երկրի եւ իր ժողովուրդի քաղաքական, հոգեւոր եւ մշակութային սոսկալի անկման, Մխիթար Սեբաստացին մեծ փորձ մը կատարեց, բարձրացնելու զայն իր այդ վիճակէն, հաղորդակից ընելու եւրոպական գիտութեան եւ լուսաւորութեան: Եւ սակայն, պատմութեան բերմունքով, այդ փորձը յանգեցաւ Մխիթարի եւ իր հիմնած միաբանութեան անջատումին՝ մայրենի եկեղեցիէն:

Այդպէս ալ, տակաւին 100 տարի առաջ՝ կարգ մը բողոքական եւ մասնաւորապէս ամերիկեան առաքելութեանց՝ Հայոց հանդէպ բռնած սխալ ընթացքը այն ցաւալի արդիւնքը ունեցաւ, որ շատ մը Հայեր հեռացան իրենց եկեղեցիէն եւ հիմնեցին բողոքական համայնքներ: Սակայն անոնք մոռցան դաս առնել հայ ազգի եւ եկեղեցիի պատմութենէն, անտեսելով իրականութիւնը, այն որ՝ ազգ եւ եկեղեցի միաձուլուած ուժեր են Հայոց քով: Անջատել Հայ մը իր եկեղեցիէն՝ կը նշանակէ զայն ուծացնել հարազատ ժողովուրդէն: Այդպիսի ընթացք եւ ըմբռնում դատապարտելի են: Հայ ժողովուրդին քրիստոնէաբար, եղբայրաբար օգնութիւն հասցնել ուզող Եւրոպացիներն ու Ամերիկացիները հրաժարելու են այդ ուղղութենէն: Օտար առաքելութիւններէն քիչեր միայն, ատոնց թիւին օրինակ՝ Լեփսիուսի հիմնած եւ տասնամեակներ շարունակ անձամբ վարածը, որդեգրած են ճիշդ քաղաքականութիւն մը,— երբեք չխառնուիլ հայ եկեղեցիի ներքին կեանքին, միանգամայն հեռու մնալ դաւանափոխական ձեռնարկներէ:

Բանախօսութիւնն ունկնդրուեցաւ ուշադրութեամբ: Վերջէն եղան քանի մը հարցումներ, որոնց մէկ մէկ պատասխանեց բանախօսը, որ անդամ է արդի միահեծան ուժին՝ ազգային-ընկերավարական կուսակցութեան:

ՀԱՅԵՒՊԱՐՍԻԿ ՏՕՆ ՄԸ
ՖԻՐՏՈՒՍԻԻ 1000ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

o

ՊԵՐԼԻՆ, (Յառաջ) —«Հայ Երիտասարդ» միութիւնը Ֆիրտուսիի նուիրուած հաւաքոյթ մը կազմակերպած էր [illegible] կուռչ տեղը ընդհանուր ուսանողական տան Հումբոլտհաուզի մէջ: Ներկայ էին Հայեր եւ Պարսիկներ, մեծ մասով երիտասարդ ուսանողներ կամ նորաւարտներ՝ թիւով 28 հոգի, կը բացակայէր գաղութին մեծամասնութիւնը... Գոր չկար:

Բացումը կատարեց Գ. Տիրայր Ֆրունճեան եւ ի մէջ այլոց ըսաւ գերմաներէն: «Մեր ժողովուրդը աւելի սրտագին կրնար տօնել Ֆիրտուսին քան դարաւոր դրացի հայ ժողովուրդը, որ ծագումով, մշակոյթով թէ ճակատագրով կապուած է պարսիկ ժողովուրդին: Մինչեւ վերջերը արեւելքը իր սեփական փառաւոր մշակոյթը թողած՝ կը հետեւէր կուրօրէն Եւրոպայի. Մինչ Արեւելքը այս մարզին մէջ պէտք չունի Արեւմուտքէն բան վերցնելու: Արեւելքը արթնցած է այլեւս: Ֆիրտուսիով սկիզբը դրուեցաւ վերազարթօնքման: 1934 տարին Արեւելքը մշակութային կեանքին համար անկիւնաքար մը պիտի ըլլայ: Ֆիրտուսին միայն պարսիկ բանաստեղծ մը չէ, այլ հանճար մը որ ամբողջ արիացող արեւելքին կը պատկանի: Մեզի, Հայերուս, համար բացի գրական մեծ արժանիքէն, ուրիշ նշանակութիւն մըն ալ ունի Ֆիրտուսին: Իր ժամանակին, պարսիկ ժողովուրդի ազգասէր տարրին համար բարոյական անտանելի պայմաններ կը տիրէին Պարսկաստանի մէջ եւ մարդիկ միջոց կը փնտռէին ցեղը անկումէ փրկելու եւ ժողովուրդը ազատութեան առաջնորդելու: Ցեղափոխութիւն կամ վարչական բարենորոգում կամ փիլիսոփայական վարչաձեւեր կ'անէին հիմնական լուծում առաջարկողը Ֆիրտուսին եղաւ, որ ամէն ժամանակի համար կ'ուզէր ազատել պարսիկ ժողովուրդը օտարի լուծէն: Ըստ իրեն, իրանցին պէտք էր սորվեցնել իրանական խորհիլ, գրականութեան եւ լեզուի միջոցով զօրացնել «իր» զէպի հին մշակոյթ եւ հերոսականութիւն: Որովհետեւ երբ մարդ հոգիով եւ մշակոյթով զօրաւոր է, կրնայ յաղթել ցեղային ամէն պայքարի. Միակն այս տեսակէտը կը բաւէ ապացուցանելու իր բարձրութիւնը, ազգային գիտակցութեան եւ մարդկային հոգիի խորունկ ծանօթութեան կողմէ, եւ յաջողեցաւ ան, Իրանի եւ Թուրանի յաւիտենական պայքարներու պատմութիւններէն անմահ դիւցազներգութիւն մը տալով մեզի իր «Շահնամէով»:

Ցետոյ յիշեց հայ գրի գիւտը որ նոյն ինքնապաշտպանութեան եւ պահպանման մտորումներու արդիւնք է,՝ դեռ Ֆիրտուսիէն 550 տարի առաջ՝ Սահակ – Մեսրոպ: Եւ վերջապէս Նարեկացի եւ Շնորհալի իբր Ֆիրտուսիի մօտ ժամանակակից արեւելքի հանճարներ: Ցետոյ խօսք տուաւ պարսիկ ճարտարապետ Գ. Անսարիի, որ լաւ պատրաստուած դասախօսութիւն մը կարդաց գերմաներէն: Պատմական եւ գրական ընդհանուր ակնարկ մը տալէ վերջ Ֆիրտուսիի ամբողջ գործին եւ մանաւանդ Շահնամէին վրայ, ըսաւ թէ Ֆիրտուսիի գործը կարելի է Հոմերոսի համարժէք դասել, մանաւանդ որ ան երեւան կը բերէ Արեւելքի հերոսականութիւնը, մինչդեռ Եւրոպայի մէջ կը կարծեն թէ Ասիան ոգեղինի եւ խորհրդապաշտ գրականութիւն մը միայն ունի. Ֆիրտուսիի գրականութիւնը [illegible] եւ տարածուած է ամբողջ աշխարհի մէջ եւ շատ մը ժողովուրդներ ունին նոյն այդ առասպելական տիպարները որոնք անոր գործին մէջ կ'երեւան. ատոնց կարգին նաեւ Հայերու Տորք – Անգեղը..

Բանախօսը յայտնեց յետոյ թէ Արաբներն ու... Թուրքերն ալ կը պատրաստուին հրապարակով տօնելու իրենց հանճարները, վերջացուց իր խօսքերը ընթերցումն մըն ալ ընելով Ֆիրտուսիի բանաստեղծութենէն եւ խլեց բուռն ծափեր:

Ասոր վրայ Զամշիտի հայերէն թարգմանութիւնը կարդացուեցաւ Գ. Տիրայր Ֆրունճեանի կողմէ: Երկու ընթերցումները հնչականութեան տեսակէտէ հիացմունք պատճառեցին երկուստեք.

Փակման խօսքը ըսաւ Գ. Մարտիրոս Արութիւնեան, շեշտելով թէ այսօր Պարսկաստան կը ծաղկի Փէհլէվի Շահնշահին բարեխնամ հովանիին տակ, պարսիկ երիտասարդութեան պարտականութիւնն է յառաջամարտիկներն ըլլալ ճարտարարուեստի զարգացման եւ այս գործին մէջ Պարսկահայերս միշտ առաջին գծին վրայ պիտի գտնէք:

Այս պաշտօնական մասէն վերջ տեղի ունեցան ազատ խօսակցութիւններ երկու ժողովուրդներու մշակութային գործերուն շուրջ եւ փափաք յայտնուեցաւ երկուստեք յաճախակի հանդիպման եւ գործակցութեան առիթներ ստեղծելու

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (10)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱԳԳԸ»
(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

»»»··«««

— «Օսմ. ազատականներուն, երկրին եւ արտասահմանի մէջ հետապնդելիք նպատակներուն մասին ունեցած կարծիքս մանրամասնութեամբ յայտնած ըլլալով, նոր խորհրդածութիւններ աւելորդ կը նկատեմ: Միայն կ'ուզեմ ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրել այն բանին մասին որ, մինչ իշխանութեան Մէճիտ էֆէնտին եւ փրէնս Սապահէտտին լրագրական եւ քաղաքական աշխարհի մէջ կ'արժանանան ընդհ. համակրանքի եւ ծափահարութեան, միւս կողմէ Ահմէտ Րիզա պէյի հրատարակութիւններն ու ձեռնարկները դատապարտութեան կը մատնուին ամէն կողմէ: Վերջին թղթարերով հասած եւրոպական լրագիրներու մէջ, դարձեալ այս կարգի դիտողութիւններու հանդիպեցայ:

Եւրոպական հանրային կարծիքը անտեսել կարելի չէ: Թուրքիոյ ազատումն եւ անկախութիւնը կախում ունի որքան երկրի ժողովուրդէն, նոյնքան ալ Եւրոպացիներէն: Որովհետեւ ինչպէս նախորդ դաշնագիրները նոյնպէս եւ նորերը, երկրին գործերուն միջամտելու բազմաթիւ իրաւունքներ տուած են անոնց: Միմիայն տեսութիւններով կարելի չէ գործ տեսնել: Վերջը մեծ աղէտներու պատճառ կը հանդիսանան:

Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշայի նիւթական վիճակը հետզհետէ կը վատթարանար: Նոյն համեմատութեամբ կը նուազէր նաեւ կուսակցութեան նախագահութեան անցնելու ցանկութիւնը: Այսուհանդերձ չէր դադրեր Փարիզ հաստատուած ազատականներուն օժանդակելէ: Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշային մասին, Տիրան Քէլէկեան էֆէնտի հետեւեալ լուսաբանութիւնները կուտար.

«Անցեալները փաշային առաջարկ մը տեղի ունեցաւ: Ըսուեցաւ որ, «Փարիզի խորհրդի վարչական խորհուրդին, նիւթական կարեւոր օժանդակութիւն մը ընելու դժողութեան յանձնառու եղէք: Կուսակցութեան պաշտօնական նախագահութիւնը մի պահանջէք: Միայն գաղտնաբար առաջնորդ եղէք գործին: Փոխանակ այս կարգի գործերուն մէջ առաջնութիւն ունեցող Ահմէտ Րիզա պէյին եւ նմաններուն սիրտը կոտրելու, ընդհակառակն անոնց հետ լաւ վարուեցէք»: Իրեն զգացնել տուած են թէ՝ Փարիզի իր ընկերներն ալ կը բաժնեն այս տեսակէտը: Բայց Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշա այս պայմանները իր անձին հանդէպ անյարմար եւ անպատուաբեր գտնելով, կը փափաքի բացատրական մը գրել ձեզի այս հարցի մասին: Փաշան, այս տարակարծութիւնները աններելի կը գտնէ. Թէեւ բաց ի բաց չարտայայտուիր, բայց այս առարկութիւններուն համար շատ վշտացած կ'երեւի: Ինչպէս նախապէս ալ ձեզի ըսած եմ, այս մարդուն ցանկութիւնն է կուսակցութեան նախագահութեան անցնիլ եւ փառաւորուիլ: Կարելի չէ իրեն հետ գործակցիլ բարենորոգչական եւ յեղափոխական սկզբունքներուն համաձայն: Հետեւաբար միակ միջոցը, իրեն հետ լաւ ապրելու եւ առանց սիրտը կոտրելու գործերուն գաղտնաբար ընթացք տալուն մէջ կը կայանայ: Անոր ընծայած նիւթական օժանդակութիւններու շնորհիւ է որ կը հրատարակուի «Շուրայը Իւմմէթ»ը: Այս գործունէութիւնը պէտք է ուժեղացնել տարբեր ուղղութեամբ եւս, եւ աշխատիլ անոր ծաւալման: Կը կարծեմ ուրիշ բան ընելու հարկ չկայ»:

Արդարեւ, Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշա, Տիրան Քէլէկեան էֆէնտիին հետ ունեցած տեսակցութիւններէն վերջ, Եւրոպա գտնուող ազատականներուն գործունէութեան եւ ուղղութեան մասին յուշագիր մը ղրկած էր Տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյին: Այս յուշագրին սահմանադրութեան վերաբերեալ մասերը ամբողջովին ներշնչուած եւ գրի առնուած էին Տիրան Քէլէկեան էֆէնտիի գաղափարներուն համաձայն: Բայց այս յուշագրով, Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշա Եւրոպա գտնուող ազատականներուն զգացնել կ'ուզէր միեւնոյն ատեն թէ՝ մինչեւ հիմա կատարուած բոլոր գործերը սխալ էին եւ իր ցուցուցած ուղղութիւնն էր միայն ուղիղ եւ տրամաբանական: Միեւնոյն ատեն կը կատարէր կարգ մը վերագրումներ զանազաններու հասցէին: Հարստութիւն ունենալուն եւ դրամական աջակցութիւն ընծայելուն համար ալ կը կարծէր թէ՝ իր արտայայտած գաղափարները ընդունելութեան արժանի տեսակէտներ են անպայման:

Տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ, կառուցելիք ձեռնարկներուն մեծածախս ըլլալը նամակով մը երբ կը տեղեկացնէր Ճէլալէտտին փաշային, փաշան հետեւեալ պատասխանը կուտար: «Ձեր նամակը ստացայ: Պատրաստ եմ աւելի մեծ զոհողութեանց: Կը բաւէ որ մեր նպատակներուն իրականացման ծառայեն»: Այսքան խոշոր ծախսերու յանձնառու մարդ մը վտացնել ճիշդ չպիտի ըլլար: Տիրան Քէլէկեան էֆէնտի կրկին եւ կրկին հետեւեալը կը յանձնարարէր Տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյին.

«Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշային կողմէ ղրկուած յուշագրին բովանդակութիւնը պէտք է համոզում գոյացուցած ըլլայ թէ՝ Նախապէս գրի առած խորհրդածութիւններուս ընդունելութեան արժանի նկատուելէն զատ ուրիշ ճար չէ մնացած: Այսինքն, այս անձնաւորութեան հետ լաւ ապրիլ, անոր մանր մունր ակնարկութիւնները փայփայել, բայց քաղաքական հարցերու մէջ անոր հետ գործակցելէ հրաժարելով, աշխատիլ գաղտնաբար առաջ տանիլ գործերը: Ձեր Եւրոպա մեկնումէն ի վեր այս տեսակէտը պաշտպանած եմ: Ուրիշ ելք չեմ տեսներ: Այսուհանդերձ չեմ պնդեր որ անպայման այս ուղղութեամբ շարժիք: Եթէ դուք ուրիշ ելք մը գտած էք, շարունակեցէք այդ ուղղութեամբ

Համաձայն եմ որ, քաղաքական կեանքի մէջ, ոչ թէ ուրիշներուն տեսակէտներուն, այլ փորձառութեամբ ձեռք ձգուած համոզումներու համաձայն հարկ է շարժիլ: Այս պատճառով որպէս խնդրանքս նկատի ունեցէք, որպէս գաղափարի մը արտայայտութիւն: Եթէ փորձ մը անհրաժեշտ կը գտնէք, այդ ալ կատարեցէք: Ամէն պարագայի տակ, բանակցութեան բաց դուռ մը միշտ ձգեցէք, այս մարդուն հետ Որովհետեւ ուրիշ կերպ յարմարելու մէջ օգուտ մը չկայ»:

Ինչպէս այս նամակէն ալ կը հասկցուի, Տիրան Քէլէկեան էֆ. կը յանձնարարէր առաւելագոյն չափով օգտուիլ Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշայէն:

(Շար.)

Փարիզի Կամիր Խաչի դասախօսութիւնը

Սրահը լեցուն էր։ Հայ մայրիկներ, օրիորդներ, մատղաշ աղջիկներ, երիտասարդներ ու ծանօթ մտաւորականներ փութացեր էին ներկայ ըլլալ Կ. Խաչի դասախօսութեան, որ տեղի ունեցաւ կիրակի, դեկտ. 9ին։

Դասախօսն էր Տիկին Էլլէն Բիւզանդ որ ծանօթ է «Յառաջ»ի ընթերցողներուն. Նիւթը՝ «Հայ ընտանիքը երկրի մէջ եւ երկրէն դուրս»։

Ժողովը բացաւ Տիկին Շահլամեան, որ գեղեցկօրէն պարզեց հայ կնոջ դերը իր ընտանիքի եւ հանրային կեանքի մէջ. Օրուան դասախօսը բարեխղճօրէն ուսումնասիրած էր նիւթը, «Հայ ընտանիքի կեանքը —երէկ եւ այսօր»։

Տիկինը իր նիւթը բաժնած էր երկու մասի — Ա.— Հայ ընտանիքը երկրին մէջ եւ Բ.— հայ ընտանիքը տարագրութեան մէջ։

Իրեն յատուկ կենդանի ու աշխոյժ ոճով տիկին Էլլէն Բիւզանդ ներկայացուց նախ մեր հին հայկական նահապետական կեանքը։ Խօսեցաւ հայ կնոջ աշխատասիրութեան, անձնուիրութեան մասին։ Ցետոյ մանրամասնօրէն կանգ առնելով բոլոր տնտեսական ու բարոյական հարցերու վրայ, բացատրեց հայ կնոջ իրաւունքները, ինչպէս եւ անոր բացառիկ առաքինութիւնները։ Բազմաթիւ օրինակներով ցոյց տուաւ նաեւ այն դերը զոր հայ գիւղկուհին կատարած է իր միջավայրին մէջ.

Նկատ գաղթը։ Հայ կեանքը հիմէն յարձեցաւ, փոխուեցաւ միջավայրը, կորան երբեմնի գեղեցիկ սովորութիւնները։ «Ոտքի տակէն գնաց հողը..» փոխուեցին բարոյական ըմբռնումները, տնտեսական անկման յաջորդեց հոգեկան անկումը, համայնական ապրուստի միջոցը — հողը կորաւ եւ հին նահապետական ընտանիքէն ոչինչ մնաց այլ եւս։ Եւ ահա տարագրութեան մէջ հայ կնոջ աչքերի առջեւ բացուեցին նոր հորիզոններ։ Ուրիշ էր կեանքը այստեղ, ուրիշ են աշխատանքի պայմանները, ուրիշ են նաեւ այր ու կնոջ յարաբերութիւնները։ Ու հայ կինը ձեռք բերաւ այն, ինչ որ պակասում էր իրան, նա դարձաւ ինքնավստահ։ Ամուսնու կողքին կանգնած նա լծուեց աշխատանքի եւ նրա հետ միասին շինեց իր տունը։ Սակայն, այն օրից երբ հայ տղամարդը դպաւ որ իր կինը ընդունակ է դրամ վաստակելու, այն օրից տղամարդու մէջ թուլացաւ պատասխանատուութեան զգացումը։ Ու ահա այր ու կին դէմ դիմաց ելան։ Այսօր հայ տղամարդն իր բարձրութեան վրայ չէ այլ եւ ու հայ կինը, որ այնպէս նուիրուած է եղել միշտ իր ընտանիքին եւ իր զաւակներին, եւ որ այսօր նոր ու օտար միջավայրի մէջ պայքարի է դուրս եկել կեանքի դէմ, ստիպուած է յաճախ իր ամուսնուն կարգի հրաւիրել»։

Այնուհետեւ դասախօսը յորդորեց մայրերուն որ զանազան պատրուակներով ու երբեմն անիրաւ պահանջներով չդժուարացնեն իրենց երիտասարդ զաւակներու ամուսնութիւնը։ Հայ երիտասարդները պէտք է ջանան ընտանիք կազմել, մաքուր ու հարազատ բոյն շինել, որովհետեւ ատոր մէջ է փրկութիւնը։

Քառորդ ժամ դադարէ յետոյ, ներկաները բոլորուեցան թէյասեղանի շուրջ եւ տեղի ունեցան մտքերու փոխանակութիւններ։ Վիճաբանութեան մասնակցեցան Օր. Ս. Թաւրեան, Օր. Քոչեան, Տիկ. Շահլամեան, Օր. Շահլամեան, Գ. Բենօ, Տիկին Հ. Իսահակեան, Տօքթ. Ս. Սասունի, տիկին Լաօ եւ ուրիշներ. Ստեղծուեցաւ ջերմ ու մտերմիկ մթնոլորտ մը։ Երիտասարդ աղջիկները խանդավառուած էին եւ աջէն ու ձախէն ձայն կ'ուզէին խօսելու, բացատրելու, քննելու համար։ Տիկին նախագահը նկատեց որ ժամը լրացած է արդէն, մինչդեռ խօսողներու թիւը դեռ այնքան շատ էր... Եւ ներկաներու խնդրանքով որոշուեցաւ ժողովը շարունակելի դարձնել։

Թղթակից

ԲՈՒՌՆ ՄԻԹԻՆԿ ՄԸ ՎԱՇԽԱՌՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Դեկտ. 10ին Վակրամի մէջ, միթինկ մը գումարուեցաւ մասնակցութեամբ քանի մը հազար ունկնդիրներու՝ ընդդէմ վաշխառութեան ընդվզեցուցիչ չարաշահութեանց եւ կեղեքումներուն, որոնց գործած աւերները կարելի չէ քանի մը տողով պատկերացնել։

Ներկայ էին ժամուլին ներկայացուցիչներ եւ քանի մը դրամատուներու տնօրէններ։

Առաջին բանախօսն էր ԷՆ նահանգի երեսփոխան եւ արտաքին գործերու յանձնաժողովի փոխ-նախագահ Գ. Անրէ Ֆրիպուրկ, որ նախ բացատրեց usure բառին նշանակութիւնը Լիթրէի բառարանէն։ — Վաշխառու կ'ըսեն անոր, որ օգուտ կը քաղէ ուրիշներու դժբախտութենէն, դրամական անձկութենէն, տառապանքէն, եւն., ապա զանոնք իր զոհերը դարձնելու համար։ Մանր բառերով արագ կերպով այն սեղանաւորական կազմակերպութիւնները, որոնք օգտուեցան պատերազմի օրերէն, երբ ուրիշներ իրենց կեանքը կը զոհէին Հայրենիքին պաշտպանութեան համար։ Անդրադարձաւ Նափոլէոն Ա.ի ժամանակ, 3 սեպտ. 1807ին որոշուած տոկոսի սակէն (5%) որմէ աւելի գանձողը օրէնքով կը պատժուէր, եւ ապա ահռելի? [illegible] օրինակներով պարզեց յետպատերազմեան չարաշահութիւնները։ Նոյն իսկ Ալճէրիոյ մէջ պատահած տխուր դէպքերը յիշելով, պատասխանատու նկատեց վերին իշխանութիւնը։

Ունկնդիրները յաճախ բուռն արտայայտութիւններ կ'ընէին, պատասխանատուներուն գլուխը պահանջելով։

Երկրորդ բանախօսն էր «Վաշխառուներու դէմ» կազմակերպութեան ընդհ. քարտուղար Գ. Վէննէա։ Տոկոսի սակերուն ընկերային ու իրաւաբանական բացատրութիւններէն վերջ, բանախօսը սահուն ոճով մը պարզեց ժողովին շարժառիթը, կազմակերպութեան (Ligue) պատմականը ըրաւ, պատկերացուց հանդիպած խոչընդոտները, եւ բացատրեց թէ ինչպէս դրամատէր վաշխառուներ կը քանդեն հետզհետէ ֆրանսական ընտանիքներն ու անոնց բոյները։ Իբր բնակարանային ճարտարապետներու ներկայացուցիչ, կատարեալ ճշմարտութեամբ պատկերացուց պարտապան տանտէրներու թշուառութիւնն ու տառապանքը, որոնց ծանր հետեւանքները անկարելի է նախատեսել։ Պահանջ դրաւ որ ընդհ. գործակցութեամբ եւ յամառ աշխատանքով ձեռք բերուի վերահաստատման հրովարտակը, 1807ի օրէնքին, որ կախակայուած էր պատերազմի շրջանին, հինգ տարուան համար։

Երրորդ ճառախօսն էր երիտասարդ երեսփոխան Գ. Ժան Զէյ, որ մէկ շունչով եւ ճարտարօրէն ներկայացուց երկրագործ դասակարգին կրած [illegible] տառապանքները վաշխառուներուն տակ։ Պահանջեց ապաքինել վաշխառութեան այդ անպատիւ եղանակը։ Ցայտարարեց թէ բոլոր երկրագործները միասին պիտի ըլլան այդպիսի համազգային ջանքի մը [illegible]։

Չորրորդ խօսողն էր առեւտրական ընկերակցութեան ներկայացուցիչը, որ խստօրէն պախարակեց կառավարութեան բռնած ընթացքը՝ ընդդէմ սեղանաւորական չարաշահութեանց. եւ կոչ ըրաւ որ բոլոր անիրաւուածները խմբուին Լիկին շուրջ, որպէսզի լսելի ընեն իրենց բողոքը։

Վերջին ճառախօսն էր գնդ. Փիքօ, նախագահ «Դէօլ Քասէններու»։ Գաղտօրէն ներկայացուց իր հանգամանքը, որ մեծ յուզում պատճառեց։ Իր դէմքը արդէն բաւական կը խօսէր։ Ցիշեց թէ պատերազմէն առաջ 500 Ֆր.ի պէտք ունենալով իբր պաշտօնեայ ինչ տառապանքի ենթարկեցին զինք վաշխառուները։ Ինքն ալ ապահովութիւն ու համաձայնութիւն յայտնեց թէ իրենց բոլոր անդամները միասին պիտի ըլլան միշտ այսպիսի պայքարի մը մէջ։ «Մէկ սիրտ մը ունիմ, ան ալ պատրաստ եմ ձեզի նուիրելու» ըսաւ։

Երեսփոխան Գ. Ֆրիպուրկ ոտքի ելլելով բողոքի խիստ բանաձեւ մը կարդաց եւ ժողովուրդը տուաւ իր միաձայն հաւանութիւնը, նախարարութեան ներկայացնելու համար։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Անձեռ գաղութ մը

ՇԱԼԷԹ, 12 դեկտ.— Հետեւելով «Յառաջ»ի կարգախօսին «Թուանշաններ ժողվեցէք», կը ջանամ ներկայացնել մեր գաղութը։

Շալէթի հայ գաղութը կազմուած է մօտ ութ տարիէ ի վեր, մեծ մասամբ Սեբաստիոյ Դուրու գիւղերէն, Մարաշցիներէ ու Սթանպցիներէ։

Գաղութը նիւթապէս գոհացուցիչ վիճակ ունէր մինչեւ 1932, բայց չըտեւեց։ Այժմ ունինք 45 հայ ընտանիք բաղկացած 192 հոգիէ, որոնց 77ը փոքրեր՝ 1—12 տարեկան։

Ունինք 52 բանուոր - բանուորուհի։ Ամէնքն ալ կ'աշխատին քաղաքին միակ գործարանը՝ Hutchinson։ Ունինք երեք նպարավաճառ, մէկ սափրիչ, երկու բանջարավաճառ, մէկ դերձակ, մէկ որմնադիր, մէկ կերպասավաճառ։ Սոյն 45 ընտանիքներու 29ը ունին իրենց սեփական տուները։ Ժամանակէ մը ի վեր գործարանը սկսած է մաս մաս գործաւորներ արձակել։ Առ այժմ 20 հայ անգործներ ունինք։ Միւս 52 Հայերը կ'աշխատին 6, 8, 10 ժամ օրական, համաձայն իրենց արհեստանոցներուն։ Օրականները կրճատուած են ներկայիս, այն աստիճան որ սովորական բան է դարձած 12—15 ֆրանքով տուն վերադառնալը, իբրեւ վարձ 8—10 ժամ տաժանակիր աշխատանքի։

Կառավարական վերջին խստութեանց հետեւանքով, օտարականները կ'արձակուին խումբ խումբ, (մասնաւորապէս Լեհերը)։ Կարելի չէ ճըգրիտ թիւ մը տալ, որովհետեւ դեռ ծայրն ենք ծրարոց...

Այս առթիւ յուզումը աննկարագրելի է իրենց մէջ։ Փարիզի լեհական դեսպանատան քարտուղարը եկած էր առջի օր։ Կը դիմէ Hutchinsonի տնօրէնին, հասկնալու համար թէ ինչո՞ւ մասնաւորաբար Լեհերը կը ճամբեն։ Տնօրէնը կը պատասխանէ թէ կառավարական հրահանգ է, Լեհերէն յետոյ պիտի ճամբուին միւս օտարներն ալ, Թուա, Զեխ եւն.։

Այս անելին առջեւ, քանի որ նպաստի ամուլ ալ չկայ հոս, քարտուղարը երէկոյեան ժողով կը գումարէ։ Ներկայ եմ չէի բարեկամի մը հետ որ ինծի կը թարգմանէ խօսուածները։ Քարտուղարը հարցուց — Կ'ուզէ՞ք երկիր երթալ։ Ամէնքը միաբերան.— Այո, կ'ուզենք, բայց պէտք է շոգեկառք տրամադրէք մեզի։ Քարտուղարը կը խոստանայ եւ արձանագրութիւնները կը սկսին հաւաքական անցագրի համար։

Երանի՜ երկիր ու պետութիւն ունեցողներուն

Ու դարձեալ չարչարուեց հարցը,— Ո՞ւր է ՄԵՐ պետութիւնը, որ տէր կանգնէր իր բիւրերու չարչրկուած զաւակներուն։

Ինչպէս չերգել բանաստեղծին հետ.

Աղաւնենիք երջեր ունին, թռչունները
երկնքի բոյն,
Բայց ժողովուրդն ահա կ'ըլլայ բզիկ-
բզիկ արիւնամոյն
Ու չունի տեղ մ'ուր գլուխն իր հանգ-
չեցնէ, չըլլայ ամօթոն...

Ա. Զամաֆեան

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՎԵՐՋԻՆ ԱՐԿԱԾԸ

Գրած էինք թէ ահռելի պայթիւն մը տեղի ունեցած է Պէյրութի մաքսային մթերանոցին մէջ, պատճառ դառնալով մօտ քսան աշխատաւորներու մահուան։ Պէյրութի թերթերը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդեն այս մասին.—

Դեռ չեն ճշդուած արկածին պատճառները։ Կարգ մը կասկածներ կը յայտնուին։ 1923ին գերմանական առեւտրական նաւ մը ընկղմած էր նաւահանգիստի արեւելքը։ Անոր երկու կայմերը մինչեւ հիմա ջուրէն դուրս կը մնային։ Նաւահանգիստի ընդարձակման աշխատանքներուն հետեւանքով, ձեռնարկուած էր ընկղմած նաւը դուրս հանելու եւ ծովը մաքրելու գործին։ Ուժանակ կը գործածուէր այդ նպատակին համար։ Ամբողջ թաղի տուները զօրաւոր ցնցումներու ենթարկուեցան այդ պատճառաւ։ Ենթադրողներ կան թէ՝ այդ ցնցումներէն առաջ եկած է բռնկումն ու փլուզումը։

Ուրիշներ կը կարծեն որ սիկարէթէ մը յառաջ եկած կրնայ ըլլալ բռնկումը։ Պնդողներ ալ կան թէ պայթուցիկ նիւթերու ճնշումին հետեւանքով յառաջ եկած են պայթումն ու կրակը։

Հրկիզուած մթերանոցին մէջ, բացի պայթուցիկ նիւթերէ կը գտնուէին նաեւ առեւտրականներու պատկանող բամպակեղէն եւ կերպասեղէն ապրանքներ, սինէմայի ֆիլմեր եւն.։

ՄԱՄՈՒԼ

Ո՞րն է անկեղծը

Պոսթընի «Հայրենիք»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (9 դեկտեմբեր).

— «Եթէ խեղաթիւրուած չեն իր յայտարարութիւնները Նիւ Եորք Թայմզի թղթակցին կողմէ, Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը նոր բիծ մը կ'աւելցնէ Էջմիածնի անհեռատես գործունէութեան վրայ, մանաւանդ այնպիսի առեն մը երբ գաղութներուն կը դիմէ ապահովելու համար անոնց խղճին տուրքը Մայր Աթոռին։

Ոչ մէկ ըսելիք պիտի ունենայինք եթէ Խորէն Ա. յայտարարէր ամերիկացի թղթակցին թէ եռագոյնը դրօշն էր Հայաստանի անկախութեան շրջանին, թէ խորհրդային ներկայ ռէժիմը չի հանդուրժեր անոր, եւ թէ ինք, իբր քաղաքացի խորհրդային իշխանութեան, ստիպուած է ինքն ալ չհանդուրժել այդ դրօշին, ու հետեւաբար ստիպուած է հրահանգ տալ իր ստորադաս հոգեւորականութեան՝ որպէսզի զգուշանան զայն պարզելէ հայ եկեղեցիներու վրայ, գաղութներու մէջ չվտանգելու համար Էջմիածնի բարւոք յարաբերութիւնները Երեւանի վարիչներուն հետ։ Ոչ միայն ըսելիք պիտի չունենայինք, այլ եւ բնական իսկ պիտի գտնէինք նման լեզու մը հրապարակութեան սահմանուած խօսակցութեան մը պահուն։

Բայց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, — անշուշտ եթէ հարազատ են ամերիկացի լրագրողին արձանագրածները, — հայ եռագոյնին ակնարկած առեն ուղղակի պատմական փաստն է որ կը խեղաթիւրէ, յայտարարելով որ Ամերիկահայ տագնապը «ծագում առաւ երբ Շիքակոյի համաշխարհային ցուցահանդէսին մէջ խումբ մը Դաշնակներ — նախկին հայ բուրժուական կառավարութեան մնացորդները — պահանջեցին որ ԻՐԵՆՑ ԴՐՕՇԱԿԸ կախուի հայկական տաղաւարին վրան»։

«Նախ որ հայկական եռագոյնը երբեք Դաշնակցութեան դրօշը չէ եղած եւ չէ։ Ան դրօշն էր հայկ. հանրապետութեան, ու կը յարգուի գաղութներուն մէջ իբրեւ խորհրդանիշը հայ անկախութեան։ Աւելին. Անոր գոյները ընդունուեցան չէզոք եւ Դաշնակցութեան հետ ոչ մէկ կապ չունեցող մտաւորականներու կողմէ, ինչպիսին էին երկու բանասէրներ՝ Ստ. Մալխասեան եւ Մանուկ Աբեղեան, եւ հայ մանրանկարչութեան պերպետիչը Գարեգին արք. Յովսէփեան, որ մեր մէջն է հիմա իբրեւ ներկայացուցիչը իրեն, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին։ Արդ, զայն ընկալել կուսակցութեան մը դրօշը, անթոյլատրելի խեղաթիւրում մըն է պատմական ճշմարտութեան։

Բայց աւելի սահմռկեցուցիչը կայ։ Այն միեւնոյն կաթողիկոսը որ հայկ. եռագոյնը հիմա Դաշնակցութեան դրօշը կը նկատէ, եւ հետեւաբար կը չմերժէ հանդուրժել Ղեւոնդ Դուրեանը Շիքակոյի ցուցահանդէսին առթիւ անոր ունեցած գործիչ եղբայրին առթիւ, ամէն քանի մը ամիս առաջ գաղութներուն ուղղուած կոնդակի մը մէջ հայկ. եռագոյնը ինքն էր որ յարգելի կը հռչակէր իբրեւ պատմական դէպքերու եւ փառքի յիշատակ, — կամ կոնդակին իր իսկ բառերով «ՈՒՆԵԼ Ի ՅԱՐԳԻ ՈՐՊԷՍ ԶԳԻՇԱՏԱԿ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՆՑԻՑ ԵՒ ՓԱՌԱՑ»։

Կրկնապէս ցաւալի է մեզ համար նման սայթաքում մը։ Ան նախ յայտ զանգուածներուն կը վարկաբեկէ հոգեւոր պետ մը՝ որ ամէն բանէ առաջ պէտք էր անաչառ ըլլար, ու օրուան վէճերէն վեր։ Ցետոյ արդիւնաւ ան կը դժուարացնէ առաքելութիւնը իր իսկ նուիրակին՝ գաղութները խաղաղեցնելու իր ճիգերուն մէջ, եթէ նոյն իսկ մտաւորական բացառիկ հմայքով դէմ մը ըլլայ այդ նուիրակը»։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

Անցեալ կիրակի տեղի ունեցան Ֆրանսայի զանազան քաղաքներուն մէջ «Փրթի Փարիզիէն» թերթի կազմակերպած Ֆրանսայի Բաժակի 1934—1935 տարուան 5րդ շրջանի մրցումները։ Այս շրջանին մասնակցող խումբերուն թիւն էր 64, փրոֆէսիոնէլ եւ ամաթէօր։ Փրոֆէսիոնէլ խումբերը ամէնքն ալ յաղթական ելան բացի մէկ հատէն՝ Ֆութպոլ Գիւպ Իսպանօ-Գամպինէին, որ պարտուեցաւ Գրէմի մէջ տեղական խումբին։

⁂ Վելոտրոմ տ'Իվէրի մէջ տեղի ունեցած հեծելանիւի միջազգային մրցումին մէջ, որուն տեւողութիւնն էր երեք ժամ «ամերիկեան», շահեցան Ֆրանսացի երկու զոյգեր՝ Լըմուան — Տայեէն։ Երեք ժամուան այս դժուար մրցումը կտրելով 138 քիլոմեթր ճամբայ (ժամական 46 քիլոմեթր), շահեցան 51 կէտ։ Ամբողջ մրցումի տեւողութեան խաղացի զոյգերը՝ Կուէքա - Փիժոնթէլ որ խումբին գլուխը կը գտնուէին, վերջին պահուն յոգնութեան նշաններ ցոյց տալով եւ շրջան մըն ալ ետ մնալով երկրորդ հանդիսացան (61 կէտ)։ Այս մրցումին կը մասնակցէր նաեւ պելճիքացի հեծելանուորդ Ժան Աէրց որ մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ ոչ միայն Ֆրանսայի, այլեւ արտասահմանի մէջ։ Հեծելանուորդները երբ իրենց վերջին ճիգերը կը թափէին հետապնդելով իրար խառնաշփոթութեան մը մէջ, Աէրց հեծելանիւով միասին վար ինկաւ եւ դէշ կերպով վիրաւորուեցաւ։ Անկումին հետեւանքով քալելու կարողութիւն անգամ չունէր։

⁂ Վաղը, կիրակի բացի Ֆրանսա — Եուկոսլավիա Ֆութպոլի մրցումէն, Փարիզի մէջ տեղի պիտի ունենայ նաեւ Վելոտրոմ տ'Իվէրի մէջ հեծելանիւի մրցում մը, որուն կը մասնակցին երեք երկիրներու ախոյեան հեծելանուորդներ, Ֆրանսայի կողմէ՝ Բիշար եւ Լըմուան, Պելճիքայի կողմէ՝ Քարլ Քաէրց, իսկ Իտալիոյ կողմէ Կուէքա։ Այս մրցումը իրականութեան մէջ փոխ - վրէժի մը հանգամանքը ունի, որովհետեւ համաշխարհային Նորընտիր ախոյեան Քաէրց որ 1934 — 1935 տարուան ախոյեանութիւնը շահեցաւ Պերլինի մէջ, եւ շատ մը բոբ - բաներու տեղի տուաւ իբր փիոթար, անցած շաբթու Պելճիքայի մէջ իտալացի՝ Լինարի եւ Ֆրանսացի՝ Բիշարի ալ մրցանիշը կոտրեց, մէկ քիլոմէթր ճամբան կտրելով 1 վայրկեան 4 երկվայրկեան 3/5։ Քաէրց այս յաղթութիւններէն քաջալերուելով է որ տակաւին կը կարդայ համաշխարհային համբաւ ունեցող հեծելանուորդներու։ Իր հակառակորդները օրն ի բուն փորձելով կը պատրաստուին Պուա տը Պուլոնիի մէջ։

Այս մրցումէն զատ տեղի պիտի ունենայ տարւոյն ֆոնտի ազգային ախոյեանութեան մրցում մը ֆրանսացի մրցորդներու միջեւ։

⁂ Երեւանի մէջ նոյեմբեր 18ին տեղի ունեցած է ֆութպոլի մրցում մը։ Լենինականի ֆութպոլի խումբը որ այցելած էր Երեւան, ջախջախիչ պարտութեան մատնած է Երեւանի խումբը 7—2ով։

ՀՐԱՆԴ ՍԻՐԱԳԵԱՆ

X

Հ. Մ. Ը. Մ.Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Նախորդ տարին եւ այս աշնան սկիզբները Հ. Մ. Ը. Մ.ին համար եղան աննպաստ, իբրեւ հետեւանք քանի մը տաքարիւն հայրենակիցներու յարուցած կռիւներուն, որոնք յոռի տպաւորութիւն գործեցին ֆրանսական մարզական շրջանակներու մէջ։

Այս առթիւ չարամիտներ իրարու կ'աւետէին Հ. Մ. Ը. Մ.ի կազմալուծումը։ Սակայն միութեան շուրջ բոլորուած 200է աւելի երիտասարդութիւնը գործնապէս ապացուցուց թէ այդ գրոյցները բացարձակապէս անհիմն են։ Մեր մասնաճիւղը այսօր ունի,

1. Իր սկաուտական խումբերը հարիւրի մօտեցող պատանիներով, որոնք յանձնուած են խմբապետներու հսկողութեան։

2. Աթլէթիզմի հետեւող քանի մը տասնեակ երիտասարդները, որոնք ինչպէս ամէն տարի այս տարի ալ ունեցան իրենց տարեվերջի մրցումները, թէեւ համեստ, սակայն խրախուսիչ արդիւնքներով.

3. Ֆութպոլի հետեւող վեց խումբերը, որոնք կանոնաւորաբար կ'ունենան իրենց պաշտօնական եւ բարեկամական մրցումները, եւ յաճախ կ'արժանանան հայ եւ օտար մարզասէր հասարակութեան ծափերուն։ Թէեւ առաջին խումբը եղանակի սկիզբը քանի մը պարտութիւն կրեց, սակայն այժմ ուրախ ենք ըսելու որ իր լաւ օրերու մակարդակին կը մօտենայ, մանաւանդ կիրակի օրուան Միրամարի զօրաւոր խումբին դէմ տարած 2—0 յաղթութեամբ, ինչ որ կ'ապացուցանէ թէ տիրապետած է զաղտնիքին։

Վարդան Քիւրքճեան

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՕՆՆԻԿ ՈՒ ԱՆՆԻԿ

Արական եւ իգական մէկ մէկ անուններով կնքուած շատ մը հէքեաթներ, երգեր, վէպեր եւ թատերախաղեր գոյութիւն ունին, գրեթէ ամէն ազգի մէջ։

Քանի մը հատը թուենք, թարմացնելու համար յիշողութիւնները.

— Լէյլա եւ Մէճնուն,
— Ֆարհատ ու Շիրին,
— Խջէ Զարէ եւ Սիամանթօ,
— Սաթենիկ եւ Արտաշէս,
— Պօլ եւ Վիրժինի,
— Հօկ եւ ռամկավար,
եւ վերջապէս
— Ռօմէօ - Ժիւլիէթ։

Այս կարգի սիրային նորավէպով մըն ալ մենք կը փորձենք։ Ամէնէն համառօտը թէեւ ամէնէն վերջինը եւ իրականը.

— Օննիկ ու Աննիկ։

X

Այո՛, Օննիկ ու Աննիկ, վեցամսեայ հովուերգական շրջան մը բոլորելէ, քաղաքապետական նշանածութեան քմահաճութիւնը թրթացնէ յետոյ, 1931ի մարտ ամսուն, ամուսնացան ու Նիս գացին իրենց մեղրալուսինը լրացնելու... Ամբողջ ամիս մը խաղ ու պար, ճամբու եւ գլխու պտոյտ, երգ ու գինի ու ծաղիկ.

Վարդագոյն էր ու տեղ տեղ ոսկեջրած Աննիկի ու Օննիկի կեանքը

Եւ սակայն այսպէս չէր կրնար տեւել...

Առանց եղերերգութեան վէպ չըլլար։

«Երջանկութիւնը պատմութիւն չունի»։

Երեւցաւ վիշապ մը այս սիրակցորդ զոյգին մէջ։ Անիկա գործազրկութիւնն էր — Շօմաժը։

Կ'աշխատէր սակայն Աննիկ։

Դեռ կը հոտուէին իրար Աննիկ ու Օննիկ։

Եօթնուքուէյս տարի անգործ նստաւ Օննիկը։

Աննիկ ասեղ կը ծեծէր։ Այդ ասեղն էր որ հաստատուն կը պահէր իրենց սիրային կապը

Իրիկուն մը սակայն, Օննիկ տուն գալով, խանդավառութեամբ ըսաւ Աննիկին.

— Աղուո՜ր Աննիկ, բան մը մտածեցի։ Սա մեր փողոցին վարի ծայրը երկու քոյրեր կան, Սիրանոյշ եւ Հայկանոյշ, որոնք փանթալոն կը կարեն։ Խօսեցայ իրենց հետ Վաղուընէ սկսելով իրենց քով պիտի երթամ արհեստը սորվելու համար։

Աննիկ խիստ շատ ուրախացաւ եւ նետուեցաւ Օննիկի վիզը։ Օննիկ ալ պինդ համբուրեց Աննիկը.

Այդ իրիկուն, ընթրիքի առեն, շիշ մը լաւ գինի բացուեցաւ։

Ա՛լ Օննիկ առաւօտները մութնուլուսուն սկսած էր վազել Սիրանոյշ եւ Հայկանոյշ անուշիկ քոյրերուն մօտ ու վերադառնալ իրիկունը, ուշ ժամանակ միայն.

Օննիկ մտադրած էր լաւ մը, ամբողջովին սորվիլ արհեստը

Աննիկին երանութիւնը մինչեւ տանը առաստաղը հասած էր, իսկ Օննիկին երջանկութիւնը դուրս էր յորդած իր հագուստէն։

Հին, աղուոր օրերը վերադարձած էին.

- Ճանս, ճանիկս, հոգիս, հոգի ճանս..

Օննիկը կը յայտարարէր գոհունակութեամբ.

-- Եթէ ձեռքս «պիլէյլիկ» մը չեմ անցուցած՝ հիմակ մասնի մը զոնէ պիտի ունենամ մասս...

Եւ Օննիկ գնաց ու եկաւ, եկաւ ու գնաց։

Օր մըն ալ — օր անտրակելի — գընաց ու ա՛լ չեկաւ

X

Հէ՞ք տիկին Աննիկ, Օր. Հայկանոյշէն լսեց որ իր «խայտառակ» Օննիկը փախած է «անուշիկ» Սիրանոյշին հետ.

Օր. Հայկանոյշ նոյն իսկ յարձակեցաւ տիկին Աննիկին վրայ՝ ըսելով.

— Անտակ ու անամօթ Օննիկդ ինծի ասանկ բուի պէս մինակ թողուց ... անման քոյրիկս փախցուց..

Մինչ անոնք կը վիճէին արտասուախառն խօսքերով՝ անդին Սիրանոյշ եւ Օննիկ, կապած սիրոյ ծանր բեռները, փախուստի ճամբան, ինչպէս նախ ուրիշ ճամբաներ բռնած էին։

Հէք տիկին Աննիկ նոր միայն իմացաւ որ Սիրանոյշ եւ Օննիկ այնքան լաւ սորված ու սորվեցուցած էին [illegible] որ, մտած էին արհեստին խորութիւններուն մէջ։

«Փանթալոնը զատած էր իր շրջագիծը».

Եւ փոխադարձաբար։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Երկրորդ․— Պէտք է խիստ միջոցներու դիմել, սեղմելով օտարականներու Ֆրանսա մուտքը։

Երրորդ․— Ֆրանսացի բանուորութեան նախապատուութիւն տալ ամէն տեղ ։

Չորրորդ․— Ֆրանսա ապրող լատինացեղ ժողովուրդները հաւաքաբար ֆրանսահպատակ դարձնել, որպէսզի ձուլուին։

Հինգերորդ․— Մարսէյլի հիւանդանոցներուն պիտոճն չի բաւեր իր պէտքերուն, քանի որ կարեւոր մէկ մասը կը գործածուի օտարականներուն, ձրի կամ զեղչեալ գիներով։ Այսուհետեւ, ոչ մէկ օտարական հիւանդ չընդունիլ հոն, առանց ամբողջական վճարումի։

Եւ վեցերորդ․— Նկատելով որ Հայերը, մեծ պատերազմին, մեր դաշնակիցն ըլլալով մէկտեղ չվարձատրուեցան եւ վերջերս ալ անիրաւաբար գործազրկութեան իրենց նպաստը կորուսցան,․․ պէտք է զանոնք ղրկել ներքին գաւառները եւ հողին կապել։

Ժողովին շարունակութիւնը յետաձգուեցաւ ուրիշ օրուան։

⁂ Ինչպէս գրած էի արդէն նախորդ թղթակցութիւններուս մէջ, Մարսէյլի Յոյները, իբրեւ անմիջական հետեւանք գործազրկութեան նպաստի դադարման եւ նոր խստութեան, խումբ խումբ կը պատրաստուին Յունաստան երթալ, ձրի կամ զեղչեալ գիներով։

Այսօր հաստատեցի թէ, արձանագրուած են 700 հոգի, որոնց կէսը պիտի մեկնի յառաջիկայ երկուշաբթի, եւ կէսն ալ միւս շաբաթ։

Արձանագրուածներուն մէջ կան նաեւ տասնեակ մը յունահպատակ Հայեր։ — ՀՐԱՉԵԱՑ

ԱՆՑԱՐՏ ԱՐՁԱԿՈՒԵՑԱՒ ընկեր Գ․ Լալեան, Աթէնքի «Նոր Օր»ի պատասխանատու տնօրէնը, որուն դէմ անուարկութեան դատ բացած էր Տոքթ․ Վ․ Մարտիկեան, քննադատութիւն եւ հատուցում պահանջելով։ Դատավարութիւնը տեւեց հինգ ժամ։

ԴԵՐՄԱՆԻՈՆ արտաքին նախարարութենէն բարձրաստիճան պաշտօնատար մը Փարիզ պիտի գայ, բանակցութիւններ կատարելու համար։

Հ․ Յ․ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Գաւառ

Հ․ Յ․ Դ․ «Վարանդեան» կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ ընկերներն ու համակիրները, 15 դեկտ․ շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ։ Կը խօսի ընկ․ ԱՇՈՏ ԱՐՄՐՈՒՆԻ։

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէի ընդհ․ ընկերական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին «Դուրեան» Գրադարանը.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Պատանեկան» Միութեան ընդհ․ անդամական ժողովը ,16 Դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Միութեան Գրադարանին մէջ։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ-ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Մարսէյլի ԽԱՐԲԵՐԴԻ եւ ՑԱՐԱԿԻՑ ԳԻՒՂԵՐՈՒ ԵՐԻՏ․ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

վաղը, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Սալոն ժէն ժագ․ 4, rue St. Jaques.

ղեկավարութեամբ Գ․ Մ․ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆԻ կը ներկայացուի զաւեշտ մը՝ երգ․ նուագ, արտասանութիւն եւայլն։

Գ․ ՑԷՐՑԷՐԵԱՆ իր սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերէ իր ռատիօով։

Մուտք՝ 3 ֆրանք։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Տիկին Petit Ter - Pogociantz, անդամ Շամպէրիի գրական Ակադեմիային, Reconnaissence Françaiseէն պատուանշան ստացած, յառաջիկայ Կիրակի 15 դեկտեմբեր, ժամը 9ին, դասախօսութիւն մը պիտի տայ Նախկին կամաւորներու կեդրոնին մէջ, 14. Rue de Trévise. Փարիզ (9), մէթրօ՝ Քատէ։

Դասախօսութեան նիւթ ընտրած է կարգ մը հարցեր,— հայ ժողովուրդին արդար պահանջները, Ֆրանսայի խոստումները Հայոց։

Մուտք՝ 15. 10 եւ 5 Ֆրանք։

Տ․ Կ․ ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի մասնաճիւղի պարգեւաբաշխութենէն շահած հետեւեալ պարգեւները պահանջուած չըլլալով, ստանալու համար դիմել՝ Տիկին Պետրոսեանի, 4, Rue Tranche, Alfortville. (Seine)։ Շահող թիւերն են՝ 126, 391. 131. 201. 69. 7. 3. 15. 6. 13 եւ 405։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

PETIT JOURNALի սրահին մէջ, 21, rue Cadet. Մէթրօ՝ Cadet

Բարձր հովանաւորութեամբ Զօր. **BREMOND**ի եւ նախագահութեամբ հրամանատար Զ. ԽԱՆԶԱՏԵԱՆի

Մասնակցութեամբ Հայ Սպայից եւ Ֆրանսահայ Կամ. Միութիւններու։

ԿԸ ԽՕՍԻՆ

Հայ Սպայից միութեան Նախագահ Զօր. ԿՈՐԿԱՆԵԱՆ

Հայ կամ. Մարտիկ. Նախագահ Գնդ. Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

Ֆրանսահայկամ Միութեան Նախագահ Գ. Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Դ. ՍԵԴՐԱՔ ՍԱՍՈՒՆԻ եւ ԳԵՐ. ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին

ԱՒՓԱՆ նուագախումբը ղեկավարութեամբ ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

խմբերգներ, Հայկական տարազով շուրջպարեր, կ'երգեն՝ Օր. Հ. ՔՆՆԱՁԵԱՆ եւ Գ. ԳՐ. ՊԷՇՅԷՐԵԱՆ, կը պարէ՝ Օր. ՀՐԱՆՈՅՇ ԳԱԶԱՉԵԱՆ։

Ժամը 12էն յետոյ կը սկսին եւրոպական պարերը։

Առաջնակարգ Օրքէսթր եւ Ճաշարան։

21րդ գաղթային զօրագունդի նուագախումբը կը նուագէ հայկական եւ եւրոպական եղանակներ։

ՄՈՒՏՔ՝ 7 ՖՐԱՆՔ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Արփիար Զթէյեան իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին, Բալու քաղաքի Վերաշինաց Միութեան, Մարսէյլի առաջնորդարանի ներկայացուցիչներուն, Ամերիկայի և Մարսէյլի ազգականներուն, բարեկամներուն որոնք անձամբ, նամակաւ եւ հեռագրով շնորհաւորեցին իրենց ամուսնութիւնը։

Մարսէյլ, 28 Նոյ․ 1934

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ Վ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ
ՀՕՅ ՆԱՐ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐԳԸ

(Երգ ու դաշնակի համար) Միակ հարազատ ու ամբողջականը

ԳԻՆ 12 ՖՐԱՆՔ

Կեդրոնատեղի՝ Հ. Սամուէլ Գրատուն, 51, Rue Monsieur le Prince. Paris. Մարսէյլի համար դիմել՝ Գ. Յ. Մայաքեանի, 101. Rue St. Jacques. Marseille.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Իսի Լէ Մուլինոյի «Զաւարեան» Ակումբին

Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ

16 դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին

2, Rue Alexandre Guilmantի սրահին սեց Մեթրօի կայարանին դիմացը

Կը ներկայացուին

«ՇԱՏԱԽՕՍ ՍԱՓՐԻՉԸ» եւ «ԴԻՒՄԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ»

Մուտք՝ 3 ֆրանք։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԴԻՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԷՆՍԷՆԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը, Կիր. կէս օրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

Salle JEAN GOUJONի ՄԷՋ

8, rue Jean Goujon Paris. Մէթրօ՝ **Champs Elysées**

Արտասանութ Օր. **Gisèle Aubry**ի կողմէ (Ֆօլի Պերժերէն)

Ընտիր Ճազ-Պանտ։ Կը մասնակցի ԱԼԻՍ նուագախումբը։

Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ Գին՝ 10 ֆրանք։

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՇԱՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

վաղը կիրակի 16 դեկտեմբեր կէս օրէ յետոյ ժամը 4—12

Շավիլի Սէն-Լազար կայարանին մօտիկը

rue Carnot փողոցին վերջաւորութեանը Թիւ 28

Restaurant à l'Ecusson Bleuի սրահին մէջ

ԱՐԱՄ ՉԱՐԸՔ (Վաւուանցի) կը խօսի Օմար Խայեամի մասին։

Կ'երգէ քառեակներ՝ ընկերակցութեամբ ԼաԵոնի.

Եւրոպական պարեր. ընտիր ճազ։ ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ։

Մուտք՝ 4 ֆրանք։

Հաղ. միջոց.— Շոգեկառք Սէն Լազարի կայարանէն իջնել Շավիլ։ Օթօպիւս Թիւ 1 իջնել Puits Sans Vin. Շավիլ։

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Brasserie Colbertի շքեղ սրահին մէջ

Մուտք.— Զոյգերու՝ 20 Ֆր.։ Օրիորդներու՝ 10 Ֆր.։ Այրերու՝ 15 Ֆր.։

ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐՈՒ ՁԵՐ ԳՆՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐԱՊԱՀԵՑԷՔ

ՓԱՐԻԶԻ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՄԵԾ ՎԱՃԱՌՔԻՆ

Նախագահութեամբ Տիկ. Մ. ԲԷԳԼԱՐԵԱՆի

ՇԱԲԱԹ 22, ԿԻՐԱԿԻ 23, ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ 24, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1934

ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ԷՆ 7

Foyer de la Musique Russeի սրահին մէջ

26, Rue de Tokio, Paris (16)

Métro: IENA, ALMA-MARCEAU Autobus AC, AH, BU, CA N. 1,2, 19

Կը վաճառուին կանացի եւ տղամարդու արդուզարդի առարկաներ, երախաներու հագուստներ, խաղալիքներ, ամէն տեսակի նուէրցու իրեր, նպարեղէն, թարմ եւ չոր պտուղներ եւայլն։

ԸՆԹԱՑԻԿ ԳԻՆԵՐՈՎ։ ՃՈԽ ԳԻՒՖԷ։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

15, Դեկտեմբեր, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, SALLE CHAPPEի մէջ rue Chappe

Կը ներկայացուի՝ «ԴԱՒԱՃԱՆՈՒԹԻՒՆԸ» դրամ 5 արար

Կը մասնակցին դերասաններ՝ Տիկին Ս. Նշանեան, Տէր եւ Տիկին Ղազարեան, Թրագօշ եւ սիրող դերասաններ՝ Օր. Մելինէ Գրիգորեան, Պ.Պ. Միքայէլ Գրիգորեան, Ե. Գարագաշեան, Վ. Քէչէճեան եւ Վ.-Տէր Վարդանեան ձ ուրիշներ։ Կովկասեան հագուստ, լուսարձակ, նոր տեքօռ, դերուսոյց Ղազարեան գեղարուեստական բաժինի վարիչ Թրաքօշ, ընդհ. պատասխանատու վարիչ Վ. Տէր Վարդանեան։

Տոմսերու գին՝ Ա. կարգ 10 ֆր., Բ. կարգ 7 եւ Գ. կարգ 4 ֆրանք։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (48)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

Թարգմ․ Ա․ ՀԱԲԷԼԵԱՆ Գրեց՝ ՐՕԼԸՆՏ ՏԷՆԻԷԼ

ԳԼՈՒԽ ԺԹ․

Սըր Ճօն Տէյվիտսըն երբ տուն հասաւ, մտքովը արդէն բանի մը դէթ որոշումը տուած էր․ պիտի խնդրէր Զարա Հայյամէն որ իր կինը ըլլայ։ Քանի մը օրերէ ի վեր միայն անիկա կը ճանչնար, բայց իր սէրը կը սկսէր Րիճընդ փողոցի առաջին հանդիպումէն։ Անոր դէմքը գինքը գրաւած էր այդ վայրկեանէն սկսեալ եւ միշտ անոր վրայ կը մտածէր։

Երկընտրանքն ու կասկածները բոլորովին փարատած էին․ համոզուած էր որ Զարա Հայյամ էր իսկապէս այն ինչ որ նաւապետ Նէլըրնը ըսած էր անոր մասին․— աշխարհի ամենատաղանդաւոր կիներէն մէկը։ Նաւապետը ըսած էր նաեւ որ աղջիկը իր վրայ կը մտածէ․ բան մը որ կրնայ ճիշդ կամ սխալ ըլլալ․ իրեն կը մնար այդ բանը երեւան հանել։ Ամէն պարագայի, ճիշդ կամ սխալ, անգամ մը որ առաջարկէր, աղջկան սպասուած պիտի ըլլար իր նպատակին անկեղծութիւնը որ ձեռքէն եկած չափով՝ կը փափաքէր անոր օգնել։ Ուրիշ կէտ մըն ալ կար, որ ամբողջ պատմութիւնը, սկիզբէն մինչեւ վերջը, պէտք է պատմէ Զարա Հայյամին։ Բան չպիտի դուրս ձգէր, նոյն իսկ իր հանդէպ ունեցած կասկածները անկեղծօրէն պիտի պատմէր։ Գիտէր որ «Մէնէն դժուար մասը Հ․ Ա․ին փլմութ ըրած այցելութիւնը պիտի ըլլար», աղջիկը անշուշտ պիտի սարսափէր, խորհելով որ ոստիկանութիւնը իր եղբօր վրայ կը կասկածի, ան մինչեւ իսկ պիտի մտածէր որ թերեւս եղբայրը կասկածելի արարք մը գործած է․ իր բոլոր ճարտարութիւնը ի գործ պիտի դնէր գինքը դարձնելու համար։ Բայց այնպէս մը պիտի համոզէ որ, նախ իրեն կատարելապէս վստահի, ու թերեւս բացարձակապէս կ'անգիտանայ Սպիտակ Արծուի ինքնութիւնը, բայց անմեղօրէն կրնայ ունենալ կարգ մը տեղեկութիւններ, որոնք պիտի նպաստեն իր եղբօր շուրջ եղած խորհրդաւորութեան բարձումին։ Սթէֆըն Հայյամի վերաւորուիլը, Սպիտակ Արծուի երրորդ անգամ գործած գիշերը եւ այդ մարդուն կողմէ գործածուած խորհրդանշանին Կլօրիայի սրահին մէջ գտնուիլը, հաստատուած իր քրոջը կողմէ թէ եղբօրը գրպանէն ինկած էր, այսուհետեւ երկու պարագաներ՝ լոկ որպէս գիպուած, չէին կրնար մէկ կողմ դրուիլ, այս դէպքերուն միջեւ կապակցութիւն մը կայ, թերեւս անմեղ կապակցութիւն մը։ Օգնական - ոստիկանապետ Հ․ Ա․ Տէյվիսի նման մարդու ձեռքերուն մէջ այդ տեսակ յայտնութիւններ, անշուշտ որ Սթէֆըն Հայյամը օձիքը ձեռք պիտի տար։ Սըր Ճօն փառք տուաւ երկինքին որ իր բարեկամը այդ յայտնութիւնը չունէր։

— Խորմս, ըսաւ ծառային, վերադարձէն անմիջապէս յետոյ, Օր․ Հայյամին անունը գնա եւ յարգանքներս հաղորդելէ վերջ ըսէ իրեն թէ ինծի համար քանի մը վայրկեան կրնա՞յ զոհել։

— Այո պարոն։ Խորմս կը վարանէր դուրս ելլել։

— Շուտ, խնդրեմ Խորմս։

Ծառան դարձեալ կը վարանէր։

— Ի՞նչ կայ Խորմս, հարցուց Սըր Ճօն մտահոգուած։ Օր․ Հայյամը աղէկ է, այնպէս չէ՞։

— Ես գոնէ այդպէս գիտեմ, պարոն։ Բժիշկին դէմքին մտահոգութիւնը անցաւ։ Փոքր խնդիր մը կայ պարոն, որ կարծեմ պէտք է ձեզի իմացնեմ․

Խորմս վերջին ծայր անձկալից երեւոյթով մը կեցած էր։

— Օր․ Հայյամը տեսնելէդ վերջը կ'ըսեմ, Խորմս։ Կ'ուզեմ գինքը անմիջապէս տեսնել։

Սըր Ճօն սկսած էր ձանձրանալ իր ծառային այս ընթացքէն։

— Ձեր արտօնութեամբ պարոն, կ'ուզեմ նախ պատմել, ըսաւ Խորմս յամառ կերպով։

Սըր Ճօն ուսերը ցնցեց։

— Շատ լաւ, միայն Աստուծոյ սիրոյն շուտ ըրէ։

— Իրականին մէջ երկու խնդիրներ կան, պարոն։

Խորմս դէպի իր տէրը քայլ մը առաւ եւ սկսաւ․

— Կը յիշէք պարոն, որ ձեր նախաճաշ ըրած ատեն Գ․ Տէյվիսը հոս եկաւ․․․ Նաւապետին հետ երթալնուդ յաջորդ առտուն։

— Այո, այո, լաւ, ի՞նչ կայ այդ մասին, ըսաւ Սըր Ճօն անհամբեր։

— Դուք Գ․ Տէյվիսին ըսիք թէ գիշերը հիւանդանոցը անցուցիք։

— Գիտեմ․․․ Գ․ Տէյվիսին իրապէս ուր ըլլալս չյայտնելու պատճառներ ունէի․ պատճառներ որոնք քեզ չեն վերաբերիր Խորմս, գոչեց Սըր Ճօն։

— Այո պարոն, այդպէս է, հետաքրքրութեան համար չէ որ կ'ըսեմ պարոն, միայն թէ Գ․ Տէյվիսը ինծի հետամտութեամբ եւ ես ալ անգիտակցաբար եղելութիւնը պատմած էի։

— Ըսել կ'ուզես որ անոր ըսիր թէ Նաւապետ Նէլըրնին հե՞տ գացի։

— Այո պարոն․ եթէ ատ էր մարդուն անունը։ Ըսի որ անծանօթ նաւապետի մը հետ գացիք, եւ ը, ը․․․ կարծեմ րսի նաեւ թէ ձեր չվերադառնալէն քիչ մը մտահոգուած եմ։

— Անիծուիս։

— Ներողութիւն կը ցաւիմ պարոն, եթէ սխալ բան մը ըրած եմ։ Չէի գիտեր որ այդ գիշերուան ձեր ճամբորդութիւնը ինչո՞ւ կ'ուզէիք գաղտնի պահել.

— Ոչ, ոչ, անշուշտ ոչ։ Կը հասկընամ, Խորմս, քեզ չեմ մեղադրեր․

Յայտնի է որ Գ․ Տէյվիսի ներկայութեան սուտ խօսեցայ․ Բայց այդ բանը ինչո՞ւ առաջուց ինծի չիմացուցիր։

— Պատեհութիւն չունեցայ, պարոն, նոյն օրն իսկ մեկնեցաք․

— Այո բայց մեկնելէս առաջ կըր նայիր բսել։

— Այո պարոն, այդպէս պէտք էր, եւ ինչո՞ւ, բայց շատ յուզուած էի, Մինչեւ հիմա այս մասին չյուշուած էի․ Մեկնած ըլլալը գիտնալս, արդէն մեկնած էիք։

— Հըմ, հասկցայ։ Լաւ, այլեւս եղածը չենք կրնար վերադարձնել։ Յաջորդ անգամ Գ․ Տէյվիսը տեսնելուս այդ դէպքը իրեն պիտի բացատրեմ

— Այո պարոն։

Խորմս տակաւին աւելի անհանգիստ կը թուէր, ուրիշ խոստովանութիւններ ալ ունէր ընելիք։ Սըր Ճօնին ուղղութիւնը կը գալարուէր։ Այն իրողութիւնը որ ինք Հ․ Ա․ին սուտ խօսած էր եւ անիկա Հ․ Ա․ գիտէր, իրեն համար նպաստաւոր լուրեր չէին, մանաւանդ հիմակ որ իր բարեկամին աջակցութիւնը պիտի խնդրէր։

(Շար․)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ — HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R C Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration — ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ — 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 – 70

ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Metro TOLBIAC

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 16 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ — DIMANCHE 16 Décembre 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2679 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶՐՈՅՑ ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

— Ինչո՞ւ միրապաշ դիրք բռնած էք այն շարժումներու մասին որ կը կատարուին բուն իսկ աշխատաւորներու նախաձեռնութեամբ։ Օրինակ՝ անգործներու կոմիտէն՝ Մարսէյլի մէջ, որ յայտնապէս բանուորական գետնի վրայ կանգնած, կը ջանայ պաշտպանել գործաւորներուն իրաւունքները։

— Թէ բանուորները իրենք պէտք է պաշտպանեն իրենց իրաւունքները՝ հասարակ ճշմարտութիւն մըն է որ ոչ քարոզի կը կարօտի, ոչ ալ համայնավարական հմտութեան։ Այս թերթը բազմաթիւ առիթներով բացատրած է այդ պարագան, եւ դեռ ամիսներ առաջ թելադրութիւններ կ՚ընէր այդ ուղղութեամբ։ Այս է ամէնէն գործնական ճամբան՝ սովորական ժամանակներու մէջ։

Արդ, բան մը փոխուած է 1934 նոյեմբեր 20էն ի վեր։ Կառավարութիւնը ինք շուարած՝ տնտեսական տագնապի եւ գործազրկութեան ծանրացումէն, կարգ մը տնօրինութիւններ սահմանեց, խորհրդարանէն ալ լիազօրութիւն ստացաւ եւ կը գործէ։ Պայքարը գործատիրոջ եւ բանուորին միջեւ չէ որ կը մղուի — այդ խնդիրը միշտ կայ — այլ վարչական իշխանութեան եւ գործատիրոջ միջեւ։ Կառավարութիւնը կը հրամայէ, գործատէրը կը գործադրէ։ Այս կացութեան մէջ, մենք չենք հաւատար թէ կարելի է բան շահիլ բանուորական ճակատ կազմելով եւ միթինկներ սարքելով։ Մանաւանդ որ, կառավարութիւնը եւ մամուլին կարեւոր մէկ մասը բուն իսկ Ֆրանսացի բանուորի սրտին կը խօսին,— Տղա՛ս, եթէ այսպէս չընենք, եթէ հարիւրին տասի օրէնքը չգործադրենք, դուն անօթի պիտի մնաս։ Իրականութիւնը կ՚ապացուցանէ թէ այս փորձութեան չի դիմանար նոյն իսկ ամէնէն կարմիրը։

— Բայց անոնց թերթերը եւ ճառախօսները ջերմապէս կը պաշտպանեն օտար բանուորներու իրաւունքը, ձաղկելով հրամանագրուած տնօրինութիւններն ու անիրաւութիւնները։

— Ճիշդ է, եւ մենք շնորհակալ ենք այդ պարտաճանաչութեան համար։ Անոնց ներկայացուցիչները ամէնէն կրակոտ եւ ըմբոստ ճառերը խօսեցան երեսփ. ժողովին մէջ։ Եւ սակայն... դուք լսեցի՞ք որ ընկերվարական եւ համայնավար բանուորները մերժէին աշխատիլ, երբ հայ կամ ուրիշ բանուորներ խմբովին կ՚արձակուէին։ Այսպէս, հայկական արհեստանոցէ մը մէկ հրամանի վրայ ճամբուեցան 30 – 35 հայ աշխատաւորներ, որոնք տասը տարիէ ի վեր հոն կ՚աշխատէին, եւ յաջորդ օրը Ֆրանսացի բանուորները եկան տեղաւորուեցան տեսակ մը յախորտանքով։ Աչքէդ արցունք չի՞ գար, երբ կը տեսնես այս կողմը իրականութեան։ Մինչդեռ, նոյն տեղացին ապահովաբար ձեռքէ պիտի քաշէր քեզ, եթէ գործադուլ հռչակած ըլլար եւ դուն փորձէիր երթալ աշխատիլ իր տեղը, պատասխանելով գործատիրոջ հրամանին։ Դեռ ո՞ր մէկ օրինակը յիշել։ Հացի կռիւ է եւ սկզբունքները շուտ կը մոռցուին...

— Սակայն ձեր առաջարկած միջոցն ալ խախուտ է։ Ի՞նչ գործնական օգուտ կը սպասէք պանազան ազերսագիրներէ, տեսակցութիւններէ եւ դիմումներէ, մանաւանդ այն ձեւով որ կը կատարուին մինչեւ հիմա։

— Մենք ոչ վարդագոյն երազներ կը հիւսենք, ոչ ալ հրաշքի կը սպասենք։ Կը ճանչնանք իրաւասու կազմակերպութեանց անդամներն ալ, իրենց կարողութիւններով եւ աշխատելու եղանակներով։ Օրը օրին յայտնած ենք ինչ որ կը մտածենք, լաւ կամ գէշ։

Բայց, խնդիրը այս է.— վարչական իշխանութիւնը որոշ քաղաքականութիւն մը կը վարէ, յուսալով դարման գտնել անտանելի կացութեան մը։ Այդ քաղաքականութեան ընթացքին, ան չի հանդուրժեր ո՛ր եւ է ընդդիմութեան, քանի որ խորհրդարանն ալ իր կողքին է, հանրային կարծիքին հետ։ Ուրեմն, անիրաւութեան զոհերուն դատը պիտի վարէ ա՛յն իշխանութիւնը որ, այսպէս կամ այնպէս, ճանչցուած է իբրեւ ներկայացուցիչ կամ օրկան։ Մենք դժբախտաբար չունինք մեր ըմբռնած իշխանութիւնը, կեդրոնացեալ եւ հեղինակաւոր։ Կը մնայ օգտագործել եղածը, Փարիզէն մինչեւ յետին գիւղաքաղաքը։ Օրինակ՝ Փարիզի միացեալ յանձնաժողովը, որ ձեւ ու մարմին առաւ պատահաբար, եթէ լրջօրէն գործի փարի, վերջ դնէ զանազան մարմիններու եւ խաչաձեւումներու, խորապէս ուսումնասիրէ կացութեան պահանջները եւ լաւ բազմաթիւ թելադրութիւններ, կրնայ կորիզը կազմել կեդրոնական իշխանութեան մը։ Մենք ոչ անուններու հմայքով տարուած ենք, ոչ ալ շռնդալից արարողութիւններով։ Մեզի համար անհրաժեշտը՝ այդ կորիզն է, որ պէտք է կազմուի գործին հաւատացող եւ աշխատանքի ընդունակ, աշխոյժ տարրերէ։ Այդպիսի օրկան մը միայն կրնայ տիրաբար վարել մեր դատը՝ կառավարութեան առջեւ, արժեցնել մեր կացութեան բացառիկ հանգամանքները եւ որոշ յաջողութիւններ ապահովել։ Կը կարծենք թէ նոյն իսկ ափյափոյ կատարուած դիմումները բոլորովին ապարդիւն չեն անցած։ Բայց պէտք է յարատեւել, այլ մանաւանդ ձեռնհասօրէն կազմակերպել ամբողջ գործը։ Այլապէս միացեալ յանձնաժողովն ալ պիտի դառնայ «պարապ վախտի խաղալիկ», ինչպէս բոլոր «երեւելեաց ժողովները»։

— Ուրեմն բանուորները ծալապատիկ պիտի սպասե՞ն, իրենց ճակատագիրը յանձնելով տխողոսաւոր ջոջերու բարեհաճութեան։

— Ոչ. անոնք ալ իրենց կարգին պիտի աշխատին որ ճեղքեր հրացուին, խարխափումները կամ կասկածելի մարզանքները դադրին, եւ բոլոր ճիգերն ու ձեռնարկները կատարուին մէկ բերնով, միեւնոյն բերնով։ Այս օրերը կ՚անցնին, բայց մենք միշտ պէտք պիտի ունենանք իրաւասու, կեդրոնական օրկանի մը։ Բոլոր միասին խորհինք ու գործենք, ճամբան հարթելու եւ ամէն տեղ միացեալ ճակատով երեւալու համար։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ

Հայ Դատի Միացեալ Յանձնաժողովը իր երրորդ նիստը գումարեց դեկտեմբեր 13ին, եւ լսեց կատարուած աշխատանքները։ Կը տեղեկանանք թէ նոր դիմումներ կատարուած են հեղինակաւոր անձերու, հայ բանուորներու կացութեան բարելաւման համար։

Կը թուի թէ յանձնաժողովը հետզհետէ պիտի դառնայ կեդրոնական մնայուն մարմին մը. այնպէս որ նախընտրելի է դիմումները կատարել ուղղակի յանձնաժողովին, պատճառաբանուած եւ գրաւոր։

⁂ Մարդու Իրաւունքներու Դաշնակցութիւնը իր վերջին ժողովին մէջ զբաղեցաւ օտար բանուորներու հարցով եւ որոշեց շարունակել իր դիմումները, որպէսզի աւելորդ խստութիւններ խնայուին։ Ժողովին ներկայ էր նաեւ Ա. Խատիսեան։

ՕՐԻՆԱԳԻԾ ՓՈՂՈՑԱՅԻՆ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Երեսփ. ժողովին քաղաքային օրէնսդրութեան յանձնաժողովը վերջացուց իր քննութիւնը՝ փողոցային ցոյցերու օրինագծի մասին։ Կառավարութեան ծրագիրը ընդունուեցաւ թեթեւ փոփոխութիւններով եւ հետեւեալ յաւելումով.— Հրամանագրով պիտի լուծուին այն բոլոր ընկերակցութիւնները որ զինեալ ցոյցեր կը կատարեն հրապարակի վրայ, կամ, առանց պատերազմական նախարարութեան արտօնութեան, զինուորական ծառայութեան կամ պատերազմի կը վարժեցնեն իրենց հետեւորդները կամ ուրիշներ, կամ, իրենց կարգապահութեամբ, կազմով, պետերուն իշխանութեամբ, համազգեստներով կամ խորհրդանշաններով կը ներկայացնեն մարտական հանգամանք, եւ կամ կը փորձեն վնասել Ֆրանսայի հողային ամբողջութեան կամ հանրապետական վարչաձեւին.

Կղերական տարազներու արգելքը եւ թուրք-յունական բարեկամութիւնը

o · o

ԲՈՒՌՆ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

Թրքական եւ յունական թերթերը կը շարունակեն վիճիլ կղերական տարազներու արգելքին առթիւ։ Երէկ հաղորդած էինք կարգ մը յունական թերթերու դիտողութիւնները։ Վերջին թղթաբերէն կ՚իմանանք թէ յուզումը չէ հանդարտած տակաւին։ Գաղթականներու կազմակերպութեան գործադիր մարմինը հետեւեալ կոչը ուղղած է Հելլէն ժողովուրդին.

— « Թուրք ժողովուրդին այս օրուան վարիչները, կեղծաւորաբար մեզի ձեռք երկարելէ վերջ չեն մոռնար հին մարդը։ Օրթոտոքսութեան տիեզերական գահը, զոր յարգեցին վայրենի աշխարհակալներն անգամ եւ փոխադարձ պահուն պաշտպանեցին միջազգային դաշնագիրները, բառ էութեան կը ճնշուի Թուրք երեսփ. ժողովի անարգ մէկ օրէնքով։

« Մենք, գաղթականներս, որ դեռ հազիւ տասը տարի առաջ այդ փառապանծ գահին հոգեզաւակներն էինք, կոչ կ՚ուղղենք Յոյներուն, անկախ իրենց կուսակցական համոզումներէն, կոչ կ՚ուղղենք յոյն զինուորականներուն, յոյն վաճառականներուն, յոյն արհեստաւորներուն, յոյն երկրագործներուն, յոյն բանուորներուն, կոչ կ՚ուղղենք վերջապէս ամբողջ հելլէնութեան, որպէսզի բոլորս մէկ միացած զոչենք մեր բռնաբարիչ դրացիներուն, զորս պահ մը մեր բարեկամները կարծեցինք, թէ համբերութիւնը սահման ունի եւ թէ Տիեզերական Պատրիարքութիւնը կրնայ վերնալ այն ատեն միայն, երբ քարտէսէն կը վերնայ Յունաստանը»։

Աթէնքի « Ակրոպոլիս » լրագիրը կ՚աղաղակէ.

— « Ինչո՞ւ համար սակայն զբաղիլ՝ ի վնաս մեզի մեր դրացիներուն սարքած խաղերովը։ Պէտք էր գիտցած ըլլայինք մենք, որ այս ցեղը, հին սուլթաններու փէսը հագնի թէ այսօրուան բարեկարգիչ վարիչներու Ֆրաքը, անփոփոխելի կերպով թշնամական զգացումներ կը սնուցանէ Յոյներու հանդէպ եւ ոչ մէկ ատեն ու ոչ մէկ բանի սիրոյն չի փոխեր զանոնք։ ... Պէտք է գիտնալ սակայն, որ կրօնական տարազի այս խնդրոյն՝ Յունաստանի համար գոհացուցիչ եղանակով լուծումէն միայն կախում պիտի ունենայ հելլէնեւ-թուրք համաձայնագրերուն հետագային եւս ի զօրու մնալը կամ պատռուիլը»։

Թուրք թերթերուն զայրոյթը

Թուրք թերթերը իրենց զայրոյթը կը յայտնեն այս աղմուկին առթիւ.

Մէնթէշէի երեսփոխան եւ « Ճումհուրիէթ »ի խմբագրապետ Եունուս Նատի գրել կուտայ.

— Չեմ գիտեր ինչո՞ւ, տարազի օրէնքը հաճելի չթուեցաւ Յոյն պատրիարքարանին եւ Յունաստանի մեր հարեւաններուն։ Կը զարմանանք որ հայրենակից մը՝ յոյն պատրիարքը տարազի համար աջ ու ձախ կը դիմէ։ Նոյնպէս զարմանք կը պատճառեն այս առթիւ հելլէնական թերթերուն բրած հրատարակութիւնները որոնք երկու ազգերու առողջ բարեկամութիւնն անգամ կը մոռնան։ Շատ անիմաստ աղմուկ մըն է ասիկա, որ գաւաթ մը ջուրի մէջ փոթորիկի անգամ չի նմանիր։ Կարելի՞ է միթէ տարազին այնքան արժէք տալ, — որպէս թէ կրօնքը ձեռքէ պիտի ելլէ եթէ փոխուի ան։ Այս տեսակ մտածում մը կատուներուն անգամ ծիծաղը կը շարժէ։

Ինչո՞ւ այն իմաստը կուտան թէ որպէս թէ միայն յոյն կրօնականները նըկատի առնելով մշակուած է օրէնք մը, որ տրամաբանական հետեւանք է լաիքութիւնը ջնջող եւ մէտրէսէներն ու թէքքէները փակող յեղափոխութեան մը։ Մենք աշխարհիկ պետութիւն մըն ենք եւ կրօնքը կապեցինք ամէն մարդու հոգիին, տունին եւ ամէնէն վերջը աղօթատեղին։ Ո եւ է մէկու ծուռ չենք նայիր իր դաւանանքին համար։ Ինչո՞ւ կրօնականները իրենց տարազով փողոց ելլեն եւ ուրիշներու աչքին փուշի պէս մխուին։ Եթէ կրօնականներու մէջ կայ յարգելի նուիրականութիւն մը, կրօնական տարազը մինչեւ փողոց տանիլը պէտք է սեպել անկրթութիւն մը որ աչքացի կուտայ այդ նուիրականութեան։ Մենք գիտենք թէ ի՞նչ կ՚ընենք եւ մազաչափ չենք դպչիր ո եւ է մէկու իրաւունքին։ Մեր կատարած գործը ամէն տեսակէտով մարդկային եւ յառաջդիմական է։ Ասոր համար հանդարտ է մեր խիղճը։

Ամէնէն շիտակ ճամբան է աչքի առջեւ ունենալ այս պարագաները եւ հրաժարիլ անտեղի խօսքերէ որոնք կրնան վնասել բարեկամութեանց։ Կը յուսանք թէ այսպէս պիտի ըլլայ »։

⁂ Իտալական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ կղերական տարազի արգելքը ներշնչած է... Հայազգի Գարախան, որ այժմ խորհրդային դեսպան է Թուրքիոյ մէջ։

ՕՐԷ ՕՐԻՆ

ԾԱԽՈՒ ՄԱՐՄԻՆ

Մնացու ոչխար էինք, երէկ, Թուրքիոյ մէջ։

Այստեղ ալ՝ աշխատանքի միս. ցնոր տնօրինութիւն։

Մինչեւ որ հնչէ ժամը եւ դառնանք թնդանօթի միս, հովանաւորութեամբ կազմ եւ պատրաստ հրամանատարներու.

Այսքանը գիտէի արդէն։ Բայց երէկ նոր բան մըն ալ սորվեցայ։

Հաստափոր «Թան»ը, աշխարհիկալ եւ կիսապաշտօնական, որ բուն իսկ Ֆրանսայի ազգային եւ տնտեսական շահերուն համար վնասակար կը գտնէ օտար աշխատաւորներու հեռացումը, իր վերջին (երրորդ) յօդուածով նշանաւոր հաշիւ մը կը ներկայացնէ։

Կ՚ապացուցանէ թէ օտար բանուորները հարստութեան աղբիւր են ոչ միայն իրենց աշխատանքով, այլեւ իբրեւ կազմ եւ պատրաստ մարմին։

Զիասկցա՞ք։ Լսեցէք։ Բժիշկ մըն է որ բացատրեր է «Թան»ի։

— « Եթէ արտասահմանէն չափահաս բանուորներ բերած չըլլայինք, պիտի հարկադրուէինք զանոնք շինել. այսինքն աշխարհ բերել, մեծցնել եւ կրթել։ Եթէ տնտեսական տեսակէտով քննենք, իւրաքանչիւր աշխատաւոր արժեգին մը ունի։ Մեր թղթակիցը 25 տարեկան չափահասի մը արժեգինը կը հաշուէ 300.000 ֆրանք։ Արդարեւ, պէտք է հաշուել աղջիկներու եւ մանչերու ծնունդները, կորուստները, այսինքն մահերը եւ վիժումները, բժշկական ծախքերը, պահպանման եւ կրթութեան բոլոր ծախքերը։ Այս թիւը չափազանցեալ կ՚երեւայ մեզի. բայց ստոյգ է որ եթէ Ֆրանսա ինք արտադրած ըլլար այն հարիւր հազարաւոր աշխատաւորները զորս կազմ եւ պատրաստ ներածեց արտասահմանէն, միլիառներ ծախսած պիտի ըլլար»։

Ուրեմն, հասկցաք թէ ի՛նչ կ՚արժենք ես, դուն, միւսը,— բոլոր օտարականները։

«Թան»ի հետ, միւս թերթերն ալ, երբ այս հարցը արծարծեն, միշտ կը յիշեն թէ Ֆրանսացին չի սիրեր զաւակ ունենալ, կամ ունենալ մէկէ աւելի։

Ո՞վ պիտի քաշէ ծնելու, մեծցնելու, կրթելու չարչարանքը։

Բայց, ի՞նչպէս պիտի լեցուի երկիրը։ Ո՞վ պիտի մշակէ դաշտերը։ Ո՞վ պիտի բանեցնէ մեքենաները։ Մանաւանդ որ, Ֆրանսացին ամէն գործ չի կատարեր։

Ահա օտարականը, կազմ եւ պատրաստ,— բանուորցու, զինուորցու, մնացու, փեսացու։ Ընդունակ՝ բոլոր տաժանելի կամ հանելի աշխատանքներու.

Ո՞վ կրնայ մրցիլ օտարին հետ, իբրեւ հասուն եւ անմրցելի աղբիւր՝ ինչպէս ճարտարագործական, նոյնպէս մարդկային արտադրութեան ասպարէզին մէջ։

Մե՜ղք որ Գաղթ. Միացեալ Յանձնաժողովը «Թան»ի չափ ալ սրատեսութիւն չէր ունեցած, երեւան հանելու համար մեր այս անգնահատելի արժանիքը,— կազմ եւ պատրաստ մարմին՝ գործելու համար ձեռքով, ոտքով, գլխով եւ մնացեալով։

ՎԱՀԷ

Կիրովի սպաննիչը անձնասպան եղաւ

Լէնինկրատէն կը հեռագրեն դեկտեմբեր 14 թուականով — Նիկոլայեւ, Կիրովի սպանիչը, անձնասպան եղաւ բանտին մէջ, «սիւպլիմէ» խմելով։ Բժիշկները ամէն միջոց փորձեցին, հականեխիչով ստամոքսը [illegible], բայց կարելի չեղաւ փրկել եւ Նիկոլայեւ մեռաւ գիշերը։

9658 գործազուրկ մէկ շաբթուան մէջ

Աշխատանքի նախարարութեան վերջին տեղեկագրին համաձայն, դեկտեմբեր 3ին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 384.841, իսկ նախորդ շաբթուն՝ 375.183։ Ուրեմն մէկ շաբթուան մէջ աւելցած է 9658 հոգի։ Միեւնոյն շաբթուն 2176 օտար աշխատաւորներ հեռացած են Ֆրանսայէն, եւ միայն չորս հոգի նոր եկած են։ Անցեալ տարի դեկտեմբերի միեւնոյն շաբթուն գործազուրկներու թիւն էր 269.618. ուրեմն աւելցած է 115.223 հոգի։

ՀԻԹԼԷՐ ԾԱՆՐ ԱՐԿԱԾԻ ՄԸ ԿԸ ՀԱՆԴԻՊԻ

Հիթլէր Պրէմէն գացած էր արարողութեան մը նախագահելու համար։ Դէպի Պերլին վերադարձին, իր նստած կառախումբը, որ շողեկիով կը սուրար, զարնուեցաւ ինքնաշարժ հանրակառքի մը որ գերաստններ կը փոխադրէր։ Ընդհարումը ահռելի էր։ Ինքնաշարժը ջախջ ու փշուր եղաւ, 15 հոգի տեղն ու տեղը մեռան, իսկ հինգ հոգի ծանր վէրքեր ստացան։ Կառախումբէն մարդ չվնասուեցաւ։

»»»· ·«««

ՌՈՒՍԱԿԱՆ «Փոսլէտնիա Նովոսթի» թերթին մուտքը արգիլուեցաւ Թուրքիոյ մէջ, « թշնամական գրութիւններ հրատարակած ըլլալով »։

ԷՆԿԻՒՐԻԷՆ կը գրեն թէ կառավարութեան որոշումով, օտարներն ալ « պայ » եւ « պայան » (պարոն եւ օրիորդ կամ տիկին) պիտի կոչուին այսուհետեւ։ — Որոշուեցաւ ընդհ.-հիւպատոսները կոչել «քոնսոլոս», քարտուղարները՝ «պիթիջէն»։ Հանրօգուտ շինութեանց գործավարութիւնը պիտի կոչուի [illegible]։

200 ՄԻԼԻՈՆԻ խարդախութեան մը հետեւանքով, դատի քաշուած է դանիացի սեղանաւոր մը, Եահանէս Մոլլէր։ Թերթերը կը գրեն թէ Սթավիսքիի երկրորդ տպագրութիւնն է այս մարդը, որուն դէմ ձերբակալման հրամանագիր հանուած է 1926ին, բայց կարելի եղած է խափանել, 100.000 ֆրանք միջնորդչէք վճարելով նախկին նախարարի մը.

ԿԸ ՀԵՐՔՈՒԻ այն լուրը թէ կաթոլիկ կղերականները պիտի հեռանան Թուրքիայէն, կղերական տարազներու արգելքին հետեւանքով։

ԳԵՐՄԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ եւ ուրիշ բարձրաստիճան պաշտօնեաներ անցեալ կիրակի փողոցէ փողոց պտտելով, հանգանակութիւն կատարած էին ի նպաստ գործազուրկներու եւ կարօտեալներու։ Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, հանգանակութեան գումարը եղած է 23 միլիոն ֆրանք, ինչ որ կը նշանակէ բնակիչ գլուխ 30 սանթիմ։

ԼԻԹՈՒԱՆԻՈՅ ՄԷՋ դատի քաշուեցան 126 Գերմանացիներ, իբրեւ դաւաճան։ Ատեանը կազմուած է սպաներէ։ Քսան օտար թերթեր թղթակիցներ ղրկած են, այս դղրդալից դատավարութեան առթիւ։

ՓԱՐԻԶԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ելմտական յանձնաժողովը առջի օր նիստ գումարելով, որոշեց առ այժմ չդիմել տուրքերու յաւելման։ Նախահաշիւին բացը պիտի գոցուի ուրիշ միջոցներով։ 300 միլիոն ֆրանք պիտի ծախսուի վատառողջ բնակարանները քանդելու համար։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ (Ամերիկա) վճարման երկրորդ վեցամսեան էր երէկ, 15 դեկտ.։ 13 պարտականներէն վճարեց միայն Ֆինլանտա, որուն պարտքն է 228.538 տոլար։ Միւս 12 ազգերուն մասնավճարի գումարն է

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐԻՆ ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

═ 0—0 ═

Կար ժամանակ մը, երբ մարդիկ արհամարհանքով կը դիտէին աշխատանքը։ Արդարեւ, պատմութեան այդ շրջանին, աշխատաւորը այն «գոքուրծն էր»,— յիշեցէք Օշականի «Խոնարհները», — որ կ'ապրէր իր ճակտին քրտինքով, եթէ սակայն իրեն տրուէր ... քրտնելու առիթ մը որ եւ է աշխատանքի մէջ։ Աշխատանքի այս ծանօթութեան վրայ կը ճնշէ աստուածաշնչական խօսքը. «Քրտամբք երեսաց քոց կերիցես զհաց քո» (Գիրք Ծննդոց, Գլ. Գ. 19)։ Եւ ահա աշխատանքը վարկաբեկուած,— երբայական աւանդութիւնը անոր կուտայ գերութեան, զատապարտութեան, տառապանքի հանգամանք։ Այս սխալը, սակայն, յաւերժացուցին 1848 Թուականներու յեղափոխականները, որոնք աշխատանքի ծանօթութեամբ կը հասկնային Ֆիզիքական, մասնաւորաբար դնդերային տառապանք մը։ Անոնց հանգանակը,— աշխատանքի ազատութիւն,— իրենց պայքարով եւ յաջորդական յաղթանակներով՝ ղարձաւ տեսակ մը փառաբանութիւն Ֆիզիքական աշխատանքի. Բանուորը, այն որ արհեստ մը ունի կամ քրտինք կը Թափէ դնդերային սաստիկ ոգորումներով, զանազան իրաւունքներ ստացաւ աշխատանքի շուկային վրայ։ Ու քաղաքական այս խաղին մէջ, աշխատանքի ծանօթութեան տրուեցաւ միայն ու միայն այն որ աշխատանքը կը խորհրդանշուի դնդերային ուժի սպառումով։ Ժամանակակից արուեստը խրացուց այդ տեսակէտները, եւ ամէն քանդակագործ, երբ ուզէր ներկայացնել աշխատանքը, մարմարին կուտար պատկեր մը պիրկ դնդերներու եւ կաշմրուռն Թեւերու։

Կը Թուի Թէ երբայեցի դպիրներէն մինչեւ ժամանակակից ընկերվարականները, աշխատանքի ծանօթութիւնը հիմնական յեղաշրջութիւն չէ կրած եւ կը մնայ, առաւել կամ նուազ չափով, վարկաբեկ։

Ծանօթութիւններու ուրիշ ճամբով մը, սակայն, կը տեսնենք որ կ'աստուածայնանայ աշխատանքը։

Հոմերական շրջանին, Թագաւոր կամ իշխան, բոլորը, լծուած էին աշխատանքի։ Այսպէս Հոմերոս կը պատմէ Թէ ի՛նչպէս Ոդիսեւս մրցումի կը կանչէ ուրիշ մը հնձելու համար արտ մը, ամբան երկար օրերուն, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, առանց նոյն իսկ իրենց բերանը բան մը դնելու։ Ոդիսեւս կը պարծենայ ըսելով Թէ վոյգ մը եզով ի՛նչքան ուղիղ ակօսներ գիտէ բանալ եւ հերկել հողը։ Նրջանիկ այս շրջանին, Թագաւորներու զաւակները հովիւներ էին անպայման։ Սրբազա՛ն էր աշխատանքը եւ կը վարկաբեկուէր միայն այն որ չէր աշխատեր։ Պէտք է խոստովանիլ, որ կիներու սովորութեան մէջ չկար տունէ դուրս աշխատանքը։ Իսկ աղջիկները, տունէ դուրս մէկ աշխատանք միայն կը ճանչնային,— այգեկութքը։

Սակայն, հելլենական աշխարհակալութիւնը, եւքէն, եղծեց աշխատանքի այս սէրը։ Սոկրատի շրջանին, արհեստաւոր մը չէր կրնար մտնել պետական ասպարէզ կամ ազնուական շրջանակներէ ներս։ Աշխատանքը արհամարհանք միայն կը ներշնչէր այլեւս։ Արեւելեան քաղաքակրթութիւնը սկսեր էր ազդել հելլենականին վրայ։ Ճղնաւորներու ճակատագրապաշտ վարդապետութեան հետեւողու- Թեամբ,— որ կը Թելադրէր հրաժարիլ ճիգերէն, անձնատուր ըլլալ ծուլութեան եւ հրճուիլ ներհայեցողական դինովութեամբ,— Աթէնքի ազնուականներն ալ սորվեր էին գինովնալ իրենց գգայարանական տեսիլներով, համոզուած Թէ պէտք խաթարուէին այդ տեսիլները՝ եթէ նուիրուէին Ֆիզիքական աշխատանքներու։

X

Բարդ հարց մըն է որ կը դնէ աշխատանքի գաղափարը(*)։

Նախ, Թէ աշխատանքը անպայման կապուած է տնտեսական մտահոգութեան, ոչ մէկ խօսք։

Կը յիշեմ, մեր նախակրթարանին դասագիրքերէն, հետեւեալ խօսքը, զոր կ'արտասանէինք Թութակաբար.

Ինչո՞ւ կ'ապրիս,
— Աշխատելու համար։
Ինչո՞ւ կ'աշխատիս,
— Ապրելու համար։

Արդարեւ ապրելու պահանջը, զոր մեր մէջ կ'արթնցնեն կարգ մը զգայութիւններ, անօթութիւն, ծարաւ, գոյութիւնը պահպանելու բնազդը,— մեզ կը մղէ աշխատելու։ Թաղըէ, որքան ալ առաջնորդուած ըլլայ հեգնանքով մը, իր զգայապաշտութիւնը կը հիմնէ մէկ գործարանի վրայ (ըստամոքս), հիմնելով վարդապետութիւն մը, որուն բանաձեւը կը բերէր. նորէն, Ֆոնտինէլ Ստամոքսը, Messer Gaster, այն հերոսն է, որ ոչ միայն աշխատանքի վարպետն է բոլոր արհեստներուն մէջ, այլ եւ ներշնչողը արուեստներուն։ Սակայն, ստամոքսի պաշտամունքը, որուն կարելի է վե- րանել Մարքսի վարդապետութիւնը՝ եթէ պարզացնենք զայն բոլորովին,— Ստալին, վերջերս, այդ էր որ կը կատարէր բացատրելու առեն ընկերվարական պետութեան բարոյականը, «ով կ'աշխատի, նա կ'ուտի»,— չի՛ կրնար դառնալ միակ հանգանակը աշխատանքին, եթէ չենք ուզեր անբարոյացնել աշխատանքը։

Ինչպէս գրական քննադատութիւններու մէջ կը կատարէի յաճախ, անհրաժեշտ կը գտնեմ հոգեբնախօսական պայմաններ փնտռել տրուած այս հարցին, աշխատանքի վարդապետութեան մէջ։

Աշխատանքի լաւագոյն եւ Թերեւս առաջին պայմանն է վայելքը, հաճոյքը կամ սէրը։ Այդ պայմանն է միայն, որ աշխատանքը կը փրկէ անբարոյացումէ։ Այստեղ հասարակ hédonisme մը չէ որ կ'առաջնորդէ զիս, այլ կեանքի իմաստն իսկ։ Վասնզի մեկնութիւնը, զոր կուտամ վայելքին կամ հաճոյքի, բոլորովին տարբեր է զասական ըմբռնումներէ։ Այսպէս կ'ընդունիմ Թէ հաճոյքներ կան, որոնք տառապանք են էութեամբ,— ի՛նչ հարկ օրինակներու, նոյն իսկ հաճոյք մըն է ամէն տառապանք։ Տրգէտ մը կրնայ այս տեսակէտները կապել ախտաբանական երեւոյթներու։ Կը կրկնեմ Թէ բարոյացուցիչ է այն աշխատանքը միայն, որ կ'ենթադրէ հաճոյք մը Ֆիզիքական իր սպառումին իսկ մէջ։ Այս ծանօթութեամբ, աշխատանքը կ'ազնուանանայ եւ կ'ազատագրուի աստուածաշնչական աւանդութեան մը վարկաբեկումէն։Այս ծանօթութեամբ՝ կը մարդկայնանան «խոնարհները», կը գեղեցկանան «քրքուրծները», զորս քաղքենի բարոյական մը զատապարտած էր ընդհանուր արհամարհանքի։

X

Հետաքրքրական էր քննել աշխատանքի բարոյականը եւ պատմութիւնը հայ ժողովուրդին մէջ։

Առաջին իսկ ակնարկով, կը Թուի Թէ հայ ժողովուրդը կը նոյնացնէ աշխատանքը եւ հաճոյքը։ Աւատապետական շրջանին, մեր առանձնաշնորհեալ դասակարգը, որ նախարարներն ու իշխաններն էին, կարելի չէ ենթադրել Թէ անգործ կը նստէին,— ընդհակառակն, ապահովաբար անոնք էին որ կը հայթայթէին Հայաստանի այնքան նշանաւոր կալուածները։ Եւ յետոյ, ցորենի փոխադրութիւնը որ կը կատարուէր Եփրատով դէպի Ասորեստան,— լաստերով կ'իջնէին հարաւ, ու ջորիներով կը վերադառնային երկիր,— կ'ենթադրէ աշխատանքի խոշոր երակ մը, որուն կապուած էին ոչ միայն վերին, այլ եւ զանազան դասակարգի մարդիկ։

Բայց քննենք այն շրջանը, որ մեզի աւելի մօտիկ է։ Աշխատանքի մեր երգերը կը մատնեն Թէ հայ ժողովուրդը ո՛րքան կը սիրէ «բանիլն ու գաւիլը»։ Աշխատանքի մեր երգերը կը բաժնուին երկու դասակարգի.— Նախ անոնք որ գրուած են ընկերային - տնտեսական մտահոգութեամբ, ընդհանուր բաշխէ մտաւորականներու կողմէ (Աղայեան, Իսահակեան, եւն.), երկրորդ անոնք որ հիւսուած են «աշխատանքը իբրեւ հաճոյք» ներշնչումով, գրեթէ միշտ ժողովուրդին կողմէ։

Այս վերջին երգերու շարքին կը պատկանին մեր կալի երգերը, հնձւորներու երգերը եւ մեր բոլոր «հոռովէլ»ները։ Այս շարքէն՝ անձնաւոր մըն է Լոռի գաւառին «Գութա- ներգը», զոր դաշնաւորած է Կոմիտաս վարդապետ։

Քանի կը կարդամ այս երգը, այնքան կը խանդավառուիմ, ու չե՛մ կրնար։ Չկայ ժողովուրդ մը, որ ունենայ այսքան կատարեալ երգ։ Ամբողջ օփերա մըն է,— տեղը չէ բացատրել այս երգին կառուցուածքը.

Առաջին առթիւ կը Թուի Թէ, հին հելլենական հաղներգութիւններու ձեւով, մէկ դերակատար ունի գործողութիւնը, բայց շուտով կը տեսնուի, որ գործողութեան կը մասնակցին արտաւորներու բազմութիւն մը, մանկալներ, կերակուր բերողներ, ու կենդանիները, ու բնութիւնը։ Հրաշալի՛ք մըն է այս,ուրիշ բառ կարելի չէ տալ։ Հիացում պիտի պատճառէր Եւրոպացիներուն, եթէ բեմադրուէր այս գութաներգը իբրեւ օփերա։ Բայց չենք դիներ մեր նիւթէն,— այստեղ գլխաւոր մաճկալը, որ բռներ է «պապին գութանը», կը խօսի, կ'երգէ, կ'երազէ բոլորովին գինովցած այն աշխատանքէն, զոր կը կատարէ։ Այս պահուն, հիացումէս ու խանդավառութենէս մազերս փուշ փուշ կ'ըլլան՝ երբ կը հետեւիմ գութաներգին,— հայ մաճկալն է, որ, քրտինքը ճակտին, առաւօտեան զով օդին մէջ բուրվառելով իր քրտինքին շոգին, ջիգերու եւ դնդերներու պրկումով, տառապագի՛ն հաճոյքով, պարթեւահասակ կանգնած՝ իր գոմէշներուն, հարսներուն եւ մաճկալ զաւակներուն միջեւ, քուրմի նման, պատարագաւորի նման, ազատ բնութեան մէջ, գունավառ երկինքին տակ, կ'աշխատի եւ կ'երգէ.

Օրհնեա՛լ է Աստուած ...
Հօ՜յ, ռաւէ՜լ ա, հօ՛, ա՛...

X

Հիմա, հայ գիւղացի, լքեր ես օտար ափերը։ Զեւքէդ առին մաճդ ու եզներդ։ Դուն որ աշխատանքը ճանչցար իբրեւ աստուած, իբրեւ միակ վայելքը, որ կեանքը կուտար քեզի, հիմա զրկուած ես անուշ աշխատանքէդ ալ։

Աշխատա՛նք կ'աղաղակես, ինչպէս երախան իր անօթութիւնը։ Դուն որ արեւելքի ժողովուրդներուն մէջ՝ տնտեսական կարողութեամբդ դիմադրեցիր բոլոր կործանարար եւ անբարոյացուցիչ գաղափարներուն եւ երբեք չուրացար աշխատանքը իբրեւ աստուածութիւն, ահա մատնուեր ես զործազրկութեան։ Ծայլեր են Թեւերդ, կապեր են ձեռքերդ, որպէսզի չաշխատիս։ Վասնզի իմացան, վերջապէս, Թէ ո՞ւր պահած ես ուժդ։ Ինչպէս, բառ աւանդութեան, Սամսոն իր ուժը կը պահէր մազերուն մէջ, դուն ալ կը պահէիր քու բազուկներուդ մէջ,— կ'աշխատէիր եւ կը գինովնայիր.կ'աշխատէիր եւ կը զօրանայիր։ Հիմա այդ ուժդ է որ կ'ուզեն ցամքեցնել, որպէսզի ջամքիս պատմութեան մէջ։ Երէկ կ'երգէիր.

Հառովէլ տուէք,
Ջարկամ փախցրէք

Հիմա չարկամները պաշարեր են քեզ, կապեր եւ անդամալուծեր։ Ի՛նչպէս չանիծել զանոնք.

Ա՜յ ձեր տունն աւրի

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Աշխատանքի հարցին մասին գրուած գիրքեր շատ կան,— ոմանք, սակայն, տեսակէտ ջնջելու համար գրուած են, ոմանք ալ՝ շատ միակողմանի։ Լաւագոյն աշխատութիւններէն կը յիշեմ քանի մը հատ.—

André Liesse,— Le Travail։ Գեղեցիկ գործ մը, ուր աշխատանքը քննուած կ'առնուի որքան հոգեբանական եւ կենսաբանական երեսներով, նոյնքան տնտեսական եւ ընկերաբանական հայեցողութեամբ։

Georges Renard,— Le travail dans la Préhistoire.

Gustave Glotz,— Le travail dans la Grèce Ancienne.

Paul Louis,— Le travail dans le monde romain.

Այս երեք գործերը, որքան ալ անգնահատելի, կը զբաղին Աշխատանքի պատմութեամբ։

René Ménard et Claude Sauvageot,— Le Travail dans l'Antiquité, 2 հատոր. (Հողագործութիւն, Ճարտարարուեստ, Ճարտարապետութիւն, գեղարուեստ)։ Դասական ուսումնասիրութիւն մը, որ աւելի Աշխատանքի նկարագրութիւնն է, դարերու մէջէն։

Ch. Féré,— Travail et Plaisir։ Կը պաշտպանէ տեսակէտը, որուն կը յարիմ, բայց կը զբաղի հոգեմերձնական քիչ մը շատ գիտական փորձերով։

Այստեղ պէտք է յիշել նաեւ

Gl Lombroso,— La Rançon du machinisme։ Մանաւորաբար այն գլուխով, որ պրպտում մըն է ճարտարարուեստական աշխատանքին, դարերու մէջէն։

ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑ - ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ

═ 0—0 ═

Միսաք Մեծարենցի ստեղծագործութիւնը («Ծիածան», «Նոր տաղեր», «Ոսկի արիշին տակ» եւ հատորներէն դուրս մնացած տասնեակ մը քերթուածներ), երկու հիմնական խումբի կարելի է բաժնել.— Հովուերգական եւ քնարերգական քերթուածներ։

Ընդհանրապէս տարբեր մարդերու վերաբերող բանաստեղծութեան այս երկու տարրերը Մեծարենցի մէջ հաւասար կարեւորութեամբ եւ ընտանութեամբ զարգացեր են Թէեւ, սակայն դժուար է ճշդել շատ անգամ, Թէ ո՞ւր կը սկսի առաջինը եւ ո՞ւր կը վերջանայ երկրորդը։ Որովհետեւ անիկա բազմաթիւ քերթուածներ ունի, որոնք ներշնչուած են այդ երկու գործօններու անմիջական Թելադրութեան տակ։

Եթէ հովուերգութիւնը բնութեան երգն է եւ մարդկային հոգիին կարօտն ու պաշտամունքը արտաքին աշխարհի իրերուն հանդէպ, եւ հետեւաբար առարկայական է, քնարերգութիւնը ընդհակառակն, հոգիին հարազատ երգն է, ենթակայական իր ձգտումներով ու տարրերով։

Միսաք Մեծարենց արուեստագէտ հոգիի մը բոլոր Թրթռացումներով, շնորհն ունեցեր է աննիւթական յաջերէն արձակելու բանաստեղծութեան այդ զոյգ արձագանգները։

Մեծարենցի ենթակայական երգերը իր եսի պաշտամունքին նուիրուած չեն սակայն։ Եսասէր երգիչը չէ ինքը, որպէսզի ողբայ իր ճակատագիրը միայն, իր վիշտն ու տառապանքը։ Ջախջախող յոյնախոհ ու մարդկային, իր քնարը ուրիշներուն համար կը Թրթռայ։ Փղոսկրէ աշտարակի արուեստագէտն ալ չէ։ Հազիւ Թէ կարող կը սկսի իր հոգիին ողբերգութիւնը, երբ հորիզոնը կ'ընդարձակուի եւ աչքերուն առջեւ կը պատկերանայ մարդկային ողբերգութիւնը։ Այլասիրական այս գիծը ամէնէն զգայուն երակը կը դառնայ անոր քնարերգութեան, միշտ յաւատեա, հակառակ ողբերգական վիճակներու բազմաթիւ ձեւերուն, անանց տարիքի, սէրի եւ ցեղի խորութեան։ Ենթակայական գիծը դարձեալ կը նսեմանայ իր մէջ, երբ իր հոգիին համար խնդրած եւ փնտռած խաղաղութիւնը, ուրախութիւնը, լոյսն ու արեւը, երգն ու խօսքը, յաւէտինն ու գոհունակութիւնը ամէնուն համար կը բաղձայ, բոլոր կարօտաբաղձ հոգիներուն, քերթողներուն ու մշակներուն, լոյսի եւ երջանկութեան կարօտ բոլոր էակներուն։ Մարդկայնական եւ համայնական հզօր երգի մը երեւէջներով կը ներկայանան այսպէս Մեծարենցի այն քերթուածները, որոնց մէջ ան կը խօսցնէր «Արդի մարդուն հայր մերը» եւ «Ըլլայի»ներու շարքը։ Եւ այս տարիներ առաջ, երբ հազիւ Թէ իր մտքի հորիզոնին հասեր էին նոր գրականութեան (աշխատաւորական գրականութեան) ճառագայթները, այն գրականութեան, որուն այսօրուան ներկայացուցիչները, տարիներ առաջ, չէին կրնար գուշակած ըլլալ անոր տարողութիւնը եւ կարելիութիւնները։

Մեծարենց կը հպատակէր արուեստագէտի իր բնազդներուն միայն, եւ անկէ կը ստանար հայ հովուերգութեան եւ քնարերգութեան համար, մարդկայնական, Թարմ եւ նոր երգեր։ Տառապանքի վեհութեամբ, կը յանդգնէր «Արդի մարդուն հայր մերը», Տուր ինծի Տէ՛ր» «Երջանկութիւնն անանձնական» երգերգողը, առմէնուն նայուածքին մէջ եւ ամէն օր, ուրախութեան եւ երջանկութեան ճառագայթը ողջունելու այնպէս ինչպէս ծաղկաստանի մը մէջ ծաղիկ կը ժողվենք ..

Ճշդելէ յետոյ Մեծարենցի ենթակայական քերթուածներուն առարկայական բնոյթը, որով դարձաւ մեր գրականութեան մէջ տաղանդաւոր հովուերգակ ու քնարերգակ բանաստեղծը, տեսնենք Թէ արուեստի ուրիշ ինչ տարրեր իրենց նպաստը կը բերէին անոր ստեղծագործութեան

Նախ եւ առաջ երկնչած պաշտամունք տոհմային աւանդութեանց եւ լեզուական գանձերուն հանդէպ։

Ցողուածներու այս շարքին մէջ, երբ մանուկ եւ պատանի Մեծարենցին կենսագրութեան քանի մը յատկանշական գիծերը կը ճշդէինք, գիտել կուտայինք, Թէ անոր հոգին անգիտակից Թաքուն ուժերու կախարդական շղթայքին մէջ բանտուած, գրական եւ դիպարուեստական առաջին ազդեցութիւններու տակ, կ'արթննար նոր իրողութիւններու եւ երազներու համար Ակնի խօսքով, մանկական եւ պատանեկան տարիներու յիշատակները, մայր անմիջական ներգործութեան շնորհիւ իբրեւ բառ, խօսք, հէքեաթի մանիկներ, այլաբանութիւն, գաղափար եւ ռիթ, տեսարան ու պատկեր, յաւելիքին կ'առնէին, ու կը դառնային կենդանի առաղձ, որուն վրայ հեռացնէլ պիտի քանդակէր իր քերթուածներուն ամբողջ շէնքը, լոյսով ու ճառագայթներով պիտի օծէր դիւցական կեանքին հրաշքը, եւ հի՛ն ազգի պէտի փչէր անոնց վրայ։ Այս մայրին մէջ էր, որ Մեծարենց կրցաւ անեղանագործի մը պէս աշխատիլ, յղկել իր նիւթը, եւ տոհմային գոյնն ու դիծերը արձանացնել քերթուածներու մէջ, իբրեւ լոյս եւ ստուեր, բոյր ու Թոյր արշալոյս եւ վերջալոյս, ծառ ու ծաղիկ, ծննդավայրի բնութիւնը իր ամբողջ կուսութեան մէջ։ Նմանօրինակ քերթուածներու մէջ, Մեծարենց Ակնայ Անտառներու ազդեցութեան եւ ներշնչումին ենթարկուած էր։ Գիւղական աշխատանքի պահերը, եւ անոնց հետ կապուած ներքին հոգերը, ուրախութիւն Թէ տրտմութիւն, որոնք հեռահեռ տոհմային աւանդութիւններու կարգը կը դասուին, իբրեւ Մըշակութենական մեր երբեմնի հովուական գիւղական կեանքին, մանրիմ տեսիլներու կը փոխուէին քերթողին հոգիին մէջ։ Այս շարքէն են «Ծիածան»էն «Շերամին նինջը», «Մտերիմ տեսիլներ», «Այգերգ», «Տապի նոպաներ» եւ «Նոր Տաղեր»էն՝ «Ջրտուքը» իրենց գեղեցիկ եւ ամբողջական պատկեր

Անիկա կը զգայ հայրենի բնութիւնը։

Հայրենի բնութենէն չկար երեւոյթ մը կամ վիճակ մը որ անոր սրտին խօսած չըլլար։ Հաս արդէն քերթողը կը ներկայանայ բնութենապաշտ մը Թուածներու յաւելի արգաւանդ մը արեւով Թրծուած խուրձի մը նման, որուն մէջ, իրարու քով կը միացնէր հայրենի դաշտերէն հնձուած հասկեր ու ծաղիկներ։ «Բանաստեղծը, կ'ըսէր, բնութեան ցոլացումը պէտք է ըլլայ։ Թէ ոչ բանաստեղծ չէ իրապէս. քերթուածները իբրեւ բառ պէտք է ...

ՍՐԳԻՍՄԱՆՔ

ՄԱՐԶԱՀԱՆԴԷՍ

Կիրակի օր, Գուա Գարպարի նորակառոյց հսկայ մարզադաշտին մէջ — որուն շինութիւնը տեւեց 15 տարի — տեղի ունեցաւ Փարիզ Գիրպ Գուշանի եւ Օլէմփիք Լիոն տը Գանեչօ խումբերուն միջազգային մեծ մրցումը, որուն այնքան առենէ ի վեր կը սպասէր մարզասէր աշխարհը։ Անիկա մեծագոյն մրցումն էր եւ յաղթական կողմին պիտի տրամադրուէր տեղերքի բաժակը, մէջը լեցուն պաղ ջուրով

Մրցումը պիտի սկսէր ժամը երկուքուկէսին։ Ժամը տասնին արդէն Փարիզի եւ արուարձաններու ամէն կողմերէն ժողովուրդը հեղեղի նման բռնած էր խուժել դէպի մարզադաշտ։ Մարդիկ մարախներու նման կը խուժէին Մեթրոներէն դուրս։ Մօտաւորապէս հարիւր կինոր կոխկռտուեցան, հօթանասուն այրեր խեղդուեցան, իսկ ութ-տասը հոգի ալ կորսուեցան։ Ժամը մէկին ինքնաշարժերով, հանրակառքերով, օթօպիւսներով, օթօքարերով խուռներամ բազմութիւններ սկսան տեղալ։ Հասանատուած էին եւ ըսեք հարիւր կիչեներ, ժողովուրդին տոմսակ հասցնելու համար։

Ժամը երկուքին, T.S.F.էն յայտնեցին որ ամբողջ Փարիզ քաղաքին մէջ մնացած են միայն երեք հոգի։ Առաջինը՝ բանտարկեալ մը, երկրորդը անդամալոյծ մը եւ երրորդը՝ անկուսի հայ գրագէտ մը։

Ճիշդ որոշեալ ժամուն դաշտ իջան մարզիկները, կապոյտ եւ նարնջագոյն շապիկներով, որոնց վրայ մետաքսահիւս կը նշմարուէին իրենց պատկանած փրոֆէսիոնէլ խումբերուն անուան սկզբնատառերը։

Ցանցավառութիւն մը պայթեցաւ։ Ծափահարութիւնները տեւեցին աւելի քան հինգ վայրկեան։

Մարզիկները իրար սիրալիր բարեւեցին եւ իրենց մազին մէջ լաւ մը իրարու հայհոյելէ վերջը՝ ուղղուեցան դէպի պատուոյ օթեակները, որոնց մէկուն մէջ, սինմազարդ, նստած էր նաեւ «Ցառաջ»ի մարզական Թղթակիցը, Հրանտ Սրապեան, մամուլի ներկայացուցիչներու կողքին։

Էնվալիտէն արձակուած Թնդանօթի մը ազդանշանին վրայ սկսաւ մրցումը։

Գնդակը արձակուած էր։

Մարզիկները կ'եռային տապուրի կաթսաներու նման։

Ներկաներուն սիրտն ալ գնդակի վերածուած՝ կը խաղար մարմիններու մէջ. կ'ելլէր, կ'իջնէր, կ'երթար, կուգար։ «Ցառաջ»ի Թղթակցին սիրտը ինկաւ իր երիկամունքի լաբիւրինթոսին մէջ։ Իսկ իմ սիրտս անկում մը ունեցաւ եւ գնաց կորսուիլ ստամոքսիս ... անդունդին մէջ։

Օլէմփիք խումբէն Լըֆէվըր Ասլամ գնդակը ոտք անցուց եւ նետեց իր ընկերոջ Րօշֆուքօ տը Քառթէլի։ Այս վերջինն ալ երբ կ'ուզէր փառ մը տալ Բարպառա Փօսթա Իոալացիին՝ յանկարծ Քօչոն Թալայմէր վրայ հասնելով, ճարպիկ խաղով մը խլեց գնդակը եւ ուղղեց զայն դէպի արեւելք։ Օլէմփիքի բերդին կողմը։ Երկու կողմերէն, հինգ վեց հոգի հասնելով, ստեղծուեցաւ պայքար մը, որու ընթացքին մարզիկները ցայց տուին իրենց ոգեւորութիւնը ուռքերուն եւ անոնց մատներուն մէջ պահուած ամբողջ հանճարը։ Այս խմբական ոտնամարտին մէջ դուրս ելաւ Ումպէրթօ Աքօբաչեանի՝ կոտրած սրունքով։ Անարէ Սերանօ ալ կոտրած էր իր աջ ոտքին բթամատը։ Կարմիր Եաչէն քանի մը հոգի վաղելով՝ Միլանցի մարզիկը հեռացուցին մարզադաշտէն։ Անարէ Սերանօ սակայն, հերոսական չարժումով մը, հանեց իր ձկնորսական գծելին եւ միակ հարուածով մը կտրեց իր ոտքին բթամատը ու նետեց ժիւրիին կողմը։ Այդ մատը իբրեւ մարզական մասունք պիտի փոխադրուի Ողիմպոս լեռը, ուրկէ ծագում առին աստուածները եւ իրենց այնքան սիրած մարզական խաղերը

Խաղը վերսկսաւ։

Գնդակը քանի մը վայրկեան տարուբերուեցաւ յաջակողմ եւ յահեկողմ։ Երբ դաշտին կեդրոնն էր հասած՝ Քօչոն Թալայմէր յարձակեցաւ վարազի մը նման եւ այնպիսի ուժգին հարուած մը տուաւ որ գնդակը բարձրացաւ օդին մէջ, ամպերէն վեր։

«Ցառաջ»ի Թղթակիցը իր Օմէգա ժամացոյցով հաստատեց Թէ քառորդ ժամուան մէջ միայն գնդակը վար իջաւ։ Դեռ գետինը չէր դպած գնդակը, երբ Օլմօ Տիկար, Փարիզ գլխաւոր որ սատան յօրջորջուած է, ցատկեց Փալթօ Փականինիի վրայ, կանգնեցաւ անոր ուսերուն եւ հարուած մը տուաւ... գնդակը խելակորոյս ուղղուեցաւ դէպի Օլէմփիքի բերդը։ Ժողովուրդը իր վիզը երկարած էր ու պատրաստ էր «կո՜լ» աղաղակելու՝ երբ Ֆրանսուա Վանտալ, եօթը մէթր հեռուէն, օդային Թռիչքով մը հասնելով այնպիսի ուժգնութեամբ հակահարուած մը տուաւ գնդակին որ, այս վերջինը անմիջապէս փոխեց իր ուղղութիւնը եւ Թռաւ ու անյայտացաւ։

Գնդակը ոչ եւս էր։

Բիւրաւոր մարդիկ գործի լծուեցան գտնելու համար գնդակը։ Ամէն փնտռտուք զուր անցաւ։ Յանդաւառութեան յաջորդած էր սրտաբեկում մը։

Օդանաւորդ մը որ այդ միջոցին իր սուսերական շրջան մը կ'ընէր մարզադաշտին վրայ, լուր զրկեց Թէ գնդակը Փարիզի կեդրոնին ուղղութեամբ կ'երթայ օդին մէջ։ Հարիւրաւոր կառքեր եւ հեծելանիւներ դէպի Փարիզ ուղղուեցան։ Ժամ մը վերջ մարզիկ վերադարձած էին։ Գնդակը ինկած էր Փարիզ, Գուլվառ Օսման, «Հայ Տնտեսական կեդրոն»ին վրայ, ջախջախելո՛վ անոր ապակիները կը

Գ. Յանդառեան օդային նախարարութեան ճաշկերոյթ մը եւ խնդրագիր մը պիտի տայ այս առթիւ։

Գնդակը կրկին մարզադաշտ նետուեցաւ.

Տաքութիւնը սկսած էր։ Սրունքներ կը խառնուէին իրար, ոտքեր ոտքերու կ'անցնէին, ծունկեր կ'ելլէին ու կ'իջնէին։ Գնդակը աջ, ձախ, ձախ, աջ, վեր, վար տատանումի եւ դէկ- զակ ճամբորդութեան մը մէջ էր

Ալպէր Գուշտոիեռ, Բէլըր Փուլէն, Մօրիս Մարշալ (Փարիզէն) իսկ Լէօն Բոնար, Հանրի Լուի Սավինեար եւ Փալթօ Փականինի (Օլէմփիքէն) հանդէս բերին ոյժի, վարպետութեան ու շահեկան ապացոյցներ կոտրեցան ալ ծի՛ լէն ծունկը, իսկ Սավինեարի ալ Փաղպարոյ նոտր ջախջախուեցաւ։ ... բերին որպէսզի երկուքն ալ վախարերին հիւանդանոց։ Այս իրական մարզիկները սակայն, գեղազգնական յաղթանակով մերժեցին ամէն հանդստութեան ու դարմանում, պատուոյ դաշտին վրայ։ Խաղը շարունակուեցաւ խանդաւառ ...

Անձնանոց ... գիրքին վերջին էջերուն մէջ կը գտնենք ցանկ մը, ուր արձանագրուած են անուններն այն գերիներուն, զորս Եւրոպա բերած է Հայր Ժուհաննօ։ Այդ գերիներուն մէջ կը յիշատակուի «Յովսէփ Մուսոլինի, Մեսինացի, 43 տարեկան, գերի 16 տարիէ ի վեր»։

Ապահովաբար այս գերին մեծ պապն է Մուսոլինիի։ Այնպէս որ եթէ Հայր Ժուհաննօ խելք չընէր ճամբորդելու Պոլիս եւ գերիներ գնելու Թուրքերէն, Տուչէն հիմա պիտի հեծէր Թուրք աւատապետի մը լուծին տակ, փոխանակ դառնալու տէրը ամբողջ Իտալիոյ։

...

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ո՞վ է Ֆաուստ

Կէօթէի այս հերոսը ապրա՞ծ է երբեք, թէ երեւակայական անձնաւորութիւն մըն է։

Այս հարցը, որ այնքան զբաղեցուցած է միտքերը, կը լուծուի Օր. Ժընըվիէվ Պրանքիի մէկ գործով — Ֆաուստ չորս դարերու մէջ։

Կէօթէի հերոսը կենդանի անձնաւորութիւն մըն է, որ ապրած է եւ, նախ քան Կէօթէ, իր կեանքով զբաղեցուցած բազմաթիւ գերման գրագէտներ եւ փիլիսոփաներ.

Տոքթ. Ֆաուստ ե՞րբ ծնած է, յայտնի չէ, սակայն կը հաստատուի, որ մեռած է 1544 թուականէն առաջ։ Անծանօթ կը մնայ նաեւ ծննդավայրը — ոմանք կ՚ըսեն թէ ծնած է Վուրթէմպէրկ, բայց ոմանք ալ՝ Հոլանտա, եւ դեռ Ֆաուստի ծննդավայրը ցոյց կու տրուի չաւեթրու կողմէ ...

...

Հիսուս-Քրիստոս վէպը

Ժամանակ առ ժամանակ, Ֆրանսական գրականութեան մէջ կը ծագի Հիսուս-Քրիստոս վէպը։ Երբեմն հաւատային կամ միջնորդական ... քըն է, որ կը յարձակի Հիսուսի վրայ, երբեմն Հիսուսի խմացականութիւնն է որ կը յարձակի հաւատքի վրայ։ Ու ի՞նչ էր, ժամանակ մը, ռոմանթիզմի եւ դասականութեան վէճը։

Հիմա վէճը դրուած է տարբեր ձեւով մը։ Հիսուսեան իմացականութեան կողմնակիցները ոչ միայն կը մնդեն Հիսուսային միջակէթի վերականգնման վրայ, այլ եւ կ՚առարկեն թէ Մ՚իսթիքայը եւ Տանթէն կը պատկանին իրենց։

Այս յանդուգն տեսակէտը, որ կը յեղաշրջէ Ֆրանսական գրականութեան պատմութիւնը, ...

...

...վայրը, որ համաշխարհային կարեւորութիւն կը ներկայացնէր, որովհետեւ այնտեղ էր, որ շփման մէջ կը մտնէին երկու աշխարհներ,— Արեւելքն ու Արեւմուտքը. Քնարերգութեան ներշնչումն ալ, արեւմն, եթէ հոն էր որ մաքսաւոր ջերմութիւն մը կը ստանար, իր ծագման մէջ պիտի ունենար ապահովաբար տարրեր Հիսուսէն թէ հարաւէն, արեւմուտքէն թէ արեւելքէն։

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ՄԵԾ ՊԱՊԸ

«Տէկպաճյի մէջ կը կարդանք.—

Վաճառքի հանուած է Մինապեանի մատենադարանը, որ Փոքր Ասիոյ պատմութեան վերաբերեալ ամէնէն հարուստ հատորները կը պարունակէ։ Հետաքրքրական բազմաթիւ գիրքերու հետ կը գտնենք նաեւ Հայր Ժուհաննոյի մէկ գործը, տպուած Փարիզի մէջ, 1732ին,— Ճամբորդութիւն ի Պոլիս, գերի գնելու համար։ Այս

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ

— o

Ես սիրում եմ քո ամէն մի թիզ հողը,
Որն արիւնով, քրտինքով եմ լուացել,
Ուրեղ կեանքն է այժմ աճել, թերթ
բացել,
Որտեղ ծնւեց երգիս ամէն մի տողը։
Այդ հողում չէ՞ն խամրժակն ի՞նչ
ներկեր,
Տխտղակած ի՞նչ խոտերի վերջ —
չում,
Ջուրը խոչուն, յորձրոռոթ լեռներ
լուիլ,
Ցայթանքի խլրտալին ի՞նչ երգեր։
Ի՞նչ գինուփին, ի՞նչ բերկրանք է
քերթողին,
Զուար լինել, երգել փառքը այդ հողի։
1934 նոյեմբեր

ԱՀԱԶԱՆ

Խորհրդային իմ երկիր,
Խորհրդայի՜ն Հայաստան,
Թող չչաչի քո դէմքին
Ո՛չ մի օտար խոյլացան,
Ո՛չ մի բռունցք բռնակալ,
Ո՛չ մի ախրաղ ու չարկամ,
Ո՛չ ոք չի տայ քեզ դրախտ,
Ո՛չ խենթ երազ, ո՛չ արքան։
Մօտ թող լինի իմ երգին
Կարօտներդ հարազատ,
Խորհրդայի՜ն իմ երկիր,
Խորհրդայի՜ն Հայաստան։

Գ. ՄԱՀԱՐԻ

ՆՄԲ.— Հայաստանի խորհրդային վարչաձեւի տարեդարձին առթիւ, Ե. Հայաստան հրատարակած էր քանի մը ոտանաւորներ, զորս գրած էին երեւանի երիտասարդ գրողները։ Բոլոր այդ ոտանաւորները գեղօններ էին, նուիրուած Հայաստանի։ Յաջող էին այս երկուքը։ Ե. Չարենցի, Վ. Նորենցի եւ Ն. Զարեանի ոտանաւորները յիմար բաներ էին բոլորովին։ Այս վերջիններին գրածին առթիւ, կը խորհինք թէ իր գրաքննադատութիւն կոչելու համար՝ հաջելու պէտք չունի անդրադառնալ։

ՄԻ ԵՒ Է ԳԱՂՈՒԹԻ ՈՒԺԸՆ ՎԵՐ ՁԵ ԿՐԿՆԱՊԱՏԿԵԼ, ԵԹԱՊԱՏԿԵԼ ԻՐ ՆԱԽԱՍԻՐԱԾ ԹԵՐԹԻՆ ՍՊԱՌՈՒՄԸ, ՈՐՊԷՍԶԻ ԱՆՄԻՋ ՄԻՋՈՑ ՈՒՆԵՆԱՆ Վ.ՃԱՐԹՎԻ ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵԼՈՒ, ԼՐԱՑՆԵԼՈՎ ԲՈԼՈՐ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ։

ՏԵՂԱԿԱՆ ՄԻՋԻՆ ԹԵՐԹ ՄԸ ՄԻԱՅՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷԿ ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՏԱՎԱՃԱՌԷՆ ԿԸ ՍՏԱՆԱՅ«ՅԱՌԱՋ»Ի ԱՄԲՈՂՋ ՏԱՐԵԿԱՆ ԵԿԱՄՈՒՏԸ, ՈՐ ԿԸ ԲԱՂԿԱՆԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԷ, ՀԱՏԱՎԱՃԱՌԷ ԵՒ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐԷ

ԱՐԴ, ՆՈՅՆ ԹԵՐԹԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ՍՊԱՌՈՒՄԻՆ ԵՒ ԿԱՆԽԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԷՆ ԶԱՏ, ԻՐԵՆՑ ԿՈՆԱԿԻ ՈՒՆԻՆ ԲԱԺԱՆԵՏԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ՄԻԼԻՈՆՆԵՐՈՎ, ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ԳԱՂՏՆԻ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐ՝ ԱՆՀԱՇԻՒ։ ԵՒ ՍԱԿԱՅՆ ՏԱՐԻՆ ՔԱՆԻ ՄԸ ԱՆԳԱՄ ԿՈՉԵՐ ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿԵՆ, 20 — 30 — 50,000 ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ ՃԱՐԵԼՈՒ, ՖՈՆՏԵՐ ԿԱԶՄԵԼՈՒ, ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍԱՐՔԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ.

ՉԱՓԱԶԱՆՑ ՀԱՄԵՍՏ Է ՄԵՐ ՊԱՀԱՆՋԸ — ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ ՄԸ ԳՏԻՐ։

...

...մէջ սակայն կրցայ իր հոգին... հաւնել։

Վերը կը շարունակուէր խաղը ...

...

Ստացաւ քառասուն միլիոն Ֆրանք եւ ոսկի բաժակ։

Իսկ Սրապեան, որ Օլէմփիքի կողմնակից էր, ...

...

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

154,501,438 տոլար։ 1932 դեկտեմբերէն հաշուելով՝ անոնց անվճար պարտքերու գումարը կը հասնի 628,964,000 տոլարի։

« ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆ » կոչուած ընկերակցութեան դէմ բողոքագիր մը ներկայացուց Ռարպինի խորհրդային հիւպատոսը, զանազան դէպքեր յիշելով։ Այս կազմակերպութիւնը կը գործէ բոլշեւիկներուն դէմ, եւ Լէնինկրատի վերջին ահաբեկումն ալ անոր կը վերագրուի։

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ եւ արտաքին նախարարը Փէյլթա գացին եւ արժանացան մեծ պատիւներու։ Մամուլը մեծ կարեւորութիւն կուտայ այս այցելութեան։ Կը յիշուի թէ քանի մը շաբաթ առաջ ալ Հունգարիոյ վարչապետը Վիէննա գնաց։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ—ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ միացեալ ճակատը որոշեց մեծ միթինկներ գումարել Փարիզի եւ գաւառներու մէջ, պայքարելու համար Ֆաշականութեան դէմ։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

«ՎԱՐԴԱՆ» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը այսօր կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 2.30ին Café de la Gareի մէջ, Ամբոնվիլ։ Կը հրաւիրուին մեր շրջանի բոլոր ընկերները։

Կը խօսի ընկեր ԼԵՒՈՆ ՁՕՐԻԱՆԵԱՆ

ԵՐԵԿՈՅԹ—ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. Խաչի Անիէռ Գոլա Քոլոնպի մասնաճիւղին կողմէ, 22 դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին.

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ-ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Մարսէյլի ԽԱՐԲԵՐԴԻ եւ ՑԱՐԱԿԻՑ ԳԻՒՂԵՐՈՒ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր կիրակի երեկոյ ժամը 8·30ին Սալոն ժէն ժագ. 4, *rue St. Jaques*.
Ղեկավարութեամբ Գ. Մ. ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆԻ կը ներկայացուի զաւեշտ մը։
Երգ, նուագ, արտասանութիւն եւայլն։
Գ. ՑԼՐՑԼՐԵԱՆ իր սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերէ իր *սազով*։
Մուտք՝ 3 ֆրանք։

ՄԱԽՈՒ է շատ նպաստաւոր գինով սափրիչի խանութ մը՝ սրդիական բոլոր կազմածները, թիկնաթոռ, հայելի եւն։ Մանրամասնութեանց համար դիմել երեկոները ժամը վեցէն վերջ, իսկ շաբաթ, կիրակի եւ երկուշաբթի ամբողջ օրը Գ. ՇԻՐՎԱՆԵԱՆի, 32, Պուլըվար Բոտէն, *Իսի լէ Մուլինօ.*

FILMS RECOMMANDÉS

ՓԱՐԻԶԻ ՆԱԽԸՆՏՐԻ ՍԻՆԵՄԱՆԵՐԸ

ՑԱՑՏԱԳԻՐ 10—20 *ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ*

- EMPIRE. 2 heures de Music-Hall et le cavalier Lafleur
- MARIGNAN. Les nuits moscovites (Harry Baur, Annabella)
- MARIVAUX. Tartarin de Tarascon (Raimu)
- MOULIN ROUGE. L'Auberge du petit dragon (Albert Préjean)
- IMPERIAL. Un homme en or (Harry Baur)
- OMNIA CINE INFORMATIONS. Actualités mondiles — Les gratte - ciels de l'Arabie du sud
- VICTOR HUGO. Un homme en or — Malacca
- ROYAL. Mam'zelle Spahi (Noël-Noël)
- BARBES. Chabichou (2ème époque de Sidonie panache)
- BELLEVILLE. Arlette et ses papas — La grande experience
- CAPITOLE. Chabichou (2ème époque de Sidonie panache)
- DEMOURS. Chabichou (2ème époque de Sidonie panache)
- EXCELSIOR. Chabichou (2ème époque de Sidonie panache)
- FEERIQUE. Sidonie panache — Grande dame d'un jour
- LECOURBE. Sidonie panache (1er film) — Grande dame d'un jour
- LOUXOR. Chabichou (2ème époque de Sidonie panache)
- LUTETIA. L'école des contribuables — Adémai Joseph
- LYON. Chabichou (2ème époque de Sidonie panache)
- MAGIQUE. Sidonie panache (1er film) — Grande dame d'un jour
- MAINE. Sidonie panache (1er film) — Grande dame d'un jour
- METROPOLE. Chabichou (2ème époque de Sidonie panache)
- MONTPARNASSE. Chabichou (2ème époque de Sidonie panache)
- MOZART. Chabichou (2ème époque de Sidonie panache)
- PALAIS DES GLACES. Sidonie panache (1er film) — Grande dame d'un jour
- PATHE ORLEANS. Sidonie panache (1er film) — Grande dame d'un jour
- RECAMIER. Sidonie panache (1er film) — Grande dame d'un jour
- ROCHECHOUART. Chabichou (2ème époque de Sidonie panache)
- SAINT CHARLES. Sidonie panache (1er film) — Grande dame d'un jour
- SAINT MARCEL. Les bleus de la marine— Sur scène: Charlotte Dauvia dans son tour de chant
- SELECT. Chabichou (2ème époque de Sidonie panache)

BANLIEUE

- ALHAMBRA D'ASNIERES. Si j'étais le patron — Les Malabares
- CASINO DE CLICHY. L'Imperatrice rouge (Marlène Diétrich)
- COLOMBES. Chanson de Paris — L'Ami Fritz
- KURSAAL AUBERVILLIERS. Si j'étais le patron — Série 7
- KURSAAL BOULOGNE. Ces messieurs de la santé — La 5ème empreinte
- OLYMPIA DE CLICHY. Symphonie inachevée — Jalousie
- PATHE CINEMA PALACE (Boulogne). L'Amour en cage — La grande experience

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՌՈՍՏՈՄ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
Տեղի կ'ունենայ 22 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս
Vincennesի Salle de Fêteի ԳԵՂԵՑԻԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

27, Rue des Laitières

Métro: La Tourelle. Nationէն երկու կայարան անդին
(Սրահը կը գտնուի՝ մէթրոյէն 50 քայլ հեռու։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԲԱԳՈՍԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆ
Պիէս կը ներկայացուի՝ ***ԹՈՂ ԼԻՆԻ, ՆՈՒՇ ԼԻՆԻ***
Զաւեշտը, ընկերակցութեամբ նուագի։ երկու ժամ անընդհատ ծիծաղ։
կէս գիշերէն վերջ կը նուագէ MARIO DELFIի
Orchestre Argentinի ջէզ մասը։
Զանազան անակնկալներ։ Հայկական պարեր։ Արտասանութիւն։
Ճոխ պիւֆէ. ամենատարսնորէն աժան։
Բոլոր տոմսերը իրաւունք ունին թոմպոլայի
ՄՈՒՏՔ 6 ՖՐԱՆՔ

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ *Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՇԱՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*
Այսօր կիրակի *16* դեկտեմբեր կէս օրէ յետոյ ժամը *4—12*
Շավիլի Սէն-Լազար կայարանին մօտիկը
rue Carnot փողոցին վերջաւորութեանը թիւ 28
Restaurant à l'Ecusson Bleuի սրահին մէջ
ԱՐԱՄ ՁԱՐԸՔ (Վարանդցի) *կը խօսի* Օմար Խայեամի *մասին։*
Կ'երգէ քառեակներ՝ ընկերակցութեամբ Խանոնի
Եւրոպական պարեր. ընտիր ճաշ։ ձուկ եւ գինի պատուէրի սիւֆէ։
Մուտք՝ 4 ֆրանք։
Հաղ. միջոց.— Շոգեկառք Սէն Լազարի կայարանէն իջնել Շավիլ։ Օթօպիւս թիւ *1* իջնել Puits Sans Vin, Շավիլ։

ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐՈՒ ՁԵՐ ԳՆՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐԱՊԱՀԵՑԷՔ

ՓԱՐԻԶԻ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ
ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՄԵԾ ՎԱՃԱՌՔԻՆ
Նախագահութեամբ Տիկ. ***Մ. ԲԷԳԼԱՐԵԱՆի***
ՇԱԲԱԹ 22, ԿԻՐԱԿԻ 23, ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ 24, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1934
ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ԷՆ 7
Foyer de la Musique Russe*ի սրահին մէջ*
26, Rue de Tokio, Paris (16
Métro: IENA, ALMA-MARCEAU Autobus AC, AH, BU, CA N. 1,2, 19.

Կը վաճառուին կանոցի եւ տղամարդու արդուզարդի առարկաներ, երախաներու հագուստներ, խաղալիքներ, ամէն տեսակի նուէրցու իրեր, նպարեղէն, թարմ եւ չոր պտուղներ եւայլն։
ԸՆԹԱՑԻԿ ԳԻՆԵՐՈՎ։ *ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ։*

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ***ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ*** ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
6 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1935 ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ
Salle des Ingénieurs Civilsի ՄԵԾ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
19, Rue Blanche, Մէթրօ՝ **Blanche** եւ **Trinité.**
ՄՈՒՏՔ ԱՅՐԵՐՈՒ 8 ՖՐԱՆՔ. ԿԱՆԱՆՑ 5 ՖՐԱՆՔ.
Տոմսերը կը ծախուին հայ սափրիչներու մօտ եւ սովորական տեղերը։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Dameme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

([illegible]) Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 18 Décembre 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2680 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՓԻԼՈՆԱԻՈՐ ՓՈՐՁԱՆՔԸ

— o—o —

Առնուազն եւրոպ *բարեկամութեան* կղերականն է որ իր բթամտութեամբ եւ նենգութեամբ տակն ու վրայ կ'ընէ ոչ միայն գաղութ մը, այլ եւ կը խայտառակէ ժողովուրդը իր բնակած երկրի հանրային կարծիքին առջեւ։

Առաջինը կը ճանչնաք արդէն,— Ղեւոնդ արք. Դուրեան, որուն անխոհեմ շարժումները եւ եկեղեցական վախճանը երկուքի բաժնեցին ամերիկահայ գաղութը։

Երկրորդը՝ Թուրէն եպ. Մանասեան է, [illegible] առաջնորդը, որ ամէն միջոց փորձելէ յետոյ, պաշտօնանկ եղաւ Երեսփ. Ժողովին կողմէ եւ գլուխն առաւ գնաց Երուսաղէմ։

Երրորդը եւ ամէնէն գարշելին կը կոչուի Կարապետ եպիսկ. Մազլումեան։ Պարտիզակցի, ամբողջ Նիկոմիդիոյ շրջանէն, Պանտրմայէն մինչեւ Արնիֆ, չանաչուած պարկեշտ մարդ մը, որ լաւ խօսէր այս անուղղայ կղերականին մասին։ Ան է որ, տասը տարիէ ի վեր, խռովայոյզ վիճակի մը մէջ կը պահէ յունահայ գաղութը, թէեւ միայն Հին Յունաստանի եկղ. հովիւն է։ 1924ին, մեր ընկերներն ալ սխալեցան, մասնակցելով անոր առաջնորդական ընտրութեան։ Բազմաթիւ ծանր մեղադրանքներ կան իր մասին, տեղական իշխանութիւնը ինք ամբողջ թղթածրար մը կազմած է, կասկածելի փախկանկատութեամբ հասկցնելով թէ լաւ կ'ըլլայ որ բեռները կապէ եւ երթայ։ Բայց Մազլումեան, յամառ՝ ինչպէս ջորի մը, կը շարունակէ ընդդիմանալ եւ «գործել»։ Ու պաշտպաննե՞րն ալ կը գտնէ իր ճամբուն վրայ. մարդիկ որ կը փորձեն մաքրել անմաքրելին, կարծելով թէ ատ ըսել է Դաշնակցութիւն։ Մինչդեռ, իրենց պաշտպանած «ազգն ու եկեղեցին» են որ կը խայտառակուին, ամբողջ գաղութի մը պատիւն է որ կ'արատաւորուի։

Սրէ նոյն իսկ անմեղ ըլլար Մազլումեան, այն մեղադրանքներուն մէջ որ ձեւակերպուած են Յունաստանի Ապահովութեան Տեսչութեան կողմէ, եր շաեր, գաղութին բարիքն ու պատիւը կը պահանջեն որ ժամ առաջ թեւերը ժողվէ եւ կորսուի։

Բայց, մենք ե՞րբ կրցեր ենք զանազանել սեւն ու ճերմակը, եր ամբողջ կեանքն է որ կը զարձէ, մոռացութեամբ տալով բան հայուն,— կոչկոռ կապած փորձանքը — եւ փոթորիկ յարուցանելով գաւաթ մը ջուրի մը մէջ

ՄԱԶԼՈՒՄԵԱՆ ԵՊԻՍ.Ի ՎՏԱՐՄԱՆ ՊԱՐԱԳՆԵՐԸ

Յունահայ եւ յունական թերթերը էջերով մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն Աթէնքի «Առաջնորդ» Կարապետ եպիսկ. Մազլումեանի վտարման պարագաներու մասին։ Կ'ամփոփենք ամէնէն կարեւոր մասերը, քաղելով «Նոր Օր» դեկտեմբեր 11 եւ 12 թիւերէն.—

Ընդհանուր Ապահովութեան թղթածրարներուն մէջ Մազլումեանի առաջնորդութիւնը կրող կարեւոր նամակներ կան։ Սովետ նախկին դեսպան Ուորինովի եւ Մազլումեանի միջեւ, սովետական դեսպանատան ընդունելութեան սրահին մէջ տեղի ունեցած խօսակցութեան մանրամասնութիւնները նոյնութեամբ ունի ընդհանուր ապահովութիւնը։

Թուականներով եւ ժամերով արձանագրուած են Մազլումեանի տեսակցութիւնները ծանօթ եւ ոստիկանութեան կողմէ հետապնդուող համայնավարներու հետ։

Հաստատուած է որ կովկասեան դաշնակցային կառավարութեան Պոլսոյ առեւտրական ներկայացուցիչ (7—8 տարի առաջ) Գէորգ Մակինցեանի եւ Դանիէլ Շահվերտեանի հետ կանոնաւոր թղթակցութիւն պահած է։

Հաստատուած է որ Դ. Շահվերտեան կարեւոր գումար մը ղրկած է իրեն Զէյթունցեանի «Ցաղթանակ» թերթը հրատարակելու համար։

Այս բոլորէն զատ, զօրաւոր կասկածներ կան թէ սուտ պետութեան մը ներկայացուցիչէն 48 հազար դրախմի ստացած է եւ 250 սակէն Եգիպտոս ղրկած է բոլշեւիկեան քաղաքական փրոփականտին յատկացնելու համար։

Ասոնք մեր գիտցածներն են, իսկ ընդհ. ապահովութեան մօտ գտնուող թղթածրարը, կ'ըսուի թէ կը բաղկանայ հարիւրաւոր էջերէ։

Անկասկած՝ պետական գաղտնիքներ կան, որոնք չպիտի բացուին հրապարակաւ։ Միայն որոշ է որ Մազլումեան եպիսկոպոսի արտաքսումը 1928էն ի վեր, բազմաթիւ անգամներ պահանջուած է Ներքին Նախարարութենէն։

Որոշ է նաեւ այն կէտը՝ թէ հելլէն պետական շրջանակները բացարձակապէս անվստահելի կը նկատեն առաջնորդը եւ կը ցանկան առաջ տեսնել անոր Յունաստանէն հեռացումը։

Մազլումեանի շուրջ գոյացած այս համոզումները եւ կարծիքները նկատել արդիւնքը դաշնակցականներու «դաւադիր գործունէութեան», պիտի նշանակէր ապուշի տեղ դնել հելլէն նախարարները եւ ոստիկանութիւնները։

Ատիկա պիտի նշանակէր նաեւ մեծ պատիւ ընել դաշնակցականներուն, որոնք նախարարներուն վրայ ազդելու չափ զօրաւոր միջոցներու տիրացած պէտք է ըլլան։

ՀԱՅ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻՆ ԱՐՏԱՔՍՈՒՄԸ

«*Խաթիա*» վերի խորագրին տակ կը գրէ.—

Ներքին Գ. Նախարարին այսօր (10 դեկտ.) ներկայացաւ Հայերէ բաղկացած պատուիրակութիւն մը, որ խնդրեց առկախումը Հայոց արքեպիսկոպոս Մազլումեանի արտաքսման որոշումին, տրուած ըլլալով որ իշխանութեանց կողմէ եղած ամբաստանութիւնները թէ հակազգային գործունէութիւն ունի եւ թէ համայնավարութեան համակիր է, ճիշդ չեն։

Նոյն ժամուն Գ. Նախարարին ներկայացաւ նաեւ ուրիշ պատուիրակութիւն մը որ, ընդհակառակն խնդրեց որոշման գործադրութիւնը ամենակարճ ժամանակամիջոցի ընթացքին, որովհետեւ արքեպիսկոպոսը հակազգային գործունէութիւն ունի։

Գ. Նախարարը երկու պատուիրակութեանց ալ պատասխանեց թէ իր որոշումը անյետաձգելի է, որովհետեւ ոստիկանական տեղեկութիւններէ զատ արտաքին գործոց նախարարութիւնն ալ կը նկատէ արքեպիսկոպոսը իբրեւ վտանգաւոր։ Միեւնոյն ատեն Գ. Նախարարը զարմանք յայտնեց թէ մինչեւ այսօր ինչու չէ գործադրուած արտաքսման որոշումը։

Պէտք է յիշել նաեւ թէ արտաքին նախարարութիւնը իր այդ նոյն թուղթերով ցոյց կու տայ բազմաթիւ տեղեկութիւններ եպիսկոպոսին հակահելլէն գործունէութեան շուրջ։

Վերջացնելով իր խօսքը, Գ. Նախարարը յայտնեց թէ ինքը կը գործադրէ միայն իր նախորդին որոշումը որ չէր գործադրուած տակաւին։

Գ. Նախարարը իր մօտ կանչելով նախարարութեան ոստիկանութեան բաժնի պետ Գ. Սարանտոփուլոսը հրամայեց որ գործադրուի արտաքսման որոշումը դեկտեմբեր 14ին առաւօտեան, այն պարագային երբ՝ Հայոց արքեպիսկոպոսը մեկնած չըլլայ մինչեւ ամսոյս 13ի գիշերը։

⁂ *Պոլսոյ յունարէն թերթերը կ'իմանան թէ արտաքսումը յետաձգուած է քանի մը օր, լրացուցիչ քննութիւններ կատարելու համար։*

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԱՏԻՆ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ
Յառաջիկայ Յունուարի Բ. շաբթուն

«Հայրենիք»ի մէջ կը կարդանք (2 դեկտ.).—

Հաւաստի աղբիւրէ կը տեղեկանանք, որ Ալպընիի վերաքննիչ ատեանը Մ. Լէյլէկեանի եւ Ն. Սարգիսեանի խնդրին շուրջ ունկնդրութեան օր նշանակած է 1935 յունուարի երկրորդ երկուշաբթին։ Այս օրը թէ շրջանային դատախազութիւնը եւ թէ պաշտպան փաստաբանները կ'ընեն իրենց փաստարկութիւնները դատարանին առջեւ ընդդէմ եւ ի նպաստ վերաքննութեան։

Նոյն աղբիւրէն կը տեղեկանանք, որ վերաքննիչ ատեանի Նիւ Եորքի բաժանմունքը որոշած է, որ միւս հօթը բանտարկեալ ընկերներու գործի վերաքննութեան համար շրջ. դատախազութիւնը եւ պաշտպան փաստաբանները իրենց գրաւոր դիմումները ներկայացնեն մինչեւ 1935 յունուար 14։

⁂ *Մինչեւ դեկտեմբեր 5 բանտարկեալներու պաշտպանութեան համար բացուած հանգանակութիւնը հասած էր 80,788 տոլարի։*

Տասը հազար հաշմանդամներու ցոյցը Շան զ'Էլիզէի առջեւ

Կիրակի օր, պատերազմի հաշմանդամները պատկառելի թափօր մը կազմեցին Շան զ'Էլիզէ հրապարակին վրայ, ցոյց մը որ շատ կը յիշեցնէր փետրուարեան օրերը։ Ոստիկանութիւնը ամուր շղթայ մը կազմած էր, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար։ Ցուցարարները հրաշալի անխախտութիւններ ըրին Քլէմանսոյի արձանին առջեւ, պահանջելով լուծել երեսփ. ժողովը, վերահաստատել իրենց սկզբնական թոշակները եւայլն։ Պահ մը փորձեցին հանրապետութեան նախագահին պալատը երթալ, բայց ոստիկանութիւնը արգիլեց։ Ամիսներէ ի վեր Շան զ'Էլիզէն այսպիսի խռարանցում տեսած չէր։ Իսկ տեսարանը ժամանցաւորապէս յուզիչ էր անոր համար որ ցուցարարները կը ներկայացնէին թեւը կամ ոտուըները կորսնցուցած, աչազուրկ, անթացուպերով կամ սայլակներու մէջ նստած դժբախտներ։ Անոնք նախապէս ժողով մը գումարած էին Սալ Վակրամի մէջ, եւ յետոյ թափօր կազմեցին դէպի Շան զ'Էլիզէ։ Գաւառներէն ալ հազարաւոր բախտակիցներ եկած էին, ինչպէս եւ գաղթավայրերէն։ Ցոյցին ուժգնութիւնը իր գագաթնակէտին հասաւ Քլէմանսոյի արձանին առջեւ, ուր պսակներ դրուեցան եւ ճառեր խօսուեցան։ Անհամբեր ճառախօս մը արձանի պատուանդանին վրայ խոյանալով գոչեց.

— «Այն օրէն ի վեր որ դուք մեռաք մեզի դաւաճանեցին։ Կը տեսնէ՞ք մեր կրած անարդարութիւնը»։

Ցոյցը պաշտօնապէս փակուեցաւ երբ ճառերը վերջացան, եւ հաշմանդամները ցրուեցան խումբ-խումբ։

Ձախակողմեան թերթերը 12,000 կը հաշուեն ցուցարարներուն թիւը, միւսները՝ 7—10,000։

Երկրաշարժ Թուրքիոյ մէջ

Էնկիւրիէն Լոնտոն հասած հեռագիրներ, որոնք թերի են, կը ծանուցանեն թէ երկրաշարժի զօրաւոր ցնցումներ զգացուած են արեւելեան Անատոլուի մէջ, կործանելով 30 գիւղեր։ Մեռած են 12 հոգի, իսկ վիրաւորուած՝ 50 հոգի։

Երկրորդ հեռագիր մը կ'ըսէ թէ աղէտեալ վայրն է Ճապաղջուր։ Կ'ըսուի թէ 50 գիւղեր կործանած են, իսկ մեռածներու եւ վիրաւորեալներու թիւը կը հասնի հարիւրի։

525 համայնավարներ կը ձերբակալուին ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅ ՄԷՋ

Սոֆիայէն կը հեռագրեն դեկտեմբեր 16 թուականով.—

Շնորհիւ բազմաթիւ քննութիւններու, որոնք կը շարունակուէին ամռուան սկիզբէն ի վեր, երեւան հանուեցան համայնավարական գաղտնի կեդրոններ, բայց այսօր պարզուած դաւադրութիւնը ամէնէն ընդարձակն է։ Դաւադրութիւնը խմորուած է Խասքովոյի շրջանին մէջ, նպատակ ունենալով սպաննել պահակազօրքին սպաները եւ ենթասպաները։ Ոստիկանութիւնը ձեռք անցուցած ըլլալով բոլոր փաստաթուղթերը, այսօր իսկ ձերբակալեց 525 հոգի, որոնց 350ը քաղաքացի, 175ը զինուորական։ Բուն ղեկավարը ձերբակալուած էր մէկ ամիս առաջ։

Թեվֆիք Րիւշտի Աթէնք գնաց

Թուրքիոյ արտաքին գործավարը Ժընեւէն դարձին Աթէնք հանդիպեցաւ եւ որոշեց մէկ օր ալ աւելի մնալ, լուծելու համար Պոլսոյ Յոյներուն վերաբերեալ խնդիրներ։ Ինչպէս յայտնի է, Աթէնքի մամուլը եւ հանրային կարծիքը խորապէս յուզուած են կղերական տարրերու արգելքին առթիւ։ Թէվֆիք Րիւշտի տեսակցութիւններ պիտի ունենայ վարչապետին եւ արտաքին նախարարին հետ։

400 բանուորներու արտակարգ ցոյցը ՍԵԼԱՆԻԿԻ ՄԷՋ

Սելանիկէն կը հեռագրեն դեկտեմբեր 16 թուականով.— Չորս օրէ եւ երեք գիշերէ ի վեր, չորս հարիւր բանուորներ, որոնց 270ը կիներ են, փակուած են ծխախոտի գործարանի մը մէջ։ Բոլոր դուռները ամուր գոցուած են ծխախոտի հակերով։ Բանուորները կը պահանջեն՝ օրականի յաւելում եւ կը մերժեն դուրս ելլել, մինչեւ որ գոհացում չտրուի։ Ոստիկանութիւնը կրաւորական դիրք մը բռնած է, որպէսզի դէպքեր չծագին։ Թոյլ չի տար որ ուտելիք եւ ջուր տարուի բանուորներուն, եւ ելեկտրական լոյսն ալ կտրած է։ Ընդհ. դատախազը զանազան փորձեր կատարեց որպէսզի բանուորները համոզէ եւ դուրս հանէ, բայց չյաջողեցաւ։ Բանուորները բանի վար դրին գործարանի տեսչութեան պաշտօնեաներէն երեքը։ Կացութիւնը ծանր է գործարանէն ներս, նկատի առնելով բանուորներուն կրած զրկանքները։ Ամէն կողմէ բողոքներ կը հասնին եւ ազդու միջամտութիւն կը պահանջուի, վերջ դնելու համար քանի մը ղեկավարներու յամառութեան։ Բազմաթիւ փաստաբաններ դիմած են կառավարութեան, այս պահանջը դնելով։ Ուրիշ գործարաններու մէջ ալ գործադուլ հռչակուած է յանուն համերաշխութեան։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ
ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ ՄԱՂԱՆ ԱՏԵՆ

Մէկ շաբաթէ ի վեր, չորս – հինգ նամակներ կարգի կը սպասեն խմբագրի սեղանին վրայ, ի զուր անկիւն մը փնտռելով, կծկուելու համար։

Նկատելով որ դեռ շատ պիտի սպասեն, խմբագիրը ինծի յանձնեց մէկ մասը, «պարտ ու պատշաճը» տնօրինելու համար։

Ուրեմն, թող չզանգատին նամակագիրները, եթէ ես ալ ինծի սահմանուած տարածութեան յարմարցնեմ իրենց գրածները։

Մնաց որ, շատ ալ գանգատելու պատճառ չունին, որովհետեւ պիտի փայլին ... առաջին էջին վրայ, փոխանակ Գ. էջի վերջին սիւնակին։

1. Վիէննի մեր մշտական թղթակիցը, Յ. Մարտոեան, կը գանգատի թէ տեղ չենք տար իր ներքուածներուն, ընդդէմ ռամկավար եւ հնչակեան թերթերու կարգ մը թղթակցութեանց «որոնք սուտ լուրեր կը տարածեն Հ. Մ. Ը. Մ.-ի մասնաճիւղին եւ իրենց աշխատանքներու մասին։ Ո՞ւր դիմեմ, ի՞նչ ընեմ, կարգի հրաւիրելու համար այս խառնակիչները, քանի որ «Յառաջ»ն ալ ամուր փակած է դուռները»։

Պատասխան.— ՉԶՐԱՂԻԼ. չպատասխանել եւ աշխատիլ անոնց գի-[illegible]

2. Լիոնէն Վէգի բազմաթիւ Սահակ Մեսրոպ դպրոցի հոգաբարձութիւնը դեկտեմբեր 15 թուակիր նամակով մը կը բողոքէ «Յառաջ»ի թղթակից Հուրծամ Պասանի մէկ նախադասութեան դէմ եւ կը յայտարարէ.

— «Մեր դպրոցը ոչ մէկ առնչ չէ, մատակարարուած էիոնի Հայ Մայրերու Միութեան կողմէ, այլ միայն ու միայն կը մատակարարուի Վէգի ազգասէր հայ հասարակութեան սեփական միջոցներով»։

Շատ լաւ։ Այսքանը յայտնելու համար, աւելորդ էր էջ մը գիր գրել եւ անտեղի բառեր գործածել։

3. Լիոնի ազգ. կեդր. վարչութիւնը, որուն նամակները ոչ եւ է անուն չեն կրեր եւ միայն կնիքով մը թղթատարին կը յանձնուին, երբեք էջ գիր գրած է, զգաստութեամբ հրաւիրելու համար Թաթուլ քահ. Գեղունին։

Այս նամակէն կ'իմանանք թէ Թաթուլ քհյ. «չինծու մեղադրանքներ եւ զրպարտութիւններ» ըրած է «իրեն յատուկ անճոռնի եւ անկիրթ արտայայտութեամբ», թէ «սպառնալիքներ ալ չի խնայեր», թէ «իր անվայել ընթացքէն վերջը վտարուեցաւ մայրենին եկեղեցիէն» եւն.։

Ստիպուած ենք հաւատալ, քանի որ գրութիւնը պաշտօնական է։

Միայն թէ՝ հարցում մը.— Ո՞ր եւ է Ազգ. Կեդր. Վարչութիւն ո՞ր պաշտօնական հանգամանքին, բարեկրթութեան, լրջութեան եւ հայեցի քրիստոնէութեան ո՞ր կանոնները կը համապատասխանէ հետեւեալ նախադասութիւնը.

— «*Նկատի առնելով Տէր Թաթուլի եւ իր նմաններուն այս անվայել գործունէութիւնը որ նողկանք պատճառած է հայ ժողովուրդին, որոնք ոչ թէ քահանայի գլուխ այլ «քահանայի» գլուխ կը կրեն ու չունին իրենց պաշտօնին պահանջած վեհութիւնը, ալդային վարչութիւնս կը նախընտրէ գործել մէկ քահանայով եթէ լաւը չի գտնէ, քան թէ՝ անկիրթ եկեղեցականներու ոհմակ մը պահէ, որոնց ստամոքսային հարցը լուծելն իսկ այս դարուս շատ դժուար է*»։

Տեղս լեցաւ։

Վ.Ա.Հ.

Կինը մարդից, միսը եղնից եւ...

o—o

Չարհաւրեալի դէպքի մը լուրը կը հաղորդեն Պուքրէշի թերթերը։ Պեսարապիոյ մէջ գիւղացի մը, Սթէֆան, կ'որոշէ մէջտեղէն վերցնել կինը, որպէսզի ազատօրէն ապրի իր սիրած աղջկան հետ։ Յօսքէն գործի անցնելով, անոր աջակցութեամբ կինը կ'իջեցնէ նկուղը եւ կացինի ուժգին հարուածով մը կը ճեղքէ գանկը։ Յետոյ մարմինը կտոր կտոր կ'ընէ եւ կը թաղէ տակառներու մէջ։ Յաջորդ օրը, Սթէֆան եւ սիրուհին ճաշի կը հրաւիրեն քանի մը դրացիներ եւ իբրեւ կարեւոր կերակուր կը հրամցնեն խորոված կտորներ՝ կացինահար կնոջ միսէն։ Այդ պահուն հիւրերէն մէկուն խնլքին կը փչէ եւ կնոջ արպիուղիւնը կը հարցնէ։ Սթէֆան խուսափողական պատասխան կու տայ։ Ուրիշ հիւր մըն ալ զարմանալի կը գտնէ հրամցուած միսին համը։ Այս պահուն գոյն չէր մնացած Սթէֆանի երեսը։ Հիւրերը սեղանը ձգելով կ'երթան լուր կու տան ոստիկանութեան։ Խուզարկութեանց միջոցին գտնուեցան մորթուած կնոջ մարմնին միւս մասերը։ Մարդասպանը խոստովանեցաւ ամէն բան, բայց երբ ոստիկանները կը պատրաստուէին ձերբակալել, գիւղացիները կատաղօրէն յարձակեցան եւ այնպիսի դաս մը տուին որ հարկ եղաւ հիւանդանոց փոխադրել Սթէֆանը։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ *չորս երիտասարդ համայնավարներ (կոմսոմոլ), որոնք «կարմիր պիոներներ»ու կազմակերպութեան անդամներէն երկու աղջիկներ պղծած եւ յետոյ սպաննած էին, Ուրալի շրջանին մէջ։ Չորս դատապարտեալները խոստովանեցան թէ ... սարսափ կը տարածէին իրենց բնակած գիւղին մէջ։*

«ՀՈՄՍՈՒՀԻ» ՄԸ, *որ կը կոչուէր Ալէքսանդր Ալէքսանդրովնա, ամուսինը՝ կոմս Ալէքսանդր եւ կնոջ մայրը ձերբակալուեցան Ֆլորենցայի մէջ (Իտալիա), ֆրանսական ոստիկանութեան պահանջով։ Ասոնք փառաւոր կեանք կը վարէին Նիսի կողմերը, եւ քանի մը տարուան ընթացքին երեք միլիոն ֆրանք չորթած էին ֆրանսացի միլիոնատէրէ մը։*

ՖԱՇԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ *բացուեցաւ Մոնթրէօյի մէջ (Զուիցերիա), մասնակցութեամբ 14 երկիրներու ներկայացուցիչներուն։ Առաջին ժողովին մէջ իսկ բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ, որ կը փառաբանէ ֆաշական վարչաձեւը եւ մանաւանդ Իտալիոյ ստեղծած կազմակերպութիւնը։ Այս առթիւ արծարծուեցաւ նաեւ հրէական խնդիրը, բայց Իտալիոյ պատուիրակը համոզեց որ առ այժմ յետաձգեն զայն։*

12005 ԱՂՋԻԿՆԵՐ *Պապին ներկայացան կիրակի օր, եւ քրիստոնէական խրատներ լսեցին, յետոյ մոռնալու համար… սալոններու մէջ։*

ՄԱՆՐ ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԸ *ծագեցաւ Սարպրուքի մէջ (Սար)։ Անգլիացի սպայ մը ինքնաշարժով անցած ատեն, ուզեց ուղղութիւնը փոխել, բայց մայթին վրայ ելաւ եւ վիրաւորեց կին մը։ Ամբոխը խռնուելով խոչընդոտեց սպան, որ մաս կը կազմէ միջազգային ոստիկանութեան։ Սպան պաշտօնանկ եղաւ։ Ո՞վ գիտէ դեռ ինչ միջադէպեր պիտի ծագին, երբ յունուարին Սար մտնէ միջազգային զօրագունդը…*

120 ՆՈՐ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐ *պիտի աւելնան Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովին վրայ, որուն նստաշրջանը կը փակուի այս շաբթու, ինքզինքը լուծած ըլլալով.*

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՌՈՒԶՎԷԼԹԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

— o—o —

Ի՞նչ բան, կը հարցնէինք նախորդ յօդուածով, Ռուզվէլթի ընդդիմադիրները մղեց գործակցելու անոր հետ։

Նախ, անտարակոյս, Ռուզվէլթի անժխտելի յաջողութիւնը՝ վերջին ընտրութիւններուն մէջ։ Շատ պարզ է որ անոնք եկան ընդլայնելու անոր իշխանութիւնն ու ամրացնելու դիրքը։ Այլ խօսքով՝ զայն դարձուցին երկրին տնտեսական կեանքին բացարձակ տիրօրինողը։ Անշուշտ, ասիկա իրեն համար զօրաւոր աղդակ մըն էր մեկուսացնելու կամ յաղթահարելու բոլոր ընդդիմութիւնները։

Կ'երեւի իր այդ իշխանութենէն թելադրուած էր որ Ռուզվէլթ երկընտրանքի մը առջեւ դրաւ յանձնաժողովները, ըսելով անոնց,— կամ այն է որ կը մտնենք ինծի, ինձ ու ապագայի հանդէպ կ'ունենաք լայն վստահութիւն եւ կը վերականք ձեր աշխատանքը, եւ կամ, հակառակ պարագային, ես ոչ միայն կը շարունակեմ կիսատ մնացած գործը, այլ եւ զայն աւելի կ'ընդլայնեմ։

Առայժմ, դեռ կարելի չէ որեւէ բան մը ըսել ազգային վերականգնման ծրագրի մասին։ Որովհետեւ, այդ ծրագիրը ամբողջովին պատրաստուած չէ տակաւին։

Որոշ է, սակայն, որ Ռուզվէլթ բաւական մեծ մտահոգութենէ մը կը փրկէ յանձնաժողովները եւ ճարտարարուեստի տէրերը, անոնց տալով մեծ ապահովութիւն մը։

Այսպէս, համաձայն տրուած տեղեկութիւններուն, նախագահը ինք կը ստանձնէ որոշ պարտականութիւն մը։ Ու թոյլ պիտի չտայ որ հարուածուին այն ճարտարարուեստի տէրերն ու յանձնաժողովները, որոնք վարկ ցոյց կուտան ապագայի նկատմամբ։ Այլ խօսքով՝ կը վստահին իրեն ու կը գործակցին։ Եւ որպէսզի այդ ապահովութիւնը շօշափելի ըլլայ, նախագահը, — ըսել կ'ուզէ՝ պետութիւնը — կը խոստանայ գնել այն ապրանքները կամ արտադրութիւնները որոնք, որպէս լրացուցիչ արտադրութիւններ, շուկայ պիտի չգտնեն։

Միաժամայն, պետութիւնը կ'ապահովէ, ոչ միայն վաճառումը, այլ եւ այն վարկերը, որոնք դրամատուներու կողմէ պիտի ներկայացուին լրացուցիչ արտադրութեան համար։

Անշուշտ, կան մարդիկ, որոնք կ'ուզեն պղտոր պահել ջուրերը։ Մանաւանդ չհաշտեցողները։ Ու անոնք հարց կուտան.

— Նախագահը ի՞նչպէս կրնայ նման խոստում մը ընել։ Ի՞նչ կը նշանակէ շուկայ չգտած ապրանքները գնել։ Պետութիւնը ի՞նչ պիտի ընէ զանոնք։ Ասիկա ուրիշ բան չէ, բայց եթէ նոր միլիոններ նետել, նպաստ ունենալով, պարզապէս, գիները պահել։ Նախագահին նոր ծրագիրը, որուն կը համաձայնին յանձնաժողովներն ու ճարտարարուեստի տէրերը, նոր սնանկութեան դուռ չի՞ բանար միթէ։ Որովհետեւ, պետական ծախքերը կ'աւելնան, եւ այս անգամ աւելի շատ, քան՝ 1933—34ի հանրային նախաձեռնութիւնները։

Անշուշտ, Ռուզվէլթ երբ նման յանձնառութեանց տակ կը մտնէ, վստահ է որ գործը պիտի չերթայ մինչեւ իրեն ապահովութեանց վճարումը։ Ասկէ առաջ, ինչպէս կը յիշուի, կառավարութիւնը ապահովեց փոքր դրամագլուխները։ Այն ատեն եւս գժգոհներ եղան։ Անոնք կ'ըսէին թէ կառավարութիւնը սխալ քայլ մը կը նետէ, որովհետեւ, այդ կերպով, կը մտնէ բազմամիլիոն պարտքի մը տակ։ Ճի՞շդ էր այդ դիտողութիւնը։ Կամ՝ արդարացա՞ւ այդ մտահոգութիւնը։ Ոչ։ Որովհետեւ պետութիւնը ոչինչ վճարեց այդ յանձնառութեան պատճառաւ։ Ինչո՞ւ, ի՞նչպէս, կառավարութիւնը չյարգե՞ց իր խոստումը։ Ոչ։ Այն բոպէին երբ ան յանձնառութեան տակ կը մտնէր, կամ, այլ խօսքով, կ'ապահովէր այդ փոքր դրամագլուխները, կը նախատեսէր արդէն րլլալիքը։ Այսինքն՝ գիտէր որ այդ դրամագլուխներուն տէրերը զանոնք կը դնեն դրամատուները եւ, այդ ձեւով, նոյն դրամագլուխներուն շուրջ կը ստեղծուի վստահութեան կամ ապահովութեան անօրինակ մթնոլորտ մը։

Ցետոյ, կայ եւ ուրիշ պարագայ մը որ Ռուզվէլթը կ'ապահովցնէր թէ որ եւ է վճարում պիտի չընէ այդ յանձնառութեանց փոխարէն։ Ասիկա ըմբռնելու համար հարկ է նկատի ունենալ գնողական ուժի այն տեսութիւնը որուն վրայ կը կառուցուի, այժմ, Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ, քաղաքական տնտեսութեան վերանորոգումը թէ տեսականօրէն եւ թէ գործնականօրէն։

Ի՞նչ կ'ըսէ այդ տեսութիւնը։ Ան կ'ըսէ թէ սխալ է ու վնասակար՝ որ եւ է մէկ ճիւղի գնողական ուժը բարձրացնել՝ կանոնաւոր վճարումներով եւ արտադրութեան յաւելումով։ Որովհետեւ ասիկա պիտի տարածուի միւս ճիւղերուն վրայ եւս ու շատ քիչ պիտի բարձրացնէ տնտեսական ընդհանուր մակարդակը։ Աւոր ազդեցութիւնը պիտի ներդործէ լոկ իր մթնոլորտին ու շրջանակին մէջ՝ փոքր չափով, եւ, այդ պատճառաւ, պիտի չկարենայ առաւել յաւելեալ արտադրութիւն ընդհանրապէս, կը շարունակէ նոյն տեսութիւնը, եթէ գնողական ուժը որոշ համեմատութեամբ բարձրանայ արտադրութեան բոլոր ճիւղերուն մէջ. շատ լաւ ազդեցութիւն պիտի գործէ ամբողջ տնտեսութեան վրայ, որովհետեւ ամէն մէկ ճիւղ թափ պիտի առնէ։

Օրինակ, ենթադրենք որ կ'ուզուի արտադրութեան գնողական ուժը աճեցնել։ Շատ բնականօրէն ասիկա պիտի ազդէ փոխադրական միջոցներու արտադրութեան վրայ։ Այս վերջինը, իր կարգին, երկաթին կամ մեքենային։ Եւ, այսպէս, ճիւղերուն արտադրութիւնները զօրանալով պիտի բարձրանան վճարումները։

Աւոր համար, նոյն տեսութիւնը կը նախատեսէ, սակայն, որ ամբողջ գործը ընթանայ հաւասարաչափ ու կազմակերպեալ ձեւով. եւ, ինչ որ կարեւոր է, վարկի պակաս չզգացուի։ Ուրեմն, ծրագիր ու նախահաշիւ, ինչպէս նաեւ դրամական ապահովութիւն։

Ռուզվէլթ ունի՞ այդ երկու պայմանները

Այո։

Ծա՞օթ է, նախ, որ դրամատուները պատրաստ են վճարելու ուզուած վարկերը։ Ինքը, նախագահը, մեծ կշիռ ունի այդ դրամատուներէն մեծ մասին մէջ։ Չէ՞ որ ինք յանուն պետութեան, դէզերով բաժնեթուղթ ունի.

Իսկ կազմակերպեալ տնտեսութիւնը արդէն ի գործ դրուած է ու կը շարունակուի։ Հիմա բոլորը համոզուած են որ այս կերպով աւելի լաւ է, քան նախկին ձեւով, երբ բոլորը իրարու հետ կը մրցէին ու մէկզմէկու դէմ պատերազմ էին հռչակած։

Արդէն, ինչպէս կ'ըսէինք նախորդ յօդուածով, հընդդիմադիրներն իսկ այժմ համաձայն են գործակցելու նախագահին այս ծրագրին։

Յնդիր է, սակայն, թէ ընդգրկուած ուղին կը տանի՞ դէպի փրկութիւն։

Ամերիկայէն ներս թէ դուրս, շատերու կարծիքով՝ Ռուզվէլթ գտած է ուղիղ ճամբան, գոնէ մեծ մասամբ։

Անիկա ոչ աւելի պետական միջամտութեամբ։ Շատեր կարծեցին թէ դէպի պետականացում կ'ընթանայ։ Մինչդեռ այժմ ան հետզհետէ կ'անցնի ուրիշ դրութեան մը որ անօրինակ է իր տեսակին մէջ։ Այն է՝ ստեղծել կազմակերպեալ տնտեսութիւն մը, որուն մէջ պետութիւնը բոլորը կը պարտադրէ կազմակերպուիլ եւ ընկերակցիլ, բայց պարտադրիչ հրահանգներ չի տար անոնց կատարելիքներու մասին։

Արդէն, այս պարագան չափազանց յստակօրէն բանաձեւեց Թիգուէլը իր վերջին ճառին մէջ։ Ան ըսաւ, շատ որոշ կերպով, թէ՝ ազգային վերականգնումի նոր ձգտումն է «բարեխացակամ մրցակցութիւնը կազմակերպել», ճշդել նուազագոյն օրավարձերն ու առաւելագոյն տեւողութիւնը՝ աշխատանքի շաբաթին (քանի՞ օր ու ժամ)։ Եւ այս բոլորը կատարել գիներու հաւասար կայունացման դրութեամբ։

Բաւական խելօք կը թուի այս ծրագիրը։ Մանաւանդ որ Ռուզվէլթ ու իր գործակիցները զայն ի գործ կը դնեն որոշ ու արդիւնաւոր փորձառութիւններէ վերջ.

Այդ է պատճառը որ քիչ չէ թիւը անոնց, որոնք վստահութեամբ կը նային այդ ծրագրին։ Ու վստահութիւնն է որ Լիփմանի ըսել կուտայ թէ «Ամերիկա երիտասարդ օրկանիզմ մըն է եւ առողջանալու վիճակին մէջ կը գտնուի՝ ծանր հիւանդութենէ մը յետոյ»։

Իր այս ճամբուն մէջ ընդդիմութիւն չունի՞ Ռուզվէլթ։

Ունի, ի հարկէ։

Հիմա, արդէն, ձախերը կան իր դէմ։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԸ ՕՏԱՐ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱ՞Ք Է

Ինչպէս ըսինք, միայն Ռուսերն են, որ արդարացուցիչ պատճառ մը ունին օտարահպատակութիւն խնդրելու, սակայն իրենց հետ մեր չփումը ցոյց տուաւ որ քիչ մը շատ այլախոյս են ու նախատագրապաշտ, թերեւս ոչ ապարարոյ, բայց, ամէն պարագայի, մեր բարոյական նկարագրէն այնքան տարբեր, որ չենք կրնար, առանց մեզ վտանգելու, զանոնք խառնել Ֆրանսայիներուն այնքան մեծ համեմատութեամբ։

Մնաց որ, լաւագոյնները անիթերի հաւատարմութեամբ մը կապուած կը մնան իրենց երկրին, ազատագրութեան յոյսը առանց կորսնցնելու։

Այս դիտողութիւնները, որքան ալ ճիշդ ըլլան ամէն օտար ազգի համար, առաւել եւս ճիշդ են նախկին թշնամիներու համար, — այսինքն այն երկիրներուն համար, որոնց յաղթեցինք։ Այդ երկիրներէն ոչ մէկ պարկեշտ մարդ, ներկայիս, չի կրնար մոռնալ իրական Ֆրանսացի դառնալու մասին։ Ի՞նչ պիտի մտածէինք, 1871ին, Օվերնիացիի մը կամ Պրըթոնի մը մասին, երբ Պերլին երթար եւ խնդրէր գերմանացի դառնալ։ Ի՞նչ պիտի մտածէին Պիզմարքի ընկերները։ Փոքրիկ մանրամասնութիւն մը բաւական է լուսաբանելու հայրենասիրական արժէքը մեր նոր հայրենակիցներուն, ինչ ծագում ալ ունենան։ Ֆրանսահպատակութեան թեկնածուներու հինգ տասներորդը կը սպասէ որ զինուորական ծառայութեան շրջանը անցրնէ եւ վերջը դիմում կատարէ, չորս տասներորդն ալ պահեստի շրջանը մտնելու կը սպասէ, վերջին տասներորդն ալ կը բաղկանայ յատկապէս կիներէ եւ երախաներէ, որոնք ինքնին Ֆրանսացի կը դառնան, երբ կ'ընդունուի իրենց ընտանիքի պետին հպատակութեան խնդրանքը։

Երեւակայել թէ այսպիսի մարդիկ, որոնք, խաղաղութեան շրջանին իսկ, խուսափած են զօրանոցէն, կը նչանակէ աւելի ծանր պատրանքներու մատնուիլ։ Այս գաղթող թօշունները, որոնց համար, որոնք այսօր հոս թառած են, վաղը ուրիշ տեղ կը թառին, եւ դեռ շատերն ալ մեր երկիրը մտած են որովհետեւ միայն մենք կ'ընդունինք զիրենք, առանց համար Ֆրանսահպատակութիւնը «գործ» մըն է ամէն գործի նման, նեղացուցիչ ձեւակերպութիւն մը, որ անհրաժեշտ է՝ մտնելու համար փաստաբանական կաճառէն ներս կամ այլ պաշտօններու մէջ։ Անոնք գործը պիտի վարեն այնքան ատեն, որ կարելի է օգտուիլ։ Ու պիտի ձգեն, երբ առաւելութիւն մը չի ներկայացներ այլեւս։

Կը նշանակէ թէ պէ՞տք է ուղղակի ջնջել, Ֆրանսահպատակութեան ամէն գործողութիւն քաղաքային կեդրոններու, մանաւանդ Փարիզի մէջ։ Ո՛չ, սակայն պէտք է դադրեցնել այլեւս մեզ ըստ հաճոյս թունաւորել, այն պատրուակով թէ կ'ուզենք ուժ առնել։ Պէտք է շատ հաշուառելով պարագաներու մէջ միայն Ֆրանսահպատակութիւն տալ առաջին ներունդին։ Արդարեւ, յիշեցնենք որ երկիր մը, այնքան նուազմիտարր, որքան Ֆրանսան, այլ մեզմէ աւելի փորձառու այս հարցին մէջ, Միացեալ - Նահանգները կը քարոզեն թէ բացարձակապէս դժուար է իւրացնել, ամերիկացի դարձնել առաջին ներունդը։

Նախ, անհրաժեշտ է մերժել Ֆրանսահպատակութիւնը ամէն անոնց, որոնք, կատարած չեն իրենց զինուորական կրթութեան շրջանը, կամ որոնք շատ վերջերը եկած են Ֆրանսա, կամ Ֆրանսայի մէջ յնակելով հանդերձ, հանգիստ մը սպասած են որ անցնի ժամանակը յիշեալ պարտաւորութիւններուն, նախ քան իրենց դիմումը։ «Ֆրանսահպատակութիւն ստացած օտարականը, կ'ըսէ նոր կանոնագրութիւն մը, պետական պաշտօն կամ ընտրական իրաւունք կրնայ ստանալ Ֆրանսահպատակ դառնալէն 10 տարի վերջ միայն, բացի այն պարագայէն՝ երբ զինուորական ծառայութիւնը կատարած է Ֆրանսական բանակին մէջ կամ բացառիկ ծառայութիւններ մատուցած է երկրին»։ Խուժեան մէջ հրաշալի է այս յօդուածը, սակայն տակաւին շատ թոյլ ու ներողամիտ։ Այս պայմանները պէտք է պահանջել ոչ միայն ընտրողներէն, այլեւ ընտրելիներէն։ Եւ անհրաժեշտ է այլ եւս փակել Ֆրանսահպատակութեան գործով զբաղող գրասենեակները, որոնք բացուած են Փարիզի մէջ ինքնակոչ փաստաբաններու կողմէ, որոնք իրենք եւս նոր Ֆրանսացիներ են։ Պէտք չէ թոյլ տալ այլեւս որ այդպիսի գրասենեակներու վարիչ մը ներկայանայ քաղաքապետական խորհուրդին, ուղելով պաշտպանել «Ֆրանսահպատակները» (sic) եւ «եւրոպացի եղբայրները» (sic), կարծես մէկն ու միւսը տակաւին պէտք ունէին պաշտպանուելու երկրի մը մէջ, որ օտար խուժումին մատնուած է ամէնէն աւելի։

×

Ֆրանսահպատակութեան մերժումը, սակայն, կրաւորական ինքնապաշտպանութիւն մըն է միայն, որ բաւական չէ եռ մղելու համար այն յուժակումը, որուն մատնուած ենք։ Մենք պարտաւոր ենք վնասակար տարրերու առջեւ փակել ոչ միայն մայրաքաղաքին դուռները, այլեւ սահմանները։ Այստեղ եւս, հետեւինք Միացեալ - Նահանգներու օրինակին, որ 2,000 տոլար տուգանքի եւ հինգ տարի բանտարկութեան կը դատապարտէ ամէն անհատ, որ կը փորձէ մտնել Ամերիկա, եթէ վտանգ մը կը ներկայացնէ ընկերութեան կամ իրեն կ'ըլլայ պետութեան վրայ։ Վերջին արգելքով, դուռը կը գոցուի առաջիւր բոլոր ախմարներուն եւ միտքով տկարներուն, բոլոր հիւանդներուն, ժառանգական ալքոլամոլներուն, բոզերուն եւ բողարածներուն, վերջապէս անիշխանականներուն եւ սեփականութեան ապօրէն բնաջնջման կուսակիցներուն

Բոլոր անոնք, որ այս հարցերուն մէջ կ'օգնեն խաբելու ներգաղթի պաշտօնատուները, կը դատապարտուին, իբրեւ մեղսակիցներ, տուգանքի մը որ կը հասնի մինչեւ 3,000 տոլար, եւ մինչեւ մէկ տարի բանտարկութեան։ Ահա յօդուած մը զոր պէտք է իւրացնել, կատարելով անհրաժեշտ փոփոխութիւնները։

«Միացեալ - Նահանգներու գաղթային քաղաքականութիւնը, կը գրէ շնականձեւով մը Լօֆին, նպատակ ունի երկիր քաշել լաւագոյն տարրերը եւ Եւրոպայի թողուլ մնացեալ ամբողջ թափթփուքը»։ Այս պայմաններուն մէջ անհանդուրժելի է շարունակել ներս առնել բոլոր անոնք, զորս մերժած կամ դուրս ըրած են Նիւ-Եորքի գաղթային գրասենեակները, եւ զորս նաւային ընկերութիւնները, Հավրի ճամբով, Փարիզ կ'բերեն։

Վերջապէս, քանի մեր եկուորագոյն բաց ունի, դեռ ի՞նչ կը սպասենք, պէտք է տուգանքի դատապարտել բոլոր անոնք որ Ֆրանսա կուգան, մըցակցութեան մտնելու համար մեր հայրենակիցներուն հետ, առանց ուզելու գիտնալ թէ ի՛նչ պարտաւորութիւններ ունին, մանաւանդ զինուորական ծառայութեան ի՛նչ պայմաններ կը սպասուին իրենցմէ։ Այսպիսի որոշում մը կը պաշտպանէ բոլոր հողագործ բանուորները, գործատէրերը եւ պաշտօնեաները, որոնք բնակչութեամբ կը լեցնեն եւ կ'արծնցնեն մեր ամայացած գաւառները, ինչպէս եւ այն բանուորները, զորս Ֆրանսա բերած է օտար աշխատաւորներ ճարող սպասարկութիւնը։ Նոյնպէս, մանաւոր տուրք տալէ առաջ կը կացուցուին բոլոր գրաստչիկները, հասատուները, պիւանադէտները, թղթակիցները, այլ խօսքով բոլոր անոնք որ կ'ապրին մեր երկրին մէջ, բայց չեն ապրիր մեր դրամով։ Երկու լուծում կայ, պէտք է ընտրել մէկն ու միւսը,— կամ հետեւիլ Արժանթինի, որ վիզայի տուրքը երկրէն ներս մուտքը արգիլելու աստիճան աւելցուցած է, կամ երկ բոլոր լուծումին, որ է ժամանակաւոր տուրք մը սահմանել մեր հիւրընկալ համեմատական Ֆրանսայի մէջ իրենց շահածին

ԿԱԱՓՈՒԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԴՊՐՈՒԹԵԱՆՑ ԴԱՍԵՐ

= o —

ՊԷՅՐՈՒԹ, (Ցառաջ) — Ինչպէս անցեալ տարի, այս տարի եւս, Պէյրութի Ֆրանսական Սէն Ժօզէֆ համալսարանի տեսչութիւնը կազմակերպած է արեւելեան ազգերու պատմութեանց եւ գիտութիւններու շուրջ դասախօսութիւններ — Արաբական գրականութիւն, պատմութիւն հնագիտութեան Սուրիոյ եւ Փիւնիկէի, Հայաստանի գրական, քաղաքական եւ կրօնական պատմութիւնը 3րդ դարէն 11րդ դար, արեւելեան եկեղեցիներու պատմութիւն, հին պաշտամունքներ եւն

Նաեւ ընդհանուր խորագիրներ այն դասախօսութեանց որոնք յանձնուած են կարող արեւելագէտներու

Մեզ հետաքրքրողը անշուշտ հայագիտութեան մասն է որ յանձնուած է ծանօթ բանասէր, գիտուն Հ. Յովհաննէս Մըսրեանին։

Դժբախտաբար օտարները միայն մեր թշուառութիւնը տեսան ու կը տեսնեն տակաւին գաղթականութէ գաղթականութեան եւ այս աշխարհի ամէն անկիւնները։ Օտարները մեզ չեն ճանչնար, անոնք մեր անցեալին անծանօթ են, անոնք կը խորհին որ հայը միշտ թիթեղեայ տնակներու մէջ ապրեր, միշտ բանուոր եղեր է եւ լեզուն թուրքերէնը։ Կրնա՞ք Արաբ մը համոզել թէ հայերէնը թուրքերէնէն բոլորովին տարբեր լեզու մըն է։ Այս պարագաններուն տակ, հարկ է, նոյն իսկ պահանջել որ այն ժողովուրդները որոնց հետ կ'ապրինք՝ գիտնան մեզ ճանչնան մեր անցեալը եւ ասիկա որքան շուտ, որքան լայն ծաւալով այնքան օգտակար է մեզ համար։ Ահա թէ ինչու Սէն Ժօզէֆ համալսարանի տեսչութիւնը եւ Հ. Յովհաննէս Մըսրեանին ջանքերը մեր բոլորին գնահատանքին պէտք է արժանանան։

Հայագիտութեան առաջին դասախօսութիւնը տեղի ունեցաւ նոյ. 29ին համալսարանին մէկ սրահին մէջ, ներկայութեամբ երկսեռ կոկիկ հասարակութեան մը՝ բաղկացած Ֆրանսացիներէ, Արաբներէ եւ Հայերէ։ Հ. Մը

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (11)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱԳԳԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

»»» · · «««

Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշայի կոտակիցէն մնացած մեծ ժառանգ մը, առտիճանաբար հալելու վրայ էր։ Փաշան, կարգ մը ձեռնարկներու մասնակցած, շատ մսխումներ կատարած եւ հաշիւր չգիտցող մարդ մը ըլլալուն պատճառով, ի մօտոյ առանց դրամի մնալու վտանգին դատապարտուած էր։ Փաշային այս վիճակը շատ մը տահոգութիւն պատճառած էր Տիրան Քէլէկեան էֆէնտիին։ Արդէն Պոլիս Եուսուֆ Իզզէտտինէն դրամ չէր գար։ Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշային աղբիւրն ալ եթէ ցամքէր, ի՞նչ պիտի ըլլար այն ատեն։ Տիրան Քէլէկեան էֆէնտի ժամանակէն առաջ կը տեսնէր այս կացութիւնը, եւ Տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյին հետեւեալ թելադրանքը կ'ուզէր.

«Եղբայրս, Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշայի նիւթական վիճակը հետզհետէ կը վատթարանայ։ Դեռ քանի մը ամիս առաջ կնքած հազարաւոր ոսկինոց փոխառութենէն ալ բան չմնաց։ Այժմ հրապարակի վրայ այնքան պարտք ունի որ, առոր գումարը իր ունեցած կալուածներու արժէքին կէսէն ալ աւելի է։ Կ'աշխատի կալուածներուն մէկ մասը ծախել։ Այս ընթացքով, փաշան, ի մօտոյ առանց դրամի պիտի մնայ։ Այնպիսի ծանր նիւթական յանձնառութիւններու տակ մտած, եւ իր գործերը այնպիսի վիճակի մը մէջ դրած է որ, ես, փաշային ապագան շատ մութ կը տեսնեմ»։

Շաբաթ մը վերջ Փարիզ գրկած երկրորդ նամակի մը մէջ, Տիրան Քէլէկեան էֆ. հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէր.

— «Չեմ կրնար բացատրել թէ, վերջ. շաբաթը որպիսի տառապանքներու մէջ անցուցած եմ։ Հիւանդ յին պէյին եւ Տեկնող ձերբակալութեան լուրը առնելէս ի վեր գիշերները քուն չունիմ։ Վերջապէս, այս առտու Պոլսէն հասած լուրերէն ձերբակալեալներուն ազատ արձակուիլը իմանալով չափազանց ուրախացայ։ Բայց ի՞նչպէս եղած է, քննութիւնները ինչ արդիւնք տուած են, Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիին անունը խառնուած եւ գիրքը ս՛հանգիստ ըրա՞ծ են թէ ոչ, յայտնի չէ։ Որովհետեւ ձերբակալութեանց թուականէն առաջին, մեր յարաբերութիւնները բոլորովին կտրուած են Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիին հետ։ Միայն գիտցածս սա է որ, իմ եւ ձեր յատկացումներուն վերաբերեալ եւ էֆէնտիին ձեռքով գրուած հաշուեթուղթ մը Ապտիւլ Համիտի լրտեսներուն ձեռքը անցած է։

Պոլսոյ մեր ընկերները այն կարծիքին են, որ այս գործին մէջ դաւաճանութիւն մը կայ։ Այնպէս կը կարծուի որ, կամ Ցալըլին կնոջ եւ կամ Փարիզ ապաստանած փաշաներուն կողմէ կատարուած է։ Այսքան կարեւոր գործի մը սովորական ձեւակերպութիւն ալ գիս այլապէս կը մտահոգէ։ Ո՞ւր է առոր գաղտնիքը։ Արդեօք օժիտը ազատելու համար խա՞ղ մը դարձուած է, թէ ձերբակալեալը ազատելով, ուրիշները վտանգի ենթարկած է։ Բանէ մը տեղեկութիւն չունենալուս համար անհանգիստ եմ։ Պատարուած ձերբակալութեանց մասին, Պոլսոյ իր ներկայացուցչէն ստացած տեղեկութիւններէս դուրս, շատ ըղձալութեամբ տեղեկութիւններ կուտամ Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշային։ Օրինակի համար, հաշուեթուղթի մասին երբեք չխօսեցայ։ Որովհետեւ, կարծելով թէ Ապտիւլ Համիտ Եգիպտոս մարդ ղրկած է՝ գիս եւ զինքը սպաննելու համար, իրարանցումի մատնուած է, եւ բատ այնմ միջոցներ ձեռք առնուած են։ Հետեւաբար, երբ մեր հաշուեթուղթի պարագան իրեն յայտնէի, թէ խուճապի պիտի մատնուէր եւ թէ առարկութիւններու պիտի սկսէր։

Փաստաբան Ճէլալ պէյ անունով մէկը պիտի գայ Փարիզ։ Այս անձը, առտիճան մը կասկածելիներու շարքին մէջ դասուած եւ մանաւանդ ըլլալուն համար Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշայի շուրջը դառնալ բաւական ըլլալով, հանդիպումի մը պարագային բստ այնմ լեզու գործածեցէք»։

ՄԱՀԱՓՈՐՁԻ ՄԸ ԾՐԱԳԻՐԸ

Այս միջոցին, Ապտիւլ Համիտի դէմ նոր մահափորձ մը կազմակերպելու նպատակով, Տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ խորհրդակցութիւն կը կատարէր Տիրան Քէլէկեան էֆ.ի հետ։ Այս մահափորձը պիտի կատարուէր Ռամազանի տասնըհինգին, երբ «Խըրգա - ի - Շէրիֆ»ին այցելելու համար, Ապտիւլ Համիտ Աքսարայ Պուրնու պիտի անցնէր։ Այս նպատակով, Աքսրայի գօտաներին անցքին վրայ տեղ տեղ ականներ պիտի նետուէին։ Այս բանը միայն Հայերը կը նային յաջողցնել։ Տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ կը հարցնէ թէ Եգիպտոսի մէջ այս տեսակ գործ մը յաջողցնելու ընդունակ Հայեր կա՞ն թէ ոչ։

Երկար - բարակ քննութիւններ կատարելէ վերջ, Տիրան էֆ. Քէլէկեան այն խնդրոյ մասին հետեւեալ պատասխանը կուտար Պէհաէտտին Շաքիր պէյի։

—«Պոլսոյ մէջ, բանակային հանդէպ կատարուելիք մահափորձի նոր ձեռնարկ մը, ձեր բացատրած ձեւով չի կրնար տեղի ունենալ։ Որովհետեւ Ռամազանի տասնըհինգէն առաջ ծովը տորմուղէ կ'անցընեն։ Բայց ծովուն մէջ ական թափելու անկարելիութիւնը, մեզ մեր ձեռնարկէն ետ չի կրնարկեցնել։ Հոս նոր ռումբ մը հնարուած է։ Անցեալները անձնապէս կատարած փոքր փորձով մը, այս գիւտին գործածութեան կարելիութեան մասին համոզում գոյացուցի։ Եթէ անհրաժեշտ գումարը կարելի ըլլայ ճարել, վստահ եմ որ այս գործը պիտի կրնամ գլուխ հանել։

Հարկ եղած քննութիւնը կատարեցի։ Ըլլոըզի ողջին հանդէպ կատարուելիք նոր ձեռնարկը,— չնախատեսուած ծախսերն ալ հաշուելով — հարիւր, հարիւր յիսուն հազար Ֆրանքի մէջ կը կարօտի։ Այս գումարին մեծ մասը նաեւ չափազանց նուրբ մեքենաներու (ռումբեր) փոխարժէքը։ Այս նոր ձեռնարկը, ելեկտրական ուժին անյուսալի եւ բոլորովին նորահնար մէկ երեւոյթին վրայ պիտի յենուի։ Անհրաժեշտ նախափորձերն ու պատրաստութիւնները, հարկ եղածը անձամբ կը կատարեմ։ Որովհետեւ այս նոր ձեւին տեսութիւնը բոլորովին գաղտնի կը պահուի»։

Տիրան Քէլէկեան էֆէնտիի յիշած մեքենական եւ ելեկտրական ուժամեքենաներով շատ հետաքրքրուեցաւ Պէհաէտտին Շաքիր պէյ, եւ մանրամասնութիւններ պահանջեց։ Հարկ եղած տեղեկութիւնները տալէ վերջ, Տիրան Քէլէկեան էֆ.ի կ'աւելցնէր.

(Շար.)

տըրեան, խնամքով եւ ամփոփ կեր - պով, Հայաստանի տարբեր փուլերը ներկայացնող քարտէզներով ու արձանագրութիւններով (ցուցադրուած ժամանակին լապտերով) շուրջ մէկ ժամուան դասախօսութեամբ մեղ ներկայացուց յիշողայ դասախօսութեանց յառաջիկայ նիւթը. — «Քրիստոնէութիւնը Հայաստանի մէջ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչէն առաջ»:

Յայտագրին մնացեալ մասերն են. —

2. Ագաթանգեղոս. — Հայաստանի պալտոնական դաւանափոխութիւնը: Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ:

3. Փաւստոս Բիւզանդացի. — Հայաստանը Դ. դարուն:

4. Կորիւն. — Հայ գրականութեան ծագումը: Սահակ եւ Մաշտոց:

5. Հայ գրականութեան ոսկեդարը: Աստուածաշունչի թարգմանութիւնը: Եզնիկ

6. Ղազար Փարպեցի եւ Եղիշէ. — Դիմադրութիւն Սասանեան հալածանքին:

7. Յունարէն դպրոցը հայ գրականութեան մէջ:

8. Հերակլ կայսեր արշաւանքները: Արաբական յառաջխաղացումները Հայաստանի մէջ:

9. Կեանքը Հայաստանի մէջ արաբական տիրապետութեան օրով:

10 Մովսէս Խորենացի:

11. Հայկական նահանգներու զանազան անուանակոչութիւնները դարերու ընթացքին:

2. Բագրատունեաց տիրապետութիւնը Շիրակի մէջ

13 Հայկական քաղաքակրթութիւնը Բագրատունեաց շրջանին:

14 Կրօնական եւ գեղարուեստական կեանքը Վասպուրականի մէջ:

15 Սելճուքեան արշաւանքը եւ անոնց հետեւանքները Հայաստանի մէջ:

Փափաքելի է որ, Հ. Մըսրեան անցեալ տարուան իր դասախօսութիւնները եւ այս տարուանը հաւաքելով մէկ հատորի տակ լոյս ընծայէ, որմէ անկասկած պիտի օգտուին շատ մը օտար Փրանսախօսներ

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԶԱԽԱՒԵՐ ԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Օ

Դասակարգային անտանելի եւ բոլորովին ապարդիւն բաժանումի եւ ապակեդրոնացման ձգտող նոր կարգ ու սարք մը կը պարտադրուի ուղղակի հայ հասարակութեան, մեր յետպատերազմեան եկեղեցական վարչութեանց կողմէ: Մեր հին ու փառաւոր եկեղեցիին շուքն իսկ չի կրնար պարունակուիլ այդ կրօնական ընկերակցութեան ծրագիրներուն մէջ: Այդ վարչաձեւը միայն քանի մը հարիւր հոգինոց նոր եւ խեղճուկ աղանդի երկրպագուներուն հագիւ կը յարմարի. Ոչ աւանդապահ հայ հասարակութիւնը եւ ոչ ալ Էջմիածնի մայր աթոռի սահմանադրութիւնը կրնան ընդունիլ այդ նոր ձեւը, որուն առաջին օգուտը ... ժողովուրդը հեռու պահել եկեղեցական վարչութիւններէ եւ պաշտպանել տասնեակ մը մեծ ու հաւատը աղաներու մոմի-պնակի փառքը:

Փարիզի ազգային եկեղեցին, հիմնուած Աղեքսանդր Մանթաշեանի խնամքով ու ծախքով 1904ին, կը վերածուի 1927ին կրօնական ընկերակցութեան. Եկեղեցիին հաստատումէն մինչեւ ընկերակցութեան վերածուիլը, Քիպարեան եպ.ի հովանաւորութեան միջոցին, սնտուկը կ'ունենայ 7—800 հազար Ֆրանք պատրաստ գրամ: Ընկերակցութիւնը, իր գլուխն ունենալով ընդհ. քարտուղար մը, իր ընդհանուր գործունէութեամբ, իր անդամակցութեան անժողովրդական եւ 50 Ֆր.ի մուտքի պահանջներով, սակագինի դրութիւններով, որ եւ է գործնական արդիւնք, որքան բարոյական նոյնքան ալ դրամական նոր հասոյթ ապահոված չէ: Կ. Պոլսոյ եւ Թրքական գաւառներու հայ եկեղեցիները, իրենց ազատ ընտրութեան եղանակով եւ կամաւոր ու պատուաւոր նուէրներով կը պահէին ականաւոր առաջնորդներ, տասնեակ մը քահանաներ եւ պատուաւոր դպրոցներ 10—20 ուսուցիչ - ուսուցչուհիներով: Մեր այս տագնապալի օրերուն, ո՞ւր է օգուտը, Փարիզի պէս հարուստ եւ մեծ մայրաքաղաքի մը եկեղեցիին: Ո՞ւր է իր պարծանքը, քահանայական դասին ճոխութի՞ւնը, աղքատախնամ հոգածութի՞ւնը, թէ չէ ազգային դաստիարակութեան աջակցութիւնը:

Այս ընկերակցութիւնը կը փորձէ իր ծրագրով կառավարել նաեւ Ալֆորվիլի եւ Կօնէսի եկեղեցիները, սակայն ինչպէս ամենուրեք հոս ալ չի յաջողիր իր պաշտօնական «ֆէրմաններով»: Նոյն իսկ տեղական հոգաբարձութեան անդամներուն մեծամասնութիւնը Փարիզի ընկերակցութեան անդամ չեն, չուզելով վճարել 50 Ֆր.ի ոսկեկան տուրք մը:

Տարակոյս չկայ թէ այդ ընկերակցութեան ծրագիրը կրնայ պարտադրուիլ միայն իր 100—120 անդամներուն, որոնք ընդունած են մաս կազմել այդ միութեան. բայց անդին կը մնայ 15—20 հազարի բազմութիւն մը, այդ աննշան անդամներուն դէմ զօրաւոր թելը ամբողջ ի վեր ցոյց կուտայ իր անտարբերութիւնը

Արդարեւ, գործաւոր եւ նեղ կացութեան մատնուած ժողովուրդը ի՞նչ պէտք ունի ժամանակ կորսնցնելու եւ սովորաբար ճամբու ծախք մըն ալ աւելցնելու եկեղեցական սակին, որ նոյն է եկեղեցական վկայագրի համար: Ինչո՞ւ այդ երկու եկեղեցիներուն իրաւունք չտրուի տեղւոյն վրայ կատարելու այդ գործերը, թէ ի դիւրութիւն ժողովուրդին եւ թէ տեղական եկեղեցիին անուսկին: Ո՞վ է տուած այդ իրաւունքը Փարիզի եկեղեցիին որ իր կարգին չուզեր տալ անոնց: Եթէ Պոլսոյ Գում Գափուի մայր եկեղեցիին թաղ. խորհուրդը կամ Սամաթիոյ եկեղեցիին վարչութիւնը, մէկէն ի մէկ մէջտեղ հանեն նոր ծրագիր մը կրօնական ընկերակցութիւն անունով եւ յօդուածներով ակսին այդ ծրագիրը պարտադրել փորձել, ո՞ւր կ'երթայ առոր վերջը:

Փարիզի եկեղեցւոյ կառուցուած թուականին հազիւ 2000 Հայեր կային Փարիզ, իսկ այժմ կը հաշուեն քսան հազար: Ինչո՞ւ նկատի չեն առներ այս պարագաները, եթէ իրենց նպատակն է ծառայել ժողովուրդին եւ գոհացնել օրուան պահանջները:

ԱՐՏԱՇԷՍ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄԱԶԼԸՄԵԱՆ ԵՊՍ.Ի ԱՐՏԱՔՍՈՒՄԸ

Օ

Յունական թերթերը կը հաստատեն թէ իսկապէս վտարման հրամանագիր արձակուած է Կարապետ եպիսկ. Մազլըմեանի դէմ: Նախարարական հրամանագիրը կ'ըսէ թէ եթէ եպիսկոպոսը չհամաձայնի եւ հինգ օրէն չմեկնի, ոստիկանութեան կողմէ պիտի ձերբակալուի եւ պիտի արտաքսուի բռնի ուժով:

Ընթերցողները կը յիշեն թէ անցեալ օգոստոսին ալ վտարման հրամանագիր մը հանուած էր, բայց բարեխօսութիւններ կատարուեցան եւ յետաձգուեցաւ

Ահաւասիկ այդ հրամանագիրը. —

Որոշման թիւ 249

«Ներքին նախարարը նկատի առնելով օտարականներու կեդր. ապահովութեան տուեալները, որոնցմէ երեւան կուգայ, որ հայ եպիսկոպոս Masloumian Կարապետի Յունաստանի մէջ հետագայ բնակութիւնը վնասակար է ազգային շահերուն, նկատի առնելով արտաքին նախարարութեան 17 - 7 - 34 եւ 7.116 - 8.8A թուակիր պաշտօնագիրը, ինչպէս նաեւ աչքի առաջ ունենալով թիւ 4310 օրէնքի 23րդ յօդուածը

ԿՈՐՈՇԵՆՔ

Եւ կը հրամայենք՝ պատկան ապահովութեան կողմէ անոր հաղորդուելէն 30 օրուան ընթացքին անոր արտաքսումը պետութեան սահմաններէն դուրս:

Ներկայս կը գործադրուի ոստիկան զօրաց եւ քաղաքներու ոստիկանութեան օրկաններուն ձեռքով»:

Նախարար

Ստորագիր՝ Տ. ԽԱՆՕՓՈՒԼՕՍ

Յունաստանի ներքին գործերու նախարարը փոխուած ըլլալով, այժմ նոր նախարարն է որ կը գործադրէ հրամանը:

Հուշակաւոր չէկիստ Աղաբէկով իր գրքին մէջ հետեւեալ յայտնութիւնը հրատարակած է Մազլըմեանի մասին. — «Դեկտ.ի վերջերը (1929ին) Մոսկուայէն եկաւ յունական գործերու նախկին վարիչ Մալոտկովսքին, զիս ծանօթացնելու համար Յունաստանի գործերուն: Անոր խօսքով, յունական ճիւղը լաւ չէր կազմակերպուած: Թիւ 3—23ը Յունաստանի Հայոց արքեպիսկոպոս Մազլըմեանն էր: Միւս մեծ գործակալը Հայոց թերթի խմբագիրն էր: Այս թերթը կը հրատարակուէր Կէմէրուի դրամով: Բայց Մալոտկովսքին խորհուրդ չտուաւ ինծի անոնց հետ կապուելու, որովհետեւ անոնք բաւական վարկաբեկուած էին ժողովուրդին մէջ, իրենց սովետասիրական քայլերով»:

ՕՏԱՐ ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

»»» «««

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Քանի մը օր առաջ, պաշտօնական արարողութեան մը պահուն, որ տեղի կ'ունենար «Aux Morts d'Orient et des Terres Lointaines» յուշարձանին առջեւ (Քորնիշ), օտար գինուորականի մը խանդավառ պատմութիւնը լսեցի Մարսէյլի Հայ Արիներու մասին:

Զինուորականը նկարագրելէ վերջ հայ տղոց ժիր ու կայտառ, առողջ վիճակը, կը գովէր նաեւ անոնց գեղեցիկ տարազը եւ կարգապահութիւնը: «Սատրիկ անձրեւի մը պահուն անոնք եկան ու այս յուշարձանին առջեւ ծաղկեպսակ մը դրին, պատուի առին, պատշաճ երգեր երգեցին: Իսկապէս զարմանալի են այս Հայերը եւ մեր Արիները շատ գոհ մնացինք»:

Բարեկամի մը հետ կը լսենք օտարի գովասանքը մեր «ժիր ու կայտառ տղոց» մասին ու սրտիս խորերէն կը ցաւիմ որ այդ նոյն արիներու արարողութեան օրը հազիւ քանի մը տասնեակ Հայեր ներկայ էին, մինչդեռ տեղական բոլոր թերթերը հրատարակած էին հայ արիներու նկարները եւ իրենց ներկայացուցիչները ղրկած էին արարողութեան ներկայ ըլլալու:

Ե՞րբ պիտի գնահատենք մեր արժէքները:

Թղթակից

ԶԱՆՁԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ
Թիւլոնի գաղթականութիւնը

Օ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 15 դեկտ. (Յառաջ). — Քան Վիքթոր Հիւկօ կամ Թուլոնու գաղթակայանը կը գտնուի Մարսէյլի շոգեկառքի գլխաւոր կայարանէն հազիւ հարիւր մէթր հեռու, համայնական եւ երկրորդական վարժարաններու սահմանակից, ընդարձակ ու աւելաշատ տարածութեան մը վրայ: Բնակիչները կը բաղկանան զանազան ազգի գաղթականներէ, Ռուս, Իտալացի, Հայ, Խառն: Սկզբնական շրջանին առաջինները մեծամասնութիւն կը կազմէին ու թաղին վարչական ներքին գործերը կը կառավարէր ռուս անձ մը: Իսկ Հայերը փոքրամասնութիւն կը կազմէին ու ենթակայ էին ռուս տնօրէնին հրահանգներուն եւ բարեկամեցողութեան:

Գործադրկութեան տեւականացումը պատճառ դարձաւ որպէսզի քաղաքի պանդոկներուն մէջ խճողուած բազմանդամ հայ գործաւորք հայրենակիցները լքեն քաղաքը ու բնակին տախտակաշէն տուներու մէջ, ամսական չնչին գումարով մը, 30—40 Ֆր.: Այնպէս որ ներկայիս գաղթակայանին բնակչութեան հարիւրին եօթանասունը կը կազմեն Հայերը: Ներկայիս հայ բնտանիքներուն թիւը 90—100 է, մեծամասնաբար գործաւոր: Արհեստաւորները, առեւտրականները, անձնական գործ ունեցողները, աննշան թիւ մը կը կազմեն:

Սկզբնական շրջանին երբ Ռուսերը մեծամասնութիւն կը կազմէին, ալէրն ու տիրականն էին թաղին եւ իրենց ուզած եղանակով կը դասաւորէին բոլոր գործերը: Իսկ Հայերը հլու վարձակալներ էին: Բայց վերջերս Հայերու եւ Ռուսերու միջեւ ծագած վէճի մը, (վարձք վճարել չվճարել) հետեւանքով դատ բացուած ըլլալով, վերջացաւ ի նպաստ Հայերու (չվճարել), որով հայրենակիցները ազատեցան վարձքի բեռէն: Բայց այդ դիւրութիւնն ալ չի կրնար թեթեւցնել մեր գործաւորք հայրենակիցներուն հոգերը, — աղքատ, ձմրան վառելանիւթ ու զանազան բազմաթիւ ծախքեր:

Գաղթակայանին հարիւր ընտանիքներէն հազիւ քսանըհինգը ունին աշխատող ձեռքեր, մնացած եօթանասունըհինգը գործադուրկ բանուորներ են

Գործ ունեցողները կարելի է դասաւորել հետեւեալ արհեստներուն մէջ, — կօշկակար, դերձակ, սափրիչ, հնակարկատ եւ պարզ բանուորներ: Այս վերջիններուն մէկ մասը կ'աշխատին շաքարի, իւղի, մոմի գործարաններուն մէջ, մէկ մասն ալ նաւահանգիստը: Իսկ արհեստաւորներուն մէկ մասը կ'աշխատի զանազան արհեստանոցներու մէջ: Մնացած մասն ալ ունի փոքրիկ անձնական խանութներ, գաղթակայանին մէջ, — չորս դերձակ, երեք կօշկակար, երկու սափրիչ, բաղնիք մը, եւ երեք նպարավաճառի խանութներ

Գործադուրկ հայ բանուորին կինն ու չափահաս աղջիկները ճարահատ սկսած գործարաններու դուռը ծեծել:

Այն կիներն ու աղջիկները որ ցարդ չէին չնչած գործարանի մուխն ու ծուխը, այժմ գործ փնտռելու եւ չգտնելու դժբախտութեան մէջ կը գտնուին: Եթէ այսպէս շարունակուի թշուառութիւնը պիտի մտնէ այս հայ օճախներէն ներս:

ՍԵՆԹ ԼՈՒԻ, (Լա Թիւրպէն) Հոս ունինք մօտ 50 ընտանիք Հայեր, գրեթէ բոլորն ալ նպաստ զրկուած: Պատկերը աւելի մռայլ է հոս: Բազմանդամ ընտանիքներ, աւուր հացի կարօտ, մանուկներու խումբեր՝ մեծ մասամբ ցնցոտիներու մէջ: Ցանցառ թիւ մը կը կազմեն գործ ունեցողները: Շատեր ճարահատ սկսած են թափառիլ գիւղէ գիւղ, գործ մը գտնելու յոյսով: Իսկ մէկ մասն ալ փոքրոցներէն թուղթ հաւաքել, թէեւ այդ բաղդուն ալ այժմ շահ չունի:

Հոս ալ կան երկու նպարավաճառներ, երկու կօշկակար, երկաթագործ մը եւ երկու ինքնաշարժի վարիչներ: Կիներ ու աղջիկներ կ'աշխատին չնչին օրականներով

Այստեղ կը գտնուի տխրահռչակ Տոքթ. Պարոնիկեանի կազմած աղօթողներու (բուհճի) միութիւնը: Մաս մը կիներ, այրեր եւ աղջիկներ, շաբաթը քանի մը անգամ կը հաւաքուին, միատեղ կ'աղօթեն, կ'արտասուեն ու կ'երգեն թուրքերէն երգեր, յարմարցուած ազգային երգերու եղանակներով: Մխիթարական երեւոյթ մըն է Քան Վիքթոր Հիւկոյի եւ Սէնթ Լուիի քէմփին մէջտեղ հաստատուած հայկական մանկապարտէզը, եօթանասունէ-հինգ աշակերտներով: Այս ծաղկոցը անհատական ձեռնարկ մըն է, եւ անոր վարժուհին արժանի ամէն քաջալերութեան: Հայ մանուկները կը ստանան տոհմային դաստիարակութիւն, կը խօսին հայերէն, կ'երգեն ու կ'արտասանեն:

Այս բոլորին հետ կան շատ մը ներքին ցաւեր: Ծաւերուն ինքնութեան թուղթերու որոշումը երկու տարին լրացած է եւ անգործութեան պատճառաւ չեն կրնար վերանորոգել: Մէկ մասին թուղթերը անկանոն են: Ոմանք ալ աքսորուած են զանազան պատճառներով եւ կը թափառին հոս ու հոն, անապաստան: Կը գիշերեն փողոցի անկիւնները, ու վանքերու մէջ, հետզհետէ կը դառնան հիւծախտաւորներ: Այս վերջինները մասնաւորապէս որբեր են, որոնք Բարեգործականի միջոցաւ փոխադրուեցան Յունաստանէն ու վարձու տրուեցան Ֆրանսական ագարակներուն: Այս գործաւորները միշտ ենթակայ են ոստիկանական խիստ հետապնդումներուն, ու բանտը դարձած է անոնց օրրանը

Գործադուրկները ցարդ յոյսերով կ'սպասեն Երէկուրէն սկսեալ զգալի ցուցին անոնց առնելուն կեդրոնը եւ նպաստի թուղթեր եւ կ'առնեն:

Ն. Մանուկեան

ՄԱՄՈՒԼ
ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋԸ

— օ —

«Հայրենիք» կը հաշուէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (25 նոյեմբեր).

— «Հինգ տարի տեւող անոտեսական ուժասպառ տագնապը արգելք չեղաւ, որ Նիւ Եորքի մէջ դատապարտուած ինը ընկերներու պաշտպանութեան համար բացուած հանգանակութիւնը 80.000 տոլարէն ալ աւելի արդիւնք տայ:

Երեւոյթը աւելի եւս նշանակալից կը դառնայ, եթէ նկատի ունենանք, որ այս գումարը եկած չէ միայն քանի մը հարուստներու գրպանէն, այլ գոյացած է հազարաւոր հայրենակիցներու աչքին քրտինքով վաստկած պզտիկ նուիրատուութիւններէն, որոնք յաճախ եղած են զոհողութիւններ ի գին սեփական ծանր զրկանքներու: Այս զոհողութիւնները անկասկած չպիտի ըլլային, եթէ զանոնք ընող անհատներն ու բազմութիւնները չունենային այն խորունկ համոզումը, թէ դատապարտուած ինը հայրենակիցներ անմեղ են:

Եւ ինչպէ՞ս կ'ուզէք, որ անոնք այդպիսի համոզում մը չկազմէին, երբ ամիսներ շարունակ անոնք ականատես եղան, թէ ինչպէս խորհրդային կառավարութեան գործիք եղող խումբ մը մարդիկ, Նիւ Եորքի դժբախտ ըսպանութենէն յետոյ, ո եւ է միջոցի առջեւ կանգ չառին՝ ազդելու համար վկաներու վրայ եւ յաջողեցան փոխել տալ անոնց տուած սկզբնական վկայութիւնները՝ անոնց «չտեսայ»ն «տեսայ»ի վերածելով. թէ ինչպէս դատաւորները անխիղճ զրպարտութիւններ յերիւրեցին Դաշնակցականներու դէմ, ինչպէս նախապաշարեցին ոստիկանութիւնն ու դատախազը Դաշնակցականներու դէմ, ինչպէս քաղաքէ քաղաք լինկած գրգռիչ ժողովներ գումարեցին եւ դրամներ հաւաքեցին, ինչպէս ի վերջոյ դատապարտել տուին Նիւ Եորքի ինը Դաշնակցականները:

Անկասկած, եթէ չըլլար այդ կազմակերպուած դաւադրութիւնը եւ Նիւ Եորքի ոստիկանութիւնն ու դատախազը նախապէս ձգտէին իրենց գործն ընելու անաչառապէս ու խաղաղ մթնոլորտի մը մէջ, ոչ ամբաստանեալ կողմի վկաները պիտի ստիպուէին փոխելու իրենց սկզբնական ցուցմունքները եւ ոչ ալ մեր ինը ընկերները դատապարտուելու ո եւ է հիմք պիտի ըլլար:

Այս բոլորէն յետոյ շատ բնական է, որ արդարութիւնը փնտռողները, անմեղները պաշտպանելու եւ ազգային հայութեան դէմ ուղղուած դաւի դէմ կռուելու համար՝ հայ հասարակութիւնը հարկադրուած կը զգայ ընելու բարոյական եւ նիւթական առաւելագոյն զոհողութիւններ»:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՍՈՒԳԻ ՃՐԱԳՆԵՐԸ

»»» «««

Տիկին Հայկանուշ պատուհանը շատ կանուխ, արեւէն առաջ կ'արթննար, մանաւանդ ձմեռը, երբ ցուրտը կը կծէր, «աղոցս, այս առտու ալ պապ մը եփեմ» կ'ըսէր, երբ պատրաստ էր ամէն բան, թոնիրին առջեւ կը նստէր աթոռակին վրայ, ու նայելով կրակին «բոցերն ալ իրենց լեզուն կու տան» կը մտածէր, երբ կրակին երեւը կը տարածուէին ու կը ծռէին առիւծոտ լեզուներու նման: Մանաւանդ երբ հովը ուժով կը փչէր ու ցուրտը կը սառէր ապակիներուն վրայ, «մէկ մանկիկ, երկու փառք տանիս», կը մրմնջէր, ու կը տպաւէր հրեշտակի նման, կը հակէր միւսներուն քունը՝ իր տղոցը իր ամուսնոյն, որոնց կուրծքին անմեղը, աստուած անուշ քունին մէջ, չունեցողներուն ձայնը կը լսէր, ու առտու առտու դրան մօտենալով, ամբողջ կը կախէր քունին խորունկէն ելլող ձայներուն, մօտէն կը հակէր անոնց երազներուն:

Երջանկութիւնը անակնկալ փայլ - կեանքերու գործը, պարզ յուզում մը պտտկուածէ:

Տիկին Հայկանուշ, երբ ականջները փակցուցած դրան, ներսի ձայները մտիկ կ'ընէր, աչքերով կարծես իր յուզումին դունաւորումը կը տեսնէր, կը տեսնէր իր տղոց ու ամուսնոյն երանութեանը քունին խաղաղութեան մէջ, քունով արբշիռ, ու գլուխը օրօրած առնէն, երեսի ժպիտներէն՝ աւելնալին, աչքերու թեթեւօրէն դոցուելէն կը հասկնար որ՝ երջանկութիւնը կը դպէր սրտին:

Մայրերու երջանկութեան գինովութիւնն է աս, մայրերը միայն կը հասկնան անոր ինչ ըլլալը, ու քանի կ'ուժովնային ներսի ձայները, երեսին վրայ վարդեր կը բացուէին, աւելի կ'ազուորնար, դէմքին վրայ ծաղկած գեղեցկութեան բոլոր գիծերը կ'երեւէին, աւելի կը փայլէին:

Առաւօտ է:

Տղաք արթնցած, անկողնի առջեւ գուարթութիւնը կ'ըմբոշխնեն: Իրենց ձայնին եղանակը, արեւին խառնուած պզտիկ ալիքներու ձայնին պէս անուշ, կը խօսին, կը պատմեն: Անոնց ծիծաղը իրենց հօրը ձայնին խառնուած, ննջասենեակին պատկերը իր բնական լոյսերը կ'առնէ, կը լուսաւորուի, այդ լոյսովն է որ մայրիկին աչքերը կը տաքնան, կ'արցունքոտին, բայց արցունք չեն անոնք, արտի մարգարիտներն են մաքուր, կը թափին անոնք՝ անձրեւի կաթիլներու պէս մաքուր մաքուր, ու սրտէն փրթող բնական ձայնի մը տակ, մայրիկին չըթունքները լարուած, կեանքին համար կարծես լեզուին կը դպի, կը հաւատայ կեանքին:

Մէ յոթնը երջանիկ էր, որովհետեւ ձայները տանիքին մէջ սրտի թելերուն հնչումը կուտային բնական, որովհետեւ սիրոյ աղբիւրի պէս կը հոսէր վճի՛տ, վճի՛տ, վճի՛տ, մայր մը իր լալը կը հասկնար, կը տեսնար աչքերով:

X

Սրտին քաղաքաւն ճրագները, քաղաքաւն օրէն կը մարին, — բաւ էին, ու տիկին Հայկանուշ, ամուսինը մեռնելէն քաղաքաւն օր մը եւ, երբ սրտի ճրագներուն թեթեւ պլպլացումը կը զգար միայն, մանաւանդ երբ վերջին ճրագը մարեցաւ, սրտի թեթեւութեան հետ պզտիկ սփոփանքներ կը զգար, որովհետեւ իր մեծ տղուն էր որ կը մտնէր արդամութիւնները կ'անցէր: Անոր շուքը բաւական էր տունին մէջ, օրերը իրենց պատրանքին բան մը կը կորսնցնէին, կ'աղօտնային, ու բաւական էր նայիլ իր տղուն, մայրերու գեղեցիկ նախանձը կը զղացնէր սիրտը, ու բաւական էր ժպտիլ:

— Զաւա՜կս...

Բառ մըն էր աս մայրական, ու բաւական էր կրկնել՝ զգալու համար սրտին ուզածը, տեսնելու համար անկարելին:

Հիմակ ճրագներու լոյսը հեռատեսակներ մը խորհրդաւոր, առեն առեն կը նայէր երկինքին, ու երբեմն կը ջանար երկինքին ալ անդին մերձել իր նայուածքը, տեսնելու համար հոն պլպլացող իր սրտին լոյսերը, մարած լոյսերը ճրագներուն, ու կը կրկնէր. Քառասուն երազ ունի սուզը սգաւորին, Մահը իր ձեռքերով կը վառէ զանոնք խորերը սրտին, Յանուն մէկիկ մէկիկ քառասուն օրէն կը մարին, Քառասուն օրէն երբ կը լմննան օրերը սուգին:

Հիմակ սուգի ճրագներ մարած, սուգի օրերը անցեր էին:

Բայց սառեր մը լոյսի նման դողդողուն...:

Տիկին Հայկանուշ ձեռքը կուրծքին դնելով, առեն առեն — ճրագներ կան, ճրագներ կան կը կրկնէր, ու կուրծքը սեղմած պահուն, սիրտը աւելի ուժով կը զարնէր, կարծես ճրագներուն վրայէն լոյս մը կ'անցնէր, իր ամուսինը կը տեսնէր...

X

Հովը ձիւնին բերնէն կը փչէր, ժամէ մը ի վեր, առանց կենալու, հովը կը պոռար, ալիքի պէս կը վազէր լեռներու կողմէն, ու քաղաքը գողի մէջ, տխուր կերպարանք մը ունէր: Տուները կարծես իրենց իրենց մէջ կծկուած, ծալլուած, պատուհանները իրենց կանուխուան պայծառութիւնը չունէին: Լամբարին լոյսերը իրենց տաքութիւնը կորսնցուցած, տժգոյն բան մը կար պատուհաններէն ներս:

Հովը կը փչէր, հովը կը պոռար ժամէ մը ի վեր:

Տիկին Հայկանուշ ձեռքերը կուրծքին ծալլած, երեսը փակցուցած պատուհանին: Իր աչքերը բաց երկու ձողերու պէս մխուած մութին խորը, ու ինչ կրցածին չափ ուժով: Հառաչանքի պէս փրթաւ ձայնը կուրծքէն, ու երեսը քաշած առնէն ապակիին, աչքերը աւելի կարմիր, կը վառէին կարծես:

Իր ներսի ձայներուն պէս բան մը կար զիմացը, անոնք կ'ոռնային, իրարու կը զարնուէին, կը փշրուէին, նորէն կը սկսէին:

Դող մը անցաւ ներսէն, բոլոր մարմնոու սրտէն անցնող զղջերէն մէկը, ու յանձնուած զիմացի ձայներուն, իր մարմինին ամբողջ ծանրութիւնը վրայ փակաւ պատուհանին, ու մրմնջեց.

— Մութին ձայնը... գիշերուան ձայնը...

Վաղը իր որդին պիտի մեկնէր պատերազմի:

Երկու օրէ ի վեր իր սրտին ձայնը մտիկ ըրած առնէն, բոլոր սրտերու փոթորիկը կը հանէր ականջին, ու սրտին ձայնը կը լսէր՝ կաթիլ կաթիլ կաթող արցունքի կաթիլներու նման:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(Շար.) (1)

ՆԱՄԱԿԱՑՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԷՔՍԻԼԻ, Թուն.— 100:
ԼԻՈՆ, Վ. Ե.— 50:
ՏԷՍԻՆ, Գարծ.— 345:
ՄԻԼԱՆ, Սար.— 119 լիր. (Մ. Գ.ի միջոցաւ):
ԱՆՏԻՈՔ, Տօքթ. Գ. Ծ.— 136.25:
ՊՕՐԸՓԷՐ, Հ. Աճ.— 50:
ՔԱՆ, Թուլ.— 35.
ՔԱՎԱՅԵՈՆ, Ման.— 20:
ԱՎԻՆԵՈՆ, Խ. Հ.— 35:
ՇԱԹՈՒ, Թ. Գ.— 140:
ԼԸ ՓՈՆԹԷ, Մ. Գ.— 35:
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Մոմ.— 108:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գարծ.— 810:
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Եովհ.— 35:
ԲՕՆԻ ՍՈՒ ԳՈՒԱ, Թ. Խ.— 50:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գօլ.— 50:
ԳՐԻԷԼ, Տիլ.— 250:
ՏՕՄ ԼԸ ՄԵՆԻԼ, Թաք.— 70:
ԱՆԻԷՌ, Զ. Փ.— 70:
ՌՕՄԱՆ, Ս. Գ.— 107.60:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ե. Փ.— 35:
ՍԷՆ ԼՈՒ, Գարծ.— 290.50:
ԹՈՒԼՈՒԶ, Խաչ.— 35:

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Պայքար ապրուստի սղութեան դէմ աժանագին գիներով:

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

Թարգմ. Ա. ՀԱՐԵԼԵԱՆ — Գրեց՝ ՐՕԼԸՆՏ ՏԷՆԷԼ

— Երկու խնդիրներ բացի, Հարցուց Սըր Ճօն ծառային, ի՞նչ է միւսը. առնուազն մէկուն չափ ծանր չըլլայ։

— Կարծեմ աւելի ծանրակշիռ է պարոն։

Սըր Ճօն կանգ առաւ։ Ծառային դէմքին արտայայտութիւնը զինքը վախցուց

— Բաէ Աստուծոյ սիրոյն։

Այսպէս կեցած սիրոջը առջեւ, Էտրմա, վերջին ծայր անհանգիստ կացութեան մէջ, խոստովանեցաւ թէ վիրաբոյժին գրպանին մէջ գտած էր փոքր արծաթեայ Սպիտակ Արծիւը, որու մասին խօսած էր օդնականուն ... եւ այդ առարկան անոր յանձնած։

Սըր Ճօն այլեւս ուղեղը կորսնցուցած էր։ Աքօթլէնտ Եարտի իր բարեկամը զինքը մեղսակից համարելու ապացոյց ալ ունէր։ Այլեւս սոփստուած էր իր բոլոր ծրագիրները փոխել, ամէն բան խոստովանիլ Հ. Ա.ին, եւ անոր գթութեան ապաւինել։ Հ. Ա. գիտել պիտի տար թէ նախ իրեն դիմած չէր եւ ատոր համար հետը շատ կոշտ պիտի վարուէր։ Ինք եւ Հ. Ա. հինաւուրց բարեկամներ եղած էին եւ ... պիտի բսէր, — Ճօն, ինչո՞ւ ... չէիր, գոնէ հին բարեկամիդ վրայ վստահութիւն ունենալու էիր։ [illegible] Աստուած, ինչ ... եղած էր եւ այդ Սպիտակ Արծիւը ... Մոքալը կը պատկերացնէր Հ. Ա. [illegible] թէ ինչպէս Սքօթլէնտ Եարտ [illegible] պիտի սկսէր հարցաքննութեան ... [illegible] ... Սըր Ճօն ... անծանօթ նաւացին հետ ... Պիտի խօսէր Կլօրիայի մասին, շատ ... վիրաւոր Սթէֆրն Հայութի մասին ալ. ատոնք ամէնքը իրար ... եւ պիտի սկսի գործել. Հակառակ իրենց բարեկամութեան պիտի գործէր, Հ. Ա. այդպէս էր... իր պարտականութեան առջեւ ոչ մէկ խոչընդոտ։ Այլեւս պարզուած էր թէ ինչու Փլիմութ գացեր էր

Ուրիշ խնդիր մըն ալ կար, Էտրմա ... պիտի ըլլայ, ... իր ... պիտի մտածէր թէ իր ... մը կողմէ որպէս խարդախ գործածուած առարկայ մը ... ձեռք ձգած էր։ Սըր Ճօն ինքն ... որ իր ... իր դէմ սեւ մը խարդախութիւն ... էր։

[illegible]

Էտրմա, այդ խնդրի մասին վերջը կը խօսինք, ներկայիս Օր. Հայութին հետ տեսնուիլ կ'ուզեմ, բսաւ.

— Շատ լաւ պարոն։ Կը կարծեմ որ ... սխալ մը չեմ գործած պարոն, կը վստահացնեմ ձեզ թէ ինչ որ ըրի ձեր աղէկութիւնը խորհելուս համար ըրի։

— Այդպէս ըլլալուն կը հաւատամ Էտրմա, թէեւ չեմ կրնար բսել որ ուզածիս պէս շարժած ես, բայց եղածը եղած է այլեւս։ Կասկած չունիմ թէ որածներդ բոլորն ալ իմ շահուս համար եղած են։ Դարձեալ կը կրկնեմ, այդ խնդրի մասին յետոյ կը խօսինք։ Հիմակ խնդրեմ, գնա բսէ Օր. Հայութին որ վար գայ եւ զիս տեսնէ։

— Շատ լաւ Պարոն։

Էտրմա գլխիկոր սենեակէն դուրս ելաւ։ Խոստովանած էր եւ միտքը հանգստացած, բայց զգաց որ իր տիրոջը մեծ վնաս մըն էր հասցուցած, Չէր գիտեր թէ այս խորհրդաւորութեան պատճառն ինչ էր, եւ շատ ալ չհասկցաւ այդ մասին. իր միակ ցաւն այն էր որ, Սըր Ճօն Տէվիսոնին պէս ազնիւ տէր մը իր սպասաւորին պատճառովը նեղ կացութեան մը մատնուած էր

Էտրմար դուռը փակելէն վերջ, Սըր Ճօն սենեակին մէջ սկսաւ ճեմել, Տէր Աստուած, ինչ տակնուվրայութիւն էր ... ինչպէ՞ս պիտի կարենար կարգադրել այդ խնդիրները։

Զարտն վայրկեանէ մը վար պիտի գար եւ զայն պիտի դիմաւորէր անհանդուրժելի պատմութիւնով մը։ Չէր գիտեր ինչպէս սկսի։ Աշխատած էր զայն Լոնտոն բերել իբր թէ նպաստ զանելու յոյսով, մինչդեռ իրականին մէջ զինքը Կլօրիային դուրս հանելու համար էր որ հոս բերած էր։ Սքօթլէնտ Եարտէն վերադառնալու միջոցին մտադրած էր իրեն առաջարկել հիմակ ընէ՞ր թէ ոչ, աղջիկը իր առաջարկը ... մը ... չըլլա՞յ համարէր։ Կարելի է, բայց ինք այդ տեսակ նպատակ չունէր։

Սենեակին մէջ կեցաւ, երկվայրկեանները կ'անցնէին, Զարտն սենեակ մտնելէն առաջ պէտք է որոշում մը յանգէր ... որ եւ է խնդրի մէջ իր որոշումը շատ կուտար, ... Զարտին հետ առաջին անգամ ... վեր փոխուած էր։ ... միջոց չունէր այլեւս... առաջին անթիւ պէ՞տք է հարցնէր թէ իր կինը կ'ըլլայ թէ նախ ամէն բան պատմէր եւ յետոյ հարցնէր։

Դարձեալ սկսաւ ճեմել, ինչո՞ւ միտքը չէր կրնար ամփոփել. Կը վախնա՞ր, այո, կը վախնար որ անոր պատասխանը ժխտական կ'ըլլայ։ Սակայն նաւապետ Նէլսըն բսած էր.— Ցեղին անցնի նաւապետ Նէլսընը, ինքը անհնարին պէտք է ճշդէ այդ պարագան Նախ անոր ձեռքը պիտի խնդրէ, յետոյ պիտի պատմէ պատմութիւնը։

Սենեակին դուռը բացուեցաւ Զարտ Հայութ ներս մտաւ։

— Կը փափաքի՞ք զի՞ս տեսնել, Սըր Ճօն։ Եղբօրս մասին արդէն լո՞ւր մը ունի՞ք։

Սըր Ճօն գլուխը շարժեց։

— Ոչ օրիորդ Հայութ, կը ցաւիմ ըսելու որ ձեր եղբօր մասին լուր չունիմ։

Աղջիկը զարմացումով անոր նայեցաւ յետոյ ցաւագին արտայայտութիւն մը առնելով բսաւ.

— Ձեր յուսացածէն աւելի կանուխ վերադարձաք, արդեօք Սթէֆընը Լոնտոն չէ՞ք եկած։

— Ձեր եղբօր ուր գտնուելուն մասին պատասխան չունիմ, Օր. Հայութ. անոր համար չէր որ ձեզ տեսնել ուզեցի... չէ՞ք նստիր։

Դէմքին ցաւագին արտայայտութիւնը տակաւին կը մնար, բայց բազկաթոռի մը վրայ նստաւ։ Սըր Ճօն ուրիշ աթոռ մը առնելով աղջկան դիմացը նստաւ։

— Օր. Հայութ քիչ առաջ ձեզմէ բաժնուելէս վերջը, վայրկենական որոշում մը յանգեցայ։

Այո՞։

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R C Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՄԵԹՐՈ ԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Metro TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 19 Décembre
1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2681 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"Կ՚ՈՒԶԷ՞Ք ԵՐԿԻՐ ԵՐԹԱԼ"

»»»··«««

Համեստ գաղութի մը՝ Շալէթի մեր Թղթակիցը կը պատմէր անցեալ օր.—

Կառավարական վերջին տնօրինութեանց հետեւանքով, օտարականները կ՚արձակուին խումբ – խումբ, մանաւանդ Լեհերը։

Եղած դիմումին վրայ, Փարիզի լեհական դեսպանատան քարտուղարը եկաւ եւ գանգատեցաւ գործարանատէրին, որ պատասխանեց թէ կառավարական հրահանգ է եւ թէ միւս օտարազգիներն ալ պիտի արձակուին

Ասոր վրայ, քարտուղարը ժողովի կը հրաւիրէ իր հայրենակիցները եւ կը հարցնէ.— «Կ՚ուզէ՞ք երկիր երթալ»։ Ամէնքը միաբերան կը պատասխանեն,— «Այո, կ՚ուզենք, բայց պէտք է չոգեկառք տրամադրէք մեզի»։

Քարտուղարը կը խոստանայ եւ գործողութիւնները կը սկսին հաւաքական անցագրի համար.

Աշխատանքի նախարարութեան վերջին տեղեկագրէն կ՚իմանանք թէ՝ դեկտ. 3–8 հայրենիք վերադարձած են 986 Պելժեր, 457 Լեհեր, 318 Չեխեր, 340 Իտալացիներ եւ ուրիշներ. համագումար՝ 2176 հոգի։

Գաղթը կը շարունակուի եւ անշուշտ աւելի պիտի ծաւալի, քանի որ նոյ. 20ի նախարարական որոշման գործադրութիւնը դեռ նոր կը սկսի։

Աշխատանքի նախարարը նոր հրահանգ մը հրատարակեց պաշտօնաթերթին մէջ (14 դեկտ.), յանձնարարելով որ քննիչները տեսչումներ կատարեն իւրաքանչիւր շրջանի եւ արհեստի մէջ, հարիւրին տասի օրէնքին գործադրութեան մասին։ Այս առթիւ հրատարակեց նաեւ ցանկը՝ 44 ճարտարարուեստութեանց՝ շատ մը նահանգներու մէջ։

Միեւնոյն ատեն յանձնարարուած է գործատիրական եւ բանուորական կազմակերպութեանց՝ իրենց կարծիքը հաղորդել մինչեւ մէկ ամիս։

Այդ տեսչումներու եւ զեկուցումներու հիման վրայ, նախարարութիւնը հրամանագիրներ պիտի հրատարակէ, չեղումները խափանելու եւ բացառիկ պարագաները քննելու համար։

Ուրիշ խօսքով, աստիճանաբար պիտի զգացուին օրէնքին ծանրութեան հետեւանքները։

Մինչ այս մինչ այն, ո՛վ որ դեսպանատուն եւ երկիր ունի, իր գլխուն ճարը կը նայի։

Բարեմիտներ կ՚ըսեն թէ, մենք ալ ունինք ե՛ւ մէկը ե՛ւ միւսը։

Չէ՞ որ աշխարհի մէկ վեցերորդ մասին մէջ կազմենք նաեւ մենք, իբրեւ ինքնավար եւ հաւասարազօր անդամ Խ. Ս. Հ. Միութեան։

Խորհրդային դեսպանատունը եւ հիւպատոսարանը՝ միեւնոյն ատեն ներկայացուցիչներն են մեր միակ ճար հայրենիքին, որ վերջերս նոր փառքի մըն ալ արժանացաւ,— անդամ Ազգերու Դաշնակցութեան։

Դեռ ուրիշ բացառիկ բախտ մը։

Խ. Հայաստանի «բարեկամները» եւ մասնաւորապէս ռամկավարները տարիներէ ի վեր ջախջախի՛չ փաստերով կ՚ապացուցանեն թէ մեր երկիրը երբեք այսքան անկախ եղած չէ նոյն իսկ Բագրատունիներու օրով։

Արդ, մենք ալ օտար ենք այս երկրին մէջ, եւ արդէն ենթակայ նորանոր խստութեանց։

Մարսէյլի հայ գործաւորները — հազար կամ երկու հազար ձեռք — ահա մէկ ամիսէ ի վեր զրկուած են անգործութեան նպաստէն։

Ուրիշ վայրերու մէջ՝ խումբ – խումբ կ՚արձակուին, եւ կամ գործ չեն գտներ, թուղթերու անկանոնութեան պատճառով։

Իսկ առ հասարակ ամէն տեղ՝ համատարած անստուգութիւն մը մղձաւանջի մը պէս կը ճնշէ մեր աշխատաւոր բազմութիւններուն վրայ։

Փոխադարձ պայմանագրութիւններ ալ չունինք, որպէսզի կարենանք արժեցնել։

Այս բոլոր պարագաները բաւական չե՞ն, որպէսզի խորհրդային դեսպանատունը կամ հիւպատոսարանները — այսինքն «մեր» ներկայացուցիչները — քարտուղար մը ղրկեն անճար բազմութիւններուն եւ հարցնեն.

— Կ՚ուզէ՞ք երկիր երթալ ...

Զուգողներ կրնան ըլլալ եւ դեսպանատունը պարտաւոր չէ համոզելու։ Իսկ ուզողները պատրա՞ստ է անմիջապէս արձանագրելու եւ չոգենաւ ղնելու (ի հարկին կարմրադրօշ նաւերը տրամադրելով)։

Հակօրինակա՞ն է հարցումը։ Իրաւական, միջազգային օրէնքի, հպատակութեան հարցե՞ր կան։

Այդ բոլորը պահեցէք փաստաբաններուն եւ քաղքենի դրամատիրական իշխանութեանց։

Հազարաւոր բանուորներ եւ գիւղացիներ — վարձու աշխատաւորներ — անօթի են այսօր, եւ կը սպասեն որ իրենց՝ բանուորներու եւ գիւղացիներու իշխանութիւնը բանայ դուռները, փոխանակ չանքարող կարդալու։

Հո՞ղ չունին, բնակարա՞ն չունին։

Բայց չէ՞ որ կ՚իշխեն աշխարհի մէկ վեցերորդ մասին։

Ո՞ր օրուան համար է իրենց ուժն ու հմայքը, եթէ չեն կրնար մէկ անգամէն հինգ – տասը հազար բանուոր փրկել անօթութենէ, ուրիշ խօսքով՝ դրամատիրական շահագործումէ։

Ո՛ր կողմ ալ դառնանք, Մոսկուան կ՚իյնայ մեր ճամբուն վրայ։

Բայց, ո՞ր օրուան կը սպասէ ան, հարցնելու համար.

— Կ՚ուզէ՞ք երկիր երթալ ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԱՂԹ. ՄԻԱՑԵԱԼ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

o—o

Հայ Գաղթ. Միացեալ Յանձնաժողովէն ստացանք հետեւեալ զեկոյցը, Դեկտեմբեր 17 թուականով.—

Միացեալ Յանձնաժողովը իր հինգերորդ նիստը գումարեց դեկտեմբեր 13ին Նուպարեան Մատենադարանին մէջ, ատենապետութեամբ Գ. Գ. Խմէրեանի, եւ տեղեկանալէ յետոյ իր ձեռք առած միջոցներուն գործադրութեան, նոր տնօրինութիւններ ըրաւ Ֆրանսայի հայ աշխատաւորներուն շահերուն պաշտպանութիւնը հետապնդելու նպատակով.

Նախորդ նիստէն ի վեր, մեր յուշագրէն գրկուած է քանի չափ ծերակուտականներու, երեսփոխաններու, բարձրաստիճան պաշտօնատարներու եւ հրապարակագիրներու։ Անոնցմէ ոմանք, համաձայն մեր խնդրանքին, մեր դատին ի նպաստ խօսած են ներքին գործերու եւ աշխատանքի նախարարներուն, եւ դիմումներ կատարած արտաքին գործերու նախարարութեան։ «Ժուռնալ տէ Տէպա» իր դեկտեմբեր 12ի թիւին մէջ հրատարակած է մեր յուշագիրը։

Եօթը նախարարները այսօր ի ձեռին ունին այդ յուշագիրը, մեր կողմէ իրենց ղրկուած կամ մեր բարեկամներուն ձեռքով ուղղակի իրենց յանձնուած։

«Մարդու Իրաւունքներուն Լիկան», որ լրջօրէն ձեռք առած է օտար աշխատաւորներուն եւ արտաքսումներու գործը, իր դեկտեմբեր 10ի հաւաքական մեծ նիստին մէջ տեղեկացած է մեր յուշագրին, որ կարդացուած է այնտեղ Գ. Խատիսեանի կողմէ։ Լիկան իրեն համակարծիք հարիւրէ աւելի երեսփոխաններու եւ ծերակուտականներու առջեւ դրած է օտար աշխատաւորութեան դատը պաշտպանելու հարցը։

Ուրիշ Ֆրանսական կազմակերպութիւն մը, «Գաղթականներու օժանդակող Ազգային Յանձնախումբը», ի ձեռին ունի մեր յուշագիրը եւ խոստացած է միջնորդել պատկան իշխանութեանց մօտ՝ հայ աշխատաւորներու ի նպաստ։

Յանձնաժողովը տեղեկացաւ Մարսիլիոյ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան որոշմանը, առաջարկուած ամսական 10000 ֆրանքի առժամեայ նպաստին վերաբերմամբ,— որոշում որ մեծ մասամբ կը համապատասխանէ իր նախորդ նիստին մէջ գոյացած համոզման—, եւ հարկ համարեց Մարսիլիոյ հաղորդել թէ մինչեւ հիմա ինչ դիմումներ կատարած է այստեղ ի նպաստ Մարսիլիոյ հայ գործաւորներուն

ՓԻԼՈՆՍԻՈՐ ՓՈՐՁԱՆՔԸ
եւ ՅՈՒՆԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ԶԱՅՐՈՅԹԸ

═ o—o –

ՆՈՐԱՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ԲՈՂՈՔՆԵՐ ԵՒ... ՍԻՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երէկ հաղորդած էինք թէ Յունաստանի ներքին նախարարութիւնը յետաձգած է Մալլըմեան եպիսկ.ի արտաքսումը, լրացուցիչ քննութիւններ կատարելու համար։ Հինգ օրուան պայմանաժամը կը լրանար դեկտեմբեր 14ին, բայց երեք օր եւս շնորհուեցաւ, որպէսզի «առաջնորդը» ինքզինք պաշտպանէ։ Հեռագիր մըն ալ կ՚ըսէ թէ ջնջուած է արտաքսման հրամանը։ Սպասելով լրացուցիչ տեղեկութեանց, առայժմ կ՚արտատպենք վերջին թղթարերին ամէնէն կարեւոր լուրերը՝ «Նոր Օր»էն, որ շարաթէ մը ի վեր օրական երկու երեք էջ կը յատկացնէ այս գայթակղութեան.—

«Առաջնորդարանին արջը շարժման մէջ դրած է ծանր հրետանին։ Ընդհանուր ապայակոյտը՝ Գալֆաքեան — Պզտիկեան — Տամյամեան, որոնք ի բուն դիւռումներ կ՚ընեն հոս ու հոն, որոշման վերաքննութիւնը ձեռք բերելու համար։ Այս առթիւ բացուած են նաեւ Վարչութեան անդամներուն դրամապանակները։ Մեզի կը տեղեկացնեն թէ երկու օրուան մէջ 50 հազար արախմի ծախսուած է եւ փորձեր եղած են թերթեր կաշառելու համար։

Կառավարական թերթի մը լրաբերը, որ Առաջնորդարանի շրջանակէն աղբիւրի մը դիմած է տեղեկութիւններ առնելու համար, մեզի ըսաւ թէ դրամական խոստում եղած է իրեն, եթէ Մալլըմեանի պաշտպանութիւնն ընէ։

Կը տեղեկանանք նաեւ թէ Վարչութեան հաշւոյն աշխատող երկու փաստաբանները քսան հազար տրախմի ստացած են։

Արջը բաւականացած չէ սակայն այսքանով. հելլէն հանրային կարծիքը գրգռելու եւ կառավարութեան վրայ ազդելու համար, մէջտեղ նետած է գրպարտութիւն մը, որ միայն ծիծաղ կրնայ պատճառել։

Այս զրպարտութեան համաձայն, հայ կաթոլիկ եկեղեցականներն են եղեր Մալլըմեանի բոլոր համայնավար գործակալ մատնանշողները եւ հայ կաթոլիկ եկեղեցականներուն հետ կը գործակցի եղեր Անտոն Կոզլէ, կաթոլիկ, որ «Նոր Օր»ի միջոցաւ կաթոլիկութեան պրոպականտ կ՚ընէ եղեր։

Արջը յաջողեր է այս զրպարտութիւնը կլլեցնել Աթէնքի մետրոպոլիտին, որ իր կարգին գրաւոր դիմում ըրած է Ներքին Նախարարութեան, խնդրելով փարման որոշման վերաքննութիւնը

Բարեբախտաբար, ներքին գործոց նախարարը կարեւորութիւն տուած չէ կաթոլիկ պրոպականտի մասին Մալլըմեանին եւ Վարչութեան տուած հաւաստիքներուն։

Գ. Ելոբոս Վարչութեան «Ժուռնալը» ուշի ուշով կարդալէ յետոյ, դամբիւղ նետած է, համոզում գոյացնելով թէ տեղեկագիրը զրպարտագիր մըն է, որ կապ չունի Մալլըմեանի խնդրոյն հետ։

Գ. Ելոբոս տեղեկագիրը կարդալէ յետոյ յայտարարած է թէ Հայոց առաջնորդը կը սխալի, եթէ կը կարծէ թէ կառավարութեան որոշումը տրուած է իր հակառակորդ Հայերուն կողմէ հայթայթուած տեղեկութիւններուն վրայ

— Ընդհանուր Ապահովութեան մօտ գտնուող թղթածրարը անձամբ կարդացի։ Չգտայ որ եւ է տեղեկութիւն որ Հայերու կողմէ հաղորդուած ըլլար։

Թղթածրարը պատրաստած է Ապահովութեան սպասարկութիւնը, որուն գործակալները տարիներով հետեւած են եպիսկոպոսին շարժումներուն եւ գլխն բռնած յանցանքներու մէջ։

Դիւանագիտական կարեւոր վաւերաթուղթեր ալ կան, որոնք արտաքին գործոց նախարարութեան ղրկուած են արտասահմանի հելլէն դեսպաններուն կողմէ։ («Նոր Օր», 13 դեկտ.)։

Առցախումն հրամանը ետ առնուած

Աթէնքէն կը հեռագրեն «Թայմզ»ի դեկտեմբեր 16 թուականով.— Կը ծանուցուի թէ ներքին նախարարը լրիւ քննութիւն մը կատարելով Հայոց առաջնորդ Մալլըմեան եպիսկ.ի դէմ եղած ամբաստանութեանց մասին, հաստատեց որ չեն ապացուցուած եւ հետեւաբար ետ առաւ արտաքսման հրամանը։

ԳԼՈՒԽ - ԳՈՐԾՈՑ ՎԱՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ
ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԿԱՐԳ ՄԸ ԾԱՆՕԹ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

«Հայրենիք» ի մէջ կը կարդանք (28 դեկտեմբեր).—

Նիւ Եորքի մեր Թղթակիցը կը հաղորդէ մեզ.— Քաղաքիս գաղութի ոստիկանութիւնը վերջերս կարգ մը հայանուն դատադիրներէ ստացած է հաղորդագրութիւն մը, որուն համաձայն, իբր թէ «բէւոլիւէբրյներ» յանձախակի գաղութի հաւաքոյթներ կ՚ունենան Դաշնակցութեան Արմէն Գարօ Ակումբին մէջ, թէ՝ Դաշնակցութիւնը ստորերկրեայ գործունէութիւն ունի, եւայլն, եւայլն.

Քնութեան համար Դաշնակցութեան ակումբ այցելած են երկու գաղտնի ոստիկաններ։ Հաւաստի աղբիւրէ մը այժմ կ՚իմանանք, թէ մեր նախկատակողները ոստիկանութեան հաղորդած են նաեւ որ վերջին երեսփոխանական ժողովը եկեղեցական համագումարի պիտակին ներքեւ գաղտնի, խռովարարական ժողով մըն է եղեր եւ որ իբր թէ առնչութիւն եւ կապ ունի եղեր Իսկօ – Այտիոյ Աղեքսանդր թագաւորին սպանութեան գործին հետ։

Ստուգելու համար մեր առացած այս տեղեկութիւնները, մեր թղթակիցը մէկը դիմած է Տաուն - Թաունի ոստիկանատունը, ուր իրեն ըսուած է, թէ ճիշդ է որ ոստիկանութիւնը այդ տեսակ հաղորդագրութիւն մը ստացած է։ Այդ առթիւ ոստիկանապետը մեր թղթակցին ցոյց տուած է ցանկ մը, որուն վրայ կային նշան Լեւոն Փափազեանի, Տօքթ. Ս. Արզումեանի, Տօքթ. Մ. Դ. ...ակ...եանի, Խոսրով Պալայեանի, Վարդգէս Ահարոնեանի եւ ուրիշ կարգ մը ազգային երեսփոխաններու անունները եւ որոնք ոստիկանութեան ներկայացուած էին որպէս Աղեքսանդր թագաւորի սպանութեան մեղսակիցներ։

Անցա՞լ թէ լալ «Ներքին Թուրքեր»ու այս զրուցի ալարքին վրայ։ Ամէն պայմանայի տակ, հայանուն մեկնիչներու այս գլուխ - գործոց վատութիւնը ուրիշ բանի չծառայեց, բայց եթէ Հայը անգամ մը եւս ծիծաղելի դարձնել յաչս ամերիկեան ոստիկանութեան։

Թուրքիա միջեւ սերտ յարաբերութիւն

Թուրքիոյ արտաքին գործոց նախարարին Աթէնք այցելութեան առթիւ, երկար զեկոյց մը հրատարակուեցաւ, որ անգամ մը եւս կը շեշտէ երկու երկիրներուն յարաբերութեանց ջերմութիւնը, հակառակ վերջին դէպքերուն։ Այդ զեկոյցին համաձայն, Թէվֆիք Րիւշտի իր յոյն պաշտօնակցին եւ վարչապետին հաղորդած է Ժընեւի մէջ կատարուած աշխատանքները եւ 3 նախարարները գոհունակութեամբ հաստատած են թէ մեծ կարեւորութիւն կը տրուի երկու երկիրներուն գործունէութեան եւ պայքարման միութեան, պահպանելու համար խաղաղութիւնը։ Ցետոյ անդրադառնալով յատկապէս երկու երկիրներուն վերաբերեալ հարցերու, 3 նախարարները որոշած են շարունակել միեւնոյն քաղաքականութիւնը եւ փոխադարձ բարեացակամութեամբ քննել փոքրամասնութեանց խնդիրները որոնք երաշխաւորուած են դաշնագիրներով։

Նոր Երկրաշարժ Ճապաղջուրի մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն դեկտեմբեր 17 թուականով.— Նորէն երկրաշարժի ընդհատ ցնցումներ զգացուեցան Ճապաղջուրի շրջանին մէջ։ Առաջին ցնցումէն փլատուած գիւղերը այս անգամ բոլորովին կործանեցան։ (Ճապաղջուր կը գտնուի Մուշի եւ Տիգրանակերտի միջեւ)

Ֆաշական Համագումարը եւ Հրեաները

Ֆաշական միջազգային համագումարը, որուն կը մասնակցին 14 ազգեր, իր երկրորդ եւ վերջին նիստին մէջ զբաղեցաւ հրէական հարցով. Այս առթիւ բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ որ կը խնդրէ իւրաքանչիւր ազգէ՝ այդ խնդիրը վարել համաձայն ազգային վեհապետութեան սկզբունքին։ Տանըմարքայի եւ Նորվեկիոյ Ֆաշականները գերման նացիներուն ազդեցութեան տակ, հակահրէական զօրաւոր տեսլեան մը գտան,— Եան Մոցա, Ռումանիոյ Երկաթեայ Պահակներու վարիչը, եւ հակառակ Իտալացիներու ընդդիմութեան, ցոյց մը կատարուեցաւ Հրէութեան դէմ։

*** Համագումարը փառաբանելով Ֆաշականութիւնը, որոշեց իր կարգին «Միջազգային» մը (Էնթէրնասիոնալ) կազմել ընդդէմ համայնավարութեան եւ... դրամատիրութեան։ Եւրոպայի Ֆաշական կազմակերպութեանց յարաբերութիւնները պիտի պահպանուին խաւական կազմակերպութեանց միջոցաւ։

Կիրովի սպանիչը կը պատկանէր Զինովիեւի Նախորդ խմբակին

Խորհրդային հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ.— Մոսկուայի եւ Լէնինկրատի շրջանային կոմիտէները լսելով ներքին կոմիսէրի, կարդացին բոլոր զեկուցումներն ու տեղեկագիրները եւ բանաձեւ մը քուէարկեցին որ կ՚ըսէ.— «դասակարգային թշնամիներու գարշելի, նենգամիտ գործակալները, որոնք Զինովիեւի նախկին ընդդիմադիր խմբակին տականքը կը կազմեն, մեր շարքերէն խլեցին Կիրովը»։

Ուրեմն, ահաբեկիչ Նիկոլայեւ կը պատկանէր այն խմբակին զոր Զինովիեւ եւ Կամենեւ կազմեցին ութ տարի առաջ, պայքարելու համար Սթալինի դէմ եւ որ յետոյ լուծուեցաւ, վարիչներուն զղջալուն հետեւանքով

*** «Իւմանիթէ», Ֆրանսայի համայնավարներուն պաշտօնաթերթը, այս ահաբեկումէն ի վեր զարմանազան յայտնութիւններ կը հրատարակէ ռուս ճերմակ պահակներուն դէմ։ Երէկ եւս կը պատմէր թէ Ֆրանսայի ռուս Ֆաշականները ունին նաեւ «Նոր Սերունդ» անուն կազմակերպութիւն մը որ իր ընդհանուր ժողովը գումարեց Փարիզի մէջ, մայիս 31ին։ Այս առթիւ նախագահ Տումէրի սպանութիւնը եւ ուրիշ դէպքեր ալ յիշելով, կը պահանջէ կառավարութենէն՝ լուծել ռուս ճերմակ պահակներու բոլոր կազմակերպութիւնները, անյապաղ արտաքսել պետերը, զօրավարները, լրագրողները, նախկին սպաները եւայլն։

28 հոգի եւս գնդակահարուած

Մոսկուայէն դեկտեմբեր 17 թուականով կը հեռագրեն թէ Քիեւի շրջանէն 28 դաւադիրներ մահուան դատապարտուած եւ անմիջապէս գնդակահարուած են։ Անոնք ձերբակալուած էին դեկտեմբեր 10ին, ուրիշ ինը անձերու հետ որոնց մէկը կին է եւ որոնց մասին նոր քննութիւն պիտի կատարուի։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

37 ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐ պիտի դատուին մօտերս, միջազգային լրտեսութեան յանցանքով։ Քննութիւնները կը շարունակուէին ճիշդ մէկ տարիէ ի վեր։ Ամբաստանեալներէն 17ը բանտարկուած են Ֆրանսայի մէջ, մէկը՝ արտա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԷԼԺԻԱՅԷՆ

ՖԻՐՏՈՒՍԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿԸ

ՊՐԻՒՔՍԷԼԻ ՄԷՋ

═ o—o ═

Դեկտ. 8ին, Ֆիրտուսիի ծննդեան հազարամեակի առթիւ, Պրիւքսէլի Ակադեմիայի պալատին ընդունելութեան լեցուն ու ընդարձակ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր մեծաբանք մը, նախագահութեամբ պելժ արտաքին գործոց նախարարին եւ ի ներկայութեան կրթական նախարարին, Պարսից դեսպանին, պելժ արեւելագէտներու եւ բազմաթիւ պարսիկ ու հայ մտաւորականներու: Թագաւորն ալ ներկայացուցիչ մը ղրկած էր:

Առաջին նախարարը նիստը բանալով, շնորհաւորեց կազմակերպիչ մարմնին նախաձեռնութիւնը, եւ վեր հանելով պարսիկ մեծ բանաստեղծին նուիրուած յարգանքի ցոյցին նշանակութիւնը, խօսքը տուաւ փրոֆ. Ֆըրիքթէոյի, որ ծանօթ արեւելագէտ մըն է: Երկար տարիներ ապրած ըլլալով Պարսկաստանի մէջ, բանախօսը մօտէն ուսումնասիրած է պարսիկ ժողովուրդին անցեալ ու ներկայ պատմութիւնն ու գրականութիւնը:

Ստորեւ կուտամ իր ճառին ամփոփումը.—

Հինէն ի վեր Պարսիկները ունեցած են ճոխ գրականութիւն մը, իրանեան ցեղին պատկանող բազմաթիւ բանաստեղծներուն եւ պատմագէտներուն մէջ չկայ մէկը, որ իրականացուցած ըլլայ այնքան բեղուն ու հոյակապ գործունէութիւն մը, որքան Ապուլ-Գասիմ Ֆիրտուսի:

Ֆիրտուսի ծնած է Խորասան գաւառին մէջ, Թուսի մօտ, Հիճրէթի 322 տարին, այսինքն՝ մեր Թուականէն հազար տարի առաջ (934—935): Ֆիրտուսիի ծագումին ու մանկութեան մասին կը պակսին ճշգրիտ ծանօթութիւններ: Այսչափը միայն կարելի եղած է գիտնալ թէ ան սերած է կալուածատէրներու մասնաւոր տոհմէ մը, որ իր ժամանակին կը ներկայացնէր Պարսկաստանի ամէնէն զարգացած ու ընտրեալ դասակարգը, եւ անվթար պահած էր պարսիկ հին մշակոյթի սկզբունքներն ու աւանդութիւնները:

Իր հայրը, որ շատ մը գեղեցիկ պարտէզներ ունէր, երիտասարդ Ապուլ Գասիմը մկրտեց «Ֆիրտուսի» բանաստեղծական մականունով, որ հին պարսկերէն կը նշանակէր «դրախտի պարտէզ»:

Բանաստեղծին երիտասարդութիւնը անցաւ Սամանեան թագաւորներու իշխանութեան օրով, որոնք գեղարուեստի ու գրականութեան ջերմ պաշտպաններ էին: Ֆիրտուսի ստացաւ խնամուած կրթութիւն մը, ինչ որ կը հաստատեն իր «Շահնամէ»ի բանաստեղծութիւնները եւ Իրանի առասպելական ու վիպական մոթիֆները:

Սամանեան թագաւորութեան օրով, շատ մը գրագէտներ հիմը դրին պարսիկ վեհապետներուն ձօնուած դիւցազներգական պատմութեան մը, ընդգրկելով ամենահին ժամանակներէ: Շահ Նուհ Բ. պաշտօն յանձնեց Ֆիրտուսիի, որ իբր բանաստեղծ ու պատմագէտ մեծ համբաւ կը վայելէր, մանրամասն կերպով պատմագրելու եւ ոտանաւորի վերածելու «Թագաւորաց գիրքը»:

Այն ատեններ Ֆիրտուսի, որ 40 տարեկան էր, իր կեանքը ամբողջովին նուիրեց այդ հսկայ գործին, որ 60 հազար երկտող ոտանաւորներէ կը բաղկանայ: Հակառակ իր երիտասարդ տարիքին մէջ անցուցած դիւրակեցիկ կենցաղին, Ֆիրտուսի ինքզինքը բոլորովին բանաստեղծութեան նուիրեց, եւ երեսի վրայ ձգեց իր ինչքերուն ու կալուածներուն յանձնառումն ու մատակարարութիւնը, որուն հետեւանքով հետզհետէ մատնուեցաւ նիւթական նեղութեան ու չքաւորութեան:

Մինչ այս մինչ այն, Սուլթան Մահմուտ Բ. Ղազնէվի երկրէն դուրս վտարելով Սամանեանները, իշխանութեան գլուխն անցաւ, եւ սկսաւ անխնայ հալածել նախորդ թագաւորութեան կողմնակիցներն ու համակիրները: Հակառակ իր շնորհազրկութեան, Ֆիրտուսի շարունակեց իր սկսած գործը, զոր հազիւ 30 տարիէն յաջողեցաւ գլուխ հանել, տոկալով ամէն տեսակ զրկանքներու եւ մահուան սպառնալիքի: Մօտաւորապէս 70 տարեկան էր, երբ վեհանձն զգացումէ մը մղուած, յանձն առաւ իր «Թագաւորաց գիրքը» ամբողջացնել, եւ անոր մէջ մասնաւոր գլուխ մը իբր ձօն նուիրել Մահմուտ Բ.ի, որուն շնորհին արժանացած էր վերջապէս: Արդարեւ, Սուլթանը «Շահնամէ»ի հեղինակին 1000 ոսկի խոստացաւ իւրաքանչիւր 1000 տող ոտանաւորներու համար: Ֆիրտուսիին նպատակն էր այդ գումարը յատկացնել իր ծնած քաղաքին մօտ գտնուած ամբարտակի մը շինութեան, որ ժամանակին փլած էր, եւ որուն վերաշինութիւնը մեծապէս պիտի նպաստէր իր ծննդավայրին զարգացման ու բարգաւաճման, որ երկար տարիներէ ի վեր ամայութեան դատապարտուած էր չորութեան հետեւանքով:

Սակայն երբ ժամը հասաւ Սուլթանին գործադրելու իր խոստումը, նախանձորդներու թելադրութեան տակ, թագաւորը Ֆիրտուսիին վճարել տուաւ 60.000 թղթադրամ ոսկի, փոխանակ 60.000 ոսկեդրամի: Բանաստեղծը բոլորովին յուսախաբ Սուլթանին այդ անարգ վարմունքէն, աղքատներուն բաժնեց իբր ողորմութիւն իրեն տրուած գումարը, եւ այնուհետեւ թագաւորին դէմ ձեռնարկեց դիւցազնական պայքարի մը: Այդ թուականը Ֆիրտուսիի կեանքին ամէնէն դժնդակ ու ողբերգական, միեւնոյն ատեն իր գրական կեանքին ամէնէն շահեկան շրջանն է: Իբր հերետիկոս ամբաստանուելով եւ ենթարկուելով տեւական հալածանքի, մեծանուն բանաստեղծը իբր փախստէ՝ երկտող ոտանաւորներով երեւան հանեց այն հակապատկերը՝ որ գոյութիւն ունէր պալատին առասպելական դեղխութեանց եւ ժողովուրդին ծայրայեղ չքաւորութեան միջեւ, միեւնոյն ատեն աւելի արդար ու մարդկային վերաբերում մը պահանջելով հանդէպ ճնշուած ու ոտնահար գիւղացիներուն: Իր դիւցազներգութեան այս մասը ուժգին արտայայտութիւն մըն է Պարսկաստանի մոլեգին պայքարին ընդդէմ օտար աւատականութեան:

Սուլթանը իր ըրածին վրայ զղջալով, ներում շնորհեց Ֆիրտուսիին, որ նոյն միջոցին Պաղտատի խալիֆային պաշտպանութիւնը կը վայելէր: Ֆիրտուսի վերադարձաւ իր ծննդավայրը, ուր մեռաւ 85 տարեկան հասակին մէջ: Զարմանալի զուգադիպութեամբ մը, բանաստեղծին յուղարկաւորութեան օրը Թուս կը հասնէր Մահմուտ Բ.ի հրամանով ղրկուած կարաւան մը բեռնաւորուած ուղտերով, զորս թագաւորը նախապէս խոստացած էր Ֆիրտուսիի: Բանաստեղծին քոյրը ընդունելով դրամական նուէրը, զայն յատկացուց այն ամբարտակին շինութեան, որուն իրականացման համար այնքան ջերմ փափաք յայտնած էր իր տարաբախտ եղբայրը: Այսպիսով, պարսիկ մեծ բանաստեղծին փափաքը յետ մահու իրականացած էր:

Փրոֆ. Ֆրիքթէոյի ճառէն յետոյ, խօսք առաւ Պարսից դեսպան՝ Հ. Ա. Զաֆֆարի, եւ իր երկրին կողմէ ջերմ շնորհակալութիւն յայտնեց պելժ կառավարութեան ներկայացուցիչներուն, ճառախօսներուն եւ բոլոր անոնց, որոնք գնահատելով Ֆիրտուսիի գրական արժէքը, բարեհաճած էին իրենց պատուաւոր մասնակցութիւնը բերելու յարգանքի այս շքեղ արտայայտութեան:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ԱՐԵՒԸ ԱՅԼԵՒՍ ՉԵՐԵՒՑԱՒ

═ o ═

Արեւի ոսկի շողերը խաչօքերդիքէն(*) վար կախուած անփութօրէն երկու մանուկներու՝ Մկրտիչի եւ Զապէլի դէմքերը կ'ողողէր լոյսով: Անոնք նոր նստած էին եւ կը խաղային արեւի շողին հետ, առաջինը երկու տարեկան սիրուն ոսկեգոյն մազերով տղեկ մը, իսկ երկրորդը երեք տարեկան աղջիկ մը: Մկրտիչը մերկ տոտիկները եւ ձեռքերը տարածած արեւի շողին մէջ, մատներուն մէջէն եկող վարդագոյն լոյսին հետ կը գլգլար, նոյնը կ'ընէր նաեւ իր քոյրը՝ Զապէլը: Երկու մանկիկները կարծես լուսեղէն գունդ մըն էին փրցուած արեւի պորտէն եւ հող ինկած: Դժուար էր որոշել թէ ո՞րն է աւելի գեղեցիկ եւ վարդագոյն, արեւի շո՞ղը թէ այդ մանկիկները որոնք երջանիկ եւ զուարթ կը խաղային եւ կը խնդային արծաթահնչուն գլգլուքով:

— Քուրիկ իմ թաթաները տես ինչ աղւոր կարմրուկ են, կ'ըսէր, երկու ձեռքերը բերանը կը խօթէր խնդուք առթելու համար Զապէլին եւ երկուքը մէկ կը քչքչային:

Տունին մութ մէկ անկիւնը օջախեզրը հինցած օթոցի մը վրայ զալկահար ու մահամերձ երիտասարդ կին մը կը տքար ու մահուան հոնգիւններ կ'արձակէր: Մերթ ընդ մերթ կը դադրէր հիւանդին տքունը եւ ականջ կը դնէր այս մանուկներուն քրքիջին եւ դարձեալ կը սկսէր տքալ:

Փոքրիկները ուշադրութիւն չէին դարձներ այս հիւանդին: Անոնք իրենց արեւին հետ կը խաղային եւ կը հրճուէին անծանօթներ ըլլալով աշխարհի դառն փորձութիւններուն:

Հիւանդը հոգեվարքի մէջ էր, աչքերուն բիբերը սառած էին ու լոյս չէր մնացեր որ տեսնէր, այլ միայն անոնց ձայնը ականջին կը հասնէր:

Արեւը կամաց կամաց խաչօքերդիքէն իր շողերը հաւաքեց ու հեռացաւ, մութը կոխեց ու մանուկներուն քրքիջը դադրեցաւ, ժպիտը կորսուեցաւ դէմքերէն: Հապճեպով ելան իրենց տեղերէն, լուռ ու մունջ քաշուեցան մէկ անկիւնը եւ երկուքը իրարու վրայ փըլան կծկուեցան սարսռագին:

Կէս գիշերը վրայ կը հասնէր: Փոքրիկները սարսափահար սկսան լալ ու հիւանդին տքունէն դողահար՝ փախան, կարասիներուն ետեւ պահուըտեցան ու մնացին քարացած:

Մութին մէջ մահուան ոգիները շուրջպար կը դառնային ու մանուկներու զգացական կարողութիւնը կը մարմնաւորուէր մարդու մը իմացականութեան աստիճան: Հասկցան թէ մայրիկը հիւանդ է եւ պիտի մեռնի ու իրենք որբ պիտի մնան: Այդ որբութիւնը եւ մահուան սարսափը որ չէին զգացած արեւի շողերուն մէջ, զգացին գիշերուան խաւարին մէջ: Եւ մանուկներու սարսափը կ'աւելնար ու կը խռովէր անոնց անմեղ հոգին:

Մայրը վերջին ճիգ մը ըրաւ եւ իր ուժերը հաւաքեց: Օրհասական րոպէի զգացական երակը դեռ կը զարնէր եւ գիտէր թէ յաւիտենական հրաժեշտն է որ պիտի տայ եւ իր զաւակները մութին մէջ կարասիներու ետեւ սրտաճաք պիտի ըլլային վախէն:

Թեւերը դժուարութեամբ բարձրացան օդին մէջ, մութին մէջ խարխափեց գտնելու իր զաւակները եւ քաշելու իր կարօտով, երկար կարօտով սեղմելու սառած կուրծքին եւ վերջին անգամ համբուրելու, որպէսզի աչքերը հանգիստ փակուէին:

Ուստի բոլոր ուժովը ճչաց, երբ ձեռքերը չափելով չկրցաւ գտնել զաւակները: Մը...կը.... տիչ Զա... պէլ...: Այսքան կրցաւ արտասանել. բրրթ, շունչին թելը կորեցաւ ու ամէն ինչ վերջացաւ:

Արշալոյսը կանչեցին. գիւղը խլրտիլ սկսաւ. փողոցներուն մէջ ոտնաձայներ կը լսուէին, դռները կը բացուէին, զարպասի եւ բակի դռներէն ներս կը սողոսկէր լոյսը ու կ'երթար մութ անկիւնները լուսաւորելու: Մինակ մէկ տուն կար որ գոց կը մնար. Դրացիները զարմանքով դռները խորտակեցին, ներս մտան եւ տեսան որ մեռել մը փռուած է օճախեզրը հինումաշած օթոցի մը վրայ ու քիչ անդին երկու հրեշտակ մանկիկներ կծկուած կարասիներու ետեւ իրենց գլուխները ուսերնուն վրայ ծռած ու այդպէս մահացած էին, կայծակէ զարնուածի պէս:

Յաջորդ օրը արեւի շողը դարձեալ խաչօքերդիքէն ներս ցատկեց եւ տարածեց իր ստուերը, շրջան ըրաւ ամենուրեք տեղուանքը: Մանուկները չկային որ իրեն հետ խաղային: Ամօթահար, մռայլ ու խռոված կամացուկ արեւը իր շողերը հաւաքեց ու հեռացաւ:

Կը պատմեն թէ անգամ մըն ալ չերեւցաւ արեւը իր ոսկի ճառագայթներով այդ տան շրջակաները: Մանուկներուն մեկնելէն յետոյ արեւն ալ մեկնեցաւ ու գնաց այնտեղ ուր վարդագոյն մանուկներ կան որ կը սիրեն խաղալ իր շողերուն հետ:

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(*) Տան մէջտեղը եղած խաչաձեւ պատուհան:

ՓԱՐԻԶԸ ՕՏԱՐ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱ՞Ք Է

Առաջին միջոցը, որ իբրեւ լուծում կը ներկայացնենք,— հետեւողութեամբ Արժանթինի, վիզայի ծանր տուրքերով դժուարացնել օտարականներու մուտքը,— որ եւ է դարման չի բերեր Փարիզի նման քաղաքի մը համար, որ խճողուած է արդէն: Այդ միջոցը, իրականին մէջ, պիտի ծառայէր նախանիշ մը տալու այն օտարականներուն, որոնք արդէն հաստատուած են մեր մօտ:

Կը մնայ երկրորդ լուծումը, — տուրք մը դնել օտարականներու վրայ իրենց շահածին համեմատութեամբ: Ամէնէն արդար միջոցն է այս: Թունուզեաններն ալ պիտի հաստատեն այս տեսակէտը: Գիտէք որ Ֆրանսա ծնած օտարականներու զաւակները, երբ չափահասութեան կը հասնին, իրաւունք ունին ստանալու իրենց ծնողքին ազգութիւնը կամ հպատակութիւնը, այս պատճառով ալ ազատ կը կացուցուին զինուորական ծառայութենէ: Արդ, 30.500 երիտասարդներէն, որոնք 1921ին կը գտնուէին այս պայմաններուն մէջ, Ֆրանսացի մնացած են միայն 316 հոգի: 1922ին այս պայմաններուն մէջ կը գտնուէին 31.118 երիտասարդներ, Ֆրանսացի մնացած են 658 հոգի: 1923ին այս պայմաններուն մէջ կը գտնուէին 30.569 երիտասարդներ, Ֆրանսացի մնացին 534 հոգի:

Ծըգենք, որ այդ աննշան փոքրամասնութիւնն ալ, մօտ վեցերորդը, մասնաւորապէս բաղկացած է դաշտի աշխատաւորներէ, Պելճիքացիներէ եւ Իտալացիներէ: Այս զաւեշտէն, որ կը տեւէ մօտ քսան տարիէ ի վեր, կը հետեւի որ ամբողջ երկրին մէջ կ'ապրին առնուազն 500.000 հոգի, որոնց 200 հազարը Փարիզի մէջ, միշտ վայելելով, իրենց ծնած օրէն մինչեւ մահը, Ֆրանսական քաղաքացիի բոլոր իրաւունքները, բացի ընտրական իրաւունքէն, առանց սակայն ենթարկուելու, մեր օրէնքներուն թերութեան պատճառով, այն տուրքերուն, որոնց ծանրութիւնը կը կրեն Ֆրանսացիները.

Մենք չենք ուզեր որ քանի զինուորագրութեան խաղաղութեան շրջանի այս դասալիքները, որոնք ողբալի ծառայութիւն մը պիտի մատուցանէին բանակին մէջ, ոչ աւելի քան միւս օտարականները, որոնց կացութիւնը, եթէ նուազ ընդվզեցուցիչ չէ, նման է խորքին մէջ: Սակայն, եթէ չուզենք աւրիչ զինուորութիւններ ընել, գէթ արդարութիւնը չի՞ պահանջեր որ սահդծուի տուրք մը, փոխարինելու համար այն պարտաւորութիւնները, որոնք կը հասնին մինչեւ մահ:

×

Գիտեմ որ բոլոր այս միջոցներուն դէմ «Աւրուզացի եղբայրներուն» երդուեալ եւ գաղտնի բարեկամները, մեծ մասը Ասիացիներ, գիտել պիտի տան ինծի.— «Պէտք է զգուշանալ խիստ միջոցներ գործադրելէ օտար գաղթականներու դէմ, այն վախով որ մեր գաղթականներն ալ, դուրսը, կ'ենթարկուին նոյն վարմունքին»:

Ասիկա կը նշանակէ ծիծաղիլ ու ծաղրել, Ֆրանսա Միացեալ Նահանգներէն ալ առաջ, այն երկիրն է, որ ամէնէն աւելի գաղթական կ'ընդունի, մանաւանդ Փարիզի մէջ, բնակչութեամբ այսպէս խճողուած, ընդհակառակն ամէնէն քիչ գաղթական ունի դուրսը: Գործադրել փոխադարձութեան սկզբունքը, ինչպէս կ'ընեն ներկայիս, կը նշանակէ զոհ երթալ խաբէութեան: Մենք Փարիզի Լեհերը Ֆրանսացիներու հետ հաւասար իրաւունքով կ'ընդունինք մայրաքաղաքի հիւանդանոցներէն ներս, բայց ամբողջ Վարշաւայի եւ արուարձաններուն մէջ դուք չէք կրնար գտնել 500 Ֆրանսացի, մինչդեռ Սէնի նահանգին մէջ կ'ապրին աւելի քան 30.000 Լեհեր:

Հիմնուելով պաշտօնական վիճակագրութեանց վրայ, որոնք թերի են, Փարիզի մէջ կը գտնէք 500.000 օտարականներ Պալքաններէն ու Միջին Արեւելքէն, — Ռումանիա, Պուլկարիա, Թուրքիա, եւն. Արդ, 5000 Ֆրանսացի չէք գտներ ամբողջ այդ երկիրներուն մէջ, եւ այդ Ֆրանսացիներուն կէսը կրօնաւորներ են, որոնք մեր քաղաքակրթութիւնը կը տանին՝ առանց բան մը առնելու փոխարէնը:

Քանի՞ Ֆրանսացի կը գտնէք Պիրենէներէն անդին, բայց մեր երկրին մէջ կ'ապրին 200.0000 Սպանացիներ, 100 հազար Զուիցերիացիներ, 1.200.000 Իտալացիներ: Փոխադարձութեան վախը այնքան զուր է, որ Ֆրանսացի գաղթականութիւնը, հոն ուր մեծ համեմատութիւն մը կը ներկայացնէ, շատ քիչ պիտի նեղուի մեր ինքնապաշտպանութեան միջոցներէն: Առէք Անգլիացիներու պարագան, անոնք Ֆրանսայի մէջ ունին 40.500 հոգի, իսկ մենք 15.000 աշխատաւոր

Նոյն պարագան եւ Ամերիկացիներուն համար: Այս վերջինները մանաւանդ ոչ մէկ պատճառ ունին մեզմէ գրելու մեզ ինչ խստութեան որ գիտենք, քանի որ իրենք կը գործադրեն նոյն իսկ Ֆրանսացիներու հանդէպ ինքնապաշտպանութեան այն խիստ քաղաքականութիւնը, որմէ պէտք է ներշնչուինք: Մեծ Հանրապետութեան իրաւասու մարմինները, արդարեւ, մասնաւոր խստութեամբ մը կը պաշտպանեն անգլիասաքսոն իրենց արեան մաքրութիւնը, որ յարաբերական է թէեւ: Իրենց խստութիւնը ուղղուած է յատկապէս Ասիոյ եւ Կեդր. Եւրոպայի գաղթականներուն, վերջապէս լատին երկիրներու դէմ, որոնց կարգին՝ Ֆրանսայի դէմ:

Պէտք է զգաս առնենք այս օրինակն, մասնաւոր վերապահութեամբ մը այն օտարականներուն մասին, որոնք իրապէս մեզի մօտիկ են իրենց արիւնով եւ ընդունակ՝ միջերկրական պատուաստի:

Այս քաղաքականութիւնը հետզհետէ աւելի առիթողական կը դառնայ, որովհետեւ մեր մէջ է որ կը բնակին այն տարրերը, որոնք նուազ ատակութիւն կը ներկայացնեն, եւ ասոնք կը շատնան կանոնաւորապէս 15 տարուան ընթացքին, Իտալացիներու համեմատութիւնը 24 առ հարիւրէ իջաւ 13 առ հարիւրի: Պելժերէն ալ պակսեցան 20.000 հոգի: Սպանացիներն ալ նուազեցան նոյն համեմատութեամբ: Ընդհակառակն, նոյն ժամանակամիջոցին, Թունեցիք կրկնապատկեցին իրենց գաղութին թիւը. Հայերն ու Թուրքերը եռապատկեցին, Լեհերը քառապատկեցին, Չեխոսլովակները հնգապատկեցին, Յոյները վեցապատկեցին. Արգանիշը կորած են, այս կէտին մէջ, այն տարրերը որոնք մեզմէ շատ հեռու են, օրինակ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (12)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱԳԳԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

»»» • • «««

— «Գործունէութեան նոր ծրագրին գիտական մասերը ի հարկէ ուշադրութեամբ կարդացած էք: Գիւտին կարեւորութիւնը կը գնահատէք: Գիւտը, մեր ձեռնարկին մէջ կիրարկելու պարագան նկատի առնելով, աւելի կարեւոր եւ կատարեալ ձեւի մը վերածելու մասին մտածուած է: Եթէ, ծխատուփի մեծութեամբ երեք չորս կապոց կարելի ըլլայ մտցնել պալատէն ներս, եւ յարմար տեղեր զետեղել վստահելի մարդու մը միջոցաւ, ծրագրին յաջողութիւնը ապահովուած է: Այսուհանդերձ, եթէ վստահելի մարդ մը չգտնուի, Թուրքիներու միջոցաւ պալատէն ներս մտցնելու կարելիութիւնն ալ կայ: Ես այս բաներէն լաւ կը հասկնամ: Ամէն օր փորձերով եւ քննութեամբ զբաղող Եւրոպայի բարեկամներէս ստացած տեղեկութիւններս ալ յաջողութիւնը անկասկած կը ցուցնեն՝ գիտական տեսութեանց համաձայն: Բայց մեծ ծախքերու կարօտ կարգ մը փորձեր անհրաժեշտ են: Եթէ բան մը ընելու անկեղծ փափաքը կայ, գիտական քննութեանց համար անհրաժեշտ է տասը հազար ֆր.: Իսկ գիւտին եւ ձեռնարկին ամբողջական գործադրութեան համար ալ 150-200 հազար ֆրանքի յանձնառու պէտք է ըլլալ: Յաջողութիւնը յուսալի է, եթէ այս ծախքերը կարելի ըլլայ ընել: Ապա թէ ոչ, քանի մը փարայով արդիւնք կարելի չէ ստանալ:

Մեր մեծամեծները զարմանալի են: Կը փափաքին որ այս կարգի լուրջ ձեռնարկներ, ձեռնածուի խաղի մը նման գլուխ հանուին: Այս պատճառով քանի մը ոսկի շորթելու ակնկալութեամբ տարուող բախտախնդիրներ, անոնց հետ յարաբերութեան կը մտնեն, եւ անմիջական յաջողութեան խոստումներով խեղճերը կը խաբեն: Ի հարկէ մենք այս կարգի խաղերուն չենք կրնար մտնել: Գիւտութիւնն ալ, անոր կիրարկման վրայ գրուած յօդուածն ալ մէջտեղն են: Ձեզ նման գիտութեամբ զբաղած մարդ մը կրնայ գնահատել թէ ի՞նչ աստիճանի յոյս կարելի է դնել այսպիսի ձեռնարկի մը վրայ: Պէտք չէ մոռնալ սակայն, որ այս գիւտը մեր ձեռնարկին համար չէ հնարուած: Փափաքուած գործին համար, նոր փորձեր եւ քննութիւններ անհրաժեշտ են: Որքան ալ գաղափարական մարդիկ ըլլան գիտական փորձերը կատարելիք անձերը, բնականաբար իրենց գրպանէն չեն կրնար վճարել փորձերուն ծախքերը: Նոյն իսկ պէտք է որ իրենց ապրուստը ապահովուի, մեր հաշւոյն աշխատած ատեննին:

Եթէ լուրջ ձեռնարկներ փնտռող եւ առատաձեռն մարդ մը երեւան ելլէ, մնացեալ գործերով անձնապէս զբաղելու պատրաստակամութիւնը կը ստանձնեմ: Բայց չեմ կրնար յուսալ որ այդ տեսակ անձնուէր մարդ մը գտնուի»:

Արդարեւ այդ կարգի անձնուէր մարդ մը գտնելու յոյսը ոչ միայն նուազ, այլ եւ երեւակայական էր: Այդպէս ալ եղաւ: Քանի մը հարիւր ֆրանքոց գործերը հազար ու մէկ դժուարութեամբ տեսնող Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութիւնը քանի մը հարիւր հազարնոց ձեռնարկներու չէր կրնար մտնել: Հետեւաբար, Ապտիւլ Համիտը ծովէն, ցամաքէն եւ Թուրքիներու միջոցաւ օդէն ահաբեկելու ծրագիրը վիժեցաւ:

Կարելի չէ ուրանալ այն դերը, զոր Տիրան Քէլէկեան էֆ. կատարեց սահմանադրութեան շրջանին՝ իբրեւ «Սապահ» օրաթերթի խմբագրապետ: Այսուհանդերձ կարելի չէ ուրանալ եւ այն, որ Արաբներուն եւ Յոյներուն տրուած լեզուական մենաշնորհն ալ, այս տարրերուն հետ հասկացողութեան գալու տեսակէտէն, կարեւոր դեր մը չէ կրցած կատարել: Տիրան Քէլէկեան էֆ. օսմ. կայսրութեան բաղկացուցիչ տարրերուն վերաբերեալ հարցերուն մէջ, միշտ այն տեսակէտը կը պաշտպանէր թէ կայսրութեան զանազան տարրերուն ցեղային արժանապատուութիւնը յարգած կ'ըլլաք՝ մշակութային կարգ մը առանձնաշնորհներ պարգեւելով անոնց:

Այս առանձնաշնորհը սակայն, այդ տարրերուն պետական ամբողջականութենէն անջատուելուն կարեւոր քայլ մը կը կազմէր: Իթթիհատ եւ Թէրագգըն այս բանը գիտնալով հանդերձ, ոչ միայն կը թոյլատրէր որ Տիրան Քէլէկեան էֆ. «Սապահ» լրագրին մէջ արտայայտուի, այլ եւ զայն քաղաքական գիտութեանց դասախօս նշանակած էր մեր բարձրագոյն վարժարաններուն մէջ:

— «Անցեալները» կը գրէ Տիրան Քէլէկեան էֆ., կը հարցնէիք թէ «զանազան տարրերու արժանապատուութիւնը» ըսելով ի՞նչ պէտք է հասկնալ: Երկնալ ցեղերու արժանապատուութեան հանդէպ յարգանք ըսելով պէտք է հասկնալ ցեղային հաւասարութեան իրաւունք եւ անոնց լեզուական առանձնաշնորհի ճանաչում՝ առանց սակայն պետական գործերը եւ մեքենան խանձարուրութեան ենթարկելու: Պետութիւնը արդէն այս բանը կիրարկելու վրայ է Արշիպեղագոսի եւ Եմենայի մէջ՝ Յոյներուն հանդէպ, իսկ Աֆրիկեան Տրիպոլսոյ, Սուրիոյ եւ Պէյրութի մէջ՝ Արաբներուն հանդէպ: Այս առանձնաշնորհէն չեն օգտուիր միայն Ալպանացիներն ու Հայերը: Եթէ առողջ սկզբունքի մը վրայ յենլով այս բանը անոնց հանդէպ ալ գործադրուի, զանազան տարրերու հետ համաձայնութիւն եւ համերաշխութիւն գոյացնելու տեսակէտով կարեւոր քայլ մը առնուած կ'ըլլայ:

Լեզուական այս հարցը, կը շօշափեմ իբրեւ խորհրդածութիւն: Գիտեմ որ մեր ընկերները չեն ուզեր մտնել այս խորհրդածութեանց: Բայց դէպքերը ցոյց պիտի տան որ, երկիրը այլեւս միատականութեամբ միայն կրնայ փրկուիլ: Այլապէս, ոչ-իսլամ տարրերը թրքացնելու քաղաքականութեան վրայ հիմնուած պետականութենէ մը ոչ ոք պիտի խաբուի: Ոչ-իսլամ հպատակները յօժար են առանց ցիութեան գաղափարին, որովհետեւ յուսան իրենց ցեղային յատկութիւնները պահպանելով, օսմանեան ընտանիքին բաղկացուցիչ մէկ տարրը նկատել իրենք զիրենք: Բայց, անտարակոյս, իրենց ցեղային ծագումը մոռնալով, «քրիստոնեայ Թուրք» կոչուիլը ոչ ոքի գործին կուգայ:

Այսուհանդերձ, եթէ գրկուած ծրագիրը ընդունելով յայտարարուի, Ֆրանսերէն «Մէլիւնթէքթի» մասամբ գէշ տպաւորութիւնը պիտի մեղմանայ: Եթէ այս տարբերութիւնն, կարելի կարծութիւնները հարթուին, կարելի պիտի ըլլայ համաձայնութեան եզրեր փնտռել: Դժգոհութեանց փարատումն ալ յաջողութեանց ծառայութիւն մըն է երկրին հանդէպ:

(Շար.)

Ափրիկեցիները, որոնք քսանչորս անգամ աւելի են, եւ Ասիացիները, որոնք երեսուն անգամ աւելի են։

Այս թիւերը՝ ամբողջ Ֆրանսայի վրայ. Բայց Փարիզի մէջ ալ օտարականները աւելցած են թիւով, բացի Պելժերէն եւ Անգլիացիներէն։ Սակայն մեծամասնը կը պատկանի, այստեղ, ոչ թէ Ասիացիներուն եւ Ափրիկեցիներուն, այլ Պալքանեան ազգերուն, որոնց յառաջ եկած համեմատութիւնները անհաւասարելի(?).— Լեհերը 145 առ հարիւր, Չեխոսլովաքները՝ 245 առ հարիւր, Թուրքերն ու Հայերը՝ 900 առ հարիւր, Ասորիացիները՝ 1500 առ հարիւր, Հունգարները՝ 1700 առ հարիւր.

Արդէն, 1923էն ի վեր, Պելժերուն, Սպանիացիներուն, Իտալացիներուն, սահմանակից ազգերուն եւ ծագումով եւրոպական ժողովուրդներուն մէջ(?) բռնած են օտար տարրեր, որ կուգան Կեդր. Եւրոպայէն եւ Մերձ. Արեւելքէն։ Արձանագրենք մասնաւորապէս կարեւորութիւնը ռումանացի Հրեաներուն եւ Լեհերուն, որոնք, երբ կը մերժուին Միացեալ-Նահանգներու դռներէն, կը գան մեր կեդրոնական քաղաքներուն մէջ։

Այս պարագաները կը թելադրեն գէթ անմիջական միջոցներու։ Երեսփոխանական(?) մէկ միջոց մը ձեռք առաւ արդէն։ Կէս առ կէս նուազեցուց, յետոյ 200 ֆրանքի վերջնեց, ի վերջոյ բոլորովին ջնջեց տուրքը, արդէն իսկ քիչ, որ գրուած էր օտար աշխատաւորներուն վրայ, որոնք ոչ հողագործ են, ոչ ալ Ֆրանսա բերուած են բանուորական ներգաղթի մարմիններուն կողմէ։ Միակ տուրքը, զոր կը հաւաքէին Երեսփ. Ժողովն ու Ծերակոյտը, անոնցմէ տուրք մըն էր արդէն, միակ տուրքը որուն յաւելումը կրնար լաւ արդիւնքներ տալ։ «Ո՛վ ազատութիւն, կ'ըսէր երէկ Թուլան, ինչ ոճիրներ կը գործուին քու անունովդ»։

ԿԱՄՊՐԻԱՆ

(Վերջ)

«Գոյամարտ» օրացոյց

Վեց տարիէ ի վեր լոյս կը տեսնէ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Պատ. Միութեան «Գոյամարտ» պատի օրացոյցը, տարուէ տարի աւելի ճոխ եւ բազմակողմանի բովանդակութեամբ։

Այս տարուանը աւելի սիրուն տեսք ունի, զարդարուած Հ. Ալեանաքի «Հայկական Գոյամարտ» նկարով, հայկական եռագոյնով եւ կարգ մը յեղափոխական, ազգային պետական գործիչներու եւ մտաւորականներու նկարներով, որոնց կարգին նաեւ ողբացեալ Մ. Վարանդեանի յաւէտ սիրելի դիմանկարը։ Թերթիկներու մէջ տպուած է Հայոց քննական պատմութեան շարունակութիւնը, հետեւողութեամբ Հ. Ս. Մովսէսեանի, երկու առաւելութիւններ ունի քննական պատմութեան քաղուածքը «Գոյամարտ» օրացոյցին համար,— Նախ ծանօթացնել մեր պատմութիւնը հայ նոր սերունդին, զարկ տալով անոր մտաւոր եւ բարոյական զարգացման, երկրորդ՝ ճոխ ու բազմակողմանի դարձնել օրացոյցը, ինչ որ մեծ յաջողութիւն մըն է Պատ. Միութեան համար։ Երբ կը փորձես թղթատել զայն, անխառն հաճոյք ու համ կը զգաս, նոր շունչ ու թարմութիւն։ Քննական պատմութիւնը դեռ շարունակելի է։ Անկէ զատ, այս տարուան օրացոյցին մէջ նոր բաժին մը եւս աւելցած է։ «Ամսական տեսութիւն» խորագրին տակ (որ քաղուած է «Հայրենիք» ամսագրէն) ամփոփ կերպով կը ներկայացուին հայկական սփիւռքի եւ Հայաստանի մէջ մեռած կամ ողջ դէմքեր եւ զանազան դէպքեր։

Հաճոյքով կը կարդացուին նաեւ համով ու հոտով գրուած բազմաթիւ իմաստալից խօսքեր ու առածներ, ազգային-յեղափոխական, գրական-պետական դէմքերու եւ գործիչներու ամփոփ կենսագրութիւնները։ Անցեալ տարուան պէս այս տարի ալ թերթիկներու մէջ զետեղուած են բազմաթիւ նկարները գրագէտ, հրապարակախօս, հայդուկ, մտաւորական գործիչներու։

Հոս է որ նոր սերունդը կը ծանօթանայ մեր գրչի ու մտքի վաստակաւորներուն հետ։ Ահա թէ ինչո՞ւ համար կ'ուզենք որ այդ նկարները ամէն տարի իրենց տեղը ունենան օրացոյցին մէջ, աւելի ճոխ ու այլազան բովանդակութեամբ։ Նոյնիսկ իւրաքանչիւր թերթի վրայ մէկ նկար զետեղել, եթէ հնարաւոր է։

Անկէ զատ, թերթիկներու մէջ առանձին տեղ յատկացուած է նաեւ մեր մտաւոր եւ նորագոյն պատմութեան դէմքերու, դէպքերու եւ թուականներու արձանագրութեանց, հերոսներու եւ մտաւորականներու ամփոփ կենսագրականներով, Անդրանիկի, Մուրատի, Աղբիւր Սերոբի ու Գէորգ Չաւուշի եւ ուրիշներու կռիւներու թուականներով։

Օրացոյցի յաջողութեան եւ սպառման գլխաւոր պատճառը այն է որ խմբակային ոգի չունի, թէ կուսակցական տօներու եւ կամ նկարներու զետեղման մէջ եւ թէ այս կամ այն կուսակցութեան կողմէ կատարուած զանազան յեղափոխական ընդվզումներու եւ ցոյցերու արձանագրութեանց պահուն։ Օրացոյցին մէջ դուք կը տեսնէք Հնչակեան Մուրատը, Գօգօս Նուպարը եւայլն։

Թերթիկներու տակ, խաւաքարտին վրայ, յաղթական յուշարձանին առընթեր՝ կը բարձրանան Հ. Յ. Դաշնակցութեան երեք անմահներու,— Քրիստափոր, Զաւարեան եւ Ռոստոմ,— նկարները, հպարտ ու առնական դիմագիծով։ Կ'արժէ որ ամէն մարդ հատ մը ունենայ «Գոյամարտ» օրացոյցէն, երբ զարդ իր տունին եւ իբր ղանգչէք(?) իր բարեկամներուն եւ ազգականներուն։ Ապրի՛ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Պատ. Միութիւնը։

ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՒՆԻ

ԸՍՄԷԹ ԻՆԷՕՆԻԻ ՃԱՌԸ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Դեկտ. 12ին բացուեցաւ խնայողութեան շաբաթը, Էնգիւրիի մէջ։ Այս առթիւ Ըսմէթ Ինէօնիւ ճառ մը խօսելով շեշտեց.

Այս տարի մեր տնտեսութիւնը դէպի բարելաւում ընթացաւ։ Գիտեմ թէ համարձակութիւն է կարծել եւ ըսել թէ 5—6 տարիէ ի վեր շարունակուող համաշխարհային տագնապը բարելաւումի նշաններ կը ցուցնէ մեր երկրին մէջ։ Բայց իմ միտքս չանցնիր ասիկա յայտնել չափազանցական ճշգութեամբ եւ չափազանցեալ թիւեր յիշելով։ Մեր արտաքին առեւտուրը այս տարի չէ պակսած, անցեալ տարուան հետ բաղդատմամբ։ Ընդհակառակն ընդհանուր առումով աւելի լաւ պատկեր մը կը ներկայացնէ։ Միւս կողմէ ներքին շուկան բաւական շատ ոգեւորուեցաւ, ինչ որ լաւ ազդեցութիւն գործեց նաեւ արտաքին առեւտուրի գիներուն վրայ։ Գիներու մասին կարգ մը թիւեր յիշեմ, որպէսզի դուք ալ աչքի առջեւ ունենաք իբրեւ յուսատու փաստ մը այն բարօրութեան մասին որ գոյացած է կամ գոյանալու վրայ է։ Մեր արտածման գլխաւոր նիւթերը՝ չամիչ եւ արմտիք, անցեալ տարուընէ աւելի գրաւ ապահոված են։ Թուզն ալ, որու մասին այնքան կը խօսուի, կարելի է ըսել թէ անցեալ տարուընէ աւելի հասոյթ ապահոված է։ Ամէն պարագայի բոլորը համակարծիք են թէ անցեալ տարուընէն պակաս չէ։ Մասնաւորապէս Թուզը կը յիշեմ, որովհետեւ անոր մասին շատ վհատութիւն կատարուած է

Չամիչը եւ արմտիքը անվիճելիօրէն աւելի են։ Ցետոյ կուգան բուրդը եւ բամպակը, որոնց գիները աւելի լաւ են, անցեալ տարուան հետ բաղդատելով։ Օրինակ, բուրդին քիլօն որ անցեալ տարի 17 դրշ. էր, այս տարի 120 դրշ.ի կը վաճառուի։ Թիֆթիկը 28 էր, մինչդեռ այս տարի 115 դրշ.ի բարձրացած է։ Բամպակը 50 դրշ.ի ելած է, անցեալ տարուան 17 20ի փոխարէն։

Միւս արտադրութիւններէն՝ ձէթը եւ կաղինը աւելի լաւ գին ունին հիմա, քան անցեալ տարի։ Գիներու այս բարձրացումը որ մեր լաւ տնտեսութեան ամէնէն համոզիչ նշանն է, արդիւնքն է շուկաներու աւելնալուն։

Այս տարի շատ սահմանափակուեցաւ բաժնեցուցակը եւ բազմաթիւ ապրանքներ ներածուեցան հաշուակցութեան հիման վրայ։ Միւս կողմէ, ձեռնարկեցինք ներքին շուկային կայունացման(?)։ Շէքի գործարանը կը յուսանք թէ այս ամառ պիտի կրնայ գործել։ Բամպակեղէնի համար գործարան մը հիմնեցինք Պոլիս (Գաքրգիւղ)։ Գարնան պիտի բանանք Կեսարիոյ գործարանը։ Էրէյլիի գործարանին հիմնարկէքը կատարեցինք։ Պիտի աշխատինք գալ ամառ հիմնարկէքը կատարել նաեւ Նազիլլիի, Մալաթիոյ եւ Պրուսայի գործարաններուն։ Կէօ-քօքի գործարանին արտադրութեանց ազդեցութիւնն ալ գալ եղանակին պիտի տեսնենք հրապարակին վրայ։

Մէկ խօսքով, 1934—35 տարիներու ընթացքին մեծ մասը պիտի կատարենք մեր ճարտարարուեստական հնգամեայ ծրագրին որուն սկիզբը 1934ն է։ Գալ ամրան պիտի հիմնենք նաեւ երկաթի ճարտարարուեստը, որուն նախագիծերը պատրաստուած են։ Թուղթի գործարանը գալ ամառ պիտի սկսի բանիլ։ Ամէնէն վերջը կը մնայ քիմիական ճարտարարուեստ

Ինչպէս կը տեսնէք, այն միջոցին երբ ամբողջ աշխարհ նեղութեան մէջ է եւ ամէն կողմ չեն տեսնուիր բարւոքման նշաններ, Թուրք Հանրապետութեան տնտեսութեան առողջութիւնը աչքի կը զարնէ, ինչ որ կարեւոր յաջողութիւն մըն է։ Ընկերներ, երբ շատ մը երկիրներ չեն կրնար ծախել իրենց ապրանքները, մեր ձեռքը ոչ միայն մթերք մնացած չէ, այլ եւ յաճախորդներ կը սպասեն 24 միլիոն ոսկիի ապրանքի համար։ Դարձեալ ապագայ բերքերու վաճառման համար հիմակուընէ կարեւոր յանձնառութիւններ ունինք, ինչ որ շատ կարեւոր է արտադրողներուն համար։ Ամէն ջանք պիտի թափենք, շատ արտադրութիւն ունենալու համար։ Այս տարի մեր ծխախոտը քանակով աւելի չէ անցեալ տարուան բերքէն. նոյն իսկ կարելի է ըսել թէ քիչ է. բայց փոխարժէքն ալ անցեալ տարուընէն քիչ չէ, աւելի է։

Այս տարուան պիւտճէն 185 միլիոն ոսկիի բարձրացաւ, մէջն ըլլալով նաեւ պաշտպանութեան եւ այլ ծախքերը։ Մինչեւ հիմա եղած գանձումները կը խոստանան լրացնելու պիւտճէն։ Արդէն, երբ տնտեսական կացութիւնը բարելաւուած է, ինքնին կ'աւելնայ հայրենակիցներու կարողութիւնը՝ իրենց տուրքերը վճարելու տեսակէտով։ Վեց ամսուան հասոյթը 90 միլիոն ոսկիէն աւելի է, եւ կրնանք յուսալ որ պիտի կրնանք ապահովել 185 միլիոն ոսկի։

Կեդր. դրամատան ոսկիի մթերքը աւելցաւ այս տարի։ Անցեալ տարի այս միջոցին, ոսկիի մթերքը հարիւրին 15ը կը կազմէր շրջաբերութեան մէջ գտնուող թղթադրամին։ Այսօր, այդ համեմատութիւնը բարձրացած է 16.5ի։

Կը տեսնէք որ մեր դրամը ունի կայունութեան բոլոր պայմանները։ Ազգային դրամին արժէքը անպատճառ պիտի պահենք եւ բնաւ տեղի չպիտի տանք անոր անկումին։ Այս պայմաններուն մէջ, որպէսզի մեր դրամը իյնայ, պէտք է որ մենք ուզենք կոտրել զայն։ Իսկ մենք բնաւ չունինք այս տեսակ մտադրութիւն մը, ոչ ալ ո եւ է անհրաժեշտութիւն»։

ԾԱՌԱՀԱՆԴԷՍ ՎԷՆՍԷՆԻ

ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՄԷՋ

ՎԷՆՍԷՆ, 15 դեկտեմբեր.— Հայ կրթասիրաց երկսեռ միութեան վարչութիւնս հայ մանուկներու կրթութեան եւ զարգացման գործը կանոնաւոր եւ ամուր հիմերու վրայ դնելու անկեղծ փափաքով եւ իր մանկապարտէզին յառաջդիմութեան ալ աւելի զարկ եւ մղում տալու համար, մեծ եռանդով մը լծուած է աշխատանքի։

Վէնսէնի գաղութին մէջ գոյութիւն ունեցող երկու մանկապարտէզներու միացման հարցը ձախողելէն վերջ, վարչութիւնս զօրացուցած է իր կազմը նոր եւ կարող անդամներով։ Վարչութիւնը իր գլուխը կազմած է հետեւեալ կերպով, ատենապետ՝ Պ. Միհրան Էմիրխանեան, ատենադպիր՝ Պ. Գաբրիէլ Գալֆաեան, գանձապետ՝ Պ. Նուպար Մարգար եւ երեք խորհրդականներ.

Վարչութիւնս Ծնունդի տօնական օրերուն առթիւ կազմակերպած է գեղեցիկ ծառահանդէս մը ճոխ եւ փայլուն յայտագրով։ Հանդէսը տեղի պիտի ունենայ 31 դեկտեմբերին երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, 8 Ave. de Parisի մեծ սրահին մէջ։

Վստահ ենք որ Վէնսէնի եւ շրջանի առհասարակ բոլոր ծնողքներն ու հայրենակիցները սիրով ներկայ պիտի ըլլան այս զուարճական հանդէսին եւ պիտի քաջալերեն հայ մանուկներն ու մանկապարտէզը։ Մենք առիթը պիտի ունենանք լսելու մեր հայ մանուկներուն հայերէն երգերը, արտասանութիւններն ու ոտանաւորները եւ տեսնելու Կաղանդ պապային բերած նուէրները։ Պիտի հրճուինք ու խանդավառուինք տեսնելով հայ մանուկներուն գեղեցիկ անակնկալները, որոնք իսկական հաճոյքի վայրկեաններ պիտի պարգեւեն մեզ։

Վէնսէնի քաղաքապետութեան ներկայացուցիչը եւ ուրիշ ֆրանսացի բարձր անձնաւորութիւններ հրաւիրուած ըլլալով, խոստացած են անպայման ներկայ ըլլալ, քաջալերելու համար հայ մանուկներն ու մանկապարտէզը.

Վարչութիւն

ԾԻԾԱՂ

Երկու հայ կիներ, որոնց երկուքն ալ մէկ մէկ մանչ զաւակ ունին Ամերիկա, կը դիմեն հիւպատոսարան անցագիր հանելու եւ անոնց քով երթալու համար։ Մէկը գրասենեակ կը մտնէ եւ քանի մը վայրկեան վերջը կը վերադառնայ։ Դուրսը սպասող ընկերուհին կը հարցնէ թէ ի՞նչ հարցուց պաշտօնեան

— Հարցուց թէ տղադ քանի՞ տարեկան է։

— Դուն քանի՞ տարեկան ըսիր։

— Ըսի թէ թութերուն հասունցած եղանակին ծնաւ։

— Ուրեմն ես ալ տանձերուն հասունցած եղանակին ըսեմ իմ տղուս համար։

ՄԱՄՈՒԼ

ՈՐՈ՞Ւ ՀԵՏ Է ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (7 դեկտեմբեր).

— «Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կ. Կ.ի հանգանակութիւնը, որուն արդիւնքը պիտի յատկացուի 9 արդարներու փրկութեան գործին, 80 հազար տոլարի հասաւ (մօտաւորապէս ութուկէս միլիոն տրախմի)։

Հանգանակութիւնը կը շարունակուի առաջուան թափով։ Ամերիկահայ բոլոր գաղութները, առանց բացառութեան, իրենց առաւելագոյն օժանդակութիւնը բերին, Դուրեանի սպանութեամբ մեղադրուած իր ընկերներու անմեղութիւնը հաստատելու եւ բարոյական շառաչուն ապտակ տալու հակազգայնական այն բոլոր կազմակերպութիւններու երեսին, որոնք կը պոռային թէ Դաշնակցութիւնը, ժողովրդական համակրութիւնը կորսնցուցած, քայքայման ճամբան բռնած է։

Վերջին տասը տարիներուն, զանազան գաղութներու մէջ, համազգային ճակատով կազմակերպուած ժողովրդական նուիրահաւաքութիւններ կատարուեցան, զանազան նպատակներու համար։ Լենինականի շարժը, որ այնքան ցնցող տպաւորութիւն թողուց գաղութներու վրայ, հազիւ քանի մը հազար Հայու քսակը կրցաւ բանալ տալ։ Հաւաքուեցաւ համեստ գումար մը միայն, որով կարելի չէր ոչ իսկ տասը շէնք շինել փլատակներուն վրայ։ Մեծ աղմուկով եւ ռէքլամով Բարեգործականի կողմէ միջոցին ձեռնուեցաւ Նուպարաշէնի հանգանակութիւնը, որուն լծուեցան ռամկավար կուսակցութիւնը, համայնավար կուսակցութիւնը, Հօկ, պետական Կ. Խաչ, խորհրդայնասէր հայրենակցական միութիւններ եւայլն։ Երեւանի կառավարութիւնն ալ իր կարելին ըրաւ, այդ ձեռնարկին շուրջ խանդավառութիւն ստեղծելու գաղութներու մէջ եւ գոյացնելու 300 հազար տոլարի գումար մը։

Ի՞նչ եղաւ արդիւնքը։ Հանգանակութիւնը սկսուած է հինգ տարի առաջ ու տակաւին վերջացած չէ։ Հինգ տարուան մէջ առաջադրուած գումարին հազիւ կէսը գոյացնել կարելի եղած է եւ Երեւանի կառավարութիւնը, յուսահատած արտասահմանի օժանդակութենէն, սեփական միջոցներով շինութեան սկսած է։

Համազգային չափանիշով, ուրիշ ձեռնարկ մըն ալ միջոցին ձեռնուեցաւ 1932ին, Երզնկայի խանդավառ օրերուն։ Այդ ձեռնարկին անունը դրուեցաւ «[illegible] շինութեան ֆոնտ»։ Այսինքն, հաւաքուած գումարներով, Հայաստանի մէջ շէնքեր պիտի շինուէին, Երզնկացիներու բնակութեան յատկացուելու համար։

Այս ձեռնարկին եւս կցուած են Հօկը, Բարեգործականը, Ռամկավար եւ Համայնավար կուսակցութիւններ, հնչակեանութեան մէկ մասը եւ «հայաստանասէր» կոչուած ծանօթ եւ անծանօթ միութիւններ ու կազմակերպութիւններ։ Վերջերս հրատարակութեան տրուած պաշտօնական զեկոյցէ մը կ'իմանանք թէ երկու տարուան մէջ հազիւ 150 հազար ֆրանք հաւաքուած է, ինչ որ ծաղրութիւն կը նշանակէ։ Հայերը յիսուն հազար ֆրանքով Փարիզի մէջ հազիւ տնակ մը կարելի է շինել։

Ահա «հայրենասէր» կազմակերպութիւններուն վայելած ժողովրդականութեան եւ համակրանքին պատկերը։ Տարիներով տքնիլ, հոլոյոյ պոռալ, Հայաստան խաղցնել եւ ոչ մէկ ձեռնարկ յաջողութեամբ չպսակել։ Ինչ կ'ըսէք ասոր։ Ժողովրդականութի՞ւն, ժողովրդական անվստահութի՞ւն։ Անտարակոյս՝ վերջինը»։

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՊՈՒՔՐԷՇ.— ՄԱՍԻՍ ռումանահայ հրատարակչական անանուն ընկերութիւնը կազմուած Պուքրէշի մէջ եւ օժտուած բաւարար դրամագլխով, ձեռնարկած է մանկական գրադարանի հրատարակութեան եւ պիտի հրատարակէ իւրաքանչիւր 15 օրը անգամ մը 32 էջնոց պատկերազարդ, ընտիր տպագրութեամբ եւ դաստիարակիչ բովանդակութեամբ գրքոյկներ։

Խմբագրական մարմինը կազմուած է հինգ հին եւ փորձառու ուսուցիչներէ, որոնք մանկավարժական դաստիարակչական եւ ազգային տեսակէտներու համապատասխանող ընտրուած նիւթեր պիտի հայթայթեն։

Մեր այն բոլոր ընթերցողները որոնք զաւակներ ունին եւ կը փափաքին անոնց ձեռքը տալ մանկական հայերէն գրականութիւն, կրնան բաժանորդագրուիլ ՄԱՍԻՍի մանկական գրադարանին, «Յառաջ»ի միջոցաւ։

Վեցամսեայ բաժնեգինն է 12 գրքոյկի համար 1 տոլար, կանխիկ վճարելու պայմանաւ։

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ԱՄԷՆՈՒՆ ՕՐԱՑՈՅՑԸ» (Պատկ.) 1935։ Հրատ. Յ. Ճարեան տպարանի։ Հայկական գունազեղ զինանշանով։ Հասցէ.— 31, Ave. des Gobelins։

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՍՈՒՐԳԻ ԾՐԱԳՆԵՐԸ

Երկու օրէ ի վեր սիրտը վեր ելած, ինքնիրմէն ելած, փոքրիկին բանուած էր։

Հիմակ հովը շաբաթ մը առաջ թնդացող թմբուկին պէս կը պոռար։ Թմբուկին հանած ձայներուն տարօրինակ մէկ աղաղակն էր դուրսի հովը, երբ անոր ձայնը սեւ լուրը կը բերէր քաղաքին։ Այս անգամ՝ սարսափով դիմացը նայած ատեն, պատերազմի ձայները լսածի պէս եղաւ։

Պատկեր մըն էր այս փոքրիկը։

Խուարին պռոշտուքն էր ան, պատերազմին ձայնը, ու մօր մը պէս բանած սիրտը, մռմռաց.

— Փոքրի՛կ, փոքրի՛կ, պատերա՛զմ ...

Ու մէկէն աչքերը աւելի խոշորցած, յուսահատութեան ցնցումը պզաց ու կրկնեց.

— Պատերա՛զմ, պատերա՛զմ ... մեռնիլ օտարին համար, մեր թշնամիին համար ...

Ու բառը բերնէն փախաւ զառնութեամբ,

— Բայց մեր երկի՞րը Հայաստա՞ն ...

Ու անոր աչքը տեսակ մը տառապանքի փոխուած իր մէջ, շարունակեց.

— Չկայ մէկը որ դնէ ձեռքը սրտիս ...

Այդ բառը իր կեանքին մէջէն անցած, բոցով թրթռուն, սրտի արիւնոտներ կ'ունենար, սրտի ձայներ կը նստէր գրեթէ ամէն օր, ու երբ երեսը արեւելք դարձուցած կ'աղօթէր, աղօթքն նայող պատուհանին երկու փեղկերը կը լարէր խոշոր թռչունի մը թեւերուն պէս, ու երկինքը դիմացը, չէր մոռնար օր մը օրանց մեր երկիրը, Հայաստանին բառերը իր աղօթքին խառնելու, ու հրաշալի յուզմունքով անոր ազատութիւնը կը խնդրէր։

Իր կեանքին մէջ խորհրդաւոր վայրկեաններ էին այս պահերը։

Գէթ է մայրերու աչքերուն մէջ դիտել կեանքի պատկերները, մանաւանդ, երբ կ'աղօթեն անոնք, որովհետեւ անոնց սիրտը աւելի մօտ կեանքին ու լեցուն կեանքով, աղօթել գիտեն ու կրնան մօտենալ իրենց երազին ... ու ամէն հեզ երբ այս բառը կուգար բերանը, իր աղօթքը սրտի բոլոր երերումներուն հետ արցունքի մը ափոփանքը կը բերէր իրեն ու աչքերուն լոյսը կ'աւելնար։

Այս բառն էր, այս բառն էր որ ամէն անգամ կը միանար Աստուած բառին։ Այս երկու բառերը կը ստեղծէին իր աչքերուն վարդագոյն շրջանակը։

Չէ՞ որ պատասխանել ուզելով իր տղուն հարցումներուն,

— Ես ալ կ'աղօթեմ, երբ դուն կռուիս Հայաստանին համար, կ'ըսէր, ու խնդացած ատեն, պատասխանը իր ճշմարիտ չէշտը կ'առնէր, կը մնար, որովհետեւ սրտի անկեղծ պոռթկումն է որ կ'ադուորցնէ յոյսի պատկերը

Յետոյ, դառնօրէն համակերպած ձայնով մը շարունակեց.

— Մայր եղիր ու դիմացիր, ու մայրե՛ր, մայրե՛ր բառն ատեն, իր ձայնը ծանրցած աղջամուղջներու շունչով, վեհանձնութիւն կուտային իրեն, որովհետեւ բոլոր մայրերու ձայնն էր հառաչանքին աղաղակը ...

— Մայրե՛ր ... մայրե՛ր ...

Որովհետեւ անոնց սիրտը բաց ամէն անգամ, եղած է կեանքին ճամբան երկարող, հոն է, անոնց սրտին մէջ՝ կեանքի չիւտակ ճամբան, հոնկէ կ'անցնին բոլոր ձայները կեանքի։

Դուրսի մութը կարծես հովէն ցնցուած՝ կը բացուէր, կը թեթեւնար։

Տիկին Հայկանուշ, յանկարծակիի եկած մէկուն նման, կեցաւ լռակ, յետոյ, ոտքերուն մատներուն վրայ կոխելով, մօտեցաւ եկեղեցիին նայող պատուհանին։

Ծառերուն ետեւն էր եկեղեցին, այս անգամ սովորականէն աւելի հանդարտ, իր խորհուրդին մէջ։

Բայց քանի ծառերուն ճիւղերը կը դառնէին իրարմէ ու կը պլլուէին կրկին իրարու արագօրէն, սիրտը կը ճզմէր, հեռուի կախը կը տեսնէր ... կ'երեւակայէր։ Այս ձայները իր երեւակայութեան մէջ ուրիշ ձայներ կ'արթնցնէին, սրտէ փրթած ձայներ։ Կմախքներ կարծես իրարու կը զըռուէին, իրարու կը զարնուէին, անոնց ձայնը սրտուած, կը մխուէր կուրծքին, ու արիւնը աւելի տաք, կը կոտտացնէր մարմինը, կը քալէր երակներուն մէջ՝ եռացած ջուրի նման։ Ու-

— Մայրե՛ր, քարերն են ճամբու լեռներուն, մրմնջեց, ու, մայրե՛ր, մայրե՛ր, աղաղակեց, մայրութիւնը լեռներու քարերէն ծանր է ... մայրե՛ր, մայրե՛ր ...

Ու բան մը համբուրածի պէս, ափերը բերնին դրած, բանեց շունչը, բանեց այնպէս իր սիրտը։

Պէտք էր համակերպիլ, այսպէս է կեանքը, որովհետեւ, ճշմարիտ մայրը այն է որ կրնայ իր սիրտը բանալ, կեցնել իր վիշտը սրտին մէջ՝ մասունքի պէս։

Դուրսի ձայները կը հեռանային, կը թուլնային։ Ծառերուն ճիւղերը կեցան՝ յոգնած յոգնած։ Միայն, ատեն ատեն մոլորած ձայնի մը թռիչքը կը լսուէր, կը մարէր։

Տիկին Հայկանուշ պատուհանը բացաւ։

Սուրբը բացուելուն պէս, դիմացը նայած ատեն, եկեղեցւոյն վանդակապատ պատուհանին խորը նշմարեց՝ տխրամօր սեղանին առջեւ պլպլացող կանթեղին լոյսը։ Իրիկուան ժամերգութենէն ետք իր ձեռքովը լեցուած ձէթը, նայած էր մօր մը պէս տխրամօր աչքերուն։ Երբ նայեցաւ մութին խորքէն այս լոյսին պլպլացող, իր սրտին լոյսը տեսած կարծես, գոցեց վայրկեան մը աչքերը, ու կոթնեցաւ պատին։

Կանթեղին լոյսը կը պլպլար, կը հոգէր ...

Ու պատուհանը բաց թողուց, պզտիկ ճառագայթ մը աշխարհ մը կրնար լուսաւորել։

Այս անգամ երբ դիմացը նայեցաւ, հովը դադրած, սրտին ձայնը կը լսէր ու կը տեսնէր հիմակ մութը՝ հանդարտած՝ խոշոր կենդանիի մը նման։ Ու սանդուխներէն վար իջած ատեն փսփսաց.

Չկանչեց տղէքը, չկանչեց տղերը ...

Վախնալու բան չկար, որովհետեւ չկանչեց տղէքը, որովհետեւ մահուան ձայնը կոկղանը, հեռացեր էր։ Բայց ինք մօր մը պէս կը մտածէր, ու սրտին վրայ տարօրինակ բոթ մը, կրկնեց.

— Տղէքը չկանչեց, չկանչեց տղէքը, բայց ...

×

Այդ իրիկունը տունին մէջ կարծես մեռել կար։

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(2) (Շար.)

ԱՆՊԱՑՄԱՆ ՁԵՐ ԳՆՈՒՄՆԵՐԸ ԸՐԷՔ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՄԵԾ ՎԱՃԱՌՔԷՆ

22, 23, 24 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ *Շաբաթ, Կիրակի եւ Երկուշաբթի* **ԺԱՄԸ 2-7**

26, Avenue de TOKIO. Métro: Alma_Marceau, Paris (16)

ԱԺԱՆ... ԳԵՂԵՑԻԿ... ՕԳՏԱԿԱՐ:

սահմանի մէջ, վերը առժամապէս ազատ ձգուած են, իսկ տասը՝ փախած:

ՆԱՓՈԼԷՈՆ Ա.ի 315 ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ, *որոնք ուղղուած են Մառի – Լուիզի եւ անուրդի հանուած էին Լոնտոնի մէջ, գնուեցան Ֆրանսական կառավարութեան կողմէ, 15,000 անգլ. ոսկիի (1,127,250 ֆրանք): Մեծ կարեւորութիւն կը տրուի այս նամակներուն, որոնք երբեք չեն հրատարակուած, բացի 5 — 6 հատէն, եւ ոչ ալ քննուած՝ ո եւ է պատմագէտի կողմէ: Նամակներուն առաջինը գրուած է 1810 փետրուար 23ին, Փարիզի մէջ, իսկ վերջինը՝ 1814 օգոստ 28ին էլպայէն:*

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՌՂԻ 6րդ եւ 7րդ *չերտերը, որոնք միաժամանակ հրապարակ հանուած են, պիտի քաշուին միեւնոյն օրը, առանձին եւ յաջորդաբար.*

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔԻ *գողութիւն մը կատարուեցաւ Ամերիկացի միլիոնատէրի մը, Տիկին Քէլլիի բնակարանէն (Փառի): Այս պչրուհին նախապէս ամուսնացած է միլիոնատէր ձէյ Կուլտի, յետոյ Ալպանացի պէյի մը եւայլն հետ: Իր կեանքը սիւնակներ գրաւած է օրուան թերթերուն մէջ:*

ԳԱՂՏՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆ ՊՕՆԻ, *որ այնքան աղմուկ հանեց Սթավիցքիի եւ գատաւոր Փրէնսի խնդիրներուն մէջ, իր հրաժարականը ներկայացուց Ներքին գործերու նախարարութեան, որպէսզի կարենայ ինքզինքը պաշտպանել իբրեւ ազատ քաղաքացի:*

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը այս հինգշ. երեկոյ ժամը 8.30ին 131. Fbg. du Temple: *Կարեւոր օրակարգ:*

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ « Վարանդեան » կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ ընկերներն ու համակիրները, 20 դեկտեմբեր, հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին, Գ. Թաղապետարանի դրադարանը, մուտք Rue François Garcin, *կը խօսի Ընկ. Ա. ԱՐՄՐՈՒՆԻ:*

ԼԻՈՆԻ « Վարանդեան » կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 21 Դեկտեմբեր, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Ջարդարեան դրադարանը, 181 Cours Lafayette. *Ներկայ պիտի ըլլայ Ընկ. Ա. ԱՐՄՐՈՒՆԻ:*

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն, ժամը 7.30ին, Հ. Յ. Դ. Տան վերնայարկը: Կը դասախօսէ՝ ընկ. Աշոտ Զրծրունի:

Կը հրաւիրուին նաեւ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան բոլոր անդամները:

×

ՓԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷ՛Ք Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ-ԵՐԵԿՈՅԹԻՆ, որ տեղի պիտի ունենայ *30 Յունուար 1935* Կիրակի իրիկուն ժամը 8էն սկսեալ: փնտռեցէք մօտ օրէն յայտագիրը:

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՌՈՍՏՈՄ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Տեղի կ'ունենայ 22 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Vincennesի Salle de Fêteի ԳԵՂԵՑԻԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

27, Rue des Laitières

Métro: La Tourelle. Nationէն երկու կայարան անդին

Սրահը կը գտնուի՝ մէթրոյէն 50 քայլ հեռու:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԲԱԳՐՈՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆ

Պիէս ներկայացուի՝ ***ՄՈՀՐ ԼԻՆԻ, ՆԱՒԻՐ ԼԻՆԻ***

Զաւեշտը, ընկերակցութեամբ նուագի: երկու ժամ անընդհատ ծիծաղ՝ կէս գիշերէն վերջ կը նուագէ MARIO DELFIի

Orchestre Argentinի մէկ մասը:

Զանազան անակնկալներ: Հայկական պարեր: Արտասանութիւններ: Ճոխ պիւֆէ, անհաւատալիօրէն աժան:

Բոլոր տոմսերը իրաւունք ունին բոմպոլայի

ՄՈՒՏՔ 6 ՖՐԱՆՔ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԸՆԿԵՐ Ա. ԱՄԸՆԵԱՆ (Մարսէյլ) դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր զաւակը, ՎԱՀՐԱՄ, 26 տարեկան, որ չէջաւ Դեկտեմբեր 9ին: Այս առթիւ կը փութայ իր խորին շնորհակալութիւնը յայտնել բոլոր անոնց որ հաճեցան իրենց վշտակցութիւնը յայտնել այս զաւն կորուստին համար:

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆր. Կ. Խաչի Անիէռ Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին կողմէ,

ի նպաստ տեղւոյն կարօտ ընտանիքներու

22 *դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 8-30ին:*

Salle d'Escrimeի *մէջ* 149bis Avenue Argenteuil.

Կը նախագահէ՝ Պ. ԳԱՌՆԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ Տիկին ԷԼԼԷՆ ԲՒԻԶԱՆԴ

Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն՝ Պ. Պ. Փալապանեանի, Ուզունեանի եւ Ծատուրեանի կողմէ, Mme Buatti (ջութակ), Պալէթ երախաներու կողմէ, Ռուբէն Աւագեան (Թառ): կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր: Ընտիր ճազ-պանտ (իտալացիներ):

Մուտք՝ 5 եւ 3 ֆրանք:

Հաղ. Միջոց.— Օթօպիւս *CI* իջնել *Place Bourguignons*, Անիէռ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Կ. Խ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ, 22 դեկտեմբեր, Շաբաթ գիշեր, ժամը 9էն մինչեւ լոյս, 21, Boulevard Dugommier, Coliséeի *շքեղ սրահներուն մէջ:*

Բարեհաճ մասնակցութեամբ

Տիկին ՏՈՔ. ՄՕՐԷՆՕՒ եւ ՕՐ. ՄԱՆՈՒՇ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ

Բացման խօսք՝ *Տիկին ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ*

Պ. Պ. Ս. Չէօրէքճեան (ջութակ), Ճագ Կիւլպէնկեան (ջութակ), Վ. Յ. Վարդանեան (արտասանութիւն), Lydia Walter (ռուսական պար)

Հայկական եւ սպանիական պարեր Հայ Արենուշներու կողմէ:

Կը ներկայացուի զաւեշտ մը: Եւրոպ. պարեր: Դիւրամատչելի պիւֆէ:

Մուտք *10* եւ 7.50 ֆրանք

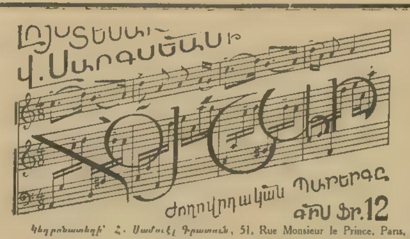

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Փարիզի Հարաւային շրջանի « ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ » Միութեան կողմէ ի նպաստ իր վարժարանին,

152, Route d'Orléansի (Պանեօ) ծանօթ սրահին մէջ:

Նախագահ՝ Կ. Յ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ, բանախօս՝ ՀՐԱՉ ՍԱՐԳՍԵԱՆ, դեկավար՝ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ:

Երկսեռ աշակերտութիւնը կը ներկայացնէ երկու թատերախաղ

Ա.— ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԹԻՒՆ, Բ.— ԴԵՐԱՍԱՆԸ ԵՒ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ:

Խմբերգներ, արտասանութիւններ, կը նուագէ Թառիստ Գ. Յովհաննէսեան

Դպրոցական հանդէսէն վերջ Պանեօ քաղաքի Ֆր. Կ. Խաչի մասնաճիւղը կաղանդի պտուղ պիտի բաշխէ փոքրիկներուն:

Մուտք 3 ֆրանք:

ԵՐԵԿՈՅԹ _ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

29 դեկտեմբեր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

Փանօրամայի սրահին մէջ 2, rue Alexandre Guilmant. Մէօտոն

(Մէօտոն,— Մոնփառնասի կայարանին մօտ)

Մուտք՝ 5 ֆրանք:

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀՕՄԻ ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ 29 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Salle des Ingénieurs Civilsի Ընդ սրահներուն մէջ

19 Rue Blanche Մեթրօ՝ **Trinité**

Կը ներկայացուի ՍԱՄՈՒԷԼ (տրամ 3 արար

(Հեղինակ՝ Միութեանս անդամներէն Պ. Վահան Թաշճեան)

Մասնակցութեամբ Ա. ԳՍՐԷԹԵԱՆի եւ Միութեանս անդամներու: կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր: Առաջնակարգ Orhestre Jazz-Tango. ՄԻՇԵԼ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ: ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ.

Մուտք այրերու՝ 10 ֆրանք, իսկ կիներու՝ 7.50:

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՎԷՆՍԷՆԻ ԻՄԷՋ

Կազմակերպուած Վէնսէնի Հայ Կրթասիրաց երկսեռ միութեան կողմէ

31 Դեկտեմբեր, Երկուշաբթի երեկոյ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, 8, AVE DE PARISի *մեծ սրահին մէջ:*

Ճոխ յայտագիր, բանախօսութիւն, մանուկներու կողմէ երգեր, արտասանութիւններ, կաղանդ պապայ եւ հաճելի անակնկալներ:

Եւրոպական պարերը կը սկսին կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ:

Ընտիր ճազ — Մուտքը ազատ է

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ***ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ*** ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

6 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1935 ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Salle des Ingénieurs Civilsի ՄԵԾ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

19, Rue Blanche, Մեթրօ՝ **Blanche** եւ **Trinité.**

ՄՈՒՏՔ ԱՅՐԵՐՈՒ 8 ՖՐԱՆՔ. ԿԱՆԱՆՑ 5 ՖՐԱՆՔ.

տոմսերը կը ծախուին Հայ սափրիչներու մօտ եւ սովորական տեղերը.

*LOTERIE NATIONALE*ի

Ե. ՇԵՐՏԻ ՏՈՄՍԱԿՆԵՐՈՒՆ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 19ԻՆ. ԺԱՄԸ 20·30ԻՆ

Salle Trocaderoի *մէջ*

ԽՄԲԵՐԳԻՉՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հակառակ իր աշակերտներու ստուարացման եւ քննէքներու մասնակցութեան

Դաշնակի ուսուցչուհի Օր. ՃԱՄՊԱԶ

61, Rue de Flandre, Paris (19)

դասընթացք մը բացած է խմբերգիչներու համար

Ամիսը՝ 5 ֆրանք:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Բորդը Հայքի Հայր. Միութեան Վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակից ուսուցիչ Արամ Արծրունեանի իր որդւոյն՝

ՎԱՀՐԱՄ ԱՐԾՐՈՒՆԵԱՆԻ

վաղահաս եւ դառնագին մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ Դեկտ. 10ին, երիտասարդ հասակին մէջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆր. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է *50* ֆրանք Տիկին Քիւրտ-Ցլուեանէ, իր որդւոյն մահուան տարելիցին առթիւ եւ *50* ֆրանք ալ Տիկին Ցպուլեանէ իր ամուսնոյն մահուան չորրորդ տարելիցին առթիւ:

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Յառաջդիմասիրաց» Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է *50* ֆրանք Ամերիկայի ծանօթ գործարարիկ Պ. Գաբրիէլ Մանուկեանէ, ի նպաստ դպրոցին.

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ՕՐԹԻՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 20 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 20 Décembre 1934

ԺՈՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2682 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ՝ ԴԱՆԱԿՆԵՐԸ ՍՐԵԼՈՎ...

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը երկու կարեւոր յաջողութիւններ արձանագրեց վերջերս։ Մէկը՝ այն կարգադրութիւնն է որուն համաձայն միջազգային զօրագունդ մը պիտի ղրկուի Սար, հանրաքուէի բարեկարգութեան հսկելու համար, առանց Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ մասնակցութեան։ Միւսը՝ Եուկոսլավիոյ եւ Հունգարիոյ ծանօթ վէճին հարթումը։

Այս երկու կարգադրութիւնները օգնեցին թեթեւցնելու ընդհանուր մտահոգութիւնը, որովհետեւ երկու խնդիրներն ալ, Սարի հանրաքուէն եւ Մարսէյլի ոճիրը, մանաւանդ Եուկոսլավիոյ բռնած դիրքը՝ Հունգարիոյ դէմ՝ բարենշան երեւոյթներ չէին։

Երկուքն ալ կրնային պատերազմի յանգիլ, մեծ պատերազմէն առաջ։

Արդ, մտահոգութիւնը թեթեւցած է, բայց չէ փարատած։ Ընդհակառակն։

Ահաւասիկ ամիսներէ ի վեր առկախ կը մնայ զինաթափութեան հարցը։

Իրականին մէջ, անոնք որ կը հաւատային թէ կարելի է հեշտ մը յանգիլ, անոնք ամէնէն առաջ յուսահատած են, եւ առանց վերապահութեան յառաջ կը տանին իրենց սպառազինութիւնները

Այսպէս, Մ. Նահանգները խօսքէն գործի անցած են, իրենց օդանաւային ուժը նորոգելու, կատարելագործելու եւ մինչեւ երկու հազարի հասցնելու համար։

Նոյն վճռականութիւնը՝ ծովային եւ ցամաքային ուժերու զօրացման համար։ Առ նուազն 50 նոր մարտանաւեր պիտի շինուին, իսկ զինուորներու թիւը պիտի աւելնայ։

Մեծն Բրիտանիա, որ մանաւանդ մտահոգ էր օդանաւային ուժերու ճակատին համար, արդէն սկսած է գործադրել հին ծրագիր մը։ Մինչեւ հիմա զինաթափութեան խորհրդաժողովի ելքին կը սպասէր, բայց այժմ անյարմար, եթէ ոչ վտանգաւոր կը գտնէ աւելի ձգձգել։

Ֆրանսա բանակին ամրացման եւ լեցունելու նախահաշիւը քուէարկել յետոյ, ամէն օր 800 միլիոնի բացառիկ վարկ մըն ալ տրամադրեց, զգալի մեծամասնութեամբ

Ինչ որ խօսուեցաւ, այս առթիւ, կառավարութեան բերնով, մեկնութեան չի կարօտիր։

Մուսոլինի Իտալիան «զինուորեալ ազգ» է արդէն, իր մարտական կազմակերպութեամբ, որ կը սկսի դպրոցէն, եթէ ոչ օրօրոցէն։

Խ. Միութիւնը չատոնց է որ ասպարէզ կը կարդայ, մանաւանդ իր օդային ուժով եւ գիտական – քիմիական կազմակերպութեամբ։

Կեդր. Եւրոպայի սրտին վրայ, Փոքր Համաձայնութիւնը սպառազինուած է մինչեւ ակռաները։ Չեխոսլովաքիա դեռ նոր երկու տարուան բարձրացուց զինուորութեան շրջանը

Այս ջղագրգիռ վիճակին մէջ, մտահոգութեան նոր աղբիւր մը կը կազմէ Լոնտոնի նաւային ժողովին ձախողումը։

Շաբաթներէ ի վեր, նախնական խորհրդակցութիւն մը կը կատարէին Անգլիոյ, Մ. Նահանգներու եւ Ճափոնի ներկայացուցիչները, որպէսզի ճամբան հարթեն յառաջիկայ խորհրդաժողովին համար։

Այդ խորհրդակցութիւնները անգամ մը եւս երեւան հանեցին երեք պետութեանց նոր հակամարտութիւնը։

Ուաշինկթընի դաշնագրով, Անգլիա եւ Մ. Նահանգներ հաւասար գծի վրայ են, իսկ Ճափոն երկու կէտ պակաս (5–5–3)։

Արդ, Ճափոն երբեք չի հանդուրժեր այս համեմատութեան, եւ ամէն ջանք թափեց Լոնտոնի մէջ, համոզելու համար Ամերիկացիները։ Անգլիան ալ միջնորդի դեր կատարեց, բայց անօգուտ։

Եւ Ճափոն աճապարեց չեղեալ հռչակել Ուաշինկթընի դաշնագիրը։ Այս առթիւ փորձեց իր ետեւէն քաշել նաեւ Իտալիան ու Ֆրանսան, բայց անոնք մերժեցին։

×

Ի՞նչ կը հետեւի այս հարեւանցի լուսաբանութիւններէն։

Բոլոր երկիրներն ալ կը սարսափին նոր պատերազմի մը հեռանկարէն։

Բոլորն ալ կը վախնան իրենց շահած աւարներուն կորուստէն։

Միւս կողմէ, վերջին քանի տարուան ընթացքին դասակարգային գիտակցութիւնը խորացած ըլլալով, քաղաքական – զինուորական նոր փոթորիկ մը կրնայ ուրիշ փոթորիկներ յարուցանել։

Արդարեւ, երբեք այսքան ծաւալած չէր միլիոններու յեղափոխական խմորումը

Տակաւին չյիշեցինք Արեւելքի զարթումը, մասաւորէն մինչեւ ծայրագոյնը, որ այլապէս կը սպառնայ օրուան հզօրներուն եւ աշխարհակալներուն հանգստութեան։

Ուրեմն, ի՞նչպէս պիտի պահպանուի խաղաղութիւնը։

Բուն բառը գործածելով, օրուան վարիչները ի՞նչպէս կ'ուզեն ապահովել զայն.

— Դանակ սրելով։ Անընդհատ եւ հետզհետէ աւելի արագ։

Այդպէս ալ կը յայտարարեն առանց վերապահութեան, Փարիզէն մինչեւ Մոսկուա կամ Թոքիօ։

Այս ճակատին վրայ՝ ոչ մէկ տարբերութիւն քաղքենի – դրամատիրականին եւ բանուոր – գիւղացիականին միջեւ։

Ընդհակառակն, երկուքն ալ մրցումի ելած են նոյն սրտառուչ ազդանշանով,— խաղաղութի՛ւն, որ կը նշանակէ՝ սրէ դանակդ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ

Ուշագրաւ կոչ մը ծերակոյտին մէջ

Ծերակոյտի դեկտեմբեր 18ի նիստին մէջ, արտաքին նախարար Պ. Լավալ տեղեկութիւններ հաղորդեց արտաքին քաղաքականութեան եւ Ժընեւի մէջ ձեռք բերուած յաջողութեանց մասին, եւ արժանացաւ ջերմ գնահատութեանց։ Յետոյ ծանրանալով Գերմանիոյ հետ կատարուելիք բանակցութեանց վրայ, ըսաւ.

— «Ֆրանսական կառավարութիւնը երբեք չպիտի ընէ որ եւ է բան որ կրնայ արդարացնել Գերմանիոյ այն կարծիքը թէ մենք կ'ուզենք չէզոքացնել զինքը։ Ֆրանքօ-գերման մերձեցումը՝ միջազգային շրջանակի մէջ՝ ազդու երաշխիք մըն է խաղաղութեան համար։ Թող Գերմանիա համոզուի ատոր, թող գործէ այդ համոզման համաձայն, եւ մեծ քայլ մը առնուած պիտի ըլլայ դէպի երկու ժողովուրդներու անհրաժեշտ հաշտութիւնը»։

Նախարարը շեշտեց թէ Ֆրանսա եսասիրական քաղաքականութիւն մը չի հետապնդեր Եւրոպայի մէջ, այլ կը ձգտի պահպանել խաղաղութիւնը հաւաքական ճիգով եւ գործունէութեամբ։ «Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը յստակ է եւ հեռատեսական, ան տեղի չի տար թիւրիմացութեան։ Ապահովութիւն փնտռած ատեն, իր նպատակը հաւաքական ճիգն է։ Մեր գործունէութեան հիմը միջազգային գործակցութիւնն է եւ այս գետնին վրայ մենք պատրաստ ենք համախորհուրդ գործելու ամէնուն հետ։ Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը խաղաղասիրական է. ան ուղղուած չէ որ եւ է երկրի դէմ եւ դուրս չի ձգեր ո եւ է մէկը։ Ընդհակառակն, բարեացակամութեան գործակցութիւնը կը փնտռէ ուր որ կը գտնուի»։

Վերջացնելով, նախարարը շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր անոնց որ դիւրացուցին Սարի հանրաքուէին եւ Եուկոսլավիոյ ծանօթ հարցին կարգադրութիւնը

800 միլիոն ֆրանք յաւելուածական վարկ ֆրանսական բանակին համար

ԹՈՒՍԱՓՈԽԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆ ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿԱՐԱՁԳՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ֆլանտէնի դահլիճը նոր յաղթանակ մը շահեցաւ երեքշաբթի օր, երեսփոխանական ժողովին քուէարկել տալով զինուորական յաւելուածական վարկերը, որոնց գումարը կը հասնի 800 միլիոն ֆրանքի։ Օրինագիծը քուէարկուեցաւ 129ի դէմ 439 ձայնով։ Օրինագծին դէմ բուռն պայքար մղեցին ընկերվարականները, համայնավարները եւ ուրիշ ձախակողմեան տարրեր։ Պ. Լէոն Պլում սուր քննադատութիւններ ուղղած ըլլալով, վարչապետը պատասխանեց նոյն ուժգնութեամբ։ Պահ մը վիճաբանութիւնը այնքան տաքցաւ որ Պ. Ֆլանտէն վստահութեան խնդիր յարոյց։ Ընկերվարական առաջնորդը դիտել տուաւ. «Այսօր 800 միլիոն ֆրանք կը պահանջէք։ Քանի մը օրէն կառավարութիւնը նոր օրինագիծներ պիտի ներկայացնէ, նոր միլիոններ պահանջելու համար, յետոյ զինուորութիւնը երկու տարուան վերածելու առաջարկ պիտի բերեն, յետոյ վարկեր պիտի պահանջեն օդանաւային ուժերու համար։ Մեզմէ ամրութիւններ պահանջեցին, մարդկային կորուստը խնայելու համար, եւ հիմա մարդկային կորուստը կը պահանջեն ամրութիւնները պնդացնելու համար։ Ընդհ. սպայակոյտը կ'ուզէ աւելցնել զինուորութեան շրջանը եւ առնել արհեստավարժ բանակ մը որ վտանգաւոր է թէ միջազգային եւ թէ ազգային գետնի վրայ»։

Բանախօսին կարծիքով, միայն մէկ միջոց կայ կասեցնելու հիթլերական Գերմանիոյ վերազինումը,— Գերմանիան կամայ – ակամայ շրջապատել զինաթափութեան պայմանագրով մը։

Վարչապետը իր պատասխանին մէջ շեշտեց թէ Ֆրանսա հարիւր տարուան մէջ երեք անգամ արշաւանքի ենթարկուած է եւ այսօր ուրիշ բան չի հետապնդեր եթէ ոչ ապահովութիւն եւ ազգային պաշտպանութիւն։ «Ուրիշ ելք չունինք, կա՛մ պարտութիւն՝ արշաւանքէն յետոյ եւ կամ խաղաղութիւն։ Ֆրանսա ընդունեցաւ զինաթափութեան բոլոր կարելիութիւնները, միայն մէկ պայմանով,— ապահովութիւն։ Այդ պայմանը չյարգուեցաւ»։

Վիճաբանութեանց ընթացքին, երեսփոխան մը առաջարկեց հսկողութեան տակ առնել եւ աստիճանաբար ջնջել մասնաւոր զինագործարանները։ Պարոն Ֆլանտէն ընդդիմացաւ, բացատրելով թէ ռազմանիւթերու ճարտարարուեստը կ'ընդգրկէ գրեթէ միւս բոլոր ճարտարարուեստները, այս կամ այն ձեւով։ «Չկայ աւելի վտանգաւոր բան մը քան զանազանութիւն դնել սպառազինութեանց ճարտարարուեստի մը եւ խաղաղութեան շրջանի ճարտարարուեստի մը միջեւ։ Անթոյլատրելի է որ պատերազմի պարագային մէկը իր կեանքը նուիրէ, իսկ ուրիշ մը դրամ շինէ։ Խաղաղութեան ատեն պետական զինագործարանները կրնա՞ն աւելի աժան արտադրել քան մասնաւոր հաստատութիւնները։ Ամերիկայի մէջ կատարուած քննութիւնը չապացուցանեն այդ»։

Ծերակոյտին մէջ նախկին նախարար մը առաջարկեց երկարաձգել զինուորութեան շրջանը. Վարչապետը խուսափողական պատասխան մը տուաւ։

Եուկոսլավիոյ դահլիճը հրաժարեցաւ

Դեկտեմբեր 18ի առտուն յանկարծ հրաժարական տուաւ Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարարը, Պ. Եէվթիչ։ Իրեն հետեւեցաւ Պ. Քոյիչ, երկրագործական նախարարը, որ իր փոխանորդն էր բացակայութեան շրջանին։ Ասոր վրայ Պ. Ուզունովիչ ամբողջ դահլիճին հրաժարականը ներկայացուց խնամակալ իշխանին, որ ընդունեցաւ։

Այս հրաժարումը հետեւանք է ներքին տագնապի մը, որ կը տեւէր երկար ատենէ ի վեր։ Կ'ըսուի թէ Պ. Եէվթիչ վիրաւորուած է, որովհետեւ երբ յաղթական վերադարձաւ Ժընեւէն, պաշտօնական դեկոյցին մէջ մէկ բառ շնորհակալութիւն չկար իր մասին։

Կը կարծուի թէ նոր դահլիճը պիտի յանձնուի շատ ամուր ձեռքերու, ղեկավարութեամբ Զօր. Ժիվքովիչի, որ վարչապետ էր երբ Աղեքսանդր թագաւորը դիկտատուրա հռչակեց։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆԱԵՒ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ

Երէկ հետեւեալ նամակը ստացայ Անիէռէն.—

« Տեղական թերթերը շատ անգամ կը հրատարակեն բազմածին ընտանիքներու անունները ու լուսանկարները, ու այդ ընտանիքներուն կ'օգնեն թէ պետութիւնը ու թէ տեղական բարեգործական կազմակերպութիւնները։ Մենք ալ ունինք բազմածին ընտանիք մը Անիէռի մէջ, Տէր եւ Տիկին Զաքար – Զապէլ Մանուկեան, բնիկ Սալնոձորցի։ Զաքար գործարանի բանուոր է, տարիքը՝ 41։ Ունին վեց զաւակ ու մէկ ալ կը սպասեն։ Մայրն ու հայրը ու զաւակները շատ աղքատ են, վարձուոր եւ կը խօսին մաքուր հայերէն։ Ահաւասիկ իրենց անունները ու տարիքը.—

Վարդանուշ 12 տարեկան, Արարատ 10 տարեկան, Ժագ – Յակոբ 9 տարեկան, Մարգարիտ 7 տարեկան, Ժորժ-Գէորգ 5 տարեկան, Արշալոյս 3 տարեկան։

Կա՞րէք քաջալերել, գոնէ այս տօնական օրերուն։ Փափաքողները կրնան այցելել իր տունը եւ իրենց աչքով տեսնել (34 Րիւ տ'Ալժէյրօն, Անիէռ, Րիւ տը Մինիմի վրայ)։ Ց. Ա.

Ի՞նչ կ'ուզէիք որ աւելցնէի այս պատմութեան վրայ։

Աւանդական կո՞չը։ Կոչանդրէ՞ք բաժնելու հրաւէ՞ր։

Ո՞րքան վիրաւորական պիտի ըլլային այդ բոլորը, երբ այնքան խօսուն է պատկերը։

Անցեալներս պատմեցի էի թէ ի՛նչ պատրաստութիւններ կը տեսնուին Փարիզի մէջ, նախաձեռնութեամբ վարչապետին, կաղանդելու համար առնուազն 50.000 մանուկներ՝ կաւէն փալէի մէջ.

Մենք պետութիւն չենք, բայց ունինք բազմաթիւ օրկաններ՝ կաղանդչէքներ սարքելու համար մեր սահմանին մէջ։

Եւ ուրախ ենք որ հետզհետէ կը սարքուին։ (Վերջին լուրը վէնսէնը կուտայ)։

Անշուշտ Ֆ. Կ. Խաչը այս տարի ալ պիտի կազմակերպէ իր «Մանուկներու Օրը»։

Եւ կը կարծեմ թէ շատ բան կախում ունի իր տարեկան վաճառէն (պազար), որ կը բացուի շաբաթ օր, 22 Դեկտեմբեր։

Նոյն Կ. Խաչի Անիէռի մասնաճիւղն ալ երեկոյթ մը սարքած է, շաբաթ գիշեր։

Ուրեմն, շարժման մէջ են բոլորը, ուրախացնելու համար մանուկները։

Ամէնէն առաջ մանուկները, որոնց միայն աչքերը բառն ճառ կ'արժեն։

Մանաւանդ երբ հայրը բանուոր է, իսկ մայրը միայն խնամակալ։

ՎԱՀԷ

10 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐԻ ՕՐԷՆՔԸ ԼԻՕՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՕՆ, 17 Դեկտեմբեր (Յառաջ).— Լիոնի մէջ ալ սկսան գործադրել հարիւրին տասնի օրէնքը. Անցեալ տարիէն ի վեր, շատ մը գործարաններ այս օրէնքին հիման վրայ կը մաքրէին օտար գործաւորները։ Այժմ բոլոր գործարաններն են որ նոյն հարկադրանքին տակ կը գտնուին։

Տեղական թերթերը վերջերս հրատարակած էին յայտարարութիւն մը, որով կը յիշեցնէին գործատէրերուն թէ, պատասխանատուութեան պիտի կանչուին անսաստողները

Դժգոհ են շատ մը գործարանատէրեր, մանաւանդ մեծերը, որովհետեւ տեղացի բանուորը ոչ օտարին բրած գործը կրնայ կատարել, եւ ոչ ալ օտարին առած օրավարձովը կ'աշխատի։ Թերեւս այդ է պատճառը որ շատ մը գործարաններ օտարները ճամբու դնելէ վերջ՝ նոր գործաւոր (տեղացի) չեն առներ

Երեք միլիոնէն 73 միլիոն...

Խնայողութեան շաբաթի առթիւ, Թուրքիոյ տնտեսական գործավարն ալ, Ճէլալ Պայար, ճառ մը խօսեցաւ դեկտեմբեր 13ին. մասնաւորապէս շեշտելով.

— «Ժողովրդական խնայողութիւնը որ երեք միլիոն ոսկի էր 1923ին, 73 միլիոնի բարձրացաւ 1933ին։ Իմ կարծիքով, դրամատուններու մէջ գտնուող ժողովրդական դրամը ասկէ աւելի է։ Այսպէս, նկատի ունենալու է նաեւ դրամատուններու հետ բացուած ընթացիկ հաշիւները. Այս հաշուով, խնայողութեան ընդհ. գումարը 191 միլիոն ոսկիէն աւելի է 1933ի վերջը։

Մեր արտաքին առեւտուրի քաղաքականութեան սկզբունքը սա է. ապրանք գնել անոնցմէ, որոնք կը գնեն մեր ապրանքները։ Շնորհիւ ատոր, հիմակուընէ ձեռք բերած ենք հետեւեալ արդիւնքները.— մեր արտաքին առեւտուրը հինէն ի վեր բաց ունէր։ Արդ, 1934ի առաջին 11 ամսուան ընթացքին, մեր արտածումը 2.5 միլիոն ոսկի աւելի եղած է ներածումէն։ Յետոյ նուազած է արտաքին վաճառականութեան անկումը, որ հետեւանք է համաշխարհային տագնապին։ 1931ին հարիւրին 15 էր անկումը, 932ին՝ 27, 933ին՝ 8։ Մինչդեռ 1934ի առաջին 11 ամսուան ընթացքին ընդհանուր հարիւրին 6 յաւելում կայ արտածման մէջ։ Միւս կողմէ, այն երկիրները որոնց հետ հաշուեկցութեան պայմանագիր ունինք, տակաւին 24.5 միլիոն ոսկիի ապրանք պիտի գնեն մեզմէ, համաձայն 29 նոյեմբեր 1934ի հաշիւին։

Տնտեսական գործավարը յետոյ շեշտեց թէ գիւղացիները, 1926էն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, անցեալ տարի լաւ գիներ գտան եւ օգտուեցան

Գալով բաժնեցուցակին, աստիճանաբար կը սահմանափակուի։ Այսպէս, 934ի առաջին 11 ամսուան ընթացքին, 933ի նոյն շրջանին հետ բաղդատմամբ, 11 միլիոն ոսկիի աւելի ապրանք ներածուած է։ Յետոյ, որոշուած էր 12 միլիոն ոսկիի ապրանք պատուէրէն ներածել 1933ի ապրիլ—սեպտեմբեր շրջանին։ Յետագային այս թիւը 18 եւ 19 միլիոնի բարձրացուցինք։ Իսկ ներկայիս՝ 26.5 միլիոն է։

Ճէլալ Պայար յետոյ ծանրացաւ տեղական ապրանքներ գնելու անհրաժեշտութեան վրայ, յայտնելով թէ թերեւս միայն Ափրիկէի մէջ կան երկիրներ ուր քարոզութիւն չի կատարուիր տեղական ապրանքներու համար։

Ֆիրտուսիի հազարամեակը Փարիզի մէջ

Երեքշաբթի գիշեր Սորպոնի մէջ տօնուեցաւ Ֆիրտուսիի հազարամեակը, նախագահութեամբ հանրապետութեան նախագահին, որուն աջ կողմը նստած էր Փարիզի պարսկական դեսպանը։ Կարգով խօսեցան Պ. Փէլիօ, իբրեւ նախագահ կազմակերպիչ յանձնախումբին, փրոֆ. Մասէ, ուսուցիչ արեւելեան լեզուներու, որ Թէհրան ղրկուած էր իբրեւ Ֆրանսայի պատուիրակը, ակադեմական Ապէլ Պոնառ եւ Հիւսէյին Ալի, Լոնտոնի պարսկական դեսպանը։ Ամէնէն վերջը խօսք առաւ կրթական նախարարը։

Այս հանդէսին առթիւ «Յառաջ»ի ալ մասնաւոր հրաւէր ղրկուած ըլլալով, մեր աշխատակից Արմէն Ամուր գրի պիտի առնէ իր տպաւորութիւնները։

ԴԺՈՒԱՐԻՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԵՐԿՈՒ ԵՐԵՍՆԵՐԸ

=o—o=

Վերջին ամիսներուն, ծանօթ տագնապի հետեւանքով ստեղծուած է իրապէս անշնչելի մթնոլորտ մը՝ այս այլապէս գեղեցիկ երկրին մէջ։

Քաղաքական եւ տնտեսական գետնի վրայ, կառավարական տնօրինութիւնները օգտագործելով, ամբոխավարներն ու կարգ մը ծայրայեղ լրագրողները մասամբ յաջողեցան Ֆրանսական հանրային կարծիքի մէջ յառաջ բերել վտանգաւոր տրամադրութիւն մը օտարականներու հանդէպ ընդհանրապէս։

Մամուլի եւ հրապարակային զանազան արտայայտութիւններով անոնք մէջտեղ նետեցին ծանր եւ անպատուաբեր մեղադրանքներ օտարականներու դէմ, ջանալով վերջինները նկատել պատասխանատու ոչ միայն տնտեսական տագնապին, այլ եւ ներքին քաղաքական խռովութեանց։

Եթէ աւելի լուրջ եւ գիտակից զանգուածներու համար նմանօրինակ մեղադրանքներ չեն կրնար որ եւ է հիմք ունենալ ու հետեւաբար չեն իրացուիր իբրեւ ճշմարտութիւն, անոնցմէ դուրս կայ սակայն բուն ամբոխը, որ առանց երկար բարակ հաշիւներու, կ'առաջնորդուի հրամցուած տեղեկութիւններով.

Ուրեմն, բանիմաց զանգուածին դէմ, մենք գործ ունինք այս տարրին հետ, որ վարակուած է աննպաստ տրամադրութիւններով.

Ժամանակը չէ ծանրանալու այս կարգի տրամադրութիւն ստեղծող անիմաստ պատճառաբանութիւններու վրայ։ Մասնաւորաբար այն պատճառով որ, եթէ այդ պարոնները, տարրական պարկեշտութիւն եւ մանաւանդ պատասխանատուութեան գիտակցութիւն ունենային, պիտի չզիջէին աժան ամբոխավարութեան մեթոտին։ Ասով հանդերձ, պէտք չէ ձեռքերը ծալել, այլ անհրաժեշտ է աշխատիլ, տրամաբանական հակազդեցութիւնը յառաջ բերելու համար քանի մը ուղղութիւններով։

Այս աշխատանքին մէջ առաջին պարտականութիւնը կ'իյնայ անշուշտ համապատասխան ազգային կազմակերպութիւններուն վրայ։ Անոնք, իրենց տեսական դիմումներուն հետ պէտք է մատնանշեն նաեւ այն բոլոր անպատեհութիւնները որ կրնան յառաջ բերել աւելութեան տրամադրութիւններ։

Մեր մամուլն ալ իր կարգին, երբ կը թարգմանէ օտարականներու դէմ եղած արտայայտութիւնները, պէտք է լուսաւոր ձեւով ազդէ այդ արտայայտութիւններուն վրայ, մատնանշելով փաստեր՝ ի նպաստ օտարականներուն։

Ասոնցմէ աւելին սակայն, գոյութիւն ունեցող տրամադրութիւններու դէմ կռուելու գլխաւոր հոգը կ'իյնայ աշխատաւոր զանգուածներու եւ առհասարակ այն բոլոր գործի մարդոց վրայ որոնք ամէն օր շփման մէջ են բուն իսկ Ֆրանսացիներու հետ։

Շեշտ դնելով այս վերջիններու պարտականութեան վրայ, ես այն համոզումն ունիմ թէ կարելի է հասնիլ դրական արդիւնքի։

Այսպէս, եթէ իւրաքանչիւրը յաջողի իր շրջապատին մէջ նպաստաւոր մթնոլորտ մը յառաջ բերել, նպաստած կ'ըլլանք անտարակոյս ընդհանուր մթնոլորտի բարեփոխման։

Զմոռնանք, որ այս ուղղութեամբ աշխատողներ կան նաեւ բուն իսկ տեղացիներու մէջ, որոնց կը ձայնակցի լուրջ թերթերէն մաս մը։

Այս առթիւ նոյնքան անհրաժեշտ է լրջութեամբ նկատի ունենալ մեզի դէմ նետուած մեղադրանքները։ Որովհետեւ արդարութիւնը կը պահանջէ, որ խոստովանինք թէ կան շատ մը իրական մեղադրանքներ, որոնք երեւան կուգան մեր աշխատանքի եւ գործառնութեանց ընթացքին.

Աշխատաւորական զանգուածին, օտարականը անբաղձալի տարր մը կը ներկայանայ իր դէմ — տեսակ մը մրցակից իրեն, իր ամենօրեայ պայքարին մէջ։ Գլխաւորաբար աշխատավարձի նուազման պարագաներուն է որ այս դժգոհութիւնները կը հիմնաւորուին օտար աշխատաւորներուն դէմ, որոնք չունին միեւնոյն մտահոգութիւններն ու պահանջները, ինչ որ տեղացիները։

Ընդունելով դժգոհութիւնը այս բանաձեւումին մէջ, ես այն համոզումն ունիմ թէ խոշոր է թիւը նաեւ այն Ֆրանսացի աշխատաւորներուն, որոնք կը գործեն նոյն սխալն ու յանցանքը ինչ որ հարկադրաբար կ'ընէ օտարականը։ Սակայն առիկա պատճառ մը չէ մերժելու մեզի վերագրուած պակասութիւնները, որոնք արդիւնք են գլխաւորաբար տարբեր նկարագիրներու։ Մեր ըմբռնումները, գնահատութիւնները, ձգտումներն ու պահանջները յաճախ կը հակասեն Ֆրանսացիներու տեսակէտին, ոչ միայն տարբեր նկարագիրներու, այլ եւ մեր իրական վիճակի բերումով։

Այսպիսի բացատրութիւններով կրնանք չէզոքացնել յայտնուած դժգոհութիւնները։ Ոչ, պիտի պատասխանեմ, որովհետեւ մեր դէմ գտնուող զանգուածը տրամադիր չէ եւ ոչ ալ ի վիճակի ըմբռնելու մեր առարկութիւնները։ Ան զբաղուած բանուոր է բառին լայն իմաստով, ենթակայ բանուորական կարգ ու կանոնին, աւանդութեան եւ անմիջական ազդեցութեան, բանուորական արհեստակցական կազմակերպութիւններուն։ Շնորհիւ այս կացութեան յաճախ — իսկ այս վերջերս ընդհանրապէս — զուտ բանուորական խնդիրներէն աւելի՝ քաղաքական հարցերու շուրջ է որ շարժումը կը փոթորկէ աշխատանքի հրապարակը։

Այս բոլոր պարագաները նկատի ունենալով, հաստատած կ'ըլլանք մեզի համար աննպաստ կացութիւններ։

Նուազագոյնի հասցնելու համար դժուարութիւնները, մեր աշխատաւորութիւնը — եթէ ստիպուած է հեռու մնալ նման կազմակերպութիւններէն, պարտաւոր է դէմ չերթալ աշխատաւորական զանգուածի քայլերուն։ Գլխաւորաբար աշխատանքի ասպարէզին մէջ։ Մեր որ եւ է քայլը, որ կրնայ վնասել աշխատաւորական խմբակցութեանց շահերուն, անդարմանելի ազդեցութիւն պիտի ունենայ մեր կացութեան վրայ։

Մեզի դէմ եղած տրամադրութիւններու մէջ, պատասխանատուութեան խոշոր բաժին մը կ'իյնայ մասնաւորաբար անհատ գործատէրերու վրայ։ Մանր եւ մասնագիտական արդիւնաբերութեան մէջ մասնաւորաբար այս վերջիններու դերը կը նկատուի բացասական։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՑԱՂԱԳՍ «ԸՆԹԵՐՑԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ»

Զրի ընթերցում,— ախտ մը ոտքէն մինչեւ գլուխը, հայկական ու հայկական։

Տոքթ. Քոլոլեան, որ ամէն մէկ դէպքի կռնակին «ախտ» մը կը փակցնէ՝ ինչո՞ւ չարտայայտուիր այս անողոք ու ցեղային ախտին մասին։

X

Պէտք ունեցանք «Հայրենիք» ամսագիրին 11րդ եւ 12րդ տարուան հաւաքածոներուն, մերինները եղած ըլլալով «վլան ի վերուստ»։

Դիմեցինք բարեկամներու։ Չկըրցանք գտնել։ Եւրոպայի ամէնէն մեծ հայ գրատունն ալ չկրցաւ այդ թիւերը հայթայթել մեզի։

Միտքս ինկաւ որ Մանուկեան բարեկամիս տունը տեսած էի այդ թիւերը։ Օր մը ելայ գացի բարեկամիս մօտ, պարզելով խնդիրը.

— Դժբախտաբար իմս չէին այդ համարները, պատասխանեց, կտրուկ։

Եւ աւելցուց.

— Ես Սահակեանէն փոխ առած էի. կարդացի ու վերադարձուցի։

Կը ճանչնայի Սահակեանը։ Շատ հեռու էր իր բնակավայրը։ Անմիջապէս նամակ մը գրեցի, իմանալու համար իր տրամադրութիւնները։

Երկու օր վերջ, Սահակեան բարեկամս ինծի կը տեղեկացնէր թէ այդ «Հայրենիք»ները իր պարզապէս Կէլկէլեանէն առած է եւ արդէն ամիսէն աւելի է որ ետ է տուած։

Չէի ճանչնար Կէլկէլեանը։ Դիմեցի առկայծ ու ստացայ հետեւեալ պատասխանը.

— Այդ «Հայրենիք»ները ազգականս Հայրապետեանը տուած էր ինծի։ Ձեզ գիտեր թէ ուրկէ ձեռք ձգած էր։

Հայրապետեանին վազեցի։

— Ձեզ գիտեր թէ որունն են այդ հանդէսները։ Ձեզ յիշեր թէ ի՞նչպէս քովս մնացած էին։ Ես բնաւ ժամանակ չունիմ կարդալու։ Ես ազգականիս Կէլկէլեանին տուած էի, անկէ առաջ վերջ ալ ուրիշ ազգականի մը՝ Կիրակոս Գալըճեանին տուի։ Կարծեմ ձեր բարեկամն է, կրնաք ուզել իրմէ։

Դիմում.

— Արամեան բարեկամս վերցուց։ Մե՛ղք, եթէ գիտնայի չէի տար… Հաւանաբար մինչեւ հիմա կարդացած է։ Ձեր թաղին մէջ կը բնակի կարծեմ. դիմեցէք իրեն։ Շատ կը փափաքէր ծանօթանալ ձեզի հետ։

Գրասէր Արամեանէն գացինք երաժշտասէր Մարտիրոսեանին, անկէ թատերասէր Մելքոնեանին, յետոյ զուարճասէր Երանոսեանին, նոյն իսկ անսէր Մարկոսեանին . .

Փարիզի եւ արուարձաններուն շրջանը ըրինք, ամէն տեղ ողջունելով ձրիակեր ընթերցողներ եւ չգտնելով մեր ուզածը։

Օր մըն ալ լսեցի որ այդ «Հայրենիք»ներուն բուն տէրն է եղեր ծանօթ պատրաստակեր Տիար Աթանաս Տէր Կարապետեանց։ Փակայ այս բարեկամիս օձիքէն։

Ո՞ւր էր, ո՞ւր …

— Շաբաթ մը առաջ ազգականուհիներէս զարգացած կին մը Եգիպտոս կը մեկնէր։ Ճամբան կարդալու եւ զուարճանալու համար գիրքեր ուզեց՝ ես ալ իրեն տուի այդ «Հայրենիք»ները։

Եղածը եղած էր։

Քիչ մը շարունակեցինք մեր տեսակցութիւնը։ Մէջտեղ ելաւ որ Տիար Տէր Կարապետեանց չէ վճարած «Հայրենիք»ի բաժնեգինը, ու քանի մը ազդարարութենէ վերջ, դադրեցուցած են իր ամսագիրը. Ըսի.

— Սակայն ինչո՞ւ չվճարեցիք բաժնեգինը։

— Կրիզը վրայ հասաւ, պատասխանեց անմիջապէս։

Առաջին դէմս ելլող բարեկամին պատմեցի այս բոլորը՝ ստանալով հետեւեալ պատասխանը.

— Եղբայր, հիմակ գիրքի, թերթի, հանդէսի դրամ վճարելու ժամանա՞կ է

Պատասխանի տեղ՝ քովս գտնուող Յովհ. Գազանճեանի «Միածան» գաստիրքին մէկ էջը բացի ու կարդացի.

«Մոլլին ըսին թէ այսօր ինչո՞ւ չես աշխատիր

— Այսօր կիրակի է, ըսաւ։

Մոլլին համար ամէն օր կիրակի է»։

Բացի ուրիշ էջ մը։

«Արապիլլին հարցուցին թէ ինչո՞ւ սրունքդ կարմիր է։

— Ամառ է, պատասխանեց.

Ես քեզ ամառն ալ տեսայ, ձմեռն ալ»։

Բացի անտիպ էջ մը.

«Մոլլաին ցուրտն է պատրուակ»։

Ու ըսի բարեկամիս.

— Այս մասին ցանկութիւն։

X

Ո՞վ չի գիտեր, մանաւանդ ո՞ր գըրողը չի գիտեր որ մենք զուրկ ենք վճարովի թերթ ու գիրք կարդալու տարրական առաքինութենէն։

Կէս միլիոն գաղութահայութեան մէջ [illegible] բացառութիւն կը կազմեն։

Ընդհանրապէս Հայը թերթի ու գըրքի դրամ չի վճարեր։ Այդ վճարումին համար կարիճ կայ իր քսակին մէջ։

Ու ես ալ — տարօրինակ թուի թերեւս — Հայու մը ազգասիրութիւնը, կամ նոյն իսկ մարդութիւնը կը չափեմ իր պարկեշտ ընթերցասիրութենէն։

Հետաքրքրուեցէք ձեր այսինչ կամ այնինչ ազգասէր բարեկամով թէ տարեկան ինչ կը վճարէ հայ գրականութեան կամ մամուլին։

Հաւանաբար ձեր բարեկամը պիտի ըսէ

— Առաջ կը գնէի եւ կը կարդայի. հիմակ սակայն չեմ կրնար.

Հարցապնդումը շարունակեցէք եւ իմացէք թէ առնէն ո՛ր թերթերը ու ո՛ր գիրքերը գնած է . . .

Աւա՜ղ, հայրենակիցներու բանակ մը ունինք որ քարին հետ կը մրցի այս գետնին վրայ.

X

Մանրավէպ մը, այս առթիւ։

Աղեքսանդրիա էր։ Ողբացեալ դերասան Պէնլեան, ամիսը մէկ երկու անգամ, կը բեմադրէր կատակերգութիւններ. միշտ կէսէն աւելի պարապ սրահի մը առջեւ։

Երեկոյթի մը, վարագոյրը բացուելէն առաջ, բեմ ելաւ Պէնլեան ու ըսաւ, գրեթէ բառ առ բառ.

— Հայ ժողովուրդ, մտիկ ըրէ. ջիփիտ մը խօսք ունիմ ընելիք. դուն էշ ես։

(Թեթեւ ապշութիւն մը ժողովուրդին մէջ որուն յաջորդեցին թեթեւ ժպիտներ)։

— Այո՛, ժողովուրդ, դուն էշ ես։

(Ու փրթաւ անհագին քրքիջ մը)։

— Է՛, աս ըլլալիք բան չէ։ Ես քեզի էշ ես ըսեմ, ու դուն ալ խնդաս, հայ ժողովո՛ւրդ։ Բարկացիր, մարդ Աստուծոյ կամ հիչ չէնէ պատճառ հարցուր։

(Դադրեցան խնդուքները)։

— Պէ՛ պապամ, աս մինչ ե՞րբ ոտքդ սխալ գամ, աղաչեմ, պաղատիմ որ առնակ առնես ու թատրոն գաս։ Ըլլալիք բան չէ, աղբար։ Մարդ բոմբ ինքն իր փափաքով կ'երթայ ամէն տեղ

Կոպիտ է, բայց ինչքա՜ն խորիմաստ։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Այս ընթացքով կը նպաստենք մեր ինքնապաշտպանութեան պայքարին, որու յաջողութեան համար շատ դառնութիւններ կլլելէ հարկադրուած ենք դժբախտաբար։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

Հիմնական ցաւը հոս ալ նոյնն է ինչ որ առաջին պարագային։ Անհնար է նոյնացնել հայ եւ Ֆրանսացի գործատէրերը ոչ միայն հոգեբանութեամբ, այլ եւ գործունէութեան եւ արդիւնաբերութեան հիմնական բաղկացուցիչներու շուրջ։

Անհատական տարբեր նկարագրի, տարբեր խառնուածքներու, պահանջներու եւ ազդեցութիւններու բերումով, ներկայ տագնապի օրերուն հայ կամ օտար գործատէրը կը ներկայանայ միշտ նուազ պահանջկոտ։ Այս պատճառով ալ օտարը կը նկատուի «գին կոտրող», ինչպէս կ'ըսեն, եւ հետեւաբար գէշ մրցակից տեղացի գործատիրոջ։

Հարեւանցի թուելով այս երկու պարագաները միայն, ես նպատակ չունիմ ըստ էութեան պաշտպանելու եւ մեղադրելու այս կամ այն կողմը։

Սակայն մինչ կացութեան վրդովիչ կողմերէն առաջնորդուած, այն համոզումն ունիմ թէ, պէտք է բոլոր միջոցները ի գործ դնել, նուազագոյնի իջեցնելու համար վերոյիշեալ ուղղութիւններով մեզի եղած տրամադրութիւններ

Թուրք մամուլին յարձակումները

—o—

Ֆիլիպէի Զորա թերթը կը գրէ այս խորագրով.—

Նոյեմբեր 29ին, վեց պուլկար-մահմետականներ, որոնց երկուքը հրացաններով զինուած էին, փորձած են գիշեր առեն ու ապօրէն կերպով անցնիլ սահմանը։ Սահմանային պահակները նշմարած են զանոնք։ Հետապնդում եւ հրացանաձգութիւն մը սկսած է։ Փոմաքներէն ոմանք սպաննուած են յունական հողի վրայ, իսկ միւսները վերադարձուած են։ Սահմանային այս վէճի առթիւ հանդիպում մը տեղի ունեցաւ մեր եւ յունական սահմանային իշխանութեանց միջեւ, դէպքը լուսաբանուեցաւ եւ խնդիրը փակուեցաւ։

Թուրք մամուլը, սակայն, կ'օգտագործէ այս դէպքը եւ կը սկսի անարժան ու զզուելի յարձակում մը ընդդէմ Պուլկարիոյ։ Իրականին մէջ ին-[illegible] կողմէ, ո՞վ կը պաշտպանէ ան։ Պուլկար մահմետականները Թուրքեր չեն որպէսզի Թուրք մամուլը իրաւունք ունենայ այնքան զայրոյթով իր պաշտպանութեան ներքեւ առնել զանոնք։ Փոմաքները հարիւրին հարիւր Պուլկարներ են։ Անոնց երակներուն մէջ կաթիլ մը իսկ օտար արիւն չկայ։ Անոնք ոչ մէկ կապ ունին Թուրք ազգութեան եւ Թուրք բարքերու, սովորութեանց ու մշակոյթին հետ։

Անոնք, ինկած Ռոտոփներու անմատչելի բարձունքները կամ խորերը, մինչեւ այսօր ալ պահած են ամենամաքուր պուլկար բարբառը, ամենահին պուլկարական սովորութիւնները, երգերը եւ աւանդութիւնները։ Վերջին տարիներու ընթացքին մեր լեզուագէտ փրոֆէսօրները այդ վայրերուն մէջ գտան մեր մայրենի լեզուի ամենաթանկագին գանձերը. Փրոֆ. Զայապան երկրորդ անգամն է որ կը շրջի փոմաք գիւղերը եւ նիւթեր կը հաւաքէ իր գիրքին համար։ Այդ պուլկար մահմետականներուն քով ան կը գտնէ Քիրիլի ու Մեթոտի ամենամաքուր պուլկարերէնը։

Միակ հանգիտութիւնը որ այս պուլկար ցեղին եւ Թուրքերուն միջեւ կայ՝ կրօնքն է։ Իսկ աշխարհի մէջ բազմաթիւ մահմետականներ կան, Թուրքերը անոնց հազիւ մէկ տասնորդն են։

Ծանօթ է որ Պուլկարիոյ մէջ բոլոր կրօնները ազատ են։ Աւելին, Պուլկար մահմետականներու կրօնքը առանձնաշնորհներ կը վայելէ,— Փոմաքներու բոլոր վարժարաններուն մէջ պետութիւնը իր ծախքով իսլամ կրօնաւորներ կը պահէ (իմամ) եւ շատ մը տեղեր հանրային կամ պետական դրամներով մզկիթներ կը կառուցուին։

Թուրք մամուլը կրնա՞յ մեզի ցոյց տալ իրենց երկրին մէջ այսպիսի հանդուրժողութիւն մը օտար կրօնքներու հանդէպ։ Հոս, ոչ միայն պետութիւնը, այլ եւ բնակչութիւնը յարգանքով կը վերաբերի մեր ազգակից մահմետականներու կրօնքին հանդէպ։

Առաւելապէս մենք ցաւ կը զգանք սահմանի վերջին դէպքին համար։ Փոմաքները առաջին զոհերը չեն զորս կուտան թրքական ներգաղթի քաղաքականութեան։ Այս, առիկա առաջինը չէ։ Թուրք գործակալներ եւ պատուիրակներ, օգտագործելով պուլկար մահմետականներու կրօնական մոլեռանդութիւնը եւ անոնց խոստանալով տնտեսական բարիքներ, առաջին անգամը չէ որ կը յաջողին խաբել մեր ազգակից իսլամներէն շատեր եւ զանոնք Թուրքիա փախցնել։ Գիտենք, որ այդ խաբուողները 60—70 առ հարիւր մեռած են խոլերէ կամ Փոքր Ասիոյ ջերմավարակ գիւղերուն մէջ։ Անոնցմէ ոմանք յաջողեցան փախչիլ ու վերադառնալ իրենց հայրենի օճախները։

Թուրք ներգաղթի քարոզչութիւնը իր գլխաւոր առարկան է ըրած պուլկար մահմետականները։ Ան այնքան չի հետաքրքրուիր Տէլիօրմանի եւ Տոպրուճայի (Պուլկարիոյ մէջ թրքաբնակ շրջաններ) Թուրքերով։ Այն հաւանութիւնը որ վերջերս ցոյց կը տրուի պուլկար կառավարութեան կողմէ պուլկար մահմետականներու տնտեսական, կրթական եւ մշակութային բարօրութեան ի նպաստ, չափազանց կը խռովէ Թուրք քաղաքագէտները։ Անոնց համար պարզ է որ այդ ուղղութեամբ յարատեւ ու ծրագրեալ աշխատանք մը՝ այդ տարրը աւելի [illegible] պիտի բերէ ազգային ինքնաճանաչ[illegible]ման, իսկ առիկա, անտարակոյս, մի-

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (13)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱԳԳԻ»

(ԹԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

»»»··«««

«Արտայայտութեանցս ամբողջականութիւնը կը վերաբերի համաձայնութեան հարցին։ Ընդդիմադիր քաղաքականութեան տեսակէտով, պատրաստ եմ բարեկամական ձեռք մեկնելու բոլոր անոնց, որոնք Ապտիւլ Համիտի կառավարութեան դէմ կռիւ յայտարարած են։ Կրնաք վստահ ըլլալ անկեղծութեանս։ «Քանի միտքս է ինկած, ես ալ ըսեմ որ, «Շուրայը Իւմմէթ»ը շատ զարմանալի ձեւով լոյս կը տեսնէ։ Թէեւ գրքի կը նմանի, բայց ոչ մէկ նմանութիւն լրագրի մը հետ։ Իսկ Ջէյթունի մէջ, Հայերու կողմէ սպաներու եւ զինուորներու թունաւորման առասպելին կարելի չէ չծիծաղիլ։ Որովհետեւ եթէ Ջէյթունի մէջ Հայերը զինուորներ եւ սպաներ թունաւորած ըլլային, Ապտիւլ Համիտի կառավարութիւնը զանոնք հանգիստ չէր ձգեր։ Թունաւորումը մէկդի թողունք, եթէ Հայերու հանդէպ այսպիսի գրպարտութիւն մը վերագրելով, կարելի ըլլար զանոնք նեղել, Եըլտըզի ծնունդ պաշտօնեաները այս առիթը ձեռքէ չէին փախցներ։ Մինչդեռ այդքանին իսկ կարելիութիւն չտեսնուած պէտք է ըլլայ որ, Ջէյթունի մէջ այդքան լռութիւն պահած ըլլալով հանդերձ, կառավարութիւնը ոչ ոք ձերբակալած է թունաւորման առիթով։ Ասկէ յետոյ եթէ ձերբակալութիւններ տեղի ունենան, բնական չունիմ։ Այս տեսակ անհիմն գրպարտութիւններ կրնան ուշադրութիւն գրաւել։ Բնականաբար թշնամանքը կ'ուղղուի կուսակցութեան, եւ համաձայնութիւնը կը դժուարանայ։

Կը ցաւիմ որ տակաւին գործերը կարգի չեն դրուած Պոլսոյ հետ, ի հարկէ ճարը կը նայինք։ Եթէ Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիի հետ կապերը վերահաստատելու ճարը չգտնենք, մեր վիճակը շատ դէշ պիտի ըլլայ։ Կը տեղեկանամ որ, մեր բարեկամ Հիւսէյին պէյին տիկինը ազատօրէն կը շրջագայի Եւրոպայի վրայ, նոյն իսկ այցելութիւններ կուտայ օտար փաստաբանին, եւ սակայն իրեն լուր մը ղրկելու համար հազար ու մէկ միջոց ունենալով հանդերձ, այդ հարցին երբեք մօտենալ չուզեր։ Այս օտար փաստաբանը պալատին հետ սերտ յարաբերութիւն պահող եւ «Լէվանթ Հէրալտ» թերթին միջոցաւ Ապտիւլ Համիտը չարաչարող Պ. Միխին է։ Այս կնոջ մասին այնքան զօրաւոր կասկածներ կան որ, կը տարուիմ իր մասին վճիռ արձակել։ Բայց աւելի զգուշութիւն, կը սպասեմ որ իր կողմէ բացատրութիւն մը տրուի մեզի։ Ի հարկէ մենք տեղեկատուութիւն չենք կրնար ընել իրեն։ Լուր ալ չենք կրնար ղրկել։ Որովհետեւ, եթէ դաւաճանութիւն մըն է որ կ'ընէ այս կինը, հետեւանքները կրնան շատ դէշ ըլլալ»։

Տիրան Քէլէկեան էֆէնտիի նամակին մէջ յիշուած բարեկամը՝ Պ. Բօէ անունով մարդ մըն էր։ Պոլսոյ մէջ մեծ գործունէութիւն ցոյց կուտար, Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիի հետ կապ կը պահէր եւ [illegible] կ'աշխատէր։ Այս պարոնին տիկինը այդ միջոցին Փարիզ գացած էր։ Տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ, այս կնոջ մասին տեղեկութիւններ ուզած էր Տիրան Քէլէկեան էֆէնտիէն։ Տիրան Քէլէկեան էֆէնտի այս հարցի մասին հետեւեալը կը գրէր.

— «Մեր բարեկամին տիկնոջ մասին տեղեկութիւններ ուզած էիք։ Մեր բարեկամը, այս աղջիկը ազնուական ընտանիքի մը զաւակը՝ առանց ծնողքին հաւանութեան, իրեն կին ըրած է ժամանակին։ Այս պատճառով ազգականները անոր հետ յարաբերութիւնները շատոնց դադրեցուցած էին։ Այժմ Փարիզ գալը նախանձի մը արդիւնք է։ Այս բանը տեղէ մը իմացայ։ Թերեւս դուք ալ իմացած էք, մեր բարեկամները քիչ մը ցոփակեաց են (զանփարա)։ Կինը, յիշեալին յարաբերութեանց մասին կարգ մը բաներ լսած ըլլալով, չէ ուզած Պոլիս մնալ եւ Փարիզ մեկնած է։ Մեր բարեկամը այժմ թուղթ մը ստացած է իրմէ։ Այսուհանդերձ կինը ամառը Պոլիս պիտի վերադառնայ եղեր։ Ինչ որ է, այս բանը ընտանեկան խնդիրներէ ծագած ըլլալով, մտահոգուելու պատճառ մը չկայ»։

Տիրան Քէլէկեան էֆէնտի այս կընոջ մասին տեղեկութիւններ տուած ատեն, ուրիշ կարեւոր լուր մը եւս կը հաղորդէր Տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյին եւ կ'ըսէր.

— «Վստահ ձեր գաղտնապահութեան, կը փութամ տեղեկացնել թէ՝ Պոլսոյ մէջ մեծ յաջողութիւն մը տեղի պիտի ունենայ ի մօտոյ։ Եթէ այդ մասին լուր առնաք, չըլլայ որ ուրիշներու բան ըսէք։ Պէտք է հասկնալ թէ յաջողութիւնը ո՞ր կողմէն կուգայ։ Որովհետեւ դոյզն կասկածի մը պարագային, մեր գործակալները կրնան վտանգուիլ»։

Տիրան Քէլէկեան էֆէնտի եւ Տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյի միջեւ տեղի ունեցած թղթակցութեանց մէջ, հետզհետէ աւելի շատ կը խօսուէր Ասաֆ պէյ անունով անձի մը մասին։ Այս անձնաւորութեան մասին Տիրան Քէլէկեան էֆ. կ'ըսէր.

— «Ասաֆէն եւ իր նման արարածներէն ինչքան հեռու մնանք, այնքան լաւ է։ Ձեզի յայտնած կասկածներս հետզհետէ կը զօրանան։ Ճի՞շդ է արդեօք, որ իր հայրը ձերբակալուած է Պոլսոյ մէջ։ Ես կը կասկածիմ, թէեւ ինք այդպէս կը տարածայնէ։

Ձերբակալուէր իսկ, իր պատուախնդրութեան ապացոյց մը չի կրնար կազմել։ Որովհետեւ ես դիտած եմ որ լրտեսներն ալ երբեմն այսպիսի վիճակի կը մատնուին։ Ասաֆին Փարիզ ղրկուիլը, եւ այդտեղէն անոր միջոցաւ Ապտիւլ Համիտին «ժուռնալ» մը ղրկուիլը ճիշդ է։ Միեւնոյն ժամանակ Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշային հրահանգներուն համաձայն շարժելէ յետոյ, այժմ ալ պալատի հաշւոյն [illegible] տեսութիւն ընելուն գրեթէ համոզուած եմ։ Նկատի ունեցէք որ, անծանօթ նկարագրով, սկզբունքէ զուրկ եւ խաչագողներու հետ մտերմութիւն հաստատելու պատրաստ [illegible] մը, իբրեւ Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշայի քարտուղար, Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիի հետ եղած յարաբերութեանց տեղեակ էր։ Մենք Պոլիս գտնուող տիկինը կը մեղադրենք. եւ իրաւունք ունինք, որովհետեւ [illegible] կած առարկէն ալ այդ կ'ապացուցանէ։ Բայց այս կողմէն ալ լրտեսութիւն մը տեղի չէ՞ ունեցած արդեօք։ Չէ՞ք կարծեր որ չուանին ծայրը Ահմէտ Շէվքէթ փաշայի եւ Ասաֆի կողմէն ցոյց տրուած ըլլայ։ Անգամ մը [illegible], ամէն գործ այս մարդոց աչքին առջեւ տեղի կ'ունենայ։

(Շար.)

անգամ ընդ միշտ կը ցնդեցնէ անոնց յոյսերը՝ Թուրքի մեծ աւազանին զանգուածային տեղափոխման եւ այդ կերպով ալ ամբողջ Գուլկարներու խորքերէն միջին մերձաւոր գիւղերը տեղափոխման մասին:

Թուրք մամուլը առա այդ քաղաքականութեան հակառակն է որ անդադար կը հնչեցնէ, հեքեաթներ կը պատմէ կը փութայ ինքնակոչ պաշտպանութիւն մը ընել մեր այս ազգակիցներուն ի նպաստ, որոնք երբեք Թուրքերու հոգածութիւնն ու պաշտպանութիւնը ունեցած չեն եւ ունենալիք ալ չունին

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Բնակարանային շինարարութիւն

— ▪ —

Նոյեմբեր 25ին, Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ հաւաքոյթ մը, օրակարգ ունենալով Հայաստանի ճարտարապետական գործունէութիւնը եւ թերութիւնները: Այս հաւաքոյթը անոր համար, որ մօտ օրէն Մոսկուայի մէջ տեղի պիտի ունենայ ճարտարապետական համագումար մը: Հաւաքոյթին կը մասնակցէին ճարտարապետներ Թամանեան, Մարգարեան, Գուրգէնեան, Մայեան, Արայեան, ժամուլի ներկայացուցիչներ եւ մօտ 700 շինարար բանուորներ

Ճարտարապետներու միութեան նախագահը, Գ. Քոչար, բացաւ ժողովը եւ բսաւ թէ նախ քան ճարտարապետներու համագումարը, Հայաստանի բանուորական քաղաքներուն մէջ կը կազմակերպուին նման հաւաքոյթներ, լսելու համար բանուորները, որոնք մօտէն տեղեակ են կատարուած շինարարութեանց թերութիւններուն:

Նախ ճարտարապետ Արայեան զեկոյց մը կարդաց « Ինչպիսի բնակարաններ պէտք են մեզի» նիւթին շուրջ, բանաձեւեց իր քննադատութիւնները նորակառոյց « Իլիչ », « Ինտէրնացիոնալ» շէնքերու նախագիծին (Բունեաթեան), «Փրոֆէսօրներու տան» նախագիծին (Սարաֆեան), « Արարատ » ընկերութեան բնակարաններու նախագծին (Արայեան) մասին

Յետոյ կարգով խօսեցան նորակառոյց շէնքերու բնակիչները եւ բանուորները, ներկայացնելով իրենց քննադատութիւնները:

Մալեան Սիրուշ.— Մենք ունինք բաւականաչափ լաւ, գեղեցիկ շէնքեր, բայց մեր բնակիչներու որոշ մասը աւերակ վերածած են այդ շէնքերը: Բնակարաններուն մէջ փայտ կը կտրեն, ոչխար կը մորթեն, ամբողջ աղբը կը դիզեն իրենց մօտ: Մեր շէնքերը վարք են ընդարձակ բակերէ, այս պատճառով երախաներու դրօսանքը կարելի չըլլար կատարել բակերուն մէջ, ու հետակ փողոց կ'ելլեն պզտիկները: Զունինք մարմնակրթութեան յարմարութիւններ: Մանկանոցի եւ մանկապարտէզի կը յատկացուին երրորդ կամ չորրորդ յարկերու սենեակները (Ինտէրնացիոնալ եւ Կարմիր Հոկտեմբեր շէնքերուն մէջ), կամ նկուղները, որոնք ապառողջ են:

Ագիզեան Լուսիա.— «Իլիչը լաւ, գեղեցիկ շէնք է, բայց նորա կան բնակարաններ, որոնք աւելի փոքր տարածութիւն կը բռնեն, քան այդ բնակարաններու վառարանները կամ միջանցքները: Զունինք մթերանոց, այնպէս որ տան կոտրած կարասիները կը լեցնենք պատշգամին մէջ, ինչ որ տգեղ է: Բակի կողմէն շէնքը մուտք չունի, բնակիչները աղբը վար կ'իջեցնեն փողոցի դուռէն, հրդեհի պարագային մեծ վնասներ կրնան պատահիլ: Բակը փոքր ըլլալուն, չենք կրնար ծաղկանոց պատրաստել:

Սիմիկ Դայան.— Զուկաս Զուկասեանի հրապարակին վրայ, թիւ 13 շէնքը, ուր կը բնակիմ, կառուցուած է 4 տարիէ ի վեր, բայց մինչեւ հիմա շէնքին մէջ կոյուղի, ջրմուղ եւ լոյս չկայ: Զունինք նաեւ նկուղ, այս պատճառով տնական առարկաներու մէկ մասը թափուած կը մնան այս կամ այն անկիւնը: Դուռները եւ պատուհանները գէշ են շինուած: Յաճախ մեծ ուշադրութիւն կը դարձուի շէնքերու արտաքին գեղեցկութեան, առանց նայելու ներքին յարմարութիւններուն:

Սաղաթէլ Դուբեան.— Մեզի պէտք են գեղեցիկ, արեւոտ, լուսաւոր եւ յարմար շէնքեր: «Արարատ»ի շէնքը արտաքուստ գեղեցիկ է, բայց ներքուստ նոյնքան յարմար ու գեղեցիկ չէ: Երբ շէնքէն ներս մտնէք, դժուար կը գտնէք այն անձը որ կը փնտռէք, որովհետեւ բնակարանները շատ գէշ ձեւով դասաւորուած են: Շէնքին մէջ բակին վրայ գտնուած բնակարանները պուրկ են արեւուն լոյսէն: Բնակարանները իրարմէ զատող պատերը եւ առաստաղամածը գէշ շինուած են, այնպէս որ բնակարանի մը մէջ երբ խօսակցութիւն մը տեղի կ'ունենայ, կը խանգարէ դրացին: Բնակարաններու ներսի ճարտարապետական ձեւաւորումը լաւ չէ, չի հրապուրեր բնակիչը:

« Խորհրդ. Հայաստան » կը հրատարակէ միայն այս քննադատութիւնները, եւ յօդուածին իբր խորագիր կը դնէ « Սահղծում ենք մի ճարտարապետութիւն, որպիսին չի ունեցել պատմութիւնը » (27 նոյ.), բայց որովհետեւ մենք փափաք չունինք կըսուտարձանելու, այս քաղուածքին իբրեւ խորագիր դրինք, համեստաբար, այն որ կարդացիք գլուխը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Լաւ՝ էզէնի դպրոցը

= o —

Վիէն, (Յառաջ).— Ծանօթ է « Յառաջ»ի ընթերցողներուն որ Վիէն–Խաարէգէնի հայաբնակ թաղամասի մէջ չորս տարիէ ի վեր գոյութիւն ունի հայ մանուկներու դպրոց մը: Անցեալ տարիները այս դպրոցը կը պահուէր Կէմէրէկի Հայր. Միութեան եւ քանի մը ազգասէր հայրենակիցներու ջանքերով: Բայց այս տարի երբ վերաբացուեցաւ նոյեմբերի սկիզբը, դպրոցին նոր փոփոխութեան ենթարկուեցաւ. Նախապէս բանակցութիւններ կատարուեցան որպէսզի դպրոցը դառնայ համաժողովրդային: Ծնողական ժողովներ գումարուեցան, մարդիկ որոշ չափով իրար հասկցան եւ համերաշխութեան հաւաստիքներ տրուեցան: Բայց վերջին պահուն ի ծնէ խառնակիչներ իրենց գոյնը չուտով դուրս տուին, առաջարկեցին համամարդկային պատմութիւն սորվեցնել հայ մանուկներուն, անշուշտ սկսելով Մարքսէն եւ Լէնինէն, բայց ծնողները չուտով հասկցան այս խառնակիչներու նպատակը եւ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ իրենց զզուանքը յայտնեցին: Յետոյ հաւաքարար դիմում ըրին իրենց գործարանատիրոջ, Հայր Արիս Վարդանեանի առաջնորդութեամբ: Գործարանատէրը իր շէնքերէն մէկը սիրով տրամադրեց դպրոցի համար ուր ներկայիս 53 հայ մանուկներ դաս կ'առնեն առաջնորդութեամբ Հ. Արիս Վարդանեանի, բաժնուած չորս դասարաններու: Առաջին դասարան Այբենարան, երկրորդ՝ «Լուսաբեր», երրորդ՝ «Օշական», չորրորդ՝ Հայոց պատմութիւն եւ քերականութիւն: Դասաւանդութեան պահերն են շաբաթը չորս օր երեկոները, երկուշաբթի, երեքշաբթի, չորեքշաբթի եւ ուրբաթ. Կազմուած է Սահակ Մեսրոպ կրթական միութիւն մը, 60 անդամ-անդամուհիներով եւ մասնաւոր ծրագրով, որուն միակ նպատակն է դպրոցը պահել եւ պարբերաբար սարքել դասախօսութիւններ Հայոց եւ գաղթական ազգերու լեզուի ու պատմութեան մասին: Անդամավճարները բաշխուած են այսպէս.— Անոնք որ զաւակ ունին դպրոցին մէջ՝ մէկ աշակերտի համար ամսական կը վճարեն 4 ֆրանք, երկու աշակերտի համար՝ 6 ֆրանք, երեքի համար 8 ֆրանք, չորսի համար՝ 10 ֆրանք: Անոնք որ զաւակ ունին դպրոցը եւ անդամ չեն միութեան՝ 1 ֆրանք աւելի կը վճարեն յիշեալ բաշխումին վրայ, իսկ զաւակ չունեցող պարզ անդամները կը վճարեն 2 ֆրանք: Միութեան վարչական կազմը կը բաղկանայ 7 հոգիէ, Գ. Գ. Ե. Զալպպեան՝ ատենապետ, Ա. Զաքմաքեան փոխ ատենապետ, Ե. Եայլաեան գանձապահ, Գ. Կարապետեան քարտուղար, Կ. Մարգարեան, Մ. Տօնիկեան եւ Յ. Ուզունեան խորհրդականներ, պատուոյ նախագահ Հայր Արիս Վարդանեան: Վարչութեան փոխանցուած են նախկին դպրոցի հոգաբարձութեան մօտ եղած դրամը եւ գոյքերը: Կը մաղթենք յաջողութիւն եւ յարատեւութիւն:

Գաբուէն

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՐԱՆՍԱ ՅԱՂԹԵՑ ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ

= o =

Ամիսներէ ի վեր անհամբերութեամբ սպասուած Ֆրանսա - Եուկոսլաւիա ֆութպոլի ազգային խումբերուն միջազգային մրցումը տեղի ունեցաւ կիրակի օր, Փարք տէ Փրէնսի մարզադաշտին մէջ, նախագահութեամբ Ֆրանսայի եւ Եուկոսլաւիոյ Ֆութպոլի Դաշնակցութեան եւ հովանաւորութեամբ՝ առողջապահական նախարար Գ. Քէօյլի, ծովային նախարար՝ Գ. Փիէթրիի: Իսկ արտաքին նախարար Փիէր Լավալի կողմէ ներկայ էր Շաթէնէօ: Մրցումին ներկայ էր նաեւ Եուկոսլաւիոյ Փարիզի դեսպանը՝ Գ. Սփալայքովիչ դեսպանատան պաշտօնէութեան հետ:

Փորթ Սէն Գլուի եւ Փորթ Օթէօյի մեթրոները հազարաւոր ժողովուրդ կը փոխադրէին դէպի դաշտ: Ժամը 1ին արդէն մարզադաշտին հրապարակը օթօքարներով, օթօպիւսներով եւ օթօներով խճողուած էր եւ ժողովուրդը դժուարաւ կրնար ճամբայ գտնել երթալու համար մարզադաշտ:

Ոստիկանութիւնը աչալուրջ կը հսկէր կարգապահութեան:

Հակառակ օդին անձրեւոտ ըլլալուն ներկայ էին 40,000 հոգի:

Մրցումը սկսաւ ժամը 2ը քառորդ անցած. Առաջին անգամ դաշտ մուտք գործեցին Եուկոսլաւիոյ խումբը բուռն ծափերու մէջ: Անոնք իրենց ալ թեւին վրայ սեւ երիզ կապած էին իբր սուգի նշան: Վայրկեան մը վերջ ալ մուտք գործեց Ֆրանսական խումբը: Զինուորական նուագախումբը սկսաւ հնչեցնել երկու երկիրներու ազգային քայլերգը, զոր ժողովուրդը ունկնդրեց յոտնկայս:

Օրուան դատաւորը Պելճիքացի Գ. Պակրթ, ճիշդ ժամանակին սուլիչը սուլելով, երկու երկիրներու խմբապետները՝ Ֆրանսայի կողմէ Ալէքս Թէօպէ, եւ Եուկոսլաւիոյ կողմէ ալ Իվքովիչ ողջագուրուեցան՝ Ֆրանսացի խմբապետը յանձնեց փոքրիկ Ֆրանսական դրօշ մը, իսկ Եուկոսլաւիոյ խմբապետն ալ ծաղկեփունջ մը:

Երկու խումբերը երբ իրենց տեղերը գրաւեցին եւ պատրաստ մրցումը բակրսելու, օրուան դատաւորին ազդանշանին վրայ ամբողջ մարզադաշտին մէջ մէկ վայրկեան լռութիւն տիրեց ի յարգանս Եուկոսլաւիոյ Ալեքսանդր թագաւորին եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարար Լուի Պարթուի մահուան:

Գնդակը սկսաւ Եուկոսլաւիոյ խումբին յարձակումով:

Գնդակը հինգ վայրկեանի չափ մէկ բերդէն միւս բերդը կանոնաւոր փոխուելով երթալ գալէ յետոյ, Ֆրանսացի յառաջապահները երկու առիթներ փախցուցին գնդակը դուրս քշելով: Ասոր վրայ խաղը միեւնոյն թափով կը շարունակուէր: Ցրդ վայրկեանին Ֆրանսացիները սկսան նեղել Եուկոսլաւիոյ բերդը: Այնպէս որ անկարելի էր սպասուել: Ահա՝ իններորդ վայրկեանին Գուրթուազ գնդակը սուսափաւով մը Քէլլէրի, որ զօրաւոր «շիւթ» մը քաշեց, բերդապահը պաշարեց, բայց ձեռքէն փախցուց, եւ գնդակը անցաւ Նիքոլայի ոտքը որ նշանակեց առաջին կէտը:

Այս նշանակէտին վրայ, Եուկոսլաւիոյ խումբը սկսաւ յարձակողականի, բայց ի զուր, որովհետեւ Ֆրանսայի պաշտպանողական գիծը գործի էր լծուած: Գնդակը կը տատանէր մէկ բերդէն միւս բերդը, առանց որ եւ է արդիւնքի:

Այս ժամանակամիջոցին միեւնոյն Քէլլէրը, այնպիսի զօրաւոր «շիւթ» մը քաշեց որ, երբ գնդակը Եուկոսլաւ բերդապահին ձեռքին մէջն ինկաւ, մարդիկ թեթեւապէս վիրաւորուեցաւ եւ դաշտը ձգելով իր տեղը տուաւ պահեստի բերդապահ Եուլիչի.

Երկու խումբերն ալ յարձակումի սկսած էին: Երկու խումբերու կեդրոնի յառաջապահները շատ մը առիթներ փախցուցին, գնդակը միշտ դուրս քշելով

Առաջին խաղամասը լրանալու մէկ վայրկեան մնացած Եուկոսլաւիոյ խաղացողները փոքրիկ փասերով բակրսն մտնելով Ֆրանսական բերդին. Կեդրոնի յառաջապահը՝ Մարինովիչ, լուսաբեցնելով Անաթօլը եւ Մաթլէրը, զօրաւոր « շիւթ »ով մը նշանակեց հաւասարեցնող կէտը: Այս նշանակէտին վրայ Ֆրանսացի բերդապահը բողոքեց օրուան դատաւորին, բայց իր բողոքը անլսելի մնալով կէտը նշանակուեցաւ:

Առաջին խաղամասը լրացաւ 1—1ով հաւասար

Հինգ վայրկեան դադարէ վերջ, խաղացողները կրկին դաշտ ելան: Այս անգամ յարձակումը սկսաւ Ֆրանսացիներու կողմէ:

Երկրորդ խաղամասին գնդակը միշտ մէկ բերդէն միւս բերդը տարուբերուելէ յետոյ, 12րդ վայրկեանին Եուկոսլաւ յառաջապահները վայրկեանով մը մօտեցան Թէօպէի, եւ Վուեատտքովիչ զօրաւոր « շիւթ » մը քաշելով բարեկական նշանակեց կէտ մը որուն Ալէքս Թէօպէն ինք անգամ բնաւ չէր սպասեր

Այս կէտին վրայ Ֆրանսայի ազգային խումբը առանց իր պաղարիւնը կորսնցնելու կը սկսի յարձակողական որ ի զերեւ չելլէր: Մտնելով Եուկոսլաւ բերդին, Լիւի ... վրայ Նիքոլա նշանակեց երկրորդ եւ հաւասարեցնող կէտը: Արդէն խաղը լրանալու մօտ է: Վերջին վայրկեաններուն Ֆրանսացիները սեղմած են Եուկոսլաւ բերդը, ամէն ջանք կը թափեն յաղթական դուրս գալու համար: Այսպէս ալ եղաւ: Խաղը լրանալու հօթը վայրկեան մնացած, Եուկոսլաւ բերդապահը երբ իր տեղէն դուրս ելած էր, Գուրթուազ առիթէն օգտուելով նշանակեց յաղթական կէտը:

Այսպէսով Ֆրանսայի ազգային ֆութպոլի խումբը 1934 — 1935 տարեշրջանին Միջազգային առաջին մրցումը կը շահի 3ի դէմ 2 կէտ յաղթութեամբ:

Այս մրցումին ընդհ. հասոյթն եղած է 420,000 ֆրանք:

Երկու խումբերու խաղացողները շատ լաւ խաղարկութիւն մը ունեցան: Բայց անձրեւը եւ հովին սաստկութիւնը ու դաշտին խոնաւութիւնը շատ մը առիթներ կորսնցնել տուաւ Եուկոսլաւիոյ խումբին

⁂ Երկուշաբթի գիշեր Կրէնէլ մարզանքի Փալէ տէ Սփորի մէջ տեղի ունեցաւ ըմբշամարտութեան միջազգային մրցում մը, որուն մաս կը կազմէր նաեւ մեր հայրենակիցը Մանուկեան: Իր հակառակորդն էր Վալթէր Փաթօլաք: Յաղթին սկզբնաւորութեան առաջին շրջանին իսկ մեր հայրենակիցը թուլութեան նշաններ ցոյց տուաւ, եւ իր հակառակորդը առիթէն օգուտ քաղելով զգետնեց զայն 9 վայրկեան, 57 երկվայրկեանէն:

ՀՐԱՆԴ ՍՐԱՊԵԱՆ

Նորանոր յայտնութիւններ Մաղլումեանի մասին

— o—o —

«Նոր Օր» կը գրէ (13 դեկտ.).—

Մաղլումեանի Կէֆիէուի գործակալ ըլլալը հաստատող նորանոր յայտնութիւններ երեւան կ'ելլեն

Կառավարական աղբիւր կը հաղորդուի թէ տարիներ առաջ, Աթէնքի համայնավար կեդրոնին մէջ խուզարկութիւն կատարուած եւ գրաւուած են խիստ կարեւոր վաւերաթուղթեր:

Վաւերաթուղթերէն մին Մոսկուայէն ղրկուած էր, Կէֆիէուի կնիքով Այս թուղթին մէջ գրուած է թէ համայնավար պետերը պէտք է մօտիկ շփում ունենան թիւ 23 գործակալին հետ, որուն անունը չէր տրուած:

Այս վաւերաթուղթը գրաւուելէ յետոյ, Ապահովութիւնը ամիսներ աշխատած է թիւ 23 գործակալին ինքնութիւնը երեւան հանելու համար, բայց չէ յաջողած

Երբոր Աղաբէկովի ծանօթ գիրքը լոյս կը տեսնէ Գերմանիոյ մէջ, Յունաստանի դեսպանը օրինակ մը արտաքին նախարարութեան կը ղրկէ եւ այդ գիրքէն կը հաստատուի թէ թիւ 23 գործակալը Կարապետ եպիսկ. Մաղլումեանն է:

Ապահովութիւնը հաստատէ եւ ստուգէ յետոյ այս պարագան, երեք գաղտնի ոստիկաններու պաշտօն տուած է հետեւիլ առաջնորդին քայլերուն Ոստիկանները դարմանքով տեսած են որ շաբաթը երկու երեք անգամ առաջնորդին կ'այցելեն ծանօթ հայ համայնավարներ, որոնք սովետական դեսպանատան մէջ ազատ մուտք ունին:

Այս առթիւ, կը յիշուի նաեւ ուրիշ կարեւոր անցուդարձ մը, որ պատահած է 1924 — 25ին: Մաղլումեան եպիսկ. այդ ժամանակուան խորհրդային դեսպանին ներկայանալով, խնդրած է որ ռուսական եկեղեցին Հայոց տրամադրուի

Դեսպանը Մոսկուայի հաւանութիւնը առնելէ յետոյ, ընդառաջ գացած է եպիսկոպոսի դիմումին

Այդ շրջանին ազգային վարչութիւնը, որուն ատենապետն էր Գ. Գրիգոր Բաբայեան, յանդիմանած է եպիսկոպոսը իր անխորհուրդ քայլին համար, միաժամանակ արգիլելով եպիսկոպոսը սովետ դեսպանատան հետ կապ պահել:

Այս լուրին արձագանգն եղած էր այդ ժամանակ Սելանիկ հրատարակուող « Նոր Ալիք » թերթը, որ ռամկավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթն էր: Այս տեղեկութիւնը պարունակող թիւը կը գտնուի Ապահովութեան թղթածրարներուն մէջ:

⁂ Պիրէոսի Ապահովութիւնը 616/3/933 թիւ գրութեամբ հետեւեալ մերկացումները կ'ընէ հայ եպիսկոպոսին գործունէութեան մասին. «Պանտրրմայի մէջ երբ Թուրքերու գործակալ, հելլէն զինուորական իշխանութիւններուն կողմէ հետապնդուեցաւ Պանտրրմայէն 1923ին Յունաստան գալով սովետներու գործակալ դարձաւ, դրամ առնելով Կէֆիէուի Աթէնքի գործակալներուն կողմէ, որոնց հսկողութեան տակ կ'աշխատէր: Կը մասնակցէր Հայաստանի խորհրդայնացման տարեդարձներուն, յաճախ կ'այցելէր սովետ դեսպաններուն, եւ նիւթապէս կ'օժանդակէր « Սեւան » եւ « Նոր Շարժում » համայնավար թերթերուն:

ԻՆՉՈ՞Ւ ՋԸՍԵԼ ԹԷ ԴՈՒՔ ՊԻՏԻ ՕԳՏՈՒԻՔ ԵՒ ԹԷ ԱՅՆ ԲՈԼՈՐ ԿԱՌՈՏԵԱԼՆԵՐԸ ՈՐՈՆՑ ՑՈՅՑՆ Է ՖՐ. Կ. ԽԱՉԸ, ԵԹԷ ԱՑՑԵԼԷՔ ԻՐ ՊԱԶԱՐԸ:

Ո՞ՒՐԿԷ ԸՆԵԼ ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐՈՒ ԳՆՈՒՄՆԵՐԸ, ՈՐ ԹԷ՛ ԱԺԱՆ ԸԼԼԱՆ ԵՒ ԹԷ ՕԳՏԱԿԱՐ: ԱՆՇՈՒՇՏ ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱԶԱՐԷՆ, ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՒ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՍՈՒԳԻ ՃՐԱԳՆԵՐԸ

»»»· · ««

Տանըրդուլէք իրարու նայած առանձին, կասկածի բան մը ունէին՝ վերապահութեան պէս սեղմուած իրենց կուրծքերուն տակ: Քալած ատեն տեսակ մը զգուշութիւն դրած իրենց քայլերուն մէջ, խօսած ատեն իսկ, իրենց բերանները դժուարութեամբ կը բացուէին, կը ծանրանային, կը դողային թեթեւօրէն: Մանաւանդ երբ խօսողը մայրիկն էր, իրենց գլուխները կը ծռէին, մօտենալ կ'ուզէին, սրտով կը մօտենային անոր ու «մայրիկ» ըսած ատեն ձայները կ'անուշնային, կը դողային:

Այդ իրիկունը, մայրիկին բերնէն, բառերը կաթի պէս կը վազէին, աւելի կ'ալուորնային, բառեր կային որոնք իր ժպիտին դպած ատեն՝ պատկերը կը դառնային իր հոգիին: Ու բոլոր արձաններու բիւրեղացած գեղեցկութեան պէս, մայրիկին ազուոր դէմքը, կարծես կը դիմադրէր կեանքին, կը պահէր իր տաքութիւնը:

Սահմռկած բան մը կար տունին մէջ, առուէր մը կը պտտէր, չես գիտեր ո՞ւրտեղէն ներս մտած, ու պատէն կախուած ժամացոյցը ամէն հնչելուն, վախով կը նայէին իրարու:

Այդ իրիկունը, տունին մէջ մեռել տունի մը ծանրութիւնը կար, ու կը ծանրանար երթալով, մանաւանդ Տիգրան, մէկիկ մէկիկ երբ աչքէ անցուց պատէն կախուած նկարները: Հօրը նկարին առջեւ կեցած պահուն, չես գիտեր ինչպէս գլուխը կ'արօրուէր, շարժումներ կ'ընէր, որոնք իր սրտին պատմութիւնն էին ամբողջ:

Իր մօրը հարսնութեան նկարին առջեւ, վայրկեան մը գլուխը կախեց, ու «սա ինչ թարմութիւն, ո՜վ Աստուած», «սա ինչ գեղեցիկ պարզութիւն» փսփսաց ու կրկին նայած ատեն, տարիներէ ի վեր անոր աչքերուն փակած մռայլ ցոլք մը, կարծես կրակի մը դոյն պէս զարկաւ իր ճակտին, ու ինքնաբերաբար մրմնջեց.

— Մայրիկը ...

Իր մայրը հիմակ տարբեր գեղեցկութիւն մը ունէր, մայրութեան գեղեցկութիւնը, տառապածներու գեղեցկութեան պէս կատարեալ, որովհետեւ, մայրութիւնը պահած էր բոլոր արցունքներուն մէջ՝ իր երազին գեղեցկութիւնը, իր գեղեցկութիւնը, ու երբ գլուխը դարձուց, մայրը խոնարհ կը ժպտէր տղու մը պէս:

Տիգրան շատ կը նմանէր հօրը: Ընքուշները անոր ընքուշներուն պէս լեցուն, թուշերը մը թեւերուն պէս լարուած, աչքերուն խորունկութիւնը կուտային: Ու մայրը նայած ատեն, կը տեսնէր ամուսնոյն աչքերը, կը յիշէր անոր նայուածքը, իր ամուսինը կը տեսնէր, հին երազներուն տաքութիւնը կը զգար, ու ամէն հեղ ձեռքերը կուրծքին, կը կրկնէր

— Զաւա՜կս ... զաւա՜կս . .

Սրտին մէջն էր զաւակը, ու մինչեւ իր սրտին խորութիւնները կը զգար կեանքը: Սուգի ճրագներուն մնացած շուքովը լուսաւոր, կը տեսնէր հիմակ կեանքը՝ աւելի պայծառ, աւելի խորունկ: Վշտին կրակովը վառուած հիմակ մարած լոյսերը սուգի ճրագներուն, կը տեսնէր իր բռնկած սէրը, մաքուր, մաքուր, չուշաններու ճերմակին պէս մաքուր, վառուած, լուսաւորուած՝ սրտի ճրագներուն մէջ լեցուած իր արցունքներով, իր արիւնով:

×

Իր տղան մեկնած էր:

Սկսած էին մինակութեան ժամերը, այն վայրկեանները, երբ մայրերը գիրենք շրջապատող իրականութիւնը առարկայի մէջ սիրելիի մը յիշատակը կը փնտռէին, խուսափուկ պզտիկ ձայները կը չփոթեն իրենց սրտի ձայնին հետ, ու իրենց սրտի արիւնումին մէջ տխրութիւնը տեսակ մը սփոփանք կը դառնայ, ու կը տաքնան, հոգիով կը տաքնան մայրերը:

Հիմակ ճշմարիտ երազի մը կեանքն էր սկսած, կ'երազէր մայրիկը ու կը վերանար, իր ներշնչումները նոր յուզումներ կուտային հոգիին, կը բարձրացնէին զինքը

Որովհետեւ մայրիկը կը հաւատար իր երազին: Այս երազն էր որ իր աչքերը կ'եփէր, կը պատրաստէր, ու դարձնել այս երազն էր որ օրերը կը ծընէին՝ ծովին խորքերէն ծագող այգին նման:

Այս կեանքը նոր էր: Կանուխէն ալ կ'երազէր, բայց այս անգամ տարբեր. իրենց խորունկութիւնը գտած էին երազները:

Իրաւ ալ իր կեանքը փոխուած, դէմքը աւելի պատկառելի էր: Կանուխուան պայծառութիւնը, փղոսկրի վրայ փորագրուած դէմքերու հրապոյրը առած, վիշտերէն ծծուած մայրենի սէրը, իր սէրը, յանկարծ երեսին վրայ ելած, մնացած էր, բանուած կարծես՝ սրտի մայրենի հանդարտութիւնով: Ու համակերպած կեանքին, կը սիրէր ինք իր մէջ ամփոփուիլ, որովհետեւ, իր սրտին մէջ կը գտնէր բաներ, որոնք զինքը կը խանդավառէին ու կ'առաջնորդէին սրտի տեսարաններուն:

Ու հիմա կը հասկնար որ անհունութիւն մը կայ եղեր մայրերու սրտին մէջ, մայրենի սէրը, լոյսի պէս մաքուր, փաթթուած կեանքի երազին: Ու բաւական էր մրմնջել

— Հօրը աչքերն են, հօրը պէս կը նայի . .

Այս քանի մը բառերը երջանկութիւն կուտային իրեն: Իրենց ամուսիններուն հետ միայն պատկող կիներու երազին ճամբան է աս, անոնք միայն կը զգան կեանքի այս ճառագայթումը:

Հիմակ տղուն բացակայութիւնը, անձկալին, անհունապէս մռայլ բան մը բերած էր տունէն ներս: Գիշերները փոխուած, իրենց խորունկութեան մէջ կը թաղէին զինքը: Գիշերները, բոլոր սրտերու խորը մնացած ձայներու տրտունջքը կը բերէին, ուրուականներ կը բերէին թանձր քօղերու փաթթուած։ Իր տղան կը տեսնէր այդ գիշերներու խորը, ու մայր մը ինք, կը խնդրէր

— Տղա՜ս .. տղա՜ս ...

Ու իր երեւակայութիւնը կը մտնէր անկարելիին: Մօր մը պէս կը նայէր, կը տեսնէր մօր մը պէս: Ամէն բան արցունքներուն խառնուած կ'երեւար աչքերուն Պատուհանէն դուրս նայած ատենն անգամ, դիմացի պարտէզը իր ծաղիկներով, իր ծառերով միեւնոյնը չէր, հին կանանչներուն ու գոյներուն մէջ բան մը կար փոխուած:

Ամուսնոյն նկարը, այս անգամ բան մը կը կորսնցնէր իր վրայէն: Գոյնի ի՞նչ թաքուն ճառագայթ մը պահուած անոր ետին, իւղը հատած լամբարի մը տպաւորութիւնը կ'ունենար: Այս բանը խիղճը դլխէն կը տանէր:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(3) (Շար.)

"ՇԻՐԱԿ" ՄԵԾ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

26, Rue de TRÉVISE, Մեթրօ **Cadet.** Հեռ. **Provence: 38-63**

Importation Directe

Մեծ մթերանոց ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ եւ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ Նպարեղէններու: Այելեան չոր միրգեր: Թարմ եւ ամառ:
Արտակարգ գին ՆՈՐ ՏԱՐԻ եւ ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐՈՒ առթիւ:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ժողովը այսօր, Հինգշաբթի, ժամը 8.30ին Café Voltaire սրճարանը, Օտէօն Թատրոնի դիմաց:

ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը այս Հինգշ.երեկոյ ժամը 8.30ին 131, Fbg. du Temple: Կարեւոր օրակարգ:

Պրովանս

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ ընկերներն ու համակիրները, 20 դեկտեմբեր, Հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին, Գ. Թաղապետարանի դահլիճը, մուտք Rue François Garcin, կը խօսի Ընկ. Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 21 Դեկտեմբեր, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Զարդարեան գրադարանը, 181 Cours Lafayette. Ներկայ պիտի ըլլայ Ընկ. Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Կ. Խ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ, 22 դեկտեմբեր, Շաբաթ գիշեր, ժամը 9էն մինչեւ լոյս: 21, Boulevard Dugommier, Coliséeի շքեղ սրահներուն մէջ:

Բարեհաճ մասնակցութեամբ

Տիկին ՏՈՔ. ՄՕՐԷՆՕԻ եւ ՕՐ. ՄԱՆՈՒՇ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ

Բացման խօսք՝ Տիկին ՔԻՔՐԻԹՃԵԱՆ

Գ. Գ. Ս. Ջէօբէջեան (ջութակ), Lydia Welter [illegible]

Հայկական եւ ազգային [illegible]

[illegible]

Մուտք 10 [illegible]

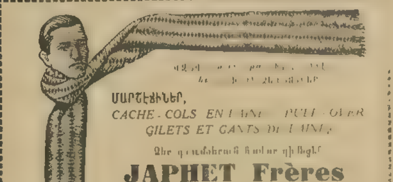

ՄԱՐՇԷՅԻՆԵՐ,

CACHE-COLS EN LAINE [illegible]

GILETS ET GANTS DE LAINE

Ձեր գնումները [illegible]

JAPHET Frères

224 & 257 Rue St. Denis, Paris 2e

Métro [illegible]

Tel. Central [illegible]

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌ[illegible]

ԵՓՐԵՄԵԱՆ Եղ[illegible]

1bis, Rue d'Hautefeuille, PARIS (6) Մէթրօ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆ		ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՎԱՃԱՌՔ	
Քաշէր պանիր կէս քիլօ	8.—	Լօգում կէս քիլօ	3.—
Ճիտակ » կէս քիլօ	6.50	[illegible]	[illegible]
Փասթուրմա կէս քիլօ	1.75	[illegible]	[illegible]
Աղածուխ կէս քիլօ	10.—	[illegible]	[illegible]
Սուջուխ կէս քիլօ	10.—	[illegible]	[illegible]
Ձիթապտուղ(յունա.) կէս քիլօ	4.—	[illegible]	[illegible]
Ձիթապտ. (քրէ.) կէս քիլօ	3.50	[illegible] կէս քիլօ	[illegible]
Հէլվա կէս քիլօ	[illegible]		

Մաճարօնի բոլոր տեսակէն 1.75

«ՅՈՒՍԱՅ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (50)

ԱՊԻՏԱԿ ԱՐՃ[illegible]

Թարգմ. Ա. ՀԱԲԷԼԵԱՆ — Գրեց՝ ՐՈԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

— Ձեր եղբօրը խնդրին ակնարկել ուզած բան մըկայ որ պէտք է ըսեմ ձեզ:

Սկսելու այս ձեւը սխալ [illegible] քրեն, այլեւս համար [illegible] պէտք է ըլլայ, որովհետեւ [illegible] նուէրը զարմացումով տեսնեց:

— Բան մը որ պէտք է ինծի [illegible] Սըր Ճօն ձեզ չասս չեմ հասկնար:

Պէտք էր նորէն ակսիլ եւ նոր [illegible] դով:

— Միտքիս մէջէնը ձեզի ըսելու համար քիչ մը դժուարութիւն կը կրեմ, Օր. Հայլաթ: Մինչեւ հիմակ որ եւ է կնոջ չեմ փորձած ըսել թէ որքան կը հիանամ իր վրայ:

Զարա Հայլաթ [illegible] չառաջունեցաւ: Վայրկենաբար գայլեր գուշակեց, ու թէեւ արտոնց կ'ուզէր որ ամէն բան ըսէր՝ բայց կնոջական քմահաճոյքը իրեն փոխադարձ ըսել տուաւ.

— Վստահաբար Սըր Ճօն կարեւոր ճամբորդութենէ մը չվերադարձաք, պարզապէս ինծի գալու եւ ըսելու թէ վրաս որքան կը հիանաք:

Այս բառերը ըսած միջոցին կը խնդար. բայց իր աչքերուն եւ, ուր ան չէր կրնար տեսնել՝ արցունք կար, ու բախտութեան արցունք, որովհետեւ ինքն ալ, մարդուն պէս առաջին իսկ տեսութեան՝ սիրահարած էր:

Սըր Ճօն անոր ժպիտը միայն իմա- [illegible]

[illegible]

[illegible] ձեզի համար թէ [illegible] կ'արժէ...

[illegible] պէտք է [illegible] կ'ըլլար [illegible]... եթէ այդպէս է:

[illegible] եւ քարացած մնաց:

— Այո՞:

Հիացումէս աւելի բան մը կ'զգամ ձեզ հանդէպ. աւելցուց:

— Օ՜հ:

Վստահ չէր թէ իր խօսելու եղանակը [illegible] թէ [illegible] կը յայտնէր: Այն ատենէն ջղայնացած վիճակի մէջ էր:

Հարկաւ գուշակեցիք թէ ինչու համար համաձայնեցայ նաւապետ Նէյսընին հետ գալ.— որովհետեւ անիկա ձեր լուսանկարը ցոյց տուած էր ինծի: Բինընս փողոցի մեր առաջին հանդիպումէն ի վեր ձեր դէմքը չաբանակ աչքիս առջեւ ունիմ: Եթէ ետեւէս մարդ դրկած չըլլայիք, ձեզ թերթերու միջոցով պիտի փնտռէի... Անիկա ձեզի շատ հասարակ կը հնչէ. չէ՞:

(Շար.)

ԱՆՊԱՅՄԱՆ ՁԵՐ ԳՆՈՒՄՆԵՐԸ ԸՐԷՔ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՄԵԾ ՎԱՃԱՌՔԷՆ

22, 23, 24 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ Շաբաթ, Կիրակի եւ Երկուշաբթի **ԺԱՄԸ 2-7**

26, Avenue de TOKIO, Métro: Alma_Marceau, Paris (16)

ԱԺԱՆ... ԳԵՂԵՑԻԿ... ՕԳՏԱԿԱՐ:

Raki "ERIVAN"

[illegible]

[illegible]

Լիոն և Շրջակաները ներկայացուցիչ
D. N. BAHADOURIAN
12 Rue Sévigné, Lyon (Rhône)
Նիս եւ շրջակաները գործակալ
H. Kazandjian et Caradjian
24, rue Assalit. Nice (A. M.)

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Նիսի մասնաճիւղի ժողով, 22 դեկտեմբեր, Շաբաթ իրիկուն, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

Վաւէրէ [illegible]

[illegible]

Մախում են գեղեցիկ [illegible]

ՄԱՐԴԻ ԵՆ ԳԵՂԵՑԻԿ ՀՈՂԱՄԱՍԵՐ ՎԵՐՍԱՅԼԻ ՄՕՏ

St. Remy-les-Chevreuses կայարանէն 300 մեթր հեռու

5 ՖՐԱՆՔ ՔԱՌԱԿՈՒՍԻ ՄԵԹՐԸ

[illegible] ՏԱՐԻ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ

[illegible]

Mr. L[illegible], 7, rue Paul Lelong. Paris

Métro: Bourse [illegible] Sentier. Tel. Gutemberg: 40-37

Պայծառ ապագայի մը [illegible]

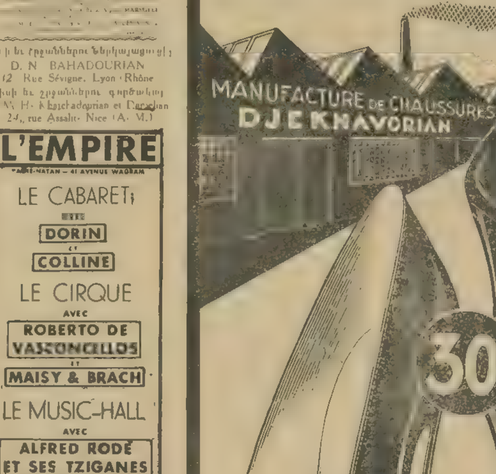

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 21 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 21 Décembre 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2683

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒՐԻՇԻՆ ԴՈՒՌԸ ԶԱՐԿԱԾ ԱՏԵՆ

»»»· ·«««

Չէ՞ք ընդունիր թէ մէկ աչքով կը նայինք եւ մէկ ոտքով կը քալենք, շատ մը պարագաներու մէջ:

Մէկ աչքը դիտմամբ փակուած կ՚ըլլայ, իսկ մէկ ոտքը՝ թմրած, կամ անդամալոյծ.

Ահա վերջին փաստը,— «Ազգովին» իրար անցեր ենք, անտեսական տագնապի ծանրացման, գործազրկութեան ծաւալման եւ պետական նոր խառնակ ... մասին:

Ժողովներ կը գումարուին եւ տեսակցութիւններ կը սարքուին: Ցուցագիր, խնդրագիր, գանգատագիր: Ծանօթ մարմիններու կողքին, ուրիշներ ալ կը ծնին սունկի պէս, իսկ անհատական ձեռնարկներ իրար կը հրմշտկեն:

Արդ, այս բոլորը կ՚ընթանան մէկ ուղղութեամբ. կը պարնեն միայն մէկ դուռ,— Փրանսականը:

Անշուշտ Ֆրանսա կը գտնուինք, եւ ամէնէն առաջ անոր կառավարութեան հետ է մեր գործը: Անոր պիտի դիմենք, մեր կացութիւնը բացատրելու եւ դարման խնդրելու համար:

Աւելորդ է վիճիլ այս մասին:

Եւ սակայն, դարմանը միայն մէ՞կ հատ է: Միայն Ֆրանսա՞ն է այս գաղութին տէրն ու տիրականը կամ հոգատարը:

Հապա Երեւա՞նը: Հապա Մոսկուա՞ն, իր գիւանագիտական պատկառելի կարգուսարքով, իր առորեայներով եւ միջազգային յանձնառութիւններով ...

Ըսել կ՚ուզենք թէ ինչո՞ւ անոր ալ չենք դիմեր, եթէ ոչ «աղգովին», գոնէ «բարեկամ» կազմակերպութեանց նախաձեռնութեամբ, որպէսզի ան ալ իր պարտականութիւնը կատարէ:

Մենք այդ պարտականութիւնը կը բաժնենք երկու գլխաւոր մասերու.—

1. Ներգաղթ, կարելի եղածին չափ նօսրացնելու համար գործազրկութեան մատնուած բազմութիւնը:

2. Որոշ յանձնառութիւն, որպէսզի օտարին օտարը չհամարուին հայ բանուորն ու գիւղացին, որոնք այստեղ եւ ուրիշ տեղեր ենկան Թուրքին, Ռուսին, Ֆրանսացիին, Անգլիացիին եւ միւսներուն անպարտելի մեղքերով:

Բացատրութեան չի կարօտիր առաջին պարագան,— Ներգաղթ:

Ազգերու Դաշնակցութիւնը ինք՝ վերջերս կրկին յանձնարարեց այս միջոցը, իբրեւ միակ բանաւոր ելքը:

Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ են չհաշկից երկու պետութիւնները՝ Ֆրանսա եւ Խ. Միութիւնը:

Այդ երկու պետութիւնները միեւնոյն ատեն բարեկամ են իրարու, զինուորական զինակցութեան մը յանգելու աստիճան:

Անոնց շահերը նոյնացած են քաղաքական տեսակէտով:

Իսկ տնտեսական գետնի վրայ՝ Ֆրանսա Եւրոպայի միակ մեծ պետութիւնն է որ ահաւասիկ յանձն կ՚առնէ վարկ բանալ Խ. Միութեան, Փարիզի հրապարակին վրայ:

Երբ այս վիճակն ունին երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները, ինչո՞ւ մէկը միւսին չպիտի օգնէ, հայ աշխատաւորութեան տագնապին առթիւ:

Մոսկուան է որ կը վարէ ինչպէս միւս խորհրդային հանրապետութեանց, նոյնպէս Երեւանի արտաքին քաղաքականութիւնը:

Ուրեմն անոր ձեռքն է հարցին միակ լուծումը,— Ներգաղթ:

Ֆրանսա կը տրամչայ օտարներու խճողումէն եւ անոնց համար եղած մեծաքանակ ծախքերէն:

Քանի որ Հայերն ալ պատճառ կը համարուին այդ հոգերուն, ինչո՞ւ համար ուղեկից Ֆրանսան կովկասի դուռները բանալ չի տար բարեկամ Մոսկուային:

Եթէ Հայաստանը նեղ կուգայ իր ներկայ սահմաններով, թող իրարու բացատրեն թէ որո՞ւ կամքէն կախում ունի զանոնք լայնցնելու գաղտնիքը:

Բայց մենք անկարելին չէ որ կը պահանջենք:

Նոյն իսկ ներկայ սահմաններուն մէջ, Հայաստանը տեղ ունի տասնեակ հազարաւոր գաղթականներու համար, կը բաւէ որ Մոսկուան վարկ սահմանէ բնակարաններու շինութեան համար, փոխանակ հանգանակութեան դիմելու եւ «օգնիր» մուրալու:

Մենք շնորհակալ պիտի ըլլայինք, եթէ նոյն իսկ սահմանակից հանրապետութեանց մէջ տեղաւորուէին հինգ – տասը հազար գաղթականներ: (Կ՚ըսենք՝ սահմանակից, ոչ թէ Տօնի շրջանը կամ Ֆրկիզներու երկիրը, ինչպէս կ՚առաջարկէր Զինչերին, ձախաւեր առաջախաղ մը փորձելով):

×

Ամփոփենք: «Բարեկամ»ները ինչո՞ւ չեն զարներ այս դուռը,— Երեւան կամ Մոսկուա:

Արտասահմանը տեսակէտ չունի՞: Աչք չունի՞: Կամք չունի՞:

Միայն հրամաննե՞ր լսելու սահմանուած են այն մարմինները որ կը խօսին ու կը գործեն յանուն Հայաստանի:

Այստեղ ալ երեւան չի՞ գար մեր ապիկարութիւնը, ամէնէն տարրական իրաւունքներու պաշտպանութեան մէջ:

«Թագաւոր»ը ուզեց՝ փառք. չուզեց՝ կամքը իրն է: — Այս չէ՞ մեր ամբողջ իմաստութիւնը:

Դեռ չըսինք թէ «Թագաւոր»ը Հայ է եւ ակրոտէրի տղայ ...

Ամբողջ ժողովուրդ մը կը հալի օտարութեան մէջ,— Երեւանը միթինկներով զբաղած է:

Ինչո՞ւ չէք փորձեր պարտականութեան գլուխ կանչել, յուշադիր մըն ալ հոն փութցնելով, հայեվար կամ ռուսավարի:

Աշխարհ կը փլի՞ եթէ մէկ անգամ ալ պահանջենք, հաւասարէ հաւասար բանակցութիւն վարենք «բարեկամ»ին հետ, յանուն արմատախիլ բազմութեանց փրկութեան:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐ ԿԸ ԿԱՏԱՐԷ ԱՆԱՏՕԼՈՒԻ ԱՓԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

═ o—o ═

Պոլսէն կը հեռագրեն «Տէյլի Հէրըլտ»ի, որ Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան օրկանն է.— Թրքական կառավարութիւնը կարգ մը զինուորական շարժումներ հրամայեց, ի պատասխան այն զինուորական, ռազմական եւ օդանաւային ռազմափորձերու որ սարքուած են Իտալիոյ կողմէ, Երկոտասան կղզիներուն մէջ (Տոտէքանէզ):

Անգլիական թերթը այս տեղեկութիւնը վերապահութեամբ հաղորդելով հանդերձ, դիտել կուտայ թէ Թուրքիոյ եւ Իտալիոյ յարաբերութիւնները բաւական լարուած են Մուսոլինիի այն ճառէն ի վեր (անցեալ մարտին), ուր կ՚ըսէր թէ Իտալիոյ ապագան Ափրիկէի եւ Ասիոյ մէջ է:

Իսկ Անատոլուի գործակալութիւնը հետեւեալ զեկոյցը կը հրատարակէ Էնգիւրիէն.—

Թուրք զինուորներու համախմբումը որ կը կատարուի այժմ Անատոլուի ափերուն վրայ, Տոտէքանէզի դէմ, որ եւ է առնչութիւն չունի միջազգային քաղաքական կացութեան հետ եւ տեղի կ՚ունենայ պարզապէս իբրեւ զինուորական վարժութիւն, առանց քաղաքական նանցամաներ:

Այս պաշտօնական զեկոյցին հրատարակութիւնը ... հրաժեշտ համարուած է, որովհետեւ ժողովուրդը որոշ մտահոգութեամբ ... ած էր, իբրեւ հետեւանք այն զրոյցներուն թէ Իտալացիները ռազմային եւ ցամաքային ուժերու համախմբում մը կը կատարեն Հռոդոսի մէջ. իսկ Թուրքերը զգուշական միջոցներ ձեռք առած են Տոտէքանէզի դիմաց:

Այս լուրերուն առթիւ, կ՚արժէ յիշել թէ Զօր. Տուամանեա, Ցունաստանի բնդհ. սպայակոյտին նախորդ նախագահը, վերջերս երկար գրութիւն մը հրատարակած էր, ապացուցանելու համար թէ Երկոտասան կղզիները անպէտք են Անատոլուի գրաւումին համար: Զօրավարին կարծիքով, «եթէ Ցունաստան կամ ուրիշ պետութիւն մը կրկնէ 1919ի մեր սխալը, ուշ – կանուխ պիտի ենթարկուի այն վախճանին որուն ենթարկուեցանք մենք. Միջերկրականի արեւելեան աւազանի կարեւորութիւնը շատ մեծ է, բայց այս իսկ պատճառաւ պէտք է ուշադիր ըլլան անոնք որ կ՚ուզեն չահեր ապահովել այդ աւազանին մէջ կամ անոր միջոցաւ, որովհետեւ այդ աւազանը կրնայ գերեզման մը ըլլալ աշխարհակալ քաղաքականութեանց համար»:

Աւելորդ է ըսել թէ Թուրք թերթերը հաճոյքով տեղ տուած են այս երկար գրութեան

Ֆրանսա վարկ պիտի բանայ Խ. Միութեան

Արտաքին նախարարութիւնը Ժամուլին հաղորդեց զեկոյց մը որ տեղեկութիւններ կուտայ դեկտեմբեր 9ին Մոսկուայի մէջ կնքուած պայմանագրութեան մասին: Զեկոյցը կ՚ըսէ թէ որոշուած է անյապաղ բանակցութեանց սկսիլ, առեւտուրի, բնակութեան եւ նաւարկութեան դաշնագիր մը կնքելու համար: Գոյացած համաձայնութեամբ, կարելի եղածին չափ շուտով նոր պայմանագիր մը պիտի կնքուի 1934 յունուար 11ի առժամեայ պայմանագրին փոխարէն: Այս առթիւ իբրեւ հիմ առաջարկուած են հետեւեալ թելադրութիւնները.— Ա. Ֆրանսական հրապարակին վրայ Խ. Ս. Հ. Միութեան համար բանալ վարկ մը, որուն տեւողութիւնը եւ սակը պիտի որոշուին յառաջիկային: Վարկը պիտի բացուի ապրանքներու բաւարար պայմանաժամով մը և սովորական տոկոսով: Այս վարկը պիտի յատկացուի մէկ տարուան ընթացքին Ֆրանսական գործարաններու եղած ապսպրանքներու վճարման: — Բ. վարկի ապահովութիւն ընծայել Ֆրանսացի արտածողներուն համար.— Գ. Եթէ առեւտրական նոր համաձայնութիւնը կարելի չըլլայ կնքել 1935 յունուար 1էն առաջ, 1934 յունուար 11ի համաձայնութիւնը ի զօրու պիտի ըլլայ 1935 տարուան համար, մինչեւ որ բանակցութիւնները վերջանան:

Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան բանագնացները գործի սկսած են արդէն:

Նաւային խորհրդաժողովը յետաձգուեցաւ

Անգլիոյ, Մ. Նահանգներու եւ Ճափոնի պատուիրակները դեկտեմբեր 19ին զեկոյց մը հրատարակեցին Լոնտոնի մէջ, հաղորդելու համար թէ յետաձգուած են այն բանակցութիւնները որ կը կատարուէին նաւային ուժերու համեմատութեան մասին: Այս խօսակցութիւնները նախապէս սկսած էին անցեալ յունիսին, յետոյ ընդհատուեցան եւ վերսկսան հոկտեմբեր 23ին: Պատուիրակները նկատի առած են նաւային ուժի հարցին բոլոր երեսները, հարաւաց, ... եւ բարեկամօրէն, միակ նպատակ ունենալով գետին պատրաստել ապագայ բանակցութեանց եւ համաձայնութեանց համար»: Թուական որոշուած չէ նոր բանակցութեանց համար, սակայն երեք պետութեանց ներկայացուցիչները պիտի շարունակեն կապ պահել իրարու հետ, ինչպէս եւ ուրիշ պետութեանց հետ: Միեւնոյն ատեն անգլիական կառավարութիւնը պատեհութիւն պիտի ունենայ խորհրդակցելու գաղթապետութեանց հետ: Երբ յարմար ժամանակը հասնի, անգլ. կառավարութիւնը հրաւէր պիտի ուղղէ նոր խորհրդաժողովի մը համար:

Կովկասեան օտարականները պիտի վտարուին

Արէնքի «Քէնիքի Սիմէս» թերթը կը գրէ դեկտեմբեր 15ի թիւին մէջ.

— « Բացարձակապէս վստահելի տեղեկութեանց համաձայն, հայ եպիսկոպոս Մազլըմեանի վտարման խնդիրը, ներքին նախարարութեան առիթ տուած է հանգամանօրէն քննելու այն Հայերու պարագան որոնք համայնավարական գաղափարներով սնած են: Ներքին նախարարութիւնը օտարականներու ապահովութեան հրաման տուած է ամենակարճ ժամանակուան մէջ պատրաստել ցանկը օտար եւ մասնաւորապէս հայ համայնավարներուն եւ յանձնել նախարարութեան

Նոր տեղեկութեանց համաձայն, ներքին նախարարութիւնը պիտի քննէ ցանկերը եւ Ցունաստանի սահմաններէն հայ համայնավարները վտարելու հրաման պիտի տայ:

Հայ համայնավարները, որոնցմէ շատեր Ցունաստանի ի վնաս լրտեսութեան գործի մէջ բռնուած են, հաւանաբար սովետական շոգենաւ պիտի զրկուին, Խորհրդային Հայաստան դրկուելու համար:

Հաւանական է որ այս միջոցները պիտի գործադրուին ընդհանուր օտարականներուն դէմ, որոնք համայնավարութեան ի նպաստ պրոպականտ կ՚ընեն:

ՕՐԷ ՕՐ

ԵՐԿՈՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐ, ՈՐ ՆՈՐ ԼԵԶՈՒ ԿԸ ՍՈՐՎԻՆ

Երկու ժողովուրդներ, փոքրիկ դպրոցականներու պէս, իրենց լեզուն կը շինեն ու լեզու կը սորվին.— խօսք մէջերնիս՝ քիչ մը շատ ուշ—գլուխ կը բռնին, որովհետեւ օրը հազիւ 10 բառ սորվելու կարողութիւն ունին:

Առաջինը կը ճանչնաք, — առանց «Ձեռագ»ներն են ապահովաբար: Պանծալին Ալիշան, հետեւելով մեր պատմիչներուն, լաւ նկարագրած է զանոնք: Գանձակեցին եւս հետաքրքրական տեղեկութիւններ կուտայ այս ժողովուրդին մարքերուն, ինչպէս լեզուին մասին, այժմ մոռցուած:

Ահա, սակայն, այդ մոռցուած լեզուն վերակենդանացնելու փորձ մըն է, որ կը կատարեն: Ժողովուրդ մը, որ մինչեւ հիմա ուրիշին լեզուով կը խօսէր. իր լեզուով խօսելու յամառ ճիգ մը կը կատարէ եւ, յերթերով ու ձայնասփիւռով, ամէն օր 10—20 բառ կը սորվեցնէ, զետեղը չգիտցողին:

Այբայեան լեռներու բնիկներուն բարբառն է, որ կ՚ուզեն վերակենդանացնել: Հարցում մը այստեղ.— Նոյնպէս թրքական բառարանին մէջ երեկորականութիւն բառին դէմ ցոյց կը տրուի եսլիթըրրը բառը իբրեւ բուրքերէն, բայց չըլլա՞յ թէ Թուրքերը կատարած ըլլան երեկորականութեան գիւտը, այսպէս երեկորականութեան բուրքերէն համազօր ի՞նչպէս կը յաւակնին ունենալ ...:

Միւս ժողովուրդն ալ, որ դարձեալ լեզու կը շինէ իրեն, կ՚ապրի Այրարատ լեռան տակ:

Արդարեւ, եթէ դուք Երեւանի թերթ կը կարդաք, պիտի տեսնէք որ ամէն օր թերթերը նոր բառեր կը սորվեցնեն հայ ժողովուրդին: Օրինակներ առ՝ —

Գաջըավխազիմը կազմակերպուած է երկու գլխերի փարձնական չահագործում ...

Կոլտնտեսութիւնների բերքի բաշխման եւ խմինաշխիզպայմոյի ադրկեներիրը. եւայլն

Ինֆորմացիոն.— Գլենումը քննարկեց հետեւեալ հարցերը.— ա) գիւղատնտեսական արտէլի մասին, բ) կոմբայների եւ կոմբայնեօրների մասին. եւայլն

Ձեր ճաշակին կը թողում,— Երեւանի յեղափոխականնե՞րը աւելի գէշ — գիկ բառեր կը շինեն թէ Էնկիւրին: Իրողութիւնը այն է, որ երկու երկիրներն ալ յամառութեամբ կ՚աշխատին նոր լեզու սորվեցնել իրենց ժողովուրդներուն: Ցամառութեան տեսակէտէ, Երեւանցիները մրցանակ շահած են... Օրը հարիւրներով բառ կը թխեն եւ կը պարտադրեն որ սորվի դժբախտ ժողովուրդը: Մինչդեռ Էնկիւրիցիները համեստ են քիչ մը,— օրը 50 բառ կուտան ժողովուրդին:

Ուրիշ համեմատութիւն մըն ալ կայ.— Թուրքերը նկատի են այն երկրին մէջ, ուր եկած են բնակիլ,— չեն գիտեր թէ ի՞նչ լեզուներ եւ ի՞նչ քաղաքակրթութիւններ է տեսեր այդ երկիրը: Մեր բոլշեւիկներն ալ եկուոր են այն երկրին մէջ, որուն լեզուն կը սորվեցնեն.— չեն գիտեր թէ ի՞նչ մեծաքանչ լեզու եւ հրաշունչ բառեր ունի այդ երկրին ժողովուրդը:

Եթէ եկուոր Էնկիւրիցիները կ՚արդարացնեն իրենց փորձը թէ լեզու կը ստեղծեն եւ ամէն օր նոր բառ մը կը սորվեցնեն լեզու չունեցող իրենց ժողովուրդին, եկուոր Երեւանցիները ի՞նչ խելքով եւ ի՞նչ նպատակներով նոր բառեր կը շինեն ու կը հրամցնեն քաղցրալեզու հայ ժողովուրդին:

Ա՛յ, ծեր գլուխն ուտէ ծեր լեզուն ...:

ԱՐԱՄ

Ազգային վիճակահանութիւն

Ազգ. պարգեւատոմսի 5րդ չերտին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ չորեքշաբթի օր, 19 դեկտ.

556.186 թիւը շահեցաւ 2.500.000 Ֆրանք:

Մէկ միլիոն Ֆրանք շահեցան հետեւեալ հինգ թիւերը՝ 276.673. 417.746. 482.930. 335.427. 040.662

500.000 Ֆրանք շահեցան հետեւեալ հինգ թիւերը՝ 108 962. 224.095. 991.410. 807.106. 060.624:

6.522 վերջացող թիւերը շահեցան 100.000 Ֆրանք:

4.895 վերջացող թիւերը շահեցան 50.000 Ֆրանք

7.794 վերջացող թիւերը շահեցան 25.000 Ֆրանք:

2.243 վերջացող թիւերը 25.000 Ֆրանք:

421 վերջացող թիւերը շահեցան 10.000 Ֆրանք:

39 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 Ֆրանք:

Իսկ 6 վերջացող թիւերը շահեցան 100ական Ֆրանք:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԵՐԵՔ ՀԱՅ ԱՒԱԶԱԿՆԵՐ. Գրիգոր Թաթուլեան, Պետրոս Տրդատեան եւ Ցակոբ Արիկեան, որոնք բանտարկուած էին Ալէպի մէջ (Սուրիա), խուլար ծակ մը բանալով կը փորձեն փախչիլ. Ոստիկանները կը հետապնդեն եւ Գրիգոր կը սպաննուի, Տրդատեան կը վիրաւորուի, իսկ Արիկեան ինքզինքը գետնելով կը խեղդուի

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնուեցաւ Պ. Եէվթիչի, որ արտաքին նախարարութիւնը կը վարէր մինչեւ երէկ: Նոր դահլիճը պիտի ջանայ համախմբել բոլոր հոսանքները:

ՍԻԹՐՕԷՆ հաստատութիւնը նորէն ծանր տագնապի մը մատնուած ըլլալով, տնօրէնը վարչապետին ներկայացաւ եւ օգնութիւն խնդրեց: Հաւանական չէ որ պետական նպաստ սահմանուի, բայց փորձել պիտի կատարուին նոր դրամագլուխ ճարելու եւ հաստատութիւնը սնանկութենէ փրկելու, այլապէս հազարաւոր բանուորներ փողոց պիտի թափին:

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ առթիւ իբրեւ դատախազ պիտի ներկայանայ Մարիա Թագուհին, որուն փաստաբանն է Պ. Փօլ Պոնքուռ, նախկին վարչապետ: Հարցաքննութիւնները վերջացած են արդէն եւ կ՚ըսպասուի Իտալիոյ, Եուկոսլաւիոյ, Չեխոսլովաքիոյ, Զուիցերիոյ, Աւստրիոյ եւ Տանցիկի մէջ կատարուած դատական քննութեանց տեղեկագիրներուն:

ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ ԿԱԽՈՒԵՑԱՒ կին մը, Տիկին Էթէլ Մէճըր, որ թունաւորած էր իր ամուսինը: Հազարաւոր խնդրագիրներ տրուեցան, բայց թագաւորը մերժեց ներում շնորհել: Կախաղանէն առաջ, ոճրագործ կինը գիշերը երկու անգամ մարեցաւ բանտին մէջ:

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ 30ի դէմ 51 ձայնով վերջնապէս քուէարկեց օրինագիծ մը, որուն համաձայն իրլանտական հողին վրայ բնակող Իրլանտացիները այսուհետեւ անգլիական հպատակ չեն, այլ իրլանտական:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ԿԱՂԱՆԴՉԷՔԻՆ համար Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդը 25.000 Ֆրանքի վարկ մը քուէարկեց առջի օր: Սէնի նահանգային ժողովն ալ իր կարգին 25.000 Ֆրանք յատկացուց:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԴՂԵԱԿԻՍ ՊԱՏԵՐՈՒՆ ՇՈՒՐՋ

═ 0—0 ═

Կրակը չարքթուան մը ոդորումներէն վերջ, ալ յոգնած ամփոփեց իր հոլանի թեւերը, իր որսը վայրենաբար բոլիկ բոլիկ ընելէ յետոյ, այլ եւս դադմնը կծկտեր է ու կը հանդչի։

Վերջացաւ տարրերու խրախճանքը. ու կրկէսին մէջէն կը մնայ միթխարի կմախքը ու մխացող ճապաղիքը.

Կը դառնամ, ու կը դառնամ չուրջը ու չեմ կրնար հաշտուիլ, դիւրին չէ մեռնիլ մը հիւրընկալել մեր մէջ, կրակը չէ հասած ներքին պատկերներուս, դղեակը դեռ կենդանի է հոն, անվթար ու չպիտի կարենայ մոխրանալ։

Արկածէ մը ջարդուփշուր եղած մարդու երեւոյթ ունի դղեակը։ Երիտասարդ, առողջ ու չքեղ էր անիկա, բայց չանթահար, ինքն իր վրայ փըլեր է ահաւասիկ։ Կը նայիմ դժխեմ պատերուն, ինչպէս յեղակարծ մեռեալի մը դէմքին․ աւերածութեան մէջ անգամ փարթամ ու չքեղ հպարտութիւն մը ունի ինչ որ դեռ կը մնայ անկէ․ իր մահը եղաւ աղնուական ու գեղեցիկ․ ապրեցաւ կանգնած իր բոցերուն մէջ, ինչպէս հիմակ ալ, մոխիրներուն վրայ․․

Արդարեւ, աղէտէն վերջն ալ, ինչպէս իր կենդանութեան, Կոտինիէօի դղեակը իր վրայ կը կրէր յետամնաց շուքը աղնուապետական Ֆրանսային, որ ոչ եւս է ներկայիս։ Անքա՛ն ցայտուն էր անիկա մեր գեղջկական հողագործ համայնապատկերին մէջէն։

Ու չէնքը կը մատնէր մարդը, որ ուզեր, յղացեր, գործադրեր էր զայն․ մարդը՝ իր պերճանքին, իր ամբարտաւանութեան մէջ։ Իր դժխեմ հմայքին սոսւերը, մահէն կէս դար վերջն անգամ, կը յածի շրջակայ գիւղերուն վրայ, ուր հոգիները մթագներ են այդ սոսւերով։

Ու դղեակի մոխրակոյտին առնող դրան վրայ, պիտի կարդաք տակաւին, անեղծ ու յստակ, նշանաբանը որ եղաւ այդ մարդունը եւ իր տոհմինը, «C'est mon plaisir»․ (Հաճոյքիս համար՝ ինչ որ ըլլի, խորհեցայ ու գործեցի)․․․

Բայց ասիկա հուսկ իմաստութիւնն եղաւ բոլոր ուժասպառ արիւններուն, բոլոր այլասերած դասակարգերուն։ Այդ իմաստութիւնը տուաւ վերջին հարուածը իրենց, չիջեցան իրենց նշանաբանի դատակնիքին տակ

Ինչ որ վիճակեցաւ դղեակին, իր բոլոր եղերականութիւններէն վեր, մեղ հարուածող պատահականէն վեր, հեղինակն է այն դժխեմ իմաստութեան որ հիմը դրաւ այս չէնքին ու անոր ճակտին արձանագրեց — C'est mon plaisir։

X

Արդարեւ դղեակը կը պատկանէր ազնուական հնամենի տոհմի մը, որու դինանշանը ծանրաբեռնուած էր դքսական ու կոմսական կրկնակ տիտղոսով։ Վերջին տոհմակալը Մաթիեօ — Սօսթէն, կոմս Լառոշֆուքոլի, դուքս՝ Տուտովիլի 1850ական թուականներուն հիմը դրաւ Կոտինիէօի դղեակին, ուր պիտի հանդչէր ինք, իր երկու արու զաւակները, իր կինը, իր տոհմը մէկ խօսքով։

Իր մասին մանրամէկտեր չրջան կ'ընէն տակաւին մինչեւ այսօր։ Ցայժմնդամ, ․ծանրամարմին, — կը կշռէր աւելի քան 100 քիլօ — վերջին դուքսը ապրեր է լոկ իր հաճոյքին, քմայքին համար․ դղեակն իսկ հիմնուած է լոկ իբրեւ ամարանոց - որսատեղի, ուր սիրեր է կազմակերպել իշխանական խնջոյքներ, անմրցելի՝ իր ճոխոյներու եւ որսկան շուներու շարքով, ասոնց համար իսկ շինել տուած է դղեակին յարակից երկու ընդարձակ չէնքերը, ուր մեր հասած օրերուն անվթար գտած էինք տակաւին ախոռները, իրենց հարուստ կազմածներով (ու բսել որ այդ ախոռներուն, մարագներուն վայրերն են որ փոխակերպուած են այսօրուան Գարակէօզեան Հօմին)։

Կը պատմուի տակաւին — իր բնաւորութեան, իր կեանքի մասին յատկանշական դէպքերու կարգին — թէ, ինք, վերջին դուքսը,— հարուստ ու ամբարտաւան՝ որքան կարելի է ըլլալ ապերասան այն օրերուն,— քաղաքական հակառակորդ մը եղած է Նափոլէօն Գ. կայսեր, բայց գուրկ պայքարի ջիղէ, սիրած է միայն հակասել կայսեր որոշումներուն, յաճախ ծիծաղելի այլանդակութեամբ, այնպէս, հեգնելու համար Նափոլէօնի հրամանը թէ կայսեր կառքը միայն վեց ձիով իրաւունք պիտի ունենայ քալեցնելու, ինք իր կառքին լծել կուտայ հինգ ձի եւ իբրեւ վեցերորդ՝ էշ մը կամ աւանակ մը․․

Իր խասութեան, իր յեղյեղուկ քըմայքներուն, իր պոռթկումներուն մասին դեռ գեղջուկ ժողովուրդը չի յոգնիր պատմել դրուագներ, որոնց վաւերականութիւնը կասկածելի է անշուշտ։

Իր բռնութեան զոհ դացած ըլլալ կը համարուին նոյն իսկ իր երկու արու զաւակները, որոնք հօր համադումները չյաժնելու մեղքը գործած էին՝ հետեւանք գրկումներու ու խաւժառանգական մեղքերու, անոնք կը չիջին քանի տարիներուն չուրջ։

Ուրիշ զոհ մը՝ դքսուհին, գեղանի․ պզայուն ու գեղազէտ կին, որ մնացեր է անհասկնալի իր ամուսնոյն կողմէ։ Արուեստի եւ բարեգործութեան մէջ փնտռեր է այդ կինը փոխարինութիւն մը իր դառնութիւններուն․ իրմէ կը մնան կրօնաշունչ նկարներ՝ յաճախ ինքնաբնութեան՝ որոնց մէջ սիրած է զնել իր զաւակներուն պատկերները։ Դքսուհին՝ մեռնելով 1923ին իրմով խամրեր է ընտանիքը եւ դղեակը աճուրդի հանուած։

Այդ մարած ընտանիքին աճիւնը կը հանդչի Կոտինիէօէն ոչ չատ հեռու, Կոանտ Գօնի անկելանոցի մատուռին մէջ, մարմարեայ իրենց մահարձաններուն տակ։

Դղեակը որ կը մնայ իրենցմէ, կը կրէր դրոշմը Վերածնութեան ոճին, յոգնած ու անվաւեր դրոշմը։ Ըլլալով ժամանակակից չինութիւն, հետեւած էր կաղապարներու, աղդեցութիւններու, ոչինչ կար ինքնատիպ ու պատմական իր վրայ, այլ ընդօրինակելու ճիգ մը Լուարի արքայունակ դղեակներու։

Ան տպաւորիչ էր հեռուէն մանաւանդ, իբրեւ արդուզարդ բնանկարի մը, հեռապատկերի մը։ Մօտէն ան կը մատնէր Վերածնութեան ճարտարապետութեան բոլոր շնորհները եւ մեղքերը միանգամայն։ Զարդաքանդակներու, ոճի ու պերճ պղուցուածքներու փարթամութիւն մը պատերուն չուրջ, անկիւններուն ու տանիքներուն երկայնքին։ Գձնուելու, երեւնալու, տպաւորելու նոյն մտահոգութիւնը նաեւ ներսը, պատուոյ դաւիթէն մայր սանդուխէն մինչեւ դահլիճները, ուր քարերը, երկաթը եւ նիւթը կը հեծէին, կը սոնքային պերճ, անամօթ ու ոլորազարդ յարդարանքի մը ծանրութեան տակ, ամէն ինչ կը ծաղկէր, կը փթթէր այդ ոճին տրամադրանութեան տակ, քարը, փայտը, դիպակը եւ երկաթը․ մանրազնին ու ծեքծեքուն ձեւերու, գիստերու զեղումը կը յոգնեցնէր դիտողին աչքը․ բուսական, կենդանական ու երկրաչափական բոլոր տիպարները կը հիւսուէին իրարու, ստեղծելով գծերու եւ կարկառներու մտացածին ծփանք մը

Այդ ապարդիւն ու չռայլ պերճանքը կար Կոտինիէօի վաղամեռիկ դղեակին ներսն ալ, հոն, ուր դահլիճներն էին, իշխանավայելչ սրահները, անոնք ծառայելու կոչուած չէին, այլ ցուցադրելու, այդ էր ժամանակին ոգին։

Պատուոյ սանդուխին բազրիքը կը հանգչէր հոյանի ամէլիւզիններու եւ նրբաւորո զարդագրերու վրայ․ կաղնեփայտը կը թաղուրէր ամենուրեք, իր տոկուն ու թաքուն զօրութեամբ, բայց միշտ բանուած, փորագրուած, զարդարուած ․․․

Հրաշալի էին մայր դահլիճներուն վառարանները իրենց այլաբանական ոլմանկարներով, պատերէն վար ծալ ի ծալ կը ջրվիժէր վարագոյրներու [illegible] ու թաւ երանգներով․ [illegible] ջահակալներ առիքէն վար կը ցօղէին անցեալի տմոյն նշոյլները, մինչ պերճաքանդակ հայելիներուն խորը արձագանգի նման կ'երկարաձգուէր այդ ճոխութեան պատկերը ․․․

Ի՞նչ անօպայ սրուեստ, ի՞նչ մեխուռ՝ գեղեցկութեան, հմայքի ու վայելքի․․․

C'est mon plaisir․․․

Բայց ահա ինչ որ կը մնայ այդ ամէնէն, ճիւաղային խառնակոյտ մը՝ ուր կը յաղթանակէ հողը, փոշին, գոյներու գոշը, ձեւերուն հակատնեան, վտանգը

Թռչուններն անգամ կը խուսափին անցնելու այդ քառսին վերեւէն։

Քամին կը փչէ ու օդին կուտայ ինչ որ կը մնայ այդ ամբողջ չքեղ մտածումէն,— մուխ ու մոխիր ․․․․․․․․

Ու կը յիշեմ որ սատր սարփներ առաջ, դեռ նոր հասած Կոտինիէօ, գըչի քմայքով մը թղթին յանձնած էի հետեւեալ տողերը, որ իբրեւ երգ այնուհետեւ յաճախ երգուեցաւ մեր տը- [illegible] կողմէն

Անցուկդ՝ մռայլ, Ներկադ՝ տպա-
գուեալ մէգ Կոտինիէօ,
Խրոխտ դուքսերուդ տունքն ալ չը-
կայ, հէ՛ք Կոտինիէօ…
Աշխարհի օրէնք, ասոր ճար չկայ,
սէ՛գ Կոտինիէօ,
Ապրող մեռեալներ խօսքիս են վըկայ,
դէգ Կոտինիէօ։

Ու կրակէն վերջը ինչո՞ւ չաւելցնեմ այսօր․

․ Կայիր, բայց անցար իբրեւ սին
պատրանք, մուխ Կոտինիէօ,
Իսկ մենք դեռ կ'ապրինք, այլ կա՞նք
թէ չկանք ․․․ ծուխ Կոտինիէօ ․

Փ․ ՍԱՆԱՍԱՐ

"ԿԻՆԸ ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ,,

═ 0 ═

Մասնաւոր չահագրգռութեամբ հետեւեցայ, «Յառաջ»ի մէջ, այն պրպըտումներուն, որոնք կը ծանօթացնեն կիներու դիրքը ընկերային, մտաւոր թէ ֆիզիքական տեսակէտով՝ գլխաւոր երկիրներու մէջ։ Բնականաբար, կը սպասէինք որ կարգը գայ հայ կընոջ անցեալ ու ներկայ կեանքի ուսումնասիրութեան ընդհանրապէս,— մեր համբերատար յօդուածագիրը, այդ նիւթը չատ ընդարձակ գտնելով, թողուց աւելի ձեռնհաս ընկերներու, ինչպէս կը գրէր ինքը։

Խականը այս չէ սակայն։

Խականը այն է, թէ աշխարհ հասեր է այնպիսի վիճակի մը, որ ամէնէն հզօր պետութիւններն անգամ, կիներու սպառազինման մէջ կը գտնեն մարդկային ազգի բարօրութիւնն ու ապահովութիւնը։

Պատերազմներու արհաւիրքներէն բիւրեղացած մօրերու յեղաշրջումն է որ տակաւ ձեւ ու մարմին կ'առնէ, ցեղին հիմերը ամրացնելու կամ զանազան վարդապետութիւններ տարածելու անհրաժեշտութեամբ

Եւ այս առթիւ, երիտասարդ յօդուածագիրը կը թելադրէ տիկիններն ու օրիորդները բոլորուիլ Կ. Խաչերու, մշակութային միութիւններու եւ հայրենասիրական կազմակերպութիւններու չուրջ, ուր պիտի զօրանայ ձեռներէցութեան ոգին, ինքնագիտակցութեան եւ արժանապատւութեան զգացումը։

Ու կը վերջացնէ հետեւեալ ցանկութեամբ

— «Տեսանք որ հայածական հայրենիքը հայուհիներու սրտին մէջ ապաստաներ է։ Որքան պիտի ուրախանայինք, եթէ մեր պատմութիւնն ալ գրէր թէ, «Հայուհիները իրենց հոգւոյն մէջ պահեցին վերստին հայրենիքը

Մեր եւ ձեր չահուն համար

Մեր զաւակներուն չահուն համար»։

Ձեր սատարութիւնը միայն կը ճանչնանք Գ. Ակոնայեան։ Շնորհակալ ենք, որ բարի եղաք «ընդհանուր զարգացման անհրաժեշտ գիծերը» մերու անդեպ պահել հայ կինը․

Մանաւանդ ձեր «Քանի մը խօսք», իբրեւ վերջաբանի գլխաւոր մասը, յնելով մեր Լուսինը, կրկին անդրադարձուց այն իրողութեան թէ, մեր պատմական մայրերը ո՞րքան մեծ հեղինակութիւն ունեցեր են զաւակներու սրտին խորը քանդակելով հայրենիքի սրբազան սէրը․ [illegible] ծանրածանր վիճակին ու սա Փարիզի ագմուկներուն մէջէն կը յանենք ձայներ հաւաքական ու սրտապարար, ու կը փոխուին մեր կարօտակէզ հոգիները

Պատի՛ւ Հայուհիին, որ դարերու սարկաւթեանց եւ անողորմ բռնակալներու տակալ վերջ, եւ կեանքի ու մահուան դարձուածքներու դէմ ճակատէլ վերջ, իր սիրասուն զաւակները հայրենիքին զոհաբերող հայ կինը, այսօր ալ իջեր է ասպարէզ, իր ըներից խաչուած թեւերուն տակ պաշտպանելու նոր սերունդը, սասանման վտանգին դէմ։ Ո՛վ կրնայ տահման դնել հայ կնոջ ցաւին մեծութեան։ Ան խթան դառնալով բարձր զգացումներու, հաճոյքով կը տանի իր ծանր խաչերը։

Եւ այսքան մարտիրոսութենէ վերջ, որպէսզի հայ կնոջ իմացական կարողութիւնները ամլութեան չդատապարտուին, Կ. Խաչի ծրագիրը լայնարձակ հորիզոններ կը բանայ անոր մտքի զարգացման առջեւ, ուր ցեղային առաքինութիւններու մշակումով կը փճանան ցեղային մոլութիւնները։

Այսպէս, հայ կինը կը մոռնայ իր ԵՍը, ու կը խառնուի ընդհանուրի եսին հետ, անսասան հաւատքով ու անպարտելի կամքով մը ծառայելու հայրենիքին, անխտիր։

Արդ, Հայուհին ի՞նչպէս կրնայ մոռնալ իր վիրաւոր հայրենիքը, երբ անոր սրբազան խորանին զոհաբերած է իր սէրերուն ընտիրն ու ազնուականը, իր բիւրաւոր հարազատներուն անգին արիւնը ․․

Սրբապղծութիւն է Հայուհիին համար մոռնալ սուրբ թանգարան մը, ուր պահուած են սիրելիներուն պաշտելի նշխարները․

Հոն են բոլո՜րը, բոլո՜րը․․․ չարա՜ն չարան ․ չողչողուն պսակաւորներ՝ սնած հայ մօր զորովաչունչ երգերովն ու անխառն կաթովը, եւ բոցավառ անմահ դիւցազուններու։

Կա՞յ մէկը աշխարհի վրայ որ կարենայ լեզու գտնել խօսելու Հայուհիին հետ, եւ յաջողի փոխարինել այսքան վեհափառ սէր ․

— Հայրենիք եւ Հայուհի, ամբողջութիւն մըն են, եւ ո՛ւր ալ նետուին անոնք, չեն կորսնցներ իրար ․

Արդարեւ, ո՛րքան պիտի ուրախանայինք, եթէ մեր պատմութիւնն ալ գրէր թէ, Հայ երիտասարդը իրեն հոգւոյն մէջ պահեց Հայուհիին վիրաւոր սիրտը

Մեր եւ ձեր չահուն համար։

Մեր զաւակներուն չահուն համար։

ԱՆՆԱ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆ ԱՐԱԳԱԾԻ ՎՐԱՅ

Արագածի հարաւ – արեւմտեան կողերու աղբիւրները, որոնք կը գտնուին ծովի մակերեւէն 2500 մեթր բարձրութեան մը վրայ, ըստ ճարտարագէտներ Սարգսեանի եւ Վարդանեանի կատարած ուսումնասիրութեանց, կարելի է օգտագործել ելեկտրակայանի չինութեան համար։ Ցինայ ճարտարագէտները այն եզրակացութեան հասած են, որ այդ աղբիւրներուն ջուրը հաւաքելով ջրամբարի մը մէջ, կարելի է ստանալ 150 մեթր անկում, որով կը բանեցուի 350 ձիու ուժով ելեկտրակայան մը։ Ջուրը փոխադրելի կը հասնի 1.2 քիլոմեթր երկար փայտեայ խողովակներով։

Ելեկտրակայանը պէտք է չինել Թալինի չրջանին մէջ, Ղըմըղլու գիւղին մօտ, 2100 մեթր բարձրութեան վրայ։ Կայանին չինութեան համար կը նախատեսուի 310.000 ռուբլի ծախք, այսինքն մէկ ձիու ուժը պիտի արժէ 80.6 ռուբլի, ինչ որ չատ աժան է այսպիսի փոքրիկ ելեկտրակայանի մը համար։

Կառավարութիւնը վաւերացուց ելեկտրակայանին նախահաշիւն ու նախագիծը։ Տեղագրական բոլոր քննութիւնները աւարտած են։ Շինութիւնները կը սկսին 1935ի գարնան։ Շրջանի աշխատաւոր բնակչութիւնը ուրախութեամբ ողջունեց այս ծրագիրը, եւ գիւղացիները, իրենք իրենց միջոցներով, սկսած են ճամբայ մը չինել դէպի Ղըմըղլու գիւղ, միաժամանակ խոստանալով օժանդակել կայանի չինութեանց.

ՃԱՄԲԱՐ 1900 ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Այժմէն պատրաստութիւններ կը տեսնուին, ճամբարներ հիմնելու համար 1935ին։ Երեւանի բոլոր դպրոցները պիտի ունենան իրենց ճամբարները, ուր ամառնային հանգիստ պիտի երթան պատանիները, մօտ 1900 հոգի։ Մաքսիմ Կորքի դպրոցին 300 հոգի ճամբար պիտի ունենան Կոտայքի մէջ, Շահումեան դպրոցին 300 հոգի՝ Ստեփանաւանի մէջ, Միանիկեան դպրոցին՝ 200 հոգի՝ Դեռաջեայի մէջ, Աբովեան դպրոցին 300 հոգի՝ Ստեփանաւանի մէջ։ Դարաչիչակի մէջ ալ պիտի հիմնուի կեդրոնական ճամբար մը, 800 հոգիի համար

Մասնաւոր ճամբարներ պիտի հիմնեն ձգախէժի գործարանին, Քանաքեռի գործարանին եւ Արարատ գործարանին վարչութիւնները

Ճամբարներուն տեղի եւ չէնքի ընտրութեան, սնունդի մատակարարութեան եւ առողջապահական կազմակերպութեան մասին ամէն հարց պիտի լուծուի այժմէն։

Մանր լուրեր

Մարտունիէն կը հեռագրեն «Խորհ․ Հայաստան»ի թէ նոյեմբեր 16ի գիշերը ձիւն տեղաց չրջանին մէջ։ Ձիւնը նստած է 10 սանթիմեթր հաստ խաւով մը։

✲ Ստեփանաւանի չրջանը Եղեգնի գիւղին մօտ երեւան հանուած են որձանի եւ կապարի հանքեր։

✲ Լենինականի չրջանը Ղայթար գետին վրայ պիտի հիմնուի ջրաելեկտրակայան մը։

✲ Նոյեմբեր 29ին կատարուեցաւ Երեւան – Քանաքեռ երկաթուղիին բացումը։

✲ Բալաքարկութեան Գառնութեան Հաստատութեան կողմէ յանձնախումբ մը Քէչիչքենդ մեկնած եւ լուսանկարած է վերջերս 300 արձանագիր յուշարձաններ։ Ուսումնասիրութեան առարկայ դարձած են նաեւ մ.Դ. դարու առեւտրական ճամբաները։

✲ Հայաստանի ճարտարապետական միութիւնը պատրաստած է ալպոմ մը, որ կը պատկերացնէ երկրին մէջ կատարուած չինարարութիւնները վերջին 14 տարիներու ընթացքին։ Գլխաւոր քաղաքներու մէջ պիտի կազմակերպուի չրջուն ցուցահանդէս մը նոյն ծրագրով.

✲ Երաժիշտ Թոմանեան Մելիքեան ուսումնասիրութեան նիւթ դարձուցած է Քէչիչքենդի չրջանի ժողովրդական երաժշտութիւնը, որ, իր կարծիքով, պատմական եւ երաժշտագիտական մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ.

✲ 300 հիւանդապահուհիներ կը պատրաստուին առողջապահական եւ բժշկական մասնաւոր դասընթացքներու մէջ։

✲ Անցեալ տարի Ապրիլին մրցում մը բացուեցաւ, վարձատրելու համար թատերական լաւագոյն գործերը որ պիտի ներկայացուին մասնաւոր ժիւրիին։ Այդ ժիւրին կազմուած է հետեւեալ անձերէն Ա. Եղիազարեան, Գ. Աբով, Ա. Շիրվանզադէ, Գ. Գիւլիքէօսեան, Ա. Գուլաքեան, Լ. Քալանթար, Դ. Սիմոնեան, Ս. Զօրաբեան, Ս. Մելիքսէթեան։ Ժիւրիին քննութեան արդիւնքը 15 յունուար 1935ին։

✲ Բժշկական համալսարանը դեկտեմբերի մէջ կը տօնէ Մխիթար Հերացիի գրքին (Ջերմանց մխիթարութիւն) 750 ամեակը։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (14)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱՔՔԻ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

»»»··«««

Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշային ամէն ըրածէն այլ եւս յուսահատ, բան չեմ ըսեր իրեն։ Որովհետեւ համոզուած զոյացուցի որ, անոր չիտակ ճամբան ցոյց տալով գլխուս փորձանք կը պատրաստեմ եւ անօգուտ ձանձրոյթի կ'ենթարկուիմ։ Եթէ մեր ենթարկըւած վիճակին բարոյական պատասխանատուները փնտռենք, վստահ եղէք որ չատ մեծ պատասխանատուութեանց զոյութիւնը պիտի հաստատուի։ Ու չատ [illegible] սատար ունիմ ձեռքիս տակ՝ կատարուած անզգուշութեանց մասին։

«ՄԻՆԱՊԵԱՆ ԼՐՏԵՍԸ» ․

«Եթէ դաղտնաբար կ'ըսեմ ձեզի, Մենք մեր գործը պէտք է գիտնանք։ Այսա թէ ոչ խեղճ Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտի ամէն օր նոր փորձանքի մը կրնայ հանդիպիլ։ Իր քմահաճոյքին համար, Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշային ամէն բան, զոհելու ընդունակ ըլլալը թերեւս ամբողջովին գիտէք։ Դժբախտաբար ես չատ լաւ գիտեմ։ Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիին ծառայելը՝ այս անձնաւորութեան համար պատրուակ մըն է լոկ։ Նպատակը, իր քմահաճոյքը առաջ քչելուն մէջ կը կայանայ։ Ինչ օգուտ որ, բուն գործին աէրը այս ճշմարտութեանց մասին լուր առնելու անկարելիութեան մէջ կը գտնուի։ Ըստ իս, մեր յարաբերութիւնները պէտք է վերահաստատենք Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիին հետ, եւ այսուհետեւ անոր հետ ունեցած մեր յարաբերութիւնը պէտք է զաղտնի պահուի Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշայէն։ Այսա թէ ոչ ամէն օր նոր փորձանք մը դիմագրաւելու պատրաստ պէտք է ըլլանք։

Ինչպէս ծանօթ է ձեզի, Մինապեան լրտեսը (ճասուս) այժմ Փարիզ կը գտնուի։ Յարաբերութիւնները յաւ են եղեր Ահմէտ Ճէվտէթ փաշային հետ։ Պոլսէն, Թրքական աղբիւրէ մը ինծի տրուած տեղեկութեանց համաձայն, երկուքն ալ «Ժուռնալ» կը տեղացնեն եղեր պալատ։ Կը գրեն թէ Ասաֆը Փարիզէն Լոնտոն գացած է, աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել, ղրկըւած է։

Այս մարդիկը բանի մը կը զարծնեն, բայց նպատակնին չեմ կրնար հասկնալ։ Ուշադրութիւն ըրէք։

Այս տեղէն Փարիզ մեկնած հարիւրապետ Թ․․․ պէյը ի հարկէ տեսաք։ Այս մարդը Ֆրանսական բանակին մէջ մտնել կ'ուզէ՝ իբրեւ կամաւոր։ Չկըրցայ իմանալ թէ՝ յաջողած է թէ ոչ։ Ամէն պարագայի տակ այժմ Փարիզ կը գտնուի եւ լամեները Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշային տեղեկացնելով զբաղած։ Ձեր գաղտնի աշխատանքները ըստ այնմ տարէք։

«Շուրայը Իւմմէթ» Փարիզի մէջ կը հրատարակուէր, բայց տեւական վըտանգի մը ենթակայ էր․ Փարիզի դեսպան Մունիր փաշայի կողմէ կատարուելիք որ եւ է ձեռնարկի մը վրայ, ֆրանսական կառավարութիւնը կընար զայն դադրեցնել։ Տիրան Քէլէկեան էֆ․ իր նամակներէն մէկուն մէջ կը խօսի այս խնդրոյ մասին․

— «Գ․ Քլէմանսօ այժմ արտաքին նախարար է, հետեւաբար Փարիզ հըրատարակուող թերթին վտանգ մը չի սպառնար։ Բայց այս վիճակը չի կընար տեւել։ Վաղը դահլիճի փոփոխութիւն մը տեղի կ'ունենայ, եւ նոր արտաքին նախարարը կրնայ տեղի տալ Փարիզի դեսպանատան։ Ինչքան ատեն որ թերթը Եւրոպայի մէջ լոյս պիտի տեսնէ, հրատարակիչխմբագրուկէն ալ չպիտի կրնանք ազատիլ։ Այս տարօրոյն յանձնառու ըլլալէ յետոյ, թերթին գոնէ Զուիցերիոյ մէջ լոյս տեսնելը աւելի նպատակայարմար պիտի ըլլար։ Որովհետեւ Ապտիւլ Համիտ ուզէ իսկ, ոչ տպարանը եւ ոչ ալ թերթը կրնայ փակել տալ։ Տպարանին Ֆրանսա գտնուիլը երբեք յարմար չեմ գտներ։ Անգլիոյ մէջ հաստատուիլն ալ չատ նպատակայարմար է։ Անգլիական կառավարութիւնը ուզէ իսկ, չի կրնար տպարանը եւ թերթը խափանել։ Մինչդեռ Ֆրանսայի մէջ, արտաքին նախարարը ի վիճակի է վարչական եղանակով արգիլելու թերթին հրատարակութիւնը։ Այս մասին եղած օրէնքին փոփոխութենէն առաջ, Ֆրանսայի մէջ տպարան հաստատելու չէրս»։

Պոլսէն ստացուած տեղեկութեանց համաձայն, Թուրքերը եւ Հայերը հակողութեան տակ պահելու համար զոյութիւն ունեցող հրահանգը կրկին ի զօրու դարձած էր։ Ապտիւլ Համիտ չատ կարեւորութիւն կ'ընծայէր Լոնտոնին եւ Փարիզին։ Նորանոր լրտեսներ կը վարձէր։ Այս պատճառաւ, Իթթիհատ եւ Թէրաքքը կուսակցութիւնը, թղթակցութիւնը պահելու աշխատանքին մէջ չափազանց ըզգուշութիւն եւ ուշադրութիւն ցոյց կուտար։ Օրինակ, Թուղթերը պարզ պահարաններու մէջ չէին դրուեր։ Ամէն զգուշութիւն ձեռք առնուած էր, որպէսզի այս Թուղթերը լրտեսներու ձեռքը չանցնին։ Անէ զատ, թղթատարին յանձնուելիք նամակները ուղղակի Պէհաէտտին Շաքիր պէյի եւ կամ Լօտիկ ընկերներէն միոյն միջոցաւ նամակատուն կը տարուէին։ Որովհետեւ Համիտի լրտեսները զանոնք կը հետապնդէին։ Ու իրենք ալ նամակատուն երթալ ձեւացնելով, կ'աշխատէին ղրկուած նամակներու հասցէները կարդալ։ Հարկ էր այս դաղտնի հասցէները երբեք ցոյց չըտալ լրտեսներուն։ Վա՜յ էր եկեր այն ատեն նամակ ղրկուած անձերուն գըլխուն։

Մէկ խօսքով, Եըլտըզ պալատին կողմէ Եւրոպայի մէջ հաստատուած լրտեսական ցանցը ընդարձակուած էր։ Անհերեւ էր, որ լրտեսները ամէն զգուշալի միջոցներու պիտի դիմէին Լրտեսական խումբին մէջ մեծ դեր տարութեամբ կը գործէր Մինապեան Օրինակ, հրապարակ նետուած էր տարաձայնութիւն մը։ Իբրեւ թէ Մինապեան եա կանչուած էր Պոլիս Մինչդեռ ան ոչ միայն [illegible] հրամանին չէր հնազանդած, այլ եւ վարչապետութեան քաշած մէկ հեռագրով բացէ ի բաց անարգած էր [illegible]։ Ասոր վրայ Մինապեանի պաշտօնանկութիւնն ու աստիճանազրկումը հրապարակուած էր Փարիզի դեսպանատան։ Նոյն իսկ, [illegible] արձագանգ գտած թերթերու մէջ։

Այս տարաձայնութիւնները թէեւ ձեւով զրուածին համապատասխան տեղի կ'ունենային, իրականութեան մէջ սակայն, Մինապեանին Պոլսոյ հետ վարութեան եւ պալատին հետ կապ չունենալը ապացուցանելու համար դիտմամբ հրապարակ նետուած էին։ Պատմութիւնը ամբողջովին շինծու էր։ Աստիճանազրկումը հնարուած էր, պարզապէս, Մինապեանին Եւրոպայի մէջ գտնուող [illegible] կուսակցականներու հետ չփումը դիւրացնելու նպատակով։

(Շար․)

ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

«Փըթթ Ժուռնալ»ի ընդարձակ սրահը անգամ մը եւս լեցուած էր շաբաթ երեկոյ։ Մեծ թուով հայրենակիցներ պատասխանած էին Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան կոչին։

Բացումէն շատ առաջ, պաղթային 21րդ բանակի զինուորական նուագախումբը արդէն գրաւած էր իրեն յատկացուած տեղը։ Բեմը զարդարուած էր Զոր. Անդրանիկի նկարով, իսկ հայ արիները բռնած էին Ֆրանսական եւ հայկական եռագոյնները։

Հանդէսը բացուեցաւ նուագախումբի «Մարսէյեզ»ով եւ «Բամ Փորոտանով», որմէ վերջ, Պ. Զ. Խանզատեան առնախօսութեամբ մը ոգեկոչելով դաշնակիցներու եւ Ֆրանսական ճակատներու վրայ ինկած հայ մարտիկները, հրաւիրեց ներկայ հասարակութիւնը որ յոտնկայս մէկ վայրկեան լռութեամբ յարգէ անոնց յիշատակը։

Առաջին բանախօսն էր գնդ. Տ. Բաղդասարեան, Կ. եւ Մ. Միութեան նախագահը, որ ռազմական ճառով մը բացատրեց Երեկոյթին նշանակութիւնը, բաղդատութեամբ դրաւ հայ եւ օտար զինուորներու քաջութիւնը։

«Այս սրահին մէջ շատ հանդէսներ են կազմակերպուած զանազան մարմիններու եւ անձերու առթիւ։ Այսօր կը հաւաքուինք տօնելու համար հայ զինուորին «Օր»ը։ Այն զինուորին՝ որ դժոխային պայմաններու մէջ, անօթի, ծարաւ, մերկ ու բոպիկ, զրկուած ուրիշ բանակներու արհեստագիտական առաւելութիւններէն, շատ անգամներ՝ մէկի դէմ տասը, իր կուրծքը եւ սիրտը ունէր միայն, պաշտպանելու համար իր հայրենիքը։ Կռուեցաւ ան նոյն իսկ այն ատեն՝ երբ ուրիշներ սկսած էին խաղաղութիւնը վայելել։ Մեծերու համար պատերազմը լրացաւ 1918ին, հայ զինուորին վիճակուած էր կռուիլ երկու տարի եւս, մինչեւ 1920 Թուականը։ Կռուեցաւ այն ատեն, եւ փառք՝ երբ աշխարհի եւ մեր ժողովուրդին անկայուն վիճակը պարտադրէ ստիպէ, ան կրկին պիտի փարի իր զէնքին, պաշտպանելու համար հայութեան արդար իրաւունքները»։

Բանախօսը իր խօսքը վերջացուց, հրաւիրելով որ զինուորական չէզոք գետնի վրայ միանան բոլոր հայրենասէր եւ ռազմունակ տարրերը, խմբուելով Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան շուրջ։

Նուագախումբի մէկ կտորէն վերջ, խօսք տրուեցաւ ընկ. Սեդրակ Սասունիին, որ խօսեցաւ ժողովուրդի մը անհրաժեշտ ռազմական առաքինութիւններուն մասին.

«Ռազմական առաքինութիւններ չեն նշանակեր ռազմապաշտութիւն, որուն հակառակ ենք բոլորս ալ։ Իր գոյութիւնը եւ իրաւունքները պաշտպանելուն մէջ կը կայանայ անիկա։ Թշնամին, մեր միակ թշնամին՝ Թուրքը, ստրկութեան մէջ պահելու համար այս ժողովուրդը, արգիլեց անոր զէնք գործածել, քաջ գիտնալով որ, զէնք ունեցողի մը հետ կարելի չէ խօսիլ այն լեզուով՝ որ կը խօսուի ստրուկի մը հետ։ Ան գիտէր թէ՝ երբ մէկը զէնք ունենայ իր ձեռքը, կարելի չէ խլել զայն, եւ նոյն իսկ այդ պարագային, միայն՝ առաջին առիթով իսկ պիտի ուզէ զայն վերստին ձեռք ձգել։ Այս նպատակով, 5—6 դար զինուորութիւնը արգիլուեցաւ երբեմնի այս քա՞ջ ժողովուրդին։ Միայն 1908ին այդ արգելքը վերցաւ, բայց դժբախտաբար փորձերը շուտ եկաւ։ Անշուշտ ուրիշ բան կ'ըլլար մեր վիճակը եթէ 15—20 տարի վերջ պատահած ըլլար։ Վստահ եմ, այնքան դիւրութեամբ չէինք ջարդուեր, որովհետեւ ճնշուած ժողովուրդը իր ռազմական առաքինութիւնները վերագտնելու համար, տասնեակ դարեր ետ երթալով սկսած էր վերապրեցնել Վարդանանցները, իր յաղթական Թագաւորները, անոնց ոգիով նոր ուժ տալու համար թմրած բազմութիւններուն։ Մեծ զոհողութիւնները յանգեցան մեր այսօրուան պզտիկ հայրենիքին, մեկնակէտ վաղուան նոր յոյսերու։ Ներկայիս, մեր այս անորոշելի կացութեան մէջ, փորձառութիւն ունեցող զինուորական կազմակերպութիւն մը կ'ուզէ միացնել բոլոր զինուորական տարրերը, պէտք է օժանդակել անոր»։

«Սիփան» երգչախումբը ղեկավարութեամբ մեր անխոնջ ընկերոջ՝ Սաքօ Յակոբեանի, անգամ մը եւս փայլեցաւ։ Թող թոյլ տրուի ինձ, այս առիթով դարձեալ յայտնել այն ջերմ հրճուանքը որ կը զգանք, երբ կը տեսնենք «Սիփան»ը, Փարիզահայ կեանքի գեղեցիկ ծաղիկը։ Ծաղիկներ են արդէն զայն կազմողներն ալ, հայրենի լեռներու վառ գոյներով զարդարուած։ Երգեցին «Տղոցս երգիկը», «Երեւան քաղ եմ արել», «Տուտուլը եկաւ», «Կեանքիս ծաղիր ձեռքդ առնում», «Հայկ ու Վարդան»։ Մեներգեցին Օր. Հ. Գնէլեան եւ Պ. Մէհէթեան, յաջող կերպով արտասանեց Օր. Մելինէ Օսմանեան, բոլորն ալ Սիփան են։

Յանդական բանակի Հայ կամաւորներու եւ Հայ Սպայից Միութեան Ներկայացուցիչներու բացակայութեան պատճառով, իր փափաքին վրայ խօսք տրուեցաւ Պ. Գ. Թէլլալեանի ('Խաստարան'), որ բեմը չփոխեց դասախօսական ամպիոնին հետ, եւ սկսաւ Հայոց երեք հազար տարուան պատմութիւնը ընել, Նափոլէոնը եւ Վաթէրլօն ալ մէջը խառնելով։ Անշուշտ Ֆրանսագիտութիւնը բաւական չէ ճառ խօսելու համար, մանաւանդ երբ բարձրաստիճան Ֆրանսացիներ կան առաջին նստարաններուն վրայ։

Բուռն ծափերու մէջ բեմ բարձրացաւ Զոր. Գրէմոնը։ Գղալիկ ճառով մը խօսեցաւ Հայերու առաքինութիւններու եւ այն անիրաւութեանց մասին, որ գործադրուեցան դաշնակիցներու կողմէ. «Արդարութիւնը կը յաղթանակէ ի վերջոյ։ Մեծ դէպքեր կը պատրաստուին, որոնք չենք գիտեր երբ կը պայթին. բայց անխուսափելին պատահած պարագային կարենալ պաշտպանուելու համար, աշխատեցէք համերաշխ ցանցուած մը կազմել, որպէսզի մէկ ճակատով ներկայանաք թշնամիին դէմ»։ Այդ պահուն Պ. Զ. Խանզատեան բեմ բարձրանալով, շնորհակալութիւն յայտնեց բարեկամ զօրավարին, զինուորական նուագախումբի պետին եւ անդամներուն ու բոլոր Ֆրանսացի բարեկամներուն։

Արտասանեց Պ. Գմբէթեան։ Նուագախումբը հնչեցուց «Մարսէյեզ»ը եւ այս անգամ «Մեր Հայրենիք»ը։

Գեղարուեստական բաժինը վերջացաւ «Սիփան»ի հայկական շուրջպարերով եւ Գաղաֆեան քոյրերու պարերով։ Ցետոյ Կ. եւ Մ. Միութեան վարչութեան անդամները հիւրասիրեցին Զոր. Գրէմոնը, որ մինչեւ ուշ ատեն հաճելի զրոյց մը ունեցաւ սեղանակիցներու հետ եւ հրաժեշտ առաւ ծափերու մէջ։

Կէս գիշերէն վերջ սկսան եւրոպական պարերը, մէջ ընդ մէջ եղան զանազան անակնկալներ։ Շատ հաճելի էր երգչախումբի անդամներէն Պ. Կարպիս Գանթարճեանի եւ Օր. Գաղաճեանի սպանիական պարը։

Զոր. Անդրանիկի նկարը աճուրդի դրուելով ծախուեցաւ 900 ֆր.ի գումար մը գոյացաւ.

Մէկ խօսքով՝ շատ յաջող երեկոյթ մը.

Հ.

ՄԷԿԸ ՄԻՒՍԸ ՁԻ ՃԱՆՉՆԱՐ

Վերջերս հրատարակեր էինք Հօկի Ֆրանսայի Կեդր. Վարչութեան մէկ շրջաբերականը, որ ծանր ամբաստանութիւններու հիման վրայ կը լուծէր Լիոնի «Զօրավէտ» մասնաճիւղը, կը վտարէր շարք մը անդամներ՝ իբրեւ դեղծարար եւ խռովարար, եւ նոր մասնաճիւղ մը կը կազմէր, «Վերելք» անունով։

Ինչպէս կ'երեւայ, վտարեալները չեն համակերպած Կեդրոնի որոշման, եւ կը շարունակեն գործել, իրենց կարգին ամբաստանելով Կեդր. Վարչութիւնը եւ «Վերելք»ին մասնաճիւղը։ Մեզի ղրկուած տպագիր թռուցիկ մը կ'իմանանք թէ «Վերելք»ը կը բաղկանայ եւ կը ղեկավարուի Հօկի շարքերէն վտարուածներէ, կախակայուածներէ, «աջ» ու «ախ» Հնչակեաններէ եւ վերջապէս այնպիսի տարրերէ որոնք տարիներու ընթացքին ոչ միայն չնչին հետաքրքրութիւն ցոյց չեն տուած Հօկի եւ Խորհ. Հայաստանի սոցիալիստական շինարարութեան հանդէպ, այլեւ գռեհիկ կերպով պայքարած են անոնց դէմ»։

Թռուցիկը ուրիշ մեղադրանքներ ալ շարելով, կը պահանջէ.—

1.— Անմիջական լուծումը ՎԵՐԵԼՔ մասնաճիւղին։

2.— Անմիջական հեռացումը ՀՕԿի Կեդր. Վարչ. վարիչ Բարսեղեան եւ ՎԵՐԵԼՔ Մ-Ճիւղի կնքահայր ու կեդրոնական վարչ. լիազօրի հանգամանքը չարաչար գործածող Տօքթ. Հայկ Գայնեանի։

3.— Իսպառ վտարումը ՀՕԿի շարքերէն, Թախսաւէս ԶՕՐԱԳԵՏ Մ-Ճիւղի կողմէ վտարուած յետոյ Կեդր. Վարչութեան կողմէ կախակայուած հինգ անձերու։

4.— Պատասխանատուութեան կանչելը Կեդր. Վարչ. դիւանին, որ իր հրապարակային ելոյթով ուղղակիօրէն նախաքայլը առաւ՝ ՀՕԿերու միասնականութիւնը ջլատելու գործը։

5.— Վերջ տրուիլ Կեդր. Վարչութեան դիւանի կողմէ այն տխրահռչակ մեթոտներուն եւ կամայական գործունէութեանց, որոնց շնորհիւ ոչ միայն «լուծուեցաւ» Լիոնի ՀՕԿի ԶՕՐԱԳԵՏ Մ-Ճիւղը, ոչ միայն «վտարուեցան» ու «կախակայուեցան» զանազան Մ-Ճիւղերու մէջ գործող, եռանդուն եւ հարազատ ընկերներ, այլ և նոյն վտանգը կը սպառնայ նաեւ այն բոլոր մասնաճիւղերուն եւ գործօն տարրերուն, որոնք պիտի փորձեն ծառանալ Կեդր. Վարչութեան դիւանին ոտնձգութիւններուն եւ մեքենայական գործունէութեանց դէմ։

Ընկերներ, կոչ կ'ընենք ձեր ՀՕԿ-եանի գիտակցութեան, միացնել ձեր բողոքի ձայնը՝ ԶՕՐԱԳԵՏ Մ-Ճիւղի 97 անդամներու ձայնին, որպէսզի արագօրէն կազմուի Քննիչ Յանձնախումբ մը՝ Նախագահութեամբ հեղինակաւոր ընկ. Աւետիք Իսահակեանի, որ իրաւասութիւնը ունենայ խորապէս ուսումնասիրելու այս վերջին դէպքերու ներքին ծալքերը եւ ըստ այնմ կայացնէ իր վճիռը»։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ Հ. Մ. Ը. Մ.Ը ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Վիէն, 1 դեկտ. (Յառաջ).— Բաւական ժամանակէ ի վեր կը խօսուէր տեղւոյս մարզական շրջանակներու մէջ, հրաւիրել Մարսիլիոյ Հ. Մ. Ը. Մ.ը բարեկամական հանդիպումի մը։ Ինչ որ դժուարին, մանաւանդ անկարելի կը նկատուէր, ներկայ տագնապալից օրերուն, տեղւոյն Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը յանձն առաւ գլուխ հանել։ Եւ այժմ իրականութիւն է այլ եւս, դեկտ. 25ին երկու քոյր խումբերը ասպարէզ պիտի իջնեն, ապացուցանելու հայ մարզասէր հասարակութեան թէ ինչ արդիւնք ձեռք բերած են ամբողջ տարուան ընթացքին, ինչ փորձառութիւն եւ որքան յառաջդիմութիւն։

Յուսանք թէ նոյն օրը օդը պիտի թոյլատրէ մեր տեղական մարզիկներուն իրենց կարելին ընել եւ լաւագոյն խաղարկութեամբ մը չափուիլ հիւր խաղացողներուն հետ, որոնք շատ լաւ մարզուած են եւ ունին ընտիր շարք մը յաղթանակներու։ Եւ ատոր համար — լաւ է անկեղծ ըլլալ եւ ըսել — մերինները չեն ծածկեր թէ այդ սպասուած բարեկամական հանդիպումը բաւականին «մտահոգիչ» կը նկատեն։

Լսածիս համաձայն, մեր մարզիկներն ալ եկող տարուան մէջ եւ ճիշդ Զատկի առթիւ պիտի հրաւիրուին Մարսէյլ։ Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը, տօնական օրերէն օգտուելով ի պատիւ հիւր խաղացողներուն պատրաստած է գեղարուեստական երեկոյթ մը Թէյասեղանով։ Վստահ եմ որ գաղութը այդ օրը (24 դեկտ. երեկոյեան) պիտի քաջալերէ մեր մարզիկներուն թափած ջանքերը (Մրցումը տեղի պիտի ունենայ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզադաշտին վրայ, կէսօրէ վերջ ժամը 2ին)։

Մարտօ — Կարօ

ՄԱՄՈՒԼ

ԿՂԵՐԱԿԱՆ ՏԱՐԱԶՆԵՐՈՒ ԱՐԳԵԼՔԸ ԵՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

«Նոր Օր» գրել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (11 դեկտ.).

— «Թուրքիոյ Ազգ. ժողովը վաւերացուց եկեղեցականներու եկեղեցիէն դուրս կրօնական տարազ կրելն արգիլող օրէնքը։ Խորհրդարանական յանձնախումբին կողմէ օրինագիծը վաւերացուելէ անմիջապէս յետոյ, արտաքին գործոց նախարար Պ. Մաքսիմոս անմիջապէս իր մօտ հրաւիրելով Թուրքիոյ դեսպան Ռուշէն Էշրէֆ պէյը, բարեկամական շեշտով հասկցուց թէ տարազի օրէնքը շատ գէշ տպաւորութիւն պիտի թողու հելլէն հանրային կարծիքին վրայ եւ թէ հելլէնեւթուրք բարեկամութիւնը անվթար պահելու համար անհրաժեշտ է որ թուրք կառավարութիւնը բացառիկ կարգադրութիւն մը ընէ օրթոտոքս [illegible] համար։

Այս առթիւ թերթերը անդրադարձան իրենց արտայայտութիւններուն մէջ։ Անոնք մեղադրեցին Ցալտարիսի կառավարութիւնը մեղկութեամբ եւ անվճռականութեամբ, պահանջելով որ [illegible] միջոցներ ձեռք առնուին [illegible] պէս, օրթոտոքս եկեղեցին թրքական ոտնձգութիւններէն զերծ պահելու եւ հելլէնական կրօնական զգացումները յարգել տալու համար։

Կառավարական թէ ընդդիմադիր, բոլոր թերթերը ծանր դատաւճիռ ըրին Թուրքիոյ մասին։ Հելլէնեւթուրք բարեկամութեան դաշինքը նկատեցին դիւանագիտական մեռեալ վաւերաթուղթ մը, միաձայնութեամբ առաջ բերելով այն տեսակէտը թէ Յունաստան պէտք է վերանայի իր արտաքին քաղաքականութիւնը, վերջ տալով Էնկիւրիի հանդէպ ցոյց տրուած հակումին, որդեգրելու համար հակաթուրք քաղաքականութիւն մը։

Ցալտարիսի կառավարութիւնը հելլէն հանրային կարծիքին գրգռութիւնը արդարացի գտնելով մէկտեղ, յաջորդաբար գումարած չորս նիստերու ընթացքին, ստեղծուած կացութիւնը հանգամանօրէն քննելով, կը գար որոշ եզրակացութեան յանգիլ։ Անելէ ելնել պիտի ըլլար ըսել, երկիրին ընդհանուր շահերէն առաջնորդուելով, Թուրքիոյ դէմ դիրք բռնելը անյարմար գտաւ եւ որոշեց տարազի օրէնքին գործադրութեան համար որոշուած վեցամսեայ պայմանաժամէն օգտուելով ուղղակի կամ՝ անուղղակի միջոցներով ազդել թուրք կառավարութեան վրայ, օրէնքը մեղմացնելու համար։

Ցալտարիսի կառավարութիւնը հանրային կարծիքը իրեն դէմ չգտնելու համար, բուն նպատակը գաղտնի պահեց միշտ այն նկատումով որ գրգռութիւնը շուտով իր տեղը պիտի տար պաղարիւնութեան եւ ժողովուրդը պիտի հաշտուէր ստեղծուած կացութեան հետ։

Կառավարութեան այս մտածումին օժանդակ եղաւ Պ. Վենիզելոս, որուն Կրետէի մէջ ըրած յայտարարութիւնները պաղ ջուրի շոգանքի մը ազդեցութիւնը թողուց ժողովուրդին վրայ։

Պ. Վենիզելոս տարազի օրէնքը կը բացատրէ Թուրքիոյ արդիականացման նիգով։ Դիտել կուտայ թէ օրէնքը եկեղեցիին դէմ հալածանքի իմաստ չունի, եւ թէ հելլէնեւթուրք բարեկամութիւնը պէտք չէ ազդուի անկէ։ Թուրքիոյ տեսակէտին անվերապահ պաշտպանութիւնը ընելէ յետոյ, Պ. Վենիզելոս կառավարութեան կը թելադրէ նոր դիմումներ կատարել Էնկիւրի, փոխել տալու համար օրէնքին կցուած յաւելուածին այն մասը՝ որուն մէջ ըսուած է թէ իւրաքանչիւր կրօնական համայնքէն եկեղեցական մը արտօնուած պիտի ըլլայ կրօնական տարազ կրելու եկեղեցիէն դուրս ալ։

Պ. Վենիզելոս կը փափաքէր որ այս առթիւ նախադասութիւնը փոխադրուէր «կրօնական համայնքին պետը եկեղեցական հագուստ պիտի կրէ եկեղեցիէն դուրս» բառերով։

Ինչպէս կ'երեւայ, Պ. Վենիզելոս գինիին մէջ ջուր խառնեց, խնդրոյն կարեւորութիւնը չափազանց պզտիկցնելով։ Առանց կրետացի դիւանագէտին յայտարարութեան ալ, կառավարութիւնը չպիտի ուզէր Թուրքիոյ դէմ դիրք բռնելու մասին խորհիլ, բացառելով հանրային կարծիքի հակառակ հոսանքին։

Մէկ օրէն միւսը քաղաքականութիւն փոխելը ոչ դիւրին է, ոչ ալ կարելի։ Մանաւանդ երբ ռազմագիտական պատճառներ չկան եւ երկրին անմիջական շահերը վտանգուած են։

Թուրք կառավարութիւնը՝ մօտաւոր անցեալին, աւելի ծանր հարուած տուած է օրթոտոքս եկեղեցիին եւ Յունաստան լռութեամբ տարած է ատիկա»։

ԵՐԲ ԻՇԽԱՆԻՆ ՁԱՅՆԸ ՄԱՐԻ..

Անգլիոյ գահաժառանգը, անցեալները, կը նախագահէր հանդէսի մը։ Երբ ուզեց քանի մը տող կարդալ, ձեռքերը յանկարծ խաթեց գրպանը, ակնոց մը հանեց ու քթին դրաւ։

Արդէն [illegible] գրեթէ։ Հանդիսականները եւս, հետեւելով իշխանին, գրին իրենց ակնոցները։ Եւ յաջորդ օրը, ակնոցավաճառներուն առջեւ բազմութիւն մը։

Կը պատմուի որ Լէոբոլ Է. Թագաւորը, ձմրան մը ժամանակ, երբ կ'այցելէ [illegible], տաբատին ծայրերը չաղտոտելու համար՝ վեր կը դարձնէ երկու մասը։ Ցետոյ կը մոռնայ, եւ տաբատին ծայրերը երկու մաս վեր դարձուած՝ կը պտըտի հետաքրքիրներու աչքին առջեւ։ Շուտով տեսնուեցաւ որ ամէն մարդ տաբատ շինել կուտայ «թագաւորին հագած տաբատին ձեւով», տաբատին ծայրերը երկու մաս վեր դարձուած։ Այնուհետեւ եւ մինչեւ հիմա կը շարունակուի այդ նորոյթը.

Լոնտոնցիները շատ կը սիրեն հետեւիլ իրենց թագաւորին կամ գահաժառանգին, բայց ի՞նչ պիտի ըլլար Լոնտոնցիներու վիճակը, եթէ մայր, մտամոլորպատ այս օրերուն, գահաժառանգը հարբուխի բռնուի եւ ձայնը մարի....

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՍՈՒՐԲԻ ՃՐԱԳՆԵՐԸ

Նայիլն անգամ չէր գար անոր, որովհետեւ կանուխուան արեւի բացախառնումին տեղ, տեսակ մը մթութիւն կը տեսնէր։ Այլ եւս անոր երեսին խալերը գոցուած, լռութիւնը կ'երկարէր պատանքի նման։ Հիմակ կը մեռնէր իր ամուսինը, ու լացի նման կրկնեց

— Զաւա՛կս . .

Իր բոլոր վիշտերը հիմակ իրարու հանդիպած իր սրտին խորը, սրտին թելերովը միացած իրարու, բռնած էր զանոնք իր սրտով։ Ու յուզումով լեցուն, կը մօտենար տխրամօր նայող պատուհանին, չես գիտեր ի՞նչ խորհրդաւոր տեսարանի մը կը մօտենար ... իր ամփոփումները միայն բաւական էին լեցնելու այդ տեսարանին պարապը.

Իր բառերը չունէին խառնուած տաութիւն մը, տերեւներու դպող հովերն էին՝ թեթեւ, թեթեւ ... ու կը խօսէր՝ համբոյր մը խնդրածի նման, մինչեւ որ իր ձայնին արձագանգը դպչէր իր սրտին, ու գինովնար իր սրտով։

×

Բայց կը նիհարնար։

Մարմինը կը չորնար կարծես։ Մարմինը կը բարակնար, գոյնը կը կորսնցնէր։ Աչքերը պզտիկցած, կոպերուն մէջ կը կորսուէին։ Բոլոր գեղեցմաններէն իրենց ծածկոց լռութիւններէն բան մը կար հոն։

Մատները, չորցած ծաղիկներու կոթերուն պէս, հալած էին միսերը, ոսկորները կ'երեւային։

Այժէ ինկած, տկարացած էր մայրիկը։ Բայց օր մը բերանը չբացաւ, չդանդաղեցաւ։

Եւ ի՞նչ համբերութիւն, ի՞նչ համբերութիւն։ Ամէն անգամ երբ գիշերները աղուոր ու թափանցիկ էին, երկինքին նայող պատուհանին առջեւ, քիչ մը ուրախ քիչ մը տխուր, կը նայէր երկինքին, բան մը կը փնտռէր հոն, իր տղուն աստղը, ու աչքերը վ[illegible] անոր, սրտէն ելած աղօթքը կ'ըսէր, իր բերնին բառերը անոր պզտիկ թոթովումները կուտային։ Մանաւանդ երբ կը մօտենար ան, կ'անցնէր երկինքին վրայէն, միւս պատուհանին առջեւ կ'երթար, ուրկէ, ուրիշ աստղի մը պէս, տխրամօր կանթեղին լոյսը կ'երեւէր։ Մայր մըն էր ինք վերջապէս, իր հաւատքը, քարերը իրենց տեղերէն կը շարժէին։

Ինք շատ պատմութիւններ գիտէր այդ երկինքին, այդ աստղերուն վրայ, ու նշմէ մէկ հատը մանաւանդ՝ նոթի աստղերուն պատմութիւնը, որոնք քովէ քով, իրար գրկած, ամէն գիշեր մեր աշխարհին վրայէն կ'անցնէին։ Մարդկային ոճիրներէն փախած, թըռած էին երկինքին վրայ, ու քանի ոճիրները կը շատնային, քիչ քիչ կը հեռանային ..

Մայրիկին սիրտը կ'արիւնէր, կը հառնէր, ու աչքերը երբ բոլորովին երկինքի խորութիւններուն մէջ կը կորսուէին, իր սրտէն բան մը կը մեռնէր հոն։

Իր տղան մեկնելէն ի վեր, մայրիկը, աչքը երկինքէն չէր զատեր, պատերազմի նշաններ կը փնտռէր ամպերուն մէջ, մանաւանդ երբ կամար կը կապէր երկինքին մէկ ծայրէն միւսը, գոյները կը բաղդատէր իրարու հետ, երբ կարմիրը շատ էր, երբ թանձր էր կարմիրը միւս գոյներէն աւելի, կը հառաչէր

— Արի՛ւն, արի՛ւն, դժոխքի արիւն · արիւնին գոյնը երկինքին է զարկեր, կ'ըսէր, ու ալ մխիթարանք չկար իրեն համար, խօսելու տեղ կը դողար, թերեւս իր տղուն արիւնն ալ երկինքին քսուած ·

Գիշեր ցերեկ կանթեղին լոյսը կը պլպլար, գիշեր ցերեկ պատուհանը բաց, ամէն օր տիկին Հայկանուշ, գիշերները մանաւանդ, վայրկեաններով կը կենար պատուհանին առջեւ, կը նայէր այդ պզտիկ լոյսին ... բայց ամէն հոն երթալուն, երբ կը նայէր, կը տեսնէր կամաց կամաց իր ներսը բացուող խորունկութեան չափ խորունկութիւն։ Հոն, դիմացը, միջոցը աւելի կը խորունկնար ու ամէն օր, միջոցէն աւելի լայնութիւն կը տեսնէր ու կը նայէր՝ սիրտը բռնած իր բոլոր ուժով։

×

Իր տղան գիրքերը շատ կը սիրէր, խենթի պէս կը սիրէր ատ գիրքերը՝ մրջիւնի պէս տառերով լեցուած, ծայրէ ծայր մրջիւնի տողանցում մը, մարգրիտի պէս շարուած, օրերով աչքերուն լոյսը այդ գիրքերուն մէջ կը թափէր, կը ծախէր գլուխը անոնց վրայ, ու նուռի պէս կարմրած, երբ գլուխը վար կ'առնէր, ի՞նչ երջանկութիւն, ի՞նչ երջանկութիւն ... կը մրմնջէր

— Մայրիկ

Այդ արձագանգը դեռ ակին մէջ, կարծես կը թրթռար

— Մայրի՛կ ... մայրի՛կ

Իր տղուն սիրտը հազիւ սկսած էր լոյսի պէս բացուիլ, ինք մայրը, բաւական էր նայիլ անոր աչքերուն, մանաւանդ երբ կը կարդար, ժամերով կը մնար գիրքին ու գրիչին հետ։ Ան ի՞նչ հանդարտութիւն էր, ամէն անգամ այս պահուն կը կրկնէր. «Տղաս կ'աղօթէ, տղաս կ'աղօթէ»։ Այլ եւս աղօթող չկար տունին մէջ, այդ աղօթքը տարբեր բան մը, հրաշք մըն էր տունը իր զուարթութիւնը պահած այդ օրերուն, երանութեան խորհուրդին պէս բան մը կար հոն, ամէն մէկ անկիւնը։ Այդ գիրքերուն գաղտնիքը, ժամանակին իր աղօթքին մէջ կը թրթռար՝ երբ իր տղան տունն էր։

Տիկին Հայկանուշ շատ լաւ կը հասկնար թէ ինչ տեսակ աղօթք մըն էր ան, ու ամէն հեղ երբ կը կրկնէր այդ բառերը, աղօթքին ամէնէն մօտերը խորհուրդը կը զգար, տեսակ մը աղօթք վերջապէս որ կը դրէ հոգին, կը տաքցնէ միտքը, ու ամէն հեղ երբ իր տղան կը սկսէր ընթերցանութիւնը, աղօթքի վայրկեաններուն ամփոփումը կը զգար, ու անոր նայած ատեն շրթունքները կ'երերային սրտէն եկող ձայներուն տակ, ճիշդ այնպէս՝ [illegible] պէս կ'աղօթէին մայրերը

Այդ օրերուն ինքն ալ իր տղուն հետ կը տաքնար, երբ ան կը գրէր կամ կը կարդար, ու չէր գիտեր ինչ հրաշալի դող մը կը հագնէր իր ոգին, անոր հրաշքին։

Հիմակ անցեալն էր որ կը շարունակէր երեւալ աւելի պայծառ՝ անձրեւէն ետք երեւցող երկինքներուն պէս։ Մանաւանդ երբ ինք դուրսայ կը հիւսէր պատուհանին առջեւ, տղան կը գրէր, կը կարդար, կը կենար տուն մը, կը կարդար բարձրաձայն իր գրածները, բառերը բերնին մէջ կ'երգէին գրեթէ, կը յիշէր որ իր շրթունքները բաց կը մնային այս վայրկեաններ, մայր մը ըլլալը կը զգար ու սրտանց կը կրկնէր

— Զաւակս ..

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(4) (Շար.)

ԴԱՏԱՒՈՐ ՓՈՒՆՍԻ որդին առջի օր հարցաքննուելով Սթավիսքիի յանձնաժողովին կողմէ, պնդեց թէ իր հայրը սպաննուած է։ Այս առթիւ նորէն ծանըր մեղադրանքներ ուղղեց նախկին վարչապետ Շոթանի եւ ընդհ. դատախազ Փռէսարի դէմ, որոնք ուժգնօրէն բողոքեցին։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԹԵՐԹԵՐԸ բուռն կերպով կը հերքեն արտասահմանի կարգ մը թերթերու հրատարակութիւնները, յայտարարելով թէ ոչ փողոցային կռիւներ ծագած են, ոչ ալ ուրիշ դէպքեր պատահած՝ Կիրովի սպանութեան առթիւ։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» ենթակոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին։

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Ա. Արծրունի։

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 21 Դեկտեմբեր, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Զարզարեան գրադարանը, 181 Cours Lafayette. Ներկայ պիտի ըլլայ Ընկ. Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻ։

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբի ժողովը այս Կիրակի։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՌՈՍՏՈՄ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Տեղի կ'ունենայ 22 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Vincennesի Salle de Fêteի ԳԵՂԵՑԻԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

27, Rue des Laitières

Métro: La Tourelle. Nationէն երկու կայարան անդին

Սրահը կը գտնուի՝ մէթրոյէն 50 քայլ հեռու։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԲԱԳՈՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆ

Պիէսի ներկայացում՝ **ՈՒՐԸ ԼԻՆԻ, ՆՈՒՐԸ ԼԻՆԻ**

Ջաւեշտը, ընկերակցութեամբ նուագի։ երկու ժամ անընդհատ ծիծաղ։

կէս գիշերէն վերջ կը նուագէ MARIO DELFIի Orchestre Argentinի մէկ մասը։

Զանազան անակնկալներ։ Հայկական պարեր։ Արտասանութիւն։

Ճոխ պիւֆէ, անհաւատալիօրէն աժան։

Բոլոր տոմսերը իրաւունք ունին բոմպօլայի

ՄՈՒՏՔ 6 ՖՐԱՆՔ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին,

ՔԱՖԷ տը լ'ԷՍԹԻ վերնայարկը. Վալանս

Կը խօսի ընկեր Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։ Մուտք՝ 1 ֆրանք։

ՀԱՆԴԷՍ - ԽՆՃՈՅՔ

Գուլվար Ցստօի «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի մասնաճիւղին կողմէ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Մատուռ-Մանկապարտէզի սրահին մէջ

կը խօսին՝ Հ. ՍԻՐԷՆԿԻՒԼԷԱՆ (Համազգայինի գործունէութեան մասին)

եւ ՏՈՔԹ. ԱՐՉՈՒԵԱՆ (Առողջապահութեան մասին)

Գեղարուեստական բաժին։

Համազգայինի անդամագրութիւնները փակուած են։ Յանձնուեն հաւանաբար ուղիղ հասցէով։ Դիմեն վարչութեան անդամներուն։ Հանդէսէն վերջ խնջոյք

ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. Խաչի Անիէռ Գոււա Քոլոնպի մասնաճիւղին կողմէ,

ի նպաստ տեղւոյն կարօտ ընտանիքներու

22 դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին։

Salle d'Escrimeի մէջ 140bis Avenue Argenteuil.

Կը նախագահէ՝ Պ. ԳԱՌՆԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ Տիկին ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

խմբերգ. մեներգ. արտասանութիւն՝ Պ. Պ. Պալատեանի, Ուզունեանի եւ Մատուրեանի կողմէ. Mme Buatti (ջութակ). Պալէթ երախաներու կողմէ. Թուրքէն Աւագեան (Թառ)։ կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր։ ընտիր ջազ-Պանտ (իտալացիներ)։

Մուտք՝ 5 եւ 3 ֆրանք։

Հաղ. միջոց. - Օթօպիւս CI իջնել Place Bourguignons, Անիէռ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Կ. Խ.-ի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ, 22 դեկտեմբեր, Շաբաթ գիշեր, ժամը 9էն մինչեւ լոյս։ 21, Boulevard Dugommier. Coliséeի շքեղ սրահներուն մէջ։

Բարեհաճ մասնակցութեամբ

Տիկին ՏՈՔ. ՄՕՐԷՆՕԻ եւ ՕՐ. ՄԱՆՈՒՇ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ

Բացման խօսք՝ *Տիկին ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ*

Պ. Պ. Ս. Չէօրէքճեան (ջութակ), Ժագ Կիւլպէնկեան (ջութակ), Վ. Յ. Վարդանեան (արտասանութիւն), Lydia Walter (ռուսական պար)

Հայկական եւ սպանիական պարեր Հայ Արենուշներու կողմէ

կը ներկայացուի գաւեշտ մը։ եւրոպ. պարեր։ Դիւրամատչելի պիւֆէ։

Մուտք *10* եւ 7.50 ֆրանք

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Փարիզի Հարաւային շրջանի «ՑԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ»

Միութեան կողմէ ի նպաստ իր վարժարանին։

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3էն 8

152, Route d'Orléansի (Վանվեօ) ծանօթ սրահին մէջ։

Նախագահ *Կ. Յ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ*, ղեկավար՝ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Երկսեռ աշակերտութիւնը կը ներկայացնէ երկու թատերախաղ

Ա. — ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԹԻՒՆ, *Բ.* — ԴԵՐԱՍԱՆԸ ԵՒ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ։

Խմբերգներ, արտասանութիւններ, կը նուագէ թառահար Գ. Յովհաննէսեան։

Դպրոցական հանդէսէն վերջ Վանվեօ-Քաշանի Յ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը կազմակերպած պիտի բաշխէ փոքրիկներուն։

Մուտք 3 ֆրանք

ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀՕՄԻ ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ 29 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Salle des Ingénieurs Civilsի շքեղ սրահներուն մէջ

19 Rue Blanche Մէթրօ՝ **Trinité**

Կը ներկայացուի ՍԱՄՈՒԷԼ (տրամ 3 արար)

(Հեղինակ՝ Միութեանս անդամներէն Պ. Վահան Քահմազեան)

մասնակցութեամբ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆի եւ միութեանս անդամներու։ Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր։ Առաջնակարգ Orhestre Jazz-Tango. ՄԻՇԷԼ ՍԱՀԱԿԵԱՆի։ Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ.

Մուտք այրերու՝ 10 ֆրանք, իսկ կիներու՝ 7.50։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Գավուքճեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ. 15, րիւ Ժան կուժոն տեղի կ'ունենայ Հոգեհանգիստ *ԳԷՈՐԳ ԳԱՎՈՒՔՃԵԱՆ*ի մահուան քառասունքին առթիւ

Կը հրաւիրուին ազգականներն ու բարեկամները

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Մարգրուհի Պարթեւեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Քիւրքճեան, Տէր եւ Տիկին Արշալ Պարթեւեան իր շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք թէ՛ անձամբ, կամ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնը յայտնել իրենց ամուսնոյն եւ հօր Պ. ՄԻՀՐԱՆ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի մահուան առթիւ։

17 Դեկտեմբեր, Սէն-Մօռ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մինասեան (Վալանս), Անդրեան (Պուէնոս Այրէս), Կարապետեան, Նաճարեան, Թէլոյեան, Յակոբեան ընտանիքները (Վալանս), շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց տիկնոջ, աղջկան, քրոջ, հարսին, քրոջ աղջկան եւ եղբօրաղջկան՝ Տիկին ԱՐՄԱՔՍԻ ԱՆԴՐՈՒԵԱՆի գաղնակսկիծ մահուան առթիւ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Իսիի մասնաճիւղի ժողովը, 22 դեկտեմբեր, Շաբաթ իրիկուն, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՑԻ եւ Երզ Հայրենակց Միութեան փարիզի մասնաճիւղը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները այս կիրակի երեկոյ ժամը 8ին 32, Ավրիւ Կռայլէն, Մէթրօ՝ Կռայլէն։ Ձեկոյց պատգամաւորներու։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Սիւրենի մասնաճիւղի ժողովը այս կիրակի. կէս օրէ վերջ ժամը 3ին կրթական միութեան սրահը։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— *Պաղուշի երգիչ Սէլյիմ Մերպա-պայօղ կը փնտռէ իր նախկին ընկերը՝* Քէմէնչիստ Թուրքէն, *լսող ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝* A. Ter-Akopoffի, 40, Rue des Dominicaines, Hôtel Casablanca, Marseille, France.

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

[illegible]

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ
22
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI
22 Décembre
1934

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ · 10e Année № 2694

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ԳԱՐԱՊԷԼԱ ՄԱԶԼԸՄԵԱՆ,,

o · o

Կ'ուզէինք այլ եւս բերան չառնել այս չարաբաստիկ մարդուն անունը: Ոչնչութիւն մը, որ չափէն աւելի զբաղեցուց մամուլը:

Պարագաները կը ստիպեն անգամ մը եւս խզել մեր համբերատար լռութիւնը:

Ցանուն հանրային բարոյականի, անհրաժեշտ է ապացուցանել թէ ի՛նչ կ'ըսէին, երէկ, այն մարդիկը որ այսօր պար բռնած են «գաւալլը» Մազլըմեանի բոլորտիքը, վրդովելով ամբողջ գաղութի մը խաղաղութիւնը եւ լըրձնելով անոր պատիւը:

Այս պարտականութիւնը կատարած ատեն, չպիտի դիմենք ո՛ր եւ է գաղտնակցական արխիւի

×

Ո՞վ է գործածեր այս արտայայտութիւնը,— «գարապէլա Մազլըմեան»:

Ծանօթացէք,— Պ. Գ. Բաբազեան, երբեմն փաստաբան, այսօր առեւտրական, քանիցս ատենապետ՝ Աթէնքի ազգ. վարչութեան, այսօր Մազլըմեանի կազմած ինքնակոչ վարչութեան ամէնէն գործօն անդամը եւ նոյն բրածոյ երկիւղածական անձնուէր պաշտպանը:

Այս երկերեւ երեւելին 1928 նոյեմբեր 24ին, Աթէնքի «Նոր Օր»ին մէջ հրատարակած է ջախջախիչ ամբաստանագիր մը՝ Մազլըմեանի դէմ:

«Նոր Օր» կրկին արտատպած է զայն, եւ մենք անոր վրայ է որ կը հիմնենք մեր «զրպարտութիւնները»:

Ի՞նչ կ'ըսէ գերյարգելին Գ. Բաբազեան, որ իրաւագէտ է, առեւտրական, գործարանատէր եւ արտօնատէրը՝ Աթէնքի հակադաշնակցական օրկանին՝ «Արամազդ»ի:

Ամբաստանագիրը գրուած է «Նոր Օր»ի երեք թիւերը (դեկտ. 14, 15 եւ 16), եւ մենք ամէնէն կարեւոր կէտերն է որ կ'ամփոփենք, իր հայերէնով —

1. «Հանրային դատաստանէն առաջին աւելի սարսափելի գանգատ պատճառներ ունի Նորին սրբազնութիւնը՝ Մազլըմեան արքեպիսկոպոսը»:

2 «Մազլըմեան սրբազանը սխալ է դատել, անդայման, անյաստաղ. պատւոյ առնական աղջիկ եւ իր ազգաւէտս ամբիւ ու անհամար արարքներուն հաշիւը տալ»:

3. «... Սրբազան մը որ աղքատին ու չքաւորին յատկացուած նպաստներ քմահաճօրէն իր եւ իր նմաններուն ստամոքսը պարարտացնելու ծառայեցուցած եւ մակարոյծ Դ...եանի մը միջոցաւ առանց բնկալագրի հարիւր հազար տրախմիներու մախուճէն զատ՝ մի ամն Շահօղէկեանի եւ հանրածանօթ Նայէեանի մ'ալ 75,000 տրախմիի խոշոր գումար մը գլպանելու պատճառ եղած է»:

4. «Սրբազան մը որ իր անվարչագիտութեան հետեւանօք յաչս ինքն կառավարութեան անվստահելի եւ իր պատճառաւ ալ հայ ժողովուրդն ալ անբաղձալի նկատել տուած է»:

6 «Սրբազան մը որ Հայաստանի կառավարութեան վստահութիւնն ալ չարաչար եւ իբր զէնք գործածելով ժողովուրդը ուղղակի շահագործած եւ շահագործող իր արբանեակները խրախուսելով Հայաստանի կառավարութեան բարեացակամութիւնը՝ յաչս ժողովուրդին կասկածելի դարձուցած է»:

7. «Սրբազան մը որ Լիփսզմայի ազգ. արկղէն հազարաւոր տրախմիներ կալ առող անվստահելի տարրերէ բաղկացած վեղծարար քաղաքականութիւն մը բեւեռելով զայն իր ախորժագործութիւններուն մէջ ճաշակելուած է»:

8. «Սրբազան մը որ ժողովրդեան կամքով կառավարութեան հաղորդելու համար իրմէ խնդրուած միջնորդութիւնը հազարաւոր տրախմիներով սակարկած է»:

9. «Սրբազան մը որ տակաւին ի հարկին հրապարակաւելիք զանազան եւ զարմանազան սողոնութիւններու անհամար շարքի մը տխուր դերակատարը եղած է».

10. (Ակնարկելով կուսակցական վէճերուն). «Բայց երբ քննենք դէպքերն ու դէմքերը եւ այս զզուելի հակամարտութիւններու եւ պայքարներու շարժառիթը, հոն ալ կը տեսնենք (մեր գարապէլա) Մազլըմեանի սեւ թաթը, խրախուսելով այդ պայքարները, իր վնասաբեր պաշտօնավարութիւնը պահելու համար»:

11. «Միամտաբար բաղձել կան թէ Մազլըմեան բլլալով գավալլը մարդ մը, եթէ իր շուրջը հաւաքուէին պատուաւոր անձնաւորութիւններ, կարող կ'ըլլային զինքը ուղղութեան բերելու. ասոնք չարաչար կը սխալին, քող որ պղէն գավալլը մարդ մը կարող չէ վարել ազգի մը ճակատագիրը. Բայց իրականութեան մէջ Մազլըմեան ոչ թէ գավալլը, այլ բառին բովանդակ առումով էթթիկան մարդ մ'է, որ յանդգնած է դատարկաբորտներու խմբակի մը ընկերակցութեամբ զործելու ազգային այնպիսի սնանք ոճիրներ ու անիրաւներ, որ երբ պարտադրուէր խզելու իր յարաբերութիւնները այս վերջիններու հետ, անոնք բլլալով անճկարագիր եւ անպատիւ թիփեր, պիտի փութային հրապարակելու Մազլըմեանի գաղտնիքները»:

Կը բաւէ՞: Եւ նկատի ունեցէք թէ այս բոլորը գրուած եւ տպուած են 1928 նոյ. 24ին, այսինքն՝ վեց տարի առաջ:

Ուրեմն, տակաւին բաց կը մնայ վերջին վեց տարիներու «գործակ ծառայութեանց»ը:

Այդ մասին ալ, բոլոր Դաշնակցականներէն աւելի լաւ գիտեն Մազլըմեանի այսօրուան փաստաբանները, եւ երբեմն թուղթերտութիւններ ալ բրած են ռամկավար կամ ուրիշ թերթերու մէջ:

Իսկ մեր գիտցածներէն յիշենք միայն մէկը,— այն յուշագիրը զոր վարչապետին մատոյց այս փիլոնաւոր բռչան, պահանջելով «ջախջախել» Դաշնակցութիւնը, իբրեւ ոճրագործ եւ մարդասպան: (1934 փետր.):

Այս բոլորէն վերջ, հարցում մը.

— Գ. Բաբազեան եւ միւսները մաս կը կազմե՞ն այն «դատարկաբորտ»ներու խմբակին, այն «անճկարագիր եւ անպատիւ թիփեր»ուն, որ այս «գարապէլա»յին առջեւն ինկած, «ոճիրք ոճիրներ եւ աւերներ» կը գործեն, տակաւին ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Կարեւոր խորհրդակցութիւն մը Հայ բանուորներու կացութեան մասին

Հինգշաբթի օր Հայ Տնտեսական Կեդրոնին մէջ, տեղի ունեցաւ ժողով մը նախագահութեամբ ծերակուտական եւ նախկին նախարար Ժիւստէն Կոտարի: Ներկայ էին Պ. Ժորժ Փիգօ (նախկին մարզպան Սուրիոյ եւ Կիլիկիոյ), Փուրպըվուայի քաղաքապետ եւ երեսփոխան Կրիզոն, Պ. Լօրան Պայի (17րդ թաղամասի քաղաքապետի օգնականը), Արեւելեան լեզուներու վարժարանի տնօրէնը, Նանսէնեան գրասենեակի Ֆր. ներկայացուցիչ Պ. Փան, Հայ յարանուանութեանց, Հայ Գաղթականաց գրասենեակներու, Բարեգործականի, Ֆր. Բանակի Հայ նախկին կամաւորներու, «Ցառաջ»ի եւ կարգ մը միութեանց ներկայացուցիչները: Պ. Խանդամեան բացատրեց Ֆրանսայի Հայերու ներկայ ծանր կացութիւնը,— բանուորներու արձակում, ինքնութեան թուղթերու փոփոխման առթիւ յարուցուած դժուարութիւններ, անգործներու նպաստի դադարեցում, արտաքսում եւայլն, եւ խնդրեց ներկայ Ֆրանսացի բարեկամներէն իրենց աջակցութիւնը՝ ստեղծելու համար տանելի պայմաններ: Պ. Ժորժ Փիգոյի առաջարկութեամբ որոշուեցաւ.— 1. Պատուիրակութիւն մը առաջնորդութեամբ Պ. Ժիւստէն Կոտարի դիմում կատարէ Ներքին նախարարութեան, մեղմացնելու համար օրէնքի խստութիւնները Հայերու հանդէպ.— 2. Տօնական օրերու առթիւ խնդրագրով դիմել պատկան իշխանութեանց, խնդրելով նաեւ՝ ինքնութեան թուղթերու անկանոնութեան պատճառաւ բանտարկուած կամ արտաքսման ենթակայ Հայերու վերաբերեալ խնդրագիր մը ստորագրեցին Պ. Պ. Ժիւստէն Կոտար, Ժորժ Փիգօ եւ երեսփոխան Կրիզոն.

° Այս առթիւ ժողովին ներկայացաւ երեք հոգինոց պատուիրակութիւն մը, յանուն Մարսէյլի գործաւորներու կոմիտէին, եւ տեղեկութիւններ հաղորդեց հայ բանուորներու կացութեան մասին: Պատուիրակութիւնը կազմած էր վիճակագրական մանրամասն պատկեր մը, որ կը ներկայացնէ ոչ միայն բանուորներու թիւն ու կացութիւնը, այլեւ Հայերու կատարած առեւտրական գործառնութիւնները, վճարած տուրքերը եւայլն:

ԶԻՆՈՎԻԵՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱ՞Ծ

Լոնտոնի թերթերը հետեւեալ լուրը կը հրատարակեն, դեկտեմբեր 20 թուականով.— Մոսկուայէն հասած հեռագրի մը համաձայն, այդ քաղաքին մէջ զրոյց կը շրջի թէ Զինովիեւ ձերբակալուած է: Խորհրդային իշխանութիւնը կը մերժէ հաստատել կամ հերքել այս տեղեկութիւնը: Զինովիեւ բուռն յարձակումներու կ'ենթարկուի Կիրովի սպանութենէն ի վեր (1 դեկտեմբեր), որովհետեւ մարդասպանը կը պատկանէր անոր կազմած ընդդիմադիր խմբակին: Ուրիշ անդամներ ալ մեղսակից կը համարուին:

ԿԱՐԵԼԻ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱ՞Յ ՓՐԿԵԼ ՍԻԹՐՕԷՆԸ

Պ. Անտրէ Սիթրօէն, համանուն հաստատութեան տնօրէնը, առեւտրական սնանկին ներկայացուց իր հաշուեկշիռը: Ինչպէս գրած էինք երէկ, անոր ընկերութիւնը միեւնոյն ատեն դիմած է վարչապետին: Կառավարութիւնը չուզեր պետական նպաստ յատկացնել, նկատի առնելով խորհրդարանին տրամադրութիւնները: Բայց միեւնոյն ատեն չի կրնար անտարբեր մնալ, որովհետեւ եթէ Սիթրօէն սնանկանայ, 16,000 բանուորներ աշխատանքէ պիտի զրկուին, աւելցնելով նպաստընկալներու թիւը:

Սիթրօէն ընկերութիւնը հաստատուած է 400 միլիոն ֆրանք դրամագլուխով, որուն 300 միլիոնը արձանագրուած է սակարանին մէջ, իբրեւ արժեթուղթ: Ցետոյ հանած է 250 միլիոն ֆրանքի պարտաթուղթ եւ ուրիշ գումարներ ալ ճարած է, համագումար՝ երկու միլիառ ֆրանք: Այս հաստատութիւնն է որ կը հայթայթէ Ֆրանսայի օթօներու արտադրութեան հարիւրին 35ը: Քանի մը տարիէ ի վեր դժուարութեանց մատնուած է: Վերջին տագնապը ծագեցաւ անցեալ փետրուարին, երբ Սիթրօէն չկրցաւ վճարել մուրհակները եւ գինեց դրամատուններու եւ ուրիշ հաստատութեանց աջակցութեան, նոր պայմանաժամ ստանալով: Այդ առթիւ մասնագէտներ նշանակուեցան, որոնք հաստատեցին թէ միայն գանձային տագնապ չէ եղածը, այլ հաստատութիւնը կը կարօտի ընդհանուր վերակազմութեան: Թերթերը կ'ըսեն թէ այդ վերակազմութիւնը չէ կատարուած եւ միայն ժամանակ շահուած է: Մինչ այս մինչ այն, մօտէն հետաքրքրուեցաւ եւ միջամտեց ձգախէժի ծանօթ հաստատութիւնը, Միշլէն, բայց չկրցաւ հիմնական դարման մը գտնել: Ընկերութեան 500 Ֆր.ի արժեթուղթը 82 ֆրանքի իջած էր սակարանին մէջ:

Բանակցութիւնները կը շարունակուին: Մասնագէտներ կ'ըսեն թէ 50 միլիոն ֆրանքի անմիջական օգնութիւն մը կրնայ փրկել հաստատութիւնը:

⁂ Երեսփ. ժողովի ընկերվարական խմբակցութիւնը որոշեց հարցաքննման ենթարկել աշխատանքի նախարարը, հասկնալու համար թէ կառավարութիւնը ինչ միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, որպէսզի ապահովուի ... ծական մեծ հաստատութեանց բանուորներուն աշխատանքի իրաւունքը:

Սիթրօէն «Օթօյի Նափոլէոնը» կը համարուի եւ Ֆրանսայի Ֆորտը: Իր ամէնէն զօրաւոր մրցակիցն է Ռընօ, որ կրկնապատիկ աւելի բանուոր ունի:

⁂ Վերջին լուրերու համաձայն, Սիթրօէն յաւելուածական ժամեր բանիլ կուտայ, լրացնելու համար վճարուած ինքնաշարժները: Կ'ըսուի թէ դեկտեմբեր 22էն մինչեւ յունուար 3 պիտի փակուի գործարանը, եւ մը գտնելու համար: Կարգ մը պահանջատէրներ կ'առաջարկեն ընկերութեան սնանկութիւնը յայտարարել, իսկ առեւտրական սենեակը կը վարանի:

Տասը թրքահայեր երեսփոխան պիտի ընտրուին

Թուրքիոյ ներքին գործավարութեան հասած տեղեկագիրները կը յայտնեն թէ երեսփ. ընտրութեանց պատրաստութիւնները ամէն կողմ լրանալու վրայ են: Երեսփ. թեկնածութեան համար կին թէ այր անհատներու կողմէ բազմաթիւ դիմումներ կ'ըլլան հալքի կեդրոնին: Նոր ժողովը 370 երեսփոխան պիտի ունենայ: Կը կարծուի թէ այս 370 երեսփոխաններէն 120 — 130 հոգին նոր դէմքեր պիտի ըլլան: Հալքը առանց աւելի կին թեկնածու չպիտի ներկայացնէ: Թեկնածու կիներ լեցուն տարիքով եւ երկրին յարգանքն ու սէր վայելող թուրք կիներ պիտի ըլլան:

»»» · · «««

24 ԱՆԳԼ. ՕԴԱՆԱՒԵՐ խուզարկութիւններ կատարելով Սուրիոյ անապատին վրայ, Թուլթայ՚ի ջրհորին մօտ գտան հոլանտական օդանաւի մը բեկորները: Այս օդանաւը Ամսթէրտամէն ճամբայ ելած էր դէպի Պաթավիա, 30,000 ծնունդի նամակներով, երբ կորսուեցաւ Պաղտատի եւ Փողտարի միջեւ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴՈ՛Ն, ՍԹԱԼԻՆ

●○○●

«Իւմանիթէ»ն երէկ վանմ ոճով ոդջոյն մը հրատարակած էր, հետեւեալ խորագրով.— «ՍԹԱԼԻ՛Ն, հպարտ ենք քու աշակերտներդ ըլլալով»:

Առի՞թը: Սթալին 55րդ տարին թեւակոխած է եւ փարիզեան շրջանի համայնավարները ժողով գումարելով, այդ ուղերձը քուէարկեր են:

Կը խոստովանիմ թէ քիչ անգամ կարդացած եմ այդքան խանդավառ սաղմոսերգութիւն:

Վախամ Մալէզեան կրնայ լաչակ մը կապել գլխուն եւ ողբալ, քանի որ լօրձնաշուրթն փառաբանութեան մրցանակն ալ առին իր ձեռքէն:

Քանի մը նախադասութիւններ, իբրեւ նմուշ խորհրդային դպրութեան.

— «Դուն մեր տենչերն ու յոյսերը կը մարմնացնես»:

— «Քու անունդ, Սթալին, նշանախօսք մըն է պայքարի եւ դրօշ մը յաղթանակի»:

— «Քու ղեկավարութեան տակ, 160 միլիոն բանուորներ եւ գիւղացիներ ընկերվարութիւնը կը կառուցանեն (կը կառուցեն՞) երկրի մը մէջ որ աշխարհ մըն է»:

— «Քու ղեկավարութեան տակ, խորհրդային Միութիւնը դարձած է այն երկիրը ուր կը ծաղկին կոլխոզները, ազատ գիւղական զանգուածներու բարօրութեան »:

— «Դուն Խ. Ս. Հ. Միութիւնը դարձուցիր միջնաբերդը խաղաղութեան, անառիկ ամրոցը համաշխարհային ընկերվարական յեղափոխութեան »:

—«Դո՛ւն, Սթալին, դուն Լէնինէն ձեռքէն առիր ընկերվարութեան պայքարին ղեկավարութիւնը: Դուն պաշտպանեցիր, զարգացուցիր, հարստացուցիր Մարքսի եւ Լէնինի գաղափարական ժառանգութիւնը»:

— «Դուն, Սթալին, քու պողպատահայ հաստատակամութեամբ եւ անողոք պայքարով ընդդէմ հակայեղափոխական թրոցքիականութեան ...

— «Լէնինի Ռուսաստանի ենկոմունիստական յեղափոխութեան առաջնորդեց աշխատաւորները: Դո՛ւն, Սթալին, զանոնք պիտի առաջնորդես դէպի յաղթանակ՝ ի սփիւռս աշխարհի»:

×

Անշուշտ չէք սպասեր որ վերէն վար թարգմանեմ երկու սիւնակը:

Այդ, ի՞նչպէս կ'ըսէին երէկ, աբեղաներու օրով.

— «Դո՛ւն, աստուածընտիր վեհափառ, միլիոնաւորներ դէպի երջանկութեան կ'առաջնորդես քու բարձր մակոնով ձեռքեր, քու հզօր իմացականութեամբ եւ իմաստուն ղեկավարութեամբ:

«Դուն, արքայ հզօր եւ ամենակալ, պարգեւիչ բարեաց եւ հայր ողորմած,

«Դո՛ւն, փառապանծ ժառանգ երջանկայիշատակ նախնեաց ...»:

Ի՞նչպէս կ'արտայայտուէին, այսօր, Իտալիոյ մէջ, որ հակառնեան է խորհրդային կարգուսարքին, իբրեւ ֆաշական.

— «Դուն, Տուչէ՛ (Առաջնորդ), արծիւ սաւառնաբեւ որ կ'առաջնորդես մեզ դէպի հռովմէական փառքերը.

«Դո՛ւն, անվեհեր եւ իմաստուն գեկավարը մեր ճակատագրին.

«Դո՛ւն, ոգի հայրենեաց ... »

Ի՞նչպէս կ'ուսուցանեն, նաեւ, Հիթլերական Գերմանիոյ մէջ, որ նոյնպէս հակայեղափոխական է եւ տրամագծօրէն հակառակ՝ խորհրդային իշխանութեան աշխարհահայեացքին.

— «Դո՛ւն, Ֆիւրէր (Առաջնորդ) բոլոր Գերմանացիներու.

«Դո՛ւն, մշտարթուն պահակ եւ բազուկ շանթարձակ.

«Դո՛ւն ես որ...»:

Իբրեւ հակայեղափոխական, ես չկրցայ զանազանել այս չորս օրինակներուն տարբերութեանց նրբութիւնը: Կրնայի՞ք օգնել ինծի...

ՎԱՀԷ

Ականաւոր Մառի մահը

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ դեկտեմբեր 20ին մեռած է ակադեմական Մառ, դեր-նախագահը գիտութեանց ակադեմիային, հռչակաւոր լեզուաբան եւ հնագէտ:

Հանգուցեալին կեանքը սերտօրէն կապուած է ոչ միայն արեւելեան, այլեւ հայկական բանասիրութեան, պատմութեան եւ լեզուագիտութեան հետ, եւ մենք առիթ պիտի ունենանք լայնօրէն ներկայացնելու իր կեանքն ու գործը: Վրացի էր եւ միջազգային հեղինակութիւն: Իր կեանքին մեծագոյն մասը անցուցած է Կովկասի մէջ, եւ յեղափոխութենէն վերջն էր որ հաստատուեցաւ Մոսկուա: Ունի բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ, որոնց մէկ մասը միայն թարգմանուած է հայերէնի:

Բազմանդամ Պատուիրակութեան մը դիմումը Մարսէյլի գործազուրկներուն համար

Մարսէյլի թերթերը կը գրեն թէ բազմանդամ պատուիրակութիւն մը, որուն կը մասնակցէին Աբբայ Սքօլարոի՝ նախագահ Սլաւ եւ Արեւելքցի գաղթականներու գրասենեակին, Պ. Թրիզոն՝ Աշխատանքի քրիստոնէական սակաբանէն, օտար լեգէոնի փոխադարձ օգնութեան ընկերութեան, փրկութեան բանակի, ռուս գաղթականներու եւ նախկին ռազմիկներու ներկայացուցիչները, Պ. Ցովիկեան եւն. նահանգապետին դիմած եւ խնդրած է ... հայ եւ ռուս գաղթականներու գործազրկութեան նպաստ: Նահանգապետը ունկնդրութեան ընդունեց աբբայ Սքօլարոին, որ դիտել տուաւ թէ միայն Մարսէյլի գործաւորները զրկուած կը մնան, մինչդեռ Ֆրանսայի միւս քաղաքներու մէջ վերահաստատուած է նախապէս ջնջուած նպաստը: Նահանգապետը մեծ բարեացակամութեամբ լսելով, խոստացած է իր կարելին ի գործ դնել նահանգային ժողովին մէջ, եւ առնել տալու համար նպաստի դադարման որոշումը

Ֆրանսայի նախկին ռազմիկները եւ Հիթլեր

Ֆրանսայի նախկին ռազմիկներու դաշնակցային միութեան երկու ներկայացուցիչները, Պ. Պ. Փիշօ եւ Ռանտու, Պերլին երթալով, ընդունուեցան Պ. Հիթլերի կողմէ: Տեսակցութեան ներկայ էր Պ. Հէս, կուսակցութեան վարիչը: Այս առթիւ հրատարակուած գերմանական զեկոյցը կ'ըսէ թէ խօսակցութիւնները պիտի շարունակուին Ֆրանսացի եւ գերման նախկին ռազմիկներուն միջեւ, ինչ որ բարենշան երեւոյթ մը կը համարուի:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ՝ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂԵՍՏԻՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ ԵՆ, վերջին 12 ամիսներու ընթացքին, 15,040 գերման Հրեաներ, միասին տանելով մէկ միլիոն Պաղեստինեան ոսկի:

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ վերջին մեծ պարգեւը, 2,500,000 ֆրանք, շահեցան Ֆէլիքս Փօթէնի 200 պաշտօնեաները: Իսկ ուրիշ կարեւոր պարգեւ մը շահեցան 30 հոգի: Լուսցարարուհի մը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք:

ՍԱՐ ՀԱՍԱՆ անգլիական եւ իտալական զինուորները: Ֆրանսական կառավարութիւնը 4000 անկողին տրամադրած է:— Անգլիացի զինուորներուն արգիլուեցաւ ամուսնանալ Սարի աղջիկներուն հետ:— Դեկտեմբեր 27էն սկսեալ անցագիր պիտի պահանջուի բոլոր օտարականներէն:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ Քրէտի Ֆոնսիէի դեկտեմբեր 15ի վիճակահանութեան մէջ 50,000ական ֆրանք շահեցան հետեւեալ երեք թիւերը.— 1886ի շրջաբերութենէն 351,080 թիւը, 1903էն 542,429 եւ 1911էն 145,970 թիւերը:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԻՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԹՈՒՐՔ ՆՈՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Գիրերու յեղափոխութիւն Ցեռոյ, նոյնքան վճռականօրէն, լեզուի յեղափոխութիւն։

Գրականութեա՞ն յեղափոխութիւն մը։

Կա՞յ։

Վառնգի, Ֆէմալ Աթաթիւրքէն շատ առաջ, Ապտուլլահ Ճէվտէթն էր որ, Եւրոպայի մէջ, «յեղափոխականաց»-մանց դրօշը պարզած, լատին տառերու փորձն ըրաւ։ Անկէ յետոյ, Մէհմէտ Էմին Թուրքերէն — ժողովրդական բանաստեղծութիւն է փորձած։ Ցիշենք եւ Ահմէտ Միտհատը որ լեզուական խնդրին մէջ տեղականը առաջ կը քշէր։

Հիմա որ այլ եւս ամբողջ երկիրը յետուականօրէն յեղափոխականացման ու ժողովուրդին եւ գրականութեան միջեւ պատնէշը քանդուած սէտոք է համարել, կա՞յ նաեւ գրականութեան յեղափոխութիւն մը։ Եւ, եթէ այո, ի՞նչ դէմքեր ու ի՞նչ յատկանիշներ կամ ձգտումներ ունի ան։

Գրականութիւնը, ամէն բանէ առաջ, հաւաքական գործ մըն է։ Ընկերութիւնը ուր որ երթայ, հոն կ'երթայ եւ' գրականութիւնը։

Անկարելի է ուրանալ, որ Թուրք գրականութիւնը Թարմութիւն մը ցոյց կուտայ։

Ան, իր նոր էջերուն մէջ, բոլորովին Թօթափած է Թանզիմաթի եւ Տիվանի յատուկ ծանրութիւնն ու Թանձրութիւնը։ Ունի նոր դէմքեր,— վիպողներ եւ բանաստեղծներ։ Նաեւ Թատերագիրներ։

«Յառաջ»ի մէջ փորձ մը պիտի ընեմ խօսելու այդ դէմքերու մասին, թէեւ չունիմ բոլոր հնարաւորութիւնները։

×

Թուրք արձակը։

Անտարակոյս, շատ Թրքացած է ան։ Եւ, կարելի է ըսել, գրականութեան մէջ աւելի շատ՝ քան ուրիշ որ եւ է ճիւղի մէջ։ Որովհետեւ, նախ, հանրութեան մատչելի գրականութիւն մը ընելու ցանկութիւնը աւելի քան երբեք վառած է, 8—10 տարիէ ի վեր, Թուրք գրողները։ Եւ, երկրորդ, գրականութիւնը այն ճիւղն է ուր Բէրմինոլոժի չկայ, որ գրողը ստիպուի մնալ անոր շրջանակին մէջ։

Թուրք արձակը նաեւ պարզացած է։ Դժբախտաբար անհնար է ինծ օրինակներ մէջ բերել։ Պէտք ալ չկայ։ Կարելի է ըսել որ այսօրուան Թուրք գրողներէն մեծ մասը հասկնալի է ժողովուրդին։

Գրողները։ Զանոնք հարկ է երկու մասի բաժնել,— հին գրողները եւ նորերը։ Անշուշտ, հինի ու նորի խնդիրը իր վիճելի ձեւին տակ նկատի չունիմ։ Ըստ իս, մեր մէջ եւս, աւելորդ ժամավաճառութիւն է այդ մասին խօսիլ։ Դրականութիւնները իրենց շրջանները ունին ամէն մէկ ժողովուրդի մէջ։ Այդ շրջանները կուգան գլուխներով կամ դէմքերով։ Թուրքերն ալ ունեցան, ասկէ առաջ, իրենց «Էտէպիյաթը Ճէտիտէ»ն եւն.։

Հին ըսելով կ'ուզեմ մատնանշել այն գրողները որոնք յեղափոխութենէն առաջ արդէն իսկ գրագէտ անուն ունէին ու դեռ կը շարունակեն գրել։

Նորը ուրեմն, կ'ըլլայ յեղափոխական շրջանին մէջ։ Անոնց մէջ եւս, ինչպէս եւ մեր մէջ, կան «հին»եր որոնց գրականութիւնը նորութիւն կը բերէ (Եագուպ Գատրի, օրինակ), ու կան նորեր որոնք հին լարերու վրայ կը նուագեն։

Նոր Թուրք գրականութիւնը երկու գլխաւոր գծերն ունի այժմ,— գիրք եւ Թերթ։

Գրողները, գրեթէ մեծ մասով, նախ Թերթերու մէջ կուտան իրենց գործերը, յետոյ զանոնք ամփոփելու համար։

Թերթ չկայ, որ իր պատմուածներու բաժինը չունենայ։

Ուշագրաւ է, որ, այս կերպով, բաւական «զարգացաւ» — եթէ կարելի է այսպէս ըսել — Թերթային գրականութիւնը։

Օրինակ, Ազգամ, Ճիւմհուրիէթ, Միլլիէթ կամ Գուրուն (Վագըթ), իրենց ամէնօրեայ պատմուածքները ունին։ Այդ բոլոր պատմուածքները առնուած են տեղական Թրքական կեանքէն։ Կամ գաւառական կեանքէն։ Առօրեայ դէպքեր, տիպարներ, խնդիրներ։ Ցաճախ՝ միեւնոյն գրողն է որ ամէն օր նոր պատմուածք մը ունի։

Ի հարկէ, այս պարագային, գրականութիւնը նուազ թծախնդիր է իր «գինուորեայն» հանդէպ։ Այդ խումբին մաս կը կազմեն, սակայն, տաղանդաւորներ ալ։ Օրինակ Մահմուտ Եսարի մը որ անսեթեւեթ ոճ մը, ընելու բնական ձեւ մը, քանի մը առողջ կամ բառով տիպարներ ստեղծելու շնորհք ունի, այդպիսի պատմուածքներ կը հասցնէ շատ յաճախ։ Նոյնը եւ ուրիշներ։ Պատճառը այն է որ մեծ մասը իրենց կեանքը կապած են գրչին։ Ձեռ ըսեր՝ գրականութեան, որովհետեւ կան շատեր որոնք խմբագիր են, լրաբեր, քրոնիկագիր եւն.։

Լրագիրներու մէջ երեւցած գործերուն մեծ մասը, ուրեմն, գրական արժէքներ չունին։ Մանաւանդ պատմուածքները։

Թուրքիոյ մէջ, յաղթանակէն վերջ, ծայր առաւ նաեւ, յուշերու շարք մը։ Պատերազմէն, ազատագրական շրջանէն եւն.։

Անոնց մասին չարժեր խօսիլ, անշուշտ։

Ցիշեալ ձեւի պատմուածքներ կը ստորագրեն, ընդհանրապէս, Մ. Թուրհան, Վա-Նու (Վալա Նուրէտտին), որ ուրիշ արժանիքներ ալ ունի, Էթհէմ Իզզէթ (վիպող մը), Հասան Նալի, Պիւրհան Իւմիտ, Պիւրհան Ճահիտ եւն.։ Կան եւ քանի մը կին գրողներ։

Նորերէն տաղանդաւոր ու յայտնի դէմք մըն է Ռէշատ Նուրին։ Իր «Ցախարիկ»ը Թարգմանուեցաւ հայերէնի։ Ու խօսուեցաւ իր մասին։ Ձեռբեր ամէն անգամ եւ ամէն տեղ։ Բայց ինչ որ կուտայ՝ ընտիր ու արուեստի շունչով է։ Վերջերս հրատարակեց «Հոգնի ճիւղեր» վէպը։

Էթհէմ Իզզէթ վիպագիր մըն է։ Իր մէկ գործը՝ «Արցունքներ», բաւական խօսեցնել տուաւ։ Բաւական երկար վէպ է։ Իր երկարութիւնը արդիւնք է կրկնութիւններու։ Ըսելու նոր ձեւեր փորձած է։ Օրինակ մը (էջ 390էն).—

«Շուարեցան։

Նախ՝ կ'ընթադրէին.

— Վէ՛պ!

Կ'ըսէին

— Սովէցուցեր են։

Կ'ըսէին

— Փաստաբանի խարդախութիւններ,

Կ'ըսէին», եւն.։

Գրելու այս ձեւը ոչինչ կ'աւելցնէ գործին վրայ։ Վէպը առնուազն կէսի կ'իջնէ, եթէ այդ կրկնութիւնները վերցնենք։ Ու կը շահի գործն ալ, գրողն ալ։ Իր գլխաւոր հերոսը Զամուր Բուհին է։ Այլ եւ այլ տիպարներ գիտէ ընտելացնել ընթերցողին հետ։ Զամուր Բուհին նախկին արտաքին նախարարութեան ծածկագրային բաժնի տնօրէն մըն է ու իջած է մինչեւ կալաթայի գինետունները Թափառող Զամուր Բուհիի վիճակին։ Բայց, իրապաշտ գործ մը չէ իր վէպը։ Ան հասարակ էթհէմ Իզզէթ իրապաշտ մը չէ։ Իր գործին մէջ անհասկնալի է նաեւ այն պարագան որ հերոսը իր ամբողջ կեանքը կը պատմէ, մէկ նիստի մէջ, գաւառօրէն։ Իսկ այդ կեանքը, ինչպէս ըսի, շուրջ 400 էջ է։

Ան ունի նաեւ «Այրուելիք դիրքը», «Միրոյ արեւին փայլերը» եւն. անուն ուրիշ գործեր։

Իր ոճը, ընդհանրապէս, շատ սահուն ու պատկերաւոր է։ Է. Իզզէթ ունի նաեւ ուրիշ առաւելութիւն մը։ «Ատափ Թասիռնը» հոտ չունի։ Բան մը, որ, ձեւի, յղացումի ու գնացքի տեսակէտէն շատ մը Թուրք նոր գրողներու քով ի յայտ կուգայ։

Մահմուտ Եսարի։ Ահա արժէքաւոր գրող մը եւս։ Ունի քանի մը հրատարակութիւններ։ Վիպագիր մըն է։ Թէեւ բազմաթիւ պատմուածքներ ալ ստորագրած։ Իր լաւագոյն գործերէն է «Սու սինէքլէրի» վէպը։ Իրապաշտ է Եսարին։ Իր այս գործը, կարելի է ըսել, վերջին տարիներու Թուրք վէպերու լաւագոյններէն մին կը նկատուի։ Իր տիպարները միշտ կենդանի են, բնական, միսով ու ոսկորով։ Ան մանաւորապէս ցոյց կուտայ նորահաս երիտասարդութեան ծիծաղելի ու թերի կողմերը։ Իր այս վէպին գլխաւոր հերոսուհին է Սապիհէ,— աղքատ, ուսումը կիսով աւարտած, չարժանկարի սիրահար ըլլալուն բաւական մեծ պատրանքներու ետեւէ ինկած։ Սապիհէի մայրն ու մեծ մայրը — հին օսմանեան մտայնութեամբ կիներ են։ Տիպեր, որոնք կատարեալ յաջողութեամբ են տրուած։ Սապիհէի ընկերուհին՝ Նուրան՝ հարուստ ու իրեն նման։ Ուրիշներ՝ Միւրատէ եւ Սէյֆէր՝ նոյն ուղիով։ «Փառվրնիւս» վաճառական մը եւ իր աղջիկը։ Եւ երիտասարդներ։ Ու այս բոլորը՝ դէմ առ դէմ դրուած ուրիշ խումբի մը հետ։ Հին ու նոր Թուրքերու խառն մթնոլորտ մը։ Մտայնութեանց ու բարքերու բախում։

Ահա Թուրհան Թահիրը— «Ան իր ձեռքերը խօթած բաճկոնակին ծոցն գրպաններուն մէջ, ծունկերը կը կոտրէ, կիսակօշիկներուն կամ գիթերը եւ կամ կրունկները կը բարձրացնէ ու յետոյ գետին կը զարնէ, ... երեւակայական երաժշտութեան մը չեչտ կուտայ.

— Այս ձմրան մաչերուն ու պզտիկ տիոյեաններուն հետեւեցայ ... իրապէս շատ զաւեսափոնէր եղաւ։ Շատ «Փրէքանթէ» չեմ կրնար ըսել չարժանկարները։ Ձեզ «աթատրիժն» ալ չտեսայ։ Ահա կը սկսի ծովային եզանակը, Նուրան հանըմ ... Այս տարի անպատճառ պիտի մասնակցիմ մրցումներուն։ «Փատտէյլ պոսթով ագրէսիոնի սկսած եմ ...» (էջ 49)։

Նիւթը։ Խումբ մը երիտասարդներ վրան չարած են Գոսթանճըի մէջ՝ մարզանք ընելու համար։ Անոնց կ'ընկերակցին նաեւ երիտասարդ աղջիկներ։ Իրենց հետ է եւ կին մը։ Եւ ահա ծայր կուտայ խայտառակութիւնը։ Սապիհէ եւ Նուրան յուսախաբ են ու ազդուած։ Ի վերջոյ, բոլոր պատրանքները կը ցնդին։ Սապիհէ չարժանկարի դանապանի մը հետ կ'ամուսնանայ, Թշուառութեան։ Ուրիշ աղջիկ մը հոմանուհի կը դառնայ։

Եւ ահա, այս օրիորդները, «Սու սինէքլէրի» նման մէկ օրուան Թրթռիկներէ վերջ կը նուաղին՝ կ'իյնան։

Հեղինակը վերջաւորութեան կ'ըսէ. — «Մութէն լոյսին եկեր էին։ Իրենց երեւակայութենէն տարբեր գոյն ու լոյս չտեսած կրկին իրենց խաւարին վերադարձան»։

Մ. Եսարիի մէկ յաջող գործն է նաեւ «Պարտէզին մէջ վարդ մը բացուեցաւ» վէպը։ Նիւթը Թուրք մթնոլորտէն առնուած է։ Կենդանի ու տեղացի տիպարներ։ Բնականութիւն մը՝ գրքին սկիզբէն մինչեւ վերջ։ Ու քանի մը տիպարներով։

Նիւթը։ Երկու եղբայրներ։ Մէկը այրի, գրագէտ մը։ Միւսը՝ ժառանգով ապրող ու դիւրաւ կիներ ունենալու վարժուած։ Գրագէտը, իր կեանքի աշունին, իր մէկ վէպին հերոսուհին կ'ուզէ ընել ծանօթ աղջիկ մը։ Եւ «իր պարտէզին մէջ վարդ մը կը բացուի»։ Եղբայրը եւս տարուած է աղջիկով։ Ու, ժառանգորդի հոգեբանութեամբ, կը կարծէ թէ դիւրաւ կ'ունենայ զայն։ Կը սխալի, սակայն։ Ու կ'անհրկի անոր առջեւ։ Նոյն իսկ կը կաշկանդուի։ Գրագէտին տղան կը սիրէ ուրիշ աղջիկ մը։ Հայրը կը կուրնայ։ Իր տղուն տուն կուտայ վէպը։ Իսկ տղան հերոսուհին կը նմանցնէ իր սիրուհիին։ Ու եղերական վախճան մը կ'ունենան։

Այս վէպին մէջ ալ Թատերագիր Եսարին երեւան կուգայ։ Անվերջ խօսակցութիւն

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Հ. Կ. Խաչի վաճառքը

Այս ամսու 22, 23, 24ին, Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի մասնաճիւղը իր բարենպատակ վաճառքն ունի։

Նախորդ տարիներու պէս, մեր խաչուհիները այս անգամ ալ հաւաքած են ճոխ մթերք, կազմած են բազմակողմանի ծրագիր՝ օգտակարը հաճելիին հետ ներդաշնակելու համար։

Օգտակարը այն է որ այդ երեք օրերու ընթացքին ձեր տան համար պէտք եղած բոլոր գնումները, ձեր տօնական նուէրները — եթէ դրամ եւ սիրտ ունիք նուէր ընելու — կարող էք ընել Խաչուհիներու Պազարէն ոչ աւելի սուղ քան մասնաւոր խանութպաններէ, եւ ձեր գնումներէն գոյացած ամբողջ դրամը կը յատկացուի Կարմիր Խաչի նպատակներուն։

Հայ Կարմիր Խաչի նպատակները յայտնի են բոլորին.—

Հայը Հայ պահել գաղութներու մէջ։

Հայը Հայ պահել Հայաստանի համար։

Հայը Հայ պահել՝ մարմնով եւ հոգիով առողջ ու զուարթ։

Օգնել կարօտ հայրենակիցին, հիւանդին, բազմանդամ ընտանիքներուն, նեղութեան մէջ գտնուող մայրերուն ու երախաներուն։

Ոյժ տալ նոր սերունդի մայրենի դաստիարակութեան

Զարկ տալ հայ կնոջ հանրային գիտակցութեան եւ ինքնագործունէութեան։

Այս ուղղութեամբ ալ կ'ընթանայ Կարմիր Խաչուհիներու աշխատանքը։

Փարիզի մասնաճիւղը՝ օրինակ։

Ահա երկու տարի է, դարմանատուն կը պահէ Իսի-լէ-Մուլինոյի գործաւորական շրջանին մէջ։ Շաբաթը մէկ անգամ հայ բժիշկ մը հիւանդներ կ'ընդունի ու ձրի դեղ կուտայ անոնց։ Ամիսը հարիւրէն աւելի հիւանդներ կ'այցելեն դարմանատուն, որու ամսական ծախքը, շուրջ 600 ֆրանք, կը հոգայ Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը։ Պազարէն գոյացած դրամին մեծ մասը այս դարմանատան պիտի յատկացուի։

Բացի այդ Փարիզի մասնաճիւղը նիւթական օգնութիւն կը հասցնէ հիւանդներու եւ բազմանդամ ընտանիքներու, ամառը տկարակազմ երեխաներ ղրկած է օդափոխութեան։

Փարիզի մասնաճիւղի գործունէութիւնը ունի եւ բարոյական կողմ. ան կը կազմակերպէ դասախօսութիւններ, զրոյցներ, թէյասեղաններ, մանկական հանդէսներ, եւ այլ կարգի հաւաքոյթներ, որով ինքնագործունէութեան կը վարժեցնէ հայ կինը, բարոյական կապ կը ստեղծէ հայ կիներու միջեւ։

Արժէքաւո՞ր գործ է այս։ — Անշուշտ։ Խաչուհիներու Պազարէն գնումներ ընելով՝ կ'օգնէք անոնց գործին, առանց որ եւ է վնաս հասցնելու ձեզ։

Ըսինք՝ օգտակար եւ հաճելի. Հաճելին ալ այս է, որ Կ. Խաչի Պազարը բարեկամական հանդիպումներու վայր է, ընտանի միջավայր մը, ուր կարելի է տեսնուիլ ծանօթներու հետ, վայելել պիւֆէի ամէն տեսակ բարիքները, լսել հայկական խօսք, երգ ու նուագ, մէկ խօսքով հաճելի ժամանակ անցընել տաքուկ մթնոլորտի մը մէջ։

Ահա թէ ինչու ամէն մարդ գոնէ մէկ անգամ պէտք է այցելէ Կարմիր Խաչի Պազարը։ Կարելի է այդ երեք օրը սրճարան չերթալ, սինեմա չերթալ, մարշէ չերթալ, բարեկամի այցելութեան չերթալ։

Այդ երեք օրը անպատճառ պէտք է այցելել Հայ Կարմիր Խաչի վաճառքը.

Ամէն գնում հոն ընել։

Ժամանակը հոն անցընել։

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԿԱՂԱՆԴ Է, ԳԻՏԵՆՔ ՈՐ ԲՈԼՈՐԴ ԱԼ ԳՆՈՒՄՆԵՐ ՈՒՆԻՔ ԸՆԵԼԻՔ, ՄԻ ՏԱՏԱՄՍԻՔ. ԱՆՊԱՏՃԱՌ ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԵԾ ՊԱԶԱՐԸ։

×

ՆՈՅՆ ԻՍԿ ՁԵՐ ՕՐԱԿԱՆ, ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԳՆՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԿՐՆԱՔ ԱՆՎԱՐԱՆ ԴԻՄԵԼ ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱԶԱՐԸ, ՄԱՆԱՒԱՆԴ ՈՐ ՁԵՐ ԼՈՒՄԱՆ ՊԻՏԻ ԾԱՌԱՅԷ ՀԻՒԱՆԴԻ ՄԸ, ԹՇՈՒԱՌԻ ՄԸ ԿԱՄ ԱՆՍՆՈՒՆԴ ՄԱՆՈՒԿԻ ՄԸ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

Թուրքիան կը փառաբանուի Ֆրանսերէն.— «Գայլանները 1934» յօդուածաշարքը գիրքի վերածուած.— «Իմաքէթխանէ»ի մասնաճիւղի հաշիւ

Թուրքն ու Թուրքիան նորէն սկսան փառաբանուիլ, այլ այն չափազանցօրէն ու այնքան անտեղի կերպով։

Փա՛ռք Աստուծոյ, քիչ չէ Թիւը այն ուշացած հիացողներուն, որոնք իրարու կը յաջորդեն բեմերու վրայ ու մամուլի մէջ, իրենց «խանդավառ սքանչացումը» յայտնելու համար «Թուրք երիտասարդ հանրապետութեան» եւ անոր «խիզախ ու յառաջատես պետ» Քէմալին։

Կարծես մրցումի ելած ըլլային իրարու հետ, թէ ո՞վ պիտի կոտրէր լորձնաշուրթն փառաբանութեան մրցանիշը։

Ինչպէս գրած էի քանի մը ամիս առաջ, «Յառաջ»ի մէջ, «Փիէր Լոթիի հետքերուն վրայ» յօդուածաշարքով, Մարսէյլի Առեւտրական Սենեակի պատուիրակութեան պետ, Պ. Ֆէլիքս Փրաքսի Պոլիս ժամանումով Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ անկիւնադարձ մը բացուեցաւ։

Եւ այս իրողութիւնը խոստացած էր արդէն նոյն ինքն Ֆէլիքս Փրաքս, «Գայլանները 1934»ի հեղինակ Լէօն Գանքալ եւ լրագրող մը՝ Լուի Սալարէն։

Ահա ճիշդ այդ օրուընէ սկսեալ, առաւելապէս Մարսէյլը, իր առեւտրական սենեակով, դարձաւ իրապէս թրքական քարոզչութեան գլխաւոր բեմերէն մէկը։

Այսպէս, «Աշխարհագրական Ընկերութիւնը» Առեւտրական Սենեակի պալատին մէջ սարքած էր հրապարակային բանախօսութիւն մը։

Խօսողն էր Պ. Տրնիս Շամպօն, անդամ այն պատուիրակութեան որ անցեալ մայիսին այցելած էր Թուրքիա։

Նիւթը առաւելապէս ճամբորդական տպաւորութիւններ էին։ Սակայն, կարելի՞ բան էր, առանց դովքը հիւսելու Քէմալին ու քէմալականութեան, վերջացնել ճառը։

Բանախօսը մէկիկ մէկիկ վեր հանելով Պոլսոյ մէջ իրենց եղած պատիւները, հիւրասիրութիւնը, խնջոյքներն ու ցոյցերը,— եւ մենք գիտենք թէ որքան վարպետ են Թուրքերը այս գետնի վրայ — կը բացագանչէ.

— «Մուսթաֆա Քէմալ, զօրաւոր եւ յառաջատես պետը Թուրք երիտասարդ հանրապետութեան, կատարեց այնպիսի դեր մը, որով այսօր Թուրքիան դրուած է պատուաւոր տեղ մը ազգութեանց մէջ»։

Պ. բանախօսը չմոռցաւ յիշել թէ չափազանց ախոյժութեամբ բաժնուած է Թուրքիայէն։ Եւ աւելցուց թէ Պոլսոյ Թուրք առեւտրական սենեակին պատուիրակութիւն մը մօտ ատենէն պիտի այցելէ Մարսէյլ։

Սափերէ վերջ, խօսեցան նաեւ Պ. Մասօն, Ֆէլիքս Փրաքս, իրենց «հիացումը» անգամ մը եւս յայտնելու համար «երիտասարդ Թուրք հանրապետութեան»...

Եւ լորձնաշուրթն փառաբանութեան այս ցուցադրութեան կը մասնակցէր Թուրք հիւպատոսը — ինչպէս գրեցին տեղական թերթերը։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (15)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱԳԳԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

»»» · · «««

«Այս պատմութեանց ամբողջովին չինծու ըլլալուն ուրիշ մէկ ապացոյցն ալ այն էր որ, մինչեւ այդ ատեն, Ապտիւլ Համիտի կայսերական գահակալութեան արժանացած էին իր հաւատարիմներուն կողմէ Մեծ Եպարքոսին հասցուած վիրաւորանքները։ «Կայսերական հաւատարիմ»ներու չարքին պաշտպանողները կրնային եպարքոսը, ապարապէտը, նոյն իսկ պալատական մեծամեծները անարգել՝ առանց պատժուելու։ Այս պատճառով, Եւրոպա գտնուող օսմանցի ազատականները կը խուսափէին Սինապեան կոչուած մարդուէն, նոյն իսկ եթէ իրականութիւն եղած ըլլար, անոր «կայսերական դաւրոյթին» ենթարկուած ըլլալը։

Այս միջոցին, Տիրան Քէլէկեան էֆէնտիէն Տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյին հասած լուրերուն մէջ, Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշայի հիմնական վիճակի մասին չափազանց աննպաստ տեղեկութիւններ կային։ Փաշային պարտքը ութսուն հազար եգիպտական ոսկիի հասած էր։ Փաշային կացութիւնը փրկելու համար, Տիրան Քէլէկեան էֆէնտի զայն չահագրգռած էր Սուլտանի ոսկիի հանքով։ Այս մասին հետեւեալը կը գրէր Տիրան Քէլէկեան էֆ.

— «Հանքին քննութիւնները առաջ կը տարուին։ Ստացուած տեղեկութիւնները յուսատու են։ Եթէ այս խնդիրը սպասուած արդիւնքը տայ, հիմնական կացութիւնը կրնայ բարւոքել։ Թէեւ հանքին գիտական քննութիւնները հազիւ երկու տարիէն կրնան լրանալ, այսուհանդերձ եթէ գործը յուրջ հանդամանք ստանայ, այսօրուան մտահոգութիւնները կրնան փարատիլ»։

Կը նշանակէ որ, Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշային դրամը ջուրը քաչելէն եւ Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիի հետ եղած կապն ու յարաբերութիւնները կորսնցնելէն յետոյ, այլ եւս ամէն յոյս Սուլտանի ոսկիի հանքին կապուած էր։ Այս յոյսն ալ թերեւս երկու տարի յետոյ կրնար իրականանալ։

Տիրան Քէլէկեան էֆ. գիտէր որ Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշա մօտերս Փարիզ պիտի երթար։ Այս պատճառաւ անոր Փարիզ բնակութեան միջոցին կատարուելիք գործերուն մասին Տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյին թելադրանքներ ուղղելէ չէր դադրեր եւ կ'ըսէր

— «Փաշան մինչեւ 20—25 օր Եւրոպա պիտի մեկնի։ Ես ալ, փաշայէն քիչ յետոյ, այս ամառ քեզ ողջագուրելու կարելիութիւնները ստեղծած եմ։ Այս բոլորը, բնականաբար, գաղտնի կը գրեմ քեզի։ Այս նամակովս կուզեմ խնդրել քեզմէ, որպէսզի հոն գործերը քու այժմ գտած պէտք է կառավարէք։ Փաշային նկարագիրը կը ճանչնաք։ Առոր անոր խօսքերէն շուարած կը տարուի։ Հետեւաբար եւ ձեր միջեւ անդի ունեցող գաղտնի յարաբերութեանց մասին պէտք է ըլլալ չափազանց զգոյշ։ Նոյն զգուշութիւնը անհրաժեշտ է նաեւ ձեր եւ կուսակցութեան յարաբերութեանց մասին։ Որովհետեւ փաշան Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութեան կապուիլ չուզեր, եւ պիտի պնդէ իր նախագահական թեկնածութեան մասին։

Ինչ որ է, առանց դաւաճանելու մեր դաւանած սկզբունքներուն եւ գաղափարին, դժբախտութեան նոյն օրերուն մեր ապրուստի մտահոգութիւններն ալ նկատի առնելու հարկադրանքին առջեւ կը գտնուինք։ Այս պատճառաւ ստիպուած ենք խոհեմութեամբ շարժիլ եւ գաղտնապահութիւնը ձեռքէ չձգել։ Թէեւ հոն գտնուող մեր ընկերները բոլորն ալ պատուաւոր անձեր են, բայց առանց միջեւ գաղտնապահութեան չափն ու ամենադոյզն անզգուշութեան մը մեծ վնասներ պատճառելը չգիտցողներ ալ կրնան գտնուիլ։ Ձեր անձնական յարաբերութեանց շնորհիւ, այժմէն իսկ կրնաք ապահովել մասնաւոր զգուշութիւններ։ Որովհետեւ անոնք մասամբ անկախ են, իսկ մենք չենք կրնար անկախ նկատուիլ՝ պատուախնդրութեան փորձանքէն ձգուած։

Հետեւաբար ձեզի կը Թողում գործերուն այս ամառ լաւ ընթացք մը առնելու ու պաղութեան չմատնուիլը։ Առանց իրարանցումի, այսինքն առանց տեղի տալու անպէտ եւ անօգուտ խօսքերու, անհրաժեշտ է այժմէն իսկ պատրաստել գետինը։ Ըսել կ'ուզեմ որ, ձեր գործերը, իմ գործերս փափուքուած վիճակին պէտք է բերել։ Եթէ անհրաժեշտ կը գտնէք, կրնաք Սէզայի պէյին խօսիլ այս մասին։

Կարելի եղա՞ւ կարգադրութիւն մը ընել Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիի հարցի մասին։ Նիւթական շատ անձուկ վիճակի մը մատնուած եմ հոս։ Կը սպասեմ ձեր ցուցմունքներուն»։

Ինչպէս կը տեսնուի, Տիրան Քէլէկեան էֆ. եւ Տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ՝ Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշային չէին զգացներ թէ իրարու հետ թղթակցութիւն կը պահեն։ Նոյն իսկ փաշան չէր գիտեր որ, Փարիզի Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութեան ու Տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ սերտ յարաբերութեան մէջ են իրարու հետ։ Փաշան կուսակցութեան նախագահ ըլլալ կ'ուզէր, իսկ կուսակցութիւնը կը մերժէր։ Եթէ փաշան իմանար, որ Տոքթէօրը կարեւոր դեր մը կը խաղայ կուսակցութեան մէջ, կասկած չկար որ Տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյին սահմանած հինգ հարիւր ֆրանք ամսաթոշակը անմիջապէս պիտի դադրեցնէր։ Տիրան Քէլէկեան էֆէնտիի նամակներուն մէջ դրամական այս հարցը միշտ կը յիշէր։ Այդ կարգի նամակներէն մէկուն մէջ կ'ըսէր.

— Դրամական հարցը քանի մը օրուան ընթացքին չկարենալ կարգադրելուս համար ներողութիւն կը խնդրեմ։ Ժամանակը նպաստաւոր չէր։ այսինքն Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշայի մօտ դրամ չկար։ Կը յուսամ քանի մը օրուան ընթացքին արդիւնքի մը հասնիլ։ Անտարակոյս վստահութիւն ունիք ինծ հանդէպ։ Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշայի կողմ սահմանուած Թոշակներուն դադարեցման մասին եղած տարաձայնութեանց կարելիութիւն մը ընծայէ։ Այս կարգի բաներ երբեմն կ'ըսուին, բայց չեն գործադրուիր։ Այսպիսի մտադրութիւն գոյութիւն չունի։ Մեծ համակրանք ունի քեզի հանդէպ։ Ապահով եղէք»։

(Շար.)

«Յառաջ»ի ընթերցողները ծանօթ են Ֆրանսացի լրագրող Լէօն Պանքալի, որ ծանօթ նաեւ իր յօդուածաշարքով — «Գայլուկները 1934ին»։

Լէօն Պանքալ, երբեմնի մասնաւոր թղթակիցը Le Petit Marseillaisի, կը պատմէ այն բազմաճիւղ պատասխանատուութեան, որ Թուրքիա այցելութեան...

Լերապարձին, իր թերթին մէջ, գրեց ծանօթ յօդուածաշարքը։ Այժմ նոյն յօդուածաշարքը գրքի վերածուած է, որպէսզի աւելի լայնօրէն տարածուի իր ածան փաստարանութիւնները։

Թող Թուրքերը հանգիստ քնանան, երբ իրենց բարեկամները կը գործեն ամէն ասպարէզի վրայ ու ամէն ուղղութեամբ։

×

«Մարմինիանէչ»ն — Բարեգործական — մասնաճիւղ ալ ունի Մարսէյլի մէջ։

«ՀՈՎՈՒԱԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ»

Կիլիկիոյ աթոռակից կաթողիկոսը, Բաբգէն Ա., վերջերս հովուական այցելութիւն մը կատարած էր Արտասահման եւ «Յուսաբեր» հետեւեալ կերպով կ'ամփոփէ իր թղթակիցին տպաւորութիւնները, որոնք չափազանց պերճախօս են։—

ՃԱՐԱՊԼՈՒՍ.— Վեհափառը, սրբազանը եւ երկու քահանաներ չորս օր մնացին Ճարապլուս. գիշեր մը բոլոր ժողովուրդը հրաւիրեցին եկեղեցի. եկան նաեւ բողոքականներն ու կաթոլիկները. արարողութենէն վերջ կաթողիկոսը քարոզեց, խրատական...

Հասկցողին չա՛տ բարեւ։

ՀՐԱՉԵԱՅ

ՕՐ. ՄՆԼԻՆԷ ԲԷՆԻՐՃԵԱՆ
եւ
ԸՆԿ. ՎԱՀՐԱՄ ՇԱՀՊԱԶԵԱՆ
Ամուսնացած

Լիոն

«ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐԸ»

ՊՐՈՒՍԷԼ.— Դեկտեմբեր 16ին, Պրիւքէլի Institut des hautes étudesի յատուկ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Թաւջութակի ունկնդրութիւն մը, տաղանդաւոր արուեստագէտ Մ. Մովիսեանի կողմէ եւ ի ներկայութեան հայ, ոտա եւ պելժ գեղարուեստասէրներու։

Ցայտագիրը կը բաղկանար 12 ընտիր ու դժուարին կտորներէ, որոնք քաղուած էին ծանօթ հեղինակներու գործերէն։

ՄԱՋԼՈՄԵԱՆԻ ԽՆԴԻՐԸ ՄԻՇՏ ԿԸ ՅՈՒԶԷ ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

«Նոր Օր»ի վերջին թիւէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (15 դեկտեմբեր)։

Աթէնքի գաղթակայաններուն մէջ կազմուած են հետեւեալ համերաշխութիւնները Մաջլումեանի դէմ։—

Ֆիքսէ 450, Լիփամբայէն 375, Գոքինիայէն 185, Աթէնքէն 125 Հայեր ստորագրած են համերաշխութիւնները։ Անուններուն գլխացը գրուած է իւրաքանչիւրին յանուն անուն եւ հասցէն։

Անկէ զատ, գրաւոր գիմումներ բրած են Նախարարութեան՝ առաջին կոտորածներու միութիւնը, Հիլլէն քաղաքին մէջ ծառայած հայ ոյաները, Հիլլէնասպառախ Հայերու միութիւնը, Քրիէ, Վասպուրականի, Եսայիներ, Տիգրանակերտի, Կարս Փայարի, Լուսիմ - Գայլուտի, Տարօն Տուրուբերանի, Մանիսայի, «Արտաւազդ» (մշակութային միութիւն), Երզնկայի Հայրենակցական միութիւնները եւ բազմաթիւ մասնաւորականներ, բժիշկներ, ...կաններ, Յունաստանի ամէն կողմերէն։

ՀՕԿԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ ձերբակալուած

Աղեքսանդրիայէն կը գրեն «Յուսաբեր»ի (11 դեկտ.)։—

Դեկտ. 10ի առաւօտ ժամը 6ին Աղեքսանդրիոյ ոստիկանութիւնը անակնկալ կերպով կը խուժէ Հօկի նորակազմ վարչութեան անդամներէն Զարեհ Սարգիսեանի բնակարանը եւ մանրակրկիտ խուզարկութիւն կը կատարէ։ Զ. Սարգիսեան կը ձերբակալուի եւ կ'առաջնորդուի ոստիկանատուն, ուր կը ճամբուին նաեւ իր բնակարանին մէջ բռնագրաւուած թուղթեր։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՇԱՎԻԼ, 17 դեկտ.— Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին երեկոյթ - պարահանդէսը տեղի ունեցաւ դեկտ. 16ին, մեծ յաջողութեամբ։ Արուեստ ժամէն առաջ սրահը լեցուած էր երկսեռ բազմութեամբ։

Գ. Ա. Զարդ հանդէսին բացումը կատարելով, հրաւիրեց բոլորն Կ. Խաչին շուրջ։ ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՍՈՒԳԻ ՃՐԱԳՆԵՐԸ

Ու իր խեւքովը կը գտնէր իրեն ծանօթ այն սուրբերը, որոնց կեանքը ամէնէն գեղեցիկ պատմութիւնը եղած է իրենց գործերուն, ու համոզումով կարծես կ'երերցնէր գլուխը, ու գառ ի՜նչ յուզում, ո՜վ Աստուած, ա՜ս ի՜նչ յուզում» կը կրկնէր, երբ սիրտը իրեւցնէ կը գտնէր իր ճշմարիտ յուզումը։

Այս պահուս, ալ մօր մը պէս յանձնուած իր սրտին, ընդհատուած ամբողջի մը տպաւորութիւնը ունեցաւ, ...

այս անգամ կեցաւ, ու լացի խառնուած ձայնով մրմնջեց.

— Զաւակս, զաւակս

Ի՞նչ տեսեր էր, անկարելի էր հասկնալ, որովհետեւ, մանաւանդ ձեռագիրները դժուար կը կարդար մայրիկը, բայց արցունքի կաթիլներ կային աչքերուն մէջ, կը նայէր ձեռագրին, չէր կրնար բռնել լացը, ու կը կրկնէր.

— Զաւակս, զաւակս։

Ու տղուն աչքերը երբ կը յիշէր ...

— Զաւա՛կս, զաւա՛կս ...

(Վերջ)

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» ենթակամիտէին ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները վաղը, Կիր. կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին։

ՎԻԷՆի Կոմիտէն ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Ա. Արծրունի։

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբի ժողովը վաղը Կիրակի։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ « Թոռոսմ » ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 26 Դեկտեմբեր, Չորեքշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին, Պատանեկան Միութեան Գրադարանին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐՈՒ ՁԵՐ ԳՆՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐԱՊԱՀԵՑԷՔ

ՓԱՐԻԶԻ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՄԵԾ ՎԱՃԱՌՔԻՆ

Նախագահութեամբ Տիկ. **Մ. ԲԷԳԼԱՐԵԱՆի**

ՇԱԲԱԹ 22, ԿԻՐԱԿԻ 23, ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ 24, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1934

ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ ՀԷՆ 7

Foyer de la Musique Russe*ի սրահին մէջ*

26, ave. Tokio, Paris (16)

Métro: IENA, ALMA-MARCEAU Autobus AC, AH, BU, CA N. 1,2, 19.

Կը վաճառուին կանացի եւ տղամարդու արդուզարդի առարկաներ, երախաներու հագուստներ, խաղալիքներ, ամէն տեսակի նուէրցու իրեր, նպարեղէն, թարմ եւ չոր պտուղներ եւայլն։

ԸՆԹԱՑԻԿ ԳԻՆԵՐՈՎ։ *ՃՈԽ ԳԻՒՖԷ։*

ՀԱՆԴԷՍ - ԽՆՋՈՅՔ

Պուլվար Օտտօի «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի մասնաճիւղին կողմէ

վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Մատուռ-Մանկապարտէզի սրահին մէջ

կը խօսին՝ Հ. *ՄԻՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ* (Համազգայինի գործունէութեան մասին)

եւ *ՏՈՔԹ. ԱՐՋՈՒԽԵԱՆ* (Առողջապահութեան մասին)։

Գեղարուեստական բաժին։

Համազգայինի անդամագրուիլ փափաքողները դիմեն վարչութեան տեղւոյն վրայ։ Հանդէսէն վերջ խնջոյք։

ԵՐԵԿՈՅԹ–ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. Խաչի Անիէռ Գուա Քոլոնպի մասնաճիւղին կողմէ,

ի նպաստ տեղւոյն կարօտ ընտանիքներու

22 դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին։

Salle d'Escrime*ի մէջ* 149bis Avenue Argenteuil.

Կը նախագահէ՝ Պ. ԳԱՌՆԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ Տիկին ԷԼԼԷՆ ԲՒԻԶԱՆԴ

խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն՝ Պ. Պ. Գալապանեանի, Ուզունեանի եւ Մատուրեանի կողմէ։ Mme Buatti (ջութակ), Պալէթ հրախաղերու կողմէ, Ռուբէն Այագեան (Թառ)։ Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր։ Ընտիր ջազ-պանտ (խաղալիքներ)։

Մուտք՝ 5 եւ 3 ֆրանք։

Հաղ. միջոց.— Օթօպիւս CI իջնել *Place Bourguignons*, Անիէռ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ–ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Կ. Խ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ, 22 դեկտեմբեր, Շաբաթ գիշեր, ժամը 9էն մինչեւ լոյս։ 21, Boulevard Dugommier, Colisée*ի շքեղ սրահներուն մէջ։*

Բարեհաճ մասնակցութեամբ

Տիկին ՏՈՔ. ՄՕՐԷՆՕԻ եւ ՕՐ. ՄԱՆՈՒՇ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ

Բացման խօսք՝ *Տիկին ՔՐՊՐԻԹՃԵԱՆ*

Պ. Պ. Ս. Ջէօրէյճեան (ջութակ), Ժագ Կիւլպէնկեան (ջութակ), Վ. Տ. Վարդանեան (արտասանութիւն). Lydia Walter (ռուսական պար)

Հայկական եւ սպանիական պարեր Հայ Արենուշներու կողմէ

կը ներկայացուի զաւեշտ մը։ Եւրոպ. պարեր։ Դիւրամատչելի պիւֆէ։

Մուտք 10 եւ 7.50 ֆրանք

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Փարիզի Հարաւային շրջանի « ՑԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ » Միութեան կողմէ ի նպաստ իր վարժարանին։

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3էն 8

152, Route d'Orléans*ի* (Պանեօ) ծանօթ սրահին մէջ։

Նախագահ *Կ. Յ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ*, ղեկավար՝ *ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ*

Երկսեռ աշակերտութիւնը կը ներկայացնէ երկու թատերախաղ

Ա.— ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԹԻՒՆ, *Բ.*— ԴԵՐԱՍԱՆԸ ԵՒ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ։

Խմբերգներ, արտասանութիւններ, կը նուագէ թառիստ Գ. Յովհաննէսեան։

Դպրոցական հանդէսէն վերջ Պանեօ-Քաշանի Ֆր. Կ. Խաչի մասնաճիւղը կաղանդի պտուղ պիտի բաշխէ փոքրիկներուն։

Մուտք 3 ֆրանք։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԼԻՈՆԻ ՄԱՐԱՇԻ եւ ՇՐՋ. ՎԵՐԱՇԻՆԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

Théâtre HORLOGE*ի* սրահին մէջ. 145, Cours Lafayette.

Մուտք՝ այրերու 5 ֆրանք, կիներու՝ 4 ֆրանք

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Բալուի Հայրենակցական եւ Երիտասարդաց Միութեան, տեղի կ'ունենայ 24 դեկտեմբեր, երկուշաբթի երեկոյ, ժամը ճիշդ 9ին, 84, Ռիւ Շափ, *սալոն Շափի մէջ։ Կը ներկայացուի Պ. Դուրեանի՝* ՍԵՒ ՀՈՂԵՐԸ։ *Մուտք 6 եւ 3 ֆրանք։*

ՑՈՐԵԼԻՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Վաղը կիրակի, 23 դեկտեմբեր, ժամը ճիշդ 15ին, Սեվրի Մուրատեան վարժարանի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ, Մուրատ Ռափայէլեան նախկին Աշակերտաց Միութիւնը կը տօնէ իր կազմութեան fուանեւհինգամեակը։

Կը խօսին Հ. ՍԱՀԱԿ Վ. ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ, եւ Մ. Ռ. Ն. Ա. Միութեան տնօրէն ժողովին կողմէ՝ Պ. ԱԼԷՄՇԱՀ ՄԻՔԱՅԵԼ։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն՝

Մուրատեան վարժարանի աշակերտները, «ԿԻԼԻԿԻԱ» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Գ. Մ. ԱԼԵՄՇԱՀԻ, Օր. ԻՐԻՍ ՊԻՔԼԻՔԵԱՆ, Պ. Պ. Ե. ՓԱՓԱԶԵԱՆ եւ Ժ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ։

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները։ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ–ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ **ԹՈՐՈՍՈՄ** ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Տեղի կ'ունենայ 22 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս — Vincennes*ի* Salle de Fête*ի* ԳԵՂԵՑԻԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

27, Rue des Laitières Métro: La Tourelle. Nation*էն* երկու կայարան անդին — *Սրահը կը գտնուի՝ մէթրոյէն 50 քայլ հեռու*

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԲԱԳՈՍԵԱՆ — ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆ

Կը ներկայացուի՝ ՆՈՒՇ ԼԻՆԻ, ՈՒՇ ԼԻՆԻ

Ջաւեշտը, ընկերակցութեամբ նուագի՝ երկու ժամ ծիծաղ. Կէս գիշերէն վերջ կը նուագէ MARIO DELFI*ի* Orchestre Argentin*ը* մէկ ժամը։

Ջանազան անակնկալներ։ Հայկական պարեր։ Արտասանութիւն։ — *Ճոխ պիւֆէ, անհաւատալիօրէն աժան։*

Բոլոր տոմսերը իրաւունք ունին թոմպոլայի — ՄՈՒՏՔ 6 ՖՐԱՆՔ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. *ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ*

Վաղը, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշտ 2ին,

ՔԱՖԷ տը լ'ԷՄԻՒՐ վերնայարկը, Վալանս։

Կը խօսի ընկեր Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները՝ Մուտք՝ 1 ֆրանք

ՎԶՆՈՑ (քաշ - քոլ), ՓՈՒԼ - ՕՎԸ, եւ ԲՐԴԷ ՁԵՌՆՈՑՆԵՐ

ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐ,

*CACHE - COLS EN LAINE, PULL - OVER, GILETS ET GANTS DE LAINE*ի

Ձեր գնումներուն համար դիմեցէք՝

JAPHET Frères

224 & 257 Rue St. Denis, Paris 2e.

Métro: St. Denis.

Tél. Central: 69-61 եւ **Gutemberg 57-57**

Միշտ տրամադրելի է քննել մը երկար՝ անմրցելի գիներով

Օգտուեցէք սոնակման օրերէն

ԱՅՑԵԼԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Versailles*ի* եւ **Palaiseau***ի*

Մեր պզտիկի հողամասերը որոնք ծախու են պայմանով

Քառակուսի մէթրը 5 ֆրանք

Մանրամասնութեանց եւ այցելութեան համար դիմել՝

Mr. PATRIK*ի*, ***Mr. LECORNU****ի* ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

7, Rue Paul Lelong, Métro: Bourse, Tél. Gut. 40-37

Գրասենեակները բաց են ամէն օր, նոյնիսկ կիրակի եւ տօն օրեր։ ժամը 9 – 12, 15 – 17

ՊՕՂՈՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒ

ԱՐԱՆՑ ԵՒ ԿԱՆԱՆՑ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

53, Rue Nationale, MARSEILLE

ՀԱՑԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՁԵՂՉ.

ՄԷԿ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ԲԱՒԱԿԱՆ Է ՀԱՄՈԶՈՒԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՑԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆ - Ժէռոմի թաղական խորհուրդ

Ի գիտութիւն Մարսէյլի եւ բոլոր թաղերու բարեպաշտ ժողովրդեան կը ծանուցանենք թէ՝ 25 դեկտեմբեր, երեքշաբթի, թաղիս նորակառոյց Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ հիմնարկութեան եւ օծման երկրորդ տարեդարձը ըլլալով, հանդիսաւոր արարողութեամբ պիտի կատարուի Ս. Ստեփաննոս նախամվկային տօնախմբութիւնը։

Այս առթիւ հրաւիրած ենք ՍԷն Լուի հոգեւոր հովիւ Տ. Եղիշէ քհնյ. Միսիթարեան, որ պիտի պատարագէ եւ քարոզէ։

Ներկայ պիտի ըլլան նաեւ Տէր Սահակ Խաչակիր եւ աւագ քհնյ. Փափազեան։ Երգեցողութիւնները պիտի կատարուին թաղիս երկսեռ դպրաց դասու անդամ եւ անդամուհիներու կողմէ, ղեկավարութեամբ Պ. Համբարձում Համբարձումեանի։

Նոյն օրը Ֆրանսացւոց Ծննդեան տօնին զուգադիպելով, յարգելի ժողովուրդէն պիտի խնդրենք՝ որ հաճին խմբովին ներկայ գտնուիլ՝ սոյն հանդիսաւոր արարողութեանց քաջալերելու համար Քահանայից Միութեան ջանքերը։

Թաղ. խորհուրդ ՍԷՆ Ժէռոմի
15 *դեկտ. 934, ՍԷն Ժէռոմ*

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Իսիի մասնաճիւղի ժողովը, 22 դեկտեմբեր, Շաբաթ երեկոյ, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՏԻՊՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ Շրջ. Հայրենակցական Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները այս կիրակի երեկոյ ժամը 8ին 32, Ավրիւ Լոռ լէն. Մէթրօ՝ Կոպլէն Ջիւլոյց պատգամաւորներու։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ [illegible] մասնաճիւղի ժողովը այս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին [illegible] սրահը

Փարիզի Տարօն Տուրուբերան Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը 23 դեկտ. կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը 2.30ին Ավընիւ տ'Իթալի թիւ 119 սրճարանը։ Կեդրոնական վարչութենէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ։ Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին. Օրակարգ՝ վարչութեան հրաժարական. նոր ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Պագուցի Արգիշ Սէյիտ Մերպա-պայով կը փնտռէ իր նախկին ընկերը՝ Քէմէնչիստ Թուրէն, *լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝* A. Ter - Akopoff*ի*, 40, Rue des Dominicaines, Hôtel Casablanca, Marseille, France.

Ռիկօ.էն Տիկին Էռնա Խոռնունց կը փնտռէ իր ազգականներէն՝ Պ. Գուրգէն Խունունց։ *Հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել* Յառաջի վարչութեան։

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R C Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 23 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 23 Décembre 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2685 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳԵՂԵՑԻԿ Է ԱՅՍ ՃԻԳԸ

o · o

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը այս տարի ալ կազմակերպած է բարենպատակ վաճառք մը (պազար):

Բացումը կատարուեցաւ երէկ, շաբաթ, եւ պիտի շարունակուի այսօր եւ վաղը:

Չպիտի ուզէինք արտասուոտ կոչեր ուղղել, այս առթիւ: Նպատակը, ինքնին, ամէնէն պերճախօս կոչն է:

Ի՞նչ կ'ըսեն մեր քոյրերն ու մայրերը,— ուժ տուէք մեզի, որպէսզի կարենանք իրականացնել մեր առաջադրութիւնները եւ գործել աւելի լայն ճակատի մը վրայ:

Ո՞վ չպիտի ուզէր թեթեւ յոգնութիւն մը ստանձնել, արդիւնաւորելու համար այնքան գեղեցիկ աշխատանք մը, որուն սիրայօժար տրամադրուած են Կ. Խաչի անդամուհիները:

Պայմանները հարկադրած են որ Ֆր. Կ. Խաչը փոխանակ տարին կոչուելու, հետապնդէ աւելի լայն ծրագիր մը: Եթէ ատոր համար անհրաժեշտ է որ «կապոյտ» կոչուի եւ ոչ թէ «կարմիր», բանլիք չունինք: Բան մը չի փոխուիր կացութենէն:

Մեզի համար հիմնականը՝ ոչ թէ օրինական բծախնդրութիւնն է, այլ առաջադրուած պահանջը եւ անոր համար թափուած աշխատանքը:

Արդ, չէ՞ք խանդաղատիր, տեսնելով այն յարատեւ ճիգը, որ կը ծաւալի տարուէ տարի, կարելի եղածին չափ ընդառաջ երթալու համար օրուան պահանջներուն:

Հիւանդներ կան, կարօտ՝ դեղ ու դարմանի:

Երախաներ կան եւ մայրեր, զրկուած՝ տարրական յարմարութիւններէ:

Հիւանդկախ երիտասարդներ պարբերաբար կը յիշեցնեն իրենց տառապանքը:

Մանուկներ ունինք որոնք միայն Կ. Խաչին շնորհիւ կրնան հայերէն թոթովել:

Եւ դեռ ի՜նչ լուռ ցաւեր, որոնց մասին հազիւ քանի մը ամփոփ տողեր կ'երեւան առօրեայ մամուլին մէջ ...

Կրնաք երեւակայել թէ՝ ներկայ դժնդակ պայմաններուն մէջ, որքան բարոյական կորով պէտք է ունենալ, չյուսահատելու, չվհատելու, եւ, ընդհակառակն, աշխատանքը բազմապատկելու համար:

Այդ արժանիքն է որ հետզհետէ կը շեշտուի Կ. Խաչի կազմակերպութեան մէջ

Արդարեւ, գեղեցիկ է այդ ճիգը, եւ արժանի՝ ջերմ գնահատութեան:

Իսկ այդ գնահատութիւնը պիտի դառնար ինքնախաբէութիւն, առանց գործնական արտայայտութեան:

Կ. Խաչի անդամներն ու անդամուհիները ոչ ժամն ծափերու կը սպասեն, ոչ ալ օրհնաբեր կոնդակներու

Չափազանց համեստ են անոնք, եւ մէկ բան կ'ըսեն ձեզի.

— Մեր կարողութեան սահմանին մէջ, ստանձնած ենք որոշ պարտականութիւններ: Զինուորներ չենք, բայց զինուորագրուած ենք աշխատելու համար տառապանքի եւ կարօտութեան ճակատներուն վրայ, որոնք նոյնքան ծանր հոգեր կը պատճառեն նոյն իսկ խաղաղութեան մէջ. մանաւանդ այս խաղաղութեան մէջ եւ այս պայմաններուն վրայ: Ահա՛ մեր ծրագիրն ու գործունէութիւնը,— սերտեցէք եւ ձեր աջակցութիւնը բերէք մեզի, անդամագրուելով, մեր ձեռնարկները քաջալերելով, կարելի եղածին չափ լայն միջոցներ տրամադրելով մեզի: Աշխատանքը մեզմէ՝ առանց որ եւ է ակնկալութեան: Բայց գիտէք որ միայն աշխատանքը չի բաւեր. իսկ նիւթական աղբիւրները որքան հոսուն ըլլան, այնքան աւելի մխիթարութիւն կրնանք ցանել: Կատարեցէք ձեր պարտականութիւնը, համաձայն ձեր կարողութեան եւ հայեցողութեան:

Ահա այսքան պարզ է Կ. Խաչին պահանջը, իր ծրագրով եւ գործունէութեամբ

Փարիզի մասնաճիւղին կազմակերպած Վաճառքը ձեզի պատեհութիւն կ'ընծայէ ոչ միայն մատչելի պայմաններով գնումներ կատարելու, հետեւաբար գործնապէս աջակցելու, այլ եւ մօտէն ծանօթանալու կատարուած աշխատանքին

Եթէ Հայաստան ըլլայինք, ամբողջ գիւղը կը հաւաքուէր այգին կամ թոնիրի մը շուրջը, եւ մարդիկ ձեզի կը պատմէին գիւղին չարն ու բարին ..

Բայց ... Եւրոպա կը գտնուինք, եւ հարկադրուած ենք սալոններ վարձել, հանդէսներ կամ վաճառքներ սարքել եւ ժողովուրդ հաւաքել, մթնոլորտ ստեղծել եւ խօսիլ մեր բազմազան հոգերու մասին:

Անշուշտ ոչ թէ հէքեաթ լսելու, այլ սեւն ու ճերմակը իմանալու, որոշելու, ելքեր գտնելու եւ վէրքեր դարմանելու համար.

Պէտք է սառ կապած ըլլայ որ եւ է սիրտ, խուսափելու համար այսպիսի պատեհութիւններէ:

Կ. Խաչի Ամերիկայի կեդրոնը, որ շատ աւելի դժուարին պայմաններու մէջ ծնաւ, աճելով եւ զարգանալով իր տարեկան նախահաշիւը 13,000էն բարձրացուցած է 20,000 տոլարի:

Պուլկարիոյ, Յունաստանի եւ Սուրիոյ գաղթակայաններուն մէջ, ինչպէս Ռումանիայէն մինչեւ Եգիպտոս եւ Իրաք, Կ. Խաչը ճշմարիտ օրհնութիւն մը դարձած է, պարզապէս աշխատանքով եւ գործակցութեամբ.

Ինչո՞ւ մեր սիրայօժար աջակցութիւնը չտրամադրենք նաեւ այստեղ, որպէսզի Ֆր. Կ. Խաչն ալ յարատեւօրէն ծաւալի, կրկնապատկելով իր անձնուէր աշխատանքին արդիւնքը:

Ձեր ձեռքն է արդիւնաւորել այս գեղեցիկ ճիգը. այսինքն գիտակցօրէն օգնել ինքնապաշտպանութեան ճակատի մը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՇՆՈՐՀ ՄԸ ԵՒՍ...

»»» · · «««

ՓԻԼԻՊԷ, 19 դեկտեմբեր (Յառաջ).— Տեղւոյս Գոռգա թերթը կը գրէ

— «Ֆիլիպէի թրքական հիւպատոսարանը կը յայտարարէ թէ իր կառավարութեան հրահանգով անձնագրի կամ անցագրի որ եւ է գործողութիւն չի կատարուիր անոնց համար, որոնք մինչեւ 1927 թուականը Թուրքիա գտնուած չեն: Հետեւաբար, այդպիսիները պարտաւոր են ուրիշ հպատակութեան մը մասին մտածելու »:

Կը յիշուի որ անկէ մէկ ամիս առաջ Պոլսոյ թերթերը հպատակութենէ հեռացածներու նոր ու երկար ցանկ մը հրատարակեցին: Բոլորն ալ Հայեր էին. Ստուգեցինք թէ հպատակութենէ զրկուածներուն մեծ մասը անոնք են որ վերադարձի յոյսերով « պէյաննամէ»ներ ներկայացուցած էին...:

Ներգաղթող Թուրքեր յուսախաբ

ՓԻԼԻՊԷ, 10 դեկտեմբեր (Յառաջ)— Պուլկար թերթերուն համաձայն, երկու օր առաջ կրկին քանի մը Թուրք ընտանիքներ վերադարձած են Թուրքիայէն՝ շատ խեղճ վիճակի մէջ: Ուրիշներ՝ յուսահատ փախած են ու յայտարարած որ՝ խաբուած ըլլալով խոստումներէ՝ մեծ սխալ մը գործած են Թուրքիա գաղթելով: Անոնց պատմածին համաձայն, Ներգաղթող Թուրքերը կ'ափսոսան: Մանաւորապէս Թրակիա տեղաւորուածները երեսի վրայ թողուած են եւ կ'ուզեն Ռումանիա կամ Պուլկարիա վերադառնալ, ինչ որ, սակայն, թոյլ չի տրուիր իրենց:

✱ Այս շաբթու Պուլկարիա հասած են 13 պուլկար ընտանիքներ եւս՝ փախած Թուրքիայէն

ԶԻՆՈՎԻԵՒ - ԹՐՈՑՔԻ ԽՄԲԱԿԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ

Կիրովի սպանութեան համար

ԱՀԱԲԵԿՉԱԿԱՆ ԴԱՒԱՆԻ ԿԵԴՐՈՆ ՄԸ ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ դեկտեմբեր 21 թուականով — Կիրովի սպանութեան նախնական քննութիւնը վերջացաւ դեկտեմբեր 20ին: Գործը յանձնուած է գերագոյն ատեանի զինուորական դատարանին: Քննութիւնը կը հաստատէ թէ Նիկոլայեւ, որ այդ ոճիրը գործեց, անդամ էր հակախորհրդային գաղտնի ահաբեկչական խումբի մը, որ կազմուած էր Զինովիեւի նախկին ընդդիմադիր խմբակին անդամներէն, Լենինկրատի մէջ: Հաստատուած է թէ Կիրովի սպանութիւնը կատարուած է Նիկոլայեւի կողմէ, Լենինկրատի ահաբեկչական կեդրոնին հրամանով: Այդ հրամանը տուած էր կեդրոնին անդամներէն մէկը, Քոթոլինով:

Քննութիւնը հաստատած է թէ Կիրովի սպանութեամբ այդ հակախորհրդային խմբակը ուզած է կազմալուծել խորհրդային իշխանութեան ղեկավարութիւնը, ահաբեկչական արարքներ կատարելով խորհրդային իշխանութեան գլխաւոր վարիչներուն դէմ, որպէսզի այս կերպով փոփոխութիւն մը յառաջ բերէ ներկայ քաղաքականութեան մէջ, « Զինովիեւ-Թրոցքիական» կոչուած ծրագրին օգտին: Համաձայն ամբաստանեալներու յայտարարութեանց, սպանութեան համար վրէժխնդրութեան մասնաւոր շարժառիթ մըն ալ գոյութիւն ունէր Կիրովի դէմ, որ գաղափարով եւ քաղաքականութեամբ կը մարտնչէր Լենինկրատի ընդդիմադիր նախկին խմբակին դէմ: Նիկոլայեւ իր վկայութեանց ընթացքին յայտարարած է թէ մասնաւոր հաշիւներ ունէր Կիրովի հետ, այն պայքարին համար զոր այս վերջինին կազմակերպութիւնը կը մղէր Լենինկրատի ընդդիմադիր նախկին խմբակին դէմ: Հարցաքննութիւնը հաստատած է թէ այդ հակախորհրդային խմբակը կորսնցուցած ըլլալով զանգուածներու օժանդակութեան որ եւ է յոյս, քաղաքականապէս պարտուած եւ իր նպատակին հասնելու անկարող ըլլալով, ընտրած է ահաբեկման միջոցը: « Լենինկրատի կեդրոնին մէջ կը գտնուէին Քոթոլինով, Շացքի, Ռումեանցեւ, Մանտելշթայն, Միասնիկով, Լէվին, Սոսիցքի, Նիկոլայեւ — բոլորն ալ անդամ Զինովիեւի նախկին ընդդիմադիր խումբին, որոնք ձերբակալուած են: Համաձայն կեդր. գործադիր կոմիտէի որոշման, անոնք պիտի դատուին Խ. Ս. Հ. Միութեան գերագոյն ատեանի զինուորական դատարանին առջեւ, ինչպէս եւ Սոքոլով, Ավէցով, Թուոքին, Անտոնով, Խանիկ եւ Թոլմազով: Այս բոլոր ամբաստանեալները զանազան շրջաններու մէջ արտաքսուած են Համայնավար կուսակցութենէն, յարած ըլլալով զինովիեւեան նախկին հակախորհրդային ընդդիմադիր խմբակին: Անոնց մեծ մասը վերահաստատուեցաւ կուսակցութեան մէջ, երբ պաշտօնապէս իրենց կատարեալ համաձայնութիւնը յայտնեցին կուսակցութեան եւ խորհրդային իշխանութեան քաղաքականութեան հանդէպ: Նիկոլայեւ կուսակցութենէն արտաքսուեցաւ 1934ի սկիզբը, խախտած ըլլալով կարգապահութիւնը, յետոյ վերահաստատուեցաւ, երկու ամիս առաջ, հրապարակաւ իր զղջումը յայտնած ըլլալով:

✱ Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Զինովիեւի հետ ձերբակալուած է նաեւ Քամենեւ: Հեռագրի մը համաձայն, երկու վարիչներ Սթալինի քով կանչուած, եւ Քրէմլինէն դուրս ելած ատեն ձերբակալուած են Չեքայի գործակալներուն կողմէ, յետոյ իրենց տունը փոխադրուած եւ հսկողութեան տակ առնուած են:

« Իւմանիթէ» այս առթիւ կը զգուշացնէ բանուորները այն լուրերուն դէմ որոնք խորհրդային կառավարութենէն չեն հաղորդուած:

Համայնավար օրկանը կ'ըսէ թէ խորհրդային կառավարութիւնը միշտ կը հաղորդէ՞ բոլոր վաւերական լուրերը...

— o—o —

ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԵՑԱՒ դեր - գնդապետ Փէրչէվիչ, հունգարական հպատակ խրուաթը, որ բանտարկուած էր Վիէննայի մէջ, իբրեւ կազմակերպիչ Ալեքսանդր թագաւորին սպանութեան: Կը յիշուի թէ աւստրիական կառավարութիւնը մերժած էր Եուկոսլավիոյ յանձնել զայն

ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ օրէնքին մէջ կարգ մը փոփոխութիւններ մտցուց ծերակոյտը: Նոր տրամադրութեամբ, կարելի է ձերբակալութիւն կատարել առանց հրամանագրի, 24 ժամէն ամբողջ թղթածրարը ընդհ. դատախազին յանձնելու պայմանով:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ շաբաթական տեղեկագիրը 10.839 նոր գործազուրկներու յաւելում կը ցուցնէ: Այսով 400,000ի կը հասնի նպաստընկալ գործազուրկներու թիւը.

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ դահլիճը կազմեց Փ. Եէվթիչ, նախորդ արտաքին նախարարը: Անդամներն են հեղինակաւոր անձեր:

ՕՐԷ ՕՐԻՆ

ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱԽԱՂԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Անցեալ օր 41 տարեկան կին մը կախեցին Անգլիոյ մէջ: Յանցանքը՝ թունաւորած էր իր ամուսինը:

Երկրին բոլոր կողմերէն հանրագրութիւններ տեղացին թագաւորին: Աւանդական աներոազգին ալ ներկայացուեցաւ, ներում շնորհելու համար: Անօգուտ:

Կինը կախուեցաւ առտուան ժամը 9ին. գիշերը երկու անգամ նուագելէ յետոյ բանտին մէջ:

Թերթերը կը գրեն թէ Յունուար 1ին առտուն պիտի կախուի Տիկին Լիտիա Պինես, որ ողջ ողջ թաղած էր իր երեք ամսու երախան:

Միեւնոյն օրը պիտի կախուի նաեւ իր սիրահարը եւ մեղսակիցը. Փրէսէրիք:

Իսկ յունուար 4ին Լիտսի մէջ պիտի կախուի Տէյվիտ Պլէյք, որ ուրիշ կնոջ մը հետ ամուսնանալու համար, մէկ օր առաջ խեղդած էր իր սիրուհին, Էմիլիան:

Կը նշանակէ թէ բացառապէս անողոք է բրիտանական արդարութիւնը, այսպիսի պարագաներու մէջ:

Առաջին մահապարտին համար — Էթէլ Մէճըր — միջամտած էր նոյնիսկ Հըլի Քաղաքապետը, դիմելով ներքին նախարարին, որ պատասխանեց թէ չի կրնար շեղիլ օրէնքէն:

Քաղաքապետը չյուսահատեցաւ եւ դիմեց ուղղակի թագաւորին, խնդրելով յայտնելով թէ հազարաւոր կիներ խորապէս յուզուած են:

Թագաւորը նամակը յղեց ներքին նախարարին. ինչ որ կը նշանակէր մերժում:

Մինչ այս դիմումները կը կատարուէին, դահիճը արդէն պատրաստած էր ամէն բան: Կշռել տուած էր մահապարտը եւ չափած՝ չուանին երկայնութիւնը, որպէսզի մահը վայրկենական ըլլայ...

X

Դեկտեմբեր 5ին, իբրեւ պատիժ Կիրովի սպանութեան, գնդակահարուեցան 66 հոգի, 37ը՝ Լենինկրատի, 29ը Մոսկուայի մէջ

Դեկտեմբեր 11ին Մինսքի մէջ գնդակահարուեցան 9 հոգի, միեւնոյն [illegible]

Քիէվի մէջ ալ գնդակահարութիւններ տեղի ունեցան: Միշտ միեւնոյն ձեւով,— մէկ նախագահ, երկու դատաւոր: Ոչ փաստաբան, ոչ ալ դատախազ:

Պաշտօնապէս 104ի կը հասնի այս մահապարտներուն թիւը: Իսկ անպաշտօնը հարցուցէք... Սթալինի:

Ուրեմն, Խ. Միութեան մէջ ալ անողոք է արդարութիւնը, տարբեր ուղղութեամբ:

Ու կը սկսիմ խորհրդածել.—

Աշխարհատարած պատերազմէն վերջ, բրիտանական արդարադատութիւնը լման չորս տարի բազմեցաւ Պոլսոյ մէջ, հասաւ մինչեւ Անատոլուի խորերը,— բայց մէկ հատիկ ջարդարար չկախեց իր ձեռքով:

Ոչ իսկ մէկն ու մէկը այն 75 երէցներէն, որ ձերբակալուած եւ Մալթա փոխադրուած էին, դատուելու եւ պատժուելու համար:

Նմանապէս՝ խորհրդային արդարադատութիւնը, որ տասնապատիկ աւելի անողոք է:

Ան ալ, ոչ միայն չպատժեց ո եւ է ջարդարար, այլ եւ պատուեց զանոնք, ապաստան շնորհեց, երկու ամիս հայազգի Գարախանի մօտ պահել տուաւ Էնվէրը, յետոյ Բագուի արեւելեան համագումարին մէջ նստեցուց եղբօրը՝ Նուրիի եւ ուրիշ պէյ - փաշաներու հետ, յետոյ...

Բայց ա՞ս պիտի լսէք պատմութիւնը:

Ու կ'եզրակացնեմ,—

Մարդասպան ես եւ մահապարտ՝ երբ մէկ հոգի սպաննես կամ թունաւորես:

Իսկ ոչ եւ է պատիժէ ազատ, երբ կրցար հազար, տասը հազար այր, կին, երախայ իրար կապել եւ վառել, գետը նետել, քարերու, բիրերու, կացինի եւ մուրճի տակ ճզմել կամ ողջ ողջ յուղել:

Ինչպէս որ, գող ես եւ շղթայ բանտ կ'առաջնորդուիս, երբ հաց մը կամ քանի ֆրանք բռնես:

Բայց կը դառնաս միջազգային երեւելի՝ երբ կրցար մէկ միլիոն, տասը միլիոն, երկու հարիւր միլիոն կորզել, մուրհակներ ստորագրելով...

Վ.Ա.Հ.

ՍԻԹՐՕԷՆԸ ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

»»» · · «««

ՈՐՈՇՈՒԵՑԱՒ ԴԱՏԱԿԱՆ ՀԱՇՈՒԵՅԱՐԴԱՐ ՅԱՏԱՐԵԼ

Փարիզի առեւտրական դատարանը որոշեց դատական հաշուեյարդարի եղանակով լուծել Սիթրօէնի տագնապը: Պահանջատէրներէն մէկը կ'ուզէր որ հաստատութիւնը սնանկ հռչակուի, բայց դատարանը մերժեց: Դատարանին նախագահը, Պ. Փիքէթի, լիազօր նշանակուեցաւ հաշուեյարդարը վարելու երեք օգնականներու հետ: Գործարանը բանեցաւ մինչեւ ուրբաթ, իսկ երէկուընէ սկսեալ մինչեւ 1935 յունուար 3 պիտի փակուի, գոյքերու եւ հաշիւներու արձանագրութեան համար: Վաճառումները պիտի շարունակուին անընդհատ, բայց հաշուեյարդարի պաշտօնեաներուն գլխաւոր պարտականութիւններէն մէկը պիտի ըլլայ վերաքննել զանազան տեսակ օթոներու գիները, որով հետեւ կը կարծուի թէ հաշուական սխալի մը հետեւանքով, անոնք վնասով կը ծախուին:

Երեսփ. Ժողովի ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, ընկերվարական երեսփոխան Մօք պահանջեց որ գործարանը բանի կառավարութեան հսկողութեամբ ի բանուորներու հաշւոյն: Այս առթիւ դիտել տուաւ թէ հաստատութիւնը ունի 19,000 բանուոր, իսկ 10,000 արհեստաւորներ ալ պիտի ազդուին անուղղակի, եթէ գործարանը փակուի:

Վարչապետը մերժեց այս առաջարկը, յայտարարելով թէ կարելի չէ հանրային դրամները յատկացնել անհատական հաստատութեան մը: Սակայն խոստացաւ թէ կառավարութիւնը կարելին պիտի փորձէ, որպէսզի գործարանը չփակուի: Այս առթիւ պատմեց թէ կառավարութիւնը երբեք անտարբեր եղած չէ, Սիթրօէնի հաստատութիւնը վերակազմելու համար: Ելմտական նախարարը ութը ամիսէ ի վեր կը զբաղի այս գործով եւ 30 նիստ յատկացուցած է անոր: « Պ. Մօք կը պահանջէ մասնաւոր օրէնսդրութիւն մը հաստատել, որուն տրամադրութեամբ կառավարութիւնը գրաւման տակ առնէ գործարանը, բանեցնէ եւ ծախէ, նախկին ընկերութեան ձգելով իր անցեալ հաշիւները կարգադրելու հոգը: Բայց որո՞ւ դրամով պիտի բանի այս գործարանը: Պետութիւնը չի կրնար որ եւ է գումար յատկացնել »:

Թերթերը կ'ըսեն թէ Սիթրօէնի բացը մէկուկէս միլիառ ֆրանքի կը հասնի

✱ Աշխատանքի ընդհ. դաշնակցութեան կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայանալով աշխատանքի նախարարութեան, խնդրեց ամէն միջոց ձեռք առնել, որպէսզի 1. Սիթրօէնի բանուորները չարձակուին.— 2. Գործազրկութեան պարագային, մասնակի նպաստ ստանան.— 3. Ամբողջովին ստանան յետնեալ առնելիքները.— 4. Ջնջուին բոլոր յաւելուածական ժամերը, որպէսզի աւելի շատ բանուորներ գործ գտնեն.— 5. Վերակազմել ինքնաշարժի ճարտարագործութիւնը:

✱ Սնանկ հռչակուեցաւ օթոյի «Տոնէ» գործարանը, (Նանթէռ), որ ունի 35 միլիոն դրամագլուխ:

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ԲԱԶԿԵՐԱԿԸ

о · о

Փիլիպէի «Գէտօ Սերէմճեան» ընթերցարանի վարչութիւնը Ազատախօսարան մը հաստատելու մտադրութիւնը ունի։ Ինծմէ ուզեց նիւթերու ցանկ մը պատասխանելու համար։ Քիչ առաջ նստայ ու պատրաստեցի։ Առաջին նիւթը որ գրչիս տակ եկաւ՝ «Գրականութիւնը խորհ. Հայաստանի մէջ» էր։ Բայց, վարանեցայ։ Պատճառը այն չէր, անշուշտ, որ ըսելիք չունէի այդ մասին։ Այլ այն, որ ինչ որ կրնայի ըսել, նիւթը չէր կրնար սպառել։

Եւ ճարահատ, դանց առի այդ նիւթը։

Այս պարագան, սակայն, դառն խորհրդածութիւններու մղեց զիս։ Ու խորհեցայ այն մեծ պատնէշի մասին, որ այսպէս թէ այնպէս, ցցուած է Հայրենիքի եւ գաղութներուն միջեւ։

Թէ Հայաստանի իրական կեանքին ծանօթ չենք,— իրողութիւն մըն է զոր կարելի չէ ժխտել։

Նոյնքան անժխտելի է որ Հայաստանը, իր կարգին, ծանօթ չէ գաղթահայ կեանքին։

Նպաստակաւոր զեկոյցները, երկուստեք, թերատ կարծիքներու ծնունդ են տուած։

Աւելորդ պատճառ մը չէ, սակայն, որ մենք անտեղեակ կամ անծանօթ մնանք նաեւ Հայաստանի գրականութեան։

Նախ, որովհետեւ, անիկա հայելին է այն կեանքին զոր կ'ապրի մեր երկրի ժողովուրդը։ Պիտի առարկէի թէ՝ խորհրդային սահմաններէն ներս ընդհանրապէս արուեստը, բայց մասնաւորապէս գրականութիւնը պարտադրեալ ձգտում մը ունին, եւ, հետեւաբար, կաղապարուած են վերէն եկած թելադրութեանց համաձայն։

Ըստ իս, այս առարկութիւնը հիմք չունի։ Գրականութիւնը միշտ կը բխի կեանքէն։ Ու երբ Հայաստանի գրականութեան մասին կը խօսինք, երբեք չենք անգիտանար էջեր, ուր արուեստին տեղ ձեռքը հիւսքեր կամ երանգներ դրած է՝ այնպէս ինչպէս տեսած, զգացած կամ մտածած է ինք։ Բայց, կը խորհինք թէ ամենարմատապաշտ պարագային իսկ՝ գրական յաջող էջ մը միշտ բան մը ունի իրական կեանքէն։ Կրնայ անիկա կաղապարեալ կամ թելադրեալ ըլլալ։ Կը նշանակէ, ուրեմն, որ ցոլացումն է այն կեանքին կամ տիպարներուն, զորս կ'ուզուի ստեղծել մեր երկրի սահմաններէն ներս։ Այս տեսակէտէն, նոյնքան հետաքրքրական է, ուրեմն, ամէնէն նպատակայարմար եւ «քաղաքականացեալ» գրական գործը անգամ։

Կը կարծեմ, սակայն թէ նոյն իսկ այդ էջերուն մէջ ուշադիր ընթերցողը պիտի գտնէ, իբրեւ խարիսխ, ներկայ իրականութիւնը։ Որովհետեւ, մասնաւորապէս անոնք որ կ'ուզեն զանգուած մը կամ դասակարգ մը տանիլ որոշ ուղղութեամբ կամ դէպի որոշ նպատակակէտ, հետեւաբար եւ կը ցանկան յեղաշրջել կամ քշել զայն, պարտաւոր են այդ ցանկալի հասանելիքը կառուցանել ներկային վրայ, յեղաշրջման նախափորձը — իբրեւ մղիչ ու թելադրիչ ազդակ — կատարել տալով, իրենց հերոսներուն, ապրուած կեանքին ու ժամանակակից պայմաններուն մէջ։

Այդպէս է եւ մեր երկրէն դուրս։ Եթէ կոլխոզը, հարուածայինը, գիւղատնտեսութիւնը կամ կոմբինատն է գրագէտին առաջադրած նպատակը, այդ բոլորը ան պարտաւոր է տեղի կեցնել արդի հայ գիւղին կամ քաղաքին մէջ, զայն դէմ առ դէմ դնել այժմու տարրերուն, հոգեբանութեան ու պայմաններուն, եւ, եթէ պարտադրանքը կուգայ վերէն կամ իր անձնական մտածողութենէն, մասամբ կամ առաւել «գունաւորել» իր տիպարները եւ այն արդիւնքը, որ, ըստ իրեն, պէտք է իրականութիւն դառնայ վաղը։

Բայց, մի՞թէ ուրիշ է պարագան այլ շրջաններու եւ այլ շարժումներու առեն։

Րաֆֆիի գրականութիւնը զերծ էր իրական հերոսներէ, բայց իր գործերուն ու նախատեսած շարժումներուն խարիսխը իրական կեանքն էր։ Ու հոս էր, անտարակոյս, իր կրկնակ յաջողութեան գաղտնիքը

Անոնք որ առիթ ունեցած են կարդալու խորհրդահայ կամ խորհրդառուս գրական որ եւ է գործ, եկած են, անպայման նոյն եզրակացութեան։ Վասնզի, գրականութիւն մը, միշտ, իր երկրին բազմերակն է։ Անոր պայմաններուն, շունչին, ձգտումներուն, զանութեանց ու ծրագիրներուն արտայայտութիւնը։ Ինչ որ կարդացած եմ խորհրդահայ գրականութենէն, իմ մէջ աւելի ճշգրիտ ու աւելի յստակ կարծիք մը ստեղծելու ծառայած է մեր Հայրենիքի կեանքի մասին, քան նոյն այդ կեանքին շուրջ թեր ու դէմ գրուած բազմաթիւ յօդուածներն ու ականատեսներու պատմածները։

Անկէ զատ, գրականութիւնը ամենամեծ զօդիչ ազդակն է երկրի ու գաղութներու միջեւ։ Երկրի գեղարուեստական պատկերացումը, անոր կեանքին գրական վերարտադրումն ու ընթերցումը գաղթահայ զանգուածին մէջ շատ աւելի խոր սէր կը ստեղծեն դէպի երկիրը, քան քառասուն հայրենասիրական ճառ, որոնց շեշտը եւ թափը կրնայ բեմէ բեմ ու անձէ անձ փոխուիլ, բայց որոնք չեն դադրիր ատղուկայի կրկնութիւն ըլլալէ «պէտք»ներու, Արարատի «ձիւնապատ գագաթին», «քայլամոլոր Արագածին» կամ «նոր արշալոյսին»։

Փաստօրէն մենք գիտենք, արդէն, թէ անցեալին մէջ ի՛նչ մեծ դեր կատարած է գրականութիւնը ռուսահայ եւ թրքահայ զանգուածներու հոգեկան մերձեցման տեսակէտէն։ «Մասիս» — Արեւելեան շրջանին, գրական շարժումը ղեկավարողներու գնահատելի քայլերէն մին եղաւ արեւելահայ գրականութեան ծանօթացումը՝ արեւմտահայ զանգուածին.

Այդ պահանջը զգալի դարձած էր ռուսական թուրք պատերազմէն յետոյ։ Ծանօթ է, որ այդ օրերուն Ռուսահայերը տարուած էին թրքահայ դատով։ Ու այդ շարժման մէջ գլխաւոր դեր կը կատարէին գրողները։ «Մասիս», նոյն իսկ, բացորոշապէս արտայայտեց իր այդ առաջադրութիւնը։ Եւ, այդպէս էր որ Թրքահայերը ծանօթացան Աբովեանին, Րաֆֆիին, Գ. Քաթիպային, Շիրվանզադէին եւն

Հիմա, որ առաւել կամ նուազ չափով ինքնավար երկիր մը ունինք եւ ուր կը մշակուի բաւական լաւ գրականութիւն մը, պէտք է անպայման հետեւինք այդ գրականութեան։

Այս տեսակէտէն, խոստովանինք որ երկիրը, հակառակ իր ժխտական կեցուածքին, աւելի շատ բան կ'ընէ, քան մենք։ Մեծարենց, Սիպիլ, Պարոնեան եւ ուրիշներ կը վերահրատարակուին, կ'ուսումնասիրուին, բաժիններու կ'արժանանան։ Միւս կողմէ՝ համագումարի եւ այլ առիթներով, հայ գրականութիւնը կը թարգմանեն նախ ընտրելի էջեր ու կը ծանօթացնեն օտարներու։ Մինչ մենք, արտասահմանի մէջ, ոչ մէկ շօշափելի ճիգ կը փորձենք՝ Հայաստանի գրականութիւնը ծանօթացնելու գաղթահայ զանգուածին.

Սխալ կ'ըլլար, անշուշտ, ըսել թէ՝ արժէքաւոր գործեր ու գրողներ չկան հոն։ Այն ինչ որ վերջին տասնամեակին կրցեր եմ ձեռք ձգել ու կարդալ՝ իմ մէջ ստեղծեր են այն խոր ու խրախուսիչ համոզումը թէ հինէն փոխանցուած ու նոր տաղանդներ կան հոն, որոնցմէ ոմանց անունները — գրեթէ անունները — ծանօթ են արդէն շատերուն։

Պիտի առարկուի, թերեւս, թէ գլխաւոր արգելքը ուղղագրութիւնն է։

Այս տեսակէտէն, նախ, մեղադրելի են անոնք որ «Հայաստանի բարեկամի» տիտղոսը ուրիշներուն չեն զիջիր, բայց, կը գոհանան հարեւանցի տպաւորութիւններ կամ անուններ տալով։ Կամ, շատ շատ, իրենց հրատարակած թերթերուն կամ պարբերականներուն մէջ, պատահականօրէն տեղ կուտան Հայաստանի գրողներէն մէկուն կամ միւսին սա կամ նա գրուածքին։

Ու այդքան։

Մինչդեռ, այդ գործը կը պահանջէ ծրագրեալ ու մեթոդիկ աշխատանք։ Ընտրութիւն՝ հեղինակի եւ նիւթի

Ձանձրութեան բաժին մը ունինք, նախ, մենք՝ գաղթահայ գրողներս։ Վասնզի, մենք կրնայինք գտնել այնքան ճիգ թափել որքան թափեցին ու կը թափեն տասնեակ մը մտաւորականներ՝ նահատակ Դիւրականներու գործերու հրատարակութեան համար։

Մանաւանդ որ, ինչպէս այդ, նոյնպէս եւ այս ձեռնարկին մէջ քաղաքական հայեցողութիւնները երբեք տեղ չունին, եւ կողմերը, երկուստեք, կրնան առանց վերապահութեան նուիրուիլ անոր։

Ես կը նախատեսեմ, օրինակ, Հրատարակչական մը, զոր կրնանք կազմել նոր գրողներս, — կամ հին թէ նոր միասնաբար — ընտրել նիւթերը, փոխել ուղղագրութիւնը եւ հրատարակել։ Գրողներս՝ գրականօրէն կը նայինք անոնց, Հայաստանականները՝ իրենց աչքով, իսկ ազգայնականները՝ հայրենիքի հայեցողութեամբ։ Այնպէս որ, սպառումի մտահոգութիւնը բաւական կը նուազի։ Մանաւանդ որ մենք կրնանք այդ հրատարակութիւնները ընել այն վայրերուն մէջ, ուր համեմատաբար աժան կը տպուի — Ֆրանսա, Պուլկարիա, եւն. (տեղւոյն կէս գինով)։

Անկախ ասկէ, արտասահմանի հայ մամուլը եւս կրնայ իր աշխատանքի բաժինը բերել։ «Յառաջ», կարծեմ միակն ըլլալով, կանոնաւորաբար մեր լեզուին ու մեր ուղղագրութեան կը փոխէ Հայաստանեան թերթերու բոլոր այն բաժինները, որոնք կը հետաքրքրեն մեզ։ Աւելի մեծ թափով պիտի ընէր նոյն բանը՝ եթէ խորհրդահայ գրական գործ մը վերածել (թարգմանե՞լ, կ'ըսէք դուք) հարկ ըլլար։ Նոյնը՝ եւ կամ ուրիշ մը։

Եւ եթէ անկարելի կը թուի անկախ հրատարակութիւնը, մեր թերթերը կրնան, կը կարծեմ, իրենց թերթօնի բաժիններով կատարել այդ աշխատանքը

Ոչ մէկ տարակոյս, որ հետաքրքրութեամբ պիտի կարդացուին անոնք ալ։ Փոքրիկ ինկողները միշտ հնարաւորութիւն ունին ձեռք ձգելու Երեւանի հրատարակութիւնները։ Այն ալ՝ թերեւս միայն մտաւորական դասակարգը։ Բայց, մի՛նչ որ [illegible] Քաղաքը չենք։ Ես, օրինակ, գրականութեան կապուած մէկս, անցեալ օր նամակով Նարդունիէն կը խնդրէի առժամաբար ինծի դրկել խորհրդահայ Լրկեր, որպէսզի ծանօթանամ ու ծանօթացնեմ իմ շրջապատիս.

«Փարիզը չէ՞ կրնար արժանական միջոց մը խորհիլ։ Գիտեմ, սկզբունք մը պիտի ունենայ նորէն «Յառաջի» խմբագրապետը։ Լա՛ւ։ Աթէնք ու Պուքրէշ նստողները ի՞նչ կը խորհին այս մասին։

[illegible] Ն. ՄԵՀԵԱՆ

ՄԵՌԵԼՆԵՐՈՒՆ ՊԱՐԸ

Անոնք իրենց որոշածին պէս ամէն առտու Հայաստանի թափուր մէկ եկեղեցին, մէկ բերդը, մէկ մենաստանը կ'ընտրէին ու հոն կը հաւաքուէին։ Նոյն երբ Սուրուճի մէջ մեծ ջարդին նահատակուածները եկեր եկեր էին Սեբաստիա։ Կրնամ ըսել այդ մեռնողներէն մեծ մասը Սեբաստացիներ էին։ Քաղաքացիի կամ գիւղացիի, աղքատի կամ հարուստի խտիր չկար, ամէնն ալ Թուրքին սուրին տակ մնալով ուխտած էին մէկ սիրտ մէկ հոգի հայութեան ազատութեան համար աշխատիլ եւ օգնութեան հասնիլ իրենց ազգակից եւ սրտակից ընկերներուն, որոնք տակաւին կ'ապրէին առանց տունի, առանց պաշտպանի։

Այդ գիշերը լիալոյս մաքուր աստղազարդ գիշեր մըն էր, մեր մեռելները կը հրէին Սուրբ Նշանի պարիսպէն ներս։ Անոնք ամէնն ալ Հրեշտակի թեւերը եւ զգեստ իրենց վրայէն հանած, իրենց ոգիութեան զգեստը հագած կը շրջէին ձեռք ձեռքի եւ թեւ թեւի տուած։ Զարդարար Թուրքերը պարիսպէն դուրս խռնուած՝ զէնքով հոն հասած էին, կը լսէին բազմամբոխի ժխորը, կ'որոշէին անոնց ձայները, կը հասկնային որ անոնք հայերէն կը խօսէին, բայց չէին տեսներ անոնց ուրուականը։ Գեղեցիկ ձայն ունեցողները Ս. Նշան եկեղեցւոյ գմբէթին տակ զանգնայով կը նուագէին «Տէր ողորմեա, տէր ողորմեա, տէր ողորմեա... Ազգիս Հայոց ազատութիւն պարգեւեա»։ Հոն հասած էին Զայիր ազգի կոչուած լճակէն Քառասուն մանուկները։ Պարիսպէն ներս Ս. Կարապետի տաճարին յատակը կը սկսի շարժիլ, մեռելները կը կարծեն թէ երկրաշարժ է, եւ ահա կը տեսնեն որ գերեզման մը կը բացուի, եւ աբեղայի զգեստով յարութիւն կ'առնէ մեռել մը, որ էր նոյնինքն այդ մենաստանի աբեղաներէն Ս. Թէոդորոս։ Ան ինքզինքը կը յայտնէ իր քաղաքակից Սեբաստացիներուն, քիչ վերջը անոնց քով կուգայ Գէորգ Գետադարձ որ Ս. Նշանի արեւելեան կողմը թաղուած էր։

×

Մեր նոր եւ հին այդ նահատակները հոն պարիսպէն ներս առեան կը կազմեն, նորերը հիներուն հետ վիճաբանութեան կը բռնուին։ Նոր նահատակներէն շատերը կ'ընդդիմանային հին մարտիրոսներուն. Վիճաբանութիւնը շատ երկար կը տեւէր։ Թուրքերը սարսափած խոյս կուտային Ս. Նշանի շրջակայ գիւղերէն։ Անոնք նոյն առեն աւելորդապաշտութեամբ լեցուած կը դիմէին կառավարութեան, ըսելով թէ Ցամառ փաշան դարձեր է, հայդուկները հոն պատրաստութիւն կը տեսնեն, վերջապէս այս համոզումը կ'ունենան թէ հայկական ուրուականներ հոն համախմբուած այսօր կամ վաղը Սեբաստիան վերէն վար կրակի պիտի տան։ Կառավարութեան պաշտօնեաները թէեւ կը ծիծաղին անոնց վրայ, սաստ հանդերձ, զանոնք հանգստացնելու համար Ս. Նշանի պարիսպներուն քով ցոյց կուտան քանի մը ոստիկան զինուորներ։ Անոնք ալ իրաւցնէ գիշերները մեր մեռելներուն բռնկած վիճաբանութեան ձայները կը լսեն, սակայն բան չեն տեսներ, իսկ ռամիկ ժողովուրդը թուրքերուն սարսափահար՝ գիշերները խոյս կուտայ անկէ։

×

Գէորգ Գետադարձին կը ձայնակցէին Քառասուն Մանուկ սուրբերը

Նոր նահատակներէն Լուսարեր եւ Սաթենիկ չափազանց բռնկած կը վիճաբանէին։

Գետադարձ կ'ըսէր նոր նահատակներուն, որ վերջը կուգայ մեր ազգին ջարդին ու խաչին։ Կը ծագի խաղաղութեան օրը, կ'անցնի Հայուն գիշերը։

Լուսարեր կը բռնէր Գետադարձին վզէն կախուած խաչը ու կ'ըսէր, թէ — Հայուն այս խաչին պատճառաւ այլեւս վերջը չի գար եթէ կրած հալածանքին։ Սաթենիկ կը ձայնակցէր

— Քանի որ Իսրայէլի Աստուածը խաչը մոռցած, մահիկը կը պաշտպանէ, Հայուն աչքին արցունքը երբեք պիտի չցամքի։

Քառասուն մանկունք, սարսափահար իրենց ականջները գոցեցին, «Աստուծոյ դէմ բողոք բարձրացնելու չէ» — ըսին անոնք։ Սուրբերուն շրթունքը միայն Աստուած փառաբանելու համար կը շարժին։

— Հա՛, հա՛, դուք մեր երկրին քառասուն [illegible] Լուսարեր— դուք ո՞ւր էիք երբ մենք ձեզ բարեխօս կը բռնէինք... դուք ո՞ւր էիք, երբ Թուրքը մեր կուսութիւնը բռնի կը պղծէր, դուք ո՞ւր էիք, երբ այս սուրբ տաճարին խորանին վրայ մոլլաները բարձրացած՝ սուրբ սեղանին մէջ կը մըզէին, դուք ո՞ւր էիք, երբ Թուրքերը ցամքած ջրհորներուն մէջ մեզ իրարու վրայ կը դիզէին, ու քարերը իջնելով մեր վրայ մեզ ողջ ողջ կ'այրէին։

Սեբաստացի նոր նահատակները աշխուժ զոռում գոչումով ձայնակցեցան Լուսարերին։ Անոնք միաբերան Քառասուն մանուկ սուրբերուն կը պոռային— «Դուք ո՞ւր էիք»։

Գետադարձ միջամտելով, աղաչեց, պաղատեցաւ, ըսաւ պատասխան մեր նահատակներուն.

— Մի՛, մի՛ հակառակիք Աստուծոյ դէմ, թէ ոչ ձեր այնքան կրած տանջանքները չեն վարձատրուիր, եւ դուք երկնային դրախտի պարիսպներէն միշտ դուրս կը մնաք։

Եւ դարձեալ միաբերան ձայն բարձրացաւ մեռելներու բերնէն.

— «Մենք ենք, մենք որ մեր յօժար կամքով արքայութենէն դուրս կը մնանք, մինչեւ որ Աստուծոյ վրէժխնդիր նետը կայծակէն չթռի ու չը մխուի Թուրքին սրտին մէջ, Դրախտ մէջ ոտք չենք դներ։

Բողոքող մեռելներուն գլուխը կանգնեցաւ պատկառելի պարթեւ․ կան ծերունի կաթողիկոս մը։ Մեր նահատակները անոր ոտքը կը համ-

---

ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ԱՐՇԱԿ ԱԼՊՕՅԱՃԵԱՆ

(Կենսագիրը)

— о—о —

Աբրահամ Այվազեան, տասներեքերորդ դարու հայ մեծահռչակ լրագիր-կենսագիրը, մեզի ձգած է երկու խոշոր աշակերտներ — Աբիկ Մուշահեաճեան եւ Ալպօյաճեան Արշակ։

Այվազեան, երբ ծանր հիւանդ, կը ծառայէր անկողնոյ, Աբիկ ու Արշակ շրջապատած էին իրենց վարպետը ըսելով.

— Հանգարտութեամբ կրնաս փակել վերջին շունչդ։ Մենք պիտի շարունակենք կէս ձգած գործդ։

Պառաւաճան կուտայ ու կ'ըսէ Այվազեան.

— Ես երբեք բան մը կէս չեմ ձգած։ Ձեզի է որ կէս կը թողում. Ի՛նչպէ՞ս ըլլալու [illegible]

Վարպետին հոգեվարք եղած առեն երկու աշակերտները կը խուզարկեն անոր բարձերուն տակերը։ Անկողնին մէջ բուրդի տեղ թուղթ լեցուած էր։ Ձեռագիրի զանազան մասեր։ Աւարի կուտան։

Վարպետին դագաղը փոս իջեցուած ժամանակ, սգակիր հանդիսականները կը բարձրացնեն ողբ ու կոծ եւ կ'ըսեն.

— Աբրահա՜մ, ո՞վ պիտի ըլլայ յաջորդդ։

Ալպօյաճեան մէջէն կը նետուի եւ զիլ ձայնով կ'աղաղակէ.

— Հերի՛ք սգաք, սգակիր ազգայիններ, վստահ եղէք որ ես իր տեղը բռնած եմ արդէն.

Երբ սգաւորները, խոր վիշտերու մէջ փաթթուած, կը հեռանան՝ Աբիկ կը ծռի գերեզմանին վրայ ու կ'ըսէ ցած ձայնով.

— Բացակայութիւնդ անզգալի պիտի ընեմ։ Կատարեալ Այվազեան մը պիտի ըլլամ։ Հանգչէ խաղաղութեամբ։ Այո՛, վարպետ, հանգիստ քեզի ու անհանգստութիւնը ողջ մնացողներուն։

Միւս կողմէ Ալպօյաճեան, կսկիծէ ոգի խմելու հրաւէրները մերժելով, շունչը կ'առնէ շիտակ Այվազեանի տունը, կ'իջնէ ամբարանոցը ու այնտեղ պահուած տասնեակ պարկ կենսագրական տեղեկութիւնները կը փոխադրէ իր տունը։

Աբիկ երբ այս սարսափելի լուրը կ'առնէ՝ կը խլըրտնայ, առնելով հողի գոյն։

Աբիկ ու Արշակ եօթը տարի պատերազմ կը մղեն ի խնդիր Այվազեանի պարկերուն ժառանգութեան։

Անոնց կռիւը ոչ սուրով է եղած եւ ոչ ալ թնդանօթով։

Երկուքն ալ եղած են թուեաւոր կարգի առաջին ստեղծողները եւ գործածողները։

Իրենց կաղերը դեռ կատարելագործուած չըլլալով մահացու չէին։ Այդ կաղերուն պատճառաւ է սակայն որ երկուքին ալ վրայ ծռած ու [illegible] բան մը կայ։

Վերջ ի վերջոյ, Ազգ-Պատրիարքարանը կը միջամտէ ու կը կարգադրէ խնդիրը, վերջ տալով իրարակերութեան

Աբիկին կը տրուի հայ մեծատուններու կեանքին վերաբերող ներքին նօթերը, իսկ արտաքին նօթերն ալ կը տրուին Արշակին։

Միայն այս պատճառով է որ պակաս բան մը կայ երկուքին ալ գրած կենսագրականներուն մէջ

Լուսաւոր պիտի ըլլայ խօսիլ օրինակներով

Սաղաթէլ խան Տէօվլաթեանցի նուիրուած ընդարձակ կենսագրութեան մէջ Ալպօյաճեան կը գրէ-

— 1854ի, մարտի 28ին, կէսօրէ վերջ ժամը թրքական 9ին, առունէն Գապը Ալի գացած ժամանակ, Սաղաթէլ խան, Սիրքէճիի 86 թիւ բնակարանին առջեւ, ինքզինքը գէշ զգալով անկում ունեցաւ։ Անմիջապէս զինքը փոխադրած են ազգ. հիւանդանոց ուր ժամը 12ին, հինգ բժիշկներու ներկայութեան, աւանդած է իր հոգին։ Բժիշկները հաստատած են որ խանը թունաւորուած է ուլականէ։

Իսկ Աբիկ նոյն անձին համար կը գրէ, անծելով ներքին երեսը.

— Սաղաթէլ խան պինդ կը սիրէր պոլսական ուլականները համտեսել։ Օր մը, 1854ին, գրաւի բռնուած էր համբաւաւոր Օսման փաշային հետ, որ իր մտերիմն էր, հարիւր հատ ուլական ուտելու համար։ Եւ մեր պատուական ազգայինը իր անմահական ախորժակով, կը ճաշակէ ճիշդ հարիւր հատ խոշոր եւ ընտիր ուլականներ, որոնք Թէնէքէ փողոցի համբաւաւոր ձկնորսը Համբիկ անձամբ որսացած էր Գում Գափու, Անէմ Ցաղի ծովեզերքէն, ինչպէս նաեւ Գոյափաթ Էլլիի [illegible]։ Այդ ուլականները լեցուած էին առատօրէն սամինակարգ բրինձով, սոխով, ճիշդ փրատրիսով եւ թարխոն պահարով։ Գործածուած էր Այվալըքի անարատ ձէթ։ Սաղաթէլ խան գրաւը շահած էր եւ առած քսակ մը, մէջը հարիւր օսմանեան ոսկիով։ Ծերացեալ արկածով մը սակայն խանը կը թունաւորուի Սիրքէճիի կողմէ կը զգայ առամաջոտ ահաւոր խիթեր ու տասներկու ժամ յետոյ կ'աւանդէ իր հոգին, Ազգ. Հիւանդանոցի մէջ, հակառակ թափուած անձնուէր ջանքերուն Աւա՛ղ, իր այնքան սիրած ուլականները չէին ըմբռնած մեր մեծ ազգայինին սէրը ու զայն մահացուցած էին։ Սիրած էր ուլականները, պաշտելու աստիճան. այդ մեծ սէրը չէր փոխադարձուած, աղէ՜ ...։

Արշակ միշտ արտաքին երեսը ուրուագծելով կը գրէ.

— Սաղաթէլ խան Տէօվլէթեանց մեծ շուքով կը թաղուի Շիշլիի ազգ. գերեզմանատան մէջ։ Իր ճոխ դամբարանին վրայ շինուած է քարակերտ հսկայ ուլական մը, բացուած վիճակով անոր մէջ կ'երեւի մահուան հրեշտակը։

Իսկ Մուշահեաճեան կը գրէ.

— Գօսթանը պաշի Թօփալ Օսման փաշա իր ծախքով կանգնել տուաւ, Սաղաթէլ խանի վրայ, մարմարինէ վեհատեսիլ դամբարան մը ներկայացնող թեւաբաց ուլականէ մը որ կը խորհրդանշէ ողբացեալին սէրը եւ նուիրումը այդ կենդանիին հանդէպ։ Վսեմ. փաշան միւս կողմէ ըսել ուզեց որ հանգուցեալը ուլականի զոհ մըն է։ Իր այս առատաձեռնութեան հետ խոստը կը համեմատէ սակայն իր այն ձեռնարկը որով գնաց եւ այրի Տիկին Տէօվլէթեանցէն ետ առաւ իր վճարած հարիւր ոսկին, առարկելով որ գրաւը կորսնցուցած է խանը եւ տիկինը պարտի դեռ հարիւր ոսկի ալ վճարել, ըստ պայմանի։ Փաշան կը պնդէր թէ Սաղաթէլ խան ինք չէ կերած ուլականները, այլ անոնք կերած են իր գլուխը։

Արշակ Ալպօյաճեան կը շարունակէ.

— 1855ին Օսման փաշա դատարան դիմեց, ողբացեալ Սաղաթէլ խանի այրիէն պահանջելով 100 ոսկի։1856ին դատարանը կ'արձակէ հետեւեալ վճիռը. «Սաղաթէլ խան այն ժամանակ միայն պիտի համարուէր գրաւը շահած երբ հարիւր ուլականները ուտելէ վերջ ապրէր, կրկին ուտելու համար»։ Միւս կողմէ Պոլսոյ միդիա ծախողները հսկայ եւ զուարթ ցոյցեր կը կազմակերպեն հէգ ազնուական այրիին դրանը առջեւ՝ ուլականներով քարկոծելով տան ապակիները։

Իսկ Աբիկ կ'ըսէ.

— Այրի Տիկին Սաղաթէլ իր ամբողջ կենաց մէջ անգամ մըն ալ ուլական չկերաւ, ուխտ ընելով ամբողջ ընտանեօք.

×

Ահա այսպէս մեծ մարդոց կողքին ունեցած ենք մեծ ալ կենսագիրներ որոնցմէ մէկն է Ալպօյաճեան։ Ան միշտ թաղուած է իր «պարկեր»ներուն մէջ։ Եւ սակայն ամէն անգամ որ մեծ ազգային մը մեռնի՝ կենսագիրը կ'ապրի։ Եթէ ծանօթ ազգայիններ շատ ապրին՝ Ալպօյաճեան կը մեռնի։ Մ..թէնք որ երկուքին ալ Աստուած երկար կեանք տայ։ Եթէ կենսագիրին մեռել պէտք է, պակաս չեն կենդանի մեռեալները։

Արշակ Ալպօյաճեան իր գրած նօթերուն վրայ, սակայն, բան մը աւելցուցած է։ Ատիկա թիւն է ու թուականը։ Իր նօթերուն խառնած է զանոնք եւ դասաւորած։

Իւրաքանչիւր հայ երեւելի պահարան մը ունի Ալպօյաճեանի մօտ, որուն վրայ նշանակուած են անունը, [illegible] կանուն, զբաղում եւ ծննդավայր։ Պահարանին մէջ նօթեր։ Նօթերուն մէջ ալ բառեր ու թուականներ։

Ալպօյաճեան իր վարպետէն եւ աշակերտակիցէն կը զատուի իր թուականներու առատութեամբ եւ իր գրութիւնները կը դարձնէ փաստագրութեան [illegible] որով համոզիչ։

Ահա ճաշակ մը իր պահարաններէն.

— Խասգիւղցի Վարդան Աղա Քէ[illegible] փէշտիմալճի, Կիւրինցի Մամբրէ վրդ. Կիրակոսեան, Սամաթիացի Համբիկ աղա պէյ Զաքարեան «Չէլէպի պա[illegible] լըք» Սարայլը ոսկերիչ, Միհրան պէյ Ալմալըտէօ, Թէքիրտաղցի [illegible] Օննիկ չափահաս, Օրթագիւղցի Թուլպէնճի [illegible] փաշա Փօլատեան, Զիմառացի [illegible] կիմ եպիսկ. Թամամեանեան, Երկա[illegible]

ԵՐԵՒԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Գիշերը

(«Մրգաստան» հատորէն)

Ողջ գիշեր քարտինները
Խշշացին չափարի մօտ,
Ողջ գիշեր ականջում էր
Իմ սիրտը այդ ձայներին։
Ինձ կանչում էր ողջ գիշեր
Հնօրեայ, հին մի կարօտ,
Կարկաչում էր մի անուն
Դաշտերից ու ձորերից։

Ծիծղաներ էին ցնծում,
Բանդխոներ արծաթաձայն,
Ողջ գիշեր եռվը պարեց
Ա՜խ, ա՜յնքան, ա՜յնքան թեթեւ,
Ողջ գիշեր քնել էի
Հնօրեայ, հին մի կածան,
Ու շուրջը մնած օրեր,
Ու մնած ծաղկաթերթեր։

Ձեր երգը իմն է նորից
Ու հիմա, երբ գիշեր է,
Ողջում է կարօտս լսեր
Զրերի նման գարնան,
Եւ այնպէս դեռ հեռու է,
Ինձ թւում իմ աշունը,
Եւ օրերս թւում են
Թեթեւ դեռ ու դեռ վաղամ։

Ձեզ հետ իմ նորից անում,
Քարտիներ, ներմակ հարսեր,
Ծնորք իմ ոսկեհանդերձ,
Երկրային, անգին հմայք,
Ես ձեր քերքն իմ քնդուներ,
Ձեզմով է միրգն իմ հասել,
Իմ երկրի վառման արեւ,
Նայիրեան ոսկէ՛ քնար...

Գ. ՄԱՀԱՐԻ

...մուրճին, եւ կը պաղատէին։

— Հայրիկ, հայրիկ, դուն Տիրոջ խօսքերը կը հասկնաս, խօսքերդ կը հասկցնես, դուն հղիր փառատարանը մեր մարտիրոս Հայաստանին։

Ներսէին երեք անգամ խոնարհեց, գետնամած ճակատը դրաւ Ս. Նշանի սեմին վրայ, եւ կանգնեցաւ, բազկատարած, կարծես մէկ այլ Մովսէս, եւ աղօթեց.

— Ե՛կ տէր, ե՛կ եւ դատէ՛ երկրիս վարիչները եւ մեր թշնամիները։

Զայնեցին մխարհուն նաեւ մեռելները.

— Եկ տէր, հանէ Հայը տառապանաց դուրքէն։ Եկ տէր, հաստատէ Հայուն ոտքերը Հայաստանի հողին վրայ։

Ս. Նշանը նշան տուաւ. Ահռելի ամպեր վար իջան, ամպերուն մէջ ծածկուեցան հայ սուրբերը, եւ բողոքող մեռելները։ Ու շեփորներու մարտագոռ թմբկոտներէն փրթեր, Աստուած խօսեցաւ.

— «Հա՛յ, ընտրեալ ժողովուրդ.

«Մարտիր ընդ այնոսիկ, ոյք մարտնչին ընդ քեզ... »։

ՇԱՀՐՈՒԱՆ

ԻՆՉՈ՞Ի ՉԸՍԵԼ ԹԷ ԴՈՒՔ ՊԻՏԻ ՕԳՏՈՒԻՔ ԵՒ ԹԷ ԱՅՆ ԲՈԼՈՐ ԿԱ-ՐՕՏԵԱԼՆԵՐԸ ՈՐՈՆՑ ՅՈՅՍՆ Է ՅՐ. Կ. ԽԱՉԸ, ԵԹԷ ԱՅՑԵԼԷՔ ԻՐ ՊԱԶԱ-ՐԸ։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Պուշկինի

Մ ՀՈՒ՛Ն ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿԸ

— o —

1837ին կը լրանայ Պուշկինի մահուան հարիւրամեակը. Այդ առթիւ Հայաստանի Պետ. Հրատարակչական ծարժինը ծրագրած է թարգմանել եւ հրատարակել Պուշկինի լաւագոյն գործերը

Մամիկոն Գէորգեանի յանձնարարուած է թարգմանել Պուշկինի ճանապարհորդութիւնը դէպի Էրզրում գործը, ներածականով մը եւ յառաջաբանով։ Այս հատորը պիտի ունենայ 10 պրակ։ Գէորգեան պիտի օգտուի Լէնինկրատի եւ Մոսկուայի դիւանների։ Գործը տպագրութեան պիտի յանձնուի գալ տարուան մէջ։

Սուրէն Եարութիւնեան կը պատրաստէ Պուշկինը եւ հայ գրականութիւնը խորագրով ուսումնասիրութիւն մը։

Տիգրան Հախումեան սկսած է թարգմանել Բորիս Գոդունովը։

Տարեդարձի առթիւ լոյս պիտի ընծայուին Պուշկինի հետեւեալ գործերը.—

Եվգենի Օնեգին, Կապիտանի աղջիկը, Ժողովածու արձակ էջերու, եւ Յ. Թումանեանի ու Մառուքեանի թարգմանութիւններէն՝ չափածոյ էջերու հաւաքածոյ մը։

**Պետ. Հրատարակչական Մարմինը ծրագրած է հրատարակել, 2 հատորով, Չիւանիի ամբողջական գործերը, տպուած կամ անտիպ, աշուղին մահուան 25ամեակին առթիւ։ Յառաջաբանը պիտի գրէ Ա. Կարինեան։

Տպագրութեան յանձնուած են նաեւ Խ. Աբովեանի կարգ մը անտիպ գործերը.— յուշատետր, Տիգրանի պատմութիւնը, Ամերիկայի լիս ֆցիր, եւն.։ Ներածականը գրած է Գ. Վանանդեցի։

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵ՞Ր

Այս վերջին տարիներուն բազմաթիւ հայ ժողովրդական երգեր հրատարակեցինք այս սիւնակներուն մէջ, մեծ մասը անտիպ, քաղելով Երանեայի շրջանէն եւ այլ գաղութներէ։

Ընկ. Մ. Բարխեան, մեզի ղրկելով փունջ մը եւս, ցաւ կը յայտնէ որ «եօթը հայ երգչախումբերով» պարծեցող Փարիզը օր մը օրանց չէ խորհած զանոնք իւրել եւ հայ ժողովուրդին բերնէն հաւաքել եղանակները այն երգերուն, զորս ՅԱՌԱՋ կը հրատարակէ գուրգուրանքով,— բանահիւսութեան չափ երաժշտութիւն ալ Թանկագին վկայութիւն մըն է հայ ժողովուրդին ստեղծագործ շնորհներուն մասին, ինչո՞ւ կորսուին։ Հայաստանի երաժիշտները գիւղէ գիւղ կը թափառին չարունակ եւ եղանակ կը ժողվեն։ Հայաստանի երաժիշտներուն գործը լրացուած կ՚ըլլայ՝ երբ,— ճիշդ է թէ մեզի կը պակսին պետական միջոցները, բայց և այնպէսկարելի է մասնակայժմաւսն,— սփիւռքի երաժիշտներն ալ ժաղեն արտասահմանը, ժուռ գալով իրենց ոտքին տակ ինկած շրջաններու մէջ։

Արժանագրելէ վերջ այս տրտունջը, կը շարունակենք հրատարակել հայ ժողովրդական երգերը, աշխատանքի միակ կարելիութիւնը որ տրուած է ՅԱՌԱՋին

Հետեւեալ հրաշահիւս երգը կը յիշեցնէ, իր կառուցուածքով, Երթամ բարկ արեւ լինիմ անման երգաշարքը զոր գտած է Վ. Գույումճեան եւ հրատարակած՝ Նաւասարդի մէջ։

ՊԱՐԵՐԳ (ՓԱՓՈՒՐԻ)

Զիւն էկի էգի լոփա,
Քո սիրուն ծալայ թափայ։
Հընչ յե՞ր իմ եռ քո սիրուն,
Դրց մեղրամոմ դէմ գլուխ։
Հալ հալիմ ցիկ դառնամ,
Նաթիմ մարմար քաքերուն։
Խառնուիմ յեյման գետերուն.
Երթամ չրաում չրակընուն։
Լեցուիմ հարոց կրծենյուն,
Վերցուղէ փիծերուն։
Թափիմ շէկիկ ծամերուն.
Ցոլամ վզի դղերուն։
Գրլգըլամ մըջ ծծերուն,
Գոլիմ դեղին սոլերուն։
Շօգրկտամ դէմ արեւուն,
Խառնուիմ հարաւայ քամուն։
Թռնամ քարձրիկ սարերուն,
Փշրանք մը թուիս ամպերուն։

ՃԻՆԹԽԱՂ

(Պարերգ)

Հըր լօ՛ լօ՛, լօ՛ լօ՛ լօ՛ լօ՛
Եարըմ գորանի։
Հըր լէ՛ լէ՛, լէ՛ լէ՛ լէ՛,
Դօւդըմ գորանի։
Գիշերուան լուսնակն էր,
Ցերեկուան արեւ։
Եարուկ քովէս անցաւ,
Զրտուեց զրարեւ։
Հըր լօ՛ լօ՛...

Տեսայ մալույեր էր,
Եար խառվեր էր,
Կանչէ, եա՛ր, արի՛,
Խռով մը կենա,
Դունենէ սուտ ու փուճ է,
Մարդու չի մնայ։
Հըր լօ՛ լօ՛...

Ըտ անտէր Մշու Դաշտ
Մանտր ու բէղ գեղ է,
Էրկուքս մէկ չաղկին
Փող պտիկ ենդ է։
Հըր լօ՛ լօ՛...

Քու շունչն ուր կը շնչեր
Խոցերուս դեղ էր,
Քու մէյտան ճակատիկ
Գազնելուս տեղ էր
Քու շրմամ ծծիկներ
Դրկելուս տեղ էր։
Հըր լօ՛ լօ՛...

Գարուն է, գարո՛ւն, օ՛յ օ՛յ,
Թօրկած ին գլուխեր,
Էկած ին սէր կ՚էնին
Ըտ գեղի ջոջեր,
Հագած զկարմիր սոլեր,
Պլսած ին գդուեր
Հըր լօ՛ լօ՛...

Բոստան իմ ցանե, օ՛յ օ՛յ,
Դիմացի դարուն,
Աստուած օրչնէր, օ՛յ օ՛յ,
Զրտառուս գարուն
Էգաւ շրմամոք շառ,
Ճամբէմ իմ խարուն։
Հըր լօ՛ լօ՛...

Ցորեն իմ ցանե, օ՛յ օ՛յ,
Զելի բուեի փող,
Աստուած անիծէր, օ՛յ օ՛յ,
Զերմալ յարտու հող,
Զեգաւ շրմամոք մը,
Ճամբէք խարոջ փոխ։
Հըր լօ՛ լօ՛

Այս երգին մաս կը կազմեն հետեւեալ երկու տուները, քիւրտերէն։
Մրն փութաքի քրոխ
Ժխոնա սըրգիս է,
Մրն բուխա է ուի դա
Սրր միա սիս է։
Հըր լօ՛ լօ՛ ..

Գոլի է առախ է, օ՛յ օ՛յ.
Գոլիքի քուր է,
Հըսփէ շըֆրր ազա, օ՛յ օ՛յ,
Պրնավ ու հուր է։
Հըր լօ՛ լօ՛...

Շաքրգարար ուրիշներ, նոյնպէս գիղեցիկ

Ափոլինէր

— o —

Վերջերս Ֆրանսական գրական շրջանակները տօնեցին Կիյեոմ Ափոլինէրի մահուան տարեդարձը

Տակաւին անծանօթ է այս անունը մեզմէ շատերուն։ Ժամանակ մը, Ֆրանսացիներուն մէջ եւս, եթէ ոչ անծանօթ դէմք մը, հաւասարակ fumiste մը համարուած էր ան։ Մինչ այսօր, իր փառքին ծիրը կ՚ընդլայնի հետզհետէ եւ կ՚ներանգաւորուի եօթը գոյներով։

Ափոլինէր կը ներկայացնէ յեղաշրջումը Ֆրանսական բանաստեղծութեան, շնորհիւ իր թարմութեան եւ ինքնատպութեան։

Խորհրդաւոր ծագում մը ունի այս բանաստեղծը։ Հայրը տակաւին անծանօթ կը մնայ, մականուան անունով՝ Վիլհէլմ - Ափոլինարիս Քոսթրովիցքի, կ՚ըսուի թէ զաւակն էր կրօնաւորի մը, առաջնորդ Մոնաքոյի։

Ծնած է Հռոմ։ Մայրը կոմսուհիի մը պէս ճոխութեան եւ փարթամութեան մէջ մեծցուցած է զինք։ Պատանի, Ափոլինէր խոյս կուտայ մայրական հսկողութենէն, կ՚ապրի ազատ եւ Պոհէմի պէս։ 1898ին, դեռ 18 տարեկան, կուգայ Փարիզ եւ կը խառնուի երիտասարդ գրողներու եւ արուեստագէտներու բազմութեան

Այս շրջանին, ուշադրութիւն կը գրաւեն իր քերթուածները, եւ ոմանց՝ դայթակղութիւն կը պատճառեն։ Գրքերու տարակարծ ձեւերով, խորանարդապաշտ ուանդութենէն կապուած ոճով մը, տարերքային գեղեցկութիւններու աւյալով, Ափոլինէր անհասկնալի էր դարձած շատերուն։ Նոր հմտութեան տիրացած, երբեք ծանօթութիւններու հակայ քեար չկրնալով բանաստեղծի իր խառնուածքին ու խումներուն։ Պատերազմէն առաջ՝ տակաւին անծանօթ, ծղոտնտուլի զգուլթեան գէպքը անուն մը չինեց իրեն յանկարծ։ Ամրաստանուած ըլլալով իբրեւ գող, բանտարկուեցաւ, սակայն, գրողներու եւ արուեստագէտներու հրապարակային բողոքին շնորհիւ, ազատ արձակուեցաւ։

Ընդհ. պատերազմին սկիզբը զինուոր գնաց կամաւոր։ Թաղմանակատէն չհեռացաւ երբեք, եւ երբ, Զինադադարէն քանի մը օր առաջ, խրամին մէջ, հինգարտ համար Mercure de France կը կարդար, պայթած ռումբի բեկոր մը ծանրապէս վիրաւորեց զինք գլխէն։ Մեռաւ Զինադադարին առտուն։

Իր արուեստին մասին ճաշակ մը տալու համար, գալ կիրակի թարգմանաբար կուտանք քերթուած մը իրմէ։

Կրօնական տարագի խնդիրը եւ Վենիզելոս

Յունաստանի կառավարութիւնը անուղի կարգ կրօնական տարազներու արգելքի խնդիրը, ժամանակապէս Պ. Վենիզլոսի յանձնարարութեամբ։ Նախկին վարչապետը այս առթիւ հետեւեալ բացատրութիւնները կուտայ իր բռնած ընթացքի մասին.—

1.— Հելլէն կառավարութիւնը էնկիւրի կատարած է բոլոր անհրաժեշտ ձեռնարկները, հասկցնելու համար թէ օրթոտոքսութեան խնդիր որքան վիրաւորուած է օգեմի արգելքէն։ Հետեւաբար, գործին բոլոր պարագաները գիտնալով է որ Թուրքիա տուաւ իր որոշումը։ Որովհետեւ անոր կողմէ ամէն նահանջ իրաւամբ պիտի նկատուէր իբրեւ արտաքին ճնշումի յաջողութիւն մը, բան մը որ անընդունելի է Թուրքիոյ նման ազգի մը համար։ 2. Պատրիարքին համար եղած բացառութենէն յետոյ, մենք պէտք չէ մինչեւ վերջին ծայրը տանէինք խնդիրը, որովհետեւ առիկա ապահովաբար կրնար պատճառ դառնալ Թուրք եւ Հելլէն բարեկամութեան խզման։ 3.— Թուրք կառավարութիւնը այս օրէնքը մշակած չէ օրթոտոքս հպատակներուն վնասելու նպատակով, այլ գործադրած է աշխարհականութեան սկզբունքը որուն հետեւանքով ջնջուեցաւ նաեւ Խալիֆայութիւնը, հաստատութիւն մը որուն ափրացումը վէճի նիւթ էր եղած մեծ պետութեանց միջեւ, իբրեւ մահմեդականներու վրայ ազդեցութեան միջոց մը։ 4.— Կրօնական տարազի խնդիրը վարդապետութեան չի վերաբերիր, այլ կրօնական - վարչական խնդիր մըն է որ շատ լաւ կրնայ յարմարիլ այն երկրի պահանջներուն ուր կը գտնուի եկեղեցին։ Հետեւաբար անգամ մըն ալ կը յանձնարարեմ փակուած նկատել գործը։

ՕՐ. ԵՐԱՆՈՒՀԻ ՆԱԼՊԱՆԴԵԱՆ
Պ. ԳՐԻԳՈՐ ՃՕԼՕԼԵԱՆ
Նշանուած
20 դեկտ. 1934
ԱՆԿԵՆ լէ ՊԷՆ ՓԱՐԻԶ

ՏԻԲ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՅԱԿՈԲ ԲԱՐԱՂԱՄԵԱՆ կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց անդրանիկ զաւկին, ՎԱԶԳԷՆԻ։
Սելանիկ, 1934

ՆԵՐԵՒԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Աշնանային երգ

Աշուն է, աշուն,— ոսկի եղանակ,
Այգում հեռաւոր էլ չկայ ճարինջ ..
Բայց ո՞րքան լիքն են՝ երկնքի պէս
ցինջ՝
Մրգի ասաղերով մառաններն անտակ։
Սիրտս շիկնել է աշնան համբոյրով,
Կարծես իմ սիրած ազգին է չքնաղ,
Որ խաղող քերեց ինձ յուսաշաղախ
Համայնքի այցուց մեխակի բոյրով...
Աշուն է, աշուն, աշուն ոսկեվարս,
Բնութիւնն է իմ հարսնիքն անում.—
Դու չնաշխարհիկ, գինով լիքը քաս,
Ես մի գինեձոյ, աշուն իմ անհուն։

ՅՈՎՀ. ՇԻՐԱԶ

ՀԱՄՍՐՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

«Հայ-Բոյժ»

ժողովրդական ամսաթերթ
բժշկութեան եւ առողջապահութեան
Թիւ 4 (Յունուար)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Ծովախտը եւ իր դարմանը (Տոքթ. Կ. Գէօզ-ճեան), Հալղի դէմ բուսադեղեր (Դեղագործ Կ. Յ. Բասմաճեան), Պնդութիւնը եւ իր դարմանը (Տոքթ. Շ. Այվազեան), Ի՞նչպէս կը բժշկէին Արտեկերդեցիները (Ս. Բախտիկեան), Կաղուտինքներու հիւանդութիւնը (Տքթ. Յ. Գարրիէլեան), Հիւանդ ակռաները կը վտանգեն աչքը (Ատամնաբոյժ Ս. Ոսկեան), Ե՞րբ հարկաւոր է ամուսնանալ (Մ. Միանսարեանց), Հարցաբան (Խմբ.), եւ Բժշկական գիտելիքներ։

Ցաւքրգարար, օրուան տարափոխիկ եւ այժմէական հիւանդութեանց կարգին, ՀԱՅ - ԲՈՅԺ պիտի հրատարակէ հետեւեալ յօդուածները.—

Կարելի՞ է դարմանել ազգրութիւնը, Ի՞նչպէս ածխալել, Հացագործները եւ բժիշկները դէմ առ դէմ, Մանրէաբանական պատերազմ, կլիմայաբուժութիւն, Ախտանանաչութիւն հ-դունգներու քննութեամբ, Ուսումնասիրութիւններ նաննայեց արտեխտապէտներու (Շուման, Նիցշէ, Պոսլէր, եւն.) խենթութեան եւ հիւանդութեանց մասին։

Տարեկան բաժնեգին՝ 20 ֆրանք, արտասահման 25 ֆրանք։ Դիմել
Dr. Ch. AIVAZIAN
17, Rue Damesme, PARIS

** ՀԱՅ - ԲՈՅԺի երկրորդ թիւը (Նոյեմբեր) սպառած ըլլալով, կը խնդրուի վարչութեան վերադարձնել որ եւ է փոխարինութեամբ կամ նոր թիւերու հետ փոխանակելու պայմանով

զինացի Սանդուխտ մայրապետ, Գալաթացի լուսարար Վարդան Դպիրեան, Իզմանի Գասպար պարոն Երկայնավիզ՝ Սիմֆերոպոլցի, զօրավար Անտոն Մէրզեյ Պաթումով՝ Երիմցի, իշխանուհի Մարիամ Աննա Մուրատեանց - Շահալիկեանց Թոքիոցի, պուէտ Աստուածատուր Փիլիպոսեան Հոռմկլացի, կայսերական խոհարարապետ Վարդան Վանեցի, Կոստանդնուպոլսեցի Տոքթ. Օննիկ պէյ Քիմպալեան, Ակնցի ողորմած Թորոս Ամիրա Հաճիգաքարեան, Կուռնելիոս աղա Կունտիկեան ... եւն եւն

Անմիջապէս որ ծանօթ ազգայինի մը մահուան բօթը պայթի՝ Ալպօյաճեան կը մտնէ իր սենեակը, կը կղպէ դուռը, կը գտնէ մեռնող ազգայինին պահարանը, կը հանէ ազգայինին վերաբերեալ թղթիկները, որոնց վրայ նշանակուած են անհամար թուականներ ու համառօտագրուած ծանօթութիւններ։ Յետոյ կը դասաւորէ այդ բոլորը ու կը կազմէ կենսագրութեան կմախքը։ Ու դեռ առաւօտեան աքաղաղը չխօսած՝ մարմին առած կ՚ըլլայ կենսագրութիւնը։ Արխատակէս մեռաւ. Արխատակէսի կենսագրութիւնը ծնաւ։

Եթէ յօդուածին համար գործածած է 2000 բառ, կէսը թիւ է ու թուական։ Ալպօյաճեան իր այս գրելու ձեւով, նոյն իսկ համաշխարհային գրականութեան մէջ կը գրաւէ խիստ տիպիկ անկիւն մը։

Ու վերջապէս ճաշակ մը իր կենսագրութիւններէն.

ԿՈՒՌՆԵԼԻՈՍ ԱՂԱ ԿՈՒՆՏԻԿԵԱՆ

1860 ... Մնդեան թուական հայ մեծապատիւ ազգային եւ ազգային բարերար Տիար Կունտիկեան Կուռնելիոս աղայի։

Ուրեմն 1860 յուլիս 4ին, ժամը 7ին 10 մնացած, Եէտի Գուլէի (7 աշտարակ), շչփօթեյ Աշտարակ գիւղին հետ — Սաքըզ Աղաճը փողոցի թիւ 18 տան 2րդ յարկի 3րդ սենեակին մէջ — տունը ընդամէնը ունէր 9 սենեակ եւ 2 խոհանոց ու 1 մառաղա — աշխարհ կուգայ Կուռնելիոս աղա։

1860 հոկտ. 6ին կը կնքուի Բերայի Ս. Երրորդութեան եկեղեցիին մէջ, ի նմ րկայութեան 187 շնորհքով ազգայիններու, Զաքէոս աւագերէցի ձեռամբ.

1870 սեպտ. 1ին կը մտնէ Մայր վարժարան։ 7 տարի ուսանելէ վերջ, 1877 յուլիս 30ին կը ստանայ շրջանաւարտի վկայականը։

Երեք տարի իր հօր քով սեղանաւորութիւն ընելէ վերջ՝ կը մտադրէ Յիկնիլ աղատասահման։

1880 դեկտ. 14ին նաւ առնելով, ճամբայ կ՚ելլէ դէպի Եգիպտոս։ Փոթորիկի կը հանդիպի Միջերկրականի բացերը։ Իր գլուխը 79 անգամ կը դառնայ, իսկ իր սիրտը 15 անգամ կը խառնուի։ 8 լիմոն կը գնէ, իւրաքանչիւրին վճարելով 10ական դահեկան։ 7 օր վերջ կը հասնի Աղեքսանդրիա ու անկէ կ՚երթայ Գահիրէ՝ Եօզպէքիէ թաղը, Համամ էլ Պախրա փողոց, թիւ 14 տունը որ ունէր 8 յարկ եւ 161 սանդխամատ։ Այնտեղ հիւանդանալով 1271 օր կը ծառայէ անկողնոյ, 204 շիշ դեղ առնելով եւ 561 դեղահատներ, ճիշդ 27 Գահիրէցիներ եւ 4 Աղեքսանդրիա հաստատուած բժիշկներէ, ինչպէս նաեւ 27 դեղարաններէ. կը ծախսէ 657 եգիպտական ոսկի

1885ին զինքը կը գտնենք կազդուրուած ու բազմած Գահիրէի սակարանին մէջ։ 1889ին կը գտնենք զինքը 950.000 եգիպտական ոսկւոյ գումարի մը տէրն ու տիրականը։

1890ին Գահիրէի եկեղեցւոյ թաղական կ՚ընտրուի, շահելով 760 քուէ։

1893ին երեկոյթի մը մէջ տեսնելով Տիլիմեան Ամպէր օրիորդը իր սիրտը 1001 անգամ կը տրոփէ։

1894ին 45.500 եգիպտական ոսկի օժիտ ստանալով կ՚ամուսնանայ Գ՚ենենայ 11 զաւակներ, 6 մանչ, 5 աղջիկ.

1900 դեկտ. 6ին, երեկոյեան ժամը 10.30ին, իրեն կը ներկայանայ Վերակազմեալ Հնչակեան Ապահ Զօրուճի եւ 6 հարուածեանը քաշելով կը պահանջէ 750 ոսկի։ Կուռնելիոս աղա քաջաբար կը մերժէ։ Յեղափոխականը 3 անգամ կը կրկնէ իր առաջարկը։ Կուռնելիոս աղա 9 անգամ կը մերժէ։ Խաչագող յեղափոխականը 4 գնդակ կ՚արձակէ հէք Կուռնելիոս աղային վրայ։Առաջին գնդակը կը մտնէ Կուռնելիոսի սրունքին մէջ, 2րդը գիտրին մէջ, 3րդը կ՚անցնի աղիքներուն մէջ ու 4րդը գրպանին մէջ։ Իրմէ բան մը չի պակսիր, այլ գնդակ մը կ՚աւելնայ գրպանին մէջ։

Կուռնելիոս աղա 76 օր հիւանդանոց մնալէ, 4 անգամ գործողութեան ենթարկուելէ վերջ դուրս կ՚ելլէ, վրայ տալով սակայն իր ձախ սրունքը։

Այս դէպքէն երեք ամիս վերջ, օր մը, չորս զողեր իր աշխատութեան սենեակէն ներս կը խուժեն, 6000 եգիպտական ոսկի պահանջելով։ Կուռնելիոս աղայի ընդդիմութեան վրայ, աւազակներէն առաջինը բռունցքի ուժգին հարուած մը կ՚իջեցնէ մարտիրոս Կուռնելիոս աղայի քիթին բերնին։ Քիթէն ճիշդ 1000 կայլակ արիւն կը վազէ ու բերնէն կ՚իյնան 5 ակռաներ։ Կուռնելիոս խիստ աղեխարշ ձայնով 14 անգամ օգնութիւն կ՚աղաղակէ։ Չարագործներէն 3ը կը փախչին։ Կուռնելիոս աղա 4րդին ձախ թեւը կը բռնէ ամբողջ ուժով։ Անխիղճ չարագործը դաշոյնը կը քաշէ եւ հէք Կուռնելիոսի ձեռքը կտրելէ վերջ՝ կը փախչի։

Կրկին հիւանդանոց կը մտնէ Կուռնելիոս աղա ու բաւական երկար ժամանակ կը մնայ այնտեղ։ Հակառակ մեր բոլոր պրպտումներուն գժբախտաբար չկրցանք ստուգել թէ՝ քանի օր կը մնայ անկողնոյ գամուած։Տունդ վերադառնալէ վերջ, գիշեր մը, կը տեսնէ 3 երազ, որոնց մէջ կային 7 եղներ, 9 հրեշտակներ, 8 ամպ եւ 16 աստղ։ Օր մըն ալ, գործէ խոնջ, կուգայ տուն եւ 5 անգամ աղօթելէ վերջ, 18 ժամ կը քնանայ։

Կուռնելիոս աղա իր նահատակութիւններէն վերջ միշտ կը տեսնէ սքանչելի երազներ։ Եւ անգամ մըն ալ Ս. Հոգիէն ներշնչուած կը մտադրէ տաճար մը կառուցանել։ 1901 յունուար 19ին, Մալէյ փողոցի 11 թիւ տունը գնելով՝ կը վերածէ եկեղեցիի, ծախսելով ճիշդ 7275 ոսկի։

1905ին կը մեկնի Հնդկաստան՝ Պօմպէյ։ 28 օրուան տաժանելի ճամբորդութենէ վերջ, կը հասնի Եուսպիք փողոց։ 5 վեր, 5 վար սակարկելով կը գնէ 12.700 ոսկի արժողութեամբ 9500 մարգրիտներ։ Պօմպէյէն կ՚անցնի Սէյլան, Ճավա, Սինկապուր, Աւստրալիա։ Յետոյ Քոլինչինի ու Ատէնի ճամբով կը դառնայ Եգիպտոս, 1906ին։ Գահիրէի հրապարակին վրայ կը ծախէ իր գնած մարգրիտները 13.500 ոսկի զուտ շահով։

1910ին Հ. Բ. Ը. Միութեան պատուոյ անդամ կը նշանակուի.

1911ին Մէհմէտ Ալի Շահէն պատուանշան կը ստանայ։

1912ին Եգիպտական Աղքատախնամ Ընկերութեան գանձապահ կը կարգուի, հաւաքելով 2000 ոսկի։

1913ին իր պատկերը 3 անգամ կը հրատարակուի, եգիպտական մամուլին մէջ

1914ին Հայկ Չիւտան կը մեկնի եւ արգոնիքէն կը պատուուի 3 բարձր շքանշաններով։

1915ին կ՚ուսումնասիրէ Սահարայի անապատը։Նոյն տարւոյն վերջերը Ս. Անտոնի ապաստարան կ՚ընդունի։

1916ին գիրք մը կը գրէ «Դրամ շահելու արուեստը» անունով։ Դժբախտաբար դեռ անտիպ.

1917ին ճառ մը կը խօսի Սուտանի մէջ, ձեռք ունենալով «Թանկանիքա եւ Նեանզա լիճերը եւ Նեղոս գետին նիւթական հասոյթը»։ Ժամանակին կը հրատարակուի «Մուռնալ էժիփ-սիէնի» մէջ։

1918ին Պոլիս, իր ծննդավայրը վերադառնալով, Եէտի Գուլէէն աղ[...]ջային երեսփոխան կ՚ընտրուի, բայց կը մերժէ ֆիզիքական պատճառներով.

1919ին 75.600 ոսկի կը շահի աղնիւ քարերու առեւտուրէ մը։ Իր յանձնարարներէն մին սակայն, խելագար մը, դաշոյնի 18 հարուածներով կը վիրաւորէ Կուռնելիոս աղան, որ 2 օր վերջ, 1920 մայիս 8ին, գիշերուան 11ին 25 մնացած, կը կնքէ իր մահկանացուն։ Ազգային չքեղ յուղարկաւորութեամբ կը թաղուի Գահիրէի ազգ. գերեզմանատան 4րդ թաղի, 6րդ փողոցին մէջ։ Իր այրին կառուցանել կուտայ կոթող մը, 3 մէթր բարձրութեամբ, 75 սանթիմ լայնութեամբ, 1000 ոսկի արժէքով։ Վրան փորագրուած է.

ԱՍՏ ՀԱՆԳԻ

Կուռնելիոս աղա Կունտիկեան

Ազգային մեծ բարերար

1860 Յուլիս 4—1920 Մայիս 8

Այս նահատակ ու բարեսիրտ ազգայինը թող ըլլայ օրինակ այլոց։

Հանգիստ իր 200 ոսկորներուն (8 հատը արդէն հանուած էին) եւ իր 26 ակռաներուն (5 հատը խաչագողին կողմէ կտրուած եւ 1 հատը սափրիչի մը կողմէ քաշուած էր)։

Տարի մը յետոյ, ճիշդ մահուան տարեդարձին օրը, ազգը իր կոթողին վրայ կ՚անցնէ մեծ ծաղկեպսակ մը Օրզէւ.

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐՈՒ ՁԵՐ ԳՆՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐԱՊԱՀԵՑԷՔ

ՓԱՐԻԶԻ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՄԵԾ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

Նախագահութեամբ Տիկ. Մ. ՊԵՏԻԼԵՐԵԱՆի

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ 23, ՎԱՂԸ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ 24, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1934

ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ԷՆ 7

Foyer de la Musique Russeի սրահին մէջ

26, ave. Tokio, Paris (16)

Métro: IENA, ALMA-MARCEAU Autobus: AC, AH, BU, CA N. 1, 2, 19.

Կը վաճառուին կանացի եւ տղամարդու արդուզարդի առարկաներ, երախաներու հագուստներ, խաղալիքներ, ամէն տեսակի նուէրներ եւ այլն, Թարմ եւ չոր պտուղներ եւայլն։

ԸՆԹԱՑԻԿ ԳԻՆԵՐՈՎ. ՃՈԽ ՊԻԻՖԷ.

ԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՅԻ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ

29 դեկտեմբեր շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս Փաներամայի սրահին մէջ 2, rue Alexandre Guilmant. Մէօտօն։ (Մէօտօն.— Մոնփառնասի կայարանէն մօտ)

Կը խօսի Պ. ՍԵԴՐԱԿ ՅԱՍՈՒՆԻ

Կը ներկայացուի ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈԼՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն անդամակցութեամբ կարգ մը։

Կը նուագէ ՆՓՐԱՏ նուագախումբը. Ճոխ պիւֆէ.

Հաղորդ. միջոց.— Ալֆոնս, 23 կամ 32 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել լա Ֆէլմ տը Մուլինօ.

Մուտք՝ 5 ֆրանք։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍՊԱՅԻՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

6 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ Cercle MILITAIREի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Բոլոր կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ Թուականը։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Փարիզի Հայաւայլեն շրջանի «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» Միութեան կողմէ ի նպաստ իր վարժարանին.

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3էն 8

152, Route d'Orléansի (Պանթէօ) ծանօթ սրահին մէջ։

Նախագահ Հ. Ց. ՔԱՍՄԱՋԵԱՆ. պետական ՆՇԱՆ ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Երկսեռ աշակերտութիւնը կը ներկայացնէ երկու Թատերախաղ

Ա.— ՀՆՏԱՔՐՔՐՈՒԹԻՒՆ, Բ.— ԴԵՐԱՍԱՆԸ ԵՒ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ։

Խմբերգներ, արտասանութիւններ, կը նուագէ Թառիստ Պ. Յովհաննէսեան։

Դպրոցական համերգէն վերջ Պանթէօ-Փաշանի Ֆր. կ. խաչի մասնաճիւղը կ-ալամբ պատույ պիւֆէ պաշտէ փոքրիկներուն։ Մուտք 3 Ֆր.

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԳԱՐԱԿԻԼԻՍԷՅԵԱՆ ՀՕՄԻ ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ 29 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Salle des Ingénieurs Civilsի ընդ սրահներուն մէջ

19 Rue Blanche Մէթրօ՝ **Trinité**

Կը ներկայացուի ՍԱՄՈՒԷԼ (տրամ 3 արար (Հեղինակ՝ Միութեանս անդամներէն Պ. Վ.) ... Միութեանս անդամներու։ Կէս գիշերէն վերջ երաժշտական պարեր նուագախմբով. Orchestre Jazz-Tango. Միէեւլ. ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ. ճոխ եւ գինեբամբուծի պիւֆէ։

Մուտք այրերու՝ 10 ֆրանք, իսկ կիներու՝ 7-50։

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՆՈՐԸՆՏԻՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴ

ԳԵՐ. Տ. ԳԱՐԱԳԻՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԱՄԵՆԱՎԻՐՋԻՆ ՆԿԱՐՈՎԸ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ԽՍՏ ԳԵՂԵՑԻԿ **ՊԱՏԿԵՐ ՕՐԱՑՈՅՑ**

Գին՝ 5 ֆրանք.

ԴԱՍՈՒՆ է.— Առաջնորդարան, 3, Բիւ Վանմիւր, եւ բոլոր եկեղեցիներու մէջ ի նպաստ Աղքատախնամի։

Կը գտնուի նաեւ հետեւեալ վայրերը։

Գրատուն Ցառաջ, Բիւ Յօմինիքին.— Նպարավաճառ Սալաթեան, 29, Պէրճար տիւ Գուա.— Նպարավաճառ Փափազեան, 11, Բիւ Պօնէթըրի (Իտալական Պազար).— Դերձակատուն Ալեքսանեան, 315, Բիւ տը Լիօն.— Նպարավաճառ Ասատուրեան, Լէգօլիվ (Մարթէկօ)։

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Dameme, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

Տիգրանակերտի եւ Երզ. Հայրենակց. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղը կը հրաւիրէ բոլոր անդամները այսօր կիր., երեկոյ ժամը 3ին 32, Ավենիւ Հօգլէն, Մէթրօ՝ Հօգլէն։ Ձեռնոց պատգամաւորներու։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ Սեւրան ժամանեւ ... վերջ ժամը 3ին կրթական միութեան ... օրանը։

Փարիզի Տարօն Տուրուբերան Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը 23 դեկտ. կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը 2-30ին Ավէնիւ տ'Իթալի Թիւ 119 սրճարանը։ Կեղրոնական վարչութեանէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ։ Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները ներկայ գտնուելու։ Օրակարգ՝ վարչութեան հրաժարական։ Նոր ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։

ԾԱՆՕԹ է շատ նպաստաւոր գինով սարքէլի խանութ մը արդեւան բոլոր կազմածները, թեյնթառ, հայելի եւն. Մանրամասնութեանց համար դիմել երեկոները ժամը վեցէն վերջ, իսկ շաբաթ, կիրակի եւ երկուշաբթի ամբողջ օրը Պ. ՇԻՐՎԱՆԵԱՆի, 32, Պուլվար Ռօտէն, Իսի լէ Մուլինօ։

FILMS RECOMMANDÉS

ՓԱՐԻԶԻ ՆԱԽԸՆՏՐԵԱԼ ՍԻՆԷՄԱՆԵՐԸ ՑԱՑՏԵՑԻՐ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 21—27

EMPIRE. Le cavalier Lafleur (Fernandel) — Sur scène Dorin et Colline et 7 attractions
MARIGNAN. Les nuits moscovites (Harry Baur, Annabella)
MARIVAUX. Tartarin de Tarascon (Raimu)
IMPERIAL. L'Auberge du petit dragon Albert Préjean)
MOULIN ROUGE. Zouzou (Joséphine Baker, Jean Gabin)
OMNIA CINE INFORMATIONS. Actualités mondiales — Complet des courses
VICTOR HUGO. Little women (Les quatre filles du docteur March) Vers. orig. s.t.f.
ROYAL. Le petit Jacques (Constant Remy)
BARBES. Les bleus de la marine — La faune sous marine
BELLEVILLE. La revue X. Y. Z. de l'A. B. C.
CAPITOLE. Une femme chipée — Sur scène: Les waltons et leur théâtre de marionnettes
DEMOURS. Un homme en or — La grande zague
EXCELSIOR. Une femme chipée — Gonzague
FEERIQUE. Chabichou (2éme film de Sidonie panache)
LECOURBE. Chabichou (2éme film de Sidonie panache)
LOUXOR. Une femme chipée — Avec ça papa
LUTETIA. Un homme en or — Cremaillere
LYON. Une femme chipée — Sur scène: Jeo Dorliss parodiste
MAGIQUE. Chabichou (2éme film de Sidonie panache)
MAINE. Chabichou (2éme film de Sidonie panache)
METROPOLE. Une femme chipée — Avec ça papa
MONTPARNASE. Une femme chipée — La faune sous marine
MOZART. Le prince de minuit — Hôtel Atlantique
PALAIS DES GLACES. Chabichou (2éme film de Sidonie panache)
PATHE ORLEANS. Chabichou (2éme film de Sidonie panache) Sur scène: Maurice Roger le fantaisiste à 2 pianos
RECAMIER. Chabichou (2éme film de Sidonie panache)
ROCHECHOUART. Une femme chipée — Avec ça papa
SAINT CHARLES. Chabichou (2éme film de Sidonie panache)
SAINT MARCEL. Le prince de minuit — Sur scène: la délicieuse Mireille, dans ses oevres
SELECT. Le prince de minuit — Hôtel Atlantique

ԱՐՈՒԱՐՁԱՆ

ALHAMBRA D'ASNIERES. Sidonie panache (1ère époque) — Grande dame d'un jour
CASINO DE CLICHY. Trois de la marine — Jeune fille moderne
COLOMBES. Une femme chipée — Les tans de l'onde
KURSAAL AUBERVILLIERS. Sidonie panache (1ère époque) — Grande dame d'un jour
KURSAAL BOULOGNE. Symphonie manchevée — Jeune fille moderne
OLYMPIA DE CLICHY. Une femme chipée — Joffroi
PATHE CINEMA PALACE (Boulogne). Une femme chipée (Elvire Popesco)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 25 Décembre 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2686

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱԿԱՊԵՏԱԿԱՆ...

—o·o—

Ահաւասիկ բառ մըն ալ, որ շատոնց կորսնցուցած է իր իմաստը, իբրեւ հետեւանք լրագրական-կուսակցական պայքարներու։

Բառին բուն իմաստը շատ պարզ է,—գործել պետութեան կամ անոր շահերուն դէմ։

Բայց, միայն բառարանին մէջ է որ այդպէս կը տեսնենք։

Գիրքէն դուրս, առօրեայ կեանքին մէջ, «հակապետական»ը ճիշդ այն իմաստն ունի ինչ որ միւս լղրճուկ բառը, «հակահայաստանեան»

Պզտիկ եւ պղտոր մարդիկ երկուքն ալ կը գործածեն աջ ու ձախ, մթնոլորտ առեղծելու եւ կուսակցական դրամագլուխ ճարելու համար։ Եւ բարեմիտներ կան որ կ՚ազդուին անոնց վայրենի ծերծերումներէն.

— Եղբա՛յր, ի՞նչպէս կարելի է, հայրենիքին դէմ ... պետութեան դէմ ... օրէնքի դէմ ... հակապետական ...

×

Գաղութներու մէջ ունինք երկու կազմակերպութիւններ, Կ. Խաչ եւ Հայր. Միութիւններ։

Շնորհիւ Երեւանի ցանած հունտերուն, այստեղ ալ տարբեր ճակատներ կազմուած են,— Հայաստանեան եւ հակահայաստանեան. պետական եւ հակապետական։

Վէճը աւելի գունաւորելու եւ բուն իրականութիւնը ծածկելու համար, «Հայաստանեան» մունետիկները լաւագոյն պարագային կ՚ըսեն.— Մեր Կ. Խաչը պետական է, միւսը՝ հակապետական։ Մեր Հայրենակցականը Վերաշինաց է, միւսը՝ հակավերաշինական։

Դուք աւելի պատկերալից բացատրութիւններ կը լսէք եւ կը կարդաք ամէն օր, ճառերու կամ թերթերու մէջ։

Ո՞րն է աղբիւրը այս կանխակալ կարծիքներուն։ Տգիտութի՞ւնը թէ չարամտութիւնը։

Աւելի շատ՝ վերջինը։ «Պետական» Կ. Խաչի կուսակիցները շատ լաւ գիտեն թէ՝ «Դաշնակցական» կոչուած Կ. Խաչը 25 տարիէ ի վեր կը գործէ Մ. Նահանգներուն մէջ։

Հիմնուած՝ երբ պետութիւն չունէինք, ան ծաղկեցաւ Հ. Հանրապետութեան կարճատեւ շրջանին։ Յետոյ հարկադրուեցաւ իր ծրագիրը յարմարցնել օրուան պահանջներուն, առանց մխտական գիրք բռնելու Խ. Հայաստանի հանդէպ, եւ ընդհակառակն չօշափելի օգնութիւն ընծայելով

Բութ անհասկացողութիւն մը անկարելի դարձուց ո՛ր եւ է համաձայնութիւն, եւ ունեցանք երկու Կ. Խաչեր, մէկը՝ պետական (ռամկավար – Հօկ), միւսը՝ ժողովրդական։

Առաջինը կրկին պառակտեցաւ ինքն իր մէջ, ռամկավար – Հօկ – բոլշեւիկ փառաւոր մենամարտի մը բռնուեցան, բուն «պետական» թեւը անցաւ կարմիրներուն ձեռքը, իսկ մնացեալը՝ ռամկավարները տարին դոյլերով, հաշիւներով եւ մնացեալով։

Այդ օրէն ի վեր, «պետական»ը անլուր մեղադրանքներ կը տեղացնէ ռամկավարներու գլխուն, պահանջելով 3-4000 տոլար, իբրեւ մսխուած գումար։

Իսկ ժողովրդական կամ «Դաշնակցական» Կ. Խաչը այս տարի կրկնապատկեց իր անդամներուն թիւը, որ այժմ կ՚անցնի 3000ը, միայն Մ. Նահանգներուն մէջ։

Միւս մասնաճիւղերն ալ կը ծաւալին ու կը գործեն միեւնոյն ինքնազարգացումով, այսինքն առանց «պետական» հովանաւորութեան։

Այսպէս, մինչ Փարիզի «պետական»ը ամփոփուած է մայրաքաղաքին մէջ (իբրեւ կազմակերպութիւն), միւսը մասնաճիւղեր ունի Ֆրանսայի բոլոր հայաշատ կեդրոններուն մէջ, եւ պահանջներ կը գոհացնէ, վէրքեր կը կապէ համաձայն իր կարողութեան։

Այսպէս եւ միւս գաղութներուն մէջ, ուր «պետական»ի հետքը չկայ, բացի Պելժիայէն, եւ ուրիշ մէկ երկու վայրերէ։

Արդ, ինչո՞վ է «հակապետական», այս ժողովրդանուէր կազմակերպութիւնը

Անո՞ր համար որ չէ ճանչցուած Երեւանէն, եւ չուզեր գործիք դառնալ կարճամիտ բանդիտութեանց։

Հակապետական գո՞րծ է օգնութիւն առաջարկել եւ մերժուիլ։ (Երեւանը 1933ին ետ դրկեց Ամերիկայի Կ. Խաչին 500 տոլարը)։

Հակապետական քաղաքականութի՞ւն է տարանձնել արմատախիլ բազմութեանց խնամատարութիւնը եւ կրթական հոգատարութիւնը։

Մանաւանդ որ, երկիրը հող ունի, տուն – տեղ եւ իշխանութիւն ունի, իսկ տարագիր ժողովուրդը կը մնայ օտարութեան մէջ, անտիրութեան մէջ,— գաղթակայաններու մէջ։

Նոյն տրամաբանութեամբ, հարցուցէք «Հայաստանեան» հայրենակցականներուն —

Հայրենիքի շահերը ինչո՞վ կը վտանգուին, եթէ Հայր. Միութեանց բարոյական եւ նիւթական գործունէութեան կէսը յատկացնէք Հայաստանի, մնացեալ կէսն ալ՝ արտասահմանի։

Հակապետական գո՞րծ է հազար ֆրանք հաւաքել, հինգ հարիւրը — նոյն իսկ աւելին — յատկացնել այս կամ այն գաղութի անմիջական պէտքերուն, հոգալ կարօտներն ու թշուառները, իսկ հինգ հարիւրն ալ սահմանել վերաշինութեան։

Անշուշտ, փրկութեան միակ ելքը հայրենիքն է,— ներգաղթ եւ վերաշինութիւն

Իսկ մինչեւ ա՞յդ։ Հազարներ ու հազարներ կը հալին մեր աչքերուն առջեւ, այս օտար պողոտաներուն վրայ, եւ ամէնէն կատաղի «Հայաստանասէր»ներն անգամ չեն գիտեր թէ ե՛րբ կը բացուին դուռները, կամ որո՛ւ համար կը բացուին։

Իսկ մինչեւ ա՞յդ։ Մենք ճորտե՞ր ենք թէ միեւնոյն հայրենիքին զաւակները, բանի պանդխտութեան դատապարտուած։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԸ ՍՈՖԻԱՅԻ ՄԷՋ

Կաթող. նուիրակ Գարեգին արք. Յովսէփեան, որ Ռումանիա կը գտնուէր, դեկտեմբեր 20ին հասած է Սոֆիա։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՆՈՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ

Ինչպէս գրած էինք, Մարսէյլի երեսփ. ժողովը միաձայնութեամբ Հարաւային Ֆրանսայի առաջնորդ ընտրած էր Գարեգին եպիսկոպոս Խաչատուրեանը, որ կը գտնուի Գալիֆորնիա։ Մարսէյլի ազգ. վարչութիւնը կը խնդրէ հաղորդել թէ Գարեգին եպիսկ. պաշտօնապէս ընդունած ըլլալով առաջնորդութիւնը, հրահանգուած է յիշատակել անունը թեմին բոլոր եկեղեցիներուն մէջ։

"ԳԱՐԱՊԵԼԱ" ՄԱՂԼԸՄԵԱՆԻ ՇՈՒՐՋ

«Նոր Օր»ի վերջին թիւէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (18 դեկտեմբեր)։ —

Կառավարական «Փրոիա» օրաթերթը երէկուան թիւին մէջ կը գրէ թէ նոր թղթածրարներու քննութիւնը արդիւնք տուած չըլլալով, ներքին նախարարը յառաջացած է Մաղլըմեան եպիսկ.ի վտարման որոշումը եւ խնդիրը պիտի յանձնէ դատախազութեան։

Եթէ առիթ տեղի ունենայ, բոլոր թղթածրարները դատախազութեան պիտի յանձնուին, որ լայն քննութեան պիտի ձեռնարկէ, Մաղլըմեանի անպաստ տեղեկութիւնները ստուգելու համար։

** Հաւաստի աղբիւրէ կ՚իմանանք թէ Մաղլըմեան եպիսկոպոսի համակիրները, Փարիզի մէջ դիմում կատարած են Հելլէն դեսպանատան, բողոքելով վտարումի որոշումին դէմ։ Աթէնքի իշխանութիւնները որոշած են առ այժմ չգործադրել վտարման որոշումը, տեսնելով որ այս խնդրին շուրջ, արժէքէն շատ աւելի աղմուկ առեղծեց Հելլէն մամուլը։ Միւս կողմէ իշխանութիւնները խորապէս ազդուած են որ ծանրապէս ամբաստանուած եպիսկոպոսի մը համար անտեղի պաշտպանութիւններ եւ ճնշումներ տեղի կ՚ունենան։

Անկէ առաջ, միեւնոյն Փարիզի միջամտութիւնը — Գ. Նորատունկեանի նօթը Հելլէն արտաքին նախարարութեան — պատճառ եղաւ որպէսզի ետ առնուի կառավարական որոշումը Հայերու հելլէնահպատակութեան մասին։ Բայց իշխանութիւնները, հետագային աւելի մնայուն վերաբերմունք ցոյց տուին ամբողջ հայ գաղութին հանդէպ։

Միւս կողմէ, թերթերը կը տեղեկացնեն որ ներքին նախարարը, դատարան պիտի յանձնէ եպիսկոպոսին ամբողջ թղթածրարը, ինչ որ նուազ վարկաբեկիչ պիտի չըլլայ ամբողջ հայութեան համար։

«Էթնիքի Սիմէա» կը գրէ.— Երէկուան տեղեկութեանց համաձայն, հայ եպիսկոպոս Մաղլըմեանի արտորման որոշումը պիտի չգործադրուի։ Այս մասին կ՚ըսուէր թէ թղթածրարին նոր ուսումնասիրութենէն յայտնի եղած է որ համայնավարութեան մասին տրուած ամբաստանութիւնները անհիմն են։ Որոշումը չգործադրուելու համար թափուած ջանքերէն յատկանշականը այն է, որ Փարիզէն հեռագիր մը զրկած են, որուն համաձայն, այդտեղի հայ գաղութին մեծերը բողոքած են հայ եպիսկոպոսին Յունաստանէն վտարման որոշումին դէմ, գովելով անոր գործունէութիւնը, եւ աւելցնելով թէ անոր համայնավարական պրոպականտ մեղքը ճշմարտութեան չի համապատասխաներ։

Թրքուհիներու զինուորութիւն կը սկսի

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն դեկտեմբեր 23 թուականով.— Վերջերս քննութիւն մը կատարուեցաւ մասնաւորական շրջանակներու մէջ, հաստատելու համար թէ կիներու պարտաւորիչ զինուորութիւնը կրնա՞յ օգտակար ըլլալ եւ լաւ ընդունելութիւն պիտի գտնէ՞ ժողովուրդին կողմէ.— Արդիւնքը ժխտական է։ Հետեւաբար մէկզի պիտի դրուի քանի մը երեսփոխաններու այն ծրագիրը որ կը տրամադրէր պարտաւորիչ զինուորութիւն հաստատել կիներու համար։ Սակայն, կը խորհուի որոշ թիւով կիներ զինուորագրել օժանդակ ծառայութեան համար, այսինքն հիւանդանոցներու եւ ռազմանիւթի արհեստանոցներու մէջ։ Այս առաջարկութեամբ, երիտասարդ աղջիկները նախապատրաստական կրթութիւն մը պիտի առնեն դպրոցներու մէջ։ Այս առթիւ դիտել կը տրուի թէ ի հարկին Հանրապետութեան Նախագահ կրնայ դառնալ կին մը, նոյնիսկ սահմանադրութեան տրամադրութեամբ։

Նոր միջադէպ մը Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ

Թրքական իշխանութիւնները բռնեցին երկու յունական ձկնորսանաւեր որոնք ձուկ կ՚որսային Միտիլլիի եւ Փոքր Ասիոյ ծովեզերքին միջեւ։ Կղերական տարածներու արդելքէն յետոյ այս միջադէպը մեծ տպաւորութիւն գործեց Յունաստանի մէջ։

Եթէ թրքերէնը չկայ, օտար բառ

Թուրքիոյ լեզուագիտական բարեփոխման յանձնաժողովը որոշեց որ՝ եթէ կարելի չըլլայ բառի մը հարազատ թրքերէնը գտնել, համազօր բառը ընտրուի անգլերէն, գերմաներէն եւ գլխաւորաբար ֆրանսերէն լեզուէն։

Թուրք-ամերիկեան համաձայնութիւն մը

—o—

ԹՈՒՐՔԻԱ 1,300,000 ՏՈԼԱՐ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ ՊԻՏԻ ՎՃԱՐԷ

Թուրք հանրապետական կառավարութեան եւ ամերիկեան կառավարութեան միջեւ հետեւեալ համաձայնութիւնը գոյացած է, ի մասին Ամերիկացիներու պահանջներուն.—

ՅՕԴ. Ա.— Թուրքիոյ Հանր. կառավարութիւնը՝ 1923 դեկտեմբեր 24 թուակիր համաձայնագրին մէջ յիշուած ամերիկեան հպատակներու պահանջները ամբողջովին հատուցանելու համար, Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու կառավարութեան պիտի վճարէ անտոկոս 1 միլիոն 300 հազար ամերիկեան տոլար։ Այս գումարը պիտի հատուցուի 13 տարիէն, 100 հազարական տոլարի տարեվճարներով Առաջին տարեվճարը պիտի ըլլայ այս համաձայնագիրը Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովէն վաւերացուելէ վերջ, 1936 Յունիս 1ին։

ՅՕԴ. Բ.— Երկու կառավարութիւններն ալ որոշած են թէ վերոյիշեալ գումարին վճարումով, Թուրք հանր. կառավարութիւնը իրմէ եղած վերոյիշեալ պահանջներու վերաբերեալ բոլոր պայմաններէն ազատ կացուցուած պիտի ըլլայ։ Նոյնպէս, 1923 դեկտեմբեր 23ի համաձայնագրին մէջ յիշուած բոլոր պահանջներն ալ վճռապէս լուծուած պիտի նկատուին։

ՏՕՆԱԿԱՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻՒ
«ՅԱՌԱՋ»Ի ՅԱՋՈՐԴ ԹԻՒԸ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՕՐ։

Փոթորիկ Սեւ Ծովու մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն դեկտեմբեր 23 թուականով.— Բուռն փոթորիկ մը կը տիրէ Սեւ Ծովու մէջ։ Դէպի Պոլիս ճամբայ ելած նաւեր ի զուր կը փորձեն անցնիլ նեղուցը եւ ստիպուած են ամէնէն մօտ նաւահանգիստը ապաստանիլ։ Փոթորիկը կը սաստկանայ ժամէ ժամ։

Չորս ռումբ պայթեցաւ, դատի մը առթիւ

Չորս ռումբեր պայթեցան Պիրէոսի մէջ, երեք որոշ կէտերու վրայ, ահաբեկելու համար այն երդուեալները որոնք կը մասնակցէին Վենիզելոսի դէմ սարքուած մահափորձին դատավարութեան։ Ամբաստանեալները ամէն միջոց կը փորձեն, յետաձգելու համար դատը։ Այս անգամ ալ բողոքագիր մը յանձնեցին եղեռնադատ ատեանի դատաւորներուն դէմ, գանգատելով թէ անոնք խարդախած են երդուեալներուն ցանկը։ Եւ սակայն դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ, ընդհանուր ջղագրգռութեան մէջ։ Յետոյ յետաձգուեցաւ, տասը երդուեալներ բացակայ ըլլալով։ Անոնք դատապարտուեցան 15.000 դրախմի տուգանքի։ Պաշտպան փաստաբանները նախապէս հեռացած էին սրահէն, նոր բողոքներ ներկայացնելէ յետոյ։

Հակառակ լուրեր Գերմանիոյ մասին

Երկու օրէ ի վեր հակառակ լուրեր շրջան կ՚ընեն Գերմանիոյ ներքին կացութեան մասին։ Իբրեւ թէ արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են հինգշաբթիէն ուրբաթ, պատերազմական նախարարութեան շրջակայքը։ Անդադար զինուորներ կ՚երթեւեկէին զրահապատ օթօներով, ինչ որ մեծ իրարանցում պատճառեց թաղին մէջ։ Կարելի չէ եղած ո՛ր եւ է բացատրութիւն գտնել այս արտակարգ անօրինութեանց համար։

Երէկուան թերթերը նորութիւն մը չեն պարունակեր այս մասին, այնպէս որ կ՚ենթադրուի թէ անսովոր բան մը չկայ։

Զինովիեւի եւ Քամենեւի ձերբակալութիւնը կը հաստատուի

Ինչպէս գրած էինք, ձերբակալուած եւ դատի յանձնուած են Լենինկրատի նախկին ընդդիմադիր կեդրոնին անդամները։ Նոր հեռագիր մը համաձայն, ներքին գործավարութիւնը (Չեկա) ձերբակալած է նաեւ ուրիշ խումբ մը՝ Մոսկուայի մէջ։ Բանտարկուած են 15 հոգի, մէջն ըլլալով Զինովիեւ եւ Քամենեւ։ Անոնց 7ին, մասնաւորապէս Քամենեւի եւ Զինովիեւի թղթածրարները յանձնուած են ներքին գործավարութեան մասնաւոր յանձնաժողովին, որ ամէն լիազօրութիւն ունի աքսոր վճռելու՝ վարչական կարգադրութեամբ։ Միւս ութի մասին քննութիւնները կը շարունակուին։

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը այս առթիւ կը հաղորդէ.— Ֆէտէրովի, Սաֆարովի, Զինովիեւի, Վարդինի, Քամենեւի, Զալուցքիի, Եվտոքիմովի մասին կատարուած քննութիւնները բաւարար ապացոյցներ երեւան չհանեցին, որպէսզի ամբաստանեալները դատարան յանձնուին։ Ուստի թղթածրարները յանձնուեցան մասնաւոր յանձնաժողովի մը, որ պիտի քննէ ի հարկին զանոնք աքսորելու խնդիրը։

Խորհրդային թերթերը կրակ կը տեղան «Զինովիեւ եւ Թրոցքի ահաբեկչական խմբակին դէմ»։ «Փրավտա» կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, դիտել կու տայ այս առթիւ.— «Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան նախօրեակին, Զինովիեւ եւ Քամենեւ կատաղօրէն Լենինի դէմ ելան եւ փորձեցին կռնակէն զարնել կուսակցութիւնը եւ շփոթութիւն սերմանել շարքերուն մէջ։ Անոնք մեր կուսակցութեան ուժը տկարացնելու այս քաղաքականութիւնը շարունակեցին յաղթական յեղափոխութեան յաջորդական տարիներու ընթացքին։ Յեղափոխութեան իւրաքանչիւր վճռական հանգրուանին Զինովիեւ եւ Քամենեւ երեւան կը հանէին ձախողած մանրոցի պոլիտիկոսի եւ դասալիքի իրենց բուն դէմքը, եւ ամէն անգամ, կրելով կուսակցութեան անողորմ դիմադրութեան պարտութիւնը, խոնարհութեան, հպատակութեան դիմակը կ՚անցընէին, զղջում կը յայտնէին, բայց նորէն գաղտնապէս կը շարունակէին իրենց գարշելի աշխատանքը ի վնաս յեղափոխութեան»։

Իսկ «Իզվեսթիա» կը գրէ.— «Լենինկրատի ահաբեկչական կեդրոնին խմբակը անծանօթ մնաց, որովհետեւ մէկուսացեալ կեանք մը կը վարէր, ամբողջովին անջատուած՝ զանգուածներէն, եւ իր դիմագիծը ծածկելով հաւատարմութեան յայտարարութիւններով Այս խմբակը կ՚ուզէր փոփոխել կուսակցութեան քաղաքականութիւնը Զինովիեւ - Թրոցքի ծրագրին ոգիով»։

Սիթրոէնի հաշուեկշիռը

Դատական հաշուեյարդարը կը շարունակուի Սիթրոէն հաստատութեան մէջ, որ փակուած է մինչեւ յունուար 3։ Քննութիւնները կը հաստատեն թէ մինչեւ սեպտեմբեր 30 հաստատութեան ելքն էր՝ 2,134,509,615 ֆրանք, իսկ մուտքը՝ 1,994,968,190, ինչ որ կը նշանակէ 139,541,425 ֆրանք բաց։ Հաշուեկշիռէն կ՚երեւայ թէ 1933 յունիսէն մինչեւ 1934 յունիս, մէկ տարուան ընթացքին հաստատութիւնը կորսնցուցած է 83 միլիոն ֆրանք, իսկ այս տարուան յունիսէն սեպտեմբեր՝ 58 միլիոն ֆրանք։ Շարժուն պարտքն է՝ 596 միլիոն, իսկ հաստատուն պարտքը՝ 141,500,000 ֆրանք։

Գործազուրկներու զաւակներուն կաղանդչէքը

Կիրակի օր տեղի ունեցաւ գործազուրկներու զաւակներուն ազգ. տօնածառի բացումը, Կռան Փալէի մէջ, որ կը լողար լոյսերու մէջ։ Կենդանաբանական պարտէզէն 5—6 փիղեր, թռչուններ եւ ուրիշ կենդանիներ փոխադրուած էին այս առթիւ։ Վաթսուն հազար կապոց նուէր հաւաքուած է, որ պիտի բաժնուի երեք օրուան միջոցին, օրական քսան հազար հատ։ Կիրակի օրուան պաշտօնական արարողութիւններէն յետոյ, որոնց ներկայ եղան Հանրապետութեան Նախագահը, վարչապետը եւ ուրիշ բարձր պաշտօնատարներ, երկուշաբթի օր սկսաւ բուն բաշխումը։ Վաթսուն հազար մանուկներէն զատ, որոնց վերջին մասը այսօր պիտի ստանայ իր կաղանդչէքը, ահագին բազմութիւն խռնուած է Կռան Փալէի շուրջը, դիտելու համար հանդիսութիւնները։

Հանրապետութեան նախագահը առանձին սեղան մը շտկած էր, դպրոցականներու համար

ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐՆԵՐ ՕՏԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԿՐՃԱՏՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Պաշտօնաթերթը երէկ հրատարակեց շարք մը հրամանագիրներ, որոնք կը սահմանափակեն օտար բանուորներու գործածութիւնը՝ զանազան ճարտարագործութեանց մէջ։

ՈՃՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Ոճրագէտներու ժողով մը տեղի ունեցաւ դատական նախարարութեան մէջ, կանխարգել միջոցներ խորհելու համար։ Կը նախագահէր դատական նախա–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆՏՈՒՆԻ ԿԵԱՆՔ - ԾՈՎՈՒՆ ՎՐԱՅ

Ծայրագոյն վերջալոյս

Վարդամատն արշալոյսով մը, շոգենաւը Ատլանտեանի ջուրերը կը թափանցէ։

Այս այն ովկիանոսն է գորշ ու մըռայլ, որուն վրայէն օդերու տիտանը, Լինտպէրկ, մէկ թռիչքով Ամերիկան ոստնած Եւրոպային կապեց։

Խաղաղ ու անեզր, ովկիանոսը կը տարածուի պահելով իր մէջ մարմինը այն գերմարդերուն որոնք Նունժէսէր եւ Գոլի կը կոչուէին, եւ, շատ մը միւս հերոսներուն, որոնք խոյլի մը համար, նետուեցան անծանօթին դիրկը այլ եւս չվերադառնալու համար։

Ազգեր կան որոնք գերմարդեր կուտան, անբարոյ մարդկութիւնը գէթ քիչ մը աստուածայինին մօտեցնելու համար։ Համամարդկային խոյլը իրենց բիբերուն մէջ՝ անոնք կը սլանան միջոցէն դէպ անդունդ՝ համոզուած, որ առանց զոհողութեան, կարելի չէ գեղեցիկ գործ մը արդարացնել։

Իսկ մեզի համար, այս ովկիանոսը եղած է ջուրի ճամբայ մը դարուէ մը ի վեր։ Մենք կ'երթանք ճեղքելով այս ջուրերը գրաստի վերածուելու, պարպելով մեր հայրենիքը աշխատող բազուկներէ եւ ձգելով հողը անտէր, որուն իւրաքանչիւր թիզը արիւնով եւ քրտինքով է թրջուած։

Մինչ, յուսաբեկ, առանձնացած, կ'ուզեմ վերլուծել սեղանատան պատահարը, ծանօթ ձայն մը կը սթափեցնէ զիս, ձեռքի թեթեւ հարուածով մը ուսիս։

— Ըսէք տեսնեմ, ի՞նչ պատահեցաւ։

— Ոչինչ, Գ. մատակարար, մարդ մը որ, մեր բեկորներուն թշուառութիւնը տեսած էր, ուզեց հաստ ու բարակ, մէկ ջուրով լուալ։

— Կը տեսնեմ որ շատ կ'այրուիք, պաղարիւն եղէք, եթէ ես ալ իմ կարծիքս յայտնեմ, ի՞նչ պիտի ըսէք ինծի։

— Սիրով պիտի ունկնդրեմ։

— Լաւ ուրեմն, երկու օրէ ի վեր բարեկամներ ենք, բնական է ըմբռնած ես ձեզ հանդէպ ունեցած մտածումներս։ Ես ալ կ'ուզեմ իմանալ աւելին սորվելու, սակայն, անկեղծօրէն չեմ ուզեր որ վիրաւորուիք։ Յօժա՞ր կուտա՞ք։

— Հաճոյքով։

×

Արեւելեան բանակին հետ, երբ մարշալ տ'Էսփրէն իր սպիտակ երիվարին հեծած մուտք կը գործէր Բիւզանդիոնի պարիսպներուն այն դուռնէն, որուն վրայ տակաւին հռոմէական արծիւր իր թեւերը լայն բացած կը հսկէ, այս շոգենաւին մատակարարն ալ Հելլեսպոնտոսը ճեղքելով, Վոսփորի աջեւ կապուտակ ջուրերուն վրայ խարսխող զրահաւորներէն եկած առաջին Ֆրանսացիներէն մէկը եղած էր։

Մէկը այն հազուագիւտ Եւրոպացիներէն որոնք շատ լաւ ճանչցած են Մերձաւոր Արեւելքը իր ցեղերով ու ցաւերով.

Սրտոտ մարդ մը վերջապէս, որուն յանձնարարուած էր Մարսէյլէն մինչեւ Մուգրէպ (Մարոք), ան վայրկեան մը մինակ չձգեց զիս, բացատրելու, իմանալու եւ հասկնալու համար մեր հոգին որ, երբեմնի Թրքական լուծին տակ այրող ժողովուրդներուն եղած է ընդհանրապէս։

Ճիշդ է, որ ան իր ընդհանրացումներուն մէկնակէտը Եւրոպացիի, ազատ ապրած, թշնամիի լուծին ծանրութիւնը չտեսած եւ չենթարկուած մարդու մը հոգեբանութեամբը կ'առաջնորդուէր, սակայն իր խօսքերը այնքան ճշմարտութիւններ կը պարունակէին, որոնց հանդէպ, ակամայ, ստիպուած էի համակերպիլ ու լռել.

— Բարեկամս, մի վրդովուիր։ Դուք Հայերդ կը կարծէք թէ Ֆրանսացի ժողովուրդը ձեզ կը ճանչնայ, մինչդեռ իրականութիւնը այն է որ հազիւ քանի մը փրոֆէսէօրներ եւ դեսպաններ են որ ճանչցած են ձեր ժողովուրդը, այն ալ իրենց համոզումներուն չափով։

Եթէ, ես Արեւելք եկած չըլլայի շատ պարզ էր որ, միւս ազգակիցներէս տարբեր տեսակէտ պիտի չունենայի։

— Մենք Եւրոպացիներս աւելի շատ ու լաւ կը ճանչնանք Էգնայեանի կամ Ազա խանի ազնուացեղ ձիերը քան թէ Հայոց եւ Հնդկաց ժողովուրդը, հարուստ հանքերը աւելի կը հետաքրքրեն մեզ քան հալածուած ազգեր։

Յետոյ, կը խնդրեմ որ, ցոյց տաս այն մոգական հրաշալի գիրքը որ ձեր ցեղին վրայ գրուած ըլլայ, ցոլացնելով իր վարքն ու բարքը։ Ցոյց տուէք մեզի տիեզերական դէմք մը, անխառն ճառագայթ մը, անտառեր լոյս մը, որ ի խորոց սրտի հիացած առթէր բոլորին անվրէպ։

Մինչդեռ, ձեզ շրջապատող այն բոլոր ազգերը որոնց հետ անմիջական աղերս ունեցած էք, այն տեսակ գլուխ գործոցներ արտադրած են, որոնք մինչեւ այսօր ժամանակի դաժան հարուածներուն տակ իսկ իբրեւ հոյակապ կոթողներ կանգուն կը մնան։

Վերջապէս, պէտք էր որ բան մը սորվէիք այս ազգը, որուն ընդունակութիւնը չէ որ կը պակսի։ Իմ ծանօթ փրոֆէսէօրներս հիացումով խօսած են միշտ հայ ուսանողին ընդունակութիւններուն մասին եւ սակայն կը խոստովանին նոյնպէս ալ որ անոնք երբ վկայականը կը ստանան, նոյնհետայն մարած ու կորսուած են։ Յարատեւ ու հետեւողական ոգին կը պակսի, յաճախ կամքով աշխատողներ չեն։ Ուսուցչապետ մը ցաւելով պատմեց թէ ի՞նչպէս ստիպուած էր միջամտել հայ միլիոնատէրի մը մօտ, որպէսզի ընդունակ զաւակը բարձրագոյն ուսումնական վարժարան ուղարկէ, եւ պատասխանը եղած էր.— «Հայու հաւկիթս ո՞վ պիտի ծախէ» ...Ու որդին հլու հնազանդ, բնական է չզրկուելու համար հօրը թողելիք միլիոններէն, առանց ըմբոստանալու հօր լիմար որոշման դէմ, նախընտրած էր մնալ մութ ու խոնաւ խանութը, քան թէ մերձենալ անծանօթ գիտութեան մէջ։

Մեր հողին վրայ 75 հազարնոց գաղութ մը ունիք եւ սերունդ հասցուցիք։ Դպրոցները բաց են ձեր առջեւ, բայց խնդրեմ քանի՞ ուսանող ունիք գինուորական, նաւային եւ կամ օդանաւորդական վարժարաններուն մէջ։ Կը նախընտրէք փաստաբան եւ բժիշկ ըլլալ եւ երբեմն ճարտարագէտ, վասն զի ատոնք հասութաբեր են եւ անվտանգ։ Իսկ մեզի համար կը նկատուիք շուկային ժողովուրդ մը, տեսակ մը դէչ Հրեաներ որոնցմէ շատոնց զզուած ենք։ Ֆրանսական յեղափոխութենէն ի վեր, եւ, մանաւանդ Ալժերիոյ գրաւումէն ասդին, Հրեաները նոյն իսկ մեր ցեղային իտէալապաշտ ոգին խաթարած են, եւ սակայն, երբ իրենց գիտունները կը գիտենք որոնք Ֆրանսական մշակոյթի վերելքին կը սատարեն, կը մոռնանք անոնց թերութիւնները։

Ապրելու ընդունակութիւն ունեցող ազգ մը, պէտք է բան մը տայ մարդկութեան, բան մը որ արժեցնէ իր հոգիի ու մարմնի գոյութիւնը։

Նոյնպէս, ձեր դժբախտութեանց մեծագոյն բաժինը կը ձգէք ուրիշներուն վրայ, ունակութիւն մը որ կուգայ ձեր գեղջկավար տարրէն։ Ապիկար ու անկարող, ժամանակի պահանջները ըմբռնելու անատակ այդ մարդիկը իրար կը գզեն։ Միջազգային ատեաններուն իսկ բաժան ու առանձինն ներկայացան անոնք եւ իրենց իսկ ձեռքով ձեր փոսը փորեցին։ Առանց դրամագլուխի կ'ուզէին մեծ դատ մը ողջնցնել։

Ձեր ժողովուրդը, խոնարհ տարրը, լաւ խմոր ունի, իսկ մտաւորականներ չունիք եւ չէք ալ ունեցած, թերուս եւ անկարող ընդօրինակիչներ եղած են։

Գալով հարուստներուն, աւելի քան անպէտ եւ վատթար մարդիկ եղած են, անընդունակ որ եւ է գեղեցիկ շարժումի։ Երբ կը մտաբերեմ որ, Կիլիկիոյ գրաւման պահուն թրքութիւնը առանց բացառութեան, հարուստէն մինչեւ չքաւոր, իրենց դրամը նոյն իսկ կինը տրամադրեցին անխտիր, յանուն իրենց կորսուած դատին, ասդին ձեր հարուստները Մոնմարթրի boîte de nuitներէն դուրս չէին գար, նոյն իսկ կ'անգիտանային թէ վերածնունդ հայրենիքի մը պէտք էր օգնութեան փութալ։

Ըսէք խնդրեմ, ո՞ր հայ հարուստը, ընդոծին շարժումով մը, ինքնաբուխ կերպով օրհասական կռիւին իր քսակը բացաւ, ինչպէս Ավէրոֆներն ու Զախարոֆները ըրին, ձեր հարուստներէն ո՞վ մօտեցաւ այն օրերու պետական մարդոց, որոնց ափին մէջ կեդրոնացած էր հայկական հարցը, լինել-չլինելու ձեր խնդիրը։ Չէ՞ք կրնար յաջողող Հրեայի մը չափ ալ աջ ու ձախ բաշխել.

Պէտք է փոխել զէնքերը, ձեր դատը կորսնցուցած է իր ուժգնութիւնը, այլ եւս զզուանք եւ արգահատանք կ'առթեն ջարդերու պատմութիւնները, անհետացած են նոյնպէս այն humanistները որոնց մօտ փայփայանքի եւ գուրգուրանքի անկիւն մը ունէիք։

Կը յիշես, անշուշտ, որ քանի մը տարի առաջ, երբ միջազգային ժողով մը կը գումարուէր, դաշնակից պետութիւններէն մէկուն ներկայացուցիչը կոպտօրէն կշտամբեց ձեր բանագնացներէն մին, որ յանդգնած էր, քանիցս կրկնել թէ Ֆրանսան դաշնակիցներէն ամէնէն աւելի զոհուածն էր։

Այո՛, փոխեցէք ձեր գործելակերպը եւ որքան կարելի է շուտ։ Օրինակը ձեր անարգ թշնամիէն առէք. դրամ հոսեցուցէք դպրոցներու մէջ ու պիտի տեսնէք որ յաջողած էք։

×

Ու մինչդեռ, ես կը կարծէի թէ փակուած էր սեղանատան միջադէպը, Գ. մատակարարն աւելի խառնեց անթեղուած կրակը։ Վէրքը աւելի կոտտալ սկսաւ ու կատաղութիւնս եղաւ անզուսպ. ոչ թէ անոր համար որ կը զրպարտուէինք, այլ ընդհակառակն, ճշմարտութեան դէմ յանդիման կը գտնուէի։

— Իրաւունք ունիք, կ'ըսեմ, ու առանց միջոց տալու որ աւելին շարունակէ, խոնարհելով, ներողութիւն կը խնդրեմ ու կը քաշուիմ խցիկիս չորս պատին մէջ, յոգնած ջիղերս 75 սանթիմէթրնոց անկողնիս վրայ հանգչեցնելու համար։

Կռնակի վրայ պառկած, աչքերս առաստաղին, երկա՞ր, առանց կարենալ կեդրոնանալու մէկ կէտի վրայ, մտածեցի թէ ոչ գաւառին մէջ եւ ոչ ալ Պոլիս, մենք չունեցանք ուսուցիչ մը որ ճշմարտութիւնը, պատմութիւնը եւ իր քթին տակը եղածը ուսուցանէր մեզի։ Չեղաւ օր մը որ պարսիկ ժողովուրդը ճանչցնէին, չեղաւ ժամ մը որ հարեւան Թուրքին վրայ խօսէին եւ չեղաւ վայրկեան մը որ հայրենիքս շրջապատող եւ յաճախ մեզ հիմէն սարսող ազգերու մասին ճառէին։

Փոխանակ Ֆիրտուսին եւ Շահ Աբբասը ծանօթացնելու, Լուդովիկոս ԺԴ. եւ Մադամ Փոմփատուրի վրայ ծանրացան, փոխանակ Ֆաթիհ Մէհմէտի եւ Սիւլէյմանը Գանունիի մասին խօսելու, Գլատոնի եւ Պէկնսֆիլտի վրայ ճառեցին։

Չեղաւ պահիկ մը որ, բոլոր այս Ասիոյ հողին ծնած ուսուցիչները գէթ երկվայրկեան մը յատկացնէին իրենց հմտութիւնը Ասիոյ առեղծուածին։ Ու, այսպէս թեւ թեւի, ղեկավարն ու ուսուցիչը մեզ ձգեցին հոս Եւրոպայի կարմրաշրջայլ լոյսերով ողողուած կապիկլաններուն առջեւ...

Իսկ այն սրբութիւնը որ մեր ցեղային ոգին իսկ է եւ որ անաղարտ ու կոյս մնացած էր, ժամանակին ծանր հարուածներուն տակ իր վերջին զարկումները կ'ապրի...

Շղթաներու ձայնը եւ լուսամուտէն ճառագայթի մը փոշելից թափանցումը, ուշքի կը բերեն զիս, կը շտապեմ դէպի կամրջակ։

Ե. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՏԱՂԱՆԴԻ ՄԸ ՍԻՐԱՅԻՆ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ

Բայց նախ քանի մը տեղեկութիւն այս տարօրինակ եւ հանճարեղ գրագէտին մասին.—

Սթրինտպէրկ ծնած է Սթոքհոլմի մէջ 1849ին, եւ մեռած 1912ին։ Թըշուառ մանկութիւն մը, յետոյ խռովահար պատանեկութիւն մը։ Կը սկսի գրել, կանխահաս տաղանդով մը, դպրոցական գրասեղաններու վրայ (Ազատ խօսքը, Վարպետ Օլոֆը)։ Յետոյ կը նետուի հրապարակագրութեան մէջ, պահ մը արքայական մատենադարանի պաշտօնեայ։ Այս շրջանին կը պատրաստէ Շուէտի յարաբերութիւնները Չինաստանի եւ թաթարական երկիրներու հետ։ Երեսուն տարեկան էր, երբ հրապարակ կը հանէր վէպ մը, Կարմիր սենեակը, որ իր բնապաշտ նկարագրով մեծ յաջողութիւն պատճառեց եւ միաժամանակ համբաւի տիրացաւ։ Յաջորդ տարիներուն կուտայ Ուսումնասիրութիւններ սկանտինաւեան քաղաքակրթութեան մասին, Շուէտացի ժողովուրդը, Նոր թագաւորութիւնը։ Այս վերջին գործը, երգիծական սուր խայթոց մըն է ընկերային տիրող բարքերուն դէմ։ Քանի մը թատերախաղերու կարգին, ժամանակ մը վերջ կը հրատարակէ բանաստեղծութեանց հատոր մը (Քնաշրջիկի մը գիշերները)։

Իր մէջ հետզհետէ կը զարգանան այնպիսի տարօրինակութիւններ, որ դժուար կը դառնայ այլեւս բնորոշել իր դիմագիծը։ Կատաղի անաստուածեան, յանկարծ ոգիներու հաւատացեալ մը, յաճախ բանդագուշանքներու գերի, ժամանակ մը անիշխանական եւ ընկերային ամէն հասկացողութեան թշնամի, յաւիտենական ըմբոստ, խռովահար հոգի, հակասութեանց ալեկոծութեան մատնուած, երբեմն խենթութեան հասած, հանճարեղ արուեստագէտ մը, որ չկրցաւ փիլիսոփայութիւն մը տալ որոշ գիծերով եւ սահմաններով։

Հոգեկան խռովքներու մէջ տարուբեր, Սթրինտպէրկ չդադրեցաւ սակայն արտադրելէ,— ամէնէն համարձակ խոստովանութիւնները գրաւ Սպասուհիին տղան գործին մէջ, եւ կարգ մը գործերու մէջ ալ՝ յարձակումներ ոչ միայն ընկերութեան, այլ եւ... արդի տարրաբանութեան դէմ։ Հաւատացող մը ալքիմիային՝ կը գրէ Բուսաբանական պարտէզը։ Ինքնակենսագրութեան ձեւով, ողբերգութիւն մըն է Դէպի Դամասկոս։ Իր բազմաթիւ ողբերգութիւններէն յիշենք՝ Մահուան պարը, Թագուհի Քրիստինա։

Կատաղի թշնամի մըն էր կիներուն, կ'ատէր եւ իր այդ ատելութիւնը կ'արտայայտէր Ամուսնացեալներ խորագրով նորավէպերու շարքի մը մէջ։

Եւ սակայն ամուսնացաւ։ Ու քանի մը անգամ։ Անշուշտ միշտ ամուսնալուծուելով։

Իր վերջին կինն եղաւ Հարրիէթ Պոս։ Ահա այս կինն է, որ հատորով մը լոյս կ'ընծայէ Սթրինտպէրկի սիրային նամակները, իրեն ուղղուած։ Այս էջերով կ'ամբողջանայ Սթրինտպէրկի կենսագրութիւնը։

Սթրինտպէրկ հասած է իր կեանքի աշնան։ 1900ի գարնան, դերասանուհի մը կը փնտռէ, անոր յանձնելու համար գլխաւոր դերը Դէպի Դամասկոս ողբերգութեան, զոր նոր աւարտած էր։ Թատերական ներկայացման մը պահուն, կը ծանօթանայ Հարրիէթ Պոսի,— կը հաւնի, եւ կ'ուզէ իր հերոսուհիին դերը յանձնել այս արուեստագիտուհիին, պարզ այն պատճառով որ ... լաւ սրունքներ ունէր։ Այնուհետեւ կը սկսի մտերմութիւնը կնատեաց Սթրինտպէրկի եւ դերասանուհի Հարրիէթ Պոսի միջեւ։ Լոյսի ճառագայթ մը կը մտնէ աշնանահար եւ խռովակոծ կնատեացին հոգիէն ներս։ Ներշնչուած, Սթրինտպէրկ կը գրէ իր հէքիաթային Սվանհիլթը (Թարգմանի «սպիտակ ինչպէս կարապը»)— այս գործը «գարուն մըն էր ձմրան մէջ» ինչպէս կը խոստովանի Սթրինտպէրկ ինք եւս։

Սէրը կ'աճի այլ եւս կնատեացին հոգւոյն մէջ։ Եւ օր մը, այս խենթ ու տարօրինակ գրագէտը կը կեցնէ Հարրիէթ Պոսը եւ կը հարցնէ.— Օրիորդ Պոս, չէ՞ք ուզեր զաւակ մը ունենալ ինծմէ։ Հարրիէթ Պոս կը պատասխանէ — «Այո՛, եւ շնորհակալ կ'ըլլամ»։

Եւ կը նշանուին։

Սթրինտպէրկ այնուհետեւ իր գործերուն մէջ կարծես ներշնչուած է միայն Հարրիէթ Պոսով, երբ կը գրէ — «Երեկուն որ տառապեցար ինծի համար, տառապեցար իմ խռովքներովս եւ հիմա նորէն պիտի տառապիս իմ Զատիկովս, ո՞վ իմ փոքրիկ զաւակս զատկական։ Ե՞րբ պիտի երջանկանաս ինծմով, կ'ողջագուրեմ քեզ, կը համբուրեմ թարթիչներդ եւ գոհութիւն կուտամ Աստուծոյ, որ ինծի դրկեց քեզ, աղաւնի՛ որ կը բերես ձիթենիի ճիւղ մը։ Վերջացա՞ւ ձմեռը, ան, ցնծայ, ձիւնը կորսուեցաւ, հողը կանանչութեամբ պիտի ծածկուի նորէն։ Թող իջնէ խաղաղութիւնը, ո՛վ իմ սիրեցեալս»։

Յետոյ Սթրինտպէրկ, ծանօթ իր խելայեղութիւններուն, կ'աշխատի ինքզինք հասկցնել իր սիրականին.— «Սիրականս, բարութեամբդ կոծկէ. մի փորձեր փոխել իմ նկարագիրս, այլապէս վտանգաւոր պիտի դառնար։ Մնացիր քովս, մինչեւ որ կատարուի ճակատագիրս, կը կարծեմ թէ պիտի չուշանայ։ Մի՛ բարկանար ինծի դէմ, այլ գթա՛։ Մի՛ խօսիր իմ նկարագրիս այս կամ այն արտայայտութեամբը, ճակատագիրս է որ կը տեսնես այդպէս։ Օգնէ ինծի որ տոկամ, որովհետեւ անոր յաղթել անկարելի է»։

Եւ սակայն Հարրիէթ Պոս կ'աշխատի եւ կը յաջողի հաշտեցնել Սթրինտպէրկը կիներուն հետ։

Ամուսնութեան նախօրեակին է։ Պաշտօնական ձեւակերպութիւնները, օրինաւորութեան կը բախին, նախորդ ամուսնալուծումը չէ հաստատուած։ Սթրինտպէրկ կը կասկածի, կը սպառնայ ինքզինքին թէ իրենց երկուքին անունով Կիւսթաւ Ադոլֆի տաճարին դրան վրայ պիտի գրէ — «Այս քրիստոնեական աղօթատունը մերժած ըլլալով բանալ իր դուռները նուիրագործելու համար մեր ամուսնութիւնը, մենք բաց երկինքին տակ եւ ի ներկայութեան Անոր որ կը տեսնէ ամէն բան, փոխանակեցինք մեր մատանիները եւ հաւատարմութեան երդումը, ու խնդրեցինք Աստուծոյ օրհնութիւնը մեր պսակին։ Անցո՛րդ, դուն ալ հետեւէ մեզի»։

Այս սպառնալիքը չիրագործուեցաւ սակայն, որովհետեւ յաջողեցաւ ամուսնանալ 1901 տարւոյն Մայիսին։

Այնուհետեւ կը սկսին իրենց սիրոյ եւ խռովքի երկար պատմութիւնները։ Մեղրալուսինը հազիւ քանի մը շաբաթ տեւեց։ Կնատեացը, յարափոփոխ նկարագրով եւ անհասանելի տրամադրութեամբ այս արուեստագէտը, որ չէր կրնար հանդուրժել մարդկային շուքի մը ներկայութեան, շուտով պիտի բախէր անշուշտ իր կնոջ հետ։ Նստակեաց, սենեակի մարդ, կինը դերասան եւ թափառաշրջիկ,— երբ կինը օր մը կ'ուզէ ճամբորդել, Սթրինտպէրկ կ'ընդդիմանայ, յետոյ սակայն կ'արտօնէ։ Մեկնումի պահուն, չորս կառքի տոմսակները հոն կը վերադարձնէ, եւ կը խնդրէ կնոջմէն որ չմեկնի, որովհետեւ Ոգին այդպէս խօսեր է իրեն։

Բայց կինը կը մեկնի։

Սթրինտպէրկ կը գրէ —«Սիրականս պաշտելի կինս, այս ո՞րքան արցունք, այս ո՞րքան արցունք, աչքերս կարմրին։ Շատ տանջուեցայ մտածելով այս տառապանքներուն մասին, զորս քեզի պատճառեցի ակամայ, սակայն հիմա

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (16)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱԳԳԻ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

Ցայտնի էր որ, Տիրան Քէլէկեան էֆ. մեծ վախով գրի կ'առնէր այս նամակները։ Որովհետեւ ամէնէն անկարեւոր լուրեր հաղորդած ատեն իսկ ծածկագիր կը գործածէր, գաղտնապահութեան եւ զգուշութեան անհրաժեշտութիւնը կը յիշեցնէր, «Պէտերի» կը ստորագրէր եւ այս «Պէտերի»ն անգամ ծածկագրով կը նշանակէր։

Այսուհանդերձ այս բանը, շատ մը պարագաներու տակ, Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյին գործին կուգար։ Ի հարկին, Եգիպտոսէն անցագիր կը ճարէր Պէհաէտտին Շաքիր պէյին։ Այս խնդրոյ մասին Տիրան Քէլէկեան էֆ. իր նամակներէն մէկուն մէջ այսպէս կ'արտայայտուի.

— «Պահանջուած անցագիրը կը ստանաք ներփակ։ Տեղւոյս Ֆրանսական հիւպատոսին «վիզէ»ն ալ առնուած ըլլալով, ամբողջովին վաւերական է։ Ձեր անունը Մէհմէտ Պահաէտտին արձանագրուեցաւ։ Ֆրանսերէնի բաժնին մէջ ալ Պահա - էլ - Տին գրեցին։ Եգիպտացիները այսպէս կը գրեն։ Ուրիշ կերպ կարելի չէր։ Նամակներու եւ ուրիշ բաներու վրայ, ասկէ անդին Մոհամէտ Պէհա - էլ - Տինի փոխեցէք ձեր անունը։ Առանց Եգիպտոս գալու այսպէս անցագիր հանուիլը պիտի խնդրէի ուրիշներու չըսել։ Որովհետեւ կառավարութիւնը կրնայ ասոր դէմ ալ դժուարութիւններ յարուցանել։ Մենք այժմ այս ձեւէն չափազանց կ'օգտուինք։ Յետոյ մեր գործերը կը դժուարանան։

« Փաշային պարագաներէն Բագրիմէ հանըմը գիտէք։ Իր հետեւորդներով Ֆրանսա մեկնեցաւ վերջերս։ Տասնըհինգ օր վերջ փաշան ալ ճամբայ պիտի ելլէ։ Այս ճամբորդութիւնը ձեզի կը տեղեկացնեմ գաղտնաբար։ Որովհետեւ կրնայ ըլլալ որ, Բագրիմէ հանըմ իր Փարիզ հասնիլը ոչ ոքի իմացնել չուզէ։ Ուրեմն ձեր կողմէ կատարուելիք փնտռտուք մը կրնայ անպատեհ ըլլալ։ Անոնք Եւրոպայի մէջ ալ մասամբ կը պահեն իսլամական կնոջ յատուկ սովորութիւնները. Միայն նկատի ունեցէք որ, ես այս կնոջ մասնաւոր աչքով կը նայիմ։ Հետեւաբար մեր յարաբերութեանց եւ թղթակցութեանց մասին ալ պէտք է ըլլալ չափազանց զգոյշ։ Իրեն հանդէպ յարգալիր վերաբերում եւ փափկանկատութիւն ցոյց տալով ալ պէտք է բաւականանալ։

« Գալով իմ ճամբորդութեանս, փաշան խոստացաւ ճանապարհածախսս հոգալ։ Մտադիր ենք ընտանիքով գալ։ Բայց աշխարհի ո՞ր կողմը արդեօք չորս հոգինոց ընտանիք մը կրնայ հինգ հարիւր ֆրանքով ապրիլ։ Որքան ալ բարակ հաշուես, դարձեալ երկու հազար ֆրանքի բաց մը կը գոյանայ չորս ամսուան ընթացքին։ Բայց կը փափաքիմ ամէն նկատում մէկդի թողուլ եւ գալ։ Աստուած ողորմած է։

« Մեր քաղաքական գործերը այնպիսի ընթացք մը առած, որ տեսակցութիւն մը անհրաժեշտ կը դառնայ այլեւս։ Ինչ լաւ կ'ըլլար, եթէ մեր յանձնած առաջարկները ընդունէին։ Բայց մեր մասին մտածող կա՞յ։ Կարծես մենք ուրիշներու հանդէպ միայն պարտականութիւններ եւ պարտաւորութիւններ ունինք։

« Կը լսեմ որ, իմ Եւրոպա ճամբորդութիւնս արգիլելու նպատակով, կուսակցական կողմերէ, մանաւանդ Պոլսոյ անպաշտօն դեսպանները համարուող Փարիզի «Թուլումպաճը» փաշաներուն կողմէ էնթրիկներ կը գործուին։ Ասաֆն ալ այս բանին կ'աշխատի եղեր։ Հետեւաբար կը խնդրեմ որ ճամբորդութիւնս գաղտնի պահուի »։

Տիրան Քէլէկեան էֆէնտի կը յուսար որ, Ապտիւլ Համիտի դէմ կազմակերպուելիք մահափորձին համար անհրաժեշտ դրամը, Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ պիտի կրնար ապահովել։ Այս պատճառով, սակայն այդ խնդրով կը հետաքրքրուէր։ Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութիւնը որոշած ըլլալով գործունէութեան անցնիլ, Տիրան Քէլէկեան էֆ. կը կարծէր թէ՝ մահափորձի հարցն ալ գործունէութեան ծրագրին մաս կը կազմէ, ուրեմն դրամն ալ պատրաստ, «իսկ ան գաղտնի եւ անձնական է» մակագրութեամբ Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյի ուղղած նամակին մէջ, իր վերջին քննութեանց մասին, Տիրան Քէլէկեան էֆէնտի այսպէս կ'արտայայտուի.

— « Ծխատուփի մեծութեամբ տուփ մը, եւ կամ առնուազն քանի մը հատը, Սելամլըգի եւ կամ Համիտիէ մզկիթին յարմար վայրերուն մէջ դնելու համար յարմար մարդ մը պիտի ճարէք։ Այս մարդը բնականաբար խելացի պիտի ըլլայ։ Կատարելիք ծառայութիւնը ամէն վտանգէ զերծ է, եթէ ինք, ի հարկէ, ծանօթ եւ վստահելի անձ մըն է։ Որովհետեւ, ինչպէս յայտնած եմ, պայթումը տեղի պիտի ունենայ իր մեկնումէն վերջ եւ անթելի դրութեամբ։

«Այս ձեւը ամէնէն ապահովն է։ Միայն տակաւին չէ փորձուած թէ՝ անհրաժեշտ գործիքները կարելի պիտի ըլլա՞յ զետեղել այսքան փոքրիկ տուփի մը մէջ։ Յաջողութեան յոյս կայ, միայն թէ փորձերուն համար 120 — 130 ոսկի անհրաժեշտ է։

« Ուրեմն այս նուէրները գնելու յարմար անձը գտնէք յետոյ, այլ եւս մտածելիք բան չի մնար։ Իմ հաշուով այս գործը յաջողցնելու համար հարիւր հազար ֆրանք, թերեւս աւելի գումար մը ծախսել պէտք պիտի ըլլայ։ Ձեր կողմէ ճարուելիք մարդը պաշտօն պիտի ունենայ գործիքները զետեղելու յարմար վայրերու մէջ։ Մնացեալ աշխատանքին համար ես միջոցներ ունիմ։ Կրնամ ապահովցնել նաեւ որ, իմ տրամադրութեանս տակ գտնուող միջոցներն ալ չափազանց լուրջ են։ Գործը այս վիճակին հասած է, լոկ մեր անձնական զոհողութեանց եւ երբեմն ալ ուրիշներու առատաձեռնութեանց շնորհիւ։ Եթէ տրամադրելի դրամ գոյութիւն չունենայ, անկարելի է ձեռնարկին աւելի մօտէն տալ»։

Ինչպէս ալ գրած էինք, հարիւր հազար ֆրանք ծախսելու տրամադիր քաջ մը չգտնուելուն պատճառով, մահափորձը անգործադրելի մնալու դատապարտուած էր։ Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշան ալ այլեւս անկարողութեան վիճակին հասած էր։ Այս կարգի ձեռնարկները արդէն անկէ գաղտնի կը պահէին։ Նիւթական սնանկութեան մօտեցող Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշայի վիճակը, Տիրան Քէլէկեան էֆ. հետեւեալ ձեւով կը հաղորդէր Պէհաէտտին Շաքիր պէյին

(Շար.)

երբ աւելի ծանր յանդիմանութիւններ կ'ուղղեմ ինքզինքիս, կը պատասխանեմ կոչելով.— բայց չէ՞ի կրնար չարժել ուրիշ կերպ, չէի՛ կրնար: Երբ գիղին անհնակը կը մտնեմ, կը տեսնեմ քեզ այնպէս ինչպէս քեզ տեսայ այն օրը, յուսահատութենէդ լացած պահուդ, ու սիրտս կը ճաթի ցաւէն: Մինա՞կ եմ, ո՛չ: Դուն ամէն տեղ ես այստեղ, քու արքայական գեղեցկութիւնովդ, բարութեամբդ եւ անմեղ ժպիտովդ »

Այսպէս Սթրինտպէրկ կը տառապի երբեմն սիրոյ, երբեմն մարդատեցութեան տագնապով: Զաւակ մը ծնած էր կինը, եւ Սթրինտպէրկ աջանչելի նոր մը պէս կը սիրէր իր զաւակը: Սակայն չէր կրնար երկար ապրիլ կնոջ մը հետ: 1904ին կ'ամուսնալուծուի: Ցուցանար, նամակ կը տեղայ կնոջ, խնդրելով որ վերադառնայ, զաւակն ալ բերէ: Եւ յոյս ունի որ կուգայ ան:— «Ամէն յոյս կորսնցուցած չեմ, երէկ պարտէզին խաւերուն մէջ մարգեցի ապակիէ կոտրուածքը, որպէսզի երբ զաւակս գայ, չվիրաւորուի խաւերուն մէջ ...»: Հոգեկան այս տառապանքներուն մէջ չի դադրիր գրելէ եւ արտադրելէ: 1906ին կը գրէ. «Պալլաք պիտի ըլլամ»: Այդ էր միակ երազը, բայց միաժամանակ կ'աշխատէր ոսկի շինել, եւ ոսկի շինելու գաղտնիքը կ'ուզէր կնոջ տալ, որպէսզի իր մահէն վերջ կինը երջանիկ ապրի: 1906էն վերջ իսկ ամուսնալուծեալ Սթրինտպէրկ տակաւին կը շարունակէր իր նամակները,— զնա կը սիրէր: Եւ ահա լուրը թէ Հարրիէթ Գոս կ'ամուսնանայ ուրիշի մը հետ:

Կը սկսի տագնապը, աւելի ցաւագին, աւելի այրող: Խենթութեան աստիճանի կը հասնի այլ եւս իր հոգեկան խռովքը:

Սթրինտպէրկ ահա թէ ինչպէս կը նկարագրէ իր սիրած կնոջ վերամուսնութեան լուրն առնելը.

«Երբ առտուն ելայ, կարծեցի թէ կիրակի էր: Քաղաքը փոխած էր իր կերպարանքը, բնակարանս ալ: Դուն մեռած էիր: Եւ ահա սկսաւ յիշատակներուս բոցավառումը: Ամբողջ օրը, 12 ժամ անընդհատ, վերստին ապրեցայ եօթը տարիները, որ ապրեցանք միասին: Դուն մեռա՞ծ այլ եւս: Լացի վրադ, ինչպէս պիտի լայի մեռելի մը վրայ: Չէի կրնար այլ եւս մաղթել, որ վերադառնայիր, քանի որ դուն մեռած էիր այլեւս: ... Բայց, կը յիշեմ, ինծի ձգէ զաւակս»:

Յուսահատութիւնը կ'աճի իր մէջ եւ ծայր աստիճան հոգեկան, կը գրէ թէ անձնասպան պիտի ըլլայ,— հարսնիքին գիշերը՝ միաժամանակ կը հարցնէ «Ի՞նչ տեղի ունեցաւ երէկ երեկոյ ժամը 10.30—11.30, չեմ գիտեր, բայց դուք կը խորտակէիք իմ սիրտս: Քու սրտիդ կը բորբոքէր կրակ մը իմ վրայ, ձեռքովս սեղմեցի սրտիդ, որ լաց, ալ չբաբախեց, կարծեցի որ մեռար ... Սակայն երբ լուսնին լոյսով գիտեցի այն հաւատարիմ կապոյտ անկողինը, որուն չէ հպած ոչ իսկ մատնում մը ուրիշ կնոջ մը մարմին, տեսայ որ դուն կը հանգչէիր բարձերիս վրայ: Ես կը նայէի քու սիրելի դէմքիդ եւ կը շնչէի քու շունչդ, վերցուցի ձեռքդ մութին մէջէն եւ համբուրեցի մրմնջելով, ինչպէս առաջ,— գիշեր բարի, սիրականս, կին սիրելի ...»:

Ուրիշ օր մը կը խնդրէր վերամուսնանալ, բայց դարձեալ միտք փոխելով՝ կը գրէ.— «Ա՛ռ, ա՛ռ, զաւակն ալ առ, ամէն բան առ ու գնա»:

Այլ եւս վերջնական խզումն է այս: 10 Ապրիլ 1908ին, Սթրինտպէրկ կը խորհի այրել նամակներն ալ՝ փակելու համար իր սիրոյ տառապին գիրքը:

«Սովորութիւն է, կը գրէ, երբ ամուսնական նոր կապեր կը սանձուին, վերադարձնել նամակները կամ այրել: Վերստին կարդացի նամակներդ եւ անգամ մը եւս ապրեցայ սիրոյ երջանիկ օրերը. Այդ նամակներուն մէջ կը յայտնուին մեր լաւագոյն զգացումները եւ մեր հոգիները: Երեւակայութիւն չէ այս, այլ իրականութիւն, ոչ պատրանք, ոչ կեղծիք, այլ համակ իրականութիւն: Ոչ մէկ անհաճոյ խօսք, ոչ մէկ տգեղ մտածում: Խօսքն ու լեզուն այնքան պիղծ են, որ չեն կրնար արտայայտել մեր խորունկ սէր, դիրն ու ճերմակ թուղթը միայն մաքուր են՝ արտայայտելու համար զայն: Այրել նամակներդ պիտի նշանակէր այրել քեզ,— չե՛մ կրնար: Ի՞նչ կը խորհիս դուն»:

Իրդարեւ Սթրինտպէրկի սիրային նամակները չափազանց անկեղծ են եւ ինքնաբուխ, այնտեղ բռնած են նոյն իսկ չխոստովանուելիք բաներ, որոնք կը մատնեն ինքնատիպ ու տարօրինակ հանճարի մը խռովքը, փոթորկումները եւ հրաբուխը:

ԹԱՒՐԻԶԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ ՎԻՃԱԿԸ

o

ԹԱՒՐԻԶ, 8 դեկտ. (Յապաղած).— Նոյեմբեր 6ին տեղի ունեցաւ Թաւրիզի ծխական դպրոցների պարահանդէսը, Թեմական դպրոցի թատերասրահում: Մուտքը եղաւ մօտ 4000 ռիալ: Եկել էր բաւական հասարակութիւն: Մօտ 25 զոյգեր պարում էին եւրոպական եւ ասիական պարեր: Երեկոյթը տեւեց մինչեւ գիշերուան ժ. երեքը, ժողովուրդը ցրւեց ուրախ տրամադրութեան մէջ:

Սոյն ուսումնական տարում Թաւրիզի ազգային երեք դպրոցները մօտ 60.000 ռիալ բաց կ'ունենան: Տնտեսական պայմանների պատճառով, Թաւրիզեցիք անկարող են իրենց դպրոցների բացը գոցել, եթէ դրսից օգնութիւն չլինի:

Թաւրիզի Թեմական եւ «Արամեան» դպրոցների կացութիւնը, որոշ չափով մխիթարական է, իսկ «Հայկազեան», «Թամարեան» ծխական դպրոցի անտեսական վիճակը շատ ծանր է: Այդտեղ սովորող 650 աշակերտ — աշակերտուհիներից մեծագոյն մասը չքաւոր ծնողների զաւակներ են:

Երեք դպրոցներն ալ պատրաստում են ամանորի առթիւ աշակերտական երեկոյթներ տալու դեկտեմբերի 29, 30, 31ին:

** Նոյեմբեր 27ին տեղի ունեցաւ Տիկին Ռոզ Գասմագրեանի համերգը, ընկերակցութեամբ Տիկին Լիւսի Փիլոսեանի (դաշնակ), Ամերիկեան Օրիորդաց դպրոցի թատերասրահում:

Սրահը ամբողջապէս լիքն էր: Նախքան համերգի սկսուիլը նուագեց պարսկական քայլերգը զոր ժողովուրդը լսեց յոտնկայս:

Յայտագրի մէջ կային 13 երգեր, Հէնդելի, Մոցարտի, Վեբերի, Շուման, Զայթունցու, Կոմիտաս վարդապետի, Գարթեւեանի, Ա. Տ. Ղեւոնդեանի, Գասամպրեանի եւայլն: Ժողովուրդի պահանջին վրայ «Դիլբար», «Գարուն ա», «Օրօր» եւ «Քէլէքէլէ», նոյնպէս Զայթունցու մի երգը կրկնուեցան:

Տիկինը իր ուժեղ եւ մեղմելոյշ ձայնով ունկնդիրներին գիւթել էր, նա խրախուսիչ երգից յետոյ անվերջ ծափահարւում եւ վարձատրւում էր ծաղկեփունջերով:

Կ'իմանամ թէ Տէր եւ Տիկին Գասմագրեանները հրաւիրուել են Սուրիա եւ Եգիպտոս, մի շարք համերգներ տալու համար եւ շուտով պիտի մեկնին:

ՀԱՄԵՐԳ.— Նոյեմբեր 20ից Պոլսից քաղաքս եկան Թուրք ականաւոր դերասան – դերասանուհիներ, 10 հոգի, որոնք խաղացին «Համլէտ», «Օթէլլօ» եւ ուրիշ խաղեր Շիր - Խուրշիտ թատերասրահում Յետոյ մեկնեցան Թէհրան, այնտեղ էլ մի շարք ներկայացումներ են տալու:

Դարեհ Հայկազեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Տեսակցութիւն մը

ՌՈՄԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻՆ ՀԵՏ

— o —

ՌՈՄԱՆ, 19 դեկտեմբեր (Յառաջ). Թղթակիցներ կան որ կը վազեն տեսակցութիւններ ճարելու համար, իսկ թղթակիցներ ալ կան որ բախտի բերումով կը հրաւիրուին օրուան հարցերու շուրջ խորհրդակցիլ պաշտօնական անձերու հետ: «Յառաջ»ի թղթակիցը կը պատկանի երկրորդ դասաւորման:

Ժամը ճիշդ 15ին, հրաւէր կը ստանամ քաղաքապետարանի քարտուղարութենէն, սիրալիր կ'ընդունուիմ Գ. Գարլաթիէն, Ռոմանի համակրելի քաղաքապետէն: Յարգելի քաղաքապետը շատ կը հետաքրքրուի մեր վիճակով, եւ լրացուցիչ տեղեկութիւններ կ'ուզէ: Կրցածիս չափ կը լուսաբանեմ, սկսելով 1914էն եւ յանգելով մինչեւ Լօզանի դաշնագիրը: Գ. քաղաքապետը կ'ըմբռնէ Հայոց հանդէպ գործուած անիրաւութեանց չէմ եւ կը բացագանչէ.

— «Սիրելի բարեկամ, թոյլ տուէք որ աւելցնեմ՝ թէ վերջի ի վերջոյ ձեր դատը պիտի յաղթանակէ, ես սաստիկ համոզուած եմ, միացէք եւ սիրեցէք իրար, այդ սիրոյ եւ միութեան շնորհիւ ձեզի պէս տառապող շատ ազգեր ազատագրուեցան եւ անկախութիւն ստացան, կը մաղթեմ որպէսզի հայ ազգն ալ օր մը այդ փառքին արժանանայ»:

Շնորհակալութիւն յայտնելով, իր ուշադրութեան կը յանձնեմ քաղաքիս հայ գործաւորներու վիճակը:

— Հայ անգործները, ինչպէս նաեւ Հայերը չափազանց կը սիրեմ, բայց բարեկամաբար կը թելադրեմ որ հայ անգործներէն ոմանք իրենց հանդէպ ցոյց տրուած բարեացակամութիւնը չարաչար չգործածեն:Ըստ ինծի հաղորդուած տեղեկութեանց, հայ անգործներէն ոմանք թէ նպաստ կը ստանան եւ թէ գաղտնի կ'աշխատին»:

Համարձակեցայ գիտել տալ թէ անհիմն են իր ստացած տեղեկութիւնները:

— Սիրելի բարեկամ, ես երբեք հաւատք չեմ ընծայեր Հայերու դէմ շրջապտուած զրպարտութիւններուն,բայց եւ այնպէս երբեմն ստիպուած եմ գործադրութեան նպաստէ զրկել հայ անգործ մը՝ որու մասին դէչ տեղեկութիւններ հաղորդուած են, օրինակ մը միջոց աւելի լաւ պիտի բացատրէ. վերջերս հայ անգործ մը մեզի նամակ մը գրած է որուն մէջ իր գործազրկութեան պարագան բացատրելէ յետոյ, կ'ընէ հետեւեալ մատնութիւնը, — «Գ. քաղաքապետ, Փարաջեանի աներպայր աշխատանքի անկարող եւ աղջիկը հարուստ ըլլալով ինչպէս անգործութեան նպաստ կը ստանայ եւ ես չեմ ստանար: Նոյն իսկ կը յայտարարէ որ Գ. Գուլումճեանի տրուած աշխատանքի վկայականը կեղծ է: Սոյն տեղեկութիւնները իրականութեան համապատասխան նկատելով, Գ. Փարաջեանի աներպայրին նպաստը դադրեցուցինք: Վաղն իսկ Գ. Գուլումճեանը դարմանատունս բերէք,եթէ աշխատանքի կարող է,կրկին կ'աշխատի նպաստը վերահաստատել, հակառակ պարագային աղքատախնամի բարեսրտակամութեան կը դիմենք:

Ամօթէս կաս - կարմիր դարձայ: Ուրեմն Հայ մը իր իրաւունքը արժեցնելու համար դիմած էր մատնութեան, եւ իբրեւ հետեւանք ինքը ոչ մէկ արդիւնք էր ստացած,իսկ իր այդ տմարդութեան պատճառով խեղճ ծերունի մը զրկուած էր իր հացէն

Կրնայի աներաադրին հեղինակին անունը հանրութեան սեփականութիւն դարձնել, բայց զանց կ'ընեմ, յուսալով որ մոլորեալ Հայը ինքը զգալով իր արարքին տգեղութիւնը, այսուհետեւ կը զգաստանայ:

— Իսկ Գ. քաղաքապետ, Հալաճեանի վզին փաթթուած տառապանքը ինչ է

— Տանձօ՞ր ը(պարոն), կ'աղաղակէ Գ. քաղաքապետը: Հալաճեանի հանելուկը պարզ է. իր թաղի Փրանսացի կիներէն մէկը գործազրկութեան նըպաստ ստանալու իրաւունքէն զրկուած ըլլալով, մատնութեան կը դիմէ եւ Տրօմի նահանգապետին նամակ մը գրելով հետեւեալ յայտնութիւնները կ'ընէ.— «Գ. Հալաճեան շատ արժէքաւոր մատանիներ ունի, առնը կօշկակարութիւն կ'ընէ, հայ անգործներուն կօշիկները կը շինէ եւ միեւնոյն ժամանակ գործազրկութեան նպաստ կը ստանայ: Անարդարութիւն չէ՞, Գ. Հալաճեանի պէս բարեկեցիկ օտարականներու նպաստ տալ, մինչ անդին տեղացիներ կան որ նպաստ չեն ստանար»: Եւ իբրեւ եզրակացութիւն կը պահանջէր «պարոնին» նըպաստը դադրեցնել»: Գ. քաղաքապետին կը բացատրեմ արժէքաւոր մատանիներու առասպելը եւ կ'ըսեմ թէ նամակագիրը կը ստէ, գիտեմ, կ'ըսէ քաղաքապետը, բայց ձեր հայրենակիցներուն որ զգոյշ ըլլան, գործազրկութեան առեն չաշխատին եւ հետեւեալ մարմաջէ հեռու մնան, որովհետեւ նախանձողներ շատ կան, զգոյշ, ձեր մէջն մէկ քայլին հետեւողներ կան:

Եւ հրաժեշտ առի, խոստանալով կատարել պարտականութիւնս:

Թղթակից

Դաստիարակութիւն

o

ՏԷՄԻՆ, 18 դեկտ. (Յառաջ).— Հ. Յ. Դ. Տէմինի կոմիտէն սարքած էր ընկերա - համակրական դաստիարակական ժողով մը, դեկտ. 16ին, Հ. Յ. Դ. ժող. Տան սրահին մէջ: Այս առթիւ ընկեր Ա. Արծրունի խօսեցաւ Հայաստանի քաղաքական կացութեան եւ Փրանսահայ գաղութի ներկայ ծանր վիճակի մասին: Պարզեց նաեւ այն պատճառները, որոնց հիման վրայ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը քննադատ եւ ընդդիմադիր դերին մէջ կը գտնուի հայ համայնավարներու եւ Հայաստանի ներկայ վարչաձեւի հանդէպ: Դասախօսութենէն վերջ եղան հարցումները, որոնց պատասխանեց ընկերը

Հ. Յ. Դ. կոմիտէն Նոր Տարուան առթիւ կը պատրաստէ պարահանդէս մը սարքել դեկտ. 30ի կիրակին, իրիկուան ժամը 8էն մինչեւ առտուան ժամը 2ը: Կը խնդրուի գաղութի միւս կազմակերպութիւններէն նըկատի ունենալ սոյն թուականը:

Վեհունի

ՄԽԻԹԱՐ ՀԵՐԱՑԻԻ ՅԻՇԱՏԱԿԸ

— o —

Չորեքշաբթի երեկոյ, Փարիզի Institut de Psychologieի սրահին մէջ, Հայ Բժշկ. Միութիւնը յիշատակի հանդէս մը կազմակերպած էր, տօնելու համար Մխիթար Հերացիի 750ամեակը:

Հանդէսին բացումը կատարեց Տոքթ. Նորայր Ցեառյ խօսքը արտասանեց ծանօթ պատմագէտ եւ բանասէր Գ. Կ. Բասմաջեանի, որ խնամուած դասախօսութիւն մը կարդաց Հերացիի կեանքին ու գործին մասին: Ցոյց տրուաւ ոչ միայն Հերացիի ծանօթ գիրքը, Ջերմանց Մխիթարութիւն, այլ եւ ձեռագիր աշխատութիւններ:

Ամփոփելով կուտանք այս դասախօսութենէն ինչ կը վերաբերի Մխիթար Հերացիի կեանքին:

Մխիթար Հերացի բժշկապետը ծընած է Պարսկահայոց Հեր գաւառին համանուն աւանին մէջ, Սալմաստի մօտերը, ԺԲ. դարուն. Իր բժշկական ուսումն առած է Պարսկաստանի Ջնդիշապուր քաղաքին մէջ Նեստորականներու կողմէ հաստատուած բժշկական դպրոցը, որ գիտական վառարան մը եղած է, հասցնելով բազմաթիւ վարպետներ, որոնց գործերն աչքի տակ ունեցած է Մխիթար, երբ կը գրէր իր համբաւաւոր «Ջերմանց Մխիթարութիւնը», 1184 թուին: Իսկ յետոյ՝ գրած է նաեւ «Ականաբուժութեան» մասին գիրք մը, ինչպէս նաեւ «Միզաբանութիւն» մը (urologie), որոնցմէ կտորներ մնացած են միայն բժշկական զանազան ձեռագրաց մէջ:

Իր «Ջերմանց Մխիթարութիւնը» գրուած է Կիլիկիոյ մէջ, Հայոց Գրիգոր Տղայ կաթողիկոսին խնդրանքով, որովհետեւ իր նախորդը՝ Ներսէս Շնորհալի՝ վախճանած էր Կիլիկիոյ ջերմուտ կլիմային չդիմանալով (1173), եւ վախնալով որ իրեն ալ նոյն կերպ մահ մը չպատահի:— Մխիթար՝ Հռոմկլայի Հայոց կաթողիկոսարանին բժիշկն էր, եւ մօտիկ բարեկամը Ներսէս Շնորհալիին, այս բարեկամութեան շնորհիւ է, որ Շնորհալի երկու քերթուած նուիրած է Մխիթարի անուան:

Մխիթար մեռած է Կիլիկիոյ մէջ, ԺԲ. դարուն վերջերը:

Գ. Բասմաջեանի ընդարձակ զեկոյցէն վերջ, Գ. Արշակ Չօպանեան եւս խօսք առնելով յաւելուածական քանի մը տեղեկութիւններ տուաւ եւ ընթերցումներ կատարեց Ն. Շնորհալիի գործերէն

Ա.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄ ՄԸ

— o —

ՎԻԷՆ, 20 դեկտ. (Յառաջ).— Ինչպէս գրած էի, դեկտ. 25ին Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆութպոլի Ա. խումբը բարեկամական հանդիպում մը պիտի ունենայ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբին հետ: Ահա երկու խումբերուն կազմը.— ՄԱՐՍԷՅԼ,— բերդապահ՝ Տ. Փափազեան: Վերջապահներ՝ Ա. Նարոյեան, Գ. Օհաննեան: Միջնապահներ՝ Վ. Քէչիչեան, Վ. Մրճոյեան, Ա. Թէքեան: Յառաջապահներ՝ Յ. Դէօրդեան, Զ. Կոյքիփրեան, Մ. Տ. Մեսրոպեան, Ս. Սարաֆեան եւ Տէր Մինասեան:

ՎԻԷՆ.— Բերդապահ՝ Յ. Մաթոսեան, վերջապահներ՝ Ս. Երանեան, Ա. Տիգրանեան, Վ. Գալէնտէրեան. Միջնապահներ՝ Ս. Մաթոսեան, Ա. Գալեան (խմբ.), Մ. Թիլլեան: Յառաջապահներ՝ Հ. Գալեան, Ա. Բանդալեան, Գ. Սինապեան, Խ. Լուսաբերեան, Ն. Մարգարեան եւ Հ. Թաշճեան:

Վստահ եմ որ երկու խումբերուն ալ խաղացողները — գլխաւորաբար մարզանքի կրթիչ նպատակներուն — պիտի աշխատին իրենց կարգապահ խաղարկութեամբ լաւ տպաւորութիւն թողուլ Վիէնի եւ շրջակայքի հայ մարզասէր հասարակութեան վրայ:

Մարտօ - Կարօ

ՀԱՅ ԳԻՏՈՒՆԻ ՄԸ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

Գ. Առաքել Զաքրեան, նախկին դասախօս Պոլսոյ համալսարանին քիմիագիտութեան ամպիոնին, որ ներկայիս կ'աշխատի Սորպոնի մէջ, քիմիագիտական իր նոր աշխատութիւններուն մասին զեկոյց մը եւս ներկայացուց վերջերս Ֆրանսական Գիտութեանց Ակադեմիային:

Ինչպէս դրուած է Գիտութեանց Ակադեմիային 29 հոկտ. 1934ի արձանագրութեանց մէջ, Գ. Առաքել Զաքրեան իր վերջին փորձերով ցոյց կուտայ potasseին ու soudeին ներգործութիւնը acide germa oformiqueին վրայ:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ աշխատանքի դաշնակցութեան վերջին տեղեկագրին համաձայն, նպաստընկալ գործաւորներու թիւը դեկտեմբեր 1ին հասած էր 18.400.000ի, ինչ որ կը ներկայացնէ ժողովուրդին հարիւրին 15ը: Անցեալ տարի նոյն շրջանին 13 միլիոն էր:Ամսական նպաստի գումարն է 85 միլիոն տոլար (1 միլիառ 275 միլիոն ֆրանք), այսինքն անցեալ տարուան կրկինը:

ՓԱՐԻԶԻ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՏԵՍՈՒՉԸ տեսակցութեան մը ընթացքին հաղորդեց թէ 50.000 հոգի ձերբակալուած են 1933ին, որոնց 3773ը յանցանքի վրայ. Անցեալ յունուարէն ի վեր 1676 անչափահաս խուզարկութիւններ կատարուած են: 25.000 հոգի հարցափորձուած են իրենց ապրուստի միջոցներու մասին, իսկ 6691 հոգի բռնուած են իբրեւ ապօրէն միջոցներով գործ ճարած 800 ոստիկաններ կը հսկեն դպրոցներու առջեւ, որպէսզի աշակերտները զոհ չերթան արկածներու:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (51)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐՇԻՒԸ

Թարգմ. Ա. ՀԱՐԵԼԵԱՆ

Գրեց՝ ՐՈԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

Ցիտց որ պէտք էր այլեւս օգնէր բժիշկին: Այլեւս չհամենալ կեղծել, անդուլ բան մը պիտի ըլլար:

— Ձեմ գիտեր թէ ուրիշը մը ինչպէս կը հնչէ, բայց ինծի համար հրաշալի կը թուի, պատասխանեց աղջիկը:

— Ճշմարի՞տ կ'ըսէք: Եւ ծռեցաւ քիչ մը առաջ, ուղղակի աղջկան դէմքին նայելու համար:

— Եթէ ճշմարիտ չըլլար չպիտի ըսէի:

— Ոչ... ոչ, անշուշտ ոչ:

— Բայց այս ամէնը ինծի ինչո՞ւ կ'ըսէք:

Այս հարցումով աղջիկը ուզեց անոր օգնել. որովհետեւ անիկա դժուարութեամբ ինքզինքը կ'արտայայտէր: Աղջիկը պիտի ուզէր անոր բազուկներուն մէջ նետուիլ եւ արտասուել:

Սըր Ճօն դարձեալ առաջ ծռեցաւ. ձեռքը երկարեց եւ անոր ձեռքին վրայ դրաւ: Աղջիկը որ եւ է շարժում չըրաւ, բայց մարմինէն սուր սարսուռ մը անցաւ

— Առնէ ձեռքի կ'ըսեմ, որովհետեւ, (աղջիկը զգաց որ անոր ձեռքը կը դողար), կը սիրեմ ձեզ եւ կ'ուզեմ որ իմ կինս ըլլաք:

— Լռեցաւ, վերջապէս բսաւ: Աղջիկը ինչ որ ալ ըսէր այլեւս պիտի կարենար դիմանալ: Առաջին տագնապը անցուցած էր:

— Կ'ուզէք որ ձեր կի՞նը ըլլամ:

— Այո:

— Բայց, Սըր Ճօն, դուք զիս հազիւ թէ կը ճանչնաք:

— Կը ճանչնամ եւ որ եւ է կինէ մը աւելի կը սիրեմ ձեզ: Զարա եթէ կ'արժէ այս կեանքը ապրիլ, դուք ինծի համար ամէն ինչ էք. եւ գիտեմ որ առանց ձեզ կեանքը ինծի համար անարժէք պիտի ըլլայ: Կը սիրեմ ձեզ, կը սիրեմ ձեզ այնպիսի սիրով որ հոգիիս ներսը պահուած էր տալու համար միայն մէկ կնոջ: Զարա դուք այդ միակ կինն էք: Աւելի՞ն կրնա՞մ ըսել:

— Աւելի՞ն ըսել. կարծեմ այնքան ալ ոչ որքան շատ մը կիներ չպիտի երազէին անգամ լսել: Այս կերպ սիրուած ըլլալու համար հպարտ եմ... Որ եւ է կին հպարտ պիտի ըլլայ:Բայց մէկ բան միայն մոռցաք, Սըր Ճօն:

Բժիշկին տրամադրութիւնը որ երկրորդ երկինքը բարձրացած էր, շէջաւ իջաւ, եւ բսաւ.

— Ի՞նչ բան մոռցայ:

— Հարցնելու որ ես ալ ձեզ կը սիրե՞մ

— Քաջութիւնը չունեցայ, վախնալով որ ձեր պատասխանը կրնայ լեցել կործանել.

Զարան ժպտեցաւ:

— Լաւ, ուրեմն չը՞ պիտի հարցնէք: Կամ կ'ուզէ՞ք որ ես ըսեմ, առանց ձեր հարցումին սպասելու:

— Զարա, պիտի կրնա՞ք զիս սիրել եւ կինս ըլլալ:

— Կը վախնամ որ չպիտի կրնամ ձեզ բառ բառականին սիրել, ձեր կինը ըլլալու համար:

— Օհ:

Աղջիկը դարձեալ խնդաց:

— Նոր չէ որ պիտի ըսեմ այն բանը որ վաղուց եմ բրած, բսաւ Զարան.

Սիրտը սկսաւ տրոփել, աղջիկը ի՞րա՞ւ էր, կը սիրէ՞ր զինքը, սխալ իմացած չէ՞ր:

— Զարա, իրա՞ւ որ պիտի... թէ դուք

— Լուրջ կ'ըսեմ Ճօն, ձեր կինը ըլլալը ինծի համար ամենամեծ երջանկութիւնս պիտի ըլլայ, բան մը որ հազիւ կ'երեւակայէի:

Վայրկեանի մը մէջ Սըր Ճօն ծունկի եկաւ, դէմքը անոր գիրկին մէջ թաղեց եւ սկսաւ անոր ձեռքերը համբուրել:

Քիչ մը ատեն աղջիկը այս վիճակին մէջ մնաց, յետոյ մեղմօրէն ձեռքը քաշեց: Բժիշկը անոր դէմքին նայեցաւ: Արդեօք առանց արտօնութեան զինքը համբուրելուն համար բարկացա՞ւ:

— Ճօն, բսաւ, գրեթէ շնչելով, եթէ շրթներէս չհամբուրես, ուրիշ մէկը բնաւ չպիտի ընէ:

— Զարա, Զարա, իմ պաշտելիս:

Եւ Սըր Ճօն անիկա իր բազուկներուն մէջ առնելով, առեն մը համար միւս բոլոր բաները մոռացութեան տուին:

Քիչ վերջ աղջիկը զանիկա եւ աթոռին վրայ դրկեց:

— Հիմակ Ճօն, կարծեմ ժամանակը եկած է որ քիչ մը իմ մասին պատմեմ: Ոչ, Ձեռքդ բարձրացուց զայն լռեցնելու համար: Ես ձեր մասին ամէն բան գիտեմ: Ձեր անունը աշխարհածանօթ է, իմ մասին սակայն՝ ոչինչ չէք գիտեր:

Սըր Ճօն պէտք էր զայն լռեցնէր:Իր մասին ոչ մէկ յայտնութիւն պէտք է ընէր աղջիկը, մինչեւ որ ինք անոր հետ չխօսէր այդ տարապայմանելի դէպքի մասին:

— Զարա, մինչեւ որ իմ պատմելիքս չիմանաք, ոչ մէկ բանի մասին պիտի խօսիք, բսաւ, մինչ աղջիկը կը պատրաստուէր խօսիլ: Այն տեսակ բան մըն է որ ձեզ թերեւս շատ վշտացնէ, եւ երանի թէ այդ բանը ինծի չվիճակուէր պատմել:

Աղջիկը տարօրինակ կերպարանք մը առաւ: Ի՞նչ պիտի պատմէր իրեն, չէ՞ր ուզեր հեռը ամուսնանալ:

— Ճօն, շուտ բսէք... զիս վախցուցիք, գոչեց:

Ոչ,պէտք չէ ըսէ,չպիտի համարձակի ըսել: Հ. Ա. այս վայրկեանիս իսկ Փլէմութէն վերադարձած կրնայ ըլլալ, եւ Սքօթլէնտ Եարտի պաշտօնեան անոր պիտի ըլլայ:

— Անուշիկս, պէտք է ըսեմ ձեզ որ անհաւատ սխալ մը գործած եմ: Այս սխալս հետեւանքով ոտնձգութիւնը ամբողջութիւնով ունի...

Սըր Ճօն չկրցաւ խօսքը շարունակել, որովհետեւ այդ միջոցին սենեակին դուռը բացուեցաւ եւ էտըմս ներս մտաւ.

— Սըր Ճօն, դուրսը Սթէֆըն Հաքեթ անունով մէկը կը սպասէ, եւ կը խնդրէ տեսնուիլ ձեզ անմիջապէս

Այդ միջոցին էտըմս չկրցաւ ըմբռնել որ այս յայտարարութեան վրայ ինչու համար Սըր Ճօն Տէվիսոնի դէմքը գունատեցաւ:

ԳԼՈՒԽ XX

Րոսէլ Սքուէրի մեծ փոքրիկ պանդոկի մը սենեակներէն մէկուն մէջ երկու անձեր — կին մը եւ այր մը — թախանձանքով կը խօսակցէին: Այրը մէջքը բացած էր, եւ խօսելով մտավին, կինը մարդուն կուրծքը կապելով զբաղած էր:

— Աւելի ուժով սեղմեցէք, հիւանդապահուհի, կրնամ տանիլ, չեմ ուզեր որ այդ կապը թուլնայ, բսաւ Սթէֆըն Հաքեթ:

(Տար.)

բարը։ Կը մասնակցէին բազմաթիւ օտար ներկայացուցիչներ։ Այս առթիւ հաստատուեցաւ թէ ոճիրը աւելի շատ հիւանդութիւն մըն է, քան թէ խախտում հաստատուած օրէնքներու։ Տօքթ. Թուլուզ գիտել տուաւ թէ ոճիրը ընկերային երեւոյթ մըն է եւ մարդիկ սխալ կ'ընեն զարկել ի վեր զայն պարփակելով դատական իրաւագիտական շրջանակի մէջ։ Առաջարկուած կանխարգել մի–ջոցներուն մէջ կը գտնուի սեռային ամլացումը։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ՝ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ տնտեսական գործավար Ճէլալ Պայար, խորհրդային դեսպան Գարախան եւ Սումէր Պանքի ընդհ. տնօրէն Նուրուլլահ Էսատ դեկտեմբեր 15ին այցելեցին Կեսարիոյ նորաշէն գործարանը։ Գործավարը բանուորներով հետաքրքրուեցաւ եւ տեսնուեցաւ Ռուսիոյ մէջ սորված երիտասարդներուն հետ։ «Գործավարը եւ դեսպան Գարախան բանուորներուն կերակուրէն կերան եւ շատ հաւնեցան»։

ՃԱՓՈՆՑԻ ՍՊԱՅ ՄԸ ձերբակալուեցաւ Մանչուրիոյ ռուսական սահմանագլուխին վրայ, երբ կը փորձէր լուսանկարներ քաշել։

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ եկմտացոյցին քննութիւնը վերջացնելէ յետոյ, նիստերը յետաձգեց մինչեւ յունուար 8, տօնական արձակուրդի առթիւ։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՖԷՍՄԻՆԻ Կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն, ժամը 7.30ին, Հ. Յ. Դ. Տան վերնայարկը։ Կը դասախօսէ՝ ընկ. Աշոտ Արծրունի։

Կը հրաւիրուին նաեւ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան բոլոր անդամները։

«ՎԷՄ»

Հանդէս մշակոյթի եւ պատմութեան

Լոյս տեսաւ երկրորդ տարեշրջանի առաջին թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ՝ «Համաշխարհային պատերազմի նպատակները»։ Ռ. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ՝ «Ֆէրդովսին եւ իր Շահնամէն»։ Յ. ՔԱՒՐԵԱՆ՝ «Թ. Թորամանեանի կեանքն ու գործը»։ Ս. ՌՍԿԵԱՆ՝ «Մ. Զարիֆեան», Մարտիրոս Ղրիմցու տաղերը։ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ՝ «Աղթամարի կռիւը»։ ՍԱՄՍՈՆ՝ «Հայաստանի անդր. դեսպանը Պարսկաստանում», Գր. Արծրունու յուղարկաւորութիւնը եւ Ս. Զաւարեանի դամբանականը։ ԳՐԻՄԻԹԷԼ՝ «Զինադադարի օրերուն», Հին թուղթեր, Հայաստանի խորհուրդի արձանագրութիւնները։ ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ։ ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ։ ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ՝ Ա. Արեգեան, Յ. Զաւրեան, Ս. Վ.։ ԸՆԹԵՐՑՈՂԻ ԷՋ. ՑԱՒԵԼՈՒԱԾ՝ Վ. եպ. Մանկունի՝ «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»։ ՆԿԱՐՆԵՐ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺՆԵԳԻՆԸ.— Ամերիկա, Բրիտանական կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա 70 ֆրանք։ Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան 50 ֆրանք։ Ֆրանսա եւ ուրիշ երկիրներ 60 ֆրանք

Խմբագրութեան հասցէն՝ S. Vratzian, 13, Rue des Platanes, Plessis- Robinson (S.)

Ֆրանսայի ընդհանուր գործակալ՝ Լ. Գեւոնեան, 17, Rue Damesme, Paris (13)

Յատուկ խնդրանք՝ փութացնել բաժնեգիններու առաքումը, որով բաժանորդները աջակցած կը լինեն խմբագրութեան գործին։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼԵՌՆԵՐ ԵՒ ՁՈՐԵՐ

ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ — 1935 — Ե. ՏԱՐԻ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ, ՃՈԽ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ, ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ. ՊԱՏՄԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ

Դիմել M. et M. BARSAMIAN, 30, Rue Drouot, PARIS (9e)

Ինչպէս նաեւ «Յառաջ»ի վարչութեան, Լ. ԳԵՒՈՆԵԱՆ, 17, Rue Damesme, Paris

ԳԻՆ 20 ՖՐԱՆՔ

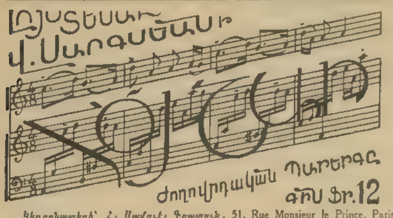

Կեդրոնատեղի՝ Հ. Սամուէլ Գրատուն, 51, Rue Monsieur le Prince, Paris.

Մարսէյլի համար դիմել՝ Պ. Յ. Մալաքեանի, 101, Rue St. Jacques, Marseille

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

ՆՈՐ ՏԱՐԻԻ ԱՌԹԻՒ

1934 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31 ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

կազմակերպուած՝ ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Salle des Conférencesի մէջ, 7, Rue de Tretaigne, Փարիզ (18), Մէթրօ՝ J. Joffrin

Կաղանդի սեղան կէս գիշերէն վերջ

Հայկական խնջոյք – եւրոպական ուրախութիւն, զանազան նուագարաններով (Դաշնակ, թառ եւայլն)։ Այս բոլոր վայելքը՝ միայն 15 ֆր մուտքով

Կը խնդրուի նախօրօք արձանագրուիլ, դիմել Օր. Պետրոսեանի, 6, Rue Tretaigne, Paris (18), Հեռաձայն Montmartre 13-09:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

6 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1935 ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Salle des Ingénieurs Civilsի ՄԵԾ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

19, Rue Blanche, Մէթրօ՝ **Blanche** եւ **Trinité.**

ՄՈՒՏՔ ԱՅՐԵՐՈՒ 8 ՖՐԱՆՔ. ԿԱՆԱՆՑ 5 ՖՐԱՆՔ։

Տոմսերը կը ծախուին հայ սափրիչներու մօտ եւ սովորական տեղերը։

ԵՐԵԿՈՅԹ–ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀՕՄՐԻ ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ 29 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Salle des Ingénieurs Civilsի ընդարձակ սրահներուն մէջ

19 Rue Blanche Մէթրօ՝ **Trinité**

Կը ներկայացուի ՍԱՄՈՒԷԼ (տրամ 3 արար. Հեղինակ՝ Միութեանս անդամներէն Պ. Վահան Թաշճեան)

Մասնակցութեամբ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆի եւ Միութեանս անդամներու։ Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր. Առաջնակարգ Orchestre Jazz-Tango. ՄԻՇԷԼ ԹԱՀԱԿԵԱՆի։ Ճոխ եւ գինեվաճառ պիւֆէ։

Մուտք այրերու՝ 10 ֆրանք, իսկ կիներու՝ 7.50։

ՏՕՆԱԾԱՌ ՎԷՆՍԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Վէնսէնի Հայ Կրթասիրաց Երկսեռ միութեան կողմէ

31 Դեկտեմբեր, Երկուշաբթի երեկոյ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, 8, AVE. DE PARISի մեծ սրահին մէջ։

Ճոխ յայտագիր, բանախօսութիւն, մանուկներու կողմէ երգեր, արտասանութիւններ, կաղանդ պապայ եւ հաճելի անակնկալներ

Եւրոպական պարերը կը սկսին կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ

Ընտիր ժազ — Մուտքը ազատ է

ԶԱՓ. ՈՐԲԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

Շաբաթ, 29 Դեկտեմբեր, իրիկուան ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Կազմակերպուած Զ. Ո. Մ.ի ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Թէաթր Օլոմփի սրահին մէջ, 145, Cours Lafayette

Պատուոյ նախագահութեամբ՝ ՏՈՔԹ. ՊԻՏՈՆԻ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԹՆՈԼՈՐՏ.— ՆՈՐԱԳՈՅՆ ՊԱՐԵՐՈՒ [illegible] ԼԻՈՆԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐԵՐՈՒ ՄՐՑՄԱՆ ԱԽՈՅԵԱՆՆԵՐԻՆ Պ. [illegible] ԿՈՂՄԷ.— ՄՐՑՈՒՄ ԹԱՆԿՈՅԻ ԵՒ ՖՈՔՍԹՐՈԹԻ.— ՆՈՒԷՐՆԵՐ Ա. Բ. Գ. ՀԱՆԴԻՍԱՑՈՂՆԵՐՈՒՆ.— ՔՈԹԻՅԵՈՆ ԵՒ ԱԹՐԱՔՍԻՈՆ.— ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ — ԱԺԱՆ ԵՒ ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ

ՕՐ. ԽՊՐՈՒՀԻ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

եւ

ԳՐԻԳՈՐ ՃՕԼՕԼԵԱՆ

Նշանուած

20 դեկտ. 1934

Անկէն լէ Պէն — Փարիզ

Մանօթ.— Կիրակիի թիւն մէ թիւրիմացութեամբ օրիորդ Եպրուհի անունը հրատարակուած է Օր. Երանուհի։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Բարձր Հայցի Հայր. Միութեան վարչութիւնս հրապարակաւ իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ ամէն անոնց, որոնք Միութեան կազմակերպած [illegible] ներկայացումին բերին իրենց բարոյական աջակցութիւնը եւ բազմին յաջողութեան համար ջանք չխնայեցին. շնորհակալութիւններ նաեւ անոնց, որոնք օր եւ է ձեւով օժանդակեցին վարչութեան

Վարչութիւն

Վարձու յարկաբաժին

Վարձու են Լա Կարէնի կայարանին դիմաց (9 վայրկեան Սէն Լազարի կայարանէն), ամենաարդիական յարմարութիւններով յարկաբաժիններ. մէկ սենեակ խոհանոց եւն. 2000 ֆր., 2 սենեակ խոհանոց եւն. 4000 ֆրանք, 3 սենեակ խոհանոց եւն. 5000 ֆրանք

Առանց բաղնիքի 2 սենեակ խոհանոց 1600 ֆր., 3 սենեակ խոհանոց 3000

Մասնաւոր զեղչ Հայերու, որոնք կը ներկայանան «Յառաջ»ի ներկայ կտրոնով։ Անմիջապէս պատեհութիւն

Դիմել տեղւոյն վրայ

Պ. Stéphanի, propriétaire, 83, Rue de Pointe, La Garenne (Seine): Tél. Charlebourg 13 39

Վարձու է

Anvers եւ Barbès մէթրոյի մօտ կահաւորուած սենեակ մը պարոնի կամ փոքրիկ ընտանիքի մը համար։ Հետ ձայն կայ եւ ի սերկին ամէն այ մըրուին

Տեղեկութեան համար գիմել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան

ՆՇԱՆԱԿ տնեցին Պ. Վարդան Եաղպարեան եւ Պ. Սարգ Ցանկրեան։ Դիմել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԴԱՍԵՐ

Հայերէնի, ֆրանսերէնի, գերմաներէնի եւ անգլիերէնի համար հայ օրիորդ մը կը տանէ մասնաւոր դասեր տալ, գիւրամատչելի պայմաններով։ Դիմել՝ Երուանդ Յարութիւնեանի, 13, Rue d'Orsel, Paris (18).

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
27
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI
27 Décembre
1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2687

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՅՆ ՍՐՏՈՎ՝ ԵՐԿՈՒ ՃԱԿԱՏԻ ՎՐԱՅ

-o·o-

Նոր չէ որ պիտի հաստատենք թէ՝ «պետական–հակապետական»ի ցնցարանութիւնը լրջօրէն կը սպառնայ գաղութներու ինքնապաշտպանութեան:

Այդ նենգամտութեան հետեւանքով է որ շատեր շփոթութեան կը մատնուին, իրենց հասարակական աշխատանքին մէջ:

Այդ է, նորէն, պատճառը, եթէ տաղտկալի վէճեր կը ծագին ամէնէն տարրական հարցերու առթիւ:

Օրինակ, ծաղկոց մը կը բանաս, տարրական հայերէն մը սորվեցնելու համար նոր սերունդին:

Եւ ահա բանգէտ մարդիկ սիրտ կը պղտորեն, քարեր կը շարեն ճամբուդ վրայ.

— Ի՞նչ ծաղկոց, ի՞նչ գասընթացք: Այդ բոլորը դաշնակցական խեղքեր են. Խ. Հայաստանը, անոր կառավարութիւնը միայն կրնայ փրկել հինն ալ, նորն ալ…

Մի՛ փորձեր վիճիլ եւ ապացուցանել թէ՝ տասը տարի անցեր է եւ դեռ տասն ալ կրնայ սահիլ, արագօրէն օտարացնելով նոր սերունդը:

Իմաստակութեան եւ ամբոխավարութեան այս որդը կը բանի Խ.անուորապէս Հայր. Միութեանց վերին խաւերուն մէջ:

Ոչ մէկ ատեն այնքան աւեր գործուած է այս ճակատին վրայ, որքան վերջացող տարուան ընթացքին:

Ամերիկայէն արձակուած աղդանշանը թեւ տուաւ ոգէտ եւ խառնակիչ մարդոց, եւ այսօր, չկայ քիչ–շատ կարեւոր Հայրենակցական մը որ երկուքի բաժնուած չըլլայ:

Ամէնէն խարխուլ Միութիւնն անգամ նոր թեւ մը արձակեր է, — Վերաշինա՛ց:

Անմեկուսնակ բառ մը է «վերաշինաց»ը, որ կը գործածուէր տարիներ առաջ, առանց որ եւ է թիւրիմացութիւն պատճառելու:

Այժմ բառը դարձեր է նշանախօսք, ոչ թէ խնկալէս հայրենիքի վերաշինութեան զարկ տալու, այլ ջուր եւ արիւն պղտորելու համար:

Եթէ չենք սխալիր, Արաբկիրէն եւ Մալաթիայէն յետոյ, Սեբաստիոյ Վերաշին. Միութիւնն էր որ ձեռնարկեց նոր աւան մը շինելու Խ. Հայաստանի մէջ: (Ան 1919էն ի վեր կը գործածէ «վերաշինական» անունը):

Արդ, Միութեան պաշտօնաթերթը, «Ալիս», իր վերջին թիւին մէջ հրատարակած է խմբագրական մը, որ անգամ մը եւս կը պատռէ կեղծ «Վերաշինաց»ներու դիմակը:

— «Տասներկեց ամիսներէ ի վեր խառնակիչներու բոլշեւիկ պարագլուխները դուլ – դադար չունեցան, մեր Միութեան գործերը խանգարելու, Կեդր. Վարչութիւնը անուանարկելու, անտեղի սուտերով եւ զրպարտութիւններով եւ բռնի կերպով ապօրինի «Պատգմ. ժողով» գումարելու անունին տակ խորհրդային կարգելու «տավուլ»ը փարնելու»:

Կեդր. Վարչութիւնը ճարահատ կը դիմէ դատարան, որ կ'արգիլէ «այդ խառնակիչներու գումարելիք պատգմ. ժողով»ը»:

— «Բայց անոնք պետական օրէնքին ալ չհնազանդեցան: «Բողոքի ժողով» անունին տակ՝ գաղտնի ժողով րրին, վարչութիւն ընտրեցին եւ իրենց դաւադրական աշխատութիւնները շարունակեցին՝ Հօկի եւ բոլշեւիկներու կողմէ վճարուած ֆանի մը անձերու առաջնորդութեամբ: Անձեր՝ որոնցմէ ոմանց անունները 15 տարիներէ ի վեր Միութեան անդամատետրերուն մէջ գոյութիւն անգամ չունին, որպէս անդամ»:

Այս առթիւ, «Ալիս» կը յիշէ շարք մը փաստեր, որոնք երեւան կը հանեն կարմիր – կանանչ խառնակիչներու բոլոր դաւերը: (Յառաջիկային պիտի հրատարակենք ամբողջութիւնը):

Այս մէկ հատիկ օրինակը կրնայ լուսաբանել միւս բոլոր խաղերը, որոնք խոր ճեղքեր բացած են գրեթէ բոլոր Հայր. Միութեանց մէջ:

Ի՞նչ կ'ուզեն կեղծ վերաշինականները:

Պատասխանը կուտայ Սեբաստիոյ Վերաշին. Միութիւնը, նոյն խմբագրականով.

— «Հիմա, սակայն, անոնք ելած են պահանջելու, որ այս Միութիւնը միմիայն Խ. Հայաստանով զբաղի եւ ոչ ուրիշ բանով … Եւ կ'ուզեն որ Սեբաստիոյ Վերաշ. Միութիւնը Հօկին ագիին կապեն բարոյապէս եւ մեր Միութիւնը բոլշեւիկեան գործիք ծառայեցնեն, ինչպէս որ րրին շատ մը Հայր. Միութիւններու»:

Ահա բուն պաղտնիքը՝ բոլոր «չերտաւորումներուն»: Նոյն րթամտութիւնն ու նենգամտութիւնը՝ յանուն «պետական»ի, որ կը ձգտի ամէն ինչ կեդրոնացնել Երեւանի մէջ. եւ ընդդէմ «հակապետական»ի, որ կ'ըսէ.

— Ես միշտ պատրաստ եղած եմ եւ եմ՝ օգնելու հայրենիքին վերաշինութեան: Բայց, չեմ կրնար մոռնալ իմ պարտականութիւններս՝ հանդէպ արտասահմանի բազմութեանց, որոնք նոյնքան հիմնական հոգեր ունին: Ես հաւասար աչքով կը նայիմ երկուքին ալ, եւ ով որ կը փորձէ խափանել իմ ճամբաս, չի կրնար անկեղծ բարեկամ ըլլալ ո՛չ Հայաստանի, ոչ ալ արտասահմանի անտէր բազմութեանց:

Երբ այսքան բացորոշ է պատկերը, այլ եւս փարատելու պատճառ չունին արտասահմանի առողջ տարրերը, իրենց ճամբան գտնելու համար:

Առանց ազդուելու «պետական»ի եւ «հակապետական»ի հէքեաթներէն, անոնք տիրաբար պիտի վարեն իրենց ճակատագիրը, կատարելով իրենց պարտականութիւնը ե՛ւ հայրենիքին ե՛ւ գաղութներուն հանդէպ:

Ոչ միայն մէկը միւսը չի խանգարեր, այլեւ կը լրացնէ ինքնապաշտպանութեան պայքարը, երկու ճակատի վրայ: Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԱԾԽԱՀԱՆՔԻ ՎԱՐԻՉՆԵՐԸ ԿԸ ԳԱՆԳԱՏԻՆ
ՕՏԱՐՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ ԴՐՈՒԱԾ ՏՈՒՐՔԻՆ ԴԷՄ

=o·o=

Խորհրդարանը 1935ի նիւթացոյցը քուէարկած ատեն, հաստատեց նաեւ մասնաւոր տուրք մը՝ օտար բանուորներու եւ պաշտօնեաներու աշխատավարձին վրայ: Այս ծրագիրը մերժուած էր վերջին երեք նիւթացոյցներու քուէարկութեան ատեն, եւ այս անգամ ալ անոր ընդդիմացան արտաքին եւ ելմտական նախարարները, բայց մեծամասնութիւնը չուզեց լսել: Տուրքին համեմատութիւնն է հարիւրին 5 — 10: Արտաքին նախարարը գիտել տուաւ թէ այս տուրքը կը հակասէ միջազգային առեւտրական եւ բանուորական պայմանագրութեանց. իսկ ելմտական նախարարը բացատրեց թէ ելեմուտը չպիտի բարձրանայ նոր տուրքը հաւաքելու: Այժմ ամէնէն ուժգին ընդդիմութիւնը կը յայտնեն ածխահանքի տէրերը, առարկելով թէ չեն կրնար իրենց գործը շարունակել առանց 80.000 օտար բանուորներու եւ թէ նոր տուրքը պիտի վտանգէ Ֆրանսայի հանքային ճարտարագործութիւնը:

Ֆրանսա մրցակից Լեհաստանի

Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան մերձեցումը լուրջ մտահոգութեան մատնած է Լեհաստանը, որ կը խորհի փոխել իր քաղաքականութիւնը: Պատճառը ոչ միայն քաղաքական է, այլ եւ տնտեսական: 1933ին Լեհաստան Խ. Միութեան ապրանք ծախեց քառապատիկ աւելի քան իր գնածը: Այս տարի համեմատութիւնը իջած է 4ի դէմ 5ի: Խ. Միութեան մեքենաներու ապսպրանքին աւելի քան 50 առ հարիւրը, որ նախապէս Լեհաստանի կը տրուէր, այժմ Ֆրանսայի կ'ըլլայ: Ֆրանսա՝ աւելի լայն վարկեր բացած է եւ աւելի նպաստաւոր պայմաններ կ'առաջարկէ քան Լեհաստան: Տարակոյս չկայ թէ Ֆրանքեւռուս առեւտրական դաշնագրին կնքումը աւելի պիտի ծանրացնէ այս կացութիւնը:

Սելանիկի բանուորները պարպեցին միջնաբերդը

Գրած էինք թէ Սելանիկի «Բոմէրախոս» ծխախոտի գործարանին 400 բանուորները փակուած են շէնքին մէջ եւ կը մերժեն դուրս ելլել, մինչեւ որ գոհացում չտրուի: Առաջին օրերը ոստիկանութիւնը արգիլած էր ուտելիք ճարել, բայց յետոյ արտօնեց: Տասներկու օր այսպէս փակուած մնալէ վերջը, բանուորները դուրս ելան դեկտեմբեր 25ին: Ոստիկանութիւնը խոշոր ճեղք մը բացած էր գործարանին արտաքին պատին վրայ: Բանուորներու ներկայացուցիչները այդ ճեղքէն ներս մտնելով, հրաւիրեցին դուրս ելլել: Նախ ելան կիները, 270 հոգի: Անոնց հետեւեցան այրերը: Ոստիկանութիւնը անմիջապէս բանտ առաջնորդեց գործադուլի կոմիտէին անդամները: Ոստիկանութիւնը բռնութեան դիմած չըլլալով, պայքարը վերջացաւ առանց զոհի:

Նոր դաւադրութիւն մը Յունաստանի մէջ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը երեւան հանած է դինուորական դաւադրութիւն մը, որ կազմակերպուած էր Զօր. Փլասթիրասի կուսակից սպաներու կողմէ: Պատերազմական նախարարը ամէն միջոց ձեռք առած է, ձախողեցնելու համար ձեռնարկը: Պաշտօնանկ եղած է էվզոններու գունդին հրամանատարը:

Թուրքիոյ մականունի նոր կանոնագիր

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ մականունի նոր կանոնագրին համաձայն, ամէն Թուրք որ մականուն չունի, մինչեւ 1936 յուլիս 2 մականուն մը պիտի ընտրէ եւ արձանագրէ մարդահամարի մէջ: Նոր մականունները կ'առնուին Թուրք լեզուէ: Մականուններ չեն կրնար վերջանալ եանով, օֆով, էֆով, իչով, վիչով, իսով, տիսով, բուլօսով, աքիով, պատէով, մախտումսուով, վէլէտով եւ պինով: Իսկ այն մականունները որ այս բառերով կը վերջանան, չեն կրնար գործածուիլ: Անոնց տեղ կրնայ օղլու դրուիլ: Օրինակի համար Լեւոն Միհրանեանի տեղ՝ Միհրան օղլու Լեւոն:

Այն միեւնոյն սերունդէ ընտանիքները որ մականուն չունին եւ կամ փոխել կ'ուզեն իրենց մականունը, կրնան հասարակաց մականուն մը ընտրել: Միեւնոյն սերունդէն չեղողները չեն կրնար միեւնոյն մականունը գործածել: Այն կինը որուն ամուսինը մեռած է, կրնայ, եթէ կ'ուզէ, իր հօրը մականունը առնել: Ընտանիքի պետին կը պատկանի իր եւ իրեններուն մականունը ընտրել: Մինչեւ 1936 յուլիս իրենց մականունները արձանագրել չտուողներէն 5էն 15 ոսկի տուգանք կ'առնուի:

Ուզողը կրնայ փոխել իր ոչ-թուրք անունը

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Գազիանթէպի երեսփոխան Տօքթ. Սուատ Ազգ. ժողովին առաջարկեց օրինագիծ մը, որուն համաձայն ուզողները կրնան փոխել իրենց ոչ – Թուրք անունները: Միայն թէ այս փոփոխութեան համար հարկ չկայ դատարանի որոշման, այլ մարդահամարի վարչութիւնը ուղղակի կ'արձանագրէ նեթականերուն ընտրած նոր անունները: Փոփոխութեան պայմանաժամը կապուած է մականունի օրէնքի պայմանաժամին հետ:

Օրինագիծը ունի նաեւ հետեւեալ տրամադրութիւնը. «Անունի փոփոխութիւնը չազդեր հին անուններով կնքուած պայմանագրութեանց եւ ուրիշ գործողութեանց վրայ»:

Պղտոր կացութիւն Մայր. Արեւելքի մէջ

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ դեկտեմբեր 22ին խորհրդային հողի վրայ ձերբակալուեցան երկու չինացի լրտեսներ, որոնք ճափոնցի հրամանատարի մը տուած հրահանգները կը գործադրէին:

Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, յարաբերութիւնները նորէն լարուած են Խ. Իշխանութեան եւ Մանչուրիոյ միջեւ (Ճափոն): Մանչուրիոյ մէջ հրատարակուած ճափոնական թերթերն ալ կը հաստատեն այս պարագան, պնդելով թէ խորհրդային հրամանատարութիւնը զինուոր կը համախմբէ սահմանին վրայ:

— o—o —

ՀԱՅՐԱՍՊԱՆ ՎԻՈԼԷԹ ՆՈԶԻԷՌԻ մահապատիժը հանրապետութեան նախագահին կողմէ վերածուեցաւ մշտնջենական թիապարտութեան, Ծնունդի տօնին առթիւ: Մինչեւ տասը տարի որ եւ է փոփոխման չի կրնար ենթարկուիլ այս պատիժը:

71 ՀԵՏԱԶՕՏԻՉ ՕԴԱՆԱՒԵՐ ապսպրեց ամերիկեան կառավարութիւնը, համաձայն մասնաւոր ծրագրի մը որուն համար տրամադրուած է տասը միլիոն տոլար:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՆ ՈՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐԵԱԼԸ

o

Սիրելի Վահէ,

Քանի որ ուրիշներու թոյլ տուիր «Օրը Օրին»ի քու անկիւնդ փոխ առնել անգամ մը կամ երկուք, ինծի ալ թոյլ տուր որ քիչիկ մը գամ նստիմ հոն, ընկերավարական օրէնքով:

Պէհաէտտին Շաքիրի յուշերուն մէջ ուշադրութիւնս գրաւեց Սինապեանի լրտեսութեան պարագան, եւ երբեք չզարմացայ, բայց պէտք էր ցոյց տալ Ալպօնի պաշտօնատարի մարդոց թէ՝ իրենց հովանաւորներէն մէկը, որ տարիներով իրենց բէֆէին պուրը եւ փոտլան կ'ուտէր, մաքուր մէկը չէ եղեր, ինչպէս արդէն ցոյց տուաւ իր համբաւաւոր կոտակը:

Ուրեմն, ի՞նչպէս կ'ուզեն որ հայ հայ ժողովուրդը վստահութիւն ունենայ իրենց վրայ:

ԱՇԽԷՆ

×

Անոնք որ կը հետեւին Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիրի յուշերուն, ան-շուշտ կարդացին Սինապեանի վերաբերեալ մասը:

Հանգուցեալ Տիրան Քէլէկեանն է որ կը գրէ Պ. Շաքիրի.

— «Ինչպէս ծանօթ է ձեզի, Սինապեան լրտեսը (ճասուս) այժմ Փարիզ կը գտնուի: Յարաբերութիւնները լաւ են եղեր Ահմէտ Շէվքէթ փաշային հետ: Պոլսէն, թրքական աղբիւրէ մը ինծի տրուած տեղեկութեանց համաձայն, երկուքն ալ «ժուռնալ» կը տեղացնեն եղեր պալատ»: (Յառաջ, 21 դեկտեմբեր):

Այս առթիւ, կը պատմուէր նաեւ Սինապեանի մէկ վայելչութիւնը, ծածկելու համար իր բուն դերը:

Ամէն պարագայի մէջ, Սինապեանի ծանօթներուն եւ բարեկամներուն կը մնայ … լրացնել մանրամասնութիւնները:

Ինչ կը վերաբերի Սէֆուէր Ալպօնին «իմպլէթխանէ»ին — Բարեգործական — ան երբե՞ն ի վեր բարակը փնտռած է, իրեն յարմար շէշաղտօ բուտեղծելու համար

Եթէ ֆաղաքական կեանքի լրտեսներ չի հովանաւորեր այսօր, ո՞վ մնաց բանկալի եւ «անկուսակցական» կուսակցութեանց «պէնտէկեան»ները, վերադարձող թէ անվեղար:

Բարեգործականի հովանաւորեալ – ներէն չե՞ն «զարպէշը» Մալըմեանները, տնտեսութենէ կամ «արմասթ»ութենէ վարժապետութեան կանչուած բախտախնդիրները, զանազան կուսակցութիւններէ վտարուած երբեմն ազբարներն ու սրճարանի պոլիտիկոսները:

Միւս կողմէ, այդ նոյն «իմպլէթխանէ» չէ՞ որ սերունդէ սերունդ շարունակել կուտայ «պէյ»ի եւ «էֆէնտի»ի, ամիրայի եւ սպասեակի հոգեբանութիւնը, լիբբեւ «ազգասիրական» դասընթացք:

Ու դեռ բարեխիտներ կան որ Բարեգործականի բշնամիները կը փնտռեն ոչ թէ ներսը, այլ դուրսը:

ՎԱՀԷ

Մալըմեանի վտարման խնդիրը փակուած չէ

»»»··«««

Յունաստանի ներքին նախարարութեան պաշտօնատարներէն մէկը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ «Նոր Օր»ի.

— Ներքին նախարար Պ. Եյորոս Հայոց առաջնորդին վտարման որոշումը ետ առաւ: Ասիկա չի նշանակեր թէ այդ որոշումը տրուած էր անհիմն փաստերու եւ վկայութիւններու վրայ: Ընդհակառակն, վաւերաթուղթեր կան, որոնք կը մնան զոյգ ապահովութիւններու մօտ եւ որոնք կրնան մէկ օրէն միւսը վերստին սեղանի վրայ բերուիլ, նոր որոշում տալու համար:

Ինչպէս յայտարարեց նախարարը մամուլի ներկայացուցիչներուն, ոչ ձեռապօլիսին նամակը, ոչ Մալըմեան եպիսկոպոսին յուշագիրը, ոչ ալ անոր պաշտպանութեան համար զանազան պատուիրակութիւններու բողոքները նախարարը համոզած են եպիսկոպոսին անմեղութեան մասին:

Նմանապէս, նախարարը անբաւարար գտած է գոյութիւն ունեցող փաստերը արտաքսման որոշումը գործադրելու համար:

Ուրեմն, խնդիրը կը մնայ առկախ: Անմիջապէս որ նոր փաստեր հայթայթուին եւ ամբաստանութիւններ ըլլան եպիսկոպոսին դէմ, նախարարը քննութեան պիտի ենթարկէ զանոնք ու եթէ պէտք ըլլայ, պիտի յանձնէ դատախազութեան:

Հարիւր յիսուններ պիտի վտարուին Յունաստանէն

Աթէնքի թերթերը կը գրեն թէ օտար պրոպականտի խնդիրը լրջօրէն կը զբաղեցնէ կառավարական շրջանակները

«Անէքսարթիթոս» կը գրէ թէ հրաման տրուած է զոյգ ապահովութիւններուն դատաւորել օտար գործակալներուն թղթածրարները եւ յանձնել քաղաքական բիւրոյին: Այս գործակալները Ֆաշական, Հիթլէրական եւ պաղպական պրոպականտ կ'ընեն եւ կը զբաղին լրտեսութեամբ: Թղթածրարներուն դատաւորումէն յետոյ, վարչապետին նախագահութեամբ ժողով պիտի գումարուի վտարման որոշում տալու համար օտար գործակալներու մասին, որոնց թիւը հարիւրի կը հասնի:

Ազգային – ընկերվարական կուսակցութեան պաշտօնաթերթ «Էթնիքի Սիմէա» կը գրէ թէ օտար գործակալներու մասին բացուած քննութիւնը կը վերաբերի համայնավարներուն, որոնց գաղտնի գործունէութիւնը մեծ համեմատութիւններ առած է վերջին ամիսներուն:

Հայերը միշտ առաջին գծին վրայ

Սուրիական թերթերը կը գրեն թէ Դամասկոսի ոստիկանութիւնը, Մէյդէ Թաղին մէջ, համայնավար կեդրոնը խուզարկելով գտած է 6000 թռուցիկներ: Ձերբակալուած են 10ի մօտ համայնավարներ, որոնցմէ միայն մէկը տեղացի, մնացածները Հայեր են:

Խենդերն ալ կատղեցան..

Խելօքները ամէն օր այնքան ոճիրներ կը գործեն որ, խենդերը նախանձիլ սկսած են:

Ծնունդի գիշերը, Թրնօն հիւանդանոցին մէջ, խենդ մը, Օլիվիէ, յանկարծ կատղելով գիշերանոցը բռնեց եւ իջեցուց իր անկողնին քով պառկած հիւանդի մը գլխուն: Հարուածները կը տեղային դոհին, որ 37 տարեկան երիտասարդ մըն էր: Միւս հիւանդները սարսափահար կը ճչային, փախչելու միջոց մը փնտռելով: Հիւանդապահուհի մը խոյացաւ խենդին վրայ, բայց մարդը հարուած մըն ալ անոր իջեցուց, ծանրապէս վիրաւորելով: Բարեբախտաբար կարելի եղաւ օգնութեան հասնիլ եւ նոր ոճիրներ կանխել: Զոհը մեռաւ, գանկը ճեղքուած ըլլալով, իսկ խենթը բռնաշապիկ հագնելով բանտար կուեցաւ: Կ'ըսէր թէ եթէ ինք չսպաննէր, միւսը զինքը պիտի մեռցնէր կէս գիշերին..

Ուրիշ պատմութիւն մը՝ Վարշաւայէն (Լեհաստան): Յիմարանոցի մը մէջ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ՇԻՆԱՐԱՐ ԳՈՐԾՕՆԷՈՒԹԻՒՆ

═ o · o ═

Դէպի խորհրդային Հայաստան ներգաղթի մունետիկները ծակամուտ եղած են։ Ժողովուրդը հանդարտ է եւ գիտէ թէ հոս պիտի մնայ անորոշ ժամանակով, ուստի վստահօրէն կ'աշխատի իր առօրեայ տնտեսութիւնը ապահովել։ Ժողովուրդին հոգին սուտ ու կեղծ խօսքերով խռովող հօկը իր ալիրէթով հրապարակէն փախած է, մշուշոտ օր մը դարձեալ մէջտեղ ելլելու համար։

Սելանիկի ազգային կեանքը մտած է իր բնականոն հունին մէջ։ Ազգային իշխանութիւնները կատարեալ համերաշխութեամբ կը վարեն գաղութին գործերը, փողոցի պոռչտուքներուն հակադրելով իրենց ժրաջան աշխատանքը։ Հոս պէտք է յիշել, որ 12 տարուան մէջ առաջին անգամն է ներկայ Թաղ. Խորհուրդը որ հոգաբարձութեան հետ չօշափելի շինարար գործ կը կատարէ։ Այսպէս, դպրոցական տարեմուտէն սկսեալ բարեփոխեց կեդրոնի վարժարանին ներքին կարգ ու սարքը։ Մանկապարտէզի նախորդ տաղաւարը քանդեց եւ առաջնորդարանին տակի սենեակները վերածեց գեղեցիկ ու առողջապահական մանկապարտէզի մը։ Աւելին՝ Սելանիկի մօտաւոր մէկ հայաշատ թաղամասին մէջ կառոյց երկյարկանի կոկիկ շէնք մը, 150 աշակերտներու համար։ Իսկ ազգային կեդրոնի վարժարանի շէնքին համար բանակցութեան մէջ է իրաւասու իշխանութեան հետ, վայրը եւ կարգ մը մանրամասնութիւններ ճշդելու համար։ Այս վերջի նպատակին համար 150 հազար տրախմի պատրաստուած է արդէն, եւ վարժարանին հիմը դրուելուն պէս պիտի ձեռնարկուի հանգանակութեան, անոր գումարը բարձրացնելու համար առնուազն 500 հազար տրախմիի։

Ազգ. իշխանութիւնը ձեռնարկեց նաեւ տարեկան իր հանգանակութեան որ տուաւ, դեռ միայն Հայերու մէջ, աւելի քան 20.000 տրախմի արդիւնք մը։ Օտարներու մէջ ալ հանգանակութիւնը կը շարունակուի եւ կ'ենթադրուի թէ գոհացուցիչ արդիւնք պիտի առացուի։

Ներկայ ազգային իշխանութեան բարոյական եւ նիւթական ութամսեայ հաշուեկշիռը եթէ գծենք, կը գտնենք որ, այս տարի ազգային նախակրթարաններուն եւ մանկապարտէզներուն թիւը բարձրացած է 8ի՝ աւելի քան 500 աշակերտներով եւ ուսուցչական նախանձելի կազմով։ Մշակուած է աւելի սիրալիր յարաբերութիւն կառավարական շրջանակներու հետ։ Ազգային վարչական եւ կրօնական գործերը մտած են կանոնաւոր ճամբու մէջ։ Սելանիկի գաղութին ազգային պարտականութիւնները կատարող բոլոր հայրենակիցները համախմբուած են ազգային իշխանութեան շուրջ, որովհետեւ ամբողջ գաղութը, բացի արհամարհելի փոքրամասնութենէ մը որ ո եւ է առթիւ սանթիմ չի վճարեր ոչ մէկ ազգային կարիքի, բացարձակ վստահութիւն ունի ներկայ մարմիններուն վրայ։

Գալով նիւթականին, 8 ամսուան ընթացքին Թաղ. Խորհուրդին մօտ կեդրոնացած է աւելի քան 100.000 տրախմի դպրոցներու եւ առաջնորդարանին ընթացիկ պիւտճէին հաշւոյն. 150 հազար տրախմի՝ իբր կեդրոնի վարժարանի կառուցման հիմնադրամ եւ աւելի քան 30.000 տրախմի Նորաշէն վարժարանին համար։ Ութ վարժարաններուն եւ առաջնորդարանին տարեկան պիւտճէն աւելի քան 500 հազար տրախմի է, որուն կէսէն աւելի կը հոգացուի շուէտական տառաքելութեան կողմէ.

Ազգ. իշխանութեան ջանքերուն շնորհիւ քաղաքապետութիւնը հայ համայնքին անունով այս տարուան իր պիւտճէին մէջ անցուցած է 30.000 տրախմի, ինչպէս նաեւ արդէն իսկ սկսած է 50 չքաւոր աշակերտներու ցերեկուան ճաշ տալ։

Վարժարաններու մնացեալ բացը պիտի գոցուի թօշակներէ եւ զանազան ձեռնարկներէ։

Դիմակաւոր Բարեգործականի վերջերս տարուանէն ի վեր, ժողովուրդը աւելի պինդ փարած է իր ազգային հաստատութիւններուն։ Մինչ մէկ կողմէ այս բոլոր ազնիւ եւ ազգաշէն աշխատանքները կը տարուին, անդին, մութին ու տիղմին մէջ խրած «Բարեգործականի կարապեն մեղը համտեսողները», ահագին կաղկանձումով բարձրացուցին պարկեշտ անձերու հասցէին, առանց սակայն, անոնց գիտցածէն եւ գաղափարականէն նշանախեց մը խախտելու։ Ընդհակառակն հարիւրերորդ անգամ ըլլալով հաստատեցին անոնք թէ իրենք այս ցեղին թշուառ մուրն են եւ կապուած՝ «Բարեգործականի» աքլին, խուլոտ կանչով մը փոր կը կշտացնեն, ժամէ ժամ սպառելով ազգ. հիմնարկութեանց փլուզումին.

Այս թշուառները զզուելի թերթ մըն ալ ունին իրբեւ օրկան։ Սուտն ու կեղծիքը, չանթաժն ու խեղաթիւրումը, նախանձն ու կիրքը այս թերթին միակ դրամագլուխը կը կազմեն, իբրեւ տեղեկագիր ծառայելով «Բարեգործական» ազաներուն։

⁂ Հ. Հ. Նախկին վարչապետներէն թժ. Հ. Օհանջանեանը անցաւ Սելանիկէն։ Երիտասարդ դաշնակցականներու խանդավառ բազմութիւն մը կայարան փութացած էր։ Բժ. Օհանջանեան երեք ժամ մնաց, եւ հետաքրքրական զեկոյց մը տալով Դաշնակցութեան ակումբին մէջ, նոյն գիշերն իսկ իր ճամբան շարունակեց։

⁂ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օրը տօնուեցաւ արտակարգ խանդավառութեամբ։ Ներկայ էր խուռն բազմութիւն, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ աշխոյժ երիտասարդներ։ Նախագահեց ընկ. Տոքթ. Ա. Աբրահամեան։ Ան իր բացման խօսքին մէջ Դաշնակցութիւնը նմանցուց կրօնքի մը որ փոխանակ դրախտի, աւելի գեղեցիկ բան մը կը խոստանայ — ազատ հայրենիք մը։

Օրուան բանախօսներէն ընկ. Կ. Գէորգեան պանծացուց Դաշնակցութեան գործունէութիւնը, մանրամասնօրէն թուելով անոր անցեալ ու ներկայ առաջադրութիւնները։ Դաշնակցութեան դէմ մղուած ամուլ պայքարին մասին խօսելով, ընկերը ըսաւ թէ դարձեալ ծունկի պիտի գայ այսօրուան անարիներու վոհմակը հսկայ տիտանին առջեւ, ինչպէս 1918ին՝ երբ Դաշնակցութիւնը պետութեան ստուաւ հայ ժողովուրդին։ Ամբողջ սրահը դղրդաց «Կեցցէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը» աղաղակներով։

Երկրորդ բանախօսը, ընկ. Թ. Դալֆայեան խօսեցաւ Դաշնակցութեան ոգիին եւ հաւատքին մասին։ Ըսելէ յետոյ թէ Դաշնակցութենէն առաջ յեղափոխական մթնոլորտ ստեղծուած էր Րաֆֆիներու եւ Խրիմեաններու փաղանգին կողմէ, ընկերը ծանրացաւ հերոսածին Դաշնակցութեան կատարած այն ազգակերտ ձեռնարկներուն վրայ որոնց կը պարտի իր գոյութիւնը այսօրուան Հայաստանը։ Դարձեալ ծափեր ջերմ ու խանդավառ։

Դաշնակցութեան քայլերգը, որ երգուեցաւ ամբողջ ներկաներու կողմէ, նշեց տօնակատարութեան աւարտը։

ՎԱՀԱԳՆ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՃԱԿԱՏԻ ԿԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

ԽՄԲ.— Մեր աշխատակցին այս շահեկան յօդուածը կ'արտատպենք Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան օրկանին՝ Թաւրիզի վերջին թիւէն (15 դեկտ.): Այս առթիւ յիշեցնենք թէ ժամանակը եկած է մասնաւոր ուսումնասիրութիւն մը նուիրելու հայ կամաւորական շարժման, որ այնքան վճռական դեր կատարեց Մեծ պատերազմի ընթացքին.—

(Թռուցիկ ակնարկ)

Ուղիղ քսան տարի առաջ, երբ պայթեց ռուս-թրքական պատերազմը, արդէն կազմ ու պատրաստ էին հայկական չորս Կամաւորական Գնդեր.—

Ա. Կամաւորական գունդը, 1000 հոգուց բաղկացած, Անդրանիկի հրամ.։

Բ. Կամաւորական գունդը, 400 հոգուց բաղկացած, Դրօի հրամ.։

Գ. Կամաւորական գունդը, 400 հոգուց բաղկացած, Համազասպի հրամ. եւ

Դ. Կամաւորական գունդը, 400 հոգուց բաղկացած, Քեռիի հրամանատարութեամբ։

Այս գնդերի մէջ ղեկավար դեր կատարեցին մեր հին, փորձառու հրամանատարները, խմբապետներն ու մարտիկները։

Իւրաքանչիւր կամաւորական գունդ ունէր իր մէկ կամ երկու ձիաւոր խումբերը, ինչպէս նաեւ պաշարատար (օխօզ) եւ վիրակապների խմբերը։ Բոլոր կամաւորները զինուած էին ռուսական բանակի մօսին հրացաններով։ Մեր Կամաւորական գնդերը չունէին ոչ թնդանօթ եւ ոչ էլ գնդացիր, որովհետեւ ընդհանրապէս մաս էին կազմում ռուսական որ եւ է զօրամասի, միշտ կատարելով յառաջապահի կարեւոր դերը

Պատերազմի սկիզբի ամիսներին մեր կամաւորներից շատերը զուրկ էին տաք հագուստից եւ զինուորական երկաթեայ կօշիկներից եւ Հայաստանի սառնոտ ձիւն-ձմրանը շատերը չարուխով կամ չուստերով էին։ Սկզբում ընդհանրապէս տիրում էր այն լաւատեսութիւնը, թէ կարճ ժամանակամիջոցում կը գրաւենք մի շարք հայաբնակ գաւառներ եւ մեր զինուորները կը լրացնեն իրենց պակասները։ Օրինակ, Անդրանիկը կարծում էր թէ վեց օրից Վանը պիտի գրաւէինք։ Ռուս-թրքական պատերազմը սկսելուն պէս Կամաւորական գնդերը ռուսական զօրքերին միանալով, յարձակողականի անցան հետեւեալ ուղիներով.

Անդրանիկի գունդը Սալմաստից, Նահատրայ ղաշտով՝ Արճակի գաւառով դէպի Վան։

Դրօի գունդը, Իգտիրից սկըսում հին Բայազէտի գծով դէպի Վան, բայց մի քանի օրից յետոյ՝ Ալաշկերտի ու Ղարաքիլիսայի գծով դէպի Դութաղ-Մանազկերտ, որտեղ կենտրոնացած էին թրքական եւ քրտական խոշոր ուժեր։

Համազասպի ու Քեռիի գնդերն էլ տարբեր գծերով Կաղզուանից եւ Կարսից յառաջացան Էրզրումի ուղղութեամբ.

Մինչեւ դեկտեմբերի սկիզբը, մեզ համար յաջող էին ընթանում կռիւները։ Օրերի հարց էր թւում Վանի գրաւումը։ Բայց թրքական խոշոր բանակը Էնվէրի հրամանատարութեամբ, Էրզրումի ճակատը արշաւելով, ռուսական փոքրաթիւ զօրքը, թշնամու գերազանց ուժերի ճնշման տակ բռնկուած եղաւ ամբողջ ճակատով նահանջել

Այս առաջին շրջանի կռիւներում ամենից ծանր հարուածը կրեց Քեռիի գունդը, որին վիճակուած էր որպէս վերջապահ նահանջող ռուսական զօրքի՝ հերոսական կռիւ մղել արշաւող թրքական խոշոր ուժերի դէմ, տալով հարիւրից աւելի զոհեր։ Իսկ միւս հայ Կամաւորական գնդերի կորուստը առաջին շրջանին համեմատաբար քիչ էր։

Դեռ առաջին ընդհարման քիւրտ հրոսախմբի հետ, ծանրապէս վիրաւորուեց Բ. գնդի հրամանատար Դրօն, որ մօտ հինգ ամիս պառկեց Թիֆլիսի հայկական հիւանդանոցում։ Բ. գնդի հրամանատարութիւնը անցաւ Արմէն Գարոյին։

Անդրանիկի գնդից դուրս գնաց վաշտապետ Սեպուհի օգնական Զուլալը, մէկը մեր գաղափարական մարտիկներից։

Բայց Էնվէրի յանդուգն արշաւանքը ձախողանքի մատնուելով՝ թրք. բանակը շատ ծանր կորուստներով յետ նահանջելով ռուսական բանակը նորից սկսեց արշաւել դէպի Թրքահայաստան։ Անդրանիկի գունդը որ նահանջել էր Ջուլֆա, նորից յառաջացաւ մինչեւ Սալմաստ, որտեղ մնաց մինչեւ Ապրիլեան ճակատամարտը։

Դրօի, Քեռիի եւ Համազասպի գնդերը յետ քաշուեցին մինչեւ Երեւան, ուր ժամանեց Թիֆլիզում կազմակերպուած՝ Խանասորայ արշաւանքի 1897 թ.) հրամանատար Վարդանի ղեկավարութեամբ Հայ Կամաւորական 5րդ գունդը։ Այսպիսով, ուրեմն, 1915 թուի սկզբին Երեւանի մէջ կենտրոնացան Հայ Կամաւորական 2րդ, 3րդ, 4րդ եւ 5րդ գունդերը։

Այս միջոցին Ազգային Բիւրոյի մի քանի հակառակորդների նախաձեռնութեամբ կազմուեց մի քանի հարիւր հոգուց Հայ Կամաւորական 6րդ գունդը, որ մասնակցեց Էրզրումի ճակատի կռիւներին, սակայն չկարողացաւ միւս հայ կամաւորական գնդերի չափ արդիւնաւէտ դեր կատարել։

1914 թուի դեկտեմբերին Իգտիրում հիմը դրուեց Հայ Սպայից Դպրոցին, 40 հոգու համար, որը 1915ի յունուարի սկիզբին տեղափոխուեց Երեւանից ոչ շատ հեռու Քանաքեռ հայաբնակ գիւղի ռուս. զօրանոցը։ Այս դպրոցի ուսուցիչն էր ռուս. 4րդ զօրամասի հրամանատարի աւագ համհարզ գլխապետ Օվոլը, օժտուած զինուորական բարձր կրթութեամբ, իսկ օգնականն էր մարզանքի դասատու կրտսեր համհարզ տեղակալ Շահխաթունին։

Հայ Սպայից Դպրոցը շատ կարճ կեանք ունեցաւ, 4րդ զօրաբանակի հրամանատարը, որ այդ ժամանակ Իգտիրումն էր, Քանաքեռից յետ կանչեց իր զոյգ համհարզներին։

1915 թուի Մարտի վերջին, Երեւանի մէջ Հայ Կամաւոր. 2րդ, 3րդ, 4րդ եւ 5րդ գնդերից կազմուեց «Արարատեան Ջոկատ», Վարդանի հրամանատարութեամբ, ունենալով իրեն օգնական՝ Դաշնակցական Խէչօն ու Կոստի Համբարձումեանը տնտեսական բաժնի վարիչ։ 5րդ կամաւորական գնդի մէկ վաշտը Նժդեհի գլխաւորութեամբ միացաւ Դրօի գնդին, Նժդեհը նշանակուելով Դրօի օգնական։ Միւս վաշտն էլ ռուս նախկին սպայ Եգոր Տէր Աւետիքեանի գլխաւորութեամբ միացաւ Համազասպի գնդին, Տէր Աւետիքեանն էլ նշանակուելով Համազասպի օգնական։ Վարդանի ձիաւորների մի մասը մնացին իրեն մօտ, իսկ միւսները ցրուեցին զանազան գնդերի մէջ։ Իսկ Քեռիի գունդն էլ լրացուեց նոր արձանագրուած կամաւորներով։

Այս անգամ Կամաւոր. գնդերը կազմուեցին կանոնաւոր բանակների սիստեմով։ Այսպէս, իւրաքանչիւր Կամաւոր. գունդ բաղկացած էր երեք վաշտ հետեւակից, 254 հոգինոց, եւ ձիաւոր ու պաշարատար խմբերից, ընդամէնը 900 հոգուց։ Ուրեմն երեք գունդը ընդամէնը 2700 զինուոր։ Պէտք է այս թուի վրայ աւելացնել նաեւ մօտ 300 հոգի, Արարատեան Ջոկատի ձիաւոր սուրհանդակներ եւ գլխաւոր պաշարատար խումբը. գումար 3000 հոգի։

1915 թուի ապրիլին Խալիլ պէյը 30 հազարնոց բանակով արշաւեց ռուսական բանակի ձախ թեւի վրայ, բայց տակալի ջարդ կրեց Զօր. Նազարբէկեանի եւ Անդրանիկի զօրքերից եւ յետ նահանջեց Բիթլիսի ուղղութեամբ. Ճիշդ այս յաղթանակի օրը, Ապրիլ 15ին։ Հայ Կամաւոր. Արարատեան Ջոկատը Երեւանից արշաւեց դէպի Վան, որտեղ մօտ 50.000 Հայեր քաղաքի մէջ շրջապատուած, օրհասական կռիւ էին մղում թրքական եւ քրտական գերազանց ուժերի դէմ։

Իգտիրում, Արարատեան Ջոկատի հայ Կամաւոր. գնդերը միացան ռուս Զօր. Նիկոլայեւի ջոկատին, որ մի քանի հարիւր հետեւակ, ձիաւոր եւ թնդանօթաձիգներից էր բաղկացած եւ առաջ շարժուելով նահանջող քիւրտ հրոսախմբերի հետ փոքրիկ ընդհարումներով, կարելի եղաւ մայիս 5ին հասնել Վան, որտեղից թշնամի բանակը երկու օր առաջ նահանջել էր Բիթլիսի ուղղութեամբ եւ Վանը թողել տեղացի հայ քաջերին։

Մայիս 8ին, Դրօի գունդը արշաւեց դէպի Շատախ, որտեղ նոյնպէս տեղացի Հայերը շրջապատուած՝ քաջաբար պաշտպանւում էին աւելի քան մէկ ամիս շարունակ։ Դրօի գունդը մայիսի 12ին, հասաւ Շատախ եւ երկու օր վերջը, մաս-մաս անցաւ Մոկս եւ Սպարկերտ։ Այսպիսով, ուրեմն, Դրօի գունդը առանձին արշաւելով դէպի Շատախի, Մոկսի եւ Սպարկերտի հայաբնակ գաւառները, կարողացաւ մօտ 10.000 Հայեր ազատել թրքական ջարդերից։

Մոկսում թողնելով մէկ հետեւակ վաշտ Նժդեհի ղեկավարութեամբ, Դրօն գնդով անցաւ Աղթամարի շրջանը, որտեղ էին արդէն գտնւում Անդրանիկի, Համազասպի եւ Քեռիի գնդերը.

Հայ Կամաւորական Ա. Բ. Գ. եւ Դ. գնդերը միանալով ռուս Զօր. Տրուխինի ջոկատին, Վանայ լճի ափով առաջանալով, շատ լուրջ կռիւներ ունեցան թրքական կանոնաւոր զօրքերի հետ, որոնց յետ քշեցին դէպի Բիթլիս, գրաւելով Դատվանը։ Դատվանի կռիւներից մէկում հերոսաբար զոհուեց Դաշնակցական Խէչօն, որի դիակը տեղափոխուեց Վան։

Վանայ լճի հարաւային մասով ռուսական մի ուրիշ զօրամաս, Զօր. Շարփանտիէի հրամանատարութեամբ նոյնպէս ուժեղ կռիւների գնով միացաւ Զօր. Տրուխինի բանակին։ Այսպիսով Վանայ լճի դրաւումը ամբողջացաւ, եւ հնարաւորութիւն ստեղծուեց Անդրանիկի եւ Դրօի գնդերի համար յառաջանալու դէպի Մշոյ դաշտը։ Դժբախտաբար նոր էին հասել Մշոյ դաշտի մէկ ծայրը, երբ հրաման ստացուեց ընդհանուր նահանջի։

Անդրանիկի եւ Դրօի գնդերը բռնեցին նահանջի ճամբան, Արճէշի գծով դէպի Բերկրի-Գալա, որ հանգոյցն է Վանի, Արճէշի եւ Իգտիրի ուղիներին։

Բերկրի Գալայից Անդրանիկը առանց կանգ առնելու անցաւ մինչեւ Իգտիր, իսկ Դրօն փորձեց դէպի Վան յառաջանալ, լճի միւս ափով նահանջող Քեռիի եւ Համազասպի գնդերին միանալու եւ Վանը պաշտպանելու նպատակով։ Սակայն, կէս ճամբից (Հանիկ գիւղից) ռուս հրամանատարի հրահանգով Դրօն ստիպուած եղաւ վերադառնալ Բերկրի Գալա, պաշտպանելու համար, որտեղ եկաւ հասաւ նաեւ Մոկսում թողած վաշտը Բերկրի Գալայից էլ Դրօի գունդը հրաման ստացաւ յետ նահանջել դէպի Իգտիր, որով Վանից նահանջող գաղթականների մի մասը Քեռիի եւ Համազասպի գնդերի հետ ստիպուած եղան նորից վերադառնալ Վան եւ այնտեղից էլ Խոշաբի գծով նահանջել դէպի Սալմաստ։

Դրօի գունդին կանոնաւոր եւ դանդաղ նահանջելուն շնորհիւ հազարաւոր գաղթականներ փրկուեցին բնաջնջումից

Այս երկրորդ մեծ նահանջի պատճառով Կամաւորական գնդերը իրենց շարքերը լրացնելու համար նորից յետ քաշուեցին դէպի Թիֆլիսը։ Այս նպատակով էր որ Դրօի գունդը վերադարձաւ Երեւան։

1915 թուի ամառը Երեւանի մէջ կազմուած Հայ Կամաւորական 7րդ գունդը, Իշխան Արղութեանի հրամանատարութեամբ՝ Երեւանից արշաւեց դէպի Ատրպատական, որտեղ միանալով Քեռիի գնդին, Ուրմիայի գծով միասին հասան մինչեւ Ռեւանդուզի շրջանը։

1915 թուի Նոյեմբերի վերջին՝ Անդրանիկի գունդը անցաւ Արճէշի շրջանը եւ այնտեղից էլ Բիթլիս։ Դրօի գունդը՝ դէպի Խնուս-Մուշ։ Համազասպի գունդն էլ Վանի գծով դէպի Բիթլիս

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (I

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱԳԳԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

»»» · · «««

— «Փաշային վիճակը երբեք մի հարցնէք։ Դրամախաղ, սակարանական խաղեր եւ անհաշիւ մախուածներ այնպիսի վիճակ մը ստեղծած են որ, կացութեան բարւոքումը կատարեալ հրաշք մը կրնայ ըլլալ։ Անցեալները նոր փոխառութիւն մը կնքած ըլլալով հանդերձ, գրեթէ այդ ալ սպառած է։ Փարիզ այցելութիւնը, բամպակի հրապարակին կապուած է։ Պարտքը մօտաւորապէս ութսուն հազար ոսկիի հասաւ։ Եթէ ագարակը յաջողի ծախել, իր ձեռքը հազիւ 80 հազար ոսկի պիտի անցնի, ինչ որ անկարեւոր գումար է իրեն համար։

Թէեւ ոսկիի հանքը լուրջ ձեռնարկ մըն է եւ մեծ յոյսեր կապուած են անոր, բայց շատ գործողութիւններու դրամագլուխ ճարելու, երկրաչափներ ղրկելու, մէկ խօսքով տասը տասնեւհինգ հազար ոսկի ծախսել եւ մէկուկէս տարի համբերել պէտք է։

Ձեզի դրամ ղրկելու մասին քանի մը անգամ խօսեցայ։ Թէեւ խոստացաւ բայց խօսքէն գործի անցնիլը չտեսայ։ Գործերը իր փափաքած ձեւով չեն ընթանար, տասը համար կարելի չէ հետը խօսիլ։ Լաւ չէ՞ր ըլլար արդեօք, որ անցեալ անգամուան պէս անձամբ գրէիք եւ կամ հեռագրով ուզէիք։

Հիւսէյին պէյի եւ տիկնոջ մասին գէշ լուրեր կը տարածայնուին։ Ինչպէս կը գրէք, առանք հեռզհետէ կատակածելի կը դառնան։ Ատենօք, Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշային մօտ մտտակարարութիւն ընող Եուսուֆ մը կար։ Ան ալ լրտես արձանագրուեր է՝ առաւելապէս մեզի հետ կապ ունեցող իմ դիրքներով զբաղելու համար։ Վերջապէս այս կողմէն ալ անյարմար վիճակի մը մատնուած ենք։

Եուսուֆ Իզզէտին էֆ. ամառանոց փոխադրուեր եւ շատ հանգիստ է եղեր։ Իր հանգստութեան ընելիք չկայ ի հարկէ, բայց ուրիշներու մասին ալ կը մտածէ՞ արդեօք։ Եթէ կը մտածէ, ինչո՞ւ բարեացակամութեան նշոյլ մը ցոյց չի տար։ Մեզի հանդէպ ցոյցուած այս վերաբերումին պատճառով, զարմանալի խորհրդածութիւններով տարուելու իրաւունք չունի՞նք արդեօք։ Ի հարկէ սանք պատճառներ չեն որ յուսահատութեան մղուինք»։

Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշա եւ Տիրան Քէլէկեան էֆ. 1906 յուլիս ամսուն Փարիզ կը գտնուէին։ Ցայտնի չէ սակայն թէ՝ ի՞նչ խօսակցութիւն տեղի ունեցած է Տիրան Քէլէկեան էֆէնտիի եւ Տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյի միջեւ։

Կասկած չկար սակայն, որ ամբողջ խօսակցութիւնը դարձած էր ազգային տեսնուելիք աշխատանքներու, Եուսուֆ Իզզէտին էֆ.ին հետ եղած յարաբերութեանց եւ Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշայի տեսառոյց եւ մութ վիճակին մասին։

Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշա մրախումներ կատարելէ եւ Փարիզի մէջ կարգ մը Ֆրանսացի հանքային ճարտարագէտներու հետ պայմանագրութիւններ կնքելէ վերջ Եգիպտոս վերադարձած էր։ Բայց փաշան շատ ցաւալի վիճակի մը մատնուած էր։ Եգիպտոս վերադարձին պաշտօնանկ ըրած էր իր փոխանորդ Գ. Թօմսընը, որովհետեւ այս վերջինը տասներեք հազար ոսկիի չափ վնաս մը հասցուցած էր փաշային, անոր բացակայութեան ընթացքին կատարած կարգ մը ձեռնարկներով։ Ասկէ զատ, փաշան ամերիկեան բամպակի գործառնութեան մը մէջ մտած ըլլալով, երեք օրուան ընթացքին վեց հազար ոսկի եւս կորսնցուցած էր։ Ասոնցմէ զատ նուազ մեծ միջոցին կատարած թուղթի գործի մը վրայ կորսնցուցած տասնըմէկ հազար ոսկին ալ դեռ չէր վճարած։ Տիրան Քէլէկեան էֆ. կ'ըսէր այս առթիւ.

— «Ինչպէս ծանօթ է ձեզի, կորսուած այս դրամները ինծի չեն, այլ փաշային հանգուցեալ կողակցին, խեղճ իշխանուհիէն ժառանգ մնացած անգլիական ոսկիներ։ Այդ պղուորիկ ոսկիները, երեք տարուան ընթացքին հալեցան։ Վերջապէս ագարակն ալ ձեռքէ ելաւ։ Ըստ իս, փաշան այսօր հազիւ քսան հազար ոսկիի չափ հարստութիւն մը ունի։ Ոսկիի հանքին շահագործումն ալ, դեռ կը կարօտի երկու տարուան։ Իսկ փաշան ամէն օր միտք եւ խորհրդական կը փոխէ։ Փաշան միայն իր փոխանորդը՝ Թոմսընը պաշտօնանկ ընելով չբաւականացաւ, իր «բարենորոգչական ծրագիրը» աւելի առաջ տանելով, վտարեց ծերունի Բէշիր պէյը, որ ստիպուած հրաժարեցաւ։ Բարի ծաղիկ Խալիլը խորհրդականներու կարգն անցաւ դարձեալ։ Երբ մարդ այսպիսիներու հետ յարաբերութիւն կը հաստատէ, բնականաբար փորձանքէ զերծ չի կրնար մնալ։ Մանաւանդ, երբ այդ մարդը, Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշայի նման պարզամիտ անձնաւորութիւն մըն է։

Ահագին Թուրք ազգը բարեկարգելու յաւակնութիւններ սնուցանող, եւ կարգ մը յարգելի անձնաւորութիւններու կողմէ պալատի մարաջախտութեան իսկ արժանի տեսնուած Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշան եթէ իր անհատական գործերը այսպէս վարէ, կարելի է երեւակայել թէ ի՞նչ կրնայ ըլլալ այն առեն ազգին վիճակը, եթէ Աստուած մի արասցէ, այս մարդուն ձեռքը ազգային փոքրիկ այժ մը անցնի։

Ի հարկէ մարգարէ ըլլալու պէտք չկայ՝ հետեւանքները գուշակելու համար։ Ապտիւլ Համիտ շրջապատող անձերը չե՞ն Թուրքիոյ այսօրուան վիճակին հեղինակները։ Այս տեսակէտով դատապարտելի է նաեւ Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշան, որուն պատասխանատուութիւնները կարգ մը ազգայնականներ մոռնան իսկ, հանրային խղճմտանքը չի կրնար մոռնալ

Փաշան, վերջին անգամ սակարանին մէջ վեց հազար ոսկի եւս կորսնցուցած ըլլալով, հիւանդացած էր։

Տիրան Քէլէկեան էֆէնտիի եւ Տքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյի միջեւ կատարուած թղթակցութիւնները, ընդհանրապէս կ'անդրադառնային Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշայի, գահաժառանգ Եուսուֆ Իզզէտին էֆէնտիի եւ այս բուռնի մասնաւորութեանց շուրջ։ Այս առթիւ, երկու դէպքերուն մասին եւս արձանագրութեան արժանի կարգ մը տեղեկութիւններ կը տրուէին մեզի, Տիրան Քէլէկեան էֆէնտիի կողմէ։

Եուսուֆ Իզզէտին էֆէնտիով զբաղող Տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ, օր մը «Թիէկարոս» թերթին մէջ անոր մասին յօդուած մը տեսած ըլլալով, Տիրան Քէլէկեան էֆէնտիին հարցուցած էր թէ ո՞վ կրնար ըլլալ այդ յօդուածին հեղինակը։

(Շար.)

1915 Թուի յուլիսեան նահանջին Աբարանեան Զոկասը քայքայուելով, 1916ի գարնանը հրամանատար Վարդանը նորից վերակազմեց իր 5րդ գունդը։ 1916 Թուի յունուարի սկզբում առաջ բանակի ընդհանուր յարձակողականի անցնելով Խնուսը գրաւեց 1916 Թ. յունուար 13ին, Էրզրումը՝ փետր. 4ին, Մուշը՝ փետր. 6ին եւ Բիթլիսը փետր. 18ին։

Այս խոշոր յաղթանակների մէջ Դրօի գունդը մասնակցել է Խնուսի, Մուշի եւ մասամբ Բիթլիսի գրաւումներին։ Իսկ Անդրանիկի գունդը՝ Բիթլիսի գրաւմանը։

1916ին դաշնակիցներու գաղտնի դաշնագրի մը հիման վրայ, ցարական կառավարութիւնը Թրքահայաստանից գրաւած վիլայէթները իր երկրին անբաժան մասը համարելով սկսեց շատ ծուռ նայել հայկական ուժերի վրայ։ Ուստի հայ կամաւորական գնդերը ցրուեցին 1916 Թ. մայիս եւ յունիս ամիսների ընթացքում. եւ ռուսական բանակի հայ սպաների ղեկավարութեամբ կազմեցին հայկական կանոնաւոր՝ սկզբում գումարտակներ եւ յետոյ գնդեր, ռուսահպատակ հայ զինուորներից. Կամաւոր. գնդերից ռուսահայ զինուորցուներին մտցրին հայկական կանոնաւոր գնդերի մէջ, իսկ միւսներին արձակեցին։

Հայ կամաւոր. գնդերի մէջ, կամաւորական շարժման ընթացքում զինուորի մտել են 10.000ից աւելի կամաւորներ, բայց բոլորը չեն մնացել մինչեւ վերջը։ Ամէնից եռուն շրջանին (1915) բոլոր գնդերի մէջ՝ Թիֆլիսի եւ Երեւանի պահեստներին էլ հաշուելով ամենայնը 5000 կամաւորներ պէտք է հաշուել։

Մօտ քսան ամսուայ ընթացքում (1914 նոյեմ. — յունիս 1916, սեր կամաւորական գնդերը տուել են սպանուած, հիւանդութիւններից մեռած եւ անյայտ կորած՝ մօտ 1000 հոգի։ Վիրաւորների թիւն էլ պէտք է հաշուել ոչ պակաս քան 2000 հոգի։ Իսկ թէ հայ կամաւորական գնդերը ի՞նչ չափով կարողացան արդարացնել իրենց վրայ դրուած յոյսերը, այս մասին թերեւս մի ուրիշ անգամ։

ԲԵՆՕ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿԱՐԴԱԼ-ԳՐԵԼ ԿԸ ՍՈՐՎԻՆ

Կրթական գործավարութեան պատրաստած վիճակագրութեան համաձայն, Հայաստանի փոքրամասնութեանց պատկանող ժողովուրդներուն մէջ կան 11.141 հոգի, որ գրել-կարդալ չեն գիտեր։ Այս թիւէն՝ 7.024ը Թուրքեր են, 3,952ը՝ Քիւրտեր, 53ը՝ Ռուս, 700ը զանազան ազգեր (ասորի, յոյն, եւն.)։

Քիչ թէ շատ գրել-կարդալ գիտեն 17.383 հոգի, 12.000ը Թուրքեր, 1.354ը՝ Քիւրտեր, 2.661ը՝ Ռուսեր, 368ը զանազան ազգեր (Ասորի եւ Յոյն)։

Բոլոր ասոնց 60 կամ 70 առ հարիւրը կիներ են։

Կարդալ-գրել սորվեցնելու պայքարին թերացման գլխաւոր պատճառն այն է, որ անհրաժեշտ թիւով ուսուցիչներ չկան։ Ուստի կրթական գործավարութիւնը վերջերս Աղբաբայի, Վեդիի, Բասարգեչարի մէջ բացած է ժամանաւոր դասընթացքներ, ուսուցիչներ պատրաստելու համար ժողովուրդին գրել-կարդալ սորվեցնելու պայքարին յառաջ։

«Դարաւոր ծարաւը»

Այս խորագրին տակ, ճարտարագէտ Գր. Տիրմազեան կը գրէ «Խորհ. Հայաստանի» մէջ (9 դեկտ.) —

Թալինի շրջանը, որ կը գտնուի Արագածի հարաւային եւ հարաւ-արեւմտեան ամէնէն ջրազուրկ մասին մէջ, ունի մօտ 27.000 բնակչութիւն 52 գիւղերով, — 19 գիւղ (մօտ 7000 բնակչութեամբ) Քիւրտեր են։

Շրջանի գիւղատնտեսութեան գլխաւոր ճիւղն է անասնապահութիւնը, մասնաւորապէս ոչխարաբուծութիւնը։ 120.000 հեկտար օգտագործելի հողերէն 91.000ը արօտավայրեր են (76 առ հարիւր), իսկ հերկելի հողերը՝ 24 առ հարիւր։

Դժուար թէ Հայաստանի ուրիշ որեւէ շրջանը խմելու եւ ոռոգման ջուրի այնքան պահանջ ներկայացնէ, որքան Թալինի շրջանը։

Բնակչութեան եւ անասուններու խմելու ջուրը կ'առնուի սովորական «լճակ-ջրամբարներէն», ուր ջուրը կը հաւաքուի երբ անձրեւ գայ։ Եւ խորհիլ որ այս լճակ-ջրամբարներուն մէջ անձրեւին ջուրը կը մնայ շաբաթներով, այնպէս որ կը սկսի հոտիլ շատով։ Ձմեռն ալ, գիւղացիները ձիւն կը հալեցնեն տաշտակներու մէջ, զորս մուլուլու կը կոչեն, ասկէց ծագած է գիւղերէն մէկուն անունը՝ Մուլուլուխ։

Այս պայմաններն առիթներ են բնակչութիւնը, դարերէ ի վեր, որ ձեռնարկէ ջրանցքներու, ջրամբարներու, ջրմուղներու շինութեան, — առանց մնացորդները տակաւին կը մնան քանի մը գիւղերու մօտ։ Հայկական ճարտարապետութեան կարեւոր յուշարձաններէն մէկը համարուող Թալինի եկեղեցիին ճախակողմեան սիւնին արեւմտեան երեսին վրայ կայ արձանագրութիւն մը, 783 թուականէն մնացած, որ կը յայտնէ թէ Ուխտատուր վանականը աղբիւրի ջուր է բերեր մինչեւ Թալին եւ ջրամբար շիներ։

Վերջերս կատարուած ուսումնասիրութիւնները կը հաստատեն, որ, հակառակ կարգ մը թէքնիք դժուարութիւններու, կարելի է ամբողջ շրջանին հայթայթել խմելու լաւորակ ջուր օգտագործելով այն աղբիւրները, որ կան շրջանին բարձրագոյն գօտիներուն վրայ հաստատուած գիւղերու (Ագիաման, Աշակչի, Գէօզլու, Ղրմըզլու, եւն.) մօտերը։

Ատոր համար անհրաժեշտ է, աղբիւրներուն եւ աշխարհագրական դիրքերու համաձայն, գիւղերը զատաւորել խումբ-խումբ եւ ջուրը տանիլ զոյգ խողովակներով։ Օրինակ, Գէօզլու-Ղըրմըզլու գիւղերուն աղբիւրներով ջուր կարելի է մատակարարել Վերին եւ Ներքին Թալին գիւղերուն ինչպէս եւ Փիրմալաք եւ Դիւզքենդի։ Իսկ Աշակչիի աղբիւրներով՝ Մաստարա, Սարունջի, Աքօ, Քեալ-Թու, Քեալաղբէգ եւ այլ գիւղերուն, մինչեւ Ալագեազ կայարանը։ Եւ վերջապէս Ագիամանի աղբիւրներով՝ քանի մը գիւղերու, մինչեւ բոլորովին ջրազուրկ Բուղդաշէնի։

Այս տարի, կառավարութիւնը վերին Թալին, Փիրմալաք եւ Դիւզքենդ գիւղերուն ջուր է հայթայթած Գէօզլուի աղբիւրներէն մօտ 15 քիլոմեթր երկարութեամբ ջրմուղ հաստատելով։ Շուտով ջուր կը տրուի կարգ մը ուրիշ գիւղերու։

Ներկայիս տեղագրական քննութիւններ կը կատարուին Աշակչի եւ Մաստարա գիւղերուն շրջակայքը։ Ծրագրուած է այս գիւղերուն ջուր մատակարարել գարնան սկիզբը։ Ժողովուրդը ոգեւորուած կ'օժանդակէ այդ աշխատանքներուն։

Առողջապահական շինարարութիւն

Ս. Մարտիկեան, Կենդգործկոմի (խորհրդարան) Նախագահ, երկար յօդուած մը ունի «Խորհ. Հայաստանի» մէջ (9 դեկտ.), ուր կ'աշխատի ներկայացնել վերջին 15 տարիներու ընթացքին կատարուած աշխատութիւնները։ Այդ յօդուածէն կ'առնենք այս հատուածը Հայաստանի առողջապահական շինարարութեան մասին։

Մեծ ուշադրութիւն դարձուած է առողջապահութեան եւ մայրմանկաթութեան գործին։ Մեր բժշկական համալսարանը նոր նոր ուժեր կը հասցնէ դարերով բժիշկի երես չտեսած գիւղերուն։ Մեր բոլոր շրջաններուն մէջ ունինք առողջապահական հաստատութիւններ, հիւանդանոցներ, բուժարաններ, եւայլն։

1919ին ունէինք ընդամէնը 20 հիւանդանոց 528 մահճակալով, իսկ այժմ մեր հիւանդանոցներուն թիւն է 45 եւ մահճակալներու թիւը՝ 1739։ Բժիշկներուն թիւը 52էն բարձրացաւ 564ի, բուժարաններու թիւը 7էն 170ի։ Եւ դեռ հիմնուած են գիտական հաստատութիւններ, որոնց մէջ կ'ուսումնասիրուին մեր երկրին յատուկ հիւանդութեանց պայմանները։

ԲՈՒՍԱԲԱՆԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երեւանի համալսարանէն բուսաբանական ամպիոնին կից բացուած է մասնաւոր աշխատանոց մը, որուն վարիչն է փրոֆ. Տրուցկի։ Այս տարի, առողջապահական գործավարութեան հրահանգով, փրոֆէսոր Տրուցկի քննութիւն մը կատարեց Արզնիի բնաբուժական կայանին բուսականութեան մասին։ Կատարուած ուսումնասիրութեան նպատակն էր մէկ կողմէ պարզել Արզնիի շրջակայ լեռնալանջերուն վրայ անտառամշակութեան կարելիութիւնը, միւս կողմէ ձեռնարկել այնպիսի միջոցներու, որպէսզի կարելի ըլլայ կասեցնել Արզնիի կայանին բարձունքներուն եւ մօտակայ բլուրներուն փլուզումները։

Տրուցկիի խումբը քննութեան առարկայ դարձուցած է նաեւ Ստեփանաւանի շրջանի մոլախոտերը եւ այլ վնասակար բոյսերը, պարզելու համար թէ շրջանին հացաբոյսերը որքան կը վնասուին։

Խումբը ուսումնասիրած է նաեւ ձմեռնային արօտներու բուսական կենսաբանութիւնը։ Ալլահվերդիի շրջանին մէջ անցեալ ամառ քննութիւն կատարուած եւ ճշդուած են 28 գիւղերու հողերու վիճակը, հացահատիկի եւ վնասակար բոյսերու տեսակները։

Նոյն խումբը անցեալ ամառ ուսումնասիրած է նաեւ Հայաստանի մայրի անտառները (Դիլիջան, Ստեփանաւան, Ղարաքիլիսա), այդ անտառները ընդարձակելու նպատակով։

Ըստ փրոֆ. Տրուցկիի կատարած ուսումնասիրութեանց եզրակացութեան, Արզնիի բարձունքները կարելի է ծածկել անտառներով, մաս մը արհեստական միջոցներով, մաս մըն ալ բնական ոռոգման ճամբով։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մարսէյլի գործազուրկ հայրենակիցներու նպաստի դադարումէն ի վեր մեծ հարցական մը կը ցցուի գաղութին առջեւ։

Գործազուրկ հայրենակիցները ցարդ կրնային իրենց կեանքը քաշքշել տասնըհինգ օրը անգամ մը ստանալով չոր հացի դրամ։ Նպարավաճառը եւ հացագործը կրնային ապառիկ տալ, յուսալով գանձել մաս առ մաս, իսկ այսօր կը տեսնենք խանութներու ցուցափեղկին վրայ փակցուած յայտարարութիւններ խոշոր գիրերով.— «Ապառիկ չկայ»։ Շաքարի, իւղի եւ ծծումբի գործարաններուն մէջ աշխատող հայ բանուորներէն վերջ բախտաւոր կը նկատուէին նաւամատոյց աշխատող հայ բանուորները, սակայն ահա անակնկալ մը։

Ինը հայ բանուորներ կէսօրուան դադարէն վերջ երբ կ'ուզեն վերսկսիլ իրենց աշխատանքը, յանկարծ խումբ մը Ֆրանսացիներ Հայերուն ձեռքէն պզտիկ կառքերը խլելով կը բանեցնեն։ Մեր հայրենակիցները ապշած կը դիմեն իրենց պետին, սակայն ի զուր.

Նպաստէ զրկուած հայրենակից մը իր չորս զաւակներով անօթի մնալով, կը դիմէ կառավարութեան եւ չկարենալով հասկցնել իր ցաւը, պզտիկները կը ձգէ ու կը փախի։ Ոստիկաններ քննութիւն կատարելով կը հաստատեն [illegible]ութիւնը եւ գործ մը կը ճարուի։

Դժբախտ գործ է նպաստէ զրկուած մը արցունքոտ աչքերով կը ներկայացնէ իր վիճակը.

— Ընտանիքս կը բաղկանայ հինգ հոգիէ, կինս, երկու պզտիկներս եւ ծերունի մայրս։

«Տասնըհինգ օր է բարեկամներու եւ ծանօթներու շնորհիւ կ'ապրիմ, ճարահատ, մինչեւ կոկորդս պարտքերու մէջ կը լողամ։

Ուրիշ մը աւելի սրտաճմլիկ.

— Մէկ տարիէ ի վեր անգործ եմ, ունիմ կին մը երեք պզտիկներով, երեքն ալ Ֆրանսահպատակ։ Կառավարութեան տուած նպաստով ցարդ ապրեցայ ծայրը ծայրին, բայց երբ մեր հայրենակից պանդոկապետը լսեց նպաստի դադարումը, գիս ստիպեց պարպել սենեակը որ երկրորդ յարկի վրայ լուսաւոր եւ օդաւէտ բնակարան մըն էր 125 ֆրանք ամսականով։ Երկու ամսական պարտական էի, ադիւ պանդոկապետս ձրիաբար ինծի տրամադրեց գետնայարկի ախոռը, ուր միայն վարձուորներու աւելորդ գոյքերը կը գտնուէին։ Կինս ախոռ փոխադրուելէ երեք օր վերջ հիւանդացաւ, հայրենակից բժիշկ մը առանց այցեգինի դեղագիր մը գրեց, սակայն դեղերը գնելու համար դրամ չունիմ։

Ահա եւ ասոր նման բազմաթիւ դժբախտութիւններու ականատես եւ ունկնդիր ըլլալէ վերջ, երբ կ'անցնէի Բուլիզէի չքեղ սրահին առջեւէն, տեսայ երկսեռ բազմութիւն մը որ հետաքրքրութեամբ կը դիտէր չքեղ ինքնաշարժներուն մէջէն դուրս ելլող սեւ ռէտէնկոթով եւ գոյնզգոյն [illegible] ու մետաքսէ շրջազգեստներով զարդարուած զոյգերը, որոնք կը փութային սրահ բարձրանալ, գինեխմբելու պարելու եւ գինովնալու համար մինչեւ լոյս։

Երկար ատեն է Մարսէյլ հաստատուած ջոջ առեւտրականի մը հարսանիքն էր այս։ Անոր մասնաւոր փայլ մը կուտային գաղութի գրեթէ բոլոր մեծահարուստները իրենց քաջաւիկ արդուզարդով։ Անոնց մէջ կը նշմարուէին ռամկավար ակումբի եւ Բարեգործականի ազգասէր ու ազգասերներ մեծապատիւները։

Ի տես այս բոլորին Ֆրանսացի ինքնաշարժի վարիչ մը կ'ըսէր.

— Կառավարութիւնը շատ լաւ կարգադրութիւն մը ըրած է դադրեցնելով գործազուրկ Հայերու նպաստը։ Շատ տարօրինակ են ասոնք, ամէն շաբաթ մէկէ աւելի երեկոյթներ եւ հարսանիքներ ունին, նպաստի դադարման օրն իսկ իրենց բոլշեւիկեան հայրենիքին տարեդարձը տօնեցին Պրէսյան Մարսէյլի մէջ ու ես եւ իմ ընկերներս բաւական դրամ շահեցանք այն օրը։

Ասոնք պզտիկ առեւտրականներ են, իսկ մեծերը միլիոններ կը ծախսեն ազօթատեղիներ կառուցանելու համար։

Օտարները այսքան միայն գիտեն։ Ի՞նչպէս չաղաղակել Թ. Սեւակի հետ.—

Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ ոմանք անդուսներով օրօրուն
Ոմանց գլուխը մայթին ձիւնոտ քարերուն,
Ինչո՞ւ մէկը ձեղուններու տակ ոսկի
Միւսը խոնաւ խշտեակին մէջ սողոսկի։

Ս. Միլտոնեան

ՄԱՄՈՒԼ

Պաշտպանները...

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (19 դեկտեմբեր)

— «Կառավարութեան, հանրային կարծիքին եւ մամուլի աչքին յանձնառութեան դիրքը բոլորովին խախտած է։ Մեզմէ զզուանք կը զգան բոլորը, բարեկամ թէ հակառակորդ։ Անտարակոյս, զզուանքը մեծ չափով կ'երթայ գաղութի հոգեւոր պետին, Մազլըմեան եպիսկոպոսին, որ գլխաւոր պատճառն է նիւթական տագնապին, ինչպէս իրաւամբ դիտել տուած էր «Էսթիա»ն խմբագրական [illegible] մէջ։

Անարժան առաջնորդ մը, որ տասը տարիէ ի վեր անարգել չարիք կը գործէ, ժողովուրդը երկպառակութեան կը մղէ, ատելութիւն եւ քէն կը քարոզէ տաճարի խորանէն, առաջնորդ մը, որ ոտքի տակ կ'առնէ քաղաքական ամէն սկզբունք, կը դառնայ խղճին դէմ կը բռնանայ ճշմարտութեան դէմ, կը ստէ, կը կեղծէ, կը ծծէ, միայն եւ միայն առաջնորդական աթոռը չկորսնցնելու համար...

Մենք, առաջին օրէն, դիրք բռնած ենք Մազլըմեանի դէմ։ Մեր գլխաւոր աշխատանքը եղած է — այն շրջանին երբ գործակցեցանք տարի մը — չէզոքացնել զինք, հեռացնել ազգային ու հանրային կեանքէն ու կապել եկեղեցիին։

Աշխատեցանք իր տգիտութիւնը ու անկարողութիւնը հասկցնել իրեն, թելադրեցինք որ բնաւ դուրս չելլէ եկեղեցիէն, չմիջամտէ կուսակցական վէճերուն ու պայքարներուն, մնալով կրօնական հայր բոլոր Հայերուն համար անխտիր, ըլլան անոնք Դաշնակցական, Ռամկավար կամ համայնավար։

Մեր աշխատանքը եթէ արդիւնք չտուաւ, յանցանքը մերը չէր։ Գոռոզացան հասանքներ եւ խմբակներ, որոնք Մազլըմեանին հակառակորդ ըլլալով մէկտեղ, նիւթական շահ տեսան անոր ընծայուած պաշտպանութեան մէջ։

Ռամկավար թղթակից մը, որ արտասահմանի մամուլին մէջ, ամէնէն զզուելի եւ գարշելի որակումներ բրած էր Մազլըմեանի հասցէին — որովհետեւ Մազլըմեան պատճառ եղած էր անոր հացին կտրուելուն — անամօթաբար, հիմակ անոր փաստաբանութիւնը կ'ընէ Աթէնքի Բուրջին մէջ, որուն արժանի խմբագիրն է։

Գաղափար մը կազմելու համար թէ քանի մը տարի առաջ, ռամկավար «պարկեշտ» թղթակիցը ինչ որակումներ բրած է, կուտանք քանի մը բառեր, հայթայթով քաղուած Արեւի եւ «Պայքար»ի մէջ հրատարակուած թղթակցութիւններէն. թաշկինակը ձեռք քթին բռնեցէք՝ չզարշելու համար.— տգէտ, ապիկար, ցաւագար, սեւահոգի, դաւադիր, մեքենայութիւններ բնող, մամոնայապաշտ, անհեռատես, կեղծաւոր, խարեբայ եւայլն։ Այսքանը կը բաւէ։ Մազլըմեանի ետեւէն այս բառերով պսակ հիւսող ռամկավար թղթակիցն է որ շաբաթէ մը ի վեր անոր պաշտպանութիւնը կ'ընէ, շնական վայրահաչութեամբ, մոլորեցնելու համար անշուշտ հանրային կարծիքը։

Ռամկավար նենգ հալածումը կամ պաշտպանութիւնը անշուշտ արժէք չի ներկայացներ։ Անոնք որ կը ճանչնան զինք, գիտեն արդէն թէ քանի մը արծաթի փոխարէն ամէն շապիկ հագնելու ընդունակ արարած մըն է, որուն համար ժողովուրդ, ճշմարտութիւն, սրբութիւն ոչ մէկ իմաստ չունին։

Ցաւալին այն է որ միայն ռամկավար ենին չէ որ երէկուան թշնամին կը լզէ։ Ահա ուրիշ մը, Գրիգոր Բարագամեան, խելացի ազգային մը որ բոլորէն աւելի լաւ կը ճանչնայ Մազլըմեանը բայց եւ այնպէս մոռցած՝ անցեալին անոր երեսին նետած թուքը, այսօր ինք կ'ընէ եպիսկոպոսին անմեղութիւնը եւ պարկեշտութիւնը հաստատելու»։

1924ին Ռուսիոյ առաջին գործավարը Փարիզ եկաւ Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ մէջ բարեկամական կապեր ստեղծելու համար։ Այս առթիւ հանգուցեալ Պէրթըլօ կ'ըսէր.

— Ես ալ շատ կը փափաքիմ ատոր, բայց գիտէք որ, եթէ դիւրին է հին թշնամիներու հետ բարեկամանալ, շատ դժուար է հին բարեկամներու հետ հաշտուիլ։

Իսկ ա՞յժմ ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (52)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

Թարգմ. Ա. ՀԱՅԻԼԵԱՆ — Գրեց՝ ՌՕԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

— Զգիտէ Թուլնայ, Գ. Հայաթ, սպասեցէք վերջացնեմ, պատասխանեց հիւանդապահուհին, յետոյ ըսաւ. խնդրեմ երկու բազուկներդ ալ վեր բարձրացուցէք, մինչեւ գլխուդ վերեւ .. շնորհակալութիւն։

Հիւանդապահուհին սկսաւ իր գործը շարունակել, մարդը զայն կը դիտէր։

— Կարծեմ գիս յիմարի տեղ կը դնէք։

— Կը խորհիմ որ այսպէս առանձին երթալով շատ մեծ անխոհեմութիւն մը գործած կ'ըլլաք, Գ. Հայաթ։

— Բայց առանձին չպիտի երթամ... Նաւապետ Նէլսընը հետս միասին պիտի ըլլայ։

Հիւանդապահուհին ժպտեցաւ։

— Ըսել կ'ուզեմ որ գիս միասին տանելու էք։ Կրնայ բան մը պատահիլ։

— Ոչինչ չպիտի պատահի, հիւանդապահուհի։ Գիտէ՞ք, դուք ըսիք թէ վէրքս հրաշալի կերպով կը լաւնայ։

— Գիտեմ որ ըսի, բայց շատ շարժելու պարագային վէրքը կրնայ բացուիլ։ Եթէ այդպէս բան մը պատահի, մէկը չունինք հետերնիդ։

— Ձի պատահիր, հիւանդապահուհի, չպիտի ընեմ այն տեսակ բան մը որ վէրքիս պայթելուն պատճառ դառնայ։ Միայն երթամ մարդ մը պիտի տեսնեմ։

— Ձեզ միասին տարէք, կրնայ գէշ մը պատահիլ։

Մարդը գլուխը երերցուց։

- Կը ցաւիմ, հիւանդապահուհի, չի կրնար ըլլալ։ Մարդը զոր տեսնել կ'երթամ, ինծմէ շատ չպիտի ախորժի, եթէ դուք ալ միասին ըլլաք, անկէ պիտի դժգոհի։ Ոչ, Նաւապետ Նէլսընին հետ մէկտեղ պիտի երթամ։

Հիւանդապահուհին ուսերը ցնցեց։

— Եթէ այդպէս որոշեր էք, պատասխանատուութիւնները այլեւս անօգուտ են։ Կը ցաւիմ որ մինչեւ հոս հասնելու համաձայնեցայ։

Եթէ Սըր Ճօն Տէվիտսընը իմանայ ի՞նչ պիտի ըսէ. կը սոսկամ ուղղակի։

Սթէֆըն Հայաթ խնդալով ըսաւ.

— Սըր Ճօն Տէվիտսընը ինչ կ'ուզէ թող ըսէ. եթէ չհամաձայնէիք միասին գալ, ես առանձին պիտի գայի։

— Այդ բանը զգալով եկայ... Կը յուսամ որ հանդարտ շարժիք։

— Շնորհակալ եմ, հիւանդապահուհի. ըսելով աղան դարձաւ եւ գիրկբռնոցը հագնելով թեւի ժամացոյցին նայեցաւ։

— Նէլսըն շատ ուշացաւ, մինչեւ հիմակ վերադարձած պէտք է ըլլար։ Ձեմ գիտեր ինչ բանը զինքը հոն վար դրած է։

Հիւանդապահուհին խնդրէն անդին կուլ[illegible]ին չունէր եւ չէր գիտեր որ նաւապետը ուր գացած էր, կամ թէ ինչ բանը առիթ եղած էր զինքը մնալ, ուստի բան մը չըսաւ։

Սթէֆըն իր գիշերանոցին գրպանէն ծալեալ սիկարի տուփ մը հանեց։

— Սիկարէթ մը կ'ուզէ՞ք, հիւանդապահուհի, հարցուց տուփը անոր երկարելով։

— Շնորհակալ եմ, Գ. Հայաթ, պիտի առնեմ։

Սիկարէթը վառելէ վերջ ըսաւ.

— Էյ թամ հագուիմ։

— Լաւ է որ հետերնիդ գամ եւ օգնեմ ձեզի։

— Ոչ, հիւանդապահուհի, ես առանձին կը հագուիմ, կրնամ տակէն ելլել։ Ամէն պարագայի եթէ դժուարութիւն մը ունենամ, ձեզ կը կանչեմ։

— Գ. Հայաթ դուք նեղացուցիչ հիւանդ մըն էք, հրամաններու չէք հնազանդիր, մինչդեռ պարտաւոր էք հնազանդիլ

— Հրաման բռնած բանը կ'ատեմ, մանկութենէս ի վեր այդպէս եղած եմ, հիւանդապահուհի, ըսաւ եւ սկսաւ խնդալ։ Եթէ դժուարութիւն մը զգամ ձեզ կը կանչեմ։

Մինակ մնալով՝ հիւանդապահուհին սկսաւ իր սիկարէթը հանգիստ ծխել։ Սթէֆըն Հայաթին եւ նաւապետ Նէլսընին հետ Լոնտոն գալով մեծ սխալ մը գործած էր։ Բայց ինչ կարող էր ընել, երբ անոնք արդէն որոշած էին, ինք միասին ըլլար կամ ոչ, միասին երթալով գոնէ իր հիւանդը որոշ չափով մը իր խնամքին տակ պիտի ըլլար։ Շատ դժուարաւ համաձայնած էր, ան ալ այն ատեն միայն երբ ըսած էին իրեն թէ Լոնտոն երթալը Սթէֆըն Հայաթի համար բացարձակ անհրաժեշտ է։

Լոնտոն գալով պանդոկի մը մէջ յարկաբաժին մը վարձած էին եւ ամէն բան լաւ կ'ընթանար, բայց հիմակ որ Սթէֆըն Հայաթ կը պնդէր նաւապետ Նէլսընի հետ դուրս ելլել մէկու մը հետ տեսնուելու համար, զինքը կը մտահոգէր, ճիշդ է որ երիտասարդին վէրքը օրէ օր զգալիօրէն եւ արագօրէն կը լաւնար, բայց առանձին դուրս ելլելը վտանգաւոր էր, բան մը որուն համար ինք յետագային կրնար մեղադրուիլ։ Սակայն անօգուտ էր այլեւս այս մասին մտածել, որովհետեւ երիտասարդը անգամ մը միտքը դրած էր երթալ։

Սենեակին դուռը բացուելով նաւապետ Նէլսըն ներս մտաւ։ Հիւանդապահուհին անգամ որ նաւապետին հետ շատ քիչ ծանօթացած էր՝ տեսաւ որ անիկա մտահոգ երեւոյթ մը ունէր։

— Գ. Հայաթը ո՞ւր է, հարցուց։

Իր ննջասենեակին մէջ կը հագուի. նաւապետ։ Բացարձակապէս մերժեց որ իրեն օգնեմ։

Նաւապետը ախորժէն ժպտելով յարեց.

— Հայաթ ընտանիքը ճանչնալը դժուար է, հիւանդապահուհի, զարմանալի ընտանիք մըն է եւ իրենց մասնայատուկ սովորութիւնները ունին... Թողէ երթամ եւ զինքը քիչ մը յանդիմանեմ։

Նաւապետին ներս մտած ատենը՝ Սթէֆըն Հայաթ իր վերարկուն կը հագնէր. անիկա շատ դալկադէմ էր։

— Բարեւ երիտասարդ, կը տեսնեմ որ հագուստները կրցեր ես հագնիլ։ Կարծեմ ազնիւ հիւանդապահուհիդ գոհ չէ զինքը օգնելու չկանչելուդ համար

Սթէֆըն Հայաթ մահճակալին ծայրը նստաւ.

— Հիւանդապահուհիին դժգոհութիւնը արժէք չունի, Նէլսըն, անոր հետ յետոյ կը տեսնուինք։ Հիմակ ըսէ, տեսա՞ր զինքը։

Նաւապետը հաստատական պատասխան տուաւ։

— Է, ի՞նչ ըսաւ։

— Որ դուն քու գործովդ միայն զբաղիս.

(Շար.)

ԱՐԱՐԱՏ

ՄԵԾ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ ՍԱՊՈՒՆՃԵԱՆ ԵՂԲԱՐՑ

39, Rue Trévise. Paris (IX). Tél. Provence: 05-91

Livraison à Domicile

Արեւելեան անուշեղէններու, կարկանդակներու, պէս պէս միրգերու ՊԱԼԱՏ մըն է ԱՐԱՐԱՏ Նպարեղէններու մեծ վաճառատունը՝ ուր պիտի գտնէք ձեր քիմքին համապատասխան ամէն տեսակ ընտիր նպարեղէններ։ ԾՆՈՒՆԴԻ եւ ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՑ առթիւ արտակարգ եւ զեղչեալ գիներով կարելի է պարենաւորուիլ մեր մօտ։

Médaille d'Or 1930

"ՇԻՐԱԿ" ՄԵԾ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

26, Rue de TRÉVISE, ՄԵԹՐՕ **Cadet.** ՀԵՌ. **Provence: 38-63**

Importation Directe

Մեծ մթերանոց ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ եւ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ նպարեղէններու։ Արեւելեան չոր միրգեր։ Թարմ եւ աժան։ Արտակարգ գեղչ ՆՈՐ ՏԱՐԻԻ եւ ԾՆՆԴԵԱՆ ՕՐԵՐՈՒ առթիւ։

երեք խնդեր ապուր կ'եփէին, խոշոր կաթսայի մը առջեւ, երբ վրայ հասաւ բժիշկը։ Երեք խնթերը որոշեցին բժիշկը նետել կաթսային մէջ եւ... միսով եփել ապուրը։ Անմիջապէս կաչկանդեցին զինք։ Բժիշկը կռահելով գլխուն գալիքը, սկսաւ... բանակցիլ խնդերուն հետ։

— Այո, տղաք, շատ լաւ մտածեր էք. բայց որպէսզի ապուրը համով ըլլայ, պէտք է որ զգեստներս եւ կօշիկներս հանեմ։

Խնդերը կը խորհրդակցին եւ բժիշկին առաջարկը բանաւոր գտնելով, կը սկսին քակել կապանքները. Ցիմարաբոյժը հազիւ ազատուած, վարպետ շարժումով մը ինքզինքը պատուհանէն վար կը նետէ եւ կը փրկուի։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ՝ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՅՑԻՆ ԳԻՆԸ հաւանաբար 20 սանթիմ զեղչուի քանի մը օրէն, իբրեւ արդիւնք ցորենի վաճառման նոր օրէնքին որ քուէարկուեցաւ խորհրդարանին կողմէ.

ՖԵԼԿՐԱՏԻ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐԸ բողոքագիր մը ուղղելով կառավարութեան, պահանջեցին սահմանափակել մեքենական ածելիներու ներածումը, որպէսզի չզրկուին իրենց արհեստէն։

ԱՑՆ ՄԵՔԵՆԱԳԻՐ ԹՐՔՈՒՀԻՆԵՐԸ որ կ'աշխատին հանրային հաստատութեանց եւ գրամատուններու մէջ, պարտաւոր են մասնաւոր համազգեստ մը հագնիլ աշխատանքի պահուն։

ԱԴԱՄԱՆԴԻ ՆԵՐԱԾՈՒՄԸ արգիլուեցաւ Իտալիոյ մէջ, մասնաւոր հրամանագրով մը։ Կառավարութիւնը կը չարունակէ միջոցներ ձեռք առնել, լիրին գինը պահելու համար։

ՕԴԱՆԱՒՈՐԴ Տէյմօթ երեքշաբթի օր թռիչք մը կատարելով Իսթրի վրայ, կոտրեց արագութեան մրցանիշը,— միջին հաշուով ժամը 502 քիլոմեթր 465։ 1933 *սեպտեմբերէն ի վեր արագութեան մրցանիշը կը պատկանէր ամերիկացի օդանաւորդ Ճէյմս Ուէտէլի, որ կտրած էր ժամը 490 քիլ. 800։*

ԻՏԱԼԱԿԱՆ կառավարութիւնը կը հերքէ այն զրոյցները թէ իտալացի զինուորներ կը յառաջանան Հապէշիստանի մէջ։ Երկու կառավարութիւնները կը շարունակեն բողոքներ տեղացնել Ազգերու Դաշնակցութեան գրասենեակը։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

ԱՆԻՒԻ Պուա-Քոլոմպի Արամ խումբի ժողովը այսօր, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Պէքոնի կայարանին դիմացի սրճարանը։

Պուաթը

ՓՐԻՎԱՑԻ եւ արուարձաններու «Յառաջ» խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այս Շաբաթ կէս օրէ վերջ, Շալամոնի մէջ։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆԻ Վարուժան խումբին ժողովը վաղը, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական տեղը։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

ՆՈՐ ՏԱՐԻԻ ԱՌԹԻՒ

1934 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31 ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

կազմակերպուած՝ *ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*

Salle des Conférences*ի մէջ*, 7, Rue de Tretaigne, *Փարիզ* (18), *մէթրօ՝* J. Joffrin

Կաղանդի սեղան կէս գիշերէն վերջ

Հայկական խնջոյք – հայկական ուրախութիւն, զանազան նուագարաններով (Դաշնակ, թառ եւայլն)։ Այս բոլոր վայելքը՝ միայն 15 փր. մուտքով

Կը խնդրուի նախօրօք արձանագրուիլ, դիմել Օր. Պետրոսեանի, 6. Rue Tretaigne, Paris (18), Հեռաձայն **Montmartre 13-09:**

ԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

29 դեկտեմբեր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

Փանօրամայի սրահին մէջ 2, rue Alexandre Guilmant. Մէսօն.

(Մէտրօն,— Մօնփարնասի կայարանին մօտ)

Կը խօսի Պ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Կը ներկայացուի *ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԸ*

խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն անդամուհիներու կողմէ։

Կը նուագէ ԵՓՐԱՏ նուագախումբը։ Ճոխ պիւֆէ։

Հաղորդ. միջոց.— *Առնել 23 կամ 32 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել լա Պէրժ տը Մուլինօ։*

Մուտք՝ 5 ֆրանք

ՕՐԱՑՈՅՑ *ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՆՈՐԸՆՏԻՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴ*

ԳԵՐ. Տ. ԳԱՐԱԳԻՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԱՄԵՆԱՎԵՐՋԻՆ ՆԿԱՐՈՎԸ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ԽԻՍՏ ԳԵՂԵՑԻԿ *ՊԱՏԻ ՕՐԱՑՈՅՑ*

Գին՝ 5 ֆրանք։

ԾԱԽՈՒ Է.— Առաջնորդարան, 3. րիւ վանթիւր, եւ բոլոր եկեղեցիներու մէջ ի նպաստ Աղքատախնամ ամի։

Կը գտնուի նաեւ հետեւեալ վայրերը։

Գրատուն Յառաջ, րիւ ցոմինիքէն.— Նպարավաճառ Սոլաքեան, 20, պէրնար տիւ պուա.— *Նպարավաճառ Փափազեան, 11, րիւ* պոնէթըրի (իտալական պազար).— *Դերձակատուն Ալեքսանդր, 315, րիւ* տը Լիօն.— *Նպարավաճառ Աստուրեան,* Լէգօլիվ (Մարթէկօ)։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ՝ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ ՔՈՅՐ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ

13 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1935 ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ ԿԸ ՎԵՐՋԱՆԱՅ ԺԱՄԸ *11.30ին*

Salle des Sociétés Savantes*ի մէջ* **8, Rue Danton**

Métro: Odéon եւ **Saint Michel**

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ **ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ**

(ԿԱՐԷՆ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ. Հայաստանի կեանքէն)

Կը մասնակցին Տիկիններ *Գայեանէ, Լաթիֆեան, Քնար, Օր. Հոփսիկ։*

Պարոններ՝ *Գմբէթեան, Գարեգին, Թորոսեան, Կոթիկեան, Լաթիֆեան, Ուզունեան, Ռուբէն, Սանճագ եւ Տէրվիշեան։* Բեմադիր՝ *Մ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ*

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐ՝ 5, 7.50, 10 եւ 15 *ՖՐԱՆՔ։*

Տոմսերը կը ծախուին՝ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ, Դրատունը 51, Rue Mr. le Prince (Paris 5), ինչպէս նաեւ արուարձաններու մէջ՝

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՍԵՒՐԱՆԻ ԿՐԹԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԱՇԷՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

30 *Դեկտեմբեր կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին*

ՍԻՓԱՆ երգչախումբը ղեկավարութեամբ ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

կը ներկայացնէ ՑՕՎ Հ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ, «*ԱՆՈՅՇ*»ը

Անգամ սիրուած եւ ժողովրդական աշուղ խմբերգներով, մեներգներով եւ ծայրահան շուրջպարերով։

Մանրամասնութիւնները յայտագրով

Արդիւնքի՝ մէկ մասը կրթասի ...։ Մուտք՝ 5 ֆրանք։

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Շոգեկառք Gare du Nordէն ժամը 13.5(?), 14.35 եւ 14.45։

ԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀՕՄԻ ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ 29 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Salle des Ingénieurs Civilsի ընդ. սրահներուն մէջ

19 Rue Blanche Մէթրօ՝ **Trinité**

Կը ներկայացուի ՍԱՄՈՒԷԼ (տրամ 3 արար

(Հեղինակ՝ Միութեանս անդամներէն Պ. Վահան Քահմազեան)

Մասնակցութեամբ Ռ. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ եւ Միութեանս անդամներու։ Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր։ Առաջնակարգ Orhestre Jazz-Tango. ՄԻՇԷԼ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ։

Մուտք այրերու՝ 10 ֆրանք, իսկ կիներու՝ 7.50։

Etude de Me BERNARD WAHL

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare (*Սէն Լազար կայարանին մօտ*) **Tél. Pigalle 67-60**

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ ատեաններու եւ ...։ Նորու ..., կուտայ certificate de coutumeներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները։

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19։ Նաեւ ժամադրութեամբ

Վարձու յարկաբաժին

Վարձու են Լա Կարէնի կայարանին դիմացը (9 վայրկեան Սէն Լազարի կայարանէն), ամենաարդիական յարմարութիւններով յարկաբաժիններ, մէկ սենեակ խոհանոց եւն. 2000 փր., 2 սենեակ խոհանոց եւն. 4000 ֆրանք, 3 սենեակ խոհանոց եւն. 5000 ֆրանք։ Առանց *քօնֆօռի* 2 սենեակ խոհանոց 1600 փր., 3 սենեակ խոհանոց 3000։ Մասնաւոր զեղչ Հայերու, որոնք կը ներկայանան «*Յառաջ*»ի ներկայ կտրօնով։ Անմախորժութեան պատեհութիւն Դիմել տեղւոյն վրայ

Պ. **Stéphanh, propriétaire,** 83, Rue de Pointe, La Garenne (Seine): Tél. Charlebourg: 23—39.

ՍԻՄՈՆ ԳԱԲԱՄԱՃԵԱՆ

ԳՐՊԱՆԻ ՕՐԱՑՈՅՑԸ

1935

ԺԶ. ՏԱՐԻ

ԳԻՆ 8 ՖՐԱՆՔ

Դիմել երկասիրողին՝

1 Place Gare des Vallées, Bois Colombes (Seine) (France)

Raki "ERIVAN"

Լիոնի եւ շրջաններու ներկայացուցիչ

D. N BAHADOURIAN

32, Rue Sévigne. Lyon (Rhône)

Նիսի եւ շրջաններու գործակալ

M.M H. Khatchadourian et Damehan

24, rue Asalu. Nice (A. M.)

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ Սալնայ Զարի Հայրենակցական Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակից Յակոբ Մարգարեանի, իր 13 տարեկան անդրանիկ որդւոյն Արմէնի եղերական մահուան առթիւ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Շավիլի մասնաճիւղի անդամ անդամուհիներն կը հրաւիրուին առաջին ընդհ. ժողովին, որ տեղի կ'ունենայ 29 Դեկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 9.30ին, Մատուռ-Մանկապարտէզի սրահին մէջ, 4, rue Trois Chantiers. Օրակարգ՝ ...

... թիւն պիտի համարուի

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

16, Rue de Vaugirard, PARIS (6e) Մէթրօ՝ ՕՏԷՕՆ կամ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ

ՀԵՌԱՁԱՅՆ՝ **ODEON 76-22**

Կ'ընդունի ժամը 9 – 12 եւ 2 – 8, իսկ կիրակի մինչեւ կէսօր

ՀԱՏ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ

ՊԶՏԻԿ ՇԱՀՈՎ՝ ՄԵԾ ՍՊԱՌՈՒՄ

ԱՅՍ Է ՎԱՃԱՌԱՏԱՆՍ ՍԿԶԲՈՒՆՔԸ

ԵՂԻՇԷ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

11, Rue Molière LYON. *Tél.: LALANDE 23-91*

ՎԱՃԱՌՈՒՄ ՄԻՄԻԱՅՆ ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ

Բուրդէ, մետաքսէ եւ բամպակէ պատրաստուած, պէս պէս գոյներով եւ ամէն մեծութեամբ անկողինի եւ սեղանի ծածկոցներ։ Մեքենայով պատրաստուած սպասի եւ գետնի գորգեր, descente-de-lits, coussins, draps-de-lits, couvertures piqués.

Մասնաւոր բաժին՝ Mouchoirs, serviettes, Torchon, Service de table.

Spécialité d'articles pour Marchands forains et pour Pri...

Ունի SOLDES եւ 2e CHOIX ապրանքներ

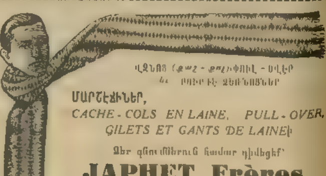

ԱՅՆՈՑ (քաշ - քոլ) ՓՈՒԼ - ՕՎԷՐ եւ ... ԵՒ ՁԵՌՆՈՑՆԵՐ

ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐ,

CACHE-COLS EN LAINE, PULL-OVER, GILETS ET GANTS DE LAINE

Ձեր գնումներուն համար դիմեցէք՝

JAPHET Frères

224 & 257 Rue St. Denis, Paris 2e.

Métro: St. Denis

Tél. Central: 69-61 եւ **Gutemberg 57-57**

Մեծ առանձնաշնորհ է ... մը երկար ... գիներով։

ԿՈՒԶԷ՞Ք ԶՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԻՍՈՆԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄԵԼ

ՃԱՇԷՆ ԱՌԱՋ ՓՈՐՁԵՑԷՔ ԵՒ ԴԱՏԵՑԷՔ

ՐԱՔԻ ՏԻՒԶ

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ

ՆԱԽԸՆՏՐԵՑԷՔ ԱՆԱՐԱՏ ԱՒՈՐԺԱԿԱՆԸ

Գոլսոյ օղին է որ ձեր ուզածին պէս չի գերմանայ եւ բերնի կուտայ։

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ ...

8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-89

Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ,

75, Ave. Victor – Hugo, Clamart (Seine)

Լիոնի ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԷՐՋԻԵԱՆ

211, Rue de Criqui

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 28 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 28 Décembre 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2688 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՄԱԽՈՐՀՈՒՐԴ ԵՒ ԱՒԵԼԻ ԳՈՐԾՕՆ

»»»··«««

Տարին կը փակուի չափազանց մռայլ հեռանկարով մը:

Խօսքը հօյկական կեանքի մասին է:

Ինչ որ տնտեսական տագնապ կը կոչենք տարիներէ ի վեր, եւ գործազրկութիւն՝ մասնաւորապէս 1930էն ասդին, լախտի մը ծանրութիւնն ստացաւ անցեալ նոյեմբերին, մեր գաղութին համար:

Այլ եւս գործի եւ գործազրկութեան պարբերական երեւէջը չէ որ կը մտատանջէ աշխատաւոր բազմութիւնները, այլ չօշափելի եւ անողոք իրականութիւն մը.—

1. Նոյեմբեր 15էն ի վեր Մարսէյլի հայ բանուորները (ինչպէս Թուսերը եւ Ցոյները) գրկուած են անգործութեան նպաստէն:

2. Նոյեմբեր 20էն ի վեր, կառավարութիւնը խստօրէն կը հետապնդէ տասը առ հարիւրի օրէնքին գործադրութիւնը, ի հարկին բացառիկ հրամանագիրներ հանելու լիազօրութեամբ:

Մտահոգութիւնը խոր է մանաւանդ անոր համար որ, երկու պէպքերն ալ սկզբնաւորութիւնը կը համարուին ուրիշ վրդովիչ անակնկալներու:

Այսպէս, աշխատանքի նախարարութեան քննիչները գործի ձեռնարկած են արդէն, եւ խստօրէն կը հարցաքննեն տեղացի թէ օտար գործատէրերը, պահանջելով տասը առ հարիւրի օրէնքին գործադրութիւնը:

Հարցաքննութիւնը անախորժ համեմատութիւններ կ'առնէ մասնաւորապէս այն հաստատութեանց մէջ որոնց տէրերը կամ վարիչները օտարներ են:

Այս մասին տխուր տեղեկութիւններ կը հասնին մեզի Մարսէյլէն, ուր Հայերը աչքի փուշ են դարձած կօշիկի եւ ուրիշ արհեստանոցներով:

Որքան ալ օրինաւոր առարկութիններ ունենաս, քննիչը միշտ պատասխան մը կը գտնէ,— Եթէ ֆրանսացի բանուորը չի գիտեր այսինչ արհեստը, ինչո՞ւ չէք սորվեցներ: — Եթէ ժամադրինը պակաս կը գտնէ, ինչո՞ւ չէք աւելցներ.— Եթէ ոչ մէկը կրնաք ընել, ոչ ալ միւսը, փակեցէք դուռները եւն.:

Դառն քննիչներ ալ որ իրենց պարտականութեան պաշտօնականութիւնը կը դունաւորեն թթու ակնարկներով.

— Դուք օտարական ըլլալով, ի՞նչ համարձակութեամբ կը չեղիք օրէնքին ..

Անշուշտ պաշտօնեան իր պարտականութիւնն է որ պիտի կատարէ:

Գիտի քննէ, տեղեկագիր պիտի կազմէ եւ պիտի ներկայացնէ ձեռնհաս իշխանութեան, որուն կ'իյնայ կա՛մ տառապէս եւ անյապաղ պարտադրել օրէնքին գործադրութիւնը, եւ կամ նկատի առնել բացառիկ հանգամանքները եւ պայմանաժամ շնորհել, նոր կացութեան յարմարելու համար:

Հարցը այն է որ, կատարեալ անստուգութիւն կը տիրէ այս ճակատին վրայ, ինչպէս գործազրկութեան նպաստի դադարման առթիւ:

Արդ, միայն այս պարագան բաւական է, որպէսզի աւելի կորովի եւ ծրագրեալ գործունէութեան մը նուիրուին այն մարմինները որ պատասխանատուութիւններ ստանձնած են ի պաշտօնէ կամ ինքնաբերաբար.

Տագնապին սկիզբէն ի վեր չեշտած ենք այս պահանջը: Եթէ այսօր կրկին կը յիշեցնենք, պատճառը այն է որ տակաւին կը շարունակուին թարթափումները, Փարիզէն մինչեւ Մարսէյլ:

Մեզի ալ այցելեց այն պատուիրակութիւնը որ Փարիզ եկած էր, դիմումներ կատարելու համար յանուն Գործազուրկներու Կեդր. Կոմիտէին:

Երեք պատուիրակները — երկուքը Հայ, մէկը Ֆրանսացի — տեղեկութիւններ հաղորդեցին, տրտունջներ յայտնեցին եւ «Յառաջ»ի աջակցութիւնը խնդրեցին, պնդելով թէ ձեռնարկը զուտ բանուորական է, ոչ աջ, ոչ ձախ:

Առանց վիճաբանութեան բռնուելու, թելադրեցինք որ ջանան նեղցնել ճակատը, լաւ գտնել ազգային իշխանութեան հետ եւ գործել համախորհուրդ.

Ուրիշ խօսքով, իրար լրացնել, եւ ոչ թէ ժխտել կամ խաչաձեւել: Մանաւանդ որ ներկայ պայմաններուն մէջ, շատ քիչ յոյս ունինք «ամբոխային»ով շահելու այս արդար դատը (վերահաստատուած գործազրկութեան նպաստի):

Դժբախտաբար, այս առթիւ ալ երեւան եկաւ թէ անվստահութեան մթնոլորտ մը ստեղծուած փոխադարձաբար, եւ մէկ մարմինը միւսը չի ճանչնար, մէկը միւսը կ'ամբաստանէ ինքնագլուխ գործունէութեամբ:

Մասնաւորապէս քար գայթակղութեան դարձած է ամսական տասը հազարի տուժամեայ նպաստը, որուն ստացումն ու բաշխումը՝ հայկական ձեռքերով՝ բոլորովին կը հակասէ հետապնդուած դատին յաջողութեան:

Հասկնալի՞ է թէ այսուհետեւ աւելի կը պարզուի մթնոլորտը, եւ նոր սխալներ չեն գործուիր, խայտառակելով մեզ թէ պաշտօնական շրջանակներու մէջ եւ թէ հանրային կարծիքին առջեւ:

Հարցին միայն մէկ երեսը կրցանք պարզել այսօր, միջանկեալ:

Օրուան մեծագոյն հոգն է այս, եւ անոր բոլոր ծալքերը պէտք է ուսումնասիրուին լրջօրէն եւ բարեխղճօրէն:

Ոչ «ալթանաթ», ոչ ալ մարզանք, ինչպէս յիշեցուցած ենք ուրիշ առթիւ:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ ՄԻՋԱԴԵՊԻ ՄԱՍԻՆ ԱՄԲԱՍՏԱՆԱԳԻՐԸ

— o · o —

ՕՏԱՐ ՀԻՒՊԱՏՈՍ ՄԸՆ ԱԼ ՄԵՂՍԱԿԻՑ ԿԸ ՀԱՄԱՐՈՒԻ

Մոսկուայի հետազօտական գործակալութիւնը դեկտեմբեր 26ին հրատարակեց Կիրովի ահաբեկիչին՝ Նիկոլայեւի եւ իր 14 մեղսակիցներուն ամբաստանագիրը: Ստորեւ կ'ամփոփենք զայն, այնպէս ինչպէս խմբագրուած է.—

Հարցաքննութիւնը հաստատած է թէ, հակառակ Զինովիեւի նախկին հակախորհրդային խմբակին անձնատուութեան, այդ խմբակին գործօն անդամներուն գաղտնի աշխատանքը չէր դադրած եւ կը շարունակուէր նոյնիսկ վերջին ժամանակներս: Այդ գործունէութիւնը չեչտուեցաւ մասնաւորապէս 1933—34 շրջանին, երբ Լէնինկրատի մէջ հակայեղափոխական ահաբեկչական գաղտնի խումբ մը կազմուեցաւ Զինովիեւի խմբակին նախկին անդամներէն, իր գլուխն ունենալով « Լէնինկրատի կեդրոնը»: Այս խմբակին գործունէութիւնը յատկապէս նուիրուած էր դաւադրութեան: Խմբակին գլխաւոր աշխատանքն էր կազմալուծել խորհրդային իշխանութեան ղեկավարութիւնը, ահաբեկչական արարքներ կատարելով գլխաւոր վարիչներուն դէմ: Նիկոլայեւ, որ Լէնինկրատի կեդրոնին պետն էր, խոստովանած է թէ կազմակերպութիւնը որոշած էր դիմել ահաբեկչական մեթոտներու, հիմնովին փոփոխելու համար խորհրդային կարգ ու սարքը: « Մենք համոզուած էինք թէ չպիտի կրնանք յաջողիլ ներկայ խաղաղասիրական միջոցներով, ուստի որոշեցինք արիւն թափել: Մեր կարծիքով, Սթալին, Մոլոթով եւ Կիրով երեք մեծ պատասխանատուներն էին այն դժուարութեանց որոնց ենթարկուած է Խ. Միութիւնը եւ միայն անոնց բռնի անհետացումը կրնար բարւոքել ազգային տնտեսական պայմանները»:

Հարցաքննութիւնը հաստատած է թէ Նիկոլայեւ նախապէս համաձայնելով Լէնինկրատի կեդրոնի մէկ անդամին՝ Քոթոլինովի հետ, քանի մը անգամ այցելած է մեծ պետութեան մը Լէնինկրատի հիւպատոսին, անոր դրամական եւ նիւթական աջակցութիւնը ապահովելու համար, միեւնոյն ատեն չահեկան տեղեկութիւններ հաղորդելով անոր: Հիւպատոսը խոստացեր է բարեխօսել իր կառավարութեան մօտ, կարեւոր գումարներ եւ զէնքեր հայթայթելու համար, փոխան կարգ մը տեղեկութիւններու եւ զինուորական գաղտնիքներու:

Ամբաստանագիրը կը յիշէ նաեւ Թրոցքին, յայտնելով թէ նոյն օտար հիւպատոսին հետ խօսակցելէ յետոյ, դաւադիրները յաջողեր են համոզել զայն որ իր դիւանագիտական միջոցներով փոխանակէ աքսորականին հետ եղած թղթակցութիւններ

Հարցաքննութեան ընթացքին, Նիկոլայեւ խոստովանեցաւ թէ ամբաստանեալին յանցաւոր է: Քոթոլինով ինքզինքը յանցաւոր համարեց գաղտնի խումբին անդամակցած եւ անոր նախագահութիւնը վարած ըլլալուն համար, բայց մերժեց ուղղակի մասնակցութիւն՝ Կիրովի սպանութեան մէջ: (Ամբաստանագիրը դատ դատ յիշելով իւրաքանչիւր ամբաստանեալի խոստովանութիւնը, կամ ուրացումը, կը յայտնէ թէ բոլորն ալ պիտի դատուին զինուորական ատեանին առջեւ)

⁂ Զրոյցի մը համաձայն, Սթալին պիտի պահանջէ Ֆրանսական կառավարութենէն՝ իրենց յանձնել Թրոցքին, իբրեւ մեղսակից Կիրովի սպանութեան...

Օտարականներու տուրքը չպիտի զանձուի

Տեղական թերթերը իրաւասու աղբիւրէ կ'իմանան թէ չպիտի գործադրուի նմանօրինակ օրէնքին այն մասը որ կը տրամադրէ հարիւրին 5 — 10 տուրք հաստատել օտար բանուորներու եւ պաշտօնեաններու թոշակներուն վրայ: Այս որոշումը տրուած է արտաքին գործերու նախարարութեան պահանջին վրայ, քանի որ օտար պետութիւնները բողոքած են, յիշեցնելով աշխատանքի պայմանագրութեանց եւ առեւտրական դաշնագիրներու տրամադրութիւնները Արտաքին նախարարութիւնը սկիզբէն ի վեր հակառակ է եղած այս օրէնքին, ինչպէս եւ նմանօրինակը:

«Այս մարդը պէ՞տք է մնայ պաշտօնի վրայ»

Աթէնքի «Քրաթոս» անկուսակցական թերթը կը գրէ «Կը հարցնենք» խորագրին տակ (23 դեկտեմբեր) —

« Հայոց եպիսկոպոսին խնդիրն ալ ըսենք թէ վերջացաւ: Կառավարութիւնը չի՞ կարծեր որ տակաւին որոշ պարտականութիւններ ունի հիւրասիրուած Հայերու եւ անոնց ապահովութեան հանդէպ: Վտարման որոշման կախակայումը, ինչպէս յայտնի է, չեղաւ անոր համար որ Հայոց արք.ին անմեղութիւնը հաստատուեցաւ եւ անվաւեր նկատուեցան ամբաստանութիւնները: Կախակայուեցաւ, որովհետեւ բաւարար չհամարուեցան փաստերը, որոնց վրայ հիմնուելով վտարման որոշումը գործադրուէր: Հետեւաբար ամբաստանութիւնը կը մնայ: Աւելի դատ, սակայն, իրողութիւն է որ Մայլիմեան եպիսկոպոս պատճառ եղած է Յունաստանի Հայերուն պառակտումին:

Եւ կը հարցնենք, այս մարդը պէ՞տք է մնայ իր պաշտօնին գլուխը, որ անարժանաբար գրաւած է, այսքան ծանր ամբաստանութիւններէ յետոյ, մարդ մը, որ փոխանակ հաշտարար դեր կատարելու, երկու մասի կը բաժնէ իր հօտը»:

⁂ « Նոր Օր »ի մէջ կը կարդանք.— Մեր ձեռքին մէջ կը գտնուի իշխանութիւններուն յանձնուած տեղեկագիրներէն մէկուն պատճէնը, որուն տակ ստորագրութիւն չկայ: Այս տեղեկագրին մէջ Դաշնակցութեան վերագրուած սպանութիւններուն թուամը եղած է, երբ օտար պրոպականտի գործակալ, զրպարտութիւններ եղած են քանի մը ընկերներու մասին եւ պահանջուած է որ կառավարութիւնը խիստ միջոցներու դիմէ անոնց վտանգաւոր գործունէութեան հետեւանքները կանխելու համար:

Աւելորդ է ըսել թէ պատկան իշխանութիւնը, այս եւ միւս տեղեկագիրները զամբիւղ նետած է, առանց քննութիւն բանալու:

ԽՄԲ.— Այդ «ժուռնալ»ին ամբողջութիւնը պիտի հրատարակենք առաջիկային:

—— · ——

ԾՆՈՒՆԴԻ ՏՕՆԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ Մ. Նահանգներուն մէջ տեղի ունեցան 26 սպանութիւններ, 24 անձնասպանութիւններ, 22 հրդեհներ: 12 հոգի խեղդուեցան, իսկ 7 հոգի զոհ գացին օդանաւի արկածներու: 88 հոգի մեռան ինքնաշարժի արկածներու հետեւանքով: Քանատայի մէջ ալ, շոգեկառքի երկու արկածներ պատահելով, 23 հոգի մեռան, 32 հոգի վիրաւորուեցան:

Հ.Յ.Դ. ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ՖՈՆՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՉԸ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՄԱԿԻՐՆԵՐՈՒ

»»»··«««

Ընկերներ եւ հայրենակիցներ,

Կէս դար է արդէն, որ հայ ժողովուրդը օրհասական պայքար կը մղէ Ազատութեան համար: Հայ ազատագրական պայքարի ճամբուն վրայ շատեր ինկան ճակատի՝ իրենց հերոսական գործերու դրոշմը դնելով Հայոց Յեղափոխութեան վրայ: Շատեր ալ կան, որ իրենց բովանդակ ոյժն ու կարողութիւնը զոհելով Հայրենիքին համար, այսօր կ'ապրին ծանր ու նեղ կացութեան մէջ: Նոյն վիճակին ենթարկուած են նաեւ բազմաթիւ նահատակ գործիչներու որբերն ու այրիները: Տնտեսական անձնական տագնապը որ կը տեւէ տարիներէ ի վեր, կը սպառնայ բոլորովին յուսահատական դարձնել անոնց կացութիւնը: Զունինք ազգային կամ պետական ոեւէ հիմնարկութիւն, որ օգնէր անոնց, մինչ մեզմէ աւելի բախտաւոր ուրիշ ժողովուրդներու մօտ հանրային կամ քաղաքական գործի վետերաններ, անոնց ընտանիքները, որբերն ու այրիները ընդհանուր գուրգուրանքի ու հոգածութեան առարկայ են եւ ըստ արժանւոյն կը վայելեն նիւթական եւ բարոյական աջակցութիւն:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան վերջին Ընդհանուր Ժողովները 1919էն ի վեր հաստատած են յատուկ հիմնադրամ մը—Վետերաններու Ֆոնտ—որ կոչուած է փոխարինելու պետական կամ հանրային համանման կազմակերպութիւնները: Վետերաններու Ֆոնտը կը գտնուի կազմակերպական սովորական մարմիններէ դուրս, Ընդհանուր Ժողովէն ընտրուած առանձին մարմնի մը ղեկավարութեան տակ եւ նպատակ ունի նիւթական աջակցութիւն ընծայել կարօտ վետերան ընկերներու, ինչպէս նաեւ ազատագրական պայքարին մէջ զոհուած գործիչներու եւ մարտիկներու կարօտ ընտանիքներուն՝ որբերուն եւ այրիներուն:

Վետերաններու Ֆոնտի հասոյթները ցարդ գոյացած են կազմակերպական միջոցներով եւ դիմում չէ եղած հանրային աջակցութեան: Այսօր, սակայն, տնտեսական տագնապին հետեւանքով, կարիքը այնքան մեծ է ու սուր, իսկ մեր միջոցները այնքան սահմանափակ, որ ստիպուած ենք դիմել նաեւ դուրսի համակիր հասարակութեան: Փորձով գիտենք, որ կան շատեր, որոնց սրտին մօտ է Վետերաններու Ֆոնտի գործը եւ կ'ուզեն օգնել անոր, բայց օգնելու ձեւը եւ հասցէն չեն գիտեր:

Այսու ջերմագին կոչ կ'ուղղենք թէ՛ մեր ընկերներուն եւ թէ մեր համակիրներուն ու բարեկամներուն որոնց համար նուիրական են ազատագրական շարժման զոհաբերուած գործիչներն ու մարտիկները՝ տալու մեզի նիւթական նպաստ, աւելի լայն եւ հաստատուն հիմքերով շարունակելու օգնութեան գործը: Ամենաչնչին գումար իսկ որ կը ղրկուի Վետերաններու Ֆոնտին, կ'ընդունուի շնորհակալութեամբ: Յանձնախումբս բոլոր նուիրատուներու անունները կը հրատարակէ «Յառաջ»ի միջոցաւ:

Ընկերներ եւ հայրենակիցներ, այսպէս խօսքերն աւելորդ են: Վետերաններու Ֆոնտի նպատակը պարզ է, հասկնալի ու այնքան նուիրական, որ ամէն անկեղծ Հայ իր համեստ միջոցներէն մաս մը պէտք է հանէ՝ անոր օգնելու համար: Յոյսով ենք որ անարձագանգ չի մնար մեր այս կոչը:

Դրամը չէքով կամ փոստով ղրկել «Յառաջ»ի անունին, յանձնելի Վետերաններու Ֆոնտի Յանձնախումբին:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ՖՈՆՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

27. Դեկտեմբեր 1934

ՀԱՅ ԳԱՂԹ. ՄԻԱՑԵԱԼ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

═ o · o ═

Հայ Գաղթ. Միացեալ Յանձնաժողովէն ստացանք հետեւեալ զեկոյցը.—

Հայ Գաղթ. Միացեալ Յանձնաժողովը իր վեցերորդ նիստը գումարեց դեկտեմբեր 24ին, Նուպարեան Մատենադարանին մէջ, ատենապետութեամբ Պ. Պ. Էսմէրեանի:

Յանձնաժողովին կողմէ Պ. Պ. Էսմէրեան եւ Զօպանեան դեկտեմբեր 20ին տեսակցութիւն մը ունեցած են, ի բացակայութեան Պ. Էրիոյի, որ Լիոն մեկնած է, անոր դիւանապետին հետ եւ մեզ հետաքրքրող հարցերուն շուրջ կարգ մը տեղեկութիւններ հաղորդած են, որոնք նոյն հետայն փոխանցուած են իր պետին: Դիւանապետը այս առթիւ նամակ մը գրելով Պ. Զօպանեանի՝ կը յայտնէ թէ Պ. Էրիօ մեծ շահագրգռութեամբ վերահասու եղած է հայկական յուշագրին եւ մեծ խնամքով պիտի ուսումնասիրէ Հայերուն կացութիւնը:

Յանձնաժողովը, Փուժէ-սիւր-Արժանէ (Վառ) գրուած նամակէ մը տեղեկանալով թէ տեղւոյն ալիւսի գործարանին հայ գործաւորները ճամբուած են իբր օտարական, այդ աշխատաւորներուն կացութեան վրայ հրաւիրեց մեր Ֆրանսացի բարեկամներուն բարեացակամութիւնը

Յանձնաժողովը նոյն նիստին մէջ ընդունեցաւ Մարսիլիոյ հայ գործազուրկներուն կողմէ իբր պատուիրակ Պ. Բրաթէկի, Պ. Կոչկուար եւ Պ. Ցակոբեան եւ անոնց հետ խորհրդակցեցաւ այդ գործազուրկներուն շահերուն պաշտպանութիւնը շարունակելու լաւագոյն եղանակին մասին:

Ժողովը գոհունակութեամբ տեղեկեցաւ թէ Ֆրանսայի նախկին Մարտիկներու պաշտօնատունը դիմումներ պիտի կատարէ, Միացեալ յանձնաժողովին յուշագրին հիման վրայ, Ներքին, պատերազմական եւ Թոշակներու նախարարութեանց:

Ո՛վ է «Մինասեան լրտեսը»

Իրազեկներ մեզի կը հաղորդեն թէ Պ. Շաքիրի յուշերուն մէջ մատնանշուած « Մինասեան լրտեսը » հանգուցեալ Գրիգոր Մինասեանը չէ, այլ Մկրտիչ Մինասեան, որ համիտեան շրջանին եղած է խորհրդական Թուրքիոյ հանրօգուտ շինութեանց:

Գիտի խնդրէինք այդ իրազեկներէն, իրենց ստորագրութեամբ լուսաբանել այս հարցը, փոխանակ աջ ու ձախ պատմութիւններ պատմելու:

Ապստամբութի՞ւն ծագած է Ալպանիոյ մէջ

Քանի մը օրէ ի վեր հակասական լուրեր շրջան կ'ընեն Ալպանիոյ մասին: Սելանիկէն եւ Քորֆուէն հասած լուրերու համաձայն, Զօկու թագաւորին մէկ թիկնապահը ապստամբելով, ամրացած է Տէպրէի մէջ, իսկ կառավարութիւնը շարժման մէջ դրած է չորս զասա զինուորներ, շարժումը խեղդելու համար: Ապստամբութեան պատճառ կը համարուի վերջերս տրուած արտօնութիւն մը, որուն շնորհիւ տասը հազար իտալացի գաղթականներ պիտի հաս—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԻՐԵՆՑ ՁԵՌՔՈՎ ԻՐԵՆՑ ՏՈՒՆԸ ՔԱՆԴՈՂՆԵՐԸ

Նոյեմբեր 29ի տօնին առթիւ, երկու ուշագրաւ ժողովներ տեղի ունեցան Պոսթընի մէջ։ Մէկը սարքած էին ռամկավարները, իսկ միւսը՝ համայնավարները։ Ռամկավարներու ժողովին հազիւ 300—350 անձեր էին ներկայ, մինչդեռ համայնավարներու ժողովը գրաւած էր մօտ երկու հազար բազմութիւն մը։

Այս ժողովներէն յետոյ, ռամկավարները իրենց Պոսթընի օրկանին մէջ խմբագրականով մը անսպասելի եւ անսովոր խստութեամբ յարձակում գործեցին համայնավարներուն վրայ. Պարզ էր, որ չափազանց սրտնեղած էին իրենց ձախողանքէն եւ համայնավարներու յաջողութենէն.

Ռամկավարներու սրտնեղութիւնը առաւել եւս դասն էր այն պատճառով, որ համայնավարներու «յաջողութիւն»ը ձեռք էր բերուած ռամկավարներու իսկ եռանդուն աջակցութեամբ։

Սակայն, համայնավարները «յաջողելէ» ոչ նուազ աններելի յանցանք մը գործած էին ռամկավարներու հանդէպ՝ ծայր աստիճան արհամարհանք ցոյց տալով ռամկավար կուսակցութեան վերաբերմամբ եւ զայն եւս մահուան դատապարտելով ուրիշ ազգայնական կուսակցութեանց շարքին։

Ցատկանչական է, որ ռամկավարները իրենց մաղձը կը թափեն այնպիսի ձեւով մը, որ կարծես թէ առաջին անգամն է որ նման բան մը կը լսեն իրենց բարեկամ համայնավարներու բերնէն։ Ցատկանչական է նոյնպէս, որ իրենց մաղձը կը թափեն միայն արտասահմանի համայնավարներուն վրայ, մինչդեռ մասնաւոր գուրգուրանք մը կը շարունակեն պահել Մոսկուայի եւ Երեւանի համայնավարներուն հանդէպ, որոնք իրենց կարծիքով բոլորովին տարբեր տեսակի արարածներ են։

Սակայն, գոյութիւն ունեցող ջախջախիչ փաստերը ցոյց կուտան որ՝

Ա.— Արտասահմանի եւ մասնաւորապէս Ամերիկայի համայնավարները միշտ, ամէն տեղ եւ ամէն առթիւ արհամարհանք են երեւան բերած ազգ, հայրենիք, ազգային զգացում ու գիտակցութիւն, կրօն եւ եկեղեցի գաղափարներուն հանդէպ, շարունակ արտայայտած են հակազգային բոլշեւիկեան մօքեր ու սկզբունքներ եւ այդ ըրած են ոչ միայն իրենց թերթերու կամ սեփական հաւաքոյթներու մէջ, այլ եւ ռամկավարներու հետ միասին սարքած ժողովներու մէջ։

Բ.— Արտասահմանի համայնավարները իրենց գաղափարներով եւ ընթացքով երբեք տարբեր չեն եղած եւ այժմ ալ տարբեր չեն Մոսկուայի եւ Երեւանի համայնավարներէն։ Ինչպէս Ամերիկայի, այնպէս ալ Մոսկուայի ու Երեւանի համայնավարները գաղտնիք չեն ըրած, որ վայրկեան մը իսկ չպիտի վարանին ոչնչելու ամբողջ Հայաստանը, եթէ քոմունիզմի կամ իրենց շահը կը պահանջէ այդ։ Չէ՞ որ Մոսկուայի եւ Երեւանի համայնավար Միասնիկեանն էր որ հրապարակով կը թքնէր ռամկավարներու երեսին։ Չէ՞ որ Մոսկուայի եւ Երեւանի համայնավարներու աչքին ալ ռամկավարները, հակառակ իրենց բոլոր լաքէյական ծառայութիւններուն, կը շարունակեն մնալ պուրժուաներ եւ հակայեղափոխականներ, ոչնչացման արժանի։

Այս փաստերը հարկաւ ծանօթ են ռամկավարներուն։ Բայց անոնք, գիտնալով հանդերձ, որ ո եւ է գաղափարական եւ քաղաքական տարբերութիւն չկայ Մոսկուայի եւ Ամերիկայի համայնավարներուն միջեւ, արհեստական, բռնազբօսիկ կերպով կ'ուզեն ներկայացնել զանոնք իբր թէ իրարմէ բոլորովին տարբեր գաղափարներ եւ նպատակներ հետապնդող խմբակցութիւններ։ Եւ առիկա կ'ընեն, որպէսզի կարենան դիւրութեամբ կլլեցնել իրենց միամիտ հետեւորդներուն, թէ խորհրդային կառավարութեան մարդիկ իրապէս յարգանքի եւ գնահատութեան արժանի ճշմարիտ հայրենասէրներ են եւ երբեք նման չեն Ամերիկայի հակազգային եւ հակակրօն համայնավարներուն։

Սակայն, ոչ մէկ սոփեստութիւն կրնայ ծածկել այն աղաղակող իրողութիւնը, որ Ամերիկայի եւ առհասարակ արտասահմանի համայնավարները ոչ միայն Մոսկուայի (եւ ուրեմն Երեւանի) համայնավարներու հոգեզաւակներն են, այլ եւ անոնցմէ կ'առնեն իրենց հրահանգներն ու նոյն իսկ նիւթական ու բարոյական միջոցները՝ իրենց խռովարար գործը արտասահմանի մէջ առաջ տանելու համար։

×

Տարիներէ ի վեր ռամկավարները, ինչպէս յայտնի է, կը գործակցին ոչ միայն Մոսկուայի կամ Երեւանի համայնավարներուն, այլ եւ Ամերիկայի համայնավարներուն։

Ճիշդ է, «պետական» կոչուած Կ. Ծաչի մէջ քանի մը տարի անոնց հետ միասին գործելէ ետքը՝ բաժնուեցան զատուեցան։ Ճիշդ է, Հօկի մէջ ալ տարիներ շարունակ միասին գործելէ ետքը աստիճանաբար լքեցին Հօկն ալ։

Սակայն, առիկա պատահեցաւ միայն «պետական» Կ. Ծաչի եւ Հօկի մէջ, ուր Դաշնակցականներ չկային։ Մինչդեռ հոն, ուր Դաշնակցականներ կան, ռամկավարները կը շարունակեն «յաջողութեամբ» գործել համայնավարներու հետ ձեռք ձեռքի տուած, ինչպէս որ, օրինակ, կ'ընեն Հայրենակցականներու մէջ։ Բայց կարելի է վստահ ըլլալ, որ ռամկավարները պիտի փախչին շուտով նաեւ այն Հայրենակցականներէն, ուրկէ հեռացած են Դաշնակցականները եւ ուր իրենք մինակ են մնացած համայնավարներուն հետ։

Ամերիկայի համայնավարներու հետ գործակցութեան ամէնէն կարկառուն եւ թարմ օրինակը ռամկավարները տուին այն առեն, երբ Շիքակոյի մէջ հայ ազգային եռագոյն դրօշակը անարգման ենթարկուեցաւ եւ մանաւանդ երբ Նիւ Եորքի մէջ տեղի ունեցաւ Ղեւոնդ արք.ի գժբախտ սպանութիւնը։ Այդ առթիւ ռամկավարները չքաշուեցան համայնավարներու հետ «միացեալ ճակատ» կազմել՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ պայքարելու համար,— ճակատ մը, որ մինչեւ այսօր ալ տակաւին կը շարունակուի փաստօրէն.

Ռամկավարները չեն կրնար ուրանալ, որ համայնավարներու հետ միասին ձեռնարկեցին պայքարի տխրահռչակ շարժման Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ։

Ռամկավարները չեն կրնար ուրանալ, որ համայնավարներու հետ միասին քաղաքէ քաղաք ինկան, «բողոքի» գրգռիչ ժողովներ կազմակերպեցին, ամբոխի կիրքեր հրահրեցին եւ դրամ հաւաքեցին՝ ամէն գնով իրենց ատելի անմեղ Դաշնակցականները դատապարտելու համար։

Ռամկավարները չեն կրնար ուրանալ, որ համայնավարներու հետ միասին անխիղճ զրպարտութիւններով փորձեցին վարկաբեկել Դաշնակցութիւնը օտար հանրային կարծիքին, օտար հաստատութիւններուն, դատախազին եւ ատենակալութեան առջեւ։

Ռամկավարները չեն կրնար ուրանալ վերջապէս, որ համայնավարներու հետ միասին մութին մէջ ամէն տեսակ դաւեր նիւթելէ ետքը, փողոցներն ելան՝ Նիւ Եորքի, Շիքակոյի եւ Պոսթընի մէջ Դաշնակցութեան սարքած հրապարակային ժողովներու գումարումը արգիլելու համար, կանգ չառնելով նոյն իսկ արիւնալի կռիւներու առջեւ։

Հետաքրքրական է որ այս բոլոր վատութիւնները համայնավարներու հետ միասին ընելէ ետքը, ռամկավարները այժմ իրենց Պոսթընի օրկանի բերնով կ'ըսեն՝

Ա.— Թէ համայնավարները «երբեք չսորվեցան Հայաստանի վրայ նայիլ իբրեւ Հայուն հայրենիքը»։

Բ.— Թէ համայնավարները «տակաւին յիմարաբար կը յայտարարեն բեմերէն թէ ազգ, hայրենիք, ազգային զգացում եւ գիտակցութիւն կարեւոր չեն, այլ էականը բոլշեւիկեան գաղափարականութիւնն ու անոր փրոփականդն է»։

Գ.— Թէ համայնավարները «մոլեռանդ եւ իրենց քթին ծայրէն շատ հեռուն չտեսնող մարդիկ են»։

Դ.— Թէ համայնավարները «հակազգային ճամարտակութիւններ» կ'ընեն, «պարզ անճարարութիւններ եւ քէլէքէօղութիւններ ի գործ կը դնեն», «աղմուկ կը հանեն ու ամէն պարծենկոտութիւն կ'ընեն»։

Եւ իրենց մինչայժմեան համայնավար գործակիցները այսքան փաղաքշական բառերով որակելէ ետքը, ռամկավարները կը սպառնան նոյն իսկ որ եթէ իրենց բարեկամները իրենց ուզածին պէս չշարժին այսուհետեւ, զիրենք մինակ պիտի ձգեն։ Եւ այն առեն, կ'ըսէ Պոսթընի ռամկավար թերթը, համայնավարները «պիտի տեսնեն թէ քանի՞ հոգի կ'երթայ իրենց ցարատուքները լսելու»։

Սակայն, եթէ ռամկավարները պահ մը բաղդունակ ըլլային քննադատական ուղղով նայելու նաեւ իրենց ըրածին վրայ, պիտի տեսնէին, որ համայնավարներէն շատ աւելի յանցաւոր իրենք են։ Որովհետեւ եթէ իրենք չքաջալերէին համայնավարները, եթէ իրենք չբանային անոնց առջեւ եղած փակ դռները, եթէ իրենք ճամբայ չհարթէին անոնց փրոփականտին եւ գործունէութեան համար՝ համայնավարները երբեք մինչեւ Սթէյթըր օթէյլը հասնելու բախտին չպիտի արժանանային, ոչ ալ ի վիճակի պիտի ըլլային այդ օթէյլներէն արհամարհանքով նայելու իրենց վրայ եւ նոյն իսկ սպառնալու իրենց կուսակցական գոյութեան։

Ըստ երեւոյթին, ռամկավար շարքայինները շատ աւելի լաւ տրամաբանութիւն ունին, քան ռամկավար չէֆեր։ Անոնք կը մտածեն, որ եթէ Հայաստանի սիրոյն համար խորհրդային կառավարութեան փառաբանութիւնը պիտի ընեն եւ անոր ծառայեն, աւելի նպատակայարմար եւ արդիւնաւոր է որ այդ ընեն խորհրդային կառավարութեան գաղափարակից համայնավարներու միջոցով եւ ոչ թէ իրենց բառին ու ըրածին չգիտցող եւ ռամկավար կուսակցութեան հիմնական գաղափարներուն հակառակ շարժող ռամկավար կոյր չէֆերուն ետեւէն քալելով։

Ռամկավար չէֆերը չափազանց զառանցած են, որովհետեւ կը տեսնեն որ իրենց իսկ ձեռքով իրենց կուսակցութեան գերեզմանը փորած են, զայն թաղելու պաշտօնն ալ յանձնած են համայնավարներուն։

(Խմբագրական «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»ի)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«ԵՍ ՀԱՅ ՉԵՄ...»

— o —

Փարիզի արուարձաններուն մէջ գիւղ մը կը ճանչնամ որ ունի մօտաւորապէս քառասուն տուն հայութիւն։

Հայերը բոլորն ալ տունի եւ մանաւանդ պարտքի տէր։

Կ'աշխատէին, կը վճարէին. գէշ աղէկ կ'ապրէին ասկից առաջ։

Հիմակ կէս առ կէս գործազուրկ են ու կը ստանան պետական նպաստ։

Բոլորն ալ ընտանիքի տէր են ու սրտերին լեցուն է վախով մը.

— Եթէ նպաստը դադրեցնեն . .

×

Այդ գործազուրկ հայրենակիցներուն մէջ մէկը կայ — իր անունը ինծի կը վերապահեմ — որ հայր է չորս զաւակներու եւ գործազրկութեան նպաստէն զատ, օգնութիւն կը ստանայ Ֆրանսական կազմակերպութենէ մը, ինչպէս նաեւ ամսական գումար մը իր մէկ բարեկեցիկ ազգականէն։

Եւ սակայն մեր անտարբեր «հայրենակից»ը իր կինն ու չորս զաւակները կը կերակրէ չմեռնելու, կամ աւելի ճիշդը մեռնելու չափ միայն։

Մնացեալ ամբողջ գումարը կը վատնէ գինետուներու մէջ, ուտելով, խմելով, խաղալով, զուարճանալով։

Երանի թէ, գործած չարիքը սահմանափակուէր միայն իր տանը մէջ։

Ան գլուխը փաթթած ալքոլին բաժակը շատ անգամ կը սարքէ, գինետուներու եւ փողոցներու մէջ, թրքական հայհոյութիւններու ցուցահանդէսներ, ըմբշամարտութեան տեսիլներ, գիւղին բնակչութեան առջեւ, ձրիօրէն ...

Լաւագոյն պարագային կ'արձակէ արեւելեան բացագանչութիւններ.

— Եալլահ, եէ՜յ . .

Ինչպէս նաեւ, կ'երգէ, փոճէկաչունչ եղանակներ.

— Ամա՛ն, եալլա՛հ, եալլա՛հ ...

Միշտ շարունակելով ծխել, խմել, խաղալ (այս անգամ պոքեռով) ու փիլիսոփայել.

— Պու տիւնեանըն անասըր սաթմալը .

Մէկ-երկու երիտասարդ հայրենակիցներ, քանի մը անգամ, քաղցրութիւնով կարգի կը հրաւիրեն զինքը

Թուրքերէն կը պատասխանէ.

— Պանա քարըշմայըն .

(Ինծի մի՛ խառնուիք ...)

Շաբաթ մը առաջ, մեր մարդը, քիչ մը իրեն նմաններու հետ, կը նստի խաղի սեղանին շուրջ։ Կը խմեն, կը խաղան, կը ծխեն, կը տաքնան։

Յանկարծ կը պայթի կռիւ մը։ Շիշեր, գաւաթներ հոգի կ'առնեն ու կը թեւածեն, թառելով քիթերու եւ գլուխներու վրայ։

Ճիչ, աղաղակ, հայհոյութիւն, սպառնալիք, ծեծ։

Գինետանը դուրս կը վռնտէ բոլորը։

Տեսարանը կը փոխուի՝ սակայն կը շարունակուի բարեկենդանը։

Հայրենակից մը, որ այդ պահուն պատահմամբ կ'անցնի եղեր, կը միջամտէ, նախ անուշ, յետոյ սաստով։ Վերջը ուժգին սրտմտութիւնով կարգի կը հրաւիրէ ...

— Վայ դո՞ւն ես մեզի խառնուողը...

Կռուողները անմիջապէս կը միանան «հասարակաց թշնամի»ին դէմ։

Ու տուր որ կուտաս ..

Ո՞վ էր, ի՞նչ էր ինքը որ կը համարձակէր կշտամբել, քննադատել, պախարակել եւ ուղղութեան հրաւիրել ..

Չէ՞ որ քաղաքը ծախած մարդիկը ա՛լ ուղիղ ճամբայ չունին քալելու եւ ստիպուած են ըլլալ, իջնել, երթալ ու տատանիլ .

Ընտանիքի հայ հերոսապետը կ'առնէ կը քալէ, խռպոտ ձայնով՝ հայհոյութեան սերմնացան մը ընելով գիւղին փողոցներուն մէջ։

Տուն հասնելով իր բարկութիւնը կը թափէ կնոջը եւ զաւակներուն վրայ։

Դրացիները — Ֆրանսացիներ — դուռները կը բանան այս զայթակղութեան իբրեւ հանդիսատես։

Ու դուռնէ դուռ խօսակցութիւններ.

— Նորէն ան է ... ի՞նչ թափթփուք .. կը խմէ ու գործազրկութեան նպաստը կը մսխէ ..

— Տոյլ մը, մակաբոյծ մը ..

— Աղտոտ մը ...

Եւայլն։

Տուներու մէջ խօսակցութեան նիւթ։ Հայ անունը բերնի ծամոց. անպատիւ մակդիրներով եւ ածականներով

Մեր երիտասարդ հայրենակիցները կ'ընդվզին ու կ'որոշեն խօսիլ աքլորին հետ։

Հետեւեալ օր, երկու երիտասարդներ կ'երթան հերոսին քով ու կ'ըսեն.

— Աղա, կ'աղաչենք քեզի որ ուղղես ինքզինքդ ու ասկէ ետքը խելօք նստիս։ Եթէ այսպէս շարունակես, գէշ պիտի ըլլայ վախճանը։ Թէ դուն պիտի զրկուիս գործազրկութեան նպաստէն եւ թէ քու պատճառովդ այսքան Հայեր պիտի տուժեն։ Դուն ալ անոնք ալ զաւակներու տէր էք։ Կատարեալ թշուառութիւն պիտի ըլլայ։ Խօսք տուր, աղա, որ լաւ պիտի պահես ինքզինքդ։ Առեններ գէշ են։ Եթէ գինին շատ կը սիրես, առ շիշ մը, երկու եւ տանդ մէջ, անոյշ ըլլայ, խմէ։ Աստուծոյ սիրոյն, երէկուան ըրածդ վերջինը թող ըլլայ։ Հայ ենք. մեր մասին բոլորովին գէշ կարծիք պիտի կազմուի ..

Մեր յիսունոց մարդը, թթուած դէմքով, ծուռ նայուածքով մտիկ ընելէ վերջ քարոզը, կը թափէ հետեւեալ կափ-կանոն թոյնը.

— Պէն էրմէնի տէյիլ իմ։

(Ես Հայ չեմ)։

Ու գիտէ՞ք թէ ի՞նչ է եղեր ...

ԿԱ - ԹՈ - ԼԻԿ.

Այո՛, ազգութեամբ՝ ԿԱԹՈԼԻԿ,

Կրօնքով ալ անշուշտ Թուրք։

Դժբախտութիւնը այնտեղ է որ ոստիկանական վերատեսչութիւնը, հակառակ իր բողոքներուն, Հայ է արձանագրեր զինքը իր ինքնութեան թուղթին մէջ։

Այս բոլորը ինծի պատմող երիտասարդներէն մին ըսաւ.

— Սիրտը չորնայ ... լեզուն փակի.

Աւելի լաւ պիտի ըլլայ եթէ սիրտը վառի ու լեզուն ալ այդ կրակին վրայ չորնայ ...

Խնդիրը հոդ չէ սակայն։

Մինչեւ այդ՝ կրնայ պատճառ դառնալ որ մեր հայրենակիցներուն նպաստը չորնայ

Ի՞նչ ընել այս անուղղայներուն ...

Ըսէ՛, ի՞նչ ընել, ո՛վ Հայկ Նահապետ։

ՆՇԱՆ ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

1935Ի ԾՈՎԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

— • —

ՖՐԱՆՍԱ - ԻՏԱԼԻԱ - ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Շատ պարզ է, որ ծովային երեք մեծ պետութեանց դիրքը վճռական նշանակութիւն պիտի ունենայ 1935ի ծովային խորհրդաժողովի ճակատագրին համար։ Եւ սակայն, անհրաժեշտ է նկատի ունենալ, նաեւ, եւրոպական ծովային պետութեանց դիրքերը։

Եւրոպական ծովերու կացութեան մէջ դեր խաղացող մեծագոյն ազդակն է իտալօ-ֆրանսական մրցակցութիւնը։

Ֆրանսա, պատերազմէն վերջ, ձգտեցաւ իր ծովային ուժերը զարգացնել, իսկ Իտալիա կը յաւակնի հասնիլ իր «լատին քրոջ»ը ամէն տեսակ զէնքերու մէջ, ըլլայ Միջերկրականի աւազանին, ըլլայ Պալքաններու թէ Միջին Եւրոպայի մէջ։

Ուաշինկթընի խորհրդաժողովին մէջ Ֆրանսական եւ իտալական տորմիղներուն միջեւ հաստատուած էր հաւասարութիւն մը մարտանաւերու եւ օդանաւակիր նաւերու համար։ Բայց, Լոնտոնի խորհրդաժողովին Ֆրանսա վճռապէս մերժեց ընդունիլ այդ սկզբունքը թեթեւ ծովային ուժերու մասին, եւ, այդ պատճառաւ ինք եւ Իտալիա չմիացան երեք պետութեանց լոնտոնեան համաձայնութեան, որով կը սահմանափակէին իրենց յածանաւերը, ականակիրները եւ սուզանաւերը. Մեծն Բրիտանիա կրկնակի փորձեր ըրաւ երկու երկիրները այդ համաձայնութեան միացնելու համար, բայց չյաջողեցաւ։

Անգլիա յանձն առած էր զիջողութիւն մը, որովհետեւ, Ֆրանսական եւ իտալական տորմիղներու արագ աճումը կը խանգարէ իր գլխաւոր սկզբունքը, ըստ որուն բրիտանական տորմիղը իր ուժով պէտք է հաւասար ըլլայ միացեալ տորմիղներուն այն երկու պետութեանց, որոնք Մեծն Բրիտանիայէն վերջ կուգան եւ կը սպառնան իր եւրոպական ծոծրակին ու Միջերկրականեան նաւահանգիստներուն։ Ֆրանսա, Ուաշինկթընի դաշնագրէն (1922—32) երկու տարի վերջ, սկսաւ շինել եօթը յածանաւեր «Ուաշինկթընեան տիպով», 12 թեթեւ յածանաւեր, 31 թորփիլանաւեր եւ հակառմբաձիգներ, 27 ականակիրներ եւ 79 սուզանաւեր՝ զանազան տեսակէտով։ Միեւնոյն առեն Իտալիա շինեց կամ սկսաւ շինել 7 «Ուաշինկթընեան» յածանաւեր, 12 արագընթաց թեթեւ յածանաւեր, 32 ականակիրներ եւ 54 սուզանաւեր։ Մինչեւ 1932 Ֆրանսա-իտալական ծովային մրցակցութիւնը կը սահմանափակուէր միայն թեթեւ «Տոյչլանտ»ի տիպով

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (18)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱՔՔԸ»

(ԹԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

Պէհաէտտին Շաքիր պէյ Փարիզ կը բնակէր, իսկ Տիրան Քէլէկեան էֆ. Եգիպտոս։ Այսուհանդերձ, Փարիզ հրատարակուող յօդուած մը որո՞ւ կողմէ խմբագրուած ըլլալը Տիրան էֆէնտի աւելի ճշգութեամբ կրնար մատնանշել։ Իր նամակին մէջ կ'ըսէր.

— «Իմ համոզումովս, «Ֆիկարօ»ի մէջ Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիի մասին հրատարակուած յօդուածին հեղինակը (եւ կամ ներշնչողը) Փարիզի դեսպանն է։ Միտհաթ փաշայի զաւակին հեղինակներէն մին հանդիսացող այս անձը, որուն դատէ քաշուիլը բնական անհրաժեշտութիւն մը կը ներկայացնէ սահմանադրութեան շրջանին, քանի մը ամիսներէ ի վեր ազատականներու խմբակին հաճելի ըլլալու, աւելի ճիշդը, ապագային իրեն համար թեւ թիկունք գտնելու յոյսով, կարգ մը քաղաքական սադրանքներու կը դիմէ։ Առիկա իմ ենթադրութիւնս չէ, այլ, դիւանագիտական տեղեկագիրներով հաստատուած, օտար դիւանագիտական շրջանակներուն ծանօթ իրողութիւն մըն է։ Այս կարգի անձերու գործօն մասնակցութիւն բերած անձի մը երեւ տալ, կը նշանակէ՝ ազգային խղճմտանքը մոյկերով տրորել։

Շնորհակալ եմ որ, իմ մասիս կարգ մը բաներ գրած էք Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիին։ Բայց շատ կը խնդրեմ, այսուհետեւ այդպիսի դիմումներ չկատարէք։ Այսուհետեւ, իրեն կատարուելիք ամէն դիմում իր մէջ կը բովանդակէ պզտիկութիւն մը։ Այս աստիճանի աններելութիւն եւ չեմ կրնար ընդունիլ։ Էֆէնտիին հետ յարաբերութեանց վերահաստատում մը՝ իր կողմէ առնուելիք քայլէն միայն կրնայ կախում ունենալ։ Այլ եւս, ոչ թէ քայլ մը, մատ մը իսկ չեմ կրնար յառաջանալ։ Թէեւ իր եւ մեր միջեւ դիրքի մեծ աստիճանաւորում մը կայ, բայց արժանապատուութիւնը ոչ թէ դիրքէն, այլ մարդուն անհատական զգացումներէն կախում ունի։ Եթէ դրամի սիրոյն, աններեսաբար ամէն դուռ զարնէք, հիմա այս վիճակին մէջ չէի գտնուեր»։

Այդ միջոցին Ալպանիոյ մէջ նոր ապստամբութիւն մը ծագած էր, եւ Ալպանացիները, ըստ սովորութեան, կարգ մը պահանջներ ներկայացուցած էին Եըլտըզին։ Տիրան Քէլէկեան էֆէնտի, առիթէն օգտուելով «կեդրոնացման» եւ «ապակեդրոնացման» հարցերը մէջտեղ կը դնէր եւ կ'ըսէր.

— «Ստացած ստոյգ տեղեկութեանց համաձայն, Ալպանացիները, այս ապստամբութեան ընթացքին պայման կը դնեն դպրոցներու ինքնավարութիւն, եւ ալպաներէնի ուսուցման պայման կը ներկայացնեն։ Ասոնք, համաձայն Իթթիհատ եւ Թէրաքքը կուսակցութեան պնդումներուն, մաս պիտի կազմէին իսլամական մեծամասնութեան, եւ կողմնակից կեդրոնացման դրութեան։ Հարցը այդպէս չէ եղեր սակայն։ Ուր որ ժողովուրդը կ'արթննայ, ինքնավարութիւն կը պահանջէ։ Այդ կ'ապացուցանեն նաեւ Եգիպտացիներուն վերջին շարժումները։

Թէ Թունուզ եւ թէ այստեղի Հայերուն մէջ, Իսլամներուն հետ համաձայնութեան գալու անկեղծ համոզումներ կան։ Վերջին մէկ ամսուան ընթացքին, Թիֆլիզի մէջ վեց թերթեր հիմնուած են այս նպատակով, իսկ հոն կազմուած է կուսակցութիւն մը։ Ասոնք բոլորն ալ ընդհ. բարենորոգումները կ'ընդունին։ Բայց ընդհ. բարենորոգումներ բացատրութեան մէջ կը տեսնեն նաեւ՝ մասնաւոր բարենորոգումի իմաստը։ Ահաւասիկ այդ մասնաւոր բարենորոգման (այսինքն ապակեդրոնացման դրութեան) հետեւանքը կամ ամբողջականութիւնը պիտի կազմեն ընդհ. բարենորոգումները»։

Այս կացութեան եւ պայմաններու մէջ վերջացած էր 1906 տարին։ Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշայի դրամը գրեթէ ջուրը քաշած էր։ Իր հովանաւորած անձնաւորութեանց վերջնագիր տուած եւ ըսած էր.

«Վերջին անգամ ըլլալով յատկացում մը եւս պիտի ընեմ։ Փափկութեամբ իմացուցէք որ յառաջիկայի համար ակնկալութիւններ պէտք չէ ունենան։ Առաջուան վիճակը եթէ ունենայի, բոլոր հայրենակիցներուս կ'օժանդակէի եւ թոյլ չէի տար որ անոնք կարօտութեան մատնուին։ Բայց կացութիւնը մէջտեղն է։ Ամէն մարդ պէտք է իր գլխուն ճարը նայի»։

Այս պայմաններուն տակ, Տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյին ուրիշ բան չէր մնար ընել, եթէ ոչ Փարիզէն մեկնիլ ու միանալ Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշային։ Բայց Պէհաէտտին Շաքիր պէյ Իթթիհատ եւ Թէրաքքը կուսակցութեան հետ կ'աշխատէր, եւ կարելիութիւն չունէր այդ տեսակ բան մը ընելու։ Որեւէ փաշային հետ կապերը պիտի խզէր, եւ Փարիզի մէջ՝ Ապտիւլ Համիտի դէմ բացուած պայքարը պիտի շարունակէր։ Տիրան Քէլէկեան էֆէնտի ալ սկսած էր լրագիրներուն յօդուած գրել։ Իր յայտարարութեանց համաձայն, Եւրոպայի լրագրական աշխարհին մէջ իր դիրքը հետզհետէ կ'ամրանար։

«Անոնք որ ինծի հանդէպ Տիրան եւ յախտակական աստուկի հոգեբանութեամբ վարուեցան, մինչեւ մէկ ամիս կը տեսնեն եւ կը համոզուին թէ ո՛վ եմ ես», կ'ըսէր։

Այլ եւս Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիէն ալ որ եւ է յոյս մնացած չըլլալով, մինչ այդ անոր հանդէպ ցոյց տուած փափկանկատութիւնն ալ մէկդի դնելով կ'աւելցնէր.

— «Այս մարդուն հանդէպ երեւակայութիւնով տարուիլ կը նշանակէ «կամաւոր ստրկութեան յանձնառու ըլլալ»։ Իր նախահայրերուն նման, այս անձնաւորութիւնն ալ, մարդոց հանդէպ կը սնուցանէ «ստրուկներու վրայ մակաբոյծ» մտայնութիւնը։ Ասոնք մարդերը կը խաբեն «յանձնառութիւն» խոստումով, բայց իրենց աչքին այս բառը գոյութիւն չունի։ Միայն «շնորհ», «գութ» եւ «ներում» կայ։ Մենք այս մտայնութեան դէմ կռիւ յայտարարելով ճամբայ ելանք։ Հետեւաբար այս մարդուն կեղծաւորութիւններուն դէմ եթէ մենք «ազգին իրաւունքները իր նման ճանչնայ», «ազգը պիտի փրկէ» ցնդաբանութիւններով խաղանք, թէ վատ եւ թէ սնանկ կը կոչեն մեզ։ «Յանձնառութեանց» մասին այս տեսակ գաղափար սնուցանող մարդ մը կատարեալ Սուլթան Ապտիւլ Համիտ միայն կրնայ ըլլալ։ Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիի նման մարդու մը «շնորհ»ն ալ փառքն ալ իրեն թող մնայ։ Առանք կուգայ, երբ մենք այս մարդուն դէմ ալ պատերազմ կը յայտարարենք այնպէս, ինչպէս այսօր կը կռուինք Ապտիւլ Համիտի դէմ»։

(Շար.)

«Տոյչլանտ» մեծ նաւը, Ֆրանսա շինեց «Տիւնքէրք»ը: Սկիզբը Իտալիա չանսապարեց պատասխանելու, թէեւ Լոնտոնի համաձայնագրով իրաւունք ունէր 70.000 թոն տարողութեամբ մարտանաւեր շինելու: Բայց, 1934ին, երբ Ֆրանսայի ծովային նախարար Փիէթրի խորհրդարանին վաւերացնել տուաւ «Տիւնքէրք»ի տիպով երկրորդ նաւու մը շինութեան օրինագիծը, Մուսոլինի պատասխանեց հաղորդելով թէ Իտալիա կը շինէ ոչ թէ մէկ այլ երկու մարտանաւեր՝ 35.000ական թոն տարողութեամբ:

Իտալական կառավարութեան որոշումը տպաւորութիւն գործեց, մանաւանդ որ Մուսոլինի առով կ'ուզէր իրականացնել Ֆրանսայի հաւասար տարմից ունենալու իտալական ցանկութիւնը: Անգլիա եւս տհաճութեամբ ընդունեց Իտալիոյ այդ ձեռնարկին լուրը, որովհետեւ ատիկա կը խանգարէր իր ծովային 15 պատերազմական միութիւններու գերակայութիւնը միւս եւրոպական պետութեանց ծովային ուժերուն վրայ. իսկ սկզբունքով այդ ձեռնարկը դէմ է անգլիական այն առաջարկին որով կ'ուզուէր նուազեցնել մեծ մարտանաւերու չափը:

Անգլիա կը կարծէր թէ միւս պետութեանց հետ միացեալ ճակատ մը պիտի կազմէ յառաջիկայ ծովային խորհրդաժողովին ընդդէմ Միացեալ Նահանգներուն, այս խնդրին մէջ գոնէ. Բայց, Իտալիոյ առած քայլը ջուրը ձգեց Անգլիոյ այդ հաշիւը: Այսուհանդերձ Լոնտոնը յոյսեր ունի: Անգլիական մամուլի կարծիքով, Իտալիա իր այդ ձեռնարկը ըրաւ դարպասելու համար որ խորհրդաժողովին ներկայանայ պահեստի «բոզոտով» մը, որպէսզի ուրիշ խնդիրներու, մանաւանդ թեթեւ նաւերու տեսակէտէն Ֆրանսայի հետ հաւասար ըլլալու խնդրին մէջ զիջումներ ձեռք ձգէր:

Կան պետութիւններ որոնք մասնակցած չեն Լոնտոնի եւ Ուաշինկթընի խորհրդաժողովներուն: Բայց կրնայ ըլլալ որ այս կամ այն պատճառաւ հրաւիրուին անոնք ալ: Ասոնցմէ Գերմանիան է որ արժանի է ուշադրութեան: Առայժմ Գերմանիա ձեռնպահ իր զինուորական ծովային շինութեանց մէջ կը մնայ Վերսայլի դաշնագրի սահմաններէն ներս: Ատոր նպատակը այն է որ Անգլիոյ որ եւ է անհամաձայնութեան կասկած չներշնչելու, ինչպէս նաեւ առիթ չտրուի վերջինին Գերմանիոյ դէմ փոխադարձ ձեռնարկներ ընելու: Այս պարագան Հիթլէր չէր մոռցած իր յիշատակագրին մէջ զոր 1932ին ներկայացուց Ֆոն Փափէնի, երբ ինք դեռ իշխանութեան եկած չէր: Եւ սակայն, նոյն իսկ Վերսայլի դաշնագրին շրջանին մէջ, Գերմանիոյ արհեստագիտութիւնը օտար տորմիղներուն առջեւ կը դնէ «Տոյչլանտ»ի նման նաւեր:

Ապագային որքան շատ ուժեղանայ Գերմանիոյ սպառազինումը, այնքան պարտադիր պիտի դառնայ Գերմանիոյ գաղութներու կամ այլ խնդիրներու լուծումը, ու այնքան աւելի անհրաժեշտ պիտի ըլլայ Գերմանիոյ նախկին ծովային ուժին վերանորոգումը: Հաւաստի տեղեկութեանց համաձայն զորս անգլիական ծովային - զինուորական մամուլը կուտայ, Գերմանիոյ մէջ արդէն իսկ պատրաստ են ամէն դասու նաւերու շինութեանց մասին: Գերմանիա ունենալով նաւաշինական լաւ ճարտարարուեստ մը, այդ պատրաստութիւնները եւ ծրագիրները կրնան արագօրէն իրականութեան վերածուիլ: Շատ հաւանական է որ Գերմանիա, «հաւասարութեան» իր ցանկութիւնները բերելով ծովային յառաջիկայ խորհրդաժողովին, նոր դժուարութեան մը առջեւ դնէ այս վերջինը: Որովհետեւ, Գերմանիոյ այդ յաւակնութիւնները պիտի ազդեն Ֆրանսայի բանակցիք գիծքին վրայ, պիտի բարդացնեն Ֆրանսա-իտալական ծովային մրցակցութիւնը, եւ, ի վերջոյ, պիտի ազդէ եւ Մեծն Բրիտանիոյ քաղաքականութեան,— այլ խօսքով՝ «ովկեանեան» պետութեանց յարաբերութեան վրայ, ինչոր առանցատոր ալ այնքանալու չեն ու լեցուն են հակադրութիւններով:

X

Յաջորդական յօդուածներով մենք տեսանք թէ յառաջիկայ ծովային խորհրդաժողովը ինչ թաքուն կամ բացայայտ նպատակներու բախման վայր մը պիտի ըլլայ:

Ծովային ուժերու հարցը այնքան մեծ նշանակութիւն ունի որ Վերսայլի, Նէօյիի եւ Թրիանոնի խորհրդաժողովներէն վերջ ամենակարեւորը կարելի է նկատել յառաջիկայ ծովային խորհրդաժողովը.

Ռոստոմի երեկոյթը

o

ՎԷՆԷՏԻԿ.— Շատ լաւ կազմակերպուած եւ հաճելի երեկոյթ մը, որ սակայն չունեցաւ պէտք եղած բազմութիւնը:

Ռոստոմը առաջին անգամ էր որ կը ներկայանար Վէնէտիկի եւ շրջականերու (Մոնթրէօյ, Փատովա) 200–250 տուն հայութեան առջեւ, անգամ մը փորձելու համար անոնց ազգային գիտակցութիւնը: Անկեղծ ըլլալու համար, պէտք է ըսել, որ իրաւունք ունէին յոռետես ըլլալու, որովհետեւ հազիւ 10–15 հոգի կային այդ շրջանէն: Նորէն Պէլվիլի համակիր եւ հաւատարիմ բազմութիւնն էր որ լեցուցած էր սրահը, լսելու համար Դաշնակցութեան խօսքը:

Օրուան նախագահը՝ ընկ. Կ. Բագոսեան կարճ եւ գեղեցիկ ճառով մը բացաւ երեկոյթը: Համառօտակի տուաւ Ռոստոմ խումբի պատմութիւնը, որուն տասնամեակը կը լրանայ 1935–ին. Բացատրեց թէ որքան ալ տուներ չինենք եւ հաստատուինք այս փառաւոր երկիրներուն մէջ, դարձեալ հայրենիքի սէրը պէտք է վառ մնայ մեր մէջ, որպէսզի ֆիզիքական ջարդէն վերջ, ճերմակ ջարդին զոհ չերթանք:

Յետոյ խօսքը առաւ ընկ. Ս. Վրացեան, որ կուռ ճառով մը խօսեցաւ Դաշնակցութեան գործի եւ տեսակէտներու մասին: Մէկ առ մէկ առնելով անոր հասցէին նետուած մեղադրանքները, ցոյց տուաւ, թէ որքան անհիմն են անոնք, եւ որքան ննեղ: Մեր հակառակորդներուն նպատակն է գաղութները խառնակել, որպէսզի հայրենասիրական բազմութիւնները հեռանան Դաշնակցութենէն, որուն խօսքերը եւ գործերը իրենց սրտին կը խօսին:

Ընկերոջ ճառէն վերջ սկսաւ ներկայացումը, «Ուշ լինի, նուշ լինի»: Անմիջապէս ըսեմ որ շատ յաջող էր խաղարկութիւնը, մանաւանդ եթէ նկատի առնենք երգախառն օփէրէթի մը դժուարութիւնը եւ գերակատարներու սիրողներ ըլլալու պարագան: Բարենիշ մը Ռոստոմին, որ միշտ լաւը ընելու կ'աշխատի: Շնորհաւորելի էին կայն խաղացողներն ալ: Տիկ. Ա. Պալոնայեան (Շողի), Օր. Ս. Սարգսեան (Նազիկ), Տէր եւ Տիկին Մ. Պետրոսեան (Արշակ եւ Մարթա), Պ. Կ. Դանթարճեան (Սաքօ), ընկերներ Ամասեան եւ Խլխաեան (Օհան եւ Նահապետ):

Կէս գիշերէն վերջ սկսան եւրոպական պարերը: Մէջ ընդ մէջ արտասանեցին պարոն մը որուն անունը չեմ գիտեր եւ փոքրիկն Հայրապետեան: Որդեգրին ընկեր եւ Օր. Բաղոսեան:

Մինչ կը դառնային երիտասարդ զոյգերը, անդին՝ ուրիշներ հայկական երգերու եւ շուրջպարերու մէջ գիշերը կը լուսցնէին ընտանեկան ջերմիկ մթնոլորտի մը մէջ:

Համակիր մը

ԱՇՆԱՆ ՏԵՐԵՒՆԵՐՈՒ ՊԷՍ...

— • —

Թէհրանի «Ալիք»ը հետեւեալ տողերը կը գրէ ողբացեալ ընկեր Արտաշէս Տէր Կարապետեանի մասին, որուն մահը հաղորդած էինք վերջերս.—

Ատրպատականի Հայոց առաջնորդ-փոխանորդ Տէր Կարապետ Ա. Աւագ քահանայ Մանուկեանի զաւակն էր հանգուցեալը, որ Թաւրիզի Հայոց Հայկազեան Թամարեան ծխական դպրոցի մէջ իր տարրական ուսումը ստանալէ յետոյ, միջնակարգ ուսումն ալ ստացաւ Ատրպատականի Հայոց Թեմական Կեդրոնական դպրոցին մէջ, որուն լրիւ շրջանն աւարտելէ յետոյ, անցաւ Նոր Ջուղա իբր երաժշտութեան ուսուցիչ տեղւոյն ազգային դպրոցին: Քանի մը տարի Նոր Ջուղա մնալէ յետոյ, 1931ի ամառը վերադարձաւ Թաւրիզ եւ մտաւ առեւտրական ասպարէզի մէջ:

Հանգուցեալը բնաւորութեամբ շատ համակրելի, համեստ երիտասարդ մըն էր եւ այնքան բարի ու մատչելի, որ իր շուրջ ստեղծած էր ընկերական ջերմ մթնոլորտ:

Առաջնորդը յիշելով հանգուցեալի բարեմասնութիւնները, աւելցուց որ Առաջնորդարանը Արտաշէսի յիշատակին թեմական դպրոցին մէջ պիտի պահէ աղքատիկ սան մը, մինչեւ որ աւարտէ միջնակարգ ուսման շրջանը: Տիկին Պէաթրիս եւ Պ. Գիրակ Սարաճեան ամուսինները ընկ. Արտաշէսի յիշատակին հարիւր րիալի գումար մը նուիրեցին ազգ. դպրոցներուն: Սարաճեանները հարիւր րիալ եւս ժամանակին նուիրած էին ազգային դպրոցներուն՝ հանգուցեալ Օր. Իշխանուհի Արզումանեանի յիշատակին:

ԹՈՒՐՔԵՒ-ՊՈՒԼԿԱՐ ԲԱՆԱՎԷՃԸ

— o —

Ժամհուրիէթ կը հրատարակէ Սոֆիայի թղթակցին հետեւեալ գրութիւնը —

Պուլկար թերթերը միայն հիմա բռնկան պատասխանել այն հրատարակութեանց զորս ըրաւ թուրք մամուլը՝ պուլկար եւ հելլէն սահմանային միջադէպի մասին: Կարգ մը թերթեր պապախիյա կը կոչեն Թուրքերը, ըսելով թէ Պուլկարները չեն կրնար ազդուիլ այս տեսակ պարապ աղմուկներէ եւ թէ անցած է անոնց նորոյթը: Ուրիշ թերթեր կը չեշտեն թէ Փոմաքները Պուլկար են եւ հետեւաբար Թուրքերը իրաւունք չունին զանոնք պաշտպանելու: Փոմաքները,— կ'ըսեն— շատ լաւ կ'ապրին Պուլկարներու հետ, բայց թուրք գործակալները կը խանգարեն անոնց հանգիստը, եւ զանոնք կը մղեն Թրակիոյ ու Անատոլուի ջերմոտ հողերուն վրայ:

Կը կարծեմ թէ այս հրատարակութիւնները պէտք՝ չարունակուին առանց կարւին Երկարօրէն պատասխանել՝ պիտի նշանակէր արծարծել այդ խնդիրը: Հետեւաբար միայն կարճ պատասխան մը տանք մեր Պուլկար բարեկամներուն: Մենք դուռ Թուրք կը նկատենք Փոմաքները, որովհետեւ անոնք ալ իրենք զիրենք Թուրք կը զգան: Ազգայնութեան խնդրին մէջ կարեւորը լեզուն չէ, այլ զգացումը: Այսպէս է որ մենք Թուրք չենք նկատեր Պուլկարիոյ մաս մը ողորմելի Թուրքերը, որոնք թէեւ թրքերէն կը խօսին բայց իրենք զիրենք Թուրք չեն զգար:

Երկրորդ, ամէն անգամ որ դէպք մը ծագի Պուլկարիոյ մէջ, մեր պուլկար բարեկամները թուրք գործակալներուն կը վերագրեն: Բայց մինչեւ հիմա չպատահեցաւ որ թուրք գործակալի մը ականջէն բռնեն եւ մէջտեղ հանեն:

Հարեւանն՛ե՛ր, քանի տարի է կը լսենք այս պատմութիւնները: Անոնք այլ եւս նորոյթէ ինկան, եւ այլ եւս ականջ դնող չկայ այդ տեսակ պարապ խօսքերու. Անդամթիւրութեամբ խնդիր չի լուծուիր, այլ ընդհակառակն կը ձգձգուի: Թուրք գործակալները չեն այլ պուլկար պաշտօնեաներն են որ իրենց ընթացքով կը փախցնեն Փոմաքները: Կը թուի թէ պուլկար նոր դահլիճը հասկցած է այս ճշմարտութիւնը, քանի որ սկսած է աւելի կարեւորութիւն տալ Փոմաքներուն եւ ամէնէն լաւ պաշտօնեաները ղրկել անոնց: Եթէ կացութիւնը բարեփոխուի այսպէս, Փոմաքները քայլ մը անգամ չեն առներ, եւ Թուրք գործակալներու ու քալւոյժներու պնդումն ալ ինքնին կը դադրի:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Տիկնանց միութիւն

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութիւնը կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել.—

Ա.— Յառաջիկայ 30 դեկտ. 1934, կիրակի օր, Փարիզի Եկեղեցւոյ խորհրդարանին մէջ Միութեան երկու մասնաճիւղերուն կողմէ (Օրր. Օգն. Մ.Ճիւղ եւ Պետ. Հայ Կարմիր Խաչի Մ.Ճիւղ) պիտի սարքուի տօնածառ մը որբ եւ հիւանդ մանուկներու համար:

Բ.— Յառաջիկայ 1935 յունուար 15ին, կանխաւ զեկուցուածին համաձայն, Պետ. Հ. Կ. Խաչի 1 Ֆրանքնոց ընկալագիր - նուիրատուներու պարգեւաւոր վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ: Շահող թիւերու ցուցակը պիտի հրատարակուի:

Գ.— Յառաջիկայ 1935 մարտին փետրուար ամիսէն պիտի վերսկսին բժշկական - առողջապահական դասախօսութիւններու շարքը, անցեալ տարուան պէս:

(ԿՑԻՒ)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԱՄՈՒԼ

«Գործակցութիւն...»

(ՀԻՒԱՆԴ ԱՇԽԱՐՀԻ ՀԻՒԱՆԴԱԳԻՆ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ)

o

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ երկու Միջազգայիններու գործակցութեան առթիւ (13 դեկտ.).

— «Մենք կը հաւատանք զոյգ Միջազգայինների միացումին (մեր աշխարհը վարժ է ամէն տեսակնայի). սակայն այդ միացումը տեղի կ'ունենայ, նոյնէն աւելի խոր ու անդարմանելի պառակտումի մը ծնունդ տալու համար: Որովհետեւ կը միանան մարմինները, կրկնենք անգամ մըն ալ առանց հոգիները ոյնացնելու եւ միաձուլելու:

Ապացոյց — Քրեմլի որդեգրած ընթացքը գործակցութեան հարցին մէջ: Մոսկուան տրամադիր չէ ներսը, իր տան մէջ, ուր ինք տէր է եւ իշխանաւոր, ոչինչ փոխելու: Դեմոկրատիայի «պաշտպան» է միայն դուրսը, բայց ոչ նաեւ ներսը, պուրժուական ազատութեանց «սիրահար» է միայն եւ. Միութենէն դուրս, բայց ոչ Միութեան սահմաններում մէջ. տրամադիր է «հաշտարար» քաղաքականութեան հետեւելու ոչ նաեւ իր, այլ բացառաբար ուրիշների հաշուին: Եւ այն ալ ծայրայեղութեան հասնող չափերով: Օրինակ - համայնավարները տրամադիր են Ֆրանսայի մէջ զոյգ կուսակցութիւնները ձուլելու ծրագրի մը շուրջ, որ իր չափաւորութեամբը ընդհանուր շփոթանքի մատնած է բոլշեւիկ կուսակցութեան ազգային խորհուրդը...

Քրեմլի այս կարգի զգենկութիւնները քաղաքական խաղերու մէջ արտառոց ոչինչ ունին անոնց համար, որոնք չեն մոռցած տակաւին, թէ նոյն Մոսկուան ի՛նչ մեծ հանդուրժողականութեամբ գիտէր ու գիտէ բարեկամանալ ու գործակցիլ մերթ Արեւելքի խաներում, աղայարներում եւ փաշաներում, ամէնէն խաւարամիտ կղերականներում, վկայեալ հակայեղափոխականներում եւ միապետականներում:

Այսպէս ապրեցաւ ու այսպէս գործեց մարդկային պատմութեան մեծագոյն պատեհապաշտներէն մէկը, էն. Լենին, եւ ճիշդ այս բարոյականին ժառանգութիւն ձգեց իր հետեւորդներուն.

«Կոմինտերնի մահացու նշանակութիւնը բացառուած է, — կը գրէր կոմինտերնի երէկի վարիչը, Թրոցքի, — իր ռեկորդներուն մէջ, այսինքն իր կազմին, անոր ընտրութեան, դաստիարակութեան, բարքերուն եւ կերպերուն մէջ»:

Բառեր չեն ասոնք, այլ մերկ իրողութիւններ:

Քրեմլը այս բարքերով կա՛մ կը յաղթանակէ եւ կամ այս բարքերուն հետ կը կործանի:

Ամէն դաւ իր զոհն ունի: Նաեւ Քրեմլի այս ոճով խաղը իր զոհը պիտի ունենայ, տարաբախտաբար արեւմտեան աշխարհի մարտնչող բանակին մէջ, որ իր կեանքի նախադրական շրջաններէն մէկը կ'ապրի: «Գործակցութեան» առաջին քայլը իսկ աղետալի հետեւանքներ ունեցաւ Ընկերվար միջազգայնականի համար, որ չունի ո՛չ Կոմինտերնի միասնականութիւնը (աշխարհի մէկ վեցերորդին հաւասար երկրամաս մը, 158 ժողովուրդներով, ենթակայ մէկ կեդրոնի եւ մէկ իշխանութեան) եւ ոչ ալ անոր վճռական կամքը: Դժուար չէ նախատեսել, որ «գործակցութիւնը» որքան աւելի ծաւալի ու խորանայ, ընկերվար շարժումը այնքան աւելի պիտի աղճատուի եւ պառակտումը այնքան աւելի ծանր կերպարանք առնէ:

Ռուսական սոցիալ դեմոկրատիայի անուանի առաջնորդը, Իւ. Մարտով, նոյն գործակցութեան առիթով կը գրէր. («Ընկ. Բանբեր», 1922, թ. 11).

— «Համաշխարհային բանուորական շարժման համար միացեալ ճակատի անհրաժեշտութիւնը կեանքի եւ մահուան հարց է: Այդ միացումը պէտք չէ որ ըլլայ սակայն նաեւ ռուս բանւորութեան բանտապահներուն եւ վրացի ժողովուրդի դահիճներուն հետ»: (Հայաստանի մասին խօսք չկայ...):

1922էն ասդին կամուրջներուն տակէն շա՜տ ջուրեր հոսած են...

Ջահերն այսօր կը փառաբանեն դահիճները, անոնց շնորհը հայցելով...

Մեր հիւանդ աշխարհին մէջ հիւանդագին արտայայտութիւններ կ'առնեն մինչեւ իսկ բարեկամութիւններն ու գործակցութիւնները:

Ասոնց մէջ ամէնէն թարախոտը պիտի ըլլայ այն, ինչ-որ կը կնքուի զոյգ Միջազգայնականներու միջեւ»:

ՈՉ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆ, ՈՉ ԱԼ ԹԱՂԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Պոլսոյ «Աքշամ» լրագիրը կը գրէ.— Իրաւական դատարանը որոշած էր թէ Ս. Յակոբի (Բանկալթիի) գերեզմանատունը չի պատկանիր հայ համայնքին, եւ ջնջած էր կանխարգել միջոցի կարգադրութիւնը: Բայց այս անգամ Տոքթ. Յովսէփ Ճէլալեան դատարան դիմած է յանուն Ս. Երրորդութեան եկեղեցիի թաղականութեան եւ պահանջած է կանխարգել միջոց հաստատել.

Դատարանը այս տեսակ բանի մը պէտք չէ տեսած գերեզմանատան հողին համար, բայց կառավարի, կազինոյի եւ նման շէնքերու համար կանխարգել միջոց հաստատած է: Քաղաքապետութիւնը դիմում կատարած է, գերեզմանատան հողին համար «թարմ սառնալու նպատակով»:

Քաղաքապետութիւնը կուսակալութեան հարցուցած է թէ Բերայի թաղականութիւնը օրինական հանգամանք ունի՞: Եկած պատասխանը կ'ըսէ թէ այդ անունով թաղականութիւն մը չէ արձանագրուած:

Քաղաքապետութիւնը դատարանին առջեւ պիտի ըսէ թէ Լօզանի դաշնագիրը եւ հիմնական օրէնքը ոեւէ համայնական եւ տարբերութեան (ճէմաաթ մի՞լլէթ) կազմակերպութիւն չեն ճանչնար, եւ հետեւաբար ոեւէ անձ կամ կազմակերպութիւն չի կրնար հայ համայնքը ներկայացնել:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (53)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

Թարգմ. Ա. ՀԱՅԷԼԵԱՆ

Գրեց՝ ՌՕԼԸՆՏ ՏԸՆԻԷԼ

— Ուրիշ բան չկա՞յ:

— Ո՛հ, այո, դեռ շատ բաներ կան ... բայց արժէք չունին:

— Մոռցած է իր վերջին ... գո՞րծն ալ կատարել:

Դարձեալ նաւապետը գլխով հաստատական պատասխան տուաւ:

— Բայց չըսի՞ր որ ըրածը յիմարութիւն է:

— ՍԹէֆըն, դեռ ուրիշ շատ բաներ ըսի, լսել անգամ չուզեց:

— Ուրեմն պարտականութեանդ մէջ յաջողեցա՞ր:

— Ոչ. երթալէ առաջ այդպէս ըլլալիքը արդէն գիտէի:

Վայրկեան մը երկուքն ալ լռեցին: Երիտասարդը ձեռքէն սիկարէթը վար նետեց: Յայտնի էր որ մտածումներու մէջ էր խորասուզուած:

— Անօգուտ է ՍԹէֆըն, բան մը չենք կրնար ընել, ըսաւ նաւապետը վերջապէս.

Յամբարար երիտասարդը ոտքի ելլելով աչքերուն մէջ շատ վճռական նայուածքով մը նաւապետին մօտեցաւ:

— Դուն քու մասին կը խօսիս, նաւապետ, ես չփորձեցի տակաւին, թերեւս ես յաջողիմ:

— ՍԹէֆըն քեզ չպիտի ուզէ տեսնել:

— Կարծեմ պիտի ուզէ ... Ո՞ւր կրնամ գտնել զինքը:

— Ահա այդ է որ չեմ կրնար ըսել:

— Ի՞նչ:

— Ինծմէ խոստում առաւ որ չը·· Սուրբ ուխտ եմ խոստացած յարգել:

— Ըսել կ'ուզես Նէլըրն որ կը մերժե՞ս Սպիտակ Արծիւին հասցէն ինծի տալ:

— Այո, երիտասարդ:

—Ուրեմն ես ալ ոստիկանութեան կ'երթամ:

— Պէտք չէ որ երթաս, ՍԹէֆըն, պէտք չէ ոստիկանատուն երթալ, ոչ, չէ, ըսաւ նաւապետը գլուխը շարժելով:

— Ինչո՞ւ չերթամ:

— Որովհետեւ պէտք չէ որ Հայամ ընտանիքը կախաղանի հետ գործ ունենայ.

— Ինչո՞ւ ինծի այդ պատճառաբանութիւնը կուտաս: Ես վերջերս այդ մասին բաւականին չե՞մ տառապած:

ՍԹէֆըն Հայամ ճակատը ափերուն մէջ առաւ:

— ՍԹէֆըն, լաւ է որ կապուցնես հաւաքենք եւ Կլօրիա վերադառնանք:

— Անխոհեմ ըլլալ, Նէլըրն, դուն սիրտ չունիս, Զարայի մասին չե՞ս մտածեր, գոչեց երիտասարդը:

— Բողոք մասին շատ մը խորհուրդներ ունիմ, ՍԹէֆըն ... ինչպէս եւ ան: Ատոր համար այդ վերջինն ալ երթալէ յետոյ, Սպիտակ Արծիւն ալ միասին պիտի երթայ: Նաւապետ ձեռքը երիտասարդի ուսին տանելով չարունակեց — Տղա՛ս, բողոք մասին մտածելու համար է որ քեզի կ'ըսեմ որ ձգես որպէսզի Սպիտակ Արծիւը իր գործը լրացնէ եւ իր ճամբով երթայ, քանի որ տակաւին Զարան բանէ մը տեղեկութիւն չունի: Եթէ հիմակ փորձես որ Սպիտակ Արծիւը իր ձեռքին դրած գործը չկատարէ՝ ամբողջ աշխարհ այդ պատմութիւնը պիտի իմանայ: Զարան ի՞նչ պիտի ըսէ այն ատեն:

— Չեմ գիտեր, Տէր Աստուած, չեմ գիտեր: Միայն այդ չէ՞, անոր համար չէ՞ որ մինչեւ հիմակ զգուշացած եմ:

Նաւապետը համակրական շարժում մը ըրաւ:

— Վերջ ի վերջոյ պէտք չէ մոռնաս որ անոնք մեռնելու արժանի մարդիկ էին.

— Կրնայ ըլլալ Նէլըրն, բայց ա՞յդ կերպով մեռնելու էին:

— Ուրիշ կերպ չկար, ՍԹէֆըն Օրէնքը անոնց չէր կրնար դպչիլ:

— Իրապէս չկարենալ դպչելուն վստահ չեմ: Նէլըրն իմ կարծիքով Սպիտակ Արծիւը խենթ է:

— Միայն մէկ կէտի մէջ, ՍԹէֆըն,— հինգ մարդ սպանած ըլլալուն համար: Միւս բոլոր խնդիրներուն մէջ կատարելապէս գիտակցութիւնը տեղն է:

— Նէլըրն, իր հասցէն տուր ինծի:

Ոչ:

— Աստուծոյ սիրոյն ըլլայ, մէկ անգամ միայն փորձեմ:

— Չեմ կրնար, պատուոյ խօսք եմ տուած:

— Նէլըրն կը զգա՞ս որ դուն ինքդ ալ մարդասպանին չափ մարդասպան մըն ես

— Կ'ընդունիմ թէ ժամանակին մեռած պիտի ըլլայի եթէ Սպիտակ Արծիւը եղած չըլլար: Կեանքս անոր կը պարտիմ, ՍԹէֆըն ... եւ հիմակ անոր պարտքս կը վճարեմ:

— Ուրեմն վերջնապէս կը մերժես որ զինքը տեսնեմ:

— Վերջնապէս կը մերժեմ քեզ իր հասցէն տալ:

- Միեւնոյնն է. հասցէն չունեցած ի՜նչպէս կրնամ զինքը տեսնել: Լաւ, քանի որ ոստիկանութեան չեմ կրնար երթալ, եւ Սպիտակ Արծիւն ալ չեմ կրնար տեսնել՝ ուրեմն ոչինչ կ'արգիլէ զիս երթալ հինգերորդ մարդուն քով, զանի այդպէսով ուրիշ ոճիր մը կրնամ կանխել:

— Բան մը չես կրնար կանխել, ՍԹէֆըն, քեզ տեսնէ իսկ, որուն մասին կը տարակուսիմ, այդ ազդարարութեանդ վրայ պիտի խնդայ: Կարծեմ կը մոռնաս թէ Ֆրէնք Պիըլին չորս անգամ ազդարարուած է արդէն:

Յուսահատ ճիչով մը ՍԹէֆըն Հայամ ետ գնաց եւ կրկին մահճակալին ծայրը նստաւ:

— Աստուած օգնէ ինծի, չեմ գիտեր ինչ ընեմ, մրմնջեց:

— Անմիջապէս հետս Կլօրիա վերադարձիր, պատասխանեց նաւապետը.

- Զիս հինգ վայրկեան առանձին ձգէ Նէլըրն ... խորհիլ կ'ուզեմ:

— Հարկաւ տղաս, տասը վայրկեան միջոց: Վար գրասենեակը երթամ եւ ըսեմ որ մենք պիտի մեկնինք:

Առանձին մնալով ՍԹէֆըն Հայամ բնաւ չշարժեցաւ, աչքերը գետինը յառած նստած մնաց: Լոնտոն այցելութեան վրայ մեծ յոյսեր դրած էր, եւ հիմակ այդ յոյսերը օդը կը ցնդէին:

— Անհաւասիկ հեռագիր մը ձեր անունին, ճիշդ հիմակ բերին:

ՍԹէֆըն աչքերը վեր բարձրացուց, հիւանդապահուհին իր մօտը կեցած էր:

— Հեռագի՞ր մը:

— Այո Պ. Հայամ: Սպասաւորներէն մէկը հիմակ վեր բերաւ:

Մեքենաբար հեռագիրը այլքան ձեռքէն առնելով բացաւ, առանց մինչեւ իսկ մտածելու թէ ուրկէց կրնար եկած ըլլալ. կարդացած միջոցին սիրտը սկսաւ ուժգին բաբախել:

Հեռագիրին պարունակութիւնը հետեւեալն էր —

(Շար.)

տեսուրին Ալպանիոյ մէջ։ Գերմանիոյ եւ Հռոմի ալպանական դեսպանատուն — ները անմիջապէս հերքեցին այս լուրերը, յունական չարամտութեան վերագրելով զանոնք, բայց բուն մայրաքաղաքէն հերքում չէ հասած ոչ Լոնտոն, ոչ ալ Փարիզ։

»»» · · «««

ՀԱՑԻՆ ԳԻՆԸ զեղչելու համար խորհրդակցութիւնները կը շարունակուին ժեռնէաս իշխանութեան եւ փռապաններուն միջեւ։ Ձեղչը կը նախատեսուի մինչեւ 20—30 սանթիմ իւրաքանչիւր քիլոյին։

ԱՀՌԵԼԻ ԹԱԹԱՌ մը մեծ վնասներ պատճառեց Քանտիայի մէջ (Կրետէ)։ Կ'ըսուի թէ հինգ հոգի մեռած եւ հարիւրի չափ տուներ կործանած են։

ՀՐԴԵՀ ԾԱԳԵՑԱՒ ՍԱՄՍՈՆԻ մէջ, դեկտեմբեր 26ին, մոխիրի վերածելով 15 տուներ։ Բուռն հով մը կը փչէր, եւ կրակը կը սպառնար կործանել ամբողջ թաղեր, բայց կարելի եղաւ առաջքը առնել։

ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏ Պ. Փօլ Պօնքուռ Մարսէյլ գնաց, Ալէքսանդր Թագաւորին սպանութեան թղթածրարը ուսումնասիրելու համար, իբրեւ փաստաբանը Մարիա Թագուհիին։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ ՀՈՂ գնելու համար տասը հազար անգլ. ոսկի նուիրեց անծանօթ մը, Հրէական Ազգային հիմնադրամին։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

«ԱՐՄԻԻ» ենթակոմիտէութեան դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 17, rue Ampère։ Քաջան։

Գաւառ

ՓՐԻՎԱՑԻ եւ արուարձաններու «Ցառաջ» խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Շաբաթ կէսօրէ վերջ, Շալամանի մէջ։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆԻ Վարուժան խումբին ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին սովորական տեղը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին Ընթերցարանի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Շավիլի մասնաճիւղի անդամ-անդամուհիներն կը հրաւիրուին առաջին ընդհ. ժողովին, որ տեղի կ'ունենայ 29 Դեկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Մատուռ-Մանկապարտէզի սրահին մէջ, 4 rue Trois Champtier.

Օրակարգ՝ ...

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 29 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 29 Décembre 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2689

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՅԱՌԱ՞Ջ Կ'ԵՐԹԱՆՔ ԹԷ ԵՏ

Փոխանակ տարեկան տեսութիւն մը բանաձեւելու, փորձենք արձանագրել քանի մը բնորոշ երեւոյթներ, որոնք չէչտուեցան անցնող տարուան ընթացքին՝ լաւ կամ գէշ:

Այդ երեւոյթներուն առաջինն է՝ խոնարհ խաւերուն լաւին աշխատանքը, «բարձր դասու» ամուլ յաւակնութեանց եւ հակամարտ բանդխտութեան դիմաց:

Այսպէս, Ֆրանսայի մէջ, 1934ի ընթացքին ալ տեւեցին այն ձեռնարկները որոնց գլուխն անցեր էին համեստ, աշխատաւոր եւ արհեստաւոր տարրեր.

Շատ կը խօսուի, օրինակ, Մարսէյլի դպրոցներու մասին, որոնց վիճակագրական պատկերը պարբերաբար երեւցած է այս թերթին մէջ: Իրականութիւն է որ քանի մը հազար դպրոցականներ հայեցի կրթութիւն կը ստանան արուարձաններու եւ շրջակայ գիւղերու մէջ:

Արդ, որո՞ւ կը պարտինք այդ սփոփանքը:

Պատասխանը կրնաք ինքնաբերաբար գտնել, երբ յիշէք թէ «պրոլետար» Գուլվառ Օտտօն, Սէն Լուն, Սէն Ժէռօմը, Սէնթ Անթուանը, Պոմօն Սէն Ժիւլիէնը եւ միւսները նախակրթարան կը պահեն մինչեւ այսօր, իսկ բուն Մարսէյլ քաղաքը տակաւին կը յօրանջէ …

1930ին էր որ փակուեցան Մարսէյլի կեդրոնի երկու մանկապարտէզները:

Անկէ ի վեր «երեւելիները» ջուր կը ծեծեն. մինչդեռ միւսները մեծ մասով սեփական շէնքեր ալ ունեցան, ինքնագործունէութեամբ, հանգանակութեամբ եւ ֆիզիքական աշխատանքով:

Այս երեւոյթը կարելի է ընդհանրացնել, Ֆրանսայի միւս քաղաքներուն համար, սկսելով Փարիզէն:

Բացի Բարեգործականի նպաստով պահուած քանի մը դասընթացքներէ, ինչ որ ունինք իբրեւ ծաղկոց, կը պարտինք այս կամ այն ժողովրդական Միութեան,— Ֆր. Կ. Խաչ (Փարիզի եւ գաւառի մէջ), Հայրենակցական Միութիւններ՝ (Լիոն եւ այլուր), կամ տեղական կազմակերպութիւններ (Ցառաջդիմասիրաց՝ Պանթէօ - Քաշանի մէջ, Արարատ՝ Առնուվիլի մէջ եւն.):

Կը նշանակէ թէ նոր սերունդի փրկութեան պայքարին մէջ ալ, բուն ծանրութիւնը կ'իյնայ ժողովրդական տարրերուն վրայ:

Այս իրականութիւնը կազդուրիչ է նաեւ անոր համար որ, բուն ժողովուրդի զաւակները կը գործեն առանց ազդուելու օրուան ժխորէն եւ թունաւոր մթնոլորտէն: Կը գործեն հաստատ գիտակցութեամբ եւ հաւատքով:

Այդ նոյն երեւոյթը՝ գաղութներու ազգային կեանքի կազմակերպութեան մէջ:

Ուր որ, այսպէս կամ այնպէս, կորիզ մը ունինք նիւթին կազմակերպութեան, կը տեւէ ու կը գործէ ապաւինելով աշխատաւոր բազմութեանց աջակցութեան:

Իբրեւ կենդանի օրինակ՝ յիշենք նորէն Մարսէյլը: Աւելի քան երկու տարի կազմալոյծ վիճակի մը մատնուելէ յետոյ, շրջանը ունեցաւ ազգ. վարչութիւն մը, շնորհիւ ափ մը սրտցաւ քաղաքացիներու:

Ուրիշներ կը ծաղրեն այդ իշխանութիւնը, բերնէ բերան փոխանցելով թէ քսան հազարի մէջ միայն չորս հարիւր հոգի մասնակցած են ընտրութեանց:

Ցիշեցնէ՞նք այդ փոքրոգի մարդոց, թէ լման երկու տարի ասպարէզը բաց էր բոլորին առջեւ: Բաց մնաց, նաեւ, երբ հրապարակաւ կոչեր ուղղուեցան, կլոր սեղանի մը շուրջը բոլորուելու եւ կորիզ մը ստեղծելու համար:

Արդ, ո՞վ է մեղաւորը, եթէ բթամիտ կամ նենգամիտ մարդիկ – հոսանքնե՞ր – խոյս կուտան սնոտի պատրուակներով, իսկ լուրջ տարրեր անհանդուրժելի գտնելով տիրող անտիրութիւնը, պատասխանատուութիւններ կը ստանձնեն, եթէ ոչ ցանկալին, գէթ կարելին կատարելու համար:

Ուրիշ երեւոյթ մը — դիմադրական կորովի զարգացումն է:

Քանի կ'երկարին պանդխտութեան տարիները, այնքան կ'աճի մտահոգութիւնը՝ գաղութներու կացութեան մասին:

Այդ մտահոգութիւնը աւելի սուր հանգամանք ստացած է այսօր, երբ հետեւանք տնտեսական յարաճուն տագնապին, որ կուրծեց հազարաւոր բազմութեանց թեւերը:

Դժբախտաբար, սեւն ու ճերմակը իրար խառնուած են, այս ճակատին վրայ:

Եթէ կ'աճի դիմադրական կորովը, նոյն համեմատութեամբ չի զարգանար ինքնապաշտպանութեան գիտակցութիւնը:

Բազմութիւնները մեքենաբար կը դիմանան, կը դիմադրեն բազմազան դժուարութեանց, կը պահեն իրենց բարոյական կորովը, սակայն կ'անճրկին, երբ հարցը կուգայ բուն ինքնապաշտպանութիւնը կազմակերպելու ձեւերուն:

Անշուշտ գլխաւոր պատճառը այն է որ, ինքնապաշտպանութեան գիտակցութիւնը ամէնէն առաջ կորսնցուցած են ղեկավար կոչուած տարրերը:

Այդ խայտառակ դասուն հակադաշնակցական մասը առտուէ իրիկուն Ս. Հայաստան կամ Հայ. Եկեղեցի հոլովելով, կը կարծէ կատարած ըլլալ իր պարտքը, եւ կը մոռնայ թէ աւելի քան կէս միլիոն «զաւակունք» աշխատանքի եւ գուրգուրանքի կը կարօտին, ցնոր անօրինութիւն:

Այս տեսակէտէն, կրնանք ըսել թէ 1934ին աւելի մթագնեցաւ հորիզոնը: Տասը քայլ ետ գացինք, փոխանակ երկու քայլ առաջ խաղալու, յանուն արմատախիլ բազմութեանց ինքնապաշտպանութեան:

Եւ տարին կը վերջանայ նոյնքան մռայլ հեռանկարով մը:

Շ.

ՅԱՌԱՋի բացառիկ թիւը 1935 Յունուար 1ին

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1ԻՆ, « ՅԱՌԱՋ »Ը 16ԷՋ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ԲԱՑԱՌԻԿ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՎԵՑ ԷՋ:

ԳՐՈՒԱԾՔՆԵՐ ՈՒՆԻՆ.— Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ, ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ, ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ, ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ, ՀՐԱՆԴ ՍԱՄՈՒԷԼ, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ, Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ, ՀՐԱՆԴ ԱԼԵԱՆԱՔ, ՀՐԱՆԴ ԲԱԼՈՒԵԱՆ, ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ, Ս. ԹԱԹՈՒԼ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐ: ՆԿԱՐ ՄԸ՝ ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆԷ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ կատարուած բանակցութիւնները բարեյաջող ընթացք ստացած ըլլալով, արտաքին նախարար Պ. Լավալ Հռոմ կը սպասուի յառաջիկայ շաբթու: Նախարարը իր Ծնունդի արձակուրդը կարճ կապելով, սկսած է ուսումնասիրել իտալական թղթածրարը: Յունուար 10ին Ժընեւ պիտի երթայ, մասնակցելու համար Ա. Դ. խորհուրդին, յունուար 13ին պիտի կատարուի Սարի հանրաքուէն, ուրեմն ցանկալի կը համարուի որ, մինչ այս մինչ այն, վերջնական ելք մը յանգած ըլլան Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ բանակցութիւնները, պայծառացնելով մթնոլորտը: Հռոմի Ֆրանսական դեսպանին կատարած բանակցութիւնները բաւական հարթած են ճամբան, առկախ հարցերու լուծման մասին: Կը հաւատան թէ համաձայնութիւն գոյացած է Թունուզի հարցին եւ Լիբիոյ սահմանագլուխի մասին: Ինչ կը վերաբերի կեդր. Եւրոպայի կապուած խնդիրներուն, Իտալիա համաձայն է որ Չեխոսլովաքիա եւ Եուկոսլավիա մասնակցին ուխտի մը՝ երաշխաւորելու համար Աւստրիոյ անկախութիւնը: Այս ուխտը պիտի կնքուի Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ, Անգլիոյ հաւանութեամբ, բաց մնալով Հունգարիոյ եւ Գերմանիոյ առջեւ:

Հռոմի մէջ լաւատես են բանակցութեանց ելքի մասին: Տասնօրեակ մ'իվեր ի վեր կը շարունակուին այդ բանակցութիւնները, որոնց յաջողութիւնը մեծապէս պիտի նպաստէ խաղաղութեան պահպանման:

Սիթրօէնի պաշտօնեաներուն ժողովը

»»» · · «««

Սիթրօէնի պաշտօնեաները, 1500 հոգի, առջի օր ժողով գումարեցին Սալ Վակրամի մէջ, քննելու համար հաստատութեան դատական հաշուեյարդարի խնդիրը: Այս առթիւ բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ, որ միջոցներ կ'առաջարկէ, հաստատութիւնը կանգուն պահելու համար:

Սիթրօէն ընկերութիւնը ցեկոյցով մը կը ծանուցանէ թէ իր երկու մասնաճիւղերը, «Սոսիէթէ տէզ՝ Աւթօմօպիլ Սիթրօէն» եւ «Սոսիէթէ տէ Թաքսի» բոլորովին անջատ հաստատութիւններ են, եւ որ եւ է կապ չունին կեդրոնական հաստատութեան դատական հաշուեյարդարին հետ:

Տակաւին յայտնի չէ թէ յունուար 3ին ամբողջովին պիտի բացուի՞ն Սիթրօէնի գործարանները, բոլոր բանուորներով:

Այս վերջիններն ալ ժողովներ գումարեցին, իրենց իրաւունքները պաշտպանելու համար:

Պախթիարիները ջախջախուեցան

Թէհրանի մէջ հրատարակուեցան Պախթիարի ցեղապետներուն դատավարութեան մանրամասնութիւնները: Ութ ցեղապետներ մահուան դատապարտուած են եւ վճիռը անմիջապէս գործադրուած է: Միւս ամբաստանեալներէն չորսը ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած են, 14ը՝ տաժանակիր կամ պարզ բանտարկութեան, իսկ ութը արձակուած: « Թայմզ »ի Թէհրանի թղթակիցը կ'ըսէ թէ մահուան դատապարտուած ցեղապետները մեծ մասով երկրորդական խաներ էին, որոնք վարած են ապստամբական կռիւները: Այժմ ջախջախուած է Պախթիարի ցեղին ուժը: Այս ցեղապետներուն ձերբակալութիւնը եւ դատապարտութիւնը երկար ատենէ ի վեր ծրագրուած էր կառավարութեան կողմէ, որ կ'ուզէ միահեծան իշխանութիւն հաստատել. Այդ ցեղապետներուն ժառանգորդները այլեւս չեն կրնար անտեսել կեդրոնական իշխանութեան:

Ազգայնականները կ'ընդդիմանան…

Կարգ մը ազգայնական կազմակերպութիւններ, որոնց մէջ կը գտնուին « Աքսիօն Ֆրանսէզ »ը, « Հայրենասէր երիտասարդները » եւ « Ֆրանսական Համերաշխութիւնը », շրջաբերական – նամակ մը ղրկելով բոլոր երեսփոխաններուն, կ'ազդարարեն թէ վճռած են մինչեւ վերջը դիմադրել որ եւ է փորձի որ կը ձգտի լուծել իրենց կազմակերպութիւնները:

Ինչպէս կը յիշուի, կառավարութիւնը օրինագիծ մը պատրաստած է հրապարակային ցոյցերու եւ զանազան կազմակերպութեանց սպառազինութեան մասին, ի հարկին զանոնք լուծելու իրաւասութեամբ:

Ձախակողմեան տարրերը կը շարունակեն մատնանշել ֆաշական վտանգը, այս կարգի կազմակերպութեանց լուծումը պահանջելով:

Ազգայնական շարժումը Ուկրայնայի մէջ

Իբրեւ հետեւանք Լէնինկրատի վերջին ահաբեկման, խորհրդային իշխանութիւնը կարգ մը կանխարգել միջոցներ ձեռք առած է Ուկրայնայի կրթական հաստատութեանց մէջ, խափանելու համար « զինովիեւականութիւնը, թրոցքիականութիւնը եւ փտած ազատականութիւնը »: Ազգայնական եւ անջատական խմորումներ երեւան հանուած են նոյնիսկ պետական համալսարանին մէջ, ինչ որ մտահոգութեան կը մատնէ կեդրոնական իշխանութիւնը: Արդէն իսկ պաշտօնանկ եղած են բազմաթիւ փրոֆէսօրներ եւ ուրիշ բարձր պաշտօնեաներ: Ասոնց մէջ կը գտնուին Պ. Կէխման, վարիչը կրթական – քարոզչական ամենակարեւոր հաստատութեան մը եւ Տնիէփրոփէթրովսքի համալսարանի կոմիտէին քարտուղարը, Լէվիթան: Ուկրայնայի ազգայնականները կը հետեւին կրթական նախկին գործավար Սքրիփնիքի, որ անձնասպան եղաւ անցեալ տարի:

Միեւնոյն կանխարգել միջոցները ձեռք առնուած են Խրիմի եւ Ռոսթովի կրթական հաստատութեանց մէջ: Այդ շրջանի համալսարանները պատասխանատու կը համարուին երիտասարդներու հակաթալինեան եւ ոչ – ուղղափառ տրամադրութեանց, որոնք նպաստաւոր մթնոլորտ մը ստեղծած են « անհատական ահաբեկչութեան » համար, ընդդէմ կառավարութեան եւ կուսակցութեան անդամներուն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՍԻՐԻԼՈՒ» ՄՐՑՈՒՄ

»»» «««

Ն. Գալէ կը գրէ Վիէնէն.—

«Այս տարի մեր գաղութին մէջ երկու անգամ տօնուեցաւ, Խ. Հայաստանի (29 Նոյեմբեր) տարեդարձը:

Առաջին անգամ դեկտեմբեր 12ին, նախաձեռնութեամբ ձախ Հնչակեաններու: Իսկ երկրորդ անգամ՝ դեկտեմբեր 23ին, Հօկի կողմէ:

Մեր հազար հոգինոց գաղութէն, ներկայ էին առաջին հանդէսին՝ 40 — 50 հոգի, իսկ վերջինին՝ աւելի պակաս:

Հօկը իր մասնակցութիւնը զլացած էր Հնչակեաններու հանդէսին, եւ փոխադարձաբար, ինչպէս կ'երեւայ իրենց թուղթիկներէն, եւ հանդիսականներէն:

Կը մաղթեմ որ ռամկավարներն ալ երրորդ հանդէս մը սարքեն, իրենց խնամիներէն ետ չմնալու համար»:

×

Մեր թղթակիցը ուշ մնացած է մաղթանքի համար:

Ամերիկայի մէջ ալ, ռամկավարները առանձին, կարմիրները առանձին տօնեցին Նոյեմբեր 29ի տարեդարձը (իրականին մէջ՝ դեկտեմբեր 2):

Լիոնի մէջ ալ՝ Հնչակ – Հօկ առանձին; Աւելի ճիշդ՝ Հօկի երկու թեւերը զատ - զատ:

Չէ՞ք ուրախանար տեսնելով հայրենասիրական եւ քաղաքական գիտակցութեան այս յարաճուն զարգացումը, Ատլանտեանի երկու ափերուն վրայ:

Մինչեւ հիմա, վէճ ունէինք Ապրիլ Տասներէկի, Մայիս 28ի եւ Մշակոյթի Օրուան առթիւ:

Ազգասէրները քանի մը տարի մէկուն մասնակցեցան, յետոյ առանձին տօնել ուզեցին, յետոյ բոլորովին մոռացութեան տուին եւ ուրացան ամէն բան, անփառունա՜կ դասալքութեամբ:

Պատճա՞ռը,— եռագոյն, «Մեր հայրենիք», Դաշնակցութիւն…

Իսկ այս անգամ, ի՞նչ է պատճառը, որ Նոյեմբեր 29ի մասին ալ չեն կրնար համաձայնիլ:

— Հայաստանը շատ սիրելու մրցում:

Հոգ չէ թէ իրենց պատիւն անգամ վրայ տան, այդ մրցումին մէջ:

ՎԱՀԷ

Հայ ընտանիք մը թունաւորուած

° ° °

Մարսէյլէն կը հեռագրեն.— Հայ ընտանիք մը, Տէր եւ Տիկին Թոպալեան եւ իրենց զաւակը, որոնք Սէն Լուի կը բնակին, թունաւորուեցան փտած պանիր կերած ըլլալով: Տիկինը մեռաւ, իսկ հայրը եւ տղան ծանր վիճակի մէջ են:

Հիթլէր պիտի արգիլէ՞ իր գիրքը

»»» · · «««

Պերլինէն կը հաղորդեն թէ Հիթլէր իր գրքին՝ « Իմ պայքարս » մէկ նոր տպագրութիւնը պիտի հրատարակէ, զուրկ ձգելով այն մասերը որ վիրաւորական են Ֆրանսայի համար: «Իմ պայքարս» գրուած է այն շրջանին երբ Հիթլէր բանտը կը գտնուէր եւ իր բովանդակ ճիգը կեդրոնացուցած էր ազգային – ընկերվարական կուսակցութեան վրայ: Այժմ Գերմանիոյ վարչապետն ըլլալով, հարկադրուած է իրերը դատել պետական շահերու տեսակէտով: Ցետոյ, իր եւ իր ներկայացուցիչներուն վերջին յայտարարութիւնները բոլորովին կը հակասեն գրքին մէջ յայտնուած տեսակէտներուն: Կ'ըսուի թէ անհրաժեշտ սրբագրութիւններէն յետոյ, Հիթլէր պիտի արտօնէ որ Ֆրանսերէնի թարգմանուի գիրքը:

Ցորենի հրապարակը եւ հացին գինը

Տեղական թերթերը կը հաւաստեն թէ հացին նոր գինը պիտի ծանուցուի յունուար 1ին, իբրեւ կազանդչէք: Համաձայն դեկտեմբեր 24ին քուէարկուած օրէնքին, կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առած է, գնելու համար ցորենի աւելորդ քանակութիւնը: Այսպէս, յառաջիկայ յունուարին պիտի գնէ մէկ միլիոն կենդինար ցորեն, իբրեւ առաջին բաժին: Միեւնոյն ատեն, կարգադրութիւններ պիտի ըլլան զարձեալ մէկ միլիոն կենդինար ցորեն արտածելու համար: Այս գործողութիւնները պիտի կատարուին թէ ամբարուած ցորեններէն եւ թէ ազատ հրապարակէն, որպէսզի բոլոր հողագործներն ալ օգտուին:

Աշխարհի տնտեսական կացութիւնը

Ազգերու Դաշնակցութեան «Ամսական վիճակագրութեանց տեղեկատու »ն իր վերջին թիւով կը յայտնէ թէ 1934ի սկիզբէն ի վեր ճարտարարուեստական գործունէութիւնը յամրաբար բայց յարատեւօրէն պակսած է Ֆրանսայի եւ Պելժիոյ մէջ. իսկ ընդհակառակն զգալի անընդհատ աւելցած է Տանըմարքայի, Իտալիոյ, Նորվեկիոյ, Շուէտի եւ Չիլիի մէջ: Ուրիշ երկիրներու մէջ, տարուան սկիզբը արձանագրուած զգալի յաւելումը ընդհատուած է յունիս - յուլիսէն ի վեր.

ՉԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ՝ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

17 ՏԱՐԵԿԱՆ ՉԻՆՈՒՈՐՑՈՒ ՄԸ չարաչար յօշոտուած գտնուեցաւ Մարսէյլ-Փարիզ գծին վրայ, Մոնթէլիմարի մօտ, շոգեկառքի արտաքնոցին մէջ: Զաւգործը զայն մերկացուցած եւ կենսական գործարանները կտրատած էր ածելիով կամ դանակով: Քիչ յետոյ բռնուեցաւ ոճրագործը, 22 տարեկան զինուոր մը, որ նախ յայտարարեց թէ գիշերը շատ գինի խմած ըլլալով, չի յիշեր բան - թողանը, բայց յետոյ խոստովանեցաւ ամէն բան: Երեք զինուորներ կը վերադառնային եղեր. ինք ալ անոնց միացեր է, յետոյ 17 տարեկան տղան՝ Փօլ Մազուրէքը արտաքնոց տարեր է, եւ այնտեղ վէճ մը ծագելով … Ոճրագործը, Ալֆրէտ Լամպօ, զոհին հագուստները հանած եւ նետած եւ միայն շապիկով ձգած էր:

250 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱԾ ԵՆ ՑՈՒՐՏԷՆ, Մ. Նահանգներուն մէջ: Հեռագիրը կ'ըսէ թէ բացառիկ ցուրտ կը տիրէ ցորեն արտադրող նահանգներուն մէջ, ուր առատ ձիւն տեղացած է: Մոնկոմէրիի մէջ շոգեկառքի մը կաթսան պայթելով, 16 հոգի մեռան եւ 25 հոգի վիրաւորուեցան:

ԱԼՊԱՆԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏՈՒՆԸ կը հերքէ ապստամբութեան լուրերը, յայտարարելով թէ կատարեալ անդորրութիւն կը տիրէ ամբողջ երկրին մէջ.

ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ 350.000էն 500.000 ֆրանքի բարձրացուց գեղարուեստական գործերու գնման յատկացուած վարկը: Միւս կողմէ, այսուհետեւ 10ի փոխարէն քսան վաստակաւոր արուեստագէտներ հանգստեան թոշակ պիտի ստանան:

ՄՈՍԿՈՒԱՑԻ ՇՐՋԱՆԻ ընտրութիւնները վերջացան: Կուսակցական համագումարին համար ընտրուեցան 1475 այր եւ 561 կին պատգամաւորներ, որոնց 1336ը բանուորներ են, 306ը ճարտարագէտներ, 114ը ծառաներ:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

...ՄԵՆԷՄԷՆԸ ԴԵՌ ԿԱՆԳՈՒՆ Է

Վերջերս երեք ուշագրաւ դէպքեր արձանագրեցին Թուրք Թերթերը:

Առաջինը «չարչաֆ»ի պատմութիւն մըն էր. Կարեւոր քաղաքի մը ժողովը կ՚որոշէ «չարչաֆ»ի գործածութիւնը միանգամ ընդմիշտ արգիլել:

«Չարչա՞ֆ» — Թուրքիոյ մէջ:

Ընթերցողը իրաւունք ունի զարմանալու:

Չէ՞ որ տարիներ առաջ ջնջուեցաւ ու նետուեցաւ ան: Ի՞նչ պատմութիւն է այս:

Իրականին մէջ, սակայն, ոչինչ կայ զարմանալու: Պէտք է զարմանան անոնք որ, Թրքական կեանքին կը հետեւին օրէնքներու եւ հրամանագրերու ընթերցումով: Որ երեւոյթները կը շփոթեն իրականութեան հետ: Կամ հեռացած եւ տարուած այն արմատական հակադրութենէն, որ կայ երէկուան Թուրք կնոջ կենցաղին եւ այսօրուան արուած հրահանգին միջեւ, կը մոռնան թէ Թուրքիան՝ Պոլիսը կամ Էնկիւրին չէ, ոչ ալ՝ երեսփոխանին կինը կամ ... «երեսփոխանուհի»ն՝ Թուրք կինը: Կայ երկիրը, զանգուածը: Իսկ Թուրքիան կը շարունակէ, հարիւրին ութսուն համեմատութեամբ, նոյն Թմբած Անատոլուն մնալ:

Ու մենք որ դուրսն ենք ու Թուրքիոյ մասին կը կարդանք միայն կամ զայն կը դատենք հրամանագրերէն, կը տպաւորուինք ուժգնօրէն ու այդ տպաւորութենէն չենք կրնար ազատիլ, տեսնելու համար իրականը:

Իրողութիւնը, սակայն, ինչպէս տեսանք, բոլորովին ուրիշ է: Էնկիւրին որքան կ՚ուզէ Թող ... «չարչըֆ»ը: Թուրքիոյ կեդրոնին հազիւ 20 առ հարիւրը «չարչաֆ»էն զերծ է: Առէք որ եւ է Թուրք Թերթ, ու կը տեսնէք թէ խմբագրականներու մէջ ո՛րքան շատ են «չարչաֆ»ները: Օրինակ՝ Քէմալի այցելութիւններուն, գործարանի մը բացման, խնայողութեան շաբաթի թէ յաղթանակի տօնակատարութեան, ու նոյն իսկ Թուրք կնոջ արդիականացման կամ իրաւունքներ ստանալու առթիւ կազմակերպուած հաւաքոյթներու նկարներու մէջ, որքան շատ են մեր ճանչցած Այշէներն ու Ֆաթմաները:

Ըսել չեմ ուզեր, անշուշտ, թէ բարեփոխումները հետք չեն ձգեր: Բայց. ինչ որ կը կատարուի Թուրքիոյ մէջ մասնաւորապէս կենցաղի տեսակէտէն՝ դեռ խնդրական է: Կրնայ երեւութապէս նախընտրելի ըլլալ, հաճելի, շլացուցիչ նոյն իսկ: Գարահանդէս է էյ, երեսփոխանուհի ու ճառ: Ասոնք արտաքինն են, սակայն: Հարկ է տեսնել ներքինը,— ընտանեկան նոր բարքերու քայքայումը: Թուրք գրականութեան յատուկ յօդուածաշարքին մէջ, նոր գրողներէն մէկուն վէպը յիշած եմ,— «Սու սինէքլէրի»: Ոչ մէկ Թուրք քննադատ չեղաւ ըսելու որ Ս-ուարի իր այդ վէպով տուած է Թուրք աղջիկներու սանձարձակ կեանք մը որ իրական չէ (մէկը հոմանուհի է դարձած, միւսը՝ դռնապանի կին, Թափչնեքէ յետոյ ...):

Թողունք, սակայն, այս պարագան ու անցնինք երկրորդ դէպքին:

Անցեալ սեպտեմբերի վերջաւորութեա՞ն թէ հոկտեմբերի սկիզբը, Թուրքիոյ վարչապետական դիւանը Թերթերուն տուաւ պաշտօնական ընկոյզ մը, հրապարակաւ յայտարարելով թէ «վարչապետութիւնը այսուհետեւ երբեք նկատի պիտի չառնէ այն դիմումները որոնք գրուած կ՚ըլլան արաբական տառերով»:

Ընթերցողը իրաւունք ունի, անշուշտ, նոյն հարցումը տալու եւ հոս.

— Ի՞նչ, արաբական տա՞ռ ... Թուրքիո՞յ մէջ...

Ի հարկէ՛: Ու կը վկայէ՛ այդ տառերը ժողովուրդին մեծ մասը կը գործածէ զայն Անձնական նամակներու հարիւրին 70—80ը կը գրուին այդ տառերով: Իսկ շատ մը պաշտօնատուներու մէջ, նախ այդ տառերով կը գրեն ու յետոյ կը վերածեն լատինականի:

Ապացոյց, — նոյն ինքն վարչապետին յայտարարութիւնը:

Օրէնքը շատ կտրուկ էր: Ու լոյս տեսաւ տարիներ առաջ: Եւ սակայն, երեւան կուգայ որ տարիներէ ի վեր նոյն իսկ վարչապետութիւնը կը ստանայ դրութիւններ արաբական տառերով: Նկատի կ՚առնէ զանոնք, ընթացք կուտայ կամ կը մերժէ: Ինչո՞ւ: Չէ՞ որ ինք էր արգիլած զայն: Այո, բայց կան բաներ որոնք հրամաններու չեն ենթարկուիր: Այդպէս ալ՝ «չարչաֆ»ըն ու տառը:

Չգիտենք թէ վարչապետութիւնը որքա՞ն հաւատարիմ պիտի ըլլայ իր այս երկրորդ որոշման: Ամէն պարագայի մէջ, իր յայտարարութեան «այսուհետեւ»ը բաւական խօսուն խոստովանութիւն մըն է մինչեւ այժմ եղածի մասին:

Երրորդ դէպքը շատ Թարմ է: Լուրը կուգայ Անթաքիայէն: Մզկիթին մէջ, կը գրեն «Ճումհուրիէթ»ի՝ Ատանայէն, հօճա մը, որ ... քիւրտ է եղեր, կեավուր նկատեր է գլխարկ դնողները: Ու «մզկիթը, կ՚ըսէ լրատուն, վերածուեցաւ պատերազմական դաշտի մը. մոլեռանդ յետադիմականները յարձակեցան երիտասարդներու վրայ եւ հինգ հոգի վիրաւորեցին»:

Առաջինը չէ այս դէպքը: Ոչ ալ, ապահովաբար, վերջինը պիտի ըլլայ: Օր մը Պրուսա, օր մը Մէնէմէն, ուրիշ օր մը՝ Անթաքիան — Թուրքիայէն ներս թէ դուրս — Թրքութիւնը իր խորքին մէջ նոյն մոլեռանդ խայամն է, նոյն սոֆթայական եւ փաթթոցաւոր ամբոխը: Ու կը բաւէ որ մէկը յանդգնի քրքրել անոր ներքին խոռոչը: Թող Թոյլատրեն նոյնը ընել Թուրքիոյ բոլոր քաղաքներուն մէջ, ու վստահ եղէք որ քանի չորս ժամուան մէջ ամբողջ Թուրքիան «պատերազմի դաշտի մը կը վերածուի», փաթթոցն ու կանանչ դրօշը կրկին հրապարակ կուգան, ամբոխը կը վերսկսի ոռնալ, մոլլաները նորէն կ՚անցնին բազմութեան գլուխը ու քանի՛ քանի՛ գլխարկաւոր գլուխներ կ՚իյնան:

Կարելի է անվարան ըսել թէ՝ Մէնէմէնը դեռ կանգուն է: Դեռ տիրական է այն մտայնութիւնը որ յանկարծ պոռթկաց, քանի մը տարի առաջ, այդ պզտիկ գիւղաքաղաքին մէջ ու ամբոխը կոխկռտելով բռնեց սպաննեց Քուպիլայը (սպայ մը):

Մէնէմէնը դեռ կանգուն է՝ իր չարչաֆով, իր տառերով ու հօճաներով:

Ընկճուած ու հալածուած թէեւ, ան կը շարունակէ իշխել, իր կարգին, Թուրք հոգիին: Որովհետեւ, այդ երկուքը դարեր շարունակ, Թրծուած են իրարմով, զօդուած իրարու, միախառնուած են:

Քէմալը կրնայ պարանցիկ երեկոյթներու բերել Թուրք կինը, ճառախօս դարձնել զայն, նշանակել նոյն իսկ երեսփոխան կամ դնել «ճակատի ... առաջին գծի» հերոսուհի, կրնայ ընպարել ու, գլխարկը գլխուն եւ հոլաթեւ, չքնղօրէն դարձնել՝ իր կամ ուրիշ այրերու գրկին մէջ: Բուն Թրքուհիները, սակայն, ոչ իր անպաշտօն հարէմին անպաշտօն հարճերն են, ոչ ալ Ըսմէթին թէ կախ-պոկունք Բիւշտիին պայանները: Արփաչայէն մինչեւ Մերսին կամ Զոնկուլտաք՝ դեռ տգէտ, անընտել, Թանձրամիտ ու մոլեռանդ միլիոնաւոր կիներ կան որոնք իրենց կօշիկին քիթն ու աչքերէն մէկը միայն ցոյց կուտան փողոցներու մէջ:

Քէմալը կրնայ, դարձեալ, տարիներու յամառ ճիգով մը, տառերը աւելի ընդհանրացնել: Բայց, նոյն իսկ 1934ի իր յայտարարութիւնը, զոր յիշեցի վերը, իր մէջ չունի արգելքի կամ պատիժի խօսքը, այլ միայն նկատի չառնելու սպառնալիք մը Առիկա խոստովանութիւն մըն է թէ՝ վարչապետութիւնը ինք եւս համոզուած է որ չի կրնար արգիլել: Եւ առիկա՝ վարչապետութիւնն է: Մայրաքաղա՞քը: Գաւա՞ռը: Փոքր պաշտօնատունե՞րը: Անհատականնե՞րը:

Տառի խնդիրը վարժութեա՞ն խնդիր է միայն: Չեմ կարծեր: Շաղա՛խ է: Ոգի՛: Կրօնք, ըմբռնում, մտայնութիւն: Դարերէն, մզկիթներէն, փաթթոցներէն, ծնկաչոք ու յարաշարժ աղօթքներէն, «փէթվա»ներէն ու «պիսմիլլահ»ներու դարձդարձիկ-վերտառութիւններէն եկող ու այլ եւս էութիւն դարձած հոգեվիճակ մը՝ որմէ դժուար է բաժնել Թուրքը.

Այդ է պատճառը, որ գրեթէ մէկ երկու տարին անգամ մը կը պոռթկայ նոյն ամբոխը: Պրուսայի դէպքը խոշոր համեմատութիւններ պիտի առնէր, եթէ զօրագունդերը շարժման մէջ չդրուէին: Կը յիշուի թէ արձագանգ տուին նոյն իսկ ուրիշ քաղաքներ: Ու ոչ մէկ տարակոյս, որ Անթաքիոյ մզկիթին «տխուր դէպքը» երկրէն ներս պիտի ցնցէ միլիոնաւոր հոգիներ, որոնք «քասքէթ»ով կամ «պոմպէ»ով թէեւ, դեռ Ենէն Ճամիի կամ «Մարտ 31»ի ամբոխը կը մնան:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԱՐԺԱՆԱՒՈՐ ՌՒՍՈՒՑԻՉԸ

ՓԱՐԻԶ— Սուլթաններու ոսկին մէջ, Պոլիս, առանձին պարտէզի մը անկիւնը ծաղկած յասմիկի նման կ՚ապրէր ու կը շնչէր հայ ոստան մը գիրի ու գրականութեան, շունչին տակ հայ դասականներուն եւ ֆրանսական մշակոյթին:

Նախասահմանադրական շրջան: Ուսուցչապետ Պէրպէրեան մարեր էր բեղուն արեւի մը կեանքով: Նիրվանայի հայ քուրմը ինքզինք կը կախէր հաճոյքի տան մը ցած առաստաղէն, եւ սատուածաշունչ պատանիի մը ոտքի տակին ալ, աստ՛ղ, կ՚եթթար յանձնուիլ այնքան կանուխ Գալֆայի հողվերութին Թեղուած փուշերուն: Ու դեռ ինչքան մեծեր ու անոնց հետ մշակոյթի քանի՛ փոքր ու անկուն վաստակաւորներ հայ բանին նուիրուած: Մ. Մամուրեան, քերականագէտ Նազըչը, Յակոբ Գուրգէն, Դաւիթ Խաչկոնց, անմա՛ն Ասատուր ամուսիններ եւ փաղանգ մը գրչի ու մտաքի:

Երուանդ Տ. Անդրէասեան մէկն է այդ անխոնջ կրթական մշակներէն, որուն անունին եւ գործերուն ծանօթ՝ եւ վաղցուցած ակէն խմած է ներկայ սերունդը: Այսօր ինկած են շատոնց հայ մտքի մեծ կոթողները՝ Թլկատինցի, Հրանդ, Վարուժան, Զէօհրաբեան, Զօհրապ, Յարութիւնեան, Գաղանճեան, Ծարճանեան, Սրմաքէշխանլեան, Զարդարեան, Բարսեղեան ... Ո՞ր մէկը յիշել եւ ո՞րը մոռնալու մեղքը գործել, լոյսի փաղանգ, բոյլք, Ցարդգողը մեր ցեղին: Ու ամէն մէկ կրթական հայ մշակ, ինչքան ալ համեստ եղած ըլլայ երէկ, այսօր իր մեծ արժէքը ունի եւ մեր գուրգուրանքին առարկան է:

Դարերու ընթացքին մենք գիտցեր ենք վեր բռնել գիրը, կրակներուն մէջէն անգամ: Ու ան լուսաւորած է մեր ճամբան ու առաջնորդած մեզ, դարերու խաւարին մէջէն: Ասոր համար այս յոբելեանը կը քաջալերէ զիս եւ կը խոնարհիմ գրչի եւ ուսուցչական ամպիոնի այնուոր վաստակաւորին առջեւ: Քիչ է ամէն երախտագիտութիւն: Այս անշուք ու սեւ Թուականներին, պէտք է, այո, համահայկական արժէքները առաջ քաշել ու վեր, վեր բռնելով ցուցադրել ժողովուրդին, անոր ոյժ, հայրենասէր հպարտութիւն, կորով ու տոկունութիւն ներշնչելու համար: Որովհետեւ մենք ազգ մըն ենք որ իր սեփական գիրն ու գրականութիւնն է ստեղծած հին դարերուն տակաւին: Ան այդ ըրած է արեւմտեան մեծ ազգերէն շատ առաջ: Մենք ունինք ցեղային Թաքուն ատաղձնութիւններ որոնց մէջ արմատ կ՚արձակէ եւ որոնցմէ կը ծլի մշտանորոգ հայ կեանքը: Վաղանցուկ է բիրտ ուժը եւ այսօր հովեր կը փչեն Աստրիզասներու, Ֆինկիս խաներու, Լէնկթիմուրներու կորսուած հետքերուն վրայէն: Մենք պիտի ապրինք եւ տակաւին ոտքի պիտի մնանք, երբ ուրիշ բռնակալներու հետքերն ալ ջնջուին ...

Վարժապե՛տ, յուզումէս կը դողամ որ սա ջարդուփշուր ազգը հակառակ օրերու տխրութեան կ՚ուզէ քեզի իր գնահատանքի խօսքն ընել, տակաւին քու կենդանութեանդ: Ցեղի մը կենսունակութեան եւ ապրելու կամքին ամէնէն կարկառուն ապացոյցներէն մէկն է այդ: Այնքան կը սիրեմ մարդերը գնահատել, երբ անոնք ողջ են դեռ: Ու վիշտ մըն է ինծի համար, մեծ վիշտ, ահաւոր վիշտ, ըլլալ ժամանակակից ու չունենալ բախտը սեղմելու ձեռքերը մարտադրո հայ գիւցադնին, որ կը քնանայ հիմա Փէր Լաշէզի ծանր հողին տակ:

Դուք Պոլսոյ մէջ ճեմուած, կոկեցիք, յղկեցիք ու շնորհալի ճկունութիւնը տուիք արեւմտեան [illegible] ցիք գիրք եւ հրապարակեցիք [illegible] թէ: Դուն, անցնող սերունդ, ապ- [illegible] ուած պայմաններուն մէջ քու պարտականութիւնը կատարեցէք լեզուի գիտակցութեամբ եւ խորունկ հայրենասիրութեամբ: Մեղքը քուկդ չէ որ այսօր ձեզի հետ այս ափերուն վրայ ես: Դուն եղար բեղուն, պարտաճանաչ եւ կը մնաս ձեզի կարկառուն օրինակ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ

ԲԱՀԱԹՈՒՐ ԲԱՀԱԹՐԵԱՆ

Երեւանի մէջ, դեկտ. 1ին, կարճատեւ հիւանդութենէ վերջ, մեռած է պետական համալսարանի եւ Պոլիտեխնիկ Ինստիտուտի մաթեմաթիկայի դասախօս Բահաթուր Բահաթրեանը:

Շատ քիչեր ծանօթ են անոր:

Գիտութեան նուիրուած հայ մտաւորականութեան մէջ, Բահաթրեան իր մասնաւոր տեղն ունէր:

Լուռ էր, համեստ, ուղղամիտ ու անաչառ:

Ծնած էր 1872ին Ղարաբաղի մէջ եւ իր միջնակարգ կրթութիւնն ստացած Շուշիի ռէալական եւ Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանին մէջ:

Ապա անցած արտասահման եւ հետեւած Ժընեւի համալսարանի Ֆիզիկայի եւ մաթեմաթիկայի դասընթացքներուն եւ աւարտած Կանտի (Պելժիա) ճարտարագիտական դպրոցը եւ ստացած ճարտարագէտ-քիմիկոսի վկայական:

Իր ուսումը կատարելագործելէ վերջ՝ Բահաթրեան կ՚անցնի հայրենիք եւ կը զբաղի ժամանակ մը, իր մասնագիտութեամբ:

1914ին կրթական ասպարէզին նուիրուած, կը հրաւիրուի Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանի մաթեմաթիկայի ուսուցիչ: Երեք տարի կը մնայ հոն եւ կը պաշտօնավարէ Մ. Աբեղեանի, Գարեգին արք. Յովսէփեանի, Ս. Կանայեանի, Ա. Տէր Պօղոսեանի, Վահան Նաւասարդեանի, Աշոտ Յովհաննիսեանի, Գ. Մակինցեանի, Գ. Եղիշեանի, Գէորգ Ալթունեանի, Մեսրոպ վրդ. Մաքսուտեանի, Ս. Տէր Յակոբեանի, Սահակ Թորոսեանի եւ ուրիշ հանրածանօթ գործիչներու հետ:

Բահաթրեան շատ էր կլանուած իր մասնագիտութեամբ: Մաթեմաթիկան կը համարէր հիմը բոլոր գիտութեանց եւ անոր համար ամէն ինչ էր:

Սակաւախօս ու լեզուական ճարտարութենէ զուրկ: Յաճախ հայագիտութեան պակաս: Ճեմարանի շրջապատն ու մթնոլորտը քանի՛ քանի՛ ուսուցիչներու հայերէն է սորվեցուցած ..

Բահաթրեանի բացատրութիւնները մթին ու խրթին էին, պայծառութենէ զուրկ եւ յաճախ անհասկնալի: Ասոր համար անոր դասաւանդութեան ժամերը շատ դիւրաւ կը շահագործուէին չարաճճի աշակերտներու կողմէ եւ յանկարծ ժպիտն ու քրքիջը կը խառնուէին Թիւերու կարաւանին:

Իր հեռաւոր ու մօտաւոր աշակերտները, բարեկամներն ու ծանօթները, խորունկ ցաւի ու մորմոքի հետ պիտի յիշեն [illegible] դէպքերով ու դէմքերով:

1917ին, ռուսական յեղափոխութեան ոտնձգակատի դէպքերուն բերումով երբ Գէորգեան ճեմարանը վերջնապէս փակուեցաւ, պաշտօնէութիւնն ու աշակերտութիւնը ցրուեցաւ, Բահաթրեանը մնաց Էջմիածին, լծուեցաւ հանրային աշխատանքի եւ 1918ի ամառը նշանակուեցաւ Արամի կողմէն Էջմիածնի շրջանի պարենաւորման ընդհանուր լիազօր:

Հայաստանի հանրապետութեան օրերուն, կրթական նախարարութեան հրահանգով պաշտօնավարեց Երեւանի դպրոցներուն մէջ, միաժամանակ վարելով հանրային զանազան պատասխանատու պաշտօններ:

Խորհ. իշխանութեան հաստատումէն ի վեր, դասախօս էր պետական համալսարանի եւ Պոլիտեխնիկ Ինստիտուտի մէջ, մինչեւ իր մահը.

Երկար տարիներ աշխատեցաւ Անանիա Շիրակեցիի գործերու ուսումնասիրութեամբ:

Բարեբախտաբար հրատարակուեցաւ այդ կարեւոր աշխատութիւնը, որ պիտի մնայ լաւագոյն յուշարձանը Բահաթրեանի Թարմ շիրիմին:

Վ. Հ.

Տասը առ հարիւրի օրէնքը Մարսէյլի մէջ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 22 դեկտ. (Յառաջ) — Երկու շաբաթէ ի վեր, քննիչ յանձնախումբեր կը շրջին գործարանէ գործարան, արհեստանոցէ արհեստանոց եւ խիստ քննադատութեան կ՚ենթարկեն մասնաւորապէս օտար գործարաններու մէջ աշխատող օտար բանուորներու ինքնութիւնը:

Գաղափար մը տալու համար նոր խստութեանց մասին, կ՚ամփոփեմ հարցաքննութիւն մը որ տեղի ունեցած է ծանօթ կօշկակարանոցի մը մէջ հայ գործարանատիրոջ եւ քննիչներու միջեւ.

— Ո՞րքան բանուորներ ունիք ձեր արհեստանոցի մէջ, կը հարցնէ քննիչը:

— Գործերու կանոնաւոր շրջանին 50 հոգի, իսկ տագնապի եղանակին 30էն մինչեւ 40, կը պատասխանէ գործարանատէրը:

— Հարիւրին քանի՞ն օտարներ են

— Գրեթէ հարիւրին իննըսունը:

— Ինչո՞ւ համար չէք գործադրած տասը առ հարիւրի օրէնքը ձեր հաստատութեան մէջ:

— Ամենայն հաւատարմութեամբ պատրաստ ենք գործադրելու կառավարութեան հրահանգները, բայց.

— Բայց ...ի՞նչ պատասխաններ ունիք, արդարացնելու այն մեծ սխալը զոր գործած էք ձեր երկրին օրէնքներուն դէմ, կառավարութեան քթին տակ, իբրեւ օտարականներ:

— Նախ տեղացի արհեստաւոր բանուորներ չկան, իբրեւ կօշկակարներ, երկրորդ՝ տեղացի արհեստաւորը չի գիջանիր աշխատիլ այն օրավարձով ինչ որ սահմանուած է հոս, ռուս, յոյն եւ իտալացի կօշկակարներուն

— Ձեր երկու պատճառներն ալ չեն գոհացներ մեզ:

Քննիչը պահ մը կը խորհրդակցի իր միւս ընկերներուն հետ եւ զանոնք [illegible]

— Այո, մենք շատ լաւ գիտենք որ Մարսէյլի կօշկակար [illegible] արհեստանոցներ [illegible] կօշկակար բանուորներ [illegible] րնակիցներն են: Գիտենք նաեւ որ [illegible]

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (19)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱՔՔԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ չէր բաժներ Տիրան Քէլէկեան էֆէնտիի այս կարծիքը, եւ կ՚աշխատէր պաշտպանել Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտին: Ասոր է պատասխան Տիրան Քէլէկեան էֆէնտի կ՚ըսէր

— «Եթէ խղճմտանքի զգացում մը եւ կամ համոզում մը անցած է ձեր մէջ, այդ բանը պիտի վերագրեմ ոչ թէ ձեր տեսած փորձառութեան, այլ ձեր ցանկութիւններէն բխող դատողութեանց: Նկարագիրս Թոյլ չի տար բարեկացակամութեամբ մեկնաբանելու բոլոր այն խառնաշփոթութիւնները, որոնք կատարուեցան ոչ միայն իմ, այլ եւ ձեր անձին նկատմամբ: Արեւելքի ժողովուրդներուն մէջ հաւատարմութեան կոյր զգացում մը կայ: Սակայն գիտէք որ ես շատ քիչ խանդավառուած եմ այս բանով: Մինչեւ որ համոզիչ բացատրութիւններ եւ յանձնառութեանց գործադրութեան մէջ լրջութիւն չտեսնեմ, «բարի ճանապարհ» ըսելէ զատ ուրիշ ընելիք չունիմ: Բնականաբար, երէկ «ճերմակ էր» ըսած մէկ բանիս, այսօր «սեւ է» չեմ կրնար ըսել: Բայց այլ եւս չեմ կրնար ալ պնդել որ «ճերմակ» է: Թերեւս տեսողութիւնս զիս խաբած է... Այդ ապիտակութեան ապացոյցը Թող քիչ մըն ալ ուրիշները փնտռեն, բայց ոչ ապագայի ցանկութիւններէն տարուելով, այլ համոզիչ փաստեր փնտռելով»

Յարաբերութիւնները այս ձեւ ստանալէ վերջ, Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ եւ Տիրան Քէլէկեան էֆէնտի այլ եւս վերջ տուած էին թղթակցութեան:

1907 տարուան Մարտ, Ապրիլ ամիսներէն վերջ գրեթէ իրարու հետ նամակ չէին փոխանակած: Տիրան Քէլէկեան էֆ. վերջին նամակներէն մէկուն մէջ այսպէս կ՚արտայայտուէր.

«Ձեզի հետ մշակած անձնական յարաբերութիւններս եւ մտերմութիւնս մշտնջենական են: Այս պատճառաւ, ո՞ւր եւ ի՞նչ վիճակի մէջ ալ գտնուիմ, ձեզմէ լուր առնել, ձեզ հետ Թղթակցիլ եւ ծառայութիւն մատուցանելը ինծ համար երջանկութիւն կը համարիմ: Այս մասին ոչ մէկ կասկած: Ինծ համար անկարելի է պաշտպանել այնպիսի գաղափարներ, որոնք խոտոր կը համեմատին իմ տեսակէտներուս հետ: Քաղաքականութիւնն ու անձնական յարաբերութիւնները իրարու հետ չշփոթելու չափ ազատականութիւն ունիմ: Մեր քաղաքական գործունէութեան մէջ նոյնութիւն եւ ներդաշնակութիւն չկրցանք ստեղծել: Առիկա արգելք չի կրնար ըլլալ մեր եղբայրական եւ բարեկամական սիրոյն: Քաղաքական կեանքի մէջ ձեզի բերելիք օժանդակութիւնս կը կայանայ, Թշնամին հարուածելու եւ անհանգստացնելու մէջ: Այս բանին պատրաստ եմ ամէն վայրկեան: Իսկ չկայ բան մը որ կարենամ զլանալ ձեր անձին համար. Քաղաքական համոզումներուս չափ ամուր են նաեւ բարեկամութիւններս»:

Իթթիհատ եւ Թէրաքքը կուսակցութեան արտասահմանեան կեդրոնական վարչութիւնը Եգիպտոս ղրկած էր Ահմէտ Րիզա պէյը՝ տեղւոյն կացութիւնը քննութեան ենթարկելու համար: Այս ճամբորդութիւնը, քիչ մը դրամ հաւաքելէն եւ տեղական Թերթերու մէջ քանի մը յօդուած գրել տալէն զատ ուրիշ արդիւնք չէր տուած: Աւելի աւելի բան չէր սպասուեր արդէն: Տիրան Քէլէկեան էֆէնտի նախամեծար համարած էր տեսակցութիւն չունենալ Ահմէտ Րիզա պէյի հետ, եւ այցելութիւն չտալ: Որովհետեւ Տիրան էֆ. չէր բաժներ Ահմէտ Րիզա պէյի քաղաքական համոզումները:

Ահմէտ Րիզա պէյի Փարիզ վերադարձէն յետոյ, բնական պտոյտի ելած էր Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ, եւ ամէն վտանգ աչք առնելով իր ճամբորդութիւնը երկարած մինչեւ Պոլիս: Տօքթէօրը Պոլսէն, Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիին ղրկած է ընդարձակ նամակ մը: Այս նամակը կը բովանդակէ ուշագրութեան արժանի կարեւոր մանրամասնութիւններ՝ այս ճամբորդութեան եւ հետապնդուած նպատակներու մասին:

— «Ֆրանք մը աւելի չծախսելու համար, բազմաթիւ հսկողութեանց եւ հակակշռի ենթակայ եղող կուսակցութեան կեդրոնական վարչութիւնը, Ահմէտ Րիզա պէյի դէպի Եգիպտոս կատարած ճամբորդութենէն վերադարձէն յետոյ, կուսակցութեան աշխատանքներն ու կազմակերպութիւնները քննելու, ինչպէս նաեւ Ձերդ բարձրութեան հետ մասնաւոր տեսակցութիւն կատարելու համար 1500 Ֆր. յատկացում մը ըրաւ եւ զիս ճամբայ հանեց: Ծառայական ալ՝ գլուխը անուեթին տակ առած եւ ամէնէն զարհուրելի վտանգները արհամարհելով հոս եկաւ հայրենիքին եւ իր վեհափառ Տիրոջ հանդէպ ծառայութիւն եւ միանգամայն պարտականութիւն մը կատարած ըլլալու գոհունակութեամբ եւ հպարտութեամբ:

Կուսակցութիւնը, բնականաբար, դրամական պտոյտ կատարել տալու նպատակով չէր որ զիս ճամբայ հանեց: Ես ալ իմ անձնական շահերս Թոյլատու էին, որ անգամ մը հրաշիւք իմն փրկուելէ յետոյ, արիւնածարաւ գազանին հրէշային երախին յանձնուէի կրկին:

Հետեւաբար ծառայականիս այս գաղտնի ճամբորդութիւնը ոչ երիտասարդական խանդավառութենէ բխող անխորհուրդ քայլ մը եւ ոչ ալ անհատական շահերէ մղուած կրնայ ըլլալ. Թերեւս սաստիկ պարտականութիւնէս ծնունդ առնող անձնազոհութիւն եւ կամ խղճմտանքէս Թելադրուած պարտականութիւն մըն է:

Կեանքի արժէքն ու քաղցրութիւնը չըմբռնելու, ինչպէս նաեւ վտանգին կարեւորութիւնը չգնահատելու չափ պակասամիտ եւ տգէտ չեմ: Նախահայրերուս արիւնով ոռոգուած սրբազան հայրենիքիս փրկութիւնը, եւ միւս կողմէ զիս իր շնորհներով եւ մեծանձնութեամբ մեծարած Տիրոջս երջանկութիւնը,— որ կը յուսամ թէ հայրենիքիս համար ամէնէն օգտակար անձը պիտի հանդիսանայ — ամէն վտանգ արհամարհելու մղեցին զիս:

Չեմ կրնար նուազ անձնազոհ հանդիսանալ Օսմանցի այն զինուորէն, որ հայրենիքին թիզ մը հողը պաշտպանելու եւ օսմանցիութեան արժանապատուութիւնը բարձր պահելու համար՝ իր արիւնը կը թափէ սրախութեամբ: Երբ այն համոզումը գոյացուցի թէ, իմ անձնուիրութեամբս հայրենիքիս ու Տիրոջս ծառայութիւն մատուցանելու կոչուած եմ, ալ ամէն վտանգ արհամարհեցի:

(Շար.)

մեր գործերուն մէջ չունինք ոչ իսկ մէկ տեղացի արհեստաւոր: Դուք տասը տարուան ընթացքին չէք սորվեցուցած մէկ հատ տեղացի բանուորի, ընդհակառակն, հազարաւոր հայ գործաւորներ դարձած են կօշկակար, այս արհեստանոցներու մէջ:

— Պարոն քննիչ, մենք հայ գործատէրերս ոչ մէկ խտրութիւն դրած ենք տեղացի եւ հայ բանուորներուն միջեւ եւ միշտ բաց ձգած ենք մեր արհեստանոցներուն դռները տեղացի բանուորներուն առջեւ եւ նոյս ընդունած ենք հարիւրաւոր տեղացի բանուորներ (հայ գործատէրը ցոյց կուտայ ստորագրութիւնները տեղացի աշխատաւորներու, որոնք եկած եւ երեք օր վերջը ձգած գացած են):

— Այս բոլորը ոչ մէկ արժէք ունին մեզի համար: Դուք պարտաւոր էք ճամբել ձեր հայ արհեստաւորներէն այնքան թիւ, որքան որ տասը առ հարիւրի օրէնքը սահմանած է, եւ անոնց տեղը առնել տեղացի պարզ բանուորներ, արհեստի վարժեցնել եւ վճարել կրկնապատիկ օրականներ:

— Բայց Պարոն քննիչ, նորեկ մը առնուազն երկու տարիէն կրնայ սորվիլ արհեստը: Եթէ այդ ժամանակաշրջանին արհեստանոցս դարձնեմ դպրոց ու ամբողջ զբաղումս կեդրոնացնեմ հոն, հապա ո՞վ պիտի հայթայթէ եւ կամ վճարէ նախ արհեստանոցի վարձքը, երկրորդ՝ նորեկներուն հասցուցած վնասը, երրորդ՝ պետական տուրքը եւ չորրորդ՝ Ֆրանսայի զաւակներուս ապրուստի ծախքը:

Ահա այսպէս կը հարցաքննեն, կ'արձանագրեն եւ կը մեկնին, առանց որ եւ է գործնական քայլ առնելու:

Մօմի, Իւղի եւ ուրիշ շատ մը օտար բանուորներ պահող գործարաններն ալ սկսած են արձակել օտար բանուորները (անշուշտ Հայերն ալ):

Բարեբախտաբար կան կարգ մը գործատէրեր որոնք Ֆրանսայի մէջ ունին միատեսակ գործարաններ եւ առ այժմ կը մնան ազատ, նոյն իսկ կը դժկամակին եւ բողոքներ կը ներկայացնեն օտար բանուորներու մասին արձակուած անարդար վճռին դէմ: Դեռ ոչ մէկ օտար բանուոր արձակուած է ըլլալ գործարաններէն:

Մարսէյլի շաքարի երեք գործարանները դեռ կը պահեն իրենց օտար բանուորները, որոնց մէջ Հայերը մեծամասնութիւն կը կազմեն:

Այս բացառութիւնը արդիւնք է հետեւեալ առաւելութիւններուն:

Ա.— Հայ բանուորները տասնեակ տարիներէ ի վեր, յարատեւ ու հաւատարմօրէն կ'աշխատին առանց տրտունջի եւ դժգոհութեան:

Բ.— Այս ժամանակաշրջանին իրենց ճարպիկութեամբ կրցած են բացառիկ դիրք մը գրաւել իրենց աշխատասիրութեամբ, չարքաշութեամբ եւ արտադրութեամբ: Ամէն մէկը տիրացած է աշխատած գործին գաղտնիքին եւ դարձած է մասնագէտ բանուոր, այնպէս որ մէկ օրուան ակամայ բացակայութիւնը կրնայ դառնալ զգալի.

Գ.— Այս գործարաններու մէջ կան այնպիսի դժուարին գործեր (տաքութիւն 30—40 աստիճան) ուր ոչ մէկ տեղացի բանուոր կրնայ մնալ տասը վայրկեան, բայց հայ բանուորը համբերութեամբ կը տանի այդ ծանր լուծը, նկատի ունենալով ապրելու պահանջը:

Իսկ միւս գործարաններէն ամէն օր հայ բանուորներ կը ճամբուին:

Արձակուածներու մէջ կան 4—6 Ֆրանսացի զաւակ ունեցող բանուորներ եւ Ֆրանսական բանակին մէջ ծառայած նախկին հայ կամաւորներ: Բայց այս առաւելութիւններն ալ արժէք չունին տեղացի պաշտօնեային աչքին: Իտալացին, Սպանացին, Յոյնն ու Լեհը իրենց բեռները կապելով կը վերադառնան իրենց հայրենիքը, իսկ հայ բանուորը ո՞ւր պիտի երթայ..

Ն. Մանուկեան

ՆՈՐ «ԺՈՒՌՆԱԼ» ՄԸ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

o · o -

Ինչպէս գրած էինք, Աթէնքի «ազգասէրները» նոր ժուռնալ մը յանձնած են կառավարութեան, կասկածելի դարձնելու համար Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: «Յառաջ»ը չէն համարձակած ստորագրել այդ գարշելի գիրը, որուն թարգմանութիւնը կուտանք ստորեւ, արտատպելով «Նոր Օր»էն (22 դեկտեմբեր): (Կը յիշուի թէ անցեալ փետրուարին ալ Մազլըմեանը վարչապետին յանձնեց նոյնիմաստ «ժուռնալ» մը, որ զամբիւղը նետուեցաւ, ինչպէս այս բուղթը)—

Հայոց առաջնորդ Կարապետ արք. Մազլըմեանի վատարժան որոշման առնչութեամբ, քանի մը տեղեկութիւններ Հայերու մէջ գործող «դաշնակ» կոչուած կուսակցութեան մասին, որ ամբողջ հայ ժողովուրդին հակառակութիւնը հրաւիրած է իր վրայ, քաղանութիւններ գործած ըլլալուն համար:

«Դաշնակ» կուսակցութիւնը 1924–ին Սելանիկի մէջ սպաննած է իր հակառակորդ Գեւորգ Ագամեանը. Իբր ոճրագործ, բանտարկուած եւ դատապարտուած Արշակ Ենովքեանը, որ կասկածելի անցեալ ունի, ներկայիս կը գտնուի Տէրկուէթի մէջ:

1933 Օգոստոսին «Դաշնակ» կուսակցութեան ահաբեկիչները դաւադրօրէն սպաննեցին իրենց նախկին ընկերը Սարգիս Գրլըճեանը, որբացնելով անոր զաւակները: Գրլըճեան քաղաքանացած էր «Դաշնակներու գաղտնիքները երեւան հանել, եւ այդ պատճառաւ սպաննուեցաւ Թէսալոնիկի մէջ: Իբրեւ ոճրագործ բանտարկուած է Ն. Նիկողոսեան անունով մէկը, որ արհեստով ահաբեկիչ է եւ յատկապէս այս գործը կատարելու համար Աթէնք եկած էր Ֆրանսայէն:

1933 դեկտեմբեր 25ին, «Դաշնակ» կուսակցութեան ահաբեկիչները Նիւ Եորքի Հայոց եկեղեցիին մէջ, պատարագած պահուն դաշունահար ըրին Ամերիկահայոց առաջնորդ Ղեւոնդ արք. Դուրեանը: Ամերիկեան արդարութիւնը ոճրագործներէն երկուքը դատապարտեց մահուան եւ 7 հոգի 10—12 տարի բանտարկութեան:

Նոյն թուականներուն, «Դաշնակ» ահաբեկիչները Պէյրութի մէջ սպաննեցին Միհրան Աղազարեանը, որ իրենց հակառակորդն էր եւ սիրուած ամբողջ սուրիահայութենէն: Այս ոճիրներէն զատ, «Դաշնակները ուրիշ բազմաթիւ սեւ արարքներ գործած են Յունաստանի մէջ:

1922ին, գիշեր մը, երբ Աթէնքի Հայոց եկեղեցիին մէջ առաջնորդին նախագահութեան տակ եկեղեցական մարմինը ժողով կը գումարէր, դաշոյններով եւ ատրճանակներով զինուած խումբ մը «Դաշնակ»ներ յարձակեցան Կարապետ արք. Մազլըմեանի վրայ, գետին պառկեցնելով զայն, մօրուքը խուզեցին, ականջէն եւ կոկորդէն վիրաւորեցին: Այս արարքին համար, Փանկալոսեան իշխանութիւնը 23 «Դաշնակ»ներ աքսորելու որոշում տուաւ, բայց առաջնորդին բարեխօսութեան շնորհիւ, որոշումը չգործադրուեցաւ:

1926 թուականին «Դաշնակ» աքսորեալները Լիվադիայի մէջ յարձակեցան Հայոց կեդրոնական յանձնաժողովի անդամներ Գ. Գ. Արամէմիրեանի եւ Գալազանեանի վրայ, ծեծեցին զանոնք, քիթ ու բերան արիւնելով:

Դարձեալ այդ թուականներուն, «Դաշնակ» Գրիգոր Պետրոսեան, որ Տէրկուէթ կը բնակի, որ ցորեկով Ականեմիայի առջեւ յարձակեցաւ Հայոց կեդրոնական յանձնախումբի անդամ Գ. Կարապետ Աղասեանի վրայ, ծեծած է զայն եւ արիւնած քիթն ու բերանը:

1925 — 26 թուականներուն, երբ Հայոց եկեղեցական համագումարը նիստեր կը գումարէր Աթէնքի եկեղեցիին մէջ, «Դաշնակ»ները խռովութիւններու պատճառ եղան, ատրճանակ պարպեցին, եկեղեցական պատկերներ պատռեցին, ոստիկանական միջամտութիւն հրաւիրելով

Ահա այս կուսակցութեան Աթէնքի ներկայացուցիչներն են որ կը դրդարեն Կարապետ եպիսկ. Մազլըմեանը իբր համայնավար եւ Կէմէլուի գործակալ, պարզապէս անոր համար, որ անոր վստահութենէն օգտուելով, տիրանան Հայոց առաջնորդարանին եւ շարունակեն իրենց դաւերը հայ ժողովուրդին դէմ:

«Դաշնակ» կուսակցութիւնը ձախ ընկերվարական կուսակցութիւն է, որ անդամ է Բ. Միջազգայնականին: Այս կուսակցութեան եւ համայնավարներուն միջեւ սկզբունքի ոչ մէկ տարբերութիւն կայ: Իր խիղճութիւնը ծածկելու համար է որ այս կուսակցութիւնը իբր ազգայնական կը ներկայանայ, իշխանութիւնները խաբելու համար:

Այս կուսակցութիւնը իր հակաժողովրդական նպատակներուն մէջ յաջողելու համար, վերջին տարիներուն սկսած է ծառայել Վատիկանի կաթոլիկութեան շահերուն:

«Դաշնակ» կուսակցութեան այստեղի օրկան «Նոր Օր»ի խմբագիր՝ Անտոն Կագէլ, որ կաթոլիկ է եւ կապ չունի հայութեան հետ, Ասորի ըլլալով, յայտնօրէն պրոպականտ կ'ընէ կաթոլիկութեան, սերտօրէն գործակցելով հայ կաթոլիկ կրօնաւորներու հետ, որոնք պրոպականտի վարժարան ունին Տէրկուէթի մէջ: Այս աշխատութեան փոխարէն, Վատիկան դրամական վարձատրութիւն կ'ընէ:

«Դաշնակ» կուսակցութեան այստեղի անդամները բոլորը անգործ ըլլալով, կ'ապրին մութ միացած հասոյթներով, քննութիւն մը բաւական պիտի ըլլայ ճշմարտութիւնը երեւան հանելու համար:

Այս կուսակցութիւնը հելլենական քաղաքականութեան դէմ երթալով, գործակցած է պուլկար գոմիթէճիներու հետ եւ իր մէկ անդամը, Թափաեան, երկու տարի առաջ, Պուլկարիայէն Թրակիա եւ Մակեդոնիա անցաւ պրոպականտի գործով զբաղելու համար:

Հելլէն պետութեան ասպնջականութիւնը չարաչար գործածող եւ հելլէն քաղաքականութեան դէմ գործող «Դաշնակ» կուսակցութիւնը հայ ժողովուրդին կողմէ արհամարհուած է:

Անոր այստեղի անդամները սովորական գրպանահատներ են: Անոնք մասնաւոր կերպով կը գրպանեն յունահայ ժողովուրդին համակրանքը եւ վստահութիւնը վայելող պատկառելի առաջնորդը, որպէսզի կաթոլիկ պրոպականտին ասպարէզ բանան, մէկ անգամէն քանդելու համար Հայ Օրթոտոքս եկեղեցին

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՀՆԳԱՄԵԱԿ ՄԸ

ՔԱՇԱՆ — Անցեալ կիրակի «Յառաջդիմասիրաց»ը (Փարիզի հարաւային շրջան) իր կազմութեան ու գործունէութեան հնգամեակին առթիւ սարքած էր դպրոցական հանդէս մը նախագահութեամբ ծանօթ պատմաբան Գ. Կ. Բասմաջեանի. Անշուք սրահ մը՝ համապատասխան աթոռով, նստարանով ու բեմով, բայց լեցուն բերնէ բերան, հոն է ամբողջ գաղութը, շատեր ալ հեռուներէն փութացած էին վայելելու համար հայ երգն ու խօսքը նոր սերունդի բերնէն: Որոշեալ ժամուն հանդէսը սկսաւ «Յառաջ նահատակք»ով զոր երգեց դպրոցին երկսեռ աշակերտութիւնը ղեկավարութեամբ Գ. Նշան Պէշիկթաշլեանի: Օրուան նախագահը դրուատելով գործին գեղեցկութիւնը՝ համառօտակի ներկայացուց հայ գիրերու գիւտին պատմութիւնն ու արժէքը ցեղին յաւերժացման համար եւ կոչ ըրաւ ծնողներուն հայ անուններով մկրտել իրենց զաւակները ու միշտ հայերէն խօսիլ անոնց հետ տան մէջ: Յաջորդաբար երգուեցան մեր գեղջուկ երգերէն զոհարներ անուշ ու սրտագեղ, արտասանուեցան մէկէ միւսէն գեղեցիկ կտորներ փոքրիկներու հնչումով աւելի համովցած: Եղան նաեւ տրամախօսութիւններ ու ներկայացում շատ յաջող դերակատարութեամբ. կ'արժէ շնորհաւորել դերակատարներն ու ծրագրին սատարող ուսուցիչը որ մեզի վայելել տուին հաճելի եւ օգտակար օր մը:

Վարչութեան ատենապետ Գ. Ա. Դարակչօղեան կարճ պատմականն ըրաւ «Յառաջդիմասիրաց»ի կազմութեան, որ ահաւասիկ 1929ին 20—25 անհատներ միասնաբար հիմը դրած են Միութեան, քիչ ժամանակէն ունենալով յիսունի չափ անդամներ, այս թիւը այսօր բարձրացած է 150ի: Ա. տարին 25—30 եղած է դպրոցի աշակերտութեան թիւը, յաջորդ տարիներու աւելնալով համբանքը՝ այժմ դպրոց կուգան ու Մեսրոպեան տառերով գրել կարդալու վարժուած մայրենի լեզուն կը խօսին 70—80 հայ փոքրիկներ: Միութիւնը իր միջոցներով (բացի քանի մը արտաքին փոքր նուիրատուութենէ) ժողովուրդէն հաւաքուած 1—2ական ֆրանքով հաւասարակշռած է դպրոցին տարեկան պիւտճէն առանց պարտքի, լրացնելով ամէն տարեշրջան: Իր գոյութեան հինգ տարուան շրջանին կաթիլ կաթիլ մէջտեղ բերուած ու ծախսուած է մօտ 30.000 ֆրանքի գումար մը, որպէսզի հայ մանուկը խօսի ու գրէ մայրենի բարբառով: Շատ պերճախօս են թիւերը ու կրկին ծափահարելի անաղմուկ կատարուած աշխատանքը:

Սրահին մէկ անկիւնը կը փայլէր Ֆ. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ պատրաստուած տօնածառը որուն յառած էին բոլոր մանկական աչքերը— ե՞րբ պիտի գայ կաղանդ պապան իր կաղանդչէքով: Բայց ժողովուրդը կը փափաքի լսել նաեւ իր յարգելի ուսուցիչը: Եղած հրաւէրին պատասխանելով Գ. Նշան Պէշիկթաշլեան ոտքի ելաւ իր Ամանորի մաղթանքը ընելու եւ արդար ցասումով մը դատապարտելէ վերջ բոլոր օտարամոլները ու ցեղին արժէքները ուրացողները՝ ըսաւ.— «Հազարաւոր տարիներէ ի վեր, հակառակ բոլոր աննպաստ պայմաններուն եւ իր կրած ահեղ ցնցումներուն ապրեր է արմենական ցեղը՝ տալով պանծալի դէմքեր ամէն մարզի մէջ եւ այսօրուան քանդերորդ դարու իր գոյութիւնը մեծագոյն փաստն է անոր ամրապատ արժէքներուն եւ ապրելու իրաւունքին. այո, այսօր ժամն է հայութեան համար, սակայն ինծի հետ դուք ալ հաւատացէք վստահօրէն որ պիտի գայ ծաղկուէտ գարունը մեր արգասաւէտ դաշտերուն ու ես կը մաղթեմ որ շուտ գայ այդ գարունը եւ մենք մեր սեփական հողին վրայ, մեր տան մէջ տօնենք Հայուն Կաղանդը»: Երկարատեւ ծափերով ու կեցցէներով վերացած էր սրահը. ժամը 7 ու կէսը կը մօտենար: Փոքրիկները ուրախ իրենց ստացած նուէրով, մեծերը խանդավառ օրուան հանդէսէն, վարչութիւնն ալ գոհ՝ իր նիւթական ու բարոյական հասոյթէն, կը մեկնէին մերկացնելով անշուք սրահը իր շքեղ պարունակութենէն.

Եթէ գործ մը իր արդիւնքէն կը դատուի, անկեղծօրէն պէտք է ըսել որ գերազանցապէս ազգային ու գեղեցիկ է գործը՝ եւ թափուած աշխատանքը գնահատելի:

Կ. Նիկողոսեան

ՄԵՐ Կ. ԽԱՉԻՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ԱՆԻԷՌ.— Ֆր. Կ. Խաչի Անիէռ Գուա Քոլոնպի մասնաճիւղը շաբաթ իրիկուն պարահանդէս մը սարքած էր շրջանիս հայ կարօտ ընտանիքներուն օգնելու համար: Որոշեալ ժամէն առաջ ժողովուրդը լեցուած էր Սալ տ'Էսքրէմի սրահը. Շրջակայ արուարձաններէն ալ հիւրեր եկած էին: Ֆր. Կ. Խաչի անդամուհի տիկ. Լ. Կըլէկեան բերած էր բազմաթիւ խաղալիկներ պզտիկներուն համար: Դեռ հանդէսը չսկսած աթոռները բռնուած էին, այնպէս որ շատ մը երիտասարդներ ոտքի վրայ մնացին: (Սրահը երեք հարիւր հոգի հազիւ կ'առնէ եւ ծայրէ ծայր լեցուած էր): Գեղարուեստական բաժինը շատ լաւ կազմուած էր: Բեմին ճակատը դրուած էր «Մայր Հայաստան»ի մեծադիր պատկերը: Երբ վարագոյրը բացուեցաւ Կ. Խ. անդամուհիներու 12 հոգինոց խումբ մը երգեց «Բամ Փորոտան»ը որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Օրուան նախագահը, Գ. Գասպար Յովհաննէսեան պարզեց Կ. Խաչին դերը եւ թելադրեց անդամ արձանագրուիլ այս ազգօգուտ միութեան: Գերճ Կարապետեան արտասանեց «Մայր Հայաստան»ը, Օր. Սապոնճեան՝ «Անցեր եմ ինչպէս»ը: Կ. Խաչի անդամուհիները խմբական երգեցին «Արի, ման արի», իսկ վեց տարեկան Լիւսի Սապոնճեան արտասանեց «Ջէնիկը»: Ֆրանսացի տիկ Գօյէթի ջութակով նուագեց քանի մը գեղեցիկ կտորներ, Գ. Գալստեան արտասանեց «Միրելի Փաշալը»: Յետոյ բեմ բարձրացաւ Տիկ. Էլլէն Բիւզանդ որ գեղեցիկ ճառ մը խօսեցաւ Կ. Խաչի գործունէութեան վրայ թէ հոս եւ թէ արտասահմանի մէջ: «Ամէն կողմ կը կազմակերպուին նոր մասնաճիւղեր եւ նոր անդամներ կ'աւելնան, որոնց թիւր կ'անցնի 7000ը»: Հրաւիրեց ժողովուրդը որ ուժ տան այս կազմակերպութեան անդամագրուելով անոր: Թաթիս Բուրէն իր թառով նուագեց կովկասեան եղանակներ եւ կովկասեան տարազով շատ գեղեցկօրէն պարեցին Օր. Վերոնիկ Զատիկեան եւ Օր. Սապոնճեան: Ժողովուրդին փափաքին վրայ Օր. Զատիկեան առանձին պարեց «Շամիլ»ի պարը Օր. Ոսկերիչեան արտասանեց «Դուն ստեղծեր ես»:

Գեղեցկահիւս բարձ մը անուրջի դրուելով բարձրացաւ 670 ֆրանքի: Բարձը շահեցաւ Գ. Համբարձում Գէտոյեան. Կարճ դադարէ մը վերջ, բեմին վրայ չորս պզտիկ օրիորդներ ճերմակ հագուստներով թատրի առաջնորդութեամբ պարեցին «պալէ» մը որ ջերմապէս գնահատուեցաւ: Գ. Ալթունեան արտասանեց «Յաղթանակի գիշերը» (Վարուժան) եւ «Պարը» (Սիամանթօ): Կէս գիշերէն վերջ սկսան եւրոպական պարերը, որոնք տեւեցին մինչեւ լոյս: Ժողովուրդը շատ գոհ մնաց, միեւնոյն ատեն կոկիկ հասոյթ մը ապահովելով Կ. Խաչին: Այս առթիւ կ'արժէ շնորհաւորել վարչութիւնը եւ իր մասնաճիւղին անդամները, որոնք ջանք չէին խնայած, երեկոյթին յաջողութեան համար:

Յակոբ Ադամեան

ՕՐ. ՄԵԼԻՆԷ ԲԷՆԻՐՃԵԱՆ
եւ
ԸՆԿ. ՎԱՀՐԱՄ ՇԱՀՊԱԶԵԱՆ
Նշանուած
Լիոն

ՄԱՄՈՒԼ

Ս. ԳՐՔԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ 1500ԱՄԵԱԿԸ

Ինչպէս յայտնի է, Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը յոբելենական տարի հռչակած է 1935 թուականը, Ս. Գրքի թարգմանութեան 1500ամեակին առթիւ.

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս մասին (7 դեկտ.).

— «Սուրբ Գրքի հայերէն թարգմանութիւնը կրօնական տեսակէտով միայն չէ որ արժէք է ունեցած հայ ժողովուրդի համար, այլ ան անգնահատելի նշանակութիւն ունեցած է նաեւ հայ լեզուի, հայ գրականութեան, հայ մշակոյթի եւ արուեստի զարգացման մէջ:

Պատմական ծանօթ իրողութիւն մըն է, որ Սուրբ Գրքի տիպար թարգմանութիւնը վճռական ազդեցութիւն ունեցաւ հայ գրական լեզուի ձեւաւորման վրայ՝ փաստօրէն ըլլալով նաեւ առաջին հայերէն գիրքը: Եւ եթէ այսօր հայ լեզուն պահպանուած է, եթէ այսօր կ'ապրի հայ ազգութիւնը իբրեւ ուրոյն հոգեւոր միութիւն մը ազգերու ընտանիքին մէջ, եթէ ունինք հայ մամուլ ու գրականութիւն, հայ մշակոյթ ու արուեստ, անկա մեծ չափով մը պարտական ենք Ս. Գրքի հայերէն սքանչելի թարգմանութեան եւ անոր տաղանդաւոր թարգմանիչներուն:

Բնական է, որ Ս. Գրքի հայերէն թարգմանութեան 1500ամեակը ոչ միայն հայ եկեղեցիի, այլ եւ ամբողջ հայ ազգի տօնն է: Անկա կը նշանակէ, թէ անիկա ոչ միայն լուսաւորչականներու, այլեւ հայ կաթոլիկներու եւ բողոքականներու տօնն է»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (54)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

Թարգմ. Ա. ՀԱՐԷԼԵԱՆ — Գրեց՝ ՌՕԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

«Օր. Հայամթն ու բժիշկը այս առաւօտ գրօսանաւէն դուրս ելան, սակայն չեն վերադարձած: Սքօթլէնտ Եարտէն երկու մարդիկ նաւուն մէջ եկան, Սպիտակ Արծիւի մը մասին տեղեկութիւն ուզեցին: Մտածեցի որ կը փափաքիք իմանալ: — Սէմ Պարթըն»:

Այս սարսափելի լուրին էութիւնը ըմբռնելու համար ՍԹէֆըն Հայամթ, հեռագիրը երեք անգամ կարդաց: Նաւաստ Սէմ Պարթընը ոչինչ գիտէր, բայց հաւատարիմ էր իր տէրերուն հանդէպ: Ուրեմն վտանգի մը հոտը առած, եւ յարմար դատած է այդ պարագան հաղորդել անոր որ իր հասցէն առած էր: Զարան ու Սըր Ճօն Տէվիտսընը գրօսանաւէն միասին դուրս են ելեր: Ինչո՞ւ: Սքօթլէնտ Եարտէն երկու պաշտօնեայ նաւը այցելեր են եւ Սպիտակ Արծիւի մը մասին հարց ու փորձ են ըրեր: Ուրեմն ոստիկանութիւնը յաջողեր է բան մը գտնել: Ըսել է թէ ամէն ինչ վերջացած է: Բոլոր պատմութիւնը մէջտեղ պիտի ելլէ: Ինքը ի՞նչ պէտք է ընէ: Զարան պէտք է գտնէ եւ դժբախտ դէպքը պատահած միջոցին անոր մօտ ըլլայ: Բայց Զարան ո՞ւր գտնէր: Սէմ Պարթըն կը գրէր որ գրօսանաւը չէ վերադարձած: Միայն մէկ անձ անոր ո՞ւր գտնուիլը կրնար գիտնալ... Լոնտոն բնակող վիրաբոյժ Սըր Ճօն Տէվիտսընը: Հետեւաբար անոր տունը պէտք է երթալ եւ հարցնել:

ՍԹէֆըն ոտքի ելաւ, առանձի՞ն թէ նաւապետ Նէլսընին հետ պէտք է երթալ: Առանձին, թերեւս առանձին աւելի լաւ գործը կարգադրէ: Հիւանդապահուհիին դառնալով.

— Հիւանդապահուհի, կ'ուզեմ որ ինծի մեծ շնորհք մը ընէք, ըսաւ:

— Եթէ կրնամ, Պ. Հայամթ, պատասխանեց աղջիկը:

— Քիչ ժամանակի մը համար դուրս պիտի ելլեմ... առանձին: Կ'ուզեմ որ նաւապետ Նէլսընը վերադարձած ատեն ըսէք իրեն թէ սիկարէթ առնելու գացած եմ: Կը հասկնա՞ք, չեմ ուզեր որ նաւապետը ինծի հետեւի, այնպէս որ մինչեւ որ խորհի թէ շուտով հոս կուգամ, ես արդէն շատ հեռուն գացած կ'ըլլամ... ինչ ըսել ուզածս հասկցա՞ք:

— Հասկցայ Պ. Հայամթ: Բայց եթէ ուշանաք, ի՞նչ պիտի ըսեմ նաւապետին:

— Ոչինչ. նաւապետ Նէլսըն պէտք եղածը պիտի կարգադրէ: Դուք հոս ինծի սպասեցէք: Ողջամբ պիտի վերադառնամ:

— Կրցածս պիտի ընեմ Պ. Հայամթ, բայց այս բոլոր անցուդարձերու մասին շատ անհանգիստ եմ:

ՍԹէֆըն գլխարկը դնելով սկսաւ խնդալ:

— Մի մտահոգուիք, հիւանդապահուհի, որ եւ է նեղութեան չպիտի մատնուիմ: Եթէ կ'ուզէք իմանալ, խօսքը մէջերնիս, քոյրս տեսնել պիտի երթամ.

— Եթէ Օր. Հայամթը տեսնելու կ'երթաք, ուրեմն մտահոգուելու պատճառ չի մնար, ձեզի ալ բան մը չի պատահիր:

Ու մինչ երիտասարդը դրան մօտեցած էր, աղջիկը ըսաւ.

— Պ. Հայամթ ձախ դարձէք, նոր ճամբայ մը կայ որ պանդոկէն դուրս կը հանէ... նաւապետը առիկէ չի գար:

— Հիւանդապահուհի, դուք պատուական աղջիկ մըն էք, գոչելով սենեակէն դուրս ելաւ ՍԹէֆըն:

ԳԼՈՒԽ XXI

Եթէ ՍԹէֆըն Հայամթի ժամանումը Սըր Ճօնի դէմքին գունատութիւն պատճառեց, ընդհակառակն իր ընկերուհիին մեծ հաճոյք պատճառեց: Զարա ուրախութեամբ գոչեց.

— ՍԹէֆընը հո՞ս, օ՜հ, հրաշալի է:

Սըր Ճօն չէր հաւնար թէ ինչպէս հրաշալի կրնար ըլլալ. նմանապէս չէր հաւնար թէ երիտասարդը ինչու եկած էր, քանի որ իրենց մեկնելէն առաջ արդէն ինք ու նաւապետը Կլօրիայէն հեռացած էին:

— Պ. Հայամթը ներս հրամցուցէք, խնդրեմ, ըսաւ Սըր Ճօն իր ծառային:

— Շատ լաւ, պարոն:

— Ճօն, կը զարմանամ թէ ՍԹէֆըն մեր հոս ըլլալը ի՞նչպէս իմացաւ:

— Ձեզ գիտեր, յարեց Սըր Ճօն, որուն համար ինքն ալ կը զարմանար:

— Ամէն պարագայի մէջ, ուրախ եմ որ եկեր է, իր եւ նաւապետ Նէլսընին Կլօրիայէն այդքան խորհրդաւոր կերպով այս առտու մեկնելուն պատճառը կրնանք իմանալ:

— Այո, մրմնջեց Սըր Ճօն, բայց մտքովը շատ կը տարակուսէր որ պիտի կրնար բան մը իմանալ:

— Պ. Հայամթ, յայտարարեց ծառան.

— Ո՜հ, ՍԹէֆըն, սիրելիս, ինչպէ՞ս կրցար մեզ գտնել.

Զարա յառաջ նետուելով բազուկները տարածած եղբօրը վզին փաթթուեցաւ.

ՍԹէֆըն կոպտօրէն ինքզինք քրոջը բազուկներէն ազատելով, զայն մէկդի հրեց:

— Հոս սպասելու պէտք չունինք այլեւս խնդրեմ, ըսաւ Սըր Ճօն իր ծառային, որ նախատեսեց գալիք փոթորիկը:

— Զարա, հոս ի՞նչ կ'ընես, հարցուց երիտասարդը, որուն ձայնին մէջ կասկած կար, եւ բարկութիւն աչքերուն մէջ.

— Ճօնը այս առտու զիս Լոնտոն բերաւ, վասնզի երկուքս ալ քու եւ նաւապետ Նէլսընին այս [illegible] մասին մտահոգուած էինք, պատասխանեց Զարան:

— Ճօ՞նը, եւ երիտասարդը վիրաբոյժին նայեցաւ:

— Այո, ՍԹէֆըն, Ճօն, ժպտեցաւ Սըր Ճօն: Կը հաւնի՞ք, Զարան ճիշդ հիմակ խոստացաւ իմ կինս ըլլալ:

ՍԹէֆըն Հայամթի դէմքի արտայայտութենէն յայտնի կ'երեւէր որ Սըր Ճօն Տէվիտսընին իր քրոջը հետ նշանուելու լուրը զինքը յանկարծակիի բերած էր: Նաւապետ Նէլսընը վիրաբոյժին հետ իր խօսակցութեան մասին անոր բան չէր ըսած, եւ ուստի Զարայի եւ Սըր Ճօնի առաջին տեսութենէն եւ անոր հետեւանքներուն բոլորովին անտեղեակ՝ չէր կրնար ըմբռնել թէ իրենց յարաբերութիւնները որքան շատ յառաջացած էին: Այդ լուրը զինքը կարծես դաշունահար ըրաւ:

Այդ դէպքը քրոջը համար տասն-անգամ աւելի սարսափելի պիտի ըլլար:

(Շար.)

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

«ԱՐՇԻՐ» ենթակոմիտէութեան դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 17, rue Ampère· *Թաղան։*

Գաւառ

ՓՐԻՎԱՅԻ եւ արուարձաններու «Յառաջ» խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այսօր Շաբաթ կէս օրէ վերջ, Շալամոնի մէջ։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ ետք ժամը 4ին Ընթերցարանի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը կիրակի երեկոյ ժամը 8էն մինչեւ առաւօտեան 1 Հ.Յ.Դ. ՏԱՆ մէջ

Թանկօի մրցում. Ցաղ *(Ժիրարտի եղբայրներու)*

Հաճելի անակնկալներ։ Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ։

Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած։

Մուտք՝ այրերու 2 ֆրանք, կիներու 1 ֆրանք։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած՝ ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «ԱՆՏՈՒՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, «Դուրեան» Գրադարանին մէջ

կը խօսի՝ ընկեր *ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ*

Նիւթ՝ Օրուան քաղաքական եւ ազգային խնդիրները։

ՕՐ. ԽԱԹՈՒՆ ՄԻՆԱՍԵԱՆ եւ ԸՆԿԵՐ ԿԱՐԱՊԵՏ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ Նշանուած Լիոն 25 Դեկտեմբեր, 1934	ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ *Թոստում խումբի վարչութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Օր. Ս. Սարգիսեանի, Տէր եւ Տիկ. Մ. Պետրոսեանի, Գ. Կ. Գան—թարճեանի, խումբի երեկոյթին բե—րած իրենց սիրայօժար մասնակցու—թեան համար։* Վարչութիւն

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՍԵՒՐԱՆԻ ԿՐԹԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԱՇԷՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Վաղը. կիրակի. կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

ՍԻՓԱՆ երգչախումբը ղեկավարութեամբ ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

կը ներկայացնէ ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ «ԱՆՈՒՇ»ը

Այնքան սիրուած եւ ժողովրդականացած խմբերգներով, մեներգներով եւ ճայկական շուրջպարերով։

Մանրամասնութիւնները յայտագրով։

Արդիւնքին մէկ մասը կրթասիրացին։ Մուտք՝ 5 ֆրանք։

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Շոգեկառք Gare du Nordէն ժամը 13.50, 14.35 եւ 14.45։

Յ ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍՊԱՅԻՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

6 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ Cercle MILITAIRE*ի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ*

Բոլոր կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ Թուականը

«ՎԷՄ»

Հանդէս մշակոյթի եւ պատմութեան

Լոյս տեսաւ երկրորդ տարեշրջանի առաջին թիւը *հետեւեալ բովան—դակութեամբ.— Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ՝ «Համաշխարհային պատերազմի նպատակ—ները»։ Թ. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ՝ «Ֆէրդովսին եւ իր Շահնամէն»։ Յ. ԶԱՒՐԵԱՆ՝ «Թ. Թորամանեանի կեանքն ու գործը»։ Ս. ՈՍԿԵԱՆ՝ «Մ. Զարիֆեան»,* Մարտիրոս Ղրիմցու տաղերը։ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ՝ *«Աղթամարի կռիւը»։ ՍԱՄՍՈՆ՝ «Հայաստանի անդր. դեսպանը Պարսկաստանում»։* ԳԻ. Արծրունու յուշարկաւորութիւնը եւ Ս. Զաւարեանի դամբանականը։ *ԳՐԻՄԻԹԷԼ՝ «Չինադաշտի օրերուն»։* Հին թուղթեր, Հայաստանի խորհուրդի արձանագրու—թիւնները։ ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ։ ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ։ ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ՝ *Ա. Աբեղեան, Յ. Զաւրեան, Ս. Վ.։ ԸՆԹԵՐՑՈՂԻ ԷՋ։ ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ՝* Վ. Խպ. Մանկունի՝ *«Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»։ ՆԿԱՐՆԵՐ։*

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆԵԳԻՆԸ.— Ամերիկա, Բրիտանական կայսրութիւն, Ե—գիպտոս, Իտալիա 70 ֆրանք։ Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան 50 ֆրանք։ Ֆրանսա եւ ուրիշ երկիրներ 60 ֆրանք

Խմբագրութեան հասցէն՝ S. Vratzian, 13, Rue des Platanes, Plessis- Robinson (S.)

Ֆրանսայի ընդհանուր գործակալ՝ Լ. Գեւոնեան, 17, Rue Damesme, Paris (13)

Յատուկ խնդրանք՝ փութացնել բաժնեգիններու առաքումը, որով բաժա—նորդները աճակցած կը լինեն խմբագրութեան գործին։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ
ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐԳԸ
ԳԻՆ Ֆր.12

Կեդրոնատեղի՝ Հ. Սամուէլ Գրատուն, 51, Rue Monsieur le Prince, Paris, *Մարսէյլի համար դիմել՝ Գ. Յ. Մալաքեանի,* 101, Rue St. Jacques, Marseille.

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

ՆՈՐ ՏԱՐԻԻ ԱՌԹԻԻ

1934 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31 ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

կազմակերպուած՝ *Ֆ.Ր. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*

Salle des Conférences*ի մէջ,* 7, Rue de Tretaigne, *Փարիզ* (18), *Մէթրօ՝* J. Joffrin

Կազմանդի անդամ կէս գիշերէն վերջ

Հայկական խնջոյք — հայկական ուրախութիւն, զանազան նուագարաններով (Դաշնակ, թառ եւայլն)։ Այս բոլոր վայելքը՝ միայն 15 ֆր. մուտքով

Կը խնդրուի նախօրօք արձանագրուիլ, դիմել Օր. Պետրոսեանի, 6, Rue Tretaigne, Paris (18), Հեռաձայն Montmartre 13-09։

ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ.Ր. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

29 դեկտեմբեր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

Փանօրամայի սրահին մէջ 2, rue Alexandre Guilmant. Մեօտօն.

(Մէտրօն.— Մօնփարնասի կայարանին մօտ)

Կը խօսի Գ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Կը ներկայացուի *ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԸ*

Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն անդամուհիներու կողմէ։

Կը նուագէ ԵՓՐԱՏ նուագախումբը։ Ճոխ պիւֆէ։

Հաղորդ. միջոց.— *Առնել 23 կամ 32 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել լա Ֆէրմ տը Մուլէնօ։*

Մուտք՝ 5 ֆրանք։

ՀԱՆԴԷՍ-ՏՕՆԱԾԱՌ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ֆրանսահայ կարմիր խաչի Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ

31 Դեկտ. Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին

Երրորդ Թաղապետարանի սրահին մէջ

կը նախագահէ՝ Գ. Ս. ՀԱՐԷԼՆԱՆ

Բոլոր հայ մանուկներուն անխտիր պիտի բաշխուին խաղալիքներ, պտուղ եւ քաղցրեղէն։ Կենդանի պատկեր։ Գեղարուեստական բաժին։

Պախարու մասնակցութեան համար մուտք 1 ֆրանք։

ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀՕՄԻ ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Salle des Ingéniurs Civilsի ընդհ սրահներուն մէջ

19 Rue Blanche Մէթրօ՝ **Trinité**

Կը ներկայացուի ՍԱՄՈՒԷԼ (դրամ 3 արար)

(Հեղինակ՝ Միութեանս անդամներէն Գ. Վահան Թաշճեան)

Մասնակցութեամբ Ա. ԳՄՐԵԹԵԱՆի եւ Միութեանս անդամներու։ Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր։ Առաջնակարգ Orhestre Jazz-Tango. Միշէլ ՍԱՀԱԿԵԱՆի։ Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ։

Մուտք այրերու՝ 10 ֆրանք, իսկ կիներու՝ 7.50։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ***ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ*** ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

6 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1935 ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Salle des Ingénieurs Civilsի ՄԵԾ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

19, Rue Blanche, Մէթրօ՝ **Blanche** եւ **Trinité.**

Կը ներկայացուի հայ սափրիչ—սափրիչուհիներու կողմէ պատրաստուած կանանց մազերու ամենավերջին նորաձեւութիւնները, ֆրանսական և հայկական թերթերու թղթակիցներու ներկայութեամբ։

Պիտի բաշխուի ԴՕԹԻՒՍՕՆ եւ զանազան անուշաբուրութիւններ։

Ընտիր ճաշ եւ օրքէսթր (14 հոգիէ բաղկացեալ)։

Մուտք այրերու՝ 8 ֆրանք, կիներու 5 ֆրանք։

Տոմսերը կը ծախուին հայ սափրիչներու մօտ եւ սովորական տեղերը

ՕՐԱՑՈՅՑ *ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՆՈՐԸՆՏԻՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴ*

ԳԵՐ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԱՄԵՆԱՎԵՐՋԻՆ ՆԿԱՐՈՎԸ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ԽԻՍՏ ԳԵՂԵՑԻԿ *ՊԱՏԻ ՕՐԱՑՈՅՑ*

Գին՝ 5 ֆրանք։

*ԾԱԽՈՒ Է.— Առաջնորդարան, 3, ր*իւ վանթիւր, *եւ բոլոր եկեղեցի—ներու մէջ ի նպաստ Աղքատախնամի։*

Կը գտնուի նաեւ հետեւեալ վայրերը։

Կրատուն Յառաջ, րիւ Տօմինիքէն.— *Նպարավաճառ Սօլաքեան,* 29, Պէլնար տիւ Պուա.— *Նպարավաճառ Փափազեան, 11,* րիւ Գօնէթըրի (Իտալական Գազար).— *Դերձակատուն Ալեքսանտր, 315,* րիւ տը Լիօն.— *Նպարավաճառ Ասատուրեան,* Լէգօլիվ (Մարթէկօ)։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԿԱՄՆԵՐ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐԻՆ Զ.ՐԴ ՀԱՏՈՐԸ

Տաղանդաւոր Արգիծաբան՝ *ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆԻ*

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

Որ կը պարունակէ հետեւեալ գրուածքները՝

1\. *ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ Ի ԾԱՊԼՎԱՐ,* 2. *ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ,* 3. *ԻՄ ԱՇԽԱՐՀԱՀԱՅԵՑՈՂՈՒԹԻՒՆՍ,* 4. *ՊԱՀՊԱՆՈՂԱԿԱՆԸ։*

Բացառիկ զեղչ շարքին 12 հատորներուն բաժանորդ գրուողներուն։

Դիմել կեդրոնական հասցէին.— *M. BARSAMIAN*

121, RueMarcadet, Paris (18)

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

«ՍԻՓԱՆ» Երգչախումբէն յիշատակ մը երգասէր հայրենակիցներու։

Հրապարակ ելած եւ կը ծախուին «Սիփան»ի կողմէ երգուած «Անուշ գեղի մէջտեղը» *եւ «Հայկ ու վարդանս» տեսքերը՝ 12 ֆրանք հատը։*

Դիմել՝ Արթինեանի, 26 rue Lesage, Paris(20), *և «Սիփան»ի գանձապահ՝* Ն. Յակոբեանի՝ 9bis rue Mme Curie Bagneux, (Seine)։

Օգտուեցէք առիթէն

ԱՅՑԵԼԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Versaillesի եւ **Palaiseau**ի

Մեր սքանչելի հողամասերը որոնք ծախու են ապառիկ

Քառակուսի մէթրը **5** *ֆրանք։*

Մանրամասնութեանց եւ այցելելու համար դիմել՝

***Mr. PATRIK**ի,* ***Mr. LECORNU**ի* ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

7, Rue Paul Lelong, Métro: Bourse, Tél. Gut. 40-37

Գրասենեակները բաց են ամէն օր, նոյնիսկ կիրակի եւ տօն օրեր։

ժամը 9 — 12, 13 — 17

ՀԱՑ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ

ՊԶՏԻԿ ՇԱՀՈՎ ՄԵԾ ՍՊԱՌՈՒՄ

ԱՅՍ Է ՎԱՃԱՌԱՏԱՆՍ ՍԿԶԲՈՒՆՔԸ

ԵՂԻՇԷ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

11, Rue Molière LYON. *Tél.: LALANDE 23-91*

ՎԱՃԱՌՈՒՄ ՄԻՄԻԱՅՆ ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ

Բուրդէ, մետաքսէ եւ բամպակէ պատրաստուած, պէս պէս գոյներով եւ ամէն մեծութեամբ անկողինի եւ սեղանի ծածկոցներ։ Մեքե. նայով պատրաստուած պատի եւ գետնի գորգեր, descente-de-lits, coussins, draps-de-lits, couvertures piqués.

Մասնաւոր բաժին՝ Mouchoirs, serviettes. Torchon, Service de table. Spécialité d'articles pour Marchands forains et pour Primes.

Միշտ SOLDES եւ 2e CHOIX ապրանքներ.

ՎԶՆՈՑ (քաշ - քոլ), ՓՈՒԼ - ՕՎԷՐ եւ ԲՈՒՐԴԷ ՁԵՌՆՈՑՆԵՐ

ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐ,

*CACHE - COLS EN LAINE, PULL - OVER, GILETS ET GANTS DE LAINE*ի

Ձեր գնումներուն համար դիմեցէք՝

JAPHET Frères

224 & 257 Rue St. Denis, Paris 2e,

Métro: St. Denis.

Tél. Central: 69-61 եւ **Gutemberg 57-57**

Միշտ առաջարկելի է ընտիր մը երկար'անմրցելի գիներով։

ԿՈՒԶԷ՞Ք ԶՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԻՍՈՆԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄԵԼ

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԳՆԵՑԷՔ

ՐԱՔԻ ՏԻՐՋ

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ

ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ ԱՆԱՐԱՏ ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ

Պոլսոյ օղին է որ ձեր ուզածին պէս չկը ճերմկնայ եւ քէյֆ կուտայ.

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ ԽԹ. ՏԱԼԱՔԻՒՐԵԱՆ

8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-89

Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ,

75, Ave. Victor – Hugo, Clamart (Seine)

Լիոնի ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԷՐԶԻԵԱՆ

211, Rue de Criqui

ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

22, Boulevard St. (DENIS. Մէթրօ՝ St. DENISի դիմացը.

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Գոնուվիլի Արարատ Միութեան կողմէ

վաղը, կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Salle Gallmandի մէջ

Գեղարուեստական բաժին՝ մանկապարտէզի փոքրիկներու եւ վարժարանի աշակերտներու կողմէ,

Ֆր. Կ. Խաչի տեղւոյս մասնաճիւղը սարքած է կաղանդի ծառ եւ պտուղ պիտի բաշխէ փոքրիկներուն։

Երկու ներկայացում։ Նուագախումբ եւ երգչախումբ ղեկավարութեամբ Գ. Վ. Էլմասեանի։

Վարձու է

Anvers եւ Barbès *մէթրօյի մօտ կա—հաւորուած սենեակ մը պարտէզի կամ փողոցի վրայ այր մարդու համար։ Հեռաձայն կայ եւ ի հարկին ճաշն ալ միասին։*

Տեղեկութեան համար դիմել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Շավիլի մասնաճիւղի անդամ-անդամուհիները կը հրաւիրուին առաջին ընդհ. ժողովին, որ տեղի կ'ունենայ 29 Դեկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Մառուռ-Մանկապարտէզի սրահին մէջ, 4, rue Trois Champtier. *Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։*

Ներկաներուն թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։

= o =

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՋԷՆԿԻՒԷՐՕԹնեքու Հայրենակցական Միութեան պարգեւաբաշխութիւնը տեղի կ'ունենայ մանածառով այս երեկոյ Շաբաթ ժամը 8ին, Հայ Ակումբին մէջ 1, Գուլվալ գառնօ, Ալֆորվիլ։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 30 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 30 Décembre 1934

10-ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2690

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅԱՆՈՒՆ ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ

=○・○=

Քանի մը երեւոյթներ ալ՝ երկու տարբեր ճակատներ:

Լոնտոն եւ Մանչէսթըր նոյն տժգոյն եւ թմրած վիճակն է որ կը ներկայացնեն տարիներէ ի վեր:

Իրենք իրենց մէջ կծկուած, անոնք երեւի կը հետեւին բրիտանական «չքեղ մեկուսացման», միայն տօնական օրերու առթիւ զգացնելով իրենց գոյութիւնը:

Բանդէտներ պիտի ըսեն թէ երկու գաղութներն ալ չատոնց կորսնցուցած են իրենց նախկին դիրքը, եւ հազիւ իրենց խղճով կը տապլտին:

Բոլորովին ճիշդ չէ այս տարրկութիւնը: Երկու քաղաքներուն մէջ ալ կայ եւ կը մնայ առեւտրական դաս մը: Եթէ երէկ տասը կրնային տալ, այսօր այնքա՞ն խեղճացած են որ հինգն ալ անկարելի գտնեն:

Բուն առեւտրական դասէն զատ, երկու քաղաքներուն մէջ ալ ունինք երիտասարդութիւն մը, որ կարծես խաչ քաշած է իր գոյութեան վրայ:

Արդ, յետին գաղթականը հոգեպէս ապրելու, իր ինքնապաշտպանութիւնը ապահովելու միջոցներ կը գտնէ, իսկ այս երկու գաղութներուն նոր սերունդը բոլորովին անճրկեր, ամէն խանդավառութիւն կորսնցուցեր է: Եւ այս՝ հակառակ իր վայելած դիւրութիւններուն:

Եթէ այդ երիտասարդութիւնը հայերէն լրագիր կը կարդայ, անշուշտ կ'ըմբռնէ թէ ինչ պարտականութիւններ կ'իյնան իր ուսերուն:

Ինչո՞ւ դժուար պիտի ըլլար, երկու քաղաքներուն համար, կազմել Երիտասարդական Միութիւն մը:

Այդպիսի կազմակերպութիւն մը նախ պիտի թարմացնէր իրենց հոգին, յետոյ առիթ պիտի ընծայէր օգնելու անճար գաղութի մը, յանձնառութիւն մը ստանձնելով:

Նոր չէ որ կը յիշեցնենք,— Լոնտոն, Մանչէսթըր, Պրիւսէլ, Պերլին, Վիէննա, Միլան եւ նման քաղաքներ, որոնք բաղդատաբար ազատ են տեղական հոգերէ, կրնան հոգատարութիւնն ստանձնել արեւելեան գաղութներու մէկ դպրոցին կամ ուրիշ հանրօգուտ ձեռնարկի մը:

Մտնելով որոշ յանձնառութեան մը տակ, ի հարկին նոր նախաձեռնութիւն մը ստանձնելով, անոնք թէ իրենց ազգային կապերը նորոգած կ'ըլլան, եւ թէ նիւթապէս օգնած՝ ինքնապաշտպանութեան ճակատի մը:

Այսպիսի յանձնառութիւն մը չի խանգարեր իրենց պարտականութիւնը՝ հայրենիքին հանդէպ, որուն օգնելու համար մարմիններ կը գտնուին ամէն տեղ, այս կամ այն անունով:

Եւ նորէն երիտասարդութիւնն է որ գլուխ պիտի հանէ այս գործը, իր եռանդէն քաշելով միջին սերունդը եւ միւսները:

Այլապէս, մէկ տարիէն միւսը աւելի արագ պիտի փրթին կապերը՝ այս կղզիացեալ գաղութներուն եւ բուն զանգուածին միջեւ, որ անհնարինը կը փորձէ, իր դիմադրական կորովը եւ հաւաքական դիմագիծը պահելու համար:

Ակնարկուած գաղութները աւելի զօրաւոր չքմեղանքներ չունին իրենց պատեանին մէջ քաշուելու համար, քան միւսները, որոնք նոյնպէս կը տառապին հարթիչ գլանին եւ տնտեսական պատերազմի անիւներուն տակ:

×

1934ի ընթացքին աւելի շեշտուեցաւ երիտասարդական կազմակերպութեան մը շարժումը, առանց ելքի մը յանգելու:

Տենչեր, առաջարկներ, ծրագիրներ՝ որքան կ'ուզես, Փարիզէն մինչեւ Պալքանները եւ աւելի հեռուները:

Դժբախտաբար, ինչպէս տարէցները, երիտասարդներն ալ համաձայն չեն իրենք իրենց միջեւ: Ձեռնարկ մը հազիւ ձեւաւորուած, ճեղքեր կը բացուին եւ ամէնէն խանդավառ ձեռնարկուները կը մնան կէս ճամբան:

Այստեղ ալ չարաբաստիկ դեր մը կը կատարէ հռչակաւոր «շերտաւորումը».— Հայաստանի հետ, Հայաստանի դէմ: Կոպիտ ցնդաբանութիւն մը, որ միայն դատարկամիտները կրնայ ոգեւորել, ջուր հոսեցնելով խառնակիչներու ջրաղացին:

Կան ուրիշ թիւրիմացութիւններ ալ,— կուսակցական կամ դասակարգային:

Երիտասարդութեան մէջ ալ խաւեր կազմուած են: Կան ուսումնականները եւ խոնարհները, որ խաւարեալներ կը համարուին առաջիններուն կողմէ:

Ունինք ուսումնականներու դաս մը, որ կը վախնայ թէ պիտի «պղտորուի», եթէ խառնուի հանրային մտահոգութեանց:

Գալով կուսակցական թիւրիմացութեանց, երկու տեսակ են:

Կան տարրեր որ երիտասարդական շարժումը կը նկատեն նոր առու մը՝ Դաշնակցութեան համար, եւ հետեւաբար կը խրտչին:

Իսկ մեր ընկերներուն մէջ ալ կարծողներ կան թէ՝ երիտասարդութեան ընդունակ մասը կա՛մ անդամ է Դաշնակցութեան եւ ուրիշ հոսանքներու, եւ կամ պէտք է դառնայ, տրամաբանօրէն:

Յետաձգելով հարցին աւելի լայն վերլուծումը, այսօր կ'ուզէինք ուշադրութեան յանձնել կէտ մը, որ մեր հիմնական մտահոգութիւնը կազմած է սկիզբէն ի վեր:

Դաշնակցութեան եւ միւս կազմակերպութեանց շարքերէն դուրս, ունինք ստուարաթիւ երիտասարդութիւն մը, որ կուսակցական չի կրնար ըլլալ խառնուածքով կամ դաստիարակութեամբ, եւ որ սակայն ոչ անպէտ է, ոչ ալ այլասերած:

Արդ, բոլորիս պարտքն է ձեւ մը գտնել եւ օգտագործել այդ անշարժ դրամագլուխը, յանուն գաղութներու ինքնապաշտպանութեան:

Շ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, 1 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1935
"ՅԱՌԱՋ" ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ՎԵՑ ԷՋՈՎ

»»»··«««

ԱՅՍ ԲԱՑԱՌԻԿ ԹԻՒԻՆ ՄԷՋ ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐ ՈՒՆԻՆՔ.—

1. Յ. Ժ. Սիրունի.— ՀԱՆԴՐՈՒԱՆԷ ՀԱՆԴՐՈՒԱՆ
2. Մկրտիչ Պարսամեան.— ԳՐԱԿԱՆ ՏԱՐԻՆ
3. Ս. Վրացեան.— ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ 1934ԻՆ (*Քաղաքական*)
4. Հրաչ Զարդարեան.— ՄԱՅՐԸ
5. Արմէն Ամուր.— ԿԱՂԱՆԴ Է, ԲԱՐԵՒ ՄԸ ԳՐԵՄ ՇՈՒՆԻՍ
6. Նշան Պէշիկթաշլեան.— ՓԱ՛ՌՔ ԱՐՄԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆՃԱՐԻՆ
7. Հրանդ Բալուեան.— ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ
8. Հրանդ Սամուէլ.— ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ
9. Հրանդ Ալեանաք.— ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ 1934ԻՆ
10. Վահան Համբարձումեան.— ԿԱՐՆՈՅ ԴՈՒՌՆԵՐՈՒՆ ԱՌՋԵՒ
11. Շ. Նարդունի.— «Ո՛Վ ՏԱՅՐ ԻՆՁ ԶԾՈՒԽՆ ԾԽԱՆԻ···»
12. Արամայիս Սրապեան.— ԱՐԱՐԱՏ (*բանաստեղծ*)
13. Ս. Թաքուլ.— ՍՐԲԱԶԱՆ ԵՍԸ

Այս ԲԱՑԱՌԻԿ թիւն ալ ՊԻՏԻ ԾԱԽՈՒԻ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԳՆՈՎ,— 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՀԱՅ ԳՈՐԾԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ

—·—

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՅԱՆՁՆԱՌՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մարսէյլի գործաւորներու պատուիրակութիւնը, որ Փարիզ եկած էր դիմումներ կատարելու համար, իր պաշտօնը լրացուցած ըլլալով, այսօր կը վերադառնայ Մարսէյլ: Այս առթիւ մեզի ղրկած է զեկոյց մը՝ իր կատարած աշխատանքներու մասին: Կ'ամփոփենք հիմնական մասերը.—

Մեր հետապնդման աշխատանքներուն մէջ, մենք մեր կողքին իբր զօրավիգ ունեցանք հայ եւ ֆրանսական աշխատաւոր զանգուածները, մանաւանդ ֆրանսական՝ որ աւելի քան հօթը միլիոն կազմակերպուած ուժ մը կը ներկայացնեն, եւ որ իրենց գործօն համակրանքով եւ ներկայացուցիչներով մեծապէս դիւրացուցին մեր աշխատանքները:

Մեր յարաբերութիւնները ֆրանսական իշխանութիւններուն հետ եղան բարւոք եւ պատուաբեր: Մեր զուսպ ցաւը յայտնեցինք եղած կարգադրութիւններուն դէմ, ու արդարութիւն պահանջեցինք: Մենք պահանջեցինք օրինական եւ իրաւական կարգադրութիւն մը՝ որ մեր նայմարլոս գոյավիճակին վերջ մը դնէր, ու մեր գոյութեան պահպանումը դնէր ամուր հիմերու վրայ:

Հայերը օտարական չպիտի համարուին

»»»··«««

Ցաւրդաբար տեսանք Գուլ տիւ Թօնի չորս երեսփոխանները, աշխատանքի նախարար Ժաքիէ, Կէրնու, Մոնժովի եւ Փօլ Ֆօռ, դիմեցինք նաեւ նախարար Գ. Մանէլի եւ երեսփոխան Գ. Մութէի, բայց անոնք բացակայ ըլլալով՝ ընդունեցանք իրենց քարտուղարներէն, որոնց յանձնեցինք մեր յուշագիրը, տեսանք նաեւ ֆրանսական աջ ու ձախ զանգուածները ներկայացնող դէմքեր ու մարմիններ, որոնք բոլորն ալ համակրանքով ընդառաջ եկան մեզի:

Մեր այս դիմումներուն եւ աշխատանքներուն իբր հետեւանք երկու շատ կարեւոր արդիւնքներ ձեռք բերինք, առաջինը՝ երեք հոգիէ բաղկացած յանձնախումբ մը՝ աշխատանքի նախարարութեան մէջ որ պիտի ջանայ արագօրէն Ֆրանսահայութեան հարցին արմատական լուծում մը տալ, եւ երկրորդ՝ երկու ներքին շրջաբերականներ, մին՝ քաղաքապետութիւններուն եւ միւսը նահանգապետութիւններուն ուղղուած, որոնց մէջ կ'ըսուի որ հայ տարրը օտարական նկատելու եւ բառ այնմ վարուելու է անոր հետ:

Մեր յարաբերութիւնները բարեյաջող անցան նաեւ հայկական Փարիզի հետ, որ մեր բերած որոշակերպ տեղեկութիւններէն ցնցուեցաւ, եւ սիրալիր ու լայն տրամադրութիւններ ցոյց տուաւ հանդէպ մեզի:

Գաղթ. Միացեալ Յանձնախումբ, Բարեգործական, Հօկ, Տնտեսական Կեդրոն եւայլն անվերապահօրէն օգնեցին մեր արդար դատին: Բարեգործականի հետ առանձին խորհրդակցութիւն մը ունեցանք: Որոշուեցաւ կազմել հանգանակիչ մարմին մը՝ ի նպաստ Մարսէյլի հայ գործաւորներուն, իսկ մինչեւ անոր գործի ձեռնարկելը, Բարեգործականը որոշեց նեղ շրջանակի մէջ պզտիկ գումար մը հաւաքել եւ ղրկել կաղանդի նուէրներու համար, ու քանի մը օր վերջ ալ իր կողմէն տրամադրել կարեւոր գումար մը՝ իբր անմիջական օգնութիւն Մարսէյլի հայ գործաւորներուն:

Շփում ունեցանք նաեւ Փարիզի շրջանի Ֆրանսացի եւ հայ գործաւորներու հետ, եւ որոշուեցաւ կազմել հայ գործաւորներու մարմին մը, ֆրանսականին հետ կողք կողքի ու սիրալիր կերպով աշխատելու համար:

Այսօր, կիրակի, կէսօրէն յետոյ ժամը 2ին Սալ Ֆէրէրի մէջ տեղի կ'ունենայ գործաւորներու կաղանդի հանդէսը, ուր զեկուցում պիտի տրուի պատուիրակութեան կողմէ:

Այսօր հացը պիտի գնէք 1.65ի

Աղօրեպաններու եւ փռապաններու միութեանց հետ բանակցելէ յետոյ, կառավարութիւնը որոշեց որ հացին քիլօն 1.90ի փոխարէն ծախուի 1.65ի, այսօրուընէ սկսելով (կիրակի): Գաւառներու համար ալ նահանգապետները իրաւունք ստացան գին որոշելու համաձայն ցորենի հրապարակին եւ տեղական պայմաններուն:

»»»··«««

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ճառ մը խօսելով, ուժգնօրէն բողոքեց դաշնագիրներու վերաքննութեան հոսանքին դէմ: Յայտարարեց թէ «Ռումանիոյ ներկայ սահմանները յաւիտենական են եւ կրնան փոխուիլ միայն այն ատեն երբ մեռնին արդարութիւնն ու իրաւունքը: Ահա թէ ինչո՛ւ բոլոր անոնց որ քաղաքներ եւ նահանգներ կը պահանջեն մեզմէ, կը պատասխանենք.— «Ոչ մէկ թիզ հող, ոչ մէկ գիւղ: Կամ մենք բոլորս միեւնոյն հողին վրայ պիտի ապրինք, եւ կամ միեւնոյն գերեզմանը պիտի մտնենք »:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՅՆ ԴԱԼԱՐ ՁԵՌՔԵՐՈՎ

»»»·«««

— Ֆր. Կ. Խաչը Դաշնակցակա՞ն կազմակերպութիւն է:

— Ֆր. Կ. Խաչը անկուսակցական կազմակերպութիւն է, համազգային՝ իր ծրագրով, ժողովրդական՝ իր գործունէութեամբ, իսկ Դաշնակցական՝ իր անդամներուն եւ անդամուհիներուն ջիգերով:

— Ի՞նչ կը նշանակէ այդ: Եթէ ջիգերը Դաշնակցական են, ուղղութիւնն ալ կը դառնայ Դաշնակցական:

— Ո՛չ, Կ. Խաչի ղեկավար մարմիններն ու անդամները մեծագոյն մասով չէզոքներ են, նոյնիսկ ընդդիմադիրներ, բայց կը գործեն Դաշնակցականի պէս.— հաւատքով, եռանդով եւ ժրաջան աշխատանքով:

Ահա տեսէք մէկ շաբթուան պատկերը.—

Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը իր տարեկան վաճառքը սարքեց դեկտ. 22 — 24:

Ամբողջ երեք օր, անոր անդամուհիները կէս օրէն մինչեւ ժամը 8—10 տքնեցան, տառապեցան, վաճառեցին, հաշուեցին եւ շօշափելի գումար մը գոյացուցին:

Դեկտեմբեր 22ի շաբաթ գիշերը անոր Անիէռ - Պուա - Քոլոմպի մասնաճիւղը գեղեցիկ երեկոյթ մը սարքեց, որ տեւեց մինչեւ առաւօտ: Վարչութեան անդամուհիները եւ միւսները սիրով յանձն առին ամէն յոգնութիւն, հանդէսին թէ գեղարուեստական մասը յաջողցնելու եւ թէ նիւթական բաժինը արդիւնաւորելու համար:

Այստեղ ալ գոյացաւ կոկիկ հասոյթ մը, որուն շնորհիւ նուէրներ եւ անհրաժեշտ պիտոյքներ պիտի բաժնուին բազմին կարօտ ընտանիքներուն, տունէ տուն:

(Դեռ մարդ մը ուրբաթ օր հետեւեալ տողերը կը սահեցնէր «Նոր Երկիր»ի մէջ, նկարագրելով երեկոյթը եւ արդիւնքը.— «Զար լեզուներ կ'ըսեն թէ՝ այս հաւաքուած դրամներ պիտի ղրկուին Աթէնք, Ս. Գրիգորեանի սպանիչները ազատելու համար»:

Մինչեւ ո՞ւր իջան այս ծածկամուն թշուառականները...):

Դարձեալ Փարիզի մասնաճիւղը դեկտեմբեր 31ի գիշերը, (երկուշաբթի) սարքած է ընտանեկան երեկոյթ մը, Կաղանդի սեղանով, որ պիտի տեւէ մինչեւ լոյս:

Գաւառի մէջ ալ՝ նոյն եռանդը, որքան կը ներեն տեղական պայմանները:

Եւ նկատեցէք որ այս բոլոր աշխատանքները կատարողները ժողովուրդի զաւակներ են,— աշխատաւորներ եւ նուիրեալներ: Ոչ ազնուաշուք, ոչ բարձր գերդաստանի ժառանգորդ, ոչ ալ պատերազմի հարուստ:

Ամէնքն ալ, եթէ աշխատաւորներ չեն, ունին աշխատանքի եւ ընտանիքի հոգեր որոնք օրը իրիկուն ընել կու տան:

Դիտելով այս անսպառ եռանդն ու աշխատանքը, դուք չէ՞ք մղուիր սրտագին կանչ մը արձակելու, Կաղանդի օրով.

— Դալա՜ր մնան ձեր ձեռքերը···

ՎԱՀԷ

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ՝ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ Հռոմ պիտի երթայ չորեքշաբթի կամ հինգշաբթի օր: Մինչ այդ, բանակցութիւնները կը շարունակուին Փարիզի, Հռոմի եւ Պալքանեան մայրաքաղաքներու միջեւ: Ֆրանքօ-իտալական բանակցութեանց ամէնէն վճռական շրջանն է որ կը բացուի: Կ'ըսուի թէ այս առթիւ Մուսոլինիի հետ պիտի տեսակցի նաեւ Անգլիոյ արտաքին նախարարը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ փակուեցաւ դեկտեմբեր 23ին: Չորս նստաշրջանի ընթացքին ժողովը քուէարկած է 801 օրէնքներ: Նոր ժողովը պիտի գումարուի 1935 մարտ 1ին: Բազմաթիւ կիներ իրենց թեկնածութիւնը դրած են նոր ընտրութեանց համար:

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ այսօր, 30 դեկտեմբեր, պաշտօնապէս ամերիկեան եւ անգլիական կառավարութեանց պիտի տեղեկացնէ թէ չեղեալ կը հռչակէ Ուաշինկթընի նաւային դաշնագիրը: Ուրեմն Ճափոն ինքզինքը ազատ կը զգայ այլեւս, Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն հետ հաւասար նաւատորմիղ ունենալու համար, փոխանակ 5 — 5 — 3ի համեմատութեան:

ԼԷՆԻՆԿՐԱՏԻ ԱՀԱԲԵԿՄԱՆ ամբաստանագրին առթիւ, որուն ամփոփումը տուած էինք անցեալ օր, խորհրդային մամուլը բուռն պայքար կը մղէ Զինովիեւի եւ Թրոցկիի խմբակներուն դէմ, զանոնք ներկայացնելով իբրեւ գործիքները ֆաշականութեան:— Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ հետաքրքրութիւն շարժած է ամբաստանագրին այն մասը որ կը խօսի օտար հիւպատոսի մը մեղսակցութեան մասին: Լէնինկրատի մէջ հիւպատոսներ ունին Գերմանիա, Տանիմարքա, Էսթոնիա, Ֆինլանտա, Անգլիա, Իտալիա, Լեթոնիա, Նորվեկիա, Լեհաստան եւ Շուէտ: Արդ, այս տասը հիւպատոսներէն ո՞րն է մեղադրեալը···

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ նախկին ռազմիկներու ընկերակցութեանց նախագահը կոչ մը ուղղելով միւս երկիրներու բախտակիցներուն, կը հրաւիրէ սերտ կապեր հաստատել, ապահովելու համար խաղաղութիւնը: Կոչը կ'ըսէ.— « Մենք, գերման նախկին ռազմիկներս, լիովին կը գնահատենք մեր առաջնորդին՝ Ատոլֆ Հիթլէրի խօսքերն ու գործերը: Համախորհուրդ՝ մեր երէկուան հակառակորդներուն հետ, որոնք մեր վաղուան ընկերները պիտի ըլլան, մենք պատրաստ ենք ծառայելու մեր ժողովուրդին եւ օգնելու խաղաղութեան պահպանման »:

ՍԱՐԻ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷԻՆ առթիւ, այն գերման զինուորներն ու սպաները որ պիտի երթան քուէարկութեան մասնակցելու, համազգեստ չպիտի հագնին:

Այս առթիւ կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ « անակնկալ միջադէպ» մը պիտի սարքուի, քուէարկութենէն առաջ, նախաձեռնութեամբ մոլեռանդ Գերմանացիներու:

ՏԱՐԵԳԼՈՒԽԻ ԱՌԹԻՒ, Հանրապետութեան նախագահը քսան հազար ֆրանք ղրկեց Սէնի նահանգապետին, աղքատներուն բաժնելու համար:

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ սպանութեան առթիւ, նախկին վարչապետ Գ. Փօլ Պոնքուր, որ Թագուհիին փաստաբանն է, թերութիւններ գտաւ Մարսէյլի հարցաքննութեանց մէջ եւ լրացուցիչ տեղեկութիւններ պահանջեց հարցաքննիչ դատաւորէն: Այս առթիւ կ'ըսուի թէ փաստաբանը նոր բանաձեւ մը պիտի գտնէ, պահանջելու համար Տօքթ. Փավէլիչի յանձնումը որ մերժուեցաւ Իտալիոյ կողմէ: Ազգերու Դաշնակցութեան Եուկոսլաւիոյ ներկայացուցիչը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Գ. Փօլ Պոնքուրի հետ:

ՑՈՐԵՆԻ ՍՊԱՌՈՒՄԸ դիւրացնելու համար, կառավարութիւնը մէկ միլիոն կենդինար պիտի արտածէ մինչեւ դեկտեմբեր 31, մէկ միլիոն՝ յունուար 1էն փետրուար 15, մէկ միլիոն ալ՝ փետրուար 15էն ապրիլ 1:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ԶՕՐԱՒՈՐ ՑՆՑՈՒՄՆԵՐ զգացուեցան Եալթայի եւ շրջականերուն մէջ (Ղրիմ): Ցնցումը ուժգին էր Սեւ Ծովու ափերուն վրայ: Նիւթական կարեւոր վնասներ պատահեցան: 1925էն ի վեր այսքան զօրաւոր շարժ պատահած չէր:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԹՈՒՐՔ ՆՈՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

═ o · o ═

Բ.

Ցայտնի գրող մըն է նաեւ Պիւրհան Ճահիտ: Այս անունը անծանօթ չէ հայ ընթերցողներուն: «Միլլիյէթ»ի մէջ քրոնիկներ կը ստորագրէ: Ու յաճախ, կը ձաղկէ կապկութիւնները որոնք կ'ըլլան յանուն բարեփոխումներու:

Սեղմ ոճ մը, իրականութեան հաւատարիմ վրձին մը, երբեմն ուսուցիկ՝ երբ Թուրքի մասին է խօսքը,— հրջանին ու սերունդին հոգեբանութիւնը — լաւ դիտող մը: Իր վէպերուն նիւթերը ժամանակակից բնոյթ ունին: Իրմէ կ'ուզեմ յիշել «Հարբուրալըա ձէյլալ»ը զոր «Միլլիյէթ» հրատարակեց իբրեւ թերթօն: Ահա քիչ մը լայն մէջբերում մը անկէ — «... Հայերը անկախություն կը խնդրեն Ամերիկացիներէն: Ցոյները օգնություն կը սպասեն Աթէնքէն: Արաբները կը կարծեն թէ Ալէնբիի բանակները իրենց պիտի վերադարձնեն նախկին փառքերը: Թուրքը, որ չորս տարի արիւն էր թափած ու, երթալով մինչեւ Քարփաթ, Ֆրանսուա Ժոզէֆը փրկած էր ռուսական յարձակումէն, այսօր ետ ոտքի ելած է իր փառքն ու օճախը փրկելու համար: Այս ծառացումին առջեւ ի՞նչպէս կրնային մնալ՝ Կուտոյի Փարիզցի երիտասարդները, Ալէնբիի կեղծ Աֆրիկեցի զինուորները, եւ գնդապետ Պրէմոնի հայ չէթէները որոնք փրկարանական հագուստներ հագած էին: Թուրքին բոլոր կեդրոնավայրերը գրաւուած էին յաղթական բանակներուն կողմէ, ռազմանիւթի մթերանոցները կնքուած, բանակը ցրուած, Թուրքին ոտքն ու ձեռքը կապուած էին. այսուհանդերձ, ան բնաւ չյնդունեցաւ թարմ բանակ մը մէջտեղ բերելու համար: Ազգ մը որ պայքարիլ գիտէ, ըմբոստացումի համար բնաւ պէտք չունի 35նոց թնդանօթներու եւ զօրծառութենէ նոր հանուած զէնքեր փնտռելու: Մեծագոյն յաղթանակը կը կայանայ անոր մէջ, որ թշնամին զէնքը կը խլեն ու իր դէմ կը գործածեն:

... Հայերը, որոնք Երեւանէն մինչեւ Տաւրոս երեւակայական Հայաստան մը հիմնելու մտքով աշխարհի չորս ծագերէն եկեր՝ թափեր էին հոն, կամաւորական խումբեր կազմած կը յարձակէին անզէն ու անպաշտպան թուրք գիւղացիներուն վրայ»:

Որոշ կ'երեւի արդէն, վէպը կը շօշափէ Միլլի պայքարը, քիչ մը ազգասիրութեամբ, քիչ մը «ֆօլօրի»ով ու քիչ մըն ալ, խոստովանինք, իրականութեան արտաբերումով: Պ. Ճահիտի վերջին գործն է «Գիւղի բժիշկը»:

Ֆալիհ Րըֆգը,—քէմալականութեան չփոցած զաւակը: «Հաքիմիյէթը Միլլիէ»ի խմբագրապետը: Բաւական երկեր ունի: Այսպէս՝ «Թոմանն», «Մասկովա-Թոմանն», «Զէյթինտաղը», եւն.: Այս վերջին գործը կը նկատեն «հանրապետական հրջանի գրականութեան մեծագոյն երեւոյթներէն մին»: Դեռ գրքի չվերածուած, մեծ հետաքրքրութեամբ կարդացուեցաւ: Ինչո՞ւ,— «Ցոյց տալ այն պատկերը զոր ունէին Իզմիրը, Պաղեստինը եւ Սուրիան՝ Օսմանեան իշխանութեան վերջին հրջանին»: Տեսակ մը պատմագրութիւն, կամ դէպքերու գրականօրէն շարադասում մը, որ եղած է իւրայատուկ ու սեղմ ոճով մը: Ցեղափոխականի անողոք ու հաստատ լեզուն, ջերմեռանդ Թուրքի ոգին եւ գրագէտի զուսպ ոճը բաժանուն, տաք եւ հետաքրքրական կը դարձնեն գործը: Ֆալիհ Րըֆգը այս ուղղութեամբ է որ կը գրէ միշտ: Ու զուտ գրական կոչուելիք գործ չունի: Բայց իր ամէն մէկ գործին մէջ գրագէտը իր անժխտելի գոյութիւնը կը զգացնէ: Ինչպէս ըսի, ան Թուրք լրագրութեան բարձրագոյն ու ամենավստահելի աթոռն է գրաւած, ու մտաւոր շարժման գլխաւոր վարիչներէն մին է:

Եաշար Նապի, Խալիտ Ֆախրի, Իպրահիմ Նէճմի, Շիւքիւֆէ Նիհալ, Ֆարուր Նէճիփ եւ ուրիշներ որոշ տեղ մը կը գրաւեն՝ որպէս վիպագիրներ կամ պատմուածքներ ստորագրողներ: Ասոնք բոլորը պատերազմի հրջանի կամ քէմալական - հանրապետական հրջանի կեանքէն կը վերցնեն իրենց նիւթերը: Հարկ է յիշել նաեւ Նէճմէտտին Խալիլը, Շիւքրի Գայան (Ներքին գործավարը) որ լաւ գրագէտ մըն է:

Սատրի Էթհէմ,— լաւագոյն գրողներէն մին: Պատմուածքները մեծ ընդունելութիւն գտած են: Երկու տարի առաջ, անոնց լաւագոյնները ամփոփեց երկու հատորներու մէջ: Անոնցմէ մին «Ոտքը վերցուր, ոտքը իջեցուր» անունը ունի, իսկ միւսը՝ «Գիւղացին որ սիլինտր գլխարկ կը կրէ»: Բոլոր պատմուածքները Թրքական կեանքէ են: Իսկ մեծ մասով՝ Անատոլուի գիւղերու կեանքէն: Օրինակ՝ «Վարձու տուած» խորագրով պատմուածքին մէջ չափազանց յաջող կերպով կը պատկերացնէ Անատոլուի նահանգներուն մէջ տրուած առաջին պարահանդէսները: Թէ այդ պարահանդէսներու լոկ արական բազմութիւնը ինչպէս կը զբօսնու, Պոլսէն հոն մեկնած դերասանի մը եւ «չարքքճի» կիներու ապրումները եւն.:

Բաղըպ Շէվքի երիտասարդ գրող մըն է: Իր առաջին գործն է «Զիս այրող կրակ մը կայ» երկը, որ պատմուածքներու հաւաքածոյ մըն է: Ցիշեմ որ, վերջերս գրական արժէքով պատմուածքներ շատ չեն երեւիր: Բոլորը «ազգային վէպ»ի ծուէն են ինկած, որովհետեւ շատ կը փնտռուի: Բաղըպ Շէվքիի բոլոր նիւթերը սիրային են: Սրտի պարզ յոյզեր, սակայն, ուր խորութիւն չկայ: Կը զգաք միայն, որ հեղինակը կուտայ իր սիրտը ուր, իրապէս, կրակ մը կայ:

Փէյամի Սաֆա,— աղմկարար, չափազանց շատ արտադրող, ամէն նիւթի մասին խօսող, յաճախ յաւակնոտ, աջին ձախին հետ կռուող, միջին տարիքի գրող մը, որ յեղափոխութենէն առջին դիրք ու անուն շինած է: «Ճումհուրիյէթ»ի ... «ամէնիր-պաշտ»ն է: Քրոնիկագիր, քննադատ (արուեստի ամէն ճիւղի), վիպագիր, թերթօնագիր եւն.: Սէրվէր Պէտի ծածկանունով թերթօնային գրականութիւն կ'ընէ եւ կը գրէ արկածախնդրական վէպեր: Ընդհանուր լայն զարգացում ունի, կը նայի վերէն, հանդիպածը «քթին չի գներ»: Իսկ իբրեւ գրագէտ իր արժանի տեղը ունի Թուրք գրականութեան մէջ:

Պէքիր Սըտքը,— «Երկրի պատմուածքներ» անուն հատոր մը հրատարակեց: Անատոլուն է իր գիւղերով ու գիւղացիներով: Ինչ որ նախաբանին մէջ կ'ըսէ թէ «իր վիպակները արդիւնք են Անատոլուի մէջ կատարած անձնական քննութիւններուն», պատմուածքներէն մէկով զարմանալի տեղեր կուտայ: «Ֆանճի Ֆէթթահ է-ֆէնտի»ին հաւերը կը զարկեն անծեղ, ու մարդուկը կը խորհի որ ատիկա հետեւանք է «աքաղաղին վերապահ ըլլալուն»:

Փակելէ առաջ արձակագիրներու այս շատ արագ թուումը, հարկ է քանի մը տող տալ նաեւ Եաքուպ Քատրիին, Թուրք արձակի այս մեծանուն դէմքին որ հինէն կուգար: Ան ժամանակակից Թուրքիոյ ամէնէն արժէքաւոր գրագէտներէն մին է: Գրագէտ բառին ամբողջական իմաստով: Ունի բազմաթիւ արձակ բանաստեղծութիւններ, որոնք հոյակապ «ռիթմ» մը ունին: Իր ամէնէն ժողովրդական վէպն է «Նուր Պապա»ն, որ քանի մը լեզուներու թարգմանուած է, իսկ Գերմանիոյ մէջ շատ գնահատուած ու տարածուած: Ան հետաքրքրական է որպէս յատկանշական պատկերը յետպատերազմեան Թուրքիոյ: Այդ վէպը մեծ դժգոհութիւն ստեղծեց Թուրք յետադիմականներու մօտ եւ «Ազգամ» ստիպուեցաւ դադրեցնել հրատարակումը: Աւելի վերջ լոյս տեսաւ որպէս առանձին գիրք: Ան հրատարակեց նաեւ «Էրկիլենօրօն»ը եւ «Իզմիրտէն Պըրուսայա» գրքերը: Առաջինին մէջ հաւաքած է այն գրութիւնները, որոնք յատուկ են ազգային պայքարին, զանոնք գրած է Պոլսոյ մէջ՝ գրաւման հրջանին: «Ինծի համար, կ'ըսէ ան, զանոնք գրելը կիրք մըն էր՝ հակառակ գրաքննութեան»: Երկրորդը գրուած է Խալիտէ Էտիպի հետ, Փոքր Ասիոյ մէջ, քէմալական շարժման օրերուն հրջագայութեան առթիւ:

Ամէնէն աւելի սակայն, «Եապանճը»ն է որ գնահատուեցաւ: Եաքուպ Քատրի ատով բաւարարութիւն կուտար դժգոհութեան մը զոր կ'արտայայտէին շատեր: Այն է՝ գիւղացիի մասին ոչինչ կը գրուի: «Եապանճը»ն կը խօսի մտաւորականէ մը որ, զինուորին, իր զինուորին հետ անոնց գիւղը կ'երթայ: Բայց, հակառակ իր ցանկութեան, չի կրնար յարմարիլ ու նոյնանալ գիւղին հետ: Ստորեւ՝ քանի մը տողեր անկէ —

«Կը տեսնեմ որ գաղափարի ու վերացական աշխարհէն դեռ նոր իջած չեմ: Մինչդեռ, Պոլսէն ելած ատեն ուզած էի գլուխս հոն ձգել՝ խորհելով որ բոլոր տառապանքներուս ակը ան է: Բայց հօս, ես կը նմանիմ ձէթի այն կաթիլին որ գաւաթ մը ջուրին մէջ կը գտնուի: Ոչ կը խառնուի, ոչ ալ կ'իջնէ: Այդ է պատճառը որ մեզ հանրութեան ուղղը կ'որակեն: Բայց, Թուրքիոյ մտաւորական տարրը ինչպէս հանրութեան սէ՞րն է: Եթէ այո, ապա ուրեմն անհրաժեշտ չէ՞ որ այս Սալիհ աղաներէն, այս Պէքիր Չաւուշներէն, այս Իսմայիլներէն, այս Զէյնէպ Քատըններէն իմ մէջ բան մը գտնուի: Մինչդեռ, ես այստեղ, կենդանիներուն աւելի մօտ եմ, քան մարդոց ... Գործ էջը ինծի շատ լաւ ընտելացած է: Իսկ Քրիշիւք Իսմայիլը դեռ եւս այնքան վերապահ է ինծի հանդէպ, որքան առաջին գիշերն էր:

... Անոնց նման ըլլալ, անոնց պէս հագուիլ, անոնց պէս խմել ու նստիլ, անոնց լեզուով խօսիլ ... Դէ՛հ, ընեմ այս բոլորը: Բայց ի՞նչպէս կրնամ անոնց պէս խորհիլ ու անոնց պէս զգալ: Վառել բոլոր այս գիրքերը, որոնք սնտուկս կը լեցնեն: Այս նկարները ոտքիս տակը առնել ու նզմել ... ի՞նչ օգուտ սակայն: Անոնք բոլորը իմ մէջս են մտած: Ու ինծ մօտ թողած են անջնջելի ու անկորնչելի հետքեր: Անոնք իմ ներքին պատերս են. ես, ինքս, էապէս, պարզապէս առած եմ արհեստական ու տարրաբանական վիճակ մը՝ այն տարրերու եւ նիւթերու խմորումէն, որոնք բոլորն ալ օտար են այս հողին ու դուրսէն եկած են: Անցեալ օր, երբ դաշտը կը պտտէի ոտքիս դպաւ պահածոյի տուփ մը: Կեցայ ու նայեցայ: Այդ տուփը Ամերիկայէն էր եկած եւ վրան անգլիերէն անուն մը կար: Ո՞ր ճամբորդն էր ձգած զայն հոս: Ու ո՛վ գիտէ, ե՞րբէն ի վեր մնացած է ան: Տոռեցայ: Առի: Ու ազդուեցայ, կարծես հին ծանօթի մը հանդիպած ըլլայի: Ես այդ տուփն իմ այս հողերուն վրայ»:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

═ o ═

Հինգերորդ տարին ըլլալով Պարսամեան եղբայրները լոյս կ'ընծայեն իրենց տարեգիրքը, «Կեանք եւ Արուեստ»:

Տարեգիրք մը միակ բանաձեւի մը չի կրնար ենթարկուիլ. լայն հնարաւորութիւն շնորհուած է կազմողի քմայքին ու ճաշակին: Ծանչցանք երբեմն Նշան Պապիկեանը, Թէոդիկը ու նաեւ 1914ին, Վարուժանի եւ Սիրունիի «Նաւասարդ»ը, միակը իր տեսակին մէջ, որ մնաց անդերազանցելի: Պոլիս, Կովկաս թէ այլուր տարեցոյցը եղած է մեր գրական աղքատ սեղանին արմաղանը, «անակնկալներու ծրարը», զոր Կաղանդ պապան ուզած է ձգել մեր ծննդոցին ներս, բայց ինչպէս միշտ, թռուցիկ հրապոյրի ու յուսախաբութեան մէջ մոռցուած են յաճախ անոնք:

Օրտառուչ եւ — ինչո՞ւ չէ — միամիտ զուարճութիւն մը ունեցած եմ միշտ տարեցոյցներուն հանդէպ. ատիկա մաս կը կազմէ տարիվերջի ժամկունակ տրամադրութեանս. կը սիրեմ այդ ժամադրութիւնը հին ու նոր, մնայուն կամ անցաւոր արժէքներուն. ներողամիտ ժպիտով կ'ողջունեմ հայ գրիչին մեծ ու պզտիկ, երբեմն անճարակ բայց հաւատաւոր սպասաւորները, որ յարգանքի այց մը տալու պէս, կուգան տարին անգամ մը գէթ գրականութենէն ներս, իրենց մտածումին ու բառին համեստ պաճուճանքին տակ ... Թողուցէք, ո՛հ, հայ գրչի ուխտաւորներուն այդ անփառունակ սփոփանքը, երբ տեսնելու ու գիտցուելու յոյսը չունին ...

Տարեցոյցի մը չափանիշը իր ժողովրդականութիւնն է անշուշտ. Թէոդիկը լաւագոյն օրինակն է ատոր. բայց դժբախտաբար ինչ որ կը նպաստէ տարեգիրքի մը ժողովրդականութեան, կը նուազեցնէ անոր մնայուն, գրական արժէքը: Ժողովրդականութիւնը դէշ խորհրդատու մըն է, զոր սակայն անհնար է արհամարհել, երբ գիրք մը հարկադրուած է պատշաճիլ տարրական հանրամատչելի պահանջներուն:

Անշուշտ, տեսականօրէն, կարելի է շատ պահանջկոտ ըլլալ. առ ի չգոյէ ուրիշ միջոցի, գրական տարեգիրք մը պարտաւոր է հայ, գաղթահայ գրական կեանքին մանրանկարը ըլլալ: Ցոլացնել հայ ստեղծագործ ճիգերը արուեստի բոլոր մարզերուն մէջ: «Կեանք եւ Արուեստ»ի նախընթաց թիւերուն առթիւ այս տեսակէտը յայտնած եմ: Բայց չեմ կրնար անտեսել դժուարութիւնները նման ծրագրի մը: Մեր պայմաններուն մէջ անհնարին է խուսափել լուծումները հաշտեցնել գործնական նկատումներուն: Ափսոս, այսօր՝ աւելի քան երբեք, ու մեր մօտ՝ աւելի քան այլուր, գրականութիւնը կը հեծէ, կ'ամլանայ հաշիւի, նախահաշիւի ծանրութեան տակ: Աններելի է գտնել հայ ո եւ է գիրք, առանց նկատի ունենալու մղձաւանջը որ չոքած է ուղեղներուն, գրիչներուն վրայ:

Պարսամեան եղբայրներուն «Կեանք եւ Արուեստ»ը կը քալէ միշտ համեստ եւ միջին ճամբու մը վրայ: Ոչ կը դիջանի ժողովրդական գրոց - բրոց բանահաւաքութեան մը, ոչ ալ գրական գեղապաշտ ընտրողութեան մը: Ծայրերէն, ծայրայեղութիւններէն հեռու, «Կեանք եւ Արուեստ»ը կը հետապնդէ պարկեշտ ծրագիր մը, որ արտայայտութիւնն է միջնադամայն ոգիի մը. ըմբռնելու համար ատիկա, անհրաժեշտ է նկատի ունենալ հինգ տարուան յաջորդական թիւերը:

Ճիշդ է որ. գրական յայտնութիւններու, նոր, ինքնատիպ փորձերու բեմ մը չէ եղած «Կեանք եւ Արուեստ»ը: Նոյն իսկ միշտ կարելի չէ բաժնել Պարսամեան եղբայրներու գրական ճաշակը եւ տեսակէտները. այսուհանդերձ իրենց տարեգիրքը կը կրէ դրոշմ մը, Թրծուած է ոգիով մը որ մասնաւոր գրաւչութիւն մը կուտայ անոր: Ատիկա անոր ուղղին, հայաւանդ նկարագիրն է որ կարծէք գրական նախանձախնդրութենէն աւելի վեր դրուած է:

Գուրգուրանք՝ անհետացած հայ գրողներու մասունքներու մասին, Տաք վերաբերում՝ հայ կեանքի եւ արուեստի արտայայտութեան հանդէպ: Հետաքրքրութիւն՝ մեր անցեալը զարդարող անձերու, երեւոյթներու հանդէպ: Բարեկամութիւն մը անյաւակնոտ գրողներու, որոնք գրելու իբրեւ միակ չքմեղանք ունին իրենց սէրը դէպի հայ դպրութիւնները: Ահա անփայլ, անցուցամոլ բայց յստակ գիծ մը որ տարուէ տարի «Կեանք եւ Արուեստ»ի յաջորդական թիւերը կը կապէ իրարու, ու իր աշխատակիցները կը միացնէ գործին:

X

1935ի «Կեանք եւ Արուեստ»ն ալ հաւատարիմ է ինքզինքին:

«Մոխիրներու տակէն» հոն դուրս հանուած են երկու մոռցուած էջեր: Մին Մալխասեանց Կարօէն (Արտաշէս Յարութիւնեան), աղջկնեկ նամակ մը գաւառի կեանքէ, ուր անկազմ ու խարխափուն ոճին տակ կը յայտնուի արդէն ապագայ բնութենապաշտ քերթողը: Երկրորդ կտորը՝ Եղիայի մէկ քերթուածն է, «Մինակ», գրուած թէեւ 1892ին, բայց հարազատ ցոլացումը արդէն հեղինակի հիւանդոտ ներաշխարհին. գրական արժէքէն անկախաբար, այդ քերթուածը վաւերագիր մըն է գրեթէ,— ճիշդ ինչպէս Դուրեանի «Տրտունջք»ը որ աւելի քան որ եւ է վերլուծում, կը մատնէ արդէն մարդը, գրողը, եւ անոր հոգեբանական թեքումը:

«Կեանք եւ Արուեստ»ի գրական բաժնին տակ, տարօրինակ զուգադիպութեամբ համախմբուած են գրութիւններ, որոնք ամէնն ալ ազերսուած մըն են Հայրենական յուշերու: Մկրտիչ Պարսամեան կը շարունակէ «Մեռնող գիւղին պատմութիւնը», տաք, կարօտաբաղձ տողերով: Հայկ Արամ Քիպարեան կը ներկայացնէ իր ծննդավայրը՝ Պալատիս, իր յիշատակներու պրիսմակին մէջէն: Մ. Մանուկեան կուտայ պատմուածք մը իր գիւղէն՝ «Վարժապետին աքլոր»

ԾԱՂՐԱՆԿԱՐ

ԾԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

»»»··«««

Ցամին 1898ին, փետրուարի տասներեքին, Տէրնտասի իրիկունով, Արմաշու մէջ պատահած է երկրաշարժ մեծ: Երկրաշարժին յաջորդած է հրդեհ ու հով սաստիկ, իսկ հրդեհին՝ համաճարակներ մահաբեր:

Այս բոլորին կը յաջորդէ Շաւարշ Նարդունին:

Ծնելէն անմիջապէս յետոյ կ'անցնի երկրաշարժին, հրդեհին ու համաճարակներուն վրայէն եւ ձեռքը թուղթ ու մատիտ, կ'երթայ թաղէ թաղ ու փողոցէ փողոց՝ աղէտին հետեւանքով որբ մնացողները արձանագրելու եւ հիմը դնելու «Որբերու Միութեան»:

Աղէտեալները ծերադիր ու պաղատագին կը խնդրեն որ «Աղէտեալաց Միութիւն» մըն ալ կազմէ՝ սակայն կը ստանան հետեւեալ կտրուկ պատասխանը.

— Պիտի ճանչնամ, ամբողջ կեանքիս մէջ, միայն ու միայն մէկ միութիւն: Անիկա որբերու միութիւնն է: Եթէ կ'ուզէք՝ դուք ալ արձանագրուեցէք: Հակառակ պարագային զիս միշտ ձեր դէմը պիտի ունենաք:

Զբաղինք սակայն թէ ի՛նչ կերպարանքով էր ծնած: Անիկա երկու գլուխով էր: Տեսակ մը Սիամի երկուորեակ: Մէկ գլուխին անունը դրին Շաւարշ Նարդունի, իսկ միւսինը՝ Աւքանող Այվազեան:

Մէկ գլուխը կը հետաքրքրուէր որբերու առողջութիւնով, իսկ միւս գլուխը կը զբաղէր որբերու հիւանդութիւնով:

Երբ բաւական սահուն կերպով խօսիլ սկսաւ՝ Նարդունի— գլուխը հարցուց իր հօրը.

— Տէր մարդ, ո՞վ ես դուն ...

— Ես քու հայրդ եմ, զաւակս ...

— Վա՜յ խայտառակութիւն ... ինծի նայէ, ա՜յ մարդ, ո՛չ ոքի ըսես որ դուն իմ հայրս ես ... ես կ'ուզեմ ըլլալ առանց ծնողի ...

— Սակայն անարատ յղութիւնով ծնած չես դուն ...

— Բաւական է ... ես որբ եմ ...

Անգին՝ Աւքանող Այվազեան գլուխը կը հարցնէ իր մօրը.

— Ա՛յ պառաւ կին, ո՞վ ես դուն...

— Ես քու մայրդ եմ, զաւակս ...

— Տգիտութիւն պէտք չէ: Մայրութիւնը նախապաշարում է: Պատմափիլիսոփայութիւն կարդա որ զարգանաս եւ համոզուիս ըսածիս: Ես որբ եմ:

Նարդունի յաճախեց Արմաշի Նարեկեան վարժարանը:

Ամառ ատեն երեսուն աշակերտներուն մէջ կը հանդիսանար առաջին, իսկ ձմեռը կ'ըլլար տասնեւհինգերորդ՝ որպէսզի աշակերտներուն մէջտեղը գտնուի եւ պաղ չառնէ: Ցուրտին՝ աջին կամ ձախը կենալէ կը վախնար, քանզի միշտ հարբուխ կ'ըլլար ու քիթը կը վազէր:

Շաւարշ մէկ գլուխով կ'ուտէր գրաբարը ու միւս գլուխով կը խմէր, ջուրի պէս, աշխարհաբարը: Գրաբարեան եւ աշխարհաբարեան պայքարի ժամանակ՝ ձեռքերովը կը բռնէր երկու գլուխները եւ գայլոյթով իրարու կը զարնէր:

Զարխափան Ս. Աստուածամօր ուխտի հրջանին՝ Նարդունի կը մօտենար կոյր աղջկան մը ու կ'ըսէր.

— Որբերու Միութեան մէջ եկուր: Մենք քու աչքդ կը բանանք:

Դպրոցէ ու ժողովէ դուրս իր պարապոյ ժամերը կ'անցընէր ծառերուն վրայ: Իր կեանքին մեծ մասը անցուցած է ոտքը հողէն կտրած: Այդ պատճառով մենակեաց է ու յաւակեաց: Կրնայ եօթն անգամ քառասուն օր ըլլալ առանց խօսելու՝ բաւական է որ քիթին տակէն երդ մը առնէ: Այդ բազմամեայ լռութեան հրջանին՝ եթէ մէկը իրեն հանդիպի եւ հարցում մը ուղղէ, Նարդունի կը գոհանայ ը՛մ ը՛մ մը ընելով իբրեւ պատասխան:

Անոր լեզուն բանալու մէկ միջոց կայ միայն: Պէտք է քննադատել որբերու միութիւնը. այն ժամանակ ծառին վրայ ըլլայ թէ փուշի, կ'ընէ հինգ ժամ բանախօսութիւն եւ ապա կը նստի գրելու յօդուած մը՝ երկար նման չարականի:

Երբ աւարտեց Նարեկեան վարժարանը, իր երկու գլուխներուն եւս գլուխ մը եւս բուսած էր: Ըսաւ.

— Ես ինքս երեք որբ եմ: Իրիկունս ժողովին մէջ երեք ձայն պէտք է ունենամ: Առաջին գլուխս որբերու միութեան ատենապետն է ու միաժամանակ բժիշկ, երկրորդ գլուխս միութեան ատենադպիրն է եւ միանգամայն գրագէտ, իսկ երրորդ նոր գլուխս ալ գանձապահ է եւ զօրավար: Երեք գլուխներս կը կազմեն որբերու միութեան վարչութիւնը: Ես եմ Հայոց որբ Թագաւորը:

Արմաշի որբութեան հրջանը լրացնելով, Նարդունի ճամբայ կ'ելլէ դէպի Ատա - Փազար, ուսանող ըլլալու Կեդրոնական վարժարանին: Իրեն տնօրէն կ'ունենայ Լեւոն Լարենցը որ կը քարոզէր վերակազմեալ հնչակութիւն: Հազիւ Շաւարշին մէկ գլուխը իր կողմ շահած՝ կը դադրի պաշտօնավարելէ: Կը յաջորդէ Արամ Նիկողոսեանը որ կը ճգնի Շաւարշին երկրորդ գլխուն մէջ զետեղել ռամկավարութիւն: Կը տոպէ Ենովք Արմէնը իբրեւ տնօրէն ու կը պարպէ Շաւարշին երեք գլուխները անոնց մէջ նոր բաներ լեցնելու համար: Պատերազմ մը վրայ հասնելով՝ ժամանակ չունենար: Նարդունի Արմաշ կը փախչի թեթեւութեամբ, իր հետ տանելով Ատա - Փազարի երկինքին բոլոր աստղերը:

Արմաշը կը տարագրուէր: Շաւարշին հայրիկը զինուոր ըլլալուն՝ ինք իր մայրն ու եղբայրները կը փրկուին աքսորէ՝ սակայն կը փոխադրուին Գանտրա, ուր տասնոց գիւղակ մը, մերձ ի Սեւ ծով: Նարդունի եւ իր եղբայրները այս անգամ կրկնակի որբեր են:

Գանտրայէն մինակը կը փախչի ու կ'երթայ Ատա - Փազար, անկէ նորէն Արմաշ, յետոյ Արիֆիէ, դարձեալ Ատա - Փազար: Հետզհետէ կ'ըլլայ բեռնակիր, փայտահատ, մշակ, երշիկի միս քաշող եւ խոհարար: Կը լսէ զարհուրելի լուրեր: Կը տխրի, կը տխրի: Կ'ունենայ ուրախութեան մէկ ճառագայթ միայն՝ մտածելով.

— Որբերը կը շատնան ... կը շատնան որբերը ...

Կը մտնէ Թաղապետական բժիշկ Տոքթ. Միսաք Սարգիսեանին քով՝ նախ իբր քարտուղար եւ վերջապէս իբր օգնական բժիշկ: Հազիւ չուեչ առած՝ կը կանչուի զինուոր: Իր առաջին գլուխը կ'ընեն հետեւակ զինուոր, երկրորդը ձիաւոր ու երրորդը թնդանօթաձիգ: Սեւ ծովէն մինչեւ Սաքարիա գետին միջեւ գտնուող հոգամասերուն պաշտպանութիւնը կը յանձնեն իրեն: Ցետոյ տեսնելով իր կատարած հերոսութիւնները, կը փոխադրեն զինքը Պոլիս, Սպայից վարժարան, ուրտեղ քաջաբար կը կնքէ զինադադարը: Կ'երթայ Ատա - Փազար ու կ'ըլլայ դեղագործ, շատ մը դեղահատներ ալ ինքը կլլելով:

Քանի մը ամսուան մէջ Նարդունի դեղարանը մաքրեց՝ եղած - չեղածը ուտելով, խմելով ու կլլելով: Դեղարանին թոյներն ալ կը քսէր իր գրչածայրին:

Առտու մը պոռաց.— Ես ճամբորդ եմ:

Զայս ասաց եւ չուեաց ի Պոլիս եւ սաստիկ հարբուխով մը մտաւ բժշկական վարժարանը:

Քէմալականներուն մուտքով՝ բռաւ իր եղբը ու անցաւ Փարիզ, շարունակելով եւ աւարտելով բժշկական վարժարանը ... կէս դուխով: Միւս կէսը նուիրուած էր խմբագրութեան, «Յառաջ»ի մէջ, եւ գրականութեան: Այդ հրջանին ըրած է նաեւ ուսուցչութիւն, Ալֆորվիլի մէջ, ներկայանալով իբր կենդանի քերական եւ ներկայացնելով իր վրայ հայ լեզուի այֆան եւ օմեղան:

Ու մանաւանդ այդ հրջանին է որ վերակազմած է Զափահաս Որբերու Միութիւնը, կարճօրէն անուանելով զայն «ԶՈՄ»: Ոմանք ակամայ կը [illegible]չեն չոմարը:

Այս միութեան անդամները որքան ալ ամուսնանան, զաւակներու հայրիկ ըլլան կամ նոյն իսկ օր մը մեծ հայրիկ՝ իրենց փիրման պիտի չփոխեն, քանզի քաջ գիտեն որ իրենց միութիւնը պիտի մնայ հազիւ չափահաս:

Որբերու միութիւնը կը հրատարակէ ԵՐԿՈՒՆՔ հանդէսը՝ անխնայ մաշեցնելով իր տպարանին «ո», «ը» եւ «ր» գիրերը:

Միութիւնը կը սարքէ նաեւ Ապրիլ Տասնըմէկի սգահանդէսը, կը կազմակերպէ դասախօսութիւններ, ընդ մէջ ալ կը քալէ զաւազաններ:

Միութիւնը իր կնքահայրը առած է որ Շաւարշին. մերթ ալ Շաւարշն է որ իր կնքահայրը կուտայ միութեան: Երկուքին ալ կնքահայրները դեռ ոչ տաք են ոչ ալ չաքուած:

X

Նարդունի հրջան մըն ալ գացած մնացած է Ամէրիկի յիմարանոցին մէջ, գոյդ հանդամանքով: Բժշկապետը իրեն կը նայէր, ինքն ալ բնակիչներուն

Այս տողերը գրողին վիճակուած է ստորագրել պատմուածք մը «Քարուրի ճրագը», Բարձր Հայքի իր յուշերէն։

Հնար չեմ այս գրութիւններուն արժէքը գերագնահատելու գաղափարը. անոնց գլխաւոր արժանիքը իրենց անկեղծութիւնն է աւելի քան գրականութիւն ընելու մարմաջը։ Բերիա Մկրտիչ Գարսամեան իրաւունք ունի այս գրութիւններուն մէջ ալ նշմարելու մէկ նշոյլը այն ընդհանուր ձգտումին որ տիրական է հայ արդի գրողներու մօտ,— վերադարձ դէպի ենթակայական անցեալը։

Բոլորովին համակարծիք չեմ Գարսամեանի այս անցելապաշտ միտումը նկատելու մեր արդի գրականութեան տիրող մէկ յատկանիշը.—Ինչ որ յատուկ է տարէցներու, չի պատշաճիր անշուշտ երիտասարդներու, որոնք զերծ են անցեալի յանճախանքէն։ Իւրաքանչիւր սերունդ, կը բերէ իր ըղձալիութիւնը, իր փորձը, իր խօսքը։ Սաոյգ է սակայն որ յուշագրային գրականութիւնը — գիւղին սեռ մը իրենին մասնելի նոյն իսկ նախնական գրողներու — ունի հոգեբանական, նոյն իսկ բնախօսական պատճառներ, որոնց մասին առայժմ աւելորդ կը նկատեմ անդրադառնալ։

«Կեանք եւ Արուեստի» գրական էջերէն անհրաժեշտ է ընդգծել նաեւ Բերջանդ Թօփալեանի քերթուածը «Ինքնախոստովանութիւն» եւ Նշան Պէշիկթաշլեանի երգիծական ծաղրանկարը ... «Հրանդ Ալեանաքը»։

Տարեգոյցին մնացեալ գլուխներն ևս զուրկ չեն շահեկանութենէ։ Ուշադրաւ գրութիւններու կարգին յիշատակենք Արամ Երեմեանի վերլուծումը «Աշուղ Ղուլ Յովհաննէսի մասին», Լեւոն Մեսրոպի շարունակելի թղթանցը «Մամիկոնեաններու չինական ծագումը», Ա. Ձ.ի փորձը «Ազատ արմատպրութիւնը մօտաւոր Արեւելքի հայութեան մէջ», Տոքթ. Քօլոլեանի բժշկական տեսութիւնը «Հոգեսաղտութիւն», եւ «Կեանք հոգի» Ճ. Նարդունիի։

Մկրտիչ Գարսամեան այս տարի ալ կը շարունակէ իր ամփոփ գրադատութիւնը տարուան գիրքերու եւ դէմքերու մասին։

Զանց կ'առնեմ մանրամասնել տարեգոյցին ընթացիկ մասը — նօթեր Հայաստանի կամ գաղութի իմացական - գեղարուեստական նորութիւններու, արուեստագէտներու մասին, տարուան մահագրութիւնը, եւն. եւն. որոնք անշուշտ չեն ընդգրկեր հայ բովանդակ կեանքի պատկերը։ Գարսամեան եղբայրներուն կը պակսի թէրգիկի մըջնային, մեղուաջան շահագրգռութիւնը, որով ան կը հետեւէր օրը օրին հայ համայնքիս կեանքի ալեւէջին, դիպուածներուն. ժամանակագրութիւնը, առօրեայ պատմութիւնը տարեգոյցի մը ամէնէն կենդանի մասը կը կազմէ եւ կ'ենթադրէ տեղեկատու առատ ու հեշտ միջոցներ՝ ինչ որ կը պակսի ա՛ն հասարակ հայ գրողի մը։

Սակայն, վերջապէս տարեգիրք մը տեսակ մը հիւրասիրութիւն է, ուր մենք, ընթերցող հրաւիրեալներս ընդունելու ենք ինչ որ կը գտնենք հոն, առանց անդրադառնալու թէ ինչ կը յուսայինք գտնել։

Մանաւանդ ներկայանալի գիրք մըն է «Կեանք եւ Արուեստը» եւ տարուան հետ փետրաթափ ըլլալու դատապարտուած չէ։

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

=о·о=

ԱՆԳԼԻԱ ԻՐԵՆ ԲԱԺԻՆ ՀԱՆԵԼ Կ'ՈՒԶԷՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐԷՆ, ՍԱԿԱՅՆ ԵՐԲ ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ՌՈՒՍԻԱ Ի ՆՊԱՍՏ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՇԱՐԺԵՑԱՆ. ԲՌՆՈՒԹԻՒՆ ԲԱՆԵՑՆԵԼՈՒ ԱՌԱՋԱՐԿԸ ՋՈՒՐԸ ԻՆԿԱՒ։

Փարիզի նախկին օսմ. դեսպան Սալիհ Մունիր փաշա շարունակելով իր յուշերը, կը պատմէ.—

Պոլսոյ մէջ, Հայոց Իսլամներուն վրայ գործած յարձակումին եւ ասկէ բարկանալով՝ մէտրէսէններու ուսանողներուն ալ Հայերուն վրայ յարձակելուն հետեւանքով ծագած արիւնալի դէպքը մարելէ վերջ, դեսպաններուն ամէնէն հինը եղող աւստրիական դեսպան Պառօն տը Գալիչէ, իր եւ միւս դեսպաններուն անունով խիստ ծանուցագիր մը տուաւ մեր արտաքին գործոց նախարարութեան։ Այս ծանուցագիրը կը յայտնէր թէ ջարդը կատարողներուն հետ միասին տեսնուած էին նաեւ «սօֆթաներ», զինուորներ եւ համազգեստաւոր բապաներ, եւ թէ ոստիկանական պաշտօնեաներն ալ՝ ոճրագործներուն արգելք չըլլալէ եւ զանոնք չձերբակալելէ զատ, անոնց ձեռքը «սօփաներ» տալով ,Հայոց թաղերը եւ անոնց տաներուն վրայ դրկած են զանոնք։

Ծանուցագիրը յայտնելով ի վերջոյ թէ այլեւս այն մեծական կարծիքը գոյացուցած են որ օսմանեան կառավարութիւնը անկարող է՝ առանց կրօնքի եւ դաւանութեան տարբերութիւնը նկատի առնելու, պատժել իր հպատակներէն յանցաւորները եւ պաշտպանել ու պահպանել անմեղները, կը պահանջէր որ ժողովուրդին զէնքերը հաւաքուին եւ այս դէպքին պատասխանատու եղողները պատժուին։

Ասկէ զատ, դեսպանները Ապտիւլ Համիտի ալ սա հեռագիրը քաշեցին, — « Բացարձակ իշխողը դուք էք։ Անմիջապէս դադրեցնել տուէք ջարդերը։ Ու կրօնքին ալ պատկանին, պատժեցէք ոճրագործները եւ նուաճեցէք զօմիթէճիները՝ եթէ անոնք ապստամբական ցոյցեր կատարեն։ Առանց պատճառի բանտարկուած հազարաւոր մարդիկը ազատ արձակեցէք եւ բարենորոգումները կատարեցէք։ Հայոց Պատրիարքարանի քաղաքական ժողովը գումարելով, Պատրիարք մը ընտրել տուէք։ Հայ ազգը հանդարտեցնելով, յեղափոխականներու հանդէպ խստութիւն ցոյց տուէք »։

Այս զեկոյցները եւ պատահարները ջարդը կեցուցին։ Բայց, հայկական խնդիրը ուրկալի կերպով հրահրէ գաւ եւ ծայրայեղ հանգամանք մը առաւ։ Մէկ կողմէ Լորտ Սալզպրի մեր Լոնտոնի դեսպանին, միւս կողմէ ալ Հանօթօ ինծի շատ խիստ լեզուով բողոքելով մեր ոստիկանութեան եւ կառավարութեան մասին, ըսաւ.—

— Ապտիւլ Համիտ կը գտնուի այնպիսի դիրքի մը մէջ՝ զոր իր ամէնէն մտերիմ բարեկամներն իսկ չեն կրնար պաշտպանել։ Ինչ որ կ'ըսենք բարեկամաբար, ինք անոր հակառակը կ'ընէ եւ իր խոստումները չի յարգեր։

Ղալաթիոյ մէջ երկու Ֆրանսացիներ վիրաւորուած են, եթէ վաղը մեր հպատակներէն, մեր պաշտպանեալներէն եղող կաթոլիկ եկեղեցականներէն յարձակումի ենթարկուողներ գտնուին, Ֆրանսա կը կատարէ իրեն ինկած պարտականութիւնը եւ այն ատեն ձեզի համար աղէկ չըլլար։ Եթէ թագաւորը կ'ուզէ որ իր բարեկամները չլքեն ու չդժհեն զինքը եւ իր անձը սառոյց աղէտի մը չհանդիպի, անմիջապէս ջարդերուն առաջքն առէք, բարենորոգում կատարեցէք եւ ապահովութիւնն ու անդորրութիւնը վերահաստատեցէք։ Ցաւով կ'ըսեմ որ՝ եթէ մեր այս բառերը չկատարուին, այսու ձեզի հետ մեր ունեցած տեսակցութիւնը վերջինը պիտի ըլլայ, որովհետեւ, պիտի ստիպուինք մեր յարաբերութիւնները խզել ձեր պետութեան հետ»։

Դարձեալ այս օրերուն էր՝ որ Լորտ Սալզպրի Ֆրանսայի կը յանձնարարէր որ պետութիւնները համաձայնութեան մը գան, միաբանաբար հաղորդելու Ապտիւլ Համիտի թէ՝ իր պետութեան յոռի վարչութեան հետեւանքով, իր թագէն ու գահէն պիտի զրկուի։ Բայց, Ֆրանսա, հաստատական կամ ժխտական պատասխան մը չէր տուած Անգլիոյ։

Թէ իմ եւ թէ Պոլսոյ Ֆրանս. դեսպան Գամպօնի միջոցաւ, Հանօթոյի՝ մեզ նեղը դնելուն պատճառն էր՝ Անգլիոյ կողմէ թէ Թուրքիոյ մասին ծանր եւ թէ Ֆրանսայի արեւելեան քաղաքականութեան հակառակ առաջարկներ ըլլալը։ Ինչպէս որ՝ քանի մը օր վերջ, Անգլիա ուզեց Աւստրիոյ կարծիքը հասկնալ, բայց չկրցաւ պատասխան մը առնել։

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՏԱՂԱՍԱՑ ՍԱԴԱՂԱ ՊՈՒԵՑԻ

=о=

Երեւանի « Գրական Թերթը » վերջերս սկսաւ նմոյշներ տալ միջնադարեան եւ աշուղական հայ գրականութենէ։ Անցեալ անգամ հրատարակեց քանի մը տաղեր Վարդան Այգեկցիի գործէն։

Քաջալերուած այս յաջողութենէն, « Գրական Թերթը » այս անգամ կը հրատարակէ Սադաղա Պօէեցիի մէկ տաղը։

Մինչեւ այժմ անծանօթ կը մնար այս տաղասացը։ Կ'ենթադրուի որ ապրած է ԺԶ. կամ ԺԷ. դարուն մէջ։ Տաղասաց Պօէեցիի մասին կը պակսին ուրիշ տեղեկութիւններ։ Պօռը գիւղ մըն է Տիֆլիսի մօտիկ, մեր գրականութեան տուած է յայտնի անուններ,— Առաքել Պօէեցի (Բաղիշեցի) եւ Մկրտիչ Նաղաշ։

« Գրական Թերթէն » կ'արտատպենք Պօէեցիի այս տաղը, որ Վենետիկեան գրադարաններուն մէջ կը վերագրուի Նահապետ Քուչակի։

Ականջ էրէք եւ լսեցէք
Մարայ ի վեր տամ ձեզ խապար,
Մօրս քաղաք դարբաս մը կայր,
Որ յոդջ ալամս ըսկի չըկայր։

Երկու եղբայր ներս կու կենին,
Հօրէ, մօրէ սիրուն եղբայր.
Պըստիկն խիստ էր իմաստուն,
Ջօջն խելօք մտօք ճարտար։

Այն անիծած պիղծ սատանայն
Ձսիրուն եղբայրն արար օտար.
Ձմեծ եղբօր սիրտն որոշեց
Թէ սպան զքո փոքրիկ եղբայրն։

Երբ մեծ եղբայրն որ զայն լսեց
Ձփոքր եղօր փաղպաւան էառ.
Գրկեց զեղբայրն գետին եդիր
Ձդանակն ի դուրս քաշեց ճարտար։

Ձքեզ տի սպանեմ որ չկայ ճար
Արիւն երթայ քո ծոցն ի վայր.
Ձքեզ տի սպանեմ սիրուն եղբայր
Մուլք ու մէրէքն ընձի մնայ։

Նա փոքր եղբայրն կանչեց 'ւ ասաց.
Ցէ՞ր կու սպանես զիս զինահոր,
Ցէ՞ր կու սպանես զիս մեծ եղբայր,
Այս անցաւոր մըլքիս համար։

Զիս թող երթամ երկիր օտար,
Մուլք ու մէրէքն թող քեզ մնայր.
Վաղըն տեսնես երկու եղբայր
Սիրտդ ի փորիդ առնու զալար։

Նա ջոջ եղբայրն կանչեց ասաց
Ձքեզ տի սպանեմ որ չկա ճար,
Նա հրամանքն այն Աստուծոյն
Ղըդմինդրն ի պատըն խօսեցաւ։

Աղէկ կտրին ու զարիփ դոստ
Ու գեղեցիկ ու խիստ ճարտար,
Քիչ մի համբեր տուր քո սըրտիդ
Ու իմ խաբրիս էրայ նաղար։

Մըսըր քաղաք սուլտանն ի ես,
Ցոր յոդջ ալամս ըսկի չկայր։
Ես այլ քառասուն բերդ ունիմ
Ցամէն բերդի քառասուն հազար։

Քառասուն ոսկի աթոռ ունիմ,
Ամէն դրած ի շարէ շար.
Քառասուն ազնիւ որդի ունիմ,
Ամէն կանգնած ի շարէ շար։

Ես այլ հանցեղ բաղնիք ունիմ,
Որ յոդջ ալամս ըսկի չկայր.
Ջայներ պատերն, որ քեզ ասեմ
Ամենն դուռն էր ու նոհար։

Ի փայտի տեղ եւ եղեգան՝
Մոմեր վառած ի շարէ շար։
Երբ որ գլուխյան յիւրմէն քարշին
Նա վարդէ ջուրըն կու ցօղայր։

Օր մի եկայ բաղնիս գնացի
Նա մահու ցաւն զիս էառ.
Ելան ինձ փայտէ ձի բերին
Որ չորս յատնէն մէկ մի չկայր։

Առին ըզիս վերայ դրրին
Գերեզմանններըն արին վըտար,
Քառասուն տարի հողըն կացի
Ի հետ հողոյն ի հաւասար։

Օր մի ամպեց կարկուտ եկաւ
Ձմարմին ի ծովն էտար վըտար.
Քառասուն տարի ծովըն կացի,
Ալին կուտար տարէն տար։

Օր մի ճարտար բըրուտ (մի կայր)
Հաւաք տանէր կարսի համար.
Տարաւ ու զիս կայաւ շինեց
Գինին լըցեր ի փոգս ի վայր։

Քառասուն տարի կարաս կացի,
Ի յանց ու դարձն առաւ դադար։
Օր մի ընկայ ու կոտրէ(ցա)
Ի դռ ան ի դուրս փարքաւ էրայ։

Քառասուն տարի փողոց կացի
Հաւըն կուտայր ի տարէ տար,
Օր մի ճարտար շինականն (կայր),
Աղբ կուտանէր արտին համար։

Ձխեկի կըտորն ի վեր եկեալ
Ի յարտն ի վայր էրար վըտար,
Քառասուն տարի յարտն կացի,
Խոփըն (կու)տայր ի դարէ դար։

Օր մի ճարտար բըճայ (մի կայր),
Հող կուտանէր կղմու համար.
Տարաւ ու զիս կղմինեռ շինեց
Այս քո հօր դարպըսիս համար։

Քառասուն տարի պատս եմ կացեր
Հետ քարերաւս ի շարէ շար։
Աղէկ կտրին ու զարիփ դոստ,
Ու գեղեցիկ ու խիստ ճարտար։

Ցէ՞ր կու սպանես զիս զաւն եղբայրն
Այս անցաւոր մըլքիս համար։
Վաղըն տեսնես երկու եղբայր
Սիրտդ ի փորիդ առնու զալար։

Երբ (մեծ) եղբայրն որ զայս լսեց
Ձփոքր եղբայրն ի վեր եկեալ
Գրկեց զեղբայրն համբուրեց
Զ-այս սատանայն հետ մեզ արար։

Ա՜յ Պոէեցի դու Սադաղայ,
Խօշ ես առեր զրանիս ի չար.
Աստուած ըզխր մեղքըն թողու
Ձձեր յոդացն հաւասար։

ԵՐԿՈՒ ՔԵՐԹՈՒԱԾ ԱՓՈԼԻՆԷՐԷՆ

Անցեալ անգամ խոստացեր էինք նմոյշ մը տալ Ափոլինէրի ստեղծագործութիւններէն։ Հետեւեալ երկու քերթուածները կը քաղենք Այգուներ հատորէն։ Կէտադրութիւնը ջնջած է բանաստեղծը ինքը, հետեւելով սովորութեան մը, որ Մալարմէէն կուգայ։

ՍԻՆԱԿՈԿ

Օթթոմար Շոլէմ եւ Աբրահամ Լէօ -
վըրէն
Շաբաթ օր կանանչ թաղիք դրած ի-
րենց գլխուն
Սինակոկ կ'երթային Հռենոսի եզեր-
քէն
Ու բլրան տակէն ուր խաղողները կը
խայծին
Կը կռուին իրարու հետ եւ անանկ բա-
ներ կ'ըսեն որ չես համարձա -
կիր թարգմանել
Ընկեցիկ դուն ալ դաշտանի օրով մա-
կըդուած
Սատանան մտնէ քու հօրդ փորը
Ծերուկ Հռենոսը կը բանայ շողակաթ
երեսը յետոյ մէկդի կը
դառնայ խնդալու համար
Օթթոմար Շոլէմ եւ Աբրահամ
Լէօվըրէն սաստիկ բարկացած են
Որովհետեւ արգիլուած է ծխել Շա-
բաթ օրով
Մինչդեռ քրիստոնեաները կ'անցնին
կ'երթան սիկարները վառած
Եւ որովհետեւ Օթթոմար եւ Աբրահամ
երկուքն ալ կը սիրեն
Լիտան որ ոչխարի աչքեր ունի եւ փորը
ցցուած է քիչ մը
Այսուհանդերձ քիչ յետոյ սինակոկ
պիտի մտնեն
Եւ կարգով պիտի համբուրեն թորան
հանելով իրենց ազուոր գլխարկը
Ու խնկիթներու տօնահանդէսի թու -
փերուն մէջէն
Օթթոմար երգելով պիտի ժպտի Աբ -
րահամի
Բարեպաշտ անհունանալէս իրենց բաւ
ձայներով
Անոնք Հռենոսի ջուրերուն մէջ մտնել
պիտի տան Լեւիաթանը
ինչպէս կը մտնէ աշունը
Եւ սինակոկին մէջ որ լեցուն է գլ-
խարկով պիտի շարժին լուլաւիմները
Հանոթէյն նէ Գոյմոթ պաքոթ քալա-
հոթ պալէումիմ

ԵՂԵՒՆՆԵՐԸ

Եղեւինները սրածայր գդակները դրած
Երկար պատմուճաններ հագած
Աստեղագէտներու նման
Կը բարեւեն իրենց ջարդուած եղբայր-
ները
Նաւերը որ կը սահին Հռենոսի վրայ
Եօթը արուեստներու մէջ զոյս կ'ու -
սուցանեն
Հինաւուրց եղեւինները երէցները
Որոնք մեծ բանաստեղծներ են
Նախասահմանուած կը համարին ի -
րենք զիրենք
Փայլելու աւելի քան մոլորակները
Փայլելու մեղմօրէն փոխակերպուած
Աստղերու եւ ձիւն հագած
Երջանիկ Ծնունդներուն
Տօնահանդէս երազկոտ եղեւիններու
Երկար ու նուագուն ճիւղերով
Եղեւինները ճարտար երաժիշտներ
Ծննդեան հին երգեր կ'երգեն
Աշնանային հիկերներու հովով
Կամ խորհրդաւոր կախարդներ
Որ կը հմայեն երկինքը երբ կ'որոտայ
Ձմեռը եղեւինները կը փոխակերպ -
ւին դաս մը սպիտակ քերովբէներու
Որոնք կ'օրօրէին իրենց թեւերը
Ամառը մեծ րաբբիներ կ'ըլլան
Կամ պառաւ օրիորդներ
Եղեւինները բժիշկներ են որ կը դան-
դաչեն
Եւ ազուոր դեղախոիւնք կը նուիրեն
Երբ լեռը երկունքի մէջ է
Մերթ ընդ մերթ ուրականի տակ
Պառաւ եղեւին մը կը տքայ եւ
գետին կ'իյնայ

Ափոլինէրի այս քերթուածները անմարսելի են շատերուն, մանաւանդ այն ժողովուրդներուն, որոնք կատարած չեն իրենց բնաշրջական զարգացումը հասնելու համար արուեստի յառաջադէմ դպրոցներուն։ Անմարսելի կամ մութ, Ափոլինէր տաղանդաւոր արուեստագէտ մըն է, որուն ստեղծագործութիւններով կը պարծին, այսօր, ոչ միայն Ֆրանսացի արդի գրողները, այլ եւ ծիրանի հագած քուրմերը արուեստի։

Ափոլինէրի գործերուն մէջ գլխաւորներն են Alcools եւ Calligrammes հատորները։

կը նայէր։ Քիչ մնաց Ամիէնի մէջ. փախաւ ու եկաւ Փարիզ։

Ցիմարութիւնը պաշտպանուած է իրմէ, քանի որ ան մայրն է արուեստին եւ սնուած հանճարին։

×

Նարդունի ունի զինուորական ըլլալու շատ մեծ փափաք։ Իր խոէյն է ըլլալ հայ զինուոր։ Սենեակին մէջ կը գտնուին նափոլէոնի արձանիկը՝ որուն կը ժպտի Նարդունի. իսկ Գօնափարթ կը խնդայ քիթին տակէն։

×

Շաւարշ Նարդունի ամէն գիշեր կը լեցնէ իր մաքի ամբարը։ Եւ սակայն կրնալով լեցուն պահել՝ ամէն ցերեկ կը պարպէ։ Այդ պատճառով մերթ շատ լեցուն, մերթ ալ պարապ կը կարծուի։ Իր մէջ կը լեցուին ու կը պարպուին գրականութիւններ, թեշկութիւններ, հնախօսութիւններ, բանասիրութիւններ եւ հոգեբանութիւններ ու որբագիտութիւններ։ Նարդունի իր գանձերը միշտ իր աջեւ թափած է։

Մաքի նոր հարուստ մըն է։

Բժիշկ Առքանեղ Այվազեանը մինչեւ կէս օր կը դրադի հիւանդներով եւ «Հայ - Բոյժ»ով, խմբագիր Շաւարշ Նարդունին, կէս օրէ վերջ, ժամը երկուքէն մինչեւ հօթը կ'աշխատի գրելով ու փորձ սրբագրելով։ Որբագիտն ալ ժամը ութէն — տասնըմէկ կը պարապի ժողովներով։

Կէս գիշերին բժիշկը, գրողը եւ բազ. գործիչը իրար կը գտնեն, միեւնոյն յարկին ներքեւ ու երեքը մէկ իրարու խառնուած կը քնանան ու կը զարթնեն։

— Մեր Վահագն որբերու միութիւնը... Փիէմբր Թիֆօլիս ունի... Մե՞նք դեռ չափահաս էր... Ցոյս չկայ... Մի՞ս հիւանդը... « Ցասաջի՞ գանձն է մէջտ... Ասոր « սուլու ատթըլճան » կ'ըսեն... « Հայ - Բոյժ»ը հազիւ ինքինք կը բուժէ... Տունը մուկերէն մաքրեցէք... Մեծ ու պըզտիկ բոլոր մուկերէն ... փրոֆէսէօր Արդալլը եւ Ցովհ. Գօղոսեանը... Հայոց ազգային որբութեան մէջ է...։

×

Ասկից քանի մը տարի առաջ՝ չէինք գիտեր Նարդունիի կուսակցական ըլլալը։ Օր մը, խօսակցութեան մէջ, ըսաւ.

— Ես Դաշնակցական եմ։
— Գրէ՛ Դաշնակցական ըլլալդ։
— Մ՛եր գրեմ...
— Վրաս գրէ։

×

Նարդունի աւրիթ չի փախցներ մեզի ըսելու որ ինք համալսարանական է։ Ու երկրորդ՝ թէ ինք «քաղաքցի» չէ այլ գիւղացի։ Ասա - Բազար քաղաքի մեր ազգակիցներն ալ սակայն Նարդունին անպայման իրենց հայրենակից կը յայտարարեն։ Միւս կողմէ Նարդունի երբեք չի հերքեր անոնց ըսածը։

Օր մը այս մասին երկու կողմն ալ հարցաքննեցինք եւ եկանք այն եզրակացութեան որ Նարդունի հակառակ Արմաշ ծնած գիւղացի մը ըլլալուն՝ է նաեւ Ադա - Բազար ապրած քաղքցի մը։ Մէկ խօսքով՝ «գիւղաքաղաքացի» մը։

Եւ իրաւամբ իրեն առնուազն գիւղ մը եւ քաղաք մը պէտք է՝ հռչակուելու համար թագաւոր Բիւթանիոյ եւ կայսր Բաթաքոնիոյ։

×

Նարդունի երբեմն հանդիսաւորապէս կը յայտարարէ.

— Ես օձ եմ։ Վա՜յ ինծի դպչողին, վա՜յ պոչիս վրայ կոխողին...։

Ու կարծես հաստատելու համար ըսածը՝ կ'երթայ կը ծրարուի անկիւն մը ու կը սկսի սուլերգել...

Նարդունի սակայն օձ մը չէ, եթէ անպայման կենդանիի մը նմանցնել հարկ ըլլայ՝ իր կերպարանքէն ու կացութենէն եզրակացնելով զինքը պիտի անոր նմանցնել գայլ։ Միշտ շուները իր վրայ կ'արձակուին։ Այդ շնիկները եթէ չեն կրնար խածնել, լաւ կը հաջեն սակայն։ Գայլ - Նարդունին չափուած է ծեր զամբռներու, խեծերու ,բարեկիներու հետ։ Զափը տուած ու չափը ցուցուցած է։

Նարդունիի գայլ մը ըլլալը բոլորովին կը հաստատուի երբ կը տեսնենք իր հայրական սէրը հանդէպ մարդիկ-գայլիկներուն։

Նարդունի ամառ - ձմեռ քաղաք իջած գայլ մըն է ու սիրով կը գործակցի վագր - Միսաքեան Շաւարշին հետ։

Հռոմէական գայլ մը ըլլալը կ'երեւի նաեւ իր Փաշական գինովաշտութենէն։

Կը խնդրուի սակայն Նարդունին չըշփոթել բնաւ Թրքական «գօզ քուրդ»ին՝ այսինքն գորշ գայլին հետ։

Նարդունի սեւ գայլ մըն է։ Իր շուրջը որբերը՝ գայլուկներ։

Նարդունի որբերէն պիտի ստեղծէ նոր ազգութիւն։ Ու ապագայ հայ ցեղերգու բանաստեղծ մը պիտի երգէ Մէհմէտ էմինին նման.

« Պիր ճիհանկիր միլլէթ չըգտը պիր աշիրէթտէն» որ թարգմանի՝ «Աշխարհակալ ազգ մը ելաւ՝ ցեղախումբ մը »։

×

Սախպուած ենք սակայն Նարդունի Այվազեանը նմանցնել նաեւ ուրիշ կենդանիներու՝ ինչպէս յիշաչար ուղտին ու նոյնքան անյիշաչար աղաւնիին։ Համբոյր մը սակայն բաւական է թուլցնելու համար իր զէնուզարդը եւ մէջքը։ Եթէ վաղը փրոֆ. Ադոնց իր թեւերը բանայ եւ à la Ահարոնեան համբուրէ Շաւարշիկին ճակատը՝ ո՜հ, այն ժամանակ՝ «քախսին ամէն սխ չար ու ննջ, ի մի համբոյր ցրուին ի բաց»։

×

Նարդունի տէր կանգնիլ ուզեց նաեւ նոր գրողներու որբութեան։ Այս վերջինները սակայն Ադոնցին զաւթը շարժելով՝ որդեգրուելէ վերջ՝ որբ թողուցին Շաւարշը։

«Ցարցցող» եւ «Մենք» գրական խմբակցութիւններու շրջաններուն՝ բաւական աստղիկներու, վէճերու եւ պայքարներու մէջ, թխափորեց՝ երթալով պատմական քաղաքներ.—Բիւզանդիոն, Քաղկեդոն, Նիկիա, Եգիպտոս, Աղեքսանդրիա ու մանրակցելով ժողովներու եւ ծննելով օրակարգի բոլոր խնդիրները՝ գիտական քննադատութիւն, գրականութեան քաղաքականութիւն եւ դաւաճան աղանդաւորութիւն։

Շատ է բռնուած փաթորիկներու՝ մաքի ծովուն մէջ։ Երբ մերթ ուզած է նաւել դէպի Միջերկրական՝ ինկած է Սեւ Ծովու ալիքներուն մէջ։ Մերթ ալ փախչած է Գեննեսարեթ երթալ Ցորդանանի վրայէն ու քշուած է Մեռեալ ծով։ Երբեմն ալ Քանարեան կղզիները հասնելու յանկութիւն է ունեցած՝ ինքզինքը գտնելով Արմաշի մէջ։

×

Նարդունի իբր արձակագիր՝ տաղանդաւոր բանաստեղծ է։ Իր բանահիւսութեան մէջ կան նկարչութիւն, երաժշտութիւն, քնարական իմաստասիրութիւն եւ նոյնիսկ խոր... թէշկութիւն։

Անցեալին մէջ երկու գլուխ ունենալուն հետեւանք՝ իր գրականութեան մէջ երկու անձնաւորութիւն կայ։

Եթէ ուրիշներ կը լուսանկարեն գիւղը՝ Նարդունի անոնցմէ է, որոնք կը նկարեն։ Ան մեզի կուտայ նոր պատկերներ, տեսիլի գեղեցկութիւնով, որոնց մէջ լաւ պիտի ըլլար եթէ բացակայէր յատկանշութեան կաս—կարմիրը։

Իր լեզուն գեղանկարչութիւն է ու խճանկարչութիւն, գիտ ու փանթիօ հայկական։

Ունի երկու գիրք՝ « Ալպօմ» եւ «Մեղեդինե՞ր, Մեղեդինե՞ր»։

Ունի նաեւ քնարական շատ գեղեցիկ վէպ մը. « Երուսաղէ՜մ, Երուսաղէ՜մ»։

Հեղինակ կ'երթայ հմտութեան. դէպի քննութիւն, խոււարկութիւն եւ բան իմաստուն։

×

Որբերու Միութեան նախագահ Շաւարշը կը նմանի գիւղացի Տոն Քիշօթի։

Գրագէտ Նարդունին կը նմանի զատի քահանայի։

Իսկ « Հայ - Բոյժ »ի բժիշկ Այվազեանը կը նմանի ծանր հիւանդի։

Գիւղացի Տոն Քիշօթը թող խնայէ զատի քահանային, զատի քահանան ալ թող աղօթէ որ տէրը բժշկութիւն պարգեւէ ծանր հիւանդին։

Իսկ մենք կը մաղթենք որ երեքն ալ Աստուած կեանք ու շնորհք տայ։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր կիրակի երեկոյ ժամը 8էն մինչեւ առաւօտեան 1 Հ.Յ.Դ. ՏԱՆ մէջ

Թոմպօլի մրցում, ճաշ (*Ժիրարտի եղբայրներու*)։

Հաճելի անակնկալներ։ ձոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ։

Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած։

Մուտք՝ այրերու 2 ֆրանք. կիներու 1 ֆրանք։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՍԵՒՐԱՆԻ ԿՐԹԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԱՇԷՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Այսօր, կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին 52, Rue Bourgogne

ՍԻՓԱՆ երգչախումբը ղեկավարութեամբ **ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ**

կը ներկայացնէ ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ **«ԱՆՈՅՇ»**ը

Այնքան սիրուած եւ ժողովրդականացած խմբերգներով, մեներգներով եւ ծայկական շուրջպարերով։

Մանրամասնութիւնները յայտագրով։

Արդիւնքին մէկ մասը կրթասիրացին։ Մուտք՝ 5 ֆրանք։

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Շոգեկառք Gare du Nordէն ժամը *13.50*, եւ *14.35*։

ՏՕՆԱԾԱՌ ՎԷՆՍԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Վէնէնի Հայ Կրթասիրաց երկսեռ միութեան կողմէ

31 *Դեկտեմբեր, Երկուշաբթի երեկոյ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ*, 8, AVE. DE PARIS*ի մեծ սրահին մէջ։*

Ձոխ յայտագիր, բանախօսութիւն, մանուկներու կողմէ երգեր, արտասանութիւններ, կաղանդ պապայ եւ հաճելի անակնկալներ։

Եւրոպական պարերը կը սկսին կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ։

Ընտիր ճաշ — Մուտքը ազատ է

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ***ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ*** ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

6 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1935 ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Salle des Ingénieurs Civilsի ՄԵԾ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

19, Rue Blanche, Մէթրօ՝ **Blanche** եւ **Trinité.**

Կը ներկայացուի հայ սափրիչ - սափրիչուհիներու կողմէ պատրաստուած կանանց մազերու ամենավերջին նորաձեւութիւնները, ֆրանսական և հայկական թերթերու թղթակիցներու ներկայութեամբ։

Գիսի բաշխում ԳՕԹԻՑՍՕՆ եւ զանազան անուանոտ բիւնձեր։

Ընտիր ճաշ եւ օրքէսթր (14 հոգիէ բաղկացեալ)։

Մուտք այրերու՝ 8 *ֆրանք, կիներու* 5 *ֆրանք։*

Տոմսերը կը ծախուին հայ սափրիչներու մօտ եւ սովորական տեղերը

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Առնուվիլի Արարատ Միութեան կողմէ

Այսօր կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Salle Galimandի մէջ

գեղարուեստական բաժին՝ մանկապարտէզի փոքրիկներու եւ վարժարանի աշակերտներու կողմէ։

Տր. Կ. Խաչի տեղւոյս մասնաճիւղը սարքած է կաղանդի ծառ եւ պըտուղ պիտի բաշխէ փոքրիկներուն։

Երկու ներկայացում։ Նուագախումբ եւ երգչախումբ ղեկավարութեամբ Պ. Վ. Էլմաճեանի։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameme, PARIS (13)

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

ՆՈՐ ՏԱՐԻԻ ԱՌԹԻՒ

1934 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31 ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

կազմակերպուած՝ *ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*

Salle des Conférences*ի մէջ*, 7. Rue de Tretaigne, *Փարիզ* (18), *մէթրօ*՝ J. Joffrin

Կաղանդի սեղան կէս գիշերէն վերջ

Հայկական խնջոյք – հայկական ուրախութիւն, զանազան նուագարաններով (Դաշնակ, թառ, եւայլն)։ Այս բոլոր վայելքը՝ միայն 15 ֆր. մուտքով

Կը խնդրուի նախօրօք արձանագրուիլ, դիմել Օր. Պետրոսեանի, 6. Rue **Tretaigne, Paris (18),** Հեռաձայն **Montmartre 13-09:**

FILMS RECOMMANDÉS

ՓԱԹԷ - ՆԱԹԱՆԻ ՍԻՆԷՄԱՆԵՐԸ

ՑԱՑՏԱԳԻՐ դեկտ. 28էն 3 յունուար

EMPIRE. L'Aventurier (Victor Francen) — Sur scène: Lys Gauty et 8 Attractions

MARIGNAN. Le voyage imprévu (Betty Stockfeld, Roger Tréville)

MARIVAUX. Le bossu ou Le Petit Parisien

MOULIN ROUGE. Zouzou (Joséphine Baker, Jean Gabin)

IMPERIAL. L'Auberge du petit dragon (Albert Préjean)

OMNIA CINE INFORMATIONS. Actualités mondiales — Isola di Capri

VICTOR HUGO. L'Aristo (André Lefaur)

ROYAL. Derniere heure — Complet des courses

BARBES. Le petit Jacques (Constant Rému)

BELLEVILLE. Une femme chipée — Vacances coujugales

CAPITOLE. Le prince de minuit — Hôtel Atlantic

DEMOURS. L'Auberge du petit dragon (Albert Préjean)

EXCELSIOR. Le prince de minuit — Hôtel Atlantic

FEERIQUE. Une femme chipée — Maitre chez soi

LECOURBE. Une femme chipée — Gonzague

LOUXOR. Le prince de minuit — Hôtel Atlantic

LUTETIA. L'Auberge du petit dragon (Albert Préjean)

LYON. Le prince de minuit — Sur scène: Prior et ses joyeux provençaux

MAGIQUE. Une femme chipée—Gonzague

MAINE. Une femme chipée — Martini sec

METROPOLE. Le prince de minuit —Hôtel Atlantic

MONTPARNASSE. Le prince de minuit—Hôtel Atlantic

MOZART. Un homme en or (Harry Baur) — La crémaillière

PALAIS DES GLACES. Une femme chipée — Vacances conjugales

PATHE ORLEANS. Une femme chipée — Sur scène: Geo Dorliss parodiste excentric

RECAMIER. Une femme chipée—La faune sous marine

ROCHECHOUART. Le petit Jacques (Constant Rému)

SAINT MARCEL. Un homme en or — Sur scène: le chanteur Jean Lumiere dans ses créations

SELECT. Un homme en or — La crémaillière

SAINT CHARLES. Une femme chipée — Et avec ça papa

BANLIEUE

ALHAMBRA D'ASNIERES. Chabichou (2ème film de Sidonie panache

CASINO DE CLICHY. N'aimer que toi — Malacca

COLOMBES. Le prince de minuit — Sur scène: le chanteur fantaisiste Perchicot

KURSAAL AUBERVILLIERS. Chabichou (2ème film de Sidonie panache

KURSAAL BOULOGNE. Les bleus de la marine — La faune sous marine

OLYMPIA DE CLICHY. Le prince de minuit — Hôtel Atlantic

PATHE CINEMA PALACE (Boulogne). Le prince de minuit — Hôtel Atlantic